

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QUI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA

FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,

PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSENTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM

SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM

ECCLESIASTICAM FOLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA: ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID

UNUSQUISQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO

SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT ORIVM QUINAM PATRES

ET IN QUIDBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM

SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR: CHARACTERUM NITIDITAS

CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTER

SIMILIS, PRETHI EXIGUITAS, PRÆSENTINQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES SECUNDA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINÆ
A GREGORIO MAGNO AD INNOCENTIIUM III.

Accurante J.-P. Migne,

BIBLIOTHECÆ CLERICI UNIVERSE,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA BINA EDITIONE TYPIS MANDATA EST, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA. —

VENEUNT MILLE FRANCIS DUCENTA VOLUMINA EDITIONIS LATINÆ; OCTINGENTIS ET

MILLE TRECENTA GRÆCO-LATINÆ. — MERE LATINA UNIVERSOS AUCTORES TUM OCCIDENTALES, TUM

ORIENTALES EQUIDEM AMPLECTITUR; HI AUTEM, IN EA, SOLA VERSIONE LATINA DONANTUR.

PATROLOGIÆ TOMUS CXXXV.

FLODOARDUS CANONICUS REMENSIS, JOANNES XIII ET BENEDICTUS VI, SANCTA MATHILDIS,
GUMPOLDUS MANTUANUS, ERACLIUS LEODIENSIS, UDALRICUS AUGUSTANUS, EPISCOPI.

TOMUS UNICUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM.

N VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1853

7975

11. 11. 11.

SÆCULUM X.

FLODOARDI

CANONICI REMENSIS

OPERA OMNIA.

PRODEUNT NUNC PRIMUM IN UNUM COLLECTA, PARTIM EX EDITIONE COLVENERII, PARTIM EX
PRESTANTISSIMA V. CL. PERTZ COLLECTIONE; ACCESSERE FLODOARDI CARMINA DE TRIUMPHIS
CHRISTI INEDITA, EX DUOBUS CODICIBUS MSS. INTER SE COLLATIS EXPRESSA.

SEQUUNTUR

JOANNIS XIII ET BENEDICTI VI

SUMMORUM PONTIFICUM

EPISTOLÆ ET DECRETA.

Intermiscetur

GUMPOLDI MANTUANI, ERACLII LEODIENSIS, UDALRICI AUGUSTANI,
EPISCOPORUM,

SCRIPTA VEL SCRIPTORUM FRAGMENTA QUÆ SUPERSUNT.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSE.

SIVE

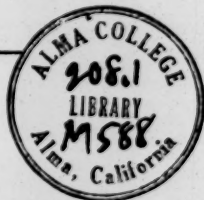
CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 7 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT MONTROUGE.

1853

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXV CONTINENTUR.

FLODOARDUS CANONICUS REMENSIS.

Historia Remensis.	Col.	23
Annales.		417
Opuscula metrica.		491

SANCTA MATHILDIS REGINA.

Vita auctore anonymo.		885
-----------------------	--	-----

GUMPOLDUS EPISCOPUS MANTUANUS.

Vita Vencezlavi ducis Bohemiæ.		899
--------------------------------	--	-----

ERACLIUS LEODIENSIS EPISCOPUS.

Epistola ad Ratherium episcopum.		943
Relatio miraculi S. Martini.		945

JOANNES XIII PAPA.

Epistolæ et decreta.		949
----------------------	--	-----

SANCTUS UDALRICUS AUGUSTANUS EPISCOPUS.

Sermo synodalis.		1069
Diploma.		1073

BENEDICTUS VI PAPA.

Epistolæ et decreta.		1079
----------------------	--	------

FLODOARDUS

CANONICUS REMENSIS.

NOTITIA HISTORICA IN FLODOARDUM.

(Apud Mabill. Acta SS. ord. S. Bened., tom. VII, pag. 323.)

Flodoardum presbyterum Remensem, præcipuum A
 sæculi x ornamentum, monachis accensent viri
 docti non pauci post Sigebertum, quos inter Guil-
 lelmus Marlotus in *Metropoli Remensi* et Natalis
 Alexander in *Historia sæculi x*. Flodoardus, quem
 idem Sigebertus *Flawaldum* vocat, nunquam satis
 laudatus, nec scio an ulli temporum illorum scri-
 ptori secundus, Sparnaco oppido ad Matronam,
 vulgo *Epernay*, natus est anno 894, siquidem anno
 963 septuagenarius erat, ex ipsius Chronico. Ar-
 chivum ecclesiæ Remensis ejus curæ commissum
 erat cum crypta seu capella sancti Petri ex *Historiæ*
suxæ, lib. II, cap. 19, ubi de Ebone agit, his verbis :
 « Archivum ecclesiæ tutissimis ædificiis, cum cry-
 pta in honore sancti Petri omniumque apostolorum,
 martyrum, confessorum ac virginum dedicata, ubi
 Deo propitio deservire videmur, opere decenti con-
 struxit. » Ibidem, Gundacrum, Canonicum, ut puto,
 Remensem, nutritorem suum vocat, matris ejus
avunculus erat *Flawardus* nomine, qui duos filios in
 sancti Basoli monasterio habuit, unum Tetbertum,
 qui *presbyter* dudum, inquit, *apud nos obiit*. Ar-
 taldo archiepiscopo Romam, nescio cujus rei causa,
 profectus sub annum 936, a Leone papa VII perho-
 norifice exceptus est. Ita enim ipse canit in fine
 libri metrici de Romanis pontificibus, ubi de
 Leone VII

Qui me visentem ætherei pia limina Petri
 Jocunde excipiens, animo quesita benigno
 Admisit, favitque pie, studuitque modeste.
 Famina grata serens, epulis recreavit utrisque
 Corporis atque animæ, benedixit, et oscula libans,
 Ac geminas dono cumulatum muneris almi
 Pergere lætæntem amplexu dimisit honore.

Anno 940 Hugone Heriberti Vermandensis co-
 mitis filio, ad sedem Remensis Ecclesiæ in locum
 Artaldi superordinato, Flodoardus factum impro-
 bans, peregrinationem ad limina sancti Martini præ-
 textuit, sed ab Heriberto retentus est. Rem narrat
 iisdem pene verbis Flodoardus ipse tum in Chronico
 ad illum annum, tum in *Historia Remensi*. Verba
 ejus referenda sunt, ut appareat eundem utriusque
 operis esse auctorem. Sic itaque in Chronico ha-
 bet : « Ego denique disponens orationis gratia se-
 pulcrum sancti Martini visere, retentus sum ab
 Heriberto comite, clam me quibusdam accusantibus
 apud eum, quod sui causa nocumenti vel filii sui

vellem proficisci. Fecitque me sub custodia deti-
 neri, ablatis a me rebus, quas de episcopatu tene-
 bam, cum ecclesia quam regebam in Culmisciaco
 (*Cormicy*), sicque plenis quinque mensibus sum de-
 tentus. » Idem in *Historiæ*, lib. IV, cap. 28 : « Mihi
 quoque ecclesiam Culmisciaci vici abstulit cum terra
 beneficii, quam tunc temporis tenebam. Ego deni-
 que disponens orationis gratia sepulcrum visere
 sancti Martini, retentus sum ab ipso, clam me qui-
 busdam personis insimulantibus apud eum, quod
 sui causa nocumenti vel filii sui vellem proficisci :
 et quia renutabam me huic electo nostro committere,
 nesciens utrum Deo placeret præselem nostrum
 fore. Sicque plenis quinque mensibus apud fratres
 nostros (*id est canonicos Remenses*), ipso comite ju-
 bente sub custodia partim libera sum detentus. »
 Tum alia inde consecuta subdit, nempe se absolu-
 tum a custodia « ipsa die conceptionis et passionis
 Domini nostri Jesu Christi, ad urbem Suessonicam »
 cum suo electo perrexisset, ubi Hugonis ordinatio
 confirmata est in conventu episcoporum. « Ibi ergo,
 inquit, Hugo princeps tunc me per manum ac-
 cipiens, huic Hugoni nepoti suo ad benefaciendum
 commisit, quique mihi ecclesiam sanctæ Mariæ de-
 dit in Colrido (*Coroy*) sitam : terram quoque quam
 pater suus mihi abstulerat reddidit, et aliam in præ-
 dicta villa superadjecit. » Ex his constat, Flodoardo
 ante annum 940 commissam fuisse curam ecclesiæ
 Culmisciacensis : ac proinde ante Agapeti pontifi-
 catum, qui anno 946 sedere cœpit, presbyterum
 fuisse. Quod quam ob causam hic notem, inferius
 videbitur. Anno 941 Flodoardus Hugonis « jussu
 primum de exilio evocatur. »

Idem synodo Viridunensi anno 947 interfuit,
 ut ex eo colligitur, quod post synodum, *Mansimus*,
 ait, cum *Robertio Trevirensi*, nempe ipse et Artol-
 dus. Quæ verba utrobique eadem leguntur tum in
 Chronico ad prædictum annum, tum in *Historia*,
 lib. IV, cap. 35. De eo nihil amplius legitur ad an-
 num 962, quo anno Hugo archiepiscopus in ordinem
 reductus, atque Odalricus ejus loco successit est.
 Chronici hæc verba sunt : « Elegimus ad episcopum
 Remensem Odalricum illustrem clericum, Hugonis
 ejusdem comitis filium, » etc. Denique anno se-
 quenti « Odalricus Remensis archiepiscopus proce-
 res Franciæ, qui possessiones quasdam Remensis

occupaverant Ecclesiae, vocari fecit. Ego vero, subdit Flodoardus, fractus aetate, et attritus infirmitate, ministerio me abdicavi praelaturae coram eodem praesule: quique me hoc absolvens iugo, imposuit illud per electionem fratrum meorum nepoti meo Flodoardo septuagesimo aetatis meae anno. » Hactenus Flodoardus de seipso.

¶ Quenam sit illa praelatura, quam abdicavit, valde obscurum est. Hoc nomine sine dubio intelligitur, non simplex canonici titulus, sed vel praepositura ecclesiae Remensis (nam et praepositos, saltem monasteriorum, aliquando praelatos appellatos legere memini), vel dignitas abbatialis. Abbatem quippe, imo et monachum fuisse Flodoardum probant argumenta et indicia non pauca. Primo id praecise tradit epistola Adelagi seu Adelgagi Bremensis archiepiscopi et apostolicae sedis legati ad Flodoardum, qua ipsum consolatur, quod ad cathedram ecclesiae Noviomensis electus, Fulcherio cedere coactus sit. Inscriptio epistolae sic habet: *Frudoardo Patri Remensi, verbum pacis*. Fortasse legendum, *presbytero Remensi*. In hac autem epistola quae omnino sincera et genuina videtur, Flodoardum, « beneficio deposito, in solitudinem et monasterii latebram » secessisse testatur Adelgagus, qui hanc epistolam scripsit anno 931, prid. Kalend. Octobris. An tunc pastore destituta fuerit ecclesia Noviomensis, non satis constat ex Flodoardi Chronico, in quo Rodulfi episcopi ordinatio ponitur anno 950, et deinde, nulla ejus obitus mentione facta, « Fulcarius decanus monasterii sancti Medardi Noviomensium episcopus Remis ordinatus » dicitur anno 954. Si mendo caret in praedicta epistola anni designatio, dicendum est, Rodulfum anno ab ejus ordinatione proximo 951 obiisse: deinde in eligendo successore divisa fuisse suffragia, aliis Flodoardo faventibus, aliis Fulcario seu Fulcherio, qui tandem superior extiterit. Nec aliquis dicat, alium esse hunc, de quo agitur in epistola praedicta, Flodoardum: cum tempus, locus, caeteraque omnia conveniant. Certe apud Sigebertum, auctorem ejus supparem, in cap. 131 de scriptoribus ecclesiasticis, *Flavaldus Remensis, qui gesta pontificum Remensium scripsit, monachus* appellatur. Et in vetusto epitaphio Gallicis rhythmis scripto, quod a Bulæo relatum est, idem asseritur, uti et Flodoardi patria et dignitas abbatialis. En epitaphium:

*Si ti ven de Rein savoir li Eveque,
Lye le temporaire de Flodoon le saige.
Y les mor du tam d'Odalry Eveque,
Et fut d'Epernay né par parentaige.
Vequit caste Clerc, bon Moine, meillen Abbé,
Et d'Agapit ly Romain fut aubé.
Par sen histoire maintes nouvelles sauras,
Et en ille toutes antiquité auras.*

Quod ita reddidit Bulæus: « Si vis nosse Remenses archiepiscopos, lege Chronicon Flodoardi docti. Is fuit functus est tempore Odalrici praesulis, oriundus ex Sparnaco. Vixit castus clericus, bonus monachus,

A melior abbas. Ab Agapito papa factus sacerdos. Ex ejus Historia multa nova scies, et in illa totam antiquitatem hauries. » Belle omnino, sed tamen verbum *aubé*, quod in sexto versu legitur, non id significare puto, quod Flodoardus sacerdos factus sit ab Agapito, qui anno 946 sedere cepit. Nam ante annum 940 Flodoardus ecclesiae Culmisciensis rector erat, ex dictis num. 9, ac proinde sacerdos. *Aubé* sine dubio idem est ac Latine *albatas*. Quid autem vocabulum istud hoc loco significet non capio. Quidquid sit, ex his versibus, qui non longe ab illis temporibus scripti sunt, elicitur, Flodoardum, Historiae Remensis scriptorem, monachum fuisse et abbatem. Id quod non solum Sigebertus, sed etiam Adelgagi epistola contestatur, quae mox integra referenda est.

Unum contra hanc epistolam opponi potest, nempe quod in ea legitur, Flodoardum jam ante annum 931 deposuisse beneficium; cum ex Chronici postremo loco superius relato constet, eum non nisi anno 964 praelaturam abdicasse. Sed reponi potest, *beneficii* nomine ab Adelgago intelligi curam ecclesiae Culmisciensis, et titulum quem in ecclesia Remensi possidebat: at praelaturae vocabulo significari abbatialem dignitatem quam Odalricus « per electionem fratrum, » id est monachorum, Flodoardi nepoti cognominari imposuerit.

Cujus ergo, inquis, monasterii, si usquam monachus et abbas fuit? Marlotus ex communi sententia scribit, eum monasticen induisse apud sanctum Remigium, Colvenerius ibidem etiam abbatem fuisse. Quod utrumque vereor ut verum sit. Nam in accurato quem habemus indice tum abbatum illustris istius caenobii, tum monachorum, qui sub unoquoque abbate devixerunt, nullus reperitur Flodoardus. Et quidem a restitutione disciplinae regularis ibidem facta, primus abbas fuit Hincmarus ab anno 943 in annos xxii: quo ex calculo excluditur Flodoardus. Alii secessum ei tribuunt in monasterium sancti Basoli, ubi abbas postea creatus sit. Favet quod ibi duos habuerit consanguineos, avunculi sui filios, ut ipse ait in lib. ii, cap. 3. Verum illud obstat quod anno 932, ex Chronico, Artoldus archiepiscopus « in monasterio sancti Basoli monachos restituit, expulsis clericis qui serviebant ibi, committens illud Hincmaro et Rotmaro abbatibus. » Atqui ante annum 951 Flodoardus jam monachus erat, ex Adelgagi litteris (si tamen vitium in numeros non irrepsit). Non ergo apud S. Basolum, sed potius apud Altivillarenses, ubi Rotmarus abbas erat. Inter monachos ejus temporis Altivillarenses unum invenio Flodoldum. An hic Flodoardus? Sane id unum nobis conjiciendum restat, quando quidem serius apud sanctum Theodericum monachi restituti sunt, ut inferius videbimus. Porro in Altivillarensi monasterio abbatem fuisse Rotmarum, cui cum Hincmaro commissa est cura restituenda apud sanctum Basolum disciplinae monasticae, evincit praedictus index Altivillarensium monachorum, quem

habemus ex pervetusto codice Remigiano, in quo A Rotmarus et Rodulfus abbates recensentur. Unde conficere licet, Rotmarum cœnobii sancti Basili curam, favente Hinemaro abbate, imposuisse Flodoardo monacho suo. Sed hæc longius nos ferunt.

Flodoardi obitum anno 966 contigisse docet Appendix ad ejus Chronicon. his verbis : « Ipso anno, videlicet 966, vir vitæ venerabilis et Remensis ecclesiæ presbyter, nomine Flodoardus, honore sanctitatis venerandus, castitatis splendore angelicus, fulgore sapientiæ cœlicus, cæterarumque virtutum insignibus abundanter oppletus, præcedentis libelli, aliorumque dictator egregius, quinta Kalendas Aprilis terrenæ peregrinationis relinquens exilia, civica, ut credimus, adeptus est jura. » Flodoardus ipsa die laudatur in Necrologio ecclesiæ Remensis, teste Sirmundo, sed sine tituli gradusve adjectione. Alius itaque censendus est Flodoardus presbyter et canonicus, qui in Necrologiis ecclesiæ Remensis et Remigiano notatur xvi Kal. Junii. In ms. codice PP. Carmelitarum Excalceatorum apud Parisios hoc ejus epitaphium quatuordecim libris carminum ab eodem scriptis subjunctum est, ipso Flodoardo, ut videtur, auctore :

Hic jacet indignus Flodoardus honore sacerdos,
Arbitræ expectans cœlicus ut redeat,
Morsibus conlatus veniam miserante ferendam,
Sic, licet admissis obstitit innumeris,
Quisque legis titulum, sortis memor ipse future,
Expecte sic Dominum propter humi positum.
Christe tuo servo Flodoardo parce benigno,
Et pro judicio da veniam famulo.

Ad scripta ejus quod attinet, non satis laudari potest Remensis Historia, quatuor libris ab ipso C eruta et contexta ex vetustis illius ecclesiæ archivis, conciliorum actis, gestis martyrum aliorumque sanctorum, epistolis pontificum affisque monumentis; quam historiam R. præsul, id est, ut Sirmundus interpretatur, Rodulfo Laudunensi nuncupavit. Ejusdem est sine dubio magni momenti Chronicon, sub ejus nomine primo vulgatum a Pithæo, qui an idem esset auctor immerito dubitavit, ut ex mutua comparatione evidenter supra collegimus, de quo hæc leguntur in Chronico Andegavensi, tomo I Bibliothecæ Labbeanæ, pag. 285 : Anno 917 initium Chronica Flodoardi; et : Anno 963 finis Chronica Flodoardi. Duobus annis mutilum est Chronicon in editis. Henricus Bunderius Dominicanus Gandensis, qui anno 1555 vixit, in suo indice librorum mss. Belgicorum alia enumerat Flodoardi opuscula his verbis : « Flodoardus presbyter scripsit de triumphis Italicis martyrum et confessorum metricè libros quindecim, manuscriptos Treveris in summo templo; de triumphis Christi et sanctorum Palæstinæ metricè libros tres manuscriptos ibidem; tertio de triumphis Christi et Antiochiæ gestis metricè libros duos ms. ibidem. » Priores, non quindecim, sed tantum quatuordecim libri exstant in pervetusto, ut jam dixi, codice, qui modo est PP. Carmelitarum Excalceatorum; quibus ex libris nonnulla de Pontificibus Ro-

manis edimus. In his libris integra sunt acta sancti Patris nostri Benedicti et sancti Columbani aliorumque sanctorum, quorum Gregorius Magnus et in Dialogis meminit. Columbani Vitam hanc metricam et carmen de S. Benedicto damus infra. Browerus in Annalibus Trevirensibus fragmentum de Pontifice Leone VII refert ex codice Trevirensi, idem nimirum quod superius exhibuimus. Denique Flodoardus versibus etiam cecinit miracula quædam beatæ Mariæ, de quibus agit in Historiæ suæ, lib. III, cap. 6. Ratherius Veronensis episcopus tantum fecit, ut opera sua ipsi emendanda traderet, teste Folcuino in Chronici Laubiensis, cap. 20, ubi epistolam Flodoardo Remensi a Ratherio scriptam in Laubiensis monasterii scriniis suo tempore asservatam dicit.

Superest ut Adelgagi epistolam eidem Flodoardo directam, quæ a Colvenerio primum, deinde ab aliis, etiam a Binio in Bibliotheca Patrum vulgata est, hic representemus. « Adelagus, miseratione divina Bremensis ecclesiæ servus, Flodoardo Patri Remensi, verbum pacis. Qui dudum deposuisti beneficium, ut tecum mundanæ gloriæ contemplorem animum in solitudinem et monasterii latebram deferres, ex voto non ante finem discessurus, quid jam doles tibi inde non licere egredi ad episcopium ascendendo, quod subripuit Fulcherius? Stas et non stas? Deo promisisti de stabilitate, ut si aliquando aliter feceris, ab eo te damnandum scires quem irriseris, et jam tamen vacillas? Esto firmus in via Dei, et a matutina usque ad noctem quæ sunt honoris et dignitatis obliviscere. Orasti : (a) Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum et vivam. Eloquium Dei est : Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Salvabuntur qui fugerint ab eis, et erunt in montibus sicut columbæ convallium. Vidit Deus boni operis in te affectum, exercendi, præstitit facultatem, exaudivit preces : ne dubita, consummandi afferret auxilium. Sed dicis : Negotiari volenti commodat Deus talentum, lucrantes beat. An nescis quanto quis altius evectus est, tanto propius esse ne cadat? Ignoras honoris gradum superbiæ esse irritamentum, esse inanis gloriæ materiam? Cave ne tibi blandiaris, ne justitiam tuam facere desideres coram hominibus, ut videaris ab eis. Fac te aptum regno Dei, negotiare, lucrare super destinato bravio tuæ vocationis in Christo Jesu. Qui te aptum dicunt dignitati majori, ipsi te, frater, decipiunt, et viam gressuum tuorum consultore diabolo conantur dissipare. Fateor enim qui prodesse non præesse, qui contradictiones non honores, qui labores non delicias, qui opus non opes episcopus desiderat, bonum opus desiderare : sed in omnibus interiorem discute animum, et discere Christum non semetipsum clarificasse ut pontifex fieret. Officium quidem episcopale suscepimus; sed opus officii non implemus. In affectata præeminentia latet periculum. Horreo

(a) Benedictine professionis formula.

notare quod dixit sanctus, rescripsit sanctus : » Nunc essem de numero damnatorum, si fuisset de numero episcoporum. « Hæc accipe ab eo qui tuus est, et jacta tuum in Domino cogitatum : patientia tua non peribit in finem. Fient in desolationem, subito deficient, peribunt propter iniquitates suas qui te oderunt. Cognoscetur Dominus judicia faciens, et in operibus manuum suarum comprehendetur peccator. Ora pro me. Scriptum pridie Kal. Octob. anno 951. »

Hactenus epistola, in qua Bulæus pro anno 951 annum 955 reponendum putat, nempe ut id quadret cum anno 954, quo Fulcarius apud Flodoardum or-

dinatus memoratur. Jacobus Vassor in historia Noviomensis Ecclesiæ retinet annum priorem. Cæterum nemo, ut spero, moleste feret, quod de Flodoardi monachatu fuse disseruerim, non tam absolute de eo pronuntians, quam alii auctores, quorum nihil interest. Equidem Natalis Alexander, vir doctus, relata Adelagi epistola (tom. XV, pag. 308). « Ex hac epistola, inquit, perspicuum est Flodoardum monachum fuisse. » Itaque non immerito arguerer neglectæ ordinis nostri dignitatis, si saltem, quæ argumenta tantum virum nobis vindicare quoquo modo possunt, non afferrem in medium, relicto ævis lectoribus decretorio iudicio.

NOTITIA ALTERA

Ex libris Historiæ Remensis Ecclesiæ et aliunde conscripta per Georgium Colvenerium.

(Ex tomo XVII Bibliothecæ Patrum edit. Lugdun., pag. 800.)

Ut a nomine ordiamur, integrum auctoris nomen fuit, ut arbitramur, Flodoardus, seu Flodoardus, ex quo per syncopem factum est Flohardus, et Floardus. Quod posterius in nostris fere exemplaribus reperitur, quomodo item legit Joannes Savaro in notis suis ad Sidonium Apollinarem. Sigebertus Flawaldum, Trithemius Flavaldum nominat. Petrus Pithæus in duodecim auctoribus simul editis, Papius Massonus, eosque secutus illustrissimus cardinalis Cæsar Baronius Frodoardum appellant. Sed pro littera *f*, non *r*, in prima syllaba facit, quod lib. II hujus Historiæ, cap. 3, meminerit Flawardi, sive, ut habet aliud exemplar, Flavardi avunculi matris suæ, et in Chronico suo, anno 963; nepotis sui Flodoardi, ut ibi legit correctius exemplar Divionense. Unde et prædictus Pithæus in Glossario Capitularium Karoli Magni et Ludovici Pii, quod auctum posterius in lucem emisit, perpetuo Flodoardum nominat, uti et Josias Simlerus in præfatione seu epistola dedicataria Cosmographiæ Æthici, quod et nos sequemur. Patria ei fuit Sparnacum oppidum non procul Remis dissitum. Vixit sub archiepiscopis Remensibus Hæriveo, Seulfo, Artoldo et Odalrico. Sub Artoldo eum hoc opus conscripsisse patet ex libro III, cap. 6. Vixit sub regibus Francorum Carolo Simplice, Ludovico Transmarino et Lothario ejusdem Ludovici filio, quem in regem Francorum consecravit Artoldus anno 954. Fuisse presbyterum et canonicum Ecclesiæ Remensis testantur codices Remensis et Igniacensis, qui illum his titulis ornant, imo omnia nostra exemplaria manu exarata, in quorum calce legitur : *Explicit Flodoardus vel Flohardus presbyter et Remensis canonicus*. Similiter dictus Josias presbyterum vocat, et Joannes Filesacus Parisiensis theologus in veteris Ecclesiæ Gallicanæ Querela canonicum Remensem, uti et Joannes Molanus in Nat. SS. Belgii die quinta Augusti,

Fuisse etiam aliquando rectorem seu pastorem Colmisiaci vici testatur ipse libro IV, cap. 28. At postmodum vitæ genus mutasse, et relicto canonicatu monasticæ regulæ sese subdidisse, et deinde abbatem factum esse, certa sunt documenta ex epistola Adelagi Bremensis archiepiscopi, quam habes infra. Item ex eo quod de se scribit in Chronico anno 967, his verbis : « Ego vero fractus ætate, et attritus infirmitate, et ministerio me abdicavi prælaturæ coram eodem præsule (scilicet Odalrico, Artoldi successore) quique me hoc absolvens jugo, imposuit illud per electionem fratrum meorum, nepoti meo Flodoardo, septuagesimo ætatis meæ anno. » Sic ibi. Idem confirmant versus Gallici, in codice perantiquo ms. reperti, a nobis in frontispicio positi, quorum hæc est interpretatio : « Si vis scire Remenses episcopos, lege Chronicon Flodoardi docti. Is mortuus est tempore Odalrici episcopi, oriundus ex Sparnaco. Vixit castus clericus, bonus monachus, melior abbas, ab Agapito papa fuit factus sacerdos. Ex ejus historia multa nova scies, et in illa totam antiquitatem hauries. » Idem denique probatur ex testimonio Dominici Grimani cardinalis, quod infra posuimus. Fuit autem monachus et abbas ordinis S. Benedicti Remis in monasterio sancti Remigii. Quare non fallitur, nec injuste illum suo ordini vindicat Trithemius, Sigebertum secutus, libro II De Viris illustribus ordinis sancti Benedicti, cap. 68, et in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum, cum dicit eum fuisse monachum Remensem ordinis sancti Benedicti. Quos item sequitur Conradus Gernerus in sua Bibliotheca, et Arnoldus Wion libro II Ligni Vitæ, capite 67 : sed hic in ætate ejus fallitur centum prope annis, scribens eum floruisse anno 870. Fallitur quoque Antonius Possevinus in Apparatu sacro, in eo quod Flavaldum a Flodoardo et Frodoardo distinguat, tanquam diversos auctores,

Frodoardo solummodo tribuens Chronicon, de quo infra, Flodoardo autem hanc Remensium episcoporum Historiam: sed quæ in appendice nonnihil corrigi. Similiter dictus Wion in adjunctis ad Lignum Vitæ, pag. 909, Flodoardum a Flavaldo non recte distinguit. Præterea fallitur Papirius Massonus in Catalogo auctorum, quibus usus est in suis Annalibus, dum vocat eum Remensem pontificem. Quod secutus est Baronius anno 933, nisi in Baronio mendum sit, et pro *Remensi archiepiscopo*, legendum sit, *Remensis archiepiscopus*, ut ad Artaldum referatur. Nam anno 948 vocat eum Remensis Ecclesiæ presbyterum, sicut et ipse Papirius, lib. II, in Carolo Simplice, ut per inadvertentiam pontificem vocasse videatur.

Illud interim verum est, mortuo Rodolfo, ab utroque capitulo, Noviomensi et Tornacensi, die 20 Julii anno 950 electum fuisse in episcopum Noviomensem et Tornacensem. Non fuit tamen confirmatus, quia Ludovicus Transmarinus rex Francorum subdole, clam et via extraordinaria in sedem utriusque Ecclesiæ intrusit et introduxit impurum monachum et simoniacum clericum Fulcherum, sui archimagiri Kentii filium nothum. Quod resciscens Adelagus, vel, ut vocat Albertus Krantzius in sua metropoli, Adaldagus Bremensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, in hæc verba prorupit: *Cognoscetur Dominus judicia faciens*. Deinde consolatoriam epistolam eidem transmisit (*vide supra in notitia ex Mabillonio*.) Hæc ex mss. Quibus habent consona de Fulchero Jacobus Meyerus et Antonius Demochares in tabulis episcoporum Tornacensium his verbis: « 44. Fulcharus sive Fulcherus monachus Suessionensis sancti Medardi, sepultus in templo sancti Elegii extra muros civitatis Noviomensis de quo scribit Meyerus anno 955. Fulcherus homo spurius, filius existimatus principis coquorum Ludovici regis, Noviomagensis malis artibus adeptus episcopatum, omnia fecit deteriora, administravitque menses omnino 18: morbo assumptus pediculari et phthiriasi, magnum exemplum puniti ambitus et simoniæ, si nos posteri timeremus Deum. »

Fuit porro Flodoardus vir litteris et moribus egregie exornatus, ut declarant testimonia, quæ infra subjungemus, et quod in historico præcipuum est, variæ lectionis, magnæ diligentie et indefessi laboris. Hinc ait in præfatione hujus Historiæ, « opus hoc undecunque collectum esse: » videlicet ex scriptoribus sacris et profanis, gestis martyrum et Vitis aliorum sanctorum, actis conciliorum, et epistolis pontificum, præsertim Remensium, quas ex archivis Ecclesiæ suæ deprompsit. Sane a prædictis eum commendant nostri sæculi doctissimi Annalium scriptores Baronius et Papirius Massonus, qui suos Annales ex ipsius scriptis plurimum exornaverunt. Meminit ipsius frequentissime Baronius tom. X, ab anno 845 usque ad ann. 962. Sed quod dolendum, ea allegans quæ ex Gallico exemplari mutilo et imperfecto curavit in Latinum transferri, ut ipse fate-

tur dicto an. 845, recensens ibidem diploma Caroli Calvi, quo edicit ut Hincmaro restituantur omnia bona episcopatus Remensis, quod habetur lib. I, c. 4. De quo non sine ratione ait Pithæus in dicto Glossario, verbo *Beneficiario jure*: Nolim virum multæ lectionis ex interpretatione Gallica, alienis a sensu verbis, hoc idem diploma retulisse. Verum ab an. 865 incipit ipsa verba Latina Flodoardi allegare, sed ex unico exemplari, eoque sæpe incorrecto et depravato, ut eodem anno, item 871, 877, 892, 893, et alibi videre est. Cæterum non sine laude ipsius meminit, ut an. 933, vocans accuratum illius temporis scriptorem, cui tantam fidem tribuit, ut anno 954 ex eo alios omnes mendacii redarguat. Quantæ vero auctoritatis fuerit, ex eo discimus quod ad legationes et publica negotia interdum adhibitus sit. Unde libro primo, capite 20, se scribit ab Artaldo episcopo missum propter res quasdam Remensis Ecclesiæ ad Othtonem regem et Conradum ducem.

Ut vero ad scripta ejus veniamus. Quatuor hujus operis libros esse demonstrat auctoris prologus, in quo vocat *quadriduum laboris sui opus*. Quapropter male Trithemius, et qui eum sequuntur, tres solummodo numerant. Præter hos quatuor libros Historiæ Remensis Ecclesiæ, sive ut alii vocant, De Gestis Remensium pontificum, in quibus multa alia de sanctis et monasteriis ejusdem civitatis et diocesis interserit. Scripsit etiam Chronicon ætatis suæ exactissimum ab anno Domini 919 usque ad 966, quod in lucem protulit Petrus Pithæus inter duodecim scriptores cœtaneos Annalium et historiæ Francorum. Excusum est opus in octavo Parisiis 1588, et Francofurti 1594. Tametsi in præfatione dubitet idem Pithæus siue ejusdem auctoris. Sic enim ait: « Jam de Frodoardi Chronico (sive is Flavaldus vel Floardus sit Remensis Ecclesiæ presbyter, qui archiepiscoporum suorum Vitas a B. Remigio ad Artaldum, diverso plane stylo descripsit) et hoc monere visum est, ea quæ ad Viridunenses episcopos pertinent, sed et alia quædam virgulis inclusæ, ex tribus unius esse quod Divionense appellavimus, quanquam Viriduni potius descriptum videatur. Quisquis ille fuit scriptor, multas profecto nobis sui sæculi historiæ tenebras discutiet, » etc. De hac re Pithæum non abs re dubitasse ait in præfatione Sirmondus, adhibito etiam hoc argumento, quod in veteri Calendario S. Mariæ Remensis adnotatus sit obitus his verbis: *xvi Kalendas Junias Flodoardus presbyter et canonicus; cum auctorem Chronici Flodoardum v Kalendas Apriles vita functum esse Chronici appendix doceat*. Verum scire oportet non iisdem diebus, quibus aliquis ex hac vita discedit, anniversariam commemorationem obitus ipsius celebrari in Ecclesiis, ut passim testatur usus, idque ob varia impedimenta et potissimum circa tempus paschale, quo iste migravit e vita. Quapropter eundem eam utriusque operis auctorem non solum fatetur Papirius, lib. II Annalium Francorum in Carolo Simplice,

sed etiam apertissime convincitur ex iis quæ habentur in eodem Chronico anno 940, collatis cum iis quæ habentur lib. iv Historiæ Remensis, cap. 28. Utroque enim loco eandem rem gestam narrat auctor de seipso, videlicet de sua detentione in custodia ab Heriberto comite et ablatione Ecclesiæ quam regebat in Colmisclaco. Neque sane id Pithæus unquam scripsisset, si hanc pariter historiam legisset, quæ non a B. Remigio, qui fuit decimus quintus Remensis sedis archiepiscopus, sed a B. Sixto, primo ejusdem sedis episcopo, primisque fidei Patribus et fundatoribus exorditur. Tantumque abest, ut stylus sit diversus, quod etiam ubi res eadem refertur, iisdem pene verbis utatur. Conferantur cum hoc Chronico ea quæ habentur lib. iv, cap. 13, usque ad 35. Utrum vero prius ab eo scriptum sit non certo constat. Chronicon ex eo videtur posterius, quia hæc historia desinit in actis Artoldi, pertingens ad annum usque 948 Chronicon ulterius progreditur usque ad 966. Quod ait Trithemius, præter gesta Remensium pontificum, eum Vitas quoque multorum sanctorum libro uno scripsisse, cum ejus operis nusquam meminerit, forte non aliud, sed hoc ipsum est, ut Siebertus insinuat, in quo agit de Vita et miraculis multorum sanctorum. Porro non prosa tantum, sed et carmine valuit Flodoardus. Scripsit enim versibus miracula suo tempore facta

A in ecclesia B. Mariæ ab Hincmaro ædificata, ut ipse testis est lib. iii, cap. 6. Plura eum scripsisse de Vitis sanctorum metrice testis est Joannes Bunderius Gandavensis ordinis Prædicatorum, qui vivebat ann. 1550 in indice mss. codicum in Belgio extantium his verbis: « Flodoardus presbyter scripsit de triumphis Italicis martyrum et confessorum metrice lib. xv mss. Treveris in summo templo. De triumphis Christi et sanctorum Palæstinæ metrice, lib. iii mss. ibidem. Tertio de triumphis Christi et Antiochiæ gestis, metrice libros duos mss. ibidem. » Quæ scripta si adhuc exstant, utinam Treverenses publico Ecclesiæ bono evulgent. De cæteris ipsius operibus compertum nihil habeo. Obiit autem plenus dierum, ætatis videlicet suæ anno 73, incarnationis Dominicæ 966, quinto Kalendas Aprilis, hoc est 28 die Martii, non quinta die Aprilis, ut inadvertenter adnotavit Nicolaus Chesneau et Possevinus. Sic enim in supplemento chronici ipsius legimus: Ipso anno (videlicet 966) vir vitæ venerabilis et Romensis ecclesiæ presbyter, nomine Flodoardus, honore sapientis venerandus, castitatis splendore angelicus, fulgoris sapientiæ cœlicus, cæterarumque virtutum insignibus abundanter oppletus, præcedentis libelli aliorumque librorum dictator egregius, quinta Kalendas Aprilis terrene peregrinationis relinquens exsilia, civica, ut credimus, adeptus est jura.

NOTITIA BIBLIOGRAPHICA.

(Apud Fabric. Biblioth. med. et inf. Lat.)

Flodoardus, sive *Frôdoardus*, Sieberto et Trithemio *Flauvaldus*, ordinis Benedicti Culminiensis, (*Cormicy*) presbyter et canonicus sancti Remigii Remensis, obiit an. 966, 28 Martii, ætatis 73. Ejus scripta sunt:

Annales, seu *Chronicon* ætatis suæ ab anno 919 ad 966, in P. Pithœi XII scriptoribus coætantis, Parisiis 1588, et Francfurti 1594, 8°, pag. 109, 198, cum brevi appendice usque ad annum 978, pag. 198, 201; et continuatione ab anno 977 ad 990, ex *Chronico Wilhelmi Nangii*, monachi sancti Dionysii, pag. 207, 214. Hoc Chronicon licet Flodoardo non audeat certo tribuere Pithæus, tamen egregiam lucem præferre illis temporibus non difficiet, et sub Flodoardi nomine recensum est et ex Codice Thuano emendatus in Andræ de Chesne, sive Quercetani, scriptoribus rerum Francorum, tomo II, p. 590. Novam editionem hujus Chronici et omnium Flodoardi operum meliorem jampridem parari a D. de Targny, Noviodunensi, thesaurario Ecclesiæ Remensis et bibliothecario regio testatus est Jacobus le Long in *bibliotheca Historicorum Galliarum*, n. 3746, et 6870. Conferendus codex integrior Cottonianus ab Octaviano imperatore, cum continuatione *Reginaldi*, archidiaconi Andegavensis, usque ad annum 1277. Vide catalogum ms. bibl. Cotton., n. 69.

Historia Ecclesiæ Remensis, sive, ut Siebertus, cap. 132, vocat, *Gesta pontificum Remensium*, libris quatuor usque ad annum 948, quorum versionem Gallicam sed pluribus passim omissis ediderat Nicq-

C lans Chesneau, sive Querculus, decanus Remensis, Remis 1580, 4 integros Latine primis vulgavit Jacobus Sirmondus, Parisiis 1611, 8°, cum appendice *Anonymi*, canonici Remensis circa annum 1140, qui Flodoardum breviaverat, aliisque opusculis ad eandem Ecclesiam spectantibus. Post Sirmondum, Georgius Colvenerius, qui codice Latino, ex quo Chesneus Gallicam versionem suam adornaverat, contulisse se testatur, ac præter scholia et vocum obscurarum explanationem addidit appendicem Sonacii de statutis synodalibus Ecclesiæ Remensis, et catalogum archiepiscoporum Remensium. Duaci 1617, 8°. Colvenerii editionem expresserunt *Bibliothecæ Patrum*, Paris. 1659, et novissima Lugdunensis, tom. XV, p. 500. *De Romanis pontificibus* a beato Petro ad Leonem VII, poemate heroico libris 15, quod Anastasiani operis de vitis Pontificum paraphrasim esse notat Papebrochius in *Actis sanctorum*, tom. VII, Maii, pag. 773, nisi quod variorum sanctorum elogia passim interspersa habet. Insiguem partem hujus operis a Gregorio II, an. 715, ad Leonem VII, an. 935, ex codice Carmellitarum exalceatorum San-Germanensi vulgavit Mabillonius, sec. Benedict. III. parte II, pag. 590. Etiam ex sanctorum interspersis elogiis non pauca edidit idem Mabillonius, ut a præstantissimo Caveo jam notatum, S. *Columbani* abbat, sec. II, pag. 30. S. *Attalæ*, pag. 127; S. *Bertulfi* abbat, Bobiensis; et ex libro XIII carmen octavum de S. *Benedicto* ejusque miraculis, in supplemento ad sæc. I, ad calcem sæculi II, pag.

1095. Ex eodem Mabillonio mutuatus Papebrochius Flodoardi carmen de *Paschali* papa, quod exhibet in *Actis sanctorum*, appendice ad 14 Maii, tom. VII, pag. 775.

Non dubium haberi debet idem hoc esse opus Flodoardi, quod Treviris in summo templo asservari testatur est apud Miræum ad Siebertum Vossium-que *Joannes Bonderius* an. 1555, in *Indice codicum* mss. per Belgicam, *De Triumphis Italicis martyrum et confessorum*, lib. xv, metro scriptos. Clare hoc patet ex Theodorici Ruinartii observatione de ms. *Carmelitarum Sangermauensi*, quam infra subjungam, cum prius notavero in eadem Bibliotheca Trevirensi, Bonderio teste, etiam asservatos libros 3, *De Triumphis Christi et sanctorum Palestine*, et libros 2, *De Triumphis Christi et Antiochie gestis*, itidem carmine epico, a priore opere diversos. Etiam lib. iii *Hist. Eccles.*, c. 6, Flodoardus, miracula in basilica B. Virginis Remensis credita referens, « quorum plurima, inquit, quæ ante nostram ætatem sunt gesta, nobis habentur incognita. Nos tamen ea, quæ coram positi vidimus, vel personis quæ viderant referentibus agnovimus, silentio hic quoque præterire incongruum rati sumus, licet ea versibus olim exaravimus. » Sed Ruinartum lingua sua, plerisque eruditis hodie familiari, quæ in ms. illo codice observavit, exponentem audiamus.

« J'ai examiné ce manuscrit, dont le commencement est déchiré; l'ouvrage commence par la fin du premier chapitre du troisième livre. Il y est parlé des martyrs qui ont souffert sous la persécution de Valérien.

« Le ive livre commence par le pape S. Félix, et traite des persécutions d'Aurélien, de Claude, de Numérien et de Dioclétien. Il y parle des papes, selon le temps qu'ils ont vécu.

« Le ve et le vi^e livre ne s'y trouvent pas, quoiqu'il semble n'y rien manquer.

« Le viie ne traite que de la persécution de Dioclétien.

« Le viiie est intitulé : *De Persecutione Maximiani*. Il commence par l'histoire de S. Marcel et de tous les martyrs, qui sont dans ses faux actes; ensuite il parle des saints martyrs qui sont révérends dans les villes d'Italie. Le chapitre 15 est de sainte Afre d'Augsbourg. Le 16e est de Saint Eusèbe, pape.

« Le ixe livre parle de saint Valentin, martyr à Rome, ensuite des martyrs des environs et des actes de saint Silvestre, de Gallican, de saint Jean et de saint Paul, et de plusieurs autres martyrs que l'on met à Rome sous Julien l'Apostat.

« Le xe livre commence par saint Jules, pape, et finit à Vitalien et à Adéodat. Il y mêle plusieurs

A autres saints, comme dans le chapitre 2. Il parle d'Eusèbe, qu'il appelle *præsul*, qu'on dit avoir souffert à Rome sous Constance, avec Orose, etc., de saint Eusèbe de Vercell, de Victorin le Rhéteur, et de saint Denis de Milan; il fait mention de la translation de ce dernier, faite par saint Basile, qui envoya son corps à saint Ambroise. (J'ai la lettre de saint Basile, adressée à saint Ambroise, d'un ancien manuscrit, où il est fait mention de cette translation.) Dans le 3e chapitre, où il traite de saint Damase, pape, il y parle de saint Jérôme. Dans le 8e chapitre il parle du schisme de Laurens, de Paschase, diacre... Dans le 19e, de Hormisde, pape, de la paix d'Orient, de saint Germain de Capoue, de la restitution d'Afrique, de saint Remy, de la conversion de Clovis, de la couronne qu'il envoya à Rome, des habits consulaires qu'il reçut de l'empereur. Dans le 10e chapitre, de saint Jean, pape, de Symnaque, et de Boèce, que Théodoric fit tuer. Dans le chapitre 12, de Cassiodore, de ce qu'a fait Bélisaire contre les Goths en Italie et en Afrique. Enfin il traite fort au long de saint Grégoire, et de ce qui est arrivé en son monastère.

B « Le xie livre comprend l'histoire des papes depuis Agathon jusqu'à Christophe. Dans le chapitre 5e, il parle au long de saint Boniface d'Allemagne, qu'il appelle docteur et martyr. Dans le chapitre 6e, de Carloman, prince français, qui se fit religieux. Dans le chapitre 7, du pape Etienne II, de son voyage en France, de sa guérison miraculeuse à l'abbaye de saint Denis, etc.

C « Le xiie livre contient l'histoire depuis Léon IV jusqu'à Léon VII. Dans le chapitre 1er il parle des deux *pallium* d'Hincmar, de l'établissement de l'octave de la fête de l'Assomption de Notre-Dame. Dans le chapitre 2, de Jean, évêque de Ravenne. Dans le chapitre 3, d'Hincmar et de Charles le Chauve. Dans le chapitre 4, de Foulques, archevêque de Reims, et de plusieurs commissions que les papes lui ont données. Dans le chapitre 5, de la translation de saint Calixte, pape, à Reims, qu'il appelle *urbem nostram*. Il traite au long des actions de Formose, à qui il dit que Charles, roi de France, demanda de lui envoyer du pain béni, *panem benedictum*.

« Le xiiie livre est des saints dont saint Grégoire traite dans ses dialogues, et d'autres saintes d'Italie.

« Le xive livre est des saints, patrons, martyrs et autres des villes d'Italie.

« Il finit par saint Colomban et ses disciples.

« A la fin est une épitaphe de Flodoard même.

« Ce manuscrit n'est guère moins ancien que Flodoard. »

DE FLODOARDO TESTIMONIA ET ELOGIA.

I.

Siebertus Gemblacensis in libro De illustribus Ecclesiæ Scriptoribus, cap. 152.

Flavaldus monachus Remensis scripsit gesta pontificum Remensium. Orditur narrationem suam a conditione ipsius civitatis, quæ a qualitate civitum, qui in bello erant duri cordis, primo occupata est sibi nomen Cordurus. Postea milites Remi, a Romulo fratre suo, a facie Romuli fugientes ad eam profugerunt, eamque a nomine principis sui Remi, Remum denominaverunt. Hic scriptor digne scriptoribus ideo connumeratur, quia digressus ab opere suo, memoriam faciens sanctorum martyrum, vel confessorum quiescentium in ecclesiis Remensi ecclesiæ adjacentibus vel subjacentibus, Vitas vel passiones eorum legentibus notificavit.

D

II.

Joannes Trithemius De Scriptoribus ecclesiasticis.

Flavaldus monachus Remensis, ordinis S. Benedicti, in Scriptoribus divinis eruditus, et in secularibus litteris egregie doctus, ingenio subtilis, et disertus eloquio, scripsit non contentum lectionis opuscula, quorum studio nomen suum cum gloria transmisit ad posterum. E quibus fertur opus insigne, a conditione Remensis civitatis, quam milites Remi a fratre Romulo necati fugatos, ob memoriam domini sui construxisse, et sic appellasse commemorant, usque ad sua tempora : in qua multa de sanctis martyribus et aliis rebus ac gestis interserens, voluit hunc titulum dare voluit, Gesta Remensium pontificum lib. iii. Vitas quoque multorum sanctorum

lib. 1. Alia insuper multa scripsisse dicitur, quæ ad A notitiam meam non venerunt.

HI.

Dominicus Grimarus cardinalis S. Marci in Dario ad Des. Erasmus can. ordin. S. Augustini, quod excusum est Basileæ anno 1508, apud Michaelem Furterium et Joannem Scotum, folio 32, nota 13.

Dum Remis agerem, obtulit mihi D. Robertus Briconetus archiepiscopus clariss. Gallie cancellarius regium ms. continens quatuor libros Historie Remensis Ecclesie, auctore et collectore Floardo, illius quondam canonico, exinde monacho. Mutatio status, et ex canonico factum fuisse monachum, indicat pietatem viri. Docte scripsit et diligenter. Plurima enim illius registri iis contuli quæ hic in Vaticana asservantur, eaque fideliter exscripta inveni: abest ab eo veteratorum rubigo, et novorum auctorum asperitas. Et si nostri temporis ærumnosa miseria non præferret studio historie lucrum vite, nec magis consuleret avaritiæ quam antiquitatis notitiæ, dignus esset prelo auctor.

IV.

Guillelmus Eysengrein in Catalogo testium veritatis orthodoxæ matris Ecclesiæ.

Flavaldus, Remensis Benedictinæ professionis monachus, vir tam divinis quam profanis scripturis eruditus, historicus perfectus, theologus vero pro-

fundus, gesta Remensium pontificum, ab urbe Remis condita, quam milites Remi a fratre Remulo necati fugatos, ob memoriam Domini sui construxisse commemorant, usque ad sua tempora tribus voluminibus, quibus complures SS. martyrum historias recitat, deduxit.

V.

Papirius Massonus lib. 11 Annalium Francorum in CAROLO MAGNO.

Frodoardus sub Carolo Simplicio et Ludovico floruit, Vitasque pontificum Remensium diligentissime scriptas ad posterum transmisit, cujus operis exemplaria aliquot Lutetie vidimus.

VI.

Idem in CAROLO SIMPLICIO.

Sequenti anno (hoc est 920) magni motus in Gallia sunt exorti, de quibus et aliis publicis negotiis dicemus ex Chronicis ejusdem Frodoardi (quem alii Flodoardum vocant) Remensis Ecclesiæ presbyteri. Is enim auctor præter Vitas pontificum Remensium scripsit chronica ab anno nongentesimo decimo nono usque ad annum nongentesimum sexagesimum sextum, quo excessit e vita quinto Kalendas Aprilis septuagesimo sexto [dicendum tertio] ætatis anno: nosque illum scriptorem deinceps in Carolo, Roberto, Rodulpho, Ludovico et Lotario sequemur, præteritis Vitichindo, et aliis minoris diligentie ac fidei scriptoribus.

FLODOARDI

CANONICI REMENSIS

HISTORIÆ REMENSIS ECCLESIAE

LIBRI QUATUOR,

Opera et studio Georgii Colvenerii, S. theologiæ doctoris et regii ac ordinarii professoris, collegiatae ecclesiæ S. Petri præpositi et Academiæ Duacensis cancellarii, in lucem editi, Scholiis et notis amplissimis illustrati.

(Bibliotheca Patrum, tom. XVII.)

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Benevole lector, quid a nobis præstitum sit in C hujus auctoris editione paucis accipe. Collatio facta est in universum ad septem exemplaria. Tria enim inter se contulit pie memorie dominus Nicolaus Chesneau, decanus et canonicus S. Symphoriani in urbe Remensi, qui hanc historiam, seu verius historiæ hujus bonam partem in Gallicam linguam transtulit, et eadem lingua edidit Remis excusam, anno 1581, per Joannem Foyni. Hujus decani exemplar Latinum manuscriptum, ex quo ille vertit in Gallicum, attulit ad me Thomas Witus J. U. licentiat, tradente ei R. viro domino Antonio Beauchesne Remensis ecclesiæ canonico et succentori, qui testamenti prædicti domini Chesneau fuerat executor. Hoc notamus littera c. Porro collatum est ad exem-

plar' monasterii S. Remigii, quod littera r designamus, ad exemplar ecclesiæ metropolitane B. Marie, et ad tertium, quod particulari nomine non designat, sed credo fuisse Igniacense. Ex his secundum diversum fuit ab eo quod ad me postea transmissum est, de quo infra. Nam sæpe notat in margine aliter legi in exemplari B. Marie quam habeatur in eo quod nos habuimus ut exempli gratia lib. 1, c. 20, in codice metropolit. dicit legi *secus anmem Saram*, cum in eo quod habuimus legatur *Faram*. Lib. III, c. 4, notat legi *Algardis abbatissa*, uti et in codice S. Remigii, cum in nostro sit *Adalgardis*. Ibidem, c. 7, dicit legi in codice S. Marie et S. Remigii *cum palmis*, in alio autem exemplari *cum psalmis*, quomodo etiam habebat nostrum B. Marie. Hoc igitur exemplar domini

Chesneau curavi meis sumptibus describi, et postea A exacte relegi. Verumprehendens quibusdam locis nonnulla deesse, quærere coepi alia exemplaria ex quibus impleri possent istæ lacunæ. Tum mihi opportune, opera dicti domini Witi, duo alia exemplaria integra Remis transmissa sunt, unum ex archivis ecclesiæ metropolitanæ B. Mariæ, in membrana antiqua manu exaratum, quod signamus littera m, alterum recenti, anno videlicet 1596, descriptum in charta, ex eodem veteri exemplari per dominum Georgium Montgerard priorem cœnobii S. Martini Sparnacensis, partim correctis, partim mutatis hic et ibi verbis quibusdam. Signamus littera z, et utrumque fere semper junctis notis ms. quandoquidem et pro uno exemplari habenda sint hæc duo, eo quod posterius ex priori sit desumptum. Duo tamen numeramus, quia multis locis correctio aut mutatio facta est. His acceptis integris exemplaribus, deprehendi in exemplari dicti Domini Chesneau facile deesse quartam partem operis. Quapropter descriptis locis singulis quæ deerant, novo labore totum, exemplar meum ita suppletum contuli, et integre relegi cum prædictis duobus integris exemplaribus, et postmodum quam fieri potuit accuratissime dispunxi. Ad hæc pro majori luce etiam ad exemplar Gallicum omnia recensui, et ex eo plerumque patria lingua obscuriora nomina propria in margine adnotavi, lectori gratum id fore non dubitans. Ex omnibus autem correctius visum est exemplar monasterii S. Remigii, ex quo exemplar metropolitanæ ecclesiæ, alioqui satis correctum, multis locis suppleri debuit, non tantum in verbis, sed etiam integris sententiis, quæ omisæ fuerant. Sciebam Parisiis et alibi plura exstare calamo descripta exemplaria. Commemorat enim Papirius Massonus lib. ii suorum Annalium, se aliquot ejus exemplaria vidisse Lutetiæ. Sed quia puriores ex ipso fonte hauriri solent aquæ, idcirco ex archivis Remensibus ea potius petenda esse judicavi, pro quibus magnas ago gratias thesaurariis et archivorum dictæ metropolitanæ ecclesiæ magistris, qui ea duorum annorum spatio mihi utenda communicarunt. Prædictis læxantatis laboribus, prodit hoc opus sine ullis tamen notis aut scholiis. Parisiis anno 1611, cura et studio R. P. Jacobi Sirmondi Soc. Jesu presbyteri. Quod exemplar nactus denuo, a capite ad calcem, omnia cum eo relegi : et sicut illius ope non paucas mendas sustuli, sic ibi complures esse derelictas deprehendi, et nonnunquam integras lineas deesse. Hoc exemplar notamus littera l.

Cæterum nihil est a nobis immutatum, vel in textu positum, quod non erat in exemplaribus, vel in originalibus in iis quæ aliunde citantur, nisi id ipsum expresse in margine, vel in scholiis significaverimus, vel ubi exploratum erat mendum esse, et lapsum scriptoris, unam litteram pro alia scribentis. Ubi diversa erat lectio, nec certo constabat quæ vera esset, probabiliorem in textu retinimus, alteram plerumque ad oram relegavimus.

In orthographia nihil etiam mutavimus, nisi eas, quæ insolentes et depravatæ censentur, ut *dompnus*, *dampnatio*, *sompnus*, *contempnet*, *solempnitas*, *ebdomas*, *parrochus*, *parrochia*, *carta*, *summittere*, *Nicholaus*, *Nichasius*, *subiciens*, *adiciens*, *ezenium*, et similes. In aliis placuit scripturam illo tempore usitatam relinqui in gratiam antiquitatis, ut Karolus, Karlomannus, Pippinus, Theodulfus, Rodulfus.

Omnia Scripturæ loca quæ citantur, plerumque etiam ea ad quæ respicitur, margini adjecimus. Similiter et ea quæ ex aliis citantur auctoribus, quæ omnia ad originalia contulimus, et sæpius ex iis emendavimus. Quædam tamen reperiri non potuerunt. Qua ratione nonnulla sunt emendata, quæ alioqui vix emendari potuissent, cum exemplaria auctoris multis locis fuerint depravata, et præ vetustate, legentium oculos fugientia.

Quæ tertio libro habentur (qui totus est de gestis et scriptis Hinemari) contuli ad opuscula et epist. ejusdem Hinemari, tam a R. P. Joanne Busæo, quam a Joanne Cordesio Ecclesiæ Lemovicensis canonico edita.

Ad hæc collatio facta est ad tomos Conciliorum et epistolas Romanorum pontificum, ubi de conciliis agitur. Item cum Annalibus ecclesiasticis Cesaris Baronii, et præcipuis Galliæ ac Belgii historiographis, Gregorio Turonensi, Aimoino, Sigeberto, Christiano Massæo, Jacobo Meyero, Papirio Massono, et aliis. Ex quibus auctoribus plerumque certa temporis cujusque rei gestæ nota est adjecta in margine, vel in scholiis post calcem operis adpositis.

Hæc enim scholia omnino necessaria esse judicavimus : tum quod auctoris dictio ob hoc frequenter obscura sit, quod longas texat periodos, quæ implicantur varietate et multitudine eorum quæ congerit et interserit ; tum etiam quod interdum utatur vocabulis illo quidem ævo tritissimis, sed quæ jam abiierunt in desuetudinem. Hæc indice separato recensuimus. Denique per hoc multam auctori lucem attulisse credimus, quod in his scholiis quæcunque possent in dubium verti explicuerimus ; pleraque etiam auctoris dicta aliorum testimonio firmaverimus, et unde plura in eam rem de qua agitur peti possint, indicaverimus.

Postremo catalogum omnium Remensium archiepiscoporum adjecimus, non sola nomina recensentes, sed et tempus sessionis eorum et decessus, quam potuimus certa fide, et principalia eorum gesta. Si tamen in tempore, in tanta vetustate, scriptorum raritate, et opinionum diversitate, scopum ubique non attigimus, veniam dabit æquus lector et candide emendabit. In hoc catalogo plurimum adjuti sumus iis quæ nobis communicare dignatus est Claudius Desprez Atrebas, dominus de Queant, J. U. L. consultissimus, depromptis ex variis antiquitatibus locorum Galliæ, partim mss., partim excussis. Qui etiam nobis suppeditavit statuta synodalia per domi-

pum Bonnacium, epistolam Adelgi ad Flodoardum, A Qui etsi usque ad quinquagesimum quartum archiepiscopum non habeat nisi nuda nomina, in sequentibus est copiosior.

et nonnulla alia de eodem testimonia. Juvit præterea catalogus ad calcem exemplaris ecclesie metropolitane B. Marini Remensis diversa manu ascriptus.

PROLOGUS AUCTORIS

AD R. EPISCOPUM.

Domino venerabili, et in Christi charitate admodum diligibili, præclaro præsuli R. FLODOARDUS, tanta benignitatis famulus, omne sanctarum virtutum in Christo gaudium.

Creberrimis admonitionum vestrarum stimulis instigatus, discusso tandem desidie pigritantis torpore, abjectisque diversarum curarum occupationibus, repleto ferventis studii vestri solertie quadrifidum, nostri laboris opus undecunque collectum, et capitulatim, prout jubere dignati estis, dispositum, nostræ scilicet Ecclesie Remensis historiarum librum. Haud mirari vel cumque potens sanctitatem culminis vestri super hac rememoratione obsequii nostri, utpote diversis occupationibus prædediti, hiemali quoque glacialis gelu rigoris obstricti, charaxatorum insuper indigentia coarctati. Neque mirum, me mi-

nimum in correctione meorum terere moras opusculorum, cum veterum nonnulli scriptorum magis in retractatione suorum, quam meditatione demorali ferantur librorum. Sed nec adhuc omnes ad perfectum me puto eliminasse mendas; et si qua reperientur scriptoris forte vitia, industria vestra poterunt expurgari sagacia. Non enim me ita perfectum reor ad unguem fore perscrutatorem, ut ferro nolim si quem diligentior in eliminandis vitiis invenero correctorem. Igitur quia sanctitatis vestrae circa tantitatem nostram profusa videtur exuberasse dilectio, hunc studii nostri fructum, vestri dignum duxi tutaminis delegare patrocinio, ut quæ a nostra sunt dicta in tenebris humilitate, ab industria vestrae sublimitate dicantur in lumine.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De conditione urbis Remensis.

Fidel nostre fundamina proditurus, se nostræ Patris Erelesim memoraturus, mœnium nostrorum locatores vel instructores exquisisse, non ad rem atque pertinere videbitur, cum ipsi salutis eterne nil nobis contulisse, quinimo erroris sui vestigia lapidibus insculpta reliquisse doceantur. De urbis namque nostræ fundatore, seu nominis inditore, non omnimodis a nobis approbanda vulgata censeatur opinio, quæ Remum Romuli fratrem, civitatis hujus institutorem se nominis tradidit auctorem, eam urbe Roma geminis auctoribus, Romulo Remoque, fundata, fratris militibus Remum certis accipimus scriptoribus, interfectum; nec illum prius a fratre recessisse, dum uno partu editi, et inter pastores educati, lacteolisque dediti, urbem constituisse reperiantur; orisque similitate ac Remo fratre interfecto, civitati Romulus ex nomine suo nomen dedisse legatur. Nam ut Tit Livii verbis utamur (*decad. I, lib. 1*): « Numitori Albani permissa re, Romulum Remumque cupido cepit, in his locis ubi expositi ubique educati erant, urbis condendæ, et supererat multitudo Albanorum Latinorumque; ad id pastores quoque accerserant, qui omnes facile spem facerent, parvam Albam, parvum Lavinium, præ ea urbe quæ conderetur,

C fore. Intervenit deinde his cogitationibus avium malum, regni cupido, atque inde sædum certamen coortum a satis miti principio. Quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset, ut dii, quorum tutela ea loca essent, auguriis legarent qui nomen novæ urbi daret, qui conditam imperio regeret, Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque nuntiatio augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque regem sua multitudo consalutaverat tempore illi præcepto: at hi numero avium regnum trahabant. Inde cum altercatione congressi, a certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatior autem fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros. Inde ab irato Romulo (cum verbis quoque increpitans adjecisset: Sic deinde, quicumque alius transiliet mea mœnia) interfectum. Ita solus potius imperio Romulus, condita urbs conditoris nomine appellata. Ita Livius. Probabilius ergo videtur, quod a militibus Remi patria profugis urbs nostra condita, vel Remorum gens instituta putatur, cum et mœnia Romanis auspiciis insignita, et editior porta Martis Romanæ stirpis, veterum opinione, propagatoris ex nomine vocitata, priscum ad hæc quoque nostra cognomen reserva-

verit tempora. Cujus etiam fornicem, prodeuntibus dexteram, lupæ Remo Romuloque parvis ubera præbentis fabula, cernimus innotatam; medius autem duodecim mensium, juxta Romanorum dispositionem, panditur ordinatione descriptus; tertius, qui et sinister cygnorum vel anserum figuratus auspicio. Nautæ siquidem cygnum bonam prognosim prodere ferunt, ut ait *Æmilius*:

Cygnus in auspiciis semper lætissimus ales.

Hunc optant nautæ, quia se non mergit in undas.

Anseres quoque nocturnas excubias celebrant, quas cantus assiduitate testantur. Denique Romæ etiam capitolia Gallo servasse traduntur ab hoste.

Nec mirum tamen, urbis nostræ conditionem vel originem non in propatulo dari, cum de ipsius gentium, vel orbis dominæ Romæ conditione, *Isidoro* teste (l. xv *Originum*, cap. 1), oriatur plerumque dissensio, ut ejus diligenter agnoscere non possit origo. Nam *Sallustius* (*In Catilin.*) : Urbem, inquit, Romam, sicuti ego accepi, condidere atque habitare initio Trojani, qui, *Ænea* duce, sedibus incertis vagabantur. Alii dicunt ab *Evandro* secundum quod *Virgilius* (*Æneid.* viii):

Tunc rex *Evandrus* Romanæ conditor arcis.

Eutropius quoque in libro *Historiarum* sic loquitur dicens: « *Romulus*, cum inter pastores latrocinaretur, octo decem annis natus, urbem exigam in Palatino monte constituit, conditam civitatem ex nomine suo Romam vocavit. Post hunc *Tullus Hostilius* eam, adjecto Cælio monte, ampliavit. Indeque cæteri diversi diversi temporibus principes, ejus editores vel amplificatores exsistere. » Urbis autem nostræ nomen *Durocoriorum* quondam dictum, *Cæsaris* astruitur *Historia*, in qua libro sexto sic legitur: « *Yasatis* regionibus, exercitum *Cæsar* *Durocoriorum* Remorum reducit, concilioque in eam locum Gallic indicito, de conjuratione *Senonum* et *Carnuntum* questionem habere instituit. » *Æthicus* etiam in *Cosmographia* sic memorat: « A *Mediolano* per *Alpes Cottias* *Viennam* M. P. CCCCLX. Inde *Durocoriorum*, M. P. CCCXXXIII, quæ sunt longe CCLXXI. Item a *Durocorio* *Divodorum* usque, M. P. LXXII. Item alio itinere a *Durocorio* *Divodorum* usque M. P. LXXXVIII. Item a *Durocorio* *Treveros* usque longe CLXX. Item a *Bagaio* *Nervicorum* *Durocoriorum* Remorum usque. M. P. LIII. »

CAPUT II.

De amicitia Romanorum atque Remorum.

Constat itaque Remorum populum populo Romanorum tenacissima prisca olim temporibus amicitia junctum, prælibatæ *Julii Cæsaris* *Historiæ* libris (l. ii init.) hoc ipsum astipulantibus, ubi legitur: « Eo, scilicet ad fines *Belgarum*, ipso *Cæsare* de improvviso, celeriusque omnium opinione, perveniente, *Ramos*, qui proximi *Galliæ* ex *Belgis* sunt ad eum legatos locum et *Andebrogium*, primos civitatis suæ, misisse, et se suaque omnia offerentes in fidem atque amicitiam populi Romani omnino conjurasse, paratosque esse et obsides dare, et im-

perata facere, et oppidis recipere, et frumento cæterisque rebus juvare. Reliquos omnes *Belgas* in armis esse, *Germanosque*, qui ripas *Rheni* incolunt sese cum his conjunxisse, tantumque esse eorum omnium furorē, ut ne *Suessones* quidem, fratres consanguineosque suos, qui eodem jure, eisdem legibus utantur, unumque magistratum cum illis habeant, deterere potuerint, quin cum his consentirent. » Item (*Ibid.*): « *Cæsar*, postquam omnes *Belgarum* copias in unum locum coactas ad se venire vidit, neque jam longe abesse, ab his, quos miserat, exploratoribus et ab *Remis* cognovit, flumen *Axonam* (*Aisne*), quod est in extremis Remorum finibus, exercitum traducere maturavit atque ibi castra posuit. Quæ res et latus unum castrorum ripis fluminis munitum et post eum quæ erant, tuta ab hostibus reddebat, et commeatus ab *Remis*, reliquisque civitatibus, ut sine periculo ad eum portari possent, efficiebat. In eo flumine pons erat. Ibi præsidium ponit, et in altera parte fluminis *Titurium* *Sabinum* legatum cum sex cohortibus reliquit. Castra in altitudinem pedum duodecim fossamque pedum octodecim munire jubet. Ab ipsis castris oppidum Remorum, nomine *Bibrax*, quod aberat millia passuum octodecim (*Orig.*, octo) ex itinere, magno impetu *Belgæ* oppugnare cæperunt. Egere eo die sustentata est Gallorum atque *Belgarum* oppugnatio hæc. Ubi circumjecta multitudo hominum totis moribus, undique in murum lapides jaci coepti sunt, murusque defensoribus nudatus est, testudine facta portis succedunt, murumque subruunt, quod (*ms.*, addit) tum facile fiebat. Namque tanta multitudo lapides ætela coniciebant, ut in muro consistendi potestas esset nulli. Cum finem oppugnandi non fecisset, *lecius* *Remus*, summa nobilitate et gratia inter suos, qui tum oppido præfuerat, unus ex his, qui legati de pace ad *Cæsarem* venerant, nuntium ad eum mittit, nisi subsidium sibi mittatur, esse diutius sustinere non posse. Eo de media nocte *Cæsar*, hisdem duobus usus, qui nuntii ab *lecio* venerant, *Numidas* et *Gretas* sagittarios et funditores *Baleares* subsidio oppidanis mittit. Quidam advenit et *Remis* cum apud defensionis studium propugnandi accessit, et hostibus eadem de causa spes potiundi oppidi discessit. Itaque paulisper apud oppidum morati, agrosque *Remorum* depopulati, omnibus viis, adflictiisque, quo adire poterant, incensis, ad castra *Cæsaris* omnibus copiis contenderunt, et a millibus passuum minus duabus castra posuerunt. » Et post pauca: « Hostes protinus ex eo loco ad flumen *Axonam* contenderunt, quod esse etiam post nostra castra demonstratum est. Ibi vadis reperitis, partem copiarum suarum transducere conati sunt, eo consilio, ut, si possent, castellum, cui præerat *Quintus Titurius* legatus, expugnarent pontemque intereiderent (*Orig.*, inter scinderent). Si minus potuissent agros Remorum popularentur, qui magno nobis usui ad bellum gerendum erant, commeatusque nostros sustinebant. *Cæsar*, certior factus a *Titurio*, omnem equitum

et lenis armorum Numidas, funditores sagittariosque A pontem traducit, atque ad eos contendit. Acriter in eo loco pugnatum est. Hostes impeditos nostri in flumine aggressi, magnum eorum numerum occiderunt. Per eorum corpora reliquos audacissime transire conantes, multitudine telorum et audacia repulerunt: primos qui transierant, equitatu circumventus interfecerunt. » Item in eadem Historia libro tertio: « Caesar Labiennum legatum in Treviros, qui proximi Rheno sunt, cum equitatu mittit. Huic mandat Remos reliquosque Belgas adeat, atque in officio contineat. » Item in v: « Tantam omnium voluntatis commutationem, Caesar scilicet, attulit, ut præter Heduos et Remos quos præcipuo semper honore Caesar habuit; alteros pro vetere ac perpetua erga populum Romanum fide; alteros pro recentibus belli Gallici officiis nulla fere civitas fuerit non suspecta nobis. » Item in vi: « Carnutes legatos, obsidesque mittunt, uti deprecationibus Remis, in quorum erant clientela. Eadem ferunt responsa, quæ videlicet Senones, obsidibus imperatis. »

Principatum quoque Remos antiquitus inter sibi finitimos tenuisse constat. Sed et apud Romanos id ipsum obtinuisse, auctumque sibi legitur in præmissa, tam jus, quam decus, historia, ut in eodem libro vi: « Sequani principatum dimiserant; in eorum locum Remi successerant. » Semper enim, et in omnibus bellis Remi fidem Romanis servaverant. Et in vii, etiam quando totius pene Gallie populi adversus Romanos conspirasse, conciliumque Bibracte habuisse leguntur, illi nullatenus adesse voluere, quod amicitiam Romanorum sequebantur. In necessitatibus autem copias eos Romanorum sustentasse proditur, ut in quinto hujus historie libro: « Quo anno frumentum propter siccitatem angustius provenerat, coactus est, » Caesar scilicet, « aliter ac superioribus annis, exercitum in hibernis collocare, legionesque in plures civitates distribuere. Ex his unam in Morinos ducendam, C. Fabio Legato dedit; alteram in Nervios Q. Ciceroni; tertiam in Eburones L. Roscio; quartam in Remis cum T. Labieno in confinio Trevirorum hibernare jussit. » Item in vii: « C. Fabium et L. Minutium cum legionibus duabus in Remis collocat. » Insuper et usque ad internecionem pene Remos pro salute Romanorum certasse, Orosius etiam libro vi, astipulatur, eo prælio quod Bellovacii, post cæterorum Gallorum, qui arma contra Romanos tulerant, devictum exercitum, instauraverant, magnam Remorum manum, quæ auxilio Romanis erat asserens trucidatam. Remos denique præliis fortes, optimosque fuisse jaculatoris: sed et ad bella civilia quibus Pompeio superato, monarchiam totius, ut fertur, orbis obtinuit, Cæsare invitante profectos, Lucanus libro primo testatur his versibus:

Rura Nemetis
Qui tenet et ripas Satyri, qua litore curvo
Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,
Signa movet, gaudetque amoto Santonis hoste.
Et (ma. j.) Bitures) Biturix, longisque leves Axemes in
[armis,
Optimus excusso Leucus Remusque lacerto.

Optima gens flexis in gyrum Sequana frenis,
Et docilis rector rostrati Belgæ covini.

LUCAN. De Bello civili, lib. 1.

CAPUT III.

De primis hujus urbis episcopis.

Nec solum apud ethnicos tunc temporis tanti habitum Remorum populum, quin et apud primos Ecclesie Dei propagatores, atque per Evangelium in Christo patres, primæ hujus provincie nostræ sedis pontifices constat semper honore decoratos, adeo ut ipse beatissimus Ecclesie Christi princeps, Petrus apostolus, urbi nostræ beatum Sixtum a se archiepiscopum ordinatum, cum suffraganeorum auxilio censuerit delegandum, idoneos ei ac necessarios in eadem provincia destinans socios, sanctum Sinicium videlicet, Suessonicæ sedis primo, nostrum postea præsulem, ac beatum Memmium, Catalaunicæ urbis rectorem. Sanctus vero Sixtus Remorum primus episcopus, etiam Suessonicam fundasse fertur ecclesiam, et beatum Sinicium collaboratorem et cooperatorem suum inibi constituisse; quique post ejusdem sancti Sixti decessum, nepote suo, ut ferunt, sancto Divitiano Suessoni a se pontifice ordinato, quoniam noviter instituta Remensis ecclesia, lacte adhuc, tenera forte fovebat pignora, necdum ad onus pontificale perferendum robusta, Remis archiepiscopalem (ea cogente necessitate) subiit cathedram. Ubi pro animarum salute fideliter elaborans, bonumque certamen decertans, cum decessore, ut in cælis, ita etiam meruit in terris habere consortium, unius ejusdemque templi tumbæque sortitus cum beato Sixto sepulcrum. Quorum postmodum meritis basilicæ domus ipsorum claris illustrata miraculis, nonnullis dotata ditatur muneribus, agris quoque domibusque ac vineis locupletata, clericorum pariter enituit ministeriis decorata. Quorum nonnunquam duodecim, nonnunquam decem, ut domni Sennatii præsulis tempore, ibidem reperitur congregationem fuisse, donec moderno tempore, abundante iniquitate et refrigerante charitate, deficere Deo inibi militantium chorus, et unius ipsum cœpit esse templum presbyteri (atque presbyterii) titulus. Quocirca etiam ipsorum nuper abinde ossa translata, in ecclesia beati Remigii post altare sancti Petri, eorumdem præceptoris, servantur recondita. Nec eos Ecclesiam nostram tantummodo ab urbe Roma constat habuisse patres vel fundatores, quæ martyribus etiam redimita, eorumque sacra sanguine atque triumphis, sub ipso Neronianæ persecutionis articulo, decorata probatur.

CAPUT IV.

De primis ejusdem martyribus urbis.

Beatus siquidem Timotheus, ab Orientis partibus ad hanc Remensem urbem perveniens, Jesu Christi Domini publice non veritus est prædicare veritatem. Unde et a præside Lampadio, qui tunc præerat huic populo, tentus et, quod novæ legis propositum hominibus suaderet, conventus. Hinc minis principum legumque severitate vexatus, opum quoque pollicitatione tentatus, responsum quod olim ab Ecclesie principe didicerat, improbo incussum supernæ nun-

dinatori gratiæ, rependere non timuit, divitiæ, in-
 quiens, tuæ tecum sint in perditionem, et ibis cum
 ipsis in ignem æternum (*Act. viii, 20*). Dominus enim
 meus Jesus Christus Filius Dei, ipse te judicaturus
 est. Tunc præses ira repletus, jussit eum torqueri.
 Et dum Christum constanter inter ipsa cruciatus
 confiteretur tormenta, inferens inter cætera, quod
 illi, quos præses pro Christi nomine se putabat occi-
 dere, ipsi pœnaliter eum judicaturi essent: et præses
 diceret: Ergo tu judex eris mei? Ego te occidam;
 et quis erit qui te eripiat de manibus meis? Sanctus
 Timotheus respondit: Dominus meus cui credo, pos-
 test liberare me; in te autem debita tormenta im-
 mittet. Iterum, dum per supplicia multa cruciari
 jussus fuisset, ait ad judicem: Quanto tu mihi am-
 pliora tormenta intuleris, tanto amplius refrigerium
 præstabit Dominus, cui credo. Et cum caderetur a
 ministris, exclamavit voce magna, dicens: Aspicere,
 Domine, et vide quæ inferi diabolus servo tuo, ne me
 derelinquas, ne dicant homines: Ubi est Deus ejus?
 Præses denique jussit calce viva et aceto aspergi
 plagas ipsius. Sanctus vero Timotheus dixit: Ago
 tibi gratias, Domine Jesu Christe, qui mihi das tole-
 rantiam ut hæc possim sufferre. Ita istud factum est
 in corpore meo, tanquam oleo perunctus sim. Unus
 autem de ipsius cædentibus, nomine Apollinaris, vi-
 dit duos angelos stantes ad latus ejus, et dicentes
 illi: Confortare, Timothee; missi autem sumus ad te,
 ut ostendamus tibi Dominum Jesum Christum, pro
 cujus nomine sustines pœnas, ut videas quæ aguntur
 in cœlis: Erige caput tuum, et vide. Aspicies autem
 sanctus Timotheus vidit cœlos apertos, et Jesum ad
 dexteram Patris coronam tenentem ex lapidibus pre-
 tiosis, ac dicentem sibi: Timothee, hæc quam vides,
 tibi parata est. Accipies illam tertia die imminente
 de manibus meis. Et Angeli dixerunt ei: Confortare
 Timothee, et abierunt in cœlos. Apollinaris vero cum
 hæc vidisset, procidens ad pedes ejus, dixit ei: Domine
 Timothee, ora pro me: Ego enim libentissime tor-
 quebor pro nomine Christi, quia vidi tecum loquen-
 tes viros splendidissimos, dum tecum loquerentur
 magnalia Dei illius qui regnat in cœlo. Tunc præses,
 ut vidit se esse confusum, dixit: Sistatur Apollina-
 ris: afferre autem mihi plumbum bulliens, et effun-
 dite in os ipsius, ut non talia verba loquatur. Cumque
 allatum fuisset plumbum bulliens, et missum in ore
 ejus, factum est frigidum tanquam glacies. Viso au-
 tem hoc miraculo, multitudo magna credidit in Do-
 minum Jesum Christum. Tunc præses iracundia
 plenus et confusione dixit: Ducite illos in carcerem,
 usque dum ego petraetum quo supplicio interfician-
 tur. Cum autem ducerentur, plurima turba sequeba-
 tur eos flens et dicens: O injustum judicium quod
 incidit in civitatem istam! Perducti sunt vero in
 carcerem, et multi erant circa eos, desiderantes
 consolari a sancto Timotheo. Ipsa autem nocte ad-
 veniens quidam presbyter, nomine Maurus, multitu-
 dinem hominum baptizavit in nomine Domini nostri
 Jesu Christi. Apollinaris verocum baptizaretur, vidit

A cœlos apertos, et audivit angelum dicentem sibi:
 Beatus es, Apollinaris, qui credidisti, beati omnes
 qui tincti sunt in aqua, in qua tu purificatus es. Qui-
 cunque hac nocte hic baptizatus fuerit, crastina die
 in paradiso suscipietur. Hoc autem dictum omnes
 qui ibidem aderant audierunt, et genua flectentes,
 dixerunt: Parce nobis, Domine Deus noster, et
 præsta misericordiam tuam his qui diligunt nomen
 tuum. Altera autem die jussit præses adduci eos ante
 tribunal suum. Astantibus autem illis præses dixit:
 Stulti homines, quæ res vos circumvenit, ut credatis
 in hominem crucifixum, qui sub Pontio Pilato multa
 perpassus est, novissime autem crucifixus asseritur?
 Tunc illi responderunt, dicentes: Vidimus in hac
 nocte angelum Dei loquentem cum sanctis quos tu
 tenes in carcere: et ipsi angeli dixerunt nobis,
 hodie ituros esse in paradysum, et accepturos coronas
 quas tui oculi videre non merebuntur. Præses vero
 iracundia plenus, jussit cunctos [*ms. j, singulos*] de-
 collari. Cumque ducerentur sancti extra civitatem,
 signaverunt se signaculo Christi, et sic martyrizati
 sunt, confitentes Patrem, et Filium, et Spiritum
 sanctum. Fuerunt autem omnes qui decollati sunt
 quinquaginta viri sub die undecimo Kalendas Septem-
 bris.

Altera autem die procedens præses, sedit pro tri-
 bunal, sanctum vero Timotheum et Apollinarem
 adduci præcepit. Astantibus autem illis, ait ad eos
 præses: Infelicissimi hominum, consentite præceptis
 Imperatorum, et adorate eos quos illi adorant. Ti-
 motheus et Apollinaris dixerunt: Nos dæmones non
 adoramus, sed solum Dominum Jesum Christum, qui
 est Deus vivus et verus, ipsum oportet confiteri nos.
 Tu ergo ne putes nos artibus tuis separari a charitate
 et a regno Dei. Hoc autem tibi notum sit quia, qua
 hora nos putas mortificari, tunc vivificamur, sicut
 illi qui a te hesternæ die interfecti sunt, et vivunt in
 cœlis. Te ergo vere percutiet Jesus Christus ulcere
 pessimo. Iratusque præses, dixit: Istos si non mor-
 tificavero, alii multi ad novam sectam venturi sunt.
 Sic dedit adversus eos sententiam, ut gladio interficerentur.
 Illi autem cum magna fiducia perducti
 sunt extra civitatem, in via quæ appellatur Casarea,
 in locum qui Buxitus dicitur, ibique martyrizavit
 eos, sub die decimo Kalendas Septembris, et coro-
 nati sunt ab angelis, et vox audita est, dicens: Ve-
 nite, Timothee et Apollinaris, dilectissimi mei, et
 ostendam vobis quanta mirabilia meruistis pro ani-
 mabus vestris, quas obtulistis pro nomine meo; et
 scitote quæ facturus sum Lampadio præsidem. Statimque
 jaculum igneum descendit de cœlo multis videntibus,
 et ingressum est humerum ejus dextrum, et a dæ-
 monio arreptus vitam finivit. Corpora vero sanctorum
 sepulta sunt a Christianis die nono Kalendas Septem-
 bris. Eusebius quidam vir spectabilis, qui et ipse per
 verbum ipsorum credidit, fabricavit illis basilicam,
 in qua multa signa et remedia ostenderunt. Cæcis
 visum, claudis gressum reddiderunt, et qui a dæmo-
 nibus vexabantur curati sunt in nomine Domini

nostri Jesu Christi. Eorum vero corpora donus Tili-
pinus archiepiscopus veteri promovens tumulo, sepul-
crum ipsorum decenter argento decoravit et auro.
Altare denique quod ante tumbam eorundem stat-
medium, sancti Mauri fertur reliquiis et honore di-
catum, qui eodem quo prefati tempore, pro Christo
crebris capite, ipsorum meruit consortio renitere.
Cujus ossa in ecclesia beati Celsini servantur depo-
sita. Caput autem infra civitatem intra beatæ Dei
genitricis Mariæ basilicam in arca secus altare vene-
ratur reconditum. Ipsa etiam præmissorum ecclesia
martyrum pignoribus complurium traditur insignita
sanctorum. In cujus dextera parte sanctorum Silvani
et Silviani [i. Silviniani]; in sinistra vero sancti
Tonantii et sancti Jovini servantur reservari corpora.
Ihc etiam in eadem sanctorum basilica beatus Re-
migijs tumulum sibi parari præcepisse reperitur, ut
post conditum testamenti sui continentiam subintulit,
addens: « Post conditum testamentum, imo signatum,
occurrit presbiteris meis, ut basilicæ domnorum mar-
tyrum Timothei et Apollinaris missorium argenteum
sex librarum ibi deputer, ut ex ea sedes futura
meorum ossium componatur. » Sed et in ipso te-
stamento suo, duodecim solidos ad ipsius basilicæ
cameram struendam jusserat dari. Diversi quoque
diversis idem locupletare dotibus templum; ubi
domnus Gondebertus, vir clarissimus, cum uxore
sua Bertha, villam in pago Vontinse sitam, Perthas
nomine, dedit. Reperitur autem congregationem
ibidem nonnunquam viginti, nonnunquam duodecim
fuisse clericorum, ut in tempore Theoderici regis,
quando ad eandem basilicam prædiorum donaria
plura leguntur tradita. Et usque ad recentia nuper
tempora (quibus religione deficiente, ad unius est
redacta presbyteri titulum) Deo servientium cœlo,
dignoscitur insignita virorum. Nonnullis etiam aliis
templa locis, eorum apud honore decorata,
quoniam signis pluribus eis olim cõsuetibus, ama-
tores Christi memoris ipsorum suas excolere stu-
derunt atque munire possessiones. Quorum quidam,
cui Gregorius Turonensis episcopus in libro Mira-
culorum refert, eorum reliquias, ædificata horum
honore basilica, devotus expetiit. Quas pontifice loci
per presbyterum honorifice dirigente, dum iter
idem presbyter ageret, ab obvia quadam muliere
salutatus, obnixè importuneque ab ea rogatus est,
ut horum sibi quiddam pignorum condonaret. Qui
diu nutatim differens, mulieris improbitate tandem
devictus, sacrorum cinerum particulam tradidit ro-
gant. Ascensoque caballo, injunctum sibi molens
iter expedire, nullatenus eum percussis admodum
fateribus, valet itineri promovere. Insuper ipse quo-
que sic interim prægravatus opprimitur, ut vix va-
leret attollere caput. Ita demum animadvertens vir-
tute se detineri martyrum, motus pœnitentia recepit
opportune, quod largiri præsumpsit incongrue, redhi-
bitaque sacrorum quam demperat portione, liber
ad jussa relaxatur abire. Apud Duodecimum quoque

(1) Otho I, qui et Magnus.

A vicum horum constructa decore sanctorum basilica
martyrum, magnorum prædicatur radiare nitore ma-
gnalium, optabilique refulgere gratia sanctorum.

Beati denique Timothei ossa, rex Otho (1), conce-
dente Artaldo archiepiscopo, transferri fecit in Sax-
oniam, et monasterium monachorum in ejus insti-
tuit honore. In qua translatione multa mira feruntur
ostensa. Nam ut Anno tunc abbas, nunc episcopus,
mihi retulit, a quo eadem sacra pignora translata
sunt, præter alia plura remedia, duodecim inter clau-
dos et cœcos fuere curati. Beatus quoque Apollinaris,
ossibus suis in Orbacense [Orbay vel Orbe] mona-
sterium translatis, nonnullis inibi florere spectatur
gratiarum insignibus.

CAPUT V.

De successoribus præmissorum præsulum.

Frequentibus igitur persecutionum præcellis into-
pantibus, Ecclesiæ puppis nostræ jactata, diversis-
que oppressa fluctibus, quoniam caput vix attollere
poterat, quanto sedes ipsa tempore rectiore vacua
digno resederit, haud facile panditur, adeo ut post
præmissos nostræ fidei Patres, beatum Sixium atque
Sinicium, unum duntaxat præsulem inveniamus
Amasium ad imperium usque. Constantini, sub quo
Betasius reperitur, qui cum Primogenito discessit
suo, primus ex hac Belgica provincia legitur Arla-
tensi primæ interfuisse synodo relatæ per Marinum
episcopum beatissimo papæ Silvestro, Volusiano et
Anjano consulis. Post quem Apet, inde Maternia-
nus, cujus reliquiis ossium domnus Hincmarus ar-
chiepiscopus Ludovico regi Transalpinensi, se di-
rexisse commemorat in epistola pro ejusdem, alio-
rumque sanctorum pignoribus ad eundem regem
transmissa. Hinc Donatianus existit episcopus,
cujus etiam pignora maritimas in partes episcopi
Noviomagensis vel Tornacensis perlata, variis signis
memorantur splendore decorata. Quem beatus
Viventius tam celsus illustris vite meritis, quam
claro pontificalis sequitur ordine fulminis. Cujus
etiam sacra membra domno Ebone antistite nostro
deferente, super fluvium Mosam translata, Bragels
instructa ecclesiâ, dispositaque famulariorum ca-
terva clericorum, debito deponuntur honore ser-
vanda. Ubi etiam pluribus olim reituisse prædi-
catur insignibus, claudis gressum, cœcis quoque
reforms aspectum, cui successit Severus.

CAPUT VI.

De sancto Nicasio.

Post præmissos præsules beatus Nicasio eun-
sequitur pontificatus, magnæ vir charitatis, magnæ-
que constantiæ, sub Vandalica in Galliis persecu-
tione, sanctæ sibi commissæ validissimus rector
Ecclesiæ, in pace quidem nobilitator ac decorator,
in periculis vero moderator et tutor, pijs populum
doctrinis et exemplis instituens, decoremque cœlibis
sponsæ Christi Ecclesiæ, fabricis et ornatibus attol-
lens. Is namque sedis hujus sanctæ basilica in ho-
nore perpetuæ virginis Dei genitricis Mariæ, divini

traditur admonitus revelatione fundasse, quam proprio quoque consecravit sanguine. Cathedra siquidem pontificalis antiquitas in ecclesia, quae ad Apostolos dicitur, exstitisse fertur. Hic beatus antistes angelica praemonitione instructus, futuram longe ante praescisse docetur internecionem, peniciosamque prosperitatis redarguendo securitatem, imminentem divini praedixisse verberis ultionem. Portabat autem charitatis humeris anxius peccatorum crediti sibi gregis pondus, mori paratus pro omnibus, ut iram indignationis Dei a populo averteret, aut in ipsa certe vindicta, ecclesiam clementiam humilitatis spiritu et animo contrito placaret, ne usque ad animam, Nec temporalis, at non aeternalis perveniret gladius. Sed quia verbi Dei semen in spinis divitiarum suffocatur consutum, prosperantesque, et in vanitate saeculi gloriantes, monita salutis, aure cordis ad fructificandum non admittunt: imo perituris impliciti occupationibus, nec vera vitae, quia lethifera peccati, mortisque stipendia sequentes, quoniam perfecti mali non oderant, vera sectari bona digno non valebant. Piam insuper religionem negligere, divinitatis praecepta postponere, vanitatibus inservire, concupiscentiae vitulis inhærere, schismatica scandala suscitare, Deumque, prohi dolor! in his omnibus haud metuebant offendere. Et ecce subito ejusdem prosperitatis temporibus, animositas dirisimarum gentium commota, Dei offensionis iram in diversas vindicatura provincias, intentione truculenta, Wandalorum multitudo properanter accelerat, subversis multarum munitionibus urbium, gladioque interemptis utriusque sexus progenitoribus cum filijs, non aliam dignitatis gloriam, non aliud aliquid in temporalibus lucris tam desideranter concupiscere cernebatur, quam humanum haurire ac fundere sanguinem, et Christianorum duntaxat sitire internecionem. Sub hujus vero tempestatis turbine, gloriosi renitebant in Gallijs inter episcopos viri, sanctissimus Remorum praesul Nicasius, et beatissimus Aurelianensium pontifex Anianus, sanctus quoque Lupus Treassinus, et beatus Servatius Tungrensis antistes, alique nonnulli virtutibus insignes, qui hanc indignationis Dei, suis meritis ac precibus, iram diu differre certaverant, ut omnibus haeresibus et pravitatibus populi restructis, ad catholicam religionem et verum Dei cultum per poenitentiam revocarent, ac tanta persecutionis et divinae animadversionis gladium ab Ecclesiae cervicibus avocarent. Sed, prohi nefas! Impius, ut scriptum est, cum in profundum peccatorum venerit, contemnit (*Prov. xviii, 3*), solutaribus eorum praeceptis nullatenus obtineperabant. At vir beatissimus Nicasius praesul, instantibus studiis, continuisque doctrinis ac precibus, populum Dei ad poenitentiam seu patientiam, et triumphum martyrii provocabat, ut quos incauta prosperitas ad offensionis impulerat foveam, adversitatis devota tolerantia, non judicium damnationis, sed gratiam purificationis, causamque salutis efficere. Interea castrametantur agmina Wandalorum circa

A urbem Remorum, universaque regione depopulata, necesse tantum inibi habitantium serventissime pertractantes Christianorum. Hos veluti deorum suorum inimicos, et moribus paganorum contrarios, interimere, penitusque de terra delere ambiebant. Beatus itaque Nicasius animam suam pro fratribus Christi sequens exemplum, ponere paratus, elegit; obnixque proposuit, sibi commissum nullatenus omittere gregem, prorsus insistit, aut cum eis pariter vivere, aut pariter, quod eos paterfamilias peti vellet, sufferre, ne fugiendo, Christi videretur (sine quo non possunt homines vel vivere vel fieri Christiani) deserere ministerium. Unde et juxta beati Augustini sententiam (*epist. 80*), majorem charitatis reperit fructum quam qui non propter fratres, sed propter seipsum fugiens, atque comprehensus non negavit Christum, suscepitque martyrium. Metnebat enim potius antistes sanctissimus, ne se deserente, lapides vivi exstinguerentur, ne lapides et ligna terrenorum aedificiorum, se praesente, incenderentur, magis timens, ne desituta Christi corporis membra spiritali victu necarentur, quam ne membra corporis sui hostili oppressa impetu torquerentur. Paratus ad utrumque, ut, si non posset hic calix transire, fieret voluntas ejus (*Matth. xxvi, 42*), qui mali aliquid non potest velle. Nec requirebat quae sua sunt, sed imitans eum qui dixit: Non quero quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant (*I Cor. x, 33*). Et ne magis fugiendo obesset exemplo, quam vivendo prodesset officio, nulla ratione consensit esse fugiendum. Neque temporalem mortem (quae quandoque ventura est, etiamsi caveatur), sed aeternam (quae potest si non caveatur venire, et potest si caveatur etiam non venire) formidans; non sibi placens, nec personam suam in tantis periculis fuga digniorem, utpote gratia excellentem, judicans, ne ministerium in his maxime periculis necessarium, ac debitum, subtraheretur Ecclesiae. Non, ut mercenarius videns lupum venientem, dimissis ovibus fugit, sed ut pastor bonus, pro grege sibi credito animam paratissimus obtulit (*Joun. x, 11, 12*). Et quod melius agendum invenire potuit, sedulas ad Dominum pro se suisque fundere preces elegit. Fatigatis igitur tandem praefatoribus impugnatione continua, excubiis et inedia, furentibusque circumquaque hostibus, ac fortiter bello concutientibus urbem, nimio terroris taedio civitas universa percussa, ad sanctissimum Nicasium in orationibus prostratum decurrunt, futuram paganorum victoriam pertimescentes, et auxilium consolationis ab eo velut a patre filij, requirentes. Interrogant quid utilius consilij faciendum decernat, aut servituti gentium sese tradere, aut ad mortem usque pro salute urbis dimicare. Beatus autem Nicasius exultans divina praesciens revelatione, Remorum subvertendam civitatem, consolans eos, infatigabiliter Domini supplicabat clementiae, quatenus haec tribulatio mortis temporaria, non ad judicium, sed ad indulgentiam, persistentibus in vera fidei confes-

sione proficeret; pro animæ pugnare salute, non armis visibilibus, sed probis docens moribus, non corporalium fiducia virium, sed spiritualium exercitatione virtutum. Hanc supernam justo Dei iudicio, peccantium sceleribus excitatam demonstrans indignationem. Certum salutis id prædicans esse consilium, si ad divina compuncti flagella converterent animi, suscipientes hæc non inviti aut desperantes, ut iniquitatis filii; quin patientes ac mansueti, ceu filii pietatis, promissa regni cœlestis præmia percepturi. Exhortans eos, spe salutis æternæ præsentem devotissime sufferre tribulationem, ultroque seipsos ad hanc offerre momentaneam necem, quo debitam reatibus perpetuæ damnationis evadere mererentur ultionem, quatenus eis mors præsens, non supplicium, sed animarum fieret perenne remedium. Pro inimicis eos etiam admonens exorare, ut tandem aliquando respicerent ab iniquitatibus suis, et qui ministri tunc videbantur impietatis, possent cultores nonnunquam pietatis, sectatoresque fieri veritatis. Seipsum paratum esse depromens, ut bonum decet pastorem, pro ovibus animam ponere (Joan. x, 11), præsentemque vitam contemnere, quatenus ipsi peccatorum veniam et salutem secum mererentur æternam accipere. Aderat etiam germana sua beata Eutropia, virgo Christi sacratissima, quæ ob castitatis munitionem, sanctissimum semper imitando et adherendo sequebatur episcopum, ut ei ab spiritalibus aliena nequitia a Domino servaretur puritas mentis, et a carnalium corruptione delectationum tegeretur immunis integritas corporis. Ambo itaque plebem Dei pro viribus ad coronam martyrii piis exhortationibus animabant, et agonem victoriæ suæ Domino precibus commendabant. Dei tandem decreto iudicio irruptionis die, dum paganorum furibundum beatus præsul Nicasius irruere comperit impetum, sancti Spiritus virtute roboratus, alma comitante sorore, cum hymnis et canticis spiritalibus ad ostium basilicæ sanctæ Dei genitricis Mariæ, quam ab eodem in hujus urbis arce fundatam memoravimus, traditur occurrisset, dumque divinæ deditus psalmodiæ, versum Domino Davidicum pia voce decantat, inquit: *Adhæsit pavimento anima mea* (Psal. cxviii, 25), mox, insequente gladio cervicem cæsi, verbum pietatis ab ore non defecit, capite in terram cadente, immortalitatis (ut traditur) sententiam prosecuto: *Vivifica me secundum verbum tuum* (Ibid.), inferendo [ms. addit Domine].

Sancta vero Eutropia videns impietatem circa se quasi mitigatam, et pulchritudinem suam ceu paganorum libitibus reservatam, super eundem sacerdotis interfectorem insiliens, magnoque clamore increpitans, et ad martyrii sui bellum provocans, sacrilegi alapa faciem percussit, oculos, divini virtute numinis evulsos, in terram prostratus effudisse. Quæ mox insanientium ferro jugulata, sacro fuso sanguine, palmam victoriæ cum germano suo pontifice Christi, ceteris-

A que triumphatoribus sanctis, adipisci promeruit. Fuere siquidem nonnulli, tam ex clero, quam ex laicali cœtu, constantiæ hujus consecratores ac comites, qui per præsentis tolerantia participationem, æternæ beatitudinis cum hoc beatissimo Patre suo consequi certavere communicationem. Inter quos Florentius diaconus, et beatus Jocundus exstitisse clarissimi referuntur; quorum capita Remis post altare sanctæ Dei genitricis Mariæ tumulata servantur. Barbaros igitur de constantia virginis, et profani speculatoris subitanea mulctatione stupefactos, expleta cæde, sacro inundante cruore, terribilis omnes horror invasit, quasi cœlestes acies dimicantes, tanti sceleris vindices aspicientes, ipsa quoque horrendo reboante basilica sonitu. Relictis ergo passim spoliis, territa Wandalarum agmina, dum divinam metuunt ultionem, irrevocabiliter per diversa fugientes, invasam trepidi deserunt civitatem. Qua diu sic manente solitaria, Christianis qui ad munitiones montium fugerant, incursiones paganorum trepidantibus, paganis vero cœlestes quos ibi pertulerant horrores pertimescentibus, sub divina duntaxat angelicæ custodia, sanctorum servabantur inibi martyrum corpora; ita ut in noctibus a longe cœlestia cernerentur lumina, et suavissimi sideris supernarum soni virtutum choreis dulciter reboantibus, audirentur a nonnullis carmina. Unde et cœlestis victoriæ revelatione confortati tandem concives, qui ad sepelienda sanctorum corpora, divina remanserant providentia, cum precum votis ad urbem regredientes, inæstimabilem suavitatis odorem, ubi sanctorum decorabantur funera, hauriunt, gaudioque permiscentes gemitum, lacrymosis Dominum laudibus magnificant, et ad tumulandum sacra se præparantes pignora, congruis ea circa civitatem locis veneranter recondunt. Beatissimi vero Nicasii præsul ac sororis ejus, sacratissima solemniter in cœmeterio sancti Agricolæ, templo quondam a Jovino, Christianissimo Romanæ militiæ magistro, longe scilicet ante fundato, magnificeque decorato, collocant membra, ut appareat, instinctu divinæ procurationis, ad celebritatis istorum dignitatem magis, quam ad primæ præparatam fuisse conditionis auctoritatem. Hanc autem basilicam (2) præfatus vir Jovinus, his versibus, aureo prætulavit D decore.

Felix militiæ sumpsit devota Jovinus
Cingula, virtutum culmen proventus in altum:
Bisque datus meritis equitum, peditumque magister,
Extulit æternum seculorum in sæcula nomen,
Sed pietate gravi tanta hæc præconia vicit,
Insignesque triumphos religione dicit,
Ut quem fama dabat rebus superaret honorem,
Et vitam factis posset sperare perennem.
Conscius hic sancto manantis fonte salutis,
Sedem vivacem moribundis ponere membris,
Corporis hospitium lætus metator adorat,
Reddendus vitæ salvæ providet artus.
Omnipotens Christus iudex venerabilis, atque
Terribilis, pie, longanimis, spes fida precantium,
Nobilis eximio famulis non imputat acies,
Plus justo fidei ac pietatis præmia vincant.

(2) Hæc hodie est ecclesia S. Nicasii quomodo infra vocatur, c. 12.

Ubi posteaquam sunt horum deposita sanctorum A
martyrum corpora, innumerabilibus eadem Ecclesia
constat miraculorum signis redimita, ut et eorum
meritis ac precibus, multitudo languentium recupe-
rationis inibi percipiat alacritatem, et exemplis
ipsorum plebs ad cœlestem [C., devota] discat propo-
rare sublimitatem. Meminit hujus barbaricæ perse-
cutionis beatus Hieronymus (*epist.* 11) scribens ad
quamdam adolescentulam viduam Aggerunchiam no-
bilem, et exhortans eam de perseverantia viduitatis,
ita memorando inter cœtera: « Innumerabiles et
ferocissimæ nationes universas Gallias occuparunt.
Quidquid inter Alpes et Pyrenæum, quod Oceano et
Rheni includitur, Quadus, Wandalus, Sarmata,
Alani, Gepides, Heruli, Saxones, Burgundiones,
Alamanni, et, o lugenda respublica! hostes Pannonii
vastaverunt. Etenim Assur venit cum illis (*Psalm.*
LXXXII, 9). Magontiacus, nobilis quondam civitas,
capta atque subversa est, et in ecclesia multa millia
hominum trucidata. Wangiones longa obsidione de-
leti. Remorum urbs præpotens, Ambiani, Atrabates,
extremique hominum Morini (5), Tornacus, Neme-
tes, Argentoracus translatae in Germaniam. Aquita-
niæ, Novemque populorum Lugdunensis, et Nar-
bonensis provinciæ, præter paucas urbes, cuncta
populata sunt, quas et ipsas foris gladius, intus
vastat fames, » etc. In præfata denique basilica
beatus Remigius morandi traditur habuisse consue-
tudinem, quatenus sanctorum martyrum meritis, ut
erat spiritu semper, ita proximis redderetur et corpore.
Monstratur adhuc adicula secus altare ubi
secrete Domino vacare, et inspectori summo, bea-
tissimæ speculationis hos ias, turbis remotus popu-
laribus, devotissime consueverat immolare. Istuc
enim intentus his dægebat officiis, quando comperto
urbis incendio, cum divinitus invocatione depre-
perans, sanctorum fultus suffragio, lapidibus ecclesiæ
graduum deinceps expressa reliquit vestigia.

CAPUT VII.

De miraculis ipsius ecclesiæ.

Diversis etiam multimoda clarificatione fertur hæc
illustrata temporibus ædes. Sed nos unum tantum,
quod nostris fere diebus actum, referentibus nostris
qui interfuere patribus, agnovimus, propalandum
putavimus. Solemnitas hiemali tempore præfatorum
agebatur martyrum quæ solito XIX Kal. Januariæ
celebrari consuevit. Ad cujus celebritatis vigiliæ
fratres temperius exsurgentes, custodes ipsius eccle-
siæ dormientes, ostia quoque diligenter obserata
reperiunt. Quæque diutius obtinendo pulsantes, dum
neminem responsa dantem deintus accipiunt, domum
presbyteri petunt portamque crebris incutientes icti-
bus, et tecta lapidibus verberantes, ubi nullum sibi
qui pandat excitare prævalent templi januam repe-
tunt; quam sponte patentem reperiunt, accensa
luminaria cuncta vident; sed auctorem facti nemi-
nem intus aspiciunt. Sicque post orationem Christo

(3) Hemistichium est Virgilianum ex Æneid. IX :

Extremique hominum Morini Rhenusque bicorua.

PATROL. CXXXV.

gratias agentes, nocturnas ineunt laudes. Quibus jam
magna parte decursis, ad horum voces presbyter
excitatur, rem cum suis admiratus, hymnos dicturus
cum cæteris stupefactus appropinquat. Nullumque
demum accensionis hujus, vel reserationis reperire
queunt administrationem, nisi summum divini dun-
taxat muneris largitorem, qui sanctorum suorum
jugi mirorum splendore, propagare non desistit ho-
norem. Hujus autem beati pontificis et martyris
pignora quædam Noviomagensium episcopus quidam
obtentâ, suam pertulit ad civitatem. Quæ tam apud
Noviomum, quam et apud Tornacum castrum (ubi
nunc quoque servari perhibentur) claris, multisque
referuntur illustrata miraculis. Postea vero cætera
corporis ejusdem martyris Fulco archiepiscopus,
simul cum corpore beatæ sororis ejus Eutropiæ
intra Remensia transvexit monia, retroque post
altare sanctæ Dei genitricis Mariæ, ubi ea modo
veneramur, juxta beati papæ Callisti membra, de-
bita recondidit reverentia.

CAPUT VIII.

De sancto Oriculo et sororibus ejus.

Sub eadem Wandalorum, vel Hunnorum persecu-
tione, quidam Dei servus, Oriculus nomine, Deo
vacabat, cum sororibus suis Oricola [*ms. i.* Oricula],
et Basilica, in hoc eodem episcopatu Remensi, in
pago Dulcumensi, vico Sinduno in ecclesiâ quam
construxerat, ubi fertur quoque peremptus a barba-
ris cum prædictis sororibus suis. Traditur etiam
caput suum, postquam decollatus est, ipse in quo-
dam fonte lavisse. De sanguine quoque suo signum
crucis (quod adhuc manifeste parere dicitur) in qua-
dam petra digito figurasse suo, et proprium mani-
bus caput ferens, sepulcrum, quod sibi construxerat,
[*ms. i.* condiderat] expetisse; ad quod multa
miracula referuntur ostensa. Erat olim quidam rû-
sticus ibi manens, cui revelatio in somnis facta est,
ut fontem de quo caput sibi sanctus Dei, cen dixi-
mus, laverat, tecto cooperiret. Qui postquam his ad-
monitus facere id distulit, in infirmitatem decidit,
in qua integro anno ægrotans decubavit. Post hæc
votus, ut jussa compleret, promissis, convaleuit, et
fontem ligneis tabulis circumdans, operuit; ex quo
fonte potantes, a diversis multi curantur languori-
bus. Presbyter ejusdem loci, nomine Betto, balneum
ex ipsius puteo, quem infra ecclesiam hic sanctus
martyr edidisse traditur, sibi parari præcepit, quo
postquam ablatus est balneo sic elanguit, ut usque
ad anni terminum ægrotus jacuisse, nec adhuc per-
fecte postea reviguisse constiterit. Quorum sancto-
rum corpora uno dudum sarcophago recondita
tempore Sculli archiepiscopi levantur e terra, hunc o-
prios sponte patefacta, et loculo, in quo jacebant,
ultra sursum mirabiliter elevato.

CAPUT IX.

De successoribus beati Nicasii.

Post præmemoratam Wandalorum discessionem,

beatæ Nicasio Barne [ms. Baructius] episcopali sede traditur successisse, quem Barucius, inde Barnabas subsequuti feruntur; tum Bennadius, cujus tamen Bennagius nomen in testamento suo, propria ipsius manu (velut inibi legitur) perscripto, reperitur caratum. Hujus enim ipse testamenti auctoritate, rerum suarum hæredem Remensem fecit Ecclesiam eum fratris sui filio, quem in sacro fonte, sub gratiæ sempiternæ traditione, se commemorat suscepisse. Inter cætera vero vas argenteum ab antecessore suo sanctæ recordationis episcopo Barnaba, sibi, ut meminit, testamento collatum, Ecclesiæ suæ delegat heredi, quod ad ipsius ornamentum (cum illud proprios distrahere potuisset in usus) se asserit reservasse. Deputat et solidos viginti ad ejusdem Ecclesiæ reparationem, cum agellis et sylvis; presbyteris ipsius ecclesiæ solidos octo; diaconibus solidos quatuor; ad captivos solidos viginti; subdiaconibus solidos duos; lectoribus solidum unum; ostiariis et exorcistis solidum unum, sanctimonialibus et in matricula positis solidos tres. Hæredem suam subinferendo alloquens ecclesiam, ut in se ducat esse collocatum, quicquid presbyteris, diaconibus, ac diversis clericorum scholis, captivis quoque et pauperibus, pro refrigerio sui fuisset in commemoratione devotum.

CAPUT X.

De sancto Remigio.

Prefato Bennagio beatissimus succedens Remigius, imbuendis ad fidem præfulgidum surrexit lumen gentibus. Quem divina pietas, ut Fortunatus quoque poeta noster asserit (*initio Vitæ S. Remigii*), non solum priusquam nasceretur, sed et antequam conciperetur, elegit; in tantum, ut Montanus quidam monachus, dum levissimo sopore quiesceret, tertio fuisset [*Or.*, fuerit] admonitione pulsatus, ut matri suæ benedictæ Celinæ, quod masculinum conceptura esset, veridica relatione prædiceret, et nomen ejus vel meritum designaret. Illic itaque Montanus in reclusionis solitariam vitam ducens, jejuniis, vigiliis et orationibus assidue vacans, cæterarum quoque virtutum insignibus divinitati se commendabilem reddens, dum supernam Christi clementiam pro pace sanctæ ipsius Ecclesiæ, quæ variis apud Galliarum provincias vexabatur afflictionibus, indefessis precibus exoraret; ubi quadam nocte carnis compellente fragilitate, membra permittit sopori, quiete reparanda, angelicis subito per divinam gratiam choris, sanctarumque sibi videtur animarum cœtibus interesse, celeberrimum quoque haurire colloquium, eosque de Gallicanæ defectione vel restitutione Ecclesiæ conferentes, et quia jam tempus esset miserendi ejus, percensentes, audire. Interea vocem a superioribus atque secretioribus suavissime intonantem excipit: *Quod Dominus de excelso sancto suo prospexit, de cœlo in terram aspexit, ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum, ut annuntiaret nomen ejus in gentibus, in conveniendo populos in unum et reges, ut serviant*

A ei (*Psal. ci, 20-23*). Et quod Celinia in utero concipiens, filium pareret, nomine Remigium, cui salvandus foret populus committendus. Vir igitur iste venerabilis tanto percepto solamine, post tertiam divinæ super his præceptionis admonitionem, visionis æthereæ nuntiat oraculum Celinæ. Hæc autem beata genitrix in flore dulci juvenutis, ex unico viro suo Æmilio pepererat Principium, Suessorum civitatis postea sanctum episcopum, et patrem beati Lupi, ejusdem Principii successoris. Miratur beata Celinia, utpote jam provecta, quoniam pacto sit anus paritura, vel sobolem lactatura. Et quia tamen vir ejus, quam ipsa diebus jam multis processerant, effecti et carue infecundi, nec spes eis ulterius procreandi, nec appetitus inerat pignoris. Beatus vero Montanus, ut meritis accresceret patientiæ, corporalium privatus oculorum ad tempus exstiterat lumine. Qui dictis ut fidem faceret, oculos sibi lacte ipsius asserit perungendos, moxque lumen amissum, pueri sibi fotu recipiendum. Gavisus ergo de tanta consolatione parentibus concipitur futurus Christi pontifex; cujus adminiculante gratia feliciter editus, nomen sacro sumit e fonte Remigius. In cujus lactatione promissum pridem vati gaudium, veraciter adimpletur, dum ejus oculis beatæ matris illius lacte tactis, lumen olim perditum reparatur. Ortus est autem puer iste, præconiis declaratus antequam natus, in pago Laudunensi, alto parentum sanguine, jam tamen senum, diuque steriliū respiciens, insigne mirificatus in ortu, qui magnifice disponebatur mirificandus in actu. Nomen illi digne divina imponitur jussione Remigius, utpote qui Ecclesiam Dei, specialiterque Remorum, in hujus fluctuantis vitæ salo remis erat doctrinæ rector, et ad portum salutis æternæ, meritis et orationibus perducturus. Remedium tamen eum fuisse vocatum in veteribus quibusdam reperitur scriptis. Quod et merita vel acta ipsius attendentes, rite crederemus, nisi gestis emendatioribus, oraculo illum divino, Remigium nuncupari debere cognosceremus. In versibus etiam ab eo compositis, et ejus præcepto in vase quodam per eundem Deo dicato sculptis, ita lectum asseritur:

Haurist hinc populus vitam de sanguine sacro,
Injuncto æternus quem fudit vulnere Christus:
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Quod vas usque ad moderna tempora perduravit, donec fusus, Nordmannis dudum in redemptionem datum est Christianorum. Hujus beatissimi Remigii nutrix beata Balsamia fuisse traditur, quæ mater ex illis sancti Celsini memoratur; qui et ipse beati Remigii discipulus fuisse familiaris asseritur, miraculis quoque postmodum claruisse dignoscitur; et æquorum maxime votis adhuc insignis habetur; in cujus et ipsa beata genitrix ejusdem requiescit ecclesia. Traditus a parentibus scholæ beatus Remigius litteris imbuendus, brevi cœvis, sed et natu majoribus doctrina eminentior est effectus. Cunctos superans condiscipulos, morum in turitate ac bene-

volentiae charitate, populorum studens turbas vitare, atque solitarius in reclusionem Domino deservire, quod et obtinuit, habitaque, sanctae conversationis studiis adolescens pius, inclusione, Lauduni Christo militavit.

CAPUT XI.

De ordinatione ipsius ad episcopatum Remensem.

Ast ubi vicesimum secundum aetatis subiit annum, defuncto praefato venerabili Bennadio archiepiscopo, in hac urbe Remensi, omnium generaliter votis ad apicem pontificatus non tam electus, quam raptus fuisse dignoscitur. Fit siquidem populi concursus, diversi quidem sexus, conditionis, dignitatis et aetatis, una eademque sententia, hunc vere Deo dignum, et qui populis praefici deberet, acclamantis. Sanctissimus igitur adolescens his depressus angustiis, quoniam nec fugae locus ei uspiam patebat, nec populo ut ab intentione caepa disisteret, ullo modo satisfacere poterat, super aetatis infirmiae caepit conqueri tempore, et quod ecclesiastica regula hanc aetatem ad tantam non admitteret dignitatem, voce publica praedicare. Sed cum irrevocabili populi acclamaret frequentia, et vir Dei magna retineretur constantia, placuit omnipotenti Deo manifestissimis indicis propalare, quod ipse de eo iudicium dignabatur habere. Traditur enim caelestis radii lumen super ipsius sanctum subito descendisse verticem, et cum ipso lumine caelitus ejus infusum capiti unguinis divini liquorem, cujus sacri nectaris, ejusdem totum videretur caput infusione delibutum. C. Omni ergo posthabita dubitatione, praesulum Remensis unanimitate provinciae, pontificali consecratur benedictione. Ad quod officium mirifice mox devotus et aptissimus apparuit exsequendum; largus in elemosynis, sedulus in vigiliis, attentus in orationibus, in humanitate profusus, in charitate perfectus, et cum ipso praecipuus, in conversatione sanctissimus. Mentis purissimae sinceritatem, pii vultus praeferebat alacritate, clementissimique cordis benignitatem sermonis indicabat tranquillitate. Salutis aeternae munia non minus implens opere, quam edocens praedicatione; reverendus aspectu, venerandus incessu, metuendus severitate, amplectendus benignitate, censuram districtioris permissione temperabat mansuetudinis. Minari quidem frontis videbatur austeritas, sed cordis blandiebatur serenitas; ut erga devotos Petrus appareret in vultu contra delinquentes Paulus videretur in spiritu; sique gratiarum diversitate in unum conveniente, illius pietatis, hujus erat imitator auctoritatis, neglector quietis, refuga voluptatis, appetitor laboris, patiens abjectionis, impatiens honoris, pauper in pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita, superbus ad vitia. Et ut ante nos de ipso praedicatum legitur (Hincmarus in libr. *De Vita ipsius*), sic in se diversas excoluit gratiarum virtutes, ut vix ita pauci tenerent singulas, quomodo ille implevit universas. Semper in sancti operis exercitio, semper in compunctionis affectu, nulla illi ex omnibus propensior

A cura, nisi aut de Deo in lectione, atque sermone, aut cum Deo in oratione loqui; sique attenuato continuatis jejuniis corpore, de persecutore certabat inimico, jugi triumphare martyrio. Inter haec tamen omnia intendebat vir beatissimus, ut etiam ab aliis de ipso jamdudum praedicatum legitur (Hincmarus *ibid.* et Fortunatus): Jactantiam virtutum fugere, in quo non poterat gratia celsa latere. Praeminebat enim ad admirationem omnium, veluti civitas supra montis verticem sita: nec sub modio voluit Dominus hanc oculi lucernam, quam supra candelabri constituerat eminentiam (*Matth. v. 14-15*), igne divinae tribuens eam charitatis ardere, claraque splendorum Ecclesiae suae virtutum lumina ministrare.

CAPUT XII.

De diversis ab eo patratis miraculis, et de doctrina ipsius.

Ad cujus sanctitatis innocentiam, non solum rationabilium, sed etiam irrationabilium consueverant agrestia corda mansuescere, adeo ut dum inter domesticos secretius cum contigisset habere convivium, et delectaretur in hilaritate charorum, passeret ad eum sine trepidatione descenderent, et mensae reliquias ab ejus manu colligerent, discederent alii saturi, accederent alii saturandi. Quod ab eodem nequaquam jactantia propalabatur meritorum, sed id Dominus ahi certa disposuerat utilitate convivantium, ut hoc aliisque frequentissimis per hunc Christi famulum visis miraculis, sese dominicis ferventius studenter mancipare servitiis.

Hic vir beatissimus, cum ex more, quodam tempore pastoralis solertia parochias circumiret, ut si negligenter aliquid in divinis cultibus ageretur, fidelis Christi servus agnosceret, in vicum, Calmicum nomine, ipsius accessit studii devotione. Ubi, dum quidam caecus ab eo misericordiae postulasset opem, caepit, qua dudum captus existerat infestatione demonis, vexatione torqueri corporis. Tunc sanctus Remigius in oratione, qua Deo semper sancta intentione vacabat, corporea se dejectione prostravit, statimque pristinum caeco lumen redhibens, immundi quoque pestem spiritus effugavit, triplici remedio, nimirum victu solans egenum, D. munerans visu caecum, restituens libertati captivum.

Alio quoque tempore, dum pontificali sollicitudine parochiam peragraret, rogatus a quadam sobrina sua, nomine Celsa, Deo sacra, villam ipsius, vocabulo Celtum (Gal., *Cernay*), adiit. Ibi dum beatus vir, spiritualibus colloquiis vitae propinat hospiti de more pocula, minister praefatae Celsae, vini sufficientiam dominae suae nuntiat non adesse. Re hujusmodi cognita, sanctus Remigius hanc hilari consolatur vultu et post blanda verbi solamina ejusdem sibi domus ostendi praecipit habitacula. Sicque de industria prius perlustrans caetera, tandem ad cellam pervenit vinariam: quam sibi faciens aperiri, rogat si forte remanserat in aliquo vasorum quidpiam

vinum. Et designato sibi vase, in quo tantillum vini, pro salvando scilicet eodem, relictum fuerat, claudi præcepit ostium, iussuque consistere loco cellerarium; ipse vero ad alteram accedens vasis frontem, super idem, quod erat non modice quantitatis, Christi adnotat crucem, flectensque genua secus parietem, caelo devotam dirigit precem. Cœpit interea, mirum dictu, vinum per foramen superius exundare, ac supra pavementum abundanter effluere. Exclamat hoc viso cellerarius, stupore percussus. Sed mox a sancto viro repressus, ne id palam faciat, inhibetur. At quia tam clari lumen operis minime valuit abscondi, ubi consobrina sua factum comperit, eandem villam ipsi, et Ecclesiæ ipsius perpetui possidendam tradidit, ac legali jure confirmavit.

Huic simile ferre miraculum ab eodem domino Remigio in olei fertur liquore patratum. Cum ægrotus quidam familiæ non ignobilis, nec tamen baptizatus, a sancto Remigio se visitari postulasset, et jam velut in ultimo spiritu se credere fateretur, et baptizari deprecaret, beatus pontifex a presbytero loci oleum et chrisma requirens, jamque penitus in ampullis utrumque defecisse comperiens ipsas ampullas pene vacuas super altare posuit, ac sese in oratione prostravit. Surgens autem ab oratione vascula plena reperit, et sic infirmum oleo divinitus dato perungens, ecclesiastico de more baptizavit, et chrismate cœlitus collato linivit, redditaque sanitate, tam animæ salute quam corporis incolumitate donavit.

Humani denique generis hostis, ostendere nequitiam non desistens suæ malignitatis, urbem Remorum, surgentibus flammis subito globis, immisione dira succendit, crudelique vastatione, jam partem fere tertiam concrematio peracta consumperat; et quod residuum erat victrix flamma lambebat. Cujus rei nuntium beatus antistes accipiens, ad solita sese confert orationis presidia, et in beati Nicasii martyris basilica, ubi tunc temporis morandi consuetudinem fecerat, Christi prostratus exposcit suffragia. Surgensque ab oratione, oculos ad cœlum attollit, et exclamans cum gemitu, ait: Deus, Deus meus, adesto voci meæ. Sicque cursu concito, per gradus, ante ipsam lapidibus stratos ecclesiam descendens, civitatem petit; in quibus graduum lapidibus, ac si supra molle lutum depressa, hodieque, ad memoriam divini miraculi, signata videntur vestigia. Celerique festinatione deproperans se flammis objecit, statimque, ut extensa contra ignem dextera, signum crucis cum invocatione Christi nominis edidit, totum illud incendium, fracta et in sese relisa virtute, cedere, atque ante viri Dei præsentiam quasi fugere cœpit. Quod beatus Remigius insequens, et se inter ignem et ea quæ adhuc videbantur intacta, cum signo sanctitatis opponens, hanc omnem flammarum immanitatem ante se fugientem, per patentem portam, fultus divinæ potentie præsiis, expulit, et eandem portam clausit; utque nunquam aperiretur ab aliquo, cum

A interminatione vindictæ in eum quæ velita hæc præsumpisset, inhibuit. Post aliquot vero annos civis quidam, nomine Fersinctus, secus ipsam portam commanens, maceriem qua eadem porta fuerat obstructa, ut suæ domus hinc egeret rudera, perforavit. Sed mox ultio tanta fertur ejus audaciam consecuta, ut non pecus, nec homo, clade superveniente in eandem remanserit domo.

Quædam puella præclaris ab urbe Tolosa natalibus orta, maligni spiritus ab infantia tenebatur obsidione captiva. Quam cum tenero genitores amore diligere, ad sepulcrum sancti Petri apostoli cum magna devotione duxerunt. In eisdem namque partibus enitebat tunc virtute venerabilis Benedictus, plurimis effluens virtutibus. Cujus comperta fama, puellæ patentes hanc ad eundem perducere satagunt, qui multis jejuniis et orationibus pro ipsius emundatione laborans, cum diri serpentis virus ab ea non valisset ejicere, hoc tantum responsi, nominis divini obtestatione, ab antiquo extorquere potuit hoste, quod nunquam alterius de eodem habitaculo, nisi hujus beatissimi Remigii pontificis orationibus posset expelli. Tunc parentes ejus, tam ipsius beati Benedicti, quam etiam Gothorum regis Alarici affatibus suffragati, eorumque litteris ad beatum Remigium datis, ut traditur, freti, ad eundem sanctum antistitem cum devincta sobole pervenerunt, virtutem deprecantes ejus in purgatione prolis agnosce, quam latronis jam præcivebant confessione. At beatissimus Remigius, cum diuturna relictione se non esse dignum assereret et humilitate solita repugnaret, precibus est populi supplicantis evictus, ut orationem pro ipsa fundere, ac parentum lacrymis condoleret. Meritis itaque sanctitatis armatus, verbi præcepit imperio, ut iniquus prælo per quo ingressus fuerat discedens, Christi famulam relaxaret. Sicque cum nimio vomitu et obsceno fetore, per os quo fuerat intromissus, abscessit. Sed paulo post, recedente pontifice, dum nimio labore fessa nutaret, vitæ calore privata, spiritum vitalem amisit. Iteratis ergo precibus, turba supplicantum recurrit ad medicum. Beatus autem Remigius se potius accusat facinus perpetrasse, quam sanitatis remedium indulsisse, homicidii reum exstitisse, non remedium contulisse. Igitur ad sancti Joannis basilicam, ubi corpus jacebat exanime, populi obtinent deprecatione regreditur, ibique cum lacrymis ad pavementa sanctorum in oratione prosternitur, et reliquos ut ita facerent adhortatur. Hinc effuso lacrymarum imbre consurgens, suscitavit mortuam, quam prius purgabat obsessam. Quæ protinus, apprehensa manu pontificis, cum integra incolumitate surrexit, et ad propria feliciter remeavit.

Cujus vero doctrine, cujus sanctitatis atque sapientie beatissimus hic pater nitore radiaverit opera testantur ipsius, quia vera procul dubio sapientia esse dignoscitur, quæ operum exhibitione, velut arbor fructibus, approbatur. Testatur gens Francica

per eum ad fidem Christi conversa, et baptismi A sanctificatione consecrata. Testantur diversa prudentissime ab ipso tam facta quam prædicata. Testantur diversæ ipsius personæ temporis, ex quibus Sidonii, Arvernorum episcopi, viri eruditissimi, et tam genere quam religione ac sermone clarissimi, epistolam huic beatissimo pontifici directam inserere placuit (SIDON. APOLLIN., lib. ix, epist. 7) :

« SIDONIUS, DOMNO PAPÆ REMIGIO, SALUTEM. Quidam ab Arvernus Belgicam petens (persona mihi cognita est, causa incognita, nec refert), postquam Remos advenerat, scribam tuum sive bibliopolam, pretio fors fuit officiove demeritum, copiosissimo, velis nolis, declamationum tuarum schedio emunxit. Qui redux nobis atque oppido gloriabundus (quippe perceptis tot voluminibus) quæcunque detulerat, B quanquam mercari paratis, quod civis, nec erat injustum, pro munere ingessit. Coræ mihi e vestigio fuit, hisque qui student, cum merito lecturiremus, plurima tenere, cuncta transcribere. Omnium assensu pronuntiatum paucos nunc posse similia dictare. Etenim rarus aut nullus est, cui meditatio par assistat dispositio per causas, positio per litteras, compositio per syllabas. Ad hoc opportunitas in exemplis, fides in testimoniis, proprietas in epithetis, urbanitas in figuris, virtus in argumentis, pondus in sensibus, flumen in verbis, fulmen in clausulis. Structura vero fortis et firma, conjunctionumque, perfactarum nexa cæsuris insolubilibus. Sed nec hinc minus lubrica et levis [i. lenis], ac modis omnibus eroundata : quæque lectoris linguam inoffensam decenter expediat, ne salebrosas passa juncturas, per cameram palati volutata balbutiat. Tota denique liquida prorsus et ductilis, veluti cum crystallinas crustas, aut onychintinas non impacto dignitus ungue perlabitur : quippe si nihil cum rimosis obicibus exceptum tenax factura [Orig. i., fractura] remoretur. Quid plura ? non exstat ad præsens vivi hominis oratio, quam peritua tua non sine labore transgredi queat ac supervadere. Unde prope suspitor, domine papa, propter eloquium exundans atque ineffabile (venia sit dicto) te superbi- re. Sed licet bono fulgeas, ut conscientie, sic dictionis ordinatissimæ ; nos tamen tibi minime sumus refugiendi, qui bene scripta laudamus, etsi laudanda non scribimus. Quocirca desine in posterum nostra declinare iudicia, quæ nihil morderax, nihil quoque minantur increpatorium. Alioquin si distuleris nostram sterilitatem facundis fecundare colloquiis, aucupabimur mundinas involantum, et ultro scrinia tua, conviventibus nobis ac subornantibus, effractorum manus arguta populabitur : inchoabisque tunc frustra moveri spoliatus furto, si nunc roga. ut non moveris officio. »

CAPUT XIII.

De conversione Francorum.

Cujus autem prudentiæ, quam sancti studii noster

(1) Locus divisionis fuit civitas Suessionum.

hic Pater ac pastor almus exstitit, quam fidelis et prudens in eroganda Domini sui pecunia vignerit, Francorum, ut prætulimus, ab idolis ad Deum verum facta per ipsum probat conversio, qui Gallicas eo tempore transitu Rheno depredabantur provincias, et Agrippinam jam Coloniam, quasdam quoque alias, occupaverant Galliæ civitates. At postquam rex ipsorum Clodoveus Siagrium, Romanum quemdam principem, qui Galliis tunc præerat, evicit atque peremit, omni pene Galliæ dominari cepit. Comperita beatissimi gestorum fama Remigii, quod scilicet enteret virtute sanctitatis ac sapientiæ, miraculorum præclaris exhibitione, reverebatur eum, et licet paganus, diligebat tamen illum. Quo quondam secus urbem Remorum transitum faciente, quibusdam militibus ejus agminis ablata quædam Remensis Ecclesiæ vasa referuntur. Ea inter urceus etiam magnus argenteus, et decora pulchritudine comptus, pro quo beatus Remigius legatos ad eum direxisse traditur, ut illum saltem recipere mereretur. Ast ubi ad locum divisionis (1) prædæ ventum est, rogat rex milites suos, ut ipsum sibi dare non renuant urceum. Pluribus igitur annuentibus, quidam Francus bipenni percutiens urceum, nihil hinc a rege nisi sorte tollendum proclamat. Obstupefactis hac temeritate cæteris, rex injuriam patientem ad tempus tolerans, apprehensum, plurimis faventibus, vasculum ecclesiastico reddidit misso, iram sub corde tectam reservans. Peracto denique anno cunctum sui exercitus apparatus solito prodire jubet in campum, ut armorum speculetur de more nitorem : quem conventum, a Marte, Martium vocare consueverant. Rex ergo instructas circumiens rite phalanges, ad eum qui dudum percusserat urceum pervenit, spretisque ipsius armis, ejus tandem franciscam projecit in terram, ad quam recipiendam inclinato militi rex in caput suum desigit bipennem, quam pridem in vase perpetraverat, cum increpitationis acerbitate, memorans præsumptionem. Quo sic interempto, timor ingens regis hac super ultione, cæterorum perstringit corda Francorum. At postquam Clodoveus Thoringiam sibi provinciam subjugavit, et regnum vel ditionem suam dilatavit, etiam Rothildum, filiam Chilperici, fratris Gundebaudi Burgundionum regis, in matrimonium sumpsit. Quæ cum esset Christiana et filios ex rege susceptos baptismate consecrari, marito quoque nolente, fecisset, etiam virum ad Christi fidem perducere conabatur. Sed animum barbari mulier ad credendum flectere non valebat. Interea bellum Francis adversus Alemannos accidit, et Francis cæde nimia corruentibus, rex ab Aureliano consiliario suo suadeatur, ut credens in Christum, ipsumque regem regum, et cæli ac terræ Deum confitens, invocet, qui ei victoriam pro velle possit conferre. Quod cum fecisset, Christique suffragium jam devotus expetisset, fiendumque se Christianum vovisset, si virtutem

ipsius in capiendo victoriam experiri mernisset : post A
 anjus voti pollicitationem mox in fugam vertuntur
 Alemanni, regemque suum comperientes interfectum,
 Clodovei se subdunt ditioni. Quos ille sub iugo con-
 stituens tributario, revertitur victor in sua, gaudium
 referens magnum reginae, quod ad invocationem,
 scilicet, Christi nominis, victoriam meruerit obti-
 nere. Tunc regina beatum Remigium vocat, depre-
 cans, ut regi viam salutis ostendat. Quem sanctus
 sacerdos doctrina vitae salutaris informans, ad bap-
 tismi commonet venire sacramenta. Ille se populum
 super his exhortatum ire respondens, affari studet
 exercitum, ut deos, qui eis subvenire non poterant,
 deserentes, ipsius cultum susciperent, qui tam prae-
 claram largitus eis victoriam fuerat. Conclamat mul-
 tudo, divina se praevieniente gratia, mortales se
 deos relinquere, atque in Christum qui sibi praesidio
 fuerat, credere. Nuntiantur haec sancto Remigio, qui
 magno repletus gaudio, regem populumque, qualiter
 diabolo et operibus ac pompis ipsius abrenuntiantes,
 Deum verum credere debeant instruere satagit; et
 quia paschalis sollemnitas imminebat, indicit eis je-
 junium juxta morem fidelium.

Die vero Passionis Dominicae, pridie scilicet ante-
 quam baptismi gratiam percepturi erant, post hym-
 nos, precesque nocturnas, praesul regum caele-
 pellit, ut absoluto curis saecularibus rege, liberius
 ei committere sacra valeret mysteria verbi. Quo
 reverenter a cubiliariis admissis, rex prosiliens
 obitus alacriter occurrit, et oratorium beatissimi
 apostolorum principis Petri, cubiculo regis forte
 contiguum, pariter ingrediuntur. Cumque dispositis
 aedilibus, pontifex, rex atque regina consedis-
 sent, intromissis quibusdam clericis, sed et aliquibus
 regi necessariis ac domesticis, et venerabilis Pater
 regem monitis imbueret salutaribus, ad corrobo-
 randam salutiferam fidei servi sui doctrinam, Do-
 minus etiam visibiliter dignatus est ostendere, sese
 fidelibus in nomine suo congregatis, ut promiserat,
 semper adesse (Matth. xviii, 20). Repente namque
 lux tam copiosa totam replevit ecclesiam, ut solis
 videretur evincere claritatem. Mox cum luce vox
 facta est, inquiens : Pax vobis, ego sum, nolite ti-
 mere (Luc. xxiv, 36). Manete in dilectione mea
 (Joan. xv, 9). Post quae verba lux quae advenerat,
 abcessit, sed ineffabilis odor suavitatis in eadem
 domo remansit. Ut evidenter valeret agnosci lucis,
 pacis atque pae dulcedinis illuc victorem advenisse,
 beatus etiam praesul ex eodem lumine, non modicum
 visus est vultus fulgorem traxisse. Rex igitur atque
 regina pedibus almi sacerdotis adstrati, cum magno
 pavore ipsius requirunt consolationem audire, opere
 adimplere parati quae propalarentur ore patroni.
 Delectabantur etenim verbis quae audierant, interius
 illuminati, quam viderant, luce, licet exteriore ter-
 riti luminis claritate. Sanctus autem Pater supernae
 repletus splendore sapientiae de caelestis eos instruit
 visionis consuetudine, quae adventu quidem saeculo
 corda mortalium terret, sed timorem praecedentem

A subsequenti consolatione demulcet, ut quibus appa-
 ruit patribus, primum quidem pavorem incusserit.
 at postea per pietatis gratiam laetitiae blandimenta
 refuderit. Irradiatus quoque vir beatissimus Remi-
 gius, ut exterius, veteris exemplo legislatoris, vultus
 illustratione, ita, multoque magis, interius, divini
 fulgoris illuminatione, spiritu prophetico, quae ipsis,
 vel eorum forent eventura prosapia, traditur prae-
 dixisse. Quomodo videlicet eorum posteritas regnum
 nobiliter esset propagatura, Ecclesiam quoque Chri-
 sti sublimatura, Romanaque dignitate vel regno po-
 titura, et victorias contra impetus aliarum gentium
 perceptura, si non a bono degenerantes, salutis viam
 forte relinquerent, et quibus Deus offenditur sce-
 lera consecrari, pestiferorum vitiorum laqueos in-
 currerent, quibus regna subverti, atque de gente
 solent in gentem transferri (Eccli. x, 8). A domo
 denique regis eundi ad baptisterium via praeparatur,
 vela cortinaeque appenduntur, hinc inde plateae
 sternuntur; ecclesia componitur, baptisterium bal-
 samo, ceterisque odoramentis aspergitur, tantam-
 que Dominus populo gratiam subministrabat, ut
 odoribus se paradisi refoveri gauderet. Sicque prae-
 cedentibus sacrosanctis Evangelii, et crucibus cum
 litanis, hymnis et canticis spiritualibus, summa
 pontifex manum tenens regis, subsequente regina
 cum populo, ab aula pergit ad baptisterium. Et in-
 ter eundem rex rogittasse fertur episcopum, an id
 erat Dei, quod sibi promiserat regnum. Non hoc,
 praesul inquit, illud est regnum, sed initium vitae
 C qua pervenitur ad ipsum. Ubi vero ad praeparatum
 baptisterii perventum est locum, clericus chrisma
 ferens a populo interceptus ad fontem pertingere
 penitus est impeditus. Sanctificato denique fonte,
 nutu divino chrisma deficit. Sanctus autem pontifex
 oculis ad caelum porrectis, tacite traditur orasso
 cum lacrymis. Et ecce subito columba, ceu nix, ad-
 volat candida, rostro deferens ampullam coelestis
 doni chrismate repletam. Cujus odoris mirabili res-
 persi nectare, inastimabili qui aderant super omnia
 quibus antea delectati fuerant replentur, suavi-
 tate. Accepta itaque sanctus praesul ampulla, post-
 quam chrismate fontem conspersit, species mox
 columbae disparuit. Rex autem tanta gratiae con-
 spicuo miraculo letus, actutum diaboli pompis et
 D operibus abnegatis, a reverendo se petit pontifice
 baptizari. Quo vitae fontem perennis ingressio, beatus
 profatur praesul ore facundo : *Mitis depono colla,
 Sicamber. Adora quod incendisti, incende quod ado-
 rasti.* Sique post orthodoxae confessionem fidei,
 trina tinctus mersione, divino summae individuaeque
 Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti sub no-
 mine, suscipitur ab eodem sancto pontifice, divoque
 consecratur insignitus unguine. Baptizantur sorores
 regis Albofledis et Landchildis, simulque de Franco-
 rum exercitu virorum tria millia, praeter mulierum
 parvulorumque nomina. Quo die magnum in caelis
 celebratum sanctis gaudium credere possumus an-
 gelis et hominibus laetitiam non modicam in terra

devotis. Exercitus autem pars magna Francorum necdum ad fidem Christi conversa, cum quodam Raganario principe, trans Somnam fluvium post aliquandiu in infidelitate versata est, donec superna disponente gratia, praefato rege Ludovico gloriosis polito victoriis, idem Raganarius flagitiorum sectator ac turpitudinum, victus a Francis traditus est, et interemptus, omnisque Francorum populus ad Christi fidem, per beatum Remigium convertitur ac baptizatur.

CAPUT XIV.

De possessionibus quas ei rex Ludovicus et Franci contulerunt.

Rex igitur, Francorumque potentes, plurimas B. Remigio possessiones per diversas contulere provincias, ex quibus ille, tam Remensem, quam reliquis nonnullas Franciae dotavit [ms. j. ditavit] ecclesias. Non modicam necnon earundem partem rerum, ecclesiae sanctae Mariae Lauduni clavati, Remensis parochiae castri, ubi nutritus fuerat, tradidit: ibique Genebaudum, carne nobilem virum, tanque sacris quam saecularibus litteris eruditum, qui relicta conjugis, sancti Remigii, ceu traditur, nepte religiosam subierat vitam, ordinavit episcopum, comitatusque Laudunensis eidem castro subiecit parochiam. Qui Genebaudus de ante acta vita nimium, gradusque sublimitate confidens, ab uxore quam reliquerat, incaute, quasi pro instruenda ea, se crebrius visitari permisit. Sed ut divina testantur eloquia: *Lapides exeant aquae, et alluvione terra consumitur, et rupes [rupes] transfertur de loco suo (Job xiv, 19)*; ita quoque huic contigit, ut frequentes mulieris visitationes blandaque colloquia, durum validumque contra libidinem pectus emollirent episcopi, et quasi ruper de loco sanctitatis ad cœnum transferrent luxuriae. Qui suasionem diabolica in libidinibus flammis exagitatus erupit, veterique se miscens sodali, filium ex eadem progeniuit, quem velut in latrocinio procreatum, Latronem nominari precepit. Et quia culpa pluribus ignota (ne in suspicionem hinc forte procederet, si a solita se praesulis visitatione femina submoveret) cepit, ut antea, domum frequentare pontificis. Sicque factum est ut hominibus culpa celata, tacitusque tam viri quam mulieris ardor, in corde, libidinis, compunctum prius contra peccatum, ad culpam retraxerit episcopum. Qui velut oblitus quod planxerat, iteravit crimen quod desleverat. At ubi exortam de flagitio comperit filiam, nomen eidem mandat imponi Vulpeculam, utpote fraudibus argute matris generatam. Domino denique, qui beatum Petrum respexerat, hunc quoque respiciente (Luc. xxi, 61), compunctus mente Genebaudus, sanctum Remigium petit ire [ut eat] Laudunum. Quo cum debita veneratione suscepto, postquam cubilis iniere secretum, magnum prorumpens in ejulatum, stolam deponere nititur reus, sancti se patroni prosternens pedibus. Quo doloris tanti causam diligenter indagante, lacrymis singultuque praeapiente, vix admissa transgressus narrat ex ordine. Quem vir Dei contritum videns ac

A pene desperatum, blande consolari satagit, dolere se protestans, non tam de perpetrato facinore, quam quod ille de Domini videbatur benignitate diffidere, cui constat nihil quod voluerit impossibile: qui nullum ad se revertentem peccatorem despexit, qui pro peccatoribus etiam sanguinem suum fudit. Diversis itaque vir benignus et prudens erigere lapsum certat exemplis, quod apud Deum scilicet facile, reatus huius veniam valeret obtinere, si dignos poenitentiae fructus Deo studeret offerre. Sic demum dignis exhortationibus indicit animato poenitentiam, structaque mansuicula, fenestellis parvis illuminata, cum oratorio (quae adhuc secus ecclesiam sancti Juliani manere feruntur) in ea poenitentem concludit episcopum. Ejus quoque per annos septem gubernans B parochiam, unam Remis Dominicam, Laudeni celebrare consueverat alteram. Qua sub reclusionem, quantae contritionis ac continentiae districtione se vir praefatus coarctaverit, quam dignos inibi poenitentiae fructus exegerit, divina postmodum propalavit clementia. Anno siquidem septimo, cum in vigilia cœnae Dominicae poenitens pernoctaret in oratione, seipsum deflexus in hoc, quoniam qui ad id usque proventus fuerat, ut Domino poenitentes reconciliaret, hac die nec inter poenitentes ipse (criminibus suis exigentibus) in ecclesia merebatur consistere; angelus Domini circa mediam noctem magna cum luce venit ad eum, ubi pronus jacebat in oratorio, talique decubantem compellasse fertur alloquio: « Genebaude, exaudita sunt pro te orationes Patris tui Remigii. Suscepit Dominus poenitentiam tuam, et dimissum est peccatum tuum. Surge, et hinc egrediens fac ministerium episcopalis officii, et reconcilia Domino poenitentes de criminibus suis. » Genebaudus autem nimio terrore percussus, respondere non poterat. Tunc angelus Domini confortans eum, ne timeat hortatur, imo gaudeat de Domini misericordia sibi collata. Roboratus tandem respondisse fertur non se posse hinc egredi, quia dominus et Pater suus Remigius ostii clavem secum haberet, quod et sigillo suo signasset. Et angelus ad eum: *Ut non dubites (inquit) a Domino me missum, sicut patet tibi caelum, sic et ostium istud patebit.* Et statim salvo sigillo ac sera ostium illud apertum est. Tunc Genebaudus in modum crucis se prosternens in limine, sic traditur asseruisse. Etiam si Dominus ipse Jesus Christus dignatus fuerit ad me peccatorem venire, non hinc egrediar, nisi venerit ille, qui me in ejus nomine sub hac reclusionem constituit. Ad quae responsa mox angelus abscessit ab eo. Beatus autem Remigius in crypta, quae subter ecclesiae sanctae Mariae sedem Remis habetur, in oratione pernoctabat. Quam postea cryptam praesul Heriveus in honore consecravit ejusdem beatissimi Remigii, ubi tunc ipse vir sanctus, vigiliis fatigatus, et quasi dormiens, in excessum raptus, videt angelum sibi assistentem, qui haec ut acta fuerant ita narrat eidem, jubens, ut quanto citius Laudunum petat, atque Genebaudum sibi datae restituens, ei coram se pontificali fungi ministerio

persuadeat. Illico vir beatus nihil hesitans adit magna cum celeritate Laudunum. Quo perveniens, in ostii limine, salvo sigillo seraque reserati, Genebaudum jacentem reperit: quem protensis brachiis cum gaudii lacrymis Domini clementiam collaudans, erexit, eumque sedi et officio sacerdotali reddens, Remos cum gaudio repeditavit. Genebaudus autem in sanctitate postea cunctos vitae suae dies, Dei fretus gratia, peragens, palam quae sibi Dominus fecerat, praedicabat. Obiit igitur Genebaudus in pace sanctis Dei connumeratus, tandiu episcopatu perfunctus, ut ei successerit Latro filius ejus, episcopus et ipse postea sanctus.

Rex denique Lodovicus in civitate Suessionica sedem suam constituens, delectabatur praesentia et colloquio sancti Remigii. Sed quia vir hic sanctus in civitatis hujus vicinia villas non habebat alias, nisi quamdam parvam quae sancto Nicasio data fuerat, rex (suggerente regina, locorumque petentibus incolis, qui multiplicibus erant aggravati xenii, ut quod regi debebant, Ecclesiae Remensi persolverent) sancto proposuit Remigio, ut quantum circumiret dum ipse meridie quiesceret, illi totum donaret. Beatus igitur Remigius per fines qui videntur adhuc manifesti, profectus, itineris sui signa dimisit, in qua determinatione quidam possidens molendinum repulit sanctum virum, ne intra ipsos illum concluderet fines. Quem vir Domini leniter affatus ait: Amice, non sit tibi durum, ut habeamus simul hunc molendinum. At ille ut eum rejecit, statim in contrarium rota molendinali verti cepit. Repulsor autem clamare cepit post sanctum Remigium: Serve Dei, veni, et habeamus pariter molendinum. Cui vir sanctus: Nec mihi, nec tibi. Mox tanta profunditas in eodem loco, tellure se subducente, facta est, ut nunquam deinceps illi molendinus haberi posset. A quibusdam quoque repulsus, ne silvulam quamdam suos intra terminos comprehenderet, dixit, ut nec folium unquam de ipsa silva (licet esset contigua), trans fines ipsos evolare, neque fustis ex ea versus eosdem terminos caderet. Quod et observatum voluntate Dei traditur, donec ipsa silva perdurasse dignoscitur. Abinde quoque procedens, venit ad villam, nomine Caviniacum (*Chavignon*), quam finibus suis nitens concludere, prohibetur ab hominibus ejusdem villae. Tunc ille miti vultu modo rejectus, modo repropinquans, signa quae parent adhuc per suum dimisit iter. Tandem repulsus, dixisse fertur ad illos: *Semper laborate, et egestatem sustinete*. Quod hodieque compleri, manentis sententiae virtus ostendit. Surgens autem rex a somno meridiano, quæcunque beatus Remigius ambitu suae circummitionis incluserat, eidem præcepto regiae dedit auctoritatis. Quorum rerum sunt Juliaeus et Codiciacus (*Jully et Cocy*) capita, quæ Remensis adhuc jure quieto possidet Ecclesia.

Eulogius denique vir quidam præpotens convictus apud regem Lodovicum super regiae majestatis crimine, ad intercessionem beati confugit Remigii. Cui

A vir sanctus tam vitam, quam rerum obtinuit possessionem. Ipse vero, quasi recompensationis beneficio, benefico patrono Sparnacum (*Epernay*) villam suam obtulit in proprietatem. Beatus autem praesul, temporalem pro suae intercessionis munere vitans retributionem recipere, praedictum virum, quoniam verecundiae confusione depressus (quia contra natalium decus suorum, vita donari per indulgentiam meruisset) in habitu seculari manere nolebat, salubriter exhortatus est, dicens: Ut si perfectus esse vellet, vendens omnia sua daret pauperibus, et sequeretur Christum (*Matth. xix, 21*). Sicque taxatum, de thesauris ecclesiasticis, pretium, quinque millia scilicet argenti libras, Eulogio fertur dedisse, ipsamque villam in Ecclesiae possessionem comparasse. Bonum cunctis relinquens exemplum episcopis, caeterisque sacerdotibus, ut dum pro his qui ad Ecclesiae sinum, vel servorum Dei praesidia confugium faciunt, intercedunt, aut bona quælibet agunt, hæc pro temporali recompensatione non expleant, nec transitoria velint recipere: sed juxta mandatum Domini, qui gratis acceperunt, studeant quoque gratis impendere (*Matth. x, 8*).

CAPUT XV.

De victoriis Ludovici per auxilium sancti Remigii, et sine ipsius regis.

Rex itaque Ludovicus contra Gondebaudum et Godegisilum fratrem ejus ducens exercitum (an. 501 *Sigeb.*), percepta benedictione a beato Remigio victoriam sibi prædicente, accepit in mandatis ab eo sibi C datis, ut tandiu contra hostes dimicaret, quandiu benedictum sibi vinum, quod ei vir Domini dederat, in usu quotidiano sufficeret. Contra quem Burgundiones cum praedictis ducibus pugnaturi, venerunt super Oscaram fluvium, secus Divisionem castrum. Ubi confligentes atrociter Burgundiones in fugam vertuntur, et in Avinione castro se Gondebaudus concludens, a Ludovico pacem per Aredium consiliarium suum, multis datis thesauris, obtinuit. Ludovicus autem cum exercitu Francorum præda potius maxima, revertitur ad propria. Sic etiam constituta Parisiis in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli basilica (*hodie S. Genovefa*), et synodo per sancti patroni sui Remigii consilium, in urbe Aurelianensi habita, pergens contra regem Alaricum Arianum, et accipiens a B. Remigio benedictionem, redditur de victoriæ perceptione securus. Cui vir quoque sanctus, ut et pridem fecerat, vas, quod vulgo flascenem vocant, vini a se benedicti plenum dedit: hoc idem quod antea mandans, ut eo usque ad bellum procederet, donec sibi suisque, quibus exinde dare vellet, hoc vinum de praedicto flasceno non deficeret. Bibit igitur rex ex eo, pluresque suorum, vas tamen vini non patitur detrimentum. Bellum vero cum Gothis conferens, eos in fugam vertit, et ipse, beato Remigio se suffragante, victor exiit. In qua pugna dum duo Gothi contis eum in latera feriunt, hujus patroni sui se protegentibus meritis, illum laedere nequiverunt. Multis autem civitatibus

sue ditioni subactis, usque Tolosam perrexit, et A Alarici thesauros accipiens, per Engolismam civitatem (cujus ante conspectum ipsius muri corruerunt), interfectis Gotthis qui erant intus, ad propria cum gloriosa redit victoria, vino flascis non deficiente, donec reversus est in sua (an. 509. Sigeb.).

Denique rex Ludovicus, exhortante sancto Remigio, regnum, hoc est coronam cum gemmis pretiosis auream, donum beato Petro apostolo misit: et codicillos [ms. i, codicellos] ab Anastasio imperatore pro consulatu sibi missos, cum corona aurea, tunicaque blattea sumpsit, et ab inde consul appellatus esse memoratur. Hormisda quoque Romanæ sedis pontifex, sancto Remigio vices suas in regno Ludovici, litteris suis ad ipsum directis, commisit. Post hæc mortuus Ludovicus rex in pace (an. 514 Sigeb., Baron., Hareus), ac sepultus in basilica sancti Petri apostoli, quam Parisiis ædificaverat; eodemque momento quo spiritum emisit, revelante Spiritu sancto, beatus Remigius Remis positus, cum obisse cognovit, et assistentibus sibi manifestavit.

CAPUT XVI.

De synodo ubi convertit hæreticum.

Gallia quondam præsules ad synodum fidei gratia convenientes, beatum Remigium, utpote virum divinis eloquiis eruditissimum, et doctrinis ecclesiasticis exercitissimum, ad idem concilium venire petierunt. Cui conventui Arianus quidem episcopus acerrimus disputator, et dialecticis propositionibus ac conclusionibus confusus, hincque nimis elatus, intererat. Ingresso vero concilium S. Remigio, et a multitudine fratrum, reverenter ei cunctis assurgentibus, excepto, superbus hæreticus illi assurgere delignatur. At mox ut beatus Remigius ante ipsum transiit, ille locutionis officium ore obstructo amisit. Expectantibus universis, ut post allocutionem sancti Remigii loqueretur ille, ne ullum quidem verbum proferre potuit. Sicque beati viri vestigia pronus tandem petens, nutibus veniam postulavit. Cui sanctus Remigius: *In nomine*, inquit, *Domini nostri Jezu Christi, veri Filii Dei vivi, si sic de eo recte sentis, loquere, et de illo, sicut catholica credit Ecclesia, crede et confitere.* Ad ejus vocem hæreticus ante superbus, humilis jam factus atque catholicus, orthodoxam fidem de divina et inseparabili Trinitate, ac de incarnatione Christi catholice confessus, in eadem confessionis suæ fide se permansurum repromisit. Sicque anima per infidelitatem perditam, et corporali voce propter superbiam juste condemnato, virtute divina venerabilis pontifex, et animæ reddidit et corporis sanitatem; cunctis qui aderant, vel hæc cognituri forent, sacerdotibus patenter ostendens, in hoc male sentiente de Christo (qui proximus et frater nobis per humanitatem fieri dignatus est) qualiter contra peccantes in ipsum, vel in Ecclesiam atque rebelles, et erga post recognoscentes ac penitentes debeant agere.

CAPUT XVII.

De mitigatione ignis, et obitu ejusdem, vel sepultura ipsius.

Senescente jam S. Remigio, Deique Spiritu sibi revelante quod abundantiam tunc præsentem, fames secutura foret, de frugibus villarum episcopii nonnullos jussit acervos fieri fame laboraturæ postmodum profuturos plebi; quorum in villa, quæ Celtus vocatur, facti sunt plures. At homines ipsius villæ seditiosi et rebelles erant; qui die quadam inebriati ceperunt inter se dicere: Quid ille Jubilæus (ita virum sanctum propter ætatis prolixitatem vocitantes) facere vellet ex his quas aggregaverat metis? An civitatem de ipsis facere cogitaret: quia sicut turres per muros civitatis, ita per circuitum cortis dispositi cernebantur acervi. Tandem suadente diabolo se mutuo cohortati, miserunt in eos ignem. Quod cum B. præsuli nuntiatum fuisset in propinqua villa, quam Basilicæ Cortem [Basancouri] vocant, tunc forte consistenti, ascenso protinus equo, celeriter ad tantam compedendam præsumptionem devenit Celtum. Quo cum pervenisset, ardentesque fruges reperisset, ad ipsum calefacere se cepit ignem; semper, inquiens, est bonus focus, si non super potest. Verumtamen omnes qui hoc egerunt, et qui de ipsorum germine nati fuerint, viri ponderosi fiant, et feminae gutturis calamitate plectantur. Quod ita quoque constat impletum. Usque ad tempora siquidem Caroli Magni, qui hujusmodi homines de Celto, quoniam vicedominum ecclesiæ Remensis in eadem villa necarunt, exterminavit, cædis auctoribus interfectis, et consentientibus per diversas provincias dispersis, atque perpetuo condemnatis exsilio: ac de cæteris hujus episcopii villis eandem restaurari fecit. Ita viri feminaque generationis hujus multati permanserunt, ut sancti viri sententia promulgavit. Et apte quidem vir Dei (quoniam posteros eorum rebelles ac seditiosos fore prævidit) hujusmodi vindicta non solum præsumptores, sed etiam genus ipsorum plecti decrevit.

Post hæc igitur, aliaque multarum magnalia virtutum, quæ Dominus operari per hunc fidelem suum famulum dignatus est, gemitus illius exaudiens atque suspiria, quibus dicere consueverat: *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?* (Psal. xli, 3.) *Satiabor dum manifestabitur gloria ejus* (Psal. xvi, 8); illi pia consolatione Dominus obitus sui diem revelavit imminere. Qua revelatione fretus, rerum suarum condidit testamentum, ad illam pertingere festinans hereditatem, de qua dicit Propheta: *Cam dedit dilectis quis somnum, hæc est hereditas Domini* (Psal. cxxvi, 3, 4). Sic ergo sanctus hic vir Dei, terrenam derelinquens hereditatem percepit æternam. Condito siquidem testamento, et suis omnibus rite dispositis, quia verus agricola omnem vitis veræ palmitem fructum ferentem purgat, ut fructum plus afferat (Joan. xv, 2), oculorum corporalium lumine privatus est aliquandiu, quo superna, mentis oculis, ad quæ toto anhelabat desiderio, con-

templari valeret attentius. Ipse vero studebat in suae probationis tentatione semper gratias agere, laudibus, hymnisque Deo diebus ac noctibus vacare, fideliter pertrahens: Quoniam qui patienter humiliterque flagella suscipiunt, post flagella sublimiter ad requiem suscipiuntur. Cujus aeternae gloriae pignus in eo Dominus volens ostendere, priusquam decederet, ei visum restituit. Unde, sicut et de amissione, nomen Domini benedixit. Et non post longum spatium, sciens adesse sui transitus diem, per missarum celebrationem, et sacrae communionis participationem, valescens, et dans pacem filiis suis, postquam septuaginta quatuor annos in episcopatu religiosissime fidelis servus et prudens Domino ministraverat, nonagesimo sexto aetatis suae anno Idibus Januarii [ms. i, l. l. ix], cursu sancti certaminis consummato, fide servata, cum multiplici bonorum operum fructu, et animarum luero, ut diu desideravit, anima caelos penetrans, terrae corpus reliquit; accipiens stolam candidam, beatitudinem scilicet animae sempiternam, percipiturus in resurrectione alteram, beatam videlicet ad gloriam resuscitati corporis immortalitatem; posse surus partem societatemque cum praecipuis Christi membris in regno caelesti, sicut attestatur apostolica sibi collata gratia. Gens siquidem Francica per ipsum ad fidem Christi conversa, martyrii palma, longanimitas patientiae in longevitate ipsius vitae, confessionis gloria, orthodoxae fidei praedicatio, magnaliumque tam in vita corporis, quam post obitum praecara manifestatio. Cum vero funus ipsius sanctissimum deferretur ad sepulturam sanctorum martyrum Timothei et Apollinaris in ecclesia praeparatam, ita feretrum in medio vico est aggravatum, ut nullo modo posset, hominibus quantumlibet adjuventibus, amoveri. Stupefactis omnibus, Deique misericordiam postulantes, ut dignaretur ostendere, quo in loco sancti sui vellet recondi corpus, designant ad basilicam praefatorum martyrum; nec feretrum movere possunt. Proponunt ad ecclesiam sancti Nicasiae, nec capulum valet attolli. Decernunt ad eadem sanctorum Sixti et Sinicii, nec sic potest moveri. Tandem coacti, quoniam parva supererat ecclesia in honore beati Christophori martyris, et nullius propalati corpus servabatur in ea sancti, circumjacentibus tamen atrii ecclesiae cimiterium ferebatur ex antiquo Remense, petierunt ut Dominus declararet, utrumnam in eadem ecclesia pignus illud sacratissimum reponi decerneret. Ad quae vota tanta facilitate locum levavit, ut nullum portantes onus sentirent. Recondita sunt autem reverendissimi Patris hujus membra in hac ecclesiola, divina moderante dispositione, in loco ubi nunc habetur altare beatae virginis Genovefae. Ubi vero feretrum constat ipsius aggravatum, multa feruntur ostensa miracula postmodum. Hic etiam crux exstat abinde posita, columnae monumentis his insignitae praefixa.

Cum transisset et hoc mundo ad caelestem patriam.
Praesul magnus beatus Remigius huc
A plebe sancta digne delatus est, corpore

In ecclesia condendus Timothei et martyris.
Tunc hoc loco moram fecit; nec moveri potuit,
Donec quo locandus esset revelavit Dominus:
Ibi nunc favente Christo praepollet virtutibus,
Praestans hic Deo devotis apta beneficia,
Caecis visum, claudis gressum, et aegris remedium.
Igitur profusus votis exoremus Dominum,
Veniam ut delictorum piis ejus precibus
Merceamur adipisci, et colorum gaudia.
Sancte Remigi, confessor pretiose Domini,
Adeloldi quoque tui miserere famuli.

CAPUT XVIII.

Testamentum ab ipso editum.

«In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.
Gloria Deo. Amen.

«Ego Remigius episcopus civitatis Remorum, sacerdotii compos, testamentum meum condidi jure praetorio, atque id codicillorum vice valere praeci, si ei juris aliquid videbitur defuisse. Quandoque ego Remigius episcopus de hac luce transiero, tu mihi haere esto, sancta et venerabilis Ecclesia catholica urbis Remorum, et tu, filii fratris mei, Lupe episcopo, quem praecipuo semper amore dilexi, et tu, nepos meus, Agricola presbyter, qui mihi obsequio tuo a pueritia placuisti, in omni substantia mea, quae mea sorte obvenit antequam moriar: praeter id quod unicuique donavero, legavero, darive jussero, vel unumquemque vestrum voluero habere praecipuum. Tu sancta haeres mea Remensis Ecclesia, colonos quos in Portensi habeo territorio, vel de paterna maternaque substantia, vel quos cum fratre meo sanctae memoriae Principio episcopo commutavi, vel donatos habeo, possidebis, Dagaredum, Profuturum, Prudentium, Temnaicum, Maurilionem, Baudoleisum, Provinciolum: Naviatenam, Lautam, Suffroniam colonas; Amorianum quoque servum, cum omnibus quos intestatos reliquero, tuo dominio vindicabis. Necnon villas, agrosque, quos possideo in solo Portensi, Tudiniacum scilicet, et Balatonium [ms., Balatonum], sive Plerinacum, et Vaculiacum, vel quaecunque in eodem solo Portensi qualibet auctoritate possedi, integre cum omnibus campis, pratis, pascuis, silvis, ad te testamenti hujus auctoritate revocabis. Simili modo, sanctissima haeres mea, quaecunque tibi a propinquis et amicis meis, in quocunque solo et territorio collata sunt, sicuti disposuero in parochiis, cenobiis, martyriis, diaconiis, xenodochiis, omnibusque matriculis sub tua ditione degentibus, ordinationem meam futuri successores mei, ordinis sui memores, sicut ego praedecessorum meorum, ita quoque inconulse, et absque ulla reffragatione servabunt. Ex quibus Cellus, quam [Bris., quem] per manum meam Celsa, sobrina mea tibi tradidit, et Huldriciaca villa, quam Huldricus comes, ei loco ubi ossa mea sancti fratres et coepiscopi dioeceses tuae ponenda elegerint, in tegumentis deserviant. Sitque locus ille successoribus meis Remorum episcopis peculiariter proprius, et in alimoniis ibidem Deo militantium, vicus ex proprio, in Portensi, et . . . villanis quoque ex episcopio in Remensi deserviant. Blandibaccius villa in Portensi,

quam a cohæredibus meis Benedicto et Hilario, datis pretiis emi de thesauro ecclesiæ, et Albinus ex episcopis, in alimoniis clericorum Remensis Ecclesiæ communiter deputentur. Quibus etiam Berna ex episcopo, quæ peculiaris prædecessoribus meis esse solebat, cum duabus villis, quas Ludovicus a me sacro baptismatis fonte susceptus, amore nominis mei, Piscofeshem sua lingua vocatis [i. vocatas], mihi tradidit, sive cum Coslo et Gleni, vel omnibus silvis, pratis, pascuis, quæcumque per diversos ministros in Vosago infra, circum, et extra; tam ultra quam citra Rhenum pretio dato comparavi, picem annuatim ministret, cunctisque locis regularibus, tam a me, quam ab antecessoribus meis ordinatis, sive in futuro ab episcopis successoribus meis ordinandis, pro necessitate locorum ad vascula vinaria componenda annuatim distribuat. Crusciniacum [al., Cruciniatum] vero et Faram, sive villas quas sanctissima virgo Christi Genovefa, a rege Christianissimo Ludovico pro compendio itineris sui, cum Remensem ecclesiam sæpiissime visitare soleret, adipisci promeruit, alimoniisque ibidem Deo famulantium deputavit, sicut ab ea ordinatum est, ita confirmo, ut Crusciniacus futuri episcopi successoris mei obsequiis, et sartatectis principalis ecclesiæ deputetur. Faram vero eidem episcopo, et sartatectis ecclesiæ ubi jacuero, perpetualiter servire jubeo. Sparnacus [ms., Spernacus] villa, quam datis quinque millia libris argenti, ab Eulogio comparavi, tua (sanctissima hæres mea) non extraneorum hæredum meorum esse cernitur (c. 14), eo quod cum criminis accusatione regie majestatis idem teneretur obnoxius, et se minime purgare posset, non solum ne occideretur, dato jam dicto pretio de thesauris tuis, sed ne pecunia ejus publicaretur, una tecum obtinui: et ideo ut præfata Sparnacus perpetualiter tibi ad restituendum thesaurum, stipendisque tui pontificis deserviat, liberali sanctione firmavi. Duodeciacum vero, sicut a Clodovaldo nobilissimæ indolis puero confirmatum est, tibi hæres mea perpetualiter famuletur. Villas quas mihi dominus illustriusque memoriæ Ludovicus rex quem de sacro baptismatis fonte suscepimus, cum adhuc paganus Deum ignoraret, ad proprium tradidit, locis pauperioribus deputavi; ne forte, cum esset infidelis, cupidum terrenarum rerum me arbitrari posset, et non potius suæ salutem animæ, quam exteriora ab ipso bona requirere. Quod et admiratus, intercedere me pro quibuscunque necessitatem patientibus et fidelis, et ante fidem, benigne liberaliterque concessit. Et quia ex omnibus episcopis Galliarum, pro fide et convocatione Francorum, potissimum me laborare cognovit, dedit mihi Deus tantam gratiam in conspectu ejus, virtusque divina, quæ per Spiritum sanctum me peccatore plurima signa ad salutem præfate gentis Francorum operari fecit, ut non solum ablata omnibus ecclesiis regni Francorum restitueret, sed etiam de proprio, gratuita bonitate, plurimas ditaret ecclesias. Neque prius de regno ejus, quantum passus est pedis, ec-

A
clesiæ Remorum jungere volui, donec, ut hoc omnibus ecclesiis adimpleret, obtinui. Sed neque post ejus baptismum, nisi Codiciacum et Juliæ, super quibus jam dictus puer sanctissimus et unanims mihi Clodovaldus, et incolæ loci illius multiplicibus xeniis gravati, obnixæ deprecantes, quod regi debebant ecclesiæ meæ solvendum, me petere compulerunt. Quod idem piissimus rex et grater accipiens, promptissima voluntate largitus est, usibusque tuis, sanctissima hæres mea, justa ejusdem piissimi datoris præceptum, episcopali auctoritate firmavi. Res etiam quas sæpe dictus rex, piissimusque princeps, tibi in Septimania et Aquitania concessit, et eas quas in Provincia Benedictus quidam (cujus filiam mihi ab Alarico missam, gratia sancti Spiritus per impositionem manus meæ peccatrici, non solum a diaboli fraudis vinculo, sed ab inferis revocavit) ad usum luminis tui, et loci ubi corpus meum jacuerit, continuatim deservire præcipio, villasque in Austria sive Toringa. Futuro episcopo successori meo amplibalum album paschale relinquo, stragula columbina duo, vela tria, quæ sunt ad ostia diebus festis triclinali, cellæ et culinæ. Vas argenteum triginta, et aliud decem et octo librarum, inter te, hæres mea, et diocesis tuam Ecclesiam Laudunnensem, factis patenis atque calicibus ad ministerium sacrosanctum, prout volui, Deo annuente, distribui. Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi sæpe nominatus dominus, illustriusque memoriæ Ludovicus rex, quem, ut prædixi, de sacro baptismatis fonte suscepimus, donare dignatus est, ut de eo facerem quod ipse voluissim, tibi hæredi meæ Ecclesiæ supra memoratæ jubeo turriculum et imaginatum calicem fabricari, et epigrammata, quæ Lauduni in argenteo ipse dictavi, in hoc quoque conscribi volo. Quod faciam per me, si habuero spatium vitæ; si autem [Brias., sin. ante] clausero ultimum diem, tu fili fratris mei, Lupe episcope, species ante dictas, tui ordinis memor, efficias. Compresbyteris meis et diaconibus qui sunt Remis, quinque et viginti solidos æqualiter dividendos in commune dimitto. Vitis plantam super vineam meam ad suburbanum positam, simili modo communiter possidebunt cum Melanio vinitor, quem do in loco ecclesiastici hominis Albovich, ut Albovichus libertate plenissima perfruatur. Subdiaconibus solidos duodecim, lectoribus, ostiariis, et junioribus solidos octo jubeo dari. Pauperibus duodecim in matricula positos, ante fores ecclesiæ expectantibus stipem, duo solidi unde se reficiant, inferentur: quibus Corcellum villam dudum deservire præcepi. Aliis pauperibus tribus, ubi fratres quotidie pedes lavare debent, quibus etiam Balatoforum [Relatoforum], quod dicitur Xenodochion, ad hoc mysterium statui, solidus unus dabitur. Viduis quadraginta in porticu ecclesiæ alimoniam præstolantibus, quibus de decimis villarum Calmisciaci, Tessiaci, Novavilla stipendia ministrabantur, superaddo de villa Huldriaci superius memorata, eis in perpetuum stipendia inferri, et tres solidos, et denarios quatuor dari

jubeo; ecclesie S. Victoris ad portam Suessonicam, solidos duos; ecclesie S. Martini ad portam Collatitiam, solidos duos; ecclesie sancti Hilarii ad portam Martis, solidos duos; ecclesie sanctorum Crispini et Crispiniani ad portam Trevericam, solidos duos; ecclesie S. Petri infra urbem, quæ turtis Dominica dicitur, solidos duos; ecclesie quam in honore omnium Martyrum supra cryptam Remorum ædificavi, cum per auxilium virtutis Dei ab igne demonis pene jam totam urbem concrematam eripui, solidos duos; ecclesie, quam pro eodem signo virtutis Dei, in honore sancti Martini, et omnium confessorum infra urbem ædificavi, solidos duos; diaconie infra urbem, quæ dicitur ad Apostolos, solidos duos; titulo sancti Mauricii in via Cesaria, solidos duos; ecclesie Joviniane [ms., Joviane] tituli beati Agricole, ubi ipse vir Christianissimus Jovinus, et sanctus martyr Nicasius, cum plurimis societatis suæ Christi martyribus requiescunt, ubi etiam quinque confessores proximi antecessores domni Nicasii, cum sanctissima virgine et martyre Eutropia conditi sunt, solidos tres; eidem quoque ecclesie proprium quod fuerat Jovini in solo Suessonico, cum ecclesia beati Michaelis, rebus prioribus superaddidi; ecclesie sanctorum martyrum Timothei et Apollinaris, ubi etiam Don ino dante, si fratribus ac filiis meis episcopis diocesanos nostræ visum fuerit, ossa mea ponere disposui, solidos quatuor; ecclesie sancti Joannis, ubi virtus Christi, me orante, filiam Benedicti suscitavit, solidos duos; ecclesie sancti Sixti, ubi cum tribus successoribus suis requiescit, solidos tres, cui etiam de proprio meo Plebeias supra Matronam adjunxi; ecclesia S. Martini in eodem solo sanctæ Remensis ecclesie posita, solidos duos; ecclesie S. Christophori, solidos duos; ecclesie S. Germani, quam ipse in solo Remensi ædificavi, solidos duos; ecclesie SS. martyrum Cosmæ et Damiani in præfate matris solo posita, solidos duos. Matriculæ S. Mariæ, quæ dicitur Xenodochion, ubi duodecim pauperes stipem expectant, solidus dabitur. Quam denique matriculam loco, ubicunque fratribus meis et filiis ossa mea ponere placuerit, perseverare præcipio, et ut diu [ms., i, die] nocteque pro peccatis atque criminibus meis Dominum deprecator de proprio hereditatis meæ jure, rebus quas antecessores mei in eorum stipendiis Domino dederunt, superaddo etiam villam Soladronam, et villam S. Stephani, et quidquid in villa Herimundi mihi per successionem evenit. Quod vero pretio ibidem comparavi, ecclesie S. Quintini martyris jam diu delegavi. De jam dicto Vacculiaco, Frumini, Dagaleifum, Dagaredum, Ductionem, Bandowicum, Udulfum, Vinoseifam, liberos esse præcipio. Temnaredus qui de ingenua nascitur matre, statu libertatis utatur. Tu vero, fili fratris mei Lupe episcopo, tuo dominio vindicabis Nifastem, et matrem suam Nuciam. Vineam quoque quam Æneas vinitor colit; Æneam et Monulfum ejus filium juniorum jubeo libertate perfungi. Mellosicum porcarium

A et Paschasidem conjugem suam, Vernivianum cum filiis suis, excepto Widragasio, cui tribui libertatem, tuo juri deputabis. Servum meum de Cesurnico tuum esse præcipio. Agrorum partem ad te, quam frater meus Principius episcopus tenuit, cum silvis, pratis, pascuis revocabis. Servum meum quem Mellowicus tenuit, Viteredum tibi derelinquo, Teneursolum, Capalinum, et uxorem suam Theodorosenam, tuo juri dominioque transcribo. Theodonima quoque ex mea præceptione sit libera. Edoneifam, quæ homini tuo sociata fuit, et ejus cognationem retinebis. Uxorem Aregildi, et cognationem suam ingenuos esse jubeo. Partem meam de prato quod Lauduni juxta vos habeo, ad imitatem montium posito, quæ Jovia sunt pratella quæ tenui, ad te revocabis. Labrinacum tibi, ubi ossa genitricis meæ posui, cum præfixis terminis deputavi. Tibi autem, nepos meus Agricola presbyter, qui intra domesticos parietes meos exegisti pueritiam tuam, trado atque transcribo Merumviam servum, et uxorem suam Meratenam, et eorum filium, nomine Mercovicum. Ejus fratrem Medovicum jubeo esse liberum. Amantium et uxorem suam tibi met derelinquo. Eorum filiam esse præcipio liberam Dasoundam. Alaricum servum tuæ deputo portioni, cujus uxorem, quam redemi, et manumisi, commendo ingenuam defendendam. Bebrimodum et uxorem suam Muriam tuo dominio vindicabis. Eorum filius Monacharius gratulabitur beneficio libertatis. Mellaricum et uxorem suam Placidiam ad tuum dominium revocabis. Medaridus eorum filius sit libertus. Vineam quam Mellaricus Lauduni fecit, tibi dono; Britobaudem servum meum, necnon etiam Gibericum. Vineam quam Bebrimodus facit, tibi eatenus derelinquo, ut diebus festis, et omnibus diebus Dominicis, sacris altaribus mea inde offeratur oblatio, atque annua convivia Remensis presbyteris et diaconibus præbeantur. Delegoque nepoti meo Prætextato Moderatum, Totticionem, Marcovicum, Innocentium servum, quem accepi a Profuturo originario meo, cochlearia quatuor de majoribus, acetabulum, lucernam, quam mihi tribunus Friaredus dedit, et argenteam cabutam figuratam. Filiolo illius Parovio, acetabulum et tria cochlearia, et casulam cujus simbrias commutavi. Remigii cochlearia tria, quæ meo sunt nomine titulata, mantile ipsius quod habeo feriale, transcribo; hichinaculum quoque dono illi, de quo Godebodo dixi. Delegoque benedictæ filie meæ Hilarie diaconæ ancillam nomine Nocam, et vitium pedaturam, quæ suæ jungitur vinea, quam Catusio facit, dono: et partem meam de Talpusciaco transcribo, pro obsequiis quæ mihi indesinenter impendit. Aetio nepoti meo partem de Cesurnico, quæ mihi sorte divisionis obvenit, cum omni jure quod tenui atque possedi. Ambrosium quoque puerum ad jus illius, dominiumque transmittito. Vitalem colonum liberum esse jubeo, et familiam suam ad nepotem meum Agathimerum pertinere: cui vineam dono quam posui Vindonissæ, et

meo labore constitui, sub ea conditione ut a partibus suis, omnibus diebus festis ac Dominicis pro commemoratione mea sacris altaribus offeratur oblatio : et Laudunensibus presbyteris atque diaconibus annua convivia, concedente Domino præbeantur. Dosso ecclesie Laudunensi ex villis quas mihi sanctæ recordationis præfatus rex Ludovicus dedit, duas, Anisiacum, solidosque decem et octo, quos presbyteri et diaconi inter se æquali divisione distribuunt. Partem meam de Secio ex integro ad se revocet ecclesia Laudunensis, et Lausitiam, quam mihi charissima filia et soror mea, virgoque, ut credo, Christi sanctissima Genovefa, in usibus pauperum Christi tibi dandam ad integrum delegavit. Commendo sanctitati tuæ, filii fratris mei, Lupe episcopo, ex præfatis villis, quos liberos esse præcipio, Catusionem, et Auliatenam conjugem suam, Nonnionem qui meam vineam facit, Sonnoveifam, quam captivam redemi, bonis parentibus natam, et ejus filium Leutiberedum, Mellaridum et Mellatenam, Vasantem, Cocum, Cæsariam, Dagarasenam, et Baudorosenam Leonis neptem, et Marco'eifum filium Totnonis; hos totos, filii fratris mei, Lupe episcopo, sacerdotali auctoritate liberos defensabis. Tibi autem, hæredi ecclesie meæ, Flavianum et uxorem suam Sparagildem dono. Eorum filiolam parvulam Flavarsenam, liberam esse constitui. Fedamiam uxorem Melani, et eorum parvulam Remenses presbyteri et diaconi possidebunt. Crispicolum colonum liberum esse præcipio, et ad nepotem meum Aetium ejus familiam pertinere : ad utrumque, id est, ad Aetium et Agatimerum pervenire colonicam Passiacum. Pronepti meæ Prætextatæ dono Modorosenam. Profuturo Leudocharium puerum trado. Profructu dari jubeo Leudoneram. Laudunensibus subdiaconibus, lectoribus, ostiariis, et junioribus quatuor solidos derelinquo. Pauperibus in matricula positus solidus dabitur ad eorum refectionem. Delegoque ex dato præfati principis Salvonarias supra Moram, et decem solidos ecclesie Suessionicæ pro commemoratione nominis mei. Nam Sablonarias supra Matronam hæredibus meis deputavi. Catalannensi ecclesie ex dato sæpe dicti filii mei, Gellonos supra Matronam, et solidos decem. Ecclesie sancti Memmii, Fascinarias ex donis præscripti principis, et solidos octo. Mosomagensi, solidos quinque. Vongensi, agrum apud officinam molinarum, quæ ibi est constituta. Catarigensi ecclesie, solidos quatuor, totidemque Portensi pro commemoratione mei nominis inferentur Ecclesie Attrabatensi, cui, Domino annuente, Vedastum fratrem meum charissimum episcopum consecravi, ex dono jam dicti principis villas duas in alimoniis clericorum deputavi, Orcos videlicet, et Sabucetum; quibus etiam pro memoria nominis mei solidos viginti dari jubeo. Ursi archidiaconi familiaribus usus obsequiis, dono ei domi textilis casulam subtilem, et aliam plenioram, duo saga delicata, tapete quod habeo in lecto, et tunicam quam tempore transitus mei reliquero meliorem. Hæredes

A mei, Lupe episcopo, et Agricola presbyter, porcos meos inter vos æqualiter dividetis. Friaredus, quem ne occideretur quatuordecim solidis comparavi, duos concessos habeat, duodecim det ad basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris cameram faciendam. Hæc ita do, ita lego, ita testor. Cateri omnes ex hæredes estote, suntote.

« Huic autem testamento meo dolus malus abest, aberitque in quo si qua litura, vel caraxatura fuerit inventa, facta est me præsentem, dum a me relegitur et emendatur. Neque ei duo priora testamenta, primum quidem quod ante quatuordecim, et alterum quod ante septem condidi annos, obsistere, obviare, aut ullatenus nocere poterunt, eo quod quicquid in ipsis continebatur, in præsentia fratrum meorum hic inserta, et quæ deerant adjuncta, insuper et quæ Dominus mihi largiri in postmodum dignatus est, superaddita noscuntur. Sed inconvulsum et incontaminatum præsens hoc quod condidi testamentum, a fratribus meis successoribus, videlicet Remorum episcopis, conservandum [ms. i. conservatum] : a regibus quoque Francorum, filiis scilicet meis charissimis, quos per baptismum, Jesu Christi dono et gratia Spiritus sancti cooperante, Domino consecravi, ubique defensum, atque protectum contra omnia : et in omnibus, inviolabilem perpetuamque semper obtineat firmitatem. Et si quis, in ordine clericali, a presbytero usque ad tonsum contradicere, aut obviari ei præsumperit, et corruptus a successore meo satisfacere neglexerit, convocatis ex vicinioribus locis Remorum dioceseos tribus episcopis, deponatur a gradu. Si vero, quod non opto, nec cupio, sed neque spero, successor quilibet mihi in hac sede Remorum episcopus, execrabili cupiditate ductus, res præfatas, sicut a me, auctore Domino meo Jesu Christo, ad illius honorem, et ejus pauperum consolationem ordinatæ sunt, aliorum distrahere, immutare, commutare, seu quolibet obtentu in usus laicorum, beneficii gratia dare, aut a quolibet datas, favere, aut consentire præsumperit, convocatis totius dioceseos Remorum episcopis, presbyterisque ac diaconibus, necnon et ex filiis meis charissimis Francis religiosis quamplurimis, reatus sui poenam, privatione sui episcopatus persolvat, et nequaquam ultra recuperationem gradus amissi, in hoc sæculo promerebitur. Quicunque vero ex laico habitu a nobis statuta parvipendens, sibi que favens, quæ pauperibus Ecclesie attributa sunt, abuti, aut usurpare quolibet obtentu præsumperit, pari simul perpetuæ damnatione alienator, petitor, dator, acceptor, perversor, anathematis vinculo ab Ecclesia catholica sejungantur, donec valeant, Deo miserante, condignæ satisfactionis emendatione indulgentiam promereri. Sin autem in hoc perseverare, cujuscumque donationis occasione quilibet delegerit, spes ei præsentis ac futuræ restitutionis a successore meo, Remorum scilicet episcopo, omnimodis auferatur. Generi tantummodo regio, quod ad honorem sanctæ Ecclesie, et defensionem pau-

perum una cum fratribus meis et coepiscopis omnibus Germaniæ, Galliæ, atque Neustriæ, in regiæ majestatis culmen perpetuo regnatum statuens elegi, baptizavi, a fonte sacro suscepi, donoque septiformis Spiritus consignavi, et per ejusdem sacri chrismatis unctionem ordinato in regem, parcens, statuo, ut si aliquando genus illud regni per benedictionem meam toties Domino consecratum, mala pro bonis reddens, ecclesiarum Dei pervasor, destructor, depopulator, gravis, aut contrarius existere voluerit, convocatis Remorum diocæseos episcopis, primum moneatur : et deinde Ecclesia Remensi [i, Remensis] præfata, adjuncta sibi sorore, Ecclesia scilicet Trevirensi, iterum conveniatur [i, conveniat]. Tertio vero, archiepiscopis tantummodo Galliarum tribus aut quatuor convocatis, princeps ille, quicumque fuerit, moneatur : ita ut usque ad septimam monitionem, si prius satisfacere rennerit, paternæ pietatis longanimitate differatur. Tandemque, si postpositis omnibus præfatis benedictionibus [s, monitionibus], incorrigibilis contumaciæ spiritum non deposuerit, et se per omnia, Deo subdinolens, benedictionibus Ecclesiæ participare noluerit, elogium segregationis a corpore Christi, ab omnibus ei porrigatur, quod per prophetam et regem David longe ante, eodem qui in episcopis est, dictante Spiritu sancto, noscitur decantatum : Quia persecutus est, inquit, hominem inopem, et mendicum. et compunctum corde, et non est recordatus facere misericordiam, et dilexit maledictionem, et venit ei; et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo (*Psal. cviii, 17, 18*). Totumque ei quod in persona Judæ traditoris Domini nostri Jesu Christi, et malignorum episcoporum, ecclesia decantare solet, per singulas ei decantetur ecclesias, quia Dominus dixit : Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis (*Matth. xxv, 40*) : et quamdiu his non fecistis, nec mihi fecistis (*Ibid., 45*). Et ideo quod probatur in capite, in membris intelligendum esse non dubitetur. Unum tantummodo ibi verbum per interpositionem commutetur : Fiant dies ejus pauci, et principatum ejus accipiat alter (*Psal. cxviii, 8*). Quod utique si successores mei Remorum scilicet archiepiscopi, operari, sicut a me ordinatum est, neglexerint, in se quidquid in principibus resecandum fuerat, maledictionibus depravati reperiant, ut fiant dies eorum pauci, episcopatum eorum accipiat alter. Si vero Dominus meus Jesus Christus vocem orationis meæ, quam quotidie pro genere illo in conspectu divinæ majestatis specialiter fundo, audire dignatus fuerit, ut sicut a me accepit ita in dispositione regni, et ordinatione sanctæ Dei Ecclesiæ perseveret, benedictionibus, quas Spiritus sanctus per manum meam peccatricem super caput ejus infudit, plurimæ super caput illustrius per eundem Spiritum sanctum superaddantur; et ex ipso reges et imperatores procedant, qui in præsentem, et in futuro, juxta voluntatem Domini, ad augmentum sanctæ suæ Ecclesiæ, virtute ejusdem in judicio et

A Justitia confirmati, et corroborati regnum obtinere atque augere quotidie valeant : et in domo David, hoc est in cœlesti Hierusalem, cum Domino in æternum regaturi, sublimari mereantur. Amen. Peractum Remis, die et consule supradicto, intercelentibus et mediis signatoribus.

« Ego Remigius episcopus testamentum meum relegi, signavi, subscripsi, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Deo adjuvante, complevi. † Vedastus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. † Genebaudus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, et maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. † Medardus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. † Lupus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. † Benedictus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. † Eulogius episcopus Cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. † Agricola presbyter cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. † Theodotius presbyter cui pater meus Remigius maledixit, maledixi : et cui benedixit, benedixi, interfui quoque, atque subscripsi. † Celsinus presbyter cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi : interfui quoque, atque subscripsi. V. C. Pappolus interfui, et subscripsi. V. C. Eusebius interfui, et subscripsi. V. C. Rusticolus interfui, et signavi. V. C. Eutropius interfui, et signavi. V. C. Daweus interfui, et signavi.

« Post conditum testamentum, imo signatum, occurrit sensibus patrum, ut basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris missorium argenteum sex librarum ibi deputem, ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur. »

CAPUT XIX.

D De remedio pestis inguinaris, et cæteris per ipsum collatis.

Post hujus beatissimi Patris obitum, « cum lues inguinaria, » veluti Gregorius Turonensis enarrat (*De Gloria confess. c. 79*), « populum primæ Germaniæ devastaret, et omnes hujus cladis terrerentur auditu, concurrat Remensis populus ad sancti sepulcrum, congruum hujus causæ flagitare remedium. Accensis cereis, lychnisque accensis non paucis, hymnis, psalmisque cœlestibus per totam excubat noctem. Mane autem facto quid adhuc precatur desit in tractatu rimatur. Reperiunt etenim, revelante Deo, qualiter oratione præmissa, majori adhuc propugnaculo urbis propugnacula munirentur. Assumptam igitur pallam de beati sepulcro componunt in

modum feretri, accensisque super cruces cereis, atque ceroserariis, dant voces in canticis; circumieunt urbem cum vicis, nec prætereunt ullum hospitium, quod non hac circumitione concludant. Nec post multos dies fines hujus civitatis lues aggredditur memorata. Verumtamen usque ad eum locum accedens, quo beati pignus accessit, ac si constitutum cerne- ret terminum, intro ingredi non est ausa, sed etiam quæ in principio pervaserat, hujus virtutis repulsa reliquit. Multa denique postmodum ad ipsius sepulcrum sunt divinitus ostensa miracula, quæ per negligentiam non habentur scripta.

CAPUT XX.

De translatione corporis ipsius, et quibusdam denno patralis miraculis.

Sepulto igitur in præmemorata basilica, beatissimi Remigii corpore, cum multa stupendaque in eadem per Domini gratiam flerent miracula, dilatata et exaltata est ipsa ecclesia, factaque crypta post altare in qua transferretur pignus venerabile. Detegunt humo loculum, quo præparatum deponant in antrum, sed ipsum penitus movere non possunt. Superveniente vero nocte multis accensis luminaribus, circa noctis medium sopor exubantes occupat omnes. Quibus evigilantibus, invenitur transvectus sacro cum thesauro sarcophagus, in præparatum (non nisi manibus angelicis) habitaculum deportatus. Tantaque cuncti replentur odoris suavitate, quantam lingua non valet humana propalare. Quæ delectationis amœnitas in eadem, per totam diem illam, sed et in crastina, perseveravit Ecclesia. Hac igitur die translationis ejus, scilicet Kalendis Octobris, cum divinis laudibus sumptæ sunt reliquæ de capillis ejus, et casula, tunicaque ipsius: et integrum, licet exsiccatum, corpus ejusdem rubeo constat brandeo involutum.

Hic itaque Pater reverendus, et in vita corporis, et post obitum, sicut infirmis sanitatum gratiam contulit, sic et in pervasores vel presumptores sapissime vindex apparuit. De quo præfatus episcopus Gregorius referre studuit, quod ex ipsius hic verbis indere placuit (GREGOR. TUR., ubi supra): «Erat enim haud procul a basilica (scil. S. Remigii) fundus tellure secundus (tales incolæ Olcas vocant) et hic datus basilicæ sancti fuerat: quem unus e civibus pervadit, despiciens hominem qui eum loco sancto contulerat. Qui cum ab episcopo ac loci abbate crebro conventus fuisset, ut quæ iniuste pervaserat redderet: parvipendens verba quæ audiebat, pertinaci direpta defensabat intentione. Denique causa exstitit, et non devotio, ut urbem adiens, properaret ad sancti basilicam. Arguitur iterum ab abbate pro campi pervasione. Sed nihil dignum ratione respondet. Explicitis negotiis ascenso equo domum redire disponit. Sed obstat nisi ejus sacerdotis injuria. Nam sauciatus [ms., satiatu] sanguine, diruit in terram; obligatur lingua quæ locuta fuerat campum tolli; clauduntur oculi, qui concupierant; manus contrahuntur, quæ apprehenderant. Tunc

lallutians, et vix sermonem explicare valens, ait: Deserte me ad basilicam sancti: et quatenusque super me [i, apud me] auri est ad sepulcrum ejus projicite: peccavi enim auferendo res ejus. Aspicens autem dator campi hunc cum muneribus deferri, ait: Nec accipias, quæso, sancte Dei, munera ejus, quæ nunquam cupide accipere consuevisti. Ne sis, deprecor, adjutor ejus, qui inflammante concupiscentia rerum tuarum nequam possessor exstitit. Nec distulit sanctus audire vocem pauperis sui: nam homo ille licet dedisset munera, ostendit sanctus Domini se illa, non acceptasse, dum relictis pervasor domum amisit spiritum, et recepit ecclesia res suas.

Temporibus Chilperici Francorum regis exstitisse fertur Moderannus, Redonensis (Rennes) ecclesiæ præsul, vir nobili prosapia oriundus: qui per licentiam prædicti regis linina sancti Petri adire disponens, divertit in monasterium beati Remigii situm in suburbio Remensis urbis. Ubi liberaliter a fratribus ejusdem loci susceptus, impetravit a Bernhardo sacrorum custode reliquias de stola, cilicio, atque sudario sancti Remigii. Quibus gratanter acceptis, iter incæptum letus agens, dum permeat Italiam, in monte Bardunum quadam nocte metatum habens, memoratas in illicis ramo suspendit reliquias. Cumque diluculo surgens, iter cœptum arriperet, inmemor harum (nutu, ceu creditur, divino) hæc ibidem remansere pignora. Procedente verò aliquanto longius episcopo, ubi relictarum nemor sit reliquiarum, suum statim ad has recipiendas dirigit clericum, nomine Vulfadum. Quo ad has perveniente, nullo valet eas ingenio contingere, dum mirabili signo, ut eas attingere vellet, elevarentur in sublime. Hoc præfatus episcopus audito miraculo, regrediens, in eodem loco fixit tentorium; sed relictæ pignera eadem nocte minime valuit recipere, donec facto mane, in monasterio quod vocatur Bercetum, in honore S. Abundii martyris inibi constructum, missam celebrans, prædictorum partem munerum devoveret ibidem se relicturum. Sicque rapta sibi recipiens, impleto venerabiliter voto, cœptum repetit iter. Cui obviu factus Luitbrandus [Luidbrandus] Italarum rex strenuus, qui hanc auditu jam compererat sacrorum virtutem, amore B. Remigii ductus, idem monasterium, Bercetum scilicet, cum omnibus adjacentiis, omnique abbatia, mansos octingentos [C., octo], ut tradunt, continenti, præfato præsuli Moderanno delegavit, eique in præsentia fidelium suorum, legali de more, vestituram ex ea, et chartam fecit. Remeans autem ab urbe Roma memoratus præsul, accessit ad venerandum B. Remigii sepulcrum: atque sicut illi præmissus rex hanc terram tradidit, ita nihilominus illa S. Remigio eandem contulit. Sicque prospere in suum reversus episcopium, successorem sibi ordinari fecit, et vale faciens filiis suis, Bercetum monasterium repetiit, et usque ad obitus sui diem in loco illo moderate et honeste, ut servus Dei, conversatus

vixit. Qui quoque nonnullis deinceps locus miraculis illustratus claruit.

Processu denique temporis Pippinus rex, Karoli Magni pater, episcopi Laudunensis villam, quæ dicitur Anisiacus, accipere nisus quasi sub censu, velut alias quasdam fecerat, venit in eam, ubi cum dormiret, apparuit ei S. Remigius, dicens : *Tu quid hic facis ? Quare in hanc villam intrasti, quam mihi homo te devotior dedit, et quam ego ecclesie dominæ meæ Dei Genitricis donavi ?* et flagellavit cum satis acriter, ita ut livores in ejus postea corpore parent. At ubi disparuit B. Remigius, surrexit Pippinus, et correptus valida febre, quantocius ab ipsa villa recessit. De qua febre non parvo tempore laboravit. Deinceps vero regni princeps inibi usque ad moderna tempora non mansit, ut nec in Codiciaco vel Juliaco, nisi Ludovicus rex Germaniæ, qui quando fratris sui Karoli regnum pervasit, in Juliaco mansit, et inde turpiter in crastinum fugiens ante ipsum fratrem suum, vix evasit.

Partem quoque magnam silvæ in saltu Vosago beatus hic Pater, dato comparuit pretio; villulas etiam quasdam inibi constituisse fertur, quæ Cosla et Gleni vocantur; incolasque de vicina episcopi villa, nomine Berna, dudum sibi a Francis data, in eas transferens, ibidem manere disposuit, et ut picem religiosis annuatim locis ecclesiæ Remensis administrarent, instituit. Quibus et pensam tribuit, quæ hodie ab ipsorum successoribus accipitur, cum quæ suum quoque persolvunt debitum. Hujus etiam suæ coemptionis fines ita per gyrum determinavit, et ut omnibus videntibus pateat ipsa determinatio, et hactenus ipsi fines ab eo denotati nomine tenus vocentur et assignentur. In quibus determinationibus ligni ejusdam concavo, manu sua petram coniecisse traditur: quam quicumque voluerint contrectare, manum in ipsam cavernam valent inferre, lapidem devolvere, sed ab eadem concavitate nullo modo queunt educere. Post aliqua vero tempora quidam beati viri laudibus invidens, ipsam manu petram de ligno nisus est evellere; quod explere non valens, ipsum securi foramen tentavit ampliare. Sed elevato ferro ut arborem percuteret, arefacta mox jam dextera, quam procaciter extulit, ipsum [ms. i, ipse] quoque lumen oculorum amisit, et qui famam sancti Patris hujus exstinguere voluit, venerationem laudis adauxit invitus.

Istius partem silvæ hujus almi patroni nostri studiis emptæ, duo quidam fratres custodes regii saltus invadentes, asserebant quod potius ad fiscum quam ad jus S. Remigii pertineret. Accidit autem dum quondam cum incolis ecclesiæ Remensis ditioni subditis, ubi id altercarentur, ut unus eorum veniens ad porcos suos, quos in eandem silvam pastum miserat, lupum inter eos inveniret: quem ascenso equo celeriter insecutus, eumque percutere molitus, equo pavefacto caput ad quandam collisit arbores, cere-

A broque ipsius in terram defluente, mortuus est. Frater vero ipsius in alteram pergens partem, pervenit ad quandam petram, dicens: *Omnibus notum sit, quia usque ad hanc petram est ista silva Imperatoris: eoque sic lapidem cum dicto bipenni, quam manu gestabat, percutiente, saxi particulae in ejus oculos ab ipso prosiliunt, et cæcis efficiuntur; sicque præsumptionis uterque mercedem recepit, et mercedis sui.*

Quidam vir nobilis ex territorio Nivernensi, B. Remigii reliquiis obtentis, oratorium in sua proprietate sub ipsius ædificavit honore. Ubi Dominus nonnulla, propter hujus dilecti sui merita propalanda, dignatus est ostendere signa. Cum denique Ludovico imperatore defuncto, Aquitanii absque principis jugo facti, gentilitiaque mobilitate permoti, prout quisque poterat, efferre sese, mutumque impugnare, ac per contiguos pagos debacchari cœpissent, pauperes quique res suas in ecclesiis reponere studuerunt. Unde confisi, virtutum quæ inibi fiebant, opinione, sua multi servanda in eodem certatim recondunt oratorio. Audientes autem prædones hoc opibus oratorium pluribus referunt plurimorum, eas vi diripere nituntur. Quorum quodam observati seram conante frangere ostii, nox ut januam calce percussit, eidem coherente pede ipsius ostio, resupinus in terram præsumptor cecidit. Quod alii cernentes, aufugiunt. Ipse vero miser, cogente cruciatu, cum maximo suos ejulatu cœpit exprimere dolores, et amarissimis præmittere cum lacrymis, quia si Deus per merita S. Remigii pedem ipsius ab hac compede solveret, ulterius nunquam, vel de illa, vel de qualibet aliquid ecclesia tolleretur, aut tolli, quantum ex ipso esset, ullo modo consentiret. Caballum quoque suum cum sella, et alia quæ potuit ad eandem donavit ecclesiam. Sicque post confessionem, lacrymas et votum, pes ejus ab ostio, cui adhæserat, est solutus. Verumtamen eo postmodum pede claudus permansit, dum crure femoreque computrescente, morte decessit.

Quando tres fratres Lotharius, Ludovicus, et Karolus regnum sibi Francorum post patris obitum divisere, villas episcopi Remensis, quod tenebat Fulco presbyter, Karolus suis distribuit mililibus. Ex quibus villam Juliacum eidem Ricuino dedit. Cujus uxor nomine Berta [c. i, Beata], dum in ipsius villæ cubiculo jaceret, venit ad eam S. Remigius in somnis dicens: *Non est iste locus tuus ad jacendum. Alterius meriti et officii debet esse, qui hanc villam habere, et in hoc cubiculo debet jacere. Surge quantocius, et hinc abscede.* Quod illa parvipendit, putans inane se visum videre. Iterum quoque apparuit ei sanctus Dominus, dicens: *Cum hinc non accessisti, sicut tibi præcepi ? Vide ne hic amplius inveniam.* Quod ipsa ceu prius, etiam nunc pro nihilo duxit. Tertio venit ad eandem beatissimus præsul, et dixit: *Nonne jam semel et secundo tibi jussi, ut*

hinc abscederes? Sed quia pergere contempsisti, aliorum deportatione discedes. Et percussit illam virga quam tenebat in manu, quæ mox in maximum toto corpore conversa tumorem, viro suo, quod viderat, aliisque nonnullis dixit, et per aliquot dies severissime cruciata, vitam finivit. Cujus corpus vir ejus in ecclesia S. Remigii deportari, et ibidem sepeliri fecit. Quod autem funus ipsius in ecclesia sua Pater hic almus receperit, non adeo mirabitur, si quis digne perpenderit quæ sancti vindictas in delinquentes exercere soleant intentione: videlicet ut, si pœnituerint, hic recipiant quod merentur, ne post æternis suppliciis addicantur, ut in Regum libro de propheta legitur, qui ori Domini inobediens exstitit, et a leone percussus interiit, atque post ultionem perceptam corpus ipsius intactum a fera remansit (I Reg. xiii). Quod vero præmissam mulierem ter admonere curaverit, nec eam primo vel secundo visitans, percutere voluit (quam tamen ultione plectendam utpote Deo conjunctus non ignoravi) quid aliud quam patientiæ nobis exempla proposuit? ne scilicet ad proferendam in quemque scientiam faciles sinus, qui Deo per diversa disjungimur, cum et eum patienter expectare probeamus, quem Deo coherere, atque cum ipso judicare confidimus.

Moderno tempore colonus quidam villæ Remensis episcopi, quæ plumbea Fontana dicitur, inmensa juxta regii villam fisci, quam Rosetum vocant, neque messem, neque pratum, ceterumve pecullum, propter fiscalinorum infestationem, habere quiete valebat: unde sæpe justitiam apud ministeriales regios sibi fieri petiit, nec obtinere potuit. Invenit autem tandem sibi salubre consilium. Nam coxit panes et carnes, et accepta cerevisia, prout visum fuit, in vasculis, hæc omnia vehiculo, quæ vulgo benna dicitur, imposuit, et junctis bobus ad basilicam sancti Remigii, candelam manu ferens, prope-ravit. Quo perveniens, cibariis quæ detulit matricularios pavit, ad sepulcrum sancti candelam posuit, et ejus auxilium contra suos oppressuros expetiit. Pulverem quoque de pavimento ecclesiæ colligens, panno colligavit, et in prædicta benna ponens, linteam desuper (ut supra corpus mortui solet fieri) composuit, et ad propria remeare cœpit. Si qui vero de obviantibus eum interrogabant quid in illo carro duceret, respondebat se S. Remigium ducere. Mirabantur autem omnes in dictis et lactis illius, amentem hunc esse ferentes. In pratum vero suum perveniens, pastores iuxta de Roseto diversi generis animalia pascentes invenit. Ast ubi S. Remigium ferre sibi suffragia postulans, invocavit, cœpere boves, hirci, capræque invicem se cornibus impetere, porci cum porcis configere, vervæces cum vervæcibus se collidere, pastores se sustibus et pugnīs mutuo percutere. Maximoque surgente turbine pastores ejulantes, animalia quæque, juxta genus suum, magno sonitu perstrependo, ita cœperunt Rosetum versus fugere, ac si multitudo persequentium flagris videretur insistere. Quod cernentes

fiscalini, terrore perculti, mortis imminere sibi pericula veriti, tandemque correpti, cessarunt ab afflictione pauperis S. Remigii. Sed quia secus anhem Saram (Serre) loco luto manebat, et in suis habitaculis a serpentibus molestiam magnam sustinebat, accipiens pulverem, quem secum ab ecclesiæ pavimento collectum detulerat, per habitacula sua respersit; ac postea serpens in eisdem locis non apparuit. Compertum quoque traditur quod in omnibus ecclesiis beati Remigii circumjacentibus atrii, vel cœmeteriis, coluber nunquam soleat inveniri: sed et si delatus huc aliquomodo fuerit, nullatenus hic vivere possit.

Tempore domni Hincmari præsulis, quidam Blitgarius ecclesiæ mansum in villa Tenoilo, apud ipsius ecclesiæ custodem impetravit pretio, unde famulos sancti Remigii ejecit cum flagellis, conclamantibus eis S. Remigium sibi ferre subsidium. Quibus idem Blitgarius cum irrisione dixit: *Modo parebit qualiter vos sanctus Remigius adjuvabit. Videte quomodo in adiutorium vestrum venit.* Moxque inter hæc verba, maximo clamore ingemiscens, mirabili turgore distensus intumuit, et expirans crepuit medius. Quæ vindicta commonemur ultionem divinam pertimescere, crudeliter ecclesiasticam non tractare familiam, et in Deum ac sanctos ejus summopere cavere blasphemiam.

Nostris olim diebus quidam Warnerius pagi Vormacensis comes, res sancti Remigii præmissas, in Vosago sitas, invadens, hominibus suis distribuerat. Veniens autem B. Remigius ad Herigarium Moguntiae præsulem, in somnis ei visus est, præcipiens ut iret ad Conradum regem, commonens eum jubere sibi subjectis quatenus dimitterent terram suæ ditionis. Qui consurgens a somno, licet miratus de visione, regi tamen omisit indicare. Rursus post aliquot dies apparens ei S. Remigius reJarguit eum, quare mandata non adimpleset illius, admonens iterum ne differat quin regi jussa denuntiet. Item, ceu prius, ille visum reputans inane, neglexit perficere jussionem. Tertio hunc jam cum flagello sanctus adiens, ipsius increpavit contumaciam, quemque per brachium comprehendens, lecto visus est extraxisse. Sicque flagello, quod tenebat, eum verberans, acriter cæsum dimisit et humilatum. Non amplius enim jam temnere jussa præsumens, regem mox adit, secretum petit, vestem deponit, lividum corpus ostendit, et dicta vel acta fideliter ex ordine pandit. Accidit autem, ut eadem die legatus domni præsulis nostri Hirivei, nomine Tendoinus, ab eodem seniore suo pro ipsis rebus repetendis ad regem cum muneribus deveniret, atque horam, qua regi præsentari possit, extra stans expectaret. Cumque rem gestam rex admiratus, requiri præcepisset si quis illic inter suos forte nostris e partibus inveniretur, ille pro hac eadem re foris sustinens reperitur adesse, regi nuntiatur, eo jubente coram deducitur, et ei res quæ propalata fuerat aperitur. Ille gratias agens, pro rebus ipsis se missum retegii, res,

rege reddente, recipit, et eodem favente prefato pontifici Herigario tutandas ad fidelitatem S. Remigii committit. Posteaque dominus praesul Heriveus, dum advixit, ex iisdem rebus annuatim debitum sine contradictione censum recepit.

Easdem res dominus Artaldus episcopus dudum Conrado duci commiserat: quas ille Ragenbaldo cuidam suorum delegaverat. Qui Ragenbaldus eorumdem rerum colonos valde affligebat. Ipsi vero pro afflictione sua saepe ad sanctum Remigium clamabant, Remis venientes, et ipsius patroni sui patrocina requirentes. Pro qua re nuper anno praeterito, cum rege Ottone et praefato duce locuti sumus, quando Aquis ad eundem regem missi fuimus. Sed ut idem Ragenbaldus ab ipsarum rerum direptione desisteret impetrare nequivimus. Unde contigit harno [i, hoc an.], ut dum quodam Sabbato eosdem colonos ad opus quoddam peragendum congregatos haberet, praecipereque presbytero ne signa vespertinalia usque prope noctem pulsaret, operique implendo insisteret, percuteretur percussore invisio. Qui dum requireret quis eum percussisset, omnesque se vidisse negarent, furia exagitatus, sensum amisit, graviterque vexatus, spiritum exhalavit. Quo comperto dux Conradus nimium territus ad sanctum Remigium venit, eique res ipsas reddidit, quas praemissus praesul Artaldus Hincmaro abbati, ac ceteris monachis ad supplementum victus attribuit.

In Vulfiniaco Rivo, pago Laudunensi, habetur oratorium in honore S. Remigii dedicatum. In quo dum Rodulfus rex Heribertum comitem persequeretur, qui episcopatum Remensem a rege sibi commendatum tenebat, homines ipsius villae res suas propter hostiles incursus recondere studuerunt. At dum rex praefatus ad obsidendam Remensem venisset urbem, et in Culmissiaco metatus esset, exercitus ejus vicinas occupavit villas. Quidam vero illorum, qui in praenotata villa, scilicet Vulfiniaco Rivo metatum habebant, vinum quod in ecclesia timoris causa reconditum fuerat invadit; et quasi tabernam constituens in eadem ecclesia, paribus suis illud vendere coepit. Haec dum ageret, percussus morbo, repente sensum amisit, ore sibi ad aurem usque pene retorto, diuque cruciatus tormento vitam finivit. Quod cernentes ceteri, eidem loco sacro debitam deinceps exhibentes reverentiam, ab hujusmodi sese colubere praesumptione.

CAPUT XXI.

De altera vel iterata translatione, seu relatione corporis ejus ad urbem.

Hujus beatissimi Patris nostri venerabile pignus, dominus Hincmarus archiepiscopus, adhuc ampliata ipsius ecclesia, cryptaque opera majore atque pulchriore praeparata, praesentibus et annitentibus episcopis dioceseos hujus Remensis, transtulit [an. 852, Kalend. Octob.]: integrumque illud cum brandeo, quo prius repertum fuerat involutum, in argenteo locello transposuit. Sudarium vero quod super caput ipsius erat, cum parte praedicti brandei, scrinio

reconditum eburneo, Remis abinde reservatur, in ecclesia beatæ Dei genitricis Mariæ. Denique cum corpus ipsius sacratissimum de lapideo sarcophago in praemis transponitur loculo, Rado quidam Suesonice tunc Ecclesiae subdiaconus, qui cum episcopo suo Rothado illuc advenerat, adeo dolore dentium per integrum vexatus annum, ut, doloris nimietate perditurus metueretur sensum, maxillam peste gravatam loco ubi sanctum pignus jacuerat, apposuit: et mox ab hac liber redditus aegritudine, dolorem deinceps hujusmodi meruit non sentire. Hac eadem die duo quidam homines morbo contracti apud pagum Ribuarium (*Bruières* in Lannois), in oratorio quodam memoriae hujus beati nostri patroni dedicato sanitatem nuntiatur recepisse. In ipsius autem qua corpore quiescit basilica, continua fieri non omittuntur insignia, dum advenientes aegroti sanantur, perjuri dæmone pervadunt, energumeni liberantur, illuminantur caeci, eriguntur claudi, ut in cælis gloriose cum Christo vivere demonstretur qui tot miraculorum signis, ubi corpus examine servatur, in terra vivere comprobatur. In loculo vero ubi tunc depositum corpus ejus est, hic versus a domno Hincmaro editi, leguntur insculpti.

Hic famulus Hincmar Domini sacra membra locavit.

Dulcis Remigii, ductus amore pio.

Qui prius est sanctus, mundo quam matre creatus,

Et magnus dicitur colitus ore Dei.

Bis deus, binosque gerens feliciter annos,

Sorte Dei sompsit pontificale decus,

Sexaginta simul bis septem manserat annis

Iatus urbis honor, praesul, et orbis amor.

Vitam defunctis, reddens quoque lunam caecis

Egerat et vivens plurima mira satis.

Nam domuit fera corda animo plus, ore profusus,

Sicambrae gentis, regia sceptri sacrans.

Nonaginta quidem sex cum compleret annos,

Splendida lux nostras deseruit tenebras.

Ius jam plenas cum Janus mensis habere,

Emeritus miles praemia digna capit.

Islem Hincmarus primus hac sede sacerdos

Post triginta, loco constitit ei numero:

Qui sextus decimus sub hac radiante lucerna

Remigio, Remis, munia chara dedit.

Amis septenis, quibus ac mensibus egit

Pastoris curam, hac recolenda pa ram.

Octingentesimo quinquagesimo quoque secundo

Quo Deus est anno virgine natus homo:

Tertius et Karolus regni componeret actus,

Octidub primam cum daret atque diem,

Ac ter centenus octavus tangeret annus

Hic justus De mini quo petit astra poli.

Ter centum fuerant, tres et deni: quater anni,

Quo vitæ Francos gurgite lavit ovals.

Isidus in praecipuis celestis in sede loetur,

Quem terris coluit verus amator. Amen.

Accidit autem postea, peccatorum merit's exigentibus, ut Dominice incarnationis anno 882 sub rege Karolomanno, praedicto domno Hincmaro archiepiscopo satagente, transferretur venerabile pignus corporis hujus sacratissimi patris et domni nostri Remigii (propter infestationem paganorum) ad villam ipsius jam supra taxatam, nomine Sparnacum, quia civitas Remorum tunc temporis non habebat in ambitu sui murum. Cujus obtentu totius tunc pagi ad quem delatum munus hoc habetur amantissimum, provisa probatur salus a persuasionem barbarorum, vel incursu praedonum. Post Hincmarum denique pon-

tificis obitum (*obiit dicto an. 882, ut est in fine lib. III*), desiderabilis hic sacrorum thesaurus membrorum, ad Orbacense perducitur monasterium. Hic quoque beatissimi hujus patroni nostri suffragiis omnis commoditas aeris circumquaque degentibus attribuitur incolis, cum insolita fertilitate telluris.

Post decessum vero sæpediti præsulis Hincmari cum pontificatus subiisset honorem Fulco, sui primo præsulatus anno referre decrevit alma beatissimi hujus nostri Patris ossa (*an. 883*). Quod ubi aggre-
ditur, perveniente jam eo, cum corpiscopis et cleris plurimis ad locum ubi pignus servabatur pretiosum, cum esset magna cœli serenitas, sed fervens admodum siccitas, subito se tantus effudit imber, ut totius hujus superficiem terræ videretur ubertim irrigasse. In crastinum vero dum sacra referre promoveant munera, cuncta clara, cuncta jucunda, cuncta mundantæ speciei redduntur amœna; prosperoque progressu confluentibus undique populis, ad vicum deveniunt Calmiciacum, in quo nonnulla Pater hic eximius adhuc carne septus virtutum dignoscitur exhibuisse magnalia. Hic membra veneranda in ecclesia deponentes ejus nomine dedicata, noctis quiete fessa levant corpora. Post requiei subsidium, jam terras solis illustrante jubare, voces undique Deum benedicientium concrepant atque laudantium, quod eis pastorem, patronum, ac protectorem redderet corporaliter proprium, quem semper apud divinam clementiam intercessorem, et assiduam se habere confidunt advocatum. Præfatus interea præsul, celestium sacramentis mysteriorum rite celebratis, imminenti jugâ cum laudibus scandit montis, comitantibus undique secus populorum stipatus catervis. Hic ubi pro populi delictis, et iræ mitigatione cœlestis ad Dominum fudisset orationem, paululumque processissent, adhuc clarificare Christum, mirificare atque glorificare disponens hunc beatissimum Patrem nostrum in terris, quem magnificare cum angelis elegerat in cœlis, quanti sit apud se meritum concurrenti propalare decernit multitudini.

CAPUT XXII.

De remediis subinde pluribus impensis.

Accedit itaque mulier cæca, nomine Doda, manu sibi gressus regentis innixa, quæ mox, ut comirus approperat, visum sibi restitui coram omnibus impetrat. Quod præsul audiens, hymnum laudis Dei cum populo, magno repletus concelebrat gaudio. Necdum finierant odas exultatione cœlum replentes, et ecce frustratus quidam multis gressu diebus cum integra procedit incolumitate lætaturus.

Transiere cum laudibus inde paulisper : et mulier quædam manuum potita sanitate succedit. Duplicant ergo, triplicante comitantia gratiarum actiones agmina. Tremefacti proximi quique mirabilium magnitudine, tantisper a tantæ deliberant scedere sanctitatis sublimitate. Nec vox reciproca laudantium defecerat ab ore, dum quidam puer,

A Grimoldus nomine, diu lumine privatus, os quoque miserabiliter a rectitudinis loco distortus, invisaque deformitate turpatus a parentibus obviam delatus, pristinum, quem dudum amiserat, est visum consecutus, et in propriam sanctissimi Patris hujus opitulatione mirabiliter est effigiem restitutus. Interjecto velut unius horæ spatio, puer alius a contractione corporis ejusdem patroni suffragiis feliciter est erectus. Cohors igitur devota, melodiis Davidica nequaquam sufficiens reboare carmina, maximo cordis affectu permota, inter laudum voces, eliciente gaudio lacrymis ora rigare profusis, et suspiria, singultusque formare pro canticis. Concurrentium quoque nimia stipatio plebium, sacri muneris gerulum deosculari cupientium loculum, importunitate valida vehementium cœpit figere gressum. Mirorum siquidem quæ gerebantur percerebrescebat opinio; certatimque tam sani quam diversis calamitatibus attriti properare studebant, cupientes intueri magnalia quæ Dominus omnipotens, in sancti sui clarificatione, multiplicare proposuerat. Pro magno namque sibi damno quisque reputabat, imo delictum deputabat, non modo, si non procederet, verum si postremus accederet. Approperantes autem cives obviam, dum grata deferri cernunt munera, se prosternentes, soli deosculantur terga : suspicientesque, ubi contemplantur locum, pretiosæ divini diadematis gemmæ hajulum, multas inter eximia gaudia lacrymas fundunt, obsecrantes ne amplius ejusdem Patris affici censeantur absentia, quin perpetua mereantur gratulari præsentia. Pater interea beatissimus filiorum devotioni præclaris lavens nubilus, addit adhuc divinis plebem suam multipliciter exhilarare mirabilibus. Etenim dum clerus cum sacerdotibus, psalmis, hymnis, et canticis intonant spiritalibus, populus etiam jubilationis immense reboat vocibus, ut mirabilem Deum in sanctis suis jucundioribus adhuc præconarentur animis, pristinam multitudinem languentium sospitatem manifeste conspiciatur recuperare, levatis pluribus varia peste corporibus : adeoque per singula pene momenta, cœlestia pandebantur miracula, ut ad hæc locorum vel temporum vix enumeranda censeri valerent interstitia.

D Tunc igitur Hosanna quædam mulier, cum admiratione gaudientium, celeri mernit prosperitate recipere visum. Et post pusillam claudus quidam felici munere consequitur gressum. Deodata quædam, patet factis aurium januis, adipiscitur auditum. Quidam, nomine Teuto, desiderabili potitur illuminationis dono. Item, quædam mulier eodem gavisa lætatur beneficio. Similiter Ausoldus [*J. Ansol.*] quoque lumine, quod nimio flagrabat assequi desiderio, fido ceu credidit animo, Patris hujus piissimo perfruitur suffragio. Quidam Gerbertus, paralysis est a dissolutione sanatus. Quidam quoque alius ejusdem muneris exultat hæc largitate perfunctus.

Cumque certatim quique, studio piæ devotionis

obviam studerent occurrere, ac non modo benigni cordis intentionem, quin etiam rerum temporalium exhibitionem, prout cuique facultas suppetebat, afferent: mulier quædam paupercula, de civitate propeans in occursum, manu cereum ferebat, qui accensus nunquam fuerat. Mirabile dictu, subito cœlitus nutu divino cereus in manu gerentis est illuminatus: illumque dum per totam desert illa viam, Dei confitendo miraculum, nequaquam superni luminis amittit ille beneficium, donec mirifici pignora patris in stationis propriæ perferrentur domum, hieque a pontifice solemnina celebrarentur missarum. Tunc femina cereum lumine flagrantem mirabili basilicæ tradit custodi: qui ob supernæ gratiæ quod contigerat gaudium, luminaria quæcunque per ecclesias videbantur ardere mandat exstingui, lumineque divinitus hoc dato rursus accendi: hujus vero partem cerei cœlo dati miraculi decernit in testimonium reservari.

Rotgardus [*ms.*, Totgardis] quædam femina de pago Castricio, gradiendi carens officio, pristinæ gaudet cum incolunitatis dono: ut quæ plaustro devehente fuerat adducta, propriis postmodum pedibus remeare valeret ad sua. Præterea mulier quædam secum parvulam sex annorum fere desert filiam, noxine Vulsidem: quæ dum quadam die cum cœvis luderet, ab aliqua transeunte forte muliere percussa fuerat in capite. Quo ictu læsa, ita ut ejus retro reflexum inbarere cervi videretur occipitium, nec in aliam caput reclinare partem valeret; cibi vero nullam, nisi liquidam sumere posset sustentationem, quæ integrum sub tali ferne labore duxerat anni curriculum. Quam mater affectu diligens tenero, deque salutis ipsius sollicita recuperatione, studuit obviam deducere. Dumque cominus ob densitatem multitudinis non valet accedere, procurat aliquantulum vulgus antecedere. Mox in via per quam iter erat agendum, sese prosternens, simul cum sobole, fulta valida fide, preces ad Dominum devota dirigit mente. Necdum ab oratione cessarat, et ecce ipsius cœpit vociferari filia. Quam genitrix, ut maternis consoletur blanditiis, surgens, intuita, caput ejus ab inflexione videt ad propriam rectitudinis lineam remeasse. Tunc nimia hilaritate repleta, sed et de prolis sanitate confisa, perlustrans vulneris locum, cernit sanguine madidum, nervosque diu contractos, ac si funes extendi, productos. Sic accepta misericordiæ quam quæsierat benedictione, domum læta cum gratiarum revertitur actione.

Ilac igitur dignitate clarificationis, et rerum gestarum admiratione cohors stipata, votoque gratulationis arreptum toto fervoris iter annisu, cum canticis, hymnisque percurrere satagebat. Præcesserat equidem præsul, sed reversus cleri comitantibus choris pretiosissimum propriis thesaurum sumit humeris: et sic ad ipsius propriam beatissimi domum patris, cum magna perfert gloria jubilationis. Ast ubi pervenitur in ecclesiam, quæ competere visa sunt rite dispositis, inchoata jam victimæ spiritualis

A immolatione, mulier quædam de pago Trecaſino membrorum omnium agitatione multata, veniens coram altari ruit in pavimento; ibique miserabiliter diu vexata hujus piissimi consolatoris miseratione surgit incolomis effecta. Quæ super eventu tantæ consulta calamitatis, necem se propriæ confitetur perpetrasse matris. Missarum denique solemnibus ex more peractis, sua quique repetunt, reversuri mature in crastinum, ad hoc tutelæ suæ præsidium in civitatem perferendum. Mane jam facto, dum ad conductum studiose contenditur, Erluidis quædam mulier, haud procul ab urbe degens, ad tantæ processions spectaculum disponebat exire, quatenus opiatæ sospitatis uti mereretur munere. Quæ quia jam per quinquennium languore pressa, partem corporis dextram præmortuam, peneque gestabat inutilem, nisu quo poterat accedere, et ad visendum sacri hujus muneris loculum, sese molitur promoveri. Cumque tali conamine jam fere medium peragrasset itineris hujus spatium, non valens ultra procedere, gravi corrui confecta labore. Meditatur domum redire, sed neq. it. hoc ullatenus adimplere. Quæ postquam hac aliquandiu nutans hæsitacione, demum resumpto moliminis ausu, tentat an valeat adhuc aliquantulum propinquare. Moxque divina miserante clementia, vigor agris additur nisibus; viribusque cum salubritate receptis, libera festinans celeritate, nimiaque tripudians hilaritate, quo decreverat ægrota se trahere agili cœpit incessu gaudens appropere. Infirmis etiam suæ solamen manu ferens baculum, iter peragit destinatum, non ut ejus amplius egeret auxilio, sed ut in hujus datæ sibi sanitatis ostenderet testimonio. Perveniensque quo desideraverat; laudabunda devotas interventori suo rependit gratias: hieque perlato dimittens bacillum, prisce calamitatis suæ solatium, alacris jam, nec opis hujus indigna, repetit iter emensum, referens læta quæsitum diviniæ consolationis suffragium.

D Adveniens pontifex, cleri magnatumque stipatus agmine, victima salutis oblata, vestibus albis indutus, cum choris psallentium gratissimum deducit ad mœnia civitatis thesaurum. Illis autem feliciter eo progredientibus, et gratanter ad destinatum locum tendentibus, omnipotens Deus in hujus charissimi sui glorificatione fontem suæ benignitatis ac largitatis abunde est dignatus effundere, ut vix lingua quælibet effari valeat, quæ hoc tunc itinere per ipsa pene momentanea gesta probantur horarum interstitia. Nam tantam Dominus hic operatus est hac die miraculorum magnitudinem, ut viri quatuor, femine vero novem, visum; viri quoque duo gressum recipere mererentur. Cum hujus itaque præclaræ gratulationis admiratione, in civitatem ad ecclesiam Dei Genitricis, prosperrima pervenitur exultatione. Sicque lucerna hæc lucens et ardens æternaliter, in altaris sistitur crepidine. Dum præsul igitur ad sacrandum vivifici munus accedit mysterii, quis tam ferreum pectus, tam lapideum cor gessit, qui non

gemitus ederet, pectus tunderet, lacrymas funderet, dum tam stupenda divinorum dona charismatum conspiceret? Quis etenim queat enumerare mirorum copiam cœlitus hic ea die profusam? Nemo revera, qui praevalcat expedire sermone quot egrotantes sanati, quot titubantes erecti, quot ipsa die diversis hic sunt cladibus absoluti.

Post expleta mysticorum discedentes sacra, maturabant quique repetere sua. Sed inter abscedendum minax oriri territatio, nubes terrimæ terribilesque consurgere, truculenta polum caligine claudere, micare fulgura, concrepare tonitrua, grandoque solum verberare cœpit non minima. Quo terrore percussi redire plurimi, clementiam deprecantes Altissimi, quatenus hujus intercessione patris beatissimi mererentur ab his imminentibus periculis erui. Mirum in modum perturbatio, quæ terrorem incusserat, immetari, nubium rarecere [s. i. clarescere] tenebrositas, cessare fulgura, mitigari tonitrua, cunctaque sedari cœpit ac dissipari tempestas, et ex truci conversa in exoptabilem pluviam grandine, telluris ubertim superficies, quæ nimio solis exusta fervebat ardore, perfusa secundo salubriter refovetur humore. Sicque manifeste dignosci datur indignationis ad horam concitata permotio, salutis immutata subsidio. Denique benignissimi patris hujus solatio totius diræ pestis nostris videtur finibus eliminata corruptio. Salubris aer, pluvia data congruens, timor etiam qui regnum pervaserat hostilis, in spem paulatim securitatis tranquillitate vertitur pacis.

Hæc eadem præfata scilicet illationis sacri corpore in urbem die, tingui fervida jam solis Oceano rota petente, quidam, Nivolos nomine, de villa quæ vocatur Dominica, Remorum montis in latere sita, surdus et mutus, manibus quoque per annos novem debilis ac pedibus, qualicumque valuit per totam diem conamine, ab ipsius surgentis auroræ lumine, p r quinque ferme passuum repens millia, vix ad ipsius ædis sepulcri limina, qua decima tandem pervenit hora. Qui dum veniens, sacrum corpus ibidem non adesse comperisset, templique fores seris diligenter obfirmatis clausas perspiceret, cadens in faciem super terram, quadam præsumptionis importunitate, sanctitatis aures clandestino cœpit clamore pulsare, tam magno se conquerens labore fatigatum, nec sibi fore permissum videre saltem loculum sacri pignoris bajulum, qui tamen ejus sibi posse subvenire celsum nequaquam disideret præsidium. Talia denique dum tacta secum volutat, mente salutis vigor ipsius per membra quæque sensim cœpit irrecipere, priscasque simul stupet omnium se vires sensuum recuperare. Cumque rumor hujuscemodi operationis, quibusdam nuntiantibus, aures percelleret plurimorum, certatim quique procurrunt, admiranda Dei magnalia lætantes aspiciunt; ovanter hominem ad locum venerandi sepulcri perducunt, campanas pulsant, lætitudinis Deo laudes vocibus intonant. Majus miraculi permoti fama quamplurimi, domum

A petunt ecclesiæ, videre cupientes magnalia Dei. Videntes, ut audierant, divinarum signa virtutum, manibus gratanter in cœlum porrectis, benediciunt Dominum. Quod divinæ benignitatis miraculum valde tunc profuisse dignoscitur ad eorum solatium, qui se corporaliter deseri tanto querebantur patrono. Quibus tamen spiritaliter se non deesse tali patrata pietatis declaravit indicio.

In ecclesia quoque beatæ Dei Genitricis, ubi venerabile patris hujus servabatur pignus, nonnulli diversis agroti sunt interim curati languoribus. Nam quidam nomine Natalis de Burdenaco, mulier etiam quædam dicta Teutberga, item mulier altera nomine Gonthikis, hujus patrocinio patris visum recipere meruerunt. Alia quædam quoque mulier unius oculi B visum in eadem domo recuperavit amissum. Quædam præterea puella, cognomine Floigildis, ex villa quæ vocatur Cancellæ secus Libram rivulum sita, quatuor circiter ætatis annos gerens, lubriando prolapsa, utrumque sibi genu debilitaverat: ita clauda facta, ut omnino nec gressum figere, nec pedibus valeret insistere. Quam parentes ejus, quamvis pauperes, de sospitate tamen ipsius solliciti, per diversas deferro sanctorum curaverunt ecclesias. Ast ubi jam per duodenum fere annorum spatium tali vexaretur languoris acerbitate, nec remedium posset doloris invenire; comperiens de relatione sacri corporis, operumque miraculis, quo valuit niso, repere cœpit, nec se carpento permittit imponi, sed tractu, prout valet, illud agere gestit iter. Ad templum vero perveniens, C quo pretiosum salutis audierat munus inesse, fusis Domini clementiam votis pro sui flagitat liberatione. Sed et propriis fertur pavimenta lacrymis humectasse. Quæ postquam per tres ita dies egisset, dum denuo precibus incumberet, divina sibi gratia superveniente, vim medicinæ vix valens ferre magnis cœpit vocibus strepere, et ejulatus acerbos edere. Sicque nodis nervorum resolutis, omnique populi contractione relaxata, unius horæ ferme spatio, viribus exhausta, jacuit quasi mortua. Sed qui contulit absolutionis opem, roboris addidit quoque vigorem. Moxque cœu de gravi evigilans somno, ubi supernum sibi sentit obvenisse beneficium, pignoris almi petit loculum, ejus gratia sibi D contigisse non hæsitabat remedium. Dehinc gratias hic agens, ibidemque degere gratifica decernens, et precibus crebris insistens, debitas medicatori suo celebrat excubias, ac salutaris quotidie libaminis offert oblationes.

Fuit autem Remis in præfata Dei Genitricis ecclesia corpus illud sacratissimum beatissimi patroni nostri Remigii dum præmemoratus antistes domnus Fulco præsulatus fungitur officio, scilicet usque ad episcopatum venerabilis Herivei archiepiscopi, qui cessante Nortmannorum persecutione (an. 901), per solam Dei clementiam pace recuperata, munus idem supernum propria sepultura ipsius referre decrevit intra mœnia. Quod dum convocatis quibusdam regi proceribus agere maturaret, accumulare Dominus

ejus non distulit clarificationem, suorum repetentis assium sedem. Contigit enim, dum magna populi confluentis stiparetur caterva, postquam sunt urbem egressi, quidam claudus et ariditate nervorum poplitumque contractus, Abrahami nomine, qui scabellulis hærens, per terram se tantummodo trahebatur, ut poterat, ubi secus urbem veniens, iter ad sanctam basilicam inchoasset intendere, divina tactus potentia, compagum duritia resoluta, cepit ad salutis extendi remedia. Quem sospitate recepta pluribus vidimus annis incolumem, erectum gratientem, collatusque sibi prosperitate gaudentem. In eo vero loco ubi hoc salutis accidit donum, posita deinceps exstat columna cruce præfixa, glorificationis hujus continens monimenta. Sed et tam prius creberrime, quam postea, clarissimis sæpe multiplicibusque miraculis ejus sepulcri decoratur ecclesia, quæ nequaquam litteris habentur comprehensa : sunt namque multumota.

CAPUT XXIII.

De discipulis ejusdem beati Remigii.

Fuerunt hujus denique beatissimi patris nostri temporibus, in hac urbe viri clarissimi, Deoque virtutibus accepti, tam ex clero quam ex ordine laici, utpote qui tali, tam venerando, tamque sanctissimo famulabantur patri. Quorum videtur eximius, Agricola nepos ipsius, presbyter venerandus, et eidem obsequiis, ut ipse testatur, a pueritia placitus, quam domesticos ejus exegit intra parietes : quem etiam cum Ecclesia Remensi, beatoque Lupo episcopo fratris sui filio, in omni substantia sua, præter id quod specialiter unicuique donaverat, darive jusserat, hæredem constituit. Ei quoque mancipia nonnulla cum vineis peculiariter deputans tradidit, hoc illi fidenter injungens ut diebus festis et omnibus Dominicis, sacris altaribus ejus offerretur oblatio, annaque convivia Remensibus presbyteris et diaconibus præberentur. Erat et alius nepos ejus, Etius nomine, cui partem de Cesurnico, quæ sibi sorte divisionis obvenerat, cum omni jure quod ibi tenebat atque possederat. Ambrosium quoque puerum, cum familiis quibusdam designans, ad jus illius dominiutemque transmittit. Aderat et Agathimerus, æque nepos ipsius, cui familias quasdam delegans, vineam quoque quam pater idem beatissimus Vinodonsæ posuerat, et suo labore constituerat, sub ea conditione donavit, ut omnibus diebus festis ac Dominicis pro commemoratione sua sacris altaribus offerretur oblatio, et Laudunensibus presbyteris atque diaconibus annua convivia pararentur. Archidiaconi sui Ursi se familiaribus asserens obsequiis usum, donat ei casulam quamdam subtilem, et aliam pleniorē, duo saga delicata, tapete quoque quod habebat in lecto, et tunicam quam tempore transitus sui relinqueret meliorem. Erant et alii probati viri tunc Remis ex clero tam presbyteri quam diaconi, quos munere suo dignos ostendit, quibusque dona largitus, et vineam delegat communiter possidendam cum vinatore, addens eis alia quedam quoque man-

A cipia. Aderat Hilaria diacona, quam benedicens idem pater sanctissimus, filiam vocat : cui ancillam quamdam deputat, et vitium pedaturam, quæ suæ jungebatur vineæ, donat, partemque suam de Talpusciaco pro obsequiis quæ sibi indesinenter ab ea impensa testatur, ei transcribit. Erat et Remigia, cui dat cochlearia tria, quæ ipsius beatissimi patri fuerant nomine titulata, delegans illi alia quedam quoque munuscula. Sed et laici clarissimi nonnulli renitebant viri, quorum Pappolus, Eulodius, Eusebius, Rusticolus, Eutropius, et Dauvens privatis beati viri rebus interfuerunt, et ipsius testamento subscriptentes nomina propria subdidērunt.

B Enituit etiam vir præclarus Attolus, qui, sicut in ejus epitaphio legitur, amore studioque sancti Remigii, xenodochia duodecim rebus e propriis struxit : sepultusque cum filio et filia post altare in ecclesia beati Juliani martyris, hunc sepulture declaratur habere titulum templi pinnaculo innotatum :

Hic igitur nullum lateat, quid terra retentat,
Ne quis si cupiat discere, cassus eat.
Sedulus enim tria consistunt monumenta petrina,
In quibus almorum corpora condita sunt.
Hic pater est Attolus, nato, natæque sepultos,
Expectantque diem nunc Domini properam.
Illius certe natus memoratur Elanus.
Nota deinde sua dicitur Eufraia.
Qui placuere Deo, dictis factisque supremo,
Nunc pariter, quorum membra tenent loculum.
Is struxit his sena suis xenodochia rebus,
Jure fovens plebes, divitiis inopes.
Sic proprium censum celum transvexit ad altum,
In quo suscepit quod miserando [ms., miserendo] dedit.
Ecce totum sub amore sacri studioque Remigi,
Ob quod præritum delinet ipse polum.

C Hanc esse quoque reor ecclesiam, de qua Gregorius Turonensis refert (lib. II *Mirac.* qui est *de passione et mirac.* S. Juliani, c. 32), quod quidam Belgicæ secundæ provinciæ in suburbio Remensis urbis in honore B. martyris hujus basilicam studiose construxit. Cujus reliquias post perfectam fabricam, fideliter expetens ac devote, percepit : acceptisque viatim psallendo regrediens, dum Remensem cum his campaniam ingreditur, a pervasione dæmonis homo quidam, sancti sibi martyris hujus pignoribus applicitis, liberatur.

CAPUT XXIV.

De sancto Theoderico.

D Exstitit his etiam beatissimus Remigii temporibus beatus vir Theodericus, almi magistri pius discipulus, quem non ex alto voluit adeo sanguine generari, qui sublimiter hunc in generatione iustorum decreverat nobilitare. Ortus autem pago Remensi, villa, ut traditur, Alamannorum Corte, patre latrone, veluti rosa spinarum procreatur horrore. Ad declarandam vero castitatis ejus munditiam, quo infantium ejusdem panniculi [ms., pannuli] feruntur abluti, non sordium jactu, non aliusque immunditiæ puteus inquinamento, licet os ejus ex tunc de more pateat, astruitur infici. Beatus itaque Theodericus ad annos usque pubertatis laudabiliter educatus, juxta morem propagationis humanæ, studio parentum coactus, sponsam cepit habere nomine tenus uxorem, ceu non habiturus. Amore siquidem cælestium latenter in-

flammatus, fieri studebat Dei cultor occultus. Hujus igitur angelici cultus habuit in proximo, quo sanaretur medicum, quo juvaretur patronum, quo deereretur magistrum, beatissimum videlicet patrem religionis suæ Remigium. Cujus piissimi præceptoris irradiatus exemplis, ardens desiderio virtutum, certatim crescebat in virum perfectum. Copulæ nuptialis amor amarescit, et castitatis dilectio indulescit, desiderium desiderio restringitur, et ardor carnis ardore spiritus superatur. Abrenuntiat amator pudicitie mundo, socius init cum Deo. Bellum continentie indicitur hosti, singulari locus queritur certamini. Alloquitur beatus Theodericus sponsam, et ad sponsi cælestis hortatur amorem perpetuumque pro virginitate pollicetur honorem. Sed sponsa tabescens amore carnis desiderii, spernit salutaria monita sponsi, et amaro animo respondet, dum se despectam videt. Cumque Dei servus cerneret quod ejus in animo sponsæ cohortatio locum non haberet, dissentientem deserit, et urbem Remensem proprie petens, abbatissam quandam cœlibis vite cultricem, nomine Susannam, requirit. Sobrius adit sobriam, pudicus pudicam, virgo virginem; quæ sub tutela beati Remigii puellari præerat congregationi, femina virilis animi, virago profundi consilii, consiliatrix altioris ingenii. Ad ejus piissimæ matris sinus mississimus sanctus se contulit Theodericus, solo sternitur ante pedes spiritualis matris, riq̃ue prodit arcana soli Deo cognita sui cordis; erumpentibus lacrymis gemitu conturbatur, singultu concutitur, atque salubre consilium sibi cum subsidio precum subnixæ ferri precat. Ad hunc compunctionis mœrorem devotissimi juvenis commota sunt viscera benignissimæ matris, flenti compatitur, lugentem consolatur, mœrentem lætificat, et ut cum voti compotem faciat, Dominum pietatis exorat. Communis itaque pater utriusque piissimus, ab utroque simul hæc de causa sanctus consulitur Remigius: cuius institutione sublimiter jam beatus profecerat Theodericus. Pro sponsa denique mittitur, æternæ præmii retributionis in virginitate perseverantibus a patre servari demonstratur: et quia virginitas angelicæ grata munditiæ sit amica, propagatur. Acquiescit sponsa demum prudentissimi patris, imo complectitur affamina, vite cœlestis dulcedine mellita, seseque pollicetur, si Christo mereatur, adhærere, incorruptam salva pudicitia permanere. Lætus tandem castitatis decore sponsus amplexatur sponsam, quam videt a voluntate seductoris et voluptate carnis ereptam, conditorique jam sub incertitatis honore mancipatam.

Dirigitur ad providendum sibi locum habitationis cum virgine virgo, Susanna cum Theoderico. Est silvula in monte sita, tribus a civitate milibus separata, in quo visum est venerabili semper in divinis flagranti patri Remigio construi cœnobium: quo sub pii regimine ductoris, quem proficere probabat exemplo virtutum, catervam Christo militantium enligeret fratrum. Consensu denique silvosi montis

A vertice, dum circumferentes oculorum aciem, de monasterii corde volutant positione, subito sublimi cœlorum mittitur aliger index a culmine, per quem cœlos seansuro locus in terris beato depromeretur Theoderico. Nam mysticus ales aquila spatitando gyrans et gyando circumvolans, quantum in ipso fuit, locum monasterii capacem secans aera designavit. Et ut expressius ostenderet quid Dominus vellet, unius fere horæ spatio, supra ubi ecclesia construi debuit, lentis volatibus stetit, et ne hoc ab incredulis casu contigisse putaretur, ipso natalis Domini die, quadriennio continuo supervolando, monasterium circumire, mirantibus plurimis, eadem aquila cernebatur. Quæ vero virtutum opera quanta miraculorum miles Christi Theodericus inibi gessit insignia, non humanus sermo valet enarrare per singula.

B Post successum denique temporis, ubi presbyteralis subiit onus honoris, implere volens officium sacerdotis, prædicare cœpit omnibus præcepta salutis. Specialiter autem tangit animum piissimæ prolis charissimi cura genitoris. Filius sapiens lætificat patrem (*Prov. x, 1*), cœloque regenerat terræ se generantem. De lubrico monachum, de latrone datorem largissimum, de servo diaboli Christi facit libertum. Jam jamque viritum de eo sancta per populos divulgabatur opinio. Et ne veluti lucerna contexta lateret sub modio, sed omnibus in Dei luceret domo, quantum sublimis erat meritis, tantum coruscis cœpit insignis effulgere miraculis. Ejus namque beatissima fama pervenerat usque ad Francorum regis palatia, quorum rex tunc erat Theodericus, Clodovei filius, ejus oculus doloris subiti nimis cruciatibus ita fuerat oppressus, ut nullis diversi generis medicamentis ad sanitatem pristinam posset ullus eum reducere medicus. Unius oculi lacrymabilis ægritudo multorum lacryma provocaverat in populo. Mentem regis varii conturbant exitus cladis. Illic metus stimulat amittendi luminis; illinc imminens pudor deformitatis. Nam si rex adforet luscus, maximum fuisset in populo dedecus, aut enim turpiter, regnando, fœditatis gestaret opprobrium, aut cum luminis amissione forte perdidisset et regnum. Unum ergo restabat regi consilium, quatenus ubi remedium cessabat humanum, divinum requireretur auxilium. Mittit igitur ad venerabilem Theodericum, cui venienti pandit miserabilis oculi morbum. Prodit poenam quam patitur; prævenit precibus pericula quæ veretur. At vir Dei virtutem sciens operationis esse divinæ, non fragilitatis humanæ, corpus solo sternit, animum supra cœlos erigit, orationi se totum committit. Tandem finitus surgens precibus, ad sidera vultu sublato, sanctæ Trinitatis nomen invocans, olei sanctificati paululum summmitati pollicis infundit, et oculo male habenti signum salutiferæ crucis imprimens, simul cum sospitate lumen in momento restituit. Regem regum magnificat rex lætus, celebri repletur lætitia populus, exultat lagenti gaudio cunctus senatus; laudatur Theodericus Dei servus, et glorificatur ab omnibus mirabilis in sanctis suis

Dens. Convocantur a rege primates populi, de magnitudine congratulantur miraculi, quod tam cito rex senserit virtutem spiritalis medicamenti, et [ut] nullius cicatricis vestigia, nullius caliginis, vel glaucome resideret in oculo salutis reddito macula. Quantis honoribus rex sublimaret famulum Christi si vellet, ac quantis muneribus, vel dignitatibus remuneraret, si contemptor ipse dignitatum permetteret. Quid enim oculo in corpore charius? Sed humane laudis et mundane retributionis refuga, gratis dare maluit quod gratis accepit: atque vir magnæ humilitatis, sollicitus ne regi foret inivocus, petit ut non Theodericus de cætero, quin vocetur Theodoro. Tunc rex admiratus purissime simplicitatis humilitatem, venerabiles manus deosculans, sacerdotis benedictionem devote postulat, et eum honorifice ad suum deduci monasterium mandat. Quantas tunc cerneret ad eum confluere debiliū multitudines, quæ sine mora quesitas recipere sanitates!

Reperitur etiam præfati regis filiam vita defunctam magnificus hic Domini præco vite reformasse spiraculo, pro qua languente rex ad sanctorum direxerat Remigium, petens ut ad se veniret, atque cum precibus ægrotanti filie manum imponeret. At pius præsul molestia quadam corporis, ut fertur, detentus, beato Theoderico, quem pie casteque nutrierat, et spiritalibus doctrinis instruxerat, quemque gratia curationum repletum videbat, negotium quod petebatur, ut pater filio, commendat. Qui magistri iussa cupiens solerter explore, dum festinus iter ad palatium regis ageret, adfuturam sibi divinam confidens elementiam, nuntiis accipit obisse puellam; et ne fatigari debeat, suadetur propriam repetere cellam. Ille vero præceptoris parere non desistens imperio, pervenit ad palatium: moerore parentes affici, luctu palatinos invenit comprimi [ms. j, opprimi]. Quorum lacrymis et ipse sanctus Dei permotus, plures secedere præcipit, cum paucis ad fœnebris resedit. Cor et oculos ad celum cum manibus extendit, devotas in cubiculo mentis Deo preces compunctionis, perfusus faciem lacrymis, effudit. At ubi exauditum se spiritu sentit, ad exanime corpus accedit, oleo sancto sensuum vias cum tactu pollicis illinit: mirumque in modum membra mortua in reviviva reparantur officia. Oculi lumen hauriunt, vox admoto pectoris impulsu prorumpit, et puella se beati Theoderici votis redditam pandit salutis. Accurrunt genitores cum gaudio miraculum stupentes; omnis exultat aula, tripudians lætatur familia. Veneratur sanctus, tam a rege quam a proceribus, glorificatur a palatinis omnibus. Laudibus effertur a turmis vulgaribus. Rex itaque non solum discipulum, sanctum scilicet Theodericum, sed et B. Remigium cupiens munificentie sublimare dono, villam quam dicunt Venderam [Vendier], sitam super fluvium Maternam, reverendo patri Remigio; Gangiacum vero in pago Remensi, præcepto suæ auctoritatis, sancto contulit Theoderico. Processu denique temporis, Karolo, Ludovici imperatoris filio, sceptra

A regni Francorum gubernante, Angilrannus aulicorum quidam, traditionis hujus ignarus, a rege Venderam sibi postulat dari. Quod ubi rex annuisset, audiens dominus Hincmarus præsul, qui sedem tenebat Ecclesiæ Remensis, hanc infiscari villam, regalis præcepti chartam in Ecclesiæ hujus archivo repositam, dationis hujusce seriem continentem Karolo mittit, et ne contra legem canonicam res usurpet Ecclesiæ, commonescere satagit. In quo præcepto manifeste legitur quomodo rex Theodericus, pro resurrectione filie S. Theoderici precibus oblenta, non solum prænotatam conferens ei villam, Dei servum sui muneris honore prætulit, quin et magistro, præstantissimo scilicet Remigio, cui Dominus tantam gratiam contulerat, ut talem discipulum haberet, qui Spiritus sancti dono, sicut et magister, mortuos resuscitaret, beneficentiæ gratia, villam Venderam obtulerit. Hæc ut ita se habere, ex ipsis chartarum monumentis animadvertit, a pervasione villæ destitit, et Ecclesiæ propriis libere uti permisit.

Traditur hujus beati viri suggestionem sanctus Remigius collectionem meretricum, quæ ad id usque temporis prostibula fertur extra civitatem retinuisse, subversis fornibibus, in viduarum quadraginta congregationem permutasse, sumptusque quotidiano victui necessarios instituisse, ipsumque numerum viduarum perpetim manere, ut adhuc quoque manet, decrevisse. Nam dum sanctus Remigius monasterium sancti Theoderici visitans, seras meretricium, palamos cum eodem charissimo discipulo suo concinendo transiret, ac sancto Theoderico vox faucibus hæsisset, iterumque, in redeundo scilicet, idem in eodem, cum memoratur, loco et versiculo contigisset, admiratus pater sanctissimus, et requirens cur discipulus solers in Dei laudibus contra morem titubaverat, accipit dolere beatum virum de animarum dispendio perditurum, et in tam sancti patris vicinia, tam fœdæ turpitudinis tanta diabolo crescere lucra. Sicque persuasum patri piissimo, discipulo suggerente castissimo, subvertere latibula diaboli, et deceptas atque decipientes animas in castimoniam transducere Christi. Multas præterea constat virtutum per hunc fidem Dei famulum patrasse operationes. Cæcis nempe visum, surdis auditum, claudis gressum restaurans, aridas contractasque manus relaxans, obsessos a demonibus liberans, mille nocendi Satane fraudes per divine medicine destruebat oppositiones. Et revera felicem gregis Christi ductorem, cui datum est tam corporibus quam animabus conferre salutem! Perseveravit autem in Dei famulatu usque in finem, et quod ore docuit exemplis evidentissimis demonstravit. Qui post multarum virtutum opera post miraculorum insignia, bono certamine ad victoriam perducto, felici cursu consummato, sanctis ei obviabantibus spiritibus, et gaudentes eum angelis suscipientibus, die Calendarum Juliarum cum gloria migravit ad Christum. Cujus audito transitu pretiosissimo, præfatus rex Theodericus ad monasterium

propere cum magna venit multitudine, prærogative sibi beneficii memor, sed et debite servitutis non immemor, ad tumulum beatissimi corpus abbatis propriis evehere studuit humeris. Nec mirum, si rex hominum illius membra conliderit tumulo, cunctis animam cum gaudio Rex angelorum suscepit in cælo. Ad cuius venerabile sepulcrum divina virtus usque in hodiernum diem multimodam dignatur operari salutem.

Desidia vero, vel raritate scriptorum, plurima silentio constat neglecta mirorum. Nos tamen unum, quod nuper comperimus actum, decrevimus inserendum. Quadam denique Sabbatorum die, jam vespera Domini diei accedente, quædam paupercula, nomine Gillaidis [j, Gistaidis], ex familia sancti Dionysii, villæ Cortis superioris, dum molam manu verteret, manubrium molæ ipsius inhaesit dextera, ut divelli posset a nemine. Tandem molæ manubrium ex utraque parte manus abscindere cogitur, indicium nolens secum deferre miserabilis operæ. At salutis suæ sollicita, quoniam B. Dionysii tunc Remis ob infestationem paganorum servabantur membra, veloci ingressu ad ejusdem sancti martyris domini sui contendit accedere pignora. Perveniens ergo, cum magno timore ac reverentiâ solo prolapsa, liberationem deprecatur a tantæ confusionis miseria. Id cum die peregisset ac nocte, remedium inde non desperans accipere, apparuit in somnis ei quidam clericali habitu, veste indutus candida, facie jucunda, capillo admodum albo, vultu paulisper macilento, dicens illi : *Surge hinc, et vade ad sanctum Theodericum; quin secunda feria, quæ est post cras, ipsius erit festivitas celebranda, et vide ne in domo ejus apparatus vacuus; sed accipe ceram, prout tibi ad præsens suppetit facultas, et sic ad ecclesiam ipsius perge, et illius quod imploras obtinebis interventione.* Illa mox evigilans, hac de visione stupefacta, orat ex voluntate Dei sibi confirmari visa, et cum gaudio festinat peragere iussa. Venit igitur ad ecclesiam sancti, venerande solemnitatis die, beati scilicet Theoderici, tres hebdomadas habens ex quo id delicti acciderat illi. Tunc se ante sepulcrum ipsius cum lacrymis sternens, pro salute sua preces effudit; ibique tota nocte perseverans in oratione, veniam de piaculis suis humiliter ac fidenter [m., fideliter] exposcit. Dumque adhuc ante tumbam jaceret beati confessoris Christi, divina iubente gratia, per intercessionem sancti cepit manus ipsius femine paulatim a ligno disjungi, et absque læsione cujuslibet doloris aperiri. Sicque dein tota manus expanditur, et lignum dicto citius in pavimento prolabitur, ac si nunquam adhæsisse videretur. Multi vero qui aderant, hoc supernæ pietatis cernentes miraculum, glorificaverunt mirabilem in sanctis suis Deum.

CAPUT XXV.

De sancto Theodulfo.

Tertius post beatum Theodericum S. Theodulfus ejusdem monasterii rector exstitit, qui conspicua fulsisse fertur anticum propinquitatem, et venerabilium monachorum, atque sacerdotum dignitate,

A quique nobilitatis pompam pro nihilo ducens, elegit in sanctificatione Deo servire, relinquensque devios anfractus, viam recti callis expetiit, illa secutus vestigia, per quæ turgidos mundi fluctus pertransiens, properaret ad cœlestia. Ingressus itaque monasterium B. Theoderici, gloriam hujus sæculi tradidit oblivioni, dignitatemque natalium suorum humilitate desepxit, et ultimæ servitutis famulatus se subjugavit, humum rastro fodiens, et atrii vomere telluris ferga scindens, illud psalmographi factis implere satagens : *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit (Psalm. cxxvii, 2).* Hoc autem quotidiano per viginti duos annos insistens operi, cum duobus juvenis ad hoc sibi commissis, duros et varios temporum pertulit invictus labores.

B Quod vero memorabile traditur, iidem juveni nec ætate, nec lassitudine deficientes : quod alii rusticolæ cum quatuor, vel sex, aut octo vix poterant perficere, hic cum duobus infatigabiliter explebat. Cumque paululum cessaret ab aratro, rursus studebat insistere rastro. Stupendum quoque valde, quod cum tam duro servitio intentus esset, nec deficeret, ab agro rediens unam sæpe noctem, frequenter duas pervigil hymnorum, psalmorumque laudibus traditur excubare solitus.

Quadam denique die, dum laboris intermittendi tempore domum rediturus ab agricultura cessasset, monasterium repetenti quodlibet opus emendandi aratri accidit, virgamque stimulî figens in terram, domum quo tendebat, immemor ejusdem forte, imò sic divina disposuit fieri moderatio, pervenit. Mirabile dictu, spinea virga sub nocte radices in terram delit, et mane, cum ad consuetum beatus vir opus rediret, atque resumere vellet, turgentem frondibus invenit. Quæ plurimo tempore, cumulando robur, in excelsum crevit, et factum multis enituit, donec iter agens quidam pœna plectendus, eamdem abscindit, oculorumque sibi lumine cum abscissione pariter adempto, juges incurrit tenebras.

Ejus post hæc aratrum a fidelibus in ecclesia villæ Colubrosæ suspensum, ibi, donec eamdem inimico impellente vorax flamma cremavit basilicam, permansit. De quo quisquis dolorem dentium patiens hastulam præcidisset, ac de loco doloris parum sanguinis fluere fecisset, statim medelam salutis exoptatam, beati Theodulfi meritis percipere merebatur. Hæc beneficia non audita solum, sed a plurimis etiam visa noscuntur, et sanitate recuperata, sunt certissime propalata.

D Defuncto denique abbate, qui beato Theodulfo præerat tertius, ut præmissum est, idem vir venerabilis in loco sanctæ recordationis domni Theoderici est ordinatus abbas, præsule annuente, et monachorum caterva petente. Qui adepto regiminis honore, quasi rudis tiro noviter addictus exercitio, nullam fere præstabat artibus requiem. Quin ut infatigatus in opera manuum præstiterat, sic exercendo se, non sibi parcens, ad divina totum dupliciter aptabat ministeria. Fabricavit enim basilicam in ho-

nore S. Hilarii, quo cursum sui duplicaret laboris. Signo siquidem dato, cum fratribus conveniens, harum laudes persolvebat hymnologiarum. Sed ut duplex corona meriti, quasi nihil ante gessisset, iterum prædicta vota reddebat in ecclesia: qui licet clam, taliter agendo, vellet habere quod meruit, opera tamen cultoris sui non est passa divinitas oculi.

Accedit itaque quadam die, ut sus circa puteum, quo loci hujus vicini adaquabantur, deambulans, rueret in ipsum. Circumfluentibus undique monachis, cum nullus esset qui pereuntem posset eripere de profundo, præsertim cum ipse puteus centum pedum feratur altitudinis, vir Dei supervenit: factorque comperto, de coinquinatione aquæ, si animal idem tibi moreretur, anxiani cœpit, oculisque ad cælum porrectis, atque animo cum precibus in Domino fixo dum Christi suffragia devotus exposcit, ante pedes ipsius subito, limpha super os putei redundante, animal illesum pervenit. Videntes cuncti stupore vehementi repleti, gratias egerunt Deo, qui tantam benignitatis suæ gratiam fidei suo contulit servo.

Quadam quoque die, cum isdem vir Dei iter ageret, a monasterio ad quemdam locum properans, agricolam quemlibet arantem viam publicam, per quam transire solitus erat, invenit. Cui et dixit: *Non est bonum, o homo, viam aratro scindi, quæ debet a viatoribus inoffenso pede calcari.* Regrediens autem vir sanctus per eandem viam, rursus agricolam viam ut cœperat arantem offendit. *Nonne, inquit, dixi tibi quia viam istam arare non debes?* appropriansque manum sancta caput rusticici tetigit dicens: *Per istud caput te, homo, contestor ne viam istam amplius ares.* Retrahente autem eo manum, tota pars capitis hominis [c. j. illius], quam vir Dei tetigerat, candens apparuit ut lana. Nec dubium quod non homo Dei voluit ut capilli eaderent, sed ut signa per succedentem generationem promerentur hujus facti, ne quis agere simile præsumeret quod sanctus Dei Theodulfus imperavit ne fieret. Nam dum generatio ipsius agricolæ mansit, signum quod a sancto viro pater accepit, et ipsa simili modo pertulit.

Vir denique quidam venit ad virum Dei oculum habens virgulto percussum, et lumine privatum, cui nulla dabatur requies de cruciatione, nec spes erat de visus recuperatione. Quem beatus Theodulfus ad sacrosancta ducens altaria, docuit osculanda. Ille sacra velamina ore tangebatur, et servus Christi precibus incubabat. Surgit sanctus a pavimento, et nulla doloris vestigia remanserunt in juvenis oculo. Qui, ut erat dignum, viro Dei gratias referens pro medela, gaudens remeavit ad propria, collata sibi quam quaesierat medicina.

Quidam quoque legatus Anstrasioram, nomine Odo (qui sunt superiores Franci) veniens a partibus Orientis, dum ad hujus tunc regni principem mitteretur, orationis gratia monasterium viri Dei

A videtur ingressus. Sanctus vero Theodulfus, corpore laboribus vigiliisque confecto, fessus forte quiescebat in lecto. Legatarius animi felle commotus, quod abbas loci non sibi delisset occursum, rancore turbidus mentis, dabatur ore proferens quæ non decebant. Cumque abiret indignans, ut ira ire misceretur, potentissimus ejus equus, a puero mortuus nuntiatur. Ipse denique frendens in semetipso, emulansque furorem furori, geminos dat cruciatus animo, de indignatione videlicet, et damno. Cumque vir sanctus id post soporem nuntio cognovisset, ad hominem consolandum non distulit exire; sueoque de more blando conatur alloquio efferos ejus animos mitigare, invitansque ad orationem, monet in Deo spem ponere, ac de hoc quod accidisset minime conturbari. Pergentibus autem illis ad basilicam Christi confessoris Hilarii, dum veniunt in locum ubi signum crucis adoratur, in via prece solito data, blande vultum vertens in prædictum legatarium: *Noli, ait, vereri, quia equum tuum invenies ante fores monasterii sanum, qui si ita furibundus, ut cœperas, recessisses, cadaver equi mortui nobis reliquisses.* Legatario vero animum non apponente, præsertim cum viderit eum mortuum, ac toto corpore tumidum, decurrit puer ejus, affirmans ita se rem habere, ut ei sacerdos Christi, Theodulfus studuerat indicare: sique quod non credebat, miraculo virtutis probato, mentis furor deponitur, gratias refert Domino, vera se testans oculorum experiri probatione, quæ de servo Domini quorundam dudum perceperat relatione. *Non, inquit sanctus Dei, hoc meis, cum sim homo peccator, ascribis meritis; sed Deo gratias age, sanctorumque merita non cesses venerari, qui tibi possunt in omnibus auxilium largiri.* Talibus itaque virum instruens monitis, data benedictione permisit abire. Unde liquido patet eum cum virtute mirabilium spiritu quoque viguisset prophetiæ, qui animal, quod mortuum dimiserat, esse vivum prænuntiabat.

Nec ullatenus omnia virtutum ipsius enumerare sufficimus insignia. Quot enim diversis detenti languoribus per ejus intercessionem, plenissimam receperunt sanitatem, solus ipse novit, qui hæc fieri præstitit. Inter cætera quoque bona quæ Christus huic servo suo concessit, illud memorabile spectabileque prædicatur, quod cum ad usque nonaginta vixerit annos, canitiæ præclarus, aspectu jucundus, moribus temperatus, charitate plenus, elemosynis largus, contemptor sæculi gloriosus, nullo febrium dolore, nulla corporis lassitudine, nullo rerum variarum casu confectus, nulla mentis molestia motus, ab oratione, vel operum Dei exercitio cessavit, quousque beata ejus anima corpus vegetavit. Cum vero divina clementia fidelem famulum senio detentum, pro laboribus suis, quietis refrigerio, meriti premio vellet remunerare, febrium calore aliquatenus eum permisit astuare. Ingressusque basilicam die quadam dum matutino

rum solemnia celebrarentur, orationibus profuse A
incumbens, Deo commendare studebat animam,
quam corporeo ergastulo cito prænoverat absol-
vendam. Depulsis itaque noctis tenebris, aurora
rutilante, comitantibus secum quibusdam mona-
chis, cellulam repetiit, hilaris de visitatione sibi
facta sanctorum, ac de revelatione, qua sui trans-
itus horam sibi gaudebat intimatam. Ad quam dum
se pervenisse cognovit, cum fratribus pacem faci-
ciens, oculos ad cœlum cum manibus elevavit,
et animam sanctam mundi naufragiis ereptam Con-
ditori lætus reddidit, quam Christus cum curiæ cœ-
lestis exultatione suscepit.

Horum denique beatorum monasterium patrum
pro monachis modo clericos habet. Quorum quidam
nuper, Othbertus nomine, priusquam Gallia gladiis
Hungarorum laceranda traderetur, ad extrema de-
ductus, dum certamina dæmonum pro se litigan-
tium, et eum ad interitum rapere conantium pa-
teretur, almi patroni sui domni Theoderici tan-
dem se videt eripi meritis; dæmones vero per
invocationem Christi nominis et sanctorum ejus,
a se cum magno strepitu et indignatione recedere.
Vidit etiam et quemdam fratrem, dictum Bertri-
cum, qui non longe ante decesserat, se crebro
visitantem, consolando quoque monentem, ne hic
apud sæculum ultra manere cupiat, imo ad eum
quantocius ire gaudeat, ut ea quæ nunquam po-
tuit cogitare, valeat videre. Quoniam si demora-
retur in sæculo diutius, nequaquam tantum malum
vidisset aliquando, quantum visurus esset in proxi-
mo. Cujus dicta probatio constat veritatis insecta.
Iste siquidem levi dolore corporis tactus, ad eccle-
siam properans, exitum suum precibus Domino com-
mendat, fratres advocat, missam quoque, quam debito
properantius celebrant, illos repetere facit; quæ
viderat narrat, et eos coram se charitatis gratia
potum sumere rogat. De servitio Dei studiosius
agendo, et psalmodiam cum devotione canendam
monet, atque jam quasi securus et hilaris migrat.
Post cujus obitum gens Hungarorum Galliam in-
gressa, cælibus, incendiis, ac rapinis pene cuncta

devastat: ipsumque monasterium flammis exurit,
et proxima quæque circumpositarum ruinis sere
villarum proterit. Intuemurque modo jam manife-
ste quam vera fuerint quæ ille audierat ex revela-
tione.

CAPUT XXVI.

*De fonte in horum sanctorum monasterio nuper
exorto.*

In silvula huic contigua monasterio, fons dudum
noviter exortus est. Ad quem feblicitans quidam
casu deveniens, vidit supra ipsum fontem inclinatam
quemdam senem in clericali habitu stantem, aureum
baculum manu tenentem. Qui cum sonitu advenientis
motus se videretur erexisse a fonte, tanto iste pavore
concussus est, ut attonitus in terram caderet, et
B nihil omnino videre valeret. At post modicum re-
diens ad se, surrexit, et splendorem qua senior
abierat monasterium versus, magnum vidit, sicque
salvatus ab infirmitate sua, lætus abscessit. Cæci
tunc temporis hoc in loco illuminati nonnulli, claudi
erecti, muti locuti sunt, et surdi receperunt au-
ditum.

Nuper quoque ordinato Hugone Remis episcopo,
quædam paralitica, quæ jacebat in civitate ad januas
ecclesiæ sanctæ Mariæ, Magenildis nomine, admo-
nita per visum, illo se deferri petiit, atque ut aqua
ipsius fontis perfusa est, incolumitatem recepit.
Quædam nihilominus Adelwidis nomine, arida bra-
chii, ut eadem lota est aqua, sospitate potita recessit.
Cæcus quidam de castro Mosomo (*Mosom*) tunc ad-
veniens, mox ut ecclesiam sancti Theoderici visus
est introisse, lumen recipere meruit. Quædam pau-
percula de ipso loco, ut oculos sibi hoc fonte diluit,
lumen, quod jam ab annis ultra quam sexdecim
perdiderat, recepit. Fulbertus quidam brachium
gerens aridum, et inutile sibi membrum, ut se hac
aqua perfudit, sanitatem, brachiique recepit utilita-
tem. Tunc etiam quidam cæcus, nomine Amalricus,
ibi visum recepit, mox ubi se hoc fonte lavit; alia-
que plura nunc ibi refulsisse probantur miracula,
et ex diversis ægritudinibus diversa sunt collata
remedia.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De successoribus beati Remigii.

Beato Remigio successisse traditur Romanus,
Romano Flavius, post quos Mapinius, cui potestas
regia quædam cessisse reperitur prædia, deinceps ab
Ecclesia Remensi possidenda. Hujus quoque tempo-
ribus Suavegotta regina Remensi Ecclesiæ tertiam
partem villæ Virisiaci [*Veray*], per testamenti pagi-
nam, delegasse reperitur. Quam partem villæ ipse
quoque præsul Teudechildi præfate reginæ filie,

D usufructuario, per precariam, salvo Ecclesiæ jure,
concessit; ita duntaxat, ut post ejus obitum, abs-
que ullo præjudicio, sicut ab ea meliorata fuisset,
ad ditionem Remensis revocaretur Ecclesiæ. Quæ
scilicet Teudechildis regina postmodum nonnulla,
per testamenti sui auctoritatem, tempore domni
Egidii, Remensi contulit Ecclesiæ prædia.

CAPUT II.

De Egidio præsu'e.

Qui præsul Egidius in episcopatu Mapinium legi-

tur secutus, episcopiumque invenitur auxisse, arva scilicet et mancipia nonnulla emisse, quarum ejus emptioem adhuc quedam quoque reperiuntur instrumenta, ut illud quo campos duos ab Oboleno super fluvium Rotumnam [j. c. , Rotonam, *Retourne.*] legitur dato pretio comparasse, quorum unus modios mille tenere sementis, alter inscribitur quadringentos. Villarem etiam quemdam a Bertulfo quodam, cum adjacenti campo modios centum tenente. Partem quoque cuiusdam silvæ a Charibodo quodam reperiitur emisse. Neenon apud regiam majestatem immunitatis præceptum ecclesie suæ obtinuit, ut ab omni fiscali functione vel mutilatione prorsus haberetur ac permaneret immunis, omnia quoque data ecclesie stabilem obtinerent firmitatem. Childebertus etiam rex villarem quemdam situm in Vosago, prope fluvium Saronam, tam ipsi quam ecclesie suæ possidendum, instrumentis adhuc manentibus, invenitur tradidisse. Injux præsulis tam vitam quam prælicationem Fortunatus Italicus, qui tunc apud Gallias in metrica insignis habebatur, his studuit commendare versibus (*lib. III, Carmin. 18*) :

Actibus egregiis venerabile culmen Egili,
Ex cuius meritis crevit honore gradus,
Subtrahor ingenio, compellor amore parato,
Laudibus in vestris prodere paucis favens.
Namque reus videor tantis existere causis,
Si minus taceam quidquid ubique sonat.
Sed quamvis nequeam digno sermone latere,
Da veniam voto me voluisse loqui.
Exit in mundo [or. mundum] gestorum fama tuorum,
Et propriis meritis sidus in orbe micat.
Clarior effulget quam lucifer ore sereno.
Ile aulis radiis, tu pietate nites.
Nil lupus invidiis camo subditi illovi,
Te pastore sacro pervigilante gregem.
Facundo eloquio celestia dogmata fundis,
Ecclesie crevit te monitore domus.
Pontificis studio correctio plebis habetis,
Ne tenebræ noceant semita lucis ades.
Conctorum recreas animos dulcedine verbi,
Qui satias epulis, pascis et ore greges.
Præcepta implentur, non solo pascere cibamur.
Delicias capimus, quas tua verba ferunt.
Ut gaudeat corpus cui militor esca paratur,
Sic anima gaudent, at tua lingua sonet.
Hæresis illa [or. illa] cadit forti te milite Christi :
Acquisitæ regni, quicquid dedit arma tibi.
Quod purgas spinis agros sermone colepte,
Et mundata Deo surgit ubique seges.
Qui venit ut exsul, tristis, defessus, egenus,
Hic recipit patriam te refovente suam.
Quæ doluit tollis, gemitus in gaudia vertens :
Exsilium removens reddis amore lares.
Pauper habere cibum, meruit quoque nudus amictum.
Invenit hic semper quæ bona quisque cupit.
Consultum tribuis generaliter omnibus unum.
Qui populi pater es, tot pia rite regis.
Hæc tibi vita dno, Domino tribuente, supersit,
Atque futura micet lucidiore die.

Ab hoc præsule Gregorius (*lib. II Mirac., c. 17*), etiam Turonensis benigne quondam se narrat fuisse susceptum, quando Siggo quidam Sigeberti regis et ferendarius, virtute beati Martini ejus idem Gregorius tunc secum habebat pignora, in sacratio domus ecclesie Remensis auditum surde recepit auris. Qui tamen Gregorius in Historia gentis Francorum (*lib. VI, cap. 3*) de hoc præsule narrat, quod legatus ex parte Childeberti regis Sigeberti filii, ad Chilpericum regem patrum ipsius Childeberti, cum

A aliis legatis missus fuerit. In qua legatione constitutum fuisse refert, ut ablato Guntramni regis Chilperici fratris regno, in se conjungere pacem deberent. Quæ pactione firmata, legati cum magnis ad Childebertum sunt muneribus regressi (*ibid., c. 31*). Item quod postquam Chilperico filius natus est, et ipse Parisios pervasit, legatis Childeberti ad eum venientibus, primus inter eos hic pontifex fuerit, qui data suggestionem, pacem, quam Chilpericus cum præfato Childeberto fecerat, ut conservaretur, Childebertum petere promittit, cum fratre vero ipsius Chilperici Guntramno pacem habere non posse Childebertum : quia partem Massiliæ post mortem abstulerit patris, fugasque suos retinens, nolit ei remittere. Adjecit etiam Chilpericus, in multis eundem fratrem suum esse culpabilem, cujus colludio pater hujus Childeberti fuerit interfectus. Unde legati quoque permoti ultionem debitam super eum velocius inferri petunt; idque ut est juramento firmatum, datis et acceptis obsidibus, discesserunt. Pro quibus legationibus rex Guntramnus huic archiepiscopo semper erat infensus. Unde et cum pacem postea fecisset cum Childeberto, hortatus est eum, ut nullo modo crederet, aut haberet hunc rasulem, convicians eum perjuri crimine. Postea denique dum quidam reus torqueretur, qui ad percutiendum Childebertum regem a Fredegunde regina fuerat missus, confessus est hunc episcopum socium fuisse in quorundam consilio ad interficiendum eundem Childebertum regem (*Gregor. lib. X,*

B c. 13). Nec mora; episcopus rapitur, et ad Metensem urbem, cum esset valde ab agrotatione longinqua defessus, adducitur. Ibi cum sub custodia degeret, rex episcopos accersiri ad ejus examinationem præcepit, et apud Virdunensem urbem initio mensis octavi [Augusti] adesse jussit. Tunc a quibusdam clam (clam deest in ms. et Gregorio) sacerdotibus increpatus, cur hominem ab urbe rapi absque audientia, et in custodia retrudi præcepisset, permisit eum ad urbem suam redire, dirigens epistolam ad omnes regni sui pontifices, ut medio mense nono ad eum discutiendum in urbe supradicta deberent adesse. Denique convenientes pertracti sunt usque ad Metensem urbem : ibique et Egidius præsul adfuit. Tunc rex inimicum sibi eum religionisque proditorem esse pronuntians, Ennodium ducem ad negotium dirigit prosequendum. Cujus propositum prima hæc fuit : Dic mihi, o episcopo, quid tibi visum fuit, ut relicto rege, in cuius urbe episcopatus honore fruebaris, Chilperici te regis amicitias subderes, qui semper inimicus domino nostro regi fuisse probatur, qui patrem ejus interfecit, matrem exsilio condemnavit, regnumque pervasit, et in his urbibus, quas, ut diximus, iniquo pervasionis ordine suo subjugavit, tu ab eorum possessionum fiscalium prædia meruisti? Ad hæc ille respondit : Quod fuerim amicus regis Chilperici, negare non potero, non tamen contra militatem regis Childeberti hæc amicitia pulchralavit. Villas vero

C

D

quae memoras, per istius regis chartas emerni. Quo proferente easdem in publico, negat se rex hæc largitum fuisse. Requisitus Otto, qui tunc referendarius fuerat, cuius ibi subscriptio meditata tenebatur, adfuit, negans se subscripsisse. Hæc igitur causa primum fallax episcopus repertus esse dicitur. Post hæc epistolæ prolatae sunt, in quibus multa de improperiis Brunehildis tenebantur, quæ ad Chilpericum scriptæ fuerant. Similiter et Chilperici ad episcopum delatæ, in quibus inter reliqua habebatur insertum, quia si radix cuiuslibet rei incisa [c. excisa] non fuerit, culmus qui terris est editus non arescit. Unde prorsus manifestum est ideo hæc scripta, ut superata Brunehilde filius ejus opprimeretur. Item alia nonnulla eidem præsulì obijciuntur, tam de pactionibus regum, quam de perturbatione patriæ, quorum quædam negavit, quædam negare non potuit. Et dum altercatio diutius trahebatur, adfuit etiam abbas Epiphanius basilicæ sancti Remigii, dicens quod duo millia aureorum, speciesque multas pro conservanda Chilperici regis amicitia eidem præsulì accepisset: et cum legatis, qui cum episcopo missi fuerant ad memoratum regem, præpalat idem abbas, qualiter de excidio regionis ac regis Contranni conventum fuerat, et ut gestum est ex ordine narrat. Hæc audientes episcopi, et in tantis malis sacerdotem Domini contuentes, triduani temporis spatium deprecantur tractandi: scilicet ut ullum modum reperire posset episcopus per quem se ab objectis excusare valeret. Sed illucescente die tertia, convenientes in ecclesiâ interrogant episcopum, ut si aliquid excusationis haberet, ediceret. At ille confusus ait: « Ad sententiam dandam super culpabilem ne moramini. Nam ego novi ne ob crimen majestatis reum esse mortis, qui semper contra utilitatem hujus regis, matrisque ejus egi: ac per meum consilium multa fuisse gesta certamina novi, quibus nonnulla Galliarum loca depopulata sunt. » Hæc episcopi audientes, ac lamentantes fratris opprobrium, obtenant vita, ipsum ab ordine sacerdotali, lectis canonum sanctionibus, removerunt. Qui statim ad Argentoratensem urbem, quam nunc Strateburgum vocant, deductus exsilio condemnatus est. In cujus loco Romulus filius Lupi ducis, jam presbyteri honore præditus, episcopus subrogatus est, Epiphanius ab abbatis officio, qui basilicæ sancti Remigii præerat, remoto. Multa enim auri argentique in hujus episcopi regesto pondera sunt reperta. Quæ autem de illa iniquitatis milita erant, regalibus thesauris sunt illata: quæ vero de tributis, aut reliqua ratione Ecclesiæ inventa sunt, ibi relicta.

CAPUT III.

De sancto Basolo.

Hujus Egidii tempore sanctus Domini Basolus, ex territorio Lemovicino, regione Armorica, nobili præsapia oriundus, a partibus Aquitanie, patrocinia beatissimi Remigii desiderabiliter appetens, Remensem devenit ad urbem. Cui advenienti comes

A itineris apparuisse traditur angelus Domini, quem constat habuisse præducem, dum destinatam ingreditur urbem. Hunc dignissime præfatus præsul Egidius suscipiens, cognito peregrinantis desiderio, petitusque secretioris conversationis habitaculum concedere, libentissime cessit, sicuti sibi placitum Dei famulus infra episcopium Remense valisset reperire. Invenit tandem, superna disponente gratia, locum sibi congruum in vico Viriziaco, ad radices montis Remorum, quem nunc inde incipiens obumbrat Rigitum. Eo loci tunc temporis erat cænobium, numero duodecim monachorum. Illic igitur benigne susceptus a fratribus, traditur ab abbate litteris imbuendus. Nec longum, sic doctrina emicuit, ut cœtaneos et contubernales sapientiæ lucē præiret. Nulla illi propensior cura quam, aut in lectione vel sermone de Deo, aut in oratione loqui cum Deo. Transitoria despiciens, et æterna concupiscens, victus pensam pauperibus erogabat, pauxillum sibi duntaxat reservans, ad infirmitatem corporis sustentandam.

Ita virtutum crescens culmine, solitariam concupiscit vitam, fastigiumque, ad secretius habitandum, contigui deligit montis, in quo cellulam cum oratorio construit, ubi liberius cœlesti deserviret contemplationi. In qua inclusionis habitatione per quadraginta traditur annos Deo militasse, et contra serpentis antiqui tentamenta viriliter dimicasse, jeuniis, elemosynis, vigiliis, orationibus, atque lectionibus indesinenter vacans, et ad se venientes doctrinæ sanctæ luce perfundens.

Dum hic igitur almitica conversatione decertat, placuit supernæ pietati virtutem sui militis evidentibus ostendere signis. Nam, orante illo, Dominus aquam ei montis in vertice produxit e silice, quæ sub sancti sepulcro fertur exsilire, ac per ecclesiæ fundamenta quasi de vasculo sese profundere, haustu dulcis, et ad potandum salubris. De quo videlicet fonte multi sanitatum remedia, potantes, vel balneis utentes, seu capita diluentes, consequuntur agroti.

Quodam denique tempore, cum puer quidam privatus oculorum ab ætate primevæ lumine, Annegisus nomine, ante fores excubaret ipsius, duodecimo suo cæcitatibus anno, lapsa virtute cœlitus, orante viro Dei, luminis est honore donatus. Quod divinæ claritatis miraculum comperientes monachi, magnis gratiarum actionibus Deum glorificant in clarificatione fidelis servi sui.

Accidit etiam quodam venatore, Attila nomine, in saltu ejus cellulæ continuo aptum insequente, ut usque ad ipsius præsentiam fera perveniret, et quasi liberandam se per ipsum credens, ad pedes ejus, deposita feritate, procumberet, canesque naturales oblitus sagacitatis, eam insequi parcerent. Exinde mos, imo virtus Christi, ad honorem dilecti famuli sui, adhuc modo servatur, ut promota [j. permota] quælibet venatio, si aggestum in circuitu silvæ ipsius prominentem fuerit ingressa, nec canum ulterius

insequatur aviditate, nec venatorum appetatur audacitate.

Fertur et aliud non contemnendæ rei miraculum hujus beati confessoris sui meritis, a Domino prærogatum, quod suspensus laqueo quidam, nomine Ragenulfus, ab adversariis, cum in supremo mortis periculo oculos ad cælum intenderet, invocato voce lacrymabili beato Basolo, mox a morte dira rupto meruit liberari laqueo. Post multa denique pietatis insignia in vita ipsius ab eodem patrata, prænoscent per Spiritum suæ vocationis imminere sibi tempus, misit ad nepotem suum, nomine Balseminum, qui eum ad se a Lemovicina regione perduceret, significans illi quod post obitum suum in prædicto suo conversationis habitaculo deberet vitam ducere, juxta quod revelatum sibi fuerat a Domino. Cujus salutaris præceptis, ut bonus filius obtemperans, et ad supernam hæreditatem pervenire desiderans, usque ad exitus sui diem in eadem permansit habitatione. Decessit autem beatus Pater Basolus vi Kal. Decemb. supernis aggregatus civibus. Ad ejus sepulcrum multa postea monstrata sunt miraculorum insignia, quæ tamen per negligentiam et ob sui frequentiam non sunt litteris comprehensa.

Processu denique temporis, post obitum sancti viri, advenit huc homo quidam natione nobilis, sed ferox timore mentis; qui post orationem baculum hujus beati Patris accipiens, et illum super pedem suum ponens, ut erat procerus corpore, quasi subsannando protulit dicens: En manifestat iste baculus quam parvæ staturæ fuerit Basolus. Nec mora, pes idem cui superpositus sancti baculus fuerat, emarcuit; quoque putrefacto, divina vir idem percussus ultione cum gravi decedit labore. Cujus corpus ad tumulandum ferri disponitur ad hujus sancti Dei monasterium; sed aggravatum nullo modo valet moveri feretrum. Proponitur ferri ad cœmeterium sancti Remigii, sed nec sic potest moveri. Cogente tandem necessitate, in Catalaunicum defertur territorium, ibique demum permittitur habere sepulcrum.

Non longe quoque, valde a nostra ætate, tempore scilicet domni Ebbonis archiepiscopi, ejus ordinatione quidam vir religiosus, Benedictus nomine, abbas constituitur hujus abbatiæ. Qui cum modestia familiam sancti Basoli tractans, et in simplicitate Domino serviens, diversis ecclesiis donariis ornavit, et post non modica vitæ suæ spatia, divinæ præceptione vocatus, ad Dominum transit. Cui carne frater, cognomine Spernus [i. Spernus et infra], abbas in eodem loco subrogatur. Qui moribus fratri dissimilis, et diræ facibus ardens cupidinis, dum temulentus aliquando sederet, cepit dicere quod frater suus de abbatiâ illa nihil boni sciverit habere, præcipiens villarum procuratoribus, in crastinum sibi rusticolas exhibere, quos variis faceret suppliciis torqueri, ut facultates ipsorum ab eis posset extorquere. Audientes ergo rusticarum incolæ quante intentabantur sibi pœnæ, omnes sancti Basoli flebiliter [c. i, suppliciter] ex-

petunt suffragium, ne tam crudeli lanio traderentur ad dilacerandum, lugubresque in gemitu pernoctantes, non cessabant sancti Basoli implorare solatium. Nec renuit audire sanctus Domini querelas suæ pietatis. Nam facto mane Spernus idem reperitur mortuus; quem lecto nitentibus extrahere suis, crepuit medius, tentusque fœtor eundem locum replevit, ut nemo inibi remanere valuerit. Sicque familia S. Basoli trepidatis eripitur defensa supplicis.

Avunculus matris meæ, Flavardus [ms., Flavardus] nomine, duos filios in hujus sancti viri cœnobio Deo servientes habuit; quorum juniorem, nomine Teibertum, charitate supra vires etiam exuberantem vidimus, qui presbyter dudum apud nos obiit. Is denique de patre suo quod dicturi sumus narrare nobis solebat; cui rei testis adhuc supererat nuper Ratoldus [al., Rautnoldus] presbyter, horum tertius frater. Consueverat siquidem semel in anno vir præfatus ad monasterium venire, fratribusque de suis facultatibus ministrare. Qui cum aliquando de more veniret, latrones eum properantem invadunt, caballum cui sedebat, cum cæteris quæ sibi visa sunt, sed et pecunias, quas servis Dei distribuendas ferebat, ornamenta quoque uxoris suæ pariter auferunt. Cumque de præda letantes aliquantulum processissent, uxor ejus, quæ simul aderat, ingemiscens pro injuria, querulosis sanctum Basolum cepit inclamare vocibus, dicens: Non ultra se venturos in ejus vel famulorum ipsius servitium, si sic eos abiceret non ferendo præsidium. Post quas lamentationis voces, equi latronum, qui cum spoliis concite ferebantur, subito defiguntur, nec ullo modo promoveri possunt ad gradiendum. Ipsos quoque latrones caligo quedam perfudit, ut quoniam sese verterent ignorarent. Resipiscentes tandem prædones, conferunt inter se ob innocentem factam injuriam sibi talia contigisse; inuito consilio, ad eos, quos rebus injuste privatos dimiserant, revertuntur; sua illis cuncta restitunt, et, ut veniam facinoribus suis deprecantur, exposcunt. Ita consolatione, domini Basoli suffragante sibi patrocinio, recepta, rapacibus ire dimissis, devotiores ad destinatum properant cœnobium; gratias Deo et sancto suo confessori pro indultis sibi beneficiis referunt, et keti servis Dei ministrare satagunt, pecuniis honorant, ac deinceps annis singulis idem promptiores, quod cœperant peragunt.

Quando nuper hæ Galliarum patriæ, peccatis nostris impellentibus, Hungarorum gladiis dilacerande sunt traditæ, quidam barbarorum sancti Basoli monasterium ingressi, dum clerici jam cum patroni sui pignoribus ad civitatem confugissent, habitacula cœnobii hominibus pene vacua repererunt, ibique metatum suum constituentes, huc undecunque prædatorum reverti cœperunt. Quorum quidam in ecclesiæ signorum turricula, deaurata conspiciens reducere metalla, cupidus auri pecuniæ, tectum conscendit lascivæ, nisusque dissipare turriculam, subito delapsus ad terram corruit, membrisque contractis

interiit. Alius horum super aram ipsius ecclesiae, in A honore beati Martini consecratam, conatus ascendere, dum manum supra cornu altaris apposuisset, ipsa manus ejus ita inhæsit marmori, ut nullo modo ab eo postea potuisset avelli [Fleobard. in Chron. an. 937]. Et quia hic eum sui noluerunt relinquere, partem lapidis circa manum ipsius bipennibus abscondentes, eum secum particulam marmoris, quæ manui ejus adhæserat, invite ferentem deduxerunt. Qui etiam (ut captivi qui reversi sunt referunt) usque ad terram suam, arente jam brachio, hunc lapidem ferens, et Basoli virtute factum proclamans, reversus est.

CAPUT IV.

De Romulfo præsule.

Post Egidium Romulfus Remense rexit episcopum, vir carne nobilis, germanus Joannis tunc temporis ducis; quorum pater Lupus multas eis possessiones aequaliter inter se dividendas reliquit. De qua divisione pari jure gerenda præceptum obtinuerunt regale. Multis siquidem excellerebat patrimoniis, maximeque trans Ligerim, et in pago Pictavensi; quorum ex parte majore, per paginam testamenti ecclesiam Remensem fecit hæredem, quædam dimittere fratribus vel nepotibus suis, quædam matriculæ quoque sancti Martialis deputavit, quædam ad basilicam sancti Remigii. Villam vero Lautiniacum super fluvium Clitoniem, contulit monasterio puellarum Remis in honore sancti Petri constructo; quam villam dato pretio se memorat comparasse. Quædam præterea donaria testamento diversis attribuit ecclesiis, tam Remensis episcopi, quam Snessonici, sed et Turonici, aliorumque quorundam. Familiae suæ partem maximam ingenuitate donavit. Cujus adhuc testamenti pagina in Archivo Remensis ecclesiae reservatur, cum auctoritate Childeberti regis; qua petitus idem rex a præfato præsule per Sonnatium diaconum virum venerabilem hoc testamentum confirmare decrevit; scilicet, ut terras, vineas et mancipia, quæ ad ecclesiam præcipue Remensem, vel ad cætera loca sanctorum prædictus pontifex delegaverat, si quis hæredibus ipsius injuste usurpare præsumpsisset, omnimodis ea recipiendi sacerdotes eorumdem locorum liberam valere habere potestatem. Quasdam quoque villas in territorio Metensi constitutas, quarum caput est Ortivallis [i. Orcivallis] quas dominus Egidius a Vincentio quodam traditur coemisse, cum Childeberto rege commutavit, pro aliis villis in pago Remensi sitis, id est Marciliana et Arbidogilo [f. Margilly et Ardenil]. Res quoque, vel mancipia, in pontificatu positas ad augmentum ecclesiae invenitur emisse. Oratorium denique sub honore beati Germani construxit in atrio sancti Remigii. Quasdam quoque res a quibusdam pervasas, apud regiam majestatem, agente præfato Sonnatio archidiacono, evindicasse reperitur, regie auctoritatis super his evindicationibus, adhuc manentibus instrumentis.

CAPUT V.

De Sonnatio episcopo.

Romulfum sequitur in episcopatu Sonnatius, qui synodum celebrasse reperitur cum aliis quadraginta, vel eo amplius Galliarum episcopis. Ubi etiam sanctus Arnulfus Metensium præsul invenitur interfuisse, cum Theodorico Lugdunensi, Sindulfo Viennensi, Sulpitio Bituricensi, Medegiselo Turonensi, Secono Elosanensi, Leontio Xantonensi, Modoaldo Treverensi, Chuneberto Coloniensi, Richerio Senonensi, Donato Vesontionensi, Auspicio Augustidunensi. Item Modoaldo Lingonensi, Ragneberto Bajocensi, Childoaldo Abrincatensi, Bertegiselo Carnotensi, Palladio Antisiodorensi, Gondoaldo Meldensi, Leudeberto Parisiacensi, Chinoalga Lauduni Clavati, Godone Virdunensi, Ansario Snessonensi, Claudio Reïensi, Berthoaldo Camaracensi, Agomaro Silvanectensi, Casario Avernensi, Vero Rutenensi, Agricola Gabalensi, Lupoaldo Magontiacensi, Willegiselo Tolosano, Constantio Albiensi, Nammatio Egolesmensi, Rustico Catarcensi, Auderico Auscensi, Emmone Aresetensi, Felice Cathalanensi, Hadoindo [ms. r. Chadoindo] Cenomannensi, Magnebodo Andegavensi, Joanne Pictavensi. Leobardo [al. Loubardo] Namnetico. In qua synodo multa leguntur utilia constituta.

1. De rebus scilicet ecclesiae qualiter tractandæ sint; et de his quæ per precatoriam impetrantur ab ecclesia, ne diuturnitate temporis ab aliquibus in jus proprium usurpentur, et ecclesiae defraudentur.

2. De clericis, si qui rebellionis ausu sacramentis se, aut scripturæ conjuratione constrinxerint, atque insidias episcopo suo callida allegatione confecerint, ut si admoniti emendare contempserint, gradu proprio omnino priventur.

3. Ut capitula canonum Parisiis acta in generali synodo, in basilica sancti Petri, Lotharii regis studio congregata, omni firmitate custodiantur.

4. Ut si qui hæretici adhuc esse suspicantur in Galliis, a pastoribus ecclesiarum perquirantur; et si veraciter fuerint inventi, ad fidem catholicam revocentur.

5. Ut temere nullus excommunicetur; et si excommunicatus existimat se injuste damnatum, in proxima synodo habeat licentiam reclamandi: et si injuste damnatus fuerit, absolvatur; sin autem juste, impositum poenitentiae tempus exsolvat.

6. Ut si quis iudex cujuslibet ordinis clericum publicis actionibus inclinare præsumperit, aut pro quibuslibet causis, absque conscientia et permissu episcopi distingere, aut contumeliis, vel injuriis afficere præsumperit, communione privetur. Episcopus tamen de reputatis conditionibus clericorum negligentias emendare non tardet.

7. Illi vero, quos publicus census spectat, sine permissu principis, vel judicis, se ad religionem sociare non audeant.

8. Si quis fugitivum ab ecclesia absque sacramento, quo ei jurandum est, ut de vita [c. devitato]

tormento, et truncatione securus exeat, qualicumque occasione abstraxerit, communione privetur.

9. Similiter si quis jus sacramenti præstitum violaverit, communione privetur. Ille vero qui sanctæ Ecclesiæ beneficio liberatur a morte, non prius egrediendi accipiat libertatem, quam pœnitentiam se pro scelere acturum esse promittat, et quod ipsi canonice imponetur impleturum.

10. De incestis conjunctionibus, si quis infra præscriptum canonibus gradum incestuoso ordine cum his personis, quibus a divinis regulis prohibetur, se conjunxerit, nisi pœnitentiam sequestratione testentur, communione priventur, et neque in palatio militiam, neque agendarum causarum licentiam habeant. Et quando prædicti incestuosi se conjunxerint, episcopi seu presbyteri, in quorum diocesi vel pago actum fuerit, regi vel iudicibus scelus perpetratum annuntient, ut cum ipsis denuntiatio fuerit, se ab eorum communione aut cohabitatione sequestrent, et res eorum ad proprios parentes perveniant, sub ea conditione, ut antequam sequestrentur, per nullum ingenium, neque per parentes, neque per emptionem, neque per auctoritatem regiam, ad proprias perveniant facultates, nisi præfati sceleris separatione pœnitentiam fateantur.

11. Si quis homicidium sponte commiserit, et non violentiæ resistens, sed vim faciens impetu hoc fecerit, cum isto penitus non communicandum: sic tamen ut si pœnitentiam egerit, in exitu ei communionis viaticum non negetur.

12. Clerici, etiam vel sæculares, qui oblationes parentum, aut donatas, aut testamento relictas retinere præsumperint [Concil. Paris. III, c. 1]: aut id, quod ipsi donaverint ecclesiis aut monasteriis, crediderint auferendum, sicut ante synodus sancta constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, ab ecclesiis excludantur.

13. Ut Christiani Judei vel gentilibus non vendantur: et si quis Christianorum necessitate cogente mancipia sua Christiana elegerit venundanda, non aliis nisi tantum Christianis expendat. Nam si paganis aut Judeis vendiderit, communione privetur, et emptio careat firmitate. Judei vero si Christiana mancipia ad Judaismum vocare præsumperint, aut gravibus tormentis affixerint, ipsa mancipia fisci ditionibus revocentur. Qui tamen Judei ad nullas actiones publicas admittantur. Judæorum vero convicia in Christianos penitus refutanda sunt.

14. Item si clericus proficiens de civitate ad alias civitates voluerit, aut provincias pergere, pontificis sui epistolis commendetur. Quod si sine epistolis profectus fuerit manifestis, nullo modo recipiatur.

15. Item ut episcopus mancipia vel res ad jus ecclesiæ pertinentes neque vendere, neque per quoscunque contractus, unde pauperes vivunt, post mortem alienare præsumat.

16. Item de his qui auguria, vel paganorum ri-

tus inveniuntur imitari, vel cum paganis supersticiosos comedunt cibos, quos benigna placuit admotione suaderi, ut ab erroribus pristinis revocentur. Quod si neglexerint, et idololatriis vel immolantibus se miscuerint, pœnitentiæ dignum tempus exsolvant.

17. Item ut serviles personæ ad accusationem non admittantur: et qui personam susceperint accusantis, cum unum crimen non probaverint, ad alia accusandum non admittatur.

18. Item si quis in quolibet gradu vel cingulo constitutus, aut potestate suffultus, decedente episcopo, res cujuslibet conditionis in domos vel agros ecclesiæ positas, ante reserationem testamenti, vel audientiam ausus fuerit occupare, vel ecclesiæ repagula effringere, et suppellectilem infra domum ecclesiæ positam contingere, vel scrutari præsumperit, a communione Christianorum penitus abdicetur.

19. Item, si quis ingenuum aut libertum ad servitium inclinare voluerit, aut fortasse jam fecit, et commonitus ab episcopo se de inquietudine ejus revocare neglexerit, aut emendare noluerit, tanquam calumniam reum placuit sequestrari.

20. Item ut clerici cujuslibet ordinis, neque pro propriis, neque pro ecclesiasticis causis aliter adire debeant forum, nec causas dicere audeant, nisi quas cum permissu et consilio episcopi agere eis fuerit omnino permissum.

21. Item, ut in parochiis nullus laicorum archipresbyter præponatur, sed qui senior in ipsis esse debet clericus ordinetur.

22. Item, pontifices quibus in summo sacerdotio constitutis ab extraneis duntaxat aliquid, aut cum ecclesia, aut sequestratum, aut dimittitur, aut donatur (quia ille qui donat, pro remedio animæ suæ, non pro commodo sacerdotis probatur offerre) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum ecclesiæ inter facultates ecclesiæ computabunt, quia justum est, ut sicut sacerdos habet quod ecclesiæ dimissum est, ita et ecclesia habeat quod reliquerit sacerdos [i. relinquitur sacerdoti]. Sane quidquid per fidei commissum aut sacerdotis nomini aut ecclesiæ fortasse dimittitur, cuicumque aliis postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesiæ computatum retinere non poterit.

23. Item, si quis episcopus res, quæ ab alia ecclesia præsentialiter [e. præsentialiter] possidentur, quocunque ingenio aut callida cupiditate pervaserit, aut sine audientia præsumperit usurpare, ac suis vel ecclesiæ suæ ditionibus revocare, dum communione privari non potest, ut necator pauperum, ab officio deponatur.

24. Item, si quis episcopus (excepto, si evenierit ardua necessitas, pro redemptione captivorum) ministeria sancta frangere pro qualicumque conditione præsumperit, ab officio cessabit ecclesiæ.

25. Item, viduas, quæ se Domino consecrari perierunt, vel puellas Domino consecratas, nullus,

neque per auctoritatem regiam, neque qualicumque A potestate suffultus, aut propria temeritate rapere aut trahere audeat. Quod si utrique consenserint, communione priventur.

26. Iudices, qui super auctoritate et edicto dominico canonum statuta contemnunt; vel edictum illud dominicum, quod Parisiis factum est, violaverint aut contempserint, placuit eos communione privari.

27. Item, ut decedente episcopo in locum ejus non alius subrogetur, nisi loci illius indigena, quem universale et totius populi elegerit votum, ac provincialium voluntas assenserit. Aliter, qui præsumperit, abigatur e sede quam invasit potius quam accepit. Ordinatores autem triennio ab officio administrationis suæ sedis cessare decernimus.

Præterea res ecclesiæ præfatus præsul dominus Sonnatus probabiliter ordinasse legitur, augens etiam episcopium, terris ac mancipiis dato pretio coemptis, quarum adhuc emptio nonnulla reperiuntur monumenta. Quasdam quoque res, quas pravi quidam pervaserant, apud regiam majestatem, tam per seipsum quam etiam per suos actores, Marco presbytero quoque legato suo causas agente, repetitas et obtentas ecclesiæ rite restituit. Colonias etiam villarum quarundam episcopii depositis ordinavit servitiis. Præcepta necnon regalia super ecclesiasticarum immunitate rerum, sed et traditionum quarundam obtinuit firmitate. Sed et res invenitur quasdam cum regina Brunehilde commutasse, pro utriusque partis opportunitate.

Testamentum quoque rerum suarum condidit, in quo plura diversis donaria contulit ecclesiis. Basilicam tamen beati Remigii præcipue sibi hæredem instituit, ubi et sepulturam se habiturum delegit; ibique missorium argenteum deauratum deputavit. Cochlearia quoque duodecim, et salarium argenteum, ac portionem suam de villari quodam cum mancipiis, vineis, pratis, cæterisque adjacentibus, et alia nonnulla, quæ se dato pretio meminit comparasse. Ad basilicam sanctorum Timothei et Apollinaris delegavit casas quasdam tam juxta ipsam ecclesiam, quam infra civitatem. Ad basilicam sancti Martini quem peculiarem patronum suum dicit, villam Mutationis, quam comparavit ad integrum, sicut a se possessa est, tradidit; insuper et aurum dedit, unde calix inibi fieret. Ad basilicam sancti Juliani recuperandam auri solidos quinque. Ad basilicam sancti Nicasii similiter solidos quinque. Ad basilicam sancti Joannis solidos quinque. Ad basilicam sancti Sixti similiter in auro solidos tres. Ad basilicam sancti Mauricii solidos tres. Ad basilicam sancti Medardi solidos tres. Ad monasterium puellarum vineam in Germaniaco (*Germiny*) sitam, cum quibusdam vasis ipsi basilicæ profuturis. Ad basilicam quæ dicitur ad Apostolos, auri solidos tres, cum aliis munusculis unde calix fieret. Ad basilicam sancti Petri in civitate auri solidos tres. Ad basilicam sancti Theoderici portionem suam de villa Germaniaco, cum mancipiis vineis, et cæteris ad

ipsam pertinentibus; argentum quoque ad sepulcrum domni Theodulfi fabricandum, vel exornandum. Ad basilicam sancti Viti vas quoddam argenteum ad calicem faciendum, et in auro solidos quindecim. Ad basilicam sanctorum martyrum Rufini et Valerii in auro solidos quindecim. Ad basilicam sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani auri solidos quindecim. Ad matriculam præterea sanctæ Remensis ecclesiæ nonnulla contulit donaria.

Cæteris quoque matriculis, vel congregationibus diversa delegavit munera. Quibusdam hæredum quoque suorum personis prædia quædam eo tenore dereliquit, ut ad loca sanctorum a se destinata post eorum reverterentur decessum. Mancipia nonnulla libertate donavit, additisque ditavit peculis. Quod viri Dei testamentum regalis præcepti reperitur pagina roboratum.

CAPUT VI.

De Leudegiselo episcopo, Angeberto et Landone.

Post hunc beatum virum Leudegiselum, Attila episcopi frater, tempore Dagoberti regis episcopium rexit, quod etiam rebus emptis, scilicet silvis, pratis, ruribus auxit. Quædam quoque cum Abbone Tricassino episcopo, pro utriusque partis opportunitate, commutavit; sed et alia quædam cum aliis quibusdam personis. Res etiam quasdam ecclesiæ ordinatis disposuit colonis.

Hunc sequitur Angelbertus. Ipse quoque rebus emptis auxisse reperitur episcopium. Cui successit Lando vir illustrissimus, et multorum possessor prædiorum: quorum nonnulla junxit ecclesiæ, quædam vero propinquis suis distribuit. Sed et ea quæ trans Ligerim Remensis habuerat ecclesia, et Felix abbas quidam ecclesiæ sancti Juliani martyris indebite retinebat, apud majestatem regiam legibus evindicata recepit; pro quibus jam antea prædecessor ejus Angelbertus episcopus cum Gallo Arvernensi episcopo, coram rege controversiam habuisse reperitur. Hinc Lando præsul ecclesiam Remensem rerum suarum per testamenti paginam rite fecit hæredem, et quæcumque aliis dedit personis, vel ecclesiis, eidem ecclesiæ, vel successori suo constituit dispensanda. Diversorum siquidem sanctorum basilicis diversa delegavit donaria. Basilicæ scilicet sancti Remigii, ubi sepulturam fieri sibi delegit, villas et munera. Basilicæ sancti Gaugerici et sancti Quintini argenti varia dona; item, basilicis atque matriculis Remis, sanctorum scilicet Timothei et Apollinaris; item, sancti Martini; item, sancti Nicasii; item, sanctæ Genovefæ; monasterio quoque sanctorum Theoderici et Theodulfi; item, ad basilicam sancti Germani, et matriculam ipsius; item, sancti Juliani; item, sanctorum Cosmæ et Damiani; item, sancti Petri ad Cortem; item, sancti Petri ad Monasterium puellarum; item, ad basilicam S. Symphoriani, quæ vocatur ad apostolos; item, sancti Medardi, et sanctorum Crispini et Crispiniani; item, sancti Victoris; item, sancti Mauricii; item, sancti Basoli diversa contulit donaria; ecclesiæ quoque Laudunensi ejusdem ville portionem suam de-

legavit, et basilicæ sanctæ Genovefæ ibidem constitutæ villam Appiam (*le village d'Eppe*), cum omni re ad se pertinente tribuit. Tutrum quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Remensis ecclesiæ, et patenas tres, ac brachiale aureum. Fuit autem Sigiberti regis tempore.

CAPUT VII.

De sancto Nivardo.

Post præmissos, ad episcopale culmen eligitur beatus Nivo, qui et Nivardus: utroque namque reperitur vocitatus nomine. Hic prius in aula regis, atpote vir illustrissimus, traditur conversatus. In episcopatu vero positus, emptis per diversa loca tam fundis, quam domibus, necnon mancipiis dilatasse res invenitur ecclesiæ. Disposuit etiam nonnullas ordinatis coloniis villas episcopi: quasdam quoque res commutasse reperitur cum Attila Laudunensi præsule, pro utriusque partis opportunitate. Commutavit etiam a Bavone et Theoderamno fratribus locum quemdam super fluvium Maternam de rebus Remensis ecclesiæ, ubi construxit monasterium, quod dicitur Altumvillare (*Hautvilliers*), petente Berecario abbate, qui ab eo petierat locum sibi dari, ubi cum fratribus suis monachis, sub regula Patrum sancti Benedicti et sancti Columbani, vivere posset; quod et idem præsul facere studuit, ut infra continetur. Sed et cum aliis quibusdam personis, prout congruum visum fuit, res quasdam commutavit. Dedit quoque, sub jure privilegii, ad monasterium sancti Basoli, ecclesiam in Viriziaco in honore sanctæ Mariæ constructam, cum omnibus ad ipsam pertinentibus, simulque locellum qui Wasciacus dicitur. Immunitatem quoque ipsis monachis, sub Petrone abbate ibidem Deo servientibus instituit, ut nullus ecclesiasticorum iudicium eos indebite in aliquo inquietare præsumeret, sed eis quieto ordine sub sancta regula vivere, ac Deo servire liceret. Præceptum etiam immunitatis a Childeberto rege (*Childebertus III*) super teloneis et quibusdam tributis, ecclesiæ Remensi obtinuit. Cui Ludovicus quoque rex, sub ecclesiæ suæ nomine, res quasdam in Molliaco super fluvium Vidulam, quas quibusdam infidelibus suis ejectis receperat, auctoritatis suæ præcepto concessit. Hujus etiam tempore tradidit Grimoaldus vir illustris sancto Remigio villas suas Calmiciacum et Victuriacum (*Mally, Veeste*), pro animæ suæ remedio.

Hic beatus Nivardus, dum ex communi consensu totius concilii præsulum Galliæ, Namnetis, Romani jussione pontificis, exhibiti, rege favente, restruxisset ecclesiam monasterii super ripam Maternæ fluminis, in loco nuncupato Villari, dudum siti, sed a barbaris diruti, et ab eo constructa hæc funditus eccidisset ecclesia, in alio loco rursus ab eo restructa, rursus traditur corruisse. Quadam vero die veniens de villa Sparnaco, simul comitante secum præfato abbate Berecario, visum sibi est, transito flumine, debere paululum requiescere: sicque caput

(5) Idem latius refertur in Vita S. Bercharii.

A in sinum sedentis reclinans Berecari, obdormivit, et visum vidit, scilicet columbam locum silvæ circumire, et in fago quadam post hanc circumitionem resedisse; idque tertio columbam videt eandem egisse, tumque caelos petisse (5). Quam visionem, sicut ipse in somnis, ita prædictus quoque Berecarius vigilans fertur accepisse. Quo viso compunctus idem cæpit abbas fundere lacrymas. Expectatus autem beatus præsul a somno, ex lacrymis ejus illi faciem reperit udam; et interrogans quæ illi causa fletus existeret, accipit cum propter sui ruinam flevisse operis. Invicemque sibi visi referentibus, traditur pontifex hæc etiam cuidam Dei servo, nomine Bavoni, cujus erat ipsa possessio, visa narrasse. Qui oratorium in honore sanctæ crucis illic habens, ibi conversabatur. Qui etiam postquam visionem præsulis, et ejus agnovit voluntatem, obtulit illi eandem possessionem suam, partem quoque possessionis ejusdem fratris sui, nomine Baldini. Alterius vero fratris, Theoderamni nomine, causam retulit, quod esset scilicet in factione contra Reorum comitem, qui Remensis post extitit episcopus, pro filiis ejus, quos occiderat in ultione filiorum suorum, quos Reolus pro latrocinio quod exercebant, suspensio necaverat. Unde dominus Nivardus eum cum Reolo, qui neptem suam filiam Childerici habebat uxorem, pacificavit; et sic ipse Theoderamnus simul cum cæteris fratribus suis eandem possessionem sancto Nivardo, commutatione ab eo sumpta, tradidit. Mox idem præsul succidi silvam jubens, in honore sancti Petri et omnium apostolorum illi construxit ecclesiam, et ubi resedisse columbam viderat, altare instituit, collectisque servis Dei monasterium ordinavit. Ubi etiam præfatus Theoderamnus monachus efficitur. Sed et Reolus filium suum nomine Gedeonem, de nepte sancti Nivardi susceptum, ibi monachum fieri petiit et rerum suarum partem ad idem monasterium condonavit. Beatus autem Nivardus, constituto monasterio, quicquid possessionum ante episcopatum fuerat visus habere ad ipsum locum tradidit, et exhortatus beatum Reolum, religionis ei suavis assumere habitum. Privilegium quoque, poscente præfato abbate Berecario, eidem contulit monasterio: ut scilicet ipse præsul idem monasterium in sui juris dominatione dum adviveret, conservaret, et ut post suum decessum Remensis episcopus ipsum cænobium gubernet, et eosdem monachos contra omnes adversitates defendat; ipsi vero monachi potestatem habeant prælatum sibi regulariter eligendi, prout in descriptione ipsius privilegii continetur. Post hæc in ecclesiola sanctæ Mariæ, quam in eodem monasterio construxerat, obisse fertur, et ad ecclesiam sancti Remigii Remis deportatus, ibidem sepultus est.

CAPUT VIII.

De translatione sanctæ Helenæ ad ipsius sancti monasterium.

Ad prænotatum hujus sancti viri cænobium beatæ

Helene regine constat corpus ab urbe Roma de-
vectum. Quod quidam presbyter Remensis pa-
rochiæ, Tergisus nomine, Romam profectus,
noctis inopinus in ecclesia remanens tempore,
furatus cautissime secum studuit deferre. Qui dum
jam secundam mansionem haberet, in silva quæ
civitati adjacet Sutriæ, in crastinum unus e co-
mitibus ejus pignora sancta levare super asellum
gestiens, ea minime valuit movere. At stupidus hæc
magistro notificat; qui concitus pergens, thesaurum
pavidus apprehensum jumento sine gravitate ponde-
ris imposuit, cum esset inferior repulso viribus cor-
poris. Confessus est autem idem minister nocturno
se pollutum fuisse somnio. Venientes ad rapidissi-
mum fluvium Taram, cum illum non auderent in-
gredi, propter validissimum ipsius impetum, animal
sacro tutum munere, sponte descendit in flumine.
Quem secutus alter asellus ferens presbyterum, licet
undis pene videretur immersus, transiit tamen flu-
vium, cum latera fluctibus non tinxisse probaretur
alui pignoris bajulus. Item dum superant Alpium
juga quædam comes hujus itineris puella in præceps
labitur acta. Quæ dum miserabiliter volvitur per
devexa, socii beatæ reginæ proclamantes expetunt
patrocinia: cum subito in prærupto montis hæsit
latere delapsa; sicque demissis fasciis retrahitur
incolumis ad superiora, nullam, ceu visum sibi est,
lesionem perpressa. Quibus compertis nonnulli mi-
raculis, devotius hujus oneris famulabantur obse-
quiis. Inter quos equo quidam desiliens, beatæ super-
imponit pignora, descensuque montis artam in-
gressus semitam, propriis onus extollit hume is. At
subito lubrica pede seculo ruit in præceps, sacra
tamen brachiis astricta nullatenus omittens mu-
nera: cum protinus, turba sequente nomen reginæ
precibus ingeminante, equus, qui sacra gesserat,
suam nihil pendens ruinam, ruentem anterioribus
hominem cruribus amplexus, tandiu eum, Deo se sus-
tinente tenuit, donec ab incolis subter degentibus
glacies ferro crispata, et tam homo quam equus in
callem sunt funibus revocati. Pervenientes autem
ad pagum Lingonicum, in vicum qui vocatur Osi-
mus, ecclesie beati Winebaldi, almas intulerunt reli-
quias. Ubi quædam contracta genibus repens mu-
liercula, mox ut horum gestamen pignorum attigit,
ad sua revocatis officia nervis, sanitati perfectissime
redditur. Inde itinere unius diei peracto, quidam
omnibus jam per sexannium dissolutus artubus, lin-
teum beatæ reginæ cum gladio mittit in munere.
Sed antequam conjux ejus ad eum, quæ hæc detul-
lerat munuscula, rediret, infirmus idem membrorum
omnium recuperat munia. His auditis, quædam ma-
tris ab utero cæca puella deducitur huc ad sancta
præsidia, moxque dum feretrum beatæ contigit Do-
minæ, depulsa lumen recepit cæcitate. Ingressis vil-
lam Avergam quædam muta, sed et officio manuum
destituta, progreditur obviam, quæ statim, recupe-
ratis membrorum muniis, optatam invenire inveni-
medelam.

A Deinde venerando hoc in ecclesia villæ Falesiæ
posito munere, quidam lunaticus eandem basilicam
est ingressus. Tum novissime vexatus, merita bea-
tissimæ petentibus cunctis plenissime regreditur ab-
solutus, integra scilicet sospitate donatus. In eadem
villa quidam morbo attritus tria grabato exegerat
lustra, carne jam ita putrefacta ut viginti tria e cor-
pore ipsius cecidisse feratur ossa: qui ad divam per-
latus medicatricem, virtute divina erectus, stupente
populo redditur sanus. Quædam quoque puella, no-
mine Bava, genibus attracta repens, utpote utroque
poplite contracto matris ex utero, basibus hic solida-
tis, recto recessit vestigio, quæque postmodum Rem-
is in sancto permansit proposito. Accedit quoque
semina, quæ paralysi resoluta linguæ penitus ami-
serat officia, laxisque nervis, dextræ manus in-
utilia dependebant vinculo. Cujus allatus in munere
lenteolus, ut thecam sacri concepit corporis, mul-
lier pristinæ munia perfectæ recepit salutis. Quidam
surdus a nativitate vervecem adduxit, ecclesiam
ingressus ad missarum solennia stetit. Ut ad Evan-
gelium ventum est recitandum, verba vitæ insolita
cœpit aure percipere; quo perfecto curatus con-
fessus est Evangelium se nunquam prius audisse.
Pater quidam lactentis advenit pueri, quem ad exi-
tium janijamque vis impellebat ægritudinis. Genitor
ergo, votum pro vita vovens nati, rediit, et puerum,
qui per quinque jam dies fomenta spreverat mammae,
reperit incolumem, lacque sugentem. Paralyticus qui-
dam Trevirorum e sinibus est advectus, qui septem du-
dum vicibus omnium membrorum soliditatem adeptus,
toties, carnis se prementibus desiderii, miserabiliter
est recontractus. Qui postquam propria confessus
est facinora, quod non egerat jam vicesimus volve-
batur annus, permansura deinceps est sanitate po-
tius. Allata est item mulier quædam, dextro latere
pestis immunitate resoluta, quæ perfectam conse-
cuta medelam, reversa est sana. Item, adducitur
mane mulier cæca, quæ hora rulitante tertia, gemina
regreditur illuminata lucerna.

Denique ut perlata est ad præfatum Altumvilla-
rense monasterium sacratissima gleba, quibusdam
dubitantibus an ipsa foret Helena Constantini Augu-
sti genitrix, vitalisque ligni reperitrix, id probabili
Christus asseverare dignatur aquæ indicio, triduano
supplicatus jejunio. Mittuntur etiam tres fratres ex
eodem monasterio Romam, ad indagandum transla-
tionis hujus beatæ reginæ certitudinem; qui red-
euntes et veritatis hujus indaginem, et geminatum
gaudium, corpus videlicet beati Polycarpi presby-
teri, collegæ sancti Sebastiani, huic attulere co-
nobio.

Hujus beatæ reginæ quondam natali die immi-
nente, piscatores monachorum noctu capturæ in-
stabant piscium in Materna flumine, cassoque fru-
strati per totam fere noctem labore, tandem con-
questi, sanctam Helenam pro sua coeperunt inela-
mare fatigatione. Tum in Dei, et in ipsius nomine
laxantes rete, gemino ditati gaudent esoge. Sed mox

unus horum repetens matrem, quodam gaudia interpolavit merore. Demque rursus queruntur, iterumque dominam inclamando turbantur, piscis clapsus mirabiliter dans saltum ab imo, superiorem retis funem tenacissimo corripit morsu, et sic inherens funi pendit, donec stupefactus eum tandem piscator gratanter excepit.

CAPUT IX.

De translatione sancti Sindulfi ad idem monasterium.

Ad hoc monasterium beati Sindulfi translata sunt ossa, quæ in villa quæ dicitur Alsontia, fuerant posita, ubi Deo idem sanctus vir sacerdotali servierat officio, et ubi pluribus post obitum claruerat miraculis. Cujus pignora ut perlata sunt ad villam, quæ dicitur Spida, mulier quædam cæca pristinum gavisa est lumen adeptæ. Cumque appropinquarent jam portæ civitatis Remensis, obviam properante populi multitudine, accessit quædam muta et debilis manu puella; quæ ut se terræ prostravit, ab utraque sanari peste promeruit. Allata est illuc quædam muliercula manibus, genibusque contracta, quæ continuo, ut est ad terram deposita, sanitati letatur restituta. Sed ubi victa luxu gloriari cœpit, quod eam vellet, nollet, vir suus reciperet, qui eam infirmitatis hujus causa dimiserat, ad depulsam rursus est miseriam revoluta. Item ut posita sunt beati viri membra in ecclesia, coram altari sanctæ Mariæ, advenit quædam puella reptans genibus contracta: quæ virtute erecta, hujus sancti meritis astitit sana. Adducitur etiam quædam jam per annos septem cæca, quæ mox ut valvas templi attigit, lumen recipere meruit. Celebratis missæ sacramentis, defertur inde corpus beati viri ad basilicam sancti Remigii. In crastinum perfertur ad monasterium Avennacum, et occurrentibus sanctimonialibus, advenit quidam jam duobus annis claudus; qui ubi se prostravit in humum, surgens priscum cœpit figere gressum. Affertur etiam quædam contracta, membrisque resoluta, quæ sine mora sospitati gaudet restituta. Tum perlatum est munus hoc venerabile ad monasterium Altumvillarense, ubi quædam puellula advecta a primo natalitatis anno cæca, ut ad januam monasterii pervenit, lucem videre cœpit. Duo germani provectæ fratres ætatis sub uno anno luce privati oratorium ingressi, ut se dederunt in orationem, cruor eis pro lacrymis fluere cœpit ex oculis; moxque lumine recepto, lætantur sepulcrum videre sanatoris. Quædam Deo sacrata votum habuit cum sociis, ut iret ad locum pignoris; quæ de itinere medio cæteris iter peragentibus ceptum reversa, ut ad suæ locum cellule pervenit, poplitibus, brachiisque contracta dirigit. Postea, plaustro ad præfatum devecta cœnobium, postquam aliquandiu ibidem in hac est ægritudine remorata, exultat tandem pristina sibi sospitate redhibita.

CAPUT X.

De sancto Reolo episcopo.

Post S. Nivardum præfatus dominus Reolus (*saint*

Rienf) episcopium hoc est adeptus, quod tam hæreditariis, quam emptitiis invenitur auxisse rebus. Qui ex præcepto domni Nivardi causas apud regiam majestatem pro rebus ecclesiasticis, vel colonorum legibus egisse ac evicisse reperitur. Ipse vero beatus Reolus in episcopatu jam positus magnam habuit intensionem, pro rebus præmissi sancti Nivardi episcopi, cum Gundeberto regis optimate, ipsius domni Nivardi fratre germano, dicente Gundeberto quod villæ germani sui Nivonis episcopi, tam de paterna, quam de materna hæreditate, quas Nivo moriens dereliquerat, ipsi jure legitimo deberentur. At contra dominus Reolus vel agentes sui dicebant, quod dominus Nivardus omnem rem suam, pro animæ suæ remedio, ad loca sanctorum per sua instrumenta contulisset, scilicet ad ecclesiam sanctæ Mariæ, et sancti Remigii, atque ad monasterium Altumvillare, necnon et Viriziacum, ubi dominus Basolus in corpore requiescit; quæ monasteria ipse dominus Nivo suo construxerat, vel restruxerat opere. Item, Remis ad monasterium puellarum, ubi Boba præesse videbatur abbatissa. Item sanctis Rufino et Valerio, vel per reliqua loca sanctorum. Sed dum inter utramque partem hæc intentio verteretur, meditantibus pacificis tandem personis, eo ignore ad pacem concordia redierunt, ut Gundebertus ea quæ ultra Ligerim fuerant Emmæ genitricis ipsorum, absque repetitione Reoli episcopi, vel agentium suorum, in sua reciperet potestate. Reliqua vero, quæcunque bonæ memoriæ dominus Nivo ad loca sanctorum per sua instrumenta delegavit, ad integrum eadem sanctorum loca perpetualiter absque repetitione Gundeberti, vel hæredum suorum cum Dei adjutorio possiderent. Unde conventiale quoque scriptum digestum apud nos adhuc reservatur, utriusque partis assignatione roboratum.

Hic partem villæ Diciaci positus in episcopatu emit; item, mansum et campos in villari Bersiniaco [*ms.*, Hersiniaco]; item, mansos aliquos plusquam quatuor infra civitatem Remensem a diversis personis, et alia quædam; item, portionem de villa, quæ dicitur Mons Allonis; item partes villarum Rosiciaci et Popiciaci, et alia nonnulla, tam prædia quam mancipia, ejus temporibus tradidit vir illustris Waratus ad ecclesias sanctæ Mariæ, et sancti Remigii Remis Cruciniacum (*Cruny*) montem, Curham villam (*Courville*), cum Acciniaco, in pago Tardenensi (*Arcini en Tardenois*). Quædam denique hic beatus præsul Reolus ex rebus ecclesiæ invenit cum quibusdam personis commutasse, partium scilicet liberata opportunitate.

Habuit filiam Deo sacram in monasterio quod Ebrounus Suessionis construxit, sub sancta regula conversantem, nomine Odilam, quam ex legitimo susceperat ante clericatum matrimonio; cui villas quasdam tam in pago Remensi, vel Bellovagensi, quam etiam in partibus Transjgeranis, eo tradidit jure, ut ad idem monasterium res ipsæ post ejus decessum proficerent omni tempore.

Construxit hic venerabilis præsul monasterium A Orbacense, in loco quem promeruit dono regis Theoderici, per ipsius licentiam, suffragante quoque Ebroino majore domus. Impetravitque dominus idem Reolus a monasterio Rasbacensi sex monachos, qui regimina sanctæ regulæ ibidem tenerent, et alios edocerent. Ex quibus unum, Landemarum [i. Leudomarum] nomine, in eodem loco abbatem constituit, qui rexit idem monasterium donec vixit. Nam licet ab Odone quodam fuerit expulsus, a Childeberto tamen rege postea restitutus est. Post cujus obitum dominus Rigobertus archiepiscopus ipsum recepit et rexit. Hujus monasterii monachum, nomine Hucboldum, nuper Hungari comprehensum trucidare nisi sunt; sed nequaquam ferro incidere potuerunt (6). Nam ut idem refert, et nonnulli captivi qui viderant, reversi nunc quoque testantur, dum sagittis cum nudum undique barbari petissent, ut ab adamante relisæ, sic ab ejus corpore resiliabant sagittæ, nec signum ictus ullum apparebat in cute, sed et omni conatu gladio percussus, nihilominus mansit intemeratus. Unde et Deum dicentes eum esse, duxerunt reveriti secum, donec redemptus a quodam episcopo, atque dimissus reveritur.

CAPUT XI.

De sancto Rigoberto.

Præfato domno Reolo beatus Rigobertus successit in episcopatu, ejus, ut traditur, etiam carne propinquus in regione Ribuariorum (*pays de Ribemot*) nobili prosapia genitus; patre siquidem ex eodem pago, nomine Constantino, matre vero ex Porcensi oriunda territorio; vir piis moribus instructus, et virtutum insignibus adornatus. Qui nonnulla in episcopio collapsa reperiens, reparavit. Sed canonicam clericis religionem restituit ac sufficientia victualia constituit, et prædia quædam illis contulit, necnon ærarium commune usibus eorum instituit. Ad quod has villas delegavit; Gerniacam cortem (*Gernicourt*), Musceium Roceium, Williniacum Rivum, Curcellas; ecclesiam quoque S. Hilarii, cum suburbio ad eam pertinente, scilicet ut in annua transitus sui die sufficiens eis inde refectio pararetur; quæ superessent, ipsis communiter dividenda cederent. Famulos quoque, et eorum colonias ad necessaria canonicorum servitia deputavit, et eosdem Christi pauperes rerum suarum hæredes fieri destinavit. Harum vero summa rerum in 40 vel amplius mansos colligitur. Nonnullas etiam episcopi villas, descriptis earum coloniis, servitiisque, rite disposuit.

Res etiam quibus episcopum auxit quasdam dato pretio comparavit, ut villam, nomine Cartobram, in pago Tardonensi, a Goinnoaldo, pro qua dedisse traditur auri solidos quingentos, et in villa, cui nomen Turba, mansos duos, a diversis personis. Item portionem de villa quæ dicitur Campaniaca, super fluvium Vidulam, ab Hosono [*ms.*, Hosonio], pro

qua dedisse reperitur in auro solidos 140. Item, a quadam consobrina sua, nomine Gilsinda, portionem de villa Bracancio [*Briquenay*] super fluvium Rotumnam, cum mancipiis, ædificiis, et omnibus ad ipsam possessionem pertinentibus. Item ab eadem Gilsinda partem quamdam de villa Bobiliniaca supra fluvium Suippiam [*Boul sur Snippe*], cum domibus, mancipiis, pratis, campis, et cæteris ad eandem possessionem pertinentibus; pro quibus rebus in auro solidos centum invenitur dedisse. Quasdam quoque res trans Ligerim non modico auri dato pondere reperitur emisse. Quædam quoque cum aliquibus personis invenitur commutasse, pro partium scilicet oportunitate. A Dagoberto [*Dagobert II*] denique rege præceptum immunitatis suæ obtinuit ecclesiæ, suggerens eidem regi, qualiter ipsa ecclesiæ sub præcedentibus Francorum regibus, a tempore domni Remigii et Clodovei regis, quem ipse baptizavit, ab omni functionum publicarum jngo liberrima semper exstiterit. Qui præfatus rex hoc beneficium confirmare vel innovare disponens, cum consilio procerum suorum statuit, ad prædecessorum formam regum, præcipient ut omnes ipsius sanctæ Dei ecclesiæ res, tam in Campania, et infra urbem, vel suburbanis, quam in Austrasia, seu Neustria, vel Burgundia, seu partibus Massiliæ, in Rodonico etiam, Cavalitano, Arvernico, Turonico, Pictavico, Lemovicino, vel ubicunque infra regna ejus ipsa Remensis ecclesiæ, vel basilicæ beatissimi Remigii villas aut homines habere videbatur, sub integra immunitate omni tempore possent manere. Sic quoque ut nullus iudex publicus in ipsas terras auderet ingredi, ut mansiones intrando faceret, aut qualibet judicia, vel xenia ibidem exigere ullatenus præsumeret; sed quodcunque a prædecessoribus suis regibus ecclesiæ Remensi vel basilicæ sancti Remigii fuerat concessum, cunctis diebus eadem ecclesiæ valeret habere conservatum. Sed et a filio ipsius super hujusce auctoritatis corroborazione, et a cæteris sui temporis regibus, immunitatis, ac teloneorum remissionis præcepta ecclesiæ suæ studuit obtinere. Item, Theoderici regis specialiter pro villa Calmiciaco, quam Grimoaldus vir illustris ecclesiæ Remensi contulerat. Quarum adhuc regaliū monumenta præceptionum in archivo sanctæ hujus Remensis conservantur ecclesiæ.

Hic venerabilis præsul Pippinum majorem domus regis traditur amicissimum habuisse; cui eulogias pro benedictione crebro solebat mittere. Ad quem collocuturus, dum venisset aliquando, cepit idem princeps requirere, quid huic sancto Patri gratum potuisset offerre. Morabatur autem tunc apud Gerniacam cortem, quam villam eidem oblatam, ubi gratam haberi beato pontifici comperit, offert ei, ut quantum vellet in gyro acciperet, vel quantum circumiret, dum ille meridie quiesceret. Beatus itaque Rigobertus, exemplum beatissimi Remigii secutus,

(6) Item refert auctor in Chronico ad annum 937.

per fines qui manifestissime patent, pergens, passim itineris sui litem ponere præcepit, ut litem discerneret arvis. Cui regresso surgens Pippinus a somno, largitus est omnem quem circuitu suo concluderat locum. Ad indicium vero memorabile super hoc itineris sui vernantior omni tempore, quam in cæteris circa locis, visitur herba virere. Est et aliud non contemnendæ rei miraculum, quod procul dubio meritis ipsius constat eisdem rebus a Domino prærogatum. Siquidem postquam ejus cessere dominio, fertur eas nunquam læsisse tempestas, nec cecidisse super illas grando; et cum in locis contiguus videbatur cadere, fines eorum non præsumit attingere.

Denique res istas, vel cætera quæ visus est obtinuisse, nullo mundanæ cupiditatis impetravit obtento; sed ecclesiæ suæ in cunctis consulens utilitatibus, illam constituit hæredem. Plures etiam rerum suarum participes fecit ecclesias, ut variis chartarum docemur instrumentis. Sub ipsius episcopatu dedit Ado quidam abbas ad ecclesiam sanctæ Mariæ Remensis res suas sitas in pago Laudunensi, in vico, qui dicitur Rausidus [c. i, Raosidus], cum adjacentiis earum, domibus scilicet, colonis, campis, vineis, pratis, silvis, piscinis, aquis, aquarumve decursibus, et omnibus appendiciis. Item ad matriculam sancti Remigii res quasdam in pago Tardonensi, in villa Corneciaco constitutas. Diverse quoque personæ in locis diversis res suas pro animarum remedio ecclesiæ Remensi sub hoc Patre beatissimo tradiderunt, ut Beroaldus [ms., Heroaldus] et Sairebertus in monte Betelini, et Taxovariis domos, arva, mancipia, vineas ac silvas: Gaifredus et Austreberta in pago Laudunensi, in villa Warocio, mansos cum terris adjacentibus, vineis ac mancipiis. Abbo res suas sitas in pago Porcensi, villa Augusta. Landemarus in Camarciaco, in pago Remensi, mansos cum ædificiis, mancipiis, ruribus, vineis, silvis, pratis, et cæteris adjacentiis. Rodemarus res suas sitas in vico Castricensi. Item Austrebertus suas in eadem villa. Quarum adhuc exemplaria traditionum apud nos condita reservantur.

CAPUT XII.

De expulsiōe ipsius ab urbe Remensi.

(An. 717, *Sigeb.* 7, 8.) Orta denique simulate inter regem Chilpericum et Karolum præfati Pippini filium, majoremque domus Ragemfridum, Karolus iste prope urbem transiens Remorum, clamasse fertur ad beatum Rigobertum supra portam civitatis situm, ut ei juberet eandem portam aperiri, quatenus ad ecclesiam sanctæ Dei Genitricis oratum posset abire. Cui crebris in idipsum vocibus instanti respondisse vir Domini perhibetur, quod non illi eam prius aperiret, donec sciret quem finem lis cœpta perciperet; ne forte urbem sibi commissam ipsi diripiendam proderet, qui aliarum res nonnullas urbium diripisset. Ad hæc Karolus cominatus assertur foribunde, quod si reverteretur victor in pace, non ultra idem vir Dei tutum maneret in eadem civitate. Supra portam

A siquidem, quæ dicitur Basilicarum, vel quod basilicæ in gyro sui dispositis abundaverit, vel quod euntibus ad basilicas in vico sancti Remigii sitas pervia fuerit, hic benedictus Domini consuevisse traditur commorari, quod apertis cœnaculi sui fenestris, loca sanctorum beati Remigii, cæterorumque orandi gratia solitus fuerat contemplari.

Oratorium quoque super eandem portam construxerat in honore sancti Michaelis archangeli, de quo in contiguam sancti Petri ecclesiam descendere morem fecerat orationis amore. Quod oratorium non paucò tempore perseveravit ibidem, donec Ludovicus imperator idem sancti Petri monasterium Alpaidi filie suæ dedit. Cujus mulieris vir, nomine Bego, præfatum domi jussit oratorium; quia scilicet quadam die caput in superliminari ejusdem ostioli graviter eliserit, eo quod statura procerus fuerit, et erecto collo ambulaverit, nec ad introeundum seipsum humiliaverit: prætendens quod fenestram obnuberet ecclesiæ præ sui celsitudine. Quod tamen oratorium ut cœpit everti, mox ille corripitur a demone, ut erat in pago Laudunensi, procul ab urbe Remensi. Porro per hujus portæ viam pulvis et venti mistim ferebantur, unde et tenebræ urbi videbantur illate: nec per eandem viam facile valebat quisquam incedere. Hoc autem oratorium modo reparatum, et in præmemorato beati Michaelis veneratur honore restitutum.

Præfatus itaque Karolus ut principatum bello adeptus est, hunc virum Domini Rigobertum patronum suum, qui, ut traditur, cum de lavacro sancto suscepit, episcopatu deturbavit, et eundem Miloni sola tonsura clerico, quod [i, qui] secum processerat ad bellum, dedit hoc episcopium. Hic Karolus ex ancille stupro natus, ut in annalibus regum de eo legitur, cæteris qui ante se fuerant audacior regibus, non solum istum, sed etiam alios episcopos regni Francorum laicis hominibus et comitibus dedit; ita ut episcopis nihil potestatis in rebus ecclesiarum permitteret. Verum quod contra hunc virum sanctum, et alias ecclesias Christi perpetravit malum, justo judicio Dominus refudit in caput ejus. De quo Patrum scripta relatione traditur, quod sanctus Eucherius, cujus in monasterio sancti Trudonis humatum est corpus, Aurelianensium quondam episcopus, dum in oratione positus, mente cœlestibus intenderet, ad alteram vitam raptus, inter cætera quæ Domino sibi velante conspexit, hunc Karolum in inferno inferiori torqueri vidit. Cui de hoc sciscitanti responsum est ab angelo ductore suo, quod sanctorum judicio, qui in futuro examine cum Domino judicabunt, quorum res abstulit, sempiternis sit pœnis deputatus. Qui beatus Eucherius ad sæculum reversus, sancto Bonifacio, qui tunc Galliis, ad restituenda jura canonica, fuerat ab apostolica sede prælatus, et Fulrado abbati monasterii sancti Dionysii, et summo capellano regis Pippini, hæc indicare studuit, dans in assertione, ut ad sepulcrum ejus accedentes, si corpus ipsius inibi non reperiret-

riat, quæ de illo referebat, vera esse scirent. Quis ad locum, ubi corpus ejusdem Karoli (*Car. Martelli*) sepultum fuerat, venientibus, et sepulcrum ipsius aperientibus, subito visus est serpens egressus; et totum illud sepulcrum vacuum reperitur interius, sicque denigratum, ac si fuisset flammis exustum. De præf. to denique Milone Zacharias papa Romanus, prænovato sancto Bonifacio inter cætera, quæ ad eum mandata dixerit, ita scribit (*ZACHARIAS ep. 12*): « De Milone autem, et ejusmodi similibus, qui ecclesiis Dei plurimum noceant, ut a tali nefario opere recedant, juxta Apostoli vocem, opportune, inopportune prædica (*II Tim. iv*). Si acquieverint admonitionibus tuis, salvabunt animas suas; sin vero, ipsi peribunt obvoluti in peccatis suis; tu autem, qui recte prædicas, non perdes mercedem tuam. »

Cæterum sanctus Domini Rigobertus, Dominicis contemperando præceptis, quibus jubetur sub persecutione de civitate in civitatem fugere, secessit in Vasconiam. Ibi exsulando, dum multorum sancto fervore memorias sanctorum lustraret, quandam ingressus basilicam, donec insistit orationibus, campanæ pulsantur ex more, ibidemque duo pulsata signa sonitum nullum reperiuntur dedisse. Tunc sacerdos et alii circumstantes sollicitè perscrutantur, quis sit, et unde advenerit. Ille se proficitur clericum, et de Francia profectum. Adjicientes illi, super novæ rei sciscitantur eventum; cur scilicet impulsus eorum consuetè non resonent signa. At ille duo pandit sibi de quadam ecclesia sua furtim ablata, arbitrarique se, ne forte sint ea. Quibus sibi ostensis, ut asserit sua fuisse, experimenti gratia rogatur pulsare illa. Ad ejus impulsum his altissime reboantibus, vera dixisse comprobatur. Ita cunctis super hujusmodi facto stupentibus, sibi sibi notæ redduntur; et ipse tam admiratione quam veneratione dignus habetur, quæ postmodum in Franciam relatæ, et ecclesiæ Gerniacæ cortis sunt restitutæ.

Fertur hunc virum Dei præfatus Milo (cui episcopum Remense datum fuerat a Karolo) functus legatione apud Vascones in hac regione reperiisse, eique ut in Franciam reverteretur suavis, suumque sibi redhibendum episcopum spondidisse. Qui regressus petitur a Milone, ut res quas ecclesiæ jam delegaverat, in jus proprium sibi traderet; quod eo nullatenus assentiente, et Milone se de pollicitatione mutante, altare tantum vir Dei sibi rogat concedi sanctæ Dei genitricis Mariæ, ut scilicet in eo missas sibi liceat celebrare. Quo demum obtento, habitavit in Gerniaca corte tempore non paucò, vitam in humilitate, paritate, vigiliis, orationibus, et elemosynis, cæterorumque bonorum operum exhibitionibus agens. Morisque fuit ei, civitatem Remorum frequenter invisere, et in arceatæ Mariæ missas, ut optaverat, celebrare. Tum per ecclesias sancti Mauricii ad sanctum Remigium orandi gratia pergere. Inde sancti Theoderici monasterium visitare, ac per ecclesiam sancti Cyrici

A de Culmiciaco ad sanctum Petrum in Gerulacum cortem redire.

CAPUT XIII.

De miraculis in vita ipsius ostensis.

Contigit itaque quondam, dum ad sanctum Cyricum oratum venisset in Culmiciacum, locutum eum cum œconomo Remensis ecclesiæ qui aderat: rogatusque ad prandium, recusavit, utpote missas acturus ad sanctum Petrum. Interea mulier quædam anserem attulit vicedomino, quem ille offerens episcopo, petit ut jubeat recipi, secumque deferri. Quem puer viri Dei suscipiens ferebat, cum subito de manibus ejus evadens avolavit, spemque resumendi puero abstulit. At Pater sanctus puerum vehementer anxiatum conspiciens, blande, cœu vir mitissimus, consolatur, docens de temporalium amissione rerum nequaquam flendum vel contristandum; quinimo semper in Domino, qui dat omnibus affluenter (*Jac. i*), sperandum. Et ecce post aliquod spatium, avis ultro revolans, ad terram coram sancto præsule descendit, eumque quasi prædux præiens, nusquam a tramite deviat, donec ad Gerniacam cortem quo ibant, pervenit. Quam vir Domini non passus occidi, præviam habebat itineris. Fertur enim ante se cursitare solita, dum civitatem adibat, aut redibat. Hujus beati præsulis Adrianus, sedis apostolicæ pontifex, meminit in epistola sua Tilpino, post episcopo Remensi directâ, in qua et querimoniam facit super eo, scribens in hunc modum: « Tua fraternitas nobis retulit, quia faciente discordia inter Francos, archiepiscopus Remensis, nomine Rigobertus, a sede contra canones dejectus et expulsus fuit, sine ullo crimine, et sine ullo episcoporum judicio, et sine ullo apostolicæ sedis consensu, vel interrogatione; sed solummodo quod antea non consensit in parte [*or., partem*] illius, qui postea partem illam de illo regno in sua potestate accepit, in qua parte Remensis civitas est (*id est in regno Austriæ*) et donatus, atque magis usurpatus contra Deum et ejus auctoritatem fuit ille episcopatus, simul cum alio episcopatu, et alijs ecclesiis, a sæcularibus potestatibus Miloni cuidam, sola tonsura clerico nihil sapienti de ordine ecclesiastico, et alij episcopatus de ipsa Remensi diocesi diverso modo essent divisi, et aliqui ex magna parte sine episcopis consistentes, et ad alios metropolitânos episcopi et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indebita habebant, et a suis episcopis indicari et distringi non sustinebant, et clerici, et sacerdotes, et monachi, et sanctimonialis sine lege ecclesiastica pro voluntate et licentia vivebant, » etc.

CAPUT XIV.

De obitu et sepultura ipsius.

Hic denique beatus præsul Rigobertus actibus egregiis, magnisque virtutibus pollens, annos plures in hac exegit conversatione, consummataque viriliter præsentis vitæ militiâ, decessit pridie Nonas Januarii. Humatus est autem venerabiliter a sacer-

dotibus in præfata villa, in qua morari solebat, in ecclesia sancti Petri, ad australem plagam altaris. Qui multis hic post sanctam depositionem suam refulgens miraculis, quanti sit apud Deum meriti, patenter innotuit; quæ tamen mira ob incuriam, vel scriptorum raritatem, non fuere descripta.

Tres siquidem claudi ab incolis ejusdem loci memorantur inibi fuisse curati. Cujus redhibitæ sanitatis indicia bacilli videlicet ac scabella, in eadem ecclesia diu sunt reservata, donec exinde beata ejus sunt pignora translata. Quædam quoque mulier cæca, nomine Ansildis [i. Ausisdis], ipsius loci habitatrix, ibi pristinum meritis hujus patrocinantibus lumen recepit oculorum. Puer quidem, scholaribus apud loci presbyterum studiis deditus, lascive quondam ludendo supra tumulum ejus subsilire cepit, non dans honorem Deo, neque sancto ipsius ibidem sepulto. Sed ut sepulti meritum panderetur, et hujusmodi præsumptio cohiberetur, continuo pes illius indoluit; moxque claudus effectus, officium pedis unius amisit. Quo comperto, presbyter cancellos inibi circa tumbam, ne quis ignarus simile quid pateretur, fieri procuravit. In eadem basilica voces tantæ dulcedinis post ejus sepulturam sæpius auditæ narrantur, ut nonnisi angelicæ comprobentur. Lux quoque tantæ claritatis mediis inibi notibus emicuit, ut solis fulgorem vicisse videretur, quæ magno etiam quondam jubare, sacerdotis contiguam penetravit ædiculam. Quo viso tantus timor invasit presbyterum, ut abinde majorum huic loco reverentiam exhibuit, quam antea solitus fuerit. Ad hoc viri Dei sepulcrum diversis ab ægritudinibus multi curantur infirmi. Frigoritici quidam cum fide venientes, candelam in votis offerunt, et abrasum sepulcri pulverem sumunt, quem aquæ mistum bibunt et sanitatem hujus sancti meritis adipiscuntur. Dentium vero doloribus cruciati hunc debitam cum veneratione tumulum deosculantur, et ita curari merentur.

CAPUT XV.

De translatione corporis ejusdem.

Itaque dum in hoc loco hic inclytus Domini confessor pluribus clarificatus signis reniteret, domnus præsul Remensis Hincmarus hinc eum transtulit, et ad cœnobium sancti Theoderici detulit, ac secus ipsius beati viri tumbam posuit. Ubi dum aliquod annis veneratur, plura per eum Dominus mira patrare dignatus est. Multi siquidem febribus vexati, vel dolore dentium fatigati, ejus hic quoque cum fide petentes auxilium, divinum gavisi sunt adepti remedium. Ex quibus mulier quædam, nomine Audinga, de quadam proxima monasterio villa, nomine Colmelecta, febribus attrita, hæc apud se super recuperanda sibi sanitate fecisse traditur experimenta. Tres enim candelas unius fecit quantitatibus, quarum unam nomine sancti Theoderici, alteram sancti Theodulfi, tertiam sancti Rigoberti constituit; quas simul accendens, quæ superaret ardendo, probare disposuit. Quo facto, dum superdurat flagrando quæ

A beati fuerat nomine Rigoberti, mulier id reputans Deo placitum, eidem sancto fieri votum suum instituit. Continuo aliam instaurans candelam, hujus almi viri duntaxat venerationi dicatam, veniensque ad locum designatum, munusculum obtulit; et ante quæsitæ sancti Dei pignora post orationem dormivit, evigilansque desideratam se sospitatem recepisse probavit.

Post annos novem hujus beati præsulis ossa Remorum perferuntur in urbem, et in basilica sancti Dionysii honore dicata locantur, ubi canonicorum sepultura Remensium tunc habebatur. Erat tunc quædam mulier cæca, in villa quam vocant Alamanorum cortem [Aumencouri], quæ dormiens audivit in somnis vocem dicentem sibi: Quid hic facis? cur jaces? Crastina die pontifex Hincmarus et canonici Remenses sanctum transferent Rigobertum. Vade ad illum, et ille te adjuvabit. At illa diluculo consurgens acceleravit, candelam secum deferens, advenire. Quæ mox ad loculum beati pignoris accessit, lumen olim amissum recipere meruit. Surdus etiam quidam translationis hujus æque die veniens, ut locellum sacri corporis bajulum tetigit, auditum statim recepit, qui tali quoque modo se retulit accessitum. Noctu siquidem in diversorio quiescentem persona quædam incognita leviter [i. leniter] hunc in latere percussit et excitavit, excitatumque vocavit. Sensit ille tangentem, sed non audivit, utpote surdus, vocantem. Audierunt tamen qui secum aderant in domo vocem ad sanctum Rigobertum ire quanto citius eum admonentem, licet viderint neminem. Qui confestim abiit, et salutem diu desideratam invenit.

Hujus beati Patris membra veneranda, quoniam ecclesia prænotata necessitate muri civitatis, ob infestationem paganorum construendi, evertiebatur, Fulco præsul urbi postmodum intulit, et in medio ecclesiæ beatæ Dei genitricis Mariæ post altare sanctæ crucis collocavit; ubi plures etiam cum fide accedentes optatam reperere medelam. His fere diebus monachus quidam cœnobii beatissimi Remigii, nomine Sigloardus, validissima febre correptus, impos quoque mentis effici videbatur. Qui dum quadam nocte cubitum perrexisset, incarnatus tamen, et quiescere nullatenus sineretur, arctatus undique, beatum Rigobertum auxilium sibi ferre clamans, invocavit, et optatam protinus sanitatem recuperat.

D Post aliquantum temporis deferuntur hujus sancti viri pignora in pagum Veromandensem ad villam Nemincum, quam Odalricus comes ecclesiæ Remensi tunc temporis contulerat, et Fulco præsul canonicorum victui deputarat, ubi quidam commanebat in proximo presbyter, nomine Signinus, qui magno cruciabatur dentium dolore. Ille audiens hæc pretiosa illuc delata membra, quoniam victus ægritudine impediabatur adire, candelam illo studuit transmittere. Ac licet absens corpore, precibus tamen et lacrymis sanctum Domini Rigobertum non distulit exorare, quatenus per ipsius interventum medelam meretur accipere. Qui mox ut munusculum ejus ad sancti locum

lum pervenit, medicum cœlestem sibi adesse, recepta sanitate, sentire promeruit. Et confestim ad locum sacri medicatoris profectus est, totumque se in lacrymis ante ipsius effundens memoriam, gratias retulit, et quanta sibi per ejus invocationem Patris fecerit Dominus, indicavit. Nec longum post hæc urbi Remorum sacra membra revocarunt, et ecclesia sancti Dionysii extra murum civitatis canonicorum Remensium studio, sumptibusque restructa, ibidem cum beati Theodulfi pignoribus honorifice venerantur. *Mat.*

CAPUT XVI.

De Abel ejus successore.

Beatum Rigobertum secutus Abel in episcopatus ordine reperitur, quamvis eum quidam corepiscopum tantum fuisse tradant. Pontificem tamen *Mum* exstitisse diversis invenimus assertionibus, et maxime in epistolis Zachariæ papæ ad sanctum Bonifacium directis (*ZACHAR. epist. 85, tom. III Concil.*), in quarum una commemorat, indicasse prædictum beatum Bonifacium suis litteris inter cætera, quod tres episcopos per singulas metropolitanas urbes ordinasset, id est, Grimonem in civitate quæ dicitur Rodomus secundum vero Abel, in civitate quæ dicitur Remorum: tertium denique Hartbertum in civitate quæ dicitur Senonis: « Qui et apud nos, inquit, fuit, et tua nobis pariter, et Karlomanni atque Pipini detulit scripta, per quæ suggestisti, ut tria pallia iisdem tribus prænominatis metropolitans dirigere deberemus, quod et largiti sumus pro adunatione et reformatione Ecclesiarum Dei. » Item in alia ipsius ad eundem epistola (*ZACHAR. epist. 9, al. 4*): « De episcopis vero metropolitans, id est Grimone, quem nos jam compertum habemus, Abel, sive Hariberto, quos per unamquamque metropolim per provincias constituisti, hos per tuum testimonium confirmamus, et pallia dirigimus ad eorum firmam stabilitatem, et Ecclesiæ Dei augmentum, ut ita meliori proficiat statu. Qualiter enim [i, etiam] mos pallii sit, vel quomodo fidem suam exponere debeant hic qui pallii uti licentia conceduntur, eis direximus, informantes eos, ut sciat quod [*ms. i, quid*] sit pallii usus, et subjectis viam prædicare salutis, ut ecclesiastica disciplina in ecclesiis eorum immutata servetur, et maneat inconcussa: et sacerdotum, quod in eis fuerit non pollutum, ut antea fuit, sed mundum, et acceptum Deo esse possit, quantum humana conditione [*or. ms., conditio*] valet; ita ut nullus reperiri possit sacris deviare canonibus, et sacrificium mundum eorum ab eis immoletur; ita ut Deus in eorum placetur muneribus, et populis Dei purificata mentibus ex omni squalore sincerum exhibere valeant Christianæ religionis officium. » Sed et quedam chartæ ipsius episcopi reperiuntur nomine titulate.

De quo etiam præfatus Adrianus papa in præmemorata epistola ad Tilpinum archiepiscopum, post illa, quæ superius præmissa sunt, ita subinfert (*ADRIAN. I, ubi supra, c. 13*): « Sanctæ memoriæ Bo-

nifacius archiepiscopus et legatus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et præfatus amabilissimus Fulradus Franciæ archipresbyter, tempore antecessorum nostrorum Zachariæ et Stephani (*Steph. II*) successoris illius, multum laboraverunt, ut bonæ memoriæ prædecessor noster dominus Zacharias pallium archiepiscopo Remensi, Abel nomine, per deprecationem superscripti Bonifacii transmitteret, quod [i, qui] ab illo constitutus fuit, sed ibi permanere permissus non fuit, sed magis contra Deum ejectus est et Remensis Ecclesiæ per multa tempora, et per multos annos sine episcopo fuit, et res ecclesiæ de illo episcopatu ablatae sunt, et per laicos divise sunt, sicut et de aliis episcopatibus, maxime autem Remensi metropolitana civitate.

CAPUT XVII.

De Tilpino episcopo.

Præmissos in episcopatu sequitur Tilpinus, ex monasterio sancti Dionysii assumptus, cui magnus Karolus ab Adriano papa impetrasse pallium reperitur, sicut ejusdem papæ ad ipsum directa pandit epistola, quæ ita incipit:

« ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo confratri nostro TILPINO Ecclesiæ Remensis archiepiscopo (7).

« Quia ad petitionem spiritualis filii nostri et gloriosi regis Francorum Karoli, præbente tibi bonum testimonium de sanctitate et doctrina Fulrando amabilissimo abbate, Franciæ archipresbytero, pallium secundum consuetudinem tibi transmississe nos cum privilegio ut metropolis Ecclesiæ Remensis in suo statu maneret, et [*ms. i. omit. et*] bene memoramus: » Et post aliquanta, quæ de sancto Rigoberto, et Abel superius jam præmissa sunt, cum de rebus ecclesiæ Remensis ablati loqueretur: « Et tua, inquit, fraternitas jam ex magna parte ipsas res apud gloriosum filium nostrum Karolum, et ante ad Carionannum fratrem ejus impetratas habes, et ordinem ex aliqua parte, et in episcopis, et in aliis secundum canonicam, et sanctæ sedis Romanæ auctoritatem directum habes; propterea petisti a nobis, tibi et ecclesiæ tuæ fieri privilegium ex auctoritate beati Petri principis apostolorum et sanctæ sedis Romanæ, ac nostra, ut quod perfectum habes in ante valeat permanere, et quod adhuc perfectum non habes, per nostram auctoritatem possis, auxiliante Deo, et B. Petro apostolo ad perfectionem perducere. Pro quo et nos ardenti animo, et divino juvamine apostolica fulti auctoritate, non solum vetera secundum sacros canones, et apostolica hujus sanctæ sedis decreta statuimus, sed et nova tibi pro tuo bono studio concedimus, atque auctoritate B. Petri principis apostolorum, cui data est a Deo et Salvatore nostro Jesu Christo ligandi, solvendi que potestas peccata hominum in cœlo et in terra (*Matth. xvi; Joann. xxi*), confirmamus atque solidamus. Remensem ecclesiam sicut et antiquitus fuit, metropolim permansuram, et primam suæ dioceseos, sedem esse,

(7) Non exstat inter ejus epistolæ.

et te quē, in eadem sede, cooperante Deo, ordinatus es, primatem ipsius diœcesis esse, cum omnibus civitatibus quæ ab antiquo tempore Remensi metropoli ecclesiæ subjectæ fuerunt, atque etiam perpetuis temporibus tibi et successoribus tuis sit confirmatum. Et hoc interdicentes, ut nullus audeat juxta sanctorum canonum traditionem, ex alio episcopatu illidem translatare, aut constituere episcopum post tuam de hoc sæculo evocationem. Neque aliquis tuas parochias, aut ecclesias, vel civitates subtrahere, neque diœcesim Remensem ullo unquam tempore dividere, sed integra maneat, sicut antiquitus fuit, et sacri canones et prædecessorum nostrorum firmavit, et nostra firmat auctoritas. Et te, aut futuris temporibus Remensem episcopum, et primatem illius diœcesis, non præsumat, neque valeat unquam aliquis de episcopatu dejicere sine canonico judicio, et neque in illo [ms. i, ullo] judicio sine consensu Romani pontificis, si ad hanc sanctam sedem Romanam, quæ caput esse dignoscitur orbis terræ, appellaverit in ipso judicio. Sed in sola subjectione Romani pontificis permanens, diœcesim et parochiam Remensem, adjuvante Domino, et nostra atque B. Petri fultus ex ista sancta sede auctoritate, secundum sanctos canones et hujus sanctæ sedis præceptiones, tibi subjectos ita certes et studeas gubernare, ut illam desiderabile vocem Domini nostri Jesu Christi valeas cum electis ejus audire: *Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium domini tui* (Matth. xxv). Et quod ad nostram notitiam perduxisti, quia ad alios episcopos de ipsa diœcesi Remensi quidam accipiant ordinationes, et habebant indebita refugia, et hoc per omnia prohibemus, sed sicut sacra docet auctoritas, et in synodis comprovincialibus convocandis et faciendis, et in ordinationibus, ac dijudicationibus, Remensis ecclesiæ, et archiepiscopus, qui in ea constitutus fuerit, talem habeat auctoritatem, sicut sacri canones, et hujus sanctæ Ecclesiæ constitutiones docent. Et nullus per ullum unquam tempus tibi, vel Remensi Ecclesiæ, de rebus ad illam debite pertinentibus divisionem vel violentiam, sicut antea factum fuit, facere præsumat. Nam si, quod non credimus, quis ille fuerit, qui contra hanc nostram præceptionem temerario ausu venire tentaverit, nisi se cito, et maxime post commonitionem correxerit, sciat se æterno Dei judicio anathematis vinculo esse innodatum; si quis vero apostolica servaverit præcepta, et normam recte et orthodoxæ fidei fuerit assecutus, benedictionis gratiam consequatur. Hæc a nobis diffinita per hujus nostræ confirmationis paginam, in tua ecclesiā perpetuis temporibus pro sui confirmatione conservanda esse mandamus. Injungimus etiam fraternitati tuæ, ut quia de ordinatione episcopi, nomine Lul, sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ ad nos quædam pervenerunt, assumptis tecum Viomago et possessore episcopis, et missis gloriosi ac spiritalis filii nostri Karoli Francorum regis, diligenter inquiras omnia de illius

A ordinatione, et fidem ac doctrinam illius, atque conversationem et mores, ac vitam investigates; ut si aptus fuerit et dignus ad episcopalem cathedram gubernandam expositam et conscriptam, et manu sua propria subscriptam catholicam et orthodoxam fidem per missos suos cum litteris ac testimonio tuo seu aliorum episcoporum, quos tecum esse mandavimus, ad nos dirigat, ut pallium illi secundum consuetudinem transmittamus, et ordinationem illius firmam judicemus, et in eadem sancta ecclesiā Moguntina archiepiscopum constitutum esse faciamus. Bene vale.

Qui præsul res ecclesiæ diversa per loca direptas, tam per se apud regiam majestatem, quam per auctores ecclesiæ, diversos apud judices legibus obtinuit, et ecclesiastico juri restituit; maximeque per quemdam Achabbum, qui tam in Francia, quam etiam trans Ligerim pro rebus ecclesiæ revocandis operose laboravit, et tam prædia quam mancipia multa legibus evindicata Ecclesiæ referavit. Possessionibus quoque vel mancipiis a quibusdam dato pretio coemptis, res auxisse præsul iste reperitur ecclesiæ; nonnullarum quoque jura villarum dispositis ordinasse coloniis. Sed et sacrarum codicibus Scripturarum, quibus adhuc aliquibus quoque utimur, hanc instruxit Ecclesiam. In cœnobio denique sancti Remigii monachos ordinasse, ac monastica vita eos traditur instituisse, cum canonicos prius idem cœnobium a tempore Gibhardi abbatis, qui eandem congregationem, ob amorem Dei et sancti Remigii reperitur aggregasse, ad hoc usque tempus habuisse feratur. Immunitatis denique præceptum a Karlo-manno rege filio Pippini, primo mox regni ejusdem anno, ecclesiæ Remensi obtinuit, ad exemplar immunitatum quas ipsius prædecessores reges huic contulerant ecclesiæ: quarum ostendere quoque curavit ei monumenta; ut nullus scilicet iudex publicus in hujus ecclesiæ terras auderet ingredi admansiones parandum, vel qualibet judicia facere, aut penitus xenia ibi requirere. Sed quæcunque antecessores ejus eidem concesserant ecclesiæ, perpetualiter habere valeret indulta. Postea quoque aliam ejusdem regis de omnium teloneorum remissione impetravit præceptionem; item, aliam de ponte Baisoniensi; item de chartis concrematis, quarum tunc temporis per negligentiam acciderat exustio, ut res, et facultates ecclesiæ, quas eo tempore possidebat, ita permanerent absque diminutione confirmatæ ipsi ecclesiæ per regiam ejus auctoritatem; item de militibus, qui in villa Juviniaco residentes erant super terram sanctæ Mariæ, et sancti Remigii, concessa, remissaque ipsis omni quam debebant exactione militiæ. Item, aliud de his qui in Cruciniaco, Curba villa, vel in omni pago Tardonensi infra terram Remensis ecclesiæ residebant. Dedit etiam idem Karolomannus rex sub hoc pontifice per chartarum instrumenta, pro loco sepulture vel remedio animæ suæ, villam Novilliaccum in pago Urtinse sitam, cum omnibus terminis vel appen-

citius suis, omnique integritate, ad basilicam vel monasterium sancti Remigii, ubi sepulturam quoque habere dignoscitur. Cujus germanus Karolus imperator magnus huic præsuli Tilpino pallium per legatos et litteras suas obtinuit ab Adriano papa, sicut in ejusdem papæ litteris ad ipsum regem super hac ipsius petitione directis, continetur. Immunitatis quoque præceptum ab hoc etiam rege, juxta præcedentium exemplaria regum, Remensi ecclesie idem præsul impetravit; item, aliud præceptum de militibus pagi Tardonensis, juxta cessionem germani sui Karlomanni regis; item, de chartis concrematis; item, de confirmatione traditionis præfati germani sui regis, quæ Noviliacum, et Bebricum villas idem rex ad basilicam sancti Remigii condonavit. Præterea multi sub hujus præsulis episcopatu res suas ad ecclesiam Remensem, tam sanctæ Mariæ, quam sancto Remigio, contulerunt. Qui præsul defunctus est anno sui episcopatus 47; cujus corpus ad pedes sancti Remigii tumulatum, hujusmodi cernitur habere titulum

Hæc requiescit homo Tilpinus præsul honoris,
Vivere qui Christus vita et obire fuit.
Hunc Remi populo martyr Dionysius almus
Pastorem vigilem misit, et esse Patrem.
Quem pascens quidagenis est amplius annis.
Vixit senectutis despectus atus abijt.
Quartas cum Nonas mensis September haberet,
Mortuo quando fuit mors sibi vita manet.
Et quoniam locus atque gradus hos junxerat, Hincmar
Huic fecit tumulum, composuit titulum.

CAPUT XVIII.

De Vulfario episcopo.

Tilpinum sequitur Vulfarius, qui ab imperatore præfato magno Karolo missus dominicus ad recta judicia determinanda fuerat ante episcopatum constitutus super totam Campaniam: in his quoque pagis, Dolomense scilicet, Vongense Castricense, Stadenense, Catalaunense, Otinense [*at. Ormerse*], Laudunense, Vadense, Portiano Tardunense, Suessionense, sicut et alii quidam sapientes, et Deum timentes habebantur abbates per omnem Galliam et Germaniam a præfato imperatore delegati, quo diligenter inquirerent, qualiter episcopi, abbates, comites et abbatissæ per singulos pagos agerent, qualem concordiam et amicitiam ad invicem tenerent, et ut bonos et idoneos vicedominos et advocatos haberent, et undecunque necesse fuisset, tam regias, quam ecclesiarum Dei justitias, viduarum quoque et orphanorum, sed et exterorum hominum inquirerent, et perficerent, et quodcumque emendandum esset emendare studerent, in quantum melius possissent, et quod emendare per se nequissent, in præsentiam imperatoris adduci facerent, et de his omnibus eidem principi fideliter renuntiare studerent. Residens igitur præfatus vir illustris Vulfarius ad injuncta sibi definienda judicia, cum quibusdam comitibus in malis publicis, jam quoque vocatus episcopus adhuc etiam antequam ordinaretur, res quasdam Remensi ecclesie, sed et municipia nonnulla, vel colonos reimpetrasse, ac legibus per ecclesie advocatos evindicasse reperitur. Necnon

etiam postquam præsul ordinatus est, plura invenitur ecclesie acquisisse, et res et colonos, tam apud regiam majestatem quam apud colonos et judices publicos, nec solum per auctores ecclesie, sed etiam quando per sui præsentiam. Cui valde credidisse Carolus imperator magnus ex eo probatur, quod illustres Saxonum obsides quindecim quos adduxit de Saxonia, ipsius fidei custodiendos commisit.

Hic synodum invenitur habuisse anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 814 in ecclesia Noviomensi, regnante Ludovico filio Karoli, congregatis secum coepiscopis suis Hildardo, Ermenone, Jesse, Ragumberto, Grimboldo, Rothardo, Wendilmaro, Ostroaldo, et chorepiscopis Waltario, Spero, necnon et abbatibus Adalbardo, Nantario, Fulrado, Ericho, Hilgerico, Remigio, Ebbone, Sigbaldo, cum cetero clero, presbyteris et diaconibus; convocatis etiam comitibus Gunthardo, Rolfrido, Gisleberto, Oinero. His omnibus residentibus, sententia ventilata est inter Wendilmarum et Rothardum episcopos de terminis parochiarum suarum, et requisitum ac definitum est, quod hæc loca trans fluvium Isaram in pago Noviomensi pertinere deberent ad parochiam ecclesie Noviomensis, id est, Varinæ, Urbscampus, Trapiacus, Jerusalem, Harbaudianisva, sive ecclesia sancti Leodegarii, cum reliquis villis ad has ecclesias convenientibus. Cætera vero loca trans supra dictum fluvium, in prædicto pago, omnia pertinere deberent ad parochiam ecclesie Suessionicæ. Hæc diligentissime investigata consenserunt supra scripti episcopi, et chorepiscopi, abbates, presbyteri et diaconi, et pars ecclesie Noviomensis, clerici et laici; et pars ecclesie Suessionicæ, similiter clerici, et laici, et uno animo unoque consensu confirmare decreverunt. Nec sive tantum dioceseos, quin etiam Trevericæ urbs archiepiscopum Amalarium, cum Adalmaro ipsius coepiscopo, et Herilando, jussione imperatoris magni Karoli, ab eodem scilicet Vulfario metropolitano convocatum ad ordinationem episcopalem ejusdam Frotharii, præfate Treverensis ecclesie presbyteri, eidem paruisse reperimus. Hoc etiam Vulfario præsule ordinante, congregatum reperitur Remis ab imperatore Karolo Magno concilium plurimorum Patrum, in quo constituta 43, leguntur capitula, in quibus de fidei ratione atque Dei Ecclesie honore, rectorumque ipsius ac ministrorum dispositione, regisque fidelitate, atque totius regni utilitate tractatum est.

Quasdam præterea villas ecclesie Remensis rite distributis atque descriptis ordinavit coloniis. Sed et res ecclesie aliquas, mancipiaque, cum personis quibusdam pro partium commutavit opportunitate. De thesauris etiam sanctæ Mariæ, ac sancti Remigii nonnulla cum testimonio virorum illustrium, tam clericorum quam laicorum mutavit [*at., mutavit*], et ornamenta vel vasa ecclesiastica exinde, prout dignum sibi visum fuit, fabricari fecit. Eundem denique Roinam causa orationis ad sanctum Petrum licentiam ab imperatore se accepisse in quajam sua

designat epistola; sed utrum ierit, certum non habemus. Redditus autem villarum quarundam ecclesiarum in elemosyna probabiliter, pro sui corporis et animæ salute distributi, quibusdam adhuc descriptionibus tunc factis leguntur; in quibus inveniuntur inter Termidum, Grandem pratam, Vindicum, Furvillam [ms., Furuillam], Gramadam [Graviagum], Pidum, Cadevellum, et Cortem Magnaldi, in distributione elemosynæ de annona modii 1773 [i, 167]. De animalibus inter majora et minora capita 168. Item inter villas Fagum, sive Boleticum, et alias quasdam annonæ modii 1052, vini mod. 64, salis modii 5, cum diversis animalibus, et aliis variis rebus expensa. Ad opus quoque fratrum Orbacensis cœnobii quantum sufficeret eis. Unde datur intelligi, in majoribus quoque locis multa tunc plura fuisse dissipata. Immunitatis quoque præceptum ab imperatore Ludovico, secundum præceptionem Karoli Augusti patris ipsius, ecclesiæ Remensi, monasterioque sancti Remigii obtinuit.

CAPUT XIX.

De Ebone præule.

Huic successit Ebo, vir industrius et liberalibus disciplinis eruditus, patria Transrhenensis ac Germanicus, imperatoris, ut fertur, Ludovici collactaneus. et conscholasticus, qui multis ecclesiam curavit instruere commodis, et præcipue artificibus quibus undecunque collectis sedes dedit, et beneficiis muneravit. Mancipia vel colonos quosdam ecclesiæ desertores tam per seipsum, quam per Radulphum vicedominum et ecclesiæ advocatum, apud iudices publicos legibus evindicatos et obtentos, ecclesiastico juri restituit. Quasdam quoque res ecclesiæ, atque mancipia, cum aliquibus personis pro partium commoditate commutavit. Sed temporalia super ejusdem commutationibus præcepta obtinuit. Ab imperatore quoque Ludovico litteras ad Robertum comitem pro ecclesiasticarum rerum defensione (quas quidam pervadere moliebantur) impetavit. Colonias vero nonnullas ecclesiæ, descriptis per strenuos viros colonis, eorumque servitiis, ordinavit.

Archivum ecclesiæ tutissimis ædificiis, cum crypta in honore sancti Petri, omniumque apostolorum, martyrum, confessorum, ac virginum dedicata, ubi Deo propitio deservire videmur, opere decenti construxit: ubi multorum tam apostolicorum, quam cæterorum sanctorum condita pignora reservantur. In qua nonnullæ illustrationes ostense noscuntur. Vidi siquidem nutritoris mei Gundacri, in prospectu ipsius ecclesiæ commanentis, servum, dum temere prope fenestram hujus crypte accessisset mingere, terribili quadam quasi armati ejusdam viri visione ita deterritum, ut putaretur amittere sensum. Sed et Robingum quemdam, hujus loci diaconum a simili præsumptione pari ferunt visione cohibutum. Unde cautum deinceps ac prohibitum, ne quis talem præsumere gestiat ausum.

Hujus ecclesiæ pinnaculum talem videtur præmonstrare titulum, per ens etiam vel imagini-

bus Stephani papæ, ac Ludovici imperatoris insignitum.

Ludovicus Cæsar factus coronante Stephano Hæc in sede, papa magno, tunc et Ebo pontifex Fundamenta renovavit cuncta loci istius, Urbis jura sibi subdens, præsul auxit omnia.

Matris ejusdem Ebonis hujusmodi habetur epitaphium.

Mea forte si requiris temporis initia,
Seito Karoli fuisse regni sui primordia;
Ludovico triumphante dies fluxit ultima.
Rhenus primos lavit mores, alveus Germanicus.
Hinc nutriti et secundos Liger amnis Gallicus.
Sequana fovit juventam, sordes sordens Vidula.
Præsul erat urbis hujus mihi natus unicus,
Idem me conduxit sibi sociam laboribus,
Proximum ruinæ locum renovandi cupidus,
Decem ferme nuper annos simul hic peregrinus.
Ebo rector, ego anater Himiltrudis humilis,
Fundamenta sedis sanctæ pariter ærexiimus,
Deo debitum laborem dum gerebat pontifex,
Fessa quietem quærebam; ecce sub hoc tumultu
Quinto me Sept. inter mensis kalendarum rapuit.
Oviator, esto cætos semper ab excessibus.
Fætor non profuisse, ut debui, dum potui:
Veniam, dic pro vindicta, da Deus, peccantibus.

Hujus præsulis hortatu Halitgarius Camaracensis episcopus sex libellos De remediis peccatorum, et ordine vel judiciis poenitentiarum conscripsit. Ad quem talis ejus exstat epistola.

« Reverendissimo in Christo fratri ac filios HALITGARIO episcopo, Ebo indignus episcopus, salutem.

« Non dubito tuæ id notam esse charitati, quanta nobis ecclesiasticæ disciplinæ, quantisque nostrorum necessitatibus subditorum, et insuper mundialium oppressiōibus, quibus quotidie agitamur, cura constringat. Idcirco, ut tecum contuli, ex Patrum dictis, canonumque sententiis ad opus consacerdotum nostrorum excerptum Pœnitentialem minime valui, quia animus cum dividitur per multa, sit minor ad singula. Et hoc est quod in hac re me valde sollicitat, quoniam ita confusa sunt judicia poenitentium in presbyterorum nostrorum opusculis, atque diversa, et inter se discrepantia, et nullius auctoritate suffulta, ut vix propter dissonantiam possint discerni. Unde fit ut concurrentibus ad remedium poenitentiarum, tam pro librorum confusione, quam etiam pro ingenii tarditate, nullatenus valeant subvenire. Quapropter, charissime frater, noli te ipsum nobis negare, qui semper in divinis ardenti animo disciplinis, ac solerti cura Scripturarum meditationibus perfectissimo otio floruit. Arripe, quæso, sine excusationis verbo, hujus sarcinæ pondus a me quidem tibi impositum, sed a Domino ejus onus leve est (Math. xi), levigandum. Noli timere, neque formides hujus operis magnitudinem: sed fidenter accede, quia aderit tibi qui dixit: Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (Psal. lxxx, 11). Scis enim optime parvis parva sufficere, nec ad mensam magnatorum pauperum turbam posse accedere. Noli tuæ devotionis nobis subtrahere scientiam; noli accensam in te sub modio ponere lucernam, sed præcelso eam superpone candelabro, ut luceat omnibus, qui in domo Dei sunt fratribus tuis (Math. v, 3), et profer nobis veluti scriba doctus (Math. xiii, 52) quod

accepisti a Domino. Aderit tibi hujus laboris itinere illius gratia, qui duobus discipulis euntibus tertium se socium addidit in via, et aperuit illis sensum, ut sanctas intelligerent Scripturas (*Luc. xxiv, 32*). Spiritus paracletus omni veritatis doctrina et perfecta charitatis scientia tua resplendeat pectora, charissime frater. Vale. »

Ad quæ idem talia rescribit Halitgarius.

« Domno et venerabili Patri in Christo EBOXI archiepiscopo, HALITGARIUS, minimus Christi famulus, salutem.

« Postquam, venerande Pater, directas beatitudinis vestræ accepi litteras, quibus me hortari dignati estis, ne mentis acumen inertis, torpentique otio submitterem, sed cognitioni ac meditationi quotidie sacræ Scripturæ me vigilanter traderem : et insuper ex sanctorum Patrum, canonumque sententiis Pœnitentialem in uno volumine aggregarem, durum quidem mihi, et valde difficile, tremendumque hoc fuit imperium, ut hanc susceperem sarcinam, quam a prudentibus cognosco relictam. Multumque renisus sum voluntati vestræ, non velut procaciter durus, sed propriæ infirmitatis admonitus. Hac etenim cura sollicitus necessarium duxi, ut aliquandiu me a scribendi temeritate suspenderem, quia sicut perpendi injecti operis difficultatem : ita et injungentis auctoritatis nec volui, nec debui usquequaque resistere, certus quia imbecillitatem meam multo amplius vestra adjuvaret præcipientis dignitas, quam gravaret meæ ignorantie difficultas. Valete. »

Hic Ebo præsul supra memoratum papam Stephanum cum Ludovico rege Remis suscepit, postquam rex idem Sclavos in Oriente positos directo devicit, et oppressit exercitu : quando præfatus papa Stephanus, qui Leoni successerat, legatos suos ad eundem principem destinans, intimavit ei, quod libenter eum videre vellet in loco ubique ipsi placuisset. Quod audiens rex, magno repletus gaudio, jussit obviam missos suos ire summo pontifici, et servitia præparare. Post quos et rex ipse perrexerat ; obvia-veruntque sibi in campo magno Remensium, et descendit uterque ab equo suo. Et princeps prostravit se in terram tertio ante pedes tanti pontificis ; salutaveruntque se invicem magnifice, et amplexantes se deosculati sunt pacifice, perrexeruntque ad ecclesiam, ubi cum diu orassent, crexit se pontifex, et excelsa voce cum choro suo fecit regi laudes regales. Postea pontifex honoravit eum magnis et multis honoribus, ac reginam pariter Hirringardiam, dein et optimates atque ministros eorum. Proximaque die Dominica, in ecclesia ante missarum solennia, coram clero et omni populo, consecravit et unxit eum in imperatorem, coronam miræ pulchritudinis auream, pretiosissimis gemmis ornatam, quam se cum detulerat, imponens super caput ejus. Reginam appellavit Augustam, et coronam auream posuit super caput ejus. Et quandiu mansit ibi apostolicus papa, quotidie colloquium habuere de utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ. At postquam imperator

A eum maximis numeravit donis, amplioribus multo quam suscepisset ab eo, dimisit eum cum legatis suis Romam reverti, quibus præcipit ubique in itinere honestum ei servitium exhibere.

Cupiens ergo præfatus pontifex Ebo domum ecclesiæ sanctæ Dei genitricis Mariæ diuturna pene lapsabundam vetustate reparare, in qua etiam secundus Stephanus papa Pippino regi dudum, et Leo tertius Karolo magno imperatori apostolica reperiuntur munia contulisse, ut in epistola commemoratur imperatoris Lotharii Leoni quarto, pro causa commendationis Hincmari archiepiscopi directa (*infra, lib. III, c. 10*), petiit a præmisso imperatore Ludovico ad renovandam et amplificandam eandem basilicam murum civitatis sibi concedi. Quod idem princeps quietissima pace fruens, et imperii præclarissima potestate subnixus, nullas barbarorum metuens incursiones, nequaquam refutavit, sed benignissime ob amorem Dei, et ipsius almæ genitricis honorem concessit, atque jussionis suæ monumento fieri delegavit, hujusmodi super hoc suæ dans præceptionis decreta.

« In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus divina ordinante providentia imperator Augustus. Si locis venerabilibus ea quæ exinde a prædecessoribus nostris, regibus vel imperatoribus, ad reipublicæ usus exigebantur, religiosa liberalitate in utilitatibus et necessitatibus eorumdem sanctorum locorum expendendis remittimus, et fidelium nostrorum saluberrimis pro hac eadem re suggestionibus ac petitionibus benignum commodamus assensum maximum et animæ nostræ, et regi ac regno providemus consultum, quia nihil cernitur reipublicæ imminutum, quidquid ex eadem republica piis actibus, et locis religiosis, ac ecclesiarum Dei utilitatibus, seu servorum Dei fuerit commoditati indultum. Quapropter notum esse volumus omnibus Dei fidelibus, presentibus scilicet et futuris, præcipue quoque successoribus nostris in potestatis culmine, in quo sumus, auctore Domino, constitui, ab eodem dominorum Domino deinceps constituendis : quia Ebo venerabilis archiepiscopus Remensis Ecclesiæ, et reverendissimæ sedis sancti Remigii, gloriosissimi pontificis, et specialis patroni nostri præsul, clementiæ nostræ innouit, quia vetustatis senio contrita jam dictæ metropolis urbis sancta mater nostra ecclesia, in honore sanctæ, semperque virginis ac genitricis Mariæ consecrata, existeret. In qua auctore Deo, et cooperatore [*ms., cooperante*] S. Remigio gens nostra Francorum, cum æquivoco nostro rege ejusdem gentis, sacri fontis baptismo ablui, ac septiformis Spiritus sancti gratia illustrari promeruit. Sed et ipse rex nobilissimus a. l. regiam potestatem perungi Dei clementia dignus inventus fuit. Ubi etiam et nos divina dignatione per manus domni Stephani Romani summi pontificis, ad nomen et potestatem imperialem coronari meruimus. Quam pro tantis beneficiis nobis ibidem a Deo collatis renovare cu-

pientes, et ad id exsequendum loci incommoditatem cernentes, concedimus ad hoc opus, et ad cætera quæque pro servorum Dei ibidem degentium necessitatibus ædificanda, murum omnem cum portis ipsius civitatis, et omnem operam cum cunctis impendiis, quæ ex rebus et facultatibus ipsius ecclesiæ et episcopatus Remensis Aquis palatio nostro regio peragi et exsolvi solitum fuerat, in elemosyna videlicet nostra, et pro remedio animæ domni ac genitoris nostri, atque cæterorum prædecessorum nostrorum, qui eundem episcopatum contra salutem suam aliquandiu tenuerant, et in suos usus contra ecclesiasticas regulas, et res ac facultates ecclesiæ ipsius expendierant; et ob hoc minus quam debuerat utilitatis sacris locis in eodem episcopatu constitutis exinde provenerat. Volumus etiam, ut vassalli, et quicumque fideles nostri ex rebus ejusdem episcopatus aliquid habent, eidem operi inserviant, sicut constitutum est a bonæ memoriæ domno et genitore nostro, et sicut decretum est a piæ recordationis domno et avo nostro Pippino, decimas et non eadem ecclesiæ sanctæ ex rebus, quas exinde habent, persolvant. Vias etiam publicas omnes, quæ circa eandem ecclesiam vadunt, et impedimento esse possunt ad claustra, et servorum Dei habitacula construenda, ut transferri atque immutari possint, concedimus. Et si aliquid ibi fisco nostro habetur, per hoc nostræ auctoritatis præceptum perpetuo æque concedimus, ut nullus iudex, comes, aut missus, sive aliquis ex judiciaria potestate, ullam inde eidem sanctæ Dei prædictæ Remensi ecclesiæ inquietudinem, aut ullum calumniæ impedimentum inferre unquam præsumat, obsecrantes successores nostros, ut memores salutis suæ, presentis scilicet et æternæ, memores etiam beneficiorum, quæ nobis et genti nostræ ac prædecessoribus nostris in eodem sancto loco, per B. Remigium, meritis S. Mariæ collata sunt, sicut sua bene gesta a suis successoribus conservari voluerint, ita quæ pro amore Dei, et sanctæ ejus genitricis ac beati protectoris nostri Remigii sæpe fatis sancto loco contulimus, perpetuo inviolabiliter conservare procurent. Et ut hæc nostra concessionis auctoritas per futura tempora plenior in Dei nomine obtineat firmitatis vigorem, annuli nostri impressione subtersignari decrevimus.

Sed et quendam fabrum servum suum, nomine Rumaldum ad petitionem ejusdem, præsulis ecclesiæ Remensi concessit, ut hic de talento a Domino sibi collato, juxta vires diebus vite suæ proficeret: Quam etiam cessionem apicum adnotatione et annuli sui sigillatione roboravit. Aliud quoque præceptum de vitis publicis transmutandis ob quasdam clausuras in locis vicinis ipsius urbis faciendas, et multimoda ecclesiæ compendia, eidem pontifici dedit, quod et annulo suo insignivit. Præterea de restituendis eidem sanctæ sedi prædiis, quæ illi quondam fuerant ablata, una cum filio Lothario Cæsare talem præcepti dedit auctoritatem

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi Ludovicus et Lotharius, divina ordinante providentia imperatores Augusti. Si liberalitas nostræ munere locis Deo dicatis quiddam conferimus beneficii, et necessitates ecclesiasticas nostro relevamus juvamine, id nobis et ad mortalem vitam temporaliter transigendam, et ad æternam feliciter obtinendam profuturum liquido credimus. Idcirco notum fieri volumus omnibus fidelibus nostris, presentibus scilicet et futuris, quod sanctam Remensem ecclesiam, in qua prædecessores nostri reges videlicet Francorum fidem et sacri baptismatis gratiam perceperunt, in qua et nos per impositionem manus domni Stephani papæ imperialia sumptu insignia ob reverentiam fidei Christianæ, et ob animæ nostræ salutem, ab imo construi fecimus, et in honorem Domini nostri Jesu Christi Salvatoris mundi, simul et in honorem ejusdem sanctæ et intemeratæ genitricis Mariæ consecrari decrevimus. Itaque divina inspiratione compuncti, et cœlestis patriæ amore succensi, quædam prædicia, quæ eidem sanctæ sedi quondam ablata fuerant devota mente restitui jussimus, id est, in suburbanis ipsius sanctæ ecclesiæ titulum S. Sixti, necnon et titulum S. Martini, cum appendiciis eorum. Exterius etiam in eadem parochia, in castro Vonzensi titulum baptismalem, et titulum in eadem parochia S. Joannis similiter baptismalem, suis cum appendiciis, et Breliniacum: villam quoque Sparnacum cum appendiciis suis, et in villa quæ vocatur Lucida [Lude], necnon et in Provillia [Prouilly] in eodem pago Remensi. In pago vero Dulcomensi villam, quæ vocatur Cavera [i. Canera], necnon et in villa quæ dicitur Verna in pago Vertudense. Vel si forte deinceps de rebus prædictæ sanctæ ecclesiæ temporibus nostris adhuc superaddendum decrevimus, statuimus, per hoc nostræ auctoritatis præceptum, ut non tantum de istis restitutis, sed etiam restituendis, quidquid de ipsis vel in ipsis rectores et ministri præmemorate ecclesiæ elegerint, ita debeant perpetualiter possidere, atque ordinare, vel etiam facere, proutcumque sibi propensius voluerint, ut absque ullius injusta contradictione ordinent atque disponant, et faciant quidquid utilitati prædictæ ecclesiæ congruere et convenire prospexerint. Et ut hæc nostræ auctoritatis confirmatio presentibus futurisque temporibus firmiore in omnibus semper obtineat vigorem, manibus propriis subterfirmavimus, et annuli nostri impressione signari jussimus.

Obtinet etiam idem præsul ab eodem imperatore Ludovico Remensi ecclesiæ, secundum antiqua exemplaria priscorum regum immunitatis præceptum. Aliud quoque præceptum de ponte Bansonensi, et teloneis, vel exactionibus publicis; item, aliud de chartis concrematis secundum auctoritatem imperatoris Karoli; item, a Pippino Aquitanorum rege præceptum immunitatis de rebus Remensis ecclesiæ in pago Avernico sitis. De villa vero Sparnaco semolim quoque præceptum Ludovici, atque

separatim postea præceptum Lotharii filii ejus repetitè accepisse. Hic præsul Ebo cum consilio Ludovici imperatoris, et auctoritate Paschalis Romani pontificis prædicandi gratia ad terminos usque Danorum accessit, ac multos ex eis ad fidem venientes baptizavit.

Orta denique similitudo inter patrem et filium Ludovicum, scilicet imperatorem, et Lotharium partibus filii favit, et cum cæteris episcopis corripuit imperatorem Ludovicum pro quibusdam erratis, quæ ei objiciebantur, quando filii sui comprehenderunt eum, et Lotharius adduxit secum patrem ad Compendium (*Compiègne*) palatium, ubi eum afflixit cum episcopis et cæteris nonnullis optimatibus [*ms. i. primatibus*], qui jusserunt ut in monasterium iret, et esset ibi cunctis diebus vitæ suæ. Quod ille renuens, non consensit voluntati eorum. Tunc omnes episcopi qui aderant, molesti ei fuisse narrantur, et improperantes illi peccata sua, abstulerunt ei gladium a femore suo, induentes eum cilicio.

Dum frequenter igitur Ebo præsul in palatio tunc moraretur, hujusmodi de eo in monasterio sancti Remigii visio revelata est. Erat ibi monachus quidam, nomine Raduinus, genere Longobardus, qui abbas quondam existerat monasterii quod in monte Bardonis in Italia beatissimi Remigii celebri pollet memoria. Moderamini Redonensis episcopi studio dedicata. In quo monasterio, dum præfatus Raduinus monachicæ professionis gereret officia, ductus amore meritum beati Remigii, sepulcri ejusdem limina petiit. Qui cum fratribus ejusdem loci vitam ducens religiosam, digne sese ad celestem satagebat præparare militiam. Qua tam vero die, sacre scilicet assumptionis sanctæ Dei Genitricis, post exactum matutine solemnitate officium, reliquis fratribus quietem petentibus, ille precis gratia solus remansit in choro, custodibus ecclesiæ quiescentibus. At ubi psalmorum continuatione fatigatus, irruenti cepit soporari somno, vidit a loco sepulcri sancti pontificis [*sc. Remigii*] procedere beatissimam Dei Genitricem nimio lumine coruscantem, cujus hærebant lateribus evangelista Joannes, et ipse sacer Remigius; sicque se visi sunt compositis adire gradibus. Superposita vero manu Virgo gloriosa leniter ejus capiti: Quid hic, inquit, agis, frater Raduine? quo mox pedes illius osculari procumbente, adjecit: Ubi modo degit Ebo Remensis archiepiscopus? Quo respondente: palatina jussu regis exsequitur negotia. Et cur, inquit, tam sedulo palatii terit limina? prorsus hinc nequaquam majore ditabitur sanctitatis efficacia. Veniet enim, veniet celerrime tempus, quando non prosperabitur in talibus. Quem nihil ad hæc audientem respondere, tali prosequens affatur allocutione: Quæ vestrorum versatur apud homines regum discipulatio? Tunc eo respondente: Domina Genitrix Salvatoris mundi, tuæ melius novit hoc sanctitatis incorruptio, ait, quid tantæ malo cupiditatis illecti vana nunc grassantur audacia. Illud enim tunc aderat tempus,

A quando filiorum suorum contumeliis agebatur imperator Ludovicus. En, inquit, huic (astringens manum sancti Remigii) auctoritas est, a Christo tradita, Francorum perseveranter imperii. Equidem sicut hanc gentem sua doctrina percepit ab infidelitate gratiam convertendi, sic etiam donum semper inviolabile possidet eis regem vel imperatorem constituendi. Quæ beatissima Dei Genitrix dicente, frater præmemoratus evigilavit repente.

CAPUT XX.

De Ebonis depositione.

Itaque postquam Ludovicus ab æquivoco filio suo restitutus est in regnum et honorem suum, Ebo propter hujusmodi factum depositus est ab episcopatu, pro infidelitate imperatoris. Pro qua re ipse jam Jesse Ambianensium præsulem dudum deposuisse traditur, sed nunc eum revocasse fertur in gradum priorem.

De Ebonis autem depositione, requirente postmodum papa Nicolao ab episcopis Galliæ, maximeque Belgicæ provinciæ, hæc inter alia in responsis accepit. Quod Ebo Remorum episcopus accepta a Lothario pro patris prodicione abbatia sancti Vedasti, falsarum objectionum incensor exstiterit, et dalter criminatum eundem imperatorem idem Ebo a suis complicitibus a liminibus ecclesiæ projectum, ac publicæ penitentiae mancipatum, custodiri fecerit (*anno 854*), usque dum in anno incarnationis Dominicæ octingentesimo tricesimo quarto, Lotharius territus conventu fratrum suorum, ac plurimorum fidelium patris imperatoris, fuga lapsus patrem suum adhuc ab ingressu ecclesiæ sequestratum dimisit. Cum quo inter alios etiam quidam episcopi, fautores ipsius in adversitate patris sui, relictis contra sacras regales sedibus suis perrexerunt, Jesse videlicet Ambianensis, et Heriboldus Antistodorensis, Agobardus Lugdunensis, et Bartholomæus Narbonensis episcopus, et abscedente illo, qui adhaerunt episcopi imperatorem in ecclesia sancti Dionysii reconciliaverunt, et ecclesiasticæ communioni restituerunt. Quod Ebo audiens, quibusdam familiaribus suis plenitudinem suorum delegavit hominum, et certum eis placitum dedit, ubi et quando iterum ad eum venirent. Adjicit etiam quod Ebo plurima, quæ de facultatibus ecclesiasticis ferre tunc in argento et auro potuit, secum assumens, cum quibusdam Normannis, qui iter et portus maris ac fluminum mare influentium notos habebant, cum paucis quoque aliis domesticis suis, nullo impetente vel persequente, noctu Remis aufugit, et non solum parochiam suam, verum et Belgicam regionem deseruit, et iter ad Normannos, quibus a Paschali papa [*Paschal. I.*], necnon ab Eugenio [*Eug. II.*] successore ipsius, sicut epistolis eorundem præsulum ad ipsum pro hac re datis elocetur, fuerat prædicator destinatus, arripuit. Quod manifestantibus eis, cum quibus hoc consilium iniit, imperatorem latere non potuit. Quapropter imperator eum per episcopos, Rothodum scilicet Suessonicam, et

Erchenradum [al., Arkenr] Parisiorum episcopum, A
revocari fecit, et in monasterio sancti Bonifacii, ei,
et clericis ac laicis qui cum eo erant, necessaria
ministrari, et synodum exspectare præcepit. Sed et
Hildemannus Belvacensis episcopus insimulatus,
quod sicut præfati episcopi, fugam ad Lotha-
rium moliretur, in monasterio sancti Vedasti deten-
tus, synodum exspectavit. Ad quam anno Incarna-
tionis Dominicæ 835 venientes, omnes episcopi qui
convenierant singillatim libellos de restitutione im-
peratoris communi consilio atque consensu edide-
runt, et propriis manibus subscripserunt. Cum qui-
bus et Ebo (ut revera in statu suo adhuc manens)
libellum manu sua cum additamento archiepiscopi
scriptum edidit. In quo libello professus est, quidquid
in ipsius imperatoris debonoratione gestum fuerat, k
injuste factum fuisse. Item post pauca: et post datos
libellos, venientes episcopi cum imperatore, et
quamplurimis ejus fidelibus, ac regni primoribus,
in urbem Metensium, in basilica beati Stephani,
publice a Drogone episcopo selecti sunt, quæ de re-
stitutione imperatoris omnium unanimitate inventa
fuere. Post hanc annuntiationem, Ebo Remorum
episcopus, qui ejusdem factionis velut signifer fuerat,
conscendens eundem locum ubi Drogo steterat,
coram omnibus professus est eundem Augustum
injuste depositum, et omnia quæ adversus eum pa-
trata fuerant, iniuræ, et contra totius auctoritatis
tramitem fuisse machinata, merito justæque pro-
prio imperii solio reformatum. Et sic omnibus lau-
des Deo canentibus, et quæ tunc ibi tem fuerant a-
genda peractis, ad Theodonis villæ (Thionville)
palatium regressi sunt, ibique Hildemannus in syno-
do præsens se a calumnia sibi impacta regulariter
exuens, satisfecit synodo, et per eam imperatori.
Ebo vero in eadem synodo præsens ab imperatore
præsentem accusatus est, quod eum falso fuerat
criminatus, et eisdem falsis criminibus appetitum
a regno deiecerat, armisque ab eo ablati, nec
confessum, nec convictum, contra regulas ecclesia-
sticas ab ecclesiæ aditu ac Christianorum societate
eliminaverat, sicut et item scripto subscriptione
sua roborato, et verbis coram omnibus professus
fuerat. Et cum essent alia etiam crimina, de quibus post
hanc accusationem, accusandus erat, et de quibus
apud imperatorem jam antea fuerat accusatus, et
non canonice purgatus, sicut et epistola episcoporum
ad Sergium papam demonstrat, et pro quibusdam
eorum exstiterat a consilio imperatoris ejectus,
quæ patefacta veritate negare non valebat, petiit
secessum, ut sine presentia imperatoris liceret ei
in synodo episcoporum suam agere causam. Quod
obtinens, convocavit ad se quosdam episcopos, et
nullo cogente, sed propria sponte, secundum eorum
consilium sequentium Africanum concilium, ac par-
ceretur ipsius verecundiæ, ac propter ecclesiæ op-
probrium et insolentem insultationem secularium,
ne dignitas sacerdotalis pollueretur, si publice de
his, de quibus impetitus et adhuc impetendus erat,

confessus aut convictus foret, libellum suæ deposi-
tionis dictavit, et scribi coram se fecit, et propria
manu subscripsit, secundum traditionem ecclesiasti-
cam, eundemque libellum propriæ ac vivæ vocis
confessione attestatum in abdicationem sui, nullo
ab eo querente vel exigente, synodo ultro porrexit.
Et sicut videri tunc ab his qui interfuerunt,
potuit, sacerdotio se sponte submovit, querens
remedium poenitendi, sicut in eodem profes-
sionis ac subscriptionis suæ libello continetur hoc
modo.

« Ego Ebo indignus episcopus, recognoscens fragi-
litate meam, et pondera peccatorum meorum,
testes confessores meos, Aiulfum videlicet archi-
episcopum, et Badaradum episcopum, necnon et
Modoinum episcopum, constitui mihi iudices delictor-
um meorum, et puram ipsis confessionem dedi,
querens remedium poenitendi, et salutem animæ
meæ, ut recederem ab officio et ministerio pontifi-
cali, quo me recognosco esse indignum, et alienum
me reddens pro reatibus meis, in quibus peccasse
secreto ipsis confessus sum. Eo scilicet modo, ut
ipsi sint testes alii [ms. alio] succedendi et con-
secrandi in loco meo, qui digne præesse et pro-
desse possit ecclesiæ, cui hæcenus indignus præ-
fui. Et, ut inde ultra nullam repetitionem, aut
interpellationem auctoritate canonica facere valeam,
manu propria mea subscribens firm vi. Ebo quon-
dam episcopus subscripsi. † »

Et ut omnia secundum leges quibus moderatur
C Ecclesia, in synodo legaliter adimpleret, simul cum
eis, quos secundum Africæ provincie canones (can.
63) legerat sibi iudices, dicente Apostolo: *Adversus
presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duo-
bus vel tribus testibus* (1 Tim. v, 19), ut in ore duo-
rum vel trium testium constaret etiam suæ accusa-
tionis, et ut alius se sacerdotio defuncto ei succede-
ret, testificationis verbum (Matth. xviii, 16), ascivit
et alios tres episcopos, veritatis de sua accusatione,
et testificatione conscios in testimonium suæ pro-
fessionis, Theodericum scilicet episcopum, et Achar-
dum episcopum dioceseos suæ, et Nothnem archi-
episcopum. Et sic ipse professus, et sex episcopi
suæ professioni attestantibus, ut prædiximus, libel-
lum synodo porrexit, cunctique episcopi, qui synodo
interfuerunt, singillatim ac viritum dixerunt illi:
D Secundum tuam professionem et subscriptionem
cessa a ministerio. Et coram omnibus hanc notitiam
cum præscripto libello temporibus futuris conser-
vandam, Jonas episcopus Helix notario (qui libellum
Ebonis scripserat, cui idem Ebo subscripsit, secun-
dum quinquagesimum nonum capitulum, et item secun-
dum capitulum septuagesimum quartum concilii
Africani) pro omnibus dictavit: et idem Helias hæc
quæ sequuntur conscripsit: « Acta est hæc Ebon's
professio, ejusque propriæ manus subscriptione ro-
borata in conventu synodali generaliter habito apud
Theodonis villam, anno incarnationis Domini nostri
Jesu Christi octingentesimo tricesimo quinto, anno

etiam 21 imperii gloriosi Caesaris Ludovici. » Item post aliquanta: Libellum sibi ab Ebone porrectum post damnationem ejus synodus Fulconi presbytero, qui eidem Eboni in episcopii Remensis susceptione successerat, cum synodali notitia dedit, quique in Remensis Ecclesiae serinio conservatur, cujus exemplar sanctae memoriae papae Leoni directum didicimus, etc.

Igitur Ebo post hanc depositionem suam in Cisalpinis fertur regionibus conversatus usque ad obitum Ludovici imperatoris, qui contigit anno Dominicæ incarnationis 840. Quo imperatore defuncto Lotharius ab Italia in Franciam venit, cui Ebo ad Wormaciam civitatem occurrit, eique Lotharius post aliquot dies sedem, et diocesim Remensem per edictum imperiale restituit. Cujus edicti hoc habetur exemplar:

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, Dei æterni, Lotharius divina ordinante providentia imperator Augustus. Quia confessio delictorum non minus in adversis necessaria est, quam in prosperis, et cor contritum et humiliatum Deus non despicit (*Psalm. l., 19*), gaudium etiam esse angelorum in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente (*Luc. xv, 7*) non dubitamus, nos mortales in terris eos nequaquam despiciamus, pro quibus gaudere angelos in cælo divino testimonio non ignoramus. Accusantes et reprehendentes in excessibus semetipsos divina nos benignitas non condemnare, sed recreare docuit, qui meretricem non solum a legali damnatione eripuit (*Joan. viii, 11*), verum etiam publicanum humilitatum et accusantem se non condemnavit, sed magis justificando exaltavit (*Luc. xviii, 14*). Qui non dixit, omnis qui se humiliat condemnabitur, sed exaltabitur (*ibid.*). Potestatem ergo, quam pro causa nostra raptus perdidisti, repetentibus Ecclesiae tuæ filiis, presentibus quoque astantibus, ac decernentibus presulibus, sedem ac diocesim Remensis urbis tibi, Ebo, restitimus, ut pristino sanctæ largitatis apostolicæ pallio indutus concordiam atque gratiam divini officii nobiscum, humili satisfactione expleta, solemniter nostra a largitate recipiendo, exerceas. Drogo episcopus assensi, Otgarius archiepiscopus, Hecti ar-

chiepiscopus, Amaluvinus archiepiscopus, Audax archiepiscopus, Joseph episcopus, Adalulfus episcopus, David episcopus, Rodingus episcopus, Giselbertus episcopus, Flotharius ep., Badaradus episcopus, Hagano episcopus, Hartgarius episc., Ado episcopus, Samuel episcopus, Rambertus episcopus, Haiminus episcopus, Ratoldus presbyter vocatus episcopus, Amalricus vocatus episcopus, cum cæteris pluribus presbyteris ac diaconibus publice assistentibus. Actum in Engilnheim palatio publico, in mense Junio, viii Kal. Julii, regnante et imperante domno Lothario Cesare, anno reversionis ejus 1, successor factus patris in Francia, indictione 3. » Cui restitutioni prefata, quæ Suessionis habita est, contradixit synodus, asserens quod damnatus a se atque a 34 episcopis, a minori numero restitui non prævaluit. Quod edictum regis Ebo secum detulit, et apud episcopos et plures illud diversæ professionis et ordinis, divulgavit [*i.*, divulgavit], et in ecclesia Remensi publice recitari fecit. Et ita eo tempore quo Lotharius Karolum a regno expulit, et ultra Sequanam fugavit, Ebo sedem Remensem, post sex annos suæ depositionis recepit, et episcopale ministerium agere cœpit: sicque ordinationes [*ma.*, ordinationem] celebrans quosdam clericos ordinavit, et per totum circiter annum hoc episcopium tenuit, donec Karolus resumptis viribus in Belgicam reversus est. Quoq. diens Ebo, relicta sede Remensi, ad Lotharium profectus est, et in ejus familiaribus mansit obsequiis, donec una cum Drogone Metensium præsule Romam petiit, ubi a Sergio (*Serg. II*) papa reconciliari, ac pallium sibi tribui postulavit. Cui idem papa, communionem tantum concessa, dare pallium renuit.

At Ebo Roma reversus, abbatiam sancti Columbani in Italia dono imperatoris Lotharii possedit, donec legationem in Græciam ab eodem imperatore sibi commissam exsequi detrectavit. Quocirca rebus sibi ab imperatore quæ date fuerant ablatis, ad Ludovicum regem Germaniæ demigravit. A quo in regione Saxonie quoddam episcopium promeruit, ubi et episcopi deinceps perfunctus est ministerio.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De electione vel ordinatione Hincmari.

Anno denique Dominicæ incarnationis 845, Karolus (*Calvus*) synodum episcoporum regni sui apud Bellovagum civitatem Remensis provincie convocavit. Ubi inter cætera Ecclesiae regnique negotia, de Remensis ecclesiae desolatione, quæ Fulcone presbytero illam diu tenente, et Nothone in ea sibi succedente, tanto vacare pastore videbatur tempore, cum eisdem episcopis cœpit tractare. Qui sicuti viderant

D vel audierant, depositionem narrantes Ebonis, et auctoritatem sanctorum Patrum super hujusmodi negotiis ad memoriam revocantes, cogente necessitate atque suadente auctoritate, communi decrevere consensu, quo tandem post decennium depositionis Ebonis in ecclesia eadem ordinaretur episcopus. Igitur a clero et a plebe ipsius metropolis, necnon ab episcopis ejusdem provincie, archiepiscopo Senensis Ecclesiae Wenilone atque Ercamrado Parisiorum episcopo annuente, cum consensu abbatibus sui

et fratrum monasterii sancti Dionysii, in quo degebat, savenie quoque Karolo rege, Hincmarus electus est. Sicque decreto peracto eligentiumque manibus roborato, Ecclesie Remensis ordinatur episcopus. Is siquidem Hincmarus, a pueritia in monasterio sancti Dionysii, sub Hilduino abbate monasteriali religione nutritus et studiis litterarum imbutus, indeque pro sui tam generis quam sensus nobilitate, in palatium Ludovici imperatoris deductus, et familiarem ipsius notitiam adeptus fuerat; ibique, prout potuit, cum imperatore et praefato abbate sub episcoporum auctoritate laboravit, ut ordo monasticus in praedicto monasterio, quorundam voluptuosa factione diu delapsus, restauraretur. Et ut opere quoque adimpleret quod sermone suadebat, etiam ipse religioso conversationi cum aliis se subdidit, castigans corpus suum, et spiritali subiciens servituti. Processu vero temporis, cum praememoratus Hilduinus abbas imperatoris Ludovici archicapellanus, offensam ipsius Augusti adeo cum aliis regni primoribus incurrisset, ut ablatis sibi abbatibus, in Saxoniā fuerit exilio relegatus, iste per licentiam proprii episcopi cum benedictione fratrum illum secutus est in exilium. Cui pro familiaritatis propiore *al., priore* notitia, tantam Dominus apud imperatorem, proceresque contulit gratiam, ut studere pro eo nutritore quiverit, donec ab exilio revocatus duarum fuerit abbatiarum praedicationi restitutus. Deinde quando Gregorius (*Greg. IV*) papa in Gallias venit regiones, et regnum Francorum a praefato defuncto imperatore, voluit eum praememoratus abbas *C* ius in obsequium suum contra fidelitatem imperatoris ducere; quod nequaquam potuit ab eo exigere. Restituito postea imperatore, prout potuit abbati suo prodesse studuit. Sicque deinceps in monasterio sine querela custos sacrorum pignorum, ecclesiaeque sanctorum martyrum conversatus exstiterat, donec regis auctus obsequiis regimen monasteriis sanctae Dei genitricis Mariae, et sancti Germani regali et episcopali, atque abbatibus sui Ludovici diaconi iussione suscepit; rerum quoque ac mancipiorum possessionem quamdam regia liberalitate percepit, quam consecratus jam praesul monasterio sancti Dionysii, ubi Christo militaverat, per testamenti paginam tradidit.

CAPUT II.

De reparatione iudicii pro Ebonis depositione.

Emenso denique anno post ipsius Hincmari ordinationem, Lotharius imperator pro contentione regni quam erga fratrem suum Karolum habebat, cuius obsequiis idem praesul fideliter adhaerebat, contra eum commotus, epistolas a Sergio (*Serg. II*) papa exegit pro reparando iudicio de Ebonis depositione. Unde idem papa litteras Karolo regi mittens, praecipit ut Guntholdum Rothomagensē episcopum cum ceteris episcopis regni sui, quos ipse Guntholdus ad hoc sibi eligeret, legatis ejus obviam Treveris ad hanc discutendam querelam diligeret, et Hincmarum episcopum ad ipsam synodum venire

A faceret. Ipse quoque Guntholdo litteris mandavit ut cum post diem sanctae Domini resurrectionis missos suos in servitium imperatoris mitteret, ipse cum episcopis praedictum locum, hanc causam diffiniturus, adiret. Sed et ipsi Hincmaro litteras misit ut ad idem veniret concilium. Legatis itaque Sergii papae juxta conductum non venientibus, Guntholdus, annuente [*i.*, annitente] rege Karolo, cum episcopis synodum conduxit, ad quam Ebonem per litteras et legatos ex auctoritate praedicti papae convocavit. Quo tamen Ebo neque venisse, neque vicariam pro se personam, vel litteras canonicas misisse traditur. Guntholdus tamen et ceteri episcopi, qui apud Parisios tunc convenerant (*an. 847*), Wenilo scilicet Ecclesiae Senonicae metropolitani cum diocesanis *B* suis, Lantrannus [*al., Lanfrannus*] Turonensis cum suffraganeis suis, et specialiter Hincmarus cum omnibus Remensis dioceseos coepiscopis, litteras suas ad eum miserunt, et dioceses Remensem interdicientes, ut non haberet deinceps licentia ex ea quempiam sollicitare, nec scripto, nec verbo, nec misso aliquo, donec secundum jussionem Sergii papae ipsis occurreret, et juxta canonica et apostolica statuta definitionis sententiam ab ipsis coram generali conventu perciperet. Sed ille ad nullam synodum, vel ad sedem apostolicam, vocem postea reclamationis vel repetitionis de sede Remensi, aut de ordine suo emisit. Qui etiam (postquam res gestas Leoni (*Leoni IV*) papae referentibus episcopis, et regalibus insuper epistolis, ordinatio Hincmari, quando fidei quoque suae tenorem Romam misit rata est cum largitione pallii comprobata) per quinque circiter annorum curricula supervixisse fertur in corpore, usque ad annum videlicet incarnationis Dominicae octingentesimum quinquagesimum primum.

CAPUT III.

De visione ejusdem Bernoldi.

De quo postmodum talis ostensa est revelatio cuiusdam homini Remensis parochiae, nomine Bernoldo, qui depressus infirmitate, pene usque ad mortem pervenit, ita ut per quatuor dies nec cibum nec potum capere, nec loqui valeret. Quarto vero die hora nona, velut exanimis jacuit, adeo ut non posset in eo sentiri halitum remansisse, nisi per vices, dum *D* quis manum misisset ad os ejus, vel super pectus illius, vix sentiebat in eo adhuc spiritum esse. Rubor illi tamen in facie magnus videbatur, et sic jacuit usque ad mediam noctem. Tunc viriliter oculos aperiens, et affatus uxorem suam atque circumstantes, jussit ut quantocius currerent, et presbyterum suum velociter ad se venire rogarent. Accito autem presbytero, antequam intraret ille domum, dixit infirmus ut apponerent sellam, quia presbyter jam domum intraturus esset. Illo vero ingresso postquam orationem pro eo fudit, dixit ei ut sederet juxta eum, et attenderet quae dicturus erat, ut si ipse superstes illi non potuisset annuntiare, saltem presbyter ea nuntiaret. Tunc ergo coepit vehementer

flere, et cum singulis dixit : Ductus de isto saeculo ad aliud veni ad quemdam locum, inveni episcopos quadraginta et unum, inter quos cognovi Ebonem, Pardulum et Aeneam pannosos, et denigratos, squalentesque sicut et alios, ac si ustulati fuissent, et per vices nimio frigore horribiliter cum fletu, ac stridore dentium tremulantes; per vices autem calore nimio aestuantes. Et Ebo episcopus me vocavit ex nomine, dicens : Quia tibi dabitur licentia redeundi ad corpus, precamur te ego et isti confratres nostri, ut adjuves nos. Et ego respondi : Quomodo vos possum adjuvare? Qui ait : Vade ad homines nostros clericos et laicos, quibus benefecimus, et dic illis ut pro nobis faciant elemosynas, et orationes, et impetrent pro nobis offerri sacras oblationes. Et ego dixi quia nescirem ubi homines illorum essent. Ille vero ait : Nos dabimus tibi ductorem, qui te ad illos ducat. Et dederunt mihi ductorem quemdam, qui me praecessit et duxit ad quoddam palatium magnum, ubi multitudo erat hominum eorumdem episcoporum, qui de ipsis episcopis inter se loquebantur. Quibus suggesti quod mihi fuerat iussum ex parte episcoporum. Inde cum ductore meo reversus, ad locum redii ubi erant ipsi episcopi, et quasi jam facta fuissent pro ipsis ea quae postulaverant, inveni eos facie jocundos, ac si a novo rasos et balneatos, albis vestitos, et stolis amictos atque sandaliis calceatos. Et dixit mihi praefatus Ebo praesul : Vides quantum nos adjuvit tua legatio. Usque modo nimis durum custodem et custodiam gravem habuimus sicut vidisti, modo vero habemus domnum Ambrosium custodem, et levem [i. lenem] custodiam : et caetera quae visa atque relata ab eodem Hinemarus episcopus descripsit.

CAPUT IV

De restitutione rerum ecclesiasticarum a Karolo rege peracta.

Ordinato denique, ceu praemissum est, Hinemaro Ecclesiae Remensis archiepiscopo, rex Karolus res quas ex eodem episcopio suis palatinis usurpare concesserat, ipsi sanctae reddidit ecclesiae. Pro qua restitutione talem praeepti sui dedit auctoritatem :

« In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Karolus Dei gratia rex. Si ea, quae a praedecessoribus nostris vel fidelium devotione bene tradita, statuta ac confirmata sunt, nostris oraculis roboramus; si etiam illa quae quacuque necessitate corrupta sunt regia nostra auctoritate corrigimus et in melius commutamus, saluti nostrae consulimus et regium ministerium susceptum a Domino exercemus. Proinde noverit omnium fidelium Dei ac nostrorum solertia quia res ex episcopatu Remensi, quas magna necessitate et per omnia inviti, dum a pastore sedes illa sancta vacaret, fidelibus nostris ad tempus, unde quoddam temporale solatium a nostro haberent servitio, commendavimus, electo et ordinato munere sancti Spiritus, per Dei et nostram dispositionem, in eadem sancta sede Hinemaro archiepiscopo. hoc nostrae auctoritatis praeepto cum

A integritate quicquid exinde nos fidelibus nostris beneficiavimus, praesentialiter restituimus, tum Sparnacum et Juliacum, vel quicquid ex eodem episcopatu Richuinus habuit, vel quicquid exinde Odo comes habuit : quam et villam Calmiciacum, cum capella quam Rabanus presbyter habuit; seu et illa, quae Pardulus, necnon et Adalgardis [c. i. Adalgardis] abbatissa, sive Rotbertus atque Amalbertus clericus, vel Altmarus, seu Joannes medicus, sive item Rabanus, atque pusillus Pamilio, Ratholdus [ms., Ratholdus] quoque, Goderamnus, et Herenboldus, vel Donatus, seu Gilbwinus habuerunt; sive etiam illa omnia, quae tam clerici quam laici, qui in nostra dominatione aliquandiu fuerant, quosque jam dicto episcopo commendavimus, habebant. Et ut in calce omnia concludamus, quicquid ex eodem episcopatu, quando de manu Falconis illum recepimus, alicui praestito beneficio concessimus, per hanc nostrae confirmationis auctoritatem, inspecto coram coetu fidelium nostrorum, tam ecclesiastici quam laicalis ordinis testamento sancti Remigii, praesentialiter sanctae Mariae, et sancti Remigii, atque Hinemaro archiepiscopo cum omni integritate reddimus vel restituimus, ut absque ulla refragatione, cassatis quibuscunque aliis conscriptionibus, easdem res per hanc nostram auctoritatem recipiat; ut sicut res ecclesiae disponendae sunt ad utilitatem ipsius Ecclesiae Dei, tam ipso quam successores ipsius disponant. Quam auctoritatem (in qua nos ulterius tale quiddam erga ipsam casam Dei non acturos spondemus, et ut nemo successorum nostrorum agere molitur, per omnipotentem Dominum ejusdem Virginis filium obsecramus) ut per ventura tempora certior habeatur, et contra aemulos ipsius sanctae ecclesiae sui notitia valeat, manu nostra subterfirmavimus, et annuli nostri impressione roborari decrevimus. Data Kalendis Octobris anno 6 regnante Karolo gloriosissimo rege, indictione 8. Actum in pago Andegavensi, in villa Avegio. »

De caeteris quoque rebus, quae tunc redditae non fuerunt, hujusmodi postmodum invenitur dedisse [ms., edidisse] praeeptum :

« In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Karolus gratia Dei rex : omnibus comitibus, abbatibus, abbatissis, missis, vassallis, et cunctis sanctae Dei Ecclesiae fidelibus ac nostris, praesentibus scilicet et futuris, notum esse volumus, quia Hinemarus sanctae ecclesiae Remorum religiosus, noverisque valde dilectus ac venerabilis pontifex, accedens ad celsitudinis nostrae magnitudinem, innovavit mansuetudini nostrae, quod ex rebus sanctae Dei genitricis Mariae, et sancti ac pretiosi confessoris Christi Remigii, quae per parentum antecessorum videlicet nostrorum regum dationem, sive per rectorum ejusdem ecclesiae imprudentiam, vel concessionem, vel etiam quorumcunque malivolorum machinationem ab eadem sancta ecclesia abstractae esse cernuntur, nonae et decimae, ad eandem praedictam ecclesiam

nimiae, sicut rectum est, persolvantur. Unde magnificentiæ nostræ petit dignitatem, ut nostræ auctoritatis præceptum ob Dei et sanctæ ipsius Genitricis, sive pretiosi patroni nostri Remigii amorem et fieri iuberemus. Cuius nobis amabilibus et necessariis petitionibus acquiescentes, et libere placideque obsequentes, hoc nostræ magnæ auctoritatis præceptum ei fieri iussimus. Per quod præcipientes expressè iubemus, ut quisquis fidelium Dei omnipotentis, nostrorumque, ex eisdem sanctæ Dei genitricis Mariæ, vel sancti confessoris Christi Remigii, Remorum ecclesiæ rebus, sive episcopatus religiosissimi et dilectissimi nobis Hincmari venerabilis archiepiscopi, aliquid habere dignoscitur, sive per largitionis nostræ concessionem, sive per quorumcunque supramemoratorum affectionem, vel magnificationem, seu etiam et deprecationem, aliquid tenore aliquo ex prædictis rebus tenere vel possidere cernitur, nonam et decimam in missorum nostrorum præsentia, misso ecclesiæ sanctæ Mariæ, vel sancti Remigii Remorum, sive Hincmari venerabilis archiepiscopi revadit, et annis singulis ad eandem præfatam et memoratam ecclesiam persolvere, absque ullius occasionis contradictione cum anni vigilantia studeat. Quicunque vero contra hanc nostræ auctoritatis præceptionem de hoc fieri præsumpserit, sciat secundum dignæ memoriæ avi, et piæ recordationis genitoris nostri capitula se emendaturum, et ipsas easdem res absque alicujus intercessionis impetratione amissurum (*lib. 1, cap. 163; lib. II, c. 21; lib. IV, c. 40*). Et ut hæc nostræ præceptionis auctoritas inviolabilem obtineat firmitatis vigorem, et ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris, præsentibus scilicet et futuris, verius, certiusque credatur, eam annulo nostro subter sigillari iussimus. Data IV Nonas Septembris, anno 3, indictione 10, regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio sancti Quintini.

Immunitatis etiam secundum antecessorum suorum regum exemplaria eidem sanctæ sedi suam contulit auctoritatem. Cessionem quoque genitoris sui Ludovici de exactione regia (*supra, lib. II, c. 19*), vel operariis ac muro civitatis ob restorationem ipsius sanctæ Dei ecclesiæ delegata, huiusmodi confirmavit auctoritate:

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Karolus gratia Dei rex. Si petitionibus fidelium nostrorum, maxime Domini sacerdotum, præcipue in his, quæ ecclesiasticis utilitatibus possunt præbere consultum, benignum commodamus assensum, nobis id ad æternæ remunerationis credimus provenire augmentum. Proinde noverit omnium fidelium Dei ac nostrorum, præsentium scilicet et futurorum industria, quia vir venerabilis Hincmarus Remensis urbis archiepiscopus obtulit serenitatis nostræ obtutibus præceptum piæ memoriæ domini ac genitoris nostri Ludovici imperatoris, quod in elemosynæ suæ augmento ecclesiæ S. Mariæ atque sancti Remigii fieri decrevit, de opere et operariis, atque

A omni exactione, quæ tempore avi nostri domini Karoli imperatoris ex eadem casa Dei exigebantur ad palatium, quod vocatur Aquisgrani, ut in ædificatione et restauratione ipsius ecclesiæ Dei, per futura tempora usque ad finem sæculi, ad utilitatem sæpe dictæ sanctæ ecclesiæ in elemosyna illius proficerent, et nec ad eundem locum, vel ad alium quemlibet ipsæ redhibitiones, vel impensæ ullo unquam tempore exigenterent, sed remissa indulgentia illius in eodem loco proficerent. Cuius bene gestata iulicantes, per hoc nostræ auctoritatis præceptum decernimus, ut quidquid de exactione, vel operariis prædictæ constitutionis supra scriptus dominus et genitor noster, seu et de muro civitatis ipsius, vel viis ad utilitates claustrum canonicorum B proficientibus in suo præcepto concessit; hoc totum perpetua nostra indulgentia vel concessione, seu auctoritate concessum, vel confirmatum maneat in perpetuum. Et ut hæc nostræ confirmationis vel concessionis auctoritas per futura tempora certior cognoscatur, et permaneat inconcussa, eam manu nostra subterfirmavimus, et de annulo nostro eam sigillari præcepimus. Data VI Kalendas Junias, anno 10 regnante Karolo glorioso rege, indictione 13. Actum Vermerie in palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen. »

CAPUT V.

De reparatione Remensis ecclesiæ ab ipso Hincmaro patrata.

Huiusmodi regiæ benignitatis functus auctoritatibus et in episcopali sede confirmatus, præfatus Hincmarus archiepiscopus, templum beatæ Dei genitricis Mariæ, quod a fundamentis Ebo renovare cœperat, iste pace gratiaque fruens regia, præclari consummavit decoris eminentia. Insuper et aram sanctæ Dei genitricis auro vestivit, ac lapidibus pretiosis ornavit. His quoque versibus titulavit:

Hanc aram Domini Genitricis honore diestam
Cultor ubique suos (suis) decoravit episcopus Hincmar.
Muneribus sacris, functus hac sede sacerdos.
Jam bene completis centenis octies annis,
Quadragesima simul quinto volvante sub ipsis,
Cum juvenis Karolus regeret diademata regni,
Hunc sibi pastorem poscentibus urbis alumnis.

Et ad imaginem Dei Genitricis in ipso altari.

Virgo Maria tenet hominem, regemque, Deumque
Visceribus propriis natum de Flamine sancto.

D Tecta templi plumbeis cooperuit tabulis, ipsumque templum pictis decoravit cameris, fenestris etiam illustravit vitreis, pavimentis quoque stravit marmoreis. Crucem eminentiorem gemmis, auroque cooperuit. Alias etiam cruces tam auro quam argento paravit. Calicem majorem cum patena, sumptorioque fecit ex auro, lapidumque pretiosorum illustravit nitore. Qui calix postea pro redemptione ac salute patriæ Nortmannis datus est; patena adhuc reservatur ibidem. Libellum quoque de ortu sanctæ Dei genitricis Mariæ, sed et sermonem beati Hieronymi de ipsius Domine assumptione scribi fecit, et tabulis eburneis, auroque vestitis munivit. Locellum etiam quemdam, hoc est capsam majore

rem, quæ a duobus clericis ferri solet, fieri jussit. A argentoque imaginato ac deaurato vestivit; ubi ad urbis hujus totius tutamen, multorum sanctorum pignora recondidit. Insuper et alia altaris vasa, tam aurea quam et argentea præparavit. Evangelium aureis argenteisque describi fecit litteris, aureisque munivit tabulis, et gemmis distinxit pretiosis. His quoque versibus insignivit:

Sancta Dei genitrix et semper virgo Maria,
Hincmarus præsul defero tibi.
Hæc pia quæ gessit, docuit nos Christus Jesus,
Editus ex utero, casta puella, tuo.

Librum quoque sacramentorum, sed et lectionarium, quos scribi fecit, eboze argentoque decoravit. Candelabra textit argento, et templum variis ornavit lampadibus, et coronis diversisque tam palliorum quam cortinarum atque tapetium operuit ornamentis. Sacras etiam vestes altaris procuravit ministris. Pluribus denique convocatis episcopis, sed et Karolo rege in hanc civitatem adveniente, in honore incomparabilis et perpetuæ virginis genitricis Dei Mariæ, ut et antiqua fuerat sacra, basilicam solemniter dedicavit, et cum coepiscoporum cooperatione sub omnipotentis invocatione Trinitatis alimificæ consecravit.

CAPUT VI.

De miraculis in eadem ecclesia postea declaratis.

In hac igitur ecclesia multa diversis temporibus Dei virtute sub ineffabilis Christi genitricis Mariæ sunt honore patrata miracula. Quorum plurima, quæ ante nostram ætatem sunt gesta, nobis habentur incognita. Nos tamen ea, quæ coram positi vidimus, vel personis quæ viderant referentibus agnovimus, silentio hic quoque præterire incongruum rati sumus, licet ea versibus olim exaravimus. Mulier quædam civis hujus urbis, nomine Altrudis, unicam parvulam nutriebat filiam, quæ adhuc sub ubere matris posita, efficitur cæca. Pro qua cum variis frustra æstaret mater remediis, nec ulla posset juvari medela, ad summum cogitat se vertere medicum; ejusque probat non aptius per quempiam sanctorum poscere posse misericordiam, quam per ipsius unicam, cujus etiam erat ipsa famula, Genitricem. Præparansque candelarum munuscula, tam pro se quam pro filia, templum hoc petit, cœlitum reginæ clementiam rogatura; præfigensque candelabris luminaria, tum pavimentis astrata, cor supplex effundit in vota. Nec se posse præsumens sufficere, ministris suppliciter deponit altaris, ipsius petitionem suis precibus adjuvare. Et quia devote ac fideliter postulavit, votum obtinere promeruit, lumenque sobolis impetravit. Unde gratias agentem Deo ipsiusque Genitrici piissimæ, cum adiutoribus sibi sacris ministris eam vidimus postea, dum sanam, clareque contentuentem suam nobis exhiberet filiam.

Quidam clericus nostræ congregationis, carne nobilis, Hugo nomine, ita nimio dentium fatigabatur dolore, ut nec somnum, nec cibum præ nimietate valeret ægritudinis capere. Qui requisitus a quodam seniore, exposita suæ vexationis afflictione, hoc ab eo consilii accepit, ut coram altari Dei Genitricis

sese prosternens, ejus cordetenus super nœ anxietate sua deprecaretur clementiam. Et surgens ab oratione, osculato altari, supra nudum ipsius marmor, in qua vexabatur deponeret maxillam, sicque sanandum se confidens, domum regressus cooperiri se vestibus faceret atque sopori permitteret. Quibus ille per ordinem patrat, somnum iniiit. Tempus autem erat solemnitatis natalis Domini, et fratres post celebratum vespertinum officium in cenaculo, ubi calefaciendi causa consueverant colligi residebant. Præfatus vero frater videt in somnis illic se præ gradibus cenaculi astitisse, atque beatam Dei Genitricem in superioribus, ante ipsius ostium domus consistere. A sinistris in gradu infimo sub specie ejusdam chirurgi, malignum conspexit astare spiritum. Non dubitans autem quæ esset illa quam aspiciebat domina, pavore tetri hostis abjecto, ad eam usque conscendit, et ante ipsius procidens pedes ejusdem susceptus est manu; ita ut mentum illius tenens, vexatam piissima domina contingeret maxillam. Et erigens eum blande consolata est, asserens ideo se non inventam ab eo in ecclesia, quoniam ibidem ad custodiam fratrum staret. Ille, inquam, malignus, quem vides hic prope astantem, cogitat huc ascendere, et vult nostros fratres conturbare. Præcepitque eum redire, et de concessa sibi salute confidere. Qui rursus ad ejus se prosternens pedes erectus est ab ea, vestem tantum purpuream, qua ipsa erat induta, deosculans. Sicque mox excitatus, dari sibi præcepit manducare. Quod ut ejusdem domestici audire, insanire illum putantes, quia tam alacriter sibi cibum dari peteret, anxii cooperunt. Ille vero confirmabat se a beata Dei Genitrice sanatum, vel nibilque ægritudinis se, vel insanix pati. Sicque celerrime redditus hospitati, sæpe postea fidenter astipulabatur non se ulterius esse passurum talia, quem tanta saluti restituisset domina. Quod et revera illi accidit, ut deinceps hujusmodi ægritudinem nequaquam senserit, dum pluribus postmodum vixerit annis.

Hujus Hugonis clericus et diaconus, Ebrardus nomine, febris anhelæ vexabatur æstibus; qui ejus ægritudinis agitatibus angoribus, in crypta, quæ sub ipsius ecclesiæ sede in honore beati Remigii consecrata est, fessus residebat, dum illic missæ celebrarentur mysteria. Cui vi febrium fatigato (ut assolet febricitantibus) sopor irruit. Et ecce videt beatam Dei Genitricem sibi astantem, impositaque manu ejus capiti pertransisse, et post altare sese visa est intulisse. Mox ille patefactis oculis surgit, finitisque mysteriis jam sanus amen respondet, et alacer officiorum inseruit expletioni. Cujus caput ad tactum mirabilis dominæ ita est delibutum, ac si oleo eadem fuisset hora perunctum. Quod nos quoque mirati sumus, qui eum ipsa die lætum, et comedentem nobiscum vidimus.

Tres denique claudos, et poplitibus contractis, nullo modo gressum figere valentes, in hac ecclesia diversis conspeximus [ms., cognovimus] erectos tem-

poribus. Unum quidem sub episcopatu domni Herivei præsulis, qui aliorum manibus illuc delatus, propriis regressus est pedibus. Alium sub præsulatu Seulf, nomine Maganerum, qui gente Britannus, utroque genu claudus et scabellis inherens, inter nos piorum eleemosynis sustentatus, transacto fere jam demorabatur anno. Huic dum nocturnas in omnium sanctorum solemnitate celebraremus laudes, ita subito in medio populi jacenti genuum extensi sunt nervi, ut lora quoque, quibus crura cum coxis erant annexa, rumpentur, rupta etiam pelle ex poplitibus ei sanguis deflueret; surgensque, stupente populo, gressibus deinceps usus est propriis (8). Tertium vero sub hujus domini præsulis Artoldi pontificatu, eoque missarum sacra celebrante, die solemniori ejusdem sacratissimæ Virginis, qua Gabriel archangelus ad eam missus ab astris, partum illi mirabilem sæculis nuntiavit. Qui claudus, pauper, et miserabilis, dum per pavementi sese marmora traheret, repente solutus extenditur, et tellurem corpore mensus, in pedes tandem erigitur, incensusque novo auxilii lætanti gaudia populo, quique adhuc inter nos degens stipe sustentatur præsulis.

Quartus quoque quidam rusticus, Gerlatus [i. Germanus] nomine, ex familia hujus ecclesiæ, hanc urbem adiens oraturus, beatæ Dei genitricis Mariæ ingressus est basilicam. Ubi dum vota profundit, subito marcere dirigit, contractisque nervis, pene cunctis astringitur membris, sicque coarctatus, ibidem se permansurum, et dum videret servitutum, si relaxaretur, promisit. Tandem post mensem his absolutus vinculis, ecclesiasticis addicitur servitii. Sicque partim in eadem ecclesia, partim in basilica sancti Dionysii extra murum civitatis per quinquennium incolumis deservivit. Post quod temporis spatium, in eadem solemnitate, Hypapanti scilicet Salvatoris, hanc ingressus ecclesiam, dum præcipuus incubit, ita rigentibus membris visus est adhæsisse pavementis, ut nec os, nec aliquod membrum ab his relevare valeret. Erectus autem a circumstantibus, tam cruribus quam ambabus contrahitur manibus. Quinta decima deinde die iterum absolutus, nec multo post humanis exemptus est rebus. Sed quis enarrare prævaleat, quot hic languentes pene quotidie pia dono salutis sumunt? quot febricitantes, quot salvantur energumeni? quis vel edicere pestes hic liberatis hominibus effugas? Sed de innumerabilibus saltem pauca commemorasse sufficiat.

CAPUT VII.

De visione cujusdam Gerhardi presbyteri.

Presbyter quidam de pago Porcensi, Gerhardus nomine, in quamdam dudum deciderat valetudinem, ita ut veneno potatus esse crederetur. In qua valetudine sanctorum nonnullis consolatus est visitationibus, beati scilicet Petri apostoli, qui suam ei, quam regobat, præcepit etiam bis, ut restaurare studeret ecclesiam, atque redarguit per visa, cur toties medicos salutis suæ requisierit causa. Sanctum quoque

A Remigium postea sibi videt assistere, suam illi pandendo personam, et ægritudinis hujus remedia pollicentem. Qui mox urbem Remensem adiens, dum perlustratis orationis gratia beatæ Dei Genitricis, ac sancti Remigii basilicis, in vico nocto requiesceret, ipsius beati Remigii videt se deductum in templum quoddam splendidissimum, ad quod beatissimam contuetur virginem Mariam properantem, sancto Remigio, sanctoque Martino ab utroque latere stipantibus eam. In ipso vero templo multitudo Levitici ordinis atque sacerdotalis dignitatis eam expectabat, et diacones induti dalmaticis, quidam eum palmis, quidam sine ipsis astabant. Cæterorum quoque sanctorum plurimus hic ordo videbatur. Idem vero presbyter nullius specialiter cognoscebat vultum, præter beati Petri, qui sibi jam pridem fuerat revelatus. At postquam beata Dei Genitrix ad prædictum templum pervenit, ubi ejus adventum hic frater se præstolari videbat, requirere cepit, quis ille esset, aut quid quæreret? Cui beatus Remigius: Famulus, inquit, meus est, domina, quærens a tua pietate salutis remedia. Quid autem ipsa responderit, iste, ut retulit, audire non potuit. Verum vero quoddam appensum ibidem videbatur; post quod ubi ipsa intravit, splendidius hanc sole lumen ab oculis ejus suscepit, ita ut in id, præ splendoris magnitudine, intendere minime potuerit. Post aliquot denique dies apparuit illi beatus Martinus, misumque se a sancto Remigio ad eundem testatus est, asserens etiam illi donatam vitam, concessamque medicinam. Restitit tamen postea huic dubietas aliqua de beatæ Dei Genitricis persona, quoniam nomen ipsius in visione revelatum non audierat. Sed precabatur assidue, ut Dominus sibi monstrare dignaretur utrum ipsa fuisset, quam viderat, Dei genitrix virgo Maria. Contigit autem illi post sex fere menses, ut subito, dum noctu quiesceret, gravi premeretur ægritudine, adeo ut desperaret ulterius se posse vivere. Et dum valde anxietur, appensis supra se beatæ Mariæ pignoribus, hujusmodi cepit effundere preces: O beata Dei Genitrix, cujus hic dependent pignora, si revera, ut credimus, de te nobis hæc superappensæ habentur reliquæ, et si vere de te visio est quam nuper vidi; si tu es illa domina, quam ad illud mirabile templum sanctus Martinus, et almus Remigius comitabantur euntem, ubi te clarissimus sanctorum cœtus expectans, aspiciente me, lætanter excepit, fer opem mihi indigno famulo tuo, et tam diu impetra mihi vitam atque virtutem, ut misse mysteria Domino celebrem, et munera vitæ corporis Christi sumere merear; vosque, beati pontifices Christi, quos cum eadem comitari contempni, adjuvate me apud ipsam, qui me vestro piissimo consolari dignari fuistis alloquio. Interea inter angores precesque vix levis obrepit somnus, cum subito sub eodem vultu habituque, quo prius eandem aspexerat, beatissima se videndam præbuit regina, eisdem columnis innixa, quibus et antea inivit

(8) Idem refert in Chron., an. 931.

fuerat visa, luce coruscans clarissima. At ille tanto tremefactus splendore, nihilque fari ausus, luminibus in terram demissis videbatur stupefactus hærere. Quem beatus compellens Remigius : Quid, inquit, nos huc advocasti? Nonne vides dominam nostram Dei Genitricem te confortare paratam? quid dubitans tardas accedere ad illam? His dictis tremor abscedit, allevatur animus, elevansque oculos vires recepit, et ante pedes beatissimæ Dominæ frater ille corruisse se vidit. Quem manu ipsa levare dignata, fronti signum crucis imponit, et talia prosequitur : Ne timeas, neque desperes : confide in Domino quia percipies donum ab ipso salutis, signumque pulsare jube ut sacra mysteria celebres, et gratias Deo referas, eum collaudans qui te post verbera sanat. Hic dictis, ab ejus recessit visibus, suis stipata comitibus. Sicque mox frater idem collata sibi salute letus exsurgit, et ad explenda jussa festinans, ita sanus et alacer effectus est, ut nunquam alacrior esse potuerit. Hæc ut eodem presbytero narrante didicimus, ita describere quoque dignum rati sumus.

CAPUT VIII.

De aliis quibusdam miraculis.

Hæc inelyta cæli regina, ut subvenire solet humili se corde petentibus, sic in præsumptos vel contemptores ultionis nonnunquam pœnas exerit. Quod pie quoque fieri credimus, ut hic in præsentī delinquentibus digna ingerantur verbera, ne in futuro graviora eos excrucient tormenta. Quod autem modo dicturus sum non ipse vidi, sed multorum relatu Patrum narrari frequenter audiui. Quidam ex clericis nostræ congregationis, Bernardus nomine, custos hujus erat ecclesiæ; qui petitus a quibusdam levibus personis (ut ipse post scripto monstravit) quatenus ipsis quædam sanctorum dedisset pignora, dum quadam die cum quodam puero hic solus esset in templo, correpta quadam pixide, in qua sanctorum continebantur reliquæ, ausu temerario præsumpsit aperire. Quo facto nimio pavore concutitur, et nebula locus totus magna repletur, talique vallatur horrore, ut non putaret se amplius vivere. Sicque perilita voce, tam ipse quam puer qui secum erat, ultra loqui nec ea quæ viderant fari potuerunt.

Quidam quoque custos hujus ecclesiæ, ut ipse nobis narravit, dum die aliqua post matutinales laudes in ecclesia requiescere vellet, arripiens templi tapetia, lectum sibi ex his stravit, ibique sese somno dedit. Et ecce matrona quædam sub habitu senili eidem apparuit, quæ herbas quasdam secum videbatur deferre. Hæc primo quidem blandis eum cœpit affari sermonibus. Ubi vero sacra sub eo contemplatur tapetia, taliter infit, eum mutato quoque vultu terrenis, aggressa. Et tu dominæ sanctæ Dei Genitricis ausus es violare ac pedibus sacra superbe conculcare ornamenta, nec tantam timuisti dominam? Modo quidem parcam; nunquam tamen ultra præsumas talia. Exemplumque dedit illi de quadam,

A qui sic sibi lectum solebat sternere, quem novimus olim ærumnis affectum in pauperrimo quoque stratu obisse. Ita deterritus surgit propriamque culpam confessus, scamnis tapetia reddit, et Dominum super hac correptione sua ejusque collaudat Genitricem. Hanc autem dominam quæ se visitaverat non agnovit; a beata Maria tamen fuisse credimus missam. Novimus etiam quosdam devotos, atque promissos a parentibus in hac ecclesia fore Christo, ejusque Genitrici servituros. Quod votum dum vellent postea mutare parentes, proles sunt coacti languore suam promissionem adimplere.

Dudum cum agricolæ urbi vicini post Pascha, solito de more, hanc petissent urbem hujus admirabilis dominæ requirendo suffragia suæque vota ferendo, quædam villæ consueta quærere neglexere præsidia. Quarum messes cum jam tempus instaret metendi, tanta tempestatis sunt attritæ grandine, ut pene omnia eorum perierint sata; vineæ quoque, adustis fractisque pampinis, utarum amiserint fructum. Eorum vero fines qui se hujus piissimæ dominatricis munere subsidiis, neque tangere nedum intrare grando præsumpsit. Sicque deinceps tam hi, quam cæteri quique contigui, promptius libentiusque annuatim ejusdem dominæ nostræ, sancti quoque Remigii, cæterorumque sanctorum hanc Remensem adeuntes urbem, consueverunt expetere patrocinia.

CAPUT IX.

De secunda beati Remigii corporis translatione.

C Præfatus denique præsul Hincmarus cryptam præclari operis ad pedes S. Remigii construxit, et corpus ejusdem beatissimi patroni de loco cryptæ prioris, una cum sepulcro ipsius in eadem, collecta Remensis dioceseos episcopis, ut jam superius dictum est (*lib. 1, cap. 21*), transtulit : et ante ipsius sepulcrum opus egregium auro edidit, gemisque distinctit, fenestram inibi, unde sancti sepulcrum videretur, fecit, et circa ipsam fenestellam hos versiculos indidit :

Hoc tibi, Remigi, fabricavit magne sepulcrum
Hincmarus præsul ductus a more tuo.
Ut requiem Dominus tribuat mihi, sancte, precatur
Et dignis meritis, mi venerande, tuis.

D Evangelium aureis litteris insignivit, ac parietibus aureis, gemmarumque nitore distinctis munivit, versibus etiam auro inlitis prætitulavit. Sed et crucem majorem cooperuit auro, gemmisque decoravit. Librum quoque sacramentorum sub eburneis tabulis, argento præsignitis; sed et lectionarium ad missas librum, pari decore venustatum, ibidem contulit, aliosque libros et ornamenta nonnulla eidem venerabili loco delegavit.

De corpore autem ipsius beatissimi Remigii non est ausus aliquid sumere, sicut ipse quoque testatur in epistola ad Ludovicum regem Transrhenensem, qui id sibi ab eo petebat muneris. Sed hic [*i. id*] pontifex pro maxima præsumptione ~~vorit~~ se duxit

ae, corpus ejus, quod Dominus per tanta tempora
integrum conservaverat, disrumpere.

CAPUT X.

*De pallii quotidiani usus a Romana sedis præsule
perceptione, et rebus ecclesiæ sub eo concessis.*

Hic denique venerabilis præsul Hincmarus, pro
sue sanctitatis ac sapientie reverentia, per inter-
ventionem Lotharii imperatoris pallium ad quodidia-
num suscepit [c. i, recepit] usum a quarto Leone
papa, a quo jam aliud perceperat in designatis sibi
solemnitatibus debite fruendum. Quem quotidianum
pallii usum nulli unquam archiepiscopo se conces-
sisse, vel deinceps concessurum esse, idem papa in
epistola tunc ad eum directa testatur. Scripsit au-
tem præfatus pontifex ad eundem papam Leonem
sexies, ut ipse in quadam ad eundem asserit epi-
stola, vel septies, sua dirigens ad eum scripta. In
hac vero epistola de his, quos temeritas chorepiscop-
alis ordinare, vel quod Spiritum sanctum consi-
gnando tradere præsumebat, requisivit. Et quod
terrena potestas hac materia sæpe offenderet, ut
videlicet episcopo quolibet defuncto, per chorepi-
scopum solis pontificibus debitum ministerium per-
ageretur, et res ac facultates ecclesiæ sæcularium
usibus expendere, sicut et in nostra ecclesia
jam secundo actum fuisset. Item de his, quos dom-
nus Ebo post depositionem suam ordinaverat. In
alia quoque epistola scribit de quodam Fulcrico,
imperatoris Lotharii vassallo, de quo etiam pridem
ei significaverat, pro quo ecclesiæ nonnullæ per hoc
regnum maximum patiebantur impedimentum, qui
uxore sua dimissa, postquam excommunicatus ab
eo proinde fuerat, aliam insuper ducere præsumpsit
uxorem. Item in eadem de privilegiis hujus Remen-
sis ecclesiæ, quæ habuit ab initio, quo privilegia
sedes habere cæperunt; et quia Remorum episcopus
primas inter primates semper, et unus de primi-
s Gallie primatibus existit, nec alium se potio-
rem, præter apostolicum præsulem, habuit; ut sci-
licet ea, quæ tanto tempore ab antecessoribus ip-
sius huic sedi sunt concessa et conservata, conser-
vare et augmentare dignetur. Ab imperatore quo-
que Lothario præceptionis imperialis auctoritatem
super quibusdam rebus conjacentibus in his locis,
Neuravallis, Termedo, Roserolis obtinuit, quæ tem-
pore Karoli imperatoris, occasione quadam interve-
niente, a Remensi sunt abstractæ ecclesiæ, et publi-
cis usibus subactæ, quas hic Lotharius imperator ad
partem sanctæ Mariæ ac sancti Remigii sua resti-
tuit auctoritate. Qui Lotharius imperator nonnullis
hunc præsulem Hincmarum apud Leonem papam
honorifice commendasse reperitur episcopis atque
legatis. Sed et quando Romam petere idem ponti-
fex disposuerat, epistolam suam idem imperator
pro eo præmittens, suggessit præfato papæ, ut ip-
sum decenter amabiliusque susciperet, et quidquid
ab eo postulasset, libenter ei, liberaliterque tri-
bueret. Item aliam pro synodalibus diffinitionibus, de

A ordinatis ab Ebone post suam depositionem, a sede apo-
stolica confirmandis, et quibusdam privilegiis eidem
Hincmaro, sedique Remensi concedendis; et quia illam
volentem Romam proficisci, tam ipse, quam frater suus
Karolus rex Franciæ, quando [i, qu., j, quoniam]
valde necessarius eis erat ad sopiendas quæ tunc
exortæ fuerant perturbationes, retinerent. In qua
epistola commemorat, quod in hac sede Remensi
beati Sixti primi ejusdem episcopi, et apostolorum
discipuli, prædecessores ipsius papæ, Stephanus
(Steph. I) Pippino, et Leo (Leo III) Karolo magno,
apostolica contulerint munia. Alius quoque Step-
hanus (Steph. V) Ludovicum Augustum in eadem sede
imperiali diademate coronaverit. Ad hoc denique
obtinendum, quod pro prædicto præsule petebat,
B idem Lotharius Petrum Spoletinum episcopum,
mandatis super hac re per semet instructum, execu-
torem direxerat, et alium Petrum Aretinum episco-
pum litteris exinde communeraat, aliosque quosdam
tam suos, quam præmissi papæ fideles ad id peragen-
dum destinaverat. Eidem Lothario imperatori scri-
bit præfatus præsul Hincmarus de Fulcrico ejus vas-
sallo, quem excommunicaverat, qualiter ad pœni-
tentiam venire debeat; item, aliam epistolam in qua
continentur culpæ ipsius Fulcrici, et quomodo eum
rationabiliter excommunicaverit, quia noluerit ad
pœnitentiam venire; item, aliam, in qua valde col-
laudat eum, congaudens ejus humilitati, quod ipsius
obaudierit monitis super præfato excommunicato,
C absolvitque eum id humiliter deprecantem, pro par-
ticipatione quam habuerat cum ipso. Item postquam
convalesceret idem imperator de infirmitate sua. In
qua epistola eum satis episcopaliter, licet succincte,
de salute admonet animæ. Et alia nonnulla eidem
scripsit. A Karolo denique rege suo hic præsul Hin-
cmarus cellam in honore sancti Martini, in municipio
Vongo constructam, cum omnibus ad eandem cel-
lam juste pertinentibus, ad partem Remensis Eccle-
siæ reimpetravit, ac per auctoritatis ipsius præ-
ceptum recepit. Ad ipsius suggestionem dedit idem
Karolus rex ecclesiæ sancti Remigii, vel monachis
ibidem servientibus, Deo res quasdam; hoc est in
pago Pertinse [i, Portinse], in villa Baildronis curte
mansa duo, et in Dodelini monte mansa duo, atque
D in Waldonis curte mansa duo cum mancipiis, et
omnibus ad easdem res legaliter aspicientibus. Præ-
ceptum quoque ipsius Karoli de via, quæ impediēbat
ad claustrum canonicorum sanctæ Remensis ecclesiæ
amplificandum (quoniam et numerum eorumdem
canonicorum augmentaverat) idem dominus Hincma-
rus obtinuit. Res præterea quasdam quæ ab hoc
rege dudum fuerant episcopo subtractæ, ecclesiæ
redintegrari laboravit; id est, villam Noviliacum,
quam Karlomannus ad ecclesiam sancti Remigii pro
animæ suæ dedit remedio, tam ipsam villam quam
res et mancipia, quæ diversi homines dono regis
retinebant, ad eandem pertinentia. Item, res aliquas
in Culmiciaco et Bairaco sitas; item, res super flu-
vium Rotomnam, et in aliis nonnullis locis conjacen-

tes; itemque a rege Ludovico Transrhenensi præceptum restitutionis accepit super quibusdam rebus sancto Remigio quondam legatis: hoc est in pago Wormacensi Scavenheim [i. Stadenheim] cum omnibus ad se pertinentibus, Cossa et Gleni in saltu Vosago. In Thuringia quoque et Austria, in loco qui dicitur Schonerunstat, et in Helisleba, cum omnibus ibidem aspicientibus. Res quoque nonnullas, juraque ecclesiæ ac mancipia legibus per advocatos evindicata recepisse reperitur. Res etiam nonnullas episcopii, terras scilicet atque mancipia, cum diversis personis, ad incrementum ecclesiæ, pro partium opportunitate commutavit. Sed et præcepta regalia super pluribus earum rerum commutationibus obtinere curavit. Canonici quoque hujus Remensis ecclesiæ hospitale constituit ad susceptionem peregrinorum, vel pauperum congruis ad id rebus deputatis, cum consensu coepiscoporum Remensis dioceseos, atque subscriptionibus eorumdem, ea conditione, ut nullo unquam tempore quilibet episcopus, vel quælibet persona easdem res cuiquam in beneficium dare, vel in alios usus quocunque modo abstrahere præsumat, neque aliquem censum vel redhibitionem exinde accipiat, sed totum quicquid ex ipsis rebus juste acquiri poterit, in usus pauperum atque canonicorum, secundum modum descriptum in privilegio, et a cæteris episcopis confirmato, expendatur. Super hoc quoque constituto regis auctoritatis præceptum a Karolo rege fieri atque firmari obtinuit. Res præterea et villas episcopii pene omnes ordinatis rationabiliter colonis describi fecit.

CAPUT XI.

De synodo comprovinciali apud Suessionicam urbem habita.

Hic honorabilis præsul Hincmarus, anno sui episcopatus septimo (an. 853), synodum habuit comprovincialem apud Suessionicam urbem, in monasterio sancti Medardi, in ecclesia sanctæ Trinitatis honore sacra, cum Wenilone Senoniensi archiepiscopo, Amalrico Turonensi, Theoderico Cameracensi episcopo, Rothado Suessionico, Lupo Catalaunensi, Imnone Noviomagensi, Erpuino Silvanectensi, Ermenfrido Belvacensi, Pardulo Laudunensi, Hilmerado Ambianensi, Huberto Meldensi, Agio Aurelianensi, Prudentio Trecassino, Hermannio Nivernensi, Jona Augustodunensi, Godelsado Cabilonensi, Dodone Andegavensi, Gunberto Ebroidensi, Hildebranno Sagiensi, Rigboldo Remorum chorepiscopo. Residentibus etiam presbyteris et abbatibus, Dodone abbate monasterii sancti Sabini, Lupo abbate monasterii quod dicitur Ferrarium, Bernardo abbate monasterii sancti Benedicti, quod dicitur Floriacum, Odone monasterii, quod dicitur Corbeix, Hlierico monasterii Corbionis, Bavone monasterii Orbacensis, et quampluribus aliis sacerdotibus et abbatibus, astantibus diaconibus ac reliquorum graduum clero. Residente quoque in medio glorioso rege Karolo. Ubi quædam necessaria Ecclesiæ Dei sunt pertractata negotia. Ad quam synodum accedentes quidam

Remensis Ecclesiæ canonici ac monachi, videlicet Radoldus, Gislodus, Vulfadus [ms. Volfadus], Fredebertus ex canonicis ipsius matris, Ecclesiæ, Sigimundus ex cænobio sancti Theoderici; ex monachis autem monasterii sancti Remigii, Nortvinus, Heinradus, Mauringus, Antheus, Tetlandus, Hairobaldus, Radulfus, Wicpertus, clamaverunt suspensos se a præfato archiepiscopo suo ab administratione ordinum ecclesiasticorum, ad quos ab Ebone quondam profecti fuerant. Super qua reclamazione elegit prænotatus pontifex Hincmarus iudices sibi Wenilonem et Almaricum supra taxatos archiepiscopos, Pardulum quoque Laudunensem episcopum, qui in hoc iudicio locum metropolitanæ suæ servasset auctoritatis. Ipsi clamatores eosdem iudices suscipientes, addiderunt etiam Prudentium Trecassinæ civitatis episcopum. Hi iudices constituti hoc judicarunt quod, si Ebo archiepiscopus in suo statu manens canonice hos fratres ordinaverit, deberent ministrare. Si etiam injuste dejectus, et canonice restitutus, post suam canonicam restitutionem eosdem ordinaverit, sine ulla quæstione deberent etiam ministrare. Unde interrogati sunt ordinatores Hincmari, ut edicerent quæ de Ebonis depositione, et de Hincmari comperissent ordinatione. Tunc surgens Theodericus Cameracensis episcopus porrexit in conspectu principis et synodi scriptum, continens ordinem depositionis præfati Ebonis. Tum ventilatum est qualiter exauctoratus episcopus restitui debeat, ut quia idem Ebo restitutus canonice non fuerit, insuper et ab apostolica sede Sergio papa confirmante dejectionem illius, damnatus exstiterit, ut in laica [ms., laicali] tantummodo communione maneret. Tum recitata auctoritate, qualiter metropolitanus debeat ordinari, litteris quoque canonicis Erchamradi, episcopi Parisiorum Ecclesiæ, confirmatis sua suiue archiepiscopi, et coepiscoporum suorum manibus, quas ad petitionem Remensis Ecclesiæ, cleri ac plebis Hincmaro tribuerat; decreto etiam canonico Remorum cleri nobiliumque manibus roborato, qualiter eundem Hincmarum sibi postularunt ordinari episcopum ostensum est canonice cum præsentia, vel consensu omnium coepiscoporum Remensis dioceseos eum ordinatum archiepiscopum. Post hæc surgens idem Hincmarus, in conspectum [ms., conspectu] principis et synodi, porrexit litteras canonicas quas ordinatum sacri canones ab ordinatoribus accipere jubent, diem præferentes et consulem. Porrexit etiam epistolam Remensis provincie, ac pene totius Galliæ manibus episcoporum subscriptam, ad apostolicam sedem pro confirmatione ipsius ordinationis datam. Ostendit etiam diploma sacrum, ipsius venerandi principis manibus insignitum, et sigillo subscriptum, ex approbatione suæ ordinationis ad eandem sanctam et apostolicam Romanam Ecclesiam. Sicque iudicatum atque confirmatum est Hincmarum episcopum canonice ordinatum. Deinde ventilatum est, quid decernendum foret de his, quos Ebo post suam depositionem, absque legitima resti-

tutione, præsumpserat ordinare. Tunc surgens Immo Noviomagensis episcopus, porrexit rotulum [*ms.*, rotulam] auctoritatem canonicam et apostolicam continentem, quoniam qui ab ipso visi fuerant ordinari in gradus ecclesiasticos, ab eodem, quod ipse non habuit, nemo eorum accipere potuit, et cætera. Sicque decretum est, ut quidquid in ordinationibus ecclesiasticis Ebo post depositionem suam egerat, secundum traditionem apostolicæ sedis, præter sacrum baptismum (quod in nomine sanctæ Trinitatis perfectum est) irritum haberetur, et ordinati ab eo gradibus ecclesiasticis privati existèrent. Tunc unus ex prædictis fratribus nomine Frèdebertus libellum proclamationis legit, in quo continebatur, quod ideo se ab Ebone permississent ordinari, quia viderant suffraganeos Remensis Ecclesiæ, Rothadum videlicet episcopum, Lupum, Simeonem, Erpuinum in metropolim Remensem ecclesiam convenisse cum litteris Lotharii imperatoris, et eundem Ebonem restituisse. Et insuper ostenderunt iidem præfati clerici litteras quasi ex nomine Theoderici episcopi, Rothadi, Lupi, Immonis, ac cæterorum hujus dioceseos episcoporum manibus roboratas; quæ tamen ab eisdem episcopis recitata [*i.*, lectæ, *f.* refutatæ] falsæque sunt comprobatæ; et quia talia episcopis impingere præsumpserint, jussi sunt communione privari. His ita terminatis, decreto judicum, atque consensu principis, Hincmarus archiepiscopus primatus sui locum recepit. Tum de presbytero quodam et abbate Altivillaris cœnobii, nomine Halduino, ab Ebone diaconus visus fuerat ordinatus, et a Lupo postea Catalaunensi episcopo presbyter fuerat consecratus, mota est quæstio. Surgens itaque Lupus episcopus, porrexit volumen, in quo continebatur, quomodo jussus est regis litteris Karoli regis ut quia metropolis Remorum ecclesia pastore carebat, in confectione chrismatis, aliisque negotiis ecclesiasticis pro sui possibilitate consulere procuraret. Quocirca cum epistola regia ut ipsum Halduinum presbyterum ordinaret, atque in Altivillari monasterio abbatem sacralet, archidiaconus Remensis Ecclesiæ, cum aliis comministris tam canonicis quam monachis, illi obtulerit; quemque ad votum præfati principis et offerentium ordinaverit. Unde judicatum est a synodo, eundem episcopum nihil damnationis de illius ordinatione attigisse. Sed qui saltu sine gradu diaconii ad sacerdotium prosilierit, in degradationem debitam resiliere deberet. Deinde requisitum est de his qui Eboni post depositionem suam communicaverant, et recitata auctoritate qualiter sanari deberent, repertum est ex canonicis institutis, eos post satisfactionem, data illis indulgentia et communione sacra cum benedictione tributa, per eorum proprium episcopum, operante Domino nostro Jesu Christo, purificari atque sanari posse. Quod et actum est per venerabilem Hincmarum archiepiscopum. His ita peractis, benignus princeps Karolus petiit Hincmarum archiepiscopum, reliquosque pontifices, ut quia præfati fratres

A gradus ecclesiasticos obtinere non valebant, communionem saltem recipere possent per synodi indulgentiam. Quod et pietas sacerdotalis licenter assensit, et misericorditer eisdem fratribus veniam concessit. Et ita hæc omnia gestis inserta, et in conspectum [*ms.*, conspectu] synodi recitata, et rata judicata, predictorum manibus episcoporum, et aliorum, qui interfuerat, subscriptione firmata sunt.

Quæ actio synodi sedi apostolicæ ab Hincmaro directa, et a Benedicto papa Leonis (*Leo IV*) successore corroborata est. Qui etiam Benedictus (*Bened. III*) papa privilegium auctoritate leati Petri, et apostolicæ ipsius sedis huic præsuli nostro Hincmaro contulit (*epist.* 1), sciens ne quilibet hujus dioceseos regulis subiectus, eo contempto impune auderet, seu valeret aliena expetere, aut expectare judicia. Sed dominus Nicolaus (*Nicol. I*) ejusdem Benedicti successor, petentibus sedem apostolicam prænotatis dejectis, præmemoratæ gesta synodi retractasse atque reprehendisse reperitur (*epist.* 46), præcipue quod sola obedientia subditorum reputata fuisset in culpam, et qui prælati judicio temere non restiterunt, sed humiliter colla subdiderunt, severissime punirentur, et qui misericordiam petiverant, nec justum, ut asserit, judicium meruerint. Intimat etiam quomodo dominus Hincmarus pro his actis concilii Leoni papæ non semel supplices litteras miserit, quatenus idem concilium approbans, auctoritate apostolica roboraret. Quod ille C agere sollicitè renuerit, eo quod per aliquos ex his episcopis, qui synodo resederant, ut dubitatio foret radicitus evulsa, ejusdem synodi statuta destinari debuissent, præcipue cum ibidem legati sedis apostolicæ præsentibus non fuerint. Et quia hi quos ille auctoritate synodi affirmabat depositos, per proprias litteras ad sedem apostolicam appellaverint, et vellet iterum se apostolicæ sedis audiri præsentia, præcepisse quoque eundem papam, ut Hincmarus præsul ad concilium cum illis occurreret, ad quod suum ipse legatum, Petrum videlicet episcopum Spoletanum, e latere suo direxerat, ad renovandum scilicet judicium vice sua. Cui audientia, quoniam dominus Hincmarus suam non exhibuit præsentiam, voti effectu frustrato Leo pontifex ab hac luce subtractus est. D Benedicto autem viro apostolico succedente, eidem subreptum fuisse, et in ipso consecrationis ejus principio suatum, ut illud firmaret concilium; non tamen ei suaderi potuisse, ut a justæ definitionis tramite declinaret. Verum ita per ei concessum privilegium illius concilii roborasse institutum, ut auctoritatis summam sedi apostolicæ reservavit; ita decernens manere inconvulsa quæ petebantur, si ita essent per omnia, quæ de illa synodo ab Hincmaro referebantur, et ut inde quæstio nullis aliquando temporibus oriretur. Sed quoniam non ita per omnia, ceu suggestum est, fuisse comprobaretur, merito asserit in irritum deductum, quod contra dejectos non simpliciter fuerat impetra-

tum. Quocirca primum quidem domino Hincmaro mandavit (NICOL. I. *epist.* 47), uti commemoratos viros, Vulfadum scilicet, collegasque ipsius, elementi animo studeret ad se revocare, et de restitutione ipsorum secum fraterne tractaret, atque misericorditer consummare contenderet. Alioquin ad concilium cum his episcopis, quibus et ipse quoque papa pro hoc ipso scripserat (NICOL. I. *epist.* 46, 47), simul occurreret, quatenus omnes in unum convenientes, causam eorumdem clericorum examinent, et non aliqua emergente disceptatione, Deo præ oculis habito, diffinirent. Si vero quælibet inter partes disceptatio proveniret, ad sedem apostolicam suæ suscepturi speciale iudicium personæ, vices tenentes utriusque lateris convenirent. At Dei gratiæ juvamine hoc peracto iudicio, intimat se litteras suscepisse amplectendæ dilectionis omnium, qui interfuerunt, episcoporum, manifestissime significantes, crebro memoratos clericos a totius consona voce concilii dignos graduum suorum receptione pronuntiatos. Ubi nulla (sicut in litteris eorumdem episcoporum reperiebatur) disceptatio provenit, nulla sicut putatum fuerat, varietas alia atque alia defendentium accidit, nullus accusator, nullus condemnator repertus est, sed cunctorum una eademque sententia, atque in restitutione ipsorum diffinitio claruerit, eisdem innoxiiis a cunctorum unanimitate modis omnibus approbatis. Reprehendit autem et hoc quoque concilium præfatus papa Nicolaus (*ep.* 46), quod non solemniter omnia, juxta quod ipse diffiniverat, egerint, sedi apostolicæ plena relatione actionis seriem reserantes. Debuisset, aiens, quidquid de Ebonis dejectione, reclamazione [*Nicol.*, relegatione], horum clericorum promotione, et ipsius Ebonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, vel undecunque ibi quod ventilatum est, ei scripto unanimiter, pleniter ac fideliter intimare. Sed et monumentis insertum ad pleniorē penes se notitiam et certitudinem reservare. Præcepit ergo, ut quæcunque super hac re scripta, tam a sede apostolica, quam a nostratibus edita reperiantur, et quod hinc præsul Hincmarus, et illi dejecti clerici sedi apostolicæ suggesserint atque retulerint, in volumen unum, ordine quo missa sunt, redigerentur, et apostolicæ sedi, exemplaribus sibi reservatis, summo studio dirigeretur. Et si de cætero quid tale forte contigerit evenire, propter quod conventum in regionibus his fieri sacerdotum præcipiat, hoc inter cætera nulli penitus oblivioni tradant, sed post omnia id agere majorum more studiosissime satagent, et cætera.

Præmissi denique concilii præsules, apostolicæ sedis obediētes præceptis, ordinem rerum gestarum de Ebonis dejectione, vel restitutione, iterataque repulsione colligentes, eidem venerabili papæ miserunt, hujusmodi præferentes epistolam :

« Reverendissimo et sanctissimo domino Patri ac papæ NICOLAO, episcopi qui præterito anno per gratiam Dei et decretum vestrum apud Suessonicam

A urbem cum aliis qui tunc nequiverunt adesse convenimus.

« Seriem rerum gestarum de Ebonis quondam Remorum archiepiscopi depositione, sed et de ipsius restitutione, nec non et de fratris Vulfadi ac collegarum ejus promotione, et jam dicti Ebonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, unde a nobis investigari, et vobis remandari jussistis, quia his nemo nostrum in ordine episcopali interfuit, nisi frater Rothaldus (sicut ex regum et episcoporum monumentis qui interfuerunt, et scriptis suis posteris reliquerunt, breviter collegimus) vestræ sanctissimæ paternitati et præcellentissimæ auctoritati transmittimus. Quæ ante colligere et auctoritati vestræ dirigere necessarium non putavimus, quoniam sicut vobis per Egilonem venerabilem archiepiscopum scripto suggessimus in quo nullam memoriam de quacunque Ebonis depositione habuimus, nec haberi tunc necessarium vidimus, nobis in eorum fratrum restitutione non quidem disceptantibus, nec alia atque alia decernentibus, sed unum idemque secundum traditionem majorum, quam discretioni vestræ intimare curavimus, sentientibus, quos non procacia obnoxios fecit, sed obedientia inculpabiles in adeptione sacrorum graduum, juxta sincerissimum sententiæ vestræ intellectum induxit, sine contradictione in suis ordinibus restituere maturassemus, nisi privilegiis sanctæ Romanæ sedis, per reverendum confratrem nostrum Hincmarum archiepiscopum nostræ unanimis prolatis, quæ de ipsis viris quædam statuerunt, debita reverentia exhiberetur. Quorum summa, perfecta, et integra firmitas, ut claruit et justum est, in apostolicæ sedis reservata erat arbitrio potestatis : quorumque privilegiorum authenticas chartas, cum salvis sigillis, et incorruptis scripturis idem confrater et consacerdos noster, non ad prædictorum fratrum nocumentum, neque ad ullam contradictionem, sed ad debitam reverentiam sedi apostolicæ, ut dignum est, exhibendam, ostendit, cum gestis episcoporum, quorum vos acta relegisse, et qualiter præsignati clerici degradati fuerint reperisse, nobis aperire dignati estis. Quibus non subscripsit, quia et eosdem fratres suo iudicio non deiecit, sicut vobis et ipse, et nos scripsimus, et gesta ipsa demonstrant, et sicut jam sanctissimæ paternitati vestræ suggessimus, in ejusdem rei negotio decertantibus et quædam deflorantibus non tamen terminantibus nobis, eo usque causam perduximus, ut solummodo magisteriali vestro culmini eorum assignaretur restitutio, attribueretur reformatio, ascriberetur redintegratio. Unde postea unanimis nostra in quacunque partem non declinavit, etsi quidam quacunque necessitate exinde nobis ignorantibus, diverterunt. Egimus itaque prout potuimus, in succincta collectione de gestis rerum et episcoporum ex causa Ebonis, et ut præcepistis vestræ auctoritati transmittimus. » Post harum vero rerum gestarum ordinem descriptum ita subjunxerant : « Hæc sicut vestra jussit auctoritas,

quæ de Ebonis quoniam Remorum archiepiscopi, quæ ante triginta et tres circiter annos exstitit depositione, et post de ipsius restitutione, nec non et de fratris Vulfadi ac collegarum ejus promotione, et jam dicti Ebonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, in eorum qui jam nos ad Dominum præcesserunt scriptis, verum et quæ illorum, qui interfuerunt, veridicis relationibus comperimus. Quæ etiam ex magna parte in gestis episcoporum Belgicæ, Gallicæ, Neustriæ, et Aquitanicæ provinciarum papæ Sergio dirigendis, et Leoni papæ directis cum eorum epistola, sed in epistolis Lotharii imperatoris, et Karoli regis exinde directis continentur, quas in scrinio Romano credimus conservari, vestræ auctoritati transmittimus. Scripta quoque, quæ hinc a vestra auctoritate directa, et vestræ sanctitati remissa relegimus, ordine quo missa, vel remissa fuerunt, secundum vestram jurisdictionem in volumine isto congressimus. Et si forte alia ex hoc negotio, aut a nobis aut ad nos missa fuerunt, nos tamen non legimus. Quæ etiam frater et consacerdos noster Hincmarus nobis vestræ auctoritati mittenda dedit, secundum quod præcepistis (Nicol., *epist.* 56), dicentes inter alia: Quæcunque super hac re scripta tam a nobis prius, quam nunc a vobis edita reperiantur, et quid hinc coepiscopus Hincmarus et illi dejecti clerici sedi apostolicæ suggesterint, atque retulerint, in volumen unum, ordine quo missa sunt, redigantur, et apostolicæ sedi, ut competens est, vobis eorum exemplaribus servatis, summo studio dirigantur, his subjuncta dirigimus, etc.

CAPUT XII.

De vacatione Camaracensis sedis, et conjunctione Balduini cum Judith filia regis.

De vacatione præterea sedis Camaracensis, sed et de conjunctione Balduini comitis et Judith indebita; quæ scilicet Judith Karoli regis filia Edinulfo regi Anglorum, qui et Edelboldus, dudum fuerat in matrimonium copulata, et reginæ decore ac benedictione insignita. Post ejus obitum, venditis quas in Anglorum obtinuerat regno possessionibus, ad patrem revertitur, quæ sub regali tutela sic manere decernitur: sed illa Balduinum comitem, ipso lenocinante, et fratre suo Ludovico consentiente, secuta est. Unde rex Karolus episcopos ac ceteros regni sui primores consulens, post mundanæ legis iudicium, canonicam in jam dictum Balduinum et Judith, secundum edita beati Gregorii, ab episcopis depromi sententiam fecit. De Rothadi quoque Suesonicæ civitatis episcopi deiectione, quem ab episcopali ministerio iudicio removerat episcoporum. De commemoratione etiam nominis Ebonis, atque de Gothescalci ejusmodi hæretici damnatione præfatus præsul hujusmodi scripta direxisse ad sedem reperitur apostolicam.

« Domno unice singulariterque suscipiendo Patrum Patri, et summa veneratione honorando reverendissimo papæ NICOLAO, HINCMARUS nomine, non

A merito, Remorum episcopus, ac plebis Dei famulus.

« In epistola vestræ sanctitatis per Odonem episcopum episcopis in regno Lotharii pro præjudicio Cameracensis Ecclesiæ directa, relegi vestram auctoritatem sciscitaturam, cujus neglectu eadem Ecclesia ultra decimum mensem pastore vacaret, unde, ne ut negligens a vestro apostolatu succenseat, indico auctoritati vestræ (Nicol., *epist.* 63, 64, 65), post directas Lothario et episcopis regni ejus atque Hilduino, qui eandem Ecclesiam irregulariter occupavit, ita ut antequam ipsas mitteretis epistolas, hactenus præjudicium permanere: meque Lotharium regem et legatis et litteris, prout potui sæpe, et eo usque inde commonuisse, donec regis suis litteris mihi respondit, Hilduinum ad vestram auctoritatem B suum legatum misisse, et nihil aliter de præfata Ecclesia, nisi ut egerat, disponere debuisset, donec a vobis inde responsum acciperet. Balduinus quoque in proximo nunc decurso mense Octobrio, quinto Kalendas Novembris, per duos homines suos mihi litteras auctoritatis vestræ direxit, in quibus continetur, ut easdem litteras coepiscopis provincie nostræ legerem, et Judith paternis ac maternis, obtutibus præsentandam susceperemus, si tamen intelligeremus quod confestim præfatus excellentissimus rex noster, quæ de illa vobis scriptis, et verbis per legatos vestros apostolatu vestro renuntianda sponndit, adimplere vellet. Quod si eorum animos ad id protelandum esse intentos investigare possemus, nequaquam eam reciperemus. Alioquin, id est si aliter egissemus, C gratia et communione vestra frui nequaquam valeremus. Quam vestræ auctoritatis epistolam, ut oportuit, reverenter suscepi, et coepiscopis nostris eam relegi, et pro præfata Judith apud patrem et matrem illius, quantum potuimus, ut mandatis, communiter intervenimus, et paternis ac maternis obtutibus eam præsentare studuimus. Post quæ volumus, quia sic nobis secundum sacras regulas, sicut eas intelligimus, visum fuerat (non enim sine dignis poenitentiae fructibus absolvi posse putamus, quod anathematis vinculo a sacris regulis innodatum videamus) ut juxta ecclesiasticam traditionem prius Ecclesiæ, quam læserant, satisfacerent, et sic deum quod præcipiant jura legum mundialium, exsequi procuraret. Sed quoniam litteras vestras, D quæ inde nihil præceperunt, imo etiam nullam protelationem in eorum conjunctione fiendam significaverunt, sibi sufficere voluerunt, et sine vestra auctoritate, ad quam clamaverant, cogi, nisi alio se modo submitterent, non debuerunt. Ex altera epistola vestræ sanctitatis eis retuli, quod non leges ecclesiasticas dissolvistis, sed preces pro eo misistis, qui puniri secundum leges mundanas poterat, quatenus locum poenitendi haberet, quod contra leges divinas admiserat. Sic et Salvator noster, qui vult omnes homines salvos fieri, et neminem vult perire (I Tim. 11), in cruce apud Patrem jure sacerdotis pro suis persecutoribus intercessit (Luc. xxiii): quod in eis qui post passionem ejus crediderunt, et compuncti poeni-

tentiam egerunt, qui cum Patre omnia donat, effeciter impetravit. Ad cuius instar, apostolorum vicarius, ad quorum limina confugerunt, et catholicae atque apostolicae Ecclesiae summus pontifex, quod in hominem regem et in leges mundi peccatum est, perdonari petistis, ut quod in regem coeli et terrae, et in leges coelestis regni offensum erat, haberent inducias per penitentiam abolendi. E contra carnales, et etiam quidam eorum, qui antea conjunctioni huiusmodi contradicebant, hac defensione, ut eis visum fuerat, se protegentes, (sed sicut se habet veritas) salute nudantes, ab istius novissimae vestrae epistolae verbis recedere noluerunt, quam sine protelatione eorum conjunctionem debere fieri demonstrare dicebant. Dicenti vero mihi, quia pro nulla potestate terrena quod de ecclesiasticis regulis intelligerem dimittere deberem : maxime cum etiam mecum, imo cum Deo, domnus rex noster, filius vester, Karolus faceret, quasi consulendo mihi quidam hoc dederunt consilium, in quo non meis, sed verbis eorum utar, quae mansuetudo vestra, velut exemplum et doctrinae disciplinae Dei, mitis et humilis corde ac patiens aequanimiter sustinebit, dicentium : ut quia non saecularis, sed ecclesiastica potestas de hoc mihi negotio imperaret, conspirationem resistentium aliquantulum declinarem, ne quisquam aemulus noster vestrae sanctitati suggereret, quasi in contemptum sancti apostolatus vestri, et sedis apostolicae hoc egissem, et vestrae mansuetudinis erga me animum commoveret, et quancunque excommunicationem, sicut pro Rothado actum fuerat (quod tamen ad me non pervenit, nisi quantum Odo episcopus, et postea Luido (ms., Lando) detulit, antequam ad auctoritatem vestram gestorum seriem inde mittere valuisset; vel quomodo res gesta fuerit per legatos vestros resciretis) obtineret : praesertim cum in hac epistola vestrae auctoritatis legatur : quod si aliter egissemus, quam in ea scriptum est, gratia et communione vestra frui nequaquam valeremus. Quo contra mihi dicenti hoc in epistola vestra ob id posuisse, ne femina illa a nobis deciperetur, et non ob hoc, ne ecclesiae satisfaceret. Responderunt, cur, aliter vellem vestram epistolam intelligere, quam vobis placuit eam componere, cum de in praeterito mihi transmissis ejus sensum possem manifeste cognoscere. Quapropter memor praeteritarum epistolarum mihi episcopis regni filii vestri domni Karoli a vobis missarum, attendens etiam quae in epistola nuper per Luidonem mihi benignitas vestra mandaverat (haec enim in Antisiodoro post adventum Luidonis ventilabantur) inter metum praeteritarum, et spem posterioris epistolae mihi mitiora monstrantis, contentionem in hac causa dissimulando vitavi, et condescensionem quasi in tempus aliud differendo, dissimulavi, expectans ut in causae huius quae instat dispositione vestra, ex Rothado discere valeam, qualiter de reliquo in huiusmodi agere debeam. Sicque nihil nobis de ecclesiastico ministerio eis interdicentibus sed tantum quod valuimus, nostram

A praesentiam ab hoc negotio subducantibus, Balduinus et Judith jura legum saecularium, quae elegerunt, exsequi studuerunt. Domnus etiam noster rex, filius vester, huic desponsationi et conjunctioni interesse non voluit, sed missis publicae rei ministris, sicut vobis promisit, secundum leges saeculi eos uxoria conjunctione ad invicem copulari permisit, et honores Balduino pro vestra solummodo petitione donavit.

CAPUT XIII.

De causa Rothadi Suessonici episcopi depositi.

Denique ad epistolam vestrae auctoritatis (Nicol., epist. 32), ad quam me misistis obedienter audiendam, generaliter omnibus episcopis regni domni nostri Karoli regis gloriosi, pro Rothadi causa, per Odonem episcopum transmissam, sicut litteris exigitati meae directis sanctitas vestra praecepit, conveni, et simul eisdem venerabilibus episcopis, quantum ex me fuit, mox antequam synodus solveretur, vestram jussionem de eodem Rothado, ne aliqua mora vestrae praeeptionis implenda, aut de superventionem paganorum, aut de alia qualibet causa interveniret, adimplere curavi, sicut et legati domni regis ac nostri, et litterae pleniter vestrae notum facient sanctitati. Sed quoniam causa interveniente, quam vobis ipsi legati referent, statim ut praecipimus datis litteris, et designatis nostris vicariis, ad vestram praesentiam cum eodem Rothado ire non potuerunt, et ob id diutius quam voluerimus immorati fuerunt; interea Luido legatus domni nostri regis a vestra rediens sanctitate, pridie Kalendas C Decembris vestras apostolicas litteras domino nostro regi, filio vestro, in civitate Antisiodoro detulit, et quia filius ejus atque aequivocus Karolus, qui patris animum in quibusdam offenderat, et ob id ad ejus praesentiam, quorundam suggestionem, aliquantulum venire distulerat, partem legatis suis petiit, ut meam parvitatem cum aliis quibusdam suis fidelibus pro eo ad ipsius vestigia deducendo transmitteret, quatenus nostro interventu patrem placabiliorem invenire valeret exiguitatem humilitatis meae domnus rex illuc in sumum venire servitium jusserat. Quo mox ut veni, mihi litteras vestras legendas donavit : in quibus licet pro sua dignatione sublimitas vestra humilitatem meam sine ulla meriti praerogativa benigne tractaverit, et a mea insipientia sapientiae vestrae scripta supra id quod scio atque intelligo, non tamen absque subinducto cauterio, laudare dignata fuerit : tamen eis videor mihi videre vobis multiloquium meum increbrescere. Unde dignetur sanctitas vestra cignanter suscipere, quod beatus Augustinus de suo multiloquio Domino dominorum audaciter [ms., audacter] non dubitavit dicere, cum se inde apud eum voluit excusabilem reddere, inter alia scribens : Loqui multum non est nimium, si tamen est necessarium.

Qua de re, sanctissime domine et Pater reverendissime, aequanimiter sustinete modicum quid insipientiae meae, sed et supportate me (II Cor. xi), si adhuc quiddam de Rothadi causa vobis tam sufficienter notissima, quasi repetens scribo, cum quo

quia vobis placet (cui cuncta bona placent) mitimus A
vicarios nostros, non ut accusatores ad confligen-
dum, sed ut a Rothado, atque a vicinis nostris, qui
causam pleniter ac veraciter aut nesciunt, aut scire
non volunt, accusati, quod non in contemptum sedis
apostolicæ appellentem Rothadam secundum Sardi-
censes canones (4, 6) sedem apostolicam: sed eum
qui ad electorum iudicium de certis capitulis provo-
cavit, juxta Carthaginenses et Africanos canones
(*Concil. Afr.* c. 63, 88, 89, 94), ac decreta beati
Gregorii regulariter iudicavimus vestræ summæ au-
toritati humiliter intimandum. Absit enim a nobis,
ut privilegium primæ et summæ sedis sanctæ Ro-
mænæ Ecclesiæ pontificis pro sic parvo pendamus, ut
controversias et jurgia tam superioris, quam etiam
inferioris ordinis, quæ Niceni (*cap.* 5) et cæteri sa-
crorum conciliorum canones, et Innocentii (*epist.* 2,
c. 5), atque aliorum sanctæ Romanæ sedis pontifi-
cum decreta in synodis provincialibus a metropoli-
tanis præcipiunt terminari, ad vestram summam
auctoritatem fatigandam ducamus. At si forte de
episcopis causa nata fuerit, unde certa et expressa
in sacris regulis non habemus iudicia, et ob id in
provinciali, vel in comprovinciali nequeat examine
diffiniri, ad divinum oraculum, id est ad apostolicam
sedem nobis inde est recurrendum. Si etiam de
majoribus causis a provinciali episcopo ad electorum
iudicium non fuerit provocatum, et in aliqua causa
idem episcopus fuerit iudicatus, id est a gradu suo
in comprovinciali synodo dejectus, et putat se bonam
causam habere, et appellaverit qui dejectus est, et
confugerit ad episcopum Romanæ Ecclesiæ, et volue-
rit se audiri, si iustum putaverit ut renovetur exa-
men, scribendum est ab his, qui causam examinarunt
post iudicium episcopale, eidem summo pontifici, et
ad illius dispositionem secundum septimum Sardi-
censis concilii capitulum renovabitur examen. Nam
de metropolitano per sacras regulas constituto, qui
ex antiqua consuetudine ab apostolica sede pallium
accipit, sicut Leo (*epist.* 84, c. 1) ad Anastasium,
quod et Nicenum concilium (c. 7) innuit, et cæteri
Romanæ sedis pontifices in decretis suis ex sacris
canonibus monstrant, sedis ipsius pontificis etiam
ante iudicium est sententia præstolanda. Is enim est,
qui secundum Ezechielem prophetam moratur in
gazophylacio quod respicit viam meridianam, et ex-
cubat in custodiis templi (*Ezech.* xl). Et nos metropoli-
tani ad comparationem illius sumus, qui in mi-
nisterio altaris, quod est ante faciem templi, in quo
carnes incenduntur, servimus, et controversias car-
nalia in synodis provincialibus laborantes dirimi-
mus, et de majoribus ac majorum causis ad examen
summæ sedis pontificis, post iudicium referre cura-
mus. Homines enim sub illius potestate, sub nobis
committiones habemus et dicimus huc vade, et vadit,
et alii veni, et venit (*Matth.* viii). Quoniam, ut Leo
dicit, (*cap.* 11) et inter beatissimos apostolos in si-
militudine honoris fuit quædam discretio potestatis,
et cum omnium par esset electio, uni tamen datum

est ut cæteris præcineret. De qua forma episco-
porum quoque est orta distinctio, et magna ordina-
tione provisum, ne omnes sibi omnia vindicarent,
sed essent in singulis provinciis singuli, quorum
inter fratres haberetur prima sententia, et per quos
ad quam beati Petri sedem universalis Ecclesiæ cura
conflueret, et nihil usquam a suo capite dissideret.
Qui ergo scit se quibusdam prepositum, non mo-
leste ferre debet aliquem sibi esse prælatum: sed
obedientiam quam exigit, etiam ipse dependat.
Quam Rothadas a suis exigere magis, quam sacris
regulis satagit dependere (cum etiam sancti angeli
in celo legantur suis potioribus obedire) et ideo ad
hoc pervenit ut deici promeruerit. Quem per plures
annos et beneficiis impensis, et monitis atque ob-
secrationibus, per me et per coepiscopos, ac per
quoscunque familiares potui, ad obediendum sacris
regulis commonere curavi. Multoties etiam et per
litteras metropolitanas et ex apostolicæ sedis au-
toritate minas ei inculcare curavi, et ex lectione
catholicorum, quam graviter offendeat, ei osten-
dere studui. Ad quæ respondebat, quia nihil aliud
facere sciebam, nisi ei meos libellos tota die osten-
dere. Unde a multis et frequentissime redargutus
fui, eum incorrigibilem et ministerio sacro inutilem,
tandem scienter contra Dei voluntatem et sacram
auctoritatem portarem. Ego vero quamvis sæpissime
et regem, et coepiscopos ac vicinos suos, atque
etiam me multo sæpius, quasi ex studio ad iracun-
diam provocare satageret, licet non posset, sciens
periculosissimum esse in sacerdote perturbatam et
præcipitem iram præcipitemque proferre senten-
tiam, et persecutionum supplere invidiam, dissimi-
litudines morum contumacias inobedientium, et
malignarum tela linguarum, diu illum, non sine
timore de periculo animarum sibi commissarum,
portavi, et cum amplius portare non debui, ad plu-
rimorum episcoporum consilium, ut vel eos audiret,
illum deduxi. Quorum non audire consilium, sed
adversum me postulare iudicium maluit. Ad cuius
petitionem, ut ei satisfacere; ut vel sic erubescer-
et, et a cæpta se stultitia revocaret, iudicio me
devinxi, velut jam vestræ sanctitati plenius aliis
litteris intimavi et replicare me pro vestræ aucto-
ritatis satisfactione cogit necessitas: ut cognosca-
tis quoniam nihil in eum egi animo inimico, sed
zelo divino, quantum in conscientia mea perspicere
valeo. Sed et domno regi, ac episcopis regni ejus,
et quamplurimis, tam ecclesiasticis quam sæculari-
bus viris, hæc sunt nota quæ dico. Post depositio-
nem autem illius, obtinui ut unam abbatiam valde
bonam ei domnus rex et episcopi consentirent: et
omnes nos illi sicut patri, de nostris impendiis ser-
viremus, quatenus qui in deliciis vitam semper
duxerat, non frangeretur, tantum ut seditiosus et
molestus Ecclesiæ, cui præfuerat, esse non decer-
taret. Quod primum quidem acquievit, sed, ut di-
cunt qui hoc se scire testantur, quidam episcoporum
regni Lotharii zelo amaro contra nos ducti, quia

illorum consiliis de Waldrada non acquievimus, et etiam aliqui de Germania, ut quidam dicunt, ad Ludovici sui regis suasionem, quoniam cum eo non feci sicut Rothadus, in fratris sui de regno expulsionem, persuaserunt eidem Rothado, ut non se a seditione movenda conereret: et ipsi apud vos obtinerent, ut restitueretur. Nunc autem, sicut iussistis, ad vestram presentiam et dispositionem illum perducere, apud domnum nostrum regem filium vestrum obtinimus, credentes quia quod Domino inde placabilis erit, cordi vestro inspirare dignabitur.

De quo, quia benignissima dignatio vestra mihi servo vestro per Luidonem dignata est scribere, ut juncto mihi integro collegio fratrum, secundum modum ibidem descriptum, vestra apostolica censura fretus, studerem illam pristino reintegrare decen-
ter officio. Sciat reverendissima et amantissime colenda dulcissima vestra paternitas, hoc me agere nequivisse, pro his qui continentur in subditis: videlicet quia cum litteris ad vestram auctoritatem deferendis idem Rothadus jam commissus erat eis, qui ad vestram presentiam illum deducere, et mihi non erat possibile integrum fratrum collegium convocare; quoniam, ut supra scripsi, a diœcesi nostra longius eram remotus, in filii vestri regis nostri servitio. Et quoniam sine illorum iudicio, qui in ejus depositione fuerant, et quibus inde scripsistis, restitui regulariter non valebat, et episcopi aliarum provinciarum, per meam convocationem, in multis occupati, congregari non poterant. Sed et coepiscopi Remorum provincie, ab ipsa synodo, in qua epistolam sanctitatis vestre audivimus, causa resistendi Nortmannis ad suas sedes festinare maturaverunt. Pauci etiam numero episcopi, qui necum in filii vestri regis nostri erant obsequio, cum eis benignitatis vestre commendationem de Rothado relegendi, responderunt non se scire talem vitam atque intelligentiam, taleque studium sacri ministerii in eo fuisse, ut in hoc se miscere auderent: præsertim cum is, qui antea aliquam reverentiam de dejectione sua habebat, et semper inobediens et sacris regulis et regie dignitati, et metropolitano privilegio fuerat, nunc effrenatus ad multorum malum exemplum, et plurimorum benevolentium scandalum desævire, et negligentius atque perniciosius vivere, voluntatibus suis serviens, cum libertate deberet.

De eo autem quod benignitas animi vestri, pensans non belluinum, sed humanum hominis animum, scripsit dicens: Fortasse cognoscet delictum suum, et sua sponte in iudicio, quo iudicatus est, perseverare deliget. Quod si fecerit, apud regem Karolum, dilectissimum videlicet filium vestrum agendum est, ut liberalitate sua eidem congrua beneficia, quibus sufficienter cum suis sustentati, ac honorifice degere possit, benigno mentis largiatur affectu: sciat dignatio vestra, non illum esse huiusmodi temperantiae. Nam ab eo quod cepit nunquam potuit revocari. Quæ etiam ego famulus vestre dominationis,

A meditatatus sum cum corde meo, et conferens cum fidelissimo filio vestro domno meo rege glorioso, in hac causa providi, vestre sapientissime auctoritati scribere dignum duxi: id est, quia licet fretus vestre auctoritatis litteris per Luidonem meæ exiguitati directis, quarum mentionem fecistis in epistola quam filio vestro domno nostro regi misistis, quasque illi relegendi, apud eum obtinere possem, ut missis suis, qui Rothadum ad vestram deducendum presentiam suscepere, mandaret, quatenus ab arripiendo Romam itinere expectarent, donec opportunum tempus episcopos regionum nostrarum convocandi adveniret; quia non erat ratio, ut aliis notificaretur, cur Rothadi transmissio tardaretur, antequam episcopis vestre auctoritatis epistola legere-
tur: poterat fieri, ut qui me divina clementia et sua benignitate et amoris devotione colunt, et aliquid æstimant esse, cum nihil sim, cognoscentes meo obtentu id accidisse, in me scandalum paterentur, quasi contemni aut negligi facerem vestram commendationem, qui intra constitutos a vobis dies in epistola per Odonem episcopum missa, ad obediendum vestram accelerari fecerim, quantum potui, iussionem. Et si quando in unum convenirent episcopi, qui sciunt, et me una cum eis scire norunt Rothadi negligentiam, et diutinam in sacro ministerio inutilitatem, de ejus restitutione alloquerer, omnes me exsufflarent, et amentem penitus judicarent; sic etiamsi Rothado, ut se conereret (quod non suæ salutis intuitu faciet) beneficia nos imperaturos promitteremus: quoniam pene omnes in istis provinciis sciunt, quia secundum Carthaginenses et Africanos canones (63, 88, 89, 94), et decreta beati Gregorii, electorum se commisit iudicio; et amplius quam quingenti interfuerunt diversi ordinis viri, videntes quando calix aureus cum gemmis a caupone et tabernaria per missum regis de illius pignore sumptus, ac delatus fuit in synodum, et scientes coronas argenteas a Iudæo, cui illas dederat, resumptas, et facultates ecclesiasticas ab eo suppressas, et latenter commendatas, indeque receptas et Ecclesiæ redditas, et vascula argentea, quæ non pauci ponderis a longo tempore in ecclesias pependerunt. Sed et alia quæ sui decessores ac prædecessores, cæterique fideles, pro remedio animæ suæ eidem Ecclesiæ obtulerunt, ab eo sine consensu metropolitani ac coepiscoporum, et sine æconomi, ac presbyterorum et diaconorum suæ ecclesiæ assensu pro libitu suo donata. Cum etiam beatus Gregorius multoties in epistolis suis ex sacris canonibus scribat: quæcunque episcopus post ordinationem episcopatus adquisierit, omnia esse Ecclesiæ in qua exstitit ordinatus. Unde constat, quia nec ipse sine æconomo et conscientia clericorum illa debeat dispensare. Sed et omnes urbis incolæ ac populi, qui cum rege ac episcopis ad synodum convenerunt, et ut revera ad spectaculum curren-
tes, eum viderunt usque ad ostium synodi venientem, et inde ut maniatum redeuntem, qui

que sciunt quantam benignitatem regis et fratrum A spernens, qualiter de certis capitulis, unde sacri canones expressa decreverunt iudicia, iudicatus, lacrymantibus rege et episcopis, durior saxo recesserit, putarent nos, qui eum secundum sacros canones sicut eos intelleximus, iudicavimus, et postea, ut ipsi præcipiunt canones, per coepiscopum nostrum, qui eidem iudicio interfuit, prius iudicium nostrum, de eo referre, et nunc illum ipsum cum nostris litteris atque vicariis, sicut, iussistis, ad apostolicam sedem, quæ paternos canones servandus confirmat, et confirmatos ac observandos sua observatione demonstrat, dirigere procuravimus, de vestræ auctoritatis iustitia et æquitatis libramine dubitare: et ideo ut se concederet locarium ei promittere, sique nos ut insanos merito denotarent, cum etiam si fieri posset (quod ab illa prima et sancta sede ac summo apostolatu vestro fiendum non creditur) ut talis a vobis cognitus, restitutus in ordine nominetur, nulla de cætero nobis conscientia de sibi a vobis commissis animabus esset periculum. Et cum omnes in istis regionibus sciant, quam negligens et contemptor sacrorum canonum, et quandoque, quamque patienter atque benigne fuerit toleratus, et a quam invitis, (quia se corrigere noluit, secundum sacras regulas, sicut eas intelleximus) fuerat iudicatus, nullam habere possemus verecundiam de restitutione illius: si foret facta a vestri summi pontificatus potestate. Quia omnes senes cum junioribus scimus, nostras Ecclesias subditas esse Romanæ Ecclesiæ, et nos episcopos in primatu beati Petri subjectos esse Romano pontifici, et ob id salva fide, quæ in illa Ecclesia semper vixit, et Domino cooperante florebit, nobis est vestræ apostolicæ auctoritati obediendum. Nobis quippe cum aliis quibusque scriptum est, quia Jesus erat subditus parentibus suis (*Luc. ii*). Nobisque item scriptum est: Obediite præpositis vestris, et subjacete eis (*Hebr. xiii*). Et nil per contentionem, neque, per inanem gloriam (*Phil. ii*). Et si quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei (*I Cor. xi*). Propterea locutus cum fidelissimo filio vestro, domino meo rege glorioso, illi replicavi, quod sæpe inculcavi, quodque libentissime accepit, et adimplere cupit, quia sicut Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo, (*Psal. xliii*): et ipsius est regnum, et cui voluerit dabit illud (*Matth. xvi*): ita ipse supra fundamentum apostolicæ petre suam fundavit Ecclesiam (*Joan. xx*), quam et ante passionem, et post resurrectionem suam speciali cura et singulari privilegio beato Petro, et in illo suis commisit vicariis: cujus sedem, suæque sedis pontificem qui honorat, illum honorat qui dixit: Qui accipit si quem misero, me accipit (*Joan. xiii*). Et ab ipso honorabitur dicente: Honorantes me honorificabo, et qui contemnunt me erunt ignobiles (*I Reg. ii*). Idecirco quia multi sciunt, qualiter se Rothardi reclamatio habeat, et quidam inde aliter,

dicunt, et omnes generaliter sciunt, quoniam vestra auctoritas illum cum nostris vicariis ad suum præcepit destinari iudicium, dignum et iustum est, ut quemcunque episcopum Romanus pontifex ad se Romam venire mandaverit, si infirmitas, vel gravior quemcunque necessitas vel impossibilitas, sicut sacri præfigunt canones, cum non detinuerit, ad illum venire studeat, multo magis etiam is, quem pro tali querela ad se quocunque modo clamantem presentie suæ iudicat exhibendum. Et quicumque viderit vel audierit, quod rex et episcopi apostolicæ sedis summus pontificem prompte obaudiunt, et honorant, promptius et humiliter eis subjecti sui obediunt. Nam ut beatus Gregorius dicit: Sicut languente capite subiecta membra in cassum vigent; ita gloria et honore coronato, id est honorificato ac decorato capite, subiecta membra ejus honore atque decore fulgebunt. Et Rothado in nullo poterat melius satisfieri, quam si ad vestram pergeret præsentiam, et ei tantorum subscriptionibus episcoporum, qui Deo et vobis mentiri nolunt et allegationibus tot vicariorum eorumdem episcoporum fuerit, illum bonam causam nequaquam habere, ostensum.

Quamobrem sibi ipsi, et non vobis reputare debet, quia sine bona causa se et multos alios fatigavit. Unde illum vestra discretissima pietas, quæ compassionem proximo, et rectitudinem debere vitis novit, suis apostolicis litteris sufficienter præmonuit. Quique inter alias secordias [*i*, socordias] tantæ duritiæ dignoscitur, ut cum multis sine ullo respectu timoris vel amoris divini, et absque ulla humana verecundia, per tot annos et in tantis causis, toties sacris canonibus, et decretis sanctæ sedis Romanæ pontificum, et suæ metropolis privilegio, ac synodalibus iudiciis resultaverit, et per tantos annos, atque a tantis pertoleratus a sua stultitia se revocare contempserit, a rege et episcopis multipliciter obsecratus, in hoc adduci non potuit, ut sacris canonibus et decretis sanctæ sedis Romanæ pontificum, et secundum ea suæ metropolis privilegio de cætero se obediturum subscriberet (quoniam sine horum observatione nemo nostrum potest esse episcopus) et sic pace fraterna in omnibus potiretur. Postea autem sua sponte in libello suæ professionis, per quem ad electorum iudicium provocavit, hæc se observasse D impudenter, quia scientibus cunctis mendaciter, synodo misit, et sic ad iudicium provocavit, quæ se servaturum ne iudicaretur, subscribere detrahebat. Quod ideo, sicut postea nobis dixerunt, qui ab ipso audierunt, subscribere noluit, quod et nos percepimus, ne vinceretur: sed si in nostra rex et episcopi, permaneremus sententia, Romam iret antequam vinceretur, et quando illuc veniret, his per vestram iussionem, cum a vobis foret nobis nolentibus absolutus, subscriberet. Non intelligens, imo intelligere non valens (excæcavit enim eum malitia sua) vestram auctoritatem sapientissime intelligere, quare Dominus de cælo alloquens Paulum et dicenti: Quid me iubes, Domine facere? (*Act. ix*) non omnia quæ aguntia

erant exposuit : sed ad Ananiam, a quo agenda au-
diturus et accepturus erat, illum direxit. Sic et an-
gelus Cornelium, postquam illum exaudiret esse
denuntiavit, ad Petri doctrinam atque obedientiam
misit (*Act. x*). Quem licet ante baptismum sancto,
ut ita dicamus, Spiritu baptizatum, beatus Petrus il-
lius baptisate, qui baptizat in Spiritu sancto, et
in quo credentium corda fide purificantur, baptizari
præcepit (*Act. xi*). Unde facta questione contra eum
etiam a minoribus suis, tamen fidelibus, cur ad gen-
tes intraverit, isdem apostolorum princeps summo-
rum gratia donorum repletus et innumerabilium
miraculorum potestate suffusus, querela non ex
potestate, sed ex ratione respondit, causamque per
ordinem ea mansuetudine exposuit, qua humilitate
præfatus Cornelio se adorare volenti dixit : Vide ne
feceris. Nam et ego ipse homo sum, sicut et tu
(*Act. x*). Si enim in querela fidelium, ut Gregorius
dicit, aliquid de sua potestate diceret, profecto
doctor mansuetudinis non fuisset. Humili ergo eos
ratione placavit, atque in causa reprehensionis suæ
humiliter rationem reddidit, et etiam testes adhi-
buit, dicens : Venerunt autem mecum et sex fratres
isti (*Act. xi*). Cujus humilem auctoritatem, et man-
suetissimam potestatem, et rectissimam prædica-
tionem decens : non dominantes in clero, sed for-
ma facti gregi (*I Petr. v*), secutus B. Gelasius in de-
cretis suis (*epist. 9*) ad omnes episcopos, de institutis
ecclesiasticis dicit : Cumque nobis contra salutarium
reverentiam regularium cupiamus temere nihil licere :
et cum sedes apostolica super [*or., superior*] his om-
nibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt
præfixa, pio, devotoque studeat tenere proposito,
satis indignum est, quemquam vel pontificum, vel
ordinum subsequentium, hanc observantiam re-
sultare, quam B. Petri sedem, et sequi videat et do-
cere : satisque conveniens sit ut corpus [*or. addit.*
totum] Ecclesie in hac sibi met observatione con-
cordet, quam illi vigere conspiciet, ubi Dominus
Ecclesie totius posuit principatum (*Gal. i*). De Bar-
naba quoque et Saulo dicente veraciter, Paulus
apostolus non ab hominibus, neque per hominem,
sed per Jesum Christum et Dominum Patrem. Qui
postquam diutius frui sunt apostolorum consortio,
non ipsis apostolis, sed juxta fidem sacre historie,
ministrantibus Domino prophetis et doctoribus qui
erant Antiochiæ, dixit Spiritus sanctus : Separare
mibi Barnabam et Saulum in opus ministerii, ad
quod assumpsi eos (*Act. xiii*). Tunc jejunantes et
orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.
Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt vocati
apostoli, et in sequenti anno, id est 14 post passio-
nem Domini, licet qui operatus sit Petro in aposto-
latum circumcisionis, operatus est et Paulo inter
gentes, tamen juxta dictum Jacobi, Cephæ et
Joannis, gentium magisterium una cum Barnaba
Paulus accepit. Ideo quoque Paulus apud Corinthios
negligentibus rectoribus de incestuoso scripsit : Con-
gregatis vobis, et meo spiritu, traditum hujusmodi

interitum carnis, Satanæ, ut spiritus salvus sit in
die Domini (*I Cor. v*). Ipsi enim Corinthiorum rec-
tores illum tradiderunt in interitum carnis Satanæ,
et Paulus cognito ejus opere, sua auctoritate cum
illis : et comperta ejus poenitentia, ipsi eum recti-
tuerunt, et Paulus sua auctoritate cum illis : Cui
inquiens, aliquid donastis, et ego. Nam et ego si
quid donavi propter vos in persona Christi (*II Cor. ii*).
Hinc beatus Gregorius (*lib. xxxiii Moral. cap. 8*,
al. 11) : A bono, inquit, vestro non dissentio. Meum
sit quod ipsi fecistis. Cui velut si dicere præsuma-
mus, quare ita caute discipulis te copulas? quare
vel te illorum, vel illos tuis actionibus tam sollicita
mente conformas? ut non circumveniamur, inquit,
a Satana : non enim ignoramus cogitationes ejus
id est, ne hoc quod bene mens inchoat ipse in ma-
litiæ finem vertat. Et Innocentius (*epist. xxvii, ad
epist. Maced.*) : Hæc ad Corinthios apostolica est
declarata benignitas, ut in uno spiritu ductam ac
reductam sententiam boni semper indifferenter se-
quantur.

Et Leo ex Apostolo (*epist. 84, cap. 11*) : « Nemo
quod suum est querat, sed quod alterius, et unus-
quisque proximo suo placeat in bono ad ædificatio-
nem (*I Cor. x*). Non enim poterit unitatis nostræ
firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soli-
ditatem vinculum charitatis astrinxerit. Quoniam
sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia
autem membra non eundem actum habent : ita
multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem
alter alterius membra (*I Cor. xii*). Connexio totius
corporis unam sententiam, unam pulchritudinem
facit. Et hæc quidem connexio totius corporis una-
nimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam
sacerdotum. Quibus etsi ordo est generalis, non
tamen communis est dignitas omnibus. » Hæc au-
tem, servata altiori intelligentia, circa supra dictos
sunt acta, et a prædictis docta, ut cognoscatur
qualiter minores potioribus debeant obedire, et po-
tiores minoribus providere, et ordo a Deo dispositus
ab omnibus, et in omnibus valeat conservari. Unde
summus Ecclesie pastor docet : Si quis ministrat,
tanquam ex virtute quam administrat Deus, ut in
omnibus honorificetur Deus (*I Petr. iv*), qui servis
suis commisit negotia sua, et unicuique secundum
propriam virtutem (*Matth. xxv*) ; sicut et de Spiritu
sancto scriptum est, quod dona dividit singulis prout
vult (*I Cor. xii*). Et hinc juxta Sardicense concilium
(*cap. 7*) : summus primæ et sanctæ sedis Romanæ
pontifex, pro examinis renovatione ad sercelamantis
et confugientis cum sua clamoratione defecti provin-
cialis episcopi, non statim singularitate privilegii, et
auctoritatis suæ restituit; sed remittens eum ad
provinciam, ubi causa patrata fuerat, et in qua
juxta Carthaginenses canones (*Conc. Carthag. seu
Afric. ubi supra*), et jura legis Romanæ, causa po-
test diligenter inquiri, et quod non sit difficile testa-
producere, veritas inveniri; aut finitimis episcopis
dignatur scribere, aut e latere suo mitti, qui ha-

bentes ejus auctoritatem præsentes cum episcopis judicent, et diligenter causam inquisitam diffiniant; aut dignatur credere episcopos sufficere, ut negotio terminum possint imponere. Et Innocentius (*epist. 2, c. 3*): « Si quæ causæ vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, congregatis secundum synodum Nicænam (*Syn. Nic. c. 5*) ejusdem provincie episcopis jurgium præcipit terminari. Et Bonifacius (*ep. 2*) de Maximo scribit, ut ad provinciam venire cogatur, et illic se constituto præsentare judicio, et quidquid de illo duxerint provincie episcopi decernendum, cum ad eum relatum foret, sua firmaretur auctoritate: quatenus, ut idem (*epist. 3, can. 6*) ad Hilarium scribit, metropolitani sui unaquæque provincia in omnibus rebus ordinationem semper expectet, sicut scriptum est in Nicæno concilio (*can. 5*), ut sicut apud Alexandriam, quia et urbis Romæ episcopo parilis mos est. Similiter et apud Antiochiam, cæterasque provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis. » Unde bene placuit (*Ibid., can. 5*) annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari, ut communiter omnibus simul episcopis congregatis provincie, discutiantur hujusmodi quæstiones. »

« Et hæc dico, non, quod absit, præjudicans summæ sedis apostolicæ, et sancti apostolatus vestri in aliquo potestatem, cui in omnibus sum, sicut rectum est, obedire paratus. Sed quia summæ auctoritati vestræ obsequium præstare me puto, cum ea quæ sentio, aut ad probationem, aut ad correctionem humiliter sapientiæ vestri magisterii pando; et Rothadi mores vobis intimare procuro, ne mea negligentia, qui eos novi, vos lateant, quatenus certius quod vobis placuerit de illo vera auctoritas decernere valeat. Quem si nunc in dispositione iudicium vestrum manere decreverit, scimus de benignitate et modestia ac pietate filii vestri domni nostri Karoli, quoniam quidquid de illo præfato filio vestro præceperitis, et rationaliter poterit adimplere, sine ulla retractione obediet. Sed et coepiscopi nostri de Ecclesiarum suarum stipendiis abundantissime illi impendent. Mea etiam exiguitas, sicut nunquam ad retributionem mali propter contemptum et contumelias ab illo mihi illatas pervenire volui; ita quidquid benignitatis potero, libentissime abundantius etiam, quam unquam fecerim, impendere procurabo. Si vero sine ulla satisfactione tam diutini contemptus sacrorum canonum, et sedis apostolicæ decretorum, ac suæ metropolis privilegii, atque synodali iudiciorum, quibus nec obedire, nec se obediendum de cætero profiteri vel subscribere voluit, et absque professione, vel suscriptione suæ correctionis et obedientie, coram fratribus suis, quorum inultoties regularia spreverat monita, cum inde pluraliter in Leonis et Gregorii epistolis relegatur. Si etiam, ut illa prætereamus quæ ob sacerdotii verecundiam et opprobrium sæcularium, sequentes Africanum concilium, nec ad nominationem

A in synodum deduci permisimus, parvipensis et sine aliqua correctione dimissis eis capitulis, auctoritati vestræ sub fidei astipulatione directis, pro quibus fuerat iudicatus ab episcopis, ad quorum iudicium provocaverat, secundum expressa sacrorum canonum et apostolicæ sedis decreta, Cælestino dicente (*epist. 3*): « Quæ enim a nobis res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu licentia populis permissa, frangatur? » Mox vestræ potestati placuerit illum restituere, ut primæ sedis et matris ac magistræ omnium Ecclesiarum pontificis, cunctorumque episcoporum patris atque magistri regulare iudicium ferre convenit, æquo animo feram. Credo tamen diligentissimam discretionem vestram provisuram contemptum ac contumaciam subsectorum erga prælatos suos, et libertatem impune delinquendi contra canones sacros, quæ hinc in nostris regionibus poterunt (ut quibusdam videtur) noxias vires accipere: præsertim cum sapientissimæ auctoritati vestræ constet esse notissimum, demonstrare Sardicense concilium in septimo suo capitulo: qualiter dejecti et ad se clamantis episcopi restitutionis, vel in depositione permansionis executio, cum indemnitate simpliciter iudicantium ab apostolica sede debeat celebrari. Quod et Innocentius, ac Bonifacius, verum Leo in decretis (*ubi supra*), et Gregorius evidenter in epistolis suis demonstrant, Carthaginensis concilii, imo apostolicæ Sedis, quæ in suis eidem præsedet vicariis decreta sequentes (*Conc. Carth. III, can. 10*): « Videlicet a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel inimico animo iudicasse, vel aliqua cupiditate aut gratia depravari. » Unde nobis et conscientia testimonium perhibet, et omnibus qui interfuerunt notum factum fuisse dignoscitur, quoniam illum servare quam iudicare malimus, si pro sacrorum canonum neglectu eorum iudicio, per quos Spiritu sancto inspirante promulgati sunt, cum eo quem corrigere nequibamus, damnari pariter non timeremus. Et idcirco nullo inimico animo, nulla cupiditate aut gratia depravati, flentes illius incorrigibilem socordiam, et irrevocabilem pertinaciam, regularia in eum iudicia executi sumus, quæ ab eo suspendere diutius non præsumpsimus.

« Vestra etiam et summa auctoritas in decernendo attendet Apostolum docentem, quia quorundam peccata præcedentia sunt ad iudicium, quorundam etiam et subsequuntur (*I Tim. v*). Quæ, sicut beatus exponit Ambrosius (*lib. 1 De apol. David, c. 6*), ac si posita in balance, in iudicio sunt examinanda, utrum bona opera amplius pensando remuneranda præcedant, et male facta minima misericorditer dimittenda demonstrent: an male facta amplius pensando præcedant, ut mereantur damnationis iudicium, et bona paucula suffocent. Quia et nos pro modulo nostro non solum inutilitatem, verum et noxietatem

in Rothado cum factis suis pensavimus : et velut ficulneam infructuosam, terram rationalem diutius inutiliter occupantem, et etiam post plura tempora, pluresque admonitiones, quasi cophinos pinguedinis sibi appositos non recipientem, sed sterilem permanentem, non sine dolore cordis succidendum providimus. Et cum hæc ita se habeant, absque dubitatione confido, quia illud, quod in præfato Carthaginiensis concilii (*Conc. 3 Carth. can. 10, et Afric. can. 89*) capitulo sine ulla interpolatione subsequitur, decretum vestri moderaminis nequaquam præteriet : Sane, inquit, si ex consensu partium electi fuerint iudices, etiam a pauciori numero, quam constitutum est, non liceat provocari. Qui numerus constitutus in duobus capitulis superiori demonstratus, et consensus partium expetitus, in diffinitione Rothadi constat fuisse completus. Quorum et si iudicium pro quacunque causa forte rationabilior, et adhuc nobis incognita, vestrae summæ auctoritatis, quam multa nobis occulta non transeunt, placuerit refragari, quia meum est mea vobis obediendo committere, et non iudicia vestra discutere, sustinebo, et contra vestram regularem restitutionem, si forte in eo agenda visa fuerit (in qua vestra disponet auctoritas, qualiter idem victor, ut solet, et voti compos quæ sunt episcopi de reliquo faciat) non recalcitra- bo, ducens pro magno, si a diutinis et multis molestiis, quas ab illo et pro illo passus sum, jam tandem aliquando valeam respirare : et nunquam mihi contingat ulterius contra illius inquietudines inutiliter laborare. Et quod non solum ab ecclesiasticis personis, verum et multo magis etiam a secularibus nostra iudicia contemnuntur, et pro nihilo ducuntur, dicentibus eis, et ad medium devocantibus illa, quæ mihi vestrae auctoritati non sunt ascribenda, ut non animum dulcedinis vestrae in aliquo moveam, quod summopere cavere desidero. Si qui in provincia nostra, quorum querela (illo restituto) ad vos valeat pervenire, majoribus causis de cætero quædam commiserint, sicut de quibusdam rebus frequentius in istis, quam retroactis temporibus committuntur, ne a Deo damner silentio, eos commonere studebo, et si corrigere se voluerint congaudebo. Sin autem, ad vestrum eos iudicium provocabo. Qui si ire voluerint, vestra sancta sapientia quid inde melius viderit, decernere procurabit. Si autem ire noluerint, facient quod sibi utile iudicaverint. Me utinam hinc a divina damnatione sententia sancti Ambrosii liberet, qua dicit : Si, inquit, quis potestatem non habet, quam scit reum abicere, aut probare non valet, immunis est. Sicque ut puto, quia in multis occupatus, et itineris longitudine atque in soliditate obstrictus de omnibus, antequam insolentium querela ad vos perveniat, ad apostolicam sedem referre non valeo, infirmitate gravatus, et (gratias Deo) termino jam vicinus, potero præcavere, ne a quocunque sanctitatis vestrae animus erga me moveatur, ut aliqua mihi excommunicatio intentetur. Et licet noverim

A secundum Apostoli Evangelium, redditurum Dominum unicuique secundum opera ejus (*II Cor. v*), testimonium reddente illis conscientia (*Rom. ii*), et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die qua iudicabit occulta hominum. Et ut Leo dicit : Si quid per servitutem nostram, videlicet sacerdotalem, bono ordine et gratulando impletur affectu, non ambigamus per Spiritum sanctum nobis fuisse donatum ; et quod secus fuerit, ratum esse non poterit : modis omnibus, quantum ipse donaverit, a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum (*Jac. i*), providere studebo, ne a communione sedis apostolicæ (quod absit) quolibet modo extorrem me ultimus dies, qui mihi incertus est, et subito venire potest, inveniat. Erit enim, quamvis tardius quam necesse sit, quoniam ego gravis peccator, gravi carcere corporis diu inclusus teneor, merito in multis afflictus, providentissimo Domino providente, et tempus, et persona in Remorum Ecclesia, quando, et in qua ab apostolica auctoritate privilegium integratum sibi ex antiqua consuetudine collatum et conservatum habebitur : quæ nunquam, excepto Romano pontifice, primatem habuit, nisi quando cjecto sine ullo crimine ab ea suo pontifice, violentia tyranni Milonis, tempore Karoli principis pastore vacans, Bonifacio apostolicæ sedis legato, aliquandiu, sicut et Ecclesia Treverensis, commissa fuit. Inter quas, Remensem scilicet et Treverensem Ecclesiam (has enim duas tantum provincias Belgica regio habet) hæc semper distinctio fuit, sicut in ecclesiasticis monumentis invenimus, et vetustissimam consuetudinem semper obtinuisse comperimus, ut isdem episcopus non loci, sed dignitate ordinis prior secundum sacras regulas haberetur, qui foret in qualibet istarum Ecclesiarum metropoli antea ordinatus. Mihi vero necesse erit, me taliter gerere, ne toties auctoritatis vestrae epistolas excommunicationes intentantes et objurgationes, quas raro et magna necessitate fendas in apostolorum virorum litteris legimus, ferentes de reliquo accipiam, sicut istis temporibus, peccatis meis merentibus frequenter accepi. Quod si sanctitati vestrae placuerit, non vobis opus agere in postmodum erit, donec apostolica vestra jussio me inobedientem in aliquo contra regulas sacras per contemptum, quod absit, invenerit. Qui enim quare Dominus in Evangelio centurionis fidem (*sub. laudaverit, vel quid simile*), dicentis : Dic verbo et sanabitur puer meus (*Matth. viii*), intelligit quam operatorium sit episcopi, imo sicut in Paulo in se loquentis Christi (*II Cor. xiii*), quanto magis pontificis apostolicæ sedis verbum, et quam obedienda sit ipsis præceptio, etiam sine ulla adjurationis adjectione, cognoscit. Quod et scientibus inculcare, et nescientibus intimare, sapientius et insipientibus debitores debemus episcopi. Quibus si de reliquo verba iniquorum prævaluerint adversum nos, sicut jactitant profertentes, non erit necesse de provincialibus synodis,

in quibus hactenus laboravimus, magnopere laborare: quippe quoniam erit et lex et spes sibi quisque. Quod quidem vestra humilitati nostrae scripsit sublimitas, primo vos commotos esse ad Rothadi causam inquirendam, cura, qua pro universis fratribus vestris constringimini, cum debita reverentia grater accipi: intelligens quia in numero fratrum nos qualescunque metropolitani computari debemus. Ea propter sicut vestrae discretionis providendum est, ne subjecti episcopi a metropolitani irregulariter condemnentur: ita nihilominus providendum est ut metropolitani a subjectis episcopis non irregulariter contemnantur. Deinde quod perspectissime scripsistis secundo, quoniam sedem apostolicam Rothadus noscitur appellasse, et ne videamini Ecclesiae vestrae privilegiorum detrimenta diebus vestris æquanimiter tolerare: et hoc nihilominus a nobis, et ab omnibus est rectissime suscipiendum, et solertissime conservandum. Quod et ego pro modulo meo servandum esse volui, et volo, et favente Domino in hac devotione manebo, sciens privilegium metropolitane sedis Remorum, (cui me divina dignatio servire disposuit) in summo privilegio sanctae sedis Romanae manere, et privilegium esse sedis Romanae, si sua auctoritate privilegium sibi subjectae sedis fecerit vigere, et studuerit confirmare. De eo vero quod tertio loco ad medium devocastis, scribere aliud nihil praesumpsi, nisi quia causa Rothadi a causis illorum, de quibus scripsistis, est pene in cunctis dissimilis. De eo quod tandem apostolica vestra benignitas indignitati meae scribere est dignata, ut haec vobiscum cogitem, et quod de Rothado decernitis approbem, et non ad mei injuriam id vos egisse aliquantulum autem, quantum valeo totis medullis cordis, cum omni supplicatione et debita ac submissa humilitate immensas gratiarum actiones sancto apostolatus vestro rependo, cum omni sinceritate animi rescribens, quia sicut mihi scribere dignati estis, ita per omnia credo. Et quia privilegium vestri summi pontificatus, ut condecet, et omnes desideramus, evindicatum habetis, quod nemo nostrum contradixerat in deductione Rothadi, sicuti praecipistis ad vestram praesentiam: ut perdonare dignati estis, videre desidero, et visurum me esse confido; quia non aliud, nisi ut supra monstravi, quod regulae sacrae praecipunt, et mihi petendum et vobis concedendum est, postulo: videlicet, ut sic Rothado ab auctoritate vestra compassio exhibeatur, ut vigor ecclesiasticus non dissolvatur: et sic vigor ecclesiasticus conservetur, ut debita misericordia et necessaria sufficientia ei non denegetur: quatenus nec ipsius exemplo ad excedendum alii provocentur, ne quibus in istis regionibus longius ab apostolica sede remotis censurae ecclesiasticae moderatio est commissa, hinc (quod absit) conspiciant, unde aut negligentia aut dissolutione tepeſcant, vel terminos quos statuerunt patres (Prov. xxii), transgrediendi materiam se sumere posse dicant: quos sicut intelleximus, nos

A hactenus servasse putamus. Vos videbitis quid inde facto melius erit, et nobis in iudicio vestro videndum est, quid Deus velit; quoniam injusta esse non poterunt divina iudicia, quia a soliditate confessionis apostolicae petrae, adversus quam inferi portae, id est, suggestiones vel operationes pravae non praevalerunt (Matth. xvi), dictante iustitia proferentur. Epistolam quam mihi auctoritas vestra, cum obestatione praecipit Rothado dirigere, dominus noster rex, filius vester, mox ut ad eum venit, per abbatem suum Rothado direxit.

B « Rodulfus quoque, ejusdem filii vestri domini nostri regis avunculus, in idus nunc elapsi mensis Decembris ab Ludovico Germaniae regē revertens, cum valde vesperi a corte regis nostri ad mansiones nostras super fluvium Ligerim, secus confinium regni Aquitaniae festinarem, misit ad me hominem suum, nomine Rodulfum, mandans quia praefatus rex Ludovicus quemdam hominem Rothadi, cum epistolis vestrae sanctitatis, manui, et fidei suae commisit: quatenus ita ad praesentiam domini nostri regis Karoli cum eisdem episcopis eum perduceret, ut nullum malum ei inferret. Est enim apud domnum nostrum regem idem homo accusatus, quod furatus sit res et thesaurum Ecclesiae, et post perjurium inde commissum, fuga lapsus, ad Ludovicum regem perrexerit. Unde idem Rodulfus petiit, ut ego illum inde apud domnum nostrum regem adjuvarem: ut quoniam praedictum hominem in sua fide acceperat, nullum malum haberet. Cui respondi, ut teneret ipsum hominem secum, ne interim ullum malum pateretur, donec ad coriem redirem, et quantum possem inde illum adjuvare curarem. Ipsum autem hominem nec tunc, nec postea vidi, nec quo abscesserit cum epistolis, audivi. Quae ideo sanctitati vestrae scribere studui, ut si aliquis malivorum nostrorum (more suo) vobis quidquam sinistri ex hoc suggerere voluerit, quid inde verum sit cognoscatis, et erga me vestrum animum non moveatis.

D « Rationem denique quam reddidi coram electis iudicibus, de quibus per libellum provocationis ad electorum iudicium fueram a Rothado impetitus, ipsi venerabiles episcopi vestrae auctoritati transmittunt. De gestis vero a Rothado post excommunicationem suam in provinciali synodo compilatis, quae per vicinos nostros ad vos in derogationem nostram pervenisse audivimus, episcopi Remorum provinciae per communes legatos nostros vestrae sanctitati, quae sciunt, intimare curarunt. « Item post aliquanta de promotione ipsius domini Hincmari ad episcopatum, quae jam superius partim praenotata non curavimus hic iteranda. » Denique praefato Ebone defuncto, Ecclesia, sed et parochia nostra, secundum consuetudinem quam ex antiquo habuit (etiam de his, quae in episcopatu usque ad obitum in eadem Ecclesia non permanserunt) ipsius nomen inter sacrosancta mysteria in episcoporum catalogo recitare pietatis gratia cepit, et hactenus facit. Quod ego ne scandalizarem devotos, quasi invidens salutem frater-

nae, maxime autem quiescentis in Domino animae, A qui non pro exorbitatione a catholica fidei sanitate anathematizatus, sed sua conscientia stimulante, primum a seipso, et postea a synodo, sed et apostolica sede damnatus exstitit, hoc prohibere sine apostolica sedis auctoritate nequaquam præsumpsi, dicente beato Cœlestino papa (*epist.* 1, cap. 12). Quia nefas est hæc pati religiosas animas, quarum afflictione (quia membra nostra sunt) nos quoque convenit macerari. Nunc autem in epistolis sanctitatis vestrae, quas Engelwinus diaconus nobis attulit, invenimus, ut Teotgaudium et Guntarium in catalogo episcoporum non recipiamus. Et Antiochenum concilium [*subaudi* statuit, *aut* præcepit] : ut prænisi- mus, et melius ipsi scitis, de eo qui post damnationem juxta præcedentem consuetudinem, episcopale præsumit ministerium (quod Ebonem fecisse non dubium est), rescribere mihi dignetur apostolica vestra auctoritas, utrum eundem Ebonem inter episcopos in sacris diptychis in ecclesia nostra nominare permittam, an, ne de cætero in episcoporum catalogo nominetur prohibere debeam; quatenus vestra auctoritate fultus, quid in nostra Ecclesia inde sit observandum, sine ambiguitate, decernentibus vobis demonstrarem (*Conc. Antioch.* 1, c. 4).

CAPUT XIV.

De quodam Gothescalco schismatico.

Cæterum Luido mihi dixit, quod cum eo rationem de damnatione et reclusionione Gothescalci habuissetis. Unde quoniam per alios jam audieram, ad sanctitatem vestram verba venisse, mihi auctoritati vestrae quædam ex verbis et catholicorum sensibus in rotula, qualiter contra ipsius pestiferi hominis sensum sentiam, per Odonem episcopum, et nihil inde responsionis accipere merui. De quo nihilominus ut redderem rationem, quidam episcopi, quorum nihil de illo intererat (quoniam nec eos, ut ipse manifestis indicis prodiderunt, ad hoc charitas commovebat, nec auctoritas deducebat), me ad conciliabulum nuper Metis habitum, quod vocari synodum vetuistis, sicut intelligo, irregulariter quarto die antequam congregaretur (*an.* 865), cum ego longius quam octoginta, et idem Gothescalcus plusquam centum millibus ab ipsa civitate disparati essemus, nihil me inde ante præmonitum per quemdam laicum hominem litteris vocaverunt. Et nunc ideo breviter de eo sanctitati vestrae suggero, quoniam antequam ad episcopatus ordinem pervenirem, sicut abbas suus et monachi, inter quos fuerat conversatus, ei testimonium perhibent, in metropoli Ecclesiæ Remorum monasterio, in Suessonica parochia, quod Orbacis [*j.* Orbacis] dicitur, habitu monachus, mente ferinus, quietis impatiens, et vocum novitate delectans, ac inter suos mobilitate noxia singularis, de omnibus quæ in his regionibus perverse tunc temporis sensa cognoverat, quædam sibi elegit capitula, ut novitate vocum innotesci valeret, utque simplicium et devotorum sensus pervertere, et magistri sibi nomen usurpando, post se discipulos trahere, illisque

qui ad sua vota, auribus prurientes (*1 Tim.* iv), magistros sibi coacervare decerant, quærere indebita (quoniam legitime non poterat) simulatione vitæ religiosæ et doctrina præesse. Quisque a Remorum chorepiscopo, qui tunc erat, contra regulas presbyter ordinatus, a monasterio irregulariter existens, peragratis regionibus plurimis, et exitiosa semina sator pessimus seminans, tandem in Mogontina civitate habita synodo (*an.* 848), Rabano archiepiscopo libellum sui erroris porrigens, damnatus ab omnibus Germaniæ episcopis, cum litteris synodalibus ad metropolim Remorum (cui jam auctore Domino præeram) est remissus. Postea autem a Belgicæ Remorum, ac Galliarum provinciarum episcopis auditus, et inventus hæreticus, quia resipiscere a sua pravitate non voluit, ne aliis noceret, qui sibi prodesse nolebat, iudicio præfatarum provinciarum episcoporum, in nostra parochia (quoniam Rothadus, de cujus parochia erat, illi nesciebat resistere) et novitates amans timebatur a nobis ne disceret prava sentire, qui noluit recta discere docere: neve idem Gothescalcus cum aliis communem vitam ducens errori suo faceret esse communes, monasteriali custodiæ mancipatus est, docente Apostolo: Hæreticum hominem post primam et secundam correptionem devota (*Tit.* iii), sciens subversum esse huiusmodi, et proprio iudicio condemnatum. Qui ut Leo papa (*epist.* 13) de Eutichete dicit, cum videret insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita Ecclesiæ præsules commovere, ut damnationis sententiam mereretur excipere. Quam utique si in suo sensu voluerit permanere, nullus poterit relaxare. A qua damnatione si voluisset ad sensum catholicum resipiscere, paratus semper fui et sum (quoniam sic venerabiles iudicaverunt episcopi) eum in catholice Ecclesiæ communionem recipere, sicut ei jubeo quæ sunt corpori necessaria ministrare. Si autem vestra catholica sapientia vult scire, quæ contra catholicam fidem ex veteri hæresi Prædestiniana (quæ primum in Africa, postea in Galliis per idem tempus, quando et Nestoriana hæresis, est exorta, et tempore Cœlestini papæ ipsius auctoritate, et instantia sancti Prosperi est revicta) dicere videatur, de multis pauca vobis numero, sed non pondere, capitulatim significarurus.

Dicit, quod et veteres Prædestiniani dixerunt, quoniam sicut Deus quosdam ad vitam æternam, ita quosdam prædestinavit ad mortem æternam. Dicit, quod et veteres Prædestiniani dixerunt, quoniam non vult Deus omnes homines salvos fieri, sed tantum eos qui salvantur; omnes autem salvandi quosque ipse salvare voluerit, ac per hoc quicumque non salvantur, penitus non esse voluntatis illius, ut salventur; quoniam si non omnes salvantur quos vult Deus salvos fieri, non omnia quicumque voluit fecit, et si vult quod non potest, non omnipotens, sed infirmus est. Est autem omni

potens qui fecit quæcunque voluit, dicente Scriptura : Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis (Psalm. cxxxiv). Et item : In voluntate tua, Domine, cuncta sunt posita, et non est qui possit tuæ resistere voluntati (Esther. xiii) : si decreveris salvare nos, continuo liberabimur. Dicit, quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, quod non pro totius mundi redemptione, id est pro omnium hominum salute et redemptione Dominus et Salvator noster Jesus Christus sit crucifixus et mortuus, sed tantum pro his qui salvantur. Dicit quoque modo dispari traditione, sed pari errore, quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, exponens sententiam apostoli Petri : Eum qui emit eos, Dominum negantes (II Petr. ii). Baptismi, inquit, sacramento eos emit, non tamen pro eis crucem subiit, neque mortem pertulit, neque sanguinem fudit. Quod autem baptismi perceptio redemptio nuncupatur, doctor gentium manifeste fatetur : Nolite contristare, inquit, Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis (Ephes. iv). At illa quæ propria et specialis est solum omnium electorum, quam eis tantummodo crucifixus impertivit pius Redemptor ipsorum, sicut a præteritis, ita nimirum et a præsentibus natos, et nascituros, vivos et mortuos, videlicet omnes pariter electos redemit, eruit, abluitque peccatis. Ipsi prorsus, ipsi sunt mundus, pro quo passus est Dominus, ut ipse dixit : *Panis quem ego dedit, caro mea est pro mundi vita* (Joan. vi, 52). Et item alibi idem Gothescalcus scribit : Absit procul a me, ut vel illud solummodo velim somnare, ne dum semel susurrare, ut ullum eorum perpetualliter secum periturum antiquus rapere valeat anguis, pro quibus radimendis tam pretiosus Deo Patri Domini Dei nostri Filii sui, fusus est sanguis. Amen. Et item loquens ad Deum : Claret itaque satis aperte, quod nullus tibi perit, quisquis redemptus est per sanguinem crucis tuæ.

Quod Prædestinatiani veteres non dixerunt, iste ut audacious, ita et perniciosius dicit, deitatem sanctæ Trinitatis trinam esse. Sunt et alia, quæ ipse et alii plures in istis partibus dicunt, quæ nobis sanctæ fidei adversari videntur, quæ dum per alium quam per utilitatem meæ personæ auctoritas vestra cognoverit, forte attendet solertius, et quæ inde tenenda sunt docere studebit quanto citius. Erit enim in proximo inde necessitas ; quia etsi eorum corda in insaniam perversi sensus ebulliant, orthodoxi tamen regis nostri tempore, prava, quæ sentiunt, eloqui non præsumunt. Ita ut aperte videamus impleri quod scriptum est : *Congregans sicut in utre [ms., utrem.] aquas maria* (Psalm. xxxii). Aqua enim maris sicut in utre congregata est : quia amaro hæreticorum scientia quidquid boni in isto regno filii vestri domni Karoli pravam sentit ; in pectore comprimit, et aperte dicere non præsumit. Meam quoque exiguitatem et occulte canino dente cor-

A rodu. t. Facile autem, adjuvante Domino, portare valebo, quia et mihi paucum superest temporis spatium, et si inter filios Ecclesiæ, permittente Deo, in me acceperint potestatem corporaliter affligendi, divina gratia adjuvante, exercebunt patientiam. Sed etsi tantummodo male sentiendo adversabuntur, exercebunt quantulumcunque scientiam, et ut etiam inimici secundum præceptum Domini diligantur (Matth. v, 44), exercebunt benevolentiam. Præfatum autem Gothescalcum, si vestra auctoritas mihi scripserit, ut eum a custodia solvam, et aut ut ad vos enndi, ut per vos ejus doctrinam experiamini, aut ad quemcunque ex nomine designatum pergendi licentiam donem, quia ut melius ipsi scitis, sicut absolute quisque regulariter ordinari non valet, ita nisi ex ipsius consensu, cujus esse dignoscitur, certæ personæ commendandus, et ad certum locum monachus, vel quisque sub regula constitutus, a loco suo absolvi juxta regulas sacras non valet, vestris jussionibus nullo modo resultabo. Tantum ut auctoritatem vestram habeam, ne tantorum episcoporum judicium mea præsumptione parvipendere videar. Non enim illius delector, quam juste sustinet pertinaciter contumax, quantulumcunque reclusionis molestia, sed doleo a qua revocari non potest perfiliam. Quem si cuicunque commendandum vestra auctoritas viderit, hoc in commendatione etiam providebit, ut cui commendabitur catholicus sit, et gravitatem ecclesiasticam et vigorem ac Scripturarum scientiam habeat, quia non solum Scripturas ad suum sensum violenter inflexas, sed et catholicorum dicta detruncata per totum diem sine respiratione aliqua prævalet memoriter decantare. Unde non solum idiotas in admirationem sui abducere, verum et sciolos et incantos atque zelum Dei, sed non secundum scientiam habentes (Rom. x, 2), in sententiam suam solitus erat traducere. Et non solum doctorum suorum doctor videri appetit, sed et hoc soleriter satis intendit, ut secum loquentes vel in sermone capere valeat. Et si de veritate non poterit, invincibiliter sacramentis affirmare curabit, ea secum loquentes dixisse, quæ forte non dixerant, ut ipse verax, et ei qui illi contradicunt probentur esse mendaces, et adversus suam doctrinam docentes.

CAPUT XV.

De libris quos idem præsul Hincmarus composuit.

Scriptis etiam præfato papæ Nicolao fidei suæ depromendo tenorem, et suam contra prænotati Gothescalci errorem, quam fidei catholicæ dependere satagebat, defensionem. Scripsit præterea multa. Librum quoque collectum ex orthodoxorum dictis Patrum ad filios Ecclesiæ suæ, quod divinæ Trinitatis deitas trina non sit dicenda, cum sit ipsius summæ Trinitatis unitas, ad refellendas præmemorati Gothescalci blasphemias ; item ad Karolum regem super hac eadem re librum unum. Scripsit et ad eundem Karolum regem opus quoddam egre-

gium metrice, de gratia et prædestinatione Dei; de sacramentis quoque corporis et sanguinis Christi, et de videndo Deo, atque origine animæ, simul ac de fide sanctæ Trinitatis, quod opus appellavit *Ferulum Salomonis*. Item collegit atque composuit voluminem ingens plures continens libros de prædestinatione Dei et libero arbitrio contra quosdam reprehensores suos, atque Ratramnum monachum Corbeiensem, ad eundem Karolum regem; cui talem præferebat epistolam.

« Domino glorioso regi KAROLO (*Calvo*) HINCWARDUS, nomine, non merito, Remorum episcopus, ac plebis Dei famulus, una cum collegis domnis et fratribus meis venerandis episcopis, oratoribus scilicet salutis atque prosperitatis vestræ devotis.

« Deo gratias agimus, qui cor vestrum ad amorem suum accendit, et ad cognitionem veritatis et orthodoxæ fidei scientiam et diligentiam ignovit, prudentiam quoque et intelligentiam vobis in litteris divinitus inspiratis donavit, et in earum meditatione atque excitatione, quantum vobis pro reipublicæ negotiis licet, studium vestræ devotionis quotidiano augmento ad utilitatem sanctæ suæ Ecclesiæ provehit. Cæterum capitula synodalia venerabilium sacerdotum nostrorum, trium scilicet provinciarum, sicut ibidem continetur, et inferius scriptum invenietur, vobis delata, quæ nostræ humilitati juxta Scripturam præcipientem: Interroga sacerdotes legem meam (*Agg.* II, 12), quia et legem fidei esse legimus, præcedentium regum more, ob studium cognoscendæ veritatis, legenda et ventilanda dedistis, revolvimus. In quibus nos, licet nomina nostra sint tacita, designatione tamen effectus velut non catholicos reprehensos, et sine fraternitatis respectu despectos reperimus. Capitula quoque, quæ ob notam vobis, et infra innotescendam necessitatem, ex catholicorum Patrum sensibus et verbis excerptimus, velut inutilia, imo noxia, repulsa et abominata invenimus. Quæ capitula, sicut a nobis excerpta sunt, suis scriptis inserere noluerunt, ne ab illis legerentur, in quorum manus illorum capitula devenirent, sed quædam de his quæ in capitulis a nobis excerptis habentur, alio sensu et aliis verbis tetigerunt, ut abominanda illa monstrarent; quædam autem suppresserunt, et taliter inde memoriam habuerunt, quasi nos contra sanctorum Patrum sensu in Africa et Arausica synodo senserimus. De quodam autem capitulo, id est, quod omnes homines vult Deus salvos fieri (*I Tim.* II, 4), licet non omnes salventur, funditus tacuerunt, sicut postmodum signantius demonstrabimus, cum Dominus dicat: *Ecce constitui te super gentes et regna, ut evellas et destruas, disperdas, et dissipas, et ædifices, et plantes* (*Jer.* I, 10). Prius enim, si de conscientia rectæ intelligentiæ fuere confisi, ponentes ea, quæ destruere nitebantur, sicut illa cum integritate sua acceperant, in quibus evellenda et dissipanda erant, legentibus demonstrare, et tunc illa auctoritatem destructis atque dispersis; sua rationabiliter, et

A ordinabiliter plantare debuerant, ac in sublime edificantes extollere. De quodam etiam capitulo, quasi ludificatio aliqua in sacris mysteriis esse possit, ita scripserunt, ut legentes hoc a nobis dictum fuisse intelligere possint, de quo nihil a nobis est memoratum; et quare nihil a nobis inde sit dictum, et in cujus scriptis a nobis postea quam capitula scripsimus, sit inventum, suo loco dicemus. Inseruerunt etiam in eisdem suis scriptis de quibusdam sexdecim capitulis, quasi nobis debeant imputari, de quibus nihil audivimus, vel vidimus antequam venerabilis Ebo Gratianopolitanus episcopus vobis ea, quasi a bonæ memoriæ fratre vestro Lothario transmissa, apud Vermeriam palatium detulit. Quorum capitulorum auctorem nec adnotatum invenimus, nec cum multum quæsierimus invenire valuimus. Unde putavimus quia alicujus invidia ad cujusquam opinionem infamandam fuerint compilata, sicut sæpe legimus. Ut de multis pauca commemoremus, veluti epistola capitulorum exstitit, quam venerabilis Ibas episcopus suam esse in synodo denegavit, et sicut quidam æmuli de verbis beati Augustini adhuc in sua vita fecerunt, quæ ille argute et catholice repulit, quantum ad illius notitiam inde pervenit. Post ejus etiam obitum, quidam invidi capitulatim de ejus ipsius scriptis, ex his etiam unde nunc agitur, colligere curaverunt, ut illius doctrinam orthodoxam, atque utilissimam, ob personæ illius invidiam vilificare prævalerent, et lectores devotos ab illius lectione ac dilectione et necessaria crudelitate averterent. Quæ videlicet æmulum mendacia ex delegatione sanctæ sedis Romanæ per Cælestinum papam sanctus Prosper catholico et prudenti stylo falsa esse, et imprudenter objecta ostendit, et memorati ac memorandi viri doctrinam orthodoxam esse lucidissime demonstravit. Unde et fieri potest, ut ista capitula, quæ vobis ex nomine confratrum nostrorum ab aliis quam ab illis delata, vel transmissa sunt, taliter in suggillatione nostra conscripta non fuerint, sed instigante diabolo inter cætera mala, quæ nunc in hoc mundo crebrescunt, ad immittendam inter Domini sacerdotes discordiam sint confecta, qui charitatem vehementer in nobis et timet et invidet, cum videt illam a nobis servari hominibus terrenis in terra, quam ille servare nolens angelicus D spiritus amisit in celo. Quomodo enim fieri posset, ut sic fratres nostri nos succensorie cum annihilationis despectu judicarent, qui regulam Dominicam, qualiter confratrem quisque admonere debeat (*Matth.* XVIII, 33), continue præ oculis et in usu quotidie habeant? Scriptum enim esse cognoscunt: Priusquam interroges, ne vituperes quemquam, et cum interrogaveris, corripe juste (*Ecclesi.* XI, 7).

« Sanctus enim Augustinus hæreticorum et reprehensorum suorum scripta, si in eis quiddam bene dictum invenit, benignissime accepit, et plura ad rectos sensus interpretari elaboravit, nulla autem de recto sensu ad pravum inclinare tentavit. Et quomodo fratres nostri talia agerent, antequam nos

secundum evangelicam regulam, vel viva voce, vel scriptis suis inde interrogarent, ut vel volentes discere docerent, vel pravum sentientes, et ad tramitem veritatis et fidei redire contemnentes, fraterne et saepius commonerent, et auctoritates divinas (*ut*, auctoritatis divine), et sanctorum Patrum scripta nobis proponerent, et ut in unum conveniremus nos cum mansuetudine et lenitate invitarent, scientes quia episcopus ideo ad synodum consacerdotum debet venire, ut aut discat, aut doceat? Litteras namque quorundam eorum quidam nostrorum benignitas, et fraternas suscepimus, nostrasque illis remisimus, et nihil tale de eorum parte perspeximus, audivimus, intelleximus, sensimus, vel percipere praevaluimus. Si autem talia scriperunt, si forte illi scripserunt, ut suam sapientiam de nostra insipientia demonstrarent, et plus de jactantia laudis appetitum quacerent quam bona nostra, et bene a nobis dicta, si forent, per charitatem sua facerent, si etiam secus a nobis dicta invenerant, plus illa publicare quam nos fraterne corrigere maluerunt. Miramur de tantis et talibus viris, archiepiscopis, et episcoporum primoribus, maxime autem de Ebone (*Ebo Ebonis Rem. arch. nepos*), qui religiosus est, ut audivimus, quippe sicut ab ipsis pene cunabulis sub religione et habitu regulari nutritus in Remensis Ecclesiae monasterio, ubi requiescit sanctus Remigius. In quo loco religioso suam exegit aetatem, quousque a domno Ebone avunculo suo, tunc Remorum archiepiscopo, ibidem diaconus consecratus, et abbas monachorum ad regularem ordinem tenendum et gubernandum constitutione episcopali est ordinatus; quemque ita humilitatis tenore nutritum, et humilitatis locum appetere, et tenere velle dicimus, ut illi et omnibus scriptum est: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris* (Eccl. x, 2). Spiritus enim potestatem habentis spiritus est superbia, locus autem noster humilitas est, quam a se vere locus munitus, et turris fortitudinis nos discere jubet, *Discite a me*, inquit, *quia mitis sum, et humilis corde* (Matth. xi, 29). Quamque pro loco tuto contra elationis ac jactantiae spiritum praefatum religiosum virum obnixie tenere velle audivimus, et pro certo credimus, et ideo discredimus ista capitula ab eo confecta, quia praetermissis aliorum consacerdotum nominibus, solius Ebonis nomen cum archiepiscopis est ibidem jactanter, ut quibusdam videtur, expressum. Et quod quam maxime in hoc ipse collaboraverit, quasi e regione sit sensum, ut etiam cum archiepiscopis major caeteris, et doctor in sententia fuerit.

« Hoc enim de sancto Augustino, qui in conciliis Africanis scientia, et laborare, ac vigilantia major exstitit, nequaquam invenimus. Nam et ipse sanctus Augustinus non solum se caeteris coepiscopis, privatam gloriam querens, non praetulit, nec praeferi permisit; verum se aliis supposuit,

A cum ipse plus aliis laboraverit, sicut in epistolis ad sanctum Innocentium papam scriptis, et ad alios apostolicae sedis praesules (August. *epist.* 90, 92, 95), qui legere voluerit, invenire valebit. Nec de ullo episcoporum in ullis conciliis aliter legimus, nisi forte apostolicae litterae propter evidentem causam aliquem coepiscoporum ad hoc negotium cum archiepiscopo suo ex nomine designari decreverint, sicut de Augustidunensi episcopo in epistolis beati Gregorii legimus. Quanto magis iste religiosus, et vir cautus in hujusmodi se efferre noluisse, aut praeferi despectis, ac praetermissis caeteris coepiscopis, permisisset? Huc accedit, quia fratres nostri, et consacerdotes surda aure non debuissent transire Salomonis dictum commonitoris, si ex nobis, aut auditu, aut scripto quiddam sinistri secreto acceperint, ut praepropere illud in publicum quacunque mobilitate nostra moti (unde non sumus concilii) ad contentiones et jurgia propalarent. Ait enim: *Quae viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito, ne postea emendare non possis, cum dehonestaveris amicum tuum* (Prov. xiv, 8). Scimus tamen quia sunt nonnulli, qui dum plus sapere quam oportet sapere student (Rom. xii, 3), a proximorum pace resiliunt, dum eos velut hebetes, stultosque contemnunt. Unde per se Veritas admonet, dicens: *Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos* (Matth. ix, 49), ut quisquis habere sal sapientiae studet, curet necesse est, quatenus a pace concordiae nunquam recedat. Unde C

terribiliter Paulus admonet, dicens: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* (Hebr. xii, 14). Praecipue autem nos eam servare et persequi, id est, perfecte sequi debemus, qui Deo quotidie sacrificare debemus, et Veritate contestante specialiter quasi praecipimur, ut si offeramus munus nostrum ad altare, et ibi recordati fuerimus quia frater noster habet aliquid adversum nos, relinquamus ibi munus nostrum ante altare, et eamus prius reconciliari fratri nostro, et tunc venientes offeramus munus nostrum (Matth. v, 23, 24). Ecce doctor et doctor noster a discordantibus non vult accipere sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Illic ergo perpendendum est, quantum sit malum discordiae, propter quod et illud non admittitur, per quod culpa laxatur. Non enim nos adversus fratres nostros habemus, si talia contra nos ante collationem scripserunt; sed credendum est, si illa scripsissent, ad nos contra quos illa scripserant, transmississent. Nunc autem illis quomodo rescribere possumus, cum utrum illa scripserint ignoremus? Verumtamen ne sine responso nostro vestra dominatio maneat, vobis de ejus manu illa accepimus, corde, ore et stylo non formidantes carpentium nos, derogationem [*ms.*, derogationi] respondere curamus.

« Primo scilicet mittentes ea, quae ab eisdem fratribus nostris in synodo conscripta fuisse leguntur, licet hinc antea, alia fuisse conscripta nuperiantur.

Sed quia hæc in suggestionem nostram, et contra excerpta a nobis capitula confecta noscuntur, ea primum iudicavimus ponere, quæ majoris nominis, licet non auctoritatis, quia partim non veritatis, propter synodalem tamen prætitulationem dignum duximus magnipendere. Deinde illa quæ a pluribus et per aliorum manus de pluribus ex his causis accepimus, propter quam necessitatem ex catholicorum Patrum, ut diximus, sensibus et verbis capitula illa quatuor reexcerpere procuravimus, ea conditione, ut de singulorum scriptis ex singulis sententiis quæ a nobis in excerptis capitulis continentur, quædam, prout necesse viderimus, ponamus. Post hæc, capitula a nobis excerpta de Patrum sensibus et verbis, ut illa excerptimus, ponere procurabimus, et si divinis et authenticis Scripturis, et catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ, sanctæque Romanæ sedis fidei, et orthodoxorum Patrum sensibus, qui eidem sanctæ matri Ecclesiæ præsederunt, et qui ab eadem apostolica sede Romana nobis in canone recipiendi dati sunt (*Dist. xv. c. Sancta Romana*), sensum nostrum in eisdem capitulis expressum concordari demonstrare potuerimus, agere veraciter, humiliter, ac devote studebimus, quia aliorum ad stipulandum nostræ catholicæ intelligentiæ sensum sententias recipere, nec proferre volumus, cum constet illum esse verum atque catholicum quod ipsa mater omnium Ecclesiarum, et universalis Ecclesia duxerit approbandum. Et si qui fuerunt appellati doctores, ad probandum fidei sinceritatem illorum sententias non recipimus, neque proferimus, nisi quorum sententias ipsa catholica mater Ecclesia decrevit esse probabiles. Si autem et aliqui emeruerunt, qui doctrinalem cathedram tenuerunt, postquam ab eadem sancta sede canon sacrarum Scripturarum, atque doctorum catholicorum, fidelibus cunctis est datus, qui aliter senserunt quam ipsi intellexerunt atque docuerunt, quos ipsa mater catholica suo orthodoxo sinu recepit, amplectitur, atque fovet: qui nec debemus, nec necesse habemus, ad auctoritatem sententias illorum proferre, aut recipere volumus, quoniam in istis, et per istos satis ad salutem habemus. Et si qui aliter quam isti, maturiore et saniore documento tenendum docuerunt, dogmatizare aut dogmatizare præsumperunt, totum ducimus fidei et salutis adversum quicquid ab eorum salubri doctrina constat esse diversum. Eorum etiam sententias, qui divina dignatione, postquam ipse canon a beato Gelasio conscriptus est, sensu et doctrina catholica, et sanctitate conversationis in Ecclesia floruerunt, et ab ipsorum orthodoxorum Patrum, qui in eodem canone annotati sunt fideles, quia catholica doctrina nihil dissonum, nihil diversum scripserunt vel docuerunt, reverentia pari amplectimur, veluti venerabilis Bedæ presbyteri a discipulis sancti papæ Gregorii catholica fide imbuti, et a sancto Theodoro archiepiscopo, utriusque linguæ, Græcæ videlicet et Latine perito, et a sancta Romana Ecclesia ad

A Angelos post discipulos beati Gregorii ad eruditionem transmisso, non mediocriter instructi, ac venerandæ memoriæ Paulini patriarchæ Aquileiensis parochiæ atque Aleuini viri religiosi et docti, quorum fidem et doctrinam apostolica sedes Romana non solum benignissime acceptavit, verum et multis laudibus extulit, sicut in scriptis ipsius sanctæ sedis invenimus, quæ Ecclesiæ nostræ ab eadem Ecclesiarum matre acceperunt, tempore divæ memoriæ Karoli imperatoris, quando synodus pro cognita infidelitate Felicis est habita, et ad Romanam Ecclesiam velut ad apicem Ecclesiarum transmissa. Sed et eorum scripta qui legit, quam sint laudanda et recipienda intelligit. Denique si talium, ut diximus, sententiis concordari capitula quæ excerptimus demonstrare non potuerimus, parati sumus doctioribus et catholicis autem accommodare, sensum subdere, et sine contentione nos doctrinæ illorum subijcere. Et quia libellum de scriptis bonæ memoriæ fratris vestri Lotharii, sine nomine auctoris suscepimus, in quo sigillatim per loca singula capitula a nobis excerpta sunt posita, et assensu illius, quicumque ille fuerit, reprehensa sunt et damnata, cum de catholicorum Patrum dictis nostra capitula, si poterimus, confirmare curabimus, ipsius etiam reprehensiones ponemus, et eas, quantum Dominus dederit, confutare studebimus. Tunc demum ponemus de capitulo confratrum nostrorum quinto, unde notam nobis quasi tacite et e latere impegerunt, quod in Gothescalci scriptis invenimus, postquam capitula quatuor sæpe memorate excerptimus, et quid inde sentiamus Domino inspirante dicemus. Et sic tandem subijciemus illa decem et novem capitula, pro quibus de Scotorum pulchris confratres nostri, sine culpa nostra, in hac duntaxat causa nos pascere decreverunt, et quid de eisdem capitulis sentiamus, ex catholicorum fratrum sensibus ostendemus.

CAPUT XVI.

De his quæ Karolo regi scriptis.

Item, aliud edidit volumen insigne ad eundem regem, contra præfatum Gothescalcum et cæteros prædestinatos, de quo huiusmodi ad ipsum scribit epistolam.

Domino KAROLO regi glorioso HINCMARUS, nomine, non merito, Remorum episcopus ac plebis Dei famulus, una cum collegis domnis et fratribus meis venerandis episcopis, oratoribus scilicet salutis atque prosperitatis vestre devotis.

« Nuper elapso mense Junio, per indictionem septimam a 10 incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo nono, dedistis nobis quædam capitula, sicut nostræ dixistis humilitati, a Remigio reverendissimo Lugdunensium archiepiscopo vestre porrecta sublimitati, iubentes ut tempore congruo de his vobis redderemus responsum, si unanimes uno ore, eorumdem capitulorum sensu concordaremus, an quia vobis a cana Patrum fide in quibusdam dissentire videbantur, noster sensus, quem a catholico tramite non deviare credebatis, ab eis in aliquo

dissideret, sequentes et præcepti Domini jussionem, et Christianam prædecessorum vestrorum consuetudinem. Est enim et divinis legibus cautum, et prisco anteriorum principum more sœtum, ut quotiescunque in catholica fide, vel divina religione quidam novi emergerit, a principali sententia episcoporum consulti referatur, et quod eorum iudicio, Scripturarum sanctarum auctoritate et orthodoxorum magistrorum doctrina, atque secundum auctoritatem canonicam et decreta pontificum Romanorum Christi Dei nostri vicarii, et sanctæ ejus Ecclesiæ præsules, credendum, sequendum, et tenendum, atque prædicandum decreverint, id ab omnibus corde credatur ad justitiam, ore autem confiteatur ad salutem (*Rom. x, 10*), sequatur ad vocationem, teneatur ad coronam, prædicetur ad lucrum. Quæ siquidem capitula conventu episcoporum habito in territorio Tullensi, in villa, quæ dicitur Saponarias, ante biduum quam vobis porrecta fuerint, sunt recitata, proferente et deponente ea synodo domino Remigio Lugdunensium archiepiscopo. Quæ sicut dixit, et in epigrammate eorundem capitulorum continetur, in hoc ipso anno in Kalendis nihilominus ibidem de rescriptis, et in suburbio Lingonicæ urbis, ad instructionem Domini populi, ipse et sibi comprovinciales episcopi ediderunt, et in crastina alia quædam capitula, de quibus post locuturi sumus, relicta fuere. Super quibus, sicut quibusdam ex fratribus visum est, quorundam sensus est motus. Nam ut vere et nos fateamur, nostræ conscientiæ super pridem capitulis, quæ, ut diximus, Remigius archiepiscopus synodo præsentaverat, recitatis, catholicorum ad memoriam reducentes doctorum traditiones, non modice se concusserunt. Unde nostrorum quidam, fidei Christianæ zelo succensi, aliqua synodo voluere suggerere, sed motus nostri ab eodem venerabili archiepiscopo Remigio Lugdunensium sunt modeste compositi, eo venerabiliter perorante, ut si quorumcunque nostrorum sensus ab eisdem prolatis capitulis, in aliquo dissentiendo se commueret, ad proxime futuram synodum catholicorum libros doctorum quique deferre curemus; et sicut melius secundum catholicam et apostolicam doctrinam in commune invenerimus, de cætero omnes unanimiter teneamus. In cujus devotione coepiscoporumque ipsius diocæseos, quorum etiam et ante ordinationem mentem catholicam atque doctrinam, sicut et vos non latet, cognovimus, quantum sensui pusillitatis nostræ fidem accommodare audemus, percepimus quia non ex ipsis, ut non dicamus per ipsos, synodo capitula ipsa fuere prolata. Quapropter quamvis blando sibilo eos quidam charaxare voluerint de eo quod sanctus Cælestinus episcopus Gallicanos redarguit (*Cœlest. epist. 4, c. 4*), dicens: « Quid illic, inquit, spei est ubi magistris tacentibus hi loquuntur qui, si ita est, eorum discipuli non fuerunt? timeo ne connivere sit, hoc tacere. Timeo ne magis ipsi loquantur, si permittunt illis taliter loqui. In talibus causis suspitione non caret taciturnitas, quia occurreret veritas, si falsitas

A displiceret. Merito namque causa nos respicit, si silentio faveamus errori. »

Nos tamen plures, qui eorum et fidem et doctrinam et prudentiam novimus, minus in eis ista no-scentibus sententiam pro dissensione baptismi de beato Cypriano a sancto Augustino collaudatam, sæpenumero in libro secundo de Baptismo positam proposuimus. « Quomodo enim, inquit (*Aug. l. ii de Baptismo, c. 4*), potuit ista res tantis altercationum nebulis involuta ad plenarii concilii luculentam illustrationem confirmationemque perducere, nisi primo diutius per orbis terrarum regiones, multis hinc atque hinc disputationibus et collationibus episcoporum pertractata constaret? Hoc autem facit sanitas pacis, ut cum diutius aliqua obscuriora queruntur, et propter inveniendi difficultatem diversas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad verum liquidum perveniatur, vinculum permaneat unitatis, ne in parte præcisâ remaneat insanabile vulnus erroris (*Ibid., c. 5*). Et ideo plerumque doctioribus minus aliquid revelatur, ut eorum patiens et humilis charitas, in qua fructus major est, comprobetur: vel quomodo teneant unitatem, cum in rebus obscurioribus diversa sentiant: vel quomodo accipiant veritatem, cum contra id quod sentiebant declaratum esse cognoscant. » Sciebant namque iidem venerabiles, catholici, et docti viri, quia in multis regionibus ac provinciis hæc pestifera erat recombata doctrina, et ideo silentium in suis provinciis imponere tam facile, sicut forte poterant, noluerunt errori, donec ad plurimorum notitiam perventa plurimorum iudicio quæstio sopiretur. Quia, ut dicit sanctus Cælestinus in epistola ad Nestorium directa (*Cœlest. ep. 6*): « Omnes debent nosse quod agitur, quoties omnium causa tractatur. » Videlicet ut cum omnium in unius propositione fuerit diffinita consultatio, cunctorum valeat ad omnes emanare solutio. Hæc eadem namque capitula, sicut facile reminisci, potestis, ante triennium nobis in villa Rothomagensis episcopii, quæ Melpsa dicitur, quando in excubiis contra Normannorum infestationem degebamus, sub titulo quasi in Valentiana synodo conscripta fuerint, anno incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo quinto, sub Lothario imperatore dedistis, ut ad illa quæ nobis viderentur catholice ex orthodoxorum magisterio responderemus, cum aliis quorumcunque scriptis, quæ hinc ad vestram notitiam pervenere. Quorum quædam scripta recepimus, sed ea publicare nolimus, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis (*Ephes. iv, 3*), donec cum eis, qui vobis illa transmiserant, familiari colloqueremur sermone, et eo si aliquo modo valeremus, ab hac prava intentione ad catholicæ fidei unitatem cooperante Domino revocaremus. Sed quia partim occupationibus præpediti, partim autem in fraternis suasionibus minus quam necesse fuerat, obauditi, eos quos munere disposuimus a sua intentione revocare nequivimus. Unde quia sicut Apostolus: *Quorundam hominum recitata manifesta sunt* (*I Tim. v, 24*), et quæ aliter

se habent abscondi non possunt; adeo quorundam A
excrevit dissensio, ut hæc dissonantia ad vestram
perveniret notitiam, et synodali decreto pro zelo
fidei, et unanimitatis amore antequam hæc nobis
perscrutanda committeretis, quatuor capitula epi-
scopali diffinitione vobis de catholicorum Patrum
dictis colligi, et singulorum exigeretis manibus ro-
borari. Postea vero et quorundam ex his qui eisdem
capitulis subscripserant et aliorum etiam in tantum
est accumulata vecordia, ut necesse foret, et jussionis
vestræ instantia, et executionis nostræ obedientia,
hinc eorum quos præmisimus scriptis et proposi-
tionibus litterali officio respondere. Inter quæ et his
capitulis quæ nobis nuper dedistis, pro nostri inge-
nioli capacitate, sub dubietate tamen, respondimus,
quia non credidimus; ut fratres et coepiscopi nostri
contra regulas ecclesiasticas adversum nos talia de-
buissent conscribere, præsertim cum non ignorent
Dominicis institutionibus et legibus sancto Spiritu
promulgatis præfixum esse, qualiter si in sæpe factis
capitulis fidei obloqueremur, nos compellere, et tunc
synodali judicio nos, nostrasque sententias a sua
debuissent communione explodere (*Matth. xxviii*,
19, 20). Nunc vero quia certi sumus, cui composi-
tioni debemus de sæpe nominatis questionibus re-
spondere, servatis relationum absolutionibus contra
eos, quibus a vestra dominatione, pro imposito nobis
ministerio, jussi sumus reddere rationem, contra
hæc tantum capitula, quantum ex nobis est cum
omnibus pacem habentes (*Rom. xii, 18*), ex sancta-
rum Scripturarum auctoritate, et catholicorum Pa-
trum sententiis simpliciter respondere curabimus,
ut cui forte omnia illa legere non licuerit vel non
libuerit, hic compendiosas pro tempore capitulorum
responsiones inveniat, quas furatis horulis a diver-
sis occupationum distensionibus, qui cognitionum
ferias non habemus, sicut de sententiis sanctorum
Patrum accipimus, ne torpore vel inobedientia a
vestra denotaremur Christiana devotione, commit-
tere schedulis tumultuario sermone studuimus, quo-
niam in præfatis relationibus, provocati multipli-
cibus multiplicium illationibus, multipliciter multi-
plicibusque collationibus, non sine (sicut scimus et
confitemur) lectoris lædio, sensu, sed tamen catho-
lico, in tribus libris lacinioso sermone respondere
satagimus. Sed in hoc maxime benigno lectori nos
satisfacere autumamus, quia singulorum singulas
semper ponentes sententias, singulariter ad objecta
et resistentia fidei respondere studuimus; et vel in
hoc solo devotum quemque lectorem nobis conciliari
confidimus, quia cum ex sua mente nostrum labo-
rem perpenderit, nos apud se excusatos habebit.
Quis vero sit istorum capitulorum compositor, cui
quasi a novo cogimur respondere, ipse se prodet
cum necessario urgebitur ad lucem veritatis venire,
quia operator tenebrosorum operum (*Cat. vi, 1*)
(inter quæ ab Apostolo et hæreses describuntur) odit
lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur

(9) Non exstat hæc Nicolai epistola ad Hincmarum.

opera ejus. Omnis vero qui bona agit (inter quæ
bona ab Apostolo et fides connumeratur) venit ad
lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo
sunt facta (*Joan. iii, 21*). Sed et ille quicumque est,
si ad lucem venerit, et veritati ex corde consen-
serit, esse filius lucis poterit. Si autem et pertinaci-
ter contradixerit veritati, ipse in infidelitate sua
et contentionis suæ vecordia hæretici sibi nomen
imponet, quia non statim hæreticum, quod ignoran-
ter a fide sentitur diversum, si non fiat pertinaci
contentione hæreticum.)

CAPUT XVII.

De synodo sex provinciarum Galliarum apud Treas habita.

Anno denique Dominicæ incarnationis octingente-
simo sexagesimo septimo, synodus provinciarum
B Remensium, Rothomagensium, Turonensium, Seno-
num, Burdegalsensium atque Bituricensium apud
Treas viii Kalendas Novembris convenit. Ubi qui-
dam episcopi, ut assolet, gratia regis Karoli Vul-
sado faventes quemdam contra veritatem et cano-
num sacram auctoritatem adversus Hincmarum
moliri cœperunt. Sed iisdem Hincmarus, eorum
molitionibus ratione et auctoritate obvians, plurimo-
rum sententia prævalente, rerum gestarum ordinem,
de quibus agebatur, communi consensu epistola,
scriptum per Actardum venerabilem Nannetensem
episcopum papæ Nicolao episcopi, qui convenerant
transmiserunt. Cujus epistolæ tenor idem exstitit,
qui fuit in epistola Hincmari Remorum episcopi,
quam per clericos suos sub peregrinorum habitu,
C propter contrariorum vitandas insidias, præcedente
Julio mense Romam miserat. Epistolam autem in
præscripta synodo factam, et archiepiscoporum,
qui convenerant sigillis signatam, Actardus perfe-
rendam suscipiens, cum quibusdam episcopis ad
Karolum, sicut ipse præceperat, rediit. Karolus au-
tem immemor fidelitatis atque laborum, quos pro
ejus honore et regni obtentu sæpe fatus Hincmarus
per plures annos subierat, eandem epistolam ab
Actardo sibi dari exigit, et archiepiscoporum sigilla
confringens, gesta synodi relegit, et quia, sicut vo-
luerat, in eadem synodo Hincmarus non exstitit con-
futatus, epistolam suo nomine ad Nicolaum papam
dictari in contrarietatem Hincmari fecit, quam et
D bulla sui nominis sigillavit, et cum epistola synodali
per ipsum Actardum Romam direxit. Præfati autem
Hincmari clerici in mense Augusto Romam venien-
tes, Nicolaum papam jam valde infirmatum, et in
contentione, quam contra imperatores Græcorum
Michaellem et Basilium, sed et contra Orientales
episcopos habebat, magnopere laborantem invene-
runt. Quapropter usque ad mensem Octobrium
ibidem sunt immorati. Nicolaus vero papa gratanter
suscipiens quæ Hincmarus ei scripserat, de omnibus
sibi satisfactum esse rescripsit (9). Sed et alteram
epistolam eidem et cæteris archiepiscopis et episco-
pis in regno Karoli constitutis transmisit, innotescens
præfatos Græcorum imperatores, sed et Orien-

tales episcopos calumniari sanctam Romanam Ecclesiam, imo omnem Ecclesiam, quæ Latina utitur lingua, quia jejunamus in Sabbatis, quod Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere dicimus, quia presbyteros sortiri conjuges prohibemus, quoniam eosdem presbyteros chrismate linire baptizatorum frontes inhibemus, dicentes ipsi Græci, quod chrismata ex aqua fluminis Latini conficiamus; reprehendentes nos Latinos, quod octo hebdomadibus ante Pascha a carnium, et septem hebdomadibus a casei et ovorum esu, more suo, non cessamus. Dicentes etiam, quod in Pascha more Judæorum super altare pariter cum Dominico corpore agnum benedicamus et offeramus; succensentes etiam nos, quia clerici apud nos barbas suas radunt; et dicentes, quia diaconus non suscepto presbyteratus officio apud nos episcopus ordinatur. De quibus omnibus per singulas provincias a metropolitanis cum eorum coepiscopis sibi rescribi præcipit, alloquens eundem Hincmarum in epistolæ fine hoc modo: «Tua, inquit, Hincmare, charitas cum hanc epistolam legerit, mox ut etiam ad alios archiepiscopos, qui in regno filii nostri Karoli gloriosi regis consistunt, deferatur, summopere agere studeat, et ut de his singuli in diocesis propriis una cum suffraganeis suis in cujusunque regno sint constituti, convenienter tractare, et nobis quæ repereant, suggerere curent, eos citare negligat, ita ut eorum omnium quæ præsentis epistolæ nostræ circumstantia continet, tu et strenuus exsecutor illic existas, et apud nos verax et prudens scriptorum tuorum serie relator inveniariis.» Quam epistolam Hincmarus suscipiens, in Corbanaco (*Corbeny*) palatio consistenti regi Karolo cum pluribus episcopis relegit, et per alios archiepiscopos, sicut in mandato acceperat, dirigere studuit. Nicolaus papa Ilibus proxime præcedentis mensis Decembris obiit (*ad an. 11, Lud. 11*), cui Adrianus papa electione clericorum, et consensu Ludovici imperatoris in pontificatu successit; quem Actardus Romam veniens cum supra scriptis epistolis, in apostolica sede jam ordinatum invenit.

CAPUT XVIII.

Item de præfato rege Karolo.

Scriptis præmemoratus domnus Hincmarus ad eundem regem Karolum libellum, ex sacris Scripturis et catholicorum dictis collectum, ac triforini digestionem distinctum, scilicet de persona regis et regio ministerio in causa reipublicæ, et quæ debeat esse discretio in misericordia, et de ultione specialium personarum, quem conclusit in capitulis 53. Scribit etiam ad præfatum regem instructionem utilissimam (*i. 7. epist. 126*), de cavendis vitiiis, et de exercendis virtutibus, mittens ei pariter epistolam beati Gregorii ad Recareolum Wisigothorum regem, item scribit ad eundem regem collectionem quandam multarum auctoritatum de ecclesiis et appellis, contra dispositionem Prudentii Treassini

A episcopi. Scribit etiam ad instructionem ipsius regis, de duodecim abusivis sanctorum in his colligens dicta Patrum et præteritorum constitutiones regum. Sed et de promissione sua eum admonens, quam verbo, ac scripto, antequam rex consecraretur, primatibus et episcopis fecerat. Scripsit quoque multas ad ipsum regem epistolas, ut qui ejusdem archiepiscopi de multis requirebat consilium, et per ejus prudentiæ suggestionem multa industrie disponebat. Quando etiam filius suus Karlomannus clericus adversus eum consurrexit, et ipse rex ad Vienne contra Gerardum comitem, (qui a se desciverat) profectus erat, huic præsul nostro litteras suas misit, mandans ut convocaret episcopos regni, ac laicos ipsi fideles, ut episcopi secundum ministerium suum prohiberent Karlomanno ne aliquid damnum in hoc regno faceret, et laici resisterent illi ne hoc facere posset. Qua de re Engilranno, Gossino et Adelelmo comitibus scripsit, querens ab eis, imo consilium dans, quid super hac re foret illis agendum. Litteras quoque deprecatorias regi jam pro eodem Karlomanno direxerat, et pro pace inter ipsum et patrem ejus laborabat; multa tamen mala et depredationes ab ipso, ejusque complicitibus patiebatur. Accedens autem cum aliis fidelibus regis ad ipsius Karlomanni colloquium, obsides ei dedit, et accepit ab ipso, ut pax fieret in regno, et homines ipsius Karlomanni pacifice in regno consisterent. Et idem Karlomannus in villis sancti Medardi cum paucis pacifice maneret, donec missi regis venirent, et Karlomannus cum fidelibus regis ad patrem suum pergeret, et placitum cum eo faceret, vel sanus ad suos rediret. Susceptis autem missis regis, misi litteras ad Karlomannum, ut veniret ejus ad colloquium, auditurus ibi quid rex mandaret: ubi etiam fideles regis convocavit, ut ibi quod rex mandaret de pace stabilire possent, agereque certarent. Quod et tunc quidem factum est. Sed rex eundem filium suum cum suis postea excommunicari fecit ab episcopis totius regni, pro malis quæ relinquare nolebat, insuper et comprehensum oculis privari jussit. Domino vero Hincmaro rex idem non solum de rebus ecclesiasticis, sed et de populo in hostem convocando, ut ipse hoc ageret, mandare solebat: et ipse accepto regis mandato tam episcopos quam comites convocare solitus erat.

De hoc rege Karolo in visione Bernoldi redivivi (de qua superius [c. 3] aliqua jam narravimus) talia referuntur visa. Venit in quemdam locum tenebrosus, ad quem ex alia parte lux resplendebat de vicino loco satis lucidissimo, et pulcherrime florido ac odorifero, ibique jacere vidit hunc regem Karolum in luto ex sanie ipsius putredinis, et a vermibus edi, qui carnem ipsius omnem jam pene assumpserant, et non apparebat in corpore ipsius aliud, nisi nervi et ossa. Qui vocans hunc ex nomine, dixit: Quare me non adjuvas? Cui respondit: Domine, quomodo vos possum adjuvare? et ille: Prende, ait, illam petram, quæ juxta te est, et

pone illam sub capite meo. Quo facto, dixit ad eundem: Vade ad Hincmarum episcopum, et dic ei, quia illius et aliorum fidem meorum bona consilia non obaudiui, ideo ista quæ vides pro culpis meis sustineo, et dic illi quia semper in illo fiduciam habui, ut me adjuvet, quatenus de ista pœna sim liberatus, et per omnes qui mihi fuerunt fideles, ex mea parte postulet ut me adjuvent; quia si inde certamen habuerint, cito de ista pœna ero liberatus. Cumque interrogasset eum, quis locus esset unde illa lux resplendebat, auditit sanctorum esse requiem; conatusque propius accedere, vidit tantam claritatem, sensitque suavitatem, tantumque decorem [j, dulcorem] quantum humana non potest edicere lingua. Viditque inibi multitudinem hominum diversi ordinis in albis vestibus colletantium, et quædam sedilia lucida, in quibus nemo adhuc sedebat eorum quibus preparata erant. Et in illo itinere ingressus est ecclesiam quamdam, in qua repperisse visum sibi est Hincmarum episcopum, præparatum cum clericis revestitis ut missam celebraret; dixitque illi hoc quod Karolus ejus mandaverat. Statim regressus ad locum ubi eundem regem jacentem viderat, invenit eum in loco lucido sanum corpore, et indutum regiis vestibus, dixitque illi: Vides quomodo me adjuvit tuus missaticus? et cætera. Quam visionem dominus Hincmarus sibi relatam describens, et per loca ubi necesse visum est exponens, ad multorum notitiam pervenire fecit, et tam per se quam per alios regis fidelis sibi quoque subiectos, pro ipsius absolutione animæ, et adipiscenda requie, pie fideliterque laboravit.

Idem vero præsul de multis regi necessariis sæpissime suggerebat. Inter quæ scribit ad eum pro electione Belvacensis episcopi, post obitum Hildemanni præsulis ipsius urbis. In qua epistola regem studet a Simoniaca hæresi compescere, asserens sibi multo amabilius esse istum episcopatum secundum sæculum dimittere, quam episcopum contra canonicam institutionem non tam benedicere, quam æterna secum maledictione maledicere; item, pro cella, vel monasterio Flaviaco, quod idem rex sibi, dum in ipsius ante episcopatum moraretur servitio, donaverat, et ut in vita sua illud teneret, præcepto confirmaverat, quodque a quodam invasore destructum destruxerat, et religionem, prout valuit, in eo restauraverat, quod postea rex idem conabatur injuste a jure ipsius auferre; item, pro quodam refugia, qui quamdam sanctimoniam sibi copulaverat, suggerens regi, ut eum comprehendi faceret, atque sua regia potestate separaret ab hoc crimine, quia ipse stuprator episcopali judicio renuerat obedire; item, pro causa Rothadi [ms., Rothardi] episcopi, quem rex ad causas suas vocaverat, et advocatum dirigere præceperat, qui responderet contra hominem quemdam ipsius Rothadi de beneficio ipsius, unde inter eos causa versabatur, pro qua re subtiliter ac diligenter eundem regem reprehendit, ab hac intentione, sacris auctoritatibus interpositis, re-

vocare gestiens; item, de missatico suo, quod executus est apud Lotharium imperatorem, et Ludovicum Transrhenensem, fratres ipsius Karoli, pro pacto pacis inter eosdem tres fratres componendo; item aliam epistolam de eadem re, in qua eundem regem Karolum instruxit, qualiter agere erga fratres suos deberet, simulque de receptione vel rejectione eorum, de quibus ratio ventilabatur; item de causa Lotharii imperatoris fratris ipsius, qualiter Romæ habebatur, et quando venturus esset in istas partes. Instruens etiam hunc regem, qualem se tam coram Deo quam etiam coram hominibus exhibere deberet. Unde reginam quoque admonet, ut regem ad honestam et regi congruam studeat exhortari conversationem; item, de militaris rei dispositione, pro solvenda Belvacensis urbis obsidione, in qua designare curavit, qualiter Ecclesiam sibi commissam tractaret, ecclesiasticas scilicet actiones per monasteriorum præpositos, et archipresbyteros, curam villarum ac dispositionis domus, regaliumque servitiorum et hospitum, querelasque clamantium vel interpellantium, per fidelissimos laicos; item, de itinere ad superiorem Franciam, qualiter disponatur, et quomodo regnum istud ordinatum dimittatur; item, de synodo quam præcipiebat rex convocari infra parochiam Remensem, ostendens quibus ex causis convocari debeat synodus, et de aliis quibusdam utilibus rebus; item de causa Hilduini abbatis defuncti; item, de causa Gerardi comitis; item, de causa Ludovici regis Germaniæ fratris ejusdem Karoli; item, de causa Lotharii regis Italiæ, nepotis ipsius Karoli; item, de opera pontis, quem rex cum ipso ac cæteris nonnullis fidelibus suis faciebat ad Pistas in Sequana; item, de causa Hincmari nepotis sui, montis Lauduni episcopi, plures scribit epistolas, pro quo multum apud eundem regem laboravit; item, de infirmitate sua, et de peregrinis quibusdam monachis suscipiendis; item, de rebus sancti Remigii sitis in provincia Viennensi, vel Aquensi; item, de ordinationibus quorundam episcoporum et nonnullarum ecclesiarum; item, de itinere ipsius regis ad Italiam post mortem nepotis ejus imperatoris Ludovici, quomodo iter illud disponat, et quomodo regnum istud ordinatum dimittat; item, de questionibus cujusdam Mancionis; item, de villa Noviliaco, et rebus ad ipsam pertinentibus; item, pro litteris Ludovici regis fratris ipsius Karoli, quas illi pro visione, qua pater suus sibi apparuit, et miserat, quarum exemplar transmisit eidem Karolo, cum exemplari epistolæ, quam pro hac re ipsi Ludovico direxerat; item, pro causa Waltarii defuncti, viri clarissimi, et de imagine Salvatoris; item, pro causa Laudunensium, et ordinando eis pontifice post dejectionem Hincmari; item, de eadem re; item, de passione sancti Dionysii a Methodio Constantinopolitano Græce dictata, et ab Anastasio, Romanæ sedis bibliothecario Latine conscripta, et de vita vel actibus beati Sanctini, et quid in his invenerit de commemoratione S. Dionysii;

item, de villis sancti Remigii in Vosago, qualiter usque ad id temporis sint habitæ. Pro diversis quoque rebus aliis diversas ad eundem dedit epistolas.

CAPUT XIX.

Quæ Ludovico ejusdem Karoli filio scripsit.

Item, ad Ludovicum (*Ludov. Balb.*) regem filium hujus Karoli, quem unxerat et consecraverat, de conjecto Normannis dando; item, de disponendis regni utilitatibus, et ordinatione atque consilio patris imperatoris sequendo; item, post obitum ejusdem imperatoris, de ordinandis regni sui principibus, proponens ei exempla prædecessorum suorum, et instruens eum per capitula de justo regni regimine, et honore sanctæ Dei Ecclesiæ, cæterisque sibi ac regno necessariis rebus; item, de quibusdam præsumptoribus corrigendis, et temperanda censura correctionis, et aliis commoditatibus; item, ne quippiam contra canonicas moliretur regulas, nec alicubi hoc episcoporum præciperet, ne sententiam divinam incurreret; item, qualiter commoverit ex præcepto regis ipsius Hugonem Lotharii regis filium, super malefactis quæ agebat, et de hominibus suis ad regem cum hostili apparatu dirigendis. Ad filios quoque ipsius defuncti regis (10), Ludovicum et Karlomannum, pro electione canonice ecclesiæ Tornacensi vel Noviomensi obtinenda post obitum Ragenelini episcopi; item, pro ipsa electione jam facta, quam indigne tulerant ab ipso archiepiscopo fuisse dispositam; item pro eadem, ostendens qualiter in electione ipsorum consenserit, quando electi sunt ad regni principatum et quæ ab eis pro hac electione mandata perceperit et quale sit ministerium regale, et quale pontificale, et qualis eligendus vel ordinandus sit episcopus, et qualis vel qualiter non debeat ordinari, et ut divinas auctoritates addiscere curent; item, pro eadem re, sacris demonstrans auctoritatibus quam graviter in Deum peccarent, qui ordinationem illam tandiu differre facerent, et de objectis sibi a Gossepo super Ludovici regis patris eorum assensu. Quare Ansgardum uxorem abjectam eum recipere non coegerit, et Adelaidam ab eo retineri non prohibuerit, et de litteris Ludovici regis ad eum pro filiorum suorum protectione datis, et de mandatis istorum regum ad se indebite missis; item, ad hunc Ludovicum solum de consilio a se petito, quale sit utile regi consilium, et qualiter debeat agere iudicium et iustitiam, et quid hæc boni conferant observata, quidve mali neglecta irrogare soleant, etc.; item, ad regem Karlomannum adolescentem et ad episcopos admonitionem de disponendo regali ministerio per capitula; item aliam admonitionem ad eundem regem, similiter per capitula.

CAP. XX.

De iis qua Ludovico fratri ejusdem Karoli scripsit.

Ludovico regi Germaniæ, prefati Karoli regis nostri fratri, nonnulli quoque scripsisse reperitur, ad

(10) Obiit Ludov. Bald. 870, die 10 Apr.

A petitionem ipsius regis, de quibusdam questionibus super quibus fuerat interrogatus ab ipso pro quodam Fulcrico, reddens ei rationem dignam, cur excommunicaverit ipsum, quem sub obtentu absolvit agendæ poenitentiae; item, pro tuitione ac defensione rerum Remensis ecclesiæ in Thoringia conjacentium; item, de pervasione regni fraterni, dignis et utilibus ei hoc dissuadens admonitionibus, ne id ad suam aggrediatur damnationem; item, aliam de hac eadem re cum cæteris regni hujus episcopis ad eundem regem scribit epistolam, episcopali moderatione refertam; item, semel ac secundo ad ipsum per se, de his quæ mandaverat ab eo fieri in adventu suo Remis, ut non sicut disponebat, nec tali veniret tempore quia incongruum esset, et animæ suæ inopportuna; item ad eundem qualiter de pace inter ipsum et fratrem ejus Karolum stabilienda laborabat, referens ei gratiarum actiones pro filiis ecclesiæ Remensis, qui in ipsius bene tractabantur regno: petens ut secure liceret illis suas, quas ibi habebant, tenere proprietates; item de metallo quod ei transmisit ad faciendum signum, subiungensque de pace atque claritate servanda et voluntate Dei sequenda, ut illi mandat, admonitionem; item pro rebus ecclesiæ Remensis apud Thoringiam sitis; item de reliquiis sanctorum Remensis ecclesiæ, quas illi sicut petierat trans mittebat, et de libro vite, virtutumque S. Remigii; item de rebus S. Remigii sitis in Thoringia; item, de passionibus sanctorum, et de rebus suorum hominum, quas in illius regno habebant, ut de his nullum præjudicium sustinerent; item scribit cum Remigio Lugdunensi, Arduico Vesonionensi, Erardo Turonensi, Adone Viennensi, Egilone Sennensi archiepiscopis eidem Ludovico Regi, pro Bertulpho Treverensi archiepiscopo, reprehensibile ac periculosum demonstrans esse, quod actum ab eo comperat, de hac metropoli scilicet et Treverensi ecclesia, ut eam invadi, discindi ac depopulari a pervasore permetteret quodam monacho ejusdem ecclesiæ: ostendens, quia licet regulis potestas præsideat humano generi dignitate, rerum præsulibus tamen divinarum devote colla submittit, atque ab eis causas suæ salutis expetit, inque sumendis cœlestibus sacramentis, eisque ut competit disponendis, subdi se debere cognoscit religionis ordine, potius quam præesse. Itaque inter hæc illorum se pendere iudicio, non illorum ad suam velle redigi voluntatem. « Proinde, » inquit, « sicut non leve discrimen incumbit pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu quod congruit: ita regiæ potestati (quod absit) non mediocriter peculum est, si cum debeat parere refugit, quod ei ex divina voce a sacerdotibus nuntiatur: Domino dicente in Evangelio: Qui est ex Deo, verba Dei audit (*Joan. viii*). Si autem vobis aliquis minus devotus suggestit, quod in eadem metropoli, in contemptu vestro, vel contra fidelitatem vestram, metropolitanum pontificem ordinari fecimus, quin potius consensu unanimis

nostræ ipsi secundum sacros canones ordinavimus, quia, ut scriptum est : Sicut Deus loci angustia non continetur, ita verbum ejus non est alligatum (II Tim. ii) : collaudante Redemptore ac Salvatore nostro, quod centurio in hoc sensu dixerat : *Dic verbo, et sanabitur puer meus* (Matth. viii) ; videlicet quod hic dixeris, illic fiet. Qui in discipulis suis hodieque nobis, licet indignis, loquitur : *Spiritus patris vestri loquitur in vobis* (Matth. x), qui replet orbem terrarum (Sap. i). Nolite credere, quæsumus, prava suadenti, quia pro certo sciatis, non in contemptu vestro, neque contra fidelitatem vestram, in eadem metropoli sedē pontificem ordinavimus, sed perpendentes (quod et vos melius scitis) quanta et per quanta tempora ipsa Ecclesia desolata et destituta sit, et quanta contra Dei voluntatem non solum in eadem parochia, sed et in tota provincia ad eam pertinent, increverint : cum nihil canonice sine primatē suffraganei episcopi agere valeant, nihil quod ad proprias parochias pertinet, ibid. commoditate regularem invenientes, canonice pontificem ordinavimus. Quod et secundum divinas leges agere possent atque deberent ipsius metropolis suffraganei, ei tanti numeri forent, ut per se regulariter possent ordinare pontificem, qui non minus quibus a tribus prævalet regulariter ordinari. » Prosequitur etiam depromens auctoritates sanctorum Patrum, quibus fulti hoc egerant. Et subinde : « Et quia tot in eadem provincia suffraganei non erant episcopi, ut metropolitanum regulariter ordinare valerent, quoniam Ecclesiæ Remensis et Treverensis comprovinciales atque sorores et ex auctoritate et ex antiqua consuetudine habentur, ea conditione ut qui prior earum fuerit episcopus ordinatus, prior etiam habeatur in synodo, et si mutuo consilio et auxilio faveantur, atque fulciantur : Treverensis provincie episcopi a primatē provincie Remonum solatium suæ ordinationis, secundum sacras regulas quæsierunt, sicut sancti Sardicenses canones (Conc. Sard. c. 5, gl. 6) dicunt, scilicet ut si contigerit in una Provincia, in qua plurimi fuerunt episcopi, unum forte remanere episcopum, et populi convenerint, episcopos vicinæ provincie, debere illum prius conveniri episcopum, qui in eadem provincia moratur, et ostendere quod populi petant sibi rectorem, et hoc justum esse, ut et ipsi veniant, et cum ipso ordinent episcopum. Quod si conventus litteris tacuerit, et dissimulaverit, nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina provincia episcopi, et ordinent episcopum. Ex quibus rite colligitur, quia si provincia Treverensis non nisi unum vel nullum haberet episcopum, episcopi Remensis provincie, petenti clero et populo Treverensis Ecclesiæ, deberet ordinare episcopum. Cui Ecclesiæ omnes, quorum nomina præscripta in capite hujus epistolæ legit gloria vestra, unanimi voto atque consensu fratrem et consacerdotem nostrum Bertulfum, ut præmisimus, regulariter pontificem ordinavimus, sicut ex sacris regulis et ordinationis ejus gestis ostendere possu-

mus, et si necesse fuerit, ostendemus. Quapropter ipsius ordinationem, et dispositionem rerum ac facultatum ecclesiasticarum, sicut sacri præfatum canones, ita defendimus, et perpetuo defendemus, sicut et ordinem nostrum : quia si ipse non est episcopus, nec nos debemus nominari episcopi. Et si quis voluerit contra ordinationem ejus sinistris quidpiam dicere, exeat et dicat : verumtamen memor communionis suæ, quia aut ipse non communicabit ecclesiastico et episcopali ordini, aut nos non communicabimus, ministerio episcopali. Unde verbis beati Leonis (Leo, ep. xxi) Theodosium Augustum quondam alloquentis, vos, Christianissime et venerabilis nobisque charissime rex, cum consacerdotibus nostris alloquimur, implentes reverentiam clementiæ vestræ sinceri amoris officio, cupientesque vos placere per omnia Deo, cui pro vobis a nobis, et ab Ecclesiis nobis commissis supplicatur, ne ante tribunal Domini rei de silentio judicemur, obsecramus coram unius deitatis inseparabili Trinitate, quæ tali facto læditur, cum ipsa vestri sit custos et auctor regni, et coram sanctis angelis Christi, ut in eo statim atque immunitate seu privilegio cum suo pontifice Treverensem ecclesiam esse jubeatis atque conservetis, quo vestri progenitores atque prædecessores, sed et in quo frater ac nepos vester Lotharius, pater scilicet ac filius, canonice conservarunt, quatenus et vos meritum inde apud Deum, et beatum apostolorum principem Petrum in ejus honore ecclesia ipsa est consecrata, habeatis, et nos amplius debitores in orationibus et cæteris debitis obsequiis acquiratis. Quia nisi pro vestra reverentia hoc differamus, jam in pervasorem ipsius ecclesiæ iudicium in terris exertum haberemus, quod 650 episcopi in magna Chalcedonensi synodo de hujusmodi decreverunt (Juxta can. 7, 18), et de cælo super eum intendant, et in iudicio divino ad æternam damnationem exerent, nisi dignam pœnitentiam egerit ; » et cætera de auctoritatibus sacrorum canonum. Post quæ subiungitur : « Unde vestra religiosa et nobis charissima dominatio certissime sciat, quia quandiu iste frater noster Bertulfus a nobis in Treverensi Ecclesia ordinatus episcopus in hoc mortali corpore vixerit, alter in eadem Ecclesia ordinatus episcopus non erit, nisi forte ipse, quod absit, sacris regulis obviens, per eandem sacras regulas deponatur. Et isdem præsumptor et apostata monachus Walto de monasterio Treverensis parochiæ nunquam, jam iudicio Spiritus sancti super eum prolato, in Treverensi Ecclesia, quam exitiabiliter usurpavit et læsit, poterit esse episcopus. Et si, ut diximus, pro vestra reverentia hoc non differemus, non solum per sacros canones decerneremus, ut nunquam et nusquam ad gradus ecclesiasticos præsumeret accedere, verum sub anathemate eum ponentes, retrudi in ergastulo, secundum sacras regulas, decerneremus : et si in contumacia sua perstiterit, sine ulla retractatione modis omnibus decerneremus. A præfatis autem in tentationibus sacrorum canonum vos immunem atque

exsortem a Domino, per quem reges regnant (*Prov. viii*), et ex quo et per quem exordium sacer cepit episcopatus, fieri totis nisibus exoramus, illius clementiam deprecantes, ut det vobis velle et perficere pro bona voluntate quæ præcepit (*Philip. ii*): quatenus mereamini percipere æterna gaudia, quæ se diligentibus repromittit. Item respondens ad litteras, quas idem rex ei transmiserat, rogans ut tam per se quam quoscunque poterat, orationes ageret pro genitore ipsius regis, qui apparuerat ei in visione, obsecrans ut pœnis eriperet eum quibus detinebatur. Unde et satis utilem ad eum rescribit epistolam de modo et qualitate orationis, auctoritatibus plenam. Item pro rebus sancti Remigii sitis in Vosago, et alia plura. Ad filium quoque ipsius, æquivo-cum ejus, scribit pro villa Deduciaco, significans qualiter sanctus Clodoaldus eam S. Remigio dederit, et quomodo Karolus Pippini regis filius eandem villam apud Tilpinum archiepiscopum obtinuerit in præstariam, ea conditione, ut capellas ad ipsam pertinentes cum nonis et decimis episcopus Remorum retineret, et rex duodecim libras argenti in luminaribus ecclesiæ daret, et quod hunc censum tam ipse rex, quam successores ejus persolverint, et quod ipse quoque a patre illius eundem censum de præfata villa receperit. Sed et de villa Noviliaca, quomodo a Karlomanno data fuerat sancto Remigio, et quid postea de ipsa fuerit actum. Item ad eundem de consilio divinarum Scripturarum querendo et observando, et de consiliariis inconsideratis, cæterisque rebus qualiter istud regnum habebatur, et ne illud invadere præsumeret. Item pro salvanda civitate Remensi, et parcendo sacris locis, si veniret. Item qualiter egerint episcopi erga Ludovicum filium Karoli, quando cum regem consecraverunt, quia iste aliter audierat. Item de duabus uxoribus ipsius Ludovici filii Karoli, qualiter actum fuerit, et cætera.

Scribit et Pippino regi Aquitanico, pro rebus ecclesiæ suæ in pagis Arvernico, Lemovico et Pictavico sitis, pro quibus etiam litteras Karoli regis ad eundem Pippinum mitti obtinuit, quas res Frigidoloni viro illustri tutandas commisit. Karolo quoque Ludovici transremensis filio, collaudans fidei benignitatem, quam conservabat erga filios sobriini sui Ludovici Karlomannum (*Car. Crass.*) et Ludovicum, obsecrans eum pro Ecclesiæ Dei honore ac regni hujus statu et defensione, atque ut præfatis pueris regis constitueret prudentes, justosque pædagogos, qui eos docerent Dei famulos honorare, et mandata Dei servare, semetipsos regere, regnique gubernacula rite tractare. Item pro causa Sigeberti fidelis sui. Item Lothario regi, filio imperatoris Lotharii, pro villa Deduciaco, quem pater ejus reddiderat ecclesiæ Remensi, ne res ad ipsam pertinentes aliquibus personis, sicut eum facere audiebat in proprietatem periculo suo traderet, vel colonos ipsius villæ absolveret, si quid autem tale a se factum fuisset, emendare curaret. Item pro ejusdem villæ male tractata dispositione, et censu, quem cum periculo animæ

A eum retinere satetur, intimans quod sanctus Clodoaldus eandem sancto Remigio dederit, admonens ne hoc inde ageret, unde condemnationem animæ acquireret. Item pro electione episcopi ecclesiæ concelesta Cameracensi. Item de utilitate animæ, regioque ipsius honore, in qua commemorat, qualiter pater ipsius Lotharius Augustus ei se ipsum, suamque commendaverat animam

CAPUT XXI.

De his quæ quibusdam archiepiscopis vel episcopis scripsit.

Diversis etiam tam episcopis quam archiepiscopis multimoda utilissima dedit scripta. Hec treviorum archiepiscopo scribit ordinationis suæ primordia, offerens se socium et obsecutorem in ecclesiasticis negotiis ipsius paternitati; item de eadem re, petens se ab eo instrui, et pro filio haberi, significans etiam de itinere suo, quo se Romam petere disponebat; item de Gondrico, quem excommunicaverat ille, et de Fulcrico a se excommunicato, qui refugium in Treverensi habere videbatur episcopatu. Gunthaldo (*Gunt. Rothom.*) archiepiscopo scribit pro quodam presbytero, de jure ecclesiastico conservando; item pro his quæ in synodo gesta fuerant; Amolo Luglunensi, de placito quod habuerat cum rege, regnique primoribus, de Judæorum in hoc regno statuto; item de synodo a tribus regibus conductâ, et de Ebone præcessore ipsius, et aliis nonnullis, in qua cum charissimum et unanimem sibi patrem se habere significat; item de Lothario rege, et aliis quibusdam rebus, in qua se filium dilectionis ipsius appellat; item de Gothescalci vita vel conversatione, prædicatione, deprehensione, atque condemnatione, rei veritatem exponens; Hrabano Moguntie præsuli, super ejusdem Gothescalci (quem idem pontifex a parochia sua ob hæresum semina, quæ spargebat, repulsum, ad eundem cum quibusdam complicitibus suis [i, ipsius] direxerat) susceptione vel discussione; item de hac eadem re, et quid post susceptionem ipsius de eodem egerit, qualemve invenerit ipsius vesaniam, consilium ab eo rationabilius, quid sibi adversus eum agendum sit, expetens; item de doctrina et hæresi ejusdem, et quid in eum fecerit, postquam in synodo hæreticus comprobatus fuerat, nec corrigi potuit, et quid ipse contra doctrinam ejus sentiat damnationemque ipsius, quæve contra eundem scripserit, huic discutienda direxit, querens etiam qualiter de Trinitatis fide ac predestinatione diversorum Patrum sint intelligende sententiæ: in qua epistola asserit hunc beatum Hrbannum solum tunc temporis de discipulatu beati Alcuini relictum; Landramno archiepiscopo, de consilio, quod ab eo petierat pro monasterio puellarum, quod rex dari præcipiebat inconvenienti personæ, quid inde sibi foret agendum, utiliter admonens, ut ministerii sibi commissi sollicitudinem ferventius gerat; Teutgaudio Treverensi, de primatu quem deferri ab eo debere scripserat ille sedi Trevirorum, insinuans id eidem sedi a sede Remorum nunquam fuisse delatum, etc., item secundo ac

tertio de causa Fulcrici excommunicati; item pro rebus Ecclesie Treverensis in Aquitania sitis, pro quibus idem domnus Hincmarus satis egerat apud Arnoldum quemdam Aquitanum, qui eas tenebat, ut ipsas Ecclesie Treverensi restitueret, quod et se obtinuisse significat Amalrico (*Amal. Turon.*) religioso, archiepiscopo, compatiens tribulationibus ipsius, et consolans patientiam, atque congaudens sanctitati ejus, quem chariorem inter charos se delegisse significat, mittens ei quaedam pretiosa ornamenta, casulam scilicet diaprasinam, quam habebat unicam, et alia munuscula cum solidis centum. Item scribit eidem pro rebus Remensis Ecclesie in Aquitania sitis, quas ei rex restitui jubet, quasque tractandas eidem Amalrico fiducialiter committit. Rothlando archiepiscopo, pro rebus sancti Remigii conja-centibus in provincia, et pro quodam presbytero in synodo excommunicato, et altero in loco ipsius ordinato. Rodulfo Biturigensi, pro rebus Remensis Ecclesie in pago Lemovico conja-centibus; item pro quibusdam excommunicatis; Guntario Coloniensi, ut intercedat apud Lotharium regem, et satagat pro electione canonica Cameracensis episcopi post decessum Theoderici venerandi presulis; item secundo, vel tertio pro hac eadem re, affirmans non nisi regulariter in diebus suis illic episcopum ordinandum Luitberto [*c. j.*, Luidb.] Maguntino, pro rebus sancti Remigii sitis in Vosago [*Vosge*], significans qualiter quidam Gibero pro earum rerum pervasione sensum perdiderit, et per integrum mensem sine intermissione vexatus, cum dolore et periculo maximo vitam finierit; item pro tuitione rerum prescriptarum, et earum familie defensione, vel gubernatione saepe scribit; item de collo-cutione sua quam, habuit apud Tre-cas cum Joanne papa, et quid boni cum eo locutus fuerit de ipso, exhortans ut litteras et missum papae benigne suscipiat, et ad eum venire studeat; item de quodam transgressore presbytero. Scribit idem venerabilis Hincmarus et ad Lotharium Italiae regem, qui se, relicta uxore propria, cuidam feminae copulaverat, dans ei consilium, et admonens, ut eam a praesentia sua omnibus removeret, significans se domni Adriani (*Adriani II*) papae litteras (*est ep.* 13) et mandata super hac re suscepisse, et ut idem rex in hac causa ipsius papae praecepta conservet, suggerere curat; item, aliam epistolam de hominibus pacem recipere nolentibus, quid inde fieri debeat, collaudans quod de quibusdam talibus regale jam ministerium exer-cuerit. Scripsit et Apologeticum contra obtractatores suos, qui calumniabantur eum diversis detractio-num appetitionibus, scilicet apud papam Joannem (*Joan. VIII*), quod nollet auctoritatem recipere de-cretorum pontificum sedis Romane, ad quae [*rest. pro atque*] et tunc in synodo Tre-cassina (*syn. Tre-cass.* an. 578), et postea in hoc Apologetico respondit, refellens hos conviciatores suos, et se decretalia pontificum Romanorum a sanctis conciliis recepta et approbata recipere et sequi discrete, prout sunt

PATROL. CXXXV.

A sequenda, depromens; de Hincmari quoque Landu-nensis depositione vel restitutione, qualiter actum sit manifestans. De hoc etiam unde calumniatus fuerat a quibusdam apud eundem papam, quasi diceret non ipsum majoris dignitatis esse papam quam esset ipse; de ordinatione quoque Hedemulfi in locum Hincmari in episcopatu Laudunensi, et confirmatione papae ipsius ordinationis; item de Karlomanno, et aliis quibusdam rebus, de quibus cum veritas excusabilem reddidit. Quibusdam quoque calumniantibus, licet respondere posset, asserit se noluisse, ne conviciis convicia videretur reddidisse [*ms.*, vitia videretur addidisse], gloriosius esse ducens eosdem tacendo fugere quam respondendo superare, ne suam gloriam quesuisse putaretur. Scripsit etiam quaedam ad Adrianum papam, qui Romanus pontifex nonnulla ei dirigere se scripta commemorat. Cui etiam mittens epistolam suam per Actardum Nannetensem episcopum laudibus plenam, delegavit, ut ejus vice in istis partibus super Lotharii causa fun-geretur, quatenus quod inde Nicolaus papa decreverat servaretur. Respondit etiam ad capitula quaedam, regni Francorum episcopis a Joanne papa transmissa de privilegiis sedis per 7 capitula, quoniam idem papa natus fuerat Ansegisum Senensem episcopum primatem constituere (*epist.* 13, *Adriani*), ut apostolica vice per Gallias et Germanias frueretur [*f.*, fungeretur]. Cui conatui venerabilis hic presul Hincmarus efficaciter obstitit. Scripsit denique ad diversos episcopos idem domnus Hincmarus plurima; Remigio archipresuli, pro rebus sancti Remigii in provincia Cisalpina conja-centibus, quas idem committens, petit ut easdem in sua tuitione suscipiat; item, pro ordinatione Isaac Lingonensis episcopi; item, de constitutione [*ms.* consuetudine] synodica propter ecclesiasticarum rerum pervasores [*Rem. Lugdun.*], et alia; item, de causa praefati Lotharii regis, et de praedictis rebus eidem nonnulla scripta direxit; item, ad eundem Remigium, et ceteros episcopos, domni papae Nicolai auctoritate, in synodum apud Suessionem venire jussos, pro causa Vulsadi et collegarum ejus. Adoni Viennensi archiepiscopo scribit inter caetera, pro epistola beati Aviti ad sanctum Remigium scripta, quam quidam Rotfridus monachus ei dixerat se apud eundem Adonem legisse. Sed et si qua praeterea de sancto Remigio reperire valeret, ei super aurum et topazion (*Psal.* cxviii, 127) pretiosa et amabilia mitteret. Herardo Turonensis antistiti, de quibusdam apostatis ad Ecclesiam redeuntibus, et aliis poenitentibus suscipiendis. Item de aliis quibusdam rebus; ut amico charissimo, qui eadem presuli nostro ad ipsum veniens fraterna se dilectione commiserat, petens ut ubicunque posset regiae dominationi pro Ecclesia illius suggereret. Obitu quoque suo propin-quante, litteras ad eum ipse dictavit, et ei qui domno Hincmaro de obitu illius nuntiaturus erat, easdem litteras ipsi deferendas dedit. Sed et missi

Turonensis Ecclesie hac fiducia fulti, post obitu huius sui archiepiscopi, ad eundem domnum Hincmarum venerunt. Cleri quoque ac plebis petitionem ad ipsum deferentes, ut regiam celsitudinem pro eis deprecaretur, quatenus electionem canonicam rex ipsius concederet. Quod et idem pontifex promptissime peregit. Intinans etiam regi de quodam clerico, qui se ingerebat, non recipiendo, significat quod episcopi ejusdem provincie, clerus quoque et plebs ipsius Ecclesie, invitati auctoritate apostolice sedis, Actardum sibi velint donari episcopum, qui in eadem ecclesia baptizatus, nutritus et ordinatus fuerat, licet alie civitati datus episcopus, sed paganorum infestatione depulsus, et pallio fuerat a sede apostolica honoratus, ut etiam si locus de metropoli adveniret, ibi incardinaretur (ADRIAN., *ep.* 11 et 12). Datque insuper regi consilium, quid clero, quid laicis agere sit interim precipiendum, quid de rebus quas ex beneficio regis habebat fecerit, intinans, qui ex his, quas reliquerat regi placeat, requirere. De quibusdam quoque libris sancti Augustini, quos sibi ab eodem remitti petierat, et de objectionibus Græcorum, super quibus Nicolaus papa eidem mandaverat et alia quedam. Bertulfo Trevirensi archiepiscopo, instruens eum de ordinanda et gubernanda diocesi vel parochia sua, etc. A quo etiam rogatus Willibertum Catalaunensem episcopum misit ad ordinationem Arnoldi Tullensis episcopi, quia eodem Bertulfo infirmitate detento, numerus episcoporum a sacris canonibus præfixus in ordinatione præsulis ei non aderat. In huius etiam Bertulfi ordinatione jam pridem jussione Karoli regis Hincmarum episcopum Laudunensem, Hodonem Belvacensem, et Johannem Cameracensem transmisserat, ad petitionem Adventii et Arnulfi episcoporum ejusdem Trevirensis dioceseos, quomodo id rite deberet, eos canonica apostolicaque informans auctoritate, ut a sacris regulis, nulla aut negligentia, aut præsumptione, in aliquo discederent. Scribit etiam præfato Bertulfo pro quibusdam capellis ad villam Duodeciacam pertinentibus, quas quidam ex parochia Trevirensi usurpabat per factionem: cujusdam presbyteri, petitque sibi de his justitiam fieri. Item pro litteris quas Ludovico regi Transrhenensi mittebat, ut eas regi atque reginæ relegi faciat, et quæ apud eos inde audierit litteris sibi remandet. Litteras etiam quas Arnoni episcopo transmisserat, sibi legi faciat, et regem atque reginam, sed et populum de illorum salute et pace sanctæ Dei Ecclesie commoneat. Joanni Rothomagensi, respondens ad interrogationem ipsius de quodam clerico, qui ad Ecclesiam quandam promotus regendam, ordinari per ætatem rite non poterat. Rothstano Arelatensi, qui ei de suæ ecclesie vexatione scripserat, et de quadam femina potenti, quæ res usurpabat ecclesiasticas, quid ei super his sit agendum rescribit. Adoldo Turonensi petenti ut sibi liceret oratorium ædificare ac consecrare in villa suæ ecclesie regio

(11) Illic postea fuit Rom. pontifex.

A dono datæ, sita in Remensi parochia, quæ Turris vocatur, rescribit, petita concedens ea conditione ut antiqua villæ ipsius ecclesie, vel presbyter ejusdem nullum privilegii sui propter hoc detrimentum pariat. Leoni episcopo, et custodi bibliothecæ Romanæ Ecclesie litteras mitti pro susceptione legationis suæ, ut obtineat apud papam Leonem, quatenus ejus petitionem benigne suscipiat, et paterne rescribat eidem de his quæ in litteris ab eo missis continebantur. Gregorio quoque ejusdem Romanæ Ecclesie nomenclatori et apocrisario petens ut inter fideles amicos suos eum tenere dignetur. Item postulans ut domno apostolico suggestionem suam acceptabilem fieri petat, benedictionis ei munusculi dirigens. Formoso sedis ejusdem religioso episcopo (11), collaudans ejus, quam audierat, sanctitatem et scientiæ formam, quærensque ipsius habere familiaritatem, et ut ipse pro se dignetur orare, vicem reprehendere spondens, et quædam ei munera mittens, ut sui memoriam in orationibus habeat. Item postquam litteras suas eidem Formoso ei remiserat, in quibus de charitate ergo eum significaverat, intinat quia magnam in ipso haberet fiduciam. Item Gauderico episcopo præfatæ Ecclesie, ut eum in suæ dilectionis suscipiat gremium, et Dominum sanctosque apostolos pro eo dignetur implorare. Joanni præfatæ sedis episcopo eadem pene scribit, et canones Martini papæ, Evangelium quoque Nazarenorum sibi ad transcribendum mitti petens, quædam etiam xenia illi transmittit. Vulfado Biturigensi archiepiscopo, de his qui inconsulte uxores suas interficiunt, sententiam Paulini, quam sibi mitti petierat, scribens. Sed et de aliis rebus. Frotario Burdegalensi, qui sibi talem dixerat versum :

Remus equum nobis, mulum Burdegala vobis.

talem post remisit :

Remus equum misit, mulum Burdegala nullum.

Et alia quædam ad eundem scripsit; pro monasterii quoque sanctæ Radegundis regulari electione abbatissæ, etc.; item, de ordinatione Fulcrici; item, Weniloni Rothomagensi, de operariis et opera, quam faciebat ad Pistas in Sequana; item de causa Rothadi et Odonis episcoporum. Drogoni Metensium præsulis, imperatoris Ludovici fratri, pro familiaritate ipsius adipiscenda; item, referens ei gratiarum actiones pro sollicitudine quam habere videbatur Remensis Ecclesie, petens etiam de quodam fratre huius ecclesie ministro, ut ita frueretur obsequiis, quatenus ecclesia ista necessariis ipsius posset uti solatiis, et alia quedam. Rothado Suessonico, quem sæpe ad synodum venire differentem vel negligentem vocabat, scribit de quibusdam criminatis parochiæ Suessonice personis, vel purgandis, vel poenitentiae subigendis; item, pro ordinandis quibusdam Ecclesiarum ministris; item, pro recipiendo et adducendo ad judicium Gothescalco, quem domnus Rabanus ad diocesim Remensem remiserat: qui profectus fuerat ex parochia Suessonica, scilicet Orbacensi mo-

nasterio; item, pro ordinatione monasterii sancti Medardi, et restituenda in eo regula; item, pro quibusdam monachis ex monasterio Altvillarensi fuga dilapsis; item, pro Godoldo, qui clamabat indebite se communione privari, pro quo etiam tertio litteras ad eum direxit; item, pro quibusdam presbyteris, qui clamaverant in synodo injusto se ab eo ecclesie rebus privatos, et quia irrationabiliter synodi mandata tractaverat, nisi se corrigeret, canonice ultionis delegat interminationem; item pro ordinatione Hincmari, post obitum Parduli Laudunensis episcopi; item, pro Adeloldo presbytero juxta sententiam synodi restituendo, pro quo litteras ei miserat, quas ille penitus contemnebat; item pro mandatis regis Ludovici et firmitate ab eo quesita, quæ sacerdotio non congruebat; item pro clerico quem mitteret ordinandum ad regendum ecclesiam in villa Turre sitam; item, pro parochia, de qua contentione agebatur inter eum et Erpuinum Sylvanectensem episcopum; item, idem cum aliis Remensis diocesanos episcopis, de Græcorum adventionibus, quas contra canonicas statuere conabantur regulas. Pro quibus tam ad ipsum, quam ad ceteros hujus regni archiepiscopos dominus Adrianus papa litteras dederat. Insuper et alia sæpenumero pro diversis negotiis ad eum scripta direxit. Immonni Noviomagensi episcopo, pro synodo comprovinciali a rege Parisiis [i. Parisius] conducta, et pro ordinatione Irminfridi post decessum Hildemanni Belvacensis episcopi; item, pro ordinatione Parduli post obitum Simeonis Laudunensis; item, pro consilio et auxilio dando Theoderico Cameracensi præsul, super quodam inobediente, qui Deum non timebat, et ecclesiasticum ministerium non reverebatur; item, pro quodam presbytero, cui legem canonicam concedi monet; item, pro quadam femina, quam indebite queritur excommunicasse; item pro colloquio episcopali habendo. Erpuino Sylvanectensi, pro quodam homine quem irrationabiliter ab eo excommunicatum ut compererat, intima, mandans ut obviam sibi veniat, et quid inde rectius sit agendum, secum pertractet; item, pro quodam presbytero rebus ecclesiasticis indebite frustrato; item, pro quodam clerico, qui se præjudicium ab eo pati clamaverat; item, pro mandatis Adriani papæ de prænotato presbytero; item, pro mandato regis regulariter exsequendo. Lupo Catalaunensi, pro synodo celebranda; item, pro quodam, qui dolo deceptus fuerat, ut infantem proprium ad catechizandum teneret; item, quid de hac re synodus decreverit. Cui etiam testimonium bonæ vite perhibet in epistola, quam scripsit post obitum ipsius ad regem Karolum pro impetranda electione regulari Ecclesie Catalaunensi. Prudentio Treassino scribens, queritur quare sibi præsentiam suam subtrahat, significans se ab eo consilium querere velle de statu et compressione Gothescalci, intimans quod de ipso actum vel judicatum fuerat in synodo, quo eum reclusum tenebat judicio, et quia multis modis eum converti tentaverit,

A et de moribus ac superbia ipsius, et sic in cœna Domini, vel in Pascha debeat illum admittere ad audiendum sacrum officium, vel accipiendam communionem, et quid sibi videatur de sententia Ezechielis prophete qua dicitur: *In quacunq[ue] die ceciderit justus, omnes justitie ejus in oblivione tradentur: et quacunq[ue] die peccator conersus fuerit omnes iniquitates ejus tradentur oblivioni* (Ezech. xvm). Sed et de consuetudine cœnæ Domini celebrant. Item pro ecclesiis sedis Remensis in ipsius diocesi sitis, quas ille aliter tractabat quam episcopali conveniret æquitati, ut de his et aliis, quæ de ipse audiebat simul loquerentur, exhortans ut alterutrum se instruerent, et Domino mutuo commendarent. Pro qua re librum quoque scripsisse reperitur. Pardulo Laudunensi episcopo scribit pro transitu domni Ebonis antecessoris sui, ut illi sacerdotalis benignitas plenis charitate votis debeat exhiberi. Item de reconciliatione Luidonis inconvenienti, quod non potuerit ad eam peragendam adulationibus, vel exprobrationibus hominum insipientium deflecti: corroborans eum ad rectitudinem episcopalem divinarum testimoniis Scripturarum, ut per auctoritatis gradiatur viam, et quid ei de præfato sit agendum Luidone significans; item, pro eadem re; item, de recognitione, humiliatione, et absolutione Fulcri; item, de absolutione ejusdam, requirens ipsius consilium; item de jejuniis a regina mandato; item de infirmitate et humiliatione Rothadi Suessonicæ, et de consilio quod ei dederat, ut illud in eo corroboraret, et ab obsequendum prudenter exhortetur; item pro auro, quo ei mittebat, per eum reginæ offerendo ad componendum quoddam Dei Genitricis ornamentum; item de opusculo Ferculi Salomonis a se composito, quod ei legerat, rogans quid sibi videatur de illo (*De hoc supra*, cap. 15). Item pro Ecclesia Morini vacante pastore, ut inde cum rege loquatur, qualiter, ipsa electio rite peragatur, et pro libris S. Ambrosii de fide sibi mittendis. Irminfrido Belvacensi, pro electione pastoris Ecclesie Ambianensis, canonice consecrandi, post obitum Ragenarii præsulis; item, pro gubernanda prudenter Ecclesie navi, quæ in hoc naufragoso sæculi mari inter insterna concutiebatur bella. Eboni episcopo ecclesie Remensis alumno, pro quodam fratre ab hac ecclesia fuga lapso, et apud ipsum commorante, ut quantocius illum diligenti cura remittere studeat; item, pro ordinatione Isaac in episcopatu Lingonensi, ut exhortetur Remigium archiepiscopum ad eandem ordinationem peragendam. Theoderico Cameracensi, pro quodam Hectone Lotharii regis vassallo, cui communi consensu penitentiam injunxerant, qui se absolutum a præfato Theoderico fuisse fatebatur, et pro quodam presbytero, quem idem Theodericus excommunicaverat, pro quo papa Romanus domno Hincmaro litteras miserit, quas ipse eidem Theoderico mittebat. Item, pro præfati Hectonis [ms., Hectonis] absolutione; item, pro rebus Remensis Ecclesie, quas sibi per præstariam Theode-

ricus episcopus delegari petebat; item, pro ordinatione Hunfridi in episcopatu Morini; item pro ordinatione Ercamrai post decessum Lupi Catalaunensis episcopi; item, de adventu Ludovici Transrhenensis, quia Remis venerit, et quid egerit, quidve sibi præceperit; item, pro Balduino, qui viduam Judith filiam regis Karoli furatus fuerat, ut sciat eum a se sub anathemate positum, et id per suam denuntiet parochiam; item, pro quodam, qui quamdam, feminam in concubinato accipere persuasus fuerat a patre ipsius puellæ. Folcuino Morinensi, pro quodam presbytero ipsius ordinato, qui clamabat injuriam se pati ab Immone præsule, petitque simul reliquias sanctorum in Morinensi parochia quiescentium sibi mitti, quia in consecratione ecclesiæ Dei Genitricis altare ab ipso Folcuino consecrandum, et ex ipsius parochiæ reliquiis honorandum præparabat. Rainnero episcopo pro quodam presbytero, quem Notho archiepiscopus Arelatensis, ei litteris indicaverat abjectum canonice, et excommunicatum a synodo, altero presbytero in ejus loco constituto. Agio (*Agio Aurel.*) episcopo pro rebus Ecclesiæ Remensis in Aquitania conjacentibus. Abboni Antisiodorensi, pro Heriboldo præsule defuncto, qui cuidam fratri apparens, admonuit de elemosyna, et orationibus, atque oblationibus pro se offerendis. Æneæ Parisiorum, pro Rothado Suessionico, de quo quædam inconvenientia apud regem ventilata fuerant, et rex eundem Æneam cum Immone Noviomagensi ad hæc discutienda dirigebat. Almarico [*j.* Almerico] Cemensis Ecclesiæ præsuli, pro Egilberto diacono monasterii sancti Remigii monacho, quem eidem episcopo id petenti ad ordinandum, et regendum committit.

CAPUT XXII.

Quæ instrumenta vitæ, vel redargutiones Hincmaro nepoti suo scripserit.

Hincmaro nepoti suo Laudunensi episcopo, in ordinationis ipsius initio, instruens et edocens eum, qualiter juxta canonicam auctoritatem, commissam sibi tractare deberet Ecclesiam; item, admonens, ut provideat ne conspirationes inter sibi subjectos adoleret: sed et si exortæ fuissent, mox rationis moderatione succiderentur, aut sibi si necesse foret hæc intimare curaret, et quando synodum debeat celebrare. Pro quo valde laboravit, multaque illi scribit, reprehendens eum, et castigans de levitate morum et actuum suorum, admoneneque ut ad cor suum redeat, et Deum tota intentione precari studeat, ut eum respiciat, et intelligere sibi atque corrigere perversitatem suam donet, quia videlicet nimis sibi sapiens esse videbatur, et pertinax in contentionibus, et quia leges ecclesiasticas ad suæ voluntatis intentionem flectere nitebatur, et melius eas se putabat intelligere, quam seniores natu. Pro quo in tantum laboravit, ut etiam senioris sui regis offensionem incurrisse se dicat; illum vero impudenti fronte, erectaque cervice, tremantibus labiis, et inflammatis verbis petitionem et humilita-

tem suam respicientem coram multis sustinuerit. Corripitque eum, quia nunquam se recognoscere de aliqua culpa, sed semper se defendere parabat, de habitu quoque, incessu, risu, juramentis, impatienti locutione, ira præcipiti, et aliis multis; item, quia contra sanctarum Scripturarum tramitem causa suæ injuriæ in paroc suæ hinc gubernatione excesserat, ut hæc corrigere studeat, admonens eum qualem se debeat exhibere verbis Apostoli ad Timotheum; item, de quodam sacrilegio, et a se pro sceleribus excommunicato, quod illi res ecclesiasticas ad turpis lucri præmium dederit; item, pro Hadulfo quodam ipsius clerico petens, quem idem Hincmarus excommunicaverat; item, de epistola papæ Adriani ad quosdam episcopos per eum dirigenda; item, pro dispositione quarundam parochiæ suæ ecclesiasticarum rerum, ut inde vel ad provinciale expectaret synodum; item, pro excommunicatione Karolomanni, unde obedire ipsi nolebat, eum sæpe commonens, ut contumaciam suæ mentis deponeret, et ad obaudiendum sibi, cum jam coram multis testibus professus fuerat in synodo atque subscripserat, se inclinaret; item, pro Berthario [*j.* Berchario] diacono, quem metropolitanæ [*ms.* metropolitani] atque comprovincialis synodi judicium appellantem indebitè sub custodia detinebat. Unde promens ei quod ita in eum agere non debuisset, præcepit illi auctoritate sacrorum canonum et sua, ut eundem diaconum, vel si qui fuissent alii clericorum judicium regulare proclamantes ab ipso detenti, ad suum ac ceterorum episcoporum judicium libere venire permetteret, et ipse eidem se judicio præsentaret. Item convocans eum ad synodum, ubi Adriani papæ mandata tractanda erant. Scribit ad eum præterea multa; novissime voluminis seriem, rememorans in eo, ad mentis ejus oculos revocans qualiter illum orphanum dulci dilectione sub religione nutrierit, litteris erudierit, per singulos gradus ecclesiasticos usque ad episcopatus apicem provexerit.

« Nunc, inquit, retribuendum mihi mala pro bonis, et odio me habentem gratis (*Psal.* xxxiv), quoniam non faveo tuis infructuosis operibus, quandiu te patiar, multis a te afflictus injuriis? (*Joan.* xv.) Et enim ab ipsa die ordinationis tuæ tam verbis quam scriptis, et inordinatis actibus ac motibus tuis frequentibus adeo sum gravatus, lacerationibus atque contusionibus, ut tædeat me vite meæ, quia sic pro loci mei officio tuæ insolentiæ sum connexus, ut non solum post primam et secundam correctionem, juxta Apostolum (*Tit.* in), verum nec post plurimas privatim, et coram communibus familiaribus nostris, sed et coram rege, et episcopis ac plurimis aliis, verbis et scriptis commotionibus te valeam devitare. Et licet exoptem, ut darentur mihi pennæ sicut columbæ, et avolarem, ac requiescerem a te elongatus in aliquam solitudinem (*Psal.* xlv), non possum quoquam effugere, ut aut tua pertinacia contumacis præsentie, aut missorum tuorum duriloquiis, aut scripturarum tuarum derogationibus et inutilibus

nensis, quin potius tragœdiis, aut talibus quæ non conveniunt episcopo, de te auditionibus non affligar, et jam tandem putavi te pigere talia exsequi, cum ecce nunc idibus Novembris quartæ indictionis proximissimam rotulam, mendaciis et irrationalitatibus ac impropriis contra veritatem et auctoritatem repletam mihi misisti. Et miror cur sic exfrons factus, ut de Judæa Dominus queritur, nescis erubescere (*Jer. vi et viii*), et tibi non est nausea talia et tanta scribere, nisi quoniam utilitatibus non es intentus, neque in necessariis occupatus: et ut de aliis taceam, quæ si ex ordine voluero replicare, antea deficiet lux diurna, quam legenda exinde deficiat pagina, replicabo tibi aliqua, quæ non valeo nec debeo silentio præterire. Videlicet quia statim ut a paternæ nido educationis factus episcopus evolasti, et me et eos qui te nutrierunt deseruisti, et sæculares amicitias atque familiaritates quæsisisti, et acquisisti, et sic subinde alios et alios deserens et acquirens, non solum de comparibus, sed etiam et de tibi commissis, ad hoc emersisti, ut contra sacras Antiochenas regulas præcipientes ut præter me agere nihil debeas (*concil. Antioch. i, cap. 9*), secundum antiquam Patribus nostris regulam constitutam, nisi ea tantum, quæ ad tuam parochiam pertinent, possessionesque subjectas sine mea, vel coepiscoporum nostrorum conscientia administrationem in palatio domni regis obtinueris, quam administrationem tibi coram eodem domno rege et aliis qui adfuerunt ex sacris regulis interdixi, et aliquandiu ab eadem administratione cessasti. Postea autem per exteras, id est sæculares potestates contra Sardicenses canones (*concil. Sard. can. 15*) eandem administrationem cum abbati in tertia provincia ultra Remensem provinciam sine mea conscientia obtinuisti. Ad quam abbatiam sine mea licentia quoties tibi placuit, perrexisti, et quandiu tibi placuit ibidem fuisti immoratus, contra Hilarii papæ decreta dicentis (*Hilar., epist. 8*): Illud non potuimus præterire quod sollicitudine diligentiore curandum est, ne præter metropolitanorum suorum litteras aliqui episcopi ad quamlibet provinciam audeant proficisci, quod etiam in omni genere officii clericalis per singulas debet ecclesias custodiri.

Et sic antea Zosimus (*Zosim., epist. 5 et 9*), et postea sanctus Gregorius (*Gregor., lib. iv, epist. 51*) decreverunt. Propterea quoque semel ac secundo litteris canonicis evocatus ad ordinationem episcopi in Ecclesia Cameracensi provinciæ nostræ pastore destituit, unde apostolica sedes me suggerente non modice laboravit, nec ipse venisti, nec pro te vicariam personam, vel litteras tui consensus, ut regulæ sacræ præcipient, ad me direxisti. Unde Symmachus papa ad Eonium ex sacris regulis promulgavit (*Sym., ep. 11, ad Casarium*), ut si quilibet episcopus metropolitano pontifici juxta canonicam definitionem vocatus obtemperare noluerit, noverit succidendum se, quod non optamus, ecclesiastica disciplina. Sed et hinc a me conventus, nullam satisfac-

tionem, nec etiam humile responsum mihi ac coepiscopis nostris exhibuisti. Post hæc more tuæ instabilitatis ac inconstantiae contra domnum regem in tantum te sine ratione contumaciter erexisti, ut et administrationem palatinam, et ipsam abbatiam tibi auferret, et a te exaggeratus duriora ingerenda tibi proponeret. Unde et scriptis, et verbis pro te satagens illum tibi reconciliavi. Indeque sicut sciunt plurimi, contra illum te iterum erexisti, et mandata sua, ut ad eum venires, contemnens, adeo illum ad iracundiam provocasti, sicut omnes in istis regionibus sciunt, ut coactus te per fideles suos sicut infidelem appeteret. Tu autem ante inauditam excommunicationem in meos, et multorum archiepiscoporum et episcoporum parochianos, sed et in ipsum regem sine mea conscientia contra sacras regulas jaculasti. Unde multos scandalizasti, et maximum scandalum non solum Ecclesiæ, sed et regi ac regno intulisti, cum lex prohibebat ut per alienam messem transiens falcem non mittas, sed manu spicas conteras et manduces (*Deut. xxiii, 25*). Falcem, inquit, beatus Gregorius, judicii mittere non potes in ea segete (*Greg., ad interrogat. Augustin. resp. 9*), quia alteri videtur esse commissa, sed per effectum boni operis frumenta Dominica vitiorum suorum palcis expolia, et in Ecclesiæ corpus monendo et persuadendo, quasi mandando, converte.

Post quam præsumptionem, adhibitis mecum confratribus nostris, te et cum eo pacificavi et episcopis, quorum parochianos excommunicasti, ut in te synodali sententia non inveherent, persuasi; sed et eosdem a te excommunicatos, licet non sine labore, adminiculante tamen domno rege, adversum te conquirere feci. Sed tu addens pejora prioribus, sic domnum regem, sicut mihi longum est enarrare, et multi sciunt, iterum exaggerasti, ut causa tuæ castigationis, te, sine mea voluntate, sineque meo consensu, aliquantulum detineri juberet. Tu vero causa tuæ injuriæ, me inconsulto, et sine consensu coepiscoporum Remensis provinciæ, sicut petitio a clericis Laudunensis Ecclesiæ mihi porrecta demonstrat, presbyteros et comministros ecclesiæ ac parochiæ tibi commissæ excommunicasti, ut nemo in eadem parochia missarum officia celebraret, neminem parvulorum, etiam in mortis urgentis periculo constitutum, baptizaret, nullum ad pœnitentiam quisquam, nec etiam obeunti communionem viatica muneris subveniret; nulli defuncto in sepeliendo humanitatis obsequium exhiberet; donec aut tu ipse ad eos venires, aut a sede apostolica inde relationem reciperent. Quod audiens, fateor, vehementer exhorruï, et proinde ad te, metropolitana sollicitudine, litteras misi, monens et hortans te, ut tam exitiabilem excommunicationem et impietatis colligationem in tuum et multorum periculum intentatam, quantocius solveres. Sed et ad ministros Laudunensis Ecclesiæ, timens immane multorum exitum, certissimas et irrefragabiles definitiones evangelicæ veritatibus, et apostolicæ auctoritatibus, atque

sacrorum canonum et apostolicæ sedis direxi, quatenus secundum easdem definitiones, quæ in nullo convelli possunt, ex eadem periculosæ et irregulari excommunicatione agerent et ipsi satis. Sed quia meæ admonitioni obedire non voluisti, misi ad te iterum exinde litteras, sed et ad clericos Laudunensis parochiæ, et nec sic te ad obediendum invitare prævalui. Post hæc, querens adinventiones, ut te a metropolitana subiectione posses exuere, libellum de antiquorum Patrum scriptis ante sacros Nicænæ synodi, et aliorum sanctorum canones editis collegisti, in quibus sententias inter se dissonas, et contra evangelicam et apostolicam, atque canonicam et apostolicæ sedis auctoritatem immiscuisti, et eidem libello sine metropolitani et coepiscoporum Remensis provinciæ conscientia ac consensu subscripsisti, et a clericis ecclesiæ tuæ, necnon et a parochianis presbyteris subscribi fecisti, volens te a subiectione tuæ metropolis exitum ostentare, et privilegium metropolitane sedis annullare, quasi non possem impietatis tuæ colligationes canonica auctoritate, sine tuo consensu, ac sine synodali conventu in parochia tua dissolvere, cum de certis et manifestis causis, quæ in nullo nobis sunt dubia vel obscura, et de quibus finitivas sententias, quæ nulla possunt ratione convelli, a sanctis Patribus promulgatas habemus, synodale consultum, vel coepiscoporum nostræ provinciæ consilium, vel consensum non debeam expectare, et a regulis præstitutis, ut sanctus Leo dicit (Leo, ep. 84, c. 2), nulla aut negligentia, aut præsumptione discedere: nec etiam se'em apostolicam inde inquietare, sicut ipsius sanctæ sedis beati pontifices Innocentius, Zosimus, Cælestinus, Leo, Hilarius, Gelasius, Gregorius, et alii plures ejusdem sanctæ sedis rectores in decretis suis ostendunt, » et reliqua.

Item datis auctoritatibus Gelasii pape: « Post præfati denique, inquit, monstrosi libelli a te monstruose collecti tuam tuorumque subscriptionem, litteris quarum exemplar habeo, denuo te commouui, ut ea quæ in parochia tua contra rationem et auctoritatem egeras, studeres corrigere, sed admonitioni meæ non paruisti. Deinde ex præfatis epistolis Romanæ sedis pontificum ante Nicenam synodum scriptis libellum a te collectum, et versiculis in nomine domini regis Karoli titulum, per venerabilem quondam archiepiscopum Wanilonem in Gundulfi villa coram episcopis qui adfuerunt, mihi direxisti, de quo tibi scripto respondi, cuius exemplar habeo, monens te, ut sacris canonibus et apostolicæ sedis decretis ex eisdem sacris canonibus et apostolicæ sedis promulgatis, fidem accommodares, et debitam obedientiam illis fideres. Inde in Actiniaco Remensis parochiæ tibi coram episcopis dedi libellum in 55 capitulis auctoritates ecclesiasticas continentem (Syn., in Atteniac, ann. 870), contra illa quæ in præfatis tuis duobus libellis collegeras, monens ut a talibus et hujusmodi reprehensionibus te cohiberes,

(12) Exstat apud Aimonium lib. v, c. 24.

A et te sacris regulis subdens, pacem et sanctimoniam secundum Apostolum sequi studeas (Hebr. xii). Tu autem nullam inde meæ admonitioni satisfactionem exhibuisti, quin potius rotulam prolixissimam contra veritatem et auctoritatem, ac rationem contextam in eadem synodo obtulisti et præfatum tuum monstruosum libellum, a te et a tuis subscriptum in eadem synodo protulisti, quem ibidem accipiens hæcenus servo. Et cum me vidi post tot admonentes nihil apud te posse proficere, schedulam porrexì in synodo episcoporum decem provinciarum (syn. Duziacensis, an. 871), ab eisdem venerandis episcopis querens consilium, quid contra tuam pertinacem contumaciam agere possem, et illa, quæ tibi ac parochiæ, tuæ contra colligationes tuæ impietatis direxeram, coram illis relegi feci.

« Unde et ab eisdem episcopis prædictis sacri conventus auctoritatibus, quoniam injuste ac irregulariter tantas et tales excommunicationes agere præsumpsisti, et a domno rege impetitis, quoniam jura illi a te super sacra præstita non observasti; sed et quia res suæ proprietatis contra leges divinas et humanas invasisti, et a Normanno in synodo accusatus, quoniam eum de rebus tua concessione atque consensione a domino Karolo sibi beneficiatis, sine auctoritate regia, armata militari manu, et turba vulgi collecta, cum gladiis et fustibus primum quidem uxorem suam, quæ ibi sine ullo erat, et postea illum ipsum contra leges et regulas expulisti, et omnia sua, quæ ibi habuit, abstulisti sed et a tuis hominibus accusatus, quia contra leges divinas et mundanas eis sua beneficia abstulisti, ut synodalem censuram evaderes, dedisti regi et mihi in eadem synodo professionis tuæ libellum de regulari obedientia tua, quem habeo; et tu negare non potes, quoniam ipsius exemplar (12) de manu mea in eadem synodo accepisti, sicut in processu monstrabo. Sed ut vir duplex animo, et inconstans in omnibus viis tuis (Jac. i), statim in crastina misisti mihi per Harduicum venerabilem Vesontionensem episcopum, ad profitendum et subscribendum tibi breviculum ita se habentem: Et ego Hincmarus Remorum archiepiscopus tibi Hincmaro Laudunensis Ecclesiæ coepiscopo tuum debitum, sacris præcipientibus canonibus, privilegium conservabo, et in quibuscunque ecclesiasticis negotiis indigueris, secundum sacras regulas debitum tibi jure adiutorium archiepiscopali auctoritate adhibebo. Quæ causa non solum non de humili, verum nec de sano sensu processit. Injustum quippe ac irrationabile videtur, ut archiepiscopus a sacris canonibus non exorbitans, excedenti episcopo suffraganeo a se ordinato, professionis ac subscriptionis libello, sicut postulaveras, satisfaceret. Sicut enim secundum Scripturam minor a majore benedicitur (Hebr. vii), ita prorsus minor a majore iudicatur, ligatur vel solvitur, sicut et in decretis Gelasii demonstratur (Gelas., ev. 4 et 13). Juste igitur

D

et rationabiliter tibi hinc respondetur ex Jacobo : Petisti et non accepisti, eo quod male petisti (*Jac. iv*). Sed et in eo quod tibi a me subscribi proposuisti, ut tuum debitum, sacris præcipientibus canonibus, privilegium conservarem, petisti quod voluisti, sed nescisti quod dixisti, quoniam ut sanctus Hieronymus dicit : Privilegia singulorum communem legem facere non possunt (*Hieron., in cap. 1 Jonæ*). Et sacri canones provincialibus episcopis, et eorum ecclesiis vel sedibus, privilegia, scilicet privatas leges, vel jura privata generaliter non dederunt, quia quod omnes generaliter habent, jus speciale et dignitatis lex privata esse non valet. Sed metropolitani episcopis a metropolitani sedibus privilegia tribuerunt, etc., de sacris canonibus et decretis papæ Leonis subnexa. Post quæ subinfert :

« Quapropter quando talia mihi ad profitendum et subscribendum misisti, scire debueras, quod in istis regionibus nemo pene ignorat, quia municipium Lauduni, in quo es ordinatus episcopus, ab exordio sui, postquam a Marcobrio prætore, ut produnt historiae, conditum fuit, nunquam inter sedes provinciales Remorum provinciae, in paganismo, vel in Christianismo, nomen vel locum habuit, donec sanctus Remigius quindecimus Remorum archiepiscopus, certis quibusdam accidentibus causis, primus ibidem ordinavit episcopum, et eidem municipio, de rebus Remensis metropolis satis superque ditato, ipsum comitatum, in quo consistit, partem scilicet ex Remensi parochia delegavit ; sed semper fuit Remensis provinciae municipium, sicut hodieque et alia municipia in Remensi parochia, quæ in subjectionibus loco ac nomine permanent. Non igitur privilegium, sed municipatum tibi debere servari convenerat petere, quia sicut Patres nostri ac magistri Ecclesiae tradunt, Paulus apostolus non se civem, sed municipem appellat, dicens : *Ego homo sum quidem Judæus a Tharsos Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps* (*Act. xxi*). Natus quidem apostolus in oppido Galiliæ Giscali fuit, quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Ciliciæ commigravit. A quibus ob studium legis missus Hierosolimam, a Gamaliele viro doctissimo, sicut in subsequentibus ipse memorat, eruditus est (*Act. xxii*). Et ideo non se civem, sed municipem, a municipio, id est, territorio ejusdem civitatis, in quo nutritus est, appellat. Dictum autem municipium, quod tantum munia, id est tributa debita vel munera reddat. Nam liberales et famosissimæ causæ, et quæ ex principe proficiuntur, ad dignitatem civitatum pertinent. Nec mirum, si te Tharsensem, et non Giscalitem dicat, cum Dominus ipse in Bethlehem natus, non Bethlehemites, sed Nazarenus, a loco in quo nutritus erat, cognominatus est. Et tu ergo in diocesi Remensi natus, et in metropoli Remorum nutritus, et in municipio Lauduni ordinatus, non te civilem vel civicum, sed municipem, videlicet tributarium seu munerarium, utinam spiritualium donorum, episcopum, et excepto quod a pluribus

A episcopis es ordinatus, pene vicarium episcopum, quem Græci chorepiscopum vocant, debueras recognoscere, ac per hoc non privilegium tibi ascribi, sed municipatum ; nec contra privilegium tuæ metropolis te oportuerat rebellare, quod non ageres, si animo Paulus, scilicet *pusillus et humilis* esses. Unde timendum est, ne et in hoc perditionis filium imiteris, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (*II Thess. ii*). Cui quantum ex te fuit, tradidisti eos quos irregulariter, ut præmisi excommunicasti, non ut, secundum Apostolum, spiritus eorum salvi (*I Cor. v*), sed quantum furor et indignatio tua prævalere potuit, perditii essent in die Domini. Quas colligationes impietatis, ut sæpe dictum est, et semper dicendum est, quoniam regulariter contra votum tuum dissolvi, te adversum me crexisti. »

Item, post auctoritates super illicita excommunicatione : « De sacramentis autem a te regi præstitis non est mihi necesse aliquid scribere, quoniam pene omnes sciunt, quid de perjurio (si forte illud admisisti) Dominus in lege (*Deut. v*) et prophetis (*Zach. v* ; *Mal. iii*), et in Evangelio (*Matth. v*), et per apostolos (*Jac. v*) ac Ecclesiae doctores atque magistros dicat. Et quia, ut in decretis apostolicæ sedis dicitur, nolumus exaggerare quod gestum est, ne cogamur judicare quod justum est, quoniam quod inde tibi in synodo reputatum est, judiciario ordine comprobatum non est, sed regia benignitate intermissum est, omisi hinc regulare judicium ponere, ut te ad conscientiam tuam remitterem. Pervasio autem rerum proprietatis regie a te perpetrata manifestissime claruit, quia nunquam res ipsæ juris Ecclesiae Laudunensis fuisse legaliter probatæ sunt, nec sua, vel cujusquam alterius donatione, vel cessione ab eadem Ecclesia possessas fuisse monstratum est. Unde super hominem tuum Teduinum, cui easdem pervasas beneficiasti, legaliter conquistum est. Sed et proclamatio adversum te Nortmanni vera fuisse claruit, nec testibus indiguit, quoniam tam manifestissime hoc, quod inde contra leges et regulas egisti, adeo omnibus in istis regionibus patuit, ut nulla tergiversatione factum tegi, aut excusari valeret. Nam constat multis esse notissimum, et tu in scriptis tuis domno regi et mihi directis hoc confiteris, quoniam ad deprecationem Rodulphi et Conradi, easdem res, postquam domnus rex illas a longo tempore de ecclesia Laudunensi abstractas, eidem ecclesiae sua potestate restituit, ipsi domno regi illas sine mea ac coepiscoporum nostrorum et commissariorum tuorum conscientia atque consensu beneficiasti, quatenus eidem Nortmanno illas beneficiaret. »

Item post aliquas datas auctoritates : « Et hæc a te ita irrationabiliter factum irrationabiliter dissolvisti, qui armata militari manu, et permista vulgi multitudine cum armis et fustibus, et tumultu maximo, sicut dicunt qui factum illud viderunt et audierunt,

eundem Nortmannum, qui ipsas res a te regi concessas, per regis beneficium retinebat, violenter et sine regis auctoritate, ac verbo, vel litteris expulisti, et expulso illo, illas invasisti, et in eas intrasti, ac possedisti, cum sint leges et regule, sit etiam rex portans gladium ad vindictam malefactorum (Rom. xiii), sint episcopi, et canones ad iudicanda crimina sacrilegorum, ut si ipse Nortmannus perversor rerum ecclesiasticarum foret, gladio, id est vindicta regia puniretur, si sacrilegus comprobatu esset, episcopali et canonico iudicio iudicaretur. Sunt etiam iudices, et sunt leges, quorum et quarum iudicio, si quid forte tibi, et Ecclesie tibi commissae iniuste factum erat, legaliter et regulariter emendaretur. »

Item post quædam præcipue beati Gregorii præceptionum decreta : « Denique ex eo quod tui homines se ad regem reclamaverunt, quoniam ab eis sua beneficia, quæ apud antecessores tuos præservierunt, iniuste et irrationabiliter abstulisses post datum regi et mihi libellum in synodo de regulari obedientia tua, secundum sacros canones, et decreta sanctæ sedis Romanæ pontificum, ex eisdem sacris canonibus promulgata, electos iudices episcopos apud me expetisti, et tres, secundum Africanum concilium (conc. Afric. can. 63, 88, 89, 94), scilicet Actardum, Ragenelinum, atque Joannem a me tibi designatos suscepisti, et eorum, atque apostolorum Deum timentium iudicio, in domni regis sicut postulasti, præsentia de quibusdam decretum fuit, ut beneficia sua, quæ irrationabiliter perdiderant, recuperare deberent. Quorundam autem eorum causa usque ad alium tractatum, certis causis intervenientibus non diffinita, sed die alia diffinienda remansit; et tu ante diffinitionem contra sacros canones, et sine ulla necessitate vel ratione, fuga lapsus, regularem diffinitionem expectare contempsisti. »

Item post aliqua de canonibus : « Et ab electorum iudicio, ut prædixi, incaute ac inhoneste fuga lapsus abscedens, pitacciolum irrationabiliter confectum, et manu tua subscriptum, ac præfatæ professioni tuæ usquequaque contrarium, per Ermenoldum diaconum tuum, vi Nonas Julii, indictione 3 mihi misisti, quod ita se habet (13) :

« Reverendissimo Remorum archiepiscopo Hincmaro sanctæ Laudunensis Ecclesie Hincmarus, Deo miserante, episcopus, debitam in Christo devotionem. Vos scitis quia ab universali sanctæ Romanæ Ecclesie papa, Patre quoque nostro et magistro Adriano (Adrian. II) bis vocatus existo, et vos ipsi in quaternionibus mihi a vobis in Atiniaco palatio, coram archiepiscopis et episcopis, qui adfuerunt, datis, quod ad eadem sedem venire totidem vocatus detrectem, me reprehendistis; si vitio scriptoris, pro detrectem, quod est dissimulem vel differam, detractem, quod valde tractem non ab re accipi potest, intercharaxatum non fuit. Unde vos nunc pro amore Dei omnipotentis, et reverentia S. Petri

(13) Exstat ad finem opusculi LV Capitul.

A exposeo, sicut et in eadem synodo in eodem Atiniaco a vobis convocata, quod impetrare, non valui, expostulavi, ac jam etiam per integrum efflagitavi annum, et præcipue in synodo apud Vermeriam palatium olim ab orno habita (Syn. apud Vermer., an. 870), obsecrando declamavi, nunc quoque et obsecro, et item declamo, ut et hactenus egi, quæ vestra archiepiscopali auctoritate apud domni nostri gloriosissimi regis Karoli (Carol. Calvus) clementiam obtineatis, quatenus domni et universalis papæ Adriani præceptis ac institutionibus ecclesiasticis, mihi ut omnibus expedit, velut ei qui de omni Ecclesia fas habet iudicandi, liceat obedire, videlicet ut limina sanctorum apostolorum, Petri scilicet et Pauli, merear, ut devovi, et ab eodem insuper vocatus sum, penetrare. Alioquin nunc vobis ab hinc, ut archiepiscopo coepiscopus obtemperare debet, canonicè sciat obsequi non posse, quia ut decernit beatus papa Gelasius (Gelas., epist. 4), nesciunt quid loquuntur, qui decretis sanctæ Romanæ Ecclesie sedis præsulum quasi canones opponunt, quibus contraire contra canones est ipsos se erigere. Iste Gelasius papa venerabilis et sanctus omnes decretales epistolas venerabiliter sanxit suscipiendas, nec ea venerabiliter suscipit, licet ad totum caput inclinet, qui eis non obedit, sed potius porro obvias manus inferens, quod sine periculo agi non potest, respuit utpote qui de se iudicari non prospicit. Nam velimus nolumus, aut eis parebimus, aut eorum iudicio percelleremur, quorum neminem aliqui quique reprobare valemus. De archiepiscopis autem Remigio ac Harduico, quod mihi per Teutlandum diaconum mandastis, privilegio sanctæ Romanæ Ecclesie non præjudicat, sed quod eis eadem sancta sedes de me voluit ac disposuit committere, commisit, vos vero quod vestrum est agite. In Domino Jesu Christo bene valete. Ego Hincmarus sanctæ Laudunensis Ecclesie episcopus sponte subscripsi. »

« De quo pitatio tibi distuli respondere putans te retractare, et a tua contumacia respicere : tu autem non quievisti, sicut causa brevitas omitto. Et post hæc per clericum tuum Bertharium domno regi tuas litteras direxisti, excusans te, quoniam ad illum, sicut tibi mandaverat, venire non posses, quia febricitans, ut te sol tangeret sufferre nequibas : sed tibi Romam eundi licentiam daret, secundum votum tuum quod vovisti, quando altera vice febrem habuisti, ut ad sanctorum apostolorum limina, sicut voveras veniens, ibidem ab eadem febre liberareris. Is autem domnus rex coram episcopis et aliis fidelibus suis, qui adfuerunt, tibi per eundem clericum tuum remandavit, mirum et non verum esse quod diceres, quoniam ad illum venire non posses, et Romam adire valeres. Venires autem ad illum, et si ipse pro causa rationabili te illuc ire velle cognoscere posset, tibi licentiam non denegaret. Tu vero ad illum venire noluisti, donec circa Kalendas Septembris tertiæ indictionis, ad Silvacum de colloca-

tione fratris sui Ludovici rediit, quo obviam illi veniens, nihil cum eo, sed nec mecum, per te vel missos tuos, aut litteras tuas de licentia tua Romam eundi dixisti. Sed et quando missi domni apostolici Remis fuerunt, quotidie per septem dies, cum rege et mecum locutus fuisti, et inde nihil dixisti. Quod dicis te in synodo apud Vermeriam, indeque apud Attiniacum licentiam eundi Romam petisse, et impetrare non potuisse, omnes episcopi, qui in eisdem synodis fuerunt, liquido sciunt quoniam cum de tuis insolentis inreparabilis, timens regulare iudicium, vel regis castigationem, licentiam eundi Romam petebas. Cum vero videbas, quia et rex et episcopi erant tibi placabiles, de ipsa licentia nihil dicebas, sicut nec modo facis, donec aliquam novitatem, ut soles, quam semper timendo expecto, iterum facias, de qua compellatus solitam cantionem de tua recantes. Petitio autem tua apud dominum regem talis fuit, quando ad eum venisti, quia sicut plures et pene omnes in istis provinciis scire dicuntur, et patet, addens gravibus graviora, velut ipsa sacrorum canonum demonstrant iudicia, nescio quibus machinationibus exquisitis a te jussio est principalis elicita, ut de his de quibus electos iudices secundum sacros canones expetisti, non solum eorum querela, quorum causa usque ad alium tractatum diffinienda remansit: verum et quæ, ut dixi, in domini regis præsentia electorum iudicum sententia diffinita fuerunt, sine metropolitani conscientia, sineque canonico et episcopali iudicio, per iudices sæculares, Helmigarium scilicet mercati palatini Telonearium, et Flotarium ac Ursionem villarum regiarum majores refricarentur, contra canones, qui ab ecclesiasticis ad majoris auctoritatis ecclesiasticos iudices, et non a majoribus ad minores, nec ab ecclesiasticis ad sæculares, neque a consensu partium electis provocari permittunt. A quibus iudicibus sæcularibus a te petitis quædam ex diffinitis refricata et immutata, quædam vero ex diffiniendis sunt diffinita, adinventitia reputatione, sicut ab ipsis, qui in eodem placito fuerunt, dicitur, de non necessariis et inconvenientibus juramentis reperta, et a te coram prædictis iudicibus ipsis tuis accusatoribus, quos contra electos iudices sicut expetieras, suscepisti, proposita, quatenus et is de quo legaliter ac regulariter diffinitum fuerat, ut beneficium suum haberet, quod contra rationem et æquitatem perdidit, eadem ad inventionem dimitteret, et illi quibus iudicatum fuerat, ut quoniam tu post expetitum electorum iudicium, idem iudicium subterfugisti, beneficia sua usque ad legalem diffinitionem tenerent, beneficia ipsa desererent, et tu quod incepisti evindicare; cum sicut tibi non licet de accusatione, sive criminalis causæ, sive civilis, relicto ecclesiastico, publico purgari iudicio, ita etiam non licet tibi postposito vel contempto ecclesiastico, iudicio, ad sæcularia iudicia convolare, vel quemcunque, nec etiam laicam personam pertrahere, neque ad forum suum sequi, si ipsa persona laica consenserit ecclesiasti-

A cum subire iudicium, sicut lex Valentiniani, quam probat Ecclesia, demonstrat.

Item post ostensas auctoritates: « Et non pertrans-eat etiam tuam considerationem, cur domnus rex tuæ petitioni annuerit, ut unde in præsentia illius electos iudices episcopos secundum sacros canones accepisti, sine conscientia metropolitani, sineque ecclesiastico iudicio consenserit, ut sæculares iudices ad retractanda ea quæ diffinita fuerunt, vel ad diffinienda, de quibus iudices acceperas, demum acciperes. Scio enim et certus sum hinc illum canonikum scire iudicium, et miror ac doleo cur tu hoc videre non voluisti, aut Deo iudice arrogantia cæcatus non potuisti. Inunge igitur, secundum consilium Apocalypsis Joannis, collyrio oculos tuos ut videas (Apoc. iii), et albuginem arrogantiae de oculo mentis, id est intellectu tuo, abjicere valeas, et pensa ne forte domnus rex, quem toties exacerbasti, sciens divina iudicia atque eloquia, hinc in annuendo votis tuis cogitaverit contra te sententias divinas de his qui duræ cervicis et indomabiles corde sunt: Qui nocet noceat adhuc (Ecch. ii), et qui in sordibus est sordescat adhuc (Apoc. xxii), ut impleant peccata sua semper (I Thess. ii); et: Dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventio-nibus suis (Psal. lxxx); et: Nonne hæc condita sunt apud me, et si nata in thesauris meis? mea est ultio, et ego retribuam eis in tempore, ut labatur pes eorum: juxta est dies perditionis, et adesce festinant tempora (Deut. xxxii). Et cum tantarum transgres-sionum inveniaris obnoxius, non cessas me provoca-re, ut de promisso pitacio tuæ professionis atque subscriptionis, de quo tibi, ut prædixi, respondere haecenus distuli, sed et de aliis tuis professionibus atque subscriptionibus vel lacessitis rescribam, quatenus professionum et subscriptionum tuarum historias plures legentes, si forte sunt qui adhuc eas ignorent, earum diligentiam cautelam quoque et utilitatem cognoscant. Et primum quidem respon-debo tibi de præfato a te subscripto pitacio, in quo scribis in adminiculo tuo te a me reprehensum, et esse me ostendis reprehensibilem. Sed ego spreta reprehensione tua, qua me quasi sub quodam excu-sationis velamine, de scriptoris vitio more tuo evi-denter reprehendere satagis, qui aut differentiam verbi detractem [rest. pro detractem], quod in meis scriptis tibi datis posui, nesciam, aut scriptoris vitium in eis corrigere non sapuerim, vel emendare neglexerim, et ex mea reprehensione tuam ostentare scientiam. Cham Noe filius (Gen. ix) voluisti, non solum in verbi illius differentia, sed et in alio verbo, quod ad ostentationem tui in tuis adinventio-nibus iteratum inveni; et cum hinc meam insipientiam voluisti ostendere, tuam studuisti apud scholasticos stultitiam propalare. Pro me nihil enro dicere: Mihi enim pro minimo est ut a te judicer (I Cor. iv), aut sine dilectione a tua scientia reprehendar. Sed ne apud illos, qui tecum rumuseulos captant, glori-eris quasi me mutum effeceris et clinguem, qui

solus nostris temporibus thesauros sapientiae et scientiae penetrans introisti, hic causa compendii praetermittens, cum mihi vacaverit, ostendam quid regularum grammaticae artis auctores, quid orthographiae doctores, quid sanctae Scripturae tractatores inde sentiant atque dicant. »

Item post nonnulla : « Sed et alia sunt hinc ex sacris canonibus et apostolicae sedis decretis, quae mihi hic ponere longum fuit, in opusculo 55 capitulorum, quod ad tuam commonitionem, et correctionem atque instructionem tibi dedi, potes relegere, praeter epistolas praemissas quas tibi direxi ad redarguendam tuam temeritatem contra evangelicam veritatem, et apostolicam atque canonicam auctoritatem, contraque sedis apostolicae decreta, in tuam et perniciem multorum praesumptam, sicut in synodo plurimorum episcoporum est comprobatum. Sed et praeter alias epistolas, ac alia scripta, quae tibi direxi, vel dedi ad comprimendam tuam insolentiam, et commendandam ac instruendam tuam dilectionem ut ageres juxta Domini dictum : Quid querit Dominus Deus tuus a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et facias voluntatem ejus, obediasque ipsius imperio (Deut. x) ? Quae frater sollicita cordis intentione revolve, et recogita quid sit quod dixisti : Quia ex tunc quando mihi litteras illas misisti, ut archiepiscopo coepiscopus obtemperare debet canonice, scirem obsequi mihi te non posse; et revoca ante oculos tuos, quod eoram episcopis decem provinciarum professus es, et manu propria subscripsisti : scilicet quia privilegio metropolitani provinciae Remorum Ecclesiae, secundum sacros canones et decreta apostolicae ex sacris canonibus promulgata pro scire et posse te obediendum profiteris et subscripsisti. Dic, frater, quando et ubi, vel in quibus a te requisivi vel extorquere volui, ut mihi contra haec in aliquo obedires ? qui nunquam tua, sed juxta Apostolum, te quaesivi (II Cor. xii), et qui meas iniurias, scilicet meae personae, facile, Deo gratias, possum dimittere, sicut et quotidie pro te omnipotentiam Domini devote exorans facio; injurias ordinationis divinae, quae a tua insolentia exquiruntur, ut metropolitano privilegio canonice non subdaris, in eum redundantes, qui Spiritu sancto suo, a quo promulgati leguntur et creduntur canones, instituit, patienter ferre non possum, nec debeo, quantum inde non satagam quantum potero. Nam sicut sollicitudo et primatus totius Ecclesiae catholicae sanctae sedis Romanae pontifici divinitus est collata, ita et unicuique metropolitano ac primati provinciae sollicitudo sibi delegatae provinciae, per sacros canones Spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos noscitur esse commissa, » et cetera. Sequuntur denique plura de professionibus et subscriptionibus ejusdem Hincmari, et correctionibus ejus usque ad finem operis. Item aliud opus incipiens ita :

« HINCMARUS Remorum episcopus HINCMARO Laudunensi episcopo.

« Vir diversis flagellis a diversis attritus dicit : Qui me comedunt non dormiunt (Job xxx), ac si diceret, non quiescunt. Et tu, frater, me tuae linguae flagellis atterere, et venenosis scriptis tuis ad iracundiam provocando inficere non quiescis. Sed qui illum servum suum custodivit a murmurationibus, me peccatorem, et fragilem in se confidentem potest custodire a rancore et malitia contra tuas falsas criminationes. Post alia multa super dolorem vulnerum meorum addens (Psalm. lxxviii), dicis : Sicut in scriptis tuis perversis invenio, quia apostolicae sedis potestati derogo. Unde nemo sanum sapiens tibi unquam credidit, vel credet, quoniam et ipsa scripta quae ad apostolicam sedem saepissime misi, et illa quae tibi resultanti saepe transmisisti, te revincunt, et in isto saeculo, et in futuro iudicio. Non enim de me verum esse valebis unquam, vel usquam probare quod dicis : Ab his, inquit, a quibus pro apostolicae sedis privilegiis, quae Christi sunt usque ad mortem fas erat decertari, praedicatur et docetur, in his quae eadem sedes statuit, velut respuendum probari. Sed tu probaris ejus privilegio resultare, qui secundum sacros sanctorum conciliorum canones supra positos, ab ipsa prima sede atque ab omni Ecclesia catholica comprobatos, ut revera Spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, et juxta decreta ipsius sanctae sedis, ex eisdem sacris canonibus promulgata, metropolitano privilegio, semel et secundo ac tertio commonitus, obedire detrectasti, ut colligationes impietatis (Isa. lxxviii), quas contra evangelicam veritatem, et apostolicam atque prophetica auctoritatem, contraque sanctorum canonum, et decreta ipsius venerandae sedis exitiabiliter, in tuum, et multorum periculum colligas, dissolveris. Insuper contra sacras regulas adversus metropolitani privilegium libello perniciose subscripsisti, et scribi iecisti. Unde in synodo conventus ab episcopis decem provinciarum (syn. Duziacensis) libellum professionis de futura tua obedientia subscriptum manu propria, quem habeo, porrexisti. Contra quem iterum resubscripsisti. Nam ego decretales epistolas sedis apostolicae diversis temporibus, pro diversorum Patrum consolatione, vel consultatione ab ejusdem sedis pontificibus datas, et venerabiliter suscipio, et venerabiliter suscipiendas dico et scribo, et sacros sanctorum conciliorum canones cum decretis apostolicae sedis, ex eisdem sacris canonibus promulgatis, et recipiendos, et custodiendos, et servandos, sicut supra ostendi, profiteor. Et quod dicis, te audire obloqui de iudicio domini papae Nicolai, si de me dicis, mendacium dicis. Nam quod ille de Rothado sive de Vulfado iudicavit, non contradixi, sed sicut ipse praecipit obedire curavi. De eo quod dicis de Rothado, quia in ejus depositione non consensisti, subscriptiones tuae manus propriae te revincunt. Nihil enim inde egi, quod tecum non egeris; nihil iudicavi, quod non iudicaveris; nihil subscripsi, quod non subscripseris. Habeo enim illas ipsas manus tuae subscriptiones. »

Et circa hujus operis finem: « De his vero, quæ in scripto apud Attinacium dato mihi impropere mendaciter dicis, tibi respondere non curo. Sed scias quia non sum oblitus quod scriptum est in Isaia propheta (*Isa. xxxvii*), quoniam S. Ezechias arcatus angustia, blasphemias epistolæ sibi directas in templo coram Domino expandit, et ad eum clamavit, et exauditus est. Expandam autem manus meas ad Dominum cum blasphemias et superbissimis scriptis tuis mihi a te directis, orans ut, quando scit, et quando vult, et sicut scit et sicut vult, te convertat ad veræ pacis et dilectionis atque debite obedientiæ dilectionem [*for.*, directionem], et me liberet a labiis iniquis, et a lingua dolosa (*Psal. cxix*). Et domine meæ beatæ et gloriosæ Dei genitricis Mariæ meritis, ac precibus sancti Remigii, cujus privilegio derogas, exaudiet me adjutor in opportunitatibus in tribulatione (*Psal. ix*). Et quia beatus Hieronymus de his, quorum adversum me gratis suscepisti officium, dicit: Audiant canes mei (*Hieron. præfat. in Job*), tu qui de filio in fratrem, indeque crevisi in coepiscopum, et post adeo profecisti, ut in canem meum excreveris, accipe hanc perversi contumaciæ tuæ pitaculi exigente causa, prolixam responsionem. Cum autem mihi vacaverit, succinetus de aliis perversis, et incompositis scriptis tuis, in quibus quædam mendaciter, quædam reprehensibiliter me reprehendendo, quædam fecte humiliter, et vere superbe scripsisti, rescribam, et in illo scripto, quia lego dixisse Dominum: Jam non irascar tibi amplius (*Ezech. xvi*), quantum mihi adhuc paret de hujusmodi altercationibus tibi scribendi finem imponam. De hoc quod dicis, quia dicunt de me homines: Qualis est ille avunculus, qui talia suo nepoti scribit? dicant et de te ipsi homines: Qualis est ille nepos ab avunculo suo talis ut tunc erat assumptus, et talis, sicut nunc est in spiritali ac temporali honore effectus, qui tal a sibi exigit ab invito avunculo, ne talis ab aliis, sicut a nepote suo depingitur, æstimatus, per eum blasphemetur nomen Domini (*Rom. ii*) et vituperetur ministerium ejus (*II Cor. vi*), secutus Apostolum scribentem ad Corinthios, contra se blasphemantes, et vilipendi ab aliis laborantes? Egit quippe doctor egregius ut, dum ipse qualis esset agnosceretur, et vita et lingua male prædicantium ejus prædicatione vilesceret, illos videlicet commendaret, si se absconderet; cumque se non ostenderet, errori locum delisset. Dicunt etiam et ipsi homines de te: Qualis est ille nepos, qui talia contra suum avunculum, et nutritorem atque ordinatorem machinatur, et quantum potest mali agit, et plusquam potest agere cupit, sicut tu in die magni judicii manifeste videbis, si te antea inde non recognoveris, et dignis penitentiae fructibus non emendaveris? Multum me fatigas, et merito, non tibi imputetur, sed fatigationem meam consolatur, quod sicut tibi scripsi, beatus dicit Gregorius: Etsi *Aethiops* niger in balneum intrat, et niger de balneo exit; tamen balneator denarium balnei sui non perdit. Timeo de te meo Alexandro

quod de suo dicebat Paulus: *Alexander ararius, multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus* (*II Tim. iv*). »

CAPUT XXIII.

Quæ Alfrido Transrhenensi episcopo, et cæteris quibusdam episcopis scripserit.

Alfrido Transrhenensi episcopo scripsit quædam pro rebus S. Remigii sitis in Thoringia, quas eidem commiscrat, ut redditus ipsarum ipsi tempore opportuno dirigeret, interdicens, juxta dispositionem B. Remigii, ut nemo colonos ipsarum in suo præsumeret opprimere servitio; item, quod easdem res cuidam suo in beneficium dederit homini, rogans ut eidem homini solatium in quibuscunque indigerit, ferre studeat; Adventio, Metten iun præsul, super quadam fidei questione, de qua fuerat interrogatus ab ipso; item, de itinere quod idem Adventius Romam petiturus debebat incipere; item, de adventu suo ad denuntiata a rege synodum, pro memorata questione tractanda; item, pro filio neptis suæ, quem eidem committebat; item, pro his quæ idem Adventius ei mandaverat de Hincmaro Laudunensi episcopo, breviter intimans quæ bona erga ipsum gesserit, et quæ prava ille contra gerebat; item, petenti consilium quid agere deberet, Karolo in regnum Ludovici fratris sui senioris ipsius veniente, significans quid egerit ipse, quando Ludovicus regnum Karoli pervaserat, et quid eidem tunc agendum foret; item, pro acceleranda ordinatione Berardi Ecclesiæ Virdunensis electi, et vocati episcopi; item, pro excommunicatione Karlomanni, quam mittebat ei, significans qualiter eandem tractare deberet; item, pro missis ipsius Adventii, quos Romam direxerat pro causa Bertulphi Trevirensis archiepiscopi, mirans cur sibi non significasset, qui ei renuntiavissent; item, pro litteris Ludovici regis, quas idem Adventius ei direxerat, et ut litteras, quas ipse dominus Hincmarus Ludovico mittebat, ipse præfatus præsul ei aut mitteret, aut donaret; item, pro litteris ipsius Adventii, quas ei miserat, intimans de adventu legatorum suorum pallium a sede apostolica Bertulpho archiepiscopo deferentium, exhortans etiam, ut de regum concordia laboraret; unde, quia semper laboraverit et laborare decertet, innotescit, et de mulo, quem sibi mitti petierat, quia hoc animal ipse dominus Hincmarus non haberet, nec sedere soleret, et alia quædam; item, pro excommunicationis discretionem, quia excommunicatos significaverat a se quosdam malefactores Mettensis Ecclesiæ, homines scilicet Walteri comitis, et Lambertii, deposcens ut apostolicam regulam et episcopalem servet in hujusmodi negotio patientiam; item, quo debeant ordine consecrari metropolitanus atque diocesanus episcopi. Ercamræo Cathalaunensi episcopo, de quibusdam reprehendens quæ non libenter audiebat de illo, admonens et instruens qualiter se agere debeat, et ut monitis apostolicis diligenter attendat; item, pro cuiusdam villæ incolis, quos irrationabiliter ab omni consola-

tionem divini ministerii, propter quoddam homicidium, non ab ipsis patratum, removerat, intimans quomodo nec charitatem, nec discretionis moderationem in hoc facto custodierit; item, pro absolutione ejusdam ab ipso excommunicati, pro quo Guntarius Coloniensis episcopus eidem litteras deprecatorias miserat, quas ille suscipere noluerat, ostendens qualem se erga delinquentes, et qualem erga recognoscentes episcopus exhibere debeat. Hilmerado Ambianensi, pro quodam monacho, qui presbyterum et monachum in monasterio sancti Richarii occidit, pro quo dominus papa Nicolaus litteras eidem domino Hincmaro direxerat, poenitentiae tenorem continentes; item, pro litteris Adriani papae (14), quas ei pro quodam presbytero miserat, monetque ut apostolicis obediat jussionibus; item, pro quodam presbytero, qui ad eum clamaverat, quia, pro eo quod arma de ejusdam ebrii manibus, qui eum occidere volebat, extorquebat, projecit et fugit, idem episcopus ab eo et Ecclesiam suam et facultates ejus tulisset. Unde redarguit eum, quod contra auctoritatem sacrorum canonum erga praefatum egerit presbyterum, mandans quid fiendum, et quid juxta canonicam sit auctoritatem de hoc observandum. Item redarguens eum quare in torpore negligentiae requiescens, pravorum consiliiis uteretur, cum et aetate et corporis infirmitate ad finem vitae urgeri videretur, ostendens ei ex sanctorum monitis Scripturarum, quibus transgressionibus inveniretur obnoxius; item, pro quodam presbytero, mandans et interdicens auctoritate metropolitana, ut nullum praedictum ei faciat, sed ad synodum convocatum die denominata sibi occurrere studeat; item, pro hac eadem re, intimans quia si non occurrerit ad synodum secundum praecceptum papae, quod synodus de eo judicaverit in ipsum sit exsequendum. Isaac Lingonensi, pro quodam regio milite ab ipso excommunicato, suadens ut militis erga eum ageret, propter instantem de infestatione paganorum necessitatem, notificansque qualiter ipse agere soleret in talibus excommunicatorum causis, et quia illud anathema non daret amplius, nisi quando homo in peccato perseverat; item, pro nepotibus ipsius, qui apud eundem dominum Hincmarum nutriti fuerant, et alia quedam. Hungario episcopo, pro excommunicatione Balduini qui Judith viduam regis filiam sibi furatus fuerat in uxorem, unde et ab episcopis hujus regni fuerat excommunicatus.

Hortatur autem eundem Hungarium, ut admo-
neat Roricum Normannum, nuper ad fidem Christi conversum, ne recipiat eundem Balduinum, neque praesidium ferat: sed et quod centum [i. si ceteri]. Nortmanni per ejus consilium, ut audierat, post conversionem ipsius istud regnum deprædatis fuissent, hoc digna poenitentia emendare studeret. Fulcrico Treccassino episcopo, Ecclesiae Remensis alumno, gratias referens pro epistolis quibusdam Augustini ab eo sibi missis, et de libro Didymi, quem Fulcri-

A
cus mitti petebat, ac de Ecclesiis monasterii Orbacensis, admonens eum, ne contra matrem suam, Ecclesiam scilicet Remensem, et patronum suum sanctum Remigium aliquid perverse agere praesumeret. Odoni Belvacensi, quem filium charissimum saepe vocat, multa fidenter [ms., fideliter] scripsit. Pro epistola siquidem Adriani papae, quam sibi miserat super appellatione ejusdam presbyteri ex Ambianensi parochia, ut assumat idem Odo pro hac laborem, quatenus Hilmeradus episcopus papae jussis obediat, et qualiter scripta, presbyter idem Roma detulerat, prudenter tractare debeat; item, pro quibusdam regis hominibus inter se discordantibus, ut commoneat eos ad pacem venire, indicetque ipsis, quod nisi hoc egerint, ab eodem domino Hincmaro
B
excommunicandi sint; item, pro synodo, quam rex praeparat habendam non in tempore congruo, petens consilium quid inde agere debeat, rogans etiam sibi mandari quid rex responderit de illis hominibus quos se excommunicaturum significaverat, et de aliis necessariis causis. De quibusdam quoque scriptis, et Graecorum quaestionibus, et hominibus beati Petri ceterisque rebus; item de responsionibus ad objecta Graecorum, quas idem Odo colligens descripserat, et domino Hincmaro miserat. Unde Deo gratias refert, quia se ipsumque uno spiritu potatos invenit, et quid de his sibi videatur simul conferendum esse significat, sed et apud regem semper eum excusatum fieri rogat, qui tunc in ejus servitium, diversis infirmitatibus detentus, abire non potuerit, rememorans etiam de discordantibus, unde
C
jam mandaverat, ut eos ad pacem redire moneret, laudans eum quod de his quae in litteris suis ei significaverat, ut Deum et fratrem diligens, studiose ac episcopaliter egerit, et ut regem commoneat, et inde ministerium suum facere rogat, sibi quoque rescribi, de quibusdam, quae inter se et regem versabantur. Quaedam etiam intimans, quae secreto Joanni episcopo notificaret de synodo tunc, ut rex jusserat, non agenda, et quare tunc convocari non deberet, adiens de quibusdam quoque scriptis, quae illi remittebat, vel quae sibi mitti poscebat; item, de ordinatione Willeberti, cui rex episcopium Cathalaunense dederat, ne in ipsius ordinatione ab ordine debito declinaret, intimans quod irrationabiliter Cathalaunenses, post obitum sui episcopi, de sua ipsa necessitate fecerint, et quod ad regem litteras suas pro electione praefati Willeberti miserint, decretum vero suum ad archiepiscopum, sicut mittere debuerant, ut inde quae agenda essent canonice ageret, non miserint, insinuans qualiter inde rite facere debuissent; sed quia non fecerant, quid exinde cautius agendum sibi videatur, edisserit, et prudenter attendendum mandat, ut regularis electio fiat, et postremo, sicut ipsius prudentiae melius inde videretur, hanc ita disponeret; item, de causa parochiae ipsius Odonis quae inter ipsum et Rothadum Suessionensem episcopum ventilabatur, simulque de presbytero, qui
D

(14) Hae epistolae Nicol. I et Adriani ad Hincmarum non exstant.

epistolam papæ Roma detulerat, ut regem admoneret modificans ejus animum, ne contra Dominum aliquid faciat in Ecclesia Dei, vel episcopali ordine non pro Hincmaro nepote suo se tantum id dicere asserens, quantum pro ipso seniore suo rege, ne ipse taliter peccaret, unde æternaliter periret; item, de correctione epistolæ suæ, quam illi pridem miserat, ab imperito scriptore corruptam, et de his quæ obiciebantur Hincmaro scandalizatori suo; item, de litteris, quas pro eodem Hincmaro regi mittebat, ut ipse Odo eas illi porrigeret, et qualiter eas receperit, vel his annuerit, sed et de aliis sibi sciendis petit litteris sibi remandari; item de causa Erpuii episcopi, qui ad condictam synodum venire non valebat, ut causam ipsius Odo inter ejus personam et accusatores ejus exsequi studeret, et si ad integrum id agere non posset, eundem Erpuium et accusatores ejus ad synodum apud Pistas agendam abire commoneat; item, de litteris sibi ab Odone missis, in quibus compererat insurgere quosdam monachos contra sacram auctoritatem, et de privilegiis Corbeiensis monasterii; item pro itinere suo ad regem; item gratias referens Deo, pro satisfactionis et correctionis dulcedine, qua in litteris ipsius Odonis multam recognitionis ejus de his unde redarguerat eum reperit benignitatem; item pro electione Suessorum episcopi post obitum Rothadi; item, pro conventu synodali super responsione ad epistolam Adriani papæ; item, pro litteris regis, quibus præceperat episcopos regni a domno Hincmaro convocari, ut prohiberent filium ipsius regis Karolmannum a presumptione cessare, quam criminabatur contra patrem exercere; item, pro ordinatione Ansegisi Remensis dioceseos monachi in episcopatu Senonico; item, pro libello historiæ de ortu S. Mariz, et homilia B. Hieronymi de Assumptione ipsius Dei Genitricis, quæ quidam monachus Corbeiensis monasterii non esse recipiendam contendebat.

Ad quæ respondet idem domnus Hincmarus, præfatam historiam nos habere ad lectionem, non ad proferendum auctoritatem: homiliam vero eandem a sancto Hieronymo asserit catholicæ dictatam, sicut et stylus, et cautela sensus, et intellectus, et alia certa indicia monstrant, et certæ personæ, per quas de partibus orientalibus tempore certo delata ad regiones nostras pervenit, fidem faciunt. Subjungit quoque de libello ipsius Odonis contra objectiones Græcorum, quædam se in eo commemorans adnotasse, quæ retractanda et corrigenda forent; item, pro ordinatione Hedenulfi secundum jussionem Joannis papæ ad episcopum Laudunensem diu pastorem vacantem; item pro ratione lunæ paschalis, et lectione quam Adalardus abbas inde composuit; item pro eadem re, gratias agens Deo pro sollicitudine ipsius Odonis, qua studuit investigare mysticam paschalis solemnitatis observationem, et cætera; item, pro itinere suo ad concilium papæ Joannis, ut ad id ipse quoque venire festinet; item, de in-

quisitione ab ipso Odone et præfato Hedenulfo tractari judicii Auriniaci monasterii, pro regimine Ricoaræ abbatissæ, quæ contra leges idem usurpaverat monasterium, monetque ut suggerat regi, ne ageret inde qualiter alienis peccatis implicaretur. Idem de itinere suo non ad regem terrenorum præsentiam, sed ad regis æterni judicium, ad quod jam se festinare per continuas indicat ægrotationes; item, pro ordinatione Hætionis, quem plebs Noviomagensis episcopum sibi elegerat ordinandum, aliaque nonnulla eidem sæpe direxisse reperitur scripta. Hildegario Meldensi episcopo, pro parochianis ipsius quibusdam, qui homicidia in Remensi perpetraverat parochia scribit, exhortans ut eos salvare quocunque valeat consilio et auxilio procuret, B adjuturum se spondens, ut ad pacem venire queant.

Scribit quoque ad eundem quemdam De judicio aquæ frigide libellum. Joanni Cameracensi petenti commendatitias dari sibi Romam proficiscenti litteras, ex nomine domni Hincmari Adriani papæ offerendas, rescribit, quod si redditurus obsequium Cæsari, Romam velit ita pergere, ut obsequio Deo debito Cæsaris contrarium non esset obsequium, canonicas libenter ei litteras tribueret; sin autem pro causa Lotharii regis, quæ inter eum et ipsius uxorem diu ventilata fuerat, quoniam commendatitias in hac re dare litteras non valebat, reprehensibiles dare non audeat, quia nec debeat, præsertim cum nuper domnus Adrianus litteras ei suæ auctoritatis per Actardum Nametensem episcopum miserit (ADRIAN. II *ep.* 13), in quibus significaverit se certamina, quæ sedes apostolica per antecessores suos Benedictum et Nicolaum in hac causa certaverat, sequi, monens eum, ut quod super hoc negotio gestum est, nullatenus enervari consentiat, intinmansque qualiter excommunicata fuerit Waldrada. Addit etiam, quod sine consilio coepiscopum litteras ei dimissorias, maxime pro re incerta, dare nequirit; item, de obitu Lotharii regis, exhortans ut sine dilatione ad Karolum (*Carolus Calvus*) regem veniat; item pro quodam presbytero Cameracensis parochiæ, qui seipsum castraverat, frequenti monitus id agere visitatione, nesciens quid inde sacri decernerent canones, consiliumque dat, monens, ut diligenter investigetur quibus sit modis admissum, et interim per indulgentiam presbyter idem maneat in ordine suo, donec in provinciali synodo quid exinde tenendum sit inveniatur, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum reperitur adversum; item, gratiarum referens actiones pro beneficiis sæpe sibi ab eo impensis, petens ut requirat sermonem sancti Augustini De lapsu monachi et viduæ, ac sibi ad transcribendum mittat, vel transcribi faciat, et ad proximam synodum sibi afferat. Expositionem quoque Bedæ in Proverbiis Salomonis ad eandem synodum sibi deferri petens. Intimat etiam quod papa Romanus Karolo regi, et episcopis ipsius regni quædam mandata direxit, de

quibus in synodo sit necesse tractari; unde et rex metropolitani regni sui litteras miserit, præcipiens, ut coepiscopos suos ad eandem convocarent synodum; item, pro parte decimæ, quam sibi significatum fuerat, ab antiqua regia capella tulisse, et altari, quam noviter sacraverat, addidisse; quod quia contra regulas esset, emendare, si sit actum, suadet; item, pro quodam presbytero, qui ad sedem Remensem proclamaverat, præjudicium se pati questus ab eodem præsule suo, interdicto sibi cum rebus suis officio quoque sacerdotali, nec sponte confesso, nec regulariter convicto, pro tumultu et homicidio perpetrato, ubi interfuerat, et invictus arma defendendo se sumpserat, hominemque vulneraverat, non tamen eum qui occisus fuerat. In quibus litteris ostendit ex auctoritate sacra, quid discretionis sit in huiusmodi causa tenendum, et quæ sacrorum canonum sint adhibenda capitula.

Scribit ad eundem et alia quædam. Ragelino Noviomagensi, pro quodam presbytero qui ei litteras ab Adriano papa detulerat (15), præcipientes ut si episcopus idem quod injuste fuerat actum circa eundem presbyterum corrigere differret, post primam et secundam admonitionem domnus Hincmarus hunc Ragelinum canonica usque ad satisfactionem percelleret auctoritate. Unde et litteris eum monet, ut jussis obtemperet papæ, et quare vel ipsi, vel aliis quibusdam episcopis talia venire solerent ab apostolica sede mandata, declarat: quia scilicet in iudicandis subtilis regularem non sequantur tramitem discretionis, et quoniam ad auctoritatem metropolitani interrogando atque obediendo recurrere negligant; item, pro visitatione Morinensis Ecclesiæ post obitum Hunfridi episcopi, iuxta dispositionem regis; item, pro Rothado quodam ipsius episcopi amico, qui sua, quæ illius commiserat fidei, se fraude perdidisse querelatur; consilium dans quid inde faceret, ne ad synodalem sententiam perveniret. Villeberto [ms. Guiloberto] Catalaunensi rescribit ad ipsius consulta pro Gangulfo comite, ut de his quæ contra eum se fecisse vel negabat quædam, vel confitebatur aliqua, iuxta præceptum apostolicum leniter ageret, quatenus in hoc legem Christi, charitatem scilicet, adimpleret (*Gal. vi*), et ad satisfactionem dilectionemque sui utcumque posset, et industria eundem comitem provocat, illi suam clarescere benignitatem permetteret. Decens enim esse, ut primordia sui sacerdotii devotione atque dilectione commendaret. Item pro quodam presbytero transgressore, ut secundum beati Gregorii monita, de ipsius absolutione faciat, juxta prophetiam de confessione pœnitentis, et apostolicam de iudicio et misericordia sententiam; præmissum vero comitem, quem significaverat jam de culpa sua ex integro se recognoscere, patris illius, qui filium prodigum lætus recepit (*Luc. xv*), benignitatem sequens, benignæ suscipiat, et viceco-

(15) Hæc Adriani epistola non exstat.

A mitem pacis inter eos procuratorem tanto benignius admitteret, quanto Dei esse filium pro Evangelii veritate recognosceret; item, pro duobus vanis salariis quæ rex sancto Stephano mittebat, et aurea cruce cum sanctorum reliquiis, quam regina delegabat altari ejusdem sancti; item, pro inquirenda causa, juxta regis mandatum, quæ versabatur inter episcopos Olonem et Rothadam; item pro ordinatione Arnoldi Tullensis episcopi, ut eat obviam pro hoc Adventio et Berardo item petentibus, ad eamdem scilicet ordinationem celebrandam in pago Meensi, secundum regis jussionem; item, cum Odone, ut loquantur simul apud regem, pro synodo provinciali convocanda; item, consulenti si de monacho, necessitate cogente, valeat archidiaconum constituere; B item, pro quodam homine suo ab ipso excommunicato, quem quia irrationaliter audierat ligatum, monet diligenter absolvi; ite, pro synodo Joannis papæ [*Joan. viii*] domno Hincmaro ab imperatore Karolo missa, quam idem Villebertus transcripserat. Jubetque ut ad vicinos sibi episcopos Berardum et Arnoldum eandem transmittat, etc.

Sed et alia quædam scribit eidem; Hildebaldus Suessonenensi, pro quadam ecclesia, de qua contentio agitabatur inter ipsum et Odonem Belvacensem episcopum, quam rex destrui præcipiebat; item, pro ministris Orbacensis monasterii ordinandis, et de quibusdam fratribus, qui ab eodem monasterio irrationaliter exierant, reversique postea recepti fuerant; item, pro quibusdam presbyteris ex monasterio sancti Crispini, de quibus domnus Joannes papa eidem domno Hincmaro scripserat, et de quibus diffinitum fuerat, ut extra claustra monasterii non pergerent, et eadem censura eis paterne temperetur; item, pro ordinatione Hadeberti ad episcopatum Silvanectensis Ecclesiæ; item, pro litteris Joannis papæ a quodam criminato presbytero delatis, quas a sacris canonibus et sanctorum decretis Patrum manifeste discordare commemorat, unde et qualiter agendum sit, utile dat consilium; item, ut secum simul ad præsentiam Joannis papæ pergeret, qui Trekas pro quibusdam causis diffiniendis advenerat; item, pro constitutione regum, filiorum Ludovici, unde mandaverant ei episcopi, abbates, et comites, qui cum ipis erant, ut ad eos litteras et D missum suum dirigeret, quod et fecit, mandans huic episcopo, ut ad eos proficiscens, quæ Deo inspirante invenerint, votis et orationibus prosequaretur; item, cum Waltero, Gisleberto et Angelino episcopis, ut convenirent secum ad peragendam jussionem præfati papæ Joannis inter Hedenulfum et Hincmarum Laudunenses episcopos, cum sacrorum observatione canonum; item, exhortatorium ad eundem Hildebaldum corporea infirmitate detentum, in qua juxta petitionem litterarum confessionis illius, absolvit eum reconciliando, licet per absentiam corporalem et alia nonnulla scribit ad ipsum. Atulfo [*i. Octulfo, et infra*] Trecassino; de reliquiis sanctorum, quas

ille significaverat, ostensis mirabilibus, se reperisse, A qualiter easdem disponat, et de ecclesia sancti Petri, quam restruere tractabat, qualiter ageret; ac de infirmitate, vel evasione sua, et cætera; item, de villis Boletico et Fago, quæ debitas presbyteris, decimas recusabant dare, quid esset agendum; item, pro mandatis papæ Joannis de Hincmaro Laudunensi ad eundem Atulfum ab ipso papa directo, quid illi sit observandum. Waloni Metensium præsul, ad litteras quas illi direxerat pro documentis vitæ pastoralis, et confederatione fraternæ unitatis, atque de repentina ipsius profectione, ut confortabilia sibi verba remandaret expetenti; item, pro quodam presbytero, cui dominus Hincmarus quasdam res Remensis Ecclesiæ conjacentes in Vosago commiserat, qui eas male tractaverat, et nonnulla contracta fuerant ex eisdem rebus in potestatem Metensis ecclesiæ; item, pro consilio, quod ab eo petierat, de contentione quarundam rerum, quæ versabatur inter Metensem et Treverensem Ecclesiam, et de pallio a sede Romana sibi obtento, unde archiepiscopus ipsius litteras papæ suscipere noluit; item, pro ordinatione Virdunensis episcopi, quem post obitum Berardi contra regulas proveli compererat, hanc epistolam suam sacris institutionibus instruens, et qualiter ordinandus, vel non ordinandus sit episcopus, divinis auctoritatibus ostendens, et alia præterea quedam. Hedenulfo, quem post Hincmarum Lauduni ordinaverat episcopum, pro quibusdam diaconis, quos ei dirigebat ad sacerdotium provehends; item, pro quodam orphano, cui suam afferebat idem episcopus hæreditatem, et alia quedam. Arnaldo episcopo, pro quibusdam, qui homicidium perpetraverant in Remensi parochia, et pacem obtinere non valebant, sed pœnitentiam facere quærebant, quam in hac parochia non poterant agere, quid de ipsis observandum foret; item, pro consilio quod petierat sibi dari super adventu Ludovici Transrhenensis, et quid ipse dominus Hincmarus eidem regi cum ad se venire jubenti remandasset. Franconi episcopo, pro litteris commonitoriis, quas jussione regis mittebat Hugoni imperatoris Lotharii nepoti, rogans ut et idem Franco missum suum talem cum misso ipsius mitteret, qui eum saluum ducere et reducere posset; item, pro Eurardo, quem communem suum et ipsius filium vocat, et ut pro eo apud Ludovicum regem Transrhenensem, et reginam intercedat, obsecrat, et cætera. Bernoni Cathalaunensi, pro Noviomagensis Ecclesiæ missis, qui ad se post obitum Rainelini episcopi sui venerant, ut eos idem Berno ad præsentiam regum perducatur, et eisdem regibus litteras hujus domni Hincmari relegat, et intelligere faciat, et pro hac causa tam apud reges, quam apud palatinos, secundum ministerium suum intercedere satagat; item, pro electione pastoris præmissæ Noviomagensis, vel Tornacensis Ecclesiæ, et quia formam visitationis, vel electionis Adalberno episcopo, et eidem Ecclesiæ

transmiserit, monens ut petat reges, et Hugonem abbatem, ut quantocius sibi litteræ a regibus super hac causa mittantur, quia ipsa Ecclesia sine detrimento diu vacare pastore non poterat; item, pro eadem re, et aliis quibusdam. Adalberno, pro visitatione præfatæ Tornacensis Ecclesiæ, ut eidem suam visitationem solerter impendat, et frequenter electionis formam clero plebique relegat, et inculcet, ne per ignorantiam ab eadem forma in aliquo deviet; item, pro electione pastoris ipsius Ecclesiæ, et quia multi laborarent, ut non per ostium irarent (*Joan. x.*), non timentes, neque verecundantes fures fieri et latrones, et quia mandandus sit ad præsentiam regum, quo cum perrexerit loquatur secum, ut qualiter hinc de cætero sibi sit agendum simul considerent, et cætera; item, pro querimonia et proclamatione cujusdam presbyteri ejus parochiæ, ostendens qualiter episcopi rusticarum parochiarum Ecclesiis disponere debeant, et gubernare: monens, ut legat sæpius homiliam beati Gregorii ex evangelio: Designavit Jesus, et alios septuaginta duos. Regula quoque pastoralis ejusdem beati Gregorii (*Grægon. hom. 17 in Evang.*), cum sacris canonibus frequentius relegatur, et quæ [i. regulas, etc., relegat, ut quæ] ibi sequenda leguntur, viriliter exsequantur: et quæ cavenda inveniuntur, sollicitè caveantur. Hertiloni [*al. Hedit.*] Noviomagensi, ut in adiutorium et fidelitatem regum, et orationibus, et auxilio quo potuerit satagat, significans in magna se tribulatione vallatum a barbaris esse, et quod cæteris omnibus deprædatis, tanta quærebatur pro civitate redemptione, quantam explere non valeret; item, quia Ludovicus rex Germaniæ mandaverat illi, ut iret ei obviam, quod tamen non esset acturus in cippo infirmitatis detentus, mandans huic episcopo, ut et per se, et per sibi commissos precibus insistat, pro pace et defensione Ecclesiæ, si aliquid utilitatis contra paganos facere potuerit, agat cum primoribus regni quantum valuerit.

De incensis quoque monasteriis, quod ille mandaverat, se dolere, et de his quæ necdum erant incensa satis formidare. Sigemundo episcopo, de reconciliatione pœnitentium, et aliis ad sacrum ministerium pertinentibus, de quibus Hildegarium episcopum se significat instruxisse. Item pro benigne tuendis ac tractandis subditis, commemorans eum de corporali medico spiritalem a Deo factum; item ad interrogationem ejus, quid ipse scientiæ requireret a presbyteris suæ parochiæ. Episcopis ad synodum Snessionis (16) ex jussione regis Ludovici Transrhenensis convenientibus legatum suum sacerdotem quemdam dirigens, et pro infirmitatis impossibilitate semet excusans, quidquid favente Domino secundum canonicam institutionem, et episcopale ministerium juste et rationabiliter, æquitate dictante, decreverint, eorum decretis se annuere profitens; quidquid vero sacris canonibus poterit obviare, et a recta fide ac æquitate, et justitiæ tra-

mite valuerit deviare, se in nullo assensum præbere, nec ut idem vicarius ejus assensum præbeat vel coactus, annuere, episcopis dioceseos Ecclesie Senonice scribit pro electione Ansegisi Remensis dioceseos monachi ad episcopatum Senonicum, consensum suum in ipsius adhibens ordinatione. Episcopi quoque totius regni primoribus, commonens, et exhortans eos intemeratam fidem regi suo Karolo conservare, quando idem rex Romam perrexit; item episcopis, abbatibus, comitibus, et ceteris Dei fidelibus ad quoddam collegium convenientibus, quo ipse corporis infirmitate prædeditus abire non valuerat, gratias agens Deo pro quibusdam primoribus regni, qui ab episcopis aliquantulum dissenserant, at tunc, gratia Dei largiente, beneplacite sint unanimi conjuncti. Significans per has litteras, et missum ecclesie suæ ministrum, se de bonis eorum studiis ac dispositionibus congaudere, suadensque ut secundum sapientiam eis a Deo datam, divinis obediens præceptis, remotis privatis studiis, et indebitis cupiditatibus, ac noxiis contentionibus, primum quæ ad generalitatis salutem, pacem, et utilitatem pertineant, inquirant, et exsequi procurent: adnectens sacras auctoritates de veste Christi, quæ est Ecclesia Dei, hortansque ut seipsos tota virtute armantes justitiæ zelo erigant, et jugum oneris matris eorum Ecclesie, ac virgam exactoris ejus (*Isai. ix*) confringant, et vincula colli filiorum ejus dissolvant (*Isai. lxi*); si qui sint oppressi maxum allevationis porrigant; si qui forte depravati cupiditate vel gratia, ad unanimitem gregis Domini reducere studeant; amplectantur consilium beati Gregorii, cæterorumque sanctorum Patrum; et ipse quoque quod illi ad pacem populi Dei et justitiam procurandam decreverint, volis et obsequiis, quantum Dominus donaverit, prosequatur. Subjungit quoque sacras auctoritates de canonice promovendo, vel eligendo episcopo.

CAPUT XXIV.

Quæ abbatibus quibusdam scripta direxerit.

Aliis quoque diversis personis, tam clericis quam laicis, honestis etiam feminis, diversa pro utilitate cujusque reperitur scripta direxisse, nemini adulando parcens, sed commoda cuique pro rei opportunitate suggerere satagens. Ludovico abbati suo litteras misit pro repetendo corpore sancti Deodati, quod quidam Giso, cupiditate rerum ipsius sancti ductus, ex diocesi Remensi furtim transferri fecerat in Parisiacensem parochiam, inconsulto episcopo in cujus jacebat episcopio. Asserit autem in his litteris se nemini, neque sibi vel proprio suo sanguini, contra divina parere jura. Sed et indignantem pro his abbatem iterum litteris monere non destitit, hortans et admonens, ut ecclesiasticis regulis satisfacere procuraret; item, pro quodam nepote suo, quem commiserat ei, et pro rebus a rege per dispositionem ipsius domni Hincmari monachis sancti Dionysii traditis. Hilduino abbati

(17) Habita est anno 855, sub Bened. III.

A pro epistola regis Karoli, et misso suo cum litteris ad imperatorem Lotharium perducendis. In quibus se quedam de salute ipsius imperatoris suggerere manifestat, ut emendet, quæ ipsi notificat emendanda, et de censu solvendo ex villa Duceciaco. Item simul cum synodo episcoporum apud Carisiacum habita (17), scribit Hilduino Karoli regis archiepiscopo, et pro Ecclesia Lingonica, quam Wilfado Ecclesie Remensi alumnus contra canonica occupaverat decreta. Unde suggererat eadem synodus regi, ut alterum ad regendam præfatam constitueret Ecclesiam, et rex jusserat ut episcopi quærent talē, qui posset in episcopali ministerio eidem Ecclesie proficere, eorumque vota in Isaac ipsius Hilduini discipulum convenerant, obsecrantes hujus in hoc Hilduini consensum, et deprecationem ipsius pro ea apud regem; Brunuardo abbati, pro rebus sancti Remigii vel colonis Remensis Ecclesie in Thoringia constitutis; Adalardo abbati, de amicitia inter ipsos, et qualiter debet esse verus amicus; Grunoldo abbati, pro Sigelero fidei suo, ut res ejus quæ conjacebant in regno Ludovici, in sua dominatione et tutela commendatas susciperet, et ut regi Ludovico suadeat, ne perversorum credens consiliis, in talia se ulterius immittat, qualia contra fratrem suum Karolum tunc egerat; unde tale delectus ipsi acciderat, quale non accidisset, si exhortationibus hujus domni Hincmari aquiescere voluisset.

Trasulfo [i. Transulfo] Corbeiensi cum fratribus sibi subjectis, pro quodam fratre, qui præsumptive abscesserat a monasterio, quem a rege receptum in gratia præceperat idem pontifex ad monasterium festine reverti, pro quo rex rogaverat, ut mandaret, quatenus in monasterio pacifice susciperetur, donec conversationis ejus modus a rege, et eodem archiepiscopo tempore opportuno disponderetur; item, ad eosdem gratiarum referens actiones pro impensa sibi ab eis benignitate, memorans se plurimum in eorum orationibus confidere, et eis devotum existere, communitariaque salutis eis dirigens hortamenta, ut quique in ipsis navem Dominice gubernationis susceperant regendam, contra insurgentium tempestatum impetus impigra sollicitudine dirigere studeant, et ut persecutione imminente paganorum, quacunque recedendum sit, a bono proposito non recedant, etc.; item, Hilduino, ut certare procuret apud regem pro electione canonica Ecclesie Morinensis concedenda, quia et ipse hoc agere satageret quantum posset.

Adalgario abbati, gratias referens de orationibus ab ipso et fratribus sibi commissis Deo pro se oblatis, et de benedictione donorum ipsius abbatis, commemorans etiam de rebus Ecclesie Remensis in Thoringia sitis, quas cuidam Amalrico commiserat, sed ipse male abusus eis divinum proinde judicium suscepit, quasque idem abbas sub censu sibi dari petebat. Sed idem dominus Hincmarus id agere sine clericorum suorum consilio renuens, mandat ut

easdem ad custodiendum interim suscipiat, et descriptionem earumdem sibi mittere studeat, et postea quod cum ecclesiasticorum consilio ministrorum rationabiliter consideraverit, ei remandatur sit. Item pro eadem re post missam sibi descriptionem, significans insuper Ludovico regi se pro istis rebus litteras misisse, ad petitionem ipsius abbatis, notificando ipsas res eidem abbati se commisisse, petendo quoque, ut ei solatium ferret, quatenus ipsas ordinare quiete valeret. Sed et Popponi cuidam, compescendo eum ab harum inquietatione rerum; familiæ quoque in eisdem rebus consistenti litteris mandans, quo eidem abbati obediens in cunctis existerent. Anastasio venerabili abbati ac bibliothecario sanctæ Romanæ Ecclesiæ, gratiarum referens actiones pro benedictionibus sanctissimis ab eo sibi per Actardum episcopum directis; suas eidem quoque abbati mittens munerum benedictiones. Quædam etiam opuscula suo labore confecta ipsi delegans; item, pro beneficiis sibi ab eo collatis, et ut suggestionem suam domino papæ acceptabilem faciat, et de memoria benedictionis, quam dirigebat ei (*de hoc supra, cap. 21*). Gregorio ejusdem Romanæ Ecclesiæ nomenclatori, et apocryphario, asserens quod præfatus Anastasius multa bonitatis insignia sibi de ipso suis litteris intimaverit, et quod magnam fiduciam in ipsius habere posset amicitia sinceriter mandaverit; unde et petit ut isdem Gregorius se inter fideles amicos suos tenere dignetur. Guntario abbati, pro quodam irreligioso monacho, quem de monasterio irreverenter proprio libitu recedere siverat. Unde valde reprehendit eum, ostendens ex auctoritate regulæ quod ita non debuisset eum dimittere; monetque ut cum misso regis perquiratur, et comprehendatur, atque in monasterium reducat, et in arctissima custodia retrudatur, ejusque culpæ describantur, sibi que descriptio ipsa cum proprii episcopi litteris dirigatur, ut secundum sacras regulas cum consilio coepiscoporum de ipso decernat. Gozolino, pro Bernardo nepote ipsius, qui seditionem contra regem moliri ferebatur, hortans ut ab hac intentione studeat eum revocare, et ut ipse Gozlinus pro nullo carnali affectu a recta via declinet; fratrem quoque suum Gozfridum commoneat, ut ambo memores parentum suorum a fidei sinceritate non degenerent; item, querendo cur ad se missum vel litteras non dirigeret, ut facere solitus fuerat, exhortans ut id frequenter per mutua dilectione atque consolatione facere studeat; item, significans quomodo de dilecto filio ei Gozlinus idem factus sit inimicus, et adhuc eorum filium eundem nominat, et injurias sibi ab eo illatas non solum patienter, sed et libenter se ferre deponit, ac petit ut reminiscatur, quia Remensis ecclesia eum regeneravit in Christo, tonsumque in clericum sub religione nutrit et docuerit, de captione paganorum redemerit, ad gradus Ecclesiasticos usque ad diaconatum provexerit, plu-

rimorum monasteriorum per concessionem regum abbatem constituerit. Contra quæ ille potentia elevatus, seditionem quæ in hac Ecclesia, vel in illo regno male grassabatur excitaverit, quibusque similia gesserit, et quantis malis obnoxius sit, prosequendo manifestat; obsecrans ut horum remaniscatur, et vocem Domini se revocantis audiat, animæque suæ misereatur (*Ecclesi. xxx*), ut saltem consequi mereatur; item, pro correctione ipsius Deo gratias agens, et orans ut confirmet Deus quod operatus est in eo (*Psal. lxxvii*), et det illi et velle et perficere (*Philipp. ii*) quæ sibi sunt placita pro bona voluntate, et cætera quædam. Grunhario [*ms. Grimhario*] abbati, pro rebus sanctæ Mariæ et sancti Remigii in Avernico pago sitis, quas interdixerat Bernardo comiti, mandans huic abbati ut eas describeret, et earum descriptionem sibi deferret. Adalgario vocato episcopo, pro rebus Remensis ecclesiæ in Aquitanis partibus conjacentibus, quas Bernardus Tolosanæ comes occupaverat, et quia pretio eas obtinere non potuit, depredatione pessumdedit, donec Deus inde suum judicium exercuit: quasque idem dominus Hincmarus Agilmaro episcopo commiserat, quando etiam de iacensis, et usurpatoribus rerum ecclesiasticarum libellum, iubente rege, ipsi episcopo dederat. Mandata quoque pro eisdem rebus ad eundem episcopum data huic dirigit: et ut cum eodem iste quoque, participato consilio, pro ipsis rebus satagat, hortatur, quosdam designans pagos, in quibus eadem res conjacerent, Avernicum videlicet, Nigrammontensem, Lemovicum, et Pictavum. In aliis quoque pagis, quorum non meministi, sed ab hoc requiri atque describi, sibi que ipsam descriptionem mitti petit. Lamberto quoque, quem unice dilectum ac visceralem filium suum memorat, admonens et exhortans qualiter agere debeat erga illos, inter quos conversabatur, et qui eum electuri esse videbantur ad episcopatum Mettensem: præcipue monens pestem Simoniacæ hæreseos in omnibus præcavere. Quia proficere, inquit, in ecclesiastico gradu non poterit, qui ad hoc ut hæreticus fiat, promovetur. Suadet etiam ut regulam pastorem sancti Gregorii festinanter legat ac mente recondat, et secundum eandem regulam se interius et exterius in viam, qua ad episcopatum pervenitur, dirigat, et per quam in episcopatu ad vitam æternam tenditur, corrigat, significans se amicis suis, tam episcopis quam comitibus regni Lotharii pro eo litteras dirigere, fidem facere, quia de consiliis et salubribus ipsis exhortationibus non deviat, petitque ne mendacem super his apud amicos eum faciat. Hugoni abbati, pro electione Noviomensis episcopi post decessum Ragenelini, petens ut hortetur reges Ludovicum et Karolmannum (18), quatenus voluntatem Dei, et antecessorum suorum consuetudinem in hac causa conservent. Notificat etiam illi obitum Hincmari nepotis sui Laudunensis episcopi, rogans ut pro ejus animæ remedio per subiectos ac familiares suos

(18) Ili erant filii Ludovici Balbi ac nepotes Caroli Calvi.

Domini misericordiam deprecari satagat [ms. sata-gant]. Item, ut praeſatis regibus necessarios constituat nutritios, quia nimis juvenem habebant consiliarium, et de his quae sibi iidem reges pro custodia Tornacensis parochiae [j, pro custodienda Tornacensi parochia] mandaverant, et quid ipse super his egerat, quidve illi postea remandaverint, vel quid ipse rescripserit eis nolentibus assensum praeſtere super electione canonica praeſatae Noviomensis Ecclesiae; et quia ipse nihil inde aliud egerat, nisi quod per triginta et quinque annos in hujusmodi negotio solitus erat. Et quid sibi mandatum postea ex parte regum, vel ipsius Hugonis in hac causa per Warinum clericum fuerit, quasque litteras deinde praeſati reges eidem miserint. Adjungens sacrorum canonum promulgatas super electione canonica auctoritates, et ostendens, quod non episcopi de palatio praecipiantur eligi, sed de propria qualibet Ecclesia, et quod de ordinando episcopo, non regis vel palatinorum debet esse commendatio, sed cleri et plebis electio, et metropolitani in electione dijudicatio, deinde terreni principis consensus, et sic fieri episcoporum manus impositio, asserens pro certo quod ipse in neminem specialiter intenderet, nisi ut quisque sit, secundum sacram auctoritatem ad hoc accederet officium, et quod spirituale ministerium postulat, sciret ac faceret, etc. Item mittens ei exemplar epistolae, quam regi Karolo, Ludovici Transrhenensis filio direxerat, pro regibus adhuc pueris Ludovico et Karolomanno, hortansque ut si potuerit obtineat, quatenus idem Karolus (quia filium non habebat) unum ex his regulis sibi adoptet in filium, et sub manu boni ac strenui bajuli ad hoc eum nutrire faciat, ut sibi haeredem aut in totum, aut in partem statuatur; et ut secreta Hugo apud Karolum obtineat, quo et horum puerorum, et regni hujus causam super se totam suscipiat, et quaecumque disponenda regio sunt in ministerio, ipse disponat. Praemittens etiam, ut scripta sua, quae Karolo mittebat, ipse Hugo, si haberentur utilia, et rationabilia, suo sapienti consilio et prudenti prosequatur studio; sin secus quam inibi deberet inveniretur, sapienter illud commutare, vel si foret necesse quid addere, vel obtinere satageret. Item, pro mandatis Ludovici Germaniae regis, ac suasionibus; primo scilicet ut episcopos Bemensis diocesis eidem regi apud Attiniacum obvius ire praecipiat; secundo ut ei consilium remandet, qualiter istud regnum disponat, quid videlicet ad haec missis ejusdem regis respondeat, et si Ludovicus ipse advenierit, et rogaverit ut eum in regem consecret, quid et qualiter inde sit illi agendum, etc. Praeterea et alia quaedam abbati scribit eidem.

CAPUT XXV

Quae sacerdotibus, vel monasteriis quibusdam scripsit.

Gautsuno sacerdoti et ceteris fratribus Deo et sancto Dionysio servientibus scribit pro quadam domo sibi quondam ab ipsis concessa, et ex parte ab

A eodem coempta, quam quidam eorum sibi auſurpiens, usurpaverat. Unde miratur, si hoc fratres ita fieri cobiherint de eo, qui in nullo, quantum meminit, inutilis eis fuit, sed sicut illis tunc visum fuerat, in multis utilis et necessarius apud eos mansit, et non modica eis obtinuit et reobtinuit. Non haec ideo dicens, ut sibi pretiosa sit illa domus ad tenendum, vel corticula, sine charitate, inquit, vestra, et cetera; item, Wiligiso cum ceteris ejusdem monasterii monachis, de eo quod audierat eos a quodam presbytero pretium querere pro decima; unde maximam se verecundiam dicit habere propter alios homines, qui hoc audituri erant. Quod quantum periculum sit, eis ex divina ostendit auctoritate, et canonum promulgatione, ac deinde: « Alisit, inquit, B fratres, ut alii ecclesiastici et religiosi viri hoc audiant, quia monachi de monasterio sancti Dionysii decimam vendere querunt, ut de ipso pretio infernum comparent. Multo magis autem absit, ut hoc laici audiant, quod nemo etiam peccatis publicis implicatus in mea parochia facere audeat. Si enim aliquis de alio monasterio quam de nostro hoc tentare, quanto magis facere praesumeret, ab omni communione illum de parochia mea excommunicarem, » etc. Item, eisdem monachis, pro visitatione divinae miserationis, qua admonitus dies suos sicut umbram declinasse dicit, et se sicut fenum arruisse (Psalm. 141): mittens eorum obsequiis tantulam benedictionem, ducentos scilicet solidos de meris denariis; petensque ut apud communem patronum C beatissimum Dionysium in sacris orationibus sui memoriam jugiter haberent; poscens etiam pro Haimone fideli suo pene in extremis posito, quem dilectum filium suum nominat. Fulcranus [i. Fulcranus] praeposito, et fratribus monasterii Corbeiensis, scribens pro electione abbatis eis a rege concessa, proque litteris regis super eadem re, et adventu ipsius domni Hincmari ad eos. Un te illum consuluerant, instruit ipsos, qualiter in hac electione eis sit agendum secundum doctrinam beati Patris Benedicti, ut in omnibus magistrum sequantur regulam, nec temere ab ea declinetur a quocumque, utpote rationem reddiuri pro omnibus ante tribunal Domini nostri Jesu Christi. Magenario D praeposito (de hoc supra, cap. 23), et fratribus in monasterio S. Richarii degentibus, pro litteris, quas apostolicus papa regi Karolo, sibiſque miserat, pro quodam, qui monachum, atque presbyterum interfecerat; in quibus litteris tenorem injunctae poenitentiae exposuerat, admonens ut divinis monitis in his quae ipse litterae praecipiant obedire procurent. Monachis canobii sancti Medardi pro Hainardo monacho, qui veniam pro excessibus suis apud regem postulaverat; de quo ex verbo regis mandat, ut eum vel ad habitandum regulariter inter ipsos recipiant, vel juxta petitionem illius litteras dimissoris illi ad certum locum faciant, et absolutum abire cum pace permittant. Sigebodo sacerdoti et praeposito monasterii sanctinomialium Lugdunensis

sis Ecclesiæ, super interrogatione qua requisierat A ab eo, qualiter oporteret cum agere de inquisitione sibi commissâ in Oriniaco monacharum monasterio super abbatissa et præposito ipsius monasterii, unde interroganti responderat, quia non verbis de talibus, sed scriptis respondere deberet. Quocirca rescribens quoque ostendit quæ in legibus, quas catholica probat Ecclesia, et in regulis ecclesiasticis de his scripta sint: præcipiens etiam, ut privilegium ipsius monasterii sibi afferatur, et notificentur ei per certas personas de certis rebus accusationes ipsius abbatissæ atque præpositi, ut secundum sacras regulas cum consilio coepiscoporum et visitoris Laudunensis episcopi, quia tunc episcopus ibi non habebatur, inde Domino inspirante decernat [i, decernatur]. Quibusdam decanis parochiæ Suessionicæ, B pro quodam presbytero, qui præiudicium passus iustitiâ et iudicium apud episcopum suum Rothadum non valebat obtinere, unde et ipse dominus Hincmarus eundem præsulem monerat, ut si propter infirmitatem non valeret ipse ad synodum venire, vel missos suos, comministros videlicet Ecclesiæ sibi commissæ, mitteret, ut res canonicè diffiniri valeret; admonetque per has litteras eosdem decanos, et metropolitana præcipit auctoritate, ut presbyteros decanæ suæ ad denuntiandum placitum venire commoneant, et cum eis ipsi veniant. Quod si non fecerint, synodalem sententiam apud proxime futuram synodum se noverint accepturos. Sigeberto cuidam sacerdoti, pro Heidilone episcopo ipsius, de quo talia se audisse dolebat, qualia de C bono laico dici non conveniret, et quia culpabatur quod talem episcopum ordinaverit, asserens se de illo, quem ante non cognoverat, fidei, et testimonio ipsius Sigeberti credidisse, præcepitque ipsi Sigeberto ad se venire, ut ore proprio ei dicere possit, quæ de episcopo audivit, et si vera forent, simul considerarent, qualiter illa corrigeret; si vera non essent, qualiter mendacia esse docerentur.

CAPUT XXVI.

Quæ viris quibusdam illustribus.

Viro illustrissimo Eberardo, ex principibus imperatoris Lotharii, litteras dirigens pro adipiscenda familiaritatis apud eum gratia quondam sibi ab ipso gratis oblata, congaudet bonis quæ de ipso per certas audiebat [personas, maximeque [i, maxime quæ] per Amolum præsulem, quem sincerissimum, et charissimum vocat patrem suum, mittens ad ipsum cum litteris etiam fidelissimum quendam missum suum. Item laudans sinceritatis ipsius devotionem erga Deum, et sacræ auctoritatis cultum, principumque unanimitatem, et ecclesiasticæ pacis studium, debitumque religionis, monens quoque pro charitatis officio, ut sicut cepit melius ac melius proficiat, quia natura humana, testante Job, nunquam in eodem statu permanet [Job xiv], et quia in isto sæculo quæcunque præditus quis potestate contra hominis tractum navigat; quæ de re aut viriliter navigans superiora petet, aut remissis manibus

habet ad ima relabi. Studeat autem præcipue, ut Deo super omnia placeat; deinde ut Ecclesiæ pacem provideat; tum ut principibus bona non solum suggerat, sed etiam ingerat. Viris ecclesiasticis et locis sanctis debita privilegia acquirere insistat, populo Christiano pacem et unanimitatem procuret, bene agentibus congaudeat, male agentibus resistat, seipsum, sobrie, iuste et pie vivendo [Tit. 11], solerter custodiat, et cætera exhortationum valde necessaria. Post quæ suggerit etiam de quibusdam necessitatibus, tam ex monasteriis, quam et aliis, pro quibus, et imperatori litteras direxerat, quæ in parochia sua ab illius erant auctoritate corrigenda, et reliqua de utilitate animæ, et consilio spiritali conservando. Fulcrico cuidam [de eodem supra, c. 20], præmissi imperatoris magnati, qui uxorem legitimam illegitime dimiserat, alteramque insuper duxerat, vocans ad synodum, excommunicationis jam in eum datæ, atque in comprovinciali synodo confirmandæ pandit modum. Item postquam pœnitentiam pro hoc admissio visus est suscepisse, iteranti vias suas, et reverso ad vomitum suum, manifestam dat excommunicationis sententiam, cunctisque id notificare satagit fidelium Christi personis, quibuscunque audire contigisset, maximeque episcopis, in quorum videbatur parochiis conversari, vel frequentare.

Wlfringo cuidam ministeriali ejusdem imperatoris Lotharii, commemorans familiaritatem, quam quondam ab eo poposcerat, et dilectionem quam ei sponderat, rogans ut innotescat imperatori super epistola quam frater ipsius Karolus [Carolus Calvus] rex eidem dirigebat, quatenus eam suscipiens, familiariter distinguat, et secreto legat. Censum quoque de villa Dudediaco anni præteriti cum censu præsentis anni sibi transmitti jubeat: unde in illius memoria aliquid ornamenti in sepulcro sancti Remigii facere posset, quod ornare, et corpus ipsius sancti in crypta disponebat a novo præparata transferre. Item pro repetitione præmissi census de villa Dudediaco sex librarum, ne forte suggeratur imperatori, quod cupiditate illeceus hunc censum repetat, quem in suos usus nunquam redegerat; sed cupiens evadere periculum, ne silentio suo in diebus suis census ipse deperat, et ipsa villa in alodem vertatur, et ecclesiastica mancipia in servos et ancillas disperantur, sicut et de multis, tam rebus, quam mancipiis hujus ecclesiæ, sed et de ipsa jam villa fiebat. Enitens etiam, ut senior suos inde periculum non incurreret, vel ipse cum ipsius periculo partem non haberet. Asserens quod si cupiditas in hoc eum vexaret, duodecim libras repeteret, quas avus et pater hujus regis inde solverunt, etc. Subinfert etiam quædam de præfato Fulcrico, qui Roma veniens jactabat epistolas pape pro absolutione sua tam regibus se, quam huic archiepiscopo deferre. De quo mox et hunc Wlfringum, ut suggerat regi, ne seducatur a hac causa; sed omne cum ratione cavens periculum.

faciat, ut veniant ipsæ epistolæ coram illo et episcopis, et quidquid melius inventum fuerit inde sequantur, et quia interim quod rationabiliter et canonice factum fuit, non debeat contemni; Nantario amico suo fideli, pro rebus sancti Remigii disponendis in Wormacensi pago, inferens quod quidam homines eum petierint, ut præstaret illis colonos earum rerum ad diversas operas, et quidam ut venatores illorum in ipsis rebus per aliquod tempus manere concederet; quod neutrum se concessisse, vel concessurum esse fatetur, quoniam sui antecessores hoc facere non sunt ausi, quia sanctus Remigius cum grandi maledictione vel interminatione hoc fieri vetuerit (S. REMIG. in suo testamento), etc.; Immoni comiti, pro rebus hujus ecclesiæ in regno Aquitanico coniacentibus, ut auxilium ferret earum provisorio, cui committebantur. Gerardo comiti nobilissimo, pro Isaac Lingonicæ sedis electo, ut per ejus hortamen ordinareretur episcopus, quia Wilfodus, qui ipsam occupaverat ecclesiam, canonice non potuit ordinari; Item, pro his quæ sibi litteris idem Gerardus significaverat; scilicet quod Karolus Franciæ rex senioris ipsius Karoli Cisalpinæ Galliæ regis regnum sibi vellet subripere, quod ipse dominus Hincmarus nequaquam fieri asserit; de rebus quoque S. Remigii in Provincia sitis, pro quibus audierat dominum Hincmarum ad regem proclamasse, quod se penitus negat egisse, nec quotiescunque necesse fuit, pro ipsis [i. ipsis] rebus ad alium, quam ad ipsum Gerardum, et ad suos fideles inde suggestionem, direxisse; de hoc etiam quod scripserat hic comes se audisse, quod rex iste Karolus monasteria vellet usurpare, quæ beato Petro apostolo idem Gerardus tradiderat: et quia si res ipsius, quæ in hoc regno conjacerent, ab eo forent ablata, ipse licet invitus res hujus regni, quæ in illo habebantur regno præsumeret; respondet dominus præsul, quia sua voluntate nemo res ecclesiæ in suum periculum usurparet; timere se, asserens ne coram Deo dignus habeatur, ut hoc in tempore sacerdotii sui commissa sibi patiatur ecclesia. Verumtamen si quis præsumpserit, plus illi dolere quam sibi, periculum præsumptoris ex divinis pandens auctoritatibus. Adjiciens quoque de eo quod se monuerat, ut sacri causæ ministerii regem a talibus revocaret excessibus, quia prius in illius dispositione talia non perceperat, et de vanis suspicionibus suum non erat seniore corripere, ideo nec inde monuerat. Nunc autem certam et causam habens, et personam, debita devotione ac fidelitate studebit dominationem ipsius monere.

Item pro præfatis rebus sancti Remigii, de quibus idem Gerardus huic archiepiscopo litteris significaverat se condolere, quia devastabantur a multis et plures earundem vastatores dicerent quod per concessionem regis Karoli, et hujus domni Hincmari easdem res occuparent. Unde notificat eidem Gerardo, quia ex quo easdem res eidem commiserit, nullius alterius eas provisioni delegaverit, nisi tantum Hildoardo cuidam nutrito suo injunxerat, ut majori

A villæ in his quæ necessaria fuissent, auxilium ferret, sub defensione tamen et tutela præfati Gerardi comitis, addens de cæteris earundem rerum usurpatoribus quid agendum sibi videretur. Ipsas autem res nulli homini suo vel alterius in beneficium dare auderet, quia sanctus Remigius hoc in suo testamento terribiliter contradixit. Ipse vero comes, qui pro amore sanctæ Dei Genitricis et sancti Remigii, res ipsas in sua tuitione susceperat, sicut bene cepit, ita viriliter de cætero agere procuraret, quoniam in Remensi ecclesia per decem monasteria tam canonicorum, quam monachorum, atque sanctimonialium, amplius quam quingenti pro ipsius præsentis et perpetuæ salute, in psalmis, et canticis spiritualibus atque sacris oblationibus continui oratores existant, etc.

B Item pro eisdem rebus pene similia. Item mittens ad easdem res ordinandas per ipsius comitis auxilium [i., consilium], atque disponendas, monachum atque presbyterum de monasterio sancti Remigii nomine Rotfridum. Rodulpho illustri comiti, pro infirmitate conjugis ipsius, et pro eo quod ferebatur idem comes inter regem et quosdam subjectos ipsius quædam contraria seminare, asserens sibi quoque dominus Hincmarus, quia ab hujusmodi re valde se immunes putabat, hoc ipsum reputari; et quia de his qui erant cum rege talia mandata venissent, quæ non convenissent. Unde nihil eidem comiti scribere posset, neque per alium mandare, donec simul loquerentur, et de talibus quæ vidissent melius ad utilitatem et honestatem senioris sui pertinere, mutuo conferrent,

C quantocius autem potuisset ad regem pergeret, et cum illo degens, quantumcunque valeret, certaret, ut se coram Deo corde et opere custodiret, orique suo ab ipsis etiam qui putabantur amici, custodiam imponeret (ps. cxi.), et de convocatione fidelium regis, et directione ipsius animi, atque discessionis hujus regni; sed et interfectione Britonum Herispogii, Salomonis, et Almarchi, atque de itinere reginæ ad regem, prout ipse mandaverat, et quia multum de rege timebat. Item de eo quod in litteris ipsius comitis inter ipsum comitem et regem commotionem cognoverat esse indebitam, unde satis tristis effectus erat. Et quia de his quæ sibi litteris significaverat, apud regem, prout potuisset, satageret, et quidquid inveniret, si ad eum remitteret, ipsi reman-

D dare curaret. Adjiciens quid sibi de hominibus suis acciderit, quos secum super Ligerim habuit, monens et confortans in Domino, ne commoneatur leviter pro talibus, quibus illi qui Deum timere nesciunt, commoventur: sed eorum bonum nomen, sicut bene cepit, usque ad finem perducere studeat. Et quia regis animum jam bene cognosceret, qui licet aliqua sit perturbatione commotus, statim ut cum eo locutus fuerit et ei suam devotionem manifestaverit, sicut decet, et sicut rectum est, cum habebit. Admonens, ut juxta Apostolum, omnis indignatio auferatur ab eo cum omni malitia (Ephes. iv). Quod si fieret, pro eo quod rex nepos ipsius esset, plus piæ animi erga eum haberet, pro hoc quod

senior ipsius esset, plus humilem haberet animum circa ipsum, etc. Uelso cuidam nobili viro, multas gratiarum referens actiones, quod talem erga se conservasset amicitiam, ut hominem ipsius sine consensu ejusdem recipere noluisset, et quod idem homo se sine causa dimiserit, et sine licentia sua irreverenter abcesserit, quod nemo suorum adhuc alius fecerat, intimans qualiter eum susceperit, et quam benigne nutrierit, multaque illi bona fecerit, qualiterque iste inter seniores suum et regem missus ad ipsum, inconvenienter egerit. Petit autem, ut nullatenus eum recipiat, antequam secum loquatur, et sciat si rectam contra se idem homo rationem habeat, adjiciens non id se de illo ideo replicare, ut aliquod odium illius teneat, sed ne ille contra justitiam recipiens hunc, in Deum peccet, et in se amicum ipsius offendat, praesertim cum salva amicitia, per ejus licentiam illum habere poterit; Folconi comiti palatii regis, pro quodam presbytero parochiae Suessonicæ, qui relicto ecclesiastico ad civile judicium proclamaverat super accusatore suo, qui probaturum se promiserat esse quod adversus eundem presbyterum proferebat. Mandat autem huic comiti, ne in hac se causa commisceat, antequam ab eo tractetur an id rationabiliter fieri debeat, quia de presbyteri et Ecclesiae causa ad episcopos et ad synodum definitio pertineat, non ad mali vel civilium judicium dispositionem, etc. Maioni illustri comiti, gratiarum referens actiones pro benignitate et sollicitudine, quam domino Theoderico Camaracensi praesuli, viro sancto, et ecclesiae ipsius exhibere curabat, petitque ut si in eorum diebus idem Dei servus ad communem Dominum transiret, pro electione concedenda clero et plebi ecclesiae ipsius apud Lotharium imperatorem satageret.

De pace quoque procuranda inter reges, unde sibi scripserat, rescribit, quia semper eam desideraverit, et ut inviolata inter eos maneret, prout potuit, commovere curaverit, et quantum Deo cooperante valuerit, inde laborare curabit. Rorico Normanno ad fidem Christi converso, ut in Dei voluntate, et mandatorum illius observatione proficiat, sicut et eum velle ac facere per multos audiebat, et ut nemo ei persuadere valeat, quo contra Christianos paganis aut consilium, aut adiutorium praestet, quia nihil ei proderit baptismum Christianitatis accepisse, si contra Christianos, vel per se, aut per alios quoscumque perversa, vel adversa fuerit machinatus, et cætera, quæ prosequitur, episcopaliter intimans, quantum in tali sit machinatione periculum. Movens etiam, ut Balduinum a Dei Spiritu, quo canones sancti sunt conditi, per episcopalem auctoritatem propter filiam regis, quam in uxorem furatus fuerat, anathematizatum, nullo modo recipere, neque solatium, vel refugium aliquod apud se habere permetteret, ne illius peccatis et excommunicatione involvantur tam ipse, quam sui, atque damnentur: sed talem se exhibere procuraret, quatenus ei orationes sanctorum proficere valeant. Luitardo illustri viro, pro his quæ

A de ipso audiebat ad animæ illius periculum pertinentia, præcipue de quodam presbytero, quem contra leges de ecclesia ejecerat, et alterum ibi constituerat, efficaciter et episcopaliter monens, ut a talibus se presumptionibus compescat, quia si non fecerit, ipse quod sacræ leges præcipiunt facturus sit in eum, et per omnia regna episcopis usque ad papam Romanum, eum esse mandabit excommunicatum. Presbyterum vero advenam, quem miserat in eadem ecclesia, ab omni Remensi parochia excommunicatum esse designat. Item vocans eum dilectum filium, et ideo sic eum vocare se dicens, ut talem se faciat, quatenus in ejus dilectione recte manere possit, velut item praesul exoptat. Sed audiens eum non talem se exhibere, qualem deberet [i, deceret] erga Remensem ecclesiam, de qua multa bona habebat, ut famulos ipsius ecclesiae inquietans cum pace non sineret degere, mandat illi ex auctoritate Dei et sanctæ Mariæ, et sancti Remigii, et sua episcopali, necnon ex banco regis, cujus missus ipse pontifex, erat, ut nullum impedimentum, vel ipse, vel homines sui hominibus Remensis ecclesiae faciant, nec per aliquod ingenium vel per consensum suum: sed si quid rationabile querere vult contra potestatem Remensis ecclesiae per legem querat. Quia si aliter fecerit, tam per episcopalem auctoritatem, quam per missaticum regis, quod inde rectum fuerit sustinebit. Excommunicat etiam quemdam diaconum ipsius, qui adversabatur famulis sancti Remigii, etc. Theodulfo [i, Theudulfo] comiti, pro presumptione ecclesiastici ministerii, qua defuncto quodam presbytero abstulerat quæ idem presbyter in elemosyna pro se dari præceperat, et insuper usurpaverat quæ ad ipsam ecclesiam rite relicta fuerant.

Ostendit ergo manifeste quam maximum crimen sacrilegii commissum sit ab eo, sed et quomodo contra humanas egerit leges, et quid inde fieri debeat, et qualiter ecclesiae in potestate et ordinatione sunt episcopi secundum sacros canones, et imperialia capitula. Unde mandat ei, ut iuxta sacras auctoritates, et regum præcepta, quidquid de facultatibus ipsius ecclesiae acceperat praesentialiter ecclesiae reddat, et presbyteris, quibus res commendatae fuerant, restituat, deinde ad se veniat, ut inde medicinam accipiat, quatenus sanus fiat, dans illi spatium septem dierum postquam litteras ipsas acceperit, ut octava die ad se veniat, quo vel si non est ita, debitam rationem reddat, vel si est ita, congruam satisfactionem agat: quod si non fecerit, exemplar istarum litterarum ipse regi transmittet, ut ille suum in hoc ministerium faciat, et postea idem praesul suum exinde perficiet. Et quoniam audierat quod ipsam ecclesiam idem comes denominato pretio vendere pararet, adjecit: Propterea sciens, inquit, quia si vel unum denarium tibi aliquis clericus pro ipsa ecclesia, vel pro alia aliqua in mea parochia, per se, aut per immissam personam dederit, per me ordinatus in ea non erit. Si autem vis ibi habere presbyterum, adhuc mihi talem clericum, qui aptus sit sacro mi-

nisterio, et ego illam inquiram, et illi ecclesiam dabo, et tunc illum ordinalo, si mihi talis clericus satisfactionem fecerit, quod nullum pretium inde donaverit. Et si tu ita facere non volueris, ego ordinalo, qualiter populus tibi officium habeat, usque dum ibi ordinem presbyterum. Cui si aliquid impedimentum contra divinas et humanas leges feceris, et manifestum fuerit, presbyter ibi permanebit, et tu et omnes qui tibi consenserint, ab omni Christianitate usque ad satisfactionem eritis separati. Hæc, chare filii, ideo mando tibi et taliter commoneo, quia salvum et honoratum te cupio, et inter filios ecclesie te in loco filii habere volo. Et si me coegeris, ut sicut Dominus dicit in Evangelio, sis ve'ut ethnicus et publicanus (*Matth. xviii*), non mihi, sed tibi reputare debebis. Postquam istas litteras dictavi, dictum est mihi quod matricularios a ministro meo constitutos de illa matricula eiecisti, et ibi Bovarium [i. e. Bonarium] misisti, et pro illa matricula in pretio unum asinum accepisti. Quod si ita est, non solum criminaliter fecisti, quia contra omnes leges ecclesiasticum ministerium homo laicus usurpasti, et eleemosynam, id est misericordiam pauperum, ac per hoc Deum, qui misericordia miserorum est, sicut Judas proditor, vendidisti. Sed etiam turpiter in hoc nimis fecisti, ut de mendicitate, de qua mendici vivere debent, comes et honoratus regis consiliarius in pretio asinum accepisti, et omnes qui hæc audiunt pensare possunt qualiter de aliis causis pro amore et timore Dei, et reverentia tui ministerii juste et recte facis, qui de tali miseria sine ulla verecundia turpe lucrum requiris.

Anselmo illustri viro, pro quodam presbytero, quem apud se accusaverat, sed ad denominatum placitum non venerat, significans purificasse hunc presbyterum canonice seipsum a crimine coram missis ipsius Anselmi, in conspectu plurimorum tam clericorum quam laicorum, non tamen misisse, quia nec debuerit, in sacramentum plures sacerdotes ipsius testes. Hortatur autem et monet, ut omnem rancorem, quem contra prefatum presbyterum habebat, a corde suo expelleret, ostendens quantum malum sit odium retinere in corde. Interdicit etiam auctoritate Dei et sanctorum ejus, ut eidem presbytero nullum præjudicium vel machinationem inferat, quia si fecerit, ipse inde suum ministerium faciet. Precatur etiam ut justitiam Deo, sibi que faciat de hominibus suis, qui presbyteris quibusdam testibus præmissi presbyteri ausi sunt injurias intulisse, quia si non fecerit, et de ipsis quoque suum facturum sit ministerium. Bernardo comiti Tolosano propinquo suo, pro rebus Remensis ecclesie in Aquitania confacentibus, quas ille in præstariam sibi concedi petebat, quod idem præsul se facturum negat, quia non audeat, propter testamentum sancti Remigii, quod id omnino fieri prohibuerit. Unde alteri quoque Bernardo comiti Rodomensi [i. e. Rodonensi] scribit ut loquatur cum hoc Bernardo, ne res eisdem suis hominibus in beneficium donet, ut cum feci se audierat, et de in-

sitione harum rerum, si rex juberet, per ipsum agenda. Item prefato Bernardo Tolosano pro eisdem rebus, adjurat illum per Deum omnipotentem Dominum Jesum Christum, et per ejus Genitricem, sanctumque Remigium, ut nihil inde præsumat, nec ullum impedimentum mancipiis in iisdem consistentibus faciat: neque Bernardo comiti Arvernico, cui easdem commiserat ad defendendum, inde molestiam ingerat, quia si fecerit, eum a liminibus sancte ecclesie, et a communione fidelium cum plenitudine episcoporum, tam Aquitanie, quam aliorum regnorum segregabit; item, admonens eum pro eadem re, ut conciliet sibi amicitiam sancte Mariæ et sancti Remigii de præfatis rebus, ostendens ex sacris auctoritatibus, quantum periculum sit res sacras injuste retinere, caveatque ne ecclesiasticum judicium proinde mereatur in hoc sæculo, et æternam perditionem in futuro; item, quia præjudicium, et non modicum damnum Remensi faciebat ecclesie, ostendit eum prædamnatum a sacris canonibus sanctorum judicio, et a se cæterisque præsulibus, quorum res ecclesiasticas usurpabat; legationem pro hoc præjudicio rectam, et tunc iterum cum imperatore ad papam Romanum dirigendam, quatenus ejus auctoritate congregata synodus, eum, cæterosque rerum ecclesiasticarum pervasores damnationis sententia percellat. Ideo secundum evangelicam auctoritatem prius eum episcopali auctoritate commonet (*Matth. xviii*), atque per crucem Christi et sanguinem ipsius interdicit, ne de rebus ecclesie Remensis sibi præsumat, neque a quocunque, nisi ad ipsarum rerum contra pervasores defensionem, præsumi consentiat.

Engelramno, Goslino, et Adalelmo comitibus scribit (*supra*, c. 18), mittens eis cum litteris suis litterarum regis exemplar, in quibus continebatur, ut episcopos convocaret et laicos fideles regis, ad prohibendum vel resistendum Karlmanno diacono regis filio, qui insurrexerat contra patrem suum, in quibus litteris, querens quid eis super hoc regis sit agendo præcepto, designat non esse Karlmannum suæ provincie, utpote qui sit ordinatus ab Hildegario Meliensi episcopo, et secundum canones non possit aliquid disponere de illo. Episcopus quoque de alia provincia convocandi potestatem non habeat, sed neque suffraganeos suæ sedis tunc tempus habeat convocandi, cum dies instet natalis Domini; et licet episcopi conveniant, et Karlmanno suas parochias interdiciant, non sibi videtur ut pro eo quod cepit dimittat, si alia potestas illi non contradicat. Considerandum vero monet rationabiliter, quid juxta mandatum regis super hac re sit agendum, ne malum majus accrescat, significans qualiter conveniendum, et alios eis sit convocandum, dansque consilium ut idem Karlmannus adversum se non provocet Deum et patrem suum, episcopos quoque regni hujus, et populum ad iracundiam contra se, ne et in animo, et in corpore, tam ipse, quam illi qui eum secuti fuerint, percant. Ipse vero præsul et hi comites mittant ad regem, ut eum faciant, prout

melius potuerint, illi placabilem; sin autem aliter e videtur, sibi remanent, et cætera. Item eisdem pro hac ipsa re, designans bonum sibi videri fuisse consilium, quia non commoverint populum antequam simul loquerentur, considerantes si quid boni possent invenire cum Karlomanno, credens quia suum et ipsorum debeat obaudire consilium, etc. Item Karlomanno, Goslino, et Conrado, pro jussione regis qua mandaverat, ut ipse præsul cum cæteris fidelibus regis conveniret ad mandatum reges audiendum, et Karlomanno denun-
tandum, designans ubi et qua die vel hora simul convenire debeant, et ut Karlomannus Goslinum et Conradum ad ipsos mittat, vel ipse Karlemannus, si placuerit ei, ad eosdem veniat, ut missaticum regis simul cum ipsis audiat, et ibi pariter conside-
rent, qualiter ei ad salvationem et honorem suum de cætero sit agendum. Harduino comiti, pro causis supradictis de Karlomanno, quomodo tunc res se haberet; et quia obsides inter se dederant, et cum Karlomanno locuti fuerant, eique suaserant, ut pacifice in hoc regno degeret, ac veniente patre cum ipsis ei obviam pergeret. Sed quia regem citius quam sperabatur audierat advenire, quid idem Karlemannus tunc facturum esset se nescire fatetur. Monet tamen ut preparatus sit hic comes ad man-
data regis, si qua jusserit, exsequenda.

Item pro quibusdam malefactoribus hominibus ejusdam Wiperti, qui rapinas, incendia, et homicidia, et alia mala faciebant, commovens eundem Harduinum, ut cum fratre suo Hadeboldo decertet, quatenus hæc mala legibus emendentur, et cessent, ne ipsi, qui missi regis erant in hoc regno, pro talibus offensam illius incurrant; quod ipse quoque certaret agere, nisi corporali detineretur infirmitate. Insuper et cum Gaufrido [i. Grimolfo] regis fidei loquatur, qui hos malefactores recipere ferebatur, et ostenderet illi quantum periculum suum in eos recipiendo faceret, admovens ut a talibus deinceps se custodiret. Item de his quibus significaverat se accusatum apud regem, et quia non [i. omit. non.] expresse litteris eandem intimaverat accusationem, mandat ut ad se missum fidelem et rationalem dirigat, per quem rei veritatem diligentius agnoscere possit, et ei verum consilium dare, et ipsum inde in rebus pro virilibus adjuvare. Maingando [i. Maingando] cuidam amico suo, pro rebus sancti Remigii in Vosago conjacentibus, de quibus quidam homines quoddam mansionile conabantur auferre.

Unde jam missi regis Ludovici requisierant, et invenerant quod Remensis ecclesia juste illud tene-
ret, et manifestum esse, quia infra fines illarum rerum, quas ibi sanctus Remigius comparavit, nulla potestas aliquid haberet, nisi Remensis ecclesia. Unde precatur istum, ut si res ipsas evindicare quiete potuerit ad partem hujus ecclesiae, faciat; sin autem, vel detineat ne reddantur aut addicantur aliæ potestati, donec ipse et Luitbertus archiepiscopus simul veniant, et secundum legem

A per ecclesie advocatum res rite diffiniatur, etc. Item pro eadem re, exhortans et petens, ut de ipsis rebus majorem curam adhibeat, etc. Erluino amico etiam suo, pro præfatis rebus et mansionili quo supra. Item gratiarum referens actiones pro auxilio quod impendebat præmissis rebus et man-
cipiis, precans ut quod bene cepit perficiat, et ut monasteria servorum Dei picem de præfatis rebus habere possint, adjutorium præbeat, et ut quædam mansa, quæ ab ipsa potestate injuste auferebantur, juste revocarentur, solatium adhibeat: mittens ei dona in auro et argento, et obsequium dignum tam speciale quam temporale promittens. Item signifi-
cans quod audierat, pro eisdem rebus petens ut regi Ludovico suggerat, quatenus pro redemptione anime sue res quæ abstractæ sunt, ecclesie Remensi restitui faciat, et eas ipsi Erluino commendet, ipsamque missum faciat ad inquirendam et per-
agendam de rebus ipsis justitiam, mittens eidem Erluino quoque vasorum argenteorum munera. Item significans quod audierat quemdam Lantfridum se jactantem, quia impetraverat res præfatas apud imperatorem Karolum, ut haberet ipsas, eodem domno Hinemaro consentiente in beneficium; quod per omnia dicit esse mendacium, nec obtinere posse apud se omnes reges qui sub cælo sunt, ut illas res nunquam ab aliquo teneri consentiat, propter allegationes, quas sanctus Remigius in testamento suo dispo-
suit.

C Odalrico illustri comiti et amico suo, pro causa sporum hominum quorum res Ludovicus rex Transrhenensis domnus hujus Odalrici male tractabat, injuste agens contra ipsos: monetque ut inde iudicium Dei regum regis timeat, et quod injuste egit emendare procuret. Et quod audierat idem rex suasisse domnum Hinemarum regi suo, ut proprietates auferret, quas fideles Ludovici in regno ipsius possidebant, et ideo abstulisse ab hujus fide-
libus proprietates ipsorum, dicit non deuisse regem de catholico et fidei suo episcopo talia credere, antequam veritatem inde cognosceret, et quia con-
tradixit etiam consiliariis regis, qui seniores suum id hortati sunt agere. Ostenditque qualiter Karlemannus rex frater Karoli magni, villam Noviliacum sancto Remigio tradiderat, et qualiter deinceps usque ad id temporis eadem villa tractata fue-
rit; et quia de honoris et anime periculo ei res agebatur, si fraudem rerum ecclesie sibi commissas consentiret, et periculum senioris sui regis illi celaret, qui nec etiam pro toto mundo suum gradum et suam animam perdere vellet, et cætera.

D Item gratias agens de his quæ pro petitione ipsius erga fideles ejusdem decenter exsecutus fuerat, et quia in ejus dilectione manebat, petens ut deinceps idem agere non desinat. Bertranno illustri comiti Tardunensis pagi propinquo suo, pro sacramento regi agendo, qualiter regi fidelitatem jurare debe-
rent, quæ in ipsius comitatu consistebant. Item pro loco vacante sine presbytero, ubi sancta Patricja

requiescit, monens ut quantocius ministris ecclesiasticis clericum sacro ministerio aptum ostendat, qui valeat ibi ordinari, sciens pro certo, quia post ordinationem, quæ fieri debebat in proximo, ipsum locum sine presbytero non dimitteret, quia nec cum mercenario, nec sine pastore proprio ipsos homines audere dimittere; et si ipse non præsentaverit eum, qui dignus possit inveniri, ille ordinaturus esset qualem meliorem potuisset invenire; item, pro Haimone fideli suo, quem idem comes ad placitum suum per bannum vocari jusserat, qui rege iubente in ipsius servitium profectus erat. Bosoni illustri comiti, de agenda electione Silanensis episcopi, ostendens quod non sui ministerii quameunque specialem designare personam, etc.; item, Bosoni viro inclyto, gratiarum referens actiones pro rebus ecclesiæ Remensis in provincia sitis, quas ut sibi promiserat, instatur, monens ut se talem præparet, qualiter orationes ipsius et ecclesiæ sibi commissæ illi proficiant; idque quod de ipso periculosum audierat, non tacens, videlicet quod res diversarum ecclesiarum suis hominibus dedisset, unde satis timendum esse denuntiavit, ne orationes fidelium Dei pro ipso impediuntur a clamoribus sanctorum in cælis cum Deo regnantium, et cætera.

Coiranno [i. Coirando] comiti, propter quemdam hominem ipsius, qui gravia quedam commisisse ferebatur crimina, et quia non audebat ea dominus præsul indiscussa dimittere, precatur hunc propter dilectionem, ut eum ad se venire jubeat discutiendum ab ipso, quia si non fecerit distringetur gravior ab illo tam de ministerio episcopali, quam de missatico regis; laemberto illustri viro amico suo, precans pro Hincmaro nepote suo, quem miserum appellat, utpote qui pro excessibus suis tam gravia sustinebat, petensque ut illum in suis necessitatibus adjuvet; Rainoldo comiti, pro rebus Remensis ecclesiæ, quas receptas se habere significaverat, et de manibus diripientium ereptas: Thenderico illustri comiti, mittens ei nomina suorum in expeditionem, regisque servitium properantium; item, pro muneribus argenti, quod regi moranti ad Dei servitium in terra per paganos deserta mittebat; item, pro sollicitudine quam tempore Ludovici regis nuper defuncti susceperat idem Theudericus de filiis ipsius regis ne moleste acciperet, si eum commoneret causa dilectionis, vigilem esse debere apud filios ejusdem regis, ostendens quia non solum grandis præsumptio, sed etiam magnum periculum est, uni soli generali regni dispositionem tractare, sine consultu et consensu plurimorum, notificans quoque de his quæ sibi mandaverat, qualiter quondam inter reges Ludovicum, Lotharium et Karlomanum fuerit actum, et qualiter tunc sit agendum, subiungens capitula quedam quæ a tribus regibus, Ludovico, Karolo et Lothario simul convenientibus constituta et confirmata fuerunt; item, pro quodam episcopo religioso, petens ut det ei locum loquendi secum, ut per ipsius interventionem pervenire valeat ad regis præsen-

tiam, et ea quæ rationabiliter postulaverit obtinere, et alia quedam scribit etiam eidem Ungoni etiam filio Lotharii regis, significans se amicos et familiares habuisse patrem et avum ipsius Lotharium imperatorem, et quia salutem ipsius optabat, idcirco quod audierat de periculo ejus, causa dilectionis ei notum faciebat, multos scilicet prædones conspirasse et conspirare secum, ipsoque principe atque auctore innumeras et horrendas fieri deprædationes, aliaque multa scelera perpetrari, quæ omnia in caput ipsius redundarent, ostendens quam horrendum sit pro tantis sceleribus perpetuas pœnas mereri, demonstrans hæc eadem pervenisse ad synodum episcoporum in Neustria gestam (*Syn. in Nustria an. 877*). Insuper etiam quod regni moliretur perversionem, sibi mandatum de præfato conventu, ut ad eum mitteret atque moneret (juxta quod leges præcipiunt) a tantis malis respiscere, ipsosque malefactores a se disjungere, et a seditione ac regni perversione se cohibere. Si vero ipsius commonitionem et mandata synodi obaudire non vellet, tam suæ diocæseos, quam de vicinis provinciis episcoporum synodum convocaret, et synodali episcoporum sententia eum, suosque complices atque fautores [*ms.*, factores] excommunicaret. Postea vero omnes hi episcopi eandem excommunicationem Romano pontifici, et omnibus episcopis ac principibus per circumjacentia regna notam facerent. Unde monet eum tanquam filium, ut recogitet in quanto periculo sit, proponens ei divinorum sententiarum auctoritatem, ut periculum suum recognoscere possit, hortansque ac monens, ut nulli adulatori credat ad perversionem regni aggrediendam, inferens ut attendat, quid profuerit patris ejus, ut contra legem Dei regni perversionem inciperint, et quod pater ejus pro labore, quo contra Dei voluntatem laboraverat, et vitam perdiderit et regnum. Adjiciens quid leges de pervasoribus regni præcipiant. Subiungens etiam, quod rex eidem promiserit, et ex parte ostenderit, eum se velle honoribus ampliare, et honoratum habere si culpa ipsius non fuerit. Admonens etiam, ut non auscultet hominum pravorum hortamenta neque imitetur malignantes, qui florent ad tempus, et cito sicut fenum arescent, sed obaudiat Scripturam sanctam viridice dicentem: *Exspecta Dominum, et custodiam eum* (*Psalm. xxxvi*), etc. Subnectens quoque, ut sibi de his certam et veram responsionem remandet.

Engilgario cuidam illustri litteras direxit hujusmodi: *Engilgario* cuidam illustri litteras direxit hujusmodi:

« HINC MARCUS episcopus ENGILGARIO salutem.

« Pervenit ad nos, quia hominem tuum Rathrannum irrationabiliter et inconvenienter periculosum sacramentum jurare fecisses, qui licet tibi servitium debeat, tamen sub nostra cura et tu et ille de salute vestra esse debetis. Propterea mando tibi quia valde miror te non intellexisse gravius esse periculum, cum hominem aut suadendo, aut terrendo in perjurium mittas, quem si te solus perjures; quoniam in te unum perjurium, imo pro perjurio homicidium

perpetraret, cum autem alium perjurare facis, et te et illum perdis. Et ideo mandamus, ut si ita causa habetur, sicut ad nos pervenit, ab ecclesia et altario te abstineas, donec ad nos venias, et de tali incautela aut dignam excusationem facias, aut dignam poenitentiam accipias. »

Leudowino amico suo, pro rebus et mancipiis Remensis ecclesiae in Provincia consistentibus, saepe litteras direxit. Item Letuardo et Hilduardo aliisque in eodem pago degentibus, tam pro ipsis rebus, quam pro animarum salute scripta direxit. Achadeo comiti, pro rapinis quas audiebat ab ejus hominibus fieri in ipsius comitatu, et pro villa Spantia, qua ille annonam ecclesiae Remensis auferre disponebat : notificans ei, quod si aliquid inde raperet, tam ipsum quam suos excommunicaret, et alienos ab omni Christianitate faceret, atque per suum missaticum, quod de illo comite fieri debet, qui in suo comitatu injustitiam faciat, exsequi procuraret.

Amalberto illustri comiti, pro injustitia quam auferat eum in suo perpetrasset judicio, exigendo res ejusdem interfecti ab eo, qui secundum commendationem ipsius eas in illius elemosynam distribuere; perhorrescens quod Christianus et moriturus admittere talia non expaverat, timens Dei futurum judicium. Et ostendit per divinam auctoritatem, quam grave perpetraverit flagitium, reducens ad mentis oculos, ne forte mercenarius, non pastor, haberetur; injustitiam videndo et tacendo; et quia missus imperatoris erat, et capitula ipsius pro defensandis advenis et incestuosis habebat. Unde tam eidem comiti, quam omnibus exactoribus atque iudicibus, qui in hoc resederant judicio, verbo Dei omnipotentis et hanc imperatoris, episcopali auctoritate percipit, ut eundem hominem nullus pro hac re condemnet, aut inquietet, vel contradictionem faciat, donec ipse praesens per seipsum, vel per missos suos hanc causam diligenter inquirat, et secundum leges ecclesiasticas et humanas hoc juste et rationabiliter diffiniat, denuntians quod quisque hoc contra Dei praeceptum praesumpserit agere, primo secundum capitula legalia hoc eum emendare faciat; deinde secundum leges ecclesiasticas illum a communione Christianorum usque ad satisfactionem repellat. Denuntiat etiam, quia quoscunque ad placitum suum venire mandaverit, ut hanc causam diligenter inquirat, et legaliter atque regulariter diffiniat; si venire neglexerint, post tertiam commotionem ab omni Christianorum consortio usque ad satisfactionem repellat, nisi rationabilem ostenderint excusationem. Adjiciens de flagellis quae patiebantur multi [i. patiebantur multis], et ostendens quod ideo haec tam duriter ex Dei verbo annuntiant, ut intelligant quanta sit offensa, in hac causa contra Dei praeceptum, et sacras praesumere Scripturas, adionens ne de peccatis alienis peccata sua accumulent. Sigeberto, pro praesumptione et praedjudicio quod egerat pro quadam ecclesia cuidam presbytero, mandatumque et ut hoc pra-

sentialiter emendet, et a talibus levitatibus vel praesumptionibus se caveat, quia si non fecerit, suum de eo ministerium facturum sit, et ceteris episcopis, ut idem faciant, notificavit.

CAPUT XXVII.

Quae aliquibus reginis scripta miserit.

Irmingardi Augustae scribens, congratulatur audito religionis ipsius fervore, asserens se in precibus assidua pro ea dependere munia. Item respondens ad litteras, quas ipsa sibi direxerat, significantes intinuisse illi quosdam homines, quia per ejusdem episcopi jussionem multa mala fierent erga res Avennaci (Avenay) monasterii, Berthae ipsius imperatricis filiae, asseverans quod diabolus per eorum sit ora locutus mendacium, velut est pater mendacii. Si quid vero homines ipsius injuste fecerint in rebus ipsius monasterii, non degat; tamen quia et ignoraverit, et non consenserit, nec voluerit indicat. De quodam praeterea manso, quod illa significaverat injuste abstractum a praefato monasterio, asserit quod nulli homini, quantum sibi conscientia testimonium perhibeat, injuste unquam mansum abstulerit, sed apud regem pro eo petierit, et obtinuerit, ut missos suos dirigeret, qui diligentissime hoc inter ecclesia Remensis et Avennaci monasterii possessiones aequa lance indagantes, decernerent. Nam ipse qui sua pro Christo dimiserat, nec vellet, nec indigeret, ea tamen quae sibi commissa erant, sine ratione et lege neglenter dimittere non audebat. Adjiciens esse multa de ipso monasterio, unde ipsius, filiaeque suae indigebat auxilio: petitque ut mittat missum suum strenuum et fidelem cum misso filiae suae, qui una secum quae corrigenda sunt ibidem corrigat, et videat quam intentionem et voluntatem ipse in talibus habeat, ne ipsis et sibi periculum, quod absit, exinde maneat: petitque ut animus ipsius sit semper sollicitus, ne alienae linguae facile credat, maxime de sacerdotibus Christi; quoniam diabolus, si non potest in alio, in hoc velit intentionem ipsius fuscare, ut eam faciat in opinione indebita sacerdotum errare. Denique quod adjecerat ipsa, se pro eo suggessisse animo imperatoris Lotharii, contra ipsum fecisse illa testatur, non ut magnam, et Deo devotam decet facere conjugem. « Ego, inquit, scio quia ei multa de me dicta fuerunt contraria; sed si vult poterit cognoscere non esse vera: tamen enim non audeo reprehendere, quia Dominus est, nec in ejus persona dico, sicut legitur in Scripturis: *Qui libenter audit verba mendacii, ministros quoque habebit impios* (Prov. xxix). Videlicet qui de piis erga eum voluntarie loquentur impii. Qui illi ea dixit ex mea parte, quae mihi mandastis, aliter quam verum sit dixit, male autem interpretatus est bene dicta. Si voluisset cognoscere verum, et aliquis missus mihi de supra veniret, ut vera ex me cognosceret, sicut venit, et me qualemque Christi Domini sacerdotem suggillavit, libentissime suo animo satisfacerem. De meo autem misso, sicut dominatio be-

nigriissima vestra mandavit, ut ad eum dirigam qui ei hoc affirmet, quod de ejus infidelitate nihil velim tractare, scitis quanta mendacia nunc per istud vadunt sacculum, et quanta sinceritas debeatis in sacerdotis, et quanta merito domino meo velim servare fidelitatem. Et idcirco ne mali interpretes male bonum interpretentur, hoc adhuc facere non possum. Tamen si vult credere dominus meus Lotharius, potest veraciter cognoscere quia non tantum illi, sed nulli homini in mundo sum infidelis, et si vult credere, credat: sin autem, cum ille inter principes, et ego inter episcopos ante regem regum, et episcopum episcoporum venerimus, tunc quid inde verum sit, plenissime sine alicujus indicatione cognosceret, etc. Bertha abbatissa Avannaci monasterii pro impedimentis, quæ fratres ac servientes monasterii Altvillaris, aliarumque villarum Remensis ecclesiæ patiebantur ab hominibus ipsius, postquam in hoc regnum illa devenerat. Unde petit ut diligentiam studiumque adhiberi jubeat, ne tanta et sic insolita præjudicia hæc patitur ecclesia de ipsius vicinitate, de qua solamen et gaudium pro ipsius bonavita et sobria conversatione habere debebat. Quod si egisset, Deum proinde placibilem sibi faceret, et sanctam Mariam, sanctumque Remigium sibi conciliaret, ab ipso quoque obsequium episcopale haberet. Si vero suos corrigere parvipenderet, ipse licet invitatus aures regis inde pulsaret, ut si necesse foret, ut in tantum causa ex cresceret, ministerium ecclesiasticum, secundum regulas canonicas, in eam, suosque exereret. Irmintrudi reginæ, pro Belvacensis Ecclesiæ dispositione in pastore electione, petens ut suggerat regi, ne a quocunque in quacunque partem animus illi us indebite posset inflecti de hujus Ecclesiæ dispositione, donec ipse in ejus servitium veniens, quæ ipsi necessaria fuerint notificans, ipsius iuribus pandat; et sic quæ Deo sint placita, et illis utilis, Domino annuente, disponere procuret. Rotrudi Deo sacratæ, et cæteris sororibus monasterii Sanctæ Crucis, et sanctæ Radegundis, pro electione abbatissæ ipsius monasterii, pro qua rex præceperat Frotario archiepiscopo, et Erardo, atque Angenoldo, ad præfatum monasterium pergere, et electionem regularem ibi facere: et si cuncta concors congregatio, vel pars quamvis minor, tamen melior, Rotrudem elegisset, constitueretur in ordine abbatissæ. Si autem omnis congregatio concors illam abjecisset, et aliam eligeret, illa quam concorditer elegisset, in ordine abbatissæ maneret, donec regi renuntiaretur, et quæcunque ibi fuisset electa, omnis abbatissæ susciperet, et Odila ad suum monasterium reverteretur. Primores autem clerici et vassalli ad reginam venirent, sub cuius defensione, post Dei et sanctorum ejus, consistere deberent. Propterea, inquit, diligite sorores ante omnia: et in privatis colloquutionibus, et in publico vestro conventu, remittite et abjicite fanditus a cordibus vestris omnes injurias, et scandalorum fomites, quæ hactenus inter vos ortæ fuerunt: ut nulla de

A sorore sua vindictam, aut pro sermone, aut pro facto, vel pro aliquo despectu quærat, aut a Deo, aut in sæculo. Quia sicut Dominus protestatur, sine concordia quidquid ei obtuleritis non illi placebit: sive enim oraveritis, sive sacrificium obtuleritis, sive vos afflixeritis, sine hac charitatis concordia nihil Deo placabile erit. Quia sicut dicit Apostolus: *Etiamsi tradidero corpus meum ut ardeat, charitatem autem non habeam, nihil sum (I Cor. xiii)*. Et scitis, quia regula quam professæ estis (*S. Bened. cap. 13*), propter scandalorum spinas, quæ oriri in monasterio solent, orationem Dominicam in matutinis et vespertinis officiis, ita ut omnes illam audiant, a priore orari præcipit, ut timentes convenientiam, qua dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, omnem rancorem de corde nostro pellamus. Quæ dum prius egeritis, ne per vestram discordiam, quod absit, regularis electio de vestro monasterio pereat, adunate vos ad Dei voluntatem, et regalis devotionis unitatem, vestramque ipsam salutem, præsentem, scilicet atque æternam, cum charitatis concordia, quæ est omnium virtutum mater, et cum humilitate, quæ est custos ipsarum virtutum, atque cum vera obedientia, quæ scala est qua ad cælum pertingitur, et in vobis salubri electione concordatæ, et vosmetipsas ad regularem normam reducite, et constringite ac conservate; quia aliter, sicut melius ipsæ scitis, salvæ esse nequaquam valetis. Et sicut animos ab inquietis motibus, ita et linguas a provocativis iracundiæ, vobisque nocivis sermonibus custodite, contestante Apostolo: *Omnis clamor et indignatio auferatur a vobis cum omni malitia, et omnis sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. iv)*. Ne sicut solent homines prius dolore commoti, et postea aliquo gaudio, quasi victoriosi, obtinentes quæ desiderant, ex hilarati, de quocunque homine, quæ non conveniunt aliqua vestrum dicat: ne et patientiæ meritum inutilibus sermonibus coram Deo perdat, et si aliquis fuerit, qui aliqua provocatione quacunque vestrum ad hoc instigare voluerit, ut quæcunque indebita de quocunque proferat, qualiter illam comprehendere possit, ut rationabiliter damnare prævaleat, locum nec diabolus, nec astutus homo exinde aliquo modo habeat; sed tales vos exhibete, ut interius exteriusque decenter ornatæ dignas atque exaudibiles orationes, et pro vobis, et pro seniore ac domina vestra [*ms., nostra*], proque non solum amicis vestris, verum etiam et pro inimicis, ad aures Dei mittere valeatis.

Teutberge abbatissæ pro ordinatione Avannaci monasterii, quam ipse quondam cum Irmintrude regina disposuerat, de numero clericorum et nonnarum atque de rebus villarum ipsius monasterii, videlicet mille centum quinquaginta mansis; significans se disposuisse 20 clericos et 40 nonnas ibidem consistere posse, victumque eis providisse, et res necessarias ac ministeriales instituisse, præter luminaria, et cætera monasterii necessaria, ostendens

quod Nivardus Remorum archiepiscopus de rebus Remensis Ecclesiae monasterium Altvillarense construxerit, et frater ejus de suis proprietatibus, et quæ alii boni homines ad eundem locum dederunt, Avennacum extruxerit monasterium, quodque ad Ecclesiam Remensem tradiderit, unde et charitæ habebantur id aperte pendentes; sed per regium donum, sicut et aliæ res hujus Ecclesiae, ab externis a longo retro tenebatur tempore, etc. Richildi reginæ, significans quod quando [ms., quodam]. Laudunensis parochia episcopo vacans in sua specialiter erat providentia, malefactumque sit de elemosyna Irmintrudis reginæ per quemdam præpositum Oriniaci monasterii, postea vero huic Richildi per Uvinifridum presbyterum contra sacras leges male sit obeditum, ut regularis abbatissa de ipso ejiceretur monasterio. Ostendit autem ex auctoritate sacra, quantum inde regina periculum habeat, et quia miserit ad eam qui moneret illam hoc evadere malum; illa vero non solum non emendaverat, sed malo pejus superaddiderat, contra divinam auctoritatem, neophytam scilicet in religione novellam provehendo ad regnum propter res terrenas acceptas ab illa. Adnectens, qualiter Helensio episcopo in Laudunensi Ecclesia ordinato, monuerit illum, ut suggereret regi Karolo tam perniciosum factum dissolvere, et se atque reginam a tanto discrimine liberare. Sed quia quod monuerat perducere ad effectum non viderat, ipse præfatam regem inde communionem: sed ille, ne reginam contristaret, quod male factum sciebat, non correxit. Reducit etiam ad memoriam, qualiter præfatus rex, potente Irmintrude regina, de rebus tunc suis per concilium Parduli Laudunensis episcopi, privilegium ad idem Oriniacum monasterium a se dictari, et a cæteris episcopis firmari rogaverit, et ipse rex confirmaverit. Ille autem præsul jussioni regis obediens, non suis verbis illud privilegium composuerit; sed sicut beatus Gregorius papa de quodam monasterio a quadam regina edificato, ipsa petente, dictaverat, et ipse quoque dictaverit vel transtulerit, repetens maledictionem, quam dominus idem Gregorius (lib. II, epist. 10) contra præsumptorem illius monasterii jaculatus sit: adjiciensque, quod illa, quandiu in hac præsumptione et malefacto permanserit, quotiescunque corpus et sanguinem Domini accipere præsumeret, judicium, id est, damnationem sibi accipiet; obsecratque monens illam, ut non sensus ipsius, aut aliqujus suggestio eam decipiat, sed de remedio regis animæ, ac de redemptione sua cogitet, et quod male actum est corrigere festinet. Illud etiam quod audierat illam perpetrasse, scilicet quia præfatum privilegium, et præceptum regale de ipso monasterio abstulerat, quantum malum fecerit pandit, et hoc ideo, ut se corrigat, ne damnationem incurrat. Et quia si res, ut audierat, et mancipia de præmissa muliere neophyta acceperat, pro committendo regimine monasterii, simoniacam hæresim incurrerit: et quod quandiu eidem hæresi quisquenaverit, in

A corpore unitatis Ecclesiae catholice coram oculis Domini esse nequibit: monens ut legat capitula regule sancti Benedicti (cap. 665) de ordinatione abbatis, vel abbatissæ, et inveniet, quam graviter pro hac ordinatione in Spiritum sanctum, quo ipsa regula est promulgata, peccaverit: ex divinis institutionibus propalans, quantum periculosum malum, tam ipsa regina, quam empirix illa subierint: petens, ut quæ ille ex debito ministerii sui cum gemitu scribit, pro salute ipsius, et remedio animæ regis, benigne suscipiat, et quia magna ex fidelitate hac scribere curaverit, agnoscat. Leutgardi Ludovici Transrhennensis conjugi, pro suis missis, quos ad eundem Ludovicum regem mittebat, ut per ejus interventionem ad illius præsentiam pervenirent, et ejus intercessionem ac dispositionem rex idem strenuos missos ad Remensem dirigeret urbem, qui eam, et monasteria sibi subjecta salvare possent ab impetu supervenientis exercitus Transrhennensis. Irmingardi conjugi Bosonis incliti viri, pro rebus Ecclesiarum Dei, quam audierat sufficienter litteris sacris imbutam ab Anastasio quodam didascalo. Unde petit, ut qui eam dedit scire, dei bonum velle, et posse, atque perficere. Monens ut hortetur virum suum timere Deum, et ejus custodire mandata. De rebus etiam ecclesiasticis, quas sicut audierat ab ecclesiis abstractas suis hominibus diviserat, ut ostendat illi ex Scripturis sanctis quam grave iudicium proinde sit a Deo prolatum, et cætera. Item Berthæ uxori Gerardi comitis pro rebus Ecclesiarum sibi commissæ in Provincia sitis, quas eidem Gerardo tuendas atque ordinandas commiserat: petens ut ipsa strenna sit interventrix apud conjugem suum pro rebus eisdem. Irminsindæ euidam matronæ, pro quodam diacono, quem illa comprehendijusserat, et in servitium suum redigi, reddens rationem qualiter idem diaconus liber legitime factus fuerat, et quomodo ejus recipiens libertatem diaconum licenter ordinaverat: ostendens, quod si servus ipsius fuisset, neque libertatem habuisset, et tanto tempore post ordinationem suam sine illius repetitione mansisset, secundum sacras leges jam in servitium repeti non posset; quanto minus ille qui colonus ecclesiasticus, et non aliquis fuerat, et legitime liber factus, canonice ordinatus, et Ecclesie, atque ordinatori suo proprius erat effectus, monetque ut talem præsumptionem ulterius de ipsa non audiat, quia si hoc illa præsumeret, ipse hoc legaliter atque regulariter vindicare studeret, adjiciens illam se taliter commovere, quia charam familiaritatem ipsam habebat.

CAPUT XXVIII.

Quæ sibi subjectis monita salutis ediderit.

Sibi quoque subjectis nonnulla scribens, ut pater filios, de multis solerter instruit necessariis, tam spiritualibus quam temporalibus. Richaldo chor-episcopo, et Rodaldo archipresbytero, pro synodo comprovinciali apud Carisiacum (supra, cap. 24) palatium regium habenda: mandans ut notum faciant omnibus per omnem parochiam Remensem, ut quise

lesos existimant, ad ipsam synodum convenire pro-
curent, quosdam vero cum auctoritate invitent, et
venire commoneant. Sed et Milonem cum filia sua,
qua Fulericus abusus fuerat, et omnes qui consen-
tanei fuerunt in illa indebita conjunctione presby-
teri, et in quorum parochiis consistebant, ex verbo
Dei, et suo, atque ex banno regis ad eandem sy-
nodum convenire jubeant. Ansoldo Gerolo, et Ha-
drico, pro inquisitione cujusdam fratris Ragamfredi
ministerialis sui, et ut, si necesse esset, libera, sal-
vaque custodia detineretur, ne aufugeret, sibi-
que adduceretur. Mandans etiam eidem Ragamfredo, ex
auctoritate Dei ac sua præcipiendo, ut cum ipsis in
eadem permaneat inquisitione. Cui etiam postquam
recesserat, in alienis parochiis immoranti litteras
mittit, revocans eum auctoritate canonica, ut ad
metropolim suam redeat, et ejus se humilitati re-
præsentet; vel si de ipsius judicio quaeritur, synodo
regulari adesse festinet. Gissoldo canonicorum præ-
posito, pro facultatibus sibi commissis, et indebite
usurpatis, qui pro hac re irregulariter ab ipso dis-
cesserat, monetur auctoritate canonica, ut red-
eat, et de his, quæ illi opponebantur, satisfacere
studeat. Theodacro quoque præposito, pro eodem
Gissoldo, pro quo Irmintrudis regina precabatur, ut
partem collaborationis suæ, quæ rationabiliter ei
competebat, dari juberet; si qua vero illi debeban-
tur in hoc episcopio, eidem redderentur: quod et
idem episcopus fieri jubet, et quia dixerat se mis-
ericordiam habere ex parte reginæ ad canonicos, man-
dat ut si venerit ad eos, sicut missus reginæ vene-
rabiliter suscipiatur. Gerardo decano, pro quodam
Radulfo excommunicato, qui ad se venerat petens
pœnitentiam. Cui præcipit ut Remis eandem acce-
pturus, veniret cum femina sanctimoniali, quam sibi
conjunxerat. Jubet autem huic presbytero, ut com-
mendet aliis presbyteris, quatenus magnam sollici-
tudinem de illis accipiant, quatenus scilicet, si qui-
libet eorum infirmitate præventus fuerit, de qua se
putet evadere non posse, si promiserit, quia de pec-
cato suo ex corde pœniteat, et per dignos pœniten-
tiæ fructus illud se coram testibus emendare, ac
episcopi jussioni obedire profiteatur, absolutus exi-
stat. Sigloardo archipresbytero, Ansoldo quoque, et
cæteris quibusdam, quos inquisitionem facere de
quodam presbytero jusserat: quibus hunc ordinem
in eadem inquisitione tenere præcipit, ut quoniam,
audierat eundem presbyterum suis quibusdam fa-
cultatibus contra leges exspoliatum, suis omnibus
revestiretur, antequam suis accusatoribus respondere
cogeretur, ne contra legem fieret, et ipse præsul a
presbytero legem tollendo, eandem quoque sibi au-
ferret: præcipiens etiam, ut si comes ipse presby-
terorum rebus exspoliari jusserat, hoc illi emendare
per vadium faciat, disponens qualiter inde fiat. Si
vero ipse comes hoc fieri negavit [i. non rogavit],
ipsi qui ab eo res suas abstulerunt, eidem presby-
tero legibus emendend, de pœnitentia illorum
ipse præsul dispositurus secundum illorum reco-

gnitionem. Quod si comes ita facere noluerit,
renuntiet illi, ut ipse hoc indicet regi. Postquam
hæc acta fuerint, ita rationem hujus aggrediantur
iudicii, ut provideant ne per ignorantiam accusato-
res ipsius presbyteri rem talem alicujus impulsu præ-
sumant, unde damnari possint, sicut provideri debet,
ne presbyter injuste damnetur. Post hæc adjurent
accusatores vel testes eorum in illorum baptisma,
et aliis diversis adjurationibus, ne odio, vel invidia,
aut timore alicujus, vel hortamento de ipso presby-
tero mendacium proferant, nec pro gratia, vel
amore, aut præmio inde veritatem retineant. Notifi-
centur etiam eisdem accusatoribus et testibus, quales
personas ad accusationem presbyteri, vel ad testi-
monium super eum sacri canones recipi non permit-
tunt, et qualiter discuti debeant et accusatores et
testes. Omnia vero quæ accusatores vel testes de
singulis causis testificati fuerint, describantur,
et coram omnibus legantur, ut ita fuisse dicta
comprobentur. Describantur quoque omnes qui
in hoc placito fuerint, tam de presbyteris quam
de laicis, prout necessitas esse visa fuerit.
Et ut accusatores suam præsentiam, testes vero
juramentum jure polliceantur se daturos in proximo
placito, quod canones presbytero donent ad licentiam
se defendendi vel respondendi. Quod placitum eidem
presbytero denuntiatur ad triginta dies, ut ita præ-
paratus veniat, quo se vel canonicè purificet, vel con-
cedat. Quod si non fecerit, canonicam se suscep-
turum sententiam sciat. Mittant quoque bannum,
Dei et sacrorum canonum auctoritate, regisque ac
præsulis interdictione, ut nemo ipsi presbytero ullas
insidias præparet, aut aliquam violentiam faciat;
sed nec ejus accusatoribus vel testibus, donec ista
causa legalem diffinitionem accipiat, præcipiens
etiam quod fieri deberet de illis hominibus, qui al-
tera vice, quando ipse presbyter fuerit accusatus,
juraverunt, et suum sacramentum judicio approba-
verunt, tunc autem se perjurasse dicebant. De terra
quoque Ecclesiæ pertinenti, unde contentio ventila-
batur inter comitem et presbyterum, quid fieri de-
beret, et ut his quæ mandabat comes, obediret: aut
si nollet, proinde ad placitum coram rege et fidelibus
ipsius, tam episcopis, quam laicis veniret. Quod
si presbyter aliis obedientibus obedire nollet, ad syn-
odum comprovincialem canonicè provocaretur.
Item Sigloardo et Ansoldo, pro eadem inquisitione,
succensens eos, quod negligenter illam sint executi,
et cætera. Item pro quodam presbytero, qui ea, quæ
de suo ministerio quondam didicerat, post ordinationem
suam per incuriam fuerat oblitus, unde jusse-
rat eum aliquandiu sub custodia reclusum servari, ut
saltem per hoc amaritudo aliqua mentem illius tan-
geret, et a peccato purgaret, et cætera. Item pro je-
junio triduo, quod rex cum episcopis et cæteris fi-
delibus suis disposuerat fieri pro pace sanctæ Dei Ec-
clesiæ, qualiter fieri dederet. Item pro quodam pres-
bytero Avennaci monasterii, qui denotabatur super
esauo ipsius ecclesiæ dudum perduto. Item Si

gloardo et Rodoldo, pro quodam presbytero, cui consenserat, suadente Sigloardo, ut libello suæ professionis a regimine plebis sibi commissæ redderet se alienum, et alium in suo loco expeteret ordinandum : sed colludium quod habebat factum sibi celaverat, videlicet ut alumnus ejus sine consensu senioris sui, in loco ipsius ordinaretur, et quia xenium revadiare dolose fecerit, ut eundem suum alumnum, contra episcopale interdictum, et cætera quid inde fieri deberet exsequentia. Item Sigloardo, pro presbytero ecclesiæ sancti Juliani, qui furatus fuerat lampadem sancti Remigii, unde valde redarguit istum, quia id factum compererat, et sibi tacuerat, cum idem præsul vices suas eidem Sigloardo, teste Domino, commendaverit, qui eundem presbyterum in arctissima custodia debuerat retrudere, non per fidejussores dimittere : quod quia prius non fecerat, vel nunc faciat. Carcer quoque firmiter a vicedomino restauretur, et custodes, si necesse fuerit, adhibeantur. Item Rodoldo, succensens eum pro eo quod incaute solverit quod ipse præsul canonice alligarat, et aliis presbyteris missam celebrare permiserit in quadam capella basilicæ cortis ecclesiæ subjecta, præcipitque quid inde fieri debeat. Anselmo [i, Anselino] cuidam monacho, præcipiens ut describat omnia, quæ in monasterio, ut videtur, Altvillarensi, ante ipsius præsulis ordinationem facta, vel collata fuerunt, et quæque postea : numerum quoque fratrum ac famulorum eis scervientium, et si qua exinde suo tempore dispensata fuerunt, et in quos usus, vel per quas personas, et ita veraciter omnia describantur, ut missi dominici nihil ibi falsum possint invenire. Ratramno præposito monasterii Orbacensis similiter. Item Ratramno pro quadam præstaria, quam Amalraus canonicus habuit, et ipsius obitum collaborationem ejus idem præpositus diripi jussit. Quapropter excommunicat eum, in pane et aqua constituens tam, ipsum quam complices ejus in hoc facto, donec restituantur hæc quæ injuste abstulerant. Althario [ms., Alchano] cuidam sacerdoti vel decano, pro presbytero de Ecclesia Vindonissæ, quem Leutardus senior ipsius villæ legem et omnem auctoritatem de ipsa expulerat Ecclesia, et alteri presbytero ex alio episcopatu eandem Ecclesiam commiserat. Quem presbyterum superinductum excommunicat, ne in omni Remensi parochia missam celebrare præsumat, neque communionem ecclesiasticam accipiat, nisi forte munus viaticum, gravis ægritudinis causa, et hoc ita, ut mox si convalescerit, de parochia ista recedat. Parochianis autem Ecclesiæ prædictæ auctoritate Dei præcipi jubet, ut nullius presbyteri missam in eadem ecclesia audiant, nisi illius injuste expulsi presbyteri, donec ipsius causa diffiniatur, nisi forte idem presbyter pro infirmitate eis missam celebrare non poterit, et cætera. Altmanno monacho, atque presbytero, quem procul obedientiæ causa direxerat, pro his, quæ invenerat in quibusdam

A litteris sibi per hominem quemdam Harduici archiepiscopi datis : scilicet repntari eidem Altmanno, aspirare velle ad beneficia, et negotia sæcularia, quæ non convenirent ejus professioni et salutis. Unde præcipit, ut quantocius ad monasterium suum redeat, ubi lectioni et orationi, desiendo delicta suæ juventutis, vacare procuret, et cætera. Lantardo cuidam sacerdoti, qui de parochia Remensi Ebonis episcopi causa discesserat, quem petit, ut si qua, prout audierat, de vita et actionibus beati Remigii apud eundem habebantur conscripta, præter illa quæ ex antiquo de Ecclesia Remensi legebantur, ea quantocius, aut ipse sibi afferat, aut sub sigillo transmittat, offerens se postea eidem in quibuscunque indiguerit promptum, et prodesse paratum. B Si vero ad locum suum redire voluerit, eum libenter atque benigne recipere, et mox ut venerit, canonicam præbendam, et ordinem pristinum inter fratres concedere, et secundum quod sibi commodum, et illi opportunum fuerit, solatium, ut enim apud se manere delectet, impendere : pandens rationem, unde ille metuere solebatur, quare scilicet ipse ordinatus ab Ebone post suam depositionem, a gradibus acceptis removerit, et qualiter post modum sententiam suam temperaverit. Rodoldo præposito, et cæteris fratribus canonicis Ecclesiæ Remensis, pro receptione Odalhardi et Waltarii nepotum Isaac episcopi Lingonensis, qui ab ipsa congregatione irregulariter discesserant, præcipitque quo modo recipi, et qualiter haberi vel conservari debeant : quibus etiam pro reversione ipsorum commonitoria direxerat litteras. Pro receptione quoque Adalgaudi [ms., Adlagaudi] diaconi tam canonicis, quam monachis scribit, ostendens eum qui se recognoverat per suam negligentiam ipsius effendisse animum, se in gremio suæ delectionis, et paternitatis recepisse, quemque benigne ac familiariter fratrem, et filium suscipi, et benignitatis ei beneficia jubet impendi. Pro quo rex etiam Ludovicus precatorias ei per eundem direxerat. Rotfrido præposito, pro correctione [i, correptione] Odelcalci monachi, quem audierat inobedientem existere, et duris moribus, suæque voluntatis esse pertinemem, dæns exempla sacræ auctoritatis, quæ illi legerentur, ut se corrigeret. Gontario et Odelhardo D archipresbyteris, commonitorium ministerio ipsorum aptum describit in capitulis tredecim. Gontramno [i, Guntramne] præposito, pro famelis monasterii sibi commissi, qui suas terrulas, et debita sibi stipendia querebantur auferri ab eo, quod emendari secundum quod justum fuerit, jubet. Gothescalco monacho, qui erat prolapsus in hæresim, de quibusdam sentiis auctorum, quas ille non bene intelligebat, vel exponebat, maxime Prosperi, quarum sensum per sententias præcipue beati Augustini exponit, et cæteros idoneos proponit testes apostolicæ fidei doctores : quorum sequendam in omnibus admonet esse doctrinam, ostenditque testimoniis manifestis, Deum et bona præscire et mala, sed mala

tantum præscire, bona vero et præscire et prædestinare. Unde præscientia esse potest sine prædestinatione: prædestinatio autem non potest esse sine præscientia, et quia bonos præscivit et prædestinavit ad regnum; malos autem præscivit tantum, non prædestinavit, nec ut perirent sua præscientia compulsi. Ubi diffinitioni subscribere idem Gothescalcus pertinacissime recusavit. Scripsit quoque idem dominus Hincmarus ad monachos Altvillarensis cœnobii, pro eodem Gothescalco, ut si se recognosceret, antequam anima illius egrederetur de corpore, et spiritalem et corporalem humanitatem exhiberent illi ostendens auctoritatem ecclesiasticam ex verbis orthodoxorum super huiusmodi excommunicatis. Amalgiso et Ragberto fidelibus suis, pro rebus Ecclesie sue in Aquitania sitis, pro quibus Regimundo litteras miserat, deprecans ut eisdem missis suis adiutorium pro rebus ipsis evindicandis impenderet, præcipitque istis, ut easdem rex ex integro recipiant, et habeant in sua providentia. Petro fideli suo, pro rebus in provincia consistentibus, mittens ad eum quosdam fratres, qui cum ipsius consilio de fidelitate sua et utilitate rerum tractarent, et res ipsas ac redditus, atque facultates ipsarum disponerent. Et quia audiverat, quod quædam sine consilio ipsius Petri exinde facta fuissent, quasi ex ejus auctoritate, excusat se non id jussisse, nec voluisse: mandans ei per capitula, qualiter easdem res disponi volebant, et quæ personæ ab ipsis rebus, et de quibus villis ad se venire deberent. Errardo sororis suæ Hildegundis filio vel genero, instruit scripto qualiter erga Ludovicum regem Transrhenensem se gerere deberet, ne suum alodem, quem in Allemannia habebat, ab eo auferret, pro eo quod ipsius dominium idem Errardus dimiserat. Pro quo etiam præfatæ sorori suæ scribit, petens ut illius domum prudenter ordinet atque disponat. Plebeis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nonnunquam scribens, prudenter atque rationabiliter disponebat, qualiter res sibi commissas tractare deberent. Generaliter etiam omnes sibi commissos tam verbis, quam litteris instruens, edocebat qualiter juste, pie et caste viverent, quam reverenter atque devote jejunia constituta tractarent: pro his qui obiissent, tam episcopis, quam aliis quibuscunque personis, qualiter Domini clementiam exorarent, et ut personæ Deo placitæ in vacantibus eligerentur episcopis, tam jejuniis quam orationibus Dominum postularent. In diversis quoque synodis capitula nonnulla, et valde utilia edidit, suisque servanda dedit. Diversis nec non Ecclesiis suæ dioceseos, maxime si contigisset pastoribus viduari, consolatoria dirigens scripta, qualiter a Deo primum huiusmodi solamen requirerent, instruebat: qualiter etiam a terrenis principibus liberam sibi concedi quærerent electionem, et ut impetrarent tam per seipsum, quam per litteras et legatos suos elaborare studebat. Impe-
trata vero qualiter exercerent, et quomodo immu-

nes ab omni perversitatis fraude seipsos in exsequendo custodirent, data forma electionis edocere curabat, ad nullam specialiter intendens, personam; sed quæ concorditer ab omnibus, vel utiliter a pluribus ac melioribus eligeretur, attendens.

CAPUT XXIX.

De libro edito a se qualiter Domini vel sanctorum sint imagines venerandæ, etc.

Scripsit etiam librum flagitantibus coepiscopis fratribus suis, qualiter imagines Salvatoris nostri, vel sanctorum ipsius venerandæ sint, cum epilogo quodam metrica digesto. Respondet quoque ad interrogationes ejusdam: cur apostatæ baptizati, et impositione manus episcopalis consignati, extra ordinem diaconii, vel presbyterii ad agendam penitentiam manus impositionem accipiant. Scribit et eundem archiepiscopo de præcipuis tractans sacramentis humanæ salutis. Item eundem episcopo, ad interrogata ipsius respondens de ordinationibus episcoporum, vel translationibus de civitate ad civitatem: et de Actardo Namnetensi episcopo, qui expulsus a quodam Britonum duce, in vacante Morinensi Ecclesia aliquandiu demoratus, petente clero ac plebe provincie Turonensis, et convenientibus episcopis, in eadem metropoli fuit incarnatus. Item eundem fratri, de homine, qui cum quadam femina concubuit, et postea sororem ipsius in conjugium duxit. Scribit etiam (*supra*, cap. 21) apologiam pro se, cunctis eam legere volentibus contra eos qui calumniati sunt illum apud Joannem papam, qui synodum habuit Trecae (i. 4, Trevis), a quo et benigne idem præsul suscipiebatur, quibus et in synodo tunc respondit pro tempore, postmodum vero excusare se litteris non neglexit, asserens se decretales epistolas pontificum Romanorum venerabiliter suscipere atque tenere, cum calumniarentur inimici, has enim nolle ad auctoritatem recipere. Item de Nicæna synodo, et de abjectione, vel restitutione Hincmari Laudunensis episcopi. De hoc quoque quod calumniabantur eum dicere non majoris dignitatis esse papam Romanum, quam existeret ipse. Sed et de Karlomanno, et aliis conviciis sibi per calumniam illatis, de quibus eum veritas excusabilem reddidit. Scripsit præterea plura, ad quæ nos enumeranda sufficere non putamus.

CAPUT XXX.

De translatione corporis sancti Remigii a monasterio ipsius, et obitu Hincmari episcopi.

Exrescentibus tandem flagitiis, contra quæ velut murus inexpugnabilis semper obstiterat, gens Northmannorum per omne Francorum diffunditur regnum (*Aimoinus, lib. v, c. 41*). Et quoniam civitas hæc tunc absque muro habitabatur, accipiens ille quod sibi charius in thesauris habebat, corpus videlicet beati Remigii, silvestria loca trans fluvium Matronam expetiit, et apud villam Sparnacum idem sacrum corpus aliq. diu custodivit. Denique dum ibidem noraretur, apud eandem villam diem clausit ultimum, ejus corpus ad monasterium sancti Remigii relatum, et post ipsius sancti tumulum in sepulcro, quod ipse

sibi præparaverat, est sepultum. Cujus epitaphium A
ab eo dictatum habetur hujusmodi.

Nomine non merito, præsal Hinemarus, ab antre
Te, lector, tituli, quæso, memento mei.
Quem grege pastorem proprio Dionysius olim
Remorum populi, ut petiere, dedit.
Qui-que humilis magnæ Remensis regiminis plebis
Rexi pro modulo, hic modo verne voror.
Ergo animæ requiem nunc, et cum carne resumpsit,

Gaudia plena mihi hæc quoque potest simul.
Christe, tui clementis famuli miserere fidelis:
Sis pia cultori sancta Maria tuo.
Dulcis Remigii sibi nec devoto prosit
Jus te dilexit pectore, et ore, manu.
quare hic suppetit supplex sua membra locari,
Ut bene complacuit, denique sic oblii.

Anno Dominicæ incarnationis 882; Episcopus autem sui
32, mæne 7 et die quarta.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

*De episcopatu Fulconis, et quæ scripta quibusdam
Romanis pontificibus direxit.*

Præmisso viro Dei ad patres suos apposito, suc-
cessit in episcopatu Remensi Fulco vir valde no-
bilis, et palatinis assuetus officiis: qui fidei suæ
tenorem Marino papæ delegans, pallium ab eo,
antecessorum suorum de more, suscepit. Cui etiam
litteras misit pro concedendo debito Remensis Eccle-
siæ privilegio, atque pro commendatione regis Kar-
lomanni, in quibusdam se significat ab eodem papa
dudum fuisse cognitum tempore Joannis papæ, quando
cum Karolo imperatore idem Fulco fuerat Romæ.
Item pro quodam monasterio, quod frater ipsius
nomine Rampo, ab eo construi, testamento do-
legaverat ex rebus suæ proprietatis, quas postea
Erminfridus quidam pervaserat, qui uxorem ipsius
Ramponis viduam sibi copulaverat. Pro quo idem papa
(Joan. VIII) Errardo Senonensi archiepiscopo, in
cujus parochia idem constructum fuerat monaste-
rium, litteras direxit. Sed et Joanni archiepiscopo
Rothomagensi, in cujus idem Erminfridus diocesi
degebat, præcipiens ut eum admoneret ab hac sa-
crarum rerum pervasione cessare, quod si facere
nollet, canonicam sub ret ultionem. Adrianum quo-
que papam (Adrian. III, an. 884) ipsius Marini suc-
cessorum litteris initio pontificatus ejusdem visitare
studuit, congaudens ipsius honori, et se Romam
velle petere significat, si Deo pacem tribuente,
valuerit. Exemplaria quoque privilegiorum a Leone
(Leo IV), Benedicto (Bened. III), et Nicolao (Nicol. I)
pontificibus Romanis Remensi sedi concessorum
huic petit recitanda, et ab eo sibi conservanda,
et roboranda, atque augmentanda. De præfato quo-
que monasterio, cujus res prædictus Erminfridus
invaserat, suggerit, ut præmissis etiam archiepi-
scopis Aurardo et Joanni suæ auctoritatis præce-
ptionem dirigat, jubens quid in eum fieri debeat,
etc. Item pro commendatione præmemorati regis
Karlomanni, atque pro defensione Frotharii Bitu-
ricensis archiepiscopi, qui ferebatur accusatus apud
eundem papam per quemdam suæ dioceseos mo-
nachum quod scilicet post suæ civitatis dejectionem
a paganis factam, in alterius sedis invasio-
nem tenere insuluerit. Ostenditque quod ab epi-
scopis ipsius dioceseos, omni-que clero et populo
ejusdem civitatis sit peritus et electus, et quod

B prædecessori ipsius Marinus, ad eorum petitionem,
pium in hoc præbuerit assensum, insuper et pallio
eum donaverit, et ipsius in Bituricensi Ecclesia
promotionem scriptis roboraverit, etc. Stephano
(Steph. VI) quoque hujus Adriani successori litteras
mittens, gratiarum actiones referre curavit, quod
eum, et Ecclesiam ipsius litteris apostolatus sui
visitare, et inter varias mundi pressuras consola-
ri dignatus fuerit, et quia fratris eum et amici
vocabulo voluerit honorare, quod ipse tamen nolit
appetere, sed magis servus et subjectus existere. Si-
gnificatque se ad ipsum papam videndum properasse,
nisi paganorum vallaretur obsidione: hosque deno-
tantum milliario a sua civitate abesse, civitatem quo-
que Parisiorum ab ipsis tunc obsideri. Hanc infestatio-
nem huic regno ab octo annis jam præteritis inferri,
ut nemini extra castella procul liber aditus patere vide-
retur. Addit denique audisse se de insidiis quorum-
dam pestilentium, quas ipsi papæ moliebantur, et
satis ægre tulisse, opemque ferre, si licuisset, optare,
unum quod quibat agere, precibus videlicet pro eo
insistere. C ro Widone (19) quoque affine suo, quem
idem papa in filium adoptaverat, memorat tam se quam
ceteros consanguineos suos, quibus id notificaverat,
debitam exhibituros eidem papæ reverentiam. De eo
etiam quod illi scripserat, roborare se promptum
fore quæcumque necessaria Dei Ecclesiæ significaren-
tur, ejus suggestionem se multum per omnem mo-
dum effecisse ipsius fidelitati obnoxium, seque cum
suffraganeis coepiscopis in cultu debito sanctæ sedis
D Romanæ perseveraturum, et si quid contrarium sanæ
fidei contra ipsam emerisset, omnimodis, confutare,
Deo auxiliante, peratum existere. Sedem vero Ro-
mensem notum habeat ab antecessoribus suis (deest
præ) potius Gallicanis omnibus Ecclesiis semper
fuisse honoratam, utpote cum primus apostolorum
beatus Petrus primum destinaverit huic urbi san-
ctum Sixtum episcopum, et totius Gallicanæ regio-
nis dederit ei primatum. Hormisda quoque papa
sancto Remigio vices suas in Galliarum partibus
commiserit. Hoc ideo se commemorare, ne sedes
Remensis suis in diebus sineretur dehonestari; an-
nuncians etiam de privilegiis sibi in cunctis quæ pe-
tiit ab hujus prædecessoribus Marino, et Adriano
concessis. Itemque de jam dictis rebus Ramponis, et
earum pervasore, quem præmissi pontifices jussu-
rant ab archiepiscopis Senonice ac Rothomagensis

(19) Wido ex duce Spoletano factus imperat. an. 892.

urbis excommunicari : quibus eandem excommunicationem differentibus, idem persuasor adhuc rapta possidebat. Unde petit ut apostolica ab ipso feriat sententia, præcipiatque hic papa præfatis archiepiscopis, ne ullam in eundem excommunicando afferant amplius dilationem. De quibusdam præterea rebus Remensis ecclesiæ, quas quidam abstulerant invasores, poscit, ut ipse papa suggerat imperatori Karolo (*Crasso cognom.*) qui jam magnam ex his partem restituerat, ut bonum quod cœpit ejus precatu perficiat, et de his quæ egit ipse gratias ei agere dignetur, et cætera. Ad quæ ille respondens asserit oppido se fuisse lætatum, quod eum circa sedis apostolicæ reverentiam cognoverit anhelare, hortans ut in hac dilectione semper ardentius accendatur. Memoriam quoque Widonis ducis gratissime se suscepisse, quem unico loco filii se tenere fatetur. De Nortmannorum infestatione, quam regnum nostrum patiebatur, dolere uti propria; Deumque deprecari pro hujus populi defensione per apostolorum principum interventionem, et ut incolumis hic præsul perducatur ad apostolorum limina; quatenus etiam corporeis eum valeat ulnis amplecti, et conferre de privilegiis, de quibus sibi scripserat. Ad archiepiscopos etiam, quos petierat literas se direxisse: necnon ad imperatorem pro Remensis Ecclesiæ justitiâ deprecatorias, et pro collata benignitate grates illi referens (20).

Item literas idem præsul ad eundem papam dirigens, ac de prosperitate ipsius lætificari se inter multas tribulationum, quas a paganis patiebantur angustias, petens, præfati quoque Widonis satagit commendare favorem. De prænominata, necnon Ermisfrido querimoniam repetens, qui admonitus a præmémoralis archiepiscopis inobediens exstiterat, flagitat, ut iterum commoneantur ab auctoritate papæ archiepiscopi hunc asperius increpare, et si pervasa non reddiderit, ecclesiastico feriat iudicio. Interrogat præterea, sibi que remandari poscit, si rite valeat episcoporum fieri ordinatio in qualibet sanctorum festivitate, nisi tantum Dominica die, etc. Ad hæc etiam rescribens idem papa, gratias agit pro ipsius erga sedem apostolicam charitate, et sollicitudine, condolens de ipsius afflictione, ac pro ipsius preces se Domino fundere pollicetur allevatione, et confortans, monet in Domini confidere consolatione. Item scribit eidem præsul, pro quodam Dominico a filiis et cognatis propriis oppresso, vel expulso, hortans ut id diligenter inquirat, et ejus inde adiutor existat. Item pro quorundam suspensione Anglorum. Item eidem cum Aureliano Lugdunensi, Adelgario, Geilone [i. Gerlone], Emmennone, et reliquis per Galliam constitutis, pro querimonia Bituricensis Ecclesiæ super invasore Fortharii Burdegalsis episcopi, qui etiam Pictavensem aliquandiu tenuerat sedem, qui postea Bituricensis fuerat ad tempus a Joanne papa propter infestationem barbaricam tali tempore concessa, ut hæc remota necessi-

(20) Non exstant hæc Stephani epist.

A tate, id etiam removeretur, quod necessitas imperarat. Unde præcipit hic papa Stephanus præfatis archiepiscopis, ut ad propriam sedem illum remeare compellant. Quod si apostolicis monitis obedire contempserit, noverint eum sancti Spiritus iudicio perpetuis anathematis vinculis innodatum. Item pro Theutholdo Lingonensi episcopo, significans ad se hujus Lingonensis Ecclesiæ querimoniam pervenisse, quod obeunte Isaac episcopo, inconsulto clero et populo. Egilone quemdam monachum nuper de sæculo venientem in episcopum Aurelianus Lugdunensis ordinaverit, eisque illata vi, præposuerit nolentibus. Quo divina vocatione hominem exceleute, ne in idipsum incurrerent, concordii voto clerus, et populus Teutiboldum ipsius Ecclesiæ diaconem eligentes, ab ipso papa sibi in episcopum consecrari petierint. Sed ille uniuscujusque Ecclesiæ privilegium inconcussum servare volens, id agere distulerit, eumque præfato Aureliano direxerit, scribens ad eum, ut si cleri populi que vota in eum concordarent, et sacri canones illi non obviarent, manus huic imponere nequaquam differret. Quod fieri si ratio prohiberet, et idipsum sibi rescriberet: interim tamen alterum inibi ordinare nullo modo, se inconsulto, præsumeret simulque et Oirannum Senogalsensem episcopum a suo latere direxit exsecutorem. Quem deludens Aurelianus ad Lingonensem præmiserit urbem, pollicitus se citissime subsecuturum. Quo cum diu expectaretur, nec ipse adveniret, nec moræ suæ causam innotescere, vel papæ remandare præviderit [*pro providerit*]. Quocirca iterato clerus et populus cum decreto omnium roborato, præfatum electum Romam remiserunt, obnixæ sibi in episcopum consecrari petentes. Sed nec tunc id agere acquieverit, volens Lugdunensi Ecclesiæ collatum privilegium immutatum consistere; ideoque jam dicto Aureliano iterato rescribens mandaverit, ut quia concordii voto clerus et populus jam dictum diaconem expetebat, aut ipsum consecraret, aut quid in eo reprehensibile judicaret, rescribere maturaret. Sed is priori inobedienciæ contumaciæ adjiciens, non solum oblatum consecrare, seu quid in eo reprehensibile judicaret sibi rescribere contempserit, verum etiam contra interdicta, et sacrorum canonum statuta quemdam extraneum, et eidem Ecclesiæ ignotum, in angulo ordinatum, illis ingerere niti præsumpserit. At hi potius laborem subire, quam subijci ignoto eligentes, ad se redierint, implorantes ne pateretur ecclesiastica jura violari. « Nos autem, inquit, qui omnium Ecclesiarum in beato Petro apostolorum principe curam suscepimus, scientes inter episcopos non haberi eum, qui neque a clero electus, neque a populo est expetitus, sæpe dictum Teutholdum venerabilem diaconum, ipsorum lamentabilibus precibus inclinati, Lingonensi Ecclesiæ episcopum consecravimus, condigna sententia prævaricatoris illata, licet et aliis prævaricationibus fuerint impediti. Quapropter tux injungimus sanctionis, ut his

nostris apostolicis litteris perceptis, postposita dilatione ad Lingonensem accedat Ecclesiam, et eundem Teuthboldum a nobis solemniter consecratum episcopum, exinde vestias, omnibusque archiepiscopis et episcopis innotescas, pro tantæ contumacia ultione ejusdem Ecclesiæ specialem sollicitudinem suscepisse, pro tanti laboris maceratione, et oppressionis illatæ relevatione. Quidquid autem idem venerabilis episcopus Teuthboldus vobis ex nostra parte retulerit credite, et effectui mancipare nullo modo ambigite: utpote tuam reverentiam circa nos devotam consistere credimus. »

Ad hæc idem præsul Fulco rescribens, gratias agit pro consolatione litterarum ipsius, asserens se paratum fuisse, et esse quæcumque sibi ab ipsius papæ celsitudine injuncta fuerint adimplere; præfatam vero præceptionem de Theuthboldo episcopo explere sine mora voluisse, sed Odonis regis sui consulti interim intermissum, dum rex idem suos legatos ad eundem papam dirigeret, ac per eos jussione ipsius certissime cognosceret. Super his autem quæ litteræ ipsius papæ prosecutæ sunt, velle scilicet se omnibus Ecclesiis sua instituta et privilegia in confuso ordine intemerata servare, valde gavisos universos episcopos, in quorum præsentia hæc recitari fecerat. Consultit autem ejus auctoritatem deprecens, ut sibi rescriptis remandet, si liceat coepiscopis suffraganeis suis, qui in ejus diocesi consistunt, ordinationem vel regis, vel alicujus alterius personæ sine sua licentia et conniventia [ms. c., cohibentia], seu permissione agere, vel aliud aliquid, inconsulto suo metropolitano, aut contra interdicta sui primatis presumere. Privilegium denique a sede Romana quæsitum idem papa huic concessit, scriptumque transmisit præsul super rebus ecclesiasticis huic Remensi Ecclesiæ collatis, vel conferendis, ut nemo eas invadere, vel detinere præsumeret, et ut post ejus decessum nullo modo aliquis hunc episcopatum, vel episcopatus res occupare illicite auderet, cum interminatione hæc inhiens apostolicæ sedis censuræ. Item scribit eidem, pro altercatione quæ versabatur inter Herimannum Colonensem archiepiscopum, et Adelgarium Amburgensem et Brene-mensem [f. Bremensem] episcopum, pro qua Herimannus eidem papæ suam direxerat, et postmodum per semetipsum accesserat, proclamans ab Herimanno Ecclesiæ suæ privilegia violari, ideoque in suam præsentiam commonerat utrumque venire. Sed quoniam Adelgario veniente Herimannus defuit, tantæ liti finem imponere papa distulit, ne quidpiam præpropere judicare videretur, unde rediviva contentio futuris temporibus oriretur. Quocirca injungit huic præsul nostro, suæ ipsius papæ vice synodum convocare apud Wangionem civitatem, cum vicinis suffraganeis, limitaneisque episcopis, ad quam Herimannum Agrippinæ colonie, et Sonderodum Moguntinum cum suis suffraganeis,

A necnon et eundem Adelgarium occurrere jussit, quatenus quid cuique debeatur diligens examinatio declararet. Monet etiam fraternitatem ipsius domni Fulconis, ne sibi suam specialem præsentiam, si omnimodis fieri possit, exhibere cum eis quomodo differat; quoniam et hæc, et alia quæ imminabant ecclesiastica negotia cum ipso tractanda, ejusque terminanda consulto providerat: de quo scilicet ipsius adventu satis gratularetur, volens ad ecclesiastica deliberanda negotia ejus habere præsentiam. Alioquin monet, ut assertionem veridicam per strenuum episcopalis ordinis virum una cum ipsis abeuntem notificet qualiter se super hoc veritas habeat. Quibus si veniendi facultas defuerit, suos cum eo dirigant legatos, qui eorum vicariatione B persuncti, disceptandi et deliberandi libertatem possideant, ut nullo ulterius tempore, percepta definitiva sententia, de hac re necessarium sit vertere questionem.

Super his quoque successori hujus Formoso (Formosus papa) dominus Fulco litteras mittens, qualiter hæc a præfato Stephano papa sibi sint injuncta, significavit, et ut sibi auctoritatis suæ in his exsequendis scripta dirigeret, expetiit. Unde et iterum scribens, vehementer admirari se dicit, si litteræ suæ ad ejus præsentiam pervenerint, quid causæ fuerit cur huic responsum hujus papæ non meruerit recipere. Grates inter hæc referens, quod sui memoriam dignatus sit habere, et per abbatissam Bertham verba sanctæ consolationis sibi C mandare, eumque se videre velle, et collato sermone mutuo verba conferre. Quam rem fatetur immensum sibi peperisse gaudium, ut magis desideret ejus videre præsentiam, adjiciens sibi ab eo tempus quo ad eum veniat, remandari, locumque, et ejus sataget præceptis obtemperare. Præterea postulat, ut privilegium Ecclesiæ Remensi sui nominis auctoritate fieri jubeat, sicut etiam prædecessores suos fecisse constat: et res huic Ecclesiæ per suam humilitatem acquisitas perpetua firmitate contra omnes adversarios muniat. Adnotat etiam, qualiter Evrardus marchio sancti Calixti papæ et martyris venerabile corpus a Romana sede impetraverit, atque in ejus honore monasterium (21) in prædio suo constituerit. Quod prædium post ejus obitum ad D filium ipsius Rodulfum albatem hereditario jure devenerit: qui res ipsas simul cum memorati martyris gleba vitæ suæ diebus absque ulla contradictione tenuerit, et de sæculo migraturus easdem res cum monasterio et corpore sacro Remensi sanctæ Dei Genitricis ecclesiæ delegaverit, eandemque rerum suarum heredem instituerit. Tunc vero Hueholdus quidam sororis hujus Rodulfi maritus, munus ejusdem abbatis calumniabatur, et ab ecclesiæ Dei Genitricis jure conabatur auferre. Proinde precatur, ut quid sibi sit in talibus agendum, suis eum sacris instruat litteris, et harum collationem rerum æterna stabilitate corroboraret, atque contradicentes digna

(21) Cisionium monast. in Belgio inter Tornacum et insulas

excommunicationis ultione percellat. Scrupulum denique sibi dixit ac singultum movere, quod audierat a quibusdam, sanctam Romanam Ecclesiam turbari, paratūque se totis viribus pro ipsius honore omnimodis decertare, et eidem pape veluti domino et magistro in cunctis obsecundare. Subiecit etiam de quibusdam episcopis Galliarum, qui sibi pallium indebite a Romana poscebant sede, metropolitanos suos tali spernentes tenore, asserens quod res eadem, nisi prudenti praeclara foret sollicitudine, confusionem non mediocrem generaret Ecclesiae, magnumque charitati dispendium valeret inferre. Unde tam se quam omnem precari dicit Ecclesiam, ne scito alicujus irrationabili petitioni, sine generali assensu et litteris consentiat, ne per hoc ecclesiasticae dignitatis honor vilescere incipiat, si res indebita, quae

tenere affectatur, inconsulte tradatur.

CAPUT II.

Quae Formosus papa Eulconii, vel Karolo regi atque Odoni scripsit.

Cui rescribens idem papa Formosus, monet eum compati debere Romanae Ecclesiae, atque imminenti eas subvenire ruinae, nec ei suam praesentiam denegare: adjungens haereses undique ac schismata pullulare, nec qui ad resistendum occurreret, esse. Dicitque longo retroacto tempore perniciosas haereses Orientem confundere, et Constantinopolitanam Ecclesiam nociva schismata perturbare; simul etiam regionis Africanae legatos insistere, responsa petentes pro dudum exorto inter episcopos ipsarum provinciarum schismate. Diversarum quoque partium legationes diversa responsa petentes instare. Cujus rei gratia generalem synodum (*concil. Rom.*, an. 895) die Kalendarum Martiarum, indictionis undecimae se inchoare disposuisse, ad quam eundem, remota omni dilatione, admonet festinare, ut colloquendo, largius de his valeant pertractare, et affluentius ad consulta singula respondere. Nortmannicae gentis procellas, quibus asserebat se perturbari, plurimum dolere, et ut eos Excelsi dextera reprimat, apostolorum principum suffragiis intervenientibus, implorare. Litteras vero quas significaverat ad eum per quasdam personas primum se direxisse, ad ipsum minime pervenisse. Miserat alias etiam, pro hac eadem synodo celebranda; pridem huic quoque praesuli nostro litteras, quam decrevisse se asserit incipere mediante Maio mense, indictionis decimae. In quibus litteris fatetur Italiam tunc semel et secundo horrida bella perpessam, et pene consumptam. Orientalium vero partium se deflere vesanam haeresim in Christum Jesum blasphemiam continentem [j. conjicientem]. Mittit ei praeterea petitum super quibusdam praestariis privilegiis, commemorans beatum Remigium genti Francorum, Romanae sedis auctoritate, cum gratia Dei apostolum constitutum. Bernam quoque villam, quae inique dudum subtracta fuerat, Remensi Ecclesiae restitutam. Duodecimum quoque, sed

(22) Carolus Simplex consecratus an. 892, aetatis 12, vel 14, juxta alios.

A et ea quae domnus idem Fulco per precarias obtinuerat, Rodemiam videlicet et Margolium, Lastemnam, et Guigleium, atque Virtudem, necnon abbatiam quae dicitur Campellis, Atteias etiam et Maniacum, aliasque res quae dudum ablatae, tunc rediite fuerant Ecclesiae Remensi, restitutas auctoritate confirmat apostolica, ut eas, vel ceteras ejusdem Ecclesiae, possessiones nemo praesumat auferre, vel invadere. Sanciens insuper auctoritate beati Petri, ut nemo regum, nullus antistitem, nemo quilibet Christianus, decedente Remorum episcopo, ipsum episcopatum, vel res ipsius Ecclesiae suis compendiis applicet, neque sub suo dominio teneat, praeter ipsius civitatis episcopum. Sed et eandem metropolim non ultra constitutionem canonicam, sine regulis ecclesiasticis conveniente pastore manere cogat: neque aliter ibidem episcopum, nisi ut sacri canones jubent, constitui faciat. Promulgans etiam ac statuens, ut ea quae idem venerabilis praesul Fulco de villis hujus Ecclesiae ac facultatibus earum, usibus ecclesiasticorum ornamentorum, vel luminarium, seu sub stipendiis canonicorum, ac monachorum, atque sanctimonialium, seu matriculariorum, et hospitum, vel pauperum constituerat, perpetuo inconversa permanent, hanc auctoritatem sui decreti sub anathematis vinculo violatoribus innodatis corroborans. Imperatorem quoque Widonem coronatum eodem anno significans, indictione decima. Item ad ipsius domni Fulconis petitionem misit aliud eidem privilegium, pro monasterio Avenac, atque pro eo monasterio, quod Rodulfus abbas in honore sancti Calixti martyris et papae ex hereditario proprietatis suae jure constructum huic Remensi concesserat Ecclesiae, tam eadem canobia quam omnes possessiones liberalitate regali, vel aliorum Christicolarum munificentia Remensi collatas Ecclesiae, sive quas idem praesul acquisierat, aut deinceps acquisiturus erat, eidem Ecclesiae apostolica corroborans et stabiliens potestate. Illic quoque Lantbertum (*Lambert. imper.*) filium Widonis anno secundo imperii patris ipsius novum imperatorem factum fuisse designat. Item pro diocesanis provinciae Remensis episcopis, quod audierat, eorum quosdam hujus archiepiscopi sui audientiam contemnere, scribens eidem, ut suos conveniat coepiscopos, caeterorum quoque quos ipsum visum fuerit episcoporum collegium convenire denuntiet, ut de tanto neglecta synodali simul actione perquirant, et quidquid oportuerit canonica atque apostolica muniti auctoritate decernant, subjiciens, ut nemo a tam Deo digno se subtrahat opere, qui apostolicae ipsius particeps voluerit communionis existere. Item pro evectio-

D ne Karoli (22) ad regimen regni, quem domnus idem Fulco ad regium culmen adhuc puerum provexerat, et de criminibus Odonis regis, vel correptione ipsius, qualiter esset agenda: pro quibus rebus idem archiepiscopus huic pape scripta sua, consilium et auxilium ab eo petendo, direxerat. Unde et ad eundem

regem Odonem litteras suas idem papa delegaverit, ut ab illicitis recederet, nec eundem regem Karolum, vel quæque ipsius essent, infestaret, induciasque belli differendo daret, donec idem præsul Fulco scilicet, apostolicam sedem adire studeret.

CAPUT III.

Quæ Franciæ quibusdam præsulibus scripta legaverit.

Item ad archiepiscopos, et cæteros episcopos Gallicarum, monens ut conveniant atque commoneant eundem regem Odonem, ne illicita perpetrentur, et ne aliena usurpentur, sed bellum sedetur, et omnis hostilis commotio sopiatur, vel induciæ belli, donec Fulco Romam, ceu dictum est, adeat, edificentur; ipsique studeant interim cuncta differre, et pacem ac unitatis concordiam recreare. Item huic quoque regi Karolo, congruam dirigens admonitionem, ejusque congratulans eminentiæ atque devotioni, quam rex idem se significaverat erga sedem apostolicam gerere, qualiter ei sit in regno agendum succincte, lucideque demonstrat: quem petierat, ei panem benedictum pro pignore mittens, et de itinere præfati præsulis nostri ad sedem apostolicam monens.

Eidem quoque domino Fulconi litteras suas dirigens, hæc supradicta ad præmissas personas se destinasse scripta commemorat, ipsius videlicet suggestionem, de pace vel induciis belli inter Odonem et Karolum differendi. Item scribit ipsi pro discordia sedanda, quam audierat insurrexisse pro Maniguldi ab Alberico perpetrata interemptione. Item petens eundem pro ejusdam Grimlaici dilecti sibi sacerdotis ad episcopatum, ubi se locus obtulisset, promotionem. Idem quoque præsul Fulco nonnulla præfate pape præter præmissa reperitur direxisse scripta, tam pro sua vocatione, qua vocabatur ab ipso ad sedem apostolicam, quam pro contentione quæ versabatur inter reges Odonem et Karolum, necnon pro oppressione, quam Remensis patiebatur Ecclesia, petens ut papa, regibus scribendo, pacem imperaret. Arnulfo quoque Translhenensi auctoritate apostolica præciperet, ne Karoli regnum iniquicaret, quin potius ei auxilio esset, ut propinquum propinquo deceret. Odoni vero mandaret ne regnum istud invadere aut deprædari præsumeret: quod si auderet, apostolicæ sedis sententiam reformidaret. Item quia post admonitionem ipsius pape nec Arnulfus orbi Karoli subvenire voluit, nec Odo a pervasione regni, rapinis, ac depopulatione cessavit. Sed et Arnulfus res Ecclesiæ Remensis tam eas, quas aliquandiu injuste sublatas ipsi restituerat, quam eas etiam, quæ nunquam prius subtractæ fuerant, abstulit, ob id tantummodo, quia temerariam ejus invasionem [*Papir.*, jussionem] hic præsul recipere noluerit. Et quod Odo civitatem Remensem obsederit, innumeras etiam caedes et deprædationes exercuerit, et res Ecclesiæ Remensis suis satellitibus delevit, hujus Ecclesiæ insistens rapinis, donec Ka-

(23) Fulco consanguineus Lamberti in per-

rolus cum valido exercitus apparatu adveniens eum ab obsessa civitate depelleret. Significans etiam quod Robertus homo Arnulfi ex parochia Herimanni Coloniensis episcopi, res hujus Ecclesiæ invaserit ac diripuerit, donec eum vi ac si canem rabidum ab earum devastatione repulerit. De quo petit, ut nisi admonitus resipuerit, auctoritatis apostolicæ sententia feriatur. His se perturbationibus regni obsessum, impossibile fore significans ad ejus apostolicam se properare presentiam, dum semper expectetur bellum, nec aliter posse res regni componi credantur [*j.*, credatur]: sed ipse semper bellum distulerit, non quod inferiores, vel impares fuerint, aut de injusta causa dubitaverint, sed ne vires regi bellis attritæ, paganorum proderentur invasionibus. Unde dato placito inter se dextras securitatis invicem usque ad tempus præfinitum dederint, et cætera. Item pro eodem rege Karolo et imperatore Lantberto (23), gratiarum referens actiones, quod notificaverit sibi de ipso Lantberto, patris se curam habere, filiiq. charissimi loco eum diligere, atque inviolabilem cum eo concordiam se velle servare, asserens, quod non illum tantum diligeret pro consanguinitatis necessitudine, qua illi devinctus habebatur; verum multo magis, quia hujus pape venerator et amator existeret. Precatur autem, ut idem Karolus rex cum prædicto Lantberto in amicitia jungeretur, et Odoni, vel proceribus regni, pro causa pacis papa rescribat, quo Karolus ad regnum hæreditario sibi jure debitum proficiat. Et quamvis nunc [*ms. j.*, tunc] totum non posset suscipere regnum, saltem partem aliquam honori suo condignam, concorditer et juste regnum dividendo, illi conservent. Subjungens acturum se quod sibi apostolicus idem pontifex præceperat super transgressoribus et sacrorum violatoribus Richardo, Manasse, atque Rampone, mox ut coepiscopos suos in unum potuerit congregare. Id tantum papa remandet, quoniam æterno illos anathematis vinculo innodaverat, si liceat eis ad poenitentiam conversis aliquid impendi misericordiæ, vel eos ad poenitentiam suscipi, seu quis modus ipsius esse debeat poenitentiae. De Rampone vero asseverat, quia in solum Teutboldum episcopum reus existeret, nihil culpæ in Walterum Sononensem admiserat, ad quem comprehendendum nec præsens fuerat, nec adiutorium, vel consensum ad id agendum præbuerat. Item pro Herilando Tarwansensi episcopo, cujus episcopio a Nortmannis depulso, cum necessitate cogente ad se venientem, sicut oportebat, susceperat, quemque visitatorem cuidam viduatæ Ecclesiæ constituerat, ut visitando sustentationem interim, dum episcopus ibi ordinaretur, ex illa caperet. At quia homines præfate Tarwansensis parochiæ barbaricæ videbantur esse feritatis et linguæ, supplicat ut responso pape mereatur certificari, si hunc viduatæ debeat præponere plebi, et alterum ei liceret in præmemorata ipsius Eccle-

sia subrogare, qui acceptior propter parentelam et linguam, in eodem loco posset existere. Idem vero papa rescribens ei, laudibus attollit eundem congratulans ejus dilectioni atque sollicitudini, quam gerebat erga Lantbertum imperatorem, de cujus fidelitate et stabilitate monet eum semper fieri sollicitum, veluti consanguinitatis propinquum, asserens se cum ipso tantam pacis et dilectionis habere concordiam, ut nequeant aliqua jam ab invicem pravitae seungi. Notificat quoque Richardum, Manassem atque Ramponem excommunicatos a se, atque perpetuo ligatos anathemate, pro eo quod tam nefandissima perpetraverint, ut Teutholdo [ms., Theobaldo], Lingonensi episcopo, oculos eruerint, Walterium Senonensem, propria depulsum sede, custodiæ mancipaverint, mandans ut secum de his sentiat, et convocatis omnibus suffraganeis suis episcopis, canonicum super eis quod exercuerat iudicium pari modo determinet. Item scribit eidem archiepiscopo pro Berthario quodam presbytero, quem clerus et plebs Ecclesiæ Catalaunensis consensu regis Odonis ad episcopatum dicebatur elegisse, succensens quod hunc vocatum canonicè noluerit consecrare, sed in transitu defuncti episcopi Ecclesiam ipsam Herilando Tarwanensi episcopo beneficiali more ferebatur contulisse. Postea quendam Mancionem nonnullis criminibus irretitum in eadem Ecclesia, quasi episcopum ordinaverit, cumque prænominatus Bertharius apostolicam præsentiam vellet adire, comprehensus sit a quodam Conrado hujus domni Fulconis vassallo, de Ecclesia tractus, et in exsilium per unum mensem delegatus. Unde et evocans hunc nostrum præsulem, mandat expresse, sed fraterne, ut suam denominatio tempore non differat ei exhibere præsentiam, habens secum præfatum Mancionem, et jam dictum Conradum, cum quibusdam denominatis coepiscopis suis, et cætera.

CAPUT IV.

Quæ Stephanus papa Fulconi, et quæ Fulco eidem papæ rescripserit.

Stephano (Stephano VII) quoque hujus Formosi successoris scribens idem dominus Fulco, devotionem quam erga Romanam sedem gerebat conabatur ostendere, et quod limina ereberrime cupiverit apostolorum adire, sed diversis obstantibus discriminum causis, hæc vota nequiverit adimplere: ubi significat Odonem et Karclum reges in pacis tandem concordia, se studente, connexos. Cui remittens hic papa litteras suas, a se suscepisse fatetur, ipsius non admittens, imo reprehendens excusationem, eo quod alii homines eandem sedem adirent, et ipse fateatur fas sibi alicui non fuisse concessum. Denuntiat ergo synolum se per mensem Septembrem imminentis indictionis quintæ decimæ certissime celebrare statuuisse: ad quam censendo vocans hunc archiepiscopum, monet expresse, quatenus omni mora repulsa, omnique excusatione amota, eodem tempore suam specialem præsentiam eidem, synodoque omnino exhibere maturet, quod si præ-

termiserit, canonicam in eum ferre sententiam minime retractabit. Rescribens autem hic venerabilis præsul eidem, quam semper haberit devotionem circa gloriosam principis apostolorum sedem, ejusque sanctos præsules, pandere nititur, asserens se tunc variis oppressionibus aggravatum, ac diversis ascriptum perturbationibus, præsentia corporali eandem adire sedem non valuisse; dilectos autem filios hujus Ecclesiæ illuc destinasse, ad itineris sui enarrandas incommoditates viva voce. Quem iam quoque consacerdotem suum ad id exsequendum se direxisse. Plura se scribere non præsumpsisse, quia senserit in epistola sibi ab ipso directa dura se satis invecione multatum: et hoc sibi non modicum incussisse miraculum, quod ita tunc primæ ipsius litteræ graviter eum perculerint, cum eatenus ab ipsa sede nihil aliud nisi mellitum ac dulce, prædecessoribus suis sibi scribentibus, venire consueverit. Quod peccatis tamen suis imputans, ut de malo suo se merito contristari, sic de correptione ipsius se fatetur letificari: revolvens fieri potuisse, ceu quodam designat ad se perlatum rumore, ut a quibusdam minus charitate repletis aliter de se audisset, quam veritas se haberet. Unde petit, ne facile hujusmodi personis aurem accomodet, donec (ut scriptum est) rem quam nescit diligentissime investiget (*Job xxix*). Adnectens simpliciter, uti ab ipsis pene cunabulis educatus canonicis fuerit disciplinis, donec a glorioso rege Karolo imperatoris Ludovici filio, in palatium ac domesticis ejus sit assumptus obsequiis. Sicque in aula palatii perseverans usque ad tempora Karlomanni regis, Ludovici junioris filii, nepotis ejusdem Karoli, quando a sanctis provinciæ Remensis episcopis, necnon a clero et plebe hujus urbis electus sit, et episcopus ordinatus. Ubi qualiter hanc Ecclesiam paganorum infestatione laborantem repperit, et ut pro pace ipsius ad posse desudaverit, legati sui, vel aliorum hæc scientium petit explorari narratione. Asseverans præmissa se non arrogantia explicare, sed ut noverit, conjiciens quia qui sic enutritus, et taliter fuerit ante episcopatum conversatus, hoc sibi potius onus quam honorem, non elationis instrumentum, sed humilitatis esse servitium. Subnectit autem, quod si aliqua regno quies concessa fuerit, et ab Odone rege licentiam impetrare valuerit, ad ipsius beatitudinis vestigia tandem aliquando properare studebit, dum sibi viæ patuerint, quæ tunc ab Zendeboldo Arnulfi regis filio erant obstructæ: qui Ecclesiam quoque Remensem multis affligebat injuriis, res ejusdem suis impertiens subditis. Cujus tyrannidem apostolica petit auctoritate reprimi, dicens, quia in tam periculoso et necessitudinibus pleno tempore suam Ecclesiam noxium esset deserere.

CAPUT V

Quæ regibus quibusdam Fulco scripta direxerit.

Totius itaque regni curam agens idem dominus archiepiscopus Fulco, litteras dirigit imperatori

Carolo (24), regis Ludovici Transrhenensis filio, pro tutela et defensione regni Francorum, quod in his partibus a Nortmannis multipliciter opprimebatur : asserens illud, auxiliante Deo, hactenus fuisse protectum, quandiu patrum et avorum ejus, ac filiorum ipsius regebatur dominatione. Tunc vero illis feliciter humana excedentibus, postquam se proceres regni ejus imperiali commiserant tuitioni, eos undique secus multi superaggravant casus. Memoratque civitatem Parisiorum, quam caput asserit et introitum regnorum Neustriae atque Burgundiae, barbarica cingi obsidione, citoque capiendam, nisi Dei subventum fuerit clementia. Quae si capta fuerit, totius dispendium regni se perperuros; tamque periculose haec jam mala grassari, ut a praedicta urbe Remos usque nihil tutum remanserit : nulla nisi perversorum Christianorum barbarisque consentientium securi sit habitatio, quorum multi, Christianam deserentes religionem, paganorum se societati conjunxerant, ac tuitioni subdiderant. Scripsit et ad eundem imperatorem pro percipiendo a sede Romana pallio, roborandisque datis olim a Romanis pontificibus Ecclesiae Remensi privilegiis.

Arnulfo regi Transrhenensi litteras mittens, pro causa regis Karoli, quem parvulum adhuc unxerat in regem, reddit causas ejus protectionis, eo quod audierat motum fuisse animum ipsius Arnulfi contra se pro hac perpetratione : commemorans quod decedente Karolo imperatore, hujus Arnulfi avunculo, in ipsius Arnulfi servitium fuerit profectus, cupiens ejus suscipere dominium et gubernationem; sed ipse rex eum sine ullo consilio vel consolatione dimiserit. Unde cum nec in eo sibi spes ulla remansisset, coactus sit ejus hominis, videlicet Odonis, dominationem suscipere, qui ab stirpe regia existens alienus, regali tyrannice abusus fuerit potestate, ejus et invidus hactenus dominium sustinuerit. Et quoniam hujus Arnulfi dominatum desideraverit, idcirco in ipsius servitium profectus fuerit. At postquam nullum consilium in ipso reperire valuit, hoc solum quod restabat egerit, eligens eum regem habere, quem solum post ipsum de regia ipsius habebant progenie, et ejus praedecessores ac fratres exstiterant reges. De hoc etiam, quod idem rex in culpa trahebat, quare non id ante fecissent, reddit rationem, quod quando Karolus imperator decessit, et idem Arnulfus regimen hujus regni suscipere noluit, hic Karolus adhuc admodum corpore simul et scientia parvulus existeret, nec regni gubernaculis idoneus erat, et iustante immanissima Nortmannorum persecutione, periculosum erat tunc eum eligere. Ut vero ad eam viderent perductum aetatem, in qua salubre sibi consilium dantibus assensum praebere noverat, susceperunt eum secundum Dei honorem, ut regno consuleret, volentes eum ita instituere, quatenus huic regno, et ipsi Arnulfo proficiuus valeret existeret. De eo quoque quod sine ipsius Arnulfi consilio praesumpserint hoc agere, morem Francorum gentis

(24) Carolus Crassus de quo supra.

asserit secutos se fuisse; quoniam mos semper fuerit, ut rege decedente alium de regia stirpe, vel successione, sine respectu vel interrogatione cujusquam majoris, aut potentioris regis eligerent. Hoc more hunc regem factum ipsius fidelitati et consilio committere voluerint, ut ipsius adjutorio et consilio uteretur in omnibus, et ejus subderetur tam rex, quam universum regnum praecipis et ordinationibus. Praeterea quod audierat huic regi suggestum, quia contra fidelitatem ipsius, et propter privatum hoc egerit commodum, infert quod Aschericus ipse, qui haec jactasse videbatur, antequam de re hujusmodi aliquid idem archiepiscopus agere conaretur, venerit ad se, praesentibus Heriberto et Ectfrido [ma., Exfrido, Erfrido] comitibus, et consilium, simulque auxilium quassierit, quid agere deberet de jussionibus Odonis, qui res importabiles ei praecipiebat. Ex parte quoque filiorum Godfridi consilium petierit de malo, quod eis Odo facere conabatur, rogaveruntque ut tale caput communi consilio statueretur, per quod securi possent esse sublati, intendentes vel in Widonem, vel in hunc regiae prosapiae Karolum, et simul considerantes qui adfuerant, ad quem melius attendere deberent, visum illis est, propterea acquirendam regni utilitatem, et ipsius Arnulfi cavendam contrarietatem, propterque rectum, congruumque regii generis principatum, ut ad hunc Karolum se converterent, credentes quod Arnulfus hoc de propinquo suo gratum haberet, ipsique et regno praesidium ferret. Quod autem jactatum audierat, causa Widonis hoc eum fecisse, ut hac arte illum subintroduceret in regnum, et dimisso puero Karolo, se verteret ad Widonem : asserit livore invidiae, contra se scienter haec falso fuisse jactata, aut etiam quod qualis erat ipse qui talia diffamabat, talem eundem posse fieri sentiebat; ipse vero nec se talem fore, nec talibus ortum natalibus recognoscebat. Praedecessores quoque ipsius regis nequaquam talia ingenia in progenitoribus suis experti fuerant, quos in omni fidelitate ac regni utilitate probatos habuerint; ideoque illos honorifice sublimaverint. Quapropter erubescendum eidem regi fuisset, ut hoc de se crederet, vel infamia se tali notaret. Denique quod audierat ipsi Arnulfo dictum fuisse, quod hic Karolus filius Ludovici non fuerit, asseverat neminem se posse credere fore, qui eum si viderit, et parentum ipsius effigiem cognoverit, non recognoscat illum de regia processisse progenie : quaedam quoque patris sui Ludovici signa gestare, quibus agnoscat filius ipsius fuisse. Possit ergo Arnulfi regiam maiestatem, ut haec vera [j. verba] dignanter accipiat, nullusque animum ipsius contra hunc regem innocentem, propinquum suum commovere valeat. Sed utrum haec quae asserit ita se habeant, in sua praesentia, fideliumque suorum examinari faciat, et ad debitum finem perducatur, cogitans qualiter antecessores sui regni statum gubernaverint, et quoniam regalis

culminis successio semper hucusque vigerit. Tunc vero ille tantum princeps, et hic parvus propinquus, ius Karolus, de tota regali stirpe remanserint; perpenderitque quid contingere possit, si eum debitus cunctis casus repositus, cum tot jam de aliena stirpe reges existant, et adhuc sint plures, qui sibi regium nomen affectent, quis post ipsius decessum adjuvabit ejus filium, ut ad debitam sibi regni concordat hereditatem, si contigerit hunc sibi propinquum cadere Karolum. Adnectit etiam, quod in omnibus pene gentibus notum fuerit, gentem Francorum reges ex successione habere consuevisse, proferens super hoc testimonium beati Gregorii papae (hom. 10). Subjicit etiam ex libris Teutonicis de rege quodam Hlmenrico nomine, qui omnem progeniem suam morti destinaverit impiis consiliis cuiusdam consilarii sui, supplicatque ne sceleratis hic rex acquiescat consiliis (GAEC., in *Evang.*), sed miseretur gentis hujus, et regio generi subveniat decedenti, satagens ut in diebus suis dignitas successionis suae roboretur, et hi qui ex alieno genere reges exstant, vel existere cupiebant, non praevalerent contra eos, quibus ex genere honor regius debebatur. Assertitque se misisse Aledrannum (ms. *Papir.*, Alerannum) ad eundem Arnulfum, suggerendo ut quoscunque sibi placeret, ex his qui Karolum regem constituerant, in suum pergere servitium praeperet, qui coram sublimitate ipsius hac ita esse rationabiliter ostenderent. Flagitans etiam orat, ut hac praemissa benigno rex tractet animo, et hanc sciat ipsius esse devotionem, vel intentionem erga ipsius fidelitatem, ut hic Karolus ad ipsius consilium in omnibus, quae acturus est, respiciat, et ipsius pietate tutus consistat, et ut nemo hujus regis animum ab auxilio istius regni, vel ejusdem Karoli deflectere valeat. Item ad eundem regem, significans ei de fidelitate et devotione, quam erga ipsum habebat, et quia in ejus servitium ad ipsius iussione properare desiderabat. Promissionem quoque, quam rex suus Karolus eidem Arnulfo, qui regnum sibi contradiderat, promississet, manere inconvulsam, tam in ipso rege, quam in subditis sibi. Et quia proponeret idem Karolus Odonem inimicum sibi regem, et insidias sibi magnopere parantem armis aggredi. WIDONEM imperatorem legatione suarum visitans litterarum, admodum sede ipsius gaudere fateatur gloria et exaltatione; mirari vero atque turbari, quia nullis nuntiis jam longo tempore transacto sibi aliquid de statu et prosperitate sua notificaverit. Exorat autem, ut regi suo Karolo suffragium impendat, et talis erga ipsum existat, qualem eum erga propinquum existere decet; et ut celerius illum scire faciat, qualem voluntatem circa ipsum habeat. De Arnulfo quoque rege significat, quod non velit eidem Widoni pacem servare. Karolum denique sedi apostolicæ suam epistolam dirigere, orationibus se commendando papæ, atque ipsius petens roborari benedictione, et ut idem papa hujus

(25) Sunt verba Jchu ad Josaphat regem Juda,

A Widonis eum conjungat amicitia. Poscit etiam, ut eidem regi de amicitia sua per suum missum, aut per sua scripta Wido remandet. Sed et suis, vel Ecclesiæ sibi commissæ compatitur injuriis, quas fidelitatis ipsius causa tolerabat. Notificat etiam abbatiam sancti Martini a rege sibi concessam (ms., commissam), rogans ut res ejus, quæ in regno ipsius erant, in suatutela Wido recipiat.

Odoni regi litteras dirigens, rogat pro concedenda Ecclesiæ Laudunensi post decessum Didonis episcopi, electione libera, ostendens non oportere violenter eos ad eum, quem noliit, suscipiendum compelli. Precatur etiam, ut eandem Ecclesiam ab quo inquietudine degere jubeat, neque res ipsius a pervasoribus deprædari sinat, ne particeps diripientium fiat, si talia fieri permittat. Karolo regi suo scribens, indignatur valde sibi perlatum, quod pravia quorundam consilii vellet idem rex se sociare Nortmannis, ut illorum auxilio ad regni decus obtinendum juvari posset. « Quis enim, inquit, qui volis sicut oportet fidelis est, non expavescat, vos inimicorum Dei amicitiam velle, et in cladem ac ruinam nominis Christiani pagana arma, et fœdera detestanda suscipere? Nihil enim distat, utrum quis se paganis societ, an abnegato Deo idola adoret. Nam si (ut ait Apostolus) mores bonos colloquia prava corrumpunt (I Cor. xv), quanto magis corrumpitur castitas animæ Christianæ ethnicorum consiliis et societate? Neque enim poterit non imitari quod assidue viderit, quin potius assuescet paulatim, et quasi vinculo male consuetudinis trahetur ad facinus. Certe progenitores vestri reges, deposito gentilium errore, divino cultui se sublimiter subdiderunt, et a Deo semper auxilium expetiverunt, propter quæ et feliciter regnaverunt, et regni hereditatem ad suos posteros transmiserunt. Vos econtra nunc Deum relinquitis. Dicam certe, licet nolens, quia Deum relinquitis, cum vos ejus hostibus sociatis. Unde et merito prophetica illa vox ad vos dirigitur, quæ quondam ad regem (25) Israel similia facientem directa est: *Impio præbes auxilium, et his qui oderunt Deum amicitia jungeris (II Par. xix)*. Et certe cum deberetis multis præteritis terminum ponere, et rapinis et deprædationibus pauperum renuntiare, ac pro his omnibus pœnitentiam agere, nunc ad majorem iram Dei provocandam, his qui Deum ignorant, et in sua feritate confidunt, vos conjungitis. Credite mihi, quia nunquam sic agendo ad regnum pervenietis, imo velociter disperdet vos Deus, quem irritatis. Hactenus quidem de vobis meliora sperabam: nunc video vos cum omnibus consanguineis (ms. j. *Papir.*, consentaneis) vestris perituros, si tamen hoc vere vultis agere, et talibus consiliis acquiescere. Revera qui tale vobis dant consilium, non fideles, sed per omnia infideles esse comprobantur, quos si audire volueritis, terrenum simul et cœleste regnum amittetis. Deprecor itaque vos per Deum, ut tale deseratis consilium, neque

velitis vos in æternum præcipere interitum, et mihi cæteri que, qui secundum Deum volis fideles sunt, æterni doloris afferre dispendium. Melius enim fuerat vos non nasci, quam diaboli patrociniū velle regnare, et illos iuvare, quos deberetis per omnia impugnare. Scitis enim, quia si hoc feceritis, et talibus consiliis acquieveritis, nunquam me fidelem habebitis, sed et quoscunque potero a vestra fidelitate revocabo, et cum omnibus coepiscopis meis vos et omnes vestros excommunicans, æterno anathemate condemnabo. Pro fidelitate quam vobis servo, hæc gemebundus scribo, quoniam cupio vos secundum Deum et sæculum semper esse honoratum, et non Satanae, sed Christi adjutorio, ad debitum vobis conscendere regni fastigium. Regnum enim quod Deus dat, firmum habet fundamentum; quod vero per injustitiam et rapinas acquiritur caducum est, et cito deciduum, nec poteris diu permanere.

Lamberto imperatori congratulationis apices dirigens, notificat quid sibi de ipso dominus papa Formosus suis litteris intimaverit: quod scilicet eundem imperatorem multum dirigeret, et in omnibus ei consulere, loco charissimi filii, atque indissociabilem vellet ad eum servare concordiam. Hortatur ergo hunc principem, et admonendo flagitat, ut tantæ benignitati ejusdem papæ gratus existat, illum ut patrem piissimum diligit, omnemque illi fidelitatem, et obedientiam servet, ejusque monitis, ut verus filius, obtemperet, et sedem Romanam digna veneratione honoret. Ita enim vestrum, inquit, perenni soliditate stabilietur imperium, et contra omnes inimicos, et hostes vestros divinum vobis auxilium suffragabitur, fietque ut omnibus adversariis, divino adjutorio, semper superior et fortior sitis. Recordamini, quæso, avunculi vestri et æquivoci Lamberti illustrissimi, qualis erga sanctam Romanam sedem fuerit, qualemque exitum consecutus sit, et caute ne in idem exemplum deveniatis, si aliquid simile agere volueritis. Domnum etiam apostolicum deprecamini, ut eum dignetur absolvere, et pro illo apud Deum intervenire. Pro me quoque attentius postulo, ut ejus mihi benevolentiam concilietis, quatenus tam de me, quam etiam de sede Remensi mercedem dignetur habere, et sua illi privilegia inviolabiliter custodire, sicut omnes sancti prædecessores ipsius semper fecisse noscuntur: et si aliquis unquam [j, nequaquam] aures clementiæ ipsius inquietare, et de nobis sinistri aliquid dicere præsumperit, non prius obloquentibus credere, donec per me, aut certe per suum, vel meum missum, quod verum sit, possit agnoscere. De cætero cognoscat imperialis dignitas vestra, Ramponem propinquum vestrum, et meum, ab eodem domino apostolico excommunicatum, sicut ex ejus litteris agnovimus. Pro quo obsecro mansuetudinem [ms., mansuetudinem] vestram, ut eum deprecemini, quatenus illi locum pœnitenti, et quod admisit emendandi non

deneget, nec eum perpetuo anathemate innodatum irrecoverabiliter perire sinat; sed quam illi placet, pœnitentiam et satisfactionis mensuram illi injungat. Nobis etiam et universis Italiæ, vel Galliæ episcopis, quibus de ejus damnatione scripsit, vicissim de sua misericordia quid illum agere, et qualiter esse conveniat, rescribi jubeat.

Albrado regi Transmarino amicabiles litteras mittens, grates refert, quia tam bonum virum et devotum ecclesiasticisque regulis congruentem destinaverit episcopum in civitate Cantaburg nomine. Audierat enim, quod perversissimam [ms., perversissimam] sectam paganis erroribus exortam, et in illa gente tunc usque relictam, verbi mucrone satageret amputare. Quæ secta suggerere videbatur:

B episcopis et presbyteris subintroductas habere mulieres; ad propinquas quoque generis sui, quisque vellet, accedere insuper et sacratas Deo feminas incestare, et uxorem habens concubinam simul habere. Quæ omnia, quam sanæ fidei sint adversa documentis manifestat evidentissimis, ex sanctorum Patrum probatis [ms. j, prolatis] auctoritatibus. Richildin reginam, vel imperatricem litteris commoneans atque redarguens, dolore multo se fatetur esse correptum, pro fama non bona, quæ ad ipsum de vita, vel actibus ejusdem reginæ pervenerat: quod scilicet esset diabolus, ubi fuisset illa, magis quam Deus, cum forent circa illam quæ contra salutem militant animæ, id est, iræ, rixæ, dissensiones, incendia, homicidia luxuriæ, rapinæ quoque pauperum, perversiones ecclesiarum. De quibus omnibus debita sollicitudine et pastoralis diligentia commoneat eam, ut transferat se de tantis malis ad fructum æternæ salutis: proponens ei quadrivium, vel quadrigam virtutum, quam assumens et ascendere nitens, apprehendat ea quæ sunt sapientiæ, atque sanctimonie, ac felicitatis æternæ. Velamen quoque Christi, quod assumpserat viduitatis, incorruptum servare studeret, ut illud inviolatum Deo repræsentare posset, nec propere vellet ad inferos, ut inveniat inestimabile malum multarum, quas ei propalare nititur, miseriarum. Perpendat, si est amica Dei, vel soror. Quod si non est sine intermissione det operam [Tit. ii], ut esse possit, etsi non candore virginitatis, studio tamen continentie salutaris, recte credendo, Deum ac proximum diligendo, pietatis opera faciendo, sobrie et juste et pie vivendo [Hebr. iii]; attendat ut vitam corrigat donec hodie cognominatur, ne incidat in laqueum confusionis æternæ, dum non recogitat quam velociter præsens hodie transeat. Parcat animæ suæ, et attendat ut Deo proxima fiat, et habeatur columba per simplicitatem [ms., habeat columbæ simplicitatem] et innocentiam, ut audire mereatur a Christo cum exierit e corpore. Hiems transit, et recessit, columba mea venit, mecumque requiesce [Cant. ii], sedens in dextera Patris mei. Multumque, se ideo loqui asserit, quod de ipsius salute plurimum sollicitus sit, optans

ut vere fiat regius, ornando virtutibus viduitatem suam, præ oculis habens diem mortis, vel resurrectionis sue, audiatque Apostolum dicentem: Evigilate justi, et nolite peccare (I Cor. xv). Det tandem Deo suo gloriam, et operetur salutem propriam, divertat a malo, et faciat bonum (Psal. xxxvi). Oratque exoptans ut correptio sua et emendatio necessaria salubrisque compunctio tangat cor ejus, ut tandem aliquando respiciat diaboli laqueis; gratia quoque Dei resuscitet eam de sepulcris vitiorum (II Tim. ii), et cætera. Febricitantem quoque in malis, faciat eam firmam et stabilem Deus, fixamque in bonis, ut hic et in æterna vita possit gaudere cum sanctis. Quod si consilium nostrum, inquit, audieritis, tales vobis erimus, quales esse debemus, in omni fidelitate et reverentia atque debito servitio, et quod his omnibus majus est, erit vobis Deus propitius, auct optamus, et oramus. Alioquin volumus, ut scintilla reuera quod pro vobis volumus incurrere offensio- nem Dei, sed secundum ministerium nostrum, faciamus de vobis, quod canonica nobis jubet auctoritas. Quod quam inivis faciemus, Deus testis est, non enim possumus discredere ab Apostolo, qui dicit: Quamdiu Apostolus sum gentium, ministerium meum honorifico (Rom. xi); et: Dei adiutores sumus (I Cor. iii); et: Deus est, qui operatur in nobis (Philip. ii); et: An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? (II Cor. xiii.) Unde precor Deum in conscientia mea, ut adhaereant cordi vestro verba mea, et ipse qui per me loquitur, hæc in auribus vestris per seipsum loquatur in corde vestro. Deus omnipotens ad vota nostra manum suam de alto, et liberet vos de cæculento hujus sæculi profundo.

CAPUT VI.

Quæ diversis scripserit episcopis.

Diversis etiam præsulibus diversa reperitur direxisse scripta, pio sale respersa, et divinis auctoritatibus referta. Flothero archiepiscopo pro rebus Remensis Ecclesiæ in sua conjacentibus diocesi, quæ ab invasoribus non modicum patiebantur dispendium: monens et rogans, ut memor ministerii sibi a Deo collati, et apostolicorum præceptorum, quorum plura subjungit exempla, his persuasoribus auctoritate canonica interdicat, ne de rebus hujus Ecclesiæ amplius præsumere andeant, sicut [rectius si] offensam domini, sanctorumque ipsius incurrere nolint. Rostagno Arelatensium præsulì, grates referens, quod eum de rebus Ecclesiæ Remensis sollicitum esse compererat, quas sub ipsius providentia, et tutela constituerat; sed audiebat eas a quibusdam pravis invasoribus infestari, vel usurpari. Unde hortatur, ut eosdem pervasores, nisi respiciant, districta percellat excommunicatione, si non iudicet rem hujusmodi ad apostolicam sedem deferri. Herimanno Agrippinensium archiepiscopo significans se desiderare cum ipso, cæterisque dioceseos ipsius episcopis loqui, et de necessariis Ecclesiarum causis, ut ab eodem sibi suggestum fuerat, pertractare:

Id tamen insurgentibus Nortmanni re persecutionis turbinibus impediri. Ut autem opportunitas se temporis aperuerit, maturata facilitate adimplere conari. Intimat præterea res quasdam Remensi Ecclesiæ in ipsius parochia perverso jure a quibusdam pervasoribus possideri. Qua de causa expetierat Arnulfum regem apud Warmaciam, ut ipse Willeberto præsulì hujus prædecessori præciperet, quatenus ipse super hoc negotio, secundum edicta canonum ageret. A quo scilicet rege, idem etiam Herimannus super hoc ipso legatus, ad præmissum episcopum fuerat destinatus. Sed quia idem Willebertus præceptum regis in hoc adimplere non potuit, hunc monens rogat, ut eosdem pervasores, vel qui res ipsas inquietare conantur, animadversione canonica feriat, nisi a ea pla præsumptione respiciant. Decretum quoque Symmachi papæ eidem Herimanno dirigit, ubi quid de talibus sit agendum manifestissima possit assertione cognoscere. Item eidem, pro quibusdam rebus hujus Ecclesiæ super Rhenum sitis, in loco qui dicitur Bothert [j. Robert], quas Maingaudio [j. Maingaud] commendaverat: quo defuncto, petit ut idem præsul Herimannus eas tutandas suscipiat. Quemdam etiam Wibertum, qui res alias Remensis Ecclesiæ tenere videbatur, admonet, ut eas cum amicitia sibi restituat. De rebus quoque ejusdam abbatis sibi a rege concessæ, quæ in partibus ipsius Herimanni conjacebant, rogat ut eas ab extraneorum pervasione defendat, et cætera. Waltero Senonensis Ecclesiæ archiepiscopo, pro causa Hildegardis abbatisse, de qua placita quædam constituerat, sed ad nullum idem Walterus, partim occupatione, partim infirmitate pressus, attenderat. Unde præscribit eidem, quæ res ipsa finem legitimum sit habitura; precansque monet ut nullatenus omitat, quin ad id placitum veniat. Si vero non venerit, ipse tamen, salva charitate, quod agendum est, auctore Deo, inde perficere conabitur: et quod hactenus id distulerat, non quasi auctoritatem, aut privilegium hoc agendi non haberet, egerat; sed potius causa dilectionis ipsius, quam per omnia inviolatam servare cupiebat. Petit etiam ut præfatam abbatisam sibi idem Walterus, utpote diocesaneam suam, præmoneri faciat, quo ne velut ignaram, se a conventu ipsius subtrahere, sed potius die prænomi- nata præsentem studeat exhibere. Item consolatorias eidem dirigens super ipsius agrotatione litteras, et de absolutione, quam sibi petierat idem Walterus, tam ab eo, quam a fratribus ipsius fieri simulque de ipsorum providendo ab eodem domino Fulcone, quando fieri posset, colloquio. Pleonico archiepiscopo Transmarino, congratulans bonis ejus studiis, quibus eum laborare compererat, pro abscondendis et exstirpandis incestuosus luxuriæ fomentis, supra in his litteris, quæ Albrado regi scripserat, commemoratis (cap. 5), quæ in ea gente videbantur inoluuisse; sacris eum instruens et armans auctoritatibus censure canonice [for., Scripturæ], particeps nimirum pui ipsius laboribus cupiens

existere. Joanni cuidam Romano præsulī, commemorans affectionem dilectionis, quam habebat erga eum, ita ut diceret, nullum se invenisse recordari, cum quo sic concorditer mutuo conjungeretur charitatis affectu: rememorans magna se quondam benevolentia susceptum ab eo fuisse, liberalissimamque humanitate tractatum, magnisque beneficiorum impendiis accumulatum. Asseritque se quantocius, pace rediitā, dignis servitiis ostensurum, tam erga eum, quam erga domnum papam Stephanum gratam animi devotionem, precaturque ut eum suo favore tueatur apud ipsius excellentiam papæ, et in quibuscumque necessarium viderit, ei sicut optime in ipso confidit, assistat. Dodiloni Cameracensium præsulī, pro placitis sibi ab eo datis, ad quæ minime attenderat: monens et rogans, ut satagat venire ad proximum placitum ubicunque rex Odo fuerit cum episcopis, quoniam rem de qua tunc agebatur de Hillegarde et Hirringarde terminare deberent. Accusatores quoque ipsius Hirringardis, eosque qui presbyterum luminibus privari, ac suspendi jusserunt, cum omnibus qui eidem nefandæ jussioni paruerunt, vel fautores hujus sceleris exstiterunt, commoneri faciat, et canonice convocari, ut huic conventui se studeant presentare. Item pro eadem causa, gratias referens quia devote ipsius commotionem suscepit, et ad constitutam diem paratissimus occurrerit. Illud vero succensere videtur, cur cum de negotiis ecclesiasticis ageretur, causa, non per clericum, sed per laicalis ordinis hominem sibi mandare voluisset. Ipse vero domnus Fulco, partim senioris servitio detentus, partim corporeæ incommoditatis molestia prædeditus, juxta dictum venire nequiverat. Admonet etiam, cum meminisse debere, qualis ipse erga eum quondam existerit, qualiter sine rege, sine ullo ipsius parti consulente modis omnibus institerit, ut ad hunc episcopalem perveniret honorem, cum adhuc ipsi perfecte notus non esset. Ita tamen pro eo egerit, veluti pro fratre charissimo, quia crediderat et credebatur in eo simplicem prudentiam, fidem non fictam, et firmam et inde mutabilem stabilitatem: speraverat etiam in omnibus sibi cooperatorem et adiutorem fore. Per illam ergo sinceram dilectionem, quam in ipso credebatur, cum se dicit monere: mandans ut posthabita omni dilatione, vel occupatione, ad dictum conventum episcoporum præsens adesse studeat, nulla causa excepta, nisi tantum infirmitate corporea. Personas etiam præmissas, quas per alteram significaverat epistolam, commoneri canonice faciat, ut preparatæ ad solemnem cœtum episcoporum pie præfixa se satagant presentare. Item cum cæteris coepiscopis, Didone scilicet Laudunensi, Hetilone Noviomensi, Riculfo Saessorum, Herinando (*supra*, cap. 3.) (Herilando) Marinensi scribens: huic præsulī Dodiloni significat, hos præmissos in urbem Remensem convenisse præsules, ad tractandum de pervasione Balduini (*Bald Calvus. Fland. comes*), de quo scripserat eidem

A Dodilo [*j. Dodiloni*], admonere illum, ut resipisceret a pravo temeritatis suæ fastu. Sed quoniam idem præsul rescripserat, occurrere eidem præsulibus se nequiverat, quia suum iter Nortmannorum præripuit gladius, cœu de communi compatitur exitio. Cæterum quod petierat de Balduino, in hoc acquiescit ei, ut admonendo, exhortando, et increpando, sedulo eum corripiat, ut a sua corrigatur pravitate, divinas ei proponens sanctorum sententias Patrum: litteras etiam eidem Balduino ab ipsorum episcoporum parte dirigi significat. De quibus hortatur, ut si fuerit præsens, ei recitentur; si absens fuerit, per suum archidiaconum ipsi transmittat, qui etiam illas eum intelligere faciat. Quod si et eum ille nequiverit adire, litteras ipsas publice coram se legi faciat in loco ubi Balduinus religionem pervasit, et deinceps, nisi resipuerit, non ei vel monachus, vel quilibet rite Christianus adjungatur, si non anathematis vinculo implicari voluerit. Si Hetilo quoque ad civitatem Atrabatensem venerit, Dodilo illi occurrat, ut de hac re quod agendum est, canonice peragere possint, et quicquid inde fecerint, litteris sibi significet. Hetiloni præsulī litteris mandat, ut proficiscatur cum fidelibus regis ad Atrabatem, agens pro posse quod in alio scripto agendum sibi reperit significatum. Item pro his quæ a Dodilone Cameracensi patiebatur episcopo, asserens quomodo pro benefactis, ab eo sibi contumeliosa retribuuntur: adsciscensque hunc sibi testem, qualiter eundem Dodilonem paterno, simplici beniguitatis affectu ad potiora provexerit. Sed et quomodo Rodulfus vir devotus abbatiam quandam in hujus Hetilonis parochia sitam Remensi delegaverit Ecclesiæ committens simul eidem corpus beati Calixti papæ et martyris, quod impetratum a Romana detulerat urbe. Intimat ergo qualiter precatus sit, amicaliter præfatum Dodilonem, ad Atrabatense castellum venire, et inde pignora præfati martyris honorifice levare, atque usque ad cœnobium sancti Quintini deducere. Hunc etiam Hetilonem expetierat, ut ad ipsum cœnobium occurreret, et tandiu cum sacro comitaretur corpore, donec ipse domus Fulco veniret, et illud decenter excipere, et usque ad hanc Remensem valeret urbem deducere: ubi tandiu servaretur, quousque, pace reddita, loco proprio ipsius Hetilonis parochia sito restitui posset. At Dodilo cum debuisset agere quod petebatur, e contra, filiationis ac fraternitatis posthabita reverentia, in medio occurrens viæ, et de manibus gestantium sanctum pignus abripiens, apud se reposuit, dicens: Non illud cuiquam se redditurum, nisi eidem Hetiloni, in cujus dignoscebatur fuisse parochia depositum: et hoc ipsum novæ fraudis argumento gessisse, quo valeret præfatum corpus sacrum cuidam Huelholo [*mz. Bucholdo*] comiti tradere. Quocirca petit hunc Hetilonem, ut missam suam ad eum dirigat, et paterno ac fraterno amore ipsum redarguens, corrigat, et in memoriam ei revocet, quomodo religionis solius et fidei, quam in eo forte credebatur, intuitu, illum absque regis aut prin-

cipis al cuius expectatione in sede pontificali locaverit, moneaturque ut a coepia temeritate pedem revoceat, ne aliquid hunc eundem archiepiscopum contra se, quod idem nolit, agere compellat. Hunc quoque precatur Heilonem obnixi, ne illi assensum in tali praebeat, sed iuste parti in omnibus faveat, et thesaurum coelestem, Remensi ecclesiae a praememorato viro traditum, urbi ac basilicae ipsius restituere non solum consentiat, sed etiam totis viribus adjuvet. Didoni Laudunensi episcopo, pro reconciliatione animae cuiusdam Valcheri, qui reus majestatis inventus, supplicium mortis incurrit. De quo audierat, quod in articulo mortis poenitentiam per confessionem et sacrae communionis vaticum ab ipso expelierat, nec impetrare valebat. Insuper et sepulturae beneficium fuerat ei denegatum, et orari pro eo prohibitum. Succenset ergo eundem praesulem, horrens cur sic voluerit agere, cum sciret optime quod auctoritas sacra de non neganda in ultimis statuerit poenitentia; adhibetque nonnulla sanctorum Patrum super hac re testimonia, monens ut considerato communi periculo, imitetur communis Domini pietatem, et huic peccatori remedium poenitentiae in ultimis deprecatum impendat misericordiam, ut et orari pro eo faciat, et per se ipsum reconciliationem, animaeque commendationem more Christiano persolvat; eumque de loco pervio in quo non sepultus, sed projectus erat, ad cimiterium fidelium transferat. Item pro hac eadem causa, postulans et adhibens exemplum beati Gregorii (l. iv *Dial.*, c. 55) de quodam monacho, quem jusserat nec sepulturae communi tradi, nec orationibus a juvari, post legitimum [ms. c., longam] spatium reconciliationem eidem praecipit impendi: adisciscens etiam illud evangelicum: quia Filius hominis venit quaerere, et salvum facere quod perierat (*Luc. xix*). Sed et Nicaeni concilii (*cap. 13, al. 12*) testimonium, quo generaliter euilibet in exitu posito, et poscenti gratiam communionis tribui praecipitur.

Petro cuiam Romano scribit episcopo, pro his de quibus Formosum papam consuluerat super Herinando Morinensi episcopo, quem Catalaunice praeficere decernebat viduatae Ecclesiae, petitque ut suggerat pro hoc suo consulto, quatenus optatum super eo citius ad pisci mereatur responsum: commemorans quod gestum reminiscatur super Actardo Namnetice urbis episcopo, quod eum Nicolaus papa Morinensi Ecclesiae postea censuerit praeficiendum, ac demum in archiepiscopatu sedis Turonicae decreverit incardinandum. Precatur etiam ut illoeam super hoc exquirat auctoritatem, repertamque sibi destinet exsequendam. Honorato Belvacensium praesuli scribit, asserit se mirari vehementissime, quomodo id poterit contingere, ut animus ipsius tam contra ius et adversus sibi existeret, cum sciret qualis erga eum fuerit, et qualiter eum loco fratris ac filii semper habuerit, qualique affectu, ut ad eundem honorem perveniret, decertaverit. Nec tamen illo desperare debeat, sed quantocius ad pacem et con-

cordiam secum tenendam redeat. Monet igitur eum tanquam filium charissimum, redire ad semetipsum, et cogitare cuius sit ordinis, cuiusque professionis, perpendatque quod in nullo ab ipso laesus existat, et si possibile sit, ad se veniat, quatenus de his collato sermone melius conferant. Si vero id fieri nequit, quemdam familiarem sibi dirigat, per quem quae fert animus eidem remandare valeat. Notificat etiam se audivisse quaedam de ipso, quae non facile credere poterit, scilicet quod rapinis insisteret, alienas possessiones invaderet, et pecunias diriperet: nominatimque designat Rotbertum quemdam apud se fuisse conquestum, quod universa mobilia sua ea abstulerit. «Ego autem, inquit, non hoc de vobis credere possum, sed puto esse aliquem, qui vestra gratia et auctoritate fretus, haec agere praesumpserit, et ideo vobis ascribitur quod ab alio gestum est. Si ergo a quocunque vestro id factum est, obsecro ut auctorem hujus mali digne coercetis, et damnum omne emendare jubeatis. Si autem verum est, quod vos ipsi hoc egeritis, precor ut a tali intentione desinatis et ei qui damnum passus est, sua ex integro restitui faciatis.» Item redarguens eum de nonnullis, quae ad se non simplici professione scripsisse videbatur, quasi dominus Fulco pacem et concordiam perturbasset. Significaverat etiam a pravis quibusdam suam vexari Ecclesiam, et super hac re nullum ad hoc archiepiscopo petentem se suscepisse responsum. Unde revocat ad memoriam, quia precatu, quam praecipio apud ipsum maluerit obtinere illis hominibus inducias interim dari, quousque simul quivissent ipsi praesules loqui. De quodam quoque Aledramno, quem tunc excommunicare minabatur, et archiepiscopo suam exsequi censuram praecipere videbatur: asseritque se nunquam destinasse communibus et collatis coepiscoporum praecceptionibus ac suggestionibus non parere; Belvacensi tamen Ecclesiae singulariter Ecclesiae Remensis parere nesciret. Et quia in hac excommunicatione non ecclesiastica vigere censura, sed praecipue praevallere cernebatur animositas. Cujus rei erat initium desertio regis Odonis, et institutio Caroli. Annecitque post aliquanta, de viduatione Ecclesiarum, Silvanectensis videlicet atque Catalaunensis, quarum Silvanectensis tunc elegerat Oufrelum, quemque ad Remensem praesulem perduxerant, sibi petierant ordinandum pontificem. Ad quam petit hanc ordinationem venire, remota, ut canonica jubet auctoritas, omni excusatione. Subjungit quoque monens, ne intendat ejus animus haec ita dicta, tanquam eum tem non liceat episcopum ultra in ipsius sperare amicitiam, quam sibi mutuo conjunxerant, quamque inconvulsam omni tempore archiepiscopus tenere cupiebat, et ad honorem suae sedis, sedem ipsius honorare ac sublimare desiderabat. Sed quia se mordaci reprehensione viderat ejus latenter corrodi litteris, a tanta subreptione se voluerit excusabilem reddere, ne videretur in hoc ei silendo assentire. Item pro ordinatione Mancionis Catalaunensis episcopi,

ad quam eundem Honoratum venire mandaverat; sed ille non veniens, etiam ipsam ordinationem reprehensionis elogio notarat: quam tamen reprehensionem archiepiscopus charitatis studio patienter ferebat, mansans et poscens, ut ad ordinationem præmissi Olfridi occurrere studeat, etc. Item pro litteris ab eo sibi directis, in quibus hortatus fuerat, ut statui, et religioni sancte Ecclesie labentis succurrere deberet. Unde gratiarum vota Deo se persolvere archipræsul asserit, qui ad hoc suadendum ejus excitaverit animum, cum priores ipsius episcopi epistolæ tumidum viderentur præferre rancorem: hæc vero tota fraternum testaretur amorem. Si vero quod verba resonabant, Honoratus corde teneret, paratum se dicit ejus charitati respondere, eamque inviolabiliter conservare. Sed quia tunc opportunum tempus, quo simul convenire valerent, non videbatur, cum Domino juvante, tempus arripisset, id competenter tam ipsi, quam cæteris suffraganeis prænuntiare curaret. Item pro jussione Stephani pape, quia mandaverat domino Fulconi, data eidem licentia interim, ut petierat, remorandi quatenus hunc Honoratum episcopum, atque Rodulfum Laudunensem Raveinam mitteret ad synodum illidem celebrandam. Unde monet, ut sicut papa jubet, ejus præceptioni obtemperet. Teuthbaldo Lingonensi episcopo amirabiles et charitatis utrinque conjunctrices [*ms.*, continetrix] dirigit litteras, significans de privatis inter se rebus, quas ei Teuthbalus per suum significaverat missum, et de communi colloquio secum, de regia quoque et ipsius Teuthballi consanguinitate, atque amicitia ipsius episcopi regi Karolo grata. Rogat etiam sibi remandari de Richardo Burgundionum principe, et de Aquitanis, quod eam contigerit scire, etc. Rodulfo jam dicti Didonis episcopi successori, gratulando de honore ipsius, et profectu in Domino. Item pro quodam ipsius Rodulfi subjecto, sed ab eodem abjecto, monens cavendum ne ledatur in hoc episcopalis opinio, dum quod agitur zelo rectitudinis, feratur fieri zelo exercepæ ultionis: inferens Ecclesiam Remensem hoc ex antiquo privilegium habuisse, ut quicumque diocesaneorum proprios episcopos quolibet offendisse se modo sensissent, ad hanc cæterarum matrem confugerent Ecclesiarum, auxilium sibi venire flagitantes ab ipsa. «Ast ego, inquit, nulla in hoc negotio uti volui auctoritate: sed sicut amicus ab amico, imo sicut a specialiter dilecto filio postulare; eo quod me apud vos, non dicam aliquid, se bene posse, confidebam.» Subjungens quoque post aliqua, quia miseratio non est prævaricatio: cum Deus quotidie, post minas districtæ ultionis, ad se conversis paternæ consueverit impendere viscera pietatis; et sicut nemo sic unquam cadit, ut ei resurgendi copia debeat denegari, etc.

CAPUT VII.

Quæ abbatibus, vel illustribus viris quibusdam.

Stephano cuidam abbati ac nobilissimo viro, qui a l'episcopatum electus videbatur, tunc autem forte

rejectus vel reprobatus, consolatorias dirigit litteras, amicitiam, quam ei promiserat, asserens se perpetuo servaturum. Dolens vero et ingemiscens, quod eum, quem præelectum regimini gaudebat Ecclesie, hoc videbat tunc effectum frustratum: hortatur tamen, ut licet disus sit fortiter validius resurgat, cupiens eidem omnes propinquos et amicos suos, vel quoscunque alios posset ad pacem et concordiam revocare, etc. Balduino comiti Flandrensi, pro admissis ipsius, de quibus cum coepiscopis diocesanos suæ, quæ forent agenda tractaverat. Qui Balduinus inter alia quolibet prava, etiam presbyterum flagellaverat. Quod factum quanti sit sceleris, ex divinis ostendit auctoritatibus. Basilicas etiam quasdam abstulerat a presbyteris inibi ordinatis, et aliis dederat, inconsulto ipsorum episcopo. Possessionem quoque quandam, quam rex Ecclesie Noviomensi tradiderat, item Balduinus invadens, per violentiam retinebat. Adnectit ergo canonica et legalia super hujusmodi facinoribus capitula. Redarguit etiam eundem pro eo quod monasterium monachorum sibi usurpaverat, et insurrexerat contra regem cum infidelitate et perjurio. Super quibus rebus jam dudum data sibi dilatione, et adhibita episcopali admonitione, hanc de loco ad locum sese convertendo videbatur subterfugere. Unde et his eum litteris paterna vocans admonitione, hortatur emendationem profiteri. Quod si non faceret, extorrem se sciret esse a [*ms. deest a*] Christiana communione, etc. Item ad eundem cum coepiscopis suis scribens ex synodo Remis habita Dominicæ Incarnationis anno 892, arguit eum quod ecclesiastica simul et legalia jura contemneret, res ecclesiasticas, et honores sibi non concessos invaderet, Dei timorem a se projiciens, et fidem quam in baptismo Deo promiserat, operibus abdicans, locum sacri monastici ordinis pervadens, et abbas sibi non en usurpans. Unde communi decreto episcoporum judicatum fuerat, eum auctoritatis canonice anathemate feriendum. Sed quoniam et Ecclesie, et publicis regni utilitatibus videbatur accommodus, censura suspenditur adhuc animadversionis ecclesiasticæ, recogitandique sibi et emendandi spatium reservatur, et obsecratur per misericordiam Dei, ut ab hac præsumptione animum revocet, nec amplius iram Dei contra se provocet, nec [*ms.*, ne] illi quodammodo gradium præbeat, etc. Divinarumque sequuntur auctoritatum testimonia ad correptionem ipsius quoque prolata. Quibus si acquiescere nollent, ab omni se nosset Ecclesie consortio sequestrandum, perpetuoque anathemate feriendum. Ipsius quoque propalat excommunicationis sententiam in eundem, si se corrigere noluisset, quantocius jaculandam. Clero et plebi Silvanectensis Ecclesie, pro pastoris sibi præferendi scribit electione, succensens cur ad se venire distulerint, vel apicibus alloqui se, quam viva voce maluerint: mandans ut electas e collegio suo personas, tam ætate quam sapientia maturas et idoneas, ad se mittere maturent, qui nec gratia, nec odio, aut ullius avaritiæ obtentu, a tramite recto exorbitare ul-

latenus appareant [j. appetant]. Ministris quoque Laudunensis Ecclesie. pro eo quod audierat inter eos contentiones esse, et conventicula seorsum facere. Quapropter monet eos ut filios, quod si hæc ita fuerint omnimodis amputentur: conventus autem ipsorum fiat moderatus atque jocundus, in quo secundum ætatem, vel datam sibi a Deo probitatem, omni deposito supercilio, quisque loquatur, etc. De concordia et charitate vera constituenda atque servanda, mittens eis exemplar epistolæ ad Odonem regem pro obtinenda ipsis canonica electione a se missæ, et exhortans, ut unanimes cum sancti Spiritus adjutorio congregati, magnopere satagant, et Dei clementiam attentissime implorent, ut eorum pastoralis dignetur adesse electioni. Fratres Corbeiacensis cœnobii literis suæ visitans admonitionis, redarguit et vehementer increpat super abiectione sui abbatis, quem gravi correptum infirmitate, crudeli abdicaverant temeritate, nec eum ad ipsos venientem, saltem ut peregrinum susceperant, aut ei ullam humanitatem impenderant: sed eum de communi habitatione perturbantes, in vilissimo extra claustra monasterii loco retruserant, et communi statuto firmaverant ut ad eundem visitandum vel consolandum venire nullus auderet: sed neque moriens communi sepultura dignus haberetur. Unde admirans talem sensibus eorum obrepere potuisse improbitatem, et apostolicas atque regulares, super obedientia præpositis exhibenda, præponens præceptiones, ostendit non eis licuisse abbatem regulariter electum, et archiepiscopi ordinatione rationabiliter institutum, ita contra fas omne dehonore, et divina humanaque in eo jura vel instituta convellere atque confundere: cum non sit in eorum arbitrio vel potestate, cum voluerint, abbatem deponere, et alium ad libidinem suæ voluntatis instituere. Proponit etiam maledictionem Cham, qui pudenda patris irrisit, et ejusdem complices eos ostendit esse maledictionis (*Gen. ix*): ac proinde interposito ordinis ipsorum periculo, monet, auctoritate et ministerio sibi a Deo injuncto præcipiens, ut ab hac pertinacia resipiscant, eundemque sui loci patrem, sicut abbatem honorent ac diligant, donec si convalescit, et ipse tale onus ferre non potuerit, ipso ad regem excusaturus accedat, ut ejus præceptione, et archiepiscopali auctoritate ipsius in loco alius substituat abbas.

CAPUT VIII.

De rebus quibus episcopium auxit, et cæteris bonis, quæ in episcopatu egit.

Multa denique bona in hac sede Remensi præsul hic operatus est. Nam et episcopium, rebus impetratis pluribus, tam monasterio Avennaco, quam nonnullis aliis, a regibus, ac diversis personis obtentis possessionibus, amplificavit, atque diversis muneribus et ornamentis hanc Remensem ecclesiam decoravit. Urbem quoque (cujus murum, ob ædificationem basilicæ Dei Genitricis Ebo destruxerat) iste novo circumdedit muris. Quædam etiam castella a

A novo instituit, Altimontem scilicet, et aliud apud oppidum Sparnacum, quod Odo rex, quia desciverat ab eo propter eversionem Karoli, subvertit. Venerabile quoque beatissimi Remigii corpus ab Orbacensi (*Umont*) monasterio Remensem revocavit ad urbem. In qua relatione (*lib. i, cap. 21*) multa et magna sunt ostensa miracula superius a nobis partim declarata. Eo tempore Nortmannis Francorum terras infestantibus, et diversa loca depopulantibus, hic pontifex plures, tam sacerdotes, quam cæteros clericos et monachos, ad se undecunque confluentes benigne suscepit, et paterne fovit. Inter quos etiam monachos S. Dionysii cum ipsius martyris pretioso corpore, aliorumque sanctorum pignoribus recepit, et aluit. Corpus etiam beati Calixti, concessa sibi vel Ecclesie Remensi abbatia ejusdem sancti, Remos deduci fecit, et post altare sanctæ Mariæ venerabiliter collocavit, juxtaque illud pignora beati Nicæsi, et sanctæ sororis ejus Eutropiæ, ab Ecclesia tituli sancti Agricole honorifice delata, constituit.

CAPUT IX.

De sancto Gibrano et fratribus ejus.

Delata sunt etiam tunc temporis ad Ecclesiam beati Remigii membra S. Gibrani a pago Catalaunensi, ubi peregrinatus fuisse noscitur et humatus. Advenerant siquidem in hanc provinciam septem fratres ab Hibernia, peregrinationis ob amorem Christi gratia: hi scilicet, Gibranius, Hclanus, Tre-sanus, Germanus, Veranus, Abranus, Petranus, cum tribus sororibus suis Francela, Promptia, Possenna sibi eligentes super fluvium nomine Maternam, opportuna degendi loca. Quorum hinc Gibranius sanctus sacerdos quemdam vicum elegit ad habitandum Cossa vocatum, ubi plurimis annorum curriculum sobrie, juste, et pie vivens, usque ad exitum vitæ bonum studuit certamen certare. Cujus corpus primo juxta publicum fertur aggerem sepultum fuisse, ubi postea supra tumbam ipsius est oratorii ædicula constructa, ob insignia scilicet quædam miraculorum ibidem manifestata. Ad quam confluere populi solita fuerat frequentia, maxime cum depositionis ejusdem celebrarentur festa. Multa namque inibi sanitatum tribuebantur remedia, ex quibus quædam habentur descripta, sed plurima celantur ignota. D Tres tamen mulieres nominibus ascriptis ibidem notantur illuminatæ. Cuidam præterea Grimoaræ [i. nomine Grimoari] manus cum integra est sanitate restituta. Tempore denique regis Odonis, grassante Nortmannorum crudelitate, terrasque Francorum vastante, hujus sancti ecclesiola igne cremata est cum aliis multis ejusdem pagi. Post cujus combustionem sæpius audita feruntur voces inibi psallentium personarum non apparentium: luminaria tamen quædam noctibus inibi videbantur ardentia. Cumque fama hujusmodi virtutum circumquaque percrebuisse, superno ductus amore, sanctique veneratione Hadericus [*ms., Hadericus*] religiosus comes, accessit ad Floardum episcopum Ecclesiæ

Condominati vocantur, episcoporum ditioni re-
tuit; servos et ancillas plures acquisivit, et firmi-
tatem oppidi destructam, forti maceria novisque
machinis circumquaque renovatis fossis firmiter
munivit. Consuetudinem quoque 500 scilicet solido-
rum, quæ Joviniacensi comiti pro firmitate castri
Apogniaci singulis annis dabantur, solidis 40 mino-
ravit; et vinearum plantas ibidem ædificavit, Gi-
acique domum lapideam et capellam episcopis con-
struxit, Varziaci siquidem plurima acquisivit bene-
ficia, ecclesiam scilicet sancti Petri, a laicorum
dominio subtractam, ecclesiæ similiter et sanctæ
Eugenie oblationes Pentecostales, ac nativitatæ Do-
minicæ atque ipsius assumptæ Virginis festivitatis a
laicali possessione liberavit, jurisque episcoporum
in perpetuum esse constituit. Vinearum plantas et
clausum ædificavit, servos quoque et ancillas, domos,
terras cultas et incultas attribuit; apud Conadam
etiam Antissiodorensis episcopus episcopali domo
carebat, ubi egregiam egregie domum construxit,
ac sanctæ Mariæ capellam juxta positam decen-
ter decoravit; ecclesiamque sancti Laurentii suo ingenio,
magno tamen labore a laicali manu subtraxit, sibi-
que ac successoribus suis in perpetuum habendam
delegavit, et multa alia acquisivit beneficia. Tociaci
vero episcopalem domum episcopis construxit, et ad
episcoporum utilitatem et proficuum sua prudentia,
ibidem multa bona multo labore acquisivit. Neque
hoc silere debemus quoniam monasterium sancti
Germani, ab antiquis Franciæ regibus ecclesiæ no-
stræ sublatum, a prælibato Urbano papa secundo in
concilio Nemausensi obtinere meruit, quatenus An-
tissiodorensis episcopus in eodem monasterio abba-
tem in perpetuum Deo disponente poneret; et regu-
lari ordine ecclesiam eandem ordinare curaret,
quandiu vixit, prout potuit et debuit, fovere studuit.
In alodio etiam Hildeberti ecclesiæ nostræ canonici,
quod Pontificus vocatur, eodem Hildeberto rogante
et submovente, monasterium monachorum sub beati
Benedicti regula viventium constituit, et abbatem
religiosum Hugonem ibi primum posuit; cœnobium
vero, quod Fonshumidus vocatur, in termino Antis-
siodorensis episcopatus positum, a Girardo religioso
viro postmodum futuro abbati ædificatum, beneficiis
suis, in quantum potuit, sublimavit; ecclesiam quo-
que sancti Petri in suburbio Antissiodorensis urbis po-
sitam regularium canonicorum esse constituit, et a
domino papa privilegium hoc ecclesiasticarum con-
stitutionum habere meruit.

† PASCALIS episcopus, servus servorum Dei, ve-
nerabili fratri HUMBALDO, Antissiodorensi episcopo
ejusque successoribus canonice substituendis in
perpetuum.

† Justis votis assensum præbere, justisque petitioni-
bus aures accommodare nos convenit, qui, licet
indigni justitiæ custodes, atque præcones in excelsa
apostolorum principum Petri et Pauli specula positi
Domino disponente conspiciamur. Tuis igitur, frater
in Christo, charissime Humbalde, justis petitionibus

A annuentes, sanctam Antissiodorensis ecclesiam,
cui auctore Deo præsides, apostolicæ sedis au-
ctoritate munimus; statim epim ut universa,
quæ ab antiquis prædecessorum nostrorum pos-
sessa temporibus, vestra Antissiodorensis ec-
clesia in præsentem ex xv indictione obtinere cogno-
scitur, tibi tuisque successoribus libera semper
et illibata serventur, nullus omnino ejuscun-
que dignitatis aut ordinis invitis vobis aut ecclesiæ
vestræ subjectionis aut res vestræ possessionis inva-
dere, auferre, aut aliquo modo subtrahere audeat,
sed omnia in tua tuorumque successorum canonica
honestate viventium, obedientia et dispositione
persistant; sic enim a prædecessoribus nostris
sanctæ Romanæ Ecclesiæ pontificibus per beati
B Germani petitionem, cujus patrimonium Antissiodo-
rensis parochia fuerat, creditur institutum. Si qua
igitur ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ
constitutionis paginam sciens contra eam temere
venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si
non satisfactione congrua emendaverit, potestatis
honorisque sui dignitate careat, reamque se divino
judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat,
et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini
Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque
in extremo examine districtæ ultioni subiaceat;
cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax
Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hi fructum
bonæ actionis percipiant et apud districtum judicem
præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen. » Item
ejusdem ad clerum.

† PASCALIS, servus servorum Dei, dilectis filiis
Antissiodorensis Ecclesiæ canonicis, salutem et apo-
stolicam benedictionem.

† Quod confrater noster Humbaldus, Ecclesiæ ve-
stræ episcopus, erga filium nostrum Hugonem, cano-
nicum vestrum, benigne se habuit eique præposituræ
dignitatem vestro consensu dedit, et ipsi et vobis
gratias agimus. Notum autem vobis esse volumus
quia nos tam ipsum quam omnia ad eum pertinentia
volumus sub apostolicæ sedis tutelæ protectione
persistere. Præsentium itaque litterarum auctoritate
interdicimus ne qua Ecclesiastica secularisve per-
sona eundem filium nostrum de prædictæ præposi-
turæ beneficio inquietare præsumat.

D Inter cætera vero benigne gestorum ejus insignia,
vir honestæ vitæ et per cuncta laudabilis ecclesiam
sancti Eusebii, apud quam canonicorum nostrorum
atque servantium constat fore sepulcrum, canoni-
corum regularium esse constituit, et probabilis vitæ
fratres sub prioratu de abbatis plures ibidem po-
suit, quibus et præbendam canonici nostri mortui
per annum dari studuit, cum consensu totius cleri
et populi, assistente et collaudante Ilveio Niver-
nensium episcopo, hujus nostræ ecclesiæ canonico,
ut et ipsi regulares sancti Eusebii canonici pro
nostris mortuis missas celebrarent, cæteraque mor-
tuorum agenda quotidie persolverent; quam etiam
præbendam antecessor ejus pontifex Robertus cui-

pter immanitatem fletoris nullus ad eum accedere a-
posset, miseram vitam miserabili decessu finivit.

CAPUT XI.

De præsultu domni Heriveri.

Sequitur in pontificatu Remensi domnus Heriveus,
ex aula quoque regis ad episcopatum assumptus, vir
genere nobilis, nepos videlicet ex sorore Hucbaldi
comitis, qui juvenis quidem ad hunc proventus est
honorem, exsequentibus et rite celebrantibus ejus
ordinationem Riculfo Suessorum episcopo, Dodilone
Cameracensi, Otgarîo Ambianensi, Mancione Cata-
launensi, Rodulfo Landunensi, Otrido Silvanectensi,
cæterisque diocesanis consensum præbentibus, et
decretum hujus ordinationis corroborantibus. Qui
mox huic adeo gradui sese exhibere studuit habilem,
bonis omnibus præbens amabilem, ipsis etiam se-
nibus initalilem: benignus amator existens pau-
perum, largus solator religiosorum, multumque mi-
sericors recreator lugentium miserorum: ecclesia-
sticis apprime cantilenis eruditus, ac psalmodia
præcipuus, et hujus exercitatione limitatus, animo
vultuque jocundus, suavis atque mitissimus, omni-
que bonitate conspicuus, pater cleri, atque totius
populi pius patronus: tardus ad irascendum, et velox
ad miserandum amator Ecclesiarum Dei, et fortis-
simus ovis sibi commissi cum Dei virtute defensor.
Recepit denique res diversas et villas Ecclesiæ, quas
antecessor suus per precarias sive præstarias di-
versis contulerat personis. Cui sedula intentione
sectanti spiritualia, affluenter exuberabant tempora-
lia, quæ ipse honesta dispensabat prudentia, dispo-
nens competentibus episcopium ministerialibus, ipse
orationibus incessanter intentus. Replentur igitur
Ecclesiæ diversa bonis uberrimis tam horrea, quam
promptuaria; disponuntur cuncta tum rationa-
biliter, tum misericorditer prædia; sed et quædam
reparantur ab eo, vel etiam instituuntur municipia.

CAPUT XII.

De relatione beati Remigii ad monasterium suum.

Illic præsul corpus beati Remigii, quod eatenus
in civitate servabatur locatum post altare Dei Geni-
tricis majoris ecclesiæ, ad basilicam sepulturæ ipsius
sancti referre disposuit (an. 901, iv Kal. Januarii).
Erat autem hiemale tempus, et ad celebrandam Do-
minici natalis solemnitatem, tam rex Karolus, quam
nonnulli proceres ejus in hanc convenerant urbem.
Cumque h'is diebus, multis imminetibus imbribus,
nimium pro totam, et circumquaque haberetur lu-
tum, conquiri multi cœpere qualiter illud sanctum
corpus tunc ad locum destinatum valerent efferre.
Factum est autem, ut nocte post sanctorum Inno-
centium natalis, cujus insequente die id operis dispo-
nebatur expleri, Borea ex improviso media nocte
insurgente, totius subito cœni gelaretur immanitas,
ita ut humi limique humore desiccato, per glaciei
repente datæ superficiem, sicco liberoque vestigia,
membra sacra [ms. j, sacri] valenter deferri pon-
tificis. At ubi extra civitatem ventum est ad locum,
unde monasterium ipsius directo jam peteretur iti-

nere, claudus quidam, de quo jam supra retu-
limus, virtute divina erectus, et incolunitati
est restitutus. Ubi cum multus haberetur populus,
turbis undique confluentibus, principi Burgundiæ
Richardo vaginæ auro exornatæ, gemmisque decen-
ter excoltæ, agminis densitate stipato, absconduntur
a balteo. Quas quidam negotiator emptas per di-
versa detulit fora, nec alieni ve undare potuit,
donec post annum ad eundem principem in Bur-
gundiam [ms., in Burgundia] retulit, quas ille cum
gratiarum actione, et sancti Remigii benedictione
recepit.

CAPUT XIII.

De reparatione castri Mosomi, aliarumque munitionum quarundam, vel ecclesiarum.

Hic pontifex castrum Mosomum (Mousson) repa-
ratis munit muris, et ecclesiam inibi dirutam a
novo restauravit, atque in honore sanctæ Dei Geni-
tricis, ut olim fuerat, dedicavit, collocatis [j, col-
latis] ibi sancti Victoris ossibus, quæ haud procul
ab eo fuerant castello reperta. Munitionem quoque
apud Codiciacum (Concy) tuto loco constituit, atque
firmavit. Aliam nihilominus munitionem apud Spar-
nacum super fluvium Maternam construxit. Eccle-
sias etiam nonnullas, quæ sub persecutione Nort-
mannorum dirute fuerant, restaurari fecit atque
consecravit. Sed et in Vosago infra possessionem
beati Remigii ecclesiam construxit, ac per assensum
Magontiacensis episcopi, depositis inibi pignoribus
eiusdem sancti, dedicavit. Remis quoque ecclesiam
in honore sancti Dionysii extra murum civitatis a
canonicis urbi constructam consecravit, ubi et
membra sanctorum beati Rigoberti episcopi, et
sancti Theodulfi abbatis servanda deposuit. Cryptam
quoque sub ipsa sede majoris ecclesiæ, quæ diu tel-
lure mænserat oppleta, ubi beatus Remigius secreto
preces Deo fundere fertur assuevisse, mundatam et
exultant in honore ipsius sancti præsulis consecra-
vit. Multis quoque donariis Remensem Ecclesiam
perornavit, coronis argenteis atque lampadibus, tam
aureis, quam argenteis, illuminavit. Aliis etiam
vasis utriusque hujus pretiosis metalli, sed et gem-
meis [j, gemmis] locupletavit. Insuper et al-
tare in medio chori sub honore sanctæ Trinitatis
edidit atque dicavit, et tabulis argento coopertis
circumdedit. Crucem quoque majorem auro coope-
ruit, et gemmis cum sacrosanctis pignoribus de-
center insignivit. Ornamentis etiam holosericeis quam
plurimis altam decoravit aulam. Mihi quoque et
cæteris tam clericis canonicis, quam monachis, et
sacramentalibus, omnibusque pro diversis eum pe-
tentibus necessitudinibus multa largitus est bona.

CAPUT XIV.

De synodalibus conciliis habitis, et Nortmannorum conversione, et expeditione contra Hungaros.

Conventus denique synodales sæpe cum coepisco-
pis suæ dioceseos habuit: in quibus de pace et
religione sanctæ Dei Ecclesiæ, statuque regni Fra-

eorum salubriter competentique tractavit. De Nortmannorum quoque mitigatione, atque conversione valde laboravit, donec tandem, post bellum, quod Robertus comes contra eos Carnotensis gessit fidem, Christi suscipere receperunt, concessis sibi maritum quibusdam pagis, cum Rothomagensi, quam pene deleverant urbe, et aliis eidem subjectis. Ad petitionem quoque Wittonis tunc Rothomagensis episcopi, collecta ex diversis auctoritatibus sanctorum Patrum triginta tres capitula qualiter ipsi Nortmanni tractari deberent, eidem archiepiscopo delegavit. Insuper etiam Romanum pontificem super huiusmodi negotio consulere studuit. Ad cuius consulta quæ circa gentis huius conversionem exsequenda forent, insinare non destitit. Hungarus quoque regnum Lothariense deprædantibus, dum Karolus proceres Francorum in auxilium sibi contra gentem ipsam convocaret, solus hic præsul ex omnibus regni huius primatibus, cum suis tantum in defensionem Ecclesiæ Dei regi occurrat, habens armatos secum (cui fertur) mille quingentos.

CAPUT XV.

De Karoli regia a suis derelicti sustentatione.

Sequenti vero anno (920), cum pene cuncti Francorum optimates apud urbem Succonicam a rege suo Karolo desciscerent, propter Haganonem consiliarium suum, quem de mediocribus electum super omnes principes audiebat et honorabat, cum penitus reliquissent, hic pontifex fidelis et pius atque robustus in periculis semper existens, regem intrepidus ab eodem loco suscipiens, ad metatum suum deduxit; indeque secum ad urbem Remensem perduxit, per septem fere menses eum prosecutus atque comitatus est, donec illi comites suos, eundemque regno restituit.

CAPUT XVI.

De Erlebaldis comitis excommunicatione, et absolutione.

Excommunicavit hic præsul Erlebaldu[m] comitem Castricensis pagi, propter Remensis episcopii terram quam pervaserat, ibique munitionem quandam super Mosam construxerat, indeque frequentia ecclesiasticæ familie mala ingerebat. Insuper et castrum Altimontem furtim irruerat. Sed cum nec ita cessaret a malis quæ cœperat, pergit archiepiscopus cum suis ad capiendam munitionem, quam ille construxerat. Maceriasque (*Musières sur la Meuse*) nominabat. Quam per quatuor pene hebdomadas obsidens, deserente tandem illam Erlebaldo, cepit, et dispositis inibi custodiis Remis rediit. At Erlebaldu[s] profectus ad regem, qui tunc morabatur in pago Warmacensi contra Henricum principem Transrhœnensem, ibidem ab hostibus regis sibi supervenientibus interceptus est. Quem tamen postmodum in synodo quam apud Troslegium idem dominus archiepiscopus cum diocesaneis suis habuit, intercedente rege et obnixè flagitante, a vinculo excommunicationis absolvit.

CAPUT XVII.

De obitu Herivei præsulis.

Excrescente denique discordia inter regem Karolum et Robertum, cum pene cuncti regni proceres

A ad constituendum regem Robertum apud S. Remigium congregati essent, idem archiepiscopus, languore depressus, vita decessit, tertia die scilicet postquam Robertus rex factus fuerat, quarto vero die antequam vicesimum secundum sui episcopatus expleret annum. Contigit autem ut ipsa die sui decessus plures qui advenerant episcopi, Remensem ingrederentur urbem, quique funus ipsius dignis exsequiis celebrantes, cum maximo sororum, sed et exterorum luctu, decenti tradidere sepulture.

CAPUT XVIII.

De successione Senlis episcopi.

Successit huic præsuli Senlis, qui tunc urbis huius ministerioungebatur archidiaconatus: vir tam ecclesiasticis, quam secularibus discipulis sufficienter instructus: quique apud Remigium Antissiodorensem magistrum in liberalibus studium dederat artibus. Quo per consensum et iussionem Roberti regis ab Abbate Snesonico, cæterisque Remensis provinciæ præsulibus ordinato episcopo, delati sunt Odo frater quondam Herivei archiepiscopi, et Heriveus nepos ipsius apud eundem præsulem, quod fidelitatem, quam ei promiserant, minime servarent. Qua de re, quia noluerunt ad reddendam venire rationem coram eodem pontifice, vel singulari certamine cum accusatoribus decernere, sublati sibi Ecclesiæ possessionibus, quas plures ex hoc retinebant episcopo, per Heribertum comitem deducti sunt ad Robertum Regem, et sub custodia usque ad mortem regis Roberti, Odo quidem penes eundem Heribertum, Heriveus vero Parisius detenti sunt. Fertur autem tunc ab hoc archiepiscopo, et a consiliariis suis, Heriberto comiti depactum, de electione filii sui in hac sede pro prædictorum virorum expulsionem. Ille denique præsul legatos huius Ecclesiæ Romam dirigens, pro consensu papæ Joannis (*Joan. X*) in ordinatione sua, pallium ab eodem sibi missionem litteris privilegii huius sedis suscepit.

CAPUT XIX.

De synodo quam habuit, et cæteris actibus, vel fine ipsius.

Hic etiam synodum habuit (924), in villa Trosleio cum episcopis Remensis dioceseos, ubi adfuerunt nonnulli quoque comites: in qua et Isaac comes ad satisfactionem venit pro his, quæ prave perpetraverat adversus Ecclesiam Camarensensem, quoddam castellum Stephani præsulis ejusdem urbis, dolosa comprehensum pervasione, succedens. Pro quo facinore vadatus in hac synodo, centum libris argenti pacatur cum præfato Stephano episcopo, satagente Heriberto, et aliis qui aderant Franciæ comitibus. Hic præsul monasterium sancti Remigii, cum a jacentibus ecclesiis, vel domibus muro cingens, castellum ibidem instituit, domum episcopalem cameris reparans, picturis excoluit. Fecit et calicem aureum majorem cum gemmis, in honore Dei Genitricis, pondo decem librarum, sed et alia quædam ecclesiæ preparavit ornamenta. Ciborium quoque super altare sanctæ Mariæ argento aggressus est operire,

quod opus morte præventus explere nequivit. Pertur autem veneno potatus a domesticis vel familiaribus Heriberti comitis vitam finisse.

CAPUT XX.

De electione Hugonis filii Heriberti.

Nec mora, post obitum ipsius (925) Heribertus comes Remis venit, advocans Abbonem episcopum Suessonicum, et Bovonem Catalaunicum. Quibus sibi junctis tractans super electione rectoris hujus Remensis Ecclesie, tam clericos, quam laicos ad voluntatem suam intendere fecit. Sequentes igitur ejus consilium ne forte per extraneas personas episcopatus divideretur, eligunt filium ipsius, nomine Hugonem, admodum parvulum, qui nec adhuc quinquennii tempus explesset. Qua re patrata ad regem properant, ejus auctoritatis impetrandæ gratia. Rodulfus igitur rex, hac electione comperta, præfatorum episcoporum consilio Remensem episcopatum committit Heriberto, æquitatis censura disponendum atque regendum ab ipso. Qui etiam legatos Ecclesie cum Abbone præsule Romam mittere satagit, hujus electionis decretum secum ferentes, et assensum papæ super ea petentes. Joannes itaque papa, interveniente Abbone præsule, petitioni eorum consensum præbens, episcopium Remense Abboni episcopo delegat, quæ sunt episcopalis ministerii ab ipso in eodem episcopio tractanda ac finienda decernens. Heribertus itaque comes potestate potius Remensis episcopii, injuste privavit tam me, qui non interfueram præmissæ electioni suæ, quam nonnullos alios, et clericos, et laicos beneficiis possessionum ecclesiasticarum, quibus a præcedentibus episcopis munerati videbamur obsecundationis gratia. Quæ pro filii suæ voluntatis, quibus, sibi placuit, impertivit. Nec longum postea, tumultu infra claustrum canonicorum inter clericos exorto, supervenientibus quibusdam militibus cum armis, duo interempti sunt ibidem clerici, quorum alter diaconus, alter habebatur subdiaconus.

CAPUT XXI.

De infestatione Hungarorum, et discordia inter Rodulfum regem, et Heribertum comitem.

(926) Hungaris Rhenum transgressis, et usque in pagum Vouzinsem depopulationibus incendiisque bacchantibus, corpus sancti Remigii, aliorumque quorundam sanctorum pignora Remis hoc metu a suis sunt locis delata. Sequenti denique anno simulatas inter Rodulfum regem, et Heribertum comitem exoritur pro Laudunensi comitatu, quem Heribertus Odoni filio suo dari petebat, concedente illum rege Rotgario Rotgarii comitis filio. Acies igneæ Remis in caelo visæ quadam Dominica, die in Martio mense. Cui signo pestis et vestigio successit, quasi labris et tussis: quæ prosequente quoque mortalitate, per cunctas Germanie Gallique gentes deseviit. Heribertus comes legatos suos trans Rhenum dirigit ad Henricum, per quos a filio ipsius evocatus colloquatur, properat cum Hugone Roberti filio, pactoque inter se fœdere, numeribus Henricum honorant, et honoran-

tur ab ipso, synodus (Trolecinensis an. 927) sex episcoporum Remensis dioceseos apud Trosleium, Heriberti comitis jussione convocata, rege tamen Rodulfo contradicente, patrata est. Postquam synodum Heribertus Karolum de custodia, in qua eum detinebat, ejecit, et ad sanctum Quintinum deduxit, indeque cum eodem Karolo Nortmannorum colloquium expetiit: ubi se Willelmus, filius Rollolis principis Nortmannorum, Karolo commendavit, et amicitiam cum Heriberto confirmavit. Deinde Remis veniens cum Karolo Heribertus comes, litteras Romam Joanni papæ dirigit, significans ei de restitutione et honore Karoli, ut ille sibi, etiam sub excommunicationis interminatione, mandaverat se pro viribus decertare. Reversus autem missus, qui easdem pertulerat litteras, nuntiat Joannem papam retrusum in custodia detineri a Widone regis Hugonis fratre. Heribertus comes Lauduno potitus, exinde ad placitum Nortmannis obviam proficiscitur amicitiamque cum eis componit, filius tamen ipsius Odo, quem Rollo habebat obsidem, non illi redditur, donec se committit Karolo pater, cum aliis quibusdam Franciæ comitibus et episcopis.

CAPUT XXII.

De introductione Odalrici Aquensis episcopi Remis, et reductione sub custodia Karoli regis.

Per idem fere tempus Odalricus Aquensis episcopus, qui ob persecutionem Saracenorum a sede sua recesserat, in Ecclesia Remensi recipitur ab Heriberto comite, ad celebrandum episcopale duntaxat ministerium, vice Hugonis, ipsius comitis filii, tunc adhuc parvuli, concessa eidem præsuli abbata sancti Timothei, cum unius tantum præbenda clerici. Hugo et Heribertus comites ad colloquium proficiscuntur Henrici. Unde reversi pergunt obviam Rodulfo regi, rursusque Heribertus committit se illi, redacto iterum sub custodia Karolo. At Rodulfus rex Remis veniens ubi Karolus custodiebatur, pacem fecit cum illo, humiliter se ante ipsius præsentiam, et reddens illi Attiniacum fiscum, muneribus quoque quibusdam regibus eundem honorat. Heribertus comes Victoriacum (Vitry) (929) castellum Bosonis fratris Rodulfi regis cepit. Deinde cum Hugone Monasteriolum (Montreuil) munitionem Erluini comitis juxta mare sitam obsidet, obsidibusque tandem acceptis, ab obsidio discedit.

CAPUT XXIII.

De similitudine inter Hugonem et Heribertum comites, ac Rodulfum regem exorto.

Nec longum, similitas inter eosdem comites, Hugonem scilicet ac Heribertum, exoritur, recepto Erluino ab Hugone cum terra sua, et Hilduino, necnon et Arnaldo, qui erant Hugonis, ab Heriberto: indeque diversi motus agitantur hellorum per Franciam inter Hugonem et Heribertum. Cujus rei gratia Rodulfus rex de Burgundia veniens, pacem inter eos atque Bosonem, multo labore per diversa placita componit, et Heribertus Bosoni Victoriacum reddit.

Paucis autem diebus pace servata, Heribertus Ansellum Bosonis subditum, qui praedictum custodiebat castrum, cum ipso castello recipit, et Codiciacum S. Remigii municipium illi cum alia terra concedit. Nec longum, Bosonis fideles oppidanorum proditione Victoriacum recipiunt, et Mosomum fraude pervadunt. At Heribertus a quibusdam Mosomensibus evocatus, supervenit insperatus, transmissaque Mosa vadis inopinatis, et intrans oppidum, porta latenter a civibus aperta, milites Bosonis, qui ad custodiam loci residebant, ibidem omnes capit. Eodem tempore ante Natalem Domini, Remis infra et circa ecclesiam sanctae Mariae lumen magnum ab Aquilonari et Orientali parte paulo ante initium diei apparens, ad Australem partem pertransisse visum est. Anno post hunc Heribertus comes a rege Rodulfo desciscit, et milites ipsius ab urbe Remensi profecti, quoddam Hugonis castrum super Vidulam situm, nomine Brainam (*Braine sur Vesle*), quod idem Hugo tulerat ab episcopo Rothomagensi, capiunt ac diruunt.

CAPUT XXIV.

De ordinatione domni Artoldi episcopi.

Rodulfus rex litteras Remis mittit ad clerum et populum, pro electione praesulis celebranda: ad quas illi respondent, id agere se non posse, salvo suo electo, et electione, quam fecerant, permanente. Interea Heribertus comes ad Henricum profectus, ei sese committit, et exercitus regis atque Hugonis remensem et Laudunensem deprædantur pagum: obsessaque civitate Remorum, tertia tandem rex potitur obsidionis hebdomada, aperientibus sibi militibus ecclesiae. Coniunctis igitur sibi nonnullis episcopis ex Francia vel Burgundia, facit ordinari hac in sede praesulem Artoldum quemdam ex cenobio sancti Remigii monachum. Exinde rex pergens Laudunum, obsidet inibi Heribertum, qui aliquandiu resistens, petit demum egrediendi locum. Quo accepto, recedit a Lauduno, dimissa uxore sua in arce quam construxerat ipse infra idem castrum, et ad quara postea capiendam majoris laboris et moræ opus regi fuit (935). Artoldus episcopus post annum ordinationis suae pallium suscipit missum sibi per legatos Ecclesiae Remensis a Joanne papa (*Joan. XI*) filio Mariae, quæ et Marocia dicebatur, vel ab Alberico patricio fratre ipsius papæ, qui eundem Joannem fratrem suum in sua detinebat potestate, et praedictam matrem ipsorum in custodia clausam tenebat: Hugonem quoque regem Roma depulerat. Rodulfo rege praesidium Heriberti, quod dicitur castellum Theoderici, obsidente, congregatis ad hanc obsidionem nonnullis Franciæ vel Burgundiæ praesulibus; ibidem celebrari visa est synodus (*Theoderici apud Cast.*) praesidente eidem Teutilone Turonensi antistite, Artoldo Remensi: quique tunc Hildegarium Belvacensi urbi ordinavit episcopum. Eodem quoque anno Fulbertum Cameracensis urbis praesulem consecravit.

CAPUT XXV.

De signis Remis visis, et morbis inde secutis.

Sequenti anno (934) igne Remis in caelo discursu-

rere vise sunt acies, et jacula quædam. Sed et scriptis igneus per caelum celeri deferri meatu, moxque subsecuta pestis diversis affectit humana corpora morbis. Anno post istum secuto (935) synodus septem episcoporum apud sanctam Maeram, Artoldo episcopo vocante convenit: in qua praedones et ecclesiasticarum rerum pervasores ad satisfactionem venire vocantur.

CAPUT XXVI.

De receptione Ludovici post mortem Rodulphi regis.

Anno denique subsequente (936) defuncto rege Rodulfo, Hugo comes trans mare mittit pro accersiendo Ludovico Karoli filio (*Lud. Caroli Simpl. filius.*) quem rex Alstannus avunculus ipsius nutriebat, quique accepto iurejurando a Francorum legatis, eum in Franciam dirigit. Cui Hugo, exterique Francorum proceres ad eum suscipiendum profecti, mox navem egresso in ipsis littoreis arenis apud Bononiam sese committunt; ut erat utrinque depositum. Inde Laudunum deductus, ab ipsis regali benedictione ditatur, ungitur, atque coronatur ab Artoldo archiepiscopo praesentibus regni principibus, et episcopis amplius viginti. Episcopatus etiam Laudunensis datur Rodulfo ejusdem loci presbytero concorditer a civibus suis electo, quem praefatus quoque ordinavit archiepiscopus. Sed et per alias Remensis dioceseos sedes, excepta Catalaunensi et Ambianensi, diversos ordinavit episcopos, Heriberto denuo cum Hugone pacato (936), homines ejusdem Heriberti comitis quoddam castrum Remensis ecclesiae, quod vocabatur Causostis, super Maternam fluvium, ab Artoldo praesule constructum, prodente quodam Wicerto capiunt, et Ragembertum Artoldi praesulis consobrinum, qui eidem praeerat munitioni, comprehendunt, circumpositasque villas ecclesiae crebris deprædantur infestationibus. Interea rex Ludovicus, accersitus ab Artoldo episcopo, Laudunum venit, et arcem novam inibi nuper ab Heriberto editam vallat obsidione, multisque tentato machinis muro, tandemque suffossione diruto magno capit irruptum labore. Corbanacum (*Corbeny*) quoque castrum, quod pater ejus sancto Remigio tradiderat, quodque sibi monachi ipsius monasterii commiserant, ab Heriberti subjectis bellando recepit, et homines Heriberti, qui erant in eo comprehensos, rogante Artoldo praesule, salvos ad suos abire permittit.

CAPUT XXVII.

De excommunicatione Heriberti comitis.

(939.) Artoldus denique episcopus cum quibusdam aliis episcopis collocutus, Heribertum, qui oppida quædam villasque Remensis ecclesiae pervaserat ac detinebat, in praesentia quoque regis excommunicat (940). Post hæc rex Ludovicus delit Artoldo episcopo, ac per eum ecclesiae Remensi, per præceptionis regiae paginam, Remensis urbis monetam, jure perpetuo possidendam. Sed et omnem comitatum Remensem eidem contulit ecclesiae. Artoldus episcopus Causostem munitionem obsidet; quam quinto tandem die Ludovico rege illuc veniente, hii qui erant intus reddentes, dese-

runt. Nec longum, subversa funditus ab his qui recedere dissipatur. Missi Hugonis ad regem veniunt, et de pace cum eis rex inter Artoldum præsulem et Heribertum laborare studet. Deinde ad castrum quoddam, quod Heriveus nepos Herivei, quondam archiepiscopi, super fluvium Maternam tenebat, unde et villas episcopii Remensis circumquaque positas deprædabatur, proficiscitur cum Artoldo episcopo. Nec mora; obsidibus acceptis ab ipso Heriveo revertitur Remis; pergensque in crastinum ad sanctum Remigium, sese ipsius sancti committit intercessionibus, promittens vadibus libram argenti se daturum annis singulis. Monachis quoque ejusdem loci præceptum de eodem castello dedit immunitatis.

CAPUT XXVIII.

De expulsionem domni Artoldi ab urbe Remensi.

Hugo (dictus Magnus) princeps, filius Rotherti, junctis sibi quibusdam episcopis tam Franciæ quam Burgundiæ, cum Heriberto comite et Willelmo Nordmannorum principe Remensem obsidet urbem, sextaque obsidionis die, deserente omni pone militari manu Artoldum episcopum, et ad Heribertum trans-eunte, idem comes Heribertus urbem ingreditur. Artoldus præsul ad sanctum Remigium, evocatione procerum episcoporum profectus, persuasus est, vel contreritus a principibus episcopii se procuratione vel potestate abdicare, concessaque sibi abbatia sancti Basoli, et Avennacæ monasterio, ad sanctum Basolum commoraturus abscessit, post annos octo et menses septem [ms., sex] in episcopatu exactos, Hugo et Heribertus locuti cum quibusdam Lothariensibus, ad obsidionem Lauduni eum Willelmo proficiscuntur, relicto Remis Hugone diacono, Heriberti filio, jampridem ad episcopatum ipsius urbis evocato, quique tertio postquam regressus est mense, presbyter a Widone Suessonico præsule ordinatus est, expletis postquam fuerat electus annis quindecim, quos Antissiodori commorans egerat, litterarum studiis occupatus, apud Widonem ipsius urbis antistitem, a quo et diaconus ordinatus fuerat. Nam cæteros inferiores gradus ab Abbone Suessonico præsule Remis acceperat. Ludovico rege post hæc a Burgundia regresso, Artoldus episcopus deserens cænobium sancti Basoli, ad eundem regem proficiscitur cum quibusdam propinquis suis, a quibus ecclesiæ beneficia, quæ tenebant, Heribertus comes abstulerat. Mihi quoque ecclesiam Colmisiaci (Cornicy) vici abstulit cum terra beneficii, quam tunc temporis tenebam. Ego denique disponens, orationis gratia, sepulcrum visere sancti Martini, retentus sum ab ipso, clam me quibusdam personis in-fimulantibus apud eum, quod sui causa nocuenti, vel filii sui vellem proficisci; et quia renebam me huic electo nostro committere. ne-aciens utrum Deo placeret eum præsulem nostrum fore. Sicque plenis quinque mensibus apud fratres nostros, ipso comite iubente, sub custodia partim libera sum detentus.

A Contigit autem mihi, domina mea beata Dei Genitricis intercedente, ut ipsa die Conceptionis (25 Martii) et passionis (27 Martii) Domini nostri Jesu Christi absolverer a custodia, et die tertia, scilicet vi Kal. Aprilis, quas Dominus a mortuis resurrexit, egressus ipse cum præfato electo nostro ad urbem Suessonicam profectus sum. Ubi convenientes episcopi hujus dioceseos cum principibus Hugone ac Heriberto (Syn. Suess., an. 941), tractarunt quid eis esset agendum super episcopali hujus Hugonis ordinatione; sicque decreverunt, penitentibus quibusdam filiis ecclesiæ Remensis, tam clericis quam laicis, eum ordinandum, asserentibus fautoribus ipsius, quod Artoldus nequaquam elec-tus, sed per violentiam fuerit intronissus, seseque episcopo B pali abdicaverit ditione. Ibi ergo Hugo princeps tunc me per manum (i. manus) accipiens, huic Hugoni nepoti suo ad benefaciendum commisit; quippe mihi ecclesiam sanctæ Mariæ dedit in Colridositam, terram quoque quam pater suus mihi abstulerat, reddidit, et aliam in prædicta villa supra adjecit.

CAPUT XXIX.

De malis quæ deinceps consecuta sunt.

Nec mora, civitatem Remensem a præfato conventu aducentes episcopi, prætaxatum electum nostrum in ecclesia sancti Remigii dignitate sublimant archiepiscopali. Sub hisdem fere diebus monasterium sancti Theoderici nonnullis illustratur miraculis de quibus jam quædam supra retulimus (lib. 1, c. ult.), ubi commemorationem ejusdem beati viri fecimus. Ab ecclesia vero sanctæ Mariæ Remis crux major, quam dominus Herivens archiepiscopus auro cooperuerat, et gemmis ornaverat, a furibus noctu, tenebrarum scilicet amatoribus, auferitur. Qua diu quæsita, tandem post annum pars auri gemmarumque ipsius multatis reperitur latronibus. Ex quo postmodum auro hic præsul, adjecta quadam sui quoque numeris quantitate, calicem sub honore Dei Genitricis fabricari fecit. Hugo: e ac Heriberto Laudunum pariter obsidentibus, rex Ludovicus, sumptis secum quos undecunque colligere potuit in pagum Portensem venit. Quo audito Hugo, et Heribertus, scilicet quod rex eis appropinquaret, obsidione relicta, properant contra, et insperatum regis invadentes exercitum, nonnullos sternunt, reliquos in fugam vertunt. Rex ipse cum paucis eductus a suis, et eximere se bello coactus, vix evasit, Artoldo episcopo et Rotgario comite comitantibus secum. Artoldus episcopus, perditis rebus quas ibi habuerat, ad Hugonem et Heribertum accessit adductus ab amicis, redditisque sibi abbatibus sancti Basoli et Avennacæ cum villa Vindenissa [Vendeure] et pacta pace cum Hugone præsule, ad sanctum Basolum, illic habitaturus devenit. Sequenti anno (942) proditores quidam Remis reperti, et interfecti sunt; quidam rebus ecclesiæ privati ab urbe depelluntur. Legati Remensis ecclesiæ Roma regressi pallium deferunt Hugoni archiepiscopo, ab Stephano

papa (Steph. VIII) transmissum. Cum quibus pariter et legatio venit principibus regni, ut Ludovicum regem recipiant, et sic legatos suos Romam dirigant.

CAPUT XXX.

De occupatione Altimontis castri, vel Mosomi, et morte Heriberti.

Anno quoque post istum (943) Artoldus episcopus, relicto cœnobio sancti Basoli, ad regem profectus est. At illi promittit ei se redditurum Remensem episcopatum. Qui assumptis secum fratribus suis, et aliis quibusdam, qui abjecti fuerant ab episcopatu Remensi. Altimontem castrum occupat. Cum quibus rex Ludovicus etiam Mosomum aggressus, repellitur a fidelibus Hugonis episcopi, quibusdam suorum interemptis; suburbanas tamen domos quasdam ipsius castri succedit. Interea defuncto Heriberto comite, de recipiendis filiis ipsius a rege crebra inter ipsam regem et Hugonem principem versabatur intentio. Quorum rex primum tunc Hugonem archiepiscopum, mediatoribus Othone duce Lothariensium, et Adalberone præsule, Hugone quoque duce præcipue insistente, recipit eo tenore, ut abbatie, quas dimiserat Artoldus ad regem profectus, Artoldo episcopo restituerentur, aliud etiam episcopium ipsi provideretur, fratribus quoque et propinquis ejus honores, quos ex episcopatu Remensi habuerant, redderentur. Postea ceteri quoque filii Heriberti comitis recipiuntur a rege. Hugo denique præsul Amblicum (*Ambly*) castrum cepit atque combussit, quod Robertus et Rodolfus fratres, qui fuerant Remis expulsi, detinebant; unde deprædationes per episcopium Remensem faciebant. Item præfatus archiepiscopus Altimontem munitionem obsidet, quam tenebat Dodo frater Artoldi episcopi; tandemque accepto parvulo ipsius filio obside, discedit, rege quoque mandante. Anno sequente (944) regii milites episcopatum Remensem deprædantur, et filii Heriberti abbatiam sancti Crispini, Ragenoldus quoque abbatiam sancti Medardi, sicque alterutris debacchantur rapinis atque deprædationibus.

CAPUT XXXI.

De obsidione urbis Remensis ab exercitu Ludovici regis.

Anno post hunc (945), qui est hujus præsulis quintus in episcopatu, rex Ludovicus, collecto secum Nordmannorum exercitu, Veromandensem pagum deprædatur. Assumptoque cum ipsis Erluino cum parte militum Arnulfi, sed et Artoldo episcopo cum his qui dudum Remis ejecti fuerant, comite quoque Bernardo ac Theoderico nepote ipsius, Remorum vallat urbem; vastantur circumquaque segetes, villæque diripiuntur, et partim exuruntur, necnon ecclesiarum plures effringuntur. Quoties pugnatum ad portas, vel circa murum, vulnerati ex utraque parte non pauci, quidam etiam interempti sunt. Hugo denique dux præfatus cum Nordmannis, qui fines suos ingressi fuerant, eos non modica cæde fudit, et a terminis suis ejecit. Post hæc Remos ad regem mittit,

A quosdam obsides, ut Ragenoldus ex parte regis ad colloquium sibi occurrat. Quo abeunte, tractat cum eo, uti rex obsides ab Hugone archiepiscopo accipiat et ab obsidione Remensi discedat, quatenus idem præsul, denominato placito, ad reddendam rationem de omnibus, quæ rex ab eo quæsierit, accedat. Quibus hoc sibi tenore datis rex ab obsidione recedit post quintam decimam qua civitas obsessa fuerat diem. Nec multo post idem rex a Nordmannis comprehensus est, et Rodomi detentus. Hugo præsul Altimontem castrum obsidens, post septem ferme obsidionis hebdomadas recipit, reddente illud sibi Dodone domni Artoldi fratre, tali sub conditione, ut filium ipsius et filium fratris sui suscipiens, idem præsul concederet eis terram patrum suorum.

CAPUT XXXII.

De restitutione regulæ in monasterio sancti Remigii, et constitutione abbatis Hincmari.

Advocans denique hic pontifex Ercanboldum monasterii sancti Benedicti abbatem, regulam monasticam in monasterio sancti Remigii restituere decernit, constituens ibi abbatem Hincmarum ejusdem loci monachum. Regina Gerberga nuper ad Othone regem fratrem suum legationem direxerat, auxilium deposcens ab eo contra Hugonem principem, cui Landunum reddiderat, ut reciperet Ludovicum regem, quem Hugo, sub custodia receptum a Nordmannis, retinuerat (946). Qui Otho maximum colligens ex omnibus regnis suis exercitum, venit in Franciam, Conradum quoque secum habens Cisalpinae Galliae regem. Quibus rex Ludovicus obviam profectus, satis amice et honorifice suscipitur ab eis. Sicque pariter Landunum venientes, considerataque castri firmitate, deverterunt ab eo, Remensem aggredientes urbem, quam cingentes obsidione, ingenti vallarunt exercitu.

CAPUT XXXIII.

De repulsione Hugonis episcopi.

Videns autem Hugo præsul obsidionem se tolerare non posse, neque tantæ resistere multitudini, locutus est cum quibusdam principibus qui videbantur esse sibi amici, videlicet cum Arnulfo, qui ejus sororem, et Widone [*j.* Uddone, et *infra* Uddonis] quia amitam ipsius habebat uxorem, sed et cum Herimanno [*ms.*, Hermann] Widonis fratre quæsit ab eis quid sibi foret agendum. Qui tale consilium dederunt ei, ut egredieretur cum suis et relinqueret urbem, quia id dispositum a regibus erat ut omnimodis expellerentur, neque intervenire possent apud reges pro ipso, quin ei eruerentur oculi, si urbem vi capi contigisset. Quo consilio percepto ac suis intimato, post tertiam obsidionis diem cum pene cunctis qui secum tunc aderant militibus, egressus est. Sicque reges cum episcopis et principibus ingredientes, urbem, domnum Artoldum præsulem, qui dudum fuerat ejectus, iterum inthronizari fecerunt. Quem Rotbertus, Trevirensis archiepiscopus, et Fredericus Magontiacensis, accipientes utraque manu eidem sedi restituerunt. Deinde relinquentes Gerber-

gam reginam Remis, ipsi reges cum exercitibus suis terram Hugonis ingrediuntur, et gravibus atterunt depredationibus. Terram quoque Nordmannorum peragrantes, loca quæque devastant, et inde remeantes ad sua quique regrediuntur. Anno sequenti (947) rex Ludovicus Mosomum castrum, quod Hugo Remis ejectus retinebat, obsedit; sed nihil pro votis efficiens, recedentibus tandem post mensem Lothariensibus qui secum erant, ipse Remos revertitur.

Quo ad Othonem regem ad celebrandum Pascha profecto, Hugo princeps a quibusdam præsumptuose pervasus, Remensem cum Hugone præsule, quasi mox capturus, aggreditur urbem; frustratoque negotio, resistentibus regis et Artaldi episcopi militibus, octavo postquam advenerant die, illi recedunt. Defuncto Deraldo Ambianensium præsule, Tetbaldus quidam, Ecclesiæ Suessonicæ archidiaconus ordinatur ab Hugone Ambianensis episcopus. Conventu placiti regum Ludovici et Othonis super Charam (*Cher*) fluvium congregato, res litis inter Alidum et Hugonem, Remensis Ecclesiæ præsules, ab episcopis auditur; et quia synodus tunc congregata non fuerat, altercatione determinari non potuit. Synodus autem circa medium mensis Novembris habenda denuntiatur. Interim vero sedes Remensis Artoldo conceditur, Hugo Mosomi remorari permittitur. Heriveus, nepos Herivei archiepiscopi, habens munitionem quam edificaverat citra Matronam fluvium, villas Remensis episcopii circumquaque sitas depredabatur, excommunicatus ab Artoldo præsule, pro rebus quas invaserat ecclesiæ. Contra ejus prædones egressi quadam die Ragenoldus comes, et fratres Artaldi præsulis cum quibusdam militibus ecclesiæ, ipsos grassatores in fugam vertunt. Quo audito, Heriveus, armatis quos secum habebat militibus, egressus a sua munitione, contra nostros ad pugnam venit, et congressus cum eis interemptus est cum suorum quibusdam, reliqui omnes in fugam sunt acti, vulneratis utrinque nonnullis. Corpus ejusdem Remos a victoribus perlatum est. Hugo præsul assumens secum Theobaldum de Monte acuto, sororis suæ maritum, cum aliis quibusdam a grassatoribus, in villas Remis contiguas vindemix tempore venit. Qui omne pene vinum abinde colligentes, in diversos pagos abducunt.

CAPUT XXXIV.

De synodo Virduni habita.

Synodus postea (947) Virduni habetur, præsentente Rotberto Trevirensi præsule, cum Artoldo Remensi, Odalrico Aqueusi, Adalberone Metensi, Gozolino Tullensi, Hildeboldo [*ms.*, Hildebaldo] Transthenensi, Israele Britone, præsentente quoque Brunone abbate regis Othonis fratre, Agenoldo etiam et Odilone abbatibus, cum aliis nonnullis. Ad quam Hugo evocatus, missis quoque duobus ad eum deducendum episcopis venire noluit. Universæ vero synodus Artoldo Remensi regendum decernit episco-

pium. Indicitur itaque synodus, quæ et convenit in ecclesiam sancti Petri in prospectu Mosomi ex diocesi Trevirensi atque Remensi. Veniens autem illuc Hugo præsul, et locutus cum Rotberto archiepiscopo, synodum noluit ingredi. Litteras vero quasdam ex nomine Agapiti (*Agapit. II*) papæ misit ad episcopos per clericum suum, qui eas Roma detulerat, nihil auctoritatis canonice continentes, sed hoc tantum præcipientes, ut Hugoni Remense redderetur episcopium.

Quibus lectis responderunt episcopi, non esse dignum vel congruum, ut apostolicæ legationis mandatum, quod dudum Rotbertus archiepiscopus, deferente Frederico Magontiensi præsule, coram regibus et episcopis susceperat, intermitteret propter has litteras, quas insidiator et æmulus Artaldi præsulis exhibebat; imo quod regulariter coperant canonice pertractaretur. Sicque præcipitur recitari capitulum 19 Carthaginensis concilii de accusato et accusatore. Quo recitato, judicatum est, juxta definitionem hujus capituli, ut Artoldo communio nem et parochiam Remensem retinente, Hugo qui ad duas jam synodos evocatus venire contempserat, a communione et regimine Remensis episcopii abstinere, donec ad universalem synodum se purgaturus occurreret. Ipsumque capitulum mox in charta describi fecerunt episcopi coram se, subnectentes hanc etiam definitionem suam, et eidem Hugoni miserunt. Qui post alteram diem eandem chartam Rotberto pontifici remisit, hoc verbis remandans, quod ipsorum judicio nequaquam obediturus esset. Interea litteræ proclamationis Artoldi præsulis ad Romanam dirigitur sedem. Dominus igitur Agapitus papa vicarium suum Marinum episcopum misit ad Othonem regem, propter evocandam et aggregandam generalem synodum. Litteræ quoque ipsius papæ mittuntur ab urbe quilibet speciatim episcopis, vocantes eos ad eandem synodum. Congregata denique synodo in palatio Engulenheim (948, 7 Junii), recitata sunt hæc quæ sequuntur coram regibus et episcopis:

CAPUT XXXV.

De synodo apud Engulenheim congregata, et excommunicatione Hugonis episcopi. Series litis inter Artoldum et Hugonem episcopos agitata.

Sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis vicario domino MARINO, universæque sanctæ synodo apud Engulenheim congregatæ, ARTOLDUS, divina propitiante clementia, Remorum episcopus.

Domnus Agapitus papa litteras nobis et cæteris ut episcopis nostræ dioceseos direxit, in quibus præcepit, ut ad hoc vestræ sanctitatis concilium convenire studeremus, ita instructi de omnibus, ut rei veritas miseriarum nostræ sedis, quas patimur, coram sanctitate vestra manifesta fieri posset. Quocirca propalare prudentiæ vestræ commodum ducimus, qualiter res exordium cœperit litis hujus, quæ adhuc inter me et Hugonem miserrime ventilatur. Defuncto siquidem Heriveo archiepiscopo, Sculfum, qui archidiacono

natus urbis nostræ tunc officio fungebatur, ad præsulatum ejusdem sedis elegimus. Qui pontifex ordinatus (*Vide supra*, c. 18), assumens zelum contra proximos prædecessoris sui, cum eos per semet a loco depellere non valeret, consilio inito cum quibusdam laicis scilicet consiliariis suis, amicitiam quæsitit Heriberti comitis, quam dato jurejurando per eosdem consiliarios obtinuit eo tenore, ut post obitum ipsius ad electionem pontificis milites ecclesiæ nullatenus aspirarent sine consilio ipsius Heriberti; idem vero comes fratrem Herivei præsulis, et nepotes ipsius a participatione rerum Remensis episcopii separaret.

Quibus patrat, insinulati sunt iidem propinqui Herivei præsulis a consiliariis Seulf episcopi de infidelitate ipsius senioris sui, accersitoque Heriberto comite cum pluribus suis jubentur al rationem reddendam coram ipsis venire. Et quia contra eos a quibus accusati fuerant, singulari congregi certamine noluerunt, sublati ab eis rebus quas ex episcopo possidebant, comprehensi sunt atque deducti per Heribertum comitem ad Rotbertum regem, a quo etiam sub custodia sunt, detenti usque ad mortem ipsius Rotberti. Tercio demum sui episcopatus anno, Seulfus episcopatus (ut plures asserunt) ab Heriberti familiaribus veneno potatus defungitur. Mox itaque comes Heribertus urbem Remensem adiit, et ecclesiæ milites, clericorum quoque quosdam de rectoris electione ad suum concilium (ceu juratum fuerat) intendere fecit. Cum quibus ad Rodulfum regem pergens in Burgundiam, obtinuit ab eo ut sibi committeretur idem episcopium, eo tenore, ut tam clericis quam laicis debitum honorem concederet et conservaret, nec injustitiam alicui faceret: sed ipsum episcopium æquo jure gubernaret, donec talem clericum eidem regi præsentaret, qui ad episcopale ministerium exsequendum rite ordinari valeret. Qui comes ad eandem urbem regressus, res episcopii (prout sibi placuit) fautoribus suis divisit, cæteris abstulit, et absque ullo iudicio vel lege, quos voluit rebus exspoliavit, vel ab urbe propulit. O. Jalicum denique Aqueensem episcopum in eadem urbe suscipiens episcopale inibi ministerium celebrare præcepit. Sicque per annos sex, et eo amplius idem episcopium suo dominio vindicavit, pro libitu proprio illud tractans et in sede præsulis residens, tam ipse quam conjux sua, donec septimo tandem anno, oris inter ipsum et regem Rodulfum atque Hugonem comitem quibusdam simultatibus, Rodulfus rex cum Hugone et Bosone fratre suo, cæterisque pluribus tam episcopis, quam comitibus Remorum obsidet urbem, succensentibus sibi episcopis, et conquærentibus adversus eum quod tam diuturno tempore, contra divinæ legis auctoritates, hanc urbem permiserit vacare pastore.

Quorum querimoniis permotus rex, admonet clericum et populum de pastore electione, dans eis id agendi facultatem ad Dei honorem et sui ti-

delitatem. Sicque concordantibus cunctis tam clericis quam laicis qui extra obsidionem erant, pluribus etiam eorum qui clausi tenebantur in idipsum faventibus, eligitur humilitatis nostræ persona in hoc magis onere quam honore subeundo. Aperientibus tandem tam militibus quam civibus portas urbis regi Rodulfo, et episcopalem benedictionem mihi tradentibus episcopis qui aderant decem et octo, et suscipientibus nostram humilitatem tam clero universo quam reliquis civibus, inibi introitus ab episcopis nostræ dioceseos, impositum mihi, prout Deus concessit, ministerium per annos ferme novem tractavi, ordinans per diocesim episcopos octo, et in episcopio multos, prout competens videbatur, clericos, quousque nono postmodum anno, postquam Ludovicum regem, favente Hugone cunctisque regni principibus, Gerbergam quoque reginam benedixeram et sacro perfuderam chrismate, instigatus Hugo comes iracundia quod ei consentire vel conjungi noluerim ad ipsius regis infidelitatem, adhibitis secum Heriberto comite, et Willelmo Nordmannorum principe, Remensem obsidet urbem. Nec longum, sexta scilicet obsidionis die, deseror ab omni pene cætu laicalis militiæ. Sicque derelictus ab his, ad Hugonem et Heribertum compellor exire, a quibus coarctatus et conterritus, cogor memet episcopali procuratore abdicare (*supra*, c. 27), et ita me propellentes, in cœnobio sancti Basoli habitare constituunt; Hugonem vero filium Heriberti, qui Antissiodori diaconum ordinatum fuerat, in urbem introducunt, et civitate potiuntur. Ludovicus autem rex a Burgundia rediens, me apud sanctum Basolum reperit, et assumens secum, simul cum propinquis meis quorum res Heriberti comes abstulerat, Laudunum deducit, quod castrum tunc obsidebant Heribertus et Hugo: solutaque obsidione oppidum ingreditur, nobisque metatus degendi disponitur. Interim clerici nostri loci sed et laici quidam pessime ab Heriberto tractantur, et quidam clericorum in custodiis retruduntur, res eorum auferuntur atque diripiuntur, rapinæ per totam urbem licite perpetrantur.

Interea convocantur episcopi nostræ dioceseos ab Hugone et Heriberto, satagentibus et quærentibus ab eis de ordinatione Hugonis filii Heriberti. Qui Suessionis congregati, mittunt ad me Laudunum Hildegarium episcopum cum aliis quibusdam legatis, mandantes ut ad eos venirem, ad consentiendum scilicet hujus ordinationis perversitati. Quibus remandavi, quod non esset mihi competens ad eos illo proficisci, ubi adversarii et inimici mei cum ipsis erant aggregati. Quod si loqui mecum vellent, ad talem locum devenirent, ubi sine periculo ad eos accedere possem. Quibus advenientibus in locum ab eisdem delectum, profectus sum ad eos, adveniēsq̃ue prosternor coram ipsis, obsecrans ut propter amorem et honorem Dei, tam mihi, quam sibi competens consilium dare studerent. Qui me de ordinatione prædicti Hugonis interpellare ceperunt, et hoc

omnimodis suadere, ut eis in hac ordinatione consensum prælerem, promittentes res nonnullas episcopii mihi se impetraturos. At ego postquam responsum diu distuleram, videns eos cunctos in proposito quod ceperant perseverantes, surgens interdixi palam cunctis audientibus, excommunicans auctoritate Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti, ut nullus eorum ad eandem ordinationem accederet, nec alicui in episcopali honore, me vivente, manus imponeret; sed nec ullus eandem benedictionem suscipere præsumeret. Quod si forte fieret, ad sedem apostolicam eos provocarem. Illis inde furentibus, ut possem exire de medio eorum, et Laudunum reverti, temperavi responsum dicens ut mitterent mecum, qui eis renuntiaret, quid consilii reperire valerem super hac re in domina mea regina, et fidelibus ejus, quia rex non aderat. Ad hoc illi mittunt Deroldum episcopum, putantes me esse mutaturum consilium. Quo veniente, et coram domina regina et fidelibus ejus inle me interpellante, iterum exurgens præfate modum excommunicationis in eosdem episcopos jaculatus sum; vocationem quoque ad sedem apostolicam iterare curavi, excommunicans ipsum hunc Deroldum, id ut eis omnino non laceret, sed cunctis manifeste proferret.

His ita gestis, parvipendentes illi nostram excommunicationem, Remis accedunt, et quidam eorum ordinationi huic manus applicarunt, quidam vero se subduxisse sciuntur. Ego vero cum rege manens, quas illi scitur angustias pertulisse secum pertuli; et quando eum bello aggressi sunt Hugo et Heribertus, cum ipso eram, et vix mortis evasi periculum. Propterea itaque auxilio et protectione Dei de medio inimicorum, profugus et vagabundus loca in via quæque silvasque perlustro, non ausus certo consistere loco. Comites autem Hugo et Heribertus affati quosdam nostros amicos sibi subditos, suadent ut me requirentes, ad ipsos deducant, pollicentes se mihi benefacturos, et rebus quas ipsi petissent ditaturos. Requirentes ergo me amicus, reperiunt per diversa vagantem, et ita perducor a fratribus meis et amicis ad præfatos comites. Qui postquam me in potestate sua conspiciunt, querere cœperunt ut eis palium a sede Romana mihi collatum traderem, et sacerdotali me ministerio penitus abjurarem quod nullatenus me facturum, neque pro amore hujus vite præsentis attestor. Districtus igitur et coangustatus ab eis, episcopii tandem rebus abrenuntiare compellor: sicque rursus ad S. Basolum quasi vacans, habitaturus deducor. Mansi denique paucis diebus in ipso cœnobio, quoadusque comperiens per certos ex familiaribus Heriberti comitis nuntios, quod ab eo male de mea tractabatur perditione, iterum iterumque nuntiis hujusmodi pavefactus et impulsus, locum deserui, et abdita lustra silvarum vagabundus repetii, horisque silentibus, et itinere devio Laudunum revertor, ibique susceptus a rege, secum manere constituor. Mansi vero ibidem cum ipso vel fidelibus ejus, exspectans et deprecans

A misericordiam Dei, donec ipso dignatus est in cor domni regis Othonis mittere, ut ad subventionem senioris mei regis, et nostram, properaret in Franciam (*Vide supra*, c. 32).

Denique postquam domina nostra regina Laudunum, propter absolutionem domni regis, reliquerat, egressus inde ad domnum regem Othonem cum seniore meo deveni rege, simulque Remos accessimus (*supra*, c. 33). Cingitur itaque urbis exercitibus et episcopi qui aderant, me sedi nostræ restitui censent. Mandatur ergo Hugoni a domno rege Othone, ut egrediatur, et pervasam deserat urbem. At ille nutans aliquandiu et pro posse, ubi vidit ad resistendum penitus sufficere se nequaquam valere, nec amicorum sibi præsidia subvenire, decernit exeundum, quaerens ut liber cum suis dimittatur abscedere. Permittitur itaque sanus exire, cum omnibus qui secum voluere comitari, et quæcunque secum voluit ferre, nullo contradicente, asportavit. Sicque cum regibus introgressus urbem, præcipior loco nostro, et honori restitui. Susceptus igitur a domnis archiepiscopis Rotberto Trevirensi, et Frederico Magoniacensi comitantibus cæteris et congratulantibus, tam clericis Ecclesie nostræ, quam reliquis civibus, ab ipsis restitutor cathedræ episcopali. Hugo vero Remis egressus Mosomum castrum cum suis occupat, et munies contra fideles regis senioris nostri detinet. Habito denique colloqui placito inter reges, seniore meum videlicet ac domnum Othonem, super Charam [*m.*, Karam] fluvium, convenimus ad illud tam ego quam ipse Hugo cum ordinatoribus suis. Ibi res litis hujus ab episcopis auditur: protulitque litteras ad sedem Romanam, quasi ex nostra persona datas, excusationis mex, ac si vacationem petentes administrationis episcopii nostri: quas me nunquam dicatasse, neque vel subscribendo aliquatenus corroborasse protestatus sum atque protestor. Et quia tunc synodus convocata non fuerat (id opponentibus fautoribus ipsius Hugonis) altercatio nostra determinari non potuit. Synodus autem circa medium mensis Novembris habenda Virduni utriusque partis episcopis annuentibus denuntiatur. Interim vero sedes Remensis mihi regenda decernitur; idem vero Hugo Mosomi commorari permittitur. Nec longum, instante scilicet vindemix tempore, hic noster æmulus Hugo, assumens secum Theobaldum regis inimicum et regni nostri, cum aliis pluribus malefactoribus, in villas Remensis episcopii contiguas urbi venit, et omne pene vinum ex his colligens in diversos pagos abduci fecit. Tum multa mala inibi perpetrata, et ecclesie nostræ homines captivi abducti, et ad redemptionem variis sunt adacti tormentis (*supra*, c. 34). Synodus autem circa medium mensis denuntiata, Virduni celebratur, præside Rotberto presule Trevirensi, præcepto domni papæ Romani, præsentis quoque domno Brunone, cum episcopis et abbatibus nonnullis.

Ad quam præfatus Hugo evocatus, missis etiam duobus ad eum deducendum episcopis, Adalberone

et Gozolino, venire contempsit. Universa vero synodus mihi Remense regendum decernit episcopium. Indiciturque iterum synodus habenda die Iduum mensis Januarii, quæ et aggregatur, ut denuntiatum fuerat, in ecclesia sancti Petri ante prospectum castri Mosomi, a domno Rotberto convenientibus cæteris quoque Trevirensis dioceseos episcopis, et aliquibus Remensis. Veniens autem illic æmulus noster Hugo, et locutus cum domno Rotberto synodum noluit ingredi; litteras vero quasi ex nomine domni papæ direxit ad episcopos per clericum suum, qui eas Roma detulisse ferebatur, nihil auctoritatis canonicæ continentis, sed hoc tantum præcepit, ut Hugoni Remense redderetur episcopium. Quibus recitatis incuntes episcopi consilium cum abbatibus et cæteris qui aderant sapientibus, responderunt non esse dignum vel congruum, ut mandatum legationis apostolicæ, quam dudum Rotbertus archiepiscopus, deferente Frederico præsule Magontiacensi, coram regibus et episcopis tam Galliæ quam Germaniæ susceperat, et partem jam præceptionis ipsius exegerat, propter illas litteras intermitteret, quas insidiator noster exhibebat: imo quod regulariter ceptum fuerat, ut canonice pertractaretur, unanimiter censent; præcipiturque recitari capitulum Carthaginensis concilii nonum decimum, de accusato et accusatore. Quo recitato, iudicatum est juxta definitionem ipsius capituli, ut communionem et parochiam Remensem me retinente, Hugo, qui [m., quia] ad duas jam synodos evocatis interesse contempserat, a communione et regimine Remensis episcopii abstineret, donec ad universalem synodum, quæ indicebatur, sese purgaturus, vel rationem redditurus præstaret. Ipsumque capitulum mox in charta episcopi coram se describi fecerunt, subnectentes hanc etiam definitionem suam, et eidem Hugoni miserunt. Qui post alteram diem chartam eandem Rotberto præstuli remisit, hoc verbis remandans: quod ipsorum iudicio nequaquam obediturus esset. Sicque absoluto concilio, ipse Mosomum contra mandata regum et episcoporum retinet, et ego Remos regressus reclamationis meæ querelas ad sedem Romanam per legatos domni regis Othonis destinavi, præstolans mandata ipsius sanctæ sedis, ejus decretis et universalis hujus sancti concilii vestri iudiciis parere paratus.

Post quarum litterarum recitationem, et earum propter reges juxta Thudesticam [m., Teutonicam; j. Theotiscam] linguam interpretationem, ingressus quidam Siegwaldus, præmissi Hugonis clericus, attulit litteras quas Roma detulerat, quasque jam in alia synodo Mosomi propalaverat. Asserens easdem litteras sibi Romæ ab ipso qui aderat Marino vicario datas, qui dominus Marinus proferens litteras quas idem Siegwaldus Romam detulerat, præcepit eas coram synodo recitari, in quarum recitatione repertum est, prout ipsæ litteræ fatebantur, quod Wido episcopus Suesonicus, Hildegarius quoque Belvacensis, Rodulfus Laudunensis, cæterique cuncti Remensis diocæ-

A seos episcopi, easdem litteras ad sedem delegaverint apostolicam, pro restauratione Hugonis in sede Remensi, et expulsionem Artoldi. Post quarum lectionem, exsurgentes Artoldus præsul, et præfatus Rodulfus qui in eisdem litteris nominabatur, Fulbertus quoque Cameracensis antistes eas litteras refutarunt, destruens quod eas antea nunquam viderint vel audierint, neque in earum delegatione consensum præbuerint. Quibus dum idem clericus contraire non posset, licet in eos calumniis obstrepens, præcepit dominus Marinus, suggerens universæ synodo, ut sibi consilium et rectum iudicium profferrent super hujusmodi calumniatore, et calumniarum in episcopos delatore.

At illi, postquam delator publice confutatus est B falsa detulisse, lectis capitulis de hujusmodi calumniatoribus, iudicant et unanimiter censent eum, quo fruebatur honore privari debere, ac secundum capitulorum tenorem in exsilium retrudi. Diaconatus igitur quoungebatur ministerio multatus, a conspectu synodi reprobatus abscessit. Artoldo vero præsuli, qui omnibus se synodis præsentem exhibuerat, non refugiens synodale iudicium, episcopium Remense juxta canonem instituta sanctorum Patrum decreta, omnino retinendum atque disponendum decernunt, laudant, atque corroborant. Secunda sessionis die, post recitatas divinæ auctoritatis lectiones et Marini vicarii allocutionem, suggestit dominus Rotbertus, Trevirensis archiepiscopus, ut quoniam juxta sacræ legis instituta, restitutum atque restauratum fuerat Remense Artoldo præsuli episcopium, in ejusdem sedis invasorem synodale perageretur iudicium. Præcepit itaque Marinus vicarius, ut canonicam super hac præsumptione synodus proferret sententiam. Jubentur ergo sanctæ legis catholica recitari capitula. Quibus recitatis, secundum sacrorum instituta canonum, et sanctorum decreta Patrum, Sixti, Alexandri, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cælestini, Leonis, Symmachi, cæterorumque sanctorum Ecclesiæ Dei doctorum, excommunicaverunt, et ab Ecclesiæ Dei gremio repulerunt prædictum Hugonem Remensis Ecclesiæ pervasorem, donec ad poenitentiam et dignam satisfactionem venire procuraret.

Cæteris quoque diebus synodi tractata sunt quædam necessaria de incestis conjugis, et ecclesiis, D quæ presbyteris in partibus Germaniæ dabantur, imo vendebantur indebite, et auferebantur illicite, prohibitumque ac statutum ne id omnino præsumeretur ab aliquo: sed et de aliis Ecclesiæ Dei utilitatibus tractata sunt, et definita nonnulla. Interea rex Ludovicus deprecatur regem Othonem, ut subsidium sibi ferat contra Hugonem et cæteros inimicos suos. Qui petita concedens, jubet ut Conradus dux cum exercitu Lothariensium in ejus pergat auxilium. Interim vero dum congregaretur exercitus, rex Ludovicus cum ipso duce maneat, et episcopi, scilicet, Artoldus et Rodulfus, qui erant cum rege, ne quid in via patretur adversi, degerent cum Lothariensibus episcopis. Mansimus itaque cum Rotberto Trevirensi,

Rodulfus Laudunensis cum Adalberone Mettensi, A hebdomadas fere quatuor. Exercitu denique collecto, Lotharienses episcopi Mosomum petunt, ipsumque obsidentes castrum atque oppugnantes, milites qui erant ibi cum Hugone ad deditionem compellunt, et receptis ab eis obsidibus pergunt obviam Ludovico regi et Conrado duci in partes Laudunensis pagi. Obsident igitur ibi dux et exercitus quamdam munitionem quam ædificaverat et tenebat Theobaldus in loco qui dicitur Mons acutus, qui et Laudunum contra regem retinebat. Hoc etiam oppidum expugnantes, tandem non sine mora capiunt, indeque Laudunum adeunt, et in ecclesia S. Vincentii congregati, episcopi prædictum Theobaldum excommunicant; Hugonem verum principem vocant litteris ex parte Marini legati sedis apostolicæ et suæ, venire ad emendationem pro malis quæ contra regem et episcopos egerat. Wido denique Suessonicæ urbis episcopus ad regem Ludovicum veniens, eidem sese committit, pacaturque cum Artaldo archiepiscopo, satisfaciens illi pro ordinatione Hugonis. Conradus quoque dux filiam Ludovici regis sacro de fonte suscepit. Sicque recepto Mosomo castro et everso, Lotharienses revertuntur in suam.

CAPUT XXXVI.

De obsessione vel incensatione urbis Suessonicæ ab Hugone comite.

Igitur Hugo, nullam moram faciens, collecta suorum multa Nordmannorumque manu, Suessonicam aggreditur urbem, et obsidens oppugnat, ceditque nonnullos. Injectis etiam ignibus domum matris ecclesiæ succendit, simulque claustra canonicorum et partem civitatis; nec tamen ipsam capere valens urbem reliquit, et ad quamdam munitionem, quam Ragenoldus comes Ludovici super Axonam fluvium, in loco qui dicitur Rauciacus (Roncey), ædificabat, devenit, ipsamque adhuc imperfectam castris vallavit. Sed nec ipsam cepit; villas tamen Remensis ecclesiæ castris suis contiguas devastavit. Flores quoque colonorum prædones ipsius interemerunt, violantes ecclesias, et in tantum debacchantes ut in Culmiciaeo vico tam infra quam circa ecclesiam fere quadringentos homines interfecerint, ipsumque templum rebus penitus exspoliarent. Multis ergo flagitiis tunc perpetratis, Hugo tandem cum suis regreditur grassatoribus. Itaque milites qui hactenus cum Hugone fuerant excommunicati, ad Artoldum præsulum revertuntur. Qui nonnullos eorum, redditis eis rebus quas habuerant, recipit, quosdam vero rejicit. Post hæc Treviros proficiscitur ad synodum cum episcopis Widone Suessonico, Rodulfo Laudunensi, et Winefredo Morinensi. Quo pervenientes Marinum sese præstolantem reperiunt cum Roberto archiepiscopo; cæterorum vero Lothariensium vel Germanorum præsulum illic invenere neminem. Considerantibus igitur illis, suscitari cepit Marinus vicarius quid egisset post præmissam synodum Hugo princeps erga ipsos vel regem Ludovicum. At illi referunt supra memorata quæ ipsis, et eccle-

siis eorum [ms. J, Ecclesiæ Suessorum] intulerat mala. Requirit ergo de vocatione ipsius principis Marinus, utrum perlata ei fuissent litteræ vocationis, quas ei perferendas delegaverat. Cui respondetur ab Artoldo archiepiscopo, quod quædam eorum perlata sint, quædam vero perferri nequiverint, earum gerulo ab ipsis grassatoribus intercepto; vocatus tamen fuerit tam litteris quam quibusdam internuntiis. Requiritur itaque si adsit aliquis ex parte ipsius legatus. Ubi cum nullus fui-set inventus, decernitur expectandum si forte adventurus esset in crastinum. Quod cum minime contigisset, et omnes qui aderant, tam clerici quam illustres laici, eum excommunicandum esse acclamarent, definitur ab episcopis hanc excommunicationem adhuc differendam usque ad diem synodi tertiam. Tractatur autem de episcopis qui vocati fuerant et venire distulerant, vel his qui ordinationi Hugonis participes existerant. Et Wido quidem episcopus Suessonicus se culpabilem, prostratus coram Marino vicario et Artoldo archiepiscopo, confitetur. Intercedentibus autem pro eo apud Marinum Roberto et Artoldo archiepiscopis, absolvi ab hac noxa meretur. Winefredus Morinensis immunis ab eadem ordinatione reperitur. Adest Transmari Noviomensis (Transmarus Noviom. 42 episc. in tab. Democh.) episcopi legatus quidam presbyter, astruens eundem præsulum ita gravi languore detentum, ut ad eandem synodum venire non valuerit. Id quoque nostrates qui aderant, attestantur episcopi.

CAPUT XXXVII.

De excommunicatione Hugonis comitis

Tertia tandem die, insistente præcipue Luitdolfo legato et capellano regis Othonis, quoniam idem rex id omnino fieri præcipiebat, excommunicatur Hugo comes, inimicus Ludovici regis, pro supra memoratis malis ab ipso perpetratis, eo tamen modo donec resipiscat, ad satisfactionem coram Marino vicario, vel episcopis, quibus injuriam fecit, deveniat. Quod si facere contempserit, Romam pro sui absolutione proficiscatur. Excommunicantur et duo pseudoeπισcopi ab Hugone damnato ordinati, Tetthaldus (ms., Theobaldus) et Ivo: prior post expulsionem ipsius in Ambianensi urbe; alter post damnationem ejusdem Hugonis, in Silvanectensi ab ipso constituti. Excommunicatur etiam quidam clericus Laudunensis, nomine Adelonus, quem accusavit Rodulfus episcopus suus, eo quod Tetthaldum excommunicatum in ecclesias introduxerit. Vocatur Hildegarius Belvacensis episcopus litteris præfati Marini, ut veniat coram ipso, vel eat Romam rationem redditurus coram domno papa, pro illicita ordinatione prædictorum pseudoeπισcoporum, cui interfuerat. Vocatur et Heribertus Heriberti comitis filius, ad satisfactionem venire pro malis, quæ contra episcopos agebat. His ita gestis, episcopi revertuntur in suam. Luitdolfus autem capellanus Othonis Marinum vicarium deducit ad regem suum in Saxoniam, ubi consecraturus erat ecclesiam Vuldensis monasterii. Post cujus conse-

erationem idem Marinus, exacta hieme Romam revertitur. Nascitur regi Ludovico filius, quem præsul Artoldus de sacro fonte suscepit, patris ei nomen imponens.

CAPUT XXXVIII.

De quibusdam ecclesiis vel monasteriis urbis Remensis.

Plures denique apud nos quondam sanctorum fuere basilicæ, sed et monasteria infra vel circa Remensem hanc urbem, quæ modo non haberi probatur. Duo tamen adhuc supersunt infra urbem puellarum monasteria: quorum unum (quod superius a situ scilicet loci nuncupatur) S. Baldericus presbyter cum sorore sua Bova, ejusdem cœnobii postmodum abbatissa, in honore sanctæ Mariæ, vel sancti Petri construxisse traditur. Qui regali genere exorti fuisset, referuntur, patre scilicet Sigeberto rege, habentes neptem, nomine Dodam, castissimam puellam, quæ desponsata fuisse fertur cuidam magnati ejusdem regis Sigeberti; quamque præfata ipsius amita Bova instituens ad serviendum Deo, servandamque perpetuo virginitatem, ab amore terreni avertit sponsi. Qui cum sibi adversaretur, sponsam innitens eandem corripere, ascenso equo, dum id conatur quoquo modo adimplere, furente lapsus ab equo, fractis cervicibus, traditur interiisse. Beata denique Doda in castitatis proposito permanens, amitæ suæ in ejusdem monasterii successit regimine. Quæ præceptum quoque immunitatis, quod adhuc apud nos habetur, a principe Pippino eidem postmodum obtinuit fieri cœnobio. Quarum corpora in ecclesia extra muros urbis, ubi primum puellarum fuerat monasterium, tumulata diu quieverunt, donec postmodum, revelationibus quibusdam elevata, et ad hanc novam sunt ecclesiam perlata, ibidemque venerabiliter collocata, continua honorificantur inibi Deo famulantium reverentia puellarum.

CAPUT XXXIX.

De sancto Balderico abbate.

Sanctus autem Baldericus (S. Bauldry) post hujus monasterii constructionem, locum quarens ubi suam quoque constitueret habitationem, in qua collectis secum viris religiose conversari, Deoque devote ac quiete servire valeret, tandem reperit sibi placitum quem dicunt Montem Falconis locum (*Montfalcon*). Qui locus tunc temporis inhabitabilis, densis operiebatur silvis, quas ipse succidens, proprio sibi labore condidit habitaculum. Fertur autem avem, quam nuncupamus falconem, præviam et quasi præducem itineris, dum locum illum ex peteret, habuisse, quæ loco eidem insederit, ac per triduum illo rediens in loco, ubi nunc habetur altare in honore sancti Petri apostoli, sine permutatione resederit. Unde et cœnobium ab hoc eventu sic vocitatum plurimi asserunt. Ubi cum Deo devotius servire cœpisset, nonnulli Deum timentes res suas eidem contulere; sicque collectis secum monachis, cœnobium sub regulari constituit institutione, atque idem sub honore beati Germani edificavit monasterium. Quibus patris, ad sororem suam reversus

A Remis, ultimum sui cursus ibidem clausit diem, ubi et sepultus tempore non modico requievi.

CAPUT XL.

De miraculis post obitum ipsius ostensis.

Processu denique temporis diligentia clericorum prenotatum ipsius beati viri monasterium incolentium, ejus est illuc furtim corpus delatum, delusis fraude custodibus, Remis ablatum. Quos dum insequerentur quidam cives Remenses, eo usque sunt persecuti donec eos visu quidam deprehenderent. Dumque turbarentur horum adventu sacri latores pignoris, inter utrosque densa dirimens nebula divinitus creditur illata, qua sequentes obtenebrati, et errore in devia rapti, vestigia præcedentium servare nequiverunt. Evectores autem sacri corporis in nocte splendor superne missus irradiavit, donec ad proximam cœnobio possessionem, quæ dicitur villa Spanulfi [*nl.*, Spamulfi], infatigabiles pervenerunt. Ubi quia sancta deposuere membra, in honore ipsius postea constructa est ecclesia. Quibus abinde cum sacro promoventibus pignore, ubi monasterio propinquare cœperunt, ecclesiæ signa cœnobii sponte, absque humano scilicet impulsu, sonuisse feruntur. Quod audientes fratres obviam sunt egressi: sicque diu desiderata suscipientes munera, dum in ecclesiam sancti Germani ea conantur inferre, tanto persentiunt ante ipsius introitum basilicæ defixa pondere, ut hæc nequaquam potuerint ulterius emovere; cum per triduum id entientes omni gestierint conamine petrare. Sic demum tecto super defixa condito membra confessoris, per triennium illic ita mansisse traduntur. Quo temporis peracto spatio, ad ecclesiam sancti Laurentii, ubi vivens ipse sibi sepulcrum paraverat, celebrato per triduum jejunio, venerabile corpus ejus perlatus, et in suo reverenter est depositum sarcophago. Ibiq; constat venerabili cultu servatum, usque ad tempora Karoli regis, et Hincmari archiepiscopi, quando Nordmanni hoc cœperunt regnum depopulari. Quorum terrore compulsi canonici ejusdem loci, corpus hujus patroni sui de sepulcro levatum super altare sancti Laurentii posuerunt. Quod dum fieret, tres guttæ sanguinis de capite ipsius defluerunt, ita recentes et calidæ, ac si de vivente profunderent corpore. Sicque delatum est Viridunum. Unde relatum in ecclesia est sancti Germani locatum.

Interim dum suo abesset monasterio, Nordmanni ad id pervenerunt: sed Domino illud protegente, nec ecclesias incenderunt, nec homines, nisi unam duntaxat mulierem, occiderunt. Ut autem recesserunt, altaria muneribus suis cumulata dimiserunt. Altera vice dum Nordmanni ad eundem locum rursus accederent, quidam canonicus loci, nomine Ottradus, corpus sancti accipiens, reliquis fuga dilapsis, ipse cum sacro corpore in quamdam conscendit arborem. Quem insecti pagani, usque ad ipsam pervenerunt arborem et respicientes sursum, neminem potuerunt eandem conscendisse deprehendere. Idem vero frater per novem dies inibi permanens, nihilque

victus, præter unam solummodo sumens glandem, neque famiem, neque sitim passus fuisse memoratur. Iterumque tunc locus idem meritis hujus beati viri a cædibus et incendio paganorum liberatus est. Postea contigit, ut quidam prædones, regie majestatis infideles, ad eundem devenirent locum, et non invenientes ibi manum repugnantem sibi, desolatum prædari aggressi sunt locum. Quod dum peragerent, signa ecclesie sancti Laurentii, nemine pulsante, sonare cœperunt, et duo cerei supero sunt igne divinitus accensi. Prædonibus vero timore perculsis et aufugientibus, unus eorum prolapsus ad ipsam monasterii portam corruit, tamque ipso quam superbo ejus equo ruina contrito, utres quoque, in quibus vinum deferrebat ablatus, disrupti sunt. Cæteri hoc videntes, donis ecclesiam muneraverunt, metumque affecti recesserunt.

CAPUT XLI.

De villa Waslicia.

Hujus venerabilis loci canonici famis quondam necessitate compulsi, sumptis a corpore venerandi patroni sui reliquiis, ad suam quamdam villam, supra ripam Rheni sitam, cognomento Wasliciam, quam quidam eorum abbas, nomine Adeldardus, eidem contulerat cænobio, profecti sunt. Ubi dum pagenses, alma venerantes pignora, sua dona deferre cœpissent, abbas quidam monasterii, quod vocatur Bunna, pergens ad Willebertum Coloniensem præsullem, cœpit hanc infamare devotionem, nec revera sancti alicujus pignora illic astruens esse delata. Timentes autem canonici qui advenerant, ne forte constringerentur et discuterentur ab episcopo, quoniam totum ipsius sancti corpus secum haberi ferebant, mox ut hæc audissent, sub duobus diebus ad suum per leucas fere centum redire monasterium; assumptesque cum integritate beati viri membra, sub totidem diebus ad prænotatam remeant villam. Cui dum propinquare cœpissent, eis adhuc ab ipsa villa spatio leucæ fere distantibus, ecclesie signa, nullo impellente, resonare cœpere. At hi qui remanserant in eodem loco clerici hoc audientes, et patronum suum advenire intelligentes, obviam cum crucibus pergunt, et honore digno tutorem suum suscipiunt. Quibus missarum solemnia celebrantibus, tria inibi repente mira contigerunt. Contractus unus erectus, cæcus quidam illuminatus, et loquelam mutus adeptus est. Iterum præfatus abbas blasphemare Dei non cessabat miracula, quos poterat a visitatione sancti avertens.

Quæ dum gereret, febre correptus ita graviter est vexatus, ut nec manascare, nec bibere, vel incedere posset. Ardoribus autem languoris hujusce coactus [at., excoctus.], tandem peccatum suum recognovit, et sella se gestatoria, usque ad Rhenum, indeque navigio usque ad prædictam villam, sicque ante corporis almi præsentiam perferri fecit; ibique culpam suam confessus, absolvi se petiit, et quantitatem cereæ sui corporis ponderi cœquans dedit; factisque votis annuatim solvendis, per sex remoratus dies,

A sanitatem integerrimam recipere meruit, et sic pedibus suis ad sua sanus recessit. Demorantibus hic præfatis per anni spatium cum patrono suo clericis, nulla ut ferunt dies præterit, quo non ibidem Dei miracula patrantur. In ipsis autem vigiliis sancti Joannis Baptistæ, confluentibus de Saxonia pluribus, et a longinquis etiam regionibus, decem et octo insignia probantur ostensa; vixque aliquis æger accessit, qui non sospes alacerque recesserit. Ubi tanta rerum delata est copia, ut et ipsi clerici exinde viverent, et cæteros qui remanserant in monasterio sustentarent, ecclesiamque ipsius villæ amplificarent, vel decorarent. Postea contigit ut propter aquæ indigentiam, foras extra monasterium suum, idem sacrum corpus efferretur, et obviam sancti Jovini pignoribus portaretur. Cujus dum fuisset in occursum perlatum, mox ut simul venerunt, obnubilato cælo cum magna siccitas existeret, copiosa pluviarum vis effusa est; et dum humectarentur imbre omnium vestimenta, pallia duntaxat, quæ supra sanctorum præfatorum ferebantur corpora, penitus intacta manserunt a pluvia. Ibi quidam luscus lumen amissi recipit oculi. Qui statim fugiens, nec Deum glorificans, ut erat jocularis, ingratus recessit; at ubi domum pervenit, lumen quod receperat iterum perdidit. Dum vero perventum est ad monasterium cum utriusque sancti corpore, ita sancti Balderici pignus est aggravatum, ut nullatenus moveri posset, donec sancti Jovini usque ad cænobium præcedere membra fecissent.

Cum autem dominus Dado Virdunensis episcopus hanc a rege (*Arnulfo Transrhenensi*) impetrasset abbatiam, et hæc mira cœpisset audire, constituit ut omnibus annis trium monasteriorum sacra pignora simul in quemdam medium deferrentur locum nomine Gaudiacum. De sede scilicet urbis Virdunensis sanctus Vitonus, et sanctus Agericus, sanctus vero Baldericus de monasterio suo, et sanctus Rodvicus de Wasloio. In quo conventu innumera postmodum sunt patrata miracula, ut vix præterierit hujusmodi coitio, in qua non aliquis infirmorum fuerit sospitate redintegratus: maxime tamen illi, qui patrocinia beati Balderici sunt expetere visi. Quodam tali conventu quidam locutus est mutus, quem Virdunensis arripientes secum ducere cœperunt, asserentes quod sanctorum virtus, quos detulerant, hoc miraculum perpetrasset. Sicque dum separati quique referrentur ad sua, tanto sancti Balderici pondere aggravata sunt ossa, ut penitus manere viderentur immobilia. Ad quem miraculi stuporem recurrentibus multis, dum quærantur sui, cur inibi vellet immorari, et quid ibidem disponderet operari, accidit ut requireretur ille qui locutus fuerat mutus. Tandemque revocatus, ubi ad locum delixi perductus est pignoris, mox absque difficultate sublatum, et ad suum sacrum corpus gratanter est cænobium reportatum.

Præfatus præsul Dado, postquam hanc sancti Balderici obtinuit abbatiam, res quasdam trans Rhe-

num sitas ab Adelardo abbate ad idem dudum monasterium datas, pro villa Gerlani monte, super Mosellam conjacente, mutavit. Ad quam villam, dum sancienti sibi causa, proficisci fratres hujus congregationis præcepisset, illi assumentes secum patroni sui, domni videlicet Balderici membra, profecti sunt exsequi jussa. Qui dum ad villam, quæ De-va [j, Dena] dicitur, pervenissent, tanto pondere sancta defixa sunt pignora; ut progredi nequaquam valerent ulterius ea ferentes, initoque consilio, ut ad ecclesiam deferrentur ipsius villæ, sub honore sancti Martini dicatam, perferendi recipiunt possibilitatem. Quo perlatis pignoribus, ut post orationem ab ecclesia est perlatum, iterum sancti aggravatur corpusculum; mirantibusque cunctis, et quod aliqua inibi Deus pro sancti sui glorificatione signa vellet ostendere quibusdam ferentibus, si qui adessent forte debiles, atque delatis quibusdam, vir quidam claudus erigitur, et femina quædam brachiis ab octo retro annis contracta resolvitur, duæque feminae cæcæ sunt illuminatæ, et infans annorum septem mutus loqui cæpit. In quo loco crux ab ipsius villæ hominibus posita est, ubi postea duæ feminae lumen oculorum receperunt, et candelæ divinitus accensæ, multique diversis sunt ab infirmitatibus liberati.

CAPUT XLII.

De ecclesia sancti Romani, et miraculis in Gallani [j, Gerlani] monte.

Ecclesiam sancti Romani, in præfata villa Gellani monte constructam, dudum Milo præpositus canonicorum hujus loci ab eis auferabat : quam dum Bosone comite sibi eam reddente recepissent, et sancti Balderici membra illuc retulissent, audientes multi ad ipsius cœperunt confluere patrocinia. Inter quos duæ cæcæ nobiles feminae deductæ sunt, et quædam perlata paupercula omnibus fere membris contracta. Nocte vero vigiliam sancti Romani, dum de more pervigiles in ecclesia celebrarentur excubiæ, subito tantum cœlitus est lumen effusum ut omnia quæ fuerant accensa videretur luminaria superare. Altare tantum, supra quod sancti erant ossa deposita, densa tegi videbatur nebula, ipsumque sacri pignoris quasi moveri cernebatur gestamen. Cum repente una cæcarum primum, moxque altera sese videre proclamant. Tum media jacens contracta, ubi cœpit clamare, auxiliumque Dei, et sancti Balderici deprecari, paulatim resolvitur, primum brachiis, et inde poplitibus, donec erecta stetit in pedibus. Quæ postmodum sana effecta, clericorum sipe huc usque sustentatur. Igitur dum præfata morarentur in loco clerici cum pignore sacro, contigit quadam vespera cum simul residerent, ut cujusdam Milonis amici homo, ebrietate atque furore succensus, cœpisset ad eos dicere, quid ibi facerent, et quare in villam Milonis ingressi fuissent? Quibus respondentibus quod sancti Balderici non Milonis eadem res essent; illoque contradicente quod non Balderici sed Milonis haberentur, comminantibus

A eum clericis recessit, et in eminentem villæ contiguam rupem conscendens sese in præceps dedit, sicque attritus jacuit, ut mortuus vel morti videretur proximus, indeque sublatus ante sancti corporis præsentiam est deportatus, ibique tandem se culpabilem reddens, insperate sanatus, et integræ in brevi restitutus est sospitati.

Item dum nuper ad præmemoratam villam Wasliciam hujus sancti membra relata fuissent, quoniam Godefridus principis Henrici comes palatii eandem pervaserat villam, quidam clericorum sancti Balderici ad eundem Godefridum pro hac causa perrexerunt; et cum nullam dignam potuissent apud eum percipere responsonem, nec magis se pro eis inde quam pro suo cane facturum respondisset, clericus quidam ex his intendendo subiecit, quod calidum proinde sudorem sudaturus esset, nec canis suus adiuturus eum foret. Ille furibundus ad hæc eos a suo præcipit ejici conspectu. Quibus recedentibus ipse mox divina plectitur ultione, validaque correptus febre cœpit gravissime vexari, nimisque succendi ardoribus atque ferventissimis effluere sudoribus. Mittens igitur ad episcopum Coloniensem Wicfridum, hunc ad se venire petit, eique rem retulit atque id ab eo consilii percepit, ut ad præfatos clericos mitteret, eosque ad se venire faciens, et errata corrigens, ab eis de sua infirmitate concilium et pariter auxilium quaereret. Quod ille obaudiens, et ad eos mittens, ad se venire mandavit. At missus ejus typho ceu videbatur inflatus superbiæ, cœpit, ut ad suum dominum mox clerici pergerent, imperitando præcipere. Quibus renuentibus, sed eum charitatem secum facere rogantibus, ille contempsit, eoque recedente, in ipso egressu equus ejus incitatus ab ipso prosiliens ruit, et collo fracto interit. Sic ille humiliatus ad fratres rediit, charitatem quam spreverat egit, et ita correctus recessit. Hinc iterum, tertioque vocati atque petiti, hujus tandem viri compertis incommodis, ad eum tum demum veniunt, patientis compatiuntur cruciatibus, et confitentem peccatum suum, emendationemque promittentem precibus suis absolvere student. At ille statim se melius habere professus, ubi recessere fratres, convaluit, res quas invaserat reddidit, ac deinceps ab earum se læsione continuit. Verum tanta domus ejus affecta clade fuisse perhibetur, ut vix aliqui remanserint qui eisdem rebus usi fuerant; ipsi etiam equi et canes interierint, et ipse pervasor, perditis cum cute capillis, et ungulis, vix evaserit.

CAPUT XLIII.

De miraculo in Rheno flumine patrato.

Tunc ob infestationem Hungarorum, quæ primitus eo tempore in hoc emergerat regnum, concilio inito canonici sancti Balderici Rhenum cum domino suo transmeant. Inde quadam vespera remeantes, in fluminis medio navem jactis deligunt anchoris. Relictisque paucis in navi cum sacro pignore custodibus, ipsi ad prædictam scapnam properant suæ possessionis villam [scil. Wastitiam]. Tres vero quidam

latrones, comperto quod pauci resedissent in navi custodes, ibique thesauros, vel ornamenta sancti remansisse rati, conscensa tendunt illo cymba. Sed, a. tequam pertingerent ad ipsam quam petebant navem, cæcati divinitus, perditoque sensu remigare non valentes, impetu fluminis ferri cœperunt. Sieque navicula eorum navi, quæ sancti corpus servabat, impacta contritaque, mediis eos in fluctibus dereliquit. Quorum duobus fluvio mox absorptis, tertius, qui etiam famulus erat sancti Balderici, jacta manu navem sancti arripuit, et taliter evadens mortem, clericorumque perductus in præsentiam, nihil eorum quæ passus fuerat edicere valuit, donec in crastinum refocillatus, sensuque recepto tandem quæ gesta fuerant enarravit. Postquam vero a præfato loco hujus beati viri ad suum monasterium sunt ossa relata, multa inibi feruntur ostensa miracula, quæ præ multitudine non habentur scripta. Illic nuper quidam pauper candelam deferens in circulo devotam, paulo ante horam vespertinam supra loculum sacerorum hanc posuit ossium. Qui dum data oratione recederet, subito candala, superno accensa igne, cepit ardere. Quæ donec custos ecclesie ad vespertinalia pulsanda venit signa, pallio, cui superfecta jacebat, illeso, deflagavit, nec ullam pallio læsionem, cui adhærebat, aggressit. Multa præterea sanitatum, clarificationumque ibidem creberrime ad declaranda sancti sui merita Dominus ostendere dignatur miracula, ad honorem scilicet ac laudem nominis sui, quod est benedictum in sæcula.

CAPUT XLIV.

De miraculis in monasterio sanctarum Bovæ ac Dode factis.

In præmemorato denique puellarum monasterio (supra, cap. 28), in quo præfatarum sanctarum Bovæ, ac Dode translata præfati sanctorum corpora, nonnulla postmodum patrata probantur miracula. Ubi frigitici atque diversis ægritudinibus occupati venientes, optata merentur sospitate donari. maxime in die solemnitatis earundem (*id est 24 Aprilis*). In qua quædam nuper puella, auditu frustrata, vi invaliditatis sensus hujus obturatis meatibus, interventu earundem sanctarum Christi sponsarum, perdita dudum munia recipere meruit aurium.

CAPUT XLV

De visione cujusdam puellæ.

Habetur in hoc monasterio quædam sanctimonialis virgo, neptis quondam Guntmari religiosi presbyteri, nomine Ricuidis, cui apparuerunt olim per visum beatus Petrus apostolus et beatus Remigius, significantes ei, quod iter Romæ eidem, dum reverterentur ad ipsam, præceptori essent; asservieruntque se medio mense Septembri, scilicet Exaltationis sanctæ Crucis die, reversuros. Quæ expectationes suspensa nihil inde alicui, prohibita scilicet ab eis, ausa est intinimare. Die vero qua prædixerant redituros, iterum apparuerunt ei, jubentes ut accersiret fratrem suum Fredericum presbyterum, et exhortaretur eum sequi, prout magis potuisset, vestigia præmissi sacerdotis

A Guntmari, et ex ipsorum jussione prædictum iter injungeret illi secum exsequi, tali videlicet tenore, ut ab ea die nec ille, nec ipsa carnem comederent, aut vinum biberent, donec iter ipsum arripere, nisi tantum vini, quantum emi potuisset ex pretio, quod super altare quoddam ab ipsis ei designatum repertura esset, ipsa duntaxat perciperet. Ut ergo inde magis crederetur, quasdam sorores, tres videlicet sanctimoniales hujus monasterii, ad id inquirendum sibi testes ascisceret, denominatis scilicet personis, quas advocare debuisset. Sanctus autem Remigius hoc insuper addidit, ut diceret illa fratri suo quatenus esset memor, quod illi quondam apparuerat, et ei locutus fuerat. Addens etiam pro signo recognitionis, quod eum in palma de cultello visus fuerat percussisse. At illa mox ad præfatum fratrem suum mittens, mandavit ei ut ad se festinanter veniret. Qui veniens sororem suam hora jam vespertina jejuniæ adhuc, et de visione valde stupefactam invenit. Quæ advocans denominatas sibi sanctimoniales, pariter ante denotatum altare septem psalmos pœnitentiales decantaverunt, additis insuper litaniarum precibus, accesserunt ad altare, et exuentes operimentis, repperunt in cornu ejusdem altaris obolum parvum, quem assumentes cum gratiarum actione dederunt pro vino, quod tantummodo hæc sanctimonialis bibit, non deinceps amplius vinum sumptura, donec iter inunctum tam ipsa, quam prædictus frater suus, inirent. Quod fideliter et fiducialiter arripientes, prospere, Deo juvante, et S. Petro et sancto Remigio suffragantibus, ut ipsis promiserant, peregerunt. Ac deinceps a carnibus illa (præter Dominicam) abstinet, ac tribus diebus in hebdomada, usque dum signum sonet ad secundam, nihil operis agit, orationibus et psalmodiæ vacans; quod sibi usque ad septem annos commemorat adimplere præceptum. Fratri vero suo præmemorato hoc a supradictis sanctis per ipsam mandatum est, ut quatuor diebus in hebdomada a carnibus, omni vero sexta feria a vino semper dum advixerit, debeat abstinere. Quæ et observare visi sunt.

CAPUT XLVI.

De altero Remis puellarum monasterio.

D Alterum denique puellare monasterium Remis habetur situm ad portam, quæ olim Collaticia, scilicet a conferendis mercibus, nunc Basilicaris [*forte Basilico*] vocatur, eo quod circa se basilicis dudum, præ cæteris portis, abundasse feratur; seu quod euntibus ad basilicam, in vico sancti Remigii consistentes, pervia fuerit. Supra quam domno Rigoberto habitaculum fuisse commemoravimus [*l. II, c. 12*]. Quod monasterium domnus Guntbertus vir illustris in honore sancti Petri construxisse traditur, quod regale, vel fiscale vocatur, eo quod in regali potestate usque ad moderna tempora fuerit habitum. Quod monasterium Ludovicus imperator Alpeidi [*al.*, Alpaidi et *infra*] filix suæ, uxori Begonis comitis, dono dedit, eidemque sacro loco immunitatis præceptum delegavit, ut et pater ipsius Karolus imperator

egerat olim. Quod cœnobium postea per precariam ipsius Alpheidis, vel filiorum ejus Letardi et Ebrardi, ad partem et possessionem Remensis devenit ecclesiae. Illic haberi asseritur dens sancti Andreae apostoli: cujus beneficia multi, qui cum osculari promerentur frequenter experiuntur infirmi. Vidimus hic, in ecclesia scilicet hujus cœnobii, cereum igne cœlesti ter quoque accensum; quem cereum collata cera fecerant quidam cives Remenses, qui ad visitanda nuper Apostolorum limina profecti fuerant. Vidimus in hoc quoque monasterio puellam quamdam sudasse sanguinem, quæ tunc hebdomada plena jacuit immota, quasi mortua, et visiones ei sunt ostense nonnullæ.

CAPUT XLVII.

De domno Gunberto, et ipsius uxore Berta.

Præmissis itaque domnus Gunbertus hujus instructor cœnobii, relicta conjuge, maritima petens loca, ille etiam monasterium quoddam condidisse fertur. Ubi et a barbaris decollatus fuisse traditur. Relicta vero ipsius domina Berta cœnobium puellare apud Avennacum, Domino sibi locum per angelum demonstrante, construxit. Et dum inibi aquam non haberet, impetravit a possessoribus proximæ silvæ, argenti libra data, fontem quemdam, duobus fere millibus a suo monasterio distantem. Ex quo fonte mox rivus egressus, secutus est eam ad cœnolium remeantem. Qui adhuc largiter affluens, pro eo quod tantumdem fuerit emptus, Libra vocatur. Privigni denique ipsius domnæ Bertæ, insurgentes contra eam, interemerunt illam. Qui statim traditi Satanae in interitum carnis, ab humano sensu in belinam feritatem mutati, decessisse [ms. r., defecisse] feruntur. Nepti vero domni Gunberti, nomine Montæ, quæ secleris hujus consentanea fuerat, noctu vigilantem domina Berta fertur apparuisse, eique præcepisse, ut corpus domni Gunberti ad hunc locum referre satageret, ac juxta suum funus collocaret; sicque illi peccatum conscie necis suæ Dominus indulgeret. Quæ signum petens, quo sibi dimissum id esse sciret, audivit quod mox ut jussa complisset, ex ejus ore vel naribus erumperet sanguis. Quod et impletum est, dum corpus domni Gunberti juxta pignus Bertæ reconditur. Hujus domnæ Bertæ corpus post centum circiter annos inventum est integrum, et plagæ ipsius ita tunc recenti affluxere sanguine, ac si eadem hora viventis fuisset ingestæ. Ad horum denique sanctorum honorem et meritum demonstrandum, multa postmodum Dominus dignatus est operari miracula, quæ causa negligentia non habentur ascripta. De quibuslibet autem tribulationibus ipsorum congregatio Domini misericordiam, per eorum intercessionem expetiit, misericorditer impensam sibi consolationem percipere meruit. Quædam præterea mulier ab altera hujus monasterii linteum nuper furata secum ferre voluit, sed egredi ecclesiam nullo modo potuit, donec suum confesareatum, sublatum restituit altari velum. Hoc monasterium, vel abbatiam domnus Fulco præsul ab Olone rege concedi ecclesiae Remensi per paginam

A præceptionis ipsius regis obtinuit, et pro confirmando eo huic ecclesiae, a Formoso papa privilegium apostolicæ sedis impetravit.

CAPUT XLVIII.

De duabus ecclesiis sancti Hilarii Remis.

Sunt hic Remis ecclesie duæ in honore sancti Hilarii: una infra civitatem, in qua nuper quædam puella contracta, et paralytica divina est erecta virtute; altera, quæ est antiquior ecclesia, ante portam Martis sita, quam sanctus Rigobertus pontifex antecessoribus nostris clericis ad sepulcrum ipsorum dedit. Quæ dudum, scilicet ante discessionem, vel expulsionem domni Artaldi episcopi, crebris illustrabatur miraculis. Unde et tunc ab eo, civibus quoque suffragia ferentibus, tectis ac novis est reparata laquearibus. Nam quidam cæcus, nomine Paulus, admonitus in somnis, ut ad eandem pergeret ecclesiam, lumen ibi recepturus, ahenit, et recuperato lumine, nec mora, videns abcessit. Quidam ex episcopi famulis cum ad ipsam pergeret ecclesiam, piscatorem cum piscibus ante fores ecclesiæ obvium habuit; quos apprehendens velut empturus abstulit. At pauper ille piscator, ut inde sibi cum sancto Hilario conveniret, devotionum clamores lugubri mente in eum ingressit. At ille despicens lujuscemodi voces, ecclesiam, quasi missam auditurus, intravit. Ubi dum staret, subito corruit, graviterque vexatus ejecitur. De qua vexatione non parvo tempore laboravit. In hujus ecclesiæ cœmeterio quidam Scotigena, Dei servus, olim sepultus. Sed cum jam nostris et nomen, et memoria ipsius sepulture videretur abolita, apertis sese cepit man festare visibus. Nam dum quidam civium non de inferioribus, sed pauper rebus, olim nostris diebus obisset, amici ejus ad Hildegarium hujus ecclesiæ presbyterum accedentes, petunt ab eo ut locum sibi sepulture impertiret, ubi sarcophagum reperirent in quo corpus ipsius recondere possent, quia de rebus ipsius unde emerent non haberent. Qui dum eis petita concessisset, sepulcrum servi Dei aperuerunt; sed ipsum ejus sarcophagum aperire nequiverunt. Quo audito, presbyter accessit, et coopertorium sarcophagi levare tentans, aliquantulum aperuit sepulcrum. De quo mox fragrantia tantæ suavitatis emanavit, ut nunquam se delectabiliorem testatus sit hausisse odorem. Introspiensque videt corpus integrum sacerdotalibus infulis relictum, recomponensque sepulcri pallam, non ausus est hanc amplius violare sepulcrum; permisit tamen ut idem corpus, depositis quibusdam, superponeretur tabulis. Ipsa nocte visus est ei avunculus suus presbyter in somnis, qui jam dudum decesserat, asserens quod valde offendisset Deum præterita die, maxime si sepulcrum sancti violare præsumpsisset. Idem quoque beatus vir quidam sub ipsis diebus apparuit, et quia valde gravaretur præ pondere et indignitate superjecti sibi cadaveris intimavit, et ut indicaret presbytero jussit; quia nisi cito corpus id [ms., jam] fetidum a sepultura sua repelleret, divina quantocius ultione plecten-

dus esset. His presbyter admonitionibus pavefactus, A
 cadaver quod sepultura sancti superpositum fuerat,
 ejici fecit cum festinatione, et aperta alibi sepultura
 recondidit. Visus est idem sanctus Domini postea cui-
 dam rustico, præcipiens ei ut iret ad episcopum Ar-
 toldum, et indicaret ei ex verbis ejus, ut corpus ipsius,
 quod extra jacebat, intra ecclesiam transferret. Quod
 idem rusticus intimare timens, neglexit mandatum.
 Nec longe post iterum apparens evigilanti, duriter in-
 erepavit illum, quare præceptum neglexit, et corri-
 piens alapa ejus percussit maxillam. Qui mox auditum
 amisit ipsius auris in qua percussus est parte, capi-
 tisque dolore per dimidium fere vexatus est annum.
 Deinde cuidam presbytero in eadem ecclesia, sub
 præmissa sacerdote servienti, apparens in visione
 quadam Dominica nocte, admonuit eum, ut episcopo
 indicaret, quatenus corpus ipsius in prædictam ec-
 clesiam transferret; locum quoque ubi ponendum
 foret ostendere non omisit, intimans ei obitum, et
 causam obitus, vel adventus sui, significans se Sco-
 tigenam fuisse, Romanque orationis gratia cum so-
 ciis petendi itinere occupatum, a latronibus super
 Axonam fluvium fuisse peremptum, indeque corpus
 suum a sociis huc delatum, ibique sepultum; propa-
 lans etiam nomen suum, quod vocaretur Merolitanus
 [scil. Merolianus], jubens ut id nomen, ne forte me-
 moria delaberetur, ascribere curaret, inclinansque
 se parietemque cretæ, quæ fortuito jacebat, appreh-
 hendens dedit ei, præcipiens ut illud continuo adno-
 taret in arca quæ lecto ipsius adhærebat. Quam ille
 cretam visus est accepisse, nomenque descripsisse.
 In quo dum pro L littera, R scriberet, corrigere hoc
 eum monuit, et ita in crastinum hoc nomen ascrip-
 tum inventum est, ut testaretur idem presbyter,
 quod vigilando per diem tam bene scribere nequi-
 visset. Quibus revelationibus monitus episcopus, ec-
 clesiam quidem restaurari fecit, sed corpus sanctum
 non transtulit. Nec diu postea sic ei contigit, ut in
 eadem ecclesia coram Hugone principe se abdicaret
 episcopii gubernatione.

CAPUT XLIX.

*De ecclesiis in honore sancti Martini circumqua-
 que per totum circiter episcopium constructis.*

In honore quoque beati Martini multæ circum-
 quaque per totum circiter episcopium habentur ec-
 clesiæ, divinis miraculis illustratæ, ad quæ neminem
 credimus enarranda sufficere. In vico denique sancti
 Remigii constat ecclesia hujus beati confessoris, quæ
 clericorum olim fertur habuisse congregationem, de
 qua tale apud nos refertur miraculum. Quidam vir
 illustris, cum duxisset uxorem, non longe post in
 expeditionem præcepto regis profectus, diuque mora-
 tus, postquam domum rediisset, significatum est illi
 quod uxor ejus adulterio fuisset corrupta. Quam vir
 uxorem diligens, tali examinatione probare voluit
 audita, ut supra sacra ecclesiarum quæ in hac vico
 habentur uxor sibi juraret altaria quod hoc crimi-
 ne esset innoxia, sicque immunis sibi postmodum
 foret a noxa. Quod illa non abnuens, prompta sus-

cepit, facturaque fidem dictis, cum marito ad vicinam
 pervenit, et dans super quarundam ecclesiarum al-
 taria jusjurandum, tandem pervenit ad hujus eccle-
 siæ domum, accedens ad altare, dum falsa mento
 dejerat improba, repente utero disrupto ejus labun-
 tur humo intranea, procidensque mortua ostendit
 quam vera essent quæ de se marito fuerant intimata.
 Ille nutu Dei compunctus ad miraculum, vovisse tra-
 ditur se ulterius mulierem non habiturum; fami-
 liamque uxori delegatam eidem addicens ecclesiæ,
 hanc eis dedit legem, ut capitis censum ibidem de-
 penderent, nullique præter id obnoxii servitio forent.
 Quæ familia hac sibi lege servata, ad duo millia, vel
 amplius excrevisse reperitur capita; ut olim, scilicet
 autequam vastaretur a barbaris, duodecim libras
 argenti partibus præstaret ecclesiæ.

CAPUT L.

De miraculis sancti Martini Remis ostensis.

Aliis etiam nonnullis beati Patris hujus urbis no-
 stra Tertur insignita miraculis. Ex quibus ea quæ
 sanctus Gregorius Turonensis (GREG. lib. IV *Mirac.*
S. Martini, c. 26) in suis miraculorum libris enarrat
 hic indere placuit, ut si qui hæc legentes, ea forte
 non legerint, hic reperire possint. Refert enim, quod
 transeunte se quondam per pagum Remensem, retu-
 lerit ei quidam Remensis, carcerem in quo famulus
 ipsius hominis inter reliquos victus tenebatur, beati
 Martini virtute patefactum, victosque ab ergastulo
 absolutos, liberos abscessisse. Erat enim hujusmodi
 carcer, ut super struem tignorum axes validi super-
 positi pulpantentur; ac desuper qui eundem [orig.
 eosdem] opprimerent, insignes fuerant lapides collo-
 cati. Nihilominus et ostium carceris sera ferro mu-
 nita, obducto, clave pessulo, obserbatur. Sed virtus
 antistitis, ut ipse relator asseruit, lapides pulpi-
 taque disjecit, catenas confregit, trabem quæ victo-
 rum coarctabat pedes aperuit, ac nec reserato ostio,
 homines per aera sublevatos foras, tecto patente,
 produxit, dicens: «Ego sum Martinus, miles Christi,
 absolutor vester, abscedite cum pace, et abite securi.
 Sed cum nos, inquit Gregorius, ad regem acceden-
 tes hujus virtutis miraculum diffamaremus, affirma-
 vit rex quosdam ex his qui absoluti fuerant ad se
 venisse, atque compositionem fisco debitam, quam
 illi fredum vocant, et se fuisse reis indultam.»
 Refert etiam idem Gregorius (ubi supra, lib. II, cap. 17)
 se quondam hanc urbem petisse, et in sacrario hu-
 jus Remensis ecclesiæ Sigonis aurem surdam refe-
 rendarii Siegberti regis, virtute beati Martini, cu-
 jus habebantur apud se pignora, dum colloqueretur
 secum, subito patefactam atque sanatam fuisse.

CAPUT LI.

De sancta Macra virgine.

Passa est in hoc Remensi pago beata Macra virgo
 sub Rictiovaro præfecto, quæ post insuperabilem
 Christi confessionem gravissima tormenta perpressa,
 post manillarum abscissionem, et repentinam enu-
 rationem per angelicam in carcere visitationem, dum
 super prunas et testulas accensus nuda volutaretur

cum precibus et gratiarum actionibus, immaculatam Deo reddens spiritum, ac triumphans adversarium, inibi læta petiit cælum. Corpus ejus haud procul a loco ubi passa est, tunc exstitit tumulatum. Multa vero post annorum curricula cuidam bubulo per visionem locus, quo beatissima virgo condita fuerat, juxta quamdam in honore beati Martini constructam ecclesiam, revelatus est. In quo visu admonetur, ut corpus sacratissimæ virginis intra præfatam ecclesiam recondideretur honorificentius, quatenus incolis ejusdem loci, prout decebat, innotesceret manifestius. Quod et mox a viris Deo amabilibus magno constat peractum decore. In qua donec venerabile corpus ejus requievit, insignia per ipsius intercessionem sunt patrata miracula. Ibi cæci visum, claudigressum, surdi auditum, Domino ejus obtentu largiente promeruerunt. Procedenti vero tempore vir quidam strenuus sanctarum fundator et cultor ædium, nomine Daulgulfus [j, Danguisus], ejus ubi nunc veneratur, fundavit templum, in quo illius sacratissima transtulit membra, regnante magno imperatore Carolo; ubi non minima quoque Domino præstante, sæpe miracula peraguntur (26). Quam nuper ecclesiam, tempore scilicet persecutionis Hungaricæ, iidem barbari succendere cupientes, æceros quosdam frugum magnos, qui parieti ejusdem adhæserant, incendunt, exustisque segetibus, flamma licet ecclesiæ tecta lambente, eandem tamen accendere nequiverunt.

CAPUT LII.

De sanctis Rufino et Valerio martyribus.

Eodem tempore quo hæc sacra virgo passa est, lancinator ejus Rictiovarus per urbem Remorum transiens, et quosdam Christianos ad culturam deorum compellens, ut eos superare nequivit, trucidari præcepit. Et egressus inde reperit duos quosdam viros Rullnum et Valerium, fide Christi robustos, regali tamen horreorum custodes. Quos comprehensos, ubi comperit Christi dilectione et confessione firmissimos, plagis afflictos diuturna carceris maceravit retrusione: ubi angelica visitatione ac consolatione relevati et confortati sunt. Sic invicti tandem reperti, capitale subire sententiam. Cumque non post longa temporis intervalla ad urbem Remorum sacratissima deducerentur eorum membra feretris imposita, in loco illo, ubi nunc tumulata ipsorum requiescunt ossa, ita tunc feretra sunt [c. i. feruntur] aggravata, ut nequaquam loco moveri valerent. Et ita Deo jubente factum esse probatur, ut ubi pauperibus elemosynæ distribuerant largitatem, ibidem suorum corporum gratiam perciperent requiescentem. Sed dum nuper gens barbara Nordmannorum sævitura se Gallis infudisset, ob vitandam hujus persecutionis procellam, eorum pignora ad urbem sunt Remensem delata, positaque in beati Petri ecclesia, et per dies plurimos ibidem sub honore servata. At cum jam demum, barbaris recedentibus, in nos hacchata diu tempestas desedisset [i. deservisset], redissetque tandem, Deo jubente tranquillitas,

(26) Loco nomen est *Fismes*.

presbyter, qui sanctis deserviebat, et ad propria jam dudum redire cupiebat, acceleravit sanctorum martyrum glebas tollere, et ad dicatum sibi locum referre. Postque celebrata missarum solemnia levatur a sacerdotibus sacrata Christo corpora, atque cum magna populorum referunt comitante cætera. Contigit autem diem illam, quæ Dominica scilicet habebatur, ventorum flatu fuisse nimbosam, ita ut omnes candelæ, quæ ad obsequium sanctorum ferebantur, vi turbinis exstingerentur. Cumque carpentes iter partem fluminis fuissent ingressi, cerens qui ante sanctorum pignora ferebatur exstinctus, repente cœlitus accensus, omnibus mirum exhibuit spectaculum. Sicque inter commistos grandine nimbos, et ventorum flatus ad quatuor fere millia duravit ex miraculo flamma. Disposuit denique postea presbyter cerem ipsum in meliorem formam de eadem reficere cera. Cumque id a sacerdotibus sibi subjectis efficeretur, mirum dictu inter manus eorum mollis cœpit crescere cera, et in magnam grandescere quantitatem.

CAPUT LIII.

De miraculis eorumdem sanctorum.

Cumque illi stupentes, admirantesque perstreperent, ingressus presbyter, et videns auctam sic fuisse ceram credidit eos aliam ceram illi, quod non præceperat, adjerisse. Sed cognito tandem a sacerdotibus, quod acciderat, miraculo, Deo gratias egit, et ceram in ecclesia ad memoriam tante rei reposuit. De qua cera Riculfus Suessionum venerabilis episcopus reliquias sibi deferri jussit. Sed et vicinarum ecclesiarum religiosi presbyteri exinde ob devotionem expetitis particulas in ecclesiis venerabiliter condiderunt. Alia autem vice, cum de Suessionica civitate, in qua ob similem persecutionem delati fuerant, ad locum proprium referrentur, claudus quidam cum cæteris qui sanctorum corpora devoto comitabantur obsequio, reptabundus annis quo poterat, incedebat. Non quidem hunc natura claudum produserat, sed ex tempore illi accesserat gressuum dolenda debilitas. Cumque ad villam, quæ Vasveia dicitur, venissent, mox nativæ rectitudini restitutus, projectis adminiculis suis cœpit vadere plantis, et Deum in sanctis suis mirabilem ore collaudare gratanti. Præterea in eos qui sacrum locum violare et res sanctis martyribus delegatus pervadere nituntur, quam cito divina ultio exeratur, uno exemplo sufficiat demonstrare. Tempore quo inter reges Odonem et Karolum graves agebantur Francorum in regno discordiæ, per hanc occasionem licito rapinæ et depredationes fiebant, confusum erat fasque nefasque; nusquam Dei aut humanarum timor legum, sed vi et potentia universa constabant; aliquando ad villam, quæ Basilica dicitur prædones adfuerunt, coperuntque omnes pauperum substantiolas auferre. Tunc quedam muliercula cum suppellectili sua fugiens ad ecclesiam sanctorum martyrum, cursu rapidissimo tendebat. Quam qui-

dam ex his qui ad prædandum venerant, ita ut sedebat equo velocissime insequi cœpit, volens eam capere, et seria sua illi auferre. Sed cum quidam de astantibus diceret: Noli miser, noli illam in atrium sanctorum insequi martyrum, ne tibi mali aliquid contingat. Ille nihil veritus, admissis equo rapidissime fugientem insequabatur mulierculam. At ubi primis atrio pedibus equus institit, subito cernuatus cecidit. Sessor autem ejus tam gravi allisione vexatus est, ut a summo genu usque ad pedem, disrupta tibia, caro velut ferro incisa dehisceret, osque ipsum carnis tegimine [ms. i, tegmine] nudatum, pateret; et qui superbus eques venerat, jam humiliatus, nec suis pedibus incedere valens, manibus alienis de atrio ecclesiæ projectus est. Tunc equo et quæ habere potuit sanctis martyribus pro eo datis, morti quidem subtractus est; sed quod supervixit temporis inutilis et nulli operi aptus fuit, testimonium divinæ virtutis in sua debilitate circumferens, et aliis quibusque salubrem timorem, exemplo patratæ in se ultionis, incutiens, ne talia agentes similia patiantur. Illud quoque notissimum, et omnibus habetur pervulgatum, ad sanctorum martyrum sepulcra oleum aliquando crevisse. Siquidem presbyter vas quoddam fictile juxta altare posuerat, ad servandum oleum, quod ibidem ad fontem luminis, ardere debebat. In quo vase parum quidem olei remanserat, majore ejus parte in lychnorum lumine consumpta, cum repente cœpit crescere, et nullo inspiciente in majus augeri, donec os vasis crescens oleum ex-

A quaret. Quod, cum per dies aliquot fieret, nec jam se intra vasis angustias liquer divinitus auctus caperet, ac guttatim in terram fluere, clericus ecclesiæ ipsius custos hoc solus animadvertit, et subjecto vase altero, intra paucos dies ad unum sextarium collegit, fortissime abscondit; putans infelix divinum miraculum cupiditatis suæ fore compendium, et unde providebatur omnibus patrociniū, inde clandestinum se posse credidit perficere furtum. Sed Christus, qui sanctos suos mirificare apud omnes decreverat, non diu permisit latere, vel illius pendendum facinus, vel quod ad suorum martyrum gloriam contulerat munus. Nam quadam die domum, quæ basilicæ adhaeret, in qua etiam Suessonicus episcopus, cum illuc accedit manere consuevit, presbyter nescio quid causæ fuerit, ingressus, vidit vas illud oleo superfluere, et miratur unde illa esset olei copia, cum illic perraro hujusmodi inveniri posset liquor, cœpit percunctari clericum tanti criminis conscium, cujus esset oleum, aut quis illud ibi deposuisset. Sed cum ille diceret, nescire se unde esset, pueri, qui ad discendos psalmos ibidem residebant et rem omnem noverant, indicaverunt presbytero et factum miraculum et custodis furtum. Ille hoc audito cito ad vas quod juxta altare stabat recurrit, et pavimentum adhuc olei exundatione madens invenit. Cumque immensum in sanctis suis glorificaret Deum, alius quidam de custodibus advenit et confessus est se magnam partem olei ipsius, nullo teste, tulisse, et ubi voluit, et sicut voluit expendisse.

AUCTARIUM FLODOARDI

Ex codice Igniacensi, qui continet Breviarium Flodoardi libris duobus comprehensum cum appendice.

(Apud Labbe, Biblioth. mss., tom. II, p. 367.)

(Post epitaphium Fulconis episcopi, lib. iv, cap. 8): Denique Winemarus ejus interemptor, etc., usque finivit. At vero præfatus Fulco utpote vir sapiens, Deumque timens testamentum suum jam dudum ordinaverat, et de jure patrimonii sui quibusdam ecclesiis distribuerat, inter quas Ecclesiæ Remensi pro animæ suæ remedio villam Nemincum quæ sita est in episcopatu Noviomensi contulit, cujus redditus pro illius memoria annuatim recolenda canonicis Remensibus dividuntur. De cujus etiam villæ censu canonici Noviomenses habent singulis annis solidos LX illius monetæ. Cujus autem conventionis causa nummi isti ecclesiæ Noviomensi ab Ecclesia Remensi persolvantur, hic apponere non incongruum estimamus: ut ergo facilius hoc ostendamus, memoriale scriptum illius pacti huic operi adnectamus.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, presentibus et futuris sanctæ matris Ecclesiæ filiis sit

C nota conventio habita inter canonicos sanctæ Mariæ Remensis ac sanctæ Mariæ Noviomensis de tertia parte villæ quæ dicitur Bidricus. Harduinus Noviomensis ecclesiæ archidiaconus, postea autem Lingonensis factus episcopus, ipsam tertiam partem villæ supradictæ, quæ sibi a parentibus jure hereditatis cesserat, fratribus ecclesiæ Noviomensis pro remedio animæ suæ contulerat, quam dum longe remoti tenerent, prædones regionis per invasiones crebras atque prædationes vehementer vastabant. Qua necessitate compulsi, sed et a fratribus Remensis ecclesiæ commoniti, ad Trecentum eam dederunt pro libris III nummorum Vermandensium, quos singulis annis acciperent de censu apud Nemincum in festo S. Dionysii. Quod si de censu solvendo injustitia D facta fuerit, emendetur lege fori. Si vero villa ipsa vastata fuerit, Remenses fratres ab hac conventionem ideo non resiliant; et si emendata fuerit, Novio-

menses fratres in sua conventione ideo nihilominus A permaneat. Hujus vero conventionis ratio facta est consilio atque consensu Widonis archiepiscopi, Odalrici præpositi, Richardi decani, Odonis cantor, necnon totius congregationis. At ex altera parte similiter concessa est ista conventio Balduini Noviomensis episcopi voluntate, atque consilio Haganonis præpositi, Rotherti decani, totiusque congregationis communi suffragio. Insuper etiam utraque pars volentes pactum hoc fore perpetuum, scriptum fieri delegarunt, quod esset in sempiternum prædictæ conventionis testimonium. Actum anno incarnationis Dominicæ mill. LI, indictione III, regnante Henrico rege, anno XXIII, archiepiscopatus domni Widonis anno XVIII, Balduini episcopi Noviomensis anno VIII. »

(Item lib. IV, cap. 19, post finem capituli : De isto Sculpho solebant dicere nostri antecessores quod ipse ampliaverat templum hoc quantum continet longitudo arcuum trium. Dicebant quoque quod ipse veterem turrim construxerat, quam dominus Samson

archiepiscopus dirui fecit, quando etiam ipse ecclesiam duorum arcuum longitudine ampliavit, et in unoquoque latere turrim unam ædificare inchoavit anno incarnati Verbi 1152. Sed quoniam de prædicta opinione nulla in libro Flodoardi mentio invenitur, incertum esse videtur, quod neque scripto, neque teste aliquo comprobatur. Porro iste Flodoardus, qui hujus operis est auctor, fuit contemporaneus Herivæi archipræsulis, Sculphi quoque atque Artoldi, ut ex ipsius verbis perpenditur, et qui minora horum opera enarravit, rem istam magnam, si verum esse sciret, forsitan non omisisset. Sane præfatus Sculfus, ut scriptum habemus, immunitatem claustris nobis largitus est, videlicet domos vendendi, emendi, seu invicem commutandi, pro qua B largitione annuatim defunctionis ejus diem recolimus, cui etiam obsequio Tilpini atque Widonis memoriam, qui pridie quam iste decesserunt, et multa Ecclesiæ bona contulerunt, non immerito adjungimus. Nunc itaque paululum digressi, ad narrationis seriem articulum reducamus.

IN LIBROS HISTORIÆ REMENSIS ECCLESIAE

SCHOLIA SEU NOTÆ

Quibus obscura quæque illustrantur, dubia et involuta explicantur, mutila ac depravata supplentur et emendantur.

AUCTORE GEORGIO COLVENERIO,

SS. Theologiæ doctore et regio ac ordinario in Academia Duacensi professore collegiatæ ecclesiæ S. Petri præposito et Academiae cancellario.

(Ex Bibliotheca Patrum, tom. XVII.)

SCHOLIA IN LIBRUM PRIMUM.

PROLOGUS.

Præclaro præsul R. Flodoardus. Sic cum R. P. Jacobo Sirmondo extendimus, cum ms. sit R F L, ubi, ut idem Sirmondus ait, per litteram R. nonnulli putant Rodolphum episcopum Laudunensem intelligi, quem scribit in Chronico suo hic auctor noster obisse anno 948 : neque hæc historia ulterius progreditur.

CAPUT PRIMUM.

Fratris militibus interfectum. Sic omnia exemplaria, atque ita frequenter loquitur, subaudita præpositione, pro a fratris militibus, quam adjecit J. Sic infra cap. 6, turbis remotus popularibus.

PATR. CXXXV.

C. Cujus etiam fornem prodeuntibus dexterum. Hoc est eum qui a dexteris est iis qui civitatem ingrediuntur.

Nautæ siquidem cygnum bonam prognosin proderant, ut ait Æmilius. Hæc verba cum disticho sequente sumpta sunt ex Isidoro lib. XII Originum sive Etymologiarum, cap. 7, ex quo adjeci voculam ait. Isidorus ea desumens ex Servio in 1 Æneid., ad versum :

Aspice lætantes bis senos agmine cygnos.

Habet autem distichon hoc Æmilius Macer in Ornithogonia, quem librum citat Servius ; item Nonius Marcellus, verbo prosecta. Ubi tamen pro Æmilius

male legitur *Licinius*, ut docti adnotarunt. Servius ubi supra ad verbum: *Ignarum fucos*, nominat Marcom *Æmilium*. Quod vero de anseribus hic subiungitur, sumptum est ex eodem Isidori loco, ubi de Capitolio per anseres servato citat Livium, Plutarchum et Florum. Quibus addi potest Plinius lib. x Hist. Nat., cap. 22, et lib. xxix, c. 3, et ipse Virgilius lib. viii *Æneidos* sub finem.

Urbis autem nostræ nomen *Durocortorum* quondam dictum. Ita hoc loco et infra semper legunt exemplaria C, M et J, pro quo S. ubique substituit *Durocortum*; quod legitur quidem vulgariter in textu Julii Cæsaris loco hic allegato. Verum Fulvius Ursinus in suis emendationibus testatur in libro suo a sexcentis pene annis conscripto, et alio codice Vaticano legi *Durocortorum*, quomodo et Ptolomæus legit *Δωροκορτορον*. Eadem lectio probatur ex *Æthico*, et commentario Hieronymi Suritæ ad Itinerarium Antonini, et ex Hincmaro epist. 6, inter eas quæ a R. P. Busæo editæ sunt, c. 48. Petrus Divæus, et Abrahamus Ortelius in suo Thesaurio Geographico *Durocortorum* scribunt, mutata littera r in t.

Vastatis regionibus, exercitum Cæsar. Sic Orig. et C, pro quo MS J male legunt *factis legionibus*, ut declarant ea quæ in Cæsare præcedunt.

Æthicus etiam in *Cosmographia* sic memorat. Verba quæ citat leguntur in Itinerario provinciarum, quod Antonino Augusto, alias Antonino imp. ascribitur, et in editione Basileensi 1575 *Æthici Cosmographiæ* subiungitur, estque verisimile *Æthicum* utriusque auctorem esse. Videatur præfatio dictæ editionis. *Cosmographiæ* *Æthici* philosophi meminit S. Everardus Cisoniensis id suo testamento.

M. P. M. Ita ubique exemplar nostrum M. Quod lege, *millia plus minus*, vel potius, *millia passuum*, ut vult Hieronymus Surita initio sui Commentarii in jam dictum Itinerarium, refutans aliam interpretationem: Quod liquido, inquit, confirmare possumus vias eas certis et constantibus lapidum dimensionibus fuisse demetatas. Pro quo et illud facit, quod in ipso Itinerario non legantur nisi duæ litteræ M. P.—J distinctis punctis posuit M. P. M., ommissa virgula superjacente.

Item a *Durocortoro Divodorum*, et paulo post, *Divodorum*. Frequentius in dicto Itinerario scribitur *Divodorum*, quomodo verisimile est secundo quoque loco legendum esse, uti legit J. Hæc hodie civitas Metensis, aut Theonis villa esse creditur.

Item a *Bagaço Nervicorum*. Restitui pro ab *Agracco* ex dicto Itinerario, in quo tamen quædam exemplaria legunt *Bajacum*. Videtur autem intelligi oppidum Hannoniæ, quod tunc Bavacum dicitur.

CAPUT II.

Castra in altitudinem pedum xii foveamque pedum xviii munire jubet. Clarius Orig.: « *Castra in altitudinem pedum xii vallo fossaque duodeviginti pedum munire jubet.* »

Cum finem oppugnandi nox fecisset. Sic restitui ex

A Orig. pro, non fecissent. Et paulo post: *Eo de media nocte*, pro, eo die media nocte.

Et docilis rector rostrati Belga covini. Ita in S correctum ex Orig. [quo modo et J legit, cum M. legat *monstrati Belgaco* vinci. In Corpore Poetarum, edito Lugduni 1603, legitur quoque *monstrati* et in primo versu *Aturi* pro *Satryi*, cum vera lectio, ut in Thesaurio suo docet Ortelius, sit *Atyri*. Est autem *Atyrus* Tarbellorum in Gallia Aquitanica fluvius erumpens in Oceanum. Porro covinus est rhedæ seu vehiculi falcati genus, quo Britanni et Galli in præliis utebantur.

CAPUT III.

S. Sinicium videlicet *Suessonica* sedis primo, nostrum postea præsulem. Et infra *Suessonicam* et *Suessoni*. Hæc est quasi perpetua lectio antiquioris exemplaris M, quam S ubique mutavit addita littera i, scripsitque *Suessonica* et *Suessioni*, etc. Sed antiquam retinere placuit, eo quod probationem suam habeat ex Ptolomæo, *Æthico* et aliis, atque etiam ex Gallica voce *Soissons*, tametsi posterioribus sæculis alia sit usitatio, quæ in Julio Cæsare interdum reperitur. Nec refert utrum hoc an illo modo efferatur. Cæterum veritas historiæ hic narratæ ex eo confirmatur quod S. Sixtus et S. Sinicius (de quibus Martyrologia Kalendis Septembris) ponantur primi in catalogo episcoporum *Suessonensium*, sicut et *Remensium*, ut videre est in tabulis Antonii Democharis, ubi referuntur martyrium passi sub Nerone, sicut et Amansius horum successor. Atque ob eam causam, teste eodem Demochare, episcopus *Suessonensis* primum locum obtinet inter suffraganeos episcopos provinciae *Remensis*, et inter eos decanus appellatur, primamque vocem obtinet in deliberationibus, etc.: quia videlicet iidem fuerunt primi episcopi *Suessonenses* et *Remenses*. Nomina vero episcoporum qui olim subesse solent archiepiscopo *Remensi* hæc sunt: *Suessonensis*, *Catalaunensis*, *Laudunensis*, *Bellovacensis*, *Ambianensis*, *Noviodunensis*, *Silvanectensis*, *Camaracensis*, *Atrebatensis*, *Tornacensis* et *Morinensis*. Deletis autem *Morinis* a Carolo V imp. 1533, sedes episcopalis ex parte translata est *Bononiam*, manetque *Bononiensis* episcopus eidem *Remensi* metropolitano subjectus. Sed anno 1539, in erectione novorum in Belgio episcopatum per bullam Pauli IV, subtractæ sunt a metropoli *Remensi* *Camaracensis*, *Atrebatensis* et *Tornacensis*, et sedes *Camaracensis* erecta est in metropolitani, cui subjectæ sunt *Atrebatensis* et *Tornacensis*, et aliæ duæ recentior erectæ, videlicet *Audomarensis* et *Namurcensis*.

Ac beatus *Memmius Catalaunica* urbis rectorem. Hic primus ponitur in catalogo *Catalaunensium* pontificum. De eo Romanum Martyrologium, *Usuardus* et alii 5 Augusti.

Nepote suo, ut ferunt, sancto *Divitiano Suessoni* a se pontifice ordinato. In C deest *sancto*, neque titulus sanctitatis apponitur in tabulis *Democharis*, in quibus tertium locum obtinet. Et cum omnia exem-

plaria nostra legant *Suessoni* in dativo, habet *Suessonis*.

Fovebat pignera. Sic fere ubique omnia exemplaria, etsi MS J hoc loco *pignora*, etc., fere ubique. Illud tamen antiquitati consonat. Hinc Aldus Manutius in epitome orthographiæ suæ, « *Pignus, pigneris* dicebant veteres, *pignoris* posteriores. »

Clericorum pariter enituit ministeriis decorata. Qui nunc canonici, olim simpliciter clerici nominabantur, ut constat ex antiquorum scriptis et ex Joanne Molano lib. I de Canonicis, c. 2.

CAPUT IV.

Quæ narrantur hoc cap. de primis martyribus urbis Remensis, Timotheo, Apollinari et aliis, desumpta sunt ex actis, quæ manuscripta se habere testatur Baron. in notis ad Rom. Martyrol., die 25 Augusti, quorum hoc est exordium : « Sub Nerone imperatore, Lampadio præside, » etc. Eo enim die conformiter Flodoardo, dies natalitius eorum assignatur, et die præcedenti S. Mauri et sociorum martyrum. Tempus etiam addit Petrus de Natalibus lib. VII, c. 95, videlicet circa annum Domini 57. De iisdem, et præcipue beato Mauro, late agit Joannes Molanus in Natalibus SS. Belgii, die 22 August. Nam corpus ejusdem beati Mauri quod hoc capite scribit Flodoardus reservari in ecclesia B. Celsini, post ætatem ipsius Flodoardi, sub Arnulpho Remensi archiepiscopo, reservato capite, circa annum Domini 1012 translatum est in Belgium, ad locum dictum Florinas, diœcesis Leodiensis, ut patet ex litteris ipsius Arnulphi ad Baltricum Leodiensem coepiscopum, quas videre est in Molano.

Ubi dominus Gondebertus, vir clarissimus, cum uxore sua Bertha. De his late infra lib. IV, c. 46 et 47.

CAPUT V.

Sub quo Betausius reperitur, qui cum Primogenito diacone suo, primus ex hac Belgica provincia legitur Arelatensi primæ interfuisse synodo, relatæ per Marinum episcopum beatissimo papæ Sylvestro, Volusiano et Aniano consulibus. Berausius legit M et J in eleucho archiep. Remens., quomodo etiam legitur ad marginem tom. I Conciliorum, in subscriptione. In epistola vero a synodo scripta ad Silvestrum Ambrosius, et in margin. *Bethausius*, ut Baronius anno 314 corrigit. C, S et J. hoc loco *Betausius*, ex tabulis, ut apparet, Democharis scripserunt, qui testatur eum in concilio Arelatensi secundo *Bethanium* dici, quod notat habitum esse anno 316. Verum ex Baronio et dictis consulibus ostenditur celebratum fuisse anno 314, qui est Silvestri pontificis primus et Constantini imp. nonus. Porro ex præsentibus Flodoardi loco confirmatur sententia Caesaris Baronii, qua ait episcopos illos qui in tomis Conciliorum subscripti sunt secundæ synodo Arelatensi, subscribendos esse primæ, quod secutus est in novissimorum Conciliorum editione Coloniensi anno 1606 vir doctissimus Severinus Binius. Poterit et hinc textus subscriptionis emendari. Cum enim ibi legatur : « Ex provincia Galliarum, civitate Remorum. Ibethanius episco-

pus, Prigenius diacon., » et in margine *Betausius, Prigenus*, recte reponatur in textu, *Betausius et Primogenitus*. Sequitur.

Post quem Aper, inde Maternianus. De hoc addito Molani ad Martyrologium Usuardi 30 Aprilis : « Eodem die natalis sancti Maderniani Remensis archiepiscopi, qui sextus rexit eandem Ecclesiam. » Inter Aprum et Maternianum Demochares adjicit Discolium, quem sextum facit hujus sedis episcopum, qui subscriptus legitur in concilio Agrippinensi, sub Julio papa primo contra Euphratem celebrato, circa annum Domini 316. Sed forte fuerit tantum chorepiscopus, vel titulotenus Remorum episcopum, ut de Abel quidam respondent. Nam Discolium illum non esse addendum probatur in primis ex testamento B. Remigii infra cap. 18 : « Ecclesiæ inquit S. Sixti, ubi cum tribus successoribus suis requiescit. » Et supra : « Ecclesiæ Jovinianæ, etc., ubi etiam quinque confessores, proximi antecessores domni Nicasii, etc., conditi sunt. » Non sunt igitur plures quam novem, qui præcedunt S. Nicasium. Secundo ex epistola Ebonis ad Balduinum Ferreum Flandriæ marchionem, quæ exstat apud Molanum in Natal. SS. Belgii 14 Octobris, in qua diserte scribit B. Donatianum septimum fuisse sedis Remensis episcopum. Tertio ex Hinemari epistola, quæ infra exstat lib. III cap. 22, ubi S. Remigium vocat decimum quintum Remorum archiepiscopum. Cur autem de his episcopis et aliis hujus provinciæ sanctis pauca scribantur, causam affert Ebo in citata epistola : « Ejus, inquit (Donatiani), sanctique Remigii, ac innumerabilium sanctorum Viæ scripta, Wandalorum vastatione scias esse deleta. »

Hinc Donatianus exstitit episcopus, cujus etiam pignora maritimas in partes episcopi Noviomagensis vel Tornacensis prælata. Sic et infra loquitur auctor, nominatim lib. III, cap. 25, quia Ecclesia Noviomagensis et Tornacensis sexcentis annis unite fuerunt, videlicet a tempore S. Medardi, qui obiit anno Domini 556, usque ad ætatem S. Bernardi Claravalensis abbatis. Noviomagensis, alio nomine Noviomensis et Noviodunensis (Gal., *Noyon*) dicitur. Translatus est autem hic beatus pontifex ad insigne Flandriæ maritimæ civitatem, Brugas dictam, quæ ante subjecta fuit Ecclesiæ Tornacensi, sed nuper, videlicet anno 1559, ipsa S. Donatiani Ecclesia erecta est in cathedram. Fuit eo translatus tempore dicti Ebonis archiepiscopi Remensis, et Caroli Calvi, anno, ut Jacobus Meyerus scribit in suis Annalibus Flandriæ, 863. Illud tamen non potest cum veritate subsistere, quod non asserit quidem, sed se invenisse scribit idem Meyerus, videlicet eum ab Dionysio urbis Romæ episcopo sacris ablutum fontibus, creatumque ab eodem Remorum pontificem (circa salutis annum 270. Nam, ut ex prædictis constat, Betausius fuit Remensis episcopus anno 314. Successerunt ei Aper et Maternianus, deinde Donatianus. Ut vero nihil omittamus, in tabulis Democharis vocatur L. Donatianus Romanus, Cornelii et Lucinæ

filii. Quæ de Vita ipsius existant, adnotat Molanus ad Usuardum 14 Octobris, et de ipsius translatione ad eundem diem Laurentius Surius.

Quem beatus Vincentius. Hujus meminit Molanus in additione ad Usuardum die 7 Septembris.

CAPUT VI.

Antiquitas in ecclesia quæ ad Apostolos dicitur, exstitisse fertur. Ita M. etc. Sed in M recentiori manu superscriptum est S. Symphoriani. Quod S retulit in textum, sicut et alia quædam ad explicationem pertinentia, hoc modo: « Quæ ad Apostolos olim, nunc S. Symphoriani dicitur, » quomodo etiam legit J. Eamdem adnotationem habet in Gallico suo exemplari Nicolaus Chesneau, decanus et canonicus ejusdem ecclesiæ S. Symphoriani. Sed non probro quod adnotationes marginales in textum referantur. Idem tamen in textu habent omnia exemplaria lib. II, c. 6.

Quæ autem hoc capite de martyrio S. Nicasii Eutropiæ, et sociorum narrat auctor, ea desumpsit pro majore parte ex gestis ipsorum martyrum, quæ ex manuscripto codice accepta, habentur apud Surius tom. VII, apud Vincentium in Speculo hist., l. XXI, cap. 37 et 38; Petrum de Natalibus l. I, cap. 69, et S. Antoninum part. II Hist., tit. II, cap. 8. Sed plenius et perfectius inter Vitas Sanctorum Coloniz excusas in folio, in ipsas adhuc quasi typographice infantia ann. 1435. Item in breviori propriis cathedralium ecclesiarum, Remensis, Ambianensis, Atrebatensis et Brugensis. Ubi ante omnia constituendum est de tempore quo hæc acciderunt. Qua in re magnam nobis præferunt lucem ea quæ in fine hujus cap. citantur ex epist. B. Hieronymi ad Agrichiam sive ad Gerontiam, quam scriptam docet Baronius in Annal. an. 407. Quare eodem anno verisimile est ea contigisse. Nam Wandali et Alani pridie Kal. Januarii anno 406, transito Rheno, Gallias sunt ingressi, ut habet B. Prosper in Chronico, videlicet Arcadio sextum et Anicio Probo coss., quos ad annum hunc refert Christianus Massæus, et Baronius, etsi Prosper ad an. 408. Alia enim Chronica chronologiam Baronii duobus annis superant. Hoc idem referunt iisdem coss. Cassiodorus in Chronico, et Zosimus, l. VI. Eodem pertinere quæ de hac calamitosa irruptione scribit Hieron. epistola jam dicta, circa eundem annum asserit Arnaldus Pontacus in suis notis ad Chron. Prosperi. Atque imprimis hæc sententia probatur Baronio, dum an. 407, post citata eadem Hieronymi verba, ita subjungit: « Quod autem inter alias Galliarum urbium clades Rhemos a Wandalis referat devastatos, in eam sententiam me magis trahit, ut existimem S. Nicasium ejus civitatis episcopum, una cum sorore Eutropiæ et sociis esse martyrio coronatos, licet aliqui ad Hunnorum id referant tempora, quorum acta passionis reque sub Wandalis ipsos esse passos habent, sed plane corrigenda in eo dum Wandalos paganos fuisse tradunt, quos liquet fuisse Christianos. » Sic ille. Verum quod ad posterius attinet verisimile est non omnes Wandalos fuisse Christia-

nos, sed multos paganos Wandalis Arianis fuisse permistos. Quod vero predicto tempore contigerit hoc martyrium (non autem, ut Sigebertus notat in Chronico, ex vulgaribus, ut verisimile est Francorum Annalibus, sub Hunnis an. 453, aut, ut Demochares, 454) ex Flodoardo nostro probatur, quia inter S. Nicasium, et S. Remigium intercedunt quatuor alii episcopi, qui infra recensentur cap. 9. Porro S. Remigius obiit an. Dom. 544, episcopatus sui 74, ætatis 93, ut patet ex ipsius epitaphio infra hoc eodem lib., c. 21. Ex quo sequitur eum factum esse episcopum an. 470. Atque ita pro quatuor istis episcopis intermediis non relinquerentur nisi anni 16 aut 17. Adde quod S. Hieronymus obiit an. 421 aut 422. Quare omnino ante hoc saltem tempus contigisse oportet. Denique pro hac sententia facit quod inter coetaneos B. Nicasii nominetur B. Servatius, qui nequaquam vixisse potest usque ad an. 453. Fuisset enim plusquam centum annis episcopus. Interfuit enim conciliis Sardicensi et Agrippinensi, celebratis respective anno 545 et 546. Quod autem legitur trecentis annis vixisse nequaquam probabile est. Quod tamen ad dictam B. Hieronymi epistolam attinet, salva auctoritate Baronii, magis credo eam scriptam esse anno 408. Nam cum excidium urbis Remorum contigerit in fine ann. 407, videlicet 14 Decemb., non potuit eodem anno ejus rei notitia ad B. Hieronymum in Bethlehem commorantem pervenisse. Altera difficultas hic est: An a Wandals, an vero ab Hunnis passi sint, sed quæ jam manifesta relinquitur ex solutione prioris. Nam Hunnorum persecutio, et Galliarum per eos vastatio sub rege Attila posterior est, videlicet circa annum 450. Quo sane tempore vixit B. Anianus Aurelianensis episcopus, et B. Lupus Trecentis, qui præpropere ab auctore hic nominantur, quique suas civitates precibus suis et meritis liberaverunt a vastatione Attilæ Hunnorum regis. Sed de S. Lupo facilis videri posset conciliatio, quia annis 52 fuit episcopus. At obstat quod demum anno 427 ad episcopale solium evectus sit, juxta calculum Baronii, qui eum defunctum recenset an. 479. Sed excusandus Flodoardus, qui in hac re sequitur Hincmarum, epist. 5, c. 17, inter eas quas R. P. Joan. Busæus edidit. Quot annis sederit S. Anianus non invenio in historiis, sed obisse scribitur an. 455. Verum et hunc diu in episcopatu vixisse, et utramque persecutionem videre potuisse ex eo potest colligi, quia Vincentius Bellouacensis de ipso agit, ubi de morte B. Hieronymi et Wandalorum persecutione, tanquam ab eo tempore fuisset episcopus, nempe lib. XX, c. 14, 12 et 13, secutus, ut ipse ait, Hugonem Floriacensem. Certe omnia eorum gesta, tam in Breviariis quam seorsim edita, meminerunt Wandalicæ persecutionis, non autem Hunnorum, quos de suo, motus forte auctoritate Sigeberti, Franciscus Hareus Wandalis conjungit in compendio de Vitis Sanctorum, cum integra acta non habeant. Postremo Wandalorum, non Hunnorum, meminerunt Hieronymus et Ebo locis ante citatis. Item

Martyrol. Usuardi a Joanne Molano auctum, et Martirologium proprium Ecclesiae Cameracensis. Sigebertum tamen secutus est Ottho Frisingensis in Chron. l. iv, c. 28, Joannes Tilius in Chronico Francorum, et Vita SS. Gallice a Parisiensibus doctoribus editæ. Post hæc omnia a me digesta, invenio Massæum, non indiligentem historicum, lib. xi Chronicon mundi, ann. 406, mecum idem sensisse, iisdem fere nixum rationibus, dum ait : « Eodem consulu (videlicet Arcadii sextum et Anicii Probi), teste Prospero, prid. Kal. Januarii, trajecto Rheno, Wandali, Alani et aliae barbaræ nationes in Gallias irruerunt, et infinitas cædes perpetraverunt : inter quas S. Nicasius Remis occubuit. Testatur id ipsum propria ipsius historia, nullam Hunnorum, sed Wandalarum tantum faciens mentionem. Hoc et S. Hieronymus ad Geruntiam apertissime contestatur, qui diu ante adventum Hunnorum in Galliam defunctus est. Quare merito detestamur eorum negligentiam qui plusquam 40 annis posterius S. Nicasium passum scribunt, ut nullum ferme inter ipsum et Remigium tempus fuerit ? Hactenus ille. Idem advertit Nicolaus Camuzar in fine sui Promtuarum sacrarum antiquitatum Tricassinæ diocesis, docens non recte Attikæ tribui cædem S. Nicasii a Sigeberto, « Flodoardum, inquit, auctorem paulo antiquiorem forte secuto, qui sanctissimos præsules Servatium Tungrensem, Nicasium et Lupum æquævos et contemporaneos facit, cum tamen perspicue palam sit D. Lupum non nisi 20 annis post obitum ipsorum antistitum ad episcopalem apicem evectum. » Sic ille. Quod verò quidam ratiocinantur, quia legitur hic Eutropia timuisse castitati suæ propter pulchritudinem, idcirco potius ab Hunnis id factum quam a Wandalis, quod genus Hunnorum præ cæteris in Venerem fuerit prona et impudica, ut testis est Salvianus lib. iv De recto judicio et providentia, id nimis leve argutæum est. Nam in quavis hostili irruptione talia merito timeri debent.

Alique nonnulli virtutibus insignes. Ut Nicasio cœvus S. Exuperius Tolosanæ episcopus, cujus meminuit, ubi supra, Hieronymus, et S. Germanus Antissiodorensis æqualis Lupo Trecensi, sed S. Nicasio posterior.

Unde et juxta B. Augustini sententiam, majorem charitatis reperit fructum, etc. Locus est epistola 180, ex cujus fere verbis appositæ suæ narrationis filum contextit auctor ab eo loco : *B. itaque Nicasium animam suam pro fratribus, usque ad illud : Non ut mercenarius videns lupum venientem.* Hæc vero sententia Augustini integre sic habet : « Nam qui clades hostiles ideo non fugit, cum possit effugere, ne deserat ministerium Christi, sive quo non possunt homines vel fieri vel vivere Christiani, majorem charitatis invenit fructum quam qui non propter fratres, sed propter seipsum fugiens, atque comprehensus non negat Christum, suscipitque martyrium. »

Viduam Aggerunchiam. Ita M. Accedit J. Agerunchiam, C. Geruntiam, similiter S. Gerontiam; quam

lectionem in operibus Hieronymi prætulit Erasmus, Marianus legit *Ageruchia*. Vide notas nostras ad Chronicon Cameracense lib. i, c. 5.

Nemetes, Argentoratus translatae in Germaniam. In Hieronymo nunc legitur : *Nemetæ, Argentoratus, translati in Germaniam*, quomodo mutavit S. Verum recte legitur *translatæ*, ut ad urbes referatur.

Isthuc enim intenus hic debebat officii. M. Isto. Vera lectio *isthuc* vel *isthic*, quomodo legitur in Vita B. Remigii per Hincmarum, ubi paulo latius declaratur quod hic dicitur de incendio urbis Remorum, et vestigiis pedum ejus lapidibus impressis, sicut et infra ab auctore c. 12.

CAPUT VII.

Quæcunque hoc capit, referuntur (excepta translatione per Fulconem facta) iisdem pene verbis habentur in actis horum martirum Coloniae excusis 1483, de quibus supra.

Quam ut apud Tornacum castrum (ubi nunc quoque servari perhibentur. Fuerunt olim Tornaci in ecclesia B. Mariæ notabiles reliquæ S. Nicasii, sed centum annis post tempora Flodoardi Remos sunt rellatæ, tempore Gervasii archiepiscopi, qui antea Cenomanensis fuerat episcopus. Unde et Remensis Ecclesia festum translationis S. Nicasii celebrat die 23 Julii. Quo die in Breviario ejusdem Ecclesie sic legitur : « Quidam e clericis Tornacensibus audiens Gervasium præfatum sacrarium (S. Nicasii Remis) instaurare cœpisse, ut partem corporis B. Nicasii, quæ in Tornacensi ecclesia servabatur, suæ restituit ecclesie omnibus modis elaborat, tempusque et locum perficiendo desiderio quærit. Cumque id per se præstare non posset, quadam nocte Tornacensis ardet ecclesia : quod incendium universæ civitati minatur ruinam. Prædictus vero clericus, opportunam nactus occasionem, intrepide ardentem ecclesiam ingreditur, gloriosumque thesaurum deferens, Remos pervenit, Gervasioque ut res se habebat, ordine exponit. Qui exceptam hanc beati corporis partem, alteri (quæ in arca recondita erat) apponens, æqualia omnia invenit. Postmodum vero integrum corpus in ædem divæ Virgini sacram, ubi nunc religiose colitur, translatum est. » Hæc ibi.

CAPUT VIII.

De S. Oricolo et sociis agit Molanus in additione ad Martyrologium Usuardi 18 Novembris, his verbis : « Ipso die, beati Oricoli martyris sociorumque ejus, qui sub Wandalicæ persecutione passi sunt. » Et Romanum Martyrologium : « Eodem die sanctorum Oricoli et sociorum, qui in persecutione Wandalicæ pro fide catholica passi sunt. » In notis ibidem Baronius hoc tantum adnotavit : « De eo, videlicet Oricolo, cætera manuscripta, ex quibus Molanus apud Usuardum. Eisdem lego in additione Coloniaensi ante facta est ad Usuardum anno 1521. »

Quod adhuc manifeste parere dicitur. Ita M. C. recenti manu syllaba ap. adjecta est. Unde C et J legunt apparere, cum parere pro apparere usitatis.

animus sit, ut *Matth. xxiv*: *Tunc parebit signum Filii hominis.*

Presbyter ejusdem loci nomine Betto. MSj, Becco; C, 'Beto. Per presbyterum autem hujus aut illius loci passim in hac historia et antiquorum scriptis intelligitur is qui nunc pastor, parochus, aut Gallica voce curatus dicitur. Sic in Vita sancti Bavonis Dominus presbyter ex Thurolo venisse dicitur, qui ejusdem loci pastor erat.

CAPUT IX.

Tum Bennadius, cujus tamen Bennagius nomen in testamento suo. In tabulis Democharis, et in Annalibus Baronii male legitur *Gennadius*, ubi et obiisse scribitur anno 471, cum potius uno anno ante obierit. Nam ut constat ex adnotatis ad cap. 6, et infra ad cap. 13, Remigius episcopatum suscepit anno 470.

CAPUT X.

Quæ de nativitate et vita S. Remigii hoc cap. et sequentibus disserit, ea fere delibata sunt ex Vita ipsius per Fortunatum et Hincmarum descripta. Illa exstat apud Surium die 1 Octobris, hæc 13 Januarii, quas accurate cum his quæ Flodoardus habet contoli. Et in Hincmaro quidem omnia uberius, interdum etiam clarius, recensentur. Nonnulla tamen addidit Flodoardus aliunde accepta. Natus est autem S. Remigius, teste Sigeberto, Christiano Massæo et aliis, anno 449. Vide infra notas ad cap. 13.

Principium, Successorum civitatis postea sanctum episcopum, et patrem beati Lupi, ejusdem Principii successoris. Hic S. Principius in catalogo Suessionensium episcoporum apud Democharem est duodecimus beatus, vero Lupus tertius decimus. De Principio Romanum Martyrol. 25 Septembris, et eodem die additio Molani ad Usuardum. De utriusque vero, id est Principii et Lupi, elevatione Kalendis Junii. Cæterum etsi hæc verba accipi possent ut significant beatam Cliniam, matrem S. Remigii, non duos habuisse filios in juventute, sed ipsum Principium fuisse patrem B. Lupi, ut expresse in Gallica translatione dicitur: in Vita tamen S. Remigii per Hincmarum discrete significatur duos habuisse. Sic enim ibi legitur: « Quæ in flore juventutis pepererat de unico viro suo Emilio Principium, Suessionum civitatis postea sanctum episcopum, et fratrem ejus, patrem beati Lupi episcopi, ejusdem Principii successoris. » Idem dicere voluisse Flodoardum, qui Hincmarum abbreviat, non est dubium. Quare non recte Baronius in Annalibus, anno 463 et 507, dicit S. Lupum Suessionensem, fuisse filium S. Principii episcopi Suessionensis. Sed illud verum est, fuisse successorem Principii et nepotem S. Remigii, ut patet ex actis et ex testamento ejusdem. Sane Joannes Savaro in notis ad epistolam Sidonii 14, lib. viii, et 8 libri ix, dicit Principium fuisse patrum Lupi Suessionis episcopi suique successoris, non patrem. De hac difficultate consultus a me dominus Guillelmus le Bègue, S. Theol. doctor et archimagister collegii Remensis, respondit confirmiter his quæ habent Hincmarus et Savaro, addens testimonium anonymi

A cujusdam scriptoris monasterii S. Remigii, quem vixisse scribit circa annum Domini 1400, quod sic habet: « Clinia in flore juventutis peperit de unico viro suo Emilio duos filios, videlicet Principium, et alium cujus nomen nobis est incognitum, qui duxerat uxorem, ex qua filium procreavit, nomine Lupum, qui quidem post S. Principium avunculum suum (vult dicere patrum) episcopum Suessionensem suscepit. »

In cujus lactatione. Sic omnia exemplaria, sed ex Hincmaro videtur legendum *ablactatione.*

Jam tamen senum. Ita CJ In M legitur *dum tamen*, quod S. in unam dictionem conjungens, exponit, ut sit quod *verumtamen.*

Et æquorum maxime votis adhuc insignis habetur.

B Æquorum, id est bonorum et piorum virorum, ut opponatur iniquis.

In cujus et ipsa beata genitrix ejusdem requiescit Ecclesia. Loquitur de beata Balsamia, vel, ut C, *Balsamia*, nutrice S. Remigii, quæ requiescit in ecclesia S. Celsini filii sui, quæ hodie vocatur ecclesia sanctæ Nutricis. Celsini autem meminit Molanus in additione ad Usuardum die 25 Octobris, his verbis: « Remis sancti Celsini confessoris et presbyteri, discipuli B. Remigii. »

CAPUT XI.

Quod ecclesiastica regula hanc ætatem ad tantam non admitteret dignitatem. Juxta antiquos canones, ut patet ex decretis Fabiani papæ, et concilio Neocæsariensi, can. 11, prohibetur ne quis presbyter ordinetur ante annum ætatis trigesimum, etiamsi valde dignus sit, qui canones habentur quoque apud Grat., dist. 78. Quare multo minus poterat episcopos ordinari.

C *Paulus videretur in spiritu.* Sic omnia exemplaria præter C, quod legit *inspectu.* Sed legendum in *spiritu* patet, tum ex Hincmaro, tum ex initio Vitæ S. Rigoberti apud Surium 4 Januarii, ubi eadem sententia reperitur.

CAPUT XII.

In vicum Calmiciacum nomine, ipsius accessit studii devotione. Ita MS J, et infra c. 21, et lib. ii, c. 7 et 11, omnia exemplaria. Similiter in Fortunato, ex quo hoc miraculum est desumptum: « In vicum, cui vocabulum est Calmaciacus, ipsius devotionis studio accessit. » Hoc loco C legit *Culmiciacum.* Infra interdum *Calmisciacum*, ut capite decimo octavo in testamento sancti Remigii, aliquando *Culmisciacum*, *Culnisciacum*, et *Culmissiacum*, ut cap. 20 in fine. Ejus loci pastor fuit ipse Flodoardus, ut patet ex libro quarto, cap. 28. In Gallico vertitur *Cormicy*, et in margine ponit, *alias Chaumisy*, quomodo vertit capite vicesimo hujus libri, et libro secundo, capite septimo *Chaumuci.* Capite autem 12 iterum *Cormicy*, et ita consequenter.

Pro salvando scilicet eodem. Subaud. *vase* hoc est, ne vas corrumperetur, si plane esset vacuum.

Per portam Patentem. Hincmarus rationem nominis afferi, adjecta hac parenthesi: « Sed enim tunc

temporis vocabatur, quia portis aliis clausis ob civitatis custodiam, pro exeuntium et introeuntium commoditate, in die patebat. » Locus autem Remis est, ubi nunc est ecclesia Templi, quæ, ut reor, a Templariis nomen habet.

Eorumque litteris ad beatum Remigium datis, ut traditur, freti. Litteræ sancti Benedicti ad beatum Remigium adhuc hodie exstant in fine Chronici Casinensis, et in Breviario Benedictinorum Kalendis Octobris, et alibi aliquoties, teste Arnoldo Wion libro I Ligni vitæ, c. 1. Exstat eadem tom. VI Annalium Baronii anno 507, ubi eas vocat in suspicionem imposturæ, tum ex inscriptione, quæ videtur ei insolentior, tum ex eo quod in testamento S. Remigii ille cuius filiam curavit a demone, et a morte suscitavit, Benedictus vocetur, et errore factum existimat ab Hincmaro, ex quo accepit Flodoardus, ut pro Benedicto isto, patre puellæ, homine prædite in Provincia, positus sit S. Benedictus hoc tempore monasticam vitam in Italia excolens. Verum hæc epistola et narratio Hincmari de S. Benedicto nequam repugnat cum testamento S. Remigii. Nam, ut habet historia Vitæ S. Remigii, iste Benedictus filiam suam primo ad limina apostolorum et ad S. Benedictum deduxit, deinde S. Benedictus cum hac epistola ipsos parentes in Gallias remisit. Quam epistolam non esse illius Benedicti, cuius vult esse Baronius, ex eo deducitur, quod ipse in persona, non per litteras ad S. Remigium venerit. Adde nec titulum, nec verba epistolæ ullo modo quadrare posse in Benedictum hujus puellæ patrem. Neque vero quempiam moveat quod Flodoardus ait, *ut traditur*, quomodo loqui solemus, dum res non est plane comperta, quia id non est in Hincmaro, sed a Flodoardo adjectum, tum hoc loco, tum alias sæpe, ubi nulla subest dubitatio, ac nominatim infra cap. 17. Hincmarus autem plane assertive id refert, de litteris tam ipsius viri Dei Benedicti (sic enim eum vocat) quam Alarici regis Gothorum. Utrarumque pariter meminit longe ante Hincmarum Fortunatus presbyter in Vita S. Remigii, et ab antiquitate non est leviter recedendum. Sed nec inusitatum prorsus videri debet. Considerata præsertim priscorum monachorum vere candida et Christiana simplicitate, quod inferior ætate et dignitate scribens ad maiorem, se fratrem et conservum in Christo Jesu nominet, et æternæ benedictionis nomen, non dico auctoritative superiori impertiat, sed humiliter exoptet: quomodo passim cuivis scribentes, salutem, vitam æternam, vel aliud bonum exoptamus. Ut autem de hac re quisque suum ferat iudicium, litteras illas, quæ breves sunt, ex dicto Chronico hoc loco inserendas censeo, et quidem aliquanto correctius, quam Gallicæ suæ versionis inseruit Nicolaus Chesneau ex manuscriptis chartis venerandorum religiosorum monasterii S. Remigii Remensis. Sic igitur se habent: « Dominico sacerdoti Remigio, frater et conservus in Christo Jesu, cœnobialis vitæ humilis cultor Benedictus, æternæ benedictionis munus

A Sanctissimo tuo congratulans profectui, sacerdos Regis summi, quia summi capitis membra sumus, quod mihi sentio deesse in me, totum, laus Deo, possidere me credo in te. Ecce, quod mea peccata fieri prohibuerunt, tuæ auctoritatis sacerdotalia habent merita: et desinant amodo circa me rumores hominum, cum apud te constet omnium esse perfectionem virtutum. Hanc captivam et ab antiquo hoste obsessam tuæ delege celsitudini, quatenus pro ejus liberatione sacram hostiam offerre Deo debeas, et meam parvitatem victoria ipsa non minimum letifices. Vale, sacerdotum Christi limpidissime calicula. »

Cum devincta sobole pervenerunt. Devincta, id est ligata, vinculis constricta. Nam in Hincmaro est: B « illam secum vinctam adducentes. »

Sidonius domno papæ Remigio salutem. Nomen papæ tribui solere omnibus episcopis patet innumbris exemplis in Cypriano, Hieronymo, Augustino, Sidonio, Fortunato, Eulogio Cordubensi, et aliorum Patrum scriptis. Floruit autem hic Eulogius anno 850, ad quod usque tempus hoc nomen commune fuit omnibus episcopis, licet paulatim frequentius ac peculiariter tribui consuevisset Romano pontifici, ut facile observari potest ex scriptis Cassiodori. Cum igitur futuris temporibus obtinisset communis usus, ut papæ nomen tantummodo Romano tribueretur pontifici, et schismatici quidam episcopi illud sibi in odium ejusdem Romani præsulis fastu superbo vindicarent aliæque non concessa præstarent, tandem sub Gregorio septimo, anno Domini 1075, habita Romæ synodo, inter alia statutum est adversus prædictos schismaticos, ut papæ nomen unicum esset in universo orbe Christiano, nec liceret alicui seipsum vel alium eo nomine appellare. Exstat ea synodus in registro epistolarum Gregorii VII, in bibliotheca Vaticana. Hæc ex notis Baronii ad Romanum Martyrol. 10 Januarii. Uti nam vero in lucem aliquando proferantur, si ab evidentibus absumpta non sint ea B. Remigii scripta, quorum meminit Sidonius in hac epistola. Nam B. Remigium multa scripsisse testatur quoque Romanum Breviarium Kalendis Octobris, dicens eum multos interpretatum esse divinæ Scripturæ libros. Hincmarus eum vocat undecunque doctissimum et in Scripturis sanctis eruditissimum. Gregorius Turonensis lib. II Historiarum Francorum, cap. 31, recitat principium epistolæ consolatorie B. Remigii ad Clodoveum regem super morte sororis suæ Albofredis. Aimonius lib. I de Gestis Francorum, capite ultimo, recitat epitaphium ejusdem regis Clodovei, ab eodem, ut creditur, S. Remigio compositum. Guilelmus Eysengrein in Catalogo testium veritatis, dicit eum, editis libris, adulterinas de Christi fide Arianorum opiniones prodidisse, et alia plurima litterarum monumenta reliquisse. Prodiere nuper Moguntia excusæ in folio anno 1614 ejus in Epistolas Pauli explanationes opera R. P. Joannis Baptistæ Villalpandi societatis Jesu theologi, qui in præfatione ad lectorem probabiliter

ostendit esse hujus Remigii, non autem Remigii Antissiodorensis, dissolvens quæ contra objiciuntur. Certe non solum Bellarminus, sed ante eum Cuthbertus Tostallus Dunelmensis episcopus lib. 1 De veritate corporis et sanguinis Domini in eucharistia, et post eum Joannes Garetius de eodem argumento centenario sexto, citant ex Remigio Remensi archiepiscopo præclarum locum, qui exstat in his explanationibus. Addit Cuthbertus: « Hujus Remigii librum unum atque alterum vetusta scriptis manu, atque illius inscriptis nomine nos aliquando vidimus. Vissalpandus autem in dicta præfatione testatur in variis libris monasterii Cassinensis varias asservari homilias, quæ Remigii episcopi nomen atque inscriptionem retinent. Res tamen hæc mihi necdum certa est. Est opus in folio Hanoviae excusum anno 1613, cui titulus: *Corpus Franciæ Historia veteris et sinceræ*. In eo est tractatus multas continens regum et episcoporum epistolas, et inter cæteras quatuor sunt Remigii, duæ videlicet ad Clodoveum, quarum prima est consolatoria, de qua supra, tertia Heraclio, Leoni et Theodosio episcopis, quarta Fulconi episcopo dirigitur.

Quæcumque detulerat, quamquam mercari paratis, quod civis, nec erat injustum, pro munere ingessit. Ex Operibus Sidonii castigatis studio Joannis Savaronis, restitui voculam *paratis* pro *paratus*, et *civis pro ejus*, et infra tria alia verba: vicissim ex nostro auctore, in eadem Sidonii epistola, poterunt novem aut decem loca restitui. Sic autem ibidem legitur hæc sententia: « Quidquid detulerat, quamquam mercari paratis, quod tamen ut civis, nec erat injustum, pro munere ingessit. Eodem modo legit editio cum notis Joannis de Wouweren, et Petri Colvii, nisi quod in medio ita legat et distinguat, facta parenthesi (*quod tamen ejus nec erat, injustum*) sicut et alias in eadem epistola mendas habet, ut editio Savaronis merito sit præferenda, si ex ungue leonem judicare fas est.

CAPUT XIII.

Siagrium, Romanum quemdam principem. Is ferebat Agidii filius, dux Romanorum, qui Suessione residebat. Gregor. Turonensis lib. II Hist. Francorum, c. 27; Sieb. in Chronico anno 489, quo eum occubuisse scribit.

Quo quondam secus urbem Remorum transitum faciente. Scilicet per viam quæ usque hodie, inquit Hincmarus, propter barbarorum per eam iter, Barbarica nuncupatur, Gallice, *rue de Barbatre*, et in ea vicus *Barbastre*, ut in manuscripto suo exemplari a Inotavit Nicolaus Chesneau. De his autem quæ describuntur hoc cap. agit ubi supra Gregor. Turon. cap. 27-31.

Quo vita fontem perennis ingresso. Nota olim baptizandos ingredi solere, saltem pubetens, fontem baptismalem, non autem, ut nunc sit, caput tantum aqua perfundi. Probat id antiquæ picturæ et historiæ. Unde de Rabbodo Frisonum duce legitur in Vita S. Vulfrani episcopi, scripta per Jonam

Fontanellensem monachum, apud Surium tom. II die 20 Martii, quod postquam ad fontem processerat, a fonte pedem retraxerit, dicens: « Non se carere posse consortio prædecessorum suorum Frisonum principum, et cum parvo pauperum numero residere in regno celesti. » Interrogaverat enim episcopum, ut esset major pars principum seu nobilium gentis Frisonicæ, in illa videlicet cælesti, an in ea quam dicebat episcopus Tartarea regione. Idem refert Sigebertus in Chron. anno 718, his verbis: « Rabbodus dux Frisonum, prædicatione Vulfranni episcopi ad hoc inductus ut baptizari deberet, cum unum pedem in lavacro intinxisset, alterum pedem retrahens, interrogavit ubinam plures suorum majorum essent, in inferno an in paradiso? et cætera.

Mitis depone colla, Sicamber. Ex hoc videri potest Clodoveus ortu aut origine Geldrus fuisse. Nam Geldros Belgiæ nostræ populos olim dictos Sicambros, multi constanter asserunt, et inter eos Hermannus a Nuenare in narratione De origine et sedibus priscorum Francorum, et in commentariolo de Gallia Belgica. De hac re videatur Molanus in Natal. SS. Belgii, die 13 Januarii.

Porro in quem Domini annum incidit baptismus Clodovei non omnes consentiunt. Post finem exemplaris M. eadem manu qua scriptum est illud exemplar, hæc sunt adjecta, et quidem integris dictionibus, non notis numerorum, in quibus facilis est lapsus: « Ab incarnatione Domini ad transitum sancti Martini anni quadringenti quadraginta tres.

Ab incarnatione Domini ad baptismum Francorum anni quingenti quadraginta duo. Ab incarnatione Domini usque ad transitum Clodovei anni quingenti quinquaginta sex. Ab incarnatione Domini usque ad transitum S. Remigii anni quingenti septuaginta quinque computantur. » Sic ibi. Sed hæc multis modis a vero deficiunt. Nicolaus Chesneau in translatione sua Gallica hoc loco margini adjecit, Clodoveum esse baptizatum in vigilia Paschæ, anno 497, regni sui 25, quamvis idem in præfatione ad clerum et populum Remensem, baptizatum dixerit anno 512, ut est in fine dicti exemplaris. Margatius de la Bigne in indice chronologico Bibliothecæ Patrum secundæ et tertiæ editionis, sæculo quinto, in Claudiano Mamerto dicit Clodoveum baptizatum anno 452, hoc est centum fere annis citius. At juxta Sigeberti, Sebastiani Munsteri, Joannis Tielii, et Baronii chronologicam baptizatus est anno 499. Ab his non longe recedit Aimonius in fine libri primi De gestis Francorum, scribens Clodoveum regnasse annis 30 et obiisse anno Dominicæ incarnationis 514. Consentiant enim plerique eum esse baptizatum anno regni sui 15, ut Joannes Trithemius, Franciscus Belforestus in Annalibus Francorum, et alii. Ab iisdem quoque parum aut nihil dissentiant, qui docent eum fonte baptismatis lotum fuisse anno 500, ut Massæus, Belforestus, Genebrardus et alii recentiores. Cum enim constet eum baptizatum fuisse in vigilia Paschæ, et stylo Gallicano, ad nostra usque

tempora etiam in Belgio usitato, annus Domini inchoari soleat a festo Paschæ, secundum illos baptizatus fuit ultimo die anni 499, secundum hos primo die anni 500. Quibus ex antiquitate accedit Hincmarus in epitaphio B. Remigii, quod refertur infra cap. 21, in quo exactissime tempus ætatis, ordinationis, sedis ipsius et baptismi Francorum exprimitur. Nam constat ex illo epitaphio beatum Remigium creatum fuisse Remorum episcopum anno ætatis suæ 22, præfuisse annis 74, obiisse anno Domini 544, ætatis suæ 96, et gentem Francorum baptizatam anno 500. Quare oportuit eum creatum fuisse episcopum anno 470. Nec ab his quoad obitum dissentit Sigebertus, qui eum ponit natum fuisse anno 449, creatum episcopum 471, et obiisse 545, sicut et Jacobus Meyerus in Annalibus Flandriæ. Nam cum obierit 13 Januarii, unus idemque annus incipiendo a Januario est 545, a Paschate (ut Galli hactenus usque ad tempora Caroli IX computaverunt) est 544. His tamen non consentit, quod Flavius, qui post Romanum B. Remigio successit, legatur subscripsisse concilio Arvernensi, celebrato anno 544, juxta Baronium (uti mecum sentit præfatus Guillelmus le Bègue), quod ponat illud concilium Arvernense dicto anno celebratum, cum potius 15 aut 16 annis postea habitum sit.

Cum quodam Raganario principe trans Somnam fluvium. Id est Cameraci, ut exponit hæc verba Baldericus, auctor Chronici Cameracensis lib. 1, cap. 4, ubi plura de isto Raganario, sive ut ipse scribit, Ragnachario. MS *Somnam* et codex monasterii S. Remigii, ut notat Nicolaus Chesneau, qui tamen in textu habet *Somenam*, et Gallice vertit *Somme*. Similiter *Somenam* habet J, et Sigebertus anno 445.

Præfatus rege Ludovico. Ita M C, cum M infra fere semper scribere solet *Ludowico*, quomodo, ut notavit idem Nicolaus Chesneau, hic etiam legit dictus codex sancti Remigii. Quod nomen multis etiam aliis modis scriptum reperitur, ut notavi ad Chronicon Cameracense, libro primo, capite tricesimo septimo. Observant autem quidam Clodoveum post baptismum vocari Ludovicum, quod eo nomine in baptismo dictus sit, ut notavit Laurentius Surius die decimo tertio Januarii. Quare, obnitentibus præsertim omnibus exemplaribus, non est hic mutandum nomen Ludovici in Clodovei, ut in S factum est et J, etsi idem nomen esse non sit negandum.

CAPUT XIV.

Non modicam, necnon earumdem partem rerum, ecclesie sanctæ Mariæ Lauduni Clavati, Remensis parochiæ castri, ubi nutritus fuerat, tradidit. Scilicet sanctus Remigius. Cum enim castrum Lauduni Clavati, et comitatus Laudunensis pertinerent ad parochiam seu dioccesim Remensem, ipse B. Remigius novum episcopatum Lugduni erexit, ut tum ex hoc capite, tum ex Sigeberto patet in Chronico. Sic enim ait ad annum Domini 500: « Collatis a Clodoveo rege multis prædiis ecclesiæ Remensi, Remigius, multis partem data Ecclesiæ Laudunensi, sedem epi-

scopatus ibi esse constituit, et eundem in fornicationem cum sua quondam uxore prolapsum, sed septennali poenitentia purgatum, et de reclusionis divino jussu eductum, sedi suæ restituit. » Hæc Sigebertus sequitur in Flodoardo.

Ibique Genebaldum, carne nobilem virum. Nicolaus Chesneau in margine Gallicæ suæ translationis vocat eum comitem. Porro nostra exemplaria perpetuo legunt Genebaldum. In Hincmaro apud Surium vocatur Genebaldus, uti et in tabulis Democharis, qui addit a quibusdam Geraldum, ab aliis Genebaldum dici, quomodo etiam legit Hincmarus manuscriptus in Monte S. Eligii. Diversitas ex eo nata videtur, quia ex voce Gallica *Genebault*, alii u abijciunt, alii l.

Tacitusque tam viri quam mulieris ardor in corde libidinis. Ms. pro *tacitusque* male legit *totiusque*. In Hincmaro integra sententia ita habet: « Sicut factum est ut, tecta hominibus culpa, et in cordibus, tam episcopi quam femine, tectus luxuriæ ardor, quoniam, ut notum est, quo magis tegitur, tectus magis æstuat ignis: contra culpam compunctus episcopus, » etc. *Tacitum* ergo dixit *tectum* et *secretum*. Patet autem ex hac S. Genebaudi historia, quam sit a veritate aliena sectariorum nostri temporis doctrina, qui illud Apostoli: *Unius uxoris virum*, intelligi voluit de uxore quam habebat, cum tanta poenitudine elui oportuerit congressum cum uxore quam a se thoro separaverat; et verissimum esse quod ait Hieronymus libro primo adversus Jovinianum: « Certe confiteris non posse esse episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. »

S. Remigium petit ire Laudunum. Hoc est ut iret, seu veniret. Clarius Hincmarus: « Ad sanctum, inquit, Remigium misit, petens ut Laudunum veniret. »

Obiit igitur Genebaldus in pace, sanctis Dei connumeratus. Agunt de eo additio Coloniensis ad Usuardum, et Molanus quinto Septembris, de quo, inquit additio Coloniensis, in gestis S. Remigii legitur. Quæcunque enim hic de eo sunt commemorata fusius explicat Hincmarus in Vita S. Remigii. Petrus vero Equilinus de eodem, et filio ejus S. Latrone agit lib. 1, c. 41.

Quarum rerum sunt Juliacus et Codiciacus capita. Ita constanter omnia nostra legunt exemplaria, tum hoc loco, tum multis infra, et Hincmarus manu scriptus. Quapropter quod apud Surium in Hincmaro typis excuso legitur, *Judaicus* et *Ociliacus*, ex hoc auctore nostro corrigendum est.

CAPUT XV.

Gonebaldum et Godegiselum. Ita codex Remig. conformiter Gregorio Turonensi, lib. 11 Hist. Francorum, c. 32 et sequentibus, et Aimoino lib. 1 De gestis Francorum, c. 19: quibus locis eadem historia describitur, et legitur *Godegisilus*, quomodo hic legit J. Cui accedit quod in Hincmaro apud Surium legitur *Godegisellum*. Alia nostra exemplaria *Godige-*

selum legebant. Erat autem Gondebaudus iste, vel. A ut in Hincmaro et Aimoino, Gundealdus, in Gregorio Gundobaldus, rex Burgundionum, qui teste eodem Gregorio hæresis Ariana infecti erant. Massæus innot lib. xii Chron. scribit Gundealdum et Gunde-
gisilum.

Venerunt super Oscaram fluvium, secus Divionem castrum, etc., et in Avinione castrò se Gondebaudus concludens. In Hincmaro *Oscaram*, quomodo scribit S. Omnia autem exemplaria, præter J. *Avionem* habebant, sed Avinionem scripsimus ex Hincmaro et Gregorio, qui eum Avenionem urbem ingressum esse dicit. Similiter et Massæus *Avinionem* nominat. Nicolaus Chesneau vertit *Avignon*.

Et synodo, per sancti patroni sui Remigii consilium, in urbe Aurelianensi habita. Hæc est prima synodus Aurelianensis : exstat tom. II Concil. Eam vult Baron. habitam anno 507; Sigebertus, Massæus, Onuphrius et alii, anno 512. Inter cæteros subscripti leguntur S. Gildaldus Rothomagensis episcopus, et S. Lupus Suessionensis.

Tunicaque blatea. Sic M J et Hincmarus manusc. excusus apud Surium, qui in margine quoque adnotavit : « Blattam pro purpura ponit Sidonius. » Sic et Sigebertus, ex mss. codicibus a viro doctiss. Auberto Miræo editus, etsi Gallica exemplaria legant *blacteam*, Germanica *Bracteam*, C. *baltea*, S. *blattrea*. Verum a prima lectione non est recedendum. Nam et blatteum pro purpureo usurpant Eutropius, Casiodorus et alii. Adde quod *tunicam blateam* legit Gregor. Turonensis, lib. ii. Hist. Francorum, cap. 58. Quod autem hic dicitur iisdem pene verbis habet Sigebertus ad annum 510, ita scribens : « Clodoveus rex ab Anastasio imperatore codicillos de consulatu, et coronam auream cum gemmis, et tunicam blateam accepit, et ex ea die consul et Augustus est appellatus. Ipse vero rex misit Romam S. Petro coronam auream cum gemmis, quæ regnum appellari solet. » Pertinet ad ejusdem rei clariorem intelligentiam quod ait Papirius Massonus libro primo Annal. Francorum, his verbis : « Anastasius Cæsar Clodovei nomen resque gestas miratus, legatos ad eum in Celticam misit ex Grecia, honoraturos regem Francorum patricii dignitate a consulatu longe diversa, illa enim perpetua, hæc annualis. » Sic ille.

Litteris suis ad illum directis. Litteræ Hormisdæ papæ, quibus vices suas B. Remigio in regno Ludovici commisit, exstant tomo secundo Concil., et apud Surium, tomo primo, in Vita ipsius B. Remigii per Hincmarum conscripta.

CAPUT XVI.

Nomen synodi in qua S. Remigius convertit hæreticum, nusquam invenio. Baron. tom. VI, anno 514, ait fuisse synodum Remis coactam ab ipso S. Remigio post acceptas litteras ab Hormisdæ papa, quibus ei suas vices commisit, quem, ut in cæteris omnibus, sequitur Severinus Binus tom. II Concil., ponens illud celebratum anno jam dicto, sub Hormisdæ, in causâ ecclesiasticæ disciplinæ in Gallia reformandæ.

Verum his adversatur quod initio hujus capituli dicitur : Præsules Galliæ petiisse, ut B. Remigius ad illud concilium veniret. Quod idem habet Hincmarus, et uterque dicit in causa fidei celebratum esse, non tantum ab episcopis Galliæ, sed et Belgicæ provinciarum, ut discrete asserit Hincmarus. Neque hæc synodum, ut ad me scripsit supra citatus Guillelmus le Bègue, Remenses agnoscunt. Quare existimat id factum in prædicta synodo Aurelianensi. Verum id manifeste adversatur Hincmaro et Flodoardo, qui duas synodos et hæc a priore diversam recensent.

CAPUT XVII.

Semper, inquit, est bonus focus, si non super potest. Ita omnia exemplaria et Hincmarus. Sensus esse videtur : Si nihil amplius haberi potest. Quo facit quod in Hincmaro præcedit, B. Remigium hæc tranquillo corde et ore dixisse. In Gallico vertitur : Si non excedit, et non nimis potens est.

Viri ponderosi fiant, et femine guttulis calamitatis plectantur. Hic ponderositas vitium est genitalium, quod quale sit explicat S. Greg., i part. Curæ pastoralis, cap. ult.

Quoniam vicedominum Ecclesiæ Remensis in eadem villa necarunt. Quodnam fuerit olim hoc officium, videantur canones apud Grat. dist. 89, cap. Volumus et sequentibus. Ex quo loco, et infra ex Flodoardo, libro secundo, cap. 13, constat eadem fuisse, vicedominum et œconomum ecclesiæ. Eodem modo exponit Onuphrius in interpretatione vocum ecclesiasticarum. Gallice vertitur *vidame de Reims*. Nam Gallice *dame* olim usurpabatur genere masculino pro domino, ut probat Sebastianus Roulliard in sua Parthemia Carnotensi, cap. 17, ubi late agit de vicedominis Ecclesiæ Carnotensis, declarans quodnam et quale fuerit eorum officium.

Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hæreditas Domini. Ita Psalterium Romanum legit. Nostrum vulgatæ editionis, quod consensit cum Gallicano, paulo aliter.

Et nullius propati corpus servabatur in ea sancti, circumjacentibus tamen atrii, ecclesiæ cæmeterium ferebatur ex antiquo Remensis. SJ, Remense, et tota sententia clarior est in Hincmaro, ad hunc modum : « Sed nullum corpus nominati sancti in ea jacebat, et in qua eique circumjacentibus atrii, ex antiquo erat cæmeterium Remensis ecclesiæ. » Ut enim ad marginem adnotavit in Gallica versione Nicolaus Chesneau, antiquum cæmeterium Remense extra urbem fuit.

Adeloldi quoque tui miserere famuli. Hic videtur vel auctor monimenti ibi positi, vel potius horum rythmorum, quos per modum versuum excudi curavimus, quia facti sunt instar prosarum sive sequentiarum, quæ olim frequenter recitabantur ad sacrum missæ officium.

CAPUT XVIII.

Beati Remigii testamentum Barnabas Brissonius, lib. vii de formulis et solemnibus populi Romani verbis integre transcripsit ex hoc nostro auctore, et

aliunde, de quo sic præfatur : « Exstat D. Remigii Remensis archiepiscopi, qui laudum suarum præconem egregium Sidonium Apollinarem æqualem suum epistola 7 lib. ix, habet elegans testamentum, a me pridem ex Hincmari et Flodoardi scriniis, et ipsius Remensis Ecclesiæ archiis descriptum, versione et nuper a Nicolao Querculo in Gallica Flodoardi, editum, » etc. Habet eodem loco Brissonius testamentum Hadoindi Cenomanensis episcopi. Hujus meminit Flodoardus libro secundo, capite quinto, ejusdem fere sæculi et styli, quod sic incipit : « In nomine Domini nostri Jesu Christi, et Spiritus sancti, viii Id. Februarii in anno v regnante gloriosissimo Clodoveo rege. Ego Hadoindus, ac si indignus tametsi peccator, episcopus sanctæ Dei Ecclesiæ Cenomannis civitatis, sanus, Deo propitio, mente et corpore, sanoque consilio, metuens casum humanæ fragilitatis, testamentum condidi, idque Cadulto diacono scribendum dictavi. Quod testamentum meum, si quo casu jure civili, aut prætorio, vel alicujus novæ legis intervenit valere nequiverit, ac si ab intestato, ad vicem codicillorum valere id volo, et valeat. Itaque si quando ego Hadoindus superscriptus episcopus, e rebus humanis excessero, et debitum venturi temporis complevero, tunc tu SS. Ecclesia venerabilis hæres mea esto, hæredemque meam te esse constituo : ita ut ubicunque aliquid per hoc testamentum meum dederò, legavero dareve jussero, id ut detur, fiat, præstetur, fidei tuæ hæres mea committo, » etc. Quæ idcirco huc attuli, quia faciunt ad majorem testamenti B. Remigii intelligentiam, quod quidem, etsi fidelissime a Brissonio sit editum, est tamen ubi majorem admittere potest diligentiam et emendationem.

Si ei juris anquid videbitur defuisse. Restitui si ei pro fieri. MS male affuisse pro defuisse, nisi forte scriptum fuerit *abfuisse*.

Donavero, legavero dareve jussero. Ita MS J et Brisson. C, donando legavero. Paulo post male Brisson. Pontensi pro Portensi, quod forte typographi mendum est, sicut et multo post, colonos pro colonas, et post tres dictiones omittit illa verba, cum omnibus quos intestatos reliquero, quæ desunt etiam in C, et alia nonnulla quæ ex aliis exemplaribus supplevi.

Tuo dominio vindicabis. Sic tam hoc loco quam bis in medio testamenti habent omnia exemplaria, et Brisson. cum legendum videretur *vindicabis*. Sed etiam hodie docti sic scribendum judicant, et ita olim scriptum fuisse docet Aldus Manutius in sua Orthographia. Unde *vindex*, non *vendex*, et *vindicia*. Certe *vindicare* inter cætera significat *asserere*. Videatur Ludovicus Rhodiginus, lib. xvii antiquarum Lectionum, c. 29.

In ptochiis, cænobiis, martyriis, diaconiis. Ptochium, Græce πτωχίον, domum mendicorum significat. Martyria dicebantur ecclesiæ vel oratoria in quibus martyres colebantur. Diaconæ a diaconis dictæ sunt. Erant hæ publicæ pauperum hospitales

A domus, quæ oratoria et sacella adjuncta habebant, in quibus a patre diaconæ sive diacono egenis necessaria subministrabantur. Vide Onuphrium ubi supra. Meminit horum Zacharias papa epist. 7.

Vicus ex proprio in Portensi, etc. Villans quoque, etc. MS hoc loco et mox infra Porcensi, item villaris legunt, et in M vacat spatium, ut significetur deesse aliqua dictio, uti et infra; quod a Brissonio et aliis non est animadversum, ideoque omnia continenter scribunt. Similis est varietas lib. ii, c. 11, ubi initio capitis MS J iterum Porcensi legunt, sed C vertit *Postez*, et in s littera t superponitur. In fine vero M et C Portensi, lib. iii, c. 7, omnia legunt Porcensi, et ibidem vertit, *Potez*, sed in margine ponit *ou de Portiam*. Item lib. iv, c. 29, pagum Portensem, CJ Porcensem, et Gallice vertit *la terre de Portiam*.

Duodeciacus vero sicut a Clodowallo, etc. M, Ludowallo, et similiter infra Ludowaldus. Brisson., Hlodowallo, et similiter infra lib. iii, cap. 20. In omnibus exemplaribus bis legitur *sanctus Clodonaldus*. Beatus Remigius paulo infra vocat eum puerum sanctissimum; sibi que unanimem. Agunt de eo Usuardus, Romanum Martyrol., Martyrol. monasticum Arnoldi Wion., et alia die 7 Septembris. Quiescit juxta Parisios, Gallice *Saint-Cloud*. Agit de eo Gregor. Turonens. lib. iii Histor. Francorum, cap. 6 et 8, ubi scribitur *Chlodowaldus*; et Sigebertus anno 531. Filius fuit Clodomeric regis, nepos Clodovei primi.

C In Austria, sive Toringa. Sic omnia exemplaria, sed S Thoringa, Brisson. et J, Toringia.

Futuro episcopo successori meo amphibulum album paschalem relinquo. Sic cætera omnia præter tertium exemplar, quo usus est Nicolaus Chesneau, quod legit *pastoralem* pro *paschalem*. Amphibulum autem indumentum aliquod designat, a Græco ἀμφιβάλω, circumpono, operio, induo.

Inter te, hæres mea, et diocæsim tuam Ecclesiam Laudunensem, et infra, Lauduni. Ita hic et infra recte correxit S. Similiter Brisson. et J perpetuo legit, cum M et R ubique Lugdunensem et Lugdunum haberent, sed perperam. Quid enim Ecclesiæ Rhemensi cum Lugdunensi? Laudunensis vero cum pars esset diocæsis Rhemensis, ab ipso Remigio erecta est in cathedralem Rhemensi subjectam, ut adnotavius supra ad cap. 14 : ideoque Ecclesiam Laudunensem hic vocat diocæsim Rhemensem. Præterea sic legendum patet ex cap. 20 infra, ubi disertè Anisiacus Laudunensi Ecclesiæ attribuitur, et ex capite 14 supra, ubi dicitur S. Remigius non modicam partem possessionum sibi a Clodoveo, et aliis datarum tradidisse ecclesiæ S. Mariæ Lauduni Clavati, quomodo legendum est in Greg. Turon. lib. vi, cap. 4, ubi Lugduni Clavati legitur.

Illud quoque vas aureum decem librarum. Sic MS J et C in margine. In textu vero sic habetur : « Aliud argenteum vas decem librarum. » Quod secutus est Brisson. Sed legendum aureum patet ex anti-

thesi, cum postea dicat, « quæ Lauduni in argenteo ipse dictavi. »

Jubeo turriculum et imaginatum calicem fabricari. Sic M et J, ex quo alius fecit *thuribulum*, quomodo C. legit in textu, et Brissonius, sed in margine notat C alias legi *turriculum*: « Pro quo, inquit, *turriculam* censeo reponendum. Est autem turricula quod vulgo ciborium vocant. » Sic ille, et propterea S *turriculam* scripsit. Non esse legendum *thuribulum* primum ex eo probatur quod omnino sit verisimile ex vase aureo (quomodo legendum docuimus) eum potius jussisse fieri vas ad usum venerabilis sacramenti eucharistie, quam *thuribulum*. Secundo quia addit: « Et epigrammata quæ Lauduni in argenteo ipse dictavi, in hoc quoque conscribi volo. » Quæ prorsus ea videntur esse quæ supra habentur cap. 10. Imaginatum calicem dicit imaginibus et figuris sculptum. Infra quoque libro secundo, capite sexto, mentio est turris aureæ super altare beatæ Mariæ posite, quam et ibidem ciborium interpretatur idem Nicolaus Chesneau, hoc est repositorium venerabilis sacramenti eucharistie, a figura sic nominatum. Et infra libro IV, capite decimo nono, meminuit Flodoardus ciborii super altare sanctæ Mariæ. Item turris aureæ ad eundem usum mentionem facit Venantius Fortunatus libro tertio, capite vigesimo tertio, in epigrammate ad Felicem Bituricensem, qui subscripsit synodo secundo Turonensi, habite anno 570. Absolute turrem nominat Gregorius Turonensis, libro primo de Gloria martyrum, capite 86, dicens: « Acceptaque torre diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium; ingressusque templum, ut eam altari superponeret, elapsa de manu ejus ferebatur in aera, » etc. Ut tamen a veteribus exemplaribus non recedamus, qui *turriculum* constanter legunt, (et plerumque ea lectio verior est, quæ est minus verisimilis) potest illud recipi, ut sit adjectivum, pro *turritum* vel *turriculatum*. Nam *turricus*, a, um, legitur ea significatione in Summa Joannis Januensis, quæ Catholicon dicitur. Porro ex eo quod huic calici velit inscribi versus illos, quos habes supra capite decimo, intelligimus hunc fuisse calicem ministerialem, ut docet Onuphrius ubi supra. Idcirco autem calices ministeriales dicebantur, quod ad ministrandum sanguinem Christi populo deservirent.

Balatoforum. Sic omnia exemplaria, nisi quod in manuscripto C sit *Badatoforum*, et videtur nomen proprium.

Alimoniam præstolantibus. Sic MS J et Brisson.; CR, *postulantibus*.

Culmisiaco, Tessiaco. Sic SJ et Brisson. Alias ut in M, *Colmisiaco*. Item alias *Tamaco* et *Trissiaco* legitur.

Ad portam Suessonicum solidos duos. Ita CSJ, Brissonius, tum sequentibus quindecim articulis, videlicet usque ad « ecclesiam sanctorum martyrum Cosmæ et Damiani. » M vero ubique in nominativo casu *solidi duo*, sicut et codex Remigianus. Quæ di-

versitas ex eo provenisse videtur, quod non plena dictione, et per notas numerorum scriptum sit sol. 2, quomodo plerisque locis adhuc habetur in M, quod alius litteris extendit.

Supra cryptam Remorum ædificari. Sic omnia exemplaria. Quare male Brisson., *supra scriptam*, nisi mendum sit typographi.

Rebus prioribus superaddidi. Sic MS J. Brisson. vero et C, *rebus superioribus addidi*, nec Brissonius id bene jungit sequentibus contra omnia exemplaria.

Plebeias supra Matronam adjunxi. Ita Brissonius et omnia exemplaria, quomodo et infra bis legitur in hoc testamento, nisi quod C in impresso hoc loco habeat *Maternam*, quod ejusdem fluvii recentius nomen est, Gallicæ *Marne*. Itaque promiscue nunc unum, nunc alterum in Flodoardo legitur. Nam libro tertio, capite ultimo, omnia exemplaria et Almonius loco ibidem in margine a me notato *Matronam* legunt. Infra autem primo libro, capite vicesimo quarto, *Maternam* legunt MS et omnia exemplaria, libro secundo, capite septimo et octavo. Rursum, libro quarto, capite nono, decimo tertio, vicesimo sexto, et vicesimo septimo, omnia nostra exemplaria præter J *Maternam* legunt, et MS, cap. 55. Similiter *Materna* legitur in litteris foundationis monasterii seu prioratus S. Martini a Campis, Parisiis anno 1060 per Henricum primum Francorum regem fundati. *Matronam* habet Gregorius Turonensis, libro sexto Historiarum, capite vicesimo quinto, et libro octavo, capite decimo.

Et Paschasidem conjugem suam. Ita CS. et Brissonius, sed M, *Pascasidam*, J, *Pascasidem*, C vero notat alias legi *Pascasiolam*.

Theodonima. Brissonius et C in impresso, *Theodonima*, J, *Theodonivia*.

Edoneifani, quæ homini tuo. Sic et Brissonius *Edoversam* autem legunt MS. In codice R legi potest *Edoveifan* [quomodo habet] et *Edoreeram*.

Ad imitatem montium posito. Sic J et Brisson. Sed MS C, *ad unitatem*.

Et quæ Jovia sunt pratella. Sic omnia exemplaria. Legendum forte, adnotat Nicolaus Chesneau, quæ juxta sunt.

Et uxorem suam Moriam. Sic MS J et C in margine, sed in textu, *uxorem ejus Moram*, quomodo et Brisson.

Medaridus eorum filius. Ita CJ. et Brissonius; MS, *Medarius*.

Deleoque nepoti meo Prætextato Moderatum. Hæc est vera lectio ex diversis restituta, quam habet C et J, ut Prætextatus sit nomen proprium. Sic infra meminit proneptis suæ Prætextatæ. Sed C in textu excuso, S et Brissonius legunt *Moderato*, ut cohaereat cum Prætextato, veluti cognomen; M, *prætextato Moderatum*, ut sit appellativum pro predicto, quam lectionem codex notat in margine.

Totticionem. Ita MS. Cætera, *Tottionem*.

Lacernam. Sic C R et Brissonius; alias *later-*

nam, MS J, *lucernam*. Est autem lacerna idem quod A penula, nimirum vestis genus tunica superductum ad arcendam pluviam. De qua in actis S. Cypriani, et in Sulpitio, libro primo Dialogi, capite decimo quarto. Utitur Martialis alique profani scriptores. Videantur loca in Baron. tomo secundo Annalium, anno 261.

Et argenteam cabutam figuratam. Sic omnia exemplaria. Brissonius, *cambutam*, qui non recte sequentia verba : *Filiolo illius Parovio* jungit præcedentibus, cum inde nova incipiat sententia, ut quatuor nostra declarant exemplaria. Et cui aliquid legat, cum in principio nominare solet. MJ *parvulo* legit; C *Parovio*; S, utrumque coniungit, *parvulo Parovio*. Vera lectio videtur *Parovio*. Quid sit cabuta explicent alii. Hoc mihi tantum occurrit. Cum Brissonius *cambutam* legat, si *cambuca* legeretur, pedum episcopale, vel potius baculum pedi episcopalis significaretur. Qua voce utitur Petrus Comemor in Historia Exodi, capite 52 : « Sicut, inquit, in baculo *cambuca* pontificalis eburneo fieri solet. » Hinc in Pontificali Guillelmi Duranti, quod habeo manuscriptum, parte secunda, ubi agitur de consecratione Ecclesiæ, cum accedit pontifex ad ostium ecclesiæ, ita legitur : « Faciat crucem cum *gambuca* in limine superiori, et inferiori. » Pro quo Pontificale Romanum, excusum anno 1503, et Venetiis 1561, et alia dicunt « cum baculo pastoralis. » Et antea diserte dicit idem Pontificale Duranti, « cum inferiori parte *gambucæ*, seu baculi pastoralis. » Quibus verbis aperte significat illa eadem esse.

Hiclinaculum quoque dono illi. Ita CR. et Brisson. MS J, *hiclinaculum*.

Vitium pedaturam. Infra CMS, *peditura*, sed male. Videtur autem accipio pro eo quod Columella vocat pedamentum vitis, et statumen, hoc est oro perticis et palis qui vitem sustentant.

Aetio nepoti meo. Sic C in margine et infra in textu cum Brissonio et J. MS hic, *Actio*, sed paulo infra, et c. 23, M quoque, *Etio*, et SJ *Aetio*. Nomen Aetius legitur epistola 56 Leonis papæ primi.

Ita ut a partibus suis. Sic J. Cætera patribus.

Quos liberos esse præcipio, Catusionem et Auliatenam. Ita MS [CJ]. At Brissonius legit *percupio*, *Cattusionem* et *Auliatenam* quomodo et C in impresso.

Leutiberedum. Sic MS. At CJ et Briss., *Leuberedum*.

Vasantem, Cocum. Sic MS C et Brissonius; sed C notat in margine alias legi *Adcum*, J, *Vasantem cocum*, ut sit appellativum, non autem duo propria nomina.

Dagarasenam et Baudorosenam. Et infra : *Flavarsenam*. Sic CJ et Brissonius. Item S, nisi quod legat cum M *Dagaraseam*. Reliqua duo M legit per in ultima syllaba *Baudorosenam*, *Flavaraseam*.

Modorosenam. Sic C et Brissonius; M, *Odoreseam*. SI, *Odorosenam*.

Leudoneram. Ita CS et Brissonius. Sed MJ, *Leudoueram* per u.

Salvonarias supra Moram. Ita omnia exemplaria et Brisson., nisi quod M legat *Salcanarias*. C hanc adnotationem margini adiecit : « Forte reponendum *Salinarias supra Mosam*, vel *Sablonarias*, ut infra. » *Domitexilis casulam subtilem*. In omnibus nostris exemplaribus sunt duæ dictiones, sed cum Brissonio conjunxi.

Cæteri omnes exheredes estote, suntote. Sic omnia exemplaria, nisi quod M omittit posterius, sed non recte. Ita ad maiorem firmitatem et exaggerationem in formulis testamenti dici solet.

In quo si qua litura vel caraxatura fuerit inventa, facta est me presente, dum a me relegitur et emendatur. Similis est clausula in fine testamenti sancti Berthieranni apud Brissonium his verbis : « Si quæ lituræ, si quæ caraxaturæ, si quæ litteræ adjectæ sunt, vel detractæ, ego feci fierique jussi, dum meam mihi sæpius prælego voluntatem, et omnia per singula recognosco, vel emendo, ut lex edocet, septem virorum honestorum subscriptionibus et sigillis credidi munendum, et pro totius rei firmitate atque stipulatione adnecti præcepi. Actum Cenomannis in civitate, die et anno superius comprehenso. » Ubi caraxatura, seu potius charaxatura significat obliterationem sive deletionem. Verbo caraxare et caraxari pro insculpere et insculpi utitur Gregorius Turonensis libro septimo, capite tricesimo sexto, et libro octavo, capite vicesimo nono. Auctor noster in C prologo, *charaxatorum indigentia*, id est scriptorum, seu scribentium, libro primo, capite nono *caraxatum*, id est scriptum. Infra libro tertio, capite decimo sexto, idem significare videtur quod notare vel redarguere. Vide nostrum indicem vocum obsecurarum in Chron. Cameracensi, ubi et locum ex Prudentio citavimus.

Peractum Remis, die et consule supradicto. Hinc constat, quantacunque facta sit a nobis diligentia ut sincere et integre hoc testamentum ederemus, tamen aliquid adhuc initio deesse, quia ibi nec diei, nec consulis ulla sit mentio. Quod dolendum est, quia ob hoc ignoratur tempus huius testamenti conditi.

Intercedentibus et mediis signatoribus. Ita CJ. Brissonius quo tendit M, quod legit *meridicis*. Ex quo S fecit *veridicis*. Quæ lectio vera videri posset, nisi obstraret illud et

Episcopi qui testamento subsignarunt, hoc ordine recensiti, hi sunt : Sanctus Vedastus Atrebatensis, sanctus Genebaudus Laudunensis, sanctus Medardus Noviomensis et Tornacensis unitarum. S. Lupus Suessionensis, Benedictus et Eulogius.

In exemplari M post Medardum duo addendi videntur. Nam his denuo ponuntur illa verba, cui *pater meus Remigius*, etc., addita cruce, sed omnis nominibus, et ideo ab aliis præteriti Quare opere pretium fuerit inquirere an in archivis Ecclesiæ Remensis vel in scriptis Hincmari non possit repe-

riri correctus aliquod exemplar testamenti hujus. Nam sane verosimile est omnes illius provinciae episcopos, qui tunc novem erant, subscripsisse.

In manuscripto C post Agricolam presbyterum sequitur iterum Eulogius episcopus, cui *pater meus*, etc., deinde iterum: *Agricola presbyter*. Verum hoc scriptoris mendum est. Nam etsi fieri possit ut duo subsignarent episcopi ejusdem nominis, tamen nunquam episcopus post presbyterum subsignaret. Itaque haec cum reliquis omnibus exemplaribus et Brissonio praetermissi.

Theodonius presbyter. Sic Briss. et C, notans alias legi *Theodonus*; MS J, *Theodericus*. Forte legendum *Theodorus*.

V. C. Pappolus interfui et subscripsi. Sex aut septem sequentibus laicis in exemplari M praeponuntur duae istae litterae, quas ex eo adjeci, easdemque expressit J. Quae ab aliis forte non intellectae, vel non animadversae, praetermissae sunt, uti ab CS et Brissonio. Legendum porro hoc est, *vir clarus sive clarissimus*, aut *vir consularis*. Inter subsignationem Eusebii et Rusticoli in M haec interponuntur: *VC. interfui*, ideoque videtur hic unus praeteritus, et forte Attolus, de quo infra capite vicesimo tertio: vel illa verba abundant. Certe infra cap. 25 sex tantum laici nominantur subscripsisse, quorum sunt expressa nomina.

CAPUT XIX.

Hoc capitulum in exemplari MS praecedit caput de testamento; in aliis sequitur, idque magis exigit ordo rerum gestarum.

Populum primae Germaniae devastaret. Id est superioris Germaniae. Intelligit Treviros et circumjacentes. Germania prima, inquit Papirius Massonus lib. 1 Annalium Francorum in Meroveo, Salviano, Sidonio et veteribus eis Rhenum est, ad quam Ammianus narrat praeter alia pertinere Moguntiacum, Vangiones, Nemetes et Argentoratum. Idem Massonus in Clodoveo ait Agrippinam Coloniam inter civitates Germaniae secundae primas tenere. In eadem est Tungrorum civitas. Vide infra ad c. 23. Contigit autem haec pestis anno 565, teste Baronio.

CAPUT XX.

In monte Bardonum. Is est qui alio nomine Apeninus dicitur, qui Italiam secundum longitudinem dividit. Vide Ortellii Thesaurum geographicum.

Quod vocatur Bercetum. Alias *Berterum*, *Bertecum* et *Berletum*. Sed Bercetum esse veram lectionem, quam habent meliora exemplaria, probatur quoque ex Paulo Diacono, qui meminit hujus monasterii in Bardonis Alpibus a Luitprando constructi.

Quando tres fratres, Lotharius, Ludovicus et Karolus, regnum sibi Francorum post patris obitum diviserunt. MS omittit dictionem Francorum, nec habet Hincmarus, et forte rectius. Sunt autem hi tres filii Ludovici pii imper. Lothario cessit imperium, Ludovico Germania, Carolo Calvo Francia.

Villas episcopi Remensis, quod tenebat Fulco presbyter. Sic omnia exemplaria vetera, et Hincmarus,

ut ad episcopum referantur, quod tenuit, Ebone deposito, ut patet ex ultimo cap. lib. II, et c. 1 lib. III, quando sedes per decem annos vacavit. Quare non recte J quod mutavit in *quas*, ut ad villas referatur sicut et C in Gallico retulit.

Villam Juliacum quidam Ricuino dedit. Quomodo hanc donationem postea idem Carolus Calvus revocaverit, et villam istam cum omnibus aliis bonis quae alienata fuerant Ecclesiae Remensi restituerit per publicum edictum, videre est lib. III, c. 4.

Moderno tempore colonus quidam. Id contigit aetate Hincmari, nam ipse pro eo dicit, *nostra aetate*.

Pro qua re nuper anno praeterito, cum rege Ottone et praefato duce locuti sumus, quando Aquis ad eundem regem missi fuimus. Sermo est de Ottone primo, de quo infra lib. IV, cap. 33. et sequentibus. Vera lectio est *Aquis*, Gallice *Aix*, quomodo legunt omnia exemplaria: pro quo S substituit *Aquisgranum*, ejusdem civitatis nomen. Sed prius saepissime apud auctores invenitur.

CAPUT XXI.

Integrumque illud cum brandeo; quo prius repertum fuerat involutum. Hincmarus in Vita S. Remigii, *brandeo rubeo involutum*. Quod Nicolaus Chesneau Gallice vertit; *drap de samy vermeil*, ut capite praecedenti legitur. Significat autem brandeum pannum sericum sive linteum, quo sanctorum corpora seu reliquiae involuebantur. Moris enim fuit, ut alicubi in conciliis decretum, ut hujusmodi pretiosis velis sanctorum corpora involverentur. Utitur eadem voce S. Gregorius papa libro tertio, epistola 30, pro serico, aut velo, quod ad eum finem missum, sanctorum corpora contigisset. Sic enim scribit ad Constantiam Augustam: «Cognoscat autem tranquillissima domina, quia Romanis consuetudo non est, quando sanctorum reliquias dant, ut quilibet tangere praesumant de corpore, sed tantummodo in pyxide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora sanctorum ponitur. Quod levatum in ecclesia quae est dedicanda, debita cum veneratione reconditur: et tantae per hoc ibidem virtutes sunt, ac si illuc specialiter eorum corpora deferantur. Unde contigit ut beatae recordationis Leonis papae temporibus, sicut a majoribus traditur, dum quidam Graeci de talibus reliquiis dubitarent, praedictus pontifex hoc ipsum brandeum, allatis forcibus, incidit, et ex ipsa incisione sanguis effluerit.» Haec ille. Ejusdem moris antiquissimi ponendi vela vel alia ejusdem supra apostoli Petri sepulcrum, ut benedictione locupletata reciperentur, meminit Gregorius Turonensis libro primo Miraculorum, capite vicesimo octavo.

Tertius et Karolus regni componeret actus. Is est Carolus Calvus. Primus enim est Carolus Martellus, secundus Carolus Magnus.

Octimber primam, etc. Sic exemplaria, sed J, *October*, S mutavit *October*, cum primum illud antiquitatem relebat, et exprimat vocis originem,

eodemque modo legitur in metrico Martyrologio Wandelberti Prumiensis.

Ter centum fuerant, tres et deni quater anni, etc. Id est trecenti et quater tredecim, qui sunt quinquaginta duo, anni elapsi erant a baptismo Clodovei et Francorum, quando hæc translatio corporis S. Remigii facta est, quod fuit anno 952. Ex quo sequitur baptismum Clodovei contigisse anno 500. Non autem sensus est, ut videri posset, trecenti quadraginta tres anni. Tunc enim oporteret eum fuisse baptizatum anno 509, quod est contra communem sententiam, ut supra ad cap. 13 adnotavi.

Comitantibus undique secus populorum stipatus catervis. Secus, id est *prope*, et sic omnia exemplaria, ne quis legendum putet secum.

CAPUT XXII.

Mulier quædam de pago Trecassino membrorum omnium agitatione multata. Similem punitionem ex maledicto matris provenientem, ejusque curationem ad memoriam S. Stephani protomartyris narrat Augustinus lib. xxii de Civit. Dei, c. 8.

Ex villa quæ vocatur Caucella. Sic R, MS J, sed C, Caurella. De relatione S. Remigii ad locum sepulture suæ, seu ad monasterium suum, per Herivæum archiepiscopum facta anno 901, de qua in fine hujus capituli paulo latius agit auctor, lib. iv, c. 12.

In eo vero loco ubi hoc salutis accidit donum, posita deinceps exstat columna, cruce præfixa, glorificationis hujus continens monumenta. In circuitu pedis columnæ crucis sitæ in burgo S. Dionysii Remis, ejus rei testis est hæc inscriptio : « Nongento primo anno incarnati Domini, sub quarto Kal. Januarii, secundaque Sabbati, glorioso ab hac urbe delato corpore Domini nostri ac patroni beati Remigii, cum honore dignitatis utriusque ordinis concurrebat plebs devote Herivæo præsuli, Carolo rege subsequente, cum Richardo principe, Christo laudes una mente jubilando consone. Cum fuisset huc perlatum pignus sanctissimum, cœlitus virtute lapsa illico prosiliit (mirum dictum!) quidam claudus directis poplitibus, novo gressu ab hinc suum prosequens remedium, cujus ope adjuvemur hic et in perpetuum.

« Sancte tui Sigloardi miserere monachi,
Qui ductus amore istius patrati miraculi,
Ob istius monumentum hunc erexit titulum. »

CAPUT XXIII.

Quidam Belgicæ secundæ provincie. Belgica secunda continet Remos, Catalaunos, Ambianos, etc. Ut enim docte scribit Jacobus Meyerus in suis Flandriæ Annalibus ad annum 453, Romani dividebant Belgicam Galliam in Germaniam primam, seu superiorem, quæ Argenteratum, Magontiacum, Nemetas, Vangiones aliasque Rheno propinquas continebat gentes : et in Germaniam secundam, seu inferiorem, cujus caput erat Colonia Agrippina cum Tungris ac Nerviorum Morinorumque maritimis

populis, qui nunc Brabantini et Flandri vocantur. Rursus secabant eandem Galliam in Belgicam primam, cujus caput Treveris, cum Mediomatricibus, Leucis et Virodunensibus; et in Belgicam secundam, ubi principatum tenebant Remi, habentes sub se SueSSIONES, Catalaunos, Laudunos, Camaracos, Nervios, Morinos, Atrebatas, Ambianos, Bellovacos, Noviomagenses. In qua secunda Belgica Flandria includitur.

CAPUT XXIV.

Est silvula in monte sita tribus a civitate millibus separata. Nomen monti est Hor, ut est in Vita hujus de quo agitur Theodorici apud Surium.

Quin vocetur Theodorico. Sic C et R sed SJ, Theoderio, alia, Theoderico. Quomocumque legatur, exprimere voluit nomen diminutivum, quæ aoud Gallos desinunt in o, ut a Petrus Pierrot.

Die Kalendarum Juliarum. Natalem diem S. Theodorici, sive Theoderici hoc die habet Martyrologium Usuardi Romanum cum notis Baronii, item Petri Galesinii, Francisci Maurolyci, qui Theodorum vocat, et Arnoldi Wion libro tertio Ligni Vitæ. Ejusdem Vita exstat hoc die apud Surium, consona iis quæ hoc cap. habentur, sed hic alioquantum uberius.

Quadam denique Sabbatorum die, jam vespera Dominici diei accedente, quædam paupercula, etc. Graviter punita fuit hæc mulier, quod vespere diei Dominicæ operaretur, quia tum celebratio Dominicæ incipiebat a tempore vespersarum, quod duravit fere ad nostra ætate tempora. Videantur quæ scripsi in notis ad Thomam Cantipratenum, lib. ii, cap. 53, parte ix. Idem vero patet ex hoc auctore supra, cap. 20, ubi Ragenbaldus quidam ob eandem causam punitus est.

CAPUT XXV.

De S. Theodulfo, de quo hoc cap., agit Molanus in additione ad Usuardum Kalendis Maii. Eodem die Petrus Galesinius, et Arnoldus Wion, Utriusque, videlicet S. Theodorici et Theodulphi, meminit Sigebertus in Chronico ad annum 534 his verbis : « Theodoricus abbas, discipulus sancti Remigii, et Theodulphus abbas, discipulus ipsius Theoderici, in Francia clarent. » Inventionem corporis S. Theodulphi apud Treviros notat ex Trithemio dictus Arnoldus Wion, die ult. Februarii, quam late describit Thomas Cantipratanus ubi supra, part. ii. Sed anne sit idem Theodulphus ille cum isto multum ambigo. Eundem facit Trithem. lib. iii de Viris illust. ord. S. Benedicti, cap. 260, ubi sic habet : « Theodulphus abbas in monte Hor, vir sanctæ conversationis et innocentis vitæ, multis virtutibus clarus effulsit. Hujus corpus non ante multos annos repertum integrum, et incorruptum, cum magno honore Treveris apud Prædicatores reconditum est in summo altari. Hæc inventio celebratur pridie Kalendas Martii. » Sic ille. Verius tamen existimo diversos esse.

SCHOLIA IN LIBRUM SECUNDUM.

CAPUT PRIMUM.

Beato Remigio succedisse traditur Romanus. Sub annum videlicet 545. Hic B. Romanus cœnobium in vico cui nomen Mentuniacum, duabus ab urbe Trecenti leucis semoto, condidit, et primus in eo abbas fuit, quod a sexcentis annis penitus est dirutum, nec quidquam ejus superest præter crucem in rei memoriam ibi collocatam. De eo in Vita S. Leonis abbatis ex Breviario Trecenti sic legitur: « Beato Romano Mentuniaci cœnobii abbate in episcopum Remensem electo, beatus Leo ejus monasterii factus est abbas. » Ejusdem S. Leonis Vita alia, sed mutila, testatur eundem S. Romanum a rege Clodoveo seniore confirmationem donationis quorundam prædiorum impetrasse, quæ Merobaudus patricius eidem cœnobio liberalissime impertiverat. Sequitur.

Romano Flavius. Hic Flavius subscriptus legitur concilio Arvernensi. Vide Scholia in cap. 13 libri præcedentis.

CAPUT II.

Ex iis quæ hoc capite ex Fortunato citantur nonnulla possent in ipso restitui, ut in primis *Egidi pro Igidi*, v. 4 *favens pro fovens*; 24, *sonet pro sonat*, et alia quædam.

Quod legatus ex parte Childeberti regis, Sigeberti filii, ad Chilpericum regem patrum ipsius Childeberti, etc. Sigebertus iste rex Austrasie: est qui uxorem habuit pessimam Brunchildem, fratres autem Guntramnum, qui fuit rex Burgundiæ, Charibertum et Chilpericum, qui omnes fuerunt filii Clotarii primi. Mortuus est autem Sigebertus anno 578, cui successit filius Childebertus.

Ut ablato Guntramni regis, Chilperici fratris regno. Nomen Guntramni vel Gontramui varie scribitur. Sic enim constanter legitur M cum littera m in secunda syllaba, J semper *Guntramnus*, quomodo interdum etiam C. Pro priore lectione facit quod Gregorius Turonensis, locis in textu citatis, integre nomen illud scribat *Gunthchramnus*, pro quo in tomis Conciliorum et alibi, *Guntheramnus*.

A Fredegunda regina fuerat missus. Hæc erat uxor Chilperici, ejus perfidia ipse Chilpericus tandem interfectus est. De ea Aimoinus lib. III De gestis Francorum, c. 56. « Erat, inquit, Fredegundis forma egregia, consilio callida, dolis (excepta Brunchilde) parem non agnoscens, » etc. Quæ vero deinceps hoc capite sequuntur ad verbum pene sumpta sunt ex Gregorio Turonensi, lib. X Historiarum, c. 19. Synodus autem hæc Metensis, et Ægidii depositio est anno 594, ut tom. II Concil. adnotavit Severinus Binus.

Multa enim auri argentique in hujus Episcopi re-

A gesto pondera sunt reperta. Eadem prorsus habet verba Gregorius, MS pro *rege*o vitiose legitur *re-gesta*. Quæ vox regestum eodem cap. supra legitur in Gregorio, cum dicit: « Scripta enim ista in regesto Chilperici regis in uno scrinio pariter sunt reperta. » Nicolaus Chesneau Gallice vertit *épargne*. « Regestum Latine dici potest, quod vulgo registerum vocamus, inquit Budæus. Hoc loco videtur thesaurum significare, vel locum ubi thesaurus reponitur. » Quæ significatione accipit Gregorius jam dictus, lib. IX Hist., c. 10 et 34.

CAPUT III.

De S. Basolo, Gallice *saint Basle*, agit Molanus in additione ad Usuardum 26 Novembris, quo die hoc cap. obisse legitur. Item Martyrol. Romanum ex veteribus manuscriptis, ut notat ibidem Baronius, Petrus in Catalogo, lib. IX, c. 69; Arnoldus Wion in Martyrologio suo monastico, sive lib. III Ligni Vitæ ad eundem diem, citans Galesinium et alios, ac nominatim Vincentium in Speculo, lib. XXI, cap. 116. De eodem Trithem. De viris illust. ord. S. Benedicti, lib. III, cap. 45, et Sigebertus in Chronico anno Domini 567. De ejusdem translatione per Hinemarum facta agit Molanus die 15 Octobris.

Quem nemo inde incipiens obumbrat Rigitum. Sic C et J, sed MS, Rigitum. In breviario Remensis Ecclesiæ *Rietum*, Gallice vertitur, *Forêt de la Route*.

Misit ad nepotem suum nomine Balsacmum, qui eum ad se a Lemoricina regione perduceret. Vitiose J *Balsennum*. Gallice *saint Bassange*. Vitæ hujus Balsenii martyris exstat fragmentum in Promptuario sacrarum antiquitatum Tricassinæ diocesis, cumque adjecit Usuardo Molanus 16 Augusti, quo die festum ejus celebratur in Tricassina diocesi.

Ibique metatum suum constituentes, huc undecunque prædatu reverti ceperunt. Sic omnia exemplaria, id est a *prædatu* sive *prædatione*. Quare non recte S mutavit in *prædati*. Prioribus verbis significatur eos ibi fixam sedem seu tentorium habuisse, Gallice *retraite*, unde Latine dicimus castrametari. Vide infra ad cap. 10, lib. IV.

CAPUT IV.

Post Egidium Romulfus. M *Remulfus* legit hoc loco, et cap. seq.; sed in summario hujus cap. et supra c. 2 et in textu *Romulfus*, quomodo legunt cætera exemplaria, et Gregorius Turon. lib. IX Hist. Francorum, c. 30, ubi nominatur comes palatii Childeberti regis, et lib. X, c. 19.

CAPUT V.

De Sonnatio episcopo. Hæc est communis scriptura exemplarium, tam hoc cap. quam præcedenti. M fere scribit *Sompnacius*, et interdum *Sompnacius*:

C. *Sonnacius*. Remensis vero synodus sub eo habita, de qua hoc cap. admodum celebris fuit, et plus quam Provincialis, utpote cui multi etiam aliarum provinciarum archiepiscopi interfuerint, quæ utinam exstaret in tomis Conciliorum.

Palladio Antissiodorensi. MS *Altiissiodorensi*. J pæpetuo scribit *Autissiodorensi*, cui favet vox Gallica *Auxerre*.

Ansarico Suessionensi. CJ, *Anserico*.

Claudio Reiensis. Sic omnia exemplaria. Videtur esse *Rieux* in archiepiscopatu Tolosano, a quo alias *Rivensis* et *Rivenensis* episcopus nominatur. Nisi quis legendum putet *Regiensi* sive *Regensi*. Nam *Claudius Regiensis* episcopus subscriptus legitur concilio II Cabilonensi, celebrato circa hæc tempora, videlicet anno 658, vel, ut alii, 664. In quo etiam subscripti leguntur duo alii, qui huic Remensi interfuerunt, *Donatus Visontiensi*, et *Palladius Antissiodorensis*. Verum in tomo Concil. forte legendum *Reiensis*, quod est ignotius, pro *Regiensis*.

Vero Rutenensis. Sic J, cui accedit MS, *Rutenensi*; C, *Tereensi*. Est autem Ruthenensis episcopatus, Gallice *Rodez* (nam Ruthenum alias *Rhodium* dicitur) in archiepiscopatu Bituricensi.

Agricola Gabalensis. Hoc est, ut posterioribus sæculis vocatur, *Mimatensis* in eodem archiepiscopatu Bituricensi, in quo est *Arvernensis* et *Ruthenensis*, qui proxime præcedunt. Nam *Gavali*, qui et *Gabali* Prol. et *Fortunato*, et *Gabales* Cæsari, *Plinio* et *Straboni* dicuntur, Gallice *Mende*, hoc est *Mimatium* in Aquitania regionis *Cavalitanæ*, quæ *Géraudan* dicitur, civitas primaria et caput est, ut docet *Philippus Ferrarius* in nova *Topographia Martyrologii Romani*. Quod adnotamus, ne forte quis putet esse oppidum *Cabilonense*, quod est sub archiepiscopatu *Lugdunensi*, præsertim cum *Robertus Cavalis* sentiat *Gabales* esse *Cabilonenses*. Et quidem *Agricola Cabilonensis* episcopus subscriptus legitur concilio IV et V *Aurelianensi*, quorum posterius habitum est anno 552, item *Parisiensi* II et *Lugdunensi* I, quod habitum est anno 570. Præfuit autem Ecclesiæ suæ annis 48, et vixit anno 83, ut habet *Gregor. Turon. lib. V Hist., cap. 45*, et ex eo *Baron. in notis ad Rom. Martyrol. die 17 Martii*. Sed ut sit idem cum eo qui huic Remensi synodo interfuit, obstare etiam videtur distantia temporis.

Auderico Auscensi. Auscii, alio nomine *Auxitani*, unde *Auxitanus* archiepiscopatus. Gall. *Auch* in *Vasconia*.

Ut capitulo canonum *Parisis acta in generali synodo, in Basilica sancti Petri, Lotharii regis studio congregata, omni firmitate custodiantur*. Videtur intelligi Concilium III *Parisiense*, cujus exstant 9 capitula tom. II Conciliorum per *Biniun* editorum. Nec obstat quod ibi dicatur celebratam sub *Childeberto*, quia intelligitur *Childebertus* primus filius *Clodovei Magni*, qui obiit anno 559. Quo eodem

PATROL. CXXXV.

A tempore regnavit frater ipsius *Clotarius primus*, qui hic *Lotharius* nominatur, et obiit anno 565. Et quidem dictus *Childebertus* solum regni tenuit *Parisiis*, *Clotarius* autem *Suessione*, sed tandem etiam toti *Galliæ* præfuit. Unde verisimile est post annum 559 celebratam esse hanc synodum *Parisiensem*, quod diserte docet *Binius*.

Ad matriculam præterea sanctæ *Remensis Ecclesiæ*. Ante hæc verba MS et J adjiciunt, ad *Basilicam S. Medardi solidos quindecim*. Quæ omnisimul alia exemplaria secuti, quia supra de ecclesia *S. Medardi* dictum fuit.

CAPUT VI.

Post hanc beatum virum *Lendegiselus, Attilæ episcopi frater*. Hic *Attila*, ut ex cap. sequenti patet, fuit episcopus *Laudunensis*. In *Tabulis Democharis* sextum locum obtinet, quem vocat *Attolam*, uti et *Ilinemarus* in opuscul. LV *Capit. c. j.* Consecravit *S. Autbertum Camaracensem*, episcopum anno 642, ut adnotavi ad *Chronicon Cameracense*, lib. I, c. 19. Sequitur:

Tempore *Dagoberti regis episcopium rex*. Hic est *Dagobertus primus*, qui post patrem suum *Clotarium* secundum, regnavit adhuc annos 14, et obiit 645. Successit ei filius natus maximus *Sigebertus*, de quo in fine capituli, qui obiit 658.

Hunc sequitur *Anglebertus*. Sic omnia exemplaria præter J, quod toto hoc cap. legit *Angelbertus*.

CAPUT VII.

Petente *Berecario abbate*. Sic omnia exemplaria, quod S. mutavit ubique in *Bercharium*, sicut et J. Quomodo per contractionem legitur apud *Sigebertum* in *Chronico*, et in *Promptuario sacrarum antiquitatum Tricassinæ diocesis Nicolai Camuzet*, in quo continetur integra *Vita ejus et passio* conscripta per *Assonem abbatem Dervensem*, et apud *Surium* tom. V, ubi brevem ejusdem *Vitam* recenset ex *Vincentii Speculo historiali* lib. XXIV, die 16 Octobris.

Ecclesiam in *Viriziaco*. Ita legendum patet ex c. 1 et 3 hujus libri, ubi constanter sic legitur. Gal. *Verzy*. Alioqui tum hoc loco, tum infra c. 10 variant exemplaria: M, *Viriaco*; C, *Viricinco*, quomodo M legit cap. 10, ubi C legit *Virigiacum*.

Cui *Ludovicus quoque rex*. Intelligitur *Clodoveus II*, qui obiit 662.

Hujus etiam tempore tradidit *Grimoaldus vir illustris S. Remigio*, etc. Hic videtur fuisse major-domus seu magister palatii *Francorum*, filius beati *Pippini de Landis*, et frater sanctarum *Gertrudis* et *Begghæ*, qui obiit anno 658. Concilium præsulum *Galliæ Namnetis* habitum jussione *Romani pontificis*, cujus hic meminit, videtur deesse in tomis Conciliorum. Nisi forte sit illud quod 20 continens capitula, ponitur tom. III post concilium *Triboriense* habitum anno 895. De quo sic notat ibidem *Binius*: « Incertum habemus quo tempore hoc concilium actum sit, itaque hoc loco collocavimus. »

Post hæc in ecclesiola S. Mariæ, quam in eodem A monasterio construxerat, obiisse fertur. Quam solemnes Nivardo exhibite fuerint exsequiæ refertur ubi supra, in Vita et passione S. Bercharii abbatis. Obiit Kalendis Septembris, ad quem diem ad Usuardum adiecit Molanus : « In alto Villari, depositio sancti Nivardi episcopi Remensis. » Quo die ponit eundem in suo Martyrologio Petrus Galesianus. Meminit ejusdem Siebertus in Chronico anno 661, his verbis : « Sanctus Nivardus Remensis archiepiscopus, et Reolus successor ejus, Bercharius quoque martyr, qui fuit abbas primus Altvillarensium, sancta etiam Bertha martyr et abbatisa, sanctitate clarent in Gallia. » Hunc vitiose quidam Viardum vocant.

CAPUT VIII.

Ad prænotatum hujus sancti viri (Nivardi) cænobium (hoc est ad Altumvillare) beate Helenæ reginæ constat corpus ab urbe Roma devectum. Dies translationis, et adventus ad hoc monasterium adnotatur septima Februarii in addit. Molani ad Usuardum. Scripsit translationis hujus Historiam Almannus monachus Altvillarensis, teste Sieberto De viris illustribus, cap. 99, et, ut ibidem refert, Vitam quoque S. Nivardi et S. Sindulphi, de quo seq. cap. Hæc autem translatio ab urbe Roma in Gallias, teste eodem Sieberto in Chronico, facta est anno 849, ut refert post eum quoque Baronius tom. X in fine ejusdem anni, addens : « Sed de ejus corpore inter Latinos et Græcos antiqua est controversia, ubi sepultum fuerit. Veneti insuper illud ab Oriente delatum possidere se gloriantur, quod et digno culta prosequuntur. » Hæc Baronius.

Gemino ditati gaudent esoce. Sic MJ. S reliquit locum vacuum. Significari putatur piscis, qui alio nomine salmo dicitur. Sulpicius Severus lib. III Dialogi de virtutibus B. Martini, cap. 15, « Ad primum actum reti permodico immanem esocem diaconus extraxit. » Ad quem locum Sur. tom. VI notavit ad marg : *Esocem, id est, salmonem.* Scribit enim ipse per z. Adrianus Junius in suo Nomenclatore, recensens nomina piscium, ita scribit *Eros*, quod ossibus careat, vel, ut alii legunt, *esox* Plinio. Anglice a *Lax*, et distinguit a *salmone*. Plinius Nat. Hist. lib. IX, c. 15 : « Sunt et in quibusdam amnis haud minores, silurus in Nilo, esox in Rheno, attilus in Pado. » Qui ibidem cap. 18 agit de *salmone*.

CAPUT IX.

De S. Sindulfo agit Molanus ad Usuardum die 20 Octobris, Romanum Martyrol. cum Baronio et Petro Galesinio ad eundem diem, sicut et Wion. Item Trithem. De viris illust. ord. S. Benedicti lib. III, cap. 46, qui scribit eum claruisse anno Domini 600, et socium fuisse beati Basoli abbatis, de quo supra cap. 5. Unde de iisdem conjunctum ait in Chronico Siebertus ad annum 567 : « Basolus abbas, et Sindulphus presbyter et reclusus in Francia clarent. »

CAPUT X.

De sancto Reolo episcopo. De hoc nihil invenio in Martyrologiis. Hic ante episcopatum neptem S. Nivardi, filiam Childerici regis, uxorem habuit, ut constat ex auctore supra cap. 7. Post ejus mortem præfuit in hoc archiepiscopatu annis 26, ut dicitur in Vita sancti Gumberti, fratris S. Nivardi, quæ est in Vitis Sanctorum Gallicæ editis per Parisienses die 29 Aprilis. Hunc alii, ut Papirius Massonus in suis Annalibus et Jacobus Sirmondus in Catalogo archiepiscoporum Remensium, vocant Regulum.

Cruciniacum montem, Curbam villam, cum Acinico in pago Tardonensi. Hæc ita vertit Gallice Nicolaus Chesneau, *le mont de Cruny, Courville, B et Acini en Tardenois.* Atque ita legunt omnia fere exemplaria, tum hoc loco, tum c. 17 hujus libri, nisi quod MS hoc loco et c. 11 legunt *Torbam et Tardonisse.*

CAPUT XI.

Gerniacam cortem. Ita hic et sæpius infra omnia exemplaria, Gall. *Gernicourt.* Pro quo aliquoties S substituit *Germanicam*, quod supra cap. 5 vertitur *Germyni.* Ex hoc loco corrigendus Surius, Haræus et Lippello, qui in Vita S. Rigoberti die 4 Januarii legunt *Gremaca.* Locus est non præul Remis, ut constat ex cap. sequenti. Corrigendum et illud in iisdem auctoribus, quod pugnam Caroli cum Childerico et Ragemfrido ponant accidisse XII Kalendas Augusti, cum legendum sit *Aprilis.* Nam accidit in Quadragesima, Dominica die ante Pascha, ut habent Annales Francorum a Pithæo editi, et appendix Gregor. Turonens. ejus auctor Fregedarius Scholasticus, qui res sui temporis describit.

Villam nomine Cartobram. Sic CR et J. Alia *Carobram.* Gal. *Chartrenne.*

Et in villa cui nomen Turba. Ita hic omnia exemplaria. Gal. *Tourbe.*

De villa Bracaneio super fluvium Rotumnam. RM, *Bracaneco, J Bracaneto.*

A Dagoberto denique rege. Intelligitur secundus hujus nominis, filius Childerici, qui obiit anno 715, cui successit filius Theodoricus II.

In Rodonico etiam. Sic J, sed MS, *Rodinico; C, Rodolito;* aliud, *Rodocino.*

Hic venerabilis præsul Pippinum majorem domus regiæ traditur amicissimum habuisse, cui eulogias pro benedictione crebro solebat mittere. Hic est Pippinus Herstattus, filius S. Begghæ, pater Caroli Martelli ex pellice. Eulogiæ erant panes benedicti, communionis mutux et amicitix symbola, de quibus late Baron. tom III Annalium anno 515. Concilium Namnetense, cap. 6, de quo supra, formam benedictionis exprimit.

In monte Betelini. Sic R et J, cui accedit MS, *Berelini; C, Belini.*

In pago Castricensi. Sic et infra c. 18; alias, in rivo Castricensi; MS conjunxit hic utrumque, in rivo, in pago Castricensi.

CAPUT XII.

Orta denique similitate inter regem Chilpericum et Karolum præfati Pippini filium, majoremque domus Ragemfridum. Ille est Chipericus II, frater Dagoberti II, obiitque anno 719, vel, ut alii, 726. Hæc autem gesta sunt anno 717, ut referunt Annales Francorum a Pithæo editi. Sigebertus et Meyerns tribuunt anno 718. Quæstio erat de obtinendo principatu sive magisterio equitum, ut est in Vita S. Rigoberti. Nam Chilpericus magistrum equitum, sive majorem domus constituerat hunc Ragemfridum.

Quod non illi eam prius aperiret. Sic CR et J. Quo accedit quod in M legebatur nonnulli, sed non transfixum est, et relictum est nulli quomodo legit S.

Rigobertum patronum suum, qui, ut traditur, eum de lavacro sancto susceperat, episcopatu deturbavit. S corrigi vult patrum, verum obstant omnia exemplaria. In Vita ipsius dicitur S. Rigobertus nunc Carolum baptizasse, et de sacro fonte suscepisse. Sed et recte susceptores patroni dicuntur. Ejus depositionem ab episcopatu, sicut et Eucherii Aurelianensis, notant Sigebertus et Mascus anno 723.

De quo patrum scripta relatione traditur, etc. Historia de visione S. Eucherii Aurelianensis episcopi de æterna damnatione Caroli Martelli ob invasas res ecclesiasticas, iisdem fere verbis exstat in capitulis manuscriptorum, quæ ab episcopis provinciarum Remensis et Rothomagensis Ludovico regi missa fuerunt: estque adjecta in notis ad novum Corpus Canonicum cura Gregorii XIII recognitum, 16, q. 1, cap. Quia. Exstat item in Vita ejusdem S. Eucherii apud Surium mense Februarii, scripta a contemporaneo, et in Vita ipsius S. Rigoberti 4 Januarii; in quibus omnibus asseritur dictum Martellum ex nunc in corpore et anima pœnis sempiternis esse deputatum. Meminit ejusdem Hincmarus in præfatione Vitæ S. Remigii, et inter recentiores Paulus Æmilii lib. 11, De rebus gestis Francorum, et Petrus Despinac archiepiscopus Lugdunensis in oratione habita Blossii coram rege Franciæ Henrico III, anno 1373, ut testis est Arnoldus Wion. lib. in Ligni Vitæ, die 20 Februarii. Verum his contradicit Petrus Pithæus in Glossario capitulorum, littera R, et Baronius tom. IX Annarium, anno 741; idque ex eo quod Eucherius ut minimum decem annis obierit ante Martellum. Quin etiam addit Baron. de salute ipsius bene sperandum esse, eo quod pœnitentiam egerit. Quid de ea re sit examinent alii. Flodoardus fideliter narrat quæ ex scriptis patrum accepit, quæ temere convellenda non sunt, et præcipue conciliorum acta.

Cujus in monasterio S. Trudonis humatum est corpus. Locus est in Hasbania, quæ Brabanticæ pars est, intra oppidum sancti Trudonis, in quo sepultus est S. Eucherius. Hæc contrario modo Gallicæ ver-

A tit Nicolaus Chesneau dicens: « In monasterio S. Eucherii sepultum esse corpus S. Trudonis. »

Qui regressus petitur a Milone, etc. Id est rogatur, requiritur. Est enim passivum, eodem modo quo supra hoc libro c. 5. Petitusque secretioris conversationis habitaculum concedere. Ubi contra omnia exemplaria male correxit S, petentisque. Sensus igitur est quod S. Rigobertus fuerit requisitus a Milone.

Habitavit in Gerniaca corte tempore non pauco. Annis 15 aut 17, ut in marg. adnotavit qui supra lib. 1 Guillelmus Le Bègue, idemque adnotat eum quinque aut septem annis exsulasse in Vasconia.

CAPUT XIII.

B Hujus beati præsulis Adrianus sedis apostolicæ pontifex meminit in epistola sua Tilpino post episcopo Remensi directæ. Exstat hoc fragmentum tom. III Concil. inter scripta Gregorii II, idque factum est ex judicio Baronii tom. IX, anno 717. Qui omnino alter censuisset, si reliquam partem ejusdem epistolæ, quæ habetur infra cap. 16, perlegisset. Nam inde plane convincitur vere esse Adriani, non Gregorii, quia in ea meminit Zachariæ et Stephani antecessorum suorum, qui sunt posteriores Gregorio secundo. Poterit autem compleri hæc epistola additis duabus partibus quæ infra cap. 16 et 17 recitantur, et corrigi adnotatio Severini Binii, qui notat mendose irrepsisse apud Surium die 4 Januarii nomen Adriani pro Gregorio II, sicut et Nicolaus Serrarius, in notis ad epist. 142 S. Bonifacii.

Simul cum alio episcopatu. Videlicet Trevirensi, ut probatur ex epist. 16 Hincmari, cap. 19, inter eas quæ prelo excusæ sunt, et ex præfatione ejusdem Hincmari in Vitam sancti Remigii, in qua ait quod Milo, de quo sermo est, episcopia Remorum ac Trevirorum usurpans insimul, per quadraginta circiter annos pessumdederit.

CAPUT XIV.

Decessit (S. Rigobertus) pridie Nonas Januarii. Additum est in uno exemplari in margine: « Anno incarnationis Domini: circiter septingentesimo septuagesimo tertio. » Quæ verba MS, CJ non habent, etsi habeantur in Vita apud Surium, ex qua sumpta sunt pleraque quæ in hac Historia de eo hactenus relata sunt. Additur quoque in Vita, ad majorem temporis certitudinem, indictione octava eum obiisse. Exstat apud Surium die 4 Januarii. Quo die ejus legitur memoria in Romano Martyrologio, tam Petri Galesinii quam Baronii. Eodem quoque die a Molano additus est Usnardo. Scribit ibidem Baronius in notis eum pervenisse usque ad tempora Hadriani papæ, qui, inquit, ipso defuncto, rejecto Milone, in locum ejus subrogavit Turpinum, ut ejus acta testantur. Quod conforme est illis quæ de anno obitus ipsius dicta sunt. Nam Adrianus sedere cœpit anno 772. Meminit ejusdem Sigebertus in Chronico anno 723, quo eum dicit ab episcopatu depositum

seu ejectum. Quæ si vera sunt, oportet eum annis 50 exulasse. Verum Franciscus Haræus in Vitis Sanctorum a se editis ponit eum obiisse circa annum 733, hæc apposita adnotatione post Vitam ipsius: « Ponebatur obiisse anno Christi 775, sed omnino error videtur esse in numeris. Nempe Martellus princeps, quem ille episcopus puerum baptizate aluit, obiit quinquagenarius anno salutis 741; sicque debuisset sanctus Rigobertus episcopatum gessisse integris octoginta annis. Sigebertus quoque Historiens refert eum anno 23 illius sæculi a Martello episcopatu pulsum. Adde quod solum memoretur vixisse sub his tribus regibus, Childeberto, Dagoberto, et Chilperico, quorum postremus certe in vivis esse desiit anno 727. Itaque suspicor pridem pro xxxiii substitutum lxxiii, ut anno 33 illius sæculi, non 73, sanctus Rigobertus mortem obierit. » Hæc Haræus satis probabiliter.

CAPUT XV.

In pagum Veromandensem, ad vi lam Nemincum. J *Memnicum.* In hoc tractu Veromandensi insignis est civitas S. Quintini, non procul a Cameraco.

Hæc pretiosa illic delata membra. MS, J, *munera*, quomodo et C. vertit in Gallico; sed alia lectio melior est, quam paulo post habent omnia exemplaria.

Nec longum post hæc, etc. Hæc est quarta translatio S. Rigoberti, facta ab Herivæo archiepiscopo, de qua infra lib. iv, c. 43.

CAPUT XVI.

Quamvis eum quidam chorepiscopum tantum fuisse tradunt. Alias, *coepiscopum.* Sed vera lectio est *chorepiscopum.* Dicti sunt chorepiscopi a *χώρα*, quæ vox Grecis *regionem*, vel *agrum* significat, quasi certarum regniuncularum in qualibet diocesi speculatores. Quod officium in eos qui archidiaconi, archipresbyteri, et decani rurales, et decani Christianitatis hodie vocantur maxime competere videtur. Hincmarus infra lib. iii, cap. 22, vicarium episcopum a vico idem nomen interpretatur. Unde et Gallice Nicolaus Chesneau interpretatur hoc loco et infra, *doyen rural.* In M scriptum fuit *corepiscopum*, sed littera *r* recenti manu ab aliquo imperito deleta est, ad faciendum *coepiscopum.* Quod autem Abel vere fuerit Remensis archiepiscopus sufficienter probat hoc cap. Flodoardus. Eodem facit et illud apud Surium in Vita sancti Rigoberti, ubi dicitur quod Hincmarus fuerit quintus a sancto Rigoberto Memorum archiepiscopus. Si enim non connumeretur hic Abel, nonnisi quartus erit. Cur autem a quibusdam prætermittatur in catalogo Remensium archiepiscoporum, rationem habemus ex iis quæ citantur ex epistola Adriani hoc cap., quia etsi ibi constitutus sit episcopus, tamen ibi permanere permissus non fuit, ideoque rediit Lobium, celebre in Belgio monasterium, ubi ad infidelium conversionem laborasse creditur, adeo ut sancte vivendo et prædicando pertigerit ad æternæ vitæ bravium. Nomen ejus sacris Martyrologii tabulis Usuardi adjecit Molanus die 5 Augusti. Quo die agit

de eo idem Molanus in Natalibus SS. Belgii, ascribens ei titulum Remensis archiepiscopi, et in suis Martyrologiis Petrus Galesinius et Arnoldus Wion. Item Trithemius lib. iii De viris illust. ordinis sancti Benedicti, cap. 298, et lib. iv, cap. 118. Quo loco scribit festum ejus agi nono Kalendas Octobris. Fuit natione Scotus.

Grimonem in civitate quæ dicitur Rodomus. M et et aliud exemplar *Rodomis*, pro quo S et J substituerunt *Rothomagus*, ejusdem civitatis nomen, quæ etiam Rodoma dicitur. Vide adnotat. Nicolai Serrarii ad epistolam 143 sancti Bonifacii. Sed non probo ut pro veteribus nova nomina, quamvis notiora, rependantur, quia hæc ratione perit notitia antiquitatis. Sic et infra lib. iv, cap. 51, omnia exemplaria legunt *Rodoni*, nisi quod ibi C vitiose legit *Rodonii*, et utrobique Gallice vertitur *Rouen*. Utitur ea appellatione Sigebertus anno 751: « Remigius, inquit, Pipini regis frater, Rodomensis archiepiscopus in Gallia claret. » Est autem hic Grimo vicesimus septimus Rothomagensis archiepiscopus in tabulis Democharis, Roberto subrogatus anno 733.

Tertium denique Hartbertum in civitate quæ dicitur Senonis. Sic C et J. At MS, *Hartbertum.* In tomis Conciliorum *Artbertus*, in tabulis Democh. *Othbertus* sive *Ochiberus* cardinalis anno 762; estque numero tricesimus sextus. Porro ex his quæ hic citantur ex duabus Zachariæ epistolis non pauca poterunt restitui in tomis epist. decretalium, et tom. III Concil.

CAPUT XVII.

De Tilpino episcopo. Ita constanter omnia exemplaria. Alii auctores vocant absolute Turpinum aut Joannem Turpinum. Exstat ejus nomine historia de Vita Caroli Magni et Rolandi, tametsi Papius Massonus lib. ii Annalium Francorum existimet non esse ipsius, sed hominis otiosi, qui fabulas illas post Caroli Calvi imperium descripsit in gratiam juventutis. Idem recte docet Antonius Possevinus in Apparatu sacro, in TILPINO.

De ordinatione episcopi nomine Lut, sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ. Sic omnia vetera exemplaria, pro quo S et J Lulli substituerunt. Sed in tomis Conciliorum sæpe Lut appellatur, ac nominatim epistola 12 Zachariæ papæ, sicuti et in epistolis sancti Bonifacii. Fuit hic beatus Lullus S. Bonifacii martyr's successor, et secundus archiepiscopus Moguntinus.

Novitiacum in pago Urtinse. C *Ursince*, J *Urtinse*.

CAPUT XVIII.

Missus dominicus ad recta judicia determinanda fuerat ante episcopatum constitutus. Missus, id est legatus. Frequens est missorum mentio in Capitulis Caroli Magni et Ludovici Pii, quorum officium hoc capite describitur. Misso autem dominico fere addebatur comes, ut patet ex lib. ii Capitulorum, c. 25. Quod nomen officii erat, non dignitatis aut sublimitatis et hodie. De missis dominicis lib. i, capitulo 122; lib. ii, cap. 11, 16, 17, 19, 25, 26, 27, 28; lib. iii, cap. 17, 18, 35, etc. De comiti us lib. ii,

cap. 6, 9, 10, 12, 18, 23, 24, 25, 26, 28, 32, etc. De A
his et Petrus Pithœus in Glossario capitulorum,
verbo *Missi dominici*, Florentinus Van der Haer in
Castellanis Insulensibus, et Petrus Louvet in Histor.
Bellovacensis, lib. III, c. 9.

In his quoque pagis, Dolomense scilicet, Vongense,
etc. Sic omnia hæc nomina per *e* legunt MS, quo-
modo olim frequenter loquebatur, quod servari
placuit. CJ, *Dolomensi, Vongensi*, etc., per *i*.

Ut bonos et idoneos vicedominos et advocatos haberent.
Sic M. Cætera, *Vicedominos*. De his vicedominis et
advocatis est capitulum II, lib. III Capitulorum, ubi
similiter legitur *vicedominis*. Nam si tunc pro dominus
dominus dicebatur, conformiter vicedominum dicebant
et scribebant.

Hic synodum invenitur habuisse anno ab incarna-
tione Domini nostri Jesu Christi 814 in ecclesia Novio-
mensi. Hæc synodus deest in tomis Conciliorum. Sed
tom. III habetur concilium Remense primum sub
eodem Vulfario et Carolo Magno celebratum anno
præcedenti 813, mense Maio, quod habet capitula
sive canones 44. Cujus auctor noster mox infra me-
minit, dicens in eo constituta fuisse capitula XLIII;
sed facile fieri potuit ut unum in duo divideretur.

Congregatis secum coepiscopis suis Hildoardo, Er-
menone, Jesse, Ragumberto, Grimboldo, Rothardo,
Wendilmaro, Ostroaldo. J scribit Hildoaldo. Erat
hic episcopus Cameracensis, Ermeno Silvanectensis,
qui in tabulis Democharis vocatur Herminius. Jesse
Ambianensis; Ragumbertus, vel, ut CJ, *Ragimburtus*,
Bellovacensis, cui successit S. Hildemannus, de quo C
infra cap. 20, qui obiit anno 818, die 8 Decembris.
Grimboldus Morinensis, qui alias *Grimbaldus* et
Erembaldus. Rothardus Suessionensis, qui infra cap.
20 et lib. III semper *Rothadus* nominatur in omnibus
fere exemplaribus, quæ hic variant. In tomis Concil.
et tom. III Bibliothecæ Patrum secundæ editionis
Rothaldus legitur. Wendilmarus erat episcopus No-
viomensis, Ostroaldus Laudunensis.

Adalbardo. CJ, Adalardo.

Fulrado, Ericho. Sic C et J. Alia, *Folrado, Ericno.*
Paulo post, pro *O.nero*, CJ, legit *Othero*.

Id est, Varinæ, Urbs campus, Trapiacus, Jerusalem,
Harbaudianisva, sive ecclesia S. Leodegarii. Sic
exemplaria, nisi quod in MS sit *Varinne*, et postre-
mum in duo dividat, legens: *Haer, Haudiarisna*.
Quæ Nicolaus Chesneau Gallice vertit: *Varenes,*
Urcamp, Trapi, Hierusalem, Harbaudia rispa.

De annona modii MDCCCLXXV. Sic J, sed MS præ-
termittit vocem *modii*, ut *dubium* sit an illud *md* non
sit *modii*, ut paulo post in MS scribitur *md. j. lijo.*
vini, hoc est *modii mille quinquaginta duo vini.*

CAPUT XIX.

Hujus præsulis hortatu Alitgarinus Camaracensis
episcopus sex libellos de Remediis peccatorum, et
ordine vel judicii pænitentiae conscripsit. Exstant
hi libelli tom. V antiquæ lectionis, editi per Henri-
cum Canisium, præfixis quoque his duobus, quæ
hic referuntur, epistolis. Ex hoc autem loco au-

toris probatur, sextum quoque librum, quem
seorsim ponit Canisius, ipsius esse Halitgarii, seu,
ut legit Chronicon Cameracense, lib. I, cap. 38,
Halitcharii. Hi libri merito recenseri debent inter
primos casuistas. Fuisse tamen et alios qui ante æta-
tem Halitgarii de eodem argumento scripserunt, ex
ipsa hæc Ebonis constat epistola: ut est Pæniten-
tiale Romanum, et Theodori archiepiscopi Cantua-
riensis, de quo Beda in Chronicis sub Dagoberto.
Item liber ipsius Bedæ de Remediis peccatorum.
Præterea Othiberti et Hattonis episcopi Basileensis,
deinde Theodulphi Aurelianensis, Rabani, etc.,
quorum meminit Rhenanus in argumento libri Ter-
tulliani de Pænitentia, et Jacobus Pamellius adnota-
tione I ad eundem librum. Patet autem ex hoc Ha-
litgarii opere adhuc tum temporis pænitentias im-
poni solere secundum exigentiam canonum.

Ubi cum diu orassent. MS, Deum orassent. Sed
alia lectio, quæ cæterorum est exemplarium, merito
præferenda est, quæ congruit cum Thegano in opere
De gestis Ludowici Pii, cap. 16, ex quo verisimile
est Flodoarium accepisse, cum iisdem etiam verbis
utatur. Contigit autem tam bellum contra Selavos,
quam ipsius Ludovici in imperatorem coronatio
anno 816, ut patet ex eodem Thegano et Baronio.

Apostolica reperiuntur munia contulisse. Sic om-
nia exemplaria. Legendum forte quis arbitrat *im-*
perialia pro apostolica, ut in diplomate 2 hujus ca-
pituli: « Imperialia sumpsimus insignia. » Sed vera
lectio est *apostolica munia*, hoc est quæ a sede apo-
stolica conferri solent. Ejus enim est imperatorem
coronare. Quæ lectio probatur ex cap. 10 lib. III,
ubi refertur quod hic citatur ex Lotharii imp. epi-
stola.

Et Lotharius adduxit secum patrem ad Compendium
palatium, ubi cum affixit cum episcopis. Exstat Con-
ciliorum tom. III concilium apud Compendium, in
quo Ludovicus imp. deponitur anno 853.

Moderamni Redonensis episcopi. Sic recte S et J
et omnia exemplaria cap. 20, lib. I. Gallicæ vertitur
de Rennes. Est autem sub archiepiscopatu Turonensi.
Cætera exemplaria *Rothomagensis archiepiscopi* hic
legebant. Quod ex eo verisimiliter accidit quod pro
Redonensis aliquis scripserit *Rodomensis*, pro quo
alius scripsit *Rothomagensis*. Nam Rothomagus alio
nomine Rodoma et Rodonus dicitur, ut supra ad
cap. 16 probavimus. Adde quod in catalogo Rotho-
magensium archiepiscoporum apud Democharem
nullus invenitur Moderamnus.

CAPUT XX.

Requirente postmodum papa Nicolao ab episcopis
Galliar, maximeque Belgicæ provinciar, hæc inter alia
in responsis accepit. Non exstat, saltem plene, epi-
scoporum Galliar epistola ad Nicolaum primum, ex
quo hæc omnia auctor delioavit. Nam hæc eum ex
aliis recitare patet, cum post multa narrata addit:
Item post pauca. Kursus: Item post aliquantula.

Anulfum videlicet archiepiscopum, et Badaradum
episcopum. Anulfum legunt R, M, et J, ex quo S fecit

annusum, C. *Arnulfum*. *Badaradum* legunt C et J quomodo et infra legitur hoc eodem capit. satis conformiter ab omnibus, nisi quod MS habeat *Baradus*. Similiter et synodus Suessionensis, de qua sub finem hujus capituli, legit *Badaradum* et *Ainulfum*. MS et R hoc loco *Hadaradum* legebant.

Quos secundum Africæ provincie canones elegerat sibi iudices. Concilium Africanum, quod aliquoties hoc cap. citatur, illud esse videtur quod exstat tom. I Concil., habitum sub pontificibus Bonifacio et Cælestino. Sunt autem canones diversorum conciliorum Africanæ provincie numero 105. Quod hic citatur habetur cap. 63, quod nominatim citat Hincmarus in concil. Suessionensi, de quo lib. III, cap. 11. Sed quæ infra citantur ex cap. 59 et 74, in illo concilio, prout nunc exstat, non leguntur.

Theodoricum scilicet episcopum. Hic erat episcopus Cameracensis, ut constat ex Chronico Cameracensi, libro primo, cap. 41.

Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi oc-

A *tirgentesimo tricesimo quinto*, anno etiam imperii gloriosi Cæsaris Ludovici XXI. Sic C. Sed R, MS et J, XIII, non recte. Nam cum regnare coepit initio anni 815, annus 835 est imperii ejus 21, ut consentit Sigebertus in Chronico.

Hartgarius episcopus. Sic RC et J. At MS et aliud exemplar, *Harogarius*.

Rambertus episcopus. M, *Hranbertus*, S, *Hrambertus*.

Haiminus episcopus. Sic RJ et C in Gallico. MS *Hemus*, C Lat. *Hamins*.

Cui restitutioni præfata, quæ Suessionis habita est contradixit synodus. R, MS, contradicit. Hujus synodi tacite facta est mentio initio hujus capituli.

A quo in regione Saxonie quoddam episcopium promeruit, etc. Factus enim est episcopus Hildesheimensis, ordine quartus, in quo duodecim annis permansit, ut scribit Albertus Krantzius lib. I Metrop., c. 50. Quocum satis consentit quod a Flodoardo lib. III, c. 2, supervixisse scribatur usque ad annum 851.

SCHOLIA IN LIBRUM TERTIUM.

CAPUT PRIMUM.

Anno denique Dominice incarnationis 845 Karolus synodum episcoporum regni sui apud Bellovagum. Sic omnia vetera exemplaria, quomodo etiam ter quaterve legitur in Atrebatensi Breviario die 15 Julii. Id S et J mutaverunt in nomen hoc sæculo usitatus *Bellovacum*. Baronius tom. X, ad dictum hunc annum ex nostro hoc Flodoardo Gallice edito, totum hoc caput primum inseruit suis Annalibus in Latinum conversum, et ex eo Binus tom. III Conciliorum.

Archiepiscopo Sennensi Ecclesie Wenilone. Sic omnia antiqua exemplaria, quod rursus S et J mutaverunt ubique in *Senonensis*, quomodo etiam hic correxit aliquis in M, cum prius legeretur *Senensis*, quomodo et constanter legitur infra c. 20 et 21. Idemque factum est infra cap. II. Nam et ibi in M legebatur cum *Wenilone Sennensi*. Eodem modo legit Chronicon Cameracense lib. I, cap. 45, cum *Wenilone Sennensi*. Infra cap. 20 omnia exemplaria *Egilonem* vocant; c. 22, *Wanilonem*. In Hist. Tilpino inscripta *Ganelo* vocatur. Sic et manuscript. exemplar Historie scholasticæ Petri Trecensis, quod est in bibliotheca cathedralis ecclesiæ S. Audomari, legit *Wilhelmo Sennensi*, ubi in excusis est *Senonensi*. Accedit et vox Gallica *Sens*. Et in manuscripto Catalogo episcoporum totius orbis, quem penes me habeo, lego *archiepiscopatum Siennensem*. Denique Zacharias papa in epist. ad S. Bonifacium, quæ est inter epist. Bonifacii 143, de hac loquens ait: Tertium denique Hardthbertum in civitate quæ

C dicitur Dennis. Quo loco intelligi urbem Senonensem recte suspicatur Serrarius, et patet ex nostro Flodoardo supra lib. II, cap. 16. Denique Sennensis perpetuo legitur in epist. Nicolai primi ad Carolum regem, et ad Egilonem, quas edidit una cum Hincmari epist. Joan. Cordesius.

CAPUT II.

Quæ toto hoc cap. habentur de synodo Parisiensi in causa Ebonis habita, ea similiter ex Gallico conversa in Latinum habet Baronius anno 847, et ex eo Binus tom. III Concil.

CAPUT III.

Et impetrent pro nobis offerri sacras oblationes. Sic C et J. Alias, imperent. M, intrent pro nobis offerre; pro quo S, instent pro nobis offerre. Sed primo lectio videtur melior. Hinc autem docemur vivorum suffragia prodesse defunctis.

CAPUT IV.

Atque pusillis pumilio. Incertum est an propria sint nomina, an appellativa, quod verius videtur. Unde Gallice vertitur, *le petit nain*, id est parvus nanus.

Sciat secundum dignæ memorie avi, et piæ recordationis genitoris nostri capitula se emendaturum. Loca Capitulorum Caroli Magni et Ludovici Pii in textu notavimus. De eodem argumento Pithæus in Glossario verbo *Nonæ* et *decimæ* citat canonem 42 syn. Mogunt., 46 Turonensis, et 62 Meldensis.

Possunt præbere consultum. Sic C et J. Quomodo omnia legunt supra lib. II, cap. 19, in litteris Ludovici imperatoris. Alias, *consilium*, ut MS hoc loco.

Utitur eadem voce Nicolaus papa I, epist. 32: « Audivimus, inquit, Lotharium a sede apostolica petum non expectasse consultum. » Sic et in Rothaldi appellatione ad sedem apostolicam: « Absque meo consensu seu consultu. » Et Chronicon Cameracense lib. III, cap. 26: « Ut eum a consulatu pontificis longe faceret. » Quibus locis consultus significat consultationem vel consilium. Utitur eadem voce Fulbertus episcopus Carnotensis epist. 39.

CAPUT V.

Hujusmodi regiam benignitatis functus auctoritatibus. Sic omnia exemplaria, pro quo S substituit *fretus*. Sensus est: Cum haberet hujusmodi auctoritates, hoc est edicta seu diplomata.

Librum quoque Sacramentorum, sed et Lectionarium, quos scribi fecit, eborē argentoque decoravit. Liber Sacramentorum veteribus, ac nominatim B. Gregorio, est quem nos librum Missalem, vel in neutro genere, Missale dicimus. Lectionarius, qui lectiones cujusque diei continebat. Similia leguntur infra cap. 9 data ab eodem Hincmaro ecclesiae S. Remigii.

CAPUT VI.

Præparansque candelarum munuscula. Haec vera est lectio. Sed M, *candelabrum munuscula*, ex quo fecit S et J *Candelabrum et munuscula*. Ex hoc autem discimus fuisse etiam illo tempore usitatam fidelium devotionem, quam etiamnum cernimus ut sanctis luminaria accenderent.

CAPUT VII.

Velum vero quoddam oppansum ibidem videbatur. Sic M et R. Sed CJ, *appensum*. S, *oppensum*.

CAPUT VIII.

Scamnis tapetia reddit. Hoc est reponit. Sic omnia exemplaria, præter MS, quod habet, *sancta tapetia reddidit*. Ex his autem quæ hic referuntur discimus ornamenta ecclesiae non esse applicanda ad usus profanos.

CAPUT IX.

Versibus etiam auro inclytis prætitulavit. Sic MS. At J, *inlitis*. C., *inditis*.

CAPUT X.

Quem quotidianum pallii usum nulli unquam archiepiscopo se concessisse. De auctoritate et usu pallii est titulus 8 lib. I Decretalium. Baronius tom. X duobus locis, videlicet 849 et 852, scribit Nicolaum papam negare fuisse concessum Hincmaro pallium ad usum quotidianum a Leone papa, « ut, inquit, suo loco dicitur. » Verum in gestis Nicolai pape id nusquam ostendit falsum fuisse, etsi de aliis Hincmarum redarguat.

Commendasse reperitur episcopis atque legatis. Sic MS. At CJ., *epistolis*. Prior lectio magis placet, quia de epistolis mox infra sequitur.

CAPUT XI.

De synodo comprovinciali apud Suessionicam urbem habita. Exstat tom. III Conciliorum, parte prima, celebrata anno 853, tempore Leonis IV, sed ut ibi notatur, et infra fatetur auctor noster hoc eodem

A cap., reprobata a Nicolao papa I. Ex istius synodi actis ea quæ hic scribit auctor desumpsit, plerumque etiam verba ipsa mutuatus. Quod a Nicolao papa retractata sit et reprehensa, quoad depositionem illorum clericorum qui ab Ebone ordinati fuerant (quamvis subreptitiae ejusdem synodi approbationem a Benedicto papa, et ab ipso Nicolao jam ante Hincmarus obtinuerit, ut ostendit epistola Nicolai 52 et 5, inter eas quæ sunt in appendice epistolarum ejus, quod fatetur etiam ipse Baronius tom. X anno 865, ubi eandem intexit epistolam): quod, inquam, a Nicolao papa reprobata sit, patet ex epistola 46 et 47 ejusdem, et in appendice epistola 13 et 15, qui aliam jussit congregari synodum in eadem civitate Suessionensi super eadem difficultate, quæ dictos clericos restituendos esse decrevit. Haec habita est anno 866.

Amalrico Turonensi. Ita CJ, tom. Concilior. et Chron. Cameracense. MS, *Almarico* et infra *Almaricum*, et similiter bis cap. 21. Plena dictio est *Amalaricus*, regis Wisigothorum nomen. Item M, *Turonense, Catalaunense, Noviomagense*, et ita de cæteris omnibus per e, nisi quod legat *Sennensi*, pro quo mutatum est, *Senonensi* et *Cameracensi*. Verum hoc loco retinimus usitatorem declinationem, secuti alia exemplaria, et prout legitur in tomis Conciliorum, ut pronuntietur ablativus per i.

Huberto Meldensi. Ita CJ, sicut et tabulae Democharis. At reliqua, *Hucherto* ut in tom. Concil., quomodo etiam nomen Leodicensis episcopi in manuscriptis codicibus Sigeberti perpetuo legitur.

Jona Augustodunensi. M, *Augustidunense*, pro quo SJ *Augustodunensi*, quod nunc usitatus.

Godelsado Cabilonensi. Sic omnia antiqua exemplaria; S et J substituerunt nomen recentius *Cabilonensi*.

Hildebranno Sagiensi. M, *Sagense*, J, *Sagensi*, quomodo et in tomis Concil. hic legitur. At in subscriptione concilii Tullensis et in Suessionensis, *Hildebrandus Sagiensis*. Similiter in tabulis Democharis inter episcopos Sagienses nono loco ponitur S. Hildebrandus. Oppidum Sagiū appellatur et Saium, Gal. Seex in Nordmandia.

Rigboldo Remorum chorepiscopo. Sic C et tom. Concil., ubi vocatur *Rigbaldus*, pro quo non recto *coepiscopo* legunt MS et J.

Lupo abbate monasterii quod dicitur Ferrarium. Sic omnia exemplaria. In tom. Concil. « Lupo abbat, monasterii Bethlehem, quod Ferrarias dicitur. » Utrouque enim vocabatur nomine. Hujus Lupi abbat is exstat liber epistolarum.

Heriaco. M et aliud exemplar, *Heirico*. SJ, *Herico*. tom. Concil. *Erico*.

Hairoaldus. Sic MS. Al., *Hairoldus*, ut CJ. In tom. Concil. *Harowaldus*.

Nomine Halduno. Ita RC, et tom. Concil. Sed MS *Balduno*, tametsi M infra *Haldunum* legit, pro quo male correctum *Baldunum*. J, *Harduno* utrobique.

Præmissi denique concilii præmisses, apostolica sedis obediens præcepta, etc., huiusmodi præferentes epistolam. Hæc epistola, cujus summaria capita tantummodo hic inseruntur, est synodica epistola concilii Trecensis, de quo infra cap. 17, quod celebratum est ab iisdem episcopis anno sequenti, videlicet 867, a quibus celebratum erat Suessionense anno 866, ut ipse titulus indicat, destinata quidem ad Nicolaum, sed reddita ejus successori Adriano II. Exstat tom. III Concil. in fine primæ partis ubi præcedit et alia epistola eorumdem episcoporum ex concilio Suessionensi scripta anno superiori, cujus paulo superius auctor noster meminit. Hæc autem epistola 2, plene satisfaciunt iis quæ Nicolaus papa epistola 46 ipsis injunxerat. Inscriptio paulo plenior est in tomis Conciliorum, et in opusculis Hincmari nuper editis per Joannem Lemovicensis Ecclesiæ canonicum: « Reverendissimo et sanctissimo domino Patri ac universali papæ Nicolao, episcopi, qui præterito anno per gratiam Dei et decretum vestrum apud Suessionicam urbem cum aliis qui tunc nequiebat adesse, vii Kalend. Novembris, prima indictione apud Treas convenimus. » Præter litteras synodales ex concil. ii Suessionensi dedit et privatam epistolam Hincmarus ad Nicolaum papam; quæ se excusat quod non statim clericos illos restituerit. Exstat apud Baronium dicto anno 866, post epistolam synodalem. Utraque missa est per Egilone archiepiscopum Senonensem. Ut autem epistola synodica Trecensis tota huic cap. non inseritur, sic ex iis quæ habet Flodoardus potuerunt aliquot locis suppleri ea quæ desunt in tom. Conciliorum et apud Cordesium.

In suis ordinibus restituere maturassemus. Sic quidem S et J, sed errore hic positum, cum vera lectio sit, quam habent M et C, *maturaremus.* Ita enim est in tom. Concil., ita in eadem epistola edita per Cordesium, et in epistola Hincmari ad Nicolaum papam, quæ est secunda inter eas quas Cordesius edidit, et in epistola secundi concil. Suess. ad eundem Nicolaum.

Scripta quoque, quæ hinc a vestra auctoritate directæ. Sic CJ. Consentit lectio quæ est in tom. Concil. nisi quod pro *hinc* legat *huc.* At *hinc* accipi potest, non ut adverbium loci, sed *quæ hinc*, id est *de hæc re.* MS, *quæ hinc a nostra auctoritate.* Sed priorem lectionem requirunt ea quæ præcedunt et sequuntur.

CAPUT XII.

Canonicam in jam dictum Balduinum, et Judith, secundum edicta beati Gregorii, ab episcopis depromi sententiam fecit. Id est curavit eos excommunicari. Respicitur autem, ut apparet, ad decretum 10 et 11 Gregorii II in synodo Romana, cap. *Si quis virginem* 36, q. 2, quo cap. raptores virginum et viduarum excommunicari jubentur.

Et honores Balduino pro testra solummodo petitione donavit. Ille Balduinus, cognomento Ferreus, primus dicitur creatus comes Flandriæ seu comes

A regni a Carolo Calvo, patre ipsius Judith. Videatur Jacobus Meyerus in Annalibus Fland. anno 863. Inter epist. Nicolai hæc sunt de causa Balduino 20, 21, 30, 32 et 33, quæ omnes fere sunt ad ipsum Carolum regem, ut Balduino parcat. Vicesima una est ad Hermentrudem reginam. Eæ quæ sunt ad Hincmarum, quarum meminit hoc capite, non exstant.

CAPUT XIII.

De causa Rothadi Suessionici episcopi depositi. Depositus fuit hic Rothadus, sive, ut est plerumque in tom. Conciliorum et Bibliotheca Patrum, Rothaldus, auctore Hincmaro congregatis aliquot episcopis in synodo Silvanectensi anno 863, mense Junio. Qui, illo in monasterium detruso, alium substituerunt, non obstante appellatione ad sedem apostolicam, a qua postea sedi suæ est restitutus, cum nulli contra eum accusatores Romæ comparerent, nec ipse Odo Bellovacensis episcopus, qui ab hac synodo Romanus missus fuerat, eum accusaret. De quibus omnibus late videre est epistolam 28 Nicolai papæ primi, et sequentes usque ad 44. Quæ sexdecim epistolæ exstant quoque tom. III Bibliothecæ Patrum secunde editionis. Et certe Hincmarus in sua epistola apologetica, quæ toto hoc capite continetur, scribit se mittere vicarios suos, « non accusatores ad confutandum, sed ut a Rothado atque a vicinis accusatus, ad intimandum, quod non in contemptum sedis apostolicæ, appellanti Rothadam secundum Sardicenses canones sedem apostolicam, sed eum qui ad electorum iudicium de certis capitulis provocavit juxta Carthaginenses et Africanos canones, ac decreta beati Gregorii, regulariter judicavimus. » Sic ille. Verum id negat Rothadus in sua appellatione, quæ exstat post epist. 37 Nicolai papæ, atque in eo videtur præcipua controversia hujus causæ consistere. Exstat totum hoc caput apud Baron. tom. X, anno 864, sed ex unico exemplari, eoque, ut fatetur Baronius, non sine mendis.

Quidam episcoporum regni Lotharii, zelo amaro contra nos ducti, quia illorum consilii de Waldrada non acquiescimus. Lotharius rex, filius Lotharii imp., repudiata legitima uxore Theutberga, hanc Waldradam concubinam sibi in matrimonium asciverat; quæ de re multæ quoque exstant Nicolai papæ epistolæ, et Hincmari prolixum opusculum de divor. io Lotharii regis et Theutbergæ reginæ.

Et ideo ut se concederet, locarium ei promittere. Sic C et J. Dicitur autem locarium a loco, ubi locare, id est collocare, te possis. Significat, teste Varrone, pretium quod datur in stabulo et taberna. Unde Gallice fertur *moyens de rirre.* MS et aliud exemplar legunt *jocarium*, quod idem significare potest quod *jocale*, Gall. *joyaux*; sed huic loco non congruit: prior autem lectio et significatio præbatur ex iis quæ non multo ante præcedunt.

Et itineris longitudine atque insoliditate obstrictus. Iter insolidum vocat, non tutum, Gallice *mal sûr*. Quædam exemplaria duo verba faciunt in *soliditate*, sed non recte.

Nisi quandiu ejecto sine ullo crimine ab ea suo pontifice. Scilicet Rigoberto, de quo supra lib. II, cap. 12. Quæ dictio alia manu super lineas in M posita est, eamque S et J in textum retulerunt.

Quod furatus sit res et thesaurum ecclesie. Sic C, quæ vera videtur lectio. Reliqua, fraudatus.

CAPUT XIV.

Ad conciliabulum nuper Metis habitum, quod vocari synodum retulisti. Exstat tom. III Concil. in fine primæ partis, habitum anno 863, mense Junio, in causa repudiî Theutbergæ reginæ a Lothario rege facti. Damnavit illud Nicolaus I in concilio III Romano sub ipso habito eodem anno.

Tandem in Moguntina civitate habita synodo, Rabeno archiepiscopo libellum sui erroris porrigens, damnatus ab omnibus Germaniæ episcopis, etc. Hæc est synodus II Moguntina sub Rabano, anno Domini 848, tempore Leonis papæ IV, de quo eodem anno Baronius, sed ex his Flodoardi scriptis ex Gallica lingua solum translatis.

Postea autem a Belgiæ Remorum ac Galliarum provinciarum episcopis auditus. Videlicet in synodo Valentina anno 853, ab episcopis trium provinciarum, quæ exstat tom. III Concil. parte I, et in synodo Tullensi in suburbio illius urbis, villa Saponarias dicta, ab episcopis duodecim provinciarum anno Domini 859, quæ ibidem non integre exstat. Videatur Baronius hoc anno in Annalibus. Utriusque infra meminit auctor cap. 16.

Quæ contra catholicam fidem ex veteri hæresi Prædestiniana, etc., dicere videatur. Recte dicitur, quia quedam ex his bene intellecta fidei non adversantur: ut quod secundo loco assertur, distinguendo de voluntate Dei beneplaciti et signi. Item tertio loco, quod Christus pro omnibus sit mortuus et crucifixus sufficienter, quia pretium fuit sufficiens quod dedit; sed non pro omnibus efficienter, quia non omnibus applicatur. In quem sensum respondit olim S. Prosper ad Capitula Gallorum et objectiones Vincentianas. Quod primo loco assertur Hincmarus his verbis: « Dicit (nimirum Gothescalcus) quod I et veteres Prædestiniani dixerunt, quoniam sicut Deus quosdam ad vitam æternam, ita quosdam prædestinavit ad mortem æternam. » Hoc imple ab iis et a Gothescalco dictum, quia dicebant fatali necessitate ex prædestinatione Dei eos ad peccata, deinde in mortem compelli, ut constat ex objectione prima in Capitulis Gallorum, et can. ult. concil. Arausicani II, et cap. 3, concil. Valentini, in quo, citato eodem concil. Arausicano, sic dicitur: « Verum aliquos ad malum prædestinatos esse divina potestate, videlicet ut quasi aliud esse non possent, non solum non credimus, sed etiam si sint qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione, sicut Arausica synodus, illis anathema dicimus. » Legant autem, et apud se perpendant caput sextum ejusdem concilii Valentini, qui hujusmodi questionibus hoc sæculo suscitavit. Cæterum de hæresi Prædestiniana apud veteres rara est mentio sub illo nomine,

A et recentiores scribentes de hæresibus solum illud asserunt, quod Sigebertus in Chronico anno 415, his verbis: « Prædestinatorum hæresis hoc tempore cepit serpere: qui ideo Prædestinati vocantur, quia de prædestinatione et divina gratia disputantes, asseriebant quod nec pie viventibus prosit bonorum operum labor, si a Deo ad mortem prædestinati fuerint; nec impiis obsit quod improbe vivant, si a Deo prædestinati fuerint ad vitam. Quæ assertio et bonos a bonis advocabat, et malos ad mala provocabat. » Hæc ille.

Quod Prædestiniani veteres non dixerunt, iste ut audacius, ita et perniciosius dicit, deitatem sanctæ Trinitatis trinam esse. Id quidem minus recte et improprie dicitur, cum trium personarum in sancta Trinitate non sit nisi una numero deitas. Sed eo sensu dici potest trina deitas, quia est in tribus personis. Unde in Ecclesia Romana a trecentis et quinquaginta circiter annis decantatus est ille S. Thomæ hymnus de V. sacramento in quo dicitur:

Te trina Deitas unaque posuimus.

Cumque de eo mutando ageretur in postrema correctione Romani Breviarii sub Clemente VIII, ut a viris dictis accepi, propter auctoritatem tamen tanti doctoris nihil est mutatum. Sic apud Chrysost. tom. III, homil. de S. Joanne Baptista (quæ quidem ipsius non est, sed incerti auctoris) legitur, « quod in Patre, Filio, et Spiritu sancto est triplex et una divinitas. » Ubi triplex pro trina ponitur, sicut, et in hymno Prudentii de cereo paschali, cum ait de Deo:

Regnum continuat numine triplici.

Nam Deus non recte triplex dicitur, sed triuns, ut docent scholastici doctores in librum I Sententiarum, dist. 19.

Et non solum doctorum suorum doctor videri appetit, etc. Sic omnia exemplaria, estque hæc vera lectio, ideoque in M male correctum, dictorum, quod secutus est S. Est autem sensus doctorum suorum, id est eorum qui eum docent et instruunt, doctor videri appetit, quos convincere nititur de eo quod contra seipsum et propriam doctrinam doceant.

CAPUT XV.

Cæterum capitula synodalia venerabilium consacerdotum nostrorum, trium scilicet provinciarum, sicut ibidem continetur, etc. Loquitur de concilio Valentino, ut patet ex sequentibus, cui interfuerunt in universum tredecim aut quatuordecim episcopi, et inter eos tres metropolitani, Remigius Lugdunensis, Egilmatus Viennensis, et Rodlandus Arelatensis, quorum tantum nomina initio exprimuntur, cum nomine Elbonis Gratianopolitani episcopi. In quo concilio, capite 4, illa habentur quæ contra se dicta esse hæc epistola Hincmarus agnoscit, tam de quatuor quam de novemdecim capitulis a se collectis.

In Africana et Arausica synodo. Hæc est synodus I Arausicana, quæ etiam hodie exstat. In Africa tria de hac re concilia celebrata sunt, duo Carthagini, unum Milevi in Numidia, ut patet ex epistola

47 S. Augustini, ubi unum vocat plenarium totius Africae concilium, quod dolendum est non exstare, sed ejus quaedam fragmenta citat Prosper in respons. a l Capitula Gallorum, cap. 8, et lib. contra Collatorem, cap. 10.

Veluti epistola Capitulorum exstitit quam venerabilis Ibas episcopus suam esse in synodo denegavit. Hic est Ibas Edessense Ecclesie episcopus, de quo in conciliis seu potius judiciis ecclesiasticis Tyrio et Berithensi, et in concil. Chalcedonensi, actione 10. Item Baronius anno 448, qui epistolam quidem ipsius esse ait, sed negavit Ibas se dixisse hæc aut similia verba: « Non invideo Christo facto Deo, si voluero et ipse fieri possum. » Et de eo crimine, audita testificatione clericorum Edessense Ecclesie, fuit absolutus.

Tempore divæ memoriæ Karoli imperatoris, quando synodus pro cognita infidelitate Felicis est habita. S. infelicitate. Loquitur de Carolo Magno et Felice Uigilano episcopo. Agunt de eodem Felice ejusque errore Annales Francorum a Pithæo editi anno 792; Sigebertus in Chron. 793; Aimoinus lib. iv, c. 83 et 85; Jonas Aurelianensis lib. i De cultu imaginum, et Paulus Aquileiensis, qui contra errorem ejus librum scripsit, qui exstat tom. IV Bibliothecæ Patrum secundæ editionis. Damna est ejus hæresis in synodo Francofordiensi, quæ exstat tom. III Concil. ad annum 794.

Et sic tandem subjiciemus illa decem et novem capitula. Sic omnia exemplaria nostra, et concil. Vatinum. Quare J vitiose legit decem et sex.

CAPUT XVI.

An quia vobis a cana patrum fide. Sic C, id est antiqua, ut Gallice vertit Chesneau, et eo accedit MS, quod pro a cana, legit, arcana. J substituit sana. Ita Sidonius Apollinaris carmine 2: *Ætas cana patrum*, id est prisca ætas, et Isidorus in glossis manuscriptis: *Cana fides, antiqua senectus.* Et ante hos Virg. i. *Æneid.*:

Cana fides, et Vests, Remo cum fratre, Quirinus Jura dabunt.

In conventu episcoporum habito in territorio Tulensi, in villa quæ dicitur Saponarias. De hoc concilio adnotavi supra ad cap. 14.

Et in suburbio Lingonicæ urbis. Hæc synodus non exstat.

Quia non ex ipsis, ut non dicamus per ipsos, synodo capitula ipsa fuere prolata. Sensus est non fuisse prolata, quasi ab ipsis profecta.

Timeo ne connivere sit, hoc tacere. Sic restitui ex orig. ipsius Cælestini epist. 4; pro cohibere, J substituit committere.

In villa Rothomagensis episcopii quæ Me'psa dicitur. Alias, Melpha, vel Anelpha, sive Aelohu, ut in MS. J Nelpha.

CAPUT XVII.

De synodo sex provinciarum Gallie apud Arrecas habita. Hæc synodus exstat tom. III Concil., parte II; parte autem II exstat epistola Adriani II, responsoria

ad hanc synodum, quæ inter ipsius epistolæ est 9. Supra vero cap. 11 hujus libri posita est bona pars synodalis epistolæ ejusdem concilii Trecensis.

Per Actardum venerabilem Nannetensem episcopum. Sic et in tomis Concil. MS hoc loco et infra aliquoties Actardum, interdum Accardum, Arctardum et Artardum. Sed prima lectio communior est.

Nicolaus vero papa gratanter suscipiens quæ Hincmarus ei scripserat, de omnibus sibi satisfactum esse rescripsit. Hæc epistola apologetica Hincmari bene prolata exstat apud Baronium anno 867, sed responsio Nicolai non exstat.

Dicentes ipsi Græci quod chrisma ex aqua fluminis Latini conficiamus. Hoc sic intelligo quod nos Latini chrisma ex aqua fluminis conficiamus. Unde in editione Romana epist. decretalium legitur: « Quod tamen chrisma pos ex aqua fluminis conficere fallaciter arbitrantur. » Miror Nicolaum Chesneau sic transtulisse quasi Latini esset genitivus cohærens cum dictione fluminis addita in margine hæc adnotatione: « Flumen Latinum Tibris. » Nam et in refutatione deceni calumniarum a Græcis objectarum, quam post eam, quæ hic citatur, Nicolai epistolam apponit Baronius, illud solum dicitur: « Quod utatur Ecclesia Occidentalis aqua pro chrismate, omnium testificatione est manifesta calumnia. » Certe non videntur voluisse Græci dicere totam Ecclesiam Occidentalem uti aqua Tibris pro chrismate, sed fluminis cujusunque.

CAPUT XVIII.

In visione Bernoldi rediit. Huic visioni Bernoldi de loco tenebroso et altero lucido similia sunt quæ scribit V. Beda lib. v Historiæ gentis Anglorum, cap. 43, et Lupoldus Babenburgius de zelo veterum principum Germaniæ, cap. 14, ubi ex Vincentii Speculo et ex Historia Francorum agit de Ludovico Pio imp. in pœnis detento, petente auxilium a Ludovico Germanico filio suo. De quo et Sigebertus in Chron. an. 875.

Quia si inde certamen habuerint, cito de ista pœna ero liberatus. Id est si certatum hoc egerint, sicut in præcedentibus dicitur, ut ibi quod rex mandaret, de pace stabilire possent agereque certarent.

Item de passione S. Dionysii a Methodio, etc. Hæc epistola exstat apud Surium de Vitis Sanctorum, die 9 Octobr.

CAPUT XIX.

De conjecto Normannis dando. Conjectum genus erat tributum a conjacendo dictum, ut patet ex lib. IV Capitulorum, cap. 69, et ex edicto Karoli in Carisiaco anno 861. Vide Glossarium Pithæi, verbo Conjectum. Papirius Massonus lib. II Annal. Franc., in Ludovico Balbo hæc verba Flodoardi re itans, notat in margine: « Conjectus significat annonam. »

Ad filios quoque ipsius defuncti regis, Ludovicum et Karolomanum. Hi sunt filii Ludovici Balbi ex Angarde prioris conjugis; ex posteriori, cui nomen Adeleidis, genuit Carolum posthumum, cognomento Simplicem. De illis et infra meminit cap. 24, recensens litteras ad Hugonem abbatem de eodem negotio. Sig-

berius in Chron. an. 880 filios ex concubina nominat. Verum eos natos esse ex legitimo matrimonio docet Papir. loco jam citato.

Post obitum Ragenelini episcopi. Sic et infra constanter cap. 23 et 24 legunt MS hoc loco *Ragelini*, J ubique fere *Ragenelmi*, quomodo et Papirius Mass. lib. II Annal. Francor. bis legit; sed cap. 23 in Bernone omnia nostra *Rainelini*, J *Rainelmi*. Is est qui in catalogo Tornacensium et Noviomensium episcoporum tricesimus septimus vocatur Rancelinus aut Raymelinus, et in subscriptione concilii Suessionensis, habitus anno 866, Remelinus, cui successit Hedilo

CAPUT XX.

Arduico Vesontionensi. Ita C et J, et infra sequentibus capitulis omnia exemplaria, vel cum aspiratione, *Harduico*; MS hoc loco habent *Radrico*, quomodo C legit super lineas, et in Gallico.

Pro vi'la Deduciaco. Sic MS etiam infra, sed ibi facit duas dictiones, J hoc loco *Dudiciaco*, infra, *Dudeciaco*. In testamento S. Remigii constanter ab omnibus exemplaribus legitur integrum nomen *Duodeciacus*, quomodo et infra hoc libro II, cap. seq., *villam Duodeciacam*, etsi ommissa una littera in MS legatur solummodo *Dudeciaca*. Sic et cap. 26 in MS bis legitur *Dudeciaco*, ubi J priore loco habet integre *Dudeciaco*, quomodo rursus omnia legunt lib. IV, cap. 2.

Sed et de villa Noriliaca, etc. De hac supra lib. II, cap. 17, et latius in fragmento Hincmari quod post finem hujus operis adjecit Jacobus Sirmondus, quod videtur partem aliquam hujus epistolae continere.

Karolo quoque Ludovici Transrhenensis filio. Hic est Carolus Crassus, filius regis Germaniae, fratris Caroli Calvi.

CAPUT XXI.

Ad Lotharium Italiam regem, qui se, relicta uxore propria, cuidam feminae copulaverat. Hic est Lotharius de quo supra ad cap. 13, et rursus cap. 20, videbatur Lotharii imperatoris filius. Verum Baronius ad annum 855, quo obiit Lotharius imp., dicit eum, diviso regno, Ludovico Italiam dedisse, qui et successit ei in imperio, Lothario autem regnum quod in Francia possidebat, praeterquam Provinciam, quam Carolo tradidit, et passim anno 868 hunc Lotharium adulterum vocat regem Galliae et Francorum, et Sigebertus in Chron. dicto anno 835 dicit eum Lotharingiam tenuisse, et anno 862, quo Waldradam pellicem superlucit, vocat regem Lotharingiae. Similiter Papirius Massonus lib. II Annal. Franc. in Carolo Calvo: « Decessit, inquit, Lotharius imp. relictis liberis Ludovico, Lothario et Carolo. Hic Provinciam habuit, secundus Leucorum et Mediomatricum terras, quae priscum nomen in Lotharingiam mutarunt. Ludovicus rex Italiae fuit. » Itaque pro Italiae substituendum videtur Lotharingiae.

Scripti etiam quaedam ad Adrianum papam. Inter Hincmari epistolas a Cordesio editas unica est ad

Adrianum II, Eiusdem Adriani ad Hincmarum quae exstant tom. III Concil. 13 et 28.

Formoso sedis ejusdem (scilicet Romanae) religioso episcopo. Intellige suffraganeo, ut exponit Baronius, eadem verba citando anno 891, quo idem Formosus, longe post obitum Hincmari, creatus est summus pontifex, cum ante esset episcopus Portuensis. Sic infra lib. IV, cap. 6, tempore Stephani VII scribit Fulco Joanni cuidam Romano praesuli, quem Baronius anno 897 dicit unum fuisse ex suffraganeis sanctae Romanae Ecclesiae. Idem intellige de Gauderico et Joanne, de quibus mox sequitur.

Evangelium quoque Nazarenorum sibi ad transcribendum mitti petens. Hujus aliquoties meminit S. Hieronymus, qui se illud ex Hebraeo in Graecum Latinamque sermonem transtulisse scribit in libro De viris illustribus in Jacobo. De quo vide Sixtum Senensem lib. II Bibliothecae sanctae, verbo *Hebraeorum Evangelium*. Sic enim alio nomine appellatur.

Vulfado Biturigensi archiepiscopo. Is est qui ab Ebone fuerat presbyter ordinatus, de quo toties in superioribus, ut patet ex epistola Karoli regis ad Nicolaum papam, quae exstat inter Hincmari epistolas a Cordesio editas.

Immoni Noviomagensi episcopo. Hic alias vocatur Himmo, et subscriptus legitur in concil. Tullensi anno 859. Vocatur et Emmo et Emino, quem occisum a Nordmannis in urbis suae direptione anno jam dicto scribit Meyerus.

Prudentio Trecassino. Hic in catalogo Trecensium episcoporum est tricesimus septimus. Obiit circa annum 864, ut est in Promptuario sacrarum antiquitatum Tricassinae diocesis, auctore seu collectore Nicolao Camuzat. Festum peragitur 9 lectionibus 6 Aprilis. Exstat in eodem Promptuario sermo ejusdem hoc titulo: *Sermo B. Prudentii epi copi Trecensis de vita et morte gloriosae virginis Maurae*. Scripsit quoque librum quo eruditae confutat libellum Origenianis et Pelagianis erroribus refertum, quem Joannes Scotus concinnaverat ex Gotescalci Orbacensis monachi scriptis. Ei successit Fulchricus, deinde Atulfus, sive Octulfus, de quibus infra c. 23.

Aeneas Parisiorum, pro Rothado Suessionico. Dedit et alias litteras ad hunc Aeneam pro Bernone clerico, quae exstant apud Baronium anno 912, et responsio Aeneae ad Hincmarum.

CAPUT XXII.

In synodo episcoporum decem provinciarum. Haec est synodus Duziacensis in provincia Remensi. Fragmentum epistolae hujus synodi ad Adrianum papam II edidit Joannes Cordesius inter Hincmari epistolas. Meminit ejusdem Aimoinus lib. V, c. 24, in fine: habita est anno 817. Exstat tom. III Concil., parte II. Et praecedit ibidem concilium apud Vermeriam palatium habitum viginti episcoporum, et in villa et palatio Attiniaco, anno 870, quod ex Baronio ibidem illegitimum et latrocinale fuisse dicitur, et in eo ipsum Hincmarum Laudunensem injuste deposi-

tum. Fuit forte Hincmarus Remensis (quem patet fuisse vehementem in omnibus suis actionibus, et maximum veteris disciplinae assertorem) aliquanto severior in suum nepotem Hincmarum Laudunensem, defensorem, ut ait Baronius, iurium Romanæ Ecclesiæ; sed et iniquum fuisse in eum docet in Annalibus ad annum 870 et 871. Unde pro Hincmaro Laudunensi est epistola 27 Adriani II et tres sequentes. Ejusdem reclamatio sive appellatio ad sedem apostolicam exstat eo in tom. Concil. post epistolam 3 Joannis VIII, et tandem in Trecensi concilio, sub eodem Joanne VIII, anno 878, suo pristino gradui dicit Baronius fuisse restitutum, et probat ex Adone in fine sui Chronici. Verum Aimoinus dicto libro, c. 37, potius contrarium significat, dum ait: Joannem papam dixisse ut Hedenulfus sua auctoritate ordinatus episcopus, sedem suam teneret, et episcopale ministerium ageret, et Hincmarus, si vellet, missam cantaret, et pariem de rebus episcopi Laudunensi haberet. Certe Nicolaus papa primus, etsi in litteris ad Hincmarum Remensem datis, quæ exstant tomo III Concil., eum in quibusdam reprehendat, in ea tamen epistola ejus fragmentum citat Ivo in suo Decreto, part. XIV, cap. 46, et Grat. II, q. 3, cap. 102, *Excellentissimus*, præclarum ei præbet testimonium, dicens: « Quapropter nunc beatitudini tuæ injungimus ut super hoc nostra auctoritate fretus, curam de his sumere studeas: quia docta divinitus sanctitas tua valde novit aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, atque aliud quod ex studio delinquitur, » etc. Eundem fuisse virum pium et admodum litteratum testatur Meyerus in Annalibus Flandriæ, 885. Facit quoque pro Hincmaro Remensi epistola ejusdem Joannis VIII, quam, quia deest in tomis Conciliorum, hic ascribere placuit a R. P. Jacobo Sirmondo ex Bibliotheca S. Remigii prius exscriptam. « Joannes episcopus servus servorum Dei Hincmaro archiepiscopo Remensi. Quamvis de sanctitatis tuæ judicio nihil dubitassemus, quia tamen clarissimus filius noster Carolus invictissimus imperator, a nobis diligentissime percunctatus, circumstantiam judicii a beatitudine tua coepiscoporumque suorum in Hincmarum dudum Laudunensem episcopum prolatus apostolatus nostro retulit, agnovimus justum fuisse omnino judicium. Neque enim tantus princeps nisi veritate sultum quidquam poterat affirmare. Unde nefas esse duximus ejus relationi non præbere fidei incunctanter auditum. Noli ergo jam nunc Ecclesiam Laudunensem viduatam et sine regimine pastoralis dimittere, sed indifferenter electum, et de Laudunensis Ecclesiæ clero virum idoneum, et in quo omnium vota consentiant, eidem Ecclesiæ præfice prorsus episcopum. Cui electioni volumus etiam missum præfati piissimi imperatoris interesse, ut sine secularium strepitu omni latere talis eligatur, qui aptus sacris canonibus esse modis omnibus approbetur. Optamus sanctitatem tuam in Christo bene valere. Data est Roma Theodorico jussu papæ Joannis, et domni

A Caroli novi imper. per manus Anastasii Bibliothecarii in secretario ecclesiæ S. Petri. Anno incarnationis Dominicæ 877, Non. Januarii, indictione XI, et delata est ab eodem Theodorico in civitate Remis Hincmaro Remorum archiepiscopo eodem anno et eadem indictione v Idus Martii. »

Et a Normanno in synodo accusatus. De hoc videatur epistola Adriani 28 et 29.

Municipium Lauduni, etc., ab exordio sui, postquam a Marcobrio prætor, ut produnt historiae, conditum fuit. De eadem re idem Hincmarus in opus LV Capitulorum, cap. 16, sic ait: « Quod (nempe castellum Laudunense) sicut Entropius antiquus historiographus dicit, auctore Marcobrio prætorque conditum, ab exordio sui in paganismo inter civitates vel provinciales sedes nomen et locum non habuit. »

Olim ab harno habita. Sic MS et originale. J, orno, quomodo legit M lib. I, cap. 20. Harno autem idem est quod hoc anno. Dicitur et *hornus*, a, um, ut fructus horni, poma harna, id est hujus anni.

Licet ad tomum caput inclinet, qui eis non obedit, sed potius porro obvias manus inferens. Sic orig. et J. Phrasis est satis obscura. MS, thomum. Exemplar quo usus est Baronius legit *Thomam*, et putat restituendum *Roman*. Pro porro legit *Petro*. In MS *obvias* legitur. Est autem tomus proprie fragmentum libri abscissum, et pro ipso libro seu volumine imperfecto accipitur.

CAPUT XXIII.

Synodum apud Pistas agendum. Intelligitur concilium Pistense in loco qui Pistis dicitur ad Sequanam fluvium, celebratum anno 863, sub Nicolao primo, quod exstat tom. III Conciliorum in fine prioris partis. Unde supra cap. 21 legitur in omnibus exemplaribus, *ad Pistas in Sequana*; hoc loco MS. *Pestas* legit, sed male. Alio nomine Pisciacum et Pistæ dicitur quasi Pisciatæ, quia solet esse piscina totius Franciæ, ut scribit Sebastianus Rouliard in sua Parthenia sive Historia Ecclesiæ Carnotensis cap. 12, num. 9. Gallice *Poissy*.

Waloni Metensium præsul. Sic MS, sed J, *Wala* quomodo vocat eum Aimoinus lib. V, cap. 41.

CAPUT XXIV.

n Parizincensem parochiam. Sic C in Gallica translatione, pro quo facit quod scribat ad abbatem S. Dionysii juxta Parisios. C. in Latino et J, *Parizincensem*; MS, *Parnacensem*.

CAPUT XXV.

Magenardo præposito. MS, *Agenardo*.

CAPUT XXVI.

Viro illustrissimo Eberado. M, *Ebarardo*; J *Ebrardo* per syncopen.

Rorico Normanno ad fidem Christi converso. Hic Roricus diversus est a Rollone Nordmannorum ductore, de quo Chronicon Cameracense lib. II, c. 29, qui ad fidem est conversus et baptizatus an. 912, ut ibidem adnotavi.

CAPUT XXVII.

Irmintrudi reginæ. Hæc est Caroli Calvi prima uxor, quæ ab aliis scriptoribus Hermentrudis appellatur, quæ defuncta Richildim duxit.

Ut timentes convenientiam, quæ dicimus: Dimitte nobis debita nostra sicut, etc. Convenientiam intelligit pactum seu concordatum, aut juridicam conventionem. Respicit enim ad pactum orationis Dominicæ et ad cap. 13 Regule S. Benedicti, in quo dicitur: « Ut conventi per ipsius orationis sponsein, quæ dicunt: *Dimitte nobis,* » etc.

Quantum periculosum malum, tam ipsa regina, quam emptrix illa subierint. M, Periculum; J, quantum periculi malum, tam ipsa quam imperatrix illa subierint.

CAPUT XXVIII.

Cujusdam fratris Ragamsfredi. Sic M hoc loco et paulo infra. S, *Ragemsfredi*; J, *Ragamsfredi*.

Si vero ipse comes hoc fieri negavit. Sic MS. At J: *Sic vero comes ipse hoc fieri non rogavit.* Sensus esse videtur: Si comes neget se fecisse.

Aut timore alicujus, vel hortamento de ipso presbytero. Sic J. Verum MS, aut timore alicujus impulsu præsumunt inde damnari, vel juramento de ipso, etc.

Malos autem præscivit tantum, non prædestinavit, nec ut perirent sua præscientia compulsi. Sic J. At MS addit duas voculas (ad regnum) hoc modo: *Non prædestinavit ad regnum, nec ut perirent, etc.* Quæ

A sane lectio viliosa est, et pro ea dicendum fuisset, *ad interitum.*

CAPUT XXIX.

De libro edito a se. Qualiter Domini vel sanctorum sint imagines venerandæ. Quod si liber iste exstaret, tum clare constaret quid de hac re senserit Hincmarus. Certe catholice sensisse patet ex ipsius opuse. LV Capitulum contra Hincmarum Laudunensem, cap. 25. Quod vero Matthias Illyricus ex ejusdem operis cap. 20 locum allegat, quo Hincmarus septimam synodum de imaginibus, quæ est Nicæna II, damnare videtur, sciendum textum Hincmari corrupte allegare, pro Constantinopoli substituendo Nicæam. Verba quæ allegat habentur in dialogo quarto Alani c. 18. Item apud Baronium tom.

B IX, anno 794. At videatur integrum opus ipsius Hincmari quod demum anno præcedenti 1615 Parisiis editum est, ubi sine ulla lectionis varietate Constantinopoli legitur. Videatur item Alanus loco jam dicto, et cap. seq. et latissime de his disserens Severinus Binius in notis ad concilium Francofordicæ, tom. III.

CAPUT XXX.

Anno Dominicæ incarnationis 882. Sic omnia exemplaria, et in hac re magis credendum auctori quam Sigeberto et Meyero, qui obiisse scribunt Hincmarum anno 885.

SCHOLIA IN LIBRUM QUARTUM.

CAPUT PRIMUM.

Fulco vir valde nobilis. Alias *Fulco*, quomodo ubique scribit M.

Marino papæ delegans. Hæc est vera lectio, quomodo et infra concorditer legitur, etsi in M recenti manu superaddita sit littera t ut legatur *Martino*, et hunc faciunt Martinum II. Sed legendum *Marinus* Baronius et Binius attestantur, asserentes perperam nominari Martinum secundum.

Pro defensione Frotharii Bituricensis archiepiscopi. Hic fuerat Burdegalensis archiepiscopus, ut patet supra lib. III, c. 21, et infra hoc eodem cap.

Ad quæ illa respondens. Recensentur hoc capite decem et amplius epistolæ Stephani VI papæ, quarum nulla exstat in epistolis decretalibus, vel in omni Conciliorum. Sicut nec ulla exstat Fulconis, uæ hoc capite enumerantur octo vel novem, et plures cap. sequentibus.

Quo, divina vocatione, hominem excedente. Id est mortuo. Sic infra c. 5: « Tunc illis feliciter humana excedentibus. » Sic Chronicon Cameracense lib. III, c. 19: « Baldricus episcopus hominem exivit, » id est mortuus est. Videantur quæ ibidem annotavi.

C *Sed Odonis regis sui consultu.* Hic Odo, filius Roberti ducis, fuit tutor regis Caroli Simplicis, posthumi Ludovici Balbi. Vide scholia infra cap. 5.

Synodum convocare apud Wangionem civitatem. MS, *Vangionem.* Hæc alio nomine Wormatia dicitur a Sigeberto et aliis. Unde Luitprandus in libello de Vita pontificum in Vita Stephani sexti, dicit eum jussisse synodum convocari Wormatiam, et titulo Wormatiensis concilii ponitur tom. III Conciliorum, parte II, anno 890. Verba ejus sic habent: « Hic Herimannum Coloniensem archiepiscopum, et Adalgarium Hamburgensem archiepiscopum, de Brementi Ecclesia contententes, Wormatiam ad synodum venire jussit, ubi Fulconi Remensi Episcopo vice sua commissa, causam eorum examinari mandavit. »

Qui eorum ricaricatione perfuncti disceplinati et deliberandi libertatem possideant. Sic C. At M *vicaricatione*, quod S mutavit in *juriscautione*; J, *vicaricatione*; apud Baronium *vicatione*, in marg. *pro vice*. Eodem sensu in epistola S. Radegundis legitur apud Gregor. Turon., lib. IX Hist. Franc. c. 42, *epistolæ ricaricatione*. Sensus est, Qui ipsorum vicarias operas subeat, sive ut hoc sic loquimur, qui sint

eorum procuratores cum plena potestate rem absolute componendi. Sequitur enim :

Ut nullo ulterius tempore, praecepta finitira sententia, de hac re necessarium sit vertere questionem. Sic legunt C et I; sed J, infinitima. In MS perfecta pro percepta, et M neclere pro vertere, quomodo etiam utrumque apud Baronium legitur.

CAPUT II.

Rodemiam videlicet. Sic J; S, Rodennam; M, Todenmam.

Imperatorem quoque Widonem coronatum eodem anno significans indictione decima. Videlicet anno 892, quamvis statim a morte Caroli Crassi, id est ab anno (juxta Reginonem et Baronium) 888, imperium occupaverit, cum esset dux Spoletanorum, et de eo tota vita sua cum Arnulfo et Berengario duce Forojuliensi cortaverit. Utrumque, scilicet Widonem et Arnulfum, obiisse scribit Baron. anno 899; Sigebertus Widonem anno 901; Arnulfum 902, et Lambertum Widonis filium 905. Verum certius hæc omnia Baronius, qui Lamberti imp. obitum assignat anno 910.

CAPUT III.

Quod si aunderet, apostolicæ sedis sententiam reformidaret. Sic C et J. At MS: Quod si non audiret, apostolicæ, etc. Verum in M recenti manu adjecta est negatio non. Quare non est dubium priorem lectionem veram esse.

Item scribit eidem archiepiscopo (id est Formosus papa Fulconi,) pro Berthario quodam presbytero. Ita MS, C et J; alias Vertario; C. in Gallico, hic et infra, Berchario.

CAPUT IV.

Quæ tunc a Zendeboldo Arnulfi regis filio. J, Zendeboldo, quomodo et C. Sigebertus Zuendealdum nominat. Erat autem filius Arnulfi ex concubina, ut habet idem Sigebertus in Chron. 896, ubi scribit cum a patre factum regem Lothariensium, et ab iis peremptum anno 905, vel, ut Regino, 900.

CAPUT V.

Arnulfo regi Transrhenensi litteras mittens, pro causa regis Karoli quem parvulum adhuc unxerat in regem. Hic Arnulfus erat filius Carlomanni, qui Carlomannus fuit filius Ludovici Germanici. Ille enim Ludovicus filius Ludovici Pii imperatoris dictus Germanicus et Transrhenensis, frater Caroli Calvi, habuit tres filios, Carolomannum, Ludovicum et Carolum Crassum, qui fuit imperator, cui patruo suo in regno potius quam imperio successit Arnulfus. Unde tam a Flodoardo quam ab aliis scriptoribus sæpius rex appellatur quam imperator. Videatur Baron. tom. X, anno 888. Hæc autem quæ sequuntur usque ad illa verba: Item ad eundem regem significans ei de fidelitate, etc., ponit Severinus Binus pro gestis concilii Rhemensis, celebrati anno 892, in quo Carolus Simplex, filius posthumus Ludovici Balbi ex Adelaide, Francorum regni legitimus successor, a Fulcone Rhemensi archiepiscopo unctus, rejecto Odone comite Pari-

sieno, tutore ejusdem Caroli, qui titulum regni Francorum ab obitu Caroli Crassi imperatoris (qui teste Reginone, quem sequitur Baron. anno Domini 888 ex hac vita migravit) tyrannice usurpavit. Sigebertus in Chron. anno 890 scribit Carolum Crassum ab optimatibus repudiatum, et in locum ejus sublimatum prædictum Arnulfum, et Carolum obiisse anno sequenti; addens, eodem anno 890 Francos, neglecto Carolo Ludovici Balbi puero vix decenni, regem sibi præfecisse Odonem filium Roberti ducis. Item in eadem synodo de Balduino comite Flandriæ tractatum est, ut patet ex cap. 6 et 7 sequenti. Sigebertus prædicta refert ad annum 894, quo anno sic ait: « Odone rege per consilium Francorum in Aquitania demorante, Franci puerum Carolum duodennem, Ludovici Balbi filium, in regnum paternum revocant, et Remis a Fulcone archiepiscopo in regem benedici faciunt. » Et anno 899: « Odo rex Francorum moritur, obestans primates ut Carolum in regno reciperent. » Quod pluribus declarat ad eundem annum 899 Meyerus.

Quod Aschericus ipse. Sic CR et J; sed M, Adde-ricus, pro quo S clericus, quomodo in Baronio legitur tom. X, anno 892, et in Papir. Massono.

Filiorum Godfridi. MS Papir. Godfridi. J, Godfridi.

Quatenus tam de me quam etiam de sede Remensi, mercedem dignetur habere. Ita R, MS., exemplar Baronii et J, quod legit de sede, cum alia omittant de, ut sit dictum phrasi Gallica merci, id est veniam et indulgentiam dare, alias legitur memoriam, quomodo vertitur in Gallico.

CAPUT VI.

Frothero archiepiscopo. Sic R et J. At MS, Flothero. Verum illam lectionem præferimus, quia intelligi videtur Frotharius Bituricensis archiepiscopus, de quo supra cap. 1, et lib. III, c. 21, quique in tabulis Democharis etiam Froterius vocatur, et subscripsit synodo Suessionensi habitæ anno 866 et Treassinæ anno 867, ubi modo Frotharius, modo, addita aspiratione, Frotharius nominatur.

Rostagno Arelatensium præsul. Ille sine dubio is est qui supra lib. III, cap. 21, Rothstanus appellatur.

Pleconico archiepiscopo Transmarino. Ille est qui numero nonus decimus in catalogo archiepisc. Cantuariensium vocatur Pleimundus.

Ad tractandum de persione Balduini. Invasere hic Balduinus Flandriæ comes monasterium Bertinense ex donatione Caroli Simplicis, de qua re, ex Folchardo et Joanne Iperio; Molanus in Nat. SS. Belgii die 9 Septembr. et 17 Junii.

Abbatiam quandam in hujus Hetilonis parochia sitam. Intelligit Cisonium in diocesi Tornacensi, de qua supra cap. 4, quæ sita dicitur in parochia Hetilonis episcopi Noviomensis, quia, ut ad cap. 5 libri I adnotavimus, Tornacensis et Noviomensis Ecclesia sexcentis annis unitæ fuerunt.

Quod impetratum a Romana detulerat urbe. S. Eve-

rardus marchio, ut est supra cap. 1 hujus libri, A corpus S. Calixti papæ et martyr a Romana sede inpetravit, sed fieri potuit ut demum filius ipsius Rodulfus, de quo hic est sermo, inde detulerit. Scribunt tamen Jacobus Meyerus in Annal. Flandriæ, et Joannes Molanus in Natal. SS. Belgii die 14 Octobris, beati Calixti reliquias Gisonium allatas per Everardum loci fundatorem anno 854. Addit Molanus eas Remis esse, quo delatas fuisse scribitur infra cap. 8; in epitaphio autem feretri Gisonium delatas legitur anno 855. Quare falli videtur Sigebertus, vel quisquis hoc Sigeberto adjecit anno 884: « Hoc tempore Rodulfus quidam corpus sancti Calixti papæ et martyr a Romana urbe in Franciam transfert. »

Premissi Otfredi. Sic nominatur infra c. 41 in omnibus exemplaribus, et in tabulis Democharis, atque in Chronico Cameracensi lib. 1. c. 64. Supra tamen hoc cap. MS legit *Et fredus; J, Otfredus.*

Auxilium sibi veniæ flagitantes ab ipsa. J omittit *veniæ; forte legen lum venire.*

CAPUT VII.

Ex synodo Remis habita Dominicæ incarnationis anno 892 arguit eum. Hæc est synodus Remensis in qua Carolus Simplex filius Ludovici Balbi in regem Francorum unctus est, de quo supra notavi ad cap. 4.

CAPUT VIII.

Ab ecclesia tituli S. Agricolæ. Hæc hodie est S. Nicasii.

CAPUT IX.

Hi scilicet, Gibrianus, Helanus, etc. Sic MS. Verum Helanus in M alia manu additus est, cum esset omissus. At C in Latino et Gallico, et J pro eo legunt *Tesanus*. Utriusque meminit Joannes Molanus in additione ad Usuardum. Illius 8 Maii his verbis: « Remis depositio sancti Gibriani confessoris, in ecclesia sancti Remigii quiescentis. » Hujus, 7 Octobris: « In pago Remensi, vico qui vocatur Buxiolus, depositio sancti Helani presbyteri et confessoris. » Eundem S. Helanum habet hoc die Petrus Galesinius in suo Martyrologio, ex tabulis sanctorum Ecclesiæ Remensis, et utrobique sine ulla varietate Helanus appellatus, sicut et in Natal. SS. Belgii Molani die 3 Decembris, ubi distincte recenset Helanum, Tresanum Germanum, et Veranum. De ætate horum sanctorum hæc scribit Sigebertus in Chron. anno 509: Gibrianus Scotus cum fratribus et sororibus in Galliam peregrinatus, urbem Remensem vita et morte sua illustrat. »

Francla. Sic CR; sed MS, *Franda, J, Franda.*

CAPUT X.

De historia interemptionis seu martyrii Fulconis videatur Molanus in Natalibus SS. Belgii 17 Junii, ex chronicis Bertinensium. Fuit occisus anno 900, ut ibidem dicitur, et consentiunt Sigebertus, Jacobus Guisius, Meyerus, Baronius in Annalibus, et alii, Idque ex eo probatur quia, ut patuit supra in fine

libri tertii, Hincmarus obiit anno 882, et Fulco sedit annis 17, tribus mensibus, et decem diebus, ut habet hoc loco epitaphium. Quare fallitur Nicolaus Chesneau dum in Gallica sua editione notat in margine eum obiisse anno 903. Idem probatur ex c. 17 infra. Nam cum successor ejus Herivaens, ut est in Chronico auctoris, obierit anno 922, die 2 Julii, et se'erit, ut ibidem dicitur, annis 22 demptis diebus 4, portet eum ordinatum fuisse die 6 Julii anno 900.

Explorantesque quomodo a metatu: no ad regis colloquium, etc. Sic omnia exemplaria. Sensus est, quomodo a loco in quo metari solet, vel ex hospitio suo, proficisci soleret. Unde dicitur infra: *Cæteri qui superfuere his qui ad hospitalia remanserant, etc.* Utiliter eadem voce *metatus* infra c. 15, ubi significari hospitium ex eo patet, quia quod ibi dicit: *Ad metatum suum deduxit*, in Chronico suo dicit: *Duxit eum ad hospitium sua.* Item eadem voce usus est supra lib. 1, c. 20, et lib. II, c. 3, ubi vide scholion. Quare non recte, reclanantibus omnibus exemplaribus, S vult corrigi: *Quot in comitatu suo.* Voce *metatus* utiliter frequenter Gregor. Turon. in Hist. Francorum, ut lib. III, cap. 8, *ad metatum regressis*; c. 15, *in metatu ejus*; lib. V, c. 15. *Recedente vero rege ad metatum suum*; item ibidem cap. 39; lib. VII, cap. 29, bis; lib. VIII, cap. 2, *ad metatum nostrum advenit*. Quod postea dicit, *in mansione mea*, id est domicilio, etc.

CAPUT XII.

Et sancti Remigii benedictione recepit. Hæc enim tributum est meritis S. Remigii, quod is qui corporis ejus translationem honoraverat, non amitteret quod ei furto fuerat ablatum.

CAPUT XIV.

Conventus denique synodales sæpe cum corpiscopis suæ dioceseos habuit. Nominatim duos, unum anno 909, sub Sergio III papa in pago Successionico apud Trosleiam, de quo infra c. 16, ubi MS legunt *Trosleium*, et omnia exemplar. c. 19 et 21. Utroque enim nomine locus appellatus invenitur, ut illa appellatio sit integra, hæc per abbreviationem, sicut Herivaens. Hujus acta summam ex Baronio habentur tom. III Conciliorum, parte II. Alterum anno 921, de quo auctor noster in suo Chronico, et Severinus Binius post synodum ibidem celebratam sub Sculfo, de qua infra c. 19.

Post bellum quod Robertus comes contra eos Carnotenus gessit. Sic omnia exemplaria, quod Gallice recte vertit *vers Chartres*, id est, versus Carnotum. Unde S. Carnotenus mutavit in Carnototenus. Quomodo autem Rollo dux Normannorum Carnotum obsidens, miraculose ab urbe repulsus fuerit, sub annum Domini 908 per camisiam seu interulam B. Mariæ virginis latè describit idiomate Gallico Sebastianus Roulliard in sua Historia Ecclesiæ Carnotensis cap. 7, num. 5.

Fidem Christi suscipere receperunt. Ita C et J.

Sed MS. Baron., Papir. et auctor ipse in Chron., A ut est infra c. 26. Obiit autem xviii Kal. Junii, atque ita regnavit annos 12. Quod conforme est Roberto Gaguino, Paulo Emilio et aliis multis. De hoc ita scribit lib. II Annalium Papirius in Carolo Simplicio:

Insuper etiam Romanum pontificem super ejusmodi negotio consulere studuit. Ad cuius consulta, etc. Rescriptum Joannis IX papae ad Heriveum archiepiscopum de iis quae circa Nordmannorum conversionem facienda forent exstat apud Baron. tom. X, anno 905, et tom. III Concil., partem II.

CAPUT XV.

Sequenti vero anno, etc. Deinceps annorum numerus, quem adieci, sumptus est ex Chronico nostri Flodoardi, quod Pithæus edidit inter duodecim auctores coetaneos.

Propter Haganonem consiliarium suum. « Ita J et C in Latino et Gallico. M vero, Hagonem, ex quo S fecit Hugonem. Sed eam quam retinimus lectionem veram esse constat ex auctore in dicto Chronico, ubi constanter ita legit multis locis. Aliam causam derelicti Caroli regis indicat Sigebertus in Chron. anno 920, his verbis: Robertus dux frater Odonis regis, appetens regnum Francorum contra Carolum, inquietabat Franciam, ejusque instinctu omnes pene primores Franciæ adversabantur Carolo. »

CAPUT XVI.

De Erlebaldis comitis excommunicatione. Ita perpetuo legit J. Alioqui varia est lectio etiam in eodem exemplari. MS in titulo legit Heriboldi, mox in textu M Herlebaldu, et postea Erbealdus; S, Heribaldus. Legitur et Erbealdus, Ereboldus, et Erleboldus. Ex fine autem capituli nota eum absolutum fuisse ab excommunicatione post mortem.

CAPUT XVII.

Tertia die scilicet postquam Robertus rex factus fuerat. Factus erat rex die ultima Junii 922. Hic Robertus, frater Odonis regis, eodem anno, ut scribit Odorannus, et Sigebertus, auxilio Lothariensium, apud Suessionem interfectus est. Sed magis auctori nostro res sui temporis scribenti credendum, qui anno seq. 923 interfectum scribit in suo Chronico.

CAPUT XIX.

Vitam finisse. Obiit Seulfus anno 925, expletis in episcopatu annis tribus et diebus quinque. Ita auctor in Chronico. Cui conforme est quod de eo legitur infra cap. 55.

CAPUT XX.

Rodulfus igitur rex. De hoc Rodulfo scribit Meyerus anno 890. Eodem anno Burgundiones, Rodulpho, Ricardi ducis sui filio, diadema imposuerunt, regemque sibi consalutaverunt. Hic igitur Rodulfus, filius Richardi marchionis praefecti Burgundiæ, erat rex Burgundiæ, quem Franci, occiso in prælio Roberto rege, socero ipsius, anno 925, nolentes redire ad Carolum Simplicem, sibi regem elegerunt, rexitque regnum Franciæ per duos annos, ut scribit Sigebertus, dicto Carolo in custodia apud Peronam detento. Verum ex cap. sequentibus constat eum regnasse in Francia usque ad annum 936, quo obiit,

ut est infra c. 26. Obiit autem xviii Kal. Junii, atque ita regnavit annos 12. Quod conforme est Roberto Gaguino, Paulo Emilio et aliis multis. De hoc ita scribit lib. II Annalium Papirius in Carolo Simplicio: « Rodolphus Richardi filius in matrimonio habebat Emmam Roberti filiam, et Heribertus aliam ejus filiam duxerat, socer generique et Hugo filius, auctoritate et gratia atque opibus multum poterant. »

CAPUT XXI.

Heribertus Karolum de custodia, in qua eum detinebat, ejecit. Dolo enim Heriberti captus fuerat anno 925, post occisum Robertum, et liberatus e carcere anno 927, sed anno sequenti iterum in custodiam redactus, in qua obiit anno 929. Haec ex auctore in Chronico. Habet his conformia Sigebertus, sed fallitur in tempore, dum scribit anno 924 eum in custodiam Peronæ a comite Heriberto detrusum ob necem Roberti ducis ab eo perempti. Et anno 926: « Carolus rex Francorum sub custodia Heriberti exsul et martyr moritur. » Similiter in tempore fallitur, dum scribit anno 928 Ludovicum filium Caroli in Franciam esse reversum, cum id demum factum sit anno 936, post obitum Rodulfi regis Burgundiæ.

CAPUT XXIII.

Nec non et Arnaldo. Sic J; alia, Arnaldo. Similiter in sequentibus nunc Artoldus, quomodo saepius C et J, nunc Artaldus, quomodo frequentius MS legunt. Item Sigeboldus et Sigebaldus, etc.; et infra c. 55, Dero'dus et Deraldus.

CAPUT XXIV.

De ordinatione domni Artoldi episcopi. Haec facta est anno 951, et obiit anno 961, pridie Kal. Octobris, ut habet auctor in Chronico, atque ita constat 51 annis Ecclesiam gubernasse.

CAPUT XXV.

Synodus septem episcoporum apud S. Macram. M, Magram; S, Machram. In tom. III Concil. ponitur anno 955, sub nomine concilii Remensis, cum sit pagus quidam ejusdem diocesis, alio nomine Fismes dictus, ut adnotavit Nicolaus Cheneau. De passione autem S. Macræ virginis habes infra c. 51.

CAPUT XXVI.

Ludovico Karoli filio, quem rex Alstanus arunculus ipsius nutrebat. R, Alstanus; J, Astranus. In catalogo regum Angliæ apud Joannem Carionem Adelstanus nominatur; Meyerus Atelstanum vocat. Est autem hic Ludovicus Caroli Simplicis filius, dictus Transmarinus, quia trans mare apud regem Angliæ fuerat enutritus, eo quod matrem haberet filiam regis Anglorum.

Quod pater ejus (scilicet Carolus Simplex) S. Remigio tradiderat. Id est monasterio S. Remigii, ut patet ex verbis sequentibus. Sic et infra cap. seq. et alibi accipitur.

CAPUT XXVIII.

Hugo princeps, filius Roberti. Hic infra c. 55 et alibi vocatur Hugo comes, qui dictus est Hugo Ma

gnus, comes Parisiensis, et dux Aquitanie, filius A Roberti Andegavensis et Parisiensis comitis, qui in regem fuerat electus, de quo supra cap. 17. Vocatur idem Hugo dux Francorum, qui Ludovico regi Francorum, filio Caroli Simplicis, rebellavit, obiit autem anno 956. Hic ex uxore Aurea, quæ filia erat Henrici I Aucupis, et soror Othonis primi imperatoris, quam alii Havidem nominant, genuit Hugonem Capetum, postmodum Franciæ regem, qui exstincta stirpe Caroli Magni, regnum Francorum obtinuit. Historia describitur apud Aimoinum lib. v De gestis Francorum, c. 44 et 45. Erat autem dictus Robertus frater Odonis regis, uxorem habens sororem Heriberti potentissimi, comitis Aquitanie et Veromandie, de quo hic est frequens mentio. Unde Sigebertus in Chronico anno 949, Hugonem Heriberti filium vocat nepotem Hugonis Magni, sicuti et auctor noster in Chronico 943.

Mihi quoque ecclesiam Colmisiaci vici abstulit. In Chronico suo, anno 940, ait: *Ecclesiam quam regbam in Culmisiaco.* Unde constat eum aliquando rectorem seu pastorem fuisse loci illius, cujus frequenter meminit in hac Historia. Varie autem hoc nomen scribitur, ut adnotavimus ad lib. I, c. 12

CAPUT XXX.

Altimontem castrum occupant. Sic integre scribitur: at R et J plerumque *Almontem* legunt, tam supra quam infra.

Postea cæteri quoque filii Heriberti comitis recipiuntur a rege. Papirius Massonus lib. II Annal. Francor. de isto Heriberto comite sic scribit: « Libereros reliquit Heribertum, Hugonem illegitimum Remorum pontificem, Odonem, Adelbertum, et filiam unicam Arnulphi Flandri uxorem. »

Amblicum castrum cepit. Ita J; C, *Amblecum*; MS, *Amblicum*; Gallice, *Ambli*.

CAPUT XXXI.

Ut filium ipsum, et filium fratris sui suscipiens idem præsul. Ita C, in Gallico et Latino et J; sed aliud exemplar, et MS, et auctor in Chronico, ut *filium hominis ipsius*, etc.

CAPUT XXXII.

Monasterii S. Benedicti abbatem. Sic omnia exemplaria. Quare non recte S scripsit S. Remigii pro Benedicti. Ut autem adnotavit Nicolaus Chesneau, intelligit abbatem S. Benedicti ad Ligerim in diocesi Aurelianensi.

Regina Gerberga nuper ad Othonem regem fratrem suum legationem direxerat. Hæc Gerberga sorori Othonis primi imperatoris sive regis (sic enim sæpe ab historicis nominatur, quod benedictionem imperialem non acceperat, sicuti nec Henricus Auceps pater ipsius), hæc, inquam, Gerberga fuerat uxor Gissemberti ducis Lotharingie, quo interfecto, eam duxit uxorem Ludovicus rex Francorum, ut scribit Sigebertus in Chronico, anno 943.

CAPUT XXXIII.

hemensem cum Hugone præsule, quasi mox capturus, aggreditur urbem. MS post dictionem præ-

PATROL. CXXXV.

sule addunt, et *Theobaldus quidam*, quod abest a cæteris et a Chronico, nec videtur illud admittere orationis constructio.

Defuncto Deraldo Ambianensium præsule Teibaldus quidam. Sic C et R; sed MS vitiose, *Derordo*. J et C in Gal. *Deroldo*, quomodo et infra bis c. 35, conformiter in omnibus exemplaribus. Pro *Teibaldo* M habet *Theobaldus*, ex quo S fecit *Theobaldus*, quomodo MS legit c. 37. In tabulis Democharis legitur, *Deraldus*, quem sequitur Raimboldus, postea *Theobudus*. Auctor in Chronico *Deroldum* et *Teibaldum* legit.

CAPUT XXXIV.

Præsentem quoque Brunone abbate, regis Othonis fratre. Ita etiam auctor in Chronico, C legit *Brimone*, et Gallice vertit *Brimon*, quomodo etiam legi potest in M; sed infra c. 35 apertissime legitur *Brunone*, quamvis et ibi in Gallico vertatur *Brimen*. Verum placet alia lectio, quia de eo omnino loqui videtur, qui paulo post hæc tempora factus est archiepiscopus Coloniensis, succedens Wicfredo, anno 953, ut habet auctor in Chronico, et Sigebertus: qui ab omnibus Bruno appellatur, fuitque frater Othonis primi imp., Henrici Aucupis imp. filius.

Missis quoque duobus ad eum deducendum episcopis. Videlicet Adalberone et Gossino, ut cap. sequenti dicitur in libello Artoidi, et exprimit auctor in Chronico.

Ex diocesi Trevirensi atque Remensi. Sensus est, fuisse in illa synodo Mosomensi utriusque diocesis episcopos, quod C in Gallico non est assecutus. Nam auctor ipse in Chronico ita scribit: « Anno 948, synodus prædicta celebratur in ecclesia S. Petri ante prospectum castri Mosomi a domino Rotherio cæterisque Treverensis dioceseos episcopis, et ali- quibus Remensis. »

Capitulum 19 Carthaginensis concilii de accusatore. Videtur intelligi capitulum 9 et 10 concilii tertii Carthaginensis. Pro quo facit quod infra c. 33 legatur *nonum decimum*, ubi facile omitti potuit conjunctio et.

CAPUT XXXV.

De synodo apud Engulenheim congregata. Habita est VII Idus Junii 948, in ecclesia B. Remigii honore dicata, ut est in Chronico auctoris, ubi etiam recenset nomina eorum qui interfecerunt num. 31. Regino lib. II Chronicorum scribit interfuisse episcopos 34. Tom. III Concil., parte II, subscripti leguntur 31.

Denique postquam domina nostra regina Laudunum, propter absolutionem domni regis reliquerat. Sensus patet ex iis que dixit auctor supra c. 32. Hugo enim princeps, dictus Magnus, ipsum regem Ludovicum tenebat sub custodia, ipsaque regina Gerberga eidem Hugoni Laudunum reddiderat, ut reciperet Ludovicum regem. Neque enim aliter absolutio, id est liberatio ejus, potuit obtineri, ut ait in Chronico 948.

Post quarum litterarum recitationem, etc. Sequentia omnia usque ad finem capituli, et duo capitula sequentia, etiam quoddam verba, eadem sunt in Chronico, anno jam dicto.

Lectis capitulis de hujuscemodi calumniatoribus. Intelligere videtur capitula concilii Carthaginensis vel Capitula Caroli Magni et Ludovici Pii, in quibus tamen hoc non reperi.

Artaldo vero præsuli, qui omnibus se synodis præsentem exhiberat. Multæ enim synodi pro hac causa congregatæ fuerunt, ut patet partim ex superioribus, partim ex Chronico auctoris, et tom. III Concil., parte II, videlicet Viridunensis, anno 947; Mosomensis, 948, Iduus Januarii; Engelenheimensis, 848, septimo Idus Junii, de qua hoc cap., quæ cæteris fuit celebrior; postremo Romana, 949, in qua Agapitus papa II damnationem Hugonis episcopi apud Engelenheim factam confirmavit.

Cæteris quoque diebus synodi tractata sunt quedam necessaria de incestis conjugii, etc. Hæc videre est in actis et canonibus decem hujus concilii, quæ, edita ab Henrico Canisio, adjecta sunt ad finem partis II tom. III Concil. per Severinum Binius. Deest tamen ibidem canon de incestis conjugii.

CAPUT XXXVI.

Fere quadringentos homines interfecerint. Ita C in Gallico et Latino, et J. Verum MS quadraginta quomodo legit auctor in Chronico ad annum 948 quo hæc gesta sunt.

Winefredo Morinensi. Ita MS hoc loco, sed infra Huicfredus. C in Gallico utrobique Winefrede, sed in Latino Wifredus, sicut et J. In Chronico auctoris duplex quoque lectio est, Vincfredus et Wicfredus. In Chronico ms. Moriensi Wyefridus appellatur. Integra dictio videtur esse Winefredus, ex qua per contractionem factum est Vincfredus et Wicfredus. Quo posteriore nomine vivebat eodem tempore Colonensis archiepiscopus, qui et Wicfridus nominatur infra cap. 42, ubi M legit Hincfridum, quod S mutavit in Huicfridum.

CAPUT XXXVII.

Insistente præcipue Luitdolfo capellano regis Othonis. Hæc vera et integra lectio omnium exemplarium, sed infra variant. Nam C, Lindulfus; M, Ludulfus. In Chronico Luidulfus et Landulfus. Est autem sermo de Othone I ejus nominis imperatore, qui et Otto Magnus dictus est, propter celebres bellorum ejus victorias, ut ait Lupoldus Bebenbergius lib. De zelo veterum principum Germaniæ, cap. 2. C infra Odonis legit. Nam interdum promiscuo pro eodem usurpantur Otho, Otho, Odo, Ado, et Udo.

Nomine Adelonus. Ita C et J, sed MS, Adelonius. In Chronico Adelonius, Gallice vertitur Adoloin. Acta synodi Ingelheimensis, de qua supra c. 35, et Trevirensis, de qua hoc cap. et præcedenti, approbavit Agapitus papa II, habito Romæ concilio ad S. Petrum, confirmans damnationem Hugonis episcopi et excommunicationem Hugonis principis donec

Ludovico regi satisfaciat, ut testatur auctor in Chronico anno 949. Quod Chronicon ulterius extenditur quam hæc historia. Pertingit enim usque ad annum 966. Porro Artaldus obiit anno 961, pridie Kalendas Octobris, ut est in eodem Chronico, et sequenti anno successit ei Odalricus.

CAPUT XXXVIII

In honore Mariæ vel S. Petri construxisse traditur. S recte notat in margine vel poni pro et. Quod et aliis quibusdam locis contingit, præsertim in summarii capitulum.

CAPUT XXXIX.

De sancto Balderico abbate. De hoc Joannes Molanus in additionibus ad Usuardum, die 16 Octobris: « In monte Falconis, beatissimi Baldrici confessoris, cujus vita crebris miraculis declaratur. » De eodem Arnoldus Wion lib. III Ligni Vitæ in Martyrologio suo monastico, ad eundem diem, et Joannes Trithemius De viris illustribus ordinis S. Benedicti, lib. III, c. 152.

CAPUT XLI.

De villa Waslicia. Sic R, M et J, quæ videtur vera lectio, pro quo S Vassicia; C autem, Wasticia. In Gallico autem hoc loco utrumque ponitur, Walstice ou Valliche; sed infra semper Walstice.

De sede scilicet urbis Viridunensis S. Vitonus et S. Agericus. Uterque fuit episcopus illius sedis, illo octavus, hic decimus in tabulis Democharis. De illis enim sic habet: « 8 S. Videnus, seu Vitonus, eligitur 502 in concilio Aurelianensi primo, tempore Clodovei; 10 S. Agericus eligitur 554. » Videndus de his Richardus de Wassebourg archidiaconus Viridunensis lib. II Antiquitatum Gallicæ Belgicæ, quod opus Gallicæ conscripsit, qua lingua nominantur Saint-Venne, et Saint-Agry.

Et sanctus Roduicus de Wassoio C, Rodincus de Vassoio.

Pro villa Gerlanimonte, super Mosellam conjacente. Sic R, C et J; sed MS, Gelani, quomodo et cap. sequenti, tum in titulo tum in textu, legitur etiam in C; sed M ibi Gelani; C et S Gellani.

Ad quam villam dum sancienti sibi causa. Sic C et J, at MS faciendi. Gallice vertitur, causa accipiendi possessionem, quod Gallicè dicimus, saisir et saisine, id est possessio. Quod recte Latine dixerit sancire, id est confirmare, quia possessio confirmat rem acquisitam.

CAPUT XLIV.

Sanctarum Bonæ ac Dodæ. Agit de his Joannes Molanus in additionibus ad Usuardum die 24 Aprilis his verbis: « Remis civitate, sanctorum Bonæ et Dodæ. » Ex quo, ut apparet, Baronius transcripsit in Romanum Martyrologium ad eundem diem. De hisdem Petrus Galesinius, Felix et Arnoldus Wion in suis Martyrologiis, omnes in eo corrigendi, quod legant Bona pro Bova. Nam hanc esse veram lectionem omnia nostra probant exemplaria, tam supra cap. 38 quam hoc cap. Sic et superius c. 20 legi-

mus Bovonem Catalaunicensem episcopum, quod A non recte S mutavit in *Bavonem*, et C in *Bononem*. Adde quod hæc eadem sancta lib. II, c. 10, *Boba* nominatur in omnibus exemplaribus. Solet autem b in v mutari, aut contra, ut *Bibiana*, *Viviana*, *Jobita*, *Jovita*.

CAPP. XLVI et XLVII.

De domno Gunthero et ipsius uxore Berta. Variè scribitur hoc nomen in exemplaribus, sed hæc frequentior est, vel per o *Gontbertus*. Integra pronuntiatio est *Gondebertus*, quomodo legitur supra lib. I, cap. 4, in fine, vel *Gundebertus* ut lib. II, c. 10. Hic vero fere *Guntbertus* vel *Gontbertus*, sed MS in titulo cap. 47, *Gombertus*, quo nomine exstat Vita ipsius historia in Vita Sanctorum Gallice editis per Parisienses die 29 Aprilis, ubi narratur fuisse frater Nivardi Remensis episcopi, quod jam dicto cap. 10 testatur etiam Flodoardus. Idem autem videtur esse de quo Molanus in additionibus ad Usuardum 25 Novembris: « In territorio Remensi, sancti Goberti confessoris. » Sed obstat quod S. Gontbertus martyr obierit, sicut et S. Berta. De qua Sigebertus in Chron. anno 661. « Bertha martyr et abbatisa sanctitate claret in Gallia. » Exstat ejus Vita in Vita SS. Gallice editis a doctoribus, Paris. ad diem 4 Maii.

CAPUT XLVIII.

De duabus ecclesiis sancti Hilarii Remis. Hæc est communis et frequentior lectio; sed M hoc loco *Hillari*, et in indice capitulorum *Hilari*. Quomodo Baronius Romanum pontificem S. Leonis Magni C successorem, Hilariū vocat, qui frequentius Hilarius nominatur.

Quod vocaretur *Merolitanus*. S. Merolitanus Scotus nunc Rhemis in ecclesia S. Symphoriani quiescit.

APUT XLIX.

Ejus labuntur humo intranea. Id est intestina, quo modo legit MS Gallice, *entrailles*, C; *humi*, sed altera lectio verior, ut dictum sit *humo*, pro in humo. Hæc autem pœna adulteræ constituta est a Deo Num. v.

CAPUT L.

Compositionem fisco debitam, quam illi fredum vocant, a se fuisse reis indultam. Restitui *fredum* pro *fretum*, etsi hoc etiam modo legatur in excuso D Gregorio Turonensi, cujus allegatur locus, sed et in multis aliis corrigendus, ut patebit, si quis ea quæ hic refert Flodoardus, conferat cum loco ejusdem Gregorii. Certe Pithæus in Glossario Capitulorum, verbo *Freda*, et Jacobus du Breul in adnotat. ad cap. 47 lib. v Aimoini, citantes eundem Gregorii

locum, *fredum* legunt. Similiter semper numero plurali legitur *freda* in variis diplomatibus quæ exstant in Chronico Cameracensi lib. I, c. 57, 62, 76 et 107, et in litteris foundationis prioratus S. Martini a Campis apud Parisios, datis anno 1060, ab Henrico I Francorum rege, in *fredis*. Exstant in Martinianis. In epitomè tamen constitutionum Caroli Magni *freta* pro *freda* legitur, in eo capitulo quod in libris Capitulorum a Pithæo editis est tricesimus libri III, ubi dicitur « excepta *freta* quæ in lege Salica conscripta est. » Ad quem locum Vitus Amerpachius: « *Freta* est, quam aliqui *fre.lam* et *fredum* vocant illa sæcula, » etc. Sed cum exemplar ex quo impressæ sunt istæ constitutiones valde fuerit incorrectum, vix dubium quin sit error librarii. Quid autem sit *fredum* hic indicatur, estque dictio Teutonice originis pacem significans, quam Germani dicunt, *fred* et *frid*, et nos Teutones *vrede*. *Fredas* legitur tum alibi, tum in privilegio Caroli Calvi, quod exstat in Promptuario Tricassino, fol. 84.

CAPUT LI.

Beata Macra virgo sub Rictiovaro præfecto. Sic legitur in C et J hoc loco et in MS, cap. seq., ut sit una dictio. At MS hoc loco *Rictio Varo* separatis dictionibus, quod magis probat Baronius in notis ad Rom. Martyrologium 6 Januarii. Quo die agit de hac virgine etiam Usuardus. Porro Rictiovarus sævissimus fuit Galliarum præfectus seu præses sub Diocletiano et Maximiano, sub annum Domini 300. Martyres sub eo passos complures recenset Baron. tom. II Annal., anno 303, ubi miserandum ejus quoque refert interitum.

CAPUT LII.

De sanctis Rufino et Valerio martyribus. De his Baronius, Usuardus et alii in Martyrologiis, die 14 Junii.

CAPUT LIII.

Subito cernuatus cecidit. Hæc est vera lectio, quam habent C et J. Sed quia non intellecta, idcirco in aliis exemplaribus est mutata. Unum enim legit *cernatiis*. In M legebatur *conternatiis*, at recenti manu correctum *conternatus*, quomodo scripsit S. Est autem *cernuus*, id est, in partem anteriorem inclinatus, vel in caput ruens. Hinc ad illud Virgilii *Æneid.* x :

Erectoque incumbit cernuus arvo.

Ait Servius: « Cernuus equus dicitur, qui cædit in faciem, quasi in eam partem quam cernimus. » Hinc et illud in hymno Ecclesiæ :

Tantum ergo sacramentum
Veneremur cernui.

VOCUM OBSCURARUM AUT BARBARARUM

EXPLICATIO ORDINE ALPHABETICO,

Quæ in his quatuor libris Flodoardi continentur, sive sint ipsius, sive aliorum, quorum testimonio vel epistolæ interseruntur. Quæ non sunt auctoris, iis præponitur asteriscus.

A

Abinde, pro inde, id est ab eo tempore, vel ab eo loco. Utraque enim significatione utitur.

* *Acetabulum*, lib. 1, cap. 18, in testamento S. Remigii. Accipi videtur ut Num. vii, in Hebræo est *scutella*. Nomenclator Adriani Junii recenset inter mensuras liquorum, et capere dicit cyathum unum et dimidium.

Aquivocus, ejusdem nominis. Vide indicem nostrum vocum obscurarum in Chronico Cameracensi.

Alodis, idem quod alodium. Vide jam dictum indicem, et Glossarium Petri Pithæi in Capitularia, verbo *Alode*.

* *Amphibalum*. Vide scholia in cap. 18 lib. 1.
Atrium, cœmeterium. Gall. *l'âtre*.

B

* *Beneficiare*, in beneficium dare.

Blattea, purpurea. Vide scholia ad cap. 15 lib. 1.

Brandem, lib. 1, cap. 20 et 21, pannus sericus, seu linteum, quo sanctorum corpora seu reliquie involvuntur; vel etiam quod aliunde allatum eorum reliquias contigisset, ut hodie fieri solet. Vide scholia ad cap. 21 lib. 1.

* *Breviculus*, lib. iii, c. 22, scheda seu schedula, a brevi, forma diminutiva, deductum. Sic est in Operibus S. Augustini tom. VII *Breviculus Collationum cum Donatistis*, id est (ut Augustinus alio nomine vocat ibidem, et epist. 158) Breviarium et breviatio, seu compendium. Sic juxta Alciatum et alios lib. vii Codicis, titulus 44 est de *Sententiis ex breviculo* (pro quo vulgo legitur *periculo*) *recitandis*. Ad quem locum Christophorus Hegendorphinus in exegesi titulum Codicis ita scribit: « Illic titulus corrupte legitur. Nam pro *periculo breviculo* legi debet: siquidem hic tractatur quomodo sententiæ ex scripto recitati debeant. *Breviculus* vero est vox diminutiva a brevi, hoc est ab schedula, scriptura dictaceoque. »

C

* *Cabuta*, seu Cambuta. Vide scholia ad cap. 18 lib. 1. Quibus addo pedum pastorale S. Burchardi, primi Herbigopolensis episcopi, fuisse virgam sambuceam, ut est in Vita ipsius lib. ii, c. 1, tom. V Surii.

Caraxatum, lib. 1, c. 9, scriptum. Item caraxare, caraxatura, et caraxatores, seu potius per aspirationem charaxatum, etc. Vide scholia ibidem ad c. 18.

Cellerarius, lib. 1, c. 12, vel ut J. C. *cellarius*, idem qui cellerarius, quomodo mutavit S.; quomodo etiam nunc in Hincmaro legitur, minister cellæ, seu promus, aut promus condus. Vide indicem vocum obscurarum ad Thomam Cantipratanum.

Cernuatus, cernuus. Vide scholia ad capit. lib. iv.
Comes, nomen officii lib. ii, c. 18, et alibi. Hi enim comites cum missis dominicis judicia exercebant per singulas provincias, ut patet ex eodem cap. et ex capitulis Caroli Magni. Vide scholia ad idem cap.

A *Conjectus*, vel *um*, genus tribut. Vide scholia ad c. 19 lib. iii.

Consuerant, pro consueverant lib. 1, c. 12.

* *Consultus*, us, consultatio, consilium. Vide scholia ad cap. 4 lib. iii.

Cors, *cortis*, pro aula regia. Gall. *Cour*, lib. iii, cap. 13, bis in litteris Hincmari: aliquando pro curie, ut lib. 1, c. 17, et lib. ii, c. 6.

Curs, *curtis*, id est villa. Capitula Caroli Magni, lib. iii, c. 19: « *Curtis nostræ remanent deserte.* » Vide indicem vocum obs. ad Chron. Cameracense.

D

Decania, decanatus, lib. iii, cap. 25, sicut canonici pro canonicatu.

Decubavit, pro decubuit, lib. 1, cap. 8.

Depactum, pro pactum sive conventum.

* *Diaconia*. Vide scholia ad cap. 18 lib. 1.

Domnus, pro domino. Vide notas ad Chron. Cameracens. lib. 1, cap. 27.

E

Emovere, pro movere, aut dimovere lib. iv, cap. 40, Gallice *émouvoir*.

* *Episcopium*, episcopatus. Vide indicem vocum obs. ad Chron. Cam.

Esoz, *esocis*, genus piscis, lib. ii, cap. 8, ubi vide scholia.

Eulogiæ. Vide scholia ad cap. 11 lib. ii.

Exinde, pro inde, id est ab eo loco, vel tempore, Utitur Fortunatus in Vita S. Medardi.

F

Fiscalini, a fisco dicti, lib. 1, cap. 20, qui villas regii fisci tenebant: *Fiscalini* servi leguntur in Aimoino lib. iii; De gestis Francor., cap. 42 et 55, lib. iii Capitulum c. 16, *Fiscalini* regii leguntur, et in epitome Constitut. Caroli Magni, lege 2 Ripuarum: « *Homo regius, id est fiscalinus.* » Vide Pithæi Glossarium.

C *Flasco*, lib. 1, cap. 15, genus vasis, Gall. *un flacon*. Utitur voce flaconis B. Gregorius lib. ii Dialog., c. 18.

Francisca, lib. 1, cap. 13, bipennis, quomodo Hincmarus habet in Vita S. Remigii, et ipse Flodoardus etiam jam dicto cap. Sic et Gregorius Turon. lib. ii Hist. Francorum, cap. 27, eandem describens historiam, bipennem et securum nominat. Aimoinus lib. i De gestis Franc., cap. 12: « *Et extensa manu franciscam ejus terræ deiecit, quæ spata dicitur.* »

* *Fredum*. Vide scholia ad caput 50 lib. iv, et notas ad cap. 37 lib. i Chron. Cameracensis.

Frigoriticus, lib. ii, c. 14 et lib. iv, c. 44, febricitans, frigidum morbo laborans. Utitur eadem voce Fortunatus lib. i Vitæ S. Radegundis, capite 10, quæ exstat apud Surium tom. IV, die 13 Augusti, ubi legitur *frigoreticus*, et in margine notavit Surius: *Frigoreticus, pro febricitans* e. Gregorius Turonensis lib. v Historiarum Francorum c. 10. « *Frigoriticis pustulis laborantibus.* » Idem De gloria confessorum, capite 64: « *Frigoritici cæterique infirmi sanantur.* » Plura vide in indic. vocum obscur. in Chron. Camerac.

G

Glaucoma, æ, lib. cap. 24. Utitur Plautus in *Militate*. Usitatus dicitur *glaucoma*, *atis*, item *glaucomatum*, *ti*, et significat vitium oculi.

H

Hiclinaculum, vel *hiclinaculum* lib. 1, cap. 18, in testamento S. Remigii.

Homo hujus aut illius, ut homo Arnulfi, id est *va-sallus*.

Horno, id est hoc anno, libro primo, capite *vice-sim*, et lib. III, c. 22, ubi vide scholion.

I

Imaginatium, imaginibus et figuris sculptum et decoratum. Vide scholia ad cap. 18 lib. 1. Ejusdem vocis fit mentio lib. III, cap. 5.

In ante, lib. II, cap. 17, id est deinceps, quod alii frequentius dicunt, in *antea*. Vide indicem vocum obscur. in Chron. Camer. Præter loca ibi notata utitur Gregorius Turonensis lib. VIII *Historiarum*. Francorum capite 28, et Eutychianus papa 35, quæ. t. 6, cap. *Episcopus*. Item Fulbertus Carnotensis episcopus epist. 89 : « Ex tunc in *antea* excommunicatus sit. »

Incardinari, institui, vel constitui in episcopatu vel alia dignitate libro III, capite 21. Utitur Adrianus papa II, epist. 11. Item verbum *incardinare* et *incardinari* frequenter usurpat Joannes Diaconus lib. III Vitæ S. Gregorii papæ, cap. 15 et sequenti-bus pro constituere, et ipse Gregorius papa in epistola. Vide Onuphrium Panvinum in libello De interpretatione vocum ecclesiasticarum in dictione *Cardinalis*.

Incardinari, institutus, lib. III, cap. 29. Ivo Carnotensis, epistola 131, ubi vide observationes Francisci Jureti, qui multa citat loca Gregorii papæ de eadem voce.

Insigne, pro insigniter, lib. 1, c. 10.

Intentio, pro lite seu contentione lib. II, c. 10.

Intranea, intestina, lib. IV, c. 49. Vide scholia.

Isdem, pro idem, lib. 1, c. 25, lib. III, c. 13, et 19, quo posteriore loco exemplar C legit *idem*.

L

Lacerna. Vide scholia in c. 18 lib. 1.

Legatarius, legatus, lib. 1, c. 25.

Libitudo, libitus, libido, lib. IV, c. 7. Vide scholia.

Licito, pro licite, lib. IV, c. ult.

Locarium. Vide scholia lib. III, c. 13

M

Majordomus, lib. II, c. 12, præfectus palatii.

Mallus, lib. II, c. 18; lib. III, c. 26. Vide notas nostras ad c. 72 lib. I Chron. Cam. et notas Joannis Busei ad epist. 4 Hincmarii.

Mandare, significare; *remandare*, renuntiare, utrumque phrasi Gallica.

Maniacus, insanus, a *mania* Græca voce insaniam significante. Eadem significatione Gerson et Joannes Nider in *Formicario* utuntur voce *maniacus*.

Mansionile, lib. III, c. 26. Videtur idem esse quod *mansio* seu habitaculum, villicorum.

Mansus et *mansum*. Vide indicem vocum obscur. ad Chron. Camer. Nicolaus Chesneau *mansos* vel *mansa* vertit Gallicæ *arpen* vel *arpen* de terre.

Matricula et *matricularii*. Vide indicem jam dictum. Legitur lib. 1, c. 18, in testamento S. Remigii, et alibi frequenter. Item in Hincmaro ep. 7, c. 55, inter eas quas Buseus edidit.

Matutinorum solemnia, lib. 1, c. 25. Sic olim loquebantur, subadientes hymnorum, nunc *matutina*-rum dicimus, videlicet precum. Vide eundem indicem.

Metatus, us, locus in quo quis metari, tentorium figere aut hospitari solet. Vide scholia ad caput 3 lib. II, et ad caput decimum libri quarti.

A

Mirum, miraculum.

Missaticum, legatio a misso, id est legato, vel nuntium. Gall. *message*. Legitur apud Hincmarum in opusculo LV Cap., post c. 55.

Missaticus, idem quod missus, legatus seu nuntius, ut clare patet ex cap. 28 lib. III.

Missorium argenteum, in testamento S. Remigii, et lib. II, cap. 5, « *missorium argenteum deauratum*. » Utroque loco Gallicè vertitur *vase d'argent*. Gregorius Turonensis lib. VI *Histor. Francorum*, capit. 2 : « nobis rex missorium magnum, quod ex auro gemmisque fabricaverat in 50 librarum pondere ostendit. » Et lib. VII, c. 4, legitur *missorium aureum*.

Missus, nuntius, legatus, commissarius. Vide schol. ad c. 18, 2, et indicem vocum obscur. in Chron. Camer.

Molendinus, pro *molendinum*, *mola*, lib. 1, c. 14. Sic in appendice 2 ad Hist. Greg. Turon. in descriptione dedicationis ecclesiæ Majoris Monasterii legitur, *molendinos nostros*. Vide notas ad Chron. Cam. lib. 1 c. 52.

N

Nec estuosi, lib. III, c. 26, pauperes, quibus res necessariæ desunt, *nécessiteux*. Utitur Hincmarus epist. 7, c. ult.

Nomenclator, lib. III, c. 21. Vide Onuphrium ubi supra.

Nonna, sanctimonialis, lib. III, cap. 27. Hieronymus in epist. ad Eustochium, De custodia virginitatibus : « Et quia maritorum expertæ dominatum, viduitatis præferunt libertatem, castæ vocantur et nonnæ. » Ad quem locum Erasmus suspicatur esse vocabulum linguae Egyptiacæ. S. Benedictus in Regula, c. 63 : « Juniores priores suos nonnos vocant, quod intelligitur paternæ reverentia. » S. Bonifacius arch. Mogunt. ep. 19, et Capitularia lib. V, c. 2 et 3, eandem vocem usurpant. De eadem plura R. P. Heribertus Rosweyds in suo *Onomastico rerum et verborum difficiliorum ad Vitas Patrum*.

O

Octimber, pro *October*. Vide schol. ad c. 21 lib. 1. Quibus adde ex Beda De ratione temporum, ubi mensis Octobris nomina recensens apud varios : « Theseri, inquit, in Hebræo, Paophi apud Egyptios, Hyperboreos apud Macedones, Octimbrios in Græco (quod procul dubio ex Latino *Octimber* factum est) *October* in Latino. »

Omnimodis, omnino, omnibus modis. Vide indicem vocum obscur. ad Chron. Cam.

P

Pagus, regio, tractus, territorium. Gall. *pays*, ut pagus Laudunensis. Sic teste Petro Divæo in Antiquitatibus Galliae Belgicae cap. 14 frequenter accipitur a Julio Cæsare. « Multos, inquit, pagos habebant (loquens de Morinis) teste Cæsare; non quidem vicos, ut tunc pagi nomen accipiunt, sed regiones; in qua significatione Cæsari vocabulum hoc familiare est. » Hæc Divæus.

Pallium, archiepiscopatus insigne, est fascia ex candida lana contexta, habens desuper circulum humeros constringentem, et duas lineas ab utraque parte dependentes, quatuor purpureas cruces, ante, retro, a dextris et a sinistris. Vide Onuphrium ubi supra, et Pithœi Glossarium in Capitularia.

Parisius, indeclinabiliter lib. 1, c. 15; lib. II, c. 2, et alibi, pro *Parisiis*, *orum*. Indeclinabiliter utitur Ivo epist. 16, ad quam vide observationes Francisci Jureti.

Parochia, seu *parrochia*, ut M plerumque scribit. Pro diocesi frequens in scriptoribus mediæ ætatis et in canonibus. Interdum tamen sic distinguuntur, ut diocesis sit totius provinciae alicujus archiepiscopatus, parochia episcopatus tantum. Unde Hincmarus in opuscul. LV Capitul., cap. 16 :

librum antiquum lingua Saxonica conscriptum, quæ ibidem vocatur Tendiscæ, et legitur adverbium *Theodisce*. Item Thendiscæ linguæ exemplum exstat lib. iii Hist. Nithardi.

Titulare, inscribere, insignire.

Turriculum, Vide schol. ad c. 48 l. 1.

U

Unquen, unguentum, lib. 1, c. 44, ex Hincmaro in Vita S. Remigii. Utitur Persius.

Utilimus, utilissimus.

V

Vadatus, lib. iv, c. 19, a verbo *vador*, *ari*, commune, id est fideiubere pro alio. Vide indicem voc. obsc. ad Chron. Cam.

Vadius, l. iii, c. 28 : « Hoc illi emendare per vadium faciat. » Videtur significare idem quod *vas dias*, id est fideiussor. Et teste Jacobo Spiegelio in Lexico juris primum dictum est *radia*, deinde per syncopen *vas*. Vadiumonium sponsio est standi in iudicio. Alii scribunt per duplex *w*, wadius, ut lib. ii Capit., cap. 58 : « Ab his qui decimas non dant wadios accipiant. » Et lib. iii, cap. 29, tit. est : *De libero homine qui se loco wadii tradidit*. In epitome

A Constitut. Caroli Magni de lege Ripuarense c. 3 : « Homo ingenuus qui multam quamlibet solvere non potuerit, et fideiussores non habuerit, licet ei semetipsum in wadium et cui debitor persolveret, usque dum multam quam debuit persolveret. » Ad quem locum notat Vitus Amerpachius : « In wadium dare, hoc est pignori dare, aut addicere. » Vide Rub. s., l. ii Leg. Longobard. Plura loca profert Pitheus in Gloss. verbo *Wadii*, et verbum *wadiare* frequens est in legibus Longobardorum.

Vasalli, aut *vassalli*, clientes. Vide idem Glossar. in dictione *Vassi*.

Vel sæpe ponitur pro *et*, præsertim in summariiis capit. Quomodo etiam verit interpret Gallicus, ut lib. iv, c. 49, 36 et 38.

Vicaratio, vices. Vide scholia ad c. 1, l. iv.

Vicedominus, lib. i, cap. 17. Vide scholia. Utitur et aliis locis.

Villa pro pago aut civitate sæpe accipitur, phrasi Gallica, ut l. i, c. 14 : « Sparnacum villam suam, id est civitatem. » Gallice *ville*. Nam alias eundem locum oppidum vocat.

Villaris, masculino genere, lib. ii, c. 2 et 5, villa.

AD HISTORIAM REMENSIS ECCLESIAE APPENDIX.

STATUTA SYNODALIA ECCLESIAE REMENSIS.

Hæc statuta accepta ex Majori Monasterio (Gallice *Marmoustier*) a sancto Martino ædificato in suburbii civitatis Turonensis, cum serius ad manus nostras pervenissent, visum est appendicis loco adijcere. Esi enim sint in his quedam quæ non videntur redolere antiquitatem, ut quod titulum pastoris tribuit parochis, qui ætate Sonnacii et multo post presbyteri tantum aut sacerdotes solent appellari; quod item festum Nativitatis beatæ Mariæ inter festa celebranda reponat, quod in his partibus non videtur tam antiquum fuisse, quandoquidem Fulbertus Carnotensis, qui vixit anno 1017, id primum in Gallia celebrasse dicatur, si Demochari credimus. Verum facile potuit fieri ut loco *presbyteri* a recentiori aliquo positum sit nomen *pastoris*, et festum illud ab aliquo forte adjectum. Scribit tamen sanctus Hildephonsus, qui eadem ætate vixit cum Sonnacio in libro De virginitate et parturitione B. Mariæ, nativitatem ejus ex auctoritate totius Ecclesiæ celebrari et venerari. Sunt his statutis similia quæ scribit Jesse Ambianensis episcopus in epistola ad sacerdotes suæ diocesis, et constitutio Riculæ Suessionum episcopi, quæ cum Hincmari opusculis edidit Joannes Cordesius.

Quæ sequuntur editioni suæ adjecit R. P. Jacobus Sirmondus, quæ nec in nostra deesse volumus, sed ordine temporis disposita.

CAP. I. Sine fide, teste Apostolo (*Hebr. xi*) impossibile est Deo placere, ideoque mandamus omnibus, ut exacte doctrinam fidei juxta verbum Dei, et sanctæ Ecclesiæ Romanæ traditionem teneant, sequanturque. Et quicumque pastores sunt, quæ ad instruendum populum, et gregem pertinent, discant et sciant, et suos ad officia virtutum excitent.

CAP. II. Fidelibus pie sacramenta ministrent, semperque afferant quod ad explicandam utilitatem Sacramenti, et institutionem pertinet.

CAP. III. Mercedem non accipiant, sed in Deo confidant, qui dat escam pullis corvorum invocantibus eum (*Ps. cclvi*).

CAP. IV. Baptizaturus sit sobrius, idque honeste

C expleat, verba attente proferat, et debite de parentibus informet.

CAP. V. Confirmationis sacramentum habet donum roborantis Spiritus sancti, et uberiores gratiam profert, ideoque non negligatur.

CAP. VI. Remissio peccatorum, et expiatio sanguini Domini nostri Jesu Christi nititur præcipue, et ab eo pendet.

CAP. VII. Curet pastor ovem suam, et non negligat : et injungat interesse missæ sacrificio diebus solemnibus et Dominicis, agnoscat ejus faciem (*Prov. xxvii*) ; et si his absit in anno, prohibeatur eidem Ecclesiæ ingressus, et careat pastoralis sepultura et consolatione.

CAP. VIII. Nemo tempore Quadragesimæ poenitentium confessiones audiat præter pastorem. Hujus enim interest ovem recognoscere, pro qua suam animam fœnerat Domino.

CAP. IX. Sacrosanciam eucharistiam sacerdos celebraturus se præparet, et probet, et ut minimum bis in mense id faciat.

CAP. X. Feratur ægrotis vase honesto, et lumine antecedente, et præeunte; et quicumque peregrinari volunt, illud ad viaticum suscipiant.

CAP. XI. Et cur ad mortem condemnatis renuitur, cum iis maxime conducat ad spem et securam certum decessus, et præsentis agonis.

CAP. XII. Qui ad ordines promoveri volunt, habeant beneficium ad alimoniam sufficiens, idque ad examinationem virorum proborum et juratorum.

CAP. XIII. Nulli tonsura detur, nisi idoneo, et ad sacros ordines postea probabiliter ascensuro. Quid opus enim mittere panem filiorum canibus (*Matth. xxv*), et spiritalia mundi amatoribus?

CAP. XIV. In matrimonio imago exstat sacrosancti conjugii inter Christum et Ecclesiam enati (*Ephes. v*); ideoque vinculum est divinitus firmatum, quod multum confert ad felicitatem rei familiaris, ad pacem inter partes, et ad proles suscipiendas.

CAP. XV. Extrema unctio deferatur laboranti et

A petenti, eumque pastor in propria sæpius inviset, et pie visitet, cum ad futuram gloriam animando, et debite præparando.

CAP. XVI. De clericis, Luceant sicut stellæ et perpetuæ claritates in firmamento Ecclesiæ (*Dan. 1*). Non sint ebrii, nugaces, et sæcularibus immixti.

CAP. XVII. Nec mulieres alloquantur, aut domi retineant; vivant in communi, et ædes pauperi patientes inhabitent.

CAP. XVIII. Suffragia defunctorum omnino servari præcipimus, et ne missarum solemnia, præter fundatorum mentem, alio modo convertantur.

CAP. XIX. Sint episcopi fideles et assidui verbi Dei dispensatores. In hoc etiam eorum charitas dignoscitur, si gregem pascant exemplo et verbo.

B CAP. XX. Festa absque omni opere forensi excolenda, et cum debita veneratione celebranda hæc sunt: Nativitas Domini, Circumcisio, Epiphania, Annuntiatio B. Mariæ, Resurrectio Domini cum die sequenti, Ascensio Domini, dies Pentecostes, Nativitas beati Joannis Baptistæ, apostolorum Petri et Pauli, Assumptio beate Mariæ, ejusdem Nativitas, Andreæ apostoli, et dies omnes Dominicales.

CAP. XXI. Ecclesiæ debite dotentur ad alimoniam pastoris et cleri, ut securius invigilent super gregem, et de ejus salute sint anxii et solliciti.

DE MINISTRIS REMENSIIUM ECCLESIAE

Quos inordinate Ebo episcopus invenit, et per deprecationem eorum, inspirante sancto Spiritu, hæc dictavit.

Præpositum decet cura interior ac exterior. Exterior in rebus et familia salvandis, atque secundum Deum gubernandis, summa cum intentione, et pietate, et benevolentia. Ibi etiam consistit omnis nutriendi industria, cuncta proficua ingenia laborandi in agris, in vineis, in silvis, in hortis, in diversis emptionum generibus provide procurandis. Insuper et de qualitate necessaria ædificiorum, sive quantitate Interior vero sollicitudo ejus esse debere manifestum est dispensatio fratrum publica, honeste disposita in victu et potu, sive omni subsidio corporali, quod administrat divina pietas, sive per studium laboris ejus, sive de elemosynis fidelium, necnon et de dono propriæ procuracionis publicæ. Cui non minor patet etiam alia dispensatio necessaria in infirmis et senibus, pro diversitate uniuscujusque necessitatis. Sequitur autem hinc studium omnem ornatum corporalem ac spiritalem continens fratrum corporalem primum in clausura, inde in refectorio, et in dormitorio, in cellario, in coquina, sive in cunctis habitatoribus necessariis, necnon in vasculis omnibus. Spiritalem vero zelum talis minister veræ religionis habere debet sanctæ conversationis nocte ac die canonicis partitis in horis. Correctionem morum, 1º gravitatem levitatis motum deprehendens: vani-

C loquium secretis in locis et horis suo rigore omnino depellens: omnes negligentias omnium publice deprehensas in capitulo omnium fratrum judicio puniens his modis, id est, aut carcere, aut separatione mensæ, sive in omnium verberum diversitate. Cujus etiam prudentissima circumscriptio decanis sibi suppositis invigilare debet, ne unus quidem, a maximo usque ad minimum, absque ejus conscientia et licentia unius diei spatio nequaquam ab officii sui loco desit.

Archidiaconi officium est, gradus ecclesiasticos summa cum providentia ætatum et meritum ordinare: de tempore in tempore nominibus certis uniuscujusque officium de omni regione præfigere, subtiliterve merito probare, et gratiam sancti Spiritus unicuique investigando ministrare: in omnibus divinis officiis sanctæ Dei Ecclesiæ fideles ministros crudiendo et excolendo efficere: festivitatum omnium ac feriarum, necnon totius anni officia in canticis et lectionibus, non solum litteraturam corrigere, sed spiritalem intelligentiam omni clero in capitulo tradere, libertates liberorum cum testibus probare, alienorum servorum ad gradus venire volentium exigere, potestatem etiam habens libertatem ecclesiastica propria de familia facere, et alienis exigere.

Pro neglecta lectione aut officio gradus sui a diacono usque ad infimum excommunicare: etiam et juvenculos talibus pro excessibus verberibus arcere: verbum etiam faciendi ad populum in diebus festis providere et facere: et sic omnia per ordinem digne usque ad consecrationem presbyteri studiosissima intentione veræ religionis perducere. Victorum etiam publicæ civitatis ex carcere curam in festivitibus solemnibus Domini gerere; id est, in Natale Domini, in Epiphania, in initio Quadragesimæ, media Quadragesima, in Palmis, in Sabbato sancto, et in die sancto Paschæ, similiter in Ascensione Domini, et in Pentecoste summa cum diligentia eos excipere, et eis obsequia benignitatis corporalis spiritalique, ex divinis et humanis beneficiis refectione benedictionis parare.

Chorepiscopi vero ministerium est, omnem sacerdotalem totius regionis sibi commissæ conversationem corrigere atque dirigere, id est, in conficiendis divinis sacramentis et baptisterio omnium intellectum aperiens excitare, populum regionis prædicare, confessiones exigere, poenitentiam cum discretione caute imponere, hospitalitatem sectari, infirmos visitando obsequia benignitatis et benedictionis, et san-

(1) Quon præcessit opusculum Ebonis, ex sancti Remigii bibliotheca Remis exscriptum, cum Joannis VIII epistola et decreto electionis Laudunensis, quæ infra sequuntur. Proximam vero Notitiam de

A ctæ unctionis inferre. Communioni sanctæ dignos fieri populos assidua communione exercere, mortuos cum commendationibus animæ, et orationibus dignis obsequiis sepulturæ venerabiliter tradere, pro vivis etiam ac defunctis totius Ecclesiæ filiis rationabili assiduitate exorare. Insuper vero omnia quæcunque intra ecclesiam et extra ecclesiam in clauastro, et in omnibus habitationibus a maximo usque ad minimum quemcunque viderit negligere, secundum ecclesiasticum correptionis modum semper corripiat, et omnem veram religionem, prior ipse faciendo, omnes facere doceat. Et hunc modum nequaquam, nisi præcipiente episcopo, de causis subsequenter excedat de omni jure consecrationis.

B Episcopum vero civitatis propriæ disponere oportet de consecratione, de confirmatione, de reconciliatione, et de publico indicendo jejuniis, aut aliud aliquid publici juris pro tempore digno Deo debito. Cujus officii summa speculationis hæc est, ut et subtilissime providendo insistat qualiter omnium officia studiosissime gubernando ad portum perfectionis dirigat: quibus in causis, nisi jussus, chorepiscopus nullatenus excedat (1).

villa Novilliaco, ejus auctor Hincmarus ipse videtur, nobis communicavit humanissimus Nicolaus Faber ex bibliotheca, ut aiebat V. C. Claudii Puteani senatoris Parisiensis.

SEQUUNTUR GESTA

Quomodo D. Hincmarus villam Novilliaco apud D. Carolum imperatorem filium Ludovici imperatoris innotavit.

Defuncto Pippino rege viii Kalend. Octobris (765) in monasterio sancti Dionysii, filii ejus Carolomanus et Carolus secundum dispositionem patris sui et consilium regni primorum dividerunt inter se regnum paternum, et elevati sunt in reges vii Id. Octobris, Carolomanus in Suessionis, et Carolus in Noviomis, sicut in Annali regum scriptum habemus.

Anno iv regni sui infirmatus est Carlomanus infirmitate qua et mortuus est in Salmuntiaci, et ante obitum suum per præceptum regis suæ auctoritatis, quod habemus, tempore Tilpini archiepiscopi, tradidit villam Novilliaco cum omnibus ad se pertinentibus, pro animæ suæ remedio, et loco sepulturæ, ad ecclesiam Remensem S. Mariæ, et basilicam sancti Remigii, in qua et sepultus est. Post ejus obitum Carolus frater ejus præcepto, quod habemus, suæ auctoritatis ipsam traditionem confirmavit.

Defuncto Tilpino archiepiscopo anno xxiii postquam Carlomanus Remensi ecclesiæ villam Novilliaco tradidit, tenuit D. rex Carolus Remense episcopium in suo dominio, et dedit villam Novilliaco

C in beneficio Anschero Saxoni, qui nonas et decimas ad partem Remensis Ecclesiæ de ipsa villa usque ad mortem suam persolvit: et defuncto domino Carolo, sed et ipso Anschero, postquam Carlomanus præfatam villam cum omni integritate Remensi Ecclesiæ tradidit, semper ipsa Ecclesia inde vestituram, sicut prædictum est, per annos xxxvii habuit. Post obitum domini Caroli, et defuncto ipso Anschero, dominus Ludovicus imperator donavit ipsam villam Novilliaco Donato in beneficio. Qui Donatus, interveniente Bigone, per subreptionem, quasi de fisco regis quasdam colonias de ipsa villa obtinuit in proprietatem per præceptum domini Ludovici imperatoris. Et quando Lotharius filius domini Ludovici imperatoris Cavillonem veniens, eam expugnavit, Donatus a villa supra Matronam, quæ Pomarius vocatur, ab imperatore defecit, et illi mentitus ad Lotharium confugit, et veniente hostiliter imperatore Ludovico ad villam quæ Cæleiacus dicitur, Lotharius ad eum cum suis constrictus venit, et sacramentum ipse, et sui ab imperatore quæsitus illi juraverunt. Inter quos et Donatus de infidelitate ejus comprobatus, ipsi impo-

ratori quæsitum sacramentum juravit, et comitatum Miridunensem, et villam Novilliæcum cum suis appendiciis imperator ab eo abstulit, et Althoni, qui fuerat ostiarius Caroli imperatoris in beneficium dedit. Donatus autem in vita imperatoris Ludovici nec comitatum recepit, nec de proprietate sua ullam firmitatem promeruit. Post obitum domini Ludovici imperatoris, diviso regno inter fratres, et pace facta inter eos, et mortuo Atthone, dedit Carolus (Calvus) Donato in beneficium Novilliæcum. Processu denique temporis commendavit. Donatus filium suum Gozelum Carolo regi, cui in beneficium dedit Carolus villam Novilliæcum cum appendiciis suis. Deinde Landrada uxor Donati, sed et filii eorum, pergente Carolo rege ad obsidendos Normannos, qui in insula que Oscelsus dicitur, residebant, cum aliis defeecerunt. Quorum honores et proprietates a Francis auferri, et fiscum redigi judicatae sunt. Unde Landrada, et filii ejus eatenus auctoritatem Caroli regis non obtinuerunt. De quibus rebus anno xx regni sui Carolus villam fiscalem præcepto suo, quod habemus Orbacensi monasterio dedit.

Anno xxxii regni sui venit D. Carolus rex glorioſus in basilicam sancti Remigii, ubi ostendi ei locum sepulcri Carlomanni regis, et præcepta ipsius Carlomanni et Caroli avi de villa Novilliæco, et auctores sacrorum canonum, qualiter damnent Spiritus sancti judicio eos qui elemosynas defunctorum retinent, et ecclesiis tradere demorantur, qui ut infideles ab Ecclesia abjiciendi, et quasi egentium necatores, nec credentes judicium Dei, habendi judicantur. Et reddidit præcepto suæ auctoritatis, quod habemus, Remensi Ecclesie ipsam villam cum omnibus, ad se pertinentibus, quam tunc Bernas post fratrem suum Rothanum in beneficio habebat.

Postea pervenit ad ejus notitiam quod quidam homines de ipsa villa Novilliæco per subreptionem, tam apud patrem suum, quam et apud eum res et mancipia in proprietatem obtenta tenebant, Landrada scilicet uxor quondam Donati Cuntharinis, Ilugo et Waltrudis, et Elampodus filius ejus, Rotbertus, et Boso, misit suos missos ad hoc inquirendum, et in questione facta, et veritate, sicut ei dictum

fueraſt, inventa, quoniam prædicti ad rationem non venerunt, sic ut banniti fuerunt, jussit ut præcepta Carlomanni et Caroli, sed et suum præceptum coram suis fidelibus in generali placito suo apud Duziacum in causis palatinis legerentur. Unde fideles ejus, tam comites quam vassi domini quorum nomina scripta habemus, sed et cæteri omnes, qui adfuerunt, relictis eisdem præceptis judicaverunt, ut quicunque de rebus et mancipiis ipsius villæ Novilliæci, per quoscunque præceptum, vel quocunque modo, post donationem Carlomanni, qua cum omnibus appendiciis suis, vel cum omni integritate, ipsam villam Novilliæcum, sicut tunc in fisco erat, ad Ecclesiam Remensem tradidit, et post confirmationem fratris ejus Caroli in proprietatem obtinuit, si commutationem extendere non posset, qualiter res, et mancipia de ipsa casa Dei juste et rationabiliter commutata fuissent, quia non de fisco regis, sed de ecclesiasticis rebus, et mancipiis per donationem obtinuit, ut ipsæ res et mancipia, quæ de villa Novilliæco obtenta fuerunt, ad ipsam causam Dei restituerentur, sicut in præcepto restitutionis ipsius D. Caroli, quod habemus, plenius continetur.

Sed quando D. Carolus Romam perrexit, et D. Ludovicus frater ejus ad Attiniacum venit, per quosdam ex nostris apud downam Richildem reginam, et apud D. Ludovicum filium D. Caroli regis obtinuerunt Donati et Landradæ filii, ut villa Novilliæcum cum suis appendiciis eis consignaretur, non attendentes quia sicut in capitulis Augustorum scriptum habetur, tales de regis proprietate, ut infideles judicandi sunt, et secundum leges ecclesiasticas de rebus ecclesiasticis sacrilegii judicantur.

Reversus autem D. Carolus imperator Remos veniens, cum tale factum audivit, satis graviter tulit, et misit suos missos: qui scilicet dictam villam Remensi Ecclesie et advocato nostro restituerunt, sicut plenius scriptum habemus.

Hic sequatur epistola hoc titulo: Joannis VIII pape jussio de ordinando episcopo in Ecclesia Laudunensi vacante. Quam quia scholiis nostris ad caput vicesimum secundum, libro tertio, inseruimus, hoc loco prætermittimus.

DECRETUM CLERI LAUDUNENSIS

De Hedenuſſo electo episcopo.

Domino reverendissimo et sanctissimo HINCMARO archiepiscopo, cæterisque nostræ dioceseos sanctis Patribus et episcopis, clerus Laudunensis cum totius parochie plebibus et sibi conjunctis præsulibus, æternam in Domino Jesu Christo salutem, et pacem.

Canonicis regulis et apostolicis institutionibus statutum esse recolimus, ut quotiens quælibet civitas ministerio pontificalis dignitatis caruerit, proprioque

pastore vacaverit, cum decreto electionis, singulorum petentium manibus roborato, metropolitani adire pontificem debeant, ac de substituendo in loco ejus qui decessit pastore petitione supplici commovere: quatenus et civitas sollicitudine pastoralis destituta proprio recuperetur pontifice, et qui ordinandus est gratiosius possit accedere. Quia cui debet ab omnibus obediri, utique debet et ab omnibus

eligi : ne civitas non optatum episcopum, aut contemnat, aut oderit, et fiat minus religiosa quam convenit, cui non licuit habere quem voluit. Hi vero qui ordinaturi sunt, in quem viderint omnium vota propensius concordare, protinus liberiusque illi manus imponere possint.

Quapropter cum decreto nostræ electionis manibus singulorum nostro corroborato ad paternitatem vestram accedentes, Hedenulfum Ecclesiæ nostræ filium, et in Ecclesia nostra suffragantibus stipendiorum meritis ad onus usque sacerdotale promotum, vita et moribus, ac sancta conversatione idoneum approbatum, quem per licentiam vestram, favente Christianissimo imperatore Carolo, pari consensu ac concordia devotione, atque unanima voluntate eli-

A gimus, per manus vestras, ac cæterorum vestræ dioceseos sanctorum episcoporum consecrari, nobisque et ecclesiæ nostræ doctorem atque pontificem institui imploramus, precamur, ac petimus. Eligimus autem eum nobis fore pastorem, quem apostolicæ formæ, qua episcopum ornatum B. Paulus esse debere demonstrat, congruere, et sacris non obviare canonibus, Christi gratia cooperante confidimus. Oramus sanctam paternitatem vestram nunc et semper in Christo bene valere.

Actum v Kalend. Aprilis, in basilica sanctæ Mariæ, genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 877, regni domini Caroli imperatoris xxxvii, ac imperii i, indictione ix.

INCERTI, SED ANTIQUI SCRIPTORIS

Ejusdem Ecclesiæ Remensis canonici, qui Flodoardum breviaverat

APPENDICULA HISTORIÆ FLODOARDI.

Hactenus de Remensibus archiepiscopis secundum traditionem Flodoardi, quomodo unus post alium surrexit, narrationem digessimus. Nunc vero de cæteris qui post Flodoardi decessum exstiterunt, secundum quod a majoribus audivimus, seu quod in antiquis chartis reperimus, opitulante Deo, prælibato operi adnectemus. Præfatus Artoldus, de cujus decessu in libro Flodoardi nihil habetur, abbatiam sancti Timothei, quæ usque ad illud tempus Remensium episcoporum exstiterat, sancto Remigio, de cujus cænobio assumptus fuerat, contulit. Hic autem cum per triginta annos in multa adversitate, et aliquando in tranquillitate, Remensem diocesim gubernasset, universæ carnis viam sine bono ingressus est. Quo defuncto, domnus Odalricus, vir nobilis et honestus, pontificale onus suscepit; de cujus operibus pauca apud nos monumenta habentur. Liqueat tamen quia ipse Ecclesiæ Remensi villam Vindenissam dedit. Pro cujus largitione beneficii in conventu Remensi memoria ejus annuatim recolitur. Ipso etiam die, pro animæ ejus remedio, viginti quatuor pauperibus singuli panes, totidemque vini metretæ, singuli etiam denarii distribuuntur. Prædicta vero villa in terra comitis Registensis sita est, quam modo comes Guiterus nomine, sub trecensu triginta solidorum tenet. Porro antecessorum suorum tempore, pro commutatione ejusdem villæ, plurima bona Ecclesiæ Remensi collata fuerunt : quod in subsequentibus plenius exponemus. At vero præfatus antistes Odalricus pro utilitate commissæ sibi Ecclesiæ fideliter laboravit, maximeque pro restitutione vallis Rodigionis, quam Hugo filius Rogeri comitis Ecclesiæ Remensi donaverat, sed quidam malefactores

de stirpe ejus illam pervaserant, et hæreditatis jure illam sibi vindicare volebant. Quorum nisi venerabilis archipræsul Odalricus, ut vir nobilis et potens, viriliter restitit, et prædictam vallem ad jus Ecclesiæ Remensis liberam revocavit. Quod ut posterorum notitiæ manifestius fiat, prædictæ vallis donationem, et rei gestæ scriptum memoriale huic paginæ assignemus.

« Universis pene totius Franciæ primatibus liquet, Hugonem nobili prosapia genitum, in primo flore juventutis, cum sciret sibi supervenisse ab hoc sæculo diem egressionis, licet suæ conditionis plurimos invenire posset hereditas, Deum toto mentis conamine, ejusque sanctos ex patrimonio fecisse hæredes. Qui in primo suæ dispositionis exordio beate Dei genitricis, semperque virginis Mariæ, Domini ac dominatricis nostræ presidium invocans, tradidit ad mensam fratrum, Deo ejusque intemeratæ Matri in Ecclesiæ Remensi devote famulantium, potestatem quamdam vallis Rodigionis a rivulo per medium decurrente vulgo nuncupatam, ut in eadem Ecclesia ipsius bonæ indolis viri haberetur memoria. Unde et post ejus exitum grandis altercatio habita est inter ipsam ecclesiam et quosdam præfati illustris viri parentum. Quibus vehementer resistente domino ac venerabili Odalrico antistite, eorum controversia ad nihilum redacta in nullo potuit proficere. Quapropter non immerito fieri debet censeri, si illius cujusquam propaginis petitionibus accommodatur auris. Idcirco notum sit omnibus presentibus, scilicet ac futuris sanctæ Remensis Ecclesiæ canonicis, monachis, laicis, vel nobilibus, quia ipsius venerandi episcopi neptis, nomine Emma, adiens presentium prædictorum fratrum, petiit sibi dari eandem potestatem sub censu decem solidorum denariorum in Assumptione S. Mariæ persolvendorum, duobus necne filiis Arnulfo et Odalrico, ut quisque eorum affectu dilectionis illi amicabilius obtemperaverit diebus vite suæ, in hæreditate succedere debeat, his ad indominatum prædictorum fratrum retentis, mansionile

Severaldi curtis nuncupato, cum silva et dimidio A
brolio ad ipsum aspiciente: ita duntaxat, ut porci
in eodem mansionile degentium, et illi qui cum por-
cis canonicorum Remensium, qui sunt tamen fami-
liarum eorum, illuc ducti fuerint, fructus sylvarum
depascent, hominibus quoque extra potestatem de-
gentibus: de reliquo vero licenter salva potestate
faceret veluti de proprio. Cujus voluntas cum in
nullo rationabiliter refragari posset, quod postulabat
obtinuit, factum vero litteris memoriae tradidit. Ac-
tum Remis anno xiv Lothario rege, episcopatus
domni Odalrici archiepiscopi sexto. Sancti Odalrici
archiepiscopi, cujus licentia atque consensu hoc
scriptum factum est, quod et ipse manu propria
firmavit, manibusque nobilium virorum corroborari
fecit. »

Præfato Odalrico post septem suscepti regiminis
annos ad patres suos appposito, domnus Adelbero,
Henrici comitis frater de terra Lothariensium, ad
pontificalem cathedram, favore et providentia Lo-
tharii regis, assumptus est. Qui siquidem vir nobilis,
honestate morum conspicuus, et ecclesiasticis disci-
plinis institutus, religionem Remensis Ecclesiae nimis
tepefactam in bonum reparavit statum, et utilitatibus
inibi Deo servientium instantem operam dedit et
impensam. Illic etiam Mosomense cœnobium a priori
dignitate prolapsum in monasticum ordinem refor-
mavit, ejusdemque reformationis tenorem, ne per
succedentia tempora immutaretur, hujusmodi aucto-
ritatis suæ privilegio confirmavit.

Adalbero divina propitiante clementia sanctæ
Remensis Ecclesiae archiepiscopus. Notum fiat, etc.
Reliqua vide in Adalberone. EDIT. PATROL.

Hujus etiam Adalberonis tempore de villa Vinde-
nissa inter Manassen comitem et canonicos Remen-
ses conventio talis facta fuit.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.
Notum fiat omnibus tam præsentibus, quam etiam
futuris fidelibus, quod Manasses miles potestatem
illam, quæ dicitur Vindenissa, a canonicis Remen-
sis Ecclesiae, favente quoque domino Adalberone
archiepiscopo, totam sibi, suæque conjugi Oidele,
exceptis etiam ecclesiis canonicorum usibus jure
dominii reservatis, salva rerum commutatione, per
precariam efficaciter obtinuerit. Dedit itaque contra
idem Manasses competenti modo canonicorum parti
quicquid possidebat in villa Teneauda, hoc est
mansos ix et molendinum, et in Verniaco mansos viii
et dimidium, et in villa Colummis adas duas in co-
mitatu Remensi. Aliam autem villam nomine Loeium,
in qua continentur mansi vii et dimidium, et quarta
una, excepto indominicato manso, et quarta pars
Ecclesiae, pratum, molendinum, et silva cum man-
cipiis utriusque sexus numero lxxi in comitatu
Gastriensis super fluvium Bair. Sed et in villa quæ
dicitur Ecleis, duas partes de ecclesia, et quidquid
juris habetur in ea, mansi scilicet v pratum unum,
cum terris et mancipiis utriusque sexus in comitatu
Porcensi: ea videlicet ratione alitriusce stabilita
hujusmodi precaria, ut iidem canonici pro respectu,
et vestitura Teneaudam et Verniacum manu sua
teneant, cætera vero tam ipse, quam sua conjux præ-
dicta, cum eadem potestate Vindenissa, in sua tan-
tummodo vita libera facultate sibi teneant atque
possideant. Ubi vero rebus humanis excesserint,
totum illud ex integro prædium, precario datis sci-
licet rebus, inviolabili jure sortis canonicorum jugiter

adherentibus, in manus eorum pro debito legibus
ad possidendum redeat. Si quis vero, quod fore non
creditur, precariae isti in posterum ultatenus ad-
versari tentaverit, illi temeritas stulta prorsus existat
inanis et irrita, et sic hæc eadem precaria, majorum
auctoritate constituta legaliter, maneat stabilis et
firma, tali videlicet conditione, si ille Manasses
omnes res illas e contra redditas jure quieto stabili-
ter canonicis solidaverit: alioquin aut his similia
reddat, aut Remensis Ecclesia quod suum est juste
recipiat. Actum Remis in sede viii Idus Novembris,
anno xx regnante domino Lothario rege Francorum
p., episcopatus autem domni Adalberonis iv. Do-
minus Adalbero archiepiscopus subscripsit, et fir-
mavit. »

Alia quoque conventio de villa Virtutis inter He-
ribertum comitem et canonicos Remenses tempore
præfati Adalberonis stabilita fuit, cujus rei memoria,
ne senio temporum obliteraretur, tali scripto roborata
fuit.

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, ego
Lendo S. Remorum Ecclesiae præpositus, omnisque
ejusdem loci canonicorum congregatio. Nolumus
latere omnium tam præsentium quam futurorum
industriam, quoniam Heribertus comes nostræ humi-
litalis adiens conspectum, petiit dari a nobis sibi no-
stri juris eam quæ dicitur villa Virtutis, quam ipse
sibi ex pervasione vindicabat: ea videlicet ratione,
ut pro vestitu nobis ad præsens ex ea retineremus
mansos duos ingenuiles et vestitos, et pro respectu
annuatim persolvere libram unam denariorum Re-
mensis monete festivitatis sancti Remigii Kalend.
Octobris in diebus tantum vite suæ, seclusis uxore
sua, et infantibus, cunctisque hæredibus suis. Cujus
petitioni faventes, cum omni consilio et voto,
concessimus illi præfatam villam, secundum præ-
scriptam ab eoque determinatam rationem. Quod si
de censu negligens exstiterit, et emendare renuerit,
usufructum amittit. Et ut securius in diebus vite
suæ præfatas res possidere valeat, post discessum
vero ejus prænominatam villam cum omni integritate
nostris usibus recipere valeamus, sancitum est non
solum a nobis, verum etiam ab illo, ut super hoc
negotio faceremus cum chirographo mentionis de-
cretum, addentes insuper, ut si quælibet persona
post vite suæ terminum aliquam nobis inferre co-
nis fuerit iniquitatem vel injustitiam, sub maledi-
ctionis, et anathematis excommunicatione insolubili-
ter adstrictus damnetur, fiat, fiat, S. signum
Domini Adalberonis archiepiscopi confirmantis et
consentientis. »

Cum igitur præmemoratus Adalbero Remensem
diocesis per decem et novem annos viriliter guber-
nasset, et honeste conversationis ejus bona opinio
circumquaque diffunderetur, ad ultimum confectus
senio fine bono diem ultimum clausit, corpusque
ejus in ecclesia majori, sub altari quod in honore
sanctæ crucis consecratum est, sepulture traditus
fuit: cujus epitaphium in tabula ærea litteris aureis
descriptum, tale adhuc permanet.

Contulerat natura parens, quæ summa putavit.
Ad meritum cumulus tibi, præsul Adalbero, cum te
Præstantem cunctis mortalibus abstulit orbi.
Quinta dies fundentis aquas cum pondere rerum.

Nec prætereundum reor quod omni anno dies de-
functionis ejus venerabiliter recolitur, et eleemosyna
panis, et vini copiosa pauperibus distribuitur, quæ

eleemosyna Mandatum Adalberonis nuncupatur. A mera frumenti iv, de horreo indominito annonæ Sciendum quoque est quomodo istius eleemosynæ sumptus præparetur: videlicet de domo quæ vocatur Hospitale pauperum annonæ sextarii iv, de ca-

modius unus, et vinum quod sufficiat.
Plura non erant in codice Igniacensi, unde hæc excerpta sunt.

FLODOARDI ANNALES.

Pertz, Monum. Germ. Hist.)

DE LIBRO SUBSEQUENTI ADMONITIO AD LECTOREM.

Remensis Ecclesia quemadmodum sæculo nono B Hincmarum archiepiscopum, ita decimo Flodoardum (1) presbyterum et Richerum monachum insignes historiarum scriptores edidit. Quorum ille anno 893 vel 894 (2) Sparnaco (3) villa diocæcesos Remensis natus, et in schola Remensi a Fulcone restituta litteris imbutus, ab Herivæo archiepiscopo clero Ecclesiæ Remensis ascriptus, bonisque ditatus est (4). Circa quintum et vicesimum ætatis annum rebus publicis animum advertere cœpit (5), ut ex Annalium initio, quos inde ab anno 919 usque ad an. 966 produxit, conicere licet. Certe ab eo inde tempore archiepiscopis Remensibus Herivæo, Seulfio et Artoldo valde acceptus fuit et rebus eorum gerendis adhibitus est. Anno 924 Seulfum comitatus, colloquio Rodulfi regis et Hugonis Provinciæ comitis cum Wilhelmo Aquitanorum principe in territorio Augustodunensi habito interfuit (6). Anno sequenti Seulfio vita defuncto, Heribertus Veromanduorum comes Hugonem filiolum successorem ei imposuit, omnesque qui conatibus suis tantum non suffragarentur, beneficiis possessionum ecclesiasticarum privavit (7). Quos inter et Flodoardus injuria affectus, adversas deinde partes secutus est, atque Artoldo archiepiscopo a Rodulfo rege in locum Seulfii subrogato adhæsit. Proximis annis carmine heroico Jesu Christi sanctorumque et Italiæ martyrum triumphos celebravit (8), additis pontificum Romanorum usque ad sua tempora gestis, eoque famam sibi apud externos etiam comparavit, ita ut

B Ratherius Veronensis episcopus librum quem De exilio suo scripserat, ei quoque judicandum transmitteret (9). Anno 936 vel proxime sequentibus (10), dubium an pro negotiis suis Ecclesiæ Remensis, Romam adiit, ubi a Leone VII papa benigne exceptus votique sui compos factus atque in presbyterum promotus est (11). In patriam redux operi heroico finem imposuit (12). Anno 940 mense Octobri orationis gratia sepulcrum sancti Martini visere disposuit, sed apud Heribertum comitem clam accusatus, quod contra eum vel filium ejus esset profecturus, cum Hugonis in partes transire renueret (13), ablatis rebus quas de episcopatu Remensi tenebat et ecclesia sua in Culmisciaco, custodiæ traditus est. Nec nisi post quinque menses die, 25 Martii an. 941, C libertatem recuperavit. Tum in synodo Suessionensi ab Hugone principe Hugoni archiepiscopo commissus, ecclesiam aliam scilicet sanctæ Mariæ in Colrido, atque terram injuste ereptam recepit (14). Sed postea etiam Artoldo in sedem suam restituto fidus, eum in negotiis ecclesiæ agendis tam domi quam in conventibus principum et synodis adjuvit; cui rei eo magis idoneus videbatur, quod archivo ecclesiæ præpositus erat (15). Anno 948 synodo Ingelheimensi interfuit, ubi illustribus viris compluribus innotuit, eaque peracta, ex decreto regum eum Artoldo apud Rotbertum Trevirensis archiepiscopum per quatuor hebdomadas mansit, cum anno proxime præterito ab Artoldo missus (16), cum Ottone rege et Conrado duce Aquis pro rebus Ecclesiæ Remensis

(1) Flodoardus, hand Frodoardus, scribendus est ex epitaphio, tum ex codicibus nonnullis Historiæ Remensis, qui Floardum abbreviant, codice optimo Annalium ad an. 963, Richero, et Calendario vetere S. Mariæ Remensis; ipse avunculi matris suæ nomen lib. II, c. 3, Flavardum scribit. Ceterum Frodoardus plane idem, et utrumque ex Chlodouvaldus corruptum est.

(2) Ex Annal. an. 962.

(3) Epitaph. Gallicum.

(4) Hist. Remens. IV, 15.

(5) Ita fuisse conjicio, cum si non scribendis Annalibus, at certe evotandis rebus gestis circa annum 919 manum admovisse videatur.

(6) Ann. an. 924.

(7) Ann. an. 925.

(8) Codicem operis unum Roberto Trevirensi archiepiscopo tradidit, alterum ipse fortasse ecclesiæ S. Juliani Turonensis intulerat, in Actis SS. Mai VII, p. 69, apud Arvernos existere dicitur.

(9) Folcuini Gesta abb. Laubiensium, c. 20.

(10) Leo inde a mense Januarii an. 936 usque ad Julium anni 939 sedit.

(11) Vide infra.

(12) Apud Mabillon., Acta SS. O. S. B. S. III, p. II, p. 596.

(13) Hist. Rem. IV, 28. Cf. Annales an. 940.

(14) Ib. IV, 28.

(15) Hist. R. II, 19.

(16) Hist. Rem. I, 20: Eadem res domus

in Vosago, a Regembaldo quodam pervasis, locutus A
fuisset. Media inter negotia historiam Ecclesie Remensis scribere aggressus, subsidiis undique congestis, præcipue vero chartis in archivo librisque in bibliotheca ecclesie asservatis, opus quatuor libris inde ab origine Remorum usque ad exitum anni 948 perduxit, atque flagitante Roberto Treverensi archiepiscopo recognitum hac ipsi dicavit epistola :

« Domino venerabili, » etc. (*Hanc epistolam habes supra Historiæ Ecclesiæ Remensis præfixam.*)

Libro primo historiam Ecclesiæ usque ad obitum et translationem sancti Remigii, secundo successores sancti Remigii usque ad Hincmarum, tertio res gestas et scripta Hincmari archiepiscopi recenset, quarto Fulconem, Heriveum, Seulfum et Artoldum usque ad synodum Ingelheimensem peractam scribit. Opus magno historiæ Gallie, non solum ecclesiasticæ sed et civilis et literariæ, commodo editum, cum, fontibus quibus auctor usus est deperditis, plurimas magni momenti notitias ibi tantum reperiatur; præcipuam tamen ea ratione laudem sibi in historia Hincmari et Fulconis (17) vindicat, quorum rebus et scriptis recensendis præcipuam operam impendit; reliqua magnam partem et Annalibus suis repetita legimus. Quibus quidem inde ab eo tempore haud intermissam operam curamque adhibuit (18); mediasque inter res et in magna rerum per Gallias commotione oculatus testis, regnum, principum virorumque aut doctrina aut potestate per Galliam et Germaniam (19) illustrium commercio haud alienus, quæ veram sui ævi imaginem posteris redderent diligentissime enotavit, ea scilicet fide, qua virum pium, candidum et a violento partium studio alienum decet, qualem fuisse

Artaldus episcopus dudum Conradò duci commiserat; quas ille Regenbaldo cuidam suorum delegaverat. Qui Regenbalduſ earundem rerum colonos valde affligebat. Ipsi vero pro afflictione sua sæpe ad sanctum Remigium clamabant, Romis venientes, et ipsius patroni sui patrocinia requirentes. Pro qua re nuper anno præterito, cum rege Ottone et præfato duce locuti sumus, quando Aquis ad eundem regem missi fuimus. Sed ut idem Regenbalduſ ab ipsarum rerum direptione desisteret, impetrare nequivimus. Unde contigit homo [*cod. ap. Col. hoc anno*], ut dum quodam sabbato eosdem colonos ad opus quoddam peragendum congregatos haberet, præciperetque presbytero, ne signa vespertinalia usque prope noctem pulsaret, operique implendo insisteret, percuteretur percussore invisio. Qui dum requireret quis eum percussisset, omnesque se vidisse negarent, furis exagitatus, sensum amisit, graviterque vexatus, spiritum exhalavit. Quo comperto, dux Conradus nimium territus ad sanctum Remigium venit, eique res ipsas reddidit, quas præmissus præsul Artaldus Hincmaro abbati ac cæteris monachis ad supplementum victus attribuit. »

(17) In litteris Fulconis ad Arnulfum imp. pro Carolo Simplice rege hæc etiam scripta refert iv, c. 5 : « Adnectit etiam, quod in omnibus pene gentibus notum fuerit, gentem Francorum reges ex successione habere consuevisse, proferens super hoc testimonium beati Gregorii pape. Subiicit etiam ex libris Teutonicis de rege quodam, Hermenrico nomine, qui omnem progeniem suam morti destinaverit impiis consiliis cujusquam consilarii sui,

et stylus purus, simplex, gravis, ornatus fastidioso comptus, arguit.

Perfecit tamen Annales in monasterio, quo se beneficio deposito monachus (20) moxque abbas (21) futurus detulerat. Ubi ejusmodi occupationibus studiisque deditum cum anno 952 aut 953 (22) clerus et populus Noviomensis et Tornacensis episcopum sibi elegissent, regius tamen favor minime secutus, frustra renitente Flodoardo (23), alium cathedræ pecunia venali imposuit; qua de re ab Adaldao archiepiscopo Hammaburgensi litteris ad eum datis visitatus est. Etatem igitur Ecclesiæ Remensis presbyter et prælatus penes Artoldum exegit, quo defuncto, et Hugone qui superstes erat excommunicato, anno 962 ipse cum cæteris ecclesiæ canonicis, rege Lothario cum regina matre et Brunone archiepiscopo Colonienſi faventibus, Odelricum, Hugonis cujusdam comitis filium, archiepiscopum elegit (24). Anno sequenti senio occupatum se sentiens (25), septuagenarius coram eodem prælatura ministerium abdicavit, et Flodoardum nepotem successorem in ea accepit. Quadriennio quo supervixit, ætate fractus et infirmitate attritus ut erat, vel annalibus suis paucas tantum lineas adiecit, et anno demum 968 « vir vitæ venerabilis, sanctitatis honore venerandus, castitatis splendore angelicus, fulgore sapientiæ cælicus, cæterarumque virtutum insignibus abundanter oppletus, dictator egregius, v Kalendas Aprilis terrenæ peregrinationis relinquens exsilia, civica ut credimus adeptus est jura. » Epitaphium ad finem codicis carminum, ab ipso fortasse compositum, ita habet :

Hic jacet indignus Flodoardus honore sacerdos,
Arbiter expectans cælicus ut redeat,

supplicatque ne sceleratis hic rex adquiescat consiliis, sed miscatur gentis hujus, et regio generi subveniat decidenti, satagens, ut in diebus suis dignitas successionis suæ roboretur, et hi qui ex alieno genere reges exstabant, vel existere cupiebant, non prævalerent contra eos, quibus ex genere honor regius debebatur. »

(18) Præcipue usque ad annum 954.

(19) Exempli gratia Rodulfo Treverensi, Adaldao Hammaburgensi archiepiscopo, Annone abbate Magdeburgense, postea episcopo Wormaciensi. De quo Hist. Rem. i, 4, hæc refert : « Beati denique Timothei ossa, rex Otto, concedente Artaldo archiepiscopo, transferri fecit in Saxoniam, et monasterium monachorum in ejus instituit honore. In qua translatione multa mira feruntur ostensa. Nam ut Anno tunc abbas, nunc episcopus, mihi retulit, a quo eadem sacra pignora translata sunt, præter alia plura remedia, duodecim inter claudos et cæcos fuere curati. Beatus quoque Apollinaris ossibus suis in Orbacense monasterium translatis, nonnullis inibi florere spectatur gratiarum insignibus. »

(20) Adaldae litteræ apud Colvenerium in Hist. Remensi.

(21) Abbas fuisse videtur, an. 962 de prælatura deposita scribens.

(22) Vide Gall. Christ. edit. 2 episc. Noviomensis.

(23) Ex Adeldagi litteris.

(24) Ann. an. 962.

(25) Ib. an. 963.

Hoc ubi confusus ve. iam miserante ferendam
Sit licet admittis obitus innumeris.
Quisque legis thulm, aoris memor ipse futura,
Espele sic Dominum propter humi positum.
Christe, tuo servo Flodoardo parce benignus,
Et pro iudicio da veniam famulo. Amen.

Aliud ejus epitaphium lingua Gallica conscriptum (26), cujus auctor, ex Annalibus an. 962, et appendice an. 966 hausit, Flodoardum etiam monachum et abbatem dicit, atque ab Agapito papa albatum, id est alba tunica indutum, vel presbyterum consecratum; quod cum certe ante annum 940 locum habuisse constet, pro Agapito Leo VII intelligendus erit.

Ex scriptis ejus Annales principem sibi inter Monumenta Germaniae locum vindicant, eisque Historiae Remensis locos, quibus eadem res aliis verbis efferuntur, illustrationis causa subjiciendos duximus, qua in re Colvenerii editione a Cl. Waitz cum codice bibliothecae Montispezzulanæ n. 186 membr. sæc. XIII collata uti placuit; nam codex Paris. n. 5209 in capite 4 libri in subsistit.

Annales primum a Petro Pithæo inter SS. XII, Parisiis an. 1588 p. 147 sqq. (iterum Francofurti an. 1594 impressos, p. 109 sqq.) ope codicum trium vulgati sunt. Unum eorum Divionensem, alterum antiquiorem vocat, quorum alteruter in codice unde Annales Fuldenses edidit, jam in Vaticano in bibl. Christianæ reginæ n. 994 asservato, exstabat, jam vero, Cl. Papencordt referente, excisus est. Pithæi editionem Chesnii in SS. Franc. II, 590 sqq., adhibito codice Thuaneo, Chesnianam, Pithœana inconsulta, Bouquet tom. VIII, 176 sqq., ex eodem, cui jam bibliothecæ regis Parisiensis sub n. 5354 illatus erat, et codice S. Victoris Parisiensis emendaverunt. Editio nostra his subsidiis nititur (27).

4) C. bibl. olim collegii Trecentis, jam in bibl. universitatis Montispezzulanæ sub n. 151 asservatus, membr. in folio minori, sæculi XI, quem eundem ac Divionensem Pithæi esse, lectiones, appendix et visiones Flothildæ operi præfixæ demonstrant. Eum in usum nostrum anno 1857 diligentissime contulit cum editis V. Cl. Georgius Waitz. Locum ejus primum inter subsidia nostra adjudicandum censui. Hæc enim textum, qualem Flodoardus usque ad obitum suum dederat, absque appendice; ideoque ex authentico derivatus esse videtur, quod lectionibus præterea in universum et textu continuo comprobatur,

(26) A Colvenerio in codice historię Remensis repertum:

Sy ty veu de Rein savoir les eveques,
Lye ly temperair de Flodou le sage.
Y es mort du tam d'Odairly eveque,
Et fut d'Esperuay ne parantage,
Vequit caste clerq, bon moine, milleu abbé.
Et d'Agapit ly Romau lut anbé.
Par sen li store manies nouvelles saura,
Et en li tote antiqué beura.

(27) Codex jam exustus bibl. Cott. Otho B. III Chron. Frodoardi S. Albani a. Chr. n.—966 et Ragenaldi Andegav. — 1277 (Smith Cat. bibl. Cott.

A cum reliqui codices omnes hinc inde lacuna isdem dehiscant et appendicem annorum 966, 976, 977, 978 exhibeant. Liber septem quaternionibus VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, signatis et octavo non signato constans, codici jam majori impactus est, cujus pro paginis 27 et sequentibus numeratur. Exhibet primo p. 27 visiones Flothildæ a Pithæo p. 278 editas, p. 31 absque Rubrica Annales nostros; quorum annus quisque littera Græca, numerum quo ab anno 893, initio regni Caroli Simplicis, distet, significante exempli gratia in fine anni 923. ΑΓ, 926. ΑΔ et rel. insignitur.

2) C. regius Parisiensis n. 5354 membr. sæc. XI in fol., Incipit cronica Flodoardi presbyteri de gestis Normannorum inscriptus (28), quem eximia diligentia in usum nostrum V. doctissimus Otto John. Ph. Dr. Kiloniensis vertit. Librum eundem ac Chesnii Thuaneum esse judicaveris, nisi quod Thani in eo nomen desideratur. Annalibus noticiam de obitu Caroli Calvi præmittit, ex libro quodam abbatie S. Faræ Meldensis descriptam, quæ tamen causa fuit, quod docti viri plures abinde Flodoardum scribendi initium fecisse et annos operis ejus 878-918 desiderari statuerent. Quod quam veritati contrarium sit, tum ex ipsis codicibus tum ex Richero patet, qui Flodoardum ab an. 919 exscripsit (29). Noticiam istam hic inserimus:

« Anno 877 et indictione x, II Nonas [Pithæus, ind. XII, Nonas] Octobris, præcellentissimus imperator Karolus, sanctæ recordationis insignis memorie, temporalem finiens cursum, feliciter, ut credimus, ad gaudia migravit æterna. Hic siquidem fuit serenissimi augusti Illudovici filius, ac nepos gloriosissimi cæsaris ejusdem nominis Karoli. Cujus celsitudinis atque dulcedinis nobilissima propinqua ejus, Bertrada abbatissa, cum omni congregatione sibi commissa supplicationibus devotissimis assidue memor, hanc memoriam litteris compendio comprehensam fecit describi, quæ in ejus anniversario annuatim recitaretur, ejusque memoria semper haberetur. »

Ex codice isto fluxit

2a) C. bibliothecæ Albigensis chart. in fol. sæc. XVII. Inscrubitur *Frodoardi presbyteri Annales*; 58 paginas explet; lectiones ejus momenti alienius Waitzio flagitante enotatas urbis bibliothecarius transmisit. Exhibet annales annorum 919-966, adjecta D appendice anni 966, qualem in codice 2 legimus.

3) Tertio loco laudanda venit editio Pithæi, una cum

p. 69) recentius opus ex Flodoardo haustum continuisse videtur.

(28) Scheda antiqua teste in hoc codice continetur: *Passio sancti emani et sociorum ejus. Vita et transitus sancti marcialis episcopi et confessoris. Cronica frodoardi presbyteri de gestis normannorum. Passio sanctorum pontificum saviniani potanciani sociorumque ejus Altini s. eodaldi victorini s. erotiani. Vita et conversatio karoli regis magni. Vita ludovici imperatoris. Vita sancte marie egiptiace. Expositio heimonis in apocalipsin.* — Flodoardus fol. 21-41 habetur.

(29) Annum 917 perperam scribit Chron. Andegavense, apud Labbe I, p. 285.

34) lectionibus codicis cuiusdam in margine editionis Pithecanæ sigla M. notati, et

35) codice sancti Victoris Parisiensis, cuius lectiones apud Bouquetum propositæ hunc ei locum adsignant.

Usi sumus præterea scriptoribus, qui Flodoardum sæculo eodem et proxime sequentibus libris suis exceperunt, Richero et Hugone Flaviniacensi (30), qui cum codice nostro I consentiunt, tum Balderico et Hugone Floriacensi, eorumque lectiones additiones hinc inde adducendas duximus.

Anno incarnationis domini nostri Ihesu Christi

DCCGCCXIX

cecidit Remis grando mirabilis, ovum gallinæ superans magnitudine; quæ vero distendebatur in latitudine, occupabat medium palmæ. Sed et grandior per alia quædam loca visa est cecidisse. Hoc anno nihil vini in pago Remense nisi parum admodum fuit. Nortmanni omnem Britanniam in Cornu-Gallæ (31), in ora scilicet maritima, sitam depopulantur, proterunt atque delenti, abductis, venditis, ceterisque cunctis ejectis Brittonibus. Hungari Italianam partemque Franciæ, regnum scilicet Lotharii (32), depredantur. Anno Dominicæ incarnationis

DCCGCCXX

pene omnes Franciæ comites regem suum Karolum apud urbem Suessionicam, quia Haganonem consiliarium suum, quem de mediocribus potentem fecerat, dimittere nolent, reliquerunt. Heriveus autem Remorum archiepiscopus, accipiens regem cum omnibus eum deseruissent, duxit eum ad hospitium suum in villam quæ dicitur Carcasaria, in crastinum vero venerunt in Crusiniacum, Remensis episcopii villam, ibique manserunt, donec Remis venirent. Sicque deduxit eum per septem fere menses, usque quo illi suos principes, eumque suo restitueret regno. Postea profectus est archiepiscopus Heriveus super Mosam, propter quoddam castellum in terra sui episcopii situm, quod nominant Macerias (33), recipiendum, quod tenebat Erlebaldu, comes pagi Castricensis (34), contra illum; quem tunc etiam habebat excommunicatum, propter illa quæ ipsius episcopatus familiæ frequentia ingerebat mala, propterque Altmontem (35), ecclesiæ Remensis, quod furtim irruerat, castrum. Archiepiscopus autem postquam præfatum castellum, id est Macerias, cum suis fidelibus per quattuor fere ebdomadas obsidisset, deserente tan-

dem illud Erlebaldo, receptis, et dispositis inibi custodiis, reversus est Remis. Qui Erlebaldu profectus ad regem, qui tunc morabatur in pago Warmacensi sedens contra Heinricum principem Transrhenensem ibi ab hostibus regis sibi supervenientibus interfectus est.

* *Hist. Rem.* iv, 15. Cum pene cuncti Francorum optimates apud urbem Suessionicam a rege suo Karolo [Karlo c.] desciscerent, propter Haganonem consiliarium suum, quem de mediocribus electum super omnes principes audiebat et honorabat, eum penitus reliquissent, hic pontifex fidelis et pius atque robustus in periculis semper existens, regem intrepidus ab eodem loco suscipiens, ad metatum suum deduxit; indeque secum ad urbem Remensem perduxit, et per septem fere menses eum prosecutus atque comitatus [contatus c.] est, donec illi comites suos, eundemque regno restituit.

* *H. Rem.* iv, 16. Excommunicavit hic præsul Erleboldum comitem Castricensis pagi, propter Remensis episcopii terram, quam pervaserat, ibique munitionem quandam super Mosam construxerat, indeque frequentia ecclesiastica familiæ mala ingerebat. Insuper et castrum Altmontem furtim irruerat. Sed cum nec ita cessaret a malis quæ coperat, pergit archiepiscopus cum suis ad capiendam munitionem, quam ille construxerat Maceriasque nominabat. Quam per quatuor pene ebdomadas obsidens, deserente tandem illum Erlebaldo, cepit, et depositis inibi custodiis Remis rediit. At Erlebaldu profectus ad regem, qui tunc morabatur in pago Warmacensi contra Heinricum principem Transrhenensem, ibidem ab hostibus regis sibi supervenientibus interemptus est. Quem tamen postmodum in synodo, quam apud Trosleium idem dominus archiepiscopus cum diocesaneis suis habuit, intercedente rege et obnix flagitante, a vinculo excommunicationis absolvit.

Hoc anno, sequenti quoque, agitata inter Hilduinum episcopum et Richarium abbatem de episcopatu Tungrensi contentio. Siquidem rex illud episcopium Richario, quia Hilduinus a se descivit, cui prius ipsum concesserat, dedit. Herimannus vero archiepiscopus Hilduinum ibi episcopum, eligente clero, ac populo favente, necnon Gisleberto, quem plurimi Lotharienses principem, relicto Karolo rege, delegerant ordinavit. Karolus vero reversus ad so Lothariensibus et ipso Gisleberto, Richario abbati, non Hilduino episcopo, ipsum episcopatum consentiebat. Remis in monasterio sancti Petri (36) ad portam basilicarem cereus, quem ibi posuerant hi cives qui Romam ad visitanda apostolorum limina profecti fuerant, accensus est etiam ter igne cælesti. Ad

VARIE LECTIONES.

¹ remensi 2. 3. ² ita 1. scribere solet, sed et nordmanni; 2. 3. utrumque. Richerus Nortmanni plerumque. ³ britanniam 2. ⁴ æpius. ⁵ hungarii 3. ⁶ partem 3. ⁷ lotharii 5. ⁸ suessionicam 1. ⁹ æpius; suessionem 3. ¹⁰ relinquerunt 2. ¹¹ villa 2. 3. ¹² carcasaria 2. 3. Carisia Hugo Fl. ¹³ crusiniacum 3. ¹⁴ macherias 2. 3a. et ita infra. ¹⁵ henricum 3. ¹⁶ transrhenensem 2. 3. ¹⁷ sibi regis 3. ¹⁸ episcopum 2. ¹⁹ delegerunt corr. delegerant 2. ²⁰ dest 1. ²¹ igni 2. 5.

NOTÆ

(30) Lectiones ejus Hugo V; Floriacensis, Hugo II. notamus.

(31) Cornouaille in Britannia minori.

(32) Cf. Mabillon. Ann. Bened. lib. XLII, n. 30.

(33) Maisières.

(34) In quo Mézières et Donchères.

(35) Omont.

(36) Inferiori, ex Mabillon. Ann. lib. XLII, n. 41.

idem quoque monasterium quadam puella advenerat nomine Osanna, de pago ³⁰ Vozinse ³¹ (37), carnem non comedens, neque panem ab annis jam duobus edere valens, cui multae visiones ostendebantur. Haec in ipsis diebus ebdomadâ plena jacuit iminota, et sanguinem cum omnium admiratione ³² sudavit, ita ut frons ejus tota et facies usque ad collum operiretur sanguine; in qua vita vel tantum calor remanserat, halitu etiam tenuissime spirante. Tunc quoque multa se vidisse perhibuit, ex quibus aliqua dixit, plurima vero ³³ quae viderat, se dicere non audere professâ est. Tunc etiam circa Remensem urbem mel in spicis inventum ³⁴, et flores quibusdam in arboribus, maturis vel collectis jam fructibus. Anno

DCCCCXXI

incarnati Verbi Rodulfus episcopus montis Lauduni moritur; cui succedit Adelelmus, ejusdem loci thesaurarius ³⁵, Remis a domno Heriveo episcopus ordinatus. Anglorum Romam proficiscentium plurimi inter angustias Alpium lapidibus a Sarracenis sunt obruti ³⁶. Synodus ³⁷ apud Trosleium (38) habita, cui praesedit Heriveus archiepiscopus, praesente quoque Karolo rege; cujus obtentu Erlebaldis ³⁸ ibi Castricensis absolvitur. Richardus ³⁹ marchio de Burgundia obiit. Karolus rex in regnum Lotharii abiit ⁴⁰, receptisque per vim quibusdam Ricuini infidelis sui praesidiis, et facta pactione usque ad missam sancti Martini cum Heinrico principe Transhenensi ⁴¹ reversus est ⁴² in montem Lauduni. Tempestates hoc anno diversis in locis plurimae, homines quoque fulmine exanimati, et domus incensae. Aestas in aestate magnus, et fœni plurimum. Siccitas ingens tribus fere continua mensibus, Julio, Augusto atque Septembri. Rotbertus comes Nortmannos, qui Ligefim fluvium occupaverant, per quinque menses obsedit, acceptisque ⁴³ ab eis obsidibus, Britanniam ipsis, quam vastaverant, cum Namnetico ⁴⁴ pago concessit; quique fidem Christi coeperunt suscipere. Erluinus, Belvacensis episcopus, obiit. Karolus iterum pacem cum Heinrico firmat. Anno

DCCCCXXII

Karolus regnum Lothariense ⁴⁵ ob persecutionem Gisleberti et Ottonis rapinis, sacrilegiis atque incendiis, etiam in tempore quadragesimae, sicut et tota hieme vastat. Richarius, qui Romam profectus fue-

rat propter episcopium Tungrense, reversus est, ordinatus a Johanne papa episcopus, Hilduino ab ipso papa excommunicato, qui etiam illie abierat episcopus. Drogo ⁴⁶ episcopus de Tullo moritur; cui succedit ⁴⁷ Gauzlinus ⁴⁸. Berengario Langobardorum ⁴⁹ rege ⁵⁰ regno ab optimatibus suis ob insolentiam ejus ⁵¹ deturbato, Rodulfus Cisalpinæ Galliae rex ab ipsis in regnum admittitur; et Hungari, actione praedicti Berengarii, multis captis oppidis, Italiam depopulantur. Karolo denique Laudunum regresso, Hugo filius Rotberti post pascha supra ⁵² Vidulam ⁵³ (39) venit, ubi apud villam Finimas ⁵⁴ (40) Herivei archiepiscopi fideles cum quibusdam Franciæ comitibus obvios habuit. Quo cum eidem super Axonam in pagum Laudunensem profecto, propter praedictum

B Haganonem, cui rex abbatiam Rothildis, amicae ⁵⁵ suae, socrus autem Hugonis, dederat, nomine Gollam ⁵⁶ (41), Karolus cum Heriberto et Haganone clam Laudunum egressus, ob Haganonis amorem hujus causa timoris trans Mosam profectus est. Quem insecutus Hugo cum ceteris pugnantiorum duobus milibus usque Mosam, Gislebertum Lothariensem obvium ⁵⁷ habuit; cum quo a patre, qui eum prosequutus fuerat et super Axonam in pago Laudunensi sedebat, ad colloquium revocatus, revertitur. Quo comperto, Karolo Mosâ retransmissa, cum nonnullis qui ad se venerant Lothariensibus, villas Remensis ecclesiae deprædari necnon incendere cepit. Altimontem quoque castrum bellando, non sine suorum clade ⁵⁸, cepit atque diripuit. Rotbertus ⁵⁹ igitur super Maternam fluvium Rodulfo filio Richardi, genero suo, procedit obviam; quem sequens ⁶⁰ Karolus cum Lothariensibus, Maternam transit, et castrum Sparnaci ⁶¹ (42) directum est ab Haganonis complicitibus. Rotbertus etiam, praefato Rodulfo cum Burgundionibus veniente, fluvium transiens subter Sparnacum, non longius tribus leugis ab exercitu Karoli castra metatus est; ubi una magis ebdomadâ condescerunt utrique ⁶², ad colloquium ceteri ⁶³ praeter Haganonem ⁶⁴ et Karolum venientes.

Hugo interea filius Richardi ad Rotbertum veniens, ducentos circiter ex his qui cum Haganone ⁶⁵ erant obvios habuit, in villas episcopii Remensis abeuntes praedari; quibus captis, tribus tantum occisis, equos ⁶⁶ cum armis abstulit et ad suos ignominia oneratos ⁶⁷ remisit ceteros. Hinc Rotbertus apud Calmicia cum (43) et Karolus circa Remis ⁶⁸ castra metati

VARIAE LECTIONES.

³⁰ pago corr. paco 1. ³¹ voxinse 2. ³² omni adm. 2. 3. ³³ deest 2. 3. ³⁴ i. est 2. 3. ³⁵ thesaurarius 2. ³⁶ o. sunt 3. ³⁷ sinodus 2. 3. ³⁸ herlebaldis 2. 3. ³⁹ ricardus 3. ⁴⁰ habuit 2. ⁴¹ transrenensi 3. ⁴² sapinus. ⁴³ deest 2. ⁴⁴ acceptumque 2. ⁴⁵ nannetico 3. ⁴⁶ lodhariense 3. ⁴⁷ sapinus. ⁴⁸ Rogo 3a. ⁴⁹ successit 3. ⁵⁰ goslinus 2. 3. ⁵¹ gauzlinus successit, qui etiam ordinatus est 16. Kal. Aprilis. Hugo V. ⁵² langobardorum 2. ⁵³ imperatore 2. 3. ⁵⁴ ob i. e. desunt 2. 3. ⁵⁵ super 2. 3. ⁵⁶ uidolam 2. ⁵⁷ fimmas 3. ⁵⁸ amicae 2. 3a. ⁵⁹ colam 2. 3. ⁶⁰ obviam corr. obvium 2. ⁶¹ c. s. 3. ⁶² robertus 3. ⁶³ sapinus. ⁶⁴ sequi alia linea quens 1, subsequens 3. ⁶⁵ sparnaci 1. ⁶⁶ ita in loco raso 1. utrinque 2. 3. ⁶⁷ deest 1. ⁶⁸ aganonem 1. ⁶⁹ haganonem 2. ⁷⁰ aequos 2. ⁷¹ honoratos 2. ⁷² remim 2.

NOTE.

(37) Circa Vozzy in Campania.

(38) Troli ad Axonam, in pago Snessonico. Bozq.

(39) La Vêle, Axonam influit.

(40) Fimca.

(41) Videtur esse Chelles, haud procul Parisiis.

(42) Eprenay.

(43) Chermizy aut Chamuzy, prope Remos.

sunt; ubi cum tribus continuis consedisset diebus, A
 una scilicet a civitate leuga, et nonnulli ex equis
 illorum caperentur a civibus Remorum, una tantum
 die, dominica videlicet pentecostes, contra urbem
 pugnaverunt⁵⁰. Ubi nonnullis occisis⁵¹ ex Lothariensis
 sibus, vulnera isque plurimis, nox praelium diremit.
 Audito denique, quod hi qui cum Rotberto erant
 Laudunum captum haberent, et thesauros Hagano-
 nis⁵², qui ibi erant, dispersiti essent, et unum de
 fratribus ejus ibi comprehendissent⁵³, Karolus cum
 Hagano Laudunum contendit. Lotharienses qui-
 dam regrediuntur ad sua; quidam cum Karolo per-
 gunt. Rotbertus super Axonam tentoria fixit. Karo-
 lus, abnegato sibi introitu Lauduni, resedit super flu-
 vium Saram⁵⁴ (44), et Rotbertus castra metatus est
 super Aleam (45). Et cum cotidie copiis Rotberti
 crescentibus, decrescerent Karoli, clam tandem se-
 cedens cum Hagano trans Mosam proficiscitur.
 Franci Rotbertum seniore eligunt ipsique sese
 committunt. Rotbertus itaque rex Remis apud san-
 ctum Remigium ab episcopis et primatibus regni
 constituitur. Heriveus⁵⁵ Remorum archiepiscopus
 obiit tertia die post consecrationem⁵⁶ Rotberti
 regis, scilicet 6 Nonas Julii, quarto die antequam
 vicesimum secundum sui episcopatus expletet annum.
 Cui successit in episcopatum Seulfus, qui tunc
 urbis⁵⁷ ejusdem ministerioungebatur archidiaconus.
 matus.

[*Hist. Rem. iv, 17.* Exrescente denique discordia
 inter regem Karolum et Rotbertum, cum pene
 cuncti regni proceres ad constituendum regem
 Rotbertum apud sanctum Remigium congregati
 essent, idem archiepiscopus, languore depressus,
 vita decessit, tertia die scilicet postquam Ro-
 bertus rex factus fuerat, quarto vero die ante-
 quam vicesimum secundum sui episcopatus ex-
 pleret annum. Contigit autem (deest. c.), ut ipsa
 die sui decessus plures qui convenerant episcopi
 Remensem ingrederentur urbem, quique funus
 ipsius dignis exsequiis celebrantes, cum maximo
 suorum sed et (deest. c.) extororum luctu, decenti
 tradidere sepulturae.]

Apud Cameracum⁵⁸ visi sunt⁵⁹ quasi tres soles
 apparere, vel sol tres orbes a se invicem distantes
 habere, item duo in caelo spicula contra se utrim-
 que propinquantia, donec nube⁶⁰ sunt cooperta,
 item duo stipites sibimet in caelo propinquant,
 quousque similiter operiti sunt nube. Rotbertus fi-
 lium suum Hugonem in regnum Lotharii mittit cum
 aliquo Francorum⁶¹ agmine propter Capraemontem⁶²,
 Gisleberti castrum, obsidione liberandum, quod
 Karolus premebat obsessum. Quo comperto, Karo-

lus obsidionem reliquit⁶³ et Hugo, acceptis obsidi-
 bus a quibusdam Lothariensibus, ad patrem re-
 meavit. Terrae motus in pago Cameracensi factus,
 ex quo domus inibi nonnullae su⁶⁴ versae sunt. In pago
 quoque Parisiaco, in villa quae dicitur Jeseis⁶⁵,
 multa miracula in ecclesia sancti Petri a quarto su-
 periore anno, ex quo scilicet reliquiae de barba ip-
 sius apostoli illuc sunt relatae, facta memorantur,
 ita ut inter caecos et claudos⁶⁶ vel contractos am-
 plius quam centum septuaginta sanitate⁶⁷ donati
 referantur. Demoniaci vero, quotquot illo akie-
 runt, sano sensu, pulsus demonibus, redierunt,
 praeter alia innumerabilia quae ibidem sunt acta.
 Anno

DCCCXXIII

Rotbertus in regnum Lothariense proficiscitur, lo-
 cuturus cum Heinricho, qui ei obviam venit in pagum
 Ribuarium⁶⁸ super fluvium Ruram; ubi se invicem
 paverunt, et pacta aniecitia, datisque ab alterutro
 muneribus, discesserunt. Ubi et am quidam Lotha-
 rienses dederunt obsides, et inducias a Rotberto ac-
 ceperunt usque in⁶⁹ Kalendas Octobris. Nortmanni⁷⁰
 Aquitaniam Arverniamque depradabantur⁷¹; contra
 quos Willelmus⁷² dux Aquitaniorum et Rago-
 mundus pugnauerunt, et cesa sunt ibi ex Nortman-
 nis duodecim milia. Boso filius Richardi Reginum
 in lecto languentem occidit. Karolus cum suis Lo-
 thariensibus, inducias quas nuper a Rotberto acce-
 perant⁷³ infragentibus, Mosam transiens, ad Ali-
 niacum venit, et antequam Rotbertus suos fideles
 adunare potuisset, super Axonam insperate⁷⁴, ubi
 Rotbertum sub urbe Suesonica sedere compererat,
 adiit. Et in crastinum, die dominica, hora jam sexta
 praeterita, Francis dehinc illa die praelium non spe-
 rantibus, plurimis quoque praeudentibus, Karolus
 Axonam⁷⁵ transiit, et super Rotbertum cum arma-
 tis Lothariensibus venit. Rotbertus⁷⁶ vero armatis
 his qui secum⁷⁷ erant, contra processit; commissio-
 que praelio, multis ex utraque parte cadentibus,
 Rotbertus quoque rex lanceis perfoesus cecidit. Hi
 tamen, qui erant ex parte Rotberti, Hugo scilicet
 ipsius⁷⁸ filius, et Heribertus⁷⁹ cum ceteris, victo-
 ria potiti, Karolum cum Lothariensibus⁸⁰ in fugam
 verterunt; sed ob mortem regis sui Rotberti eos
 persequi destiterunt, campum vero obtinuerunt⁸¹
 D spoliaque ab eis, maxime autem a⁸² rusticanis et ex
 Suesonicae urbis suburbio confluentibus, direpta sunt.
 Lotharienses denique, perditis multis angariis, quas
 Rothgarius⁸³ comes accipiens in Laudunum castrum

VARIAE LECTIONES.

⁵⁰ pugnaverunt 3. ⁵¹ deest 1. ⁵² aganonis 1. ⁵³ comp. 2. ⁵⁴ isaram 2. ⁵⁵ heinricus 2. ⁵⁶ consecra-
 tione. 1. ⁵⁷ e. urbis. 3. ⁵⁸ cameracum 3. et infra. ⁵⁹ visi sunt desunt 3. ⁶⁰ deest. 1. ⁶¹ francorum
 1. ⁶² capre mortem 1. ⁶³ reliquit 2. reliquit 3. ⁶⁴ gesedis 2. gesedis 3. ⁶⁵ claudus corr. claudos 1.
⁶⁶ sanitatem 2. ⁶⁷ ribuarium 3. 5 b. ⁶⁸ deest 2. ⁶⁹ deest 1. ⁷⁰ depradantur 2. ⁷¹ willennus 1.
 accipius. ⁷² aquitanorum 2. ⁷³ acceperat 2. ⁷⁴ insperante 1. ⁷⁵ axonem 3. ⁷⁶ Rotbertus — processit
 desunt 3. ⁷⁷ cum eo 2. ⁷⁸ f. i. 2. 3. ⁷⁹ H. comes Vermandensis Hugo V. et Fl. ⁸⁰ suis Lodh. 3. ⁸¹ opt.
 2. ⁸² deest 2. 3. ⁸³ rothgarius 2. 3.

NOTAE.

(44, 45) La Sère et l'Ale, in pago Laudunensi, Isaram apud la Fère influentes.

abdixit, relictoque infra ⁹² regnum Franciæ Karolo, A revertuntur ad sua. Karolus dehinc ⁹³ Heribertum comitem ⁹⁴, Senlsum archiepiscopum, ceterosque regni primates, multis legationibus ut ad se revertantur exorat; quod illi reuocant, pro Rodulfo ⁹⁵ in Burgundiam transmisserunt, qui otius ⁹⁷ cum multa suorum manu illis occurrat. Auditque Franci, quod Karolus Nortmannos ⁹⁸ ad se venire mandasset, ne illi conjungerentur, inter Karolum atque Nortmannos super Isaram fluvium cum Rodulfo medii ⁹⁹ resederunt. Tumque ¹⁰⁰ Karolo trans Mosam refugiente, Rodulfum cuncti regem ¹⁰¹ eligunt. Rodulfus filius Richardi rex apud urbem Suessonicam ¹⁰² constituitur (46). Et Heribertus comes Bernardum, consobrinum suum, cum aliis legatis, consilium quod per illos agebatur, ut fertur, ignorantibus, ad Karolum dirigit. Qui ab eisdem sacramentis persuasus, ad Heribertum cum paucis proficiscitur, quique eum in castello suo super Somnam apud Sanctum Quintinum (47) suscepit, indeque his qui cum eo venerant remissis, Karolum in quamdam munitionem suam, quæ vocatur Castellum Theoderici (48), super Maternam fluvium deduci fecit, ibique illum, subministratis victui necessariis, sub custodia detinuit; et sic ipse Rodulfum regem in Burgundiam persecutus est.

Interea Ragenoldus, princeps Nortmannorum qui in fluvio Ligeri versabatur, Karoli frequentibus missis jampridem exitis, Franciam trans Isaram, conjunctis sibi plurimis ex Rodomo, deprædatur ¹⁰³. Cujus castris supervenientes fideles Heriberti qui per castella remanserant, a ljunctis sibi Rodulfo privigno Rotgeri et Ingobranno ¹⁰⁴ comitibus, prædam ingentem eripuerunt ¹⁰⁵, et captivi mille ibidem liberati sunt. Quo cognito, Ragenoldus exagitatus furore, in pagum Atralateisem prædatum progreditur; cui obivus factus comes Adelelmus, sexcentos ex eis stravit, ceteris fuga prolapsis. Cum quibus Ragenoldus ad munitionum suorum properat refugia, indeque quantas potest exercere non desinit prædas et latrocinia. Quibus urgentibus causis, rex ¹⁰⁶ Rodulfus ab ¹⁰⁷ Hugone filio Rotberti accitus, de Burgundia venit ad Compendium ¹⁰⁸ super Isaram; et audito quod Nortmanni ¹⁰⁹ pagum Belvacensem deprædabantur, illo transiit cum Senlfo archiepiscopo et Heriberto comite aliisque quibusdam et electis viris

fortibus. Ita ¹¹⁰ (49), fluvio transito, ingressus est terram, quæ dudum Nortmannis ad fidem Christi venientibus, ut hanc fidem colerent et pacem haberent, fuerat data. Partem quoque ipsius terræ rex cum Francis, quia ipsi ¹¹¹ Nortmanni pacem quam pepigerant, propter promissiones Karoli, qui eis latitudinem terræ pollicitus fuerat, infringere ¹¹², caedibus et igne devastat. His vero rebus ¹¹³ eum intentum legati adeunt Lothariensium, se suæque ipsi subdere spondentium. Quorum legatione revocatus ab hac devastatione, cum primatum qui secum aderant consilio Lothariensibus obviam pergit, Hugone et Heriberto comitibus ad præsidium patriæ trans Isaram relictis. Lotharienses illi obviam juxta Mosomum veniunt, et uxor ipsius nomine Emma, regis Rotherti filia, Remis interim ab Senlfo archiepiscopo consecratur regina. Rodulfus a plurimis Lothariensium susceptus in regno, petitur a Wigerico, Metensium ¹¹⁴ episcopo, receptum ire quoddam castrum in pagum Elisatium nomine Zabernam (50). Ubi toto pene demoratus autumnus ¹¹⁵, castellanis ¹¹⁶, quia Transrhœnenses erant, auxilium ab Heinrico frustra expectantibus, tandem obsidibus ab eis acceptis, Laudunum ad uxorem suam revertitur. Interea Nortmannis quosdam pagos nostros trans Isaram, et nostratibus eorum terram deprædantibus, crebris alternatim directis legationibus, pacem Heriberto comiti et Senlfo archiepiscopo pollicentur, ceterisque Francis qui cum ipsis contra Nortmannos sedebant, si tamen eis terra daretur, quam spaciosam petebant ultra Sequanam. Rodulfo interea rege, ut dictum est, Laudunum reverso, obsides illi mittunt, et inducias ab eo usque ad medium Maium accipiunt.

Dum hæc geruntur, Heinricus, invitantibus se Gisleberto comite et Rotgario Trevirorum præsule, qui necdum se Rodulfo subdiderant, Rhenum ¹¹⁷ transmississe regumque Lotharii deprædari nuntiantur ¹¹⁸. Depopulatus est autem quod inter Rhenum et Mosellam interjacet, gregum armentorumque abductione ¹¹⁹ ac ceterarum opum exhaustu, cum plurimorum quoque juventutis captivitate. Quique, audito quod Rodulfus exercitum ¹²⁰ non modo e Francia, quin ex omni congerat ¹²¹ Burgundia, in suo se regno recepit, datis induciis Lothariensibus usque Kalendas Octobris anni sequentis ¹²². Otto ¹²³ tantum ex

VARIÆ LECTIONES.

⁹² in 2. ⁹³ dehinc 1. ⁹⁴ comitem 1. ⁹⁵ P. Richardi Justitiarum filio. Hugo V. Ricardi R. magni principis filio. Hugo Fl. ⁹⁷ otius 2. 3. ⁹⁸ ad se v. normannos 2 ad s. v. n. 3. ⁹⁹ medii medii 1. ¹⁰⁰ Tanque 2. 3. ¹⁰¹ deest. 2. 3. ¹⁰² S. in monasterio sancti Medardi c. *Pithæus asteriscis notata. Nec apud Richerum neque apud Hugonem V habentur.* ¹⁰³ prædatur 2. 3. ¹⁰⁴ ingobranno 2. ¹⁰⁵ eripuerunt 1. ¹⁰⁶ R. r. 2. ¹⁰⁷ a 1. ¹⁰⁸ compendia 1. ¹⁰⁹ normandii 2. ¹¹⁰ Ita 2. 3 a. ¹¹¹ ipsius 1. ¹¹² infringere 2. ¹¹³ e. r. 2. ¹¹⁴ metensium 2. ¹¹⁵ autumno corr. autumnus 1. autumnus 2. ¹¹⁶ castellanis qui 3 a. ¹¹⁷ rhenum 3. *semper.* ¹¹⁸ nuntiantur (corr. nuntiat 1.) 2. nuntiantur 3. ¹¹⁹ adductione 2. ¹²⁰ exercitus 3. ¹²¹ cogeret 2. 3. ¹²² s. a. 2. 3. ¹²³ Otto 3.

NOTÆ

(46) Hugo Flav. ita pergit: *Et Boso frater ejus rex Gallie superioris, quæ comata dicitur, constitutus est, id est Burgundie superioris, et Hugo Capeto dux Burgundie inferioris.*

(47) Saint-Quentin.

(48) Châteaun-Thierry.

(49) Epte, medio spatio inter Parisios et Fodozum Sequanam illabens.

(50) Zabern.

his qui se Rodolfo commiserant, ad Heinricum defecit. Wigericus¹³¹ episcopus Zabrenam ut recepit, evertit. Camaracus male proviso conflagravit incendio. Alter Rodulfus Cisalpinæ Gallie rex, quem Itali abjecto¹³² rege suo Berengario in¹³³ regnum receperant, cum ipso Berengario conflixit, eumque devicit; ubi mille quingenti viri cecidisse dicuntur. Scullo archiepiscopo archiepiscopalis infula, quæ pallium nominatur, ab Johanne¹³⁷ papa transmittitur. Multitudo Anglorum limina sancti Petri orationis gratia petentium inter Alpes a Sarracenis¹³⁸ trucidatur¹³⁹. Dado Virdunensi episcopus obiit (51), et episcopatus ejus Hugoni ab Rodolfo rege conceditur, quique presbiter Remis ab¹³⁹ Scullo archiepiscopo¹⁴¹ consecratur. Anno

DCCCCXXIV

Incipiente, fit exactio per Frantiam¹³⁹ pecunie collaticie, quæ Normannis pacto pacis daretur; et Rodulfus rex protectionem parabat in Aquitaniam, quia Willelmus¹⁴² ejusdem regionis princeps, subditi sibi differebat. Qui, comperto quod Rodulfus in Aquitaniam cum hostili manu properaret, ei obviam super Ligerim venit, et intercurrentibus alternatim legatis, tandem ad colloquium super ipsum flumen Ligerim infra pagum Augustidunensem¹⁴³ convenere. Ubi tota die immorati¹⁴³, Rodulfus ex hac, Willelmus ex illa fluminis ora, nuntiis utrimque progredientibus, sicque die consumpta, flumen tandem Willelmus transiens, ad Rodulfum jam noctu pervenit, et equo desilens, ad regem equo¹⁴⁶ insidentem pedibus accessit; quem postquam rex osculatus est, utrimque discessum. In crastino ad regem regreditur Willelmus, et octo dierum acceptis induciis, post finitam ebdomadam sese regi committit. Et rex illi Biturigensem¹⁴⁷ pagum restituit, quem illi super, auxilio fretus Rotberti necdum tamen regis, vi demperat¹⁴⁸ cum civitate Biturigis. Heriberto denique Peronam¹⁴⁹, et Hugoni filio Rotberti Cinomannis dedit. Scullus quoque archiepiscopus¹⁵⁰ terram sancti Remigii conjacentem in Lugdunensi¹⁵¹ provincia, de qua Heriveus episcopus nihil habuerat, ab Hugone de Vienna (52), qui eidem¹⁵² colloquio intererat, reimpetravit¹⁵³. Inde

A reversi circa quoddam castellum venimus, quod dicitur Mons sancti Johannis. Hoc Raginardus¹⁵⁴ invaserat, et¹⁵⁵ retinebat. Hortatu tamen nepotum suorum, Walonis et Gisleberti, ceterorumque quos rex ad id expugnandum miserat, obsidem regi filium suum transmittit. Quem rex, exoratus a propinquis Raginardi¹⁵⁶ et Hugone fratre suo, recipi jussit, et Raginardo inducias dedit, ceterosque omnes qui cum Raginardo erant, obstrictos¹⁵⁷ sacramento reliquit. Interea Gislebertum¹⁵⁸ Berengarius, qui sororem ipsius uxorem¹⁵⁹ habebat, comprehendit¹⁶⁰, quemque oblati obsidibus¹⁶¹ sibi pro eo filiis Raginarii, fratris ipsius¹⁶² Gisleberti, dimisit. Idem vero Gislebertus dimissus, terram Berengarii Raginarii fratri sui et Isaac comitis deprælationibus plurimis vastat. Post hæc regi Rodolfo¹⁶³ legatos, ut ab eo reciperetur, dirigit. Quod rex fidelium suorum consilio, ipsius abominatus¹⁶⁴ perjuriam et instabilitatem, facere contempsit.

Hungari ductu regis Berengarii, quem Longobardi¹⁶⁵ repulerant¹⁶⁶, Italiam depopulantur; Papiam quoque, urbem populosissimam¹⁶⁷ atque opulentissimam, igne succendunt; ubi opes per eam innumerabiles; ecclesie 44¹⁶⁸ succense, urbis ipsius episcopus cum episcopo Vercellensi, qui secum erat, igne fumoque necatur; atque ex illa pene innumerali multitudine ducenti tantum superfuisset memorantur, qui ex reliquiis urbis incense, quas inter cineres legerant, argenti modios¹⁶⁹ octo dederunt Hungaris, vitam murosque civitatis vacuæ redimentes. Illis expletis, Hungari per abrupta¹⁷⁰ transcurrentes Alpium juga, veniunt in Galliam Rodulfus¹⁷¹, Cisalpinæ rex¹⁷² Gallie, et Hugo Viennensis Hungaros¹⁷³ inter angustias collium Alpinorum¹⁷⁴ claudunt; unde inopinato loco per devia montis evadentes, Gothiam¹⁷⁵ impetunt; quos insequentes prædicti duces, sternunt ex eis, quos reperire¹⁷⁶ poterant. Interea Berengarius, Italie rex, a suis interimitur¹⁷⁷.

Rodulfus rex Frantiae placitum tenuit¹⁷⁸ apud Atiniacum. Tunc inde protectionem¹⁷⁹ parans in regnum Lotharii, gravissimo languore¹⁸⁰ corripitur; cujus vi recidiva, dum jam convalescere putabatur,

VARIE LECTIONES.

¹³¹ wigericus 1. unigericus 2. wilgericus 3. ¹³² accepto 3a. ¹³³ i. r. c. i. B. desunt 2. ¹³⁷ iohanne 1. ¹³⁸ saracenis 1. 5. ¹³⁹ trucidantur 2. ¹⁴⁰ a 1. ¹⁴¹ episcopo 1. ¹⁴² franciam 2. 3. ¹⁴³ sapius. ¹⁴⁴ unillemus 1. ¹⁴⁵ sapius. ¹⁴⁶ augustidunensem 1. ¹⁴⁷ innotati 2. ¹⁴⁸ aquo 2. ¹⁴⁹ bituricensem 2. ¹⁵⁰ denserat 1. ¹⁵¹ peronam 2. parronam 3. paronam. Hugo Fl. ¹⁵² episcopus 3. ¹⁵³ ludunensi 2. ¹⁵⁴ eodem 2. ¹⁵⁵ reimperavit 1. ¹⁵⁶ raenardus 2. ¹⁵⁷ constant. ragenardus 3. ¹⁵⁸ ac 2. 5. ¹⁵⁹ raginardi 5. ¹⁶⁰ obstricto 2. ¹⁶¹ gislebertus corr. — uni 1. ¹⁶² deest 3. ¹⁶³ comp. 2. ¹⁶⁴ obs. obl. 2. ¹⁶⁵ fratri sui 2. ¹⁶⁶ radulfo 3. ¹⁶⁷ abhom 2. ¹⁶⁸ langobardi 2. ¹⁶⁹ pepulerant 2. 3. ¹⁷⁰ roci populosissimam superscribitur de 2. ¹⁷¹ XLIII. 3. ¹⁷² mcf. 1 ¹⁷³ abruta 1. ¹⁷⁴ G. quos R. 2. 3. ¹⁷⁵ c. G. r. 2. ¹⁷⁶ deest 2. 3. ¹⁷⁷ alpinarum 1. 3. ¹⁷⁸ Tolosanam provinciam petere compulerunt. Illi autem ibidem Dei omnipotentia præditi, dissenteria et varia clade postmodum periere. Hugo Flor.; cf. finem hujus anni. ¹⁷⁹ reperire 2. ¹⁸⁰ interimitur corr. interimitur 1. Codex 2 hoc loco sententias infra scriptas Normanni cum Francis pacem usque pacto pacis eis concessæ et Hungari qui Gothiam usque esse consumpti inserit; quæ uncis inclusa hoc loco sereat 3. ¹⁸¹ deest 2. habuit 3. ¹⁸² profectio 1. ¹⁸³ langore 2.

NOT.E.

(51) Hugo pergit: « Exactis in episcopatu 37 annis, et inter sepulcra prædecessorum suorum episcoporum in ecclesia sancti Vitoni condignam sepulturam

merunt. »

(52) Postea Italie rege.

opprimitur, et pene desperatus a pluribus, Remis A ad sanctum Remigium se deferre petiit ¹⁷¹. Ubi nonnulla ¹⁷² dona largitus, ceterum, præter uxoris partem, quicquid ¹⁷³ sibi thesaurorum supererat, per monasteria Franciæ Burgundiæque direxit; et quatuor ebdomadibus apud sanctum Remigium demoratus, tandem redintegrata sanitate, Suessionicam petiit urbem ¹⁷⁴, indeque regreditur in ¹⁷⁵ Burgundiam. Heinricus æque in ipsis Sarmatarum ¹⁷⁶ finibus validudine corporis tota detinetur ætate. Interim contento ¹⁷⁷ inter Gislebertum et Ragenerum ¹⁷⁸, fratrem ejus, nec minor inter Bosonem et Othonem ¹⁷⁹, cædibus, incendiis ac depredationibus utrobique patrat. Nortmanni cum Francis pacem ineunt sacramentis per Hugonem ¹⁸⁰ et Heribertum comites, Seulfum quoque archiepiscopum; absente ¹⁸¹ rege B Rodulfo, ejus tamen consensu, terra illis aucta, Cironomannis et Bajocæ pacto pacis eis concessæ. Isaac quoque comes quoddam castellum Stephani Camaracensis episcopi dolosa infestatione comprehendens, incendit. Præsidii etiam Heriberti turris super Maternam fluvium, ubi Karolus custodiebatur, subitaneo conflagravit incendio. Raginoldus ¹⁸² cum suis Nortmannis, quia nondum possessionem intra Gallias acceperat, terram Hugonis inter Ligerim et Sequanam depopulatur. Synodus episcoporum Remensis dioceseos apud Tresleium Octobri mense habita, Seulf archiepiscopo præsentem, in qua Isaac comes ad emendationem et satisfactionem venit, pro his quæ prave adversus æcclesiam Camaracensem perpetraverat, et vadatus argenti libris ¹⁸³ centum, pacatur cum Stephano præfate urbis episcopo, præsentem [satagente, *Hist. Rem.*] Heriberto et pluribus Franciæ comitibus.

Rodulfus rex castellum montis sancti Johannis, id Ragenardo invito licet deserente, recepit, sicque Frantiam repetit ¹⁸⁴. Willelmus et Hago Rotberti ¹⁸⁵ filius cum Ragenoldo de sua terra securitatem ¹⁸⁶ paciuntur, et Ragenoldus cum suis Nortmannis in Burgundiam proficiscitur. Illuminationes candelarum hoc anno multe per diversa Frantiæ loca, orto repente lumine, factæ, et visiones sanctorum cuidam presbytero nomine Ebrulfo in villari Mosomo proximo conmanenti ¹⁸⁷ ostensæ ¹⁸⁸. Remis in æcclesia sanctæ Mariæ sollempnitate omnium sanctorum quidam diu contractus, ejus coxæ eruribus inhæserant ¹⁸⁹ junctæ poplitum ¹⁹⁰ nervis ita retractis, virtute divina solutus et erectus ¹⁹¹ est. Hungari qui Gothiam vastabant, pestem quandam perpassi, capitem inflatione ac disinteria pene cuncti, paucis evadentibus, nuntiantur esse consumpti. Anno

DCCCCXXV

redintegrante, Raginoldus ¹⁹² cum suis Nortmannis Burgundiam depopulabatur ¹⁹³. Cum quo Warnerius et Manasses comites, Ansegisus et Gotselinus ¹⁹⁴ præsules, congressi apud montem Calaum ¹⁹⁵, Nortmannorum plusquam octingentos sternunt. Warnerius comes ibi, equo ¹⁹⁶ cui sedebat occiso, captus et interemptus est, et Ansegisus Treccasinæ ¹⁹⁷ urbis episcopus vulneratus ¹⁹⁸. Quo Rodulfus rex comperto, in Burgundiam cum quibusdam ex Francia, militibus scilicet Remensis æcclesie et Abbone ¹⁹⁹ Suessionensi episcopo, parces etiam aliis secum comitantibus, proficiscitur, Heriberto quoque comite se prosequente. Collectaque ex Burgundia militum manu non parca, venit usque ad castra Nortmannorum super Sequanam; ibique ab his ²⁰⁰ qui ex Francia perrexerant pedestri pugna certatum ad castra. Videntes vero, quod illi qui erant cum rege, pars scilicet exercitus maxima, neque castra invadere neque ²⁰¹ equis desilire temptarent, compulsis in castra Nortmannis qui fuerant ²⁰² ad repugnandum ²⁰³ egressi, quibusdam ²⁰⁴ quoque prostratis, a castrorum pervasione discedunt, castraque duobus vel tribus milibus a Nortmannorum castris metantur in girum, Hugone Rotberti filio econtra supra ²⁰⁵ Sequanam hac ex parte castra metato. Ubi propinquirem castrorum obsidionem procrastinantibus Francis et de die in diem differentibus ²⁰⁶, naves a Parisio venturas expectando, eruptione clam facta, quorundam nostrorum veluti fertur assensu, Nortmanni ²⁰⁷ sua castra linquentes, et saltum quendam iter suum tutandi gratia petentes, evadunt; nostrorum vero quique regrediuntur ad sua. Jejuniis itaque coëptis quadragesimalibus, Heribertus, cum Gisleberto indeque cum Hugone locutus, regem accersit ²⁰⁸ ex Burgundia; qui festinanter adveniens, Camaracum Lothariensibus atque Gisleberto proficiscitur obviam. Quique hoc placitum omittentes, super Mosam ad eum veniunt, suique Gislebertus et Otto ²⁰⁹ efficiuntur.

Nortmanni de Rodomo fœdus quod olim pepigerant irrumpentes, pagum Belvacensem atque Ambianensem depopulantur. Ambianis civitas male proviso confugientium igne successa est; sic et Atrabatis subito exorto conflagravit incendio. Nortmanni usque D ad Noviomagum prædatum veniunt, et suburbana succedunt. Castelliani ²¹⁰ cum suburbanis egredientes, Nortmannos repellunt, sternunt quos poterant, partem suburbii liberant. Bajocenses interim terram Nortmannorum ultra Sequanam depredantur. Quo comperto Parisiaci ²¹¹, et ipsi quoque ²¹² cum qui-

VARIE LECTIONES.

¹⁷¹ fecit 2. 3. ¹⁷² non multa 3a. ¹⁷³ quicquid 2. 3. ¹⁷⁴ civitatem 2. ¹⁷⁵ lineæ superscriptum 1. ¹⁷⁶ par-matarum 2. ¹⁷⁷ contemptio 2. ¹⁷⁸ ragenarium 2. 3. ¹⁷⁹ otto. em 3. ¹⁸⁰ hugone 1. ¹⁸¹ absente 1. ¹⁸² rainoldus 1. ¹⁸³ ragenoldus 2. ¹⁸⁴ ragenoldus 3. ¹⁸⁵ libras 3a. ¹⁸⁶ repetiit 3. ¹⁸⁷ f. R. 2. 3. ¹⁸⁸ deest 2. 3. ¹⁸⁹ conmanit 1. ¹⁹⁰ hostense 2. ¹⁹¹ inderant 1. ¹⁹² inderant 3. ¹⁹³ poplter corr. poplitum 1. ¹⁹⁴ ereptus 3. ¹⁹⁵ ragenoldus 3. ¹⁹⁶ depopulatur 2. ¹⁹⁷ getselinus 1. ¹⁹⁸ getselinus 2. ¹⁹⁹ gozelinus 3. ²⁰⁰ calaum 3. ²⁰¹ æquo 2. ²⁰² treccasinæ 3. ²⁰³ v. est 2. ²⁰⁴ ebbone corr. abbone 1. ²⁰⁵ iis 2. 3. ²⁰⁶ aliis 3a. ²⁰⁷ nec 1. ²⁰⁸ fugerant 3. ²⁰⁹ pugnandum 2. 3. ²¹⁰ qui erasum 1. ²¹¹ super 2. 3. ²¹² proferentibus 2. ²¹³ nortmannorum 1. ²¹⁴ accersivit 2. 3. ²¹⁵ otho, superscripto 1. 2. ²¹⁶ castellani 2. ²¹⁷ ita 1, distinguit. ²¹⁸ deest 1.

busdam fidelibus Hugonis filii Rotherti, et quorundam castellorum oppidanis, partem quandam ³¹² pagi Rotomagensis ³¹³, qui possidebatur a Nortmannis eis Sequanam, depopulati sunt, villis succensis, pecoribus abductis, nonnullis etiam Nortmannorum interfectis. Heribertus comes interea cum paucis Francorum, quia parum adhuc herbarum inveniebatur equis ³¹⁴, transitum Nortmannis prohibendi gratia, super Isaram residebat. Nortmanni terrae suae cognita vastatione, in sua festinant ³¹⁵ redire. Heinricus denique Rhenum transiens, oppidum quoddam nomine Tulpiaecum (53), quod Gisleberti fideles tutabantur, vi cepit, nec diu demoratus infra regnum Lotharii, ad sua trans Rhenum regreditur, obsidibus a Gisleberto acceptis. Hilgaudus comes et ceteri maritimi Franci loca sibi vicina nuper a Nortmannis possessa pervadentes, devastant.

Rodulfus interea de Burgundia revertitur in Franciam, et ut se ad bellum contra Nortmannos praeparant ³¹⁷ Francis hanno denuntiat. Heribertus igitur expeditione cepta contra Nortmannos cum militibus Remensis ecclesiae, Arnulfus quoque comes ³¹⁸ et ceteri maritimi Franci praesidium quoddam Nortmannorum aggrediuntur, quo etiam Rollo princeps eorum mille Nortmannos praeter ipsius inhabitatores oppidi ex Rodomo transmiserat. Idem vero castrum secus mare situm vocabatur Auga (54); quod circumdantes Franci, vallum, quo pro antemurali cingebatur, irrumpunt, irurumque infringentes conscendunt; et oppido pugnando potiti, mares cunctos interimunt, munitionem succedunt. Nonnulli tamen evadentes, finitimam quandam occupant insulam, quam adgredientes ³¹⁹ Franci, majore licet mora quam oppidum ceperant, capiunt. Quod videntes Nortmanni, qui armis vitam pro posse tutabantur, postquam spem vitae amisissent, quidam, ut enatarunt, jugulati sunt. Et alii quidem Francorum necabantur gladiis, alii propriis se oppetebant ³²⁰ telis. Sicque omnibus prostratis, et praeda non modica direpta, Franci revertuntur ad sua. Rodulfus autem rex cum Hugone et Burgundionibus in pago Belvacensi sedebat.

Per idem tempus Seulfus Remorum archiepiscopus ³²¹ obiit, expletis in episcopatu annis tribus et

[* *Hist. Rem.* iv, 19, 20. Fertur autem veneno potatus a domesticis vel familiaribus Heriberti comitis vitam fuisse. Nec mora, post obitum ipsius Heriberti comes Remis venit, advocans Abbonem episcopum Snessonicum, et Bovonem Catalaunicum. Quibus sibi junctis, tractans super electione rectoris hujus Remensis ecclesiae, tam clericos quam laicos ad voluntatem suam intendere fecit. Sequentes igitur ejus consilium, ne forte per extraneas personas episcopatus divideretur, eligunt filium ipsius, nomine Hugonem, admodum parvu-

lum, qui nec adhuc quinquennii tempus expleset. Qua re patrata ad regem properant, ejus auctoritatis impetrande gratia. Rodulfus igitur rex, hac electione comperta, praefatorum episcoporum consilio Remensem episcopatum committit Heriberto, aequitatis censura disponendum atque regendum ab ipso. Qui etiam legatos ecclesiae cum Abbone praesule Romam mittere satagit, hujus electionis decretum secum ferentes, et assensum papae super ea petentes. Johannes itaque papa, interveniente Abbone praesule, petitioni eorum consensum praebens, episcopium Remense Abboni episcopo delegat, quae sunt episcopalis ministerii ab ipso in eodem episcopio tractanda ac (et c) finienda decernens. Heribertus itaque comes potestate potitus Remensis episcopii, injuste privavit tam me, qui non interfueram praemisse electioni suae, quam nonnullos alios, et clericos et laicos, beneficiis possessionum ecclesiasticarum, quibus a praecedentibus episcopis munerati videbamur obsecundationis gratia. Quae pro libitu suae voluntatis, quibus sibi placuit, et impertivit. Nec longum postea, tumultu infra claustrum canonico, inter clericos exortio, supervenientibus quibusdam militibus cum armis, duo interempti sunt ibidem clerici, quorum alter diaconus, alter habebatur subdiaconus.]

diebus quinque. Heribertus comes Remis venit, et vassallos ipsius ecclesiae sed et clericos de electione rectoris ad suum consilium intendere fecit. Hugo filius Rotherti pactum securitatis accipit ³²² a Nortmannis, terra filiorum Baldoini, Rodulfi quoque de Gaugeio atque Hilgaudi ³²³ extra securitatem relicta. Episcopatus Remensis Heriberto ³²⁴ comiti commissus est sub ³²⁵ obtentu filii sui Hugonis, admodum parvuli, needum, cum ferebatur, quinquennis. Abbo episcopus Romam petit cum legatis Heriberti comitis. Heinrich cuncti se Lottharienses committunt; et ipse Bernuico, Dadonis ³²⁶ episcopi nepoti, episcopium Virdunense concedit, qui et expulso Hugone presbitero, cui Rodulfus illud dederat, ibidem ordinatur episcopus (55). Annus

CCCCXXXVI

incipiebat, et Rodulfus rex cum Heriberto comite et quibusdam maritimis Francis Nortmannos in pago Atrabatensi quodam saltu coartatos obsidebat, cum repente post aliquot dies noctu eruptione cepta, Nortmanni castra regis aggrediuntur; ibique regi, ne a Nortmannis comprehenderetur, succursum ab Heriberto, succensisque casis ³²⁷ quibusdam, pugnatum ad castra. Nortmanni tandem a castrorum pervasione repulsi, recedunt; rex ibi vulneratus et Hilgaudus comes interemptus est; Nortmanni mille et centum dicuntur ibidem occisi. Sicque Rodulfus Laudunum revertitur, et Nortmanni usque in pagum Porcensem (56) silvestria ³²⁸ loca depraedantur. Hungari quoque Rheno ³²⁹ transmeato usque in pagum

VARIE LECTIONES.

³¹² quendam 2. ³¹³ rothomag. 3. ³¹⁴ aquis 2. ³¹⁵ festinanter 2, festinanter redire 3. ³¹⁷ praeparant corr. praeparant 2, praepararent 3. ³¹⁸ deest 1. ³¹⁹ aggr. 2. ³²⁰ oppetebat 2. ³²¹ deest 1. ³²² accepit 2. ³²³ hilgaldi 3. ³²⁴ herberto 1. ³²⁵ sed corr. sub 1. ³²⁶ dadanis 2. ³²⁷ deest 2. ³²⁸ silvestra 2. ³²⁹ deest 2.

NOTAE.

(53) Zulpich.

(54) En, inter Dieppe et Abbeville.

(55) Hugo addit: Abhinc Virdunum et alia civi-

tates a regno Francorum desecerunt.

(56) In Campania, in quo, exempli gratia, Chateaux-Porcien in praefectura Ardenneensi.

vanzinsem²²⁰ praelis incendiisque deserviunt. Luna²²¹ quaredecima sabbato sancto paschæ²²², die Kalendarum Aprilium, passa²²³ defectum et in pallorem conversa est, quadam luminis relicta particula, velut²²⁴ esset secunda; sicque aurora jam incipiente, in sanguinem tota mutata²²⁵ est colorem²²⁶. Corpus sancti Remigii et aliorum quorundam sanctorum pignera Hungarorum metu Remis a suis monasteriis sunt delata; inter quæ sancte quoque Walburgis²²⁷ reliquie, ad quas nonnulla exercebantur²²⁸ miracula. Exactio pecunie collaticie, Nortmannis pacto pacis dandæ, publice fit per Franciam atque Burgundiam. Data igitur pecunia, pax utrimque est²²⁹ cum juramento²³⁰ firmata. Hinc exercitus ex Francia Burgundiaque cum Rodulfo rege et Heriberto comite proficiscitur super Ligerim, et acceptis obsidibus ab urbe Nivernensi, quam frater Willelmi contra regem tutabatur, in Aquitaniam ad persequendum Willelmum, qui a rege forte desciverat, transeunt insecunturque fugitantem²³¹, donec rumor infestationis Hungarorum, quod iterum jam Rhenum transissent, exercitum in Franciam repedere coegit.

Hugo, filius Bertæ, rex Romæ super Italiam constituitur, expulso Rodulfo Cisalpinæ Galliæ rege, qui regnum illud pervaserat, et alteri feminae vivente uxore sua se copulaverat; occiso quoque a filiis Bertæ Burcardo²³² Alamannorum principe, ipsius Rodulfi socero, qui Alpes cum ipso transmearat, Italiæ²³³ regni gratia recuperandi genero. Hugo presbiter expulsus Virduno, defungitur. Elardus quidam²³⁴ Transrhenensis in regnum Lotharii mittitur ab Heinrico, iustitiam faciendi causa, et Lotharienses inter se pace consociat. Rodulfus comes, filius Heiluidis²³⁵, obiit. Non multo post etiam Rotgarius²³⁶ vitricus²³⁷ ejus, comes Laudunensis pagi, decessit. Hugo filius Rotberti filiam Eadwardi²³⁸ regis Anglorum, sororem conjugis Karoli, duxit uxorem. Anno

DCCCCXXVII

inter Rodulfum regem et Heribertum comitem pro Laudunensi comitatu, quem Heribertus Oloni filio suo dari petebat, concedente illum rege cuidam filiorum Rotgarii nomine Rotgario²³⁹, simulas exorta est²⁴⁰. Acies igneæ Remis in cælo mense Martio mane quadam die dominica visæ; cui signo pestis e vestigio successit, quasi febris et tussis, quæ mixta quoque²⁴¹ mortalitate in cunctas Germaniæ Galliæ-

que gentes irrepsit. Widricus Mettensis²⁴² antistes defungitur. Heribertus comes legatos suos trans Rhenum dirigit ad Heinricum, quibus reversis, evocatur ad colloquium Heinrici per eosdem²⁴³, ad quod²⁴⁴ properans, cum Hugone Rotberti filio pace firmata, muneribus Heinricum honorat et honoratur ab illo. Ibi etiam Heinricus episcopum²⁴⁵ Mettensium, contempta electione ipsorum, enidam, ut ferebatur, Dei servo dedit, cognomento Bennoni.

Hugo filius Rotberti et Heribertus comes contra Nortmannos pergunt, qui super fluvium Ligerim morabantur. Tempestas maxima pagum Laudunensem concussit et Suessonicum, quæ domus eversæ arboresque multæ fuerunt evulsæ, homines exanimati per loca diversa quamplures²⁴⁶. Willelmus Aquitanorum princeps obiit. Nortmanni de Ligeri postquam obsessi sunt ebdomatibus quinque ab Heriberto et²⁴⁷ Hugone, datis acceptisque obsidibus et concessio sibi pago Namnetico, pacem pepigere Francis. Synodus sex episcoporum apud Trosleium habita, contradicente rege Rodulfo, per missos Heriberti comitis, et mandante illi ut synodum differret, sibi obviæ ad Compendium²⁴⁸ veniret. Quod ille agere renuit²⁴⁹; synodo vero interfuit. Ubi Herluinus comes ad poenitentiam venit pro uxore, quam duxerat alia vivente. Post absolutionem synodi Heribertus comes Laudunum ingredi voluit; prævenit autem eum Rodulfus rex, missis illo militibus ad custodiam loci; ipse denno²⁵⁰ subsecutus, idem castellum ingressus est. At Heribertus Karolum de custodia ejecit, secumque in pagum Veromandinsensem²⁵¹, scilicet ad Sanctum Quintinum deluxit²⁵². Rodulfus vero in Burgundiam revertitur, Rotgarii²⁵³ filius cum uxore sua ad custodiam Lauduni relictis; qui egredientes, loca quæque devastant²⁵⁴ circa Codiciacum (57), episcopii Remensis castrum. Karolus igitur cum Heriberto colloquium petit Nortmannorum ad²⁵⁵ castellum quod Auga²⁵⁶ vocatur, ibique se filius Rollonis Karolo committit²⁵⁷, et amicitiam firmat cum Heriberto. Metus interea falsi rumoris Hungarorum et fugæ per regnum Lothariense agitantur et Franciam. Anno

DCCCCXXVIII

inchoante, in ipsis solemnibus²⁵⁸ ortus²⁵⁹ Christi, Rodulfus de Burgundia cum hostili Burgundionum manu venit in Franciam prædando, et etiam loca quædam incendiando. Cui Hugo filius Rotberti obviam properat; venientesque super Isaram, inter

VARIE LECTIONES.

²²⁰ uotinssem 2. ²²¹ vozinssem 3. ²²² deest 1, 3. ²²³ in cod. 1 est *superscriptum*. ²²⁴ veluti 3. ²²⁵ immutata 2. ²²⁶ deest 2. ²²⁷ walleburgis 2, 3, galburgis. *Hugo Fl.* sepe sunt. *Hugo Fl.* ²²⁸ deest 1. ²²⁹ c. j. *desunt* 2. ²³⁰ fugientem 2, 5. ²³¹ bucardo 3. ²³² italia 2. ²³³ italiam 3. ²³⁴ quoque 2, 3. ²³⁵ heiloidis 2. ²³⁶ heloidis 3. ²³⁷ b. ²³⁸ rotgardus 1. ²³⁹ victicus 2. ²⁴⁰ eadwardi 2. ²⁴¹ rotgerio 1. ²⁴² rotgarii 2. ²⁴³ exoritur 2, 3. ²⁴⁴ deest 1. ²⁴⁵ metensis 3. ²⁴⁶ et infra. ²⁴⁷ pro eodem 3. ²⁴⁸ quos 1. ²⁴⁹ episcop: um 2. ²⁵⁰ plures 1. ²⁵¹ deest 2. ²⁵² compendium 2. ²⁵³ renuit 2. ²⁵⁴ denique 2, 3. ²⁵⁵ ueromandinssem 2. ²⁵⁶ deducit 2, 3. ²⁵⁷ rotgerii 1. ²⁵⁸ devastent 2. ²⁵⁹ ad c. q. A. v. in margine 2. ²⁶⁰ Alga. *Hugo Fl.* ²⁶¹ committit 2. ²⁶² solennis 1. ²⁶³ ortum 1.

NOTÆ.

Rodulfum et Heribertum comitem sequester et medius fuit, et ab Heriberto obsides accepit, donec iterum ad denominatum placitum convenirent. Quo facto, Rodulfus in Burgundiam revertitur, non valens valere conjugi suæ Lauduno discedere. At Heribertus comes Remis cum Karolo venit, indeque litteras mittit Romam Johanni papæ, significans ei ²⁷⁰ de restitutione et honore Karoli, ut ille sibi etiam sub excommunicationis interminatione mandaverat se pro viribus decertare. Rodulfus rex et Heribertus comes iterum ad placitum jam infra quadragesimam veniunt. Regina uxor Rodulphi Laudunum relinquit ²⁷¹, et in Burgundiam redit. Heribertus comes Lauduno potitur, et exinde placitum cum Nortmannis habuit, ipseque ²⁷² et Hugo ²⁷³ amicitiam ²⁷⁴ cum eis pepigerunt. Filius tamen Heriberti Odo, quem Rollo habebat obsidem, non redditur illi, donec se committit Karolo pater cum aliis quibusdam Franciæ comitibus et episcopis. Tempestates variae diversis locis effusæ ²⁷⁵. Olgarius Ambianensis præsul, vir sanctus et plenus dierum, obiit; cuius vita usque ad annos centum et amplius protelata ²⁷⁶ refertur. Heribertus comes quandam nuntiationem filiorum Rotgarii ²⁷⁷, quam dicunt Moritaniam ²⁷⁸ (58), super Scaldum fluvium ²⁷⁹ vi cepit et diruit. Interea missus Heriberti comitis Roma revertitur, nuntians Johannem papam a Vidone, fratre Hugonis ²⁸⁰ regis, propter simulatam quandam inter illos exortam retrusum ²⁸¹ in carcerem.

Odalricus ²⁸² Aquensis (59) quidam episcopus *

[* *Hist. Rem.* iv, 22. Episcopus, qui ob persecutionem Saracenorum a sede sua recesserat.]

In ecclesia Remensi ²⁸³ recipitur ab Heriberto comite ad celebrandum episcopale dumtaxat ministerium vice Hugonis, ipsius comitis filii adhuc parvuli, concediturque ipsi Odalrico abbatia tantum sancti Timothei cum præbenda canonica. Heinrichus, Germaniæ ²⁸⁴ princeps, cum multitudine Germanorum Rhenum transit, et supra Mosam veniens, obsidet quoddam castrum Bosonis comitis nomine Durostium (60), pro eo quod Boso ad legem venire volebat de quibusdam abbatibus et terra ²⁸⁵ episcopatum ²⁸⁶, quam potestatis auctoritate ceperat, et pertinaciter Heinrichi præcepta spernens detinebat; mittensque ad Bosonem, pacem spondet, si ad se veniat. Qui acceptis obsidibus pacto securitatis ab Heinricho, venit ad eum, eique fidelitatem et pacem regno juramento promittit, terram quam vi ceperat

A reddit, data sibi alia recompensationis ²⁸⁷ gratia; pacaturque tam ipse quam Ragenarius cum Gisleberto et ceteris Lothariensibus. Hugo et Heribertus ad Heinrichum ²⁸⁸ colloqui causa proficiunt, indeque revertentes, obviam pergunt regi Rodolfo. Rursusque Heribertus se illi committit, iterum redacto sub custodia Karolo; deinde cum Rodolfo proficitur in Burgundiam obviam Hugoni Italiæ regi. Vindemiæ pene peraguntur infra mensem Augustum. Hugo rex habens colloquium cum Rodolfo, dedit Heriberto comiti provintiam Viennensem ²⁸⁹ vice filii sui Odonis. Benno Mettensis ²⁹⁰ episcopus, insidiis appetitus, eviratus luminibusque privatus est. Rodulfus rex Remis veniens, pacem fecit cum Karolo ²⁹¹, reddens illi ²⁹² Atiniacum, muneribusque honorans illum. Anno

[* *Ibid.* Karolo, humilians se ante ipsius præsentiam et reddens, etc.]

DCCCCXXIX

Heribertus et Hugo comites contra Bosonem, Rodulphi regis fratrem, proficiunt, propter quosdam Rothildis alodes nuper defunctæ, quos a Bosone pervasos repetebat Hugo, gener ipsius Rothildis. At Heribertus comes Victoriacum (61), Bosonis castellum, cepit, et posthac ²⁹³ inducias dant Bosoni usque ad finem Maii mensis. Boso ad Heinrichum profectus, pacem publice ²⁹⁴ jurare compellitur. Deroldus medicus episcopatum Ambianensem ²⁹⁵ adipiscitur, Albero Mettensem; Bennoni quadam abbatia concessa sustentationis tenore ²⁹⁶. Heribertus et Hugo Monasteriolum (62), castellum Erluini ²⁹⁷, filii Hilgandi comitis, obsident, tandemque acceptis obsidibus revertuntur. Johannes papa, dum a quadam potenti femina cognomine Marocia principatu privatus sub custodia detineretur, ut quidam vi, ut plures astruunt, actus angore, defungitur. Karolus quoque rex ²⁹⁸ apud Perrogam ²⁹⁹ obiit. Simultas inter Hugonem et Heribertum comites exoritur, recepto Herluino ab Hugone cum terra sua, et Hilduino ³⁰⁰,

[* *H. R.* iv, 23, Necon et Arnaldo.]

qui erat Hugonis, ab Heriberto. Vix Alpium a Saracenis obsessæ, a quibus multi Romam proficisci volentes, impediti revertuntur. Anno

DCCCCXXX

Rodulfus rex Nortmanos de Ligèri, qui Aquitaniam depredationibus ³⁰¹ infestabant, in pago Lemovicino ³⁰² uno prælio pene delevit, et Aquitanos [* *H. R.* iv, 23. C. sancti Remegii municipium.] sibi subditos fecit. Heribertus Arnoldum ³⁰³, qui

VARIE LECTIONES.

²⁷⁰ deest 1. ²⁷¹ reliquit 3. corr. relinquit 2. ²⁷² ipse 2. ²⁷³ H. filius Rothberti 3. ²⁷⁴ amicitiamque 2. ²⁷⁵ effulserunt 2. ²⁷⁶ prolata 2. 3. ²⁷⁷ Rotgarii 2. lotharii 3. *errore typorum.* ²⁷⁸ moritaniam 1. ²⁷⁹ deest 2. ²⁸⁰ libigonis 2. ²⁸¹ reclusum 3. ²⁸² Odalricus corr. odalricus 1. ²⁸³ remensis 2. ²⁸⁴ germanicus 3. ²⁸⁵ deest 1. ²⁸⁶ episcopii 3. ²⁸⁷ recomp. 2. ²⁸⁸ heinrico 2. ²⁸⁹ viensem 2. 3 a. ²⁹⁰ metensis 3. *supins.* ²⁹¹ ei 3. ²⁹² post hæc 2. 3. ²⁹³ deest 1. ²⁹⁴ ambianensis 1. ²⁹⁵ s. l. c. 3. ²⁹⁶ herluini 2. 3. ²⁹⁷ deest 3. ²⁹⁸ parronam 1. parronam. Hugo V. ²⁹⁹ depredationis 2. ³⁰⁰ lemocino 2. *idem superscripto* vi 1. ³⁰¹ harnoldum 2. arnoldum 3 b.

NOTÆ.

(58) *Mortaigne.*

(59) In Wasconia. BOUQUET.

(60) *Reginoni Dufos; an De'ft?*

(61) *Vitry en Pertois.*

(62) *Montréuil, a meridie Bononiæ ad Mare.*

erat Hugonis, recepit. Diversi motus agitantur bel-
lorum per Franciam inter Hugonem et Heribertum.
Rodulfus rex in Franciam veniens, pacem inter eos
atque ³⁰¹ Bosonem multo labore per diversa placita
componit; et Heribertus Victoriacum ³⁰² Bosoni
reddidit. Adelelmo Laudunensium præsule defuncto,
Gozpertus ³⁰³ nepos ejus episcopum ³⁰⁴ adipiscitur.
Heribertus Ansellum Bosonis vasallum, qui Victo-
riacum ³⁰⁵ tenebat, cum ipso castello recipit, et
Codiciacum illi cum alia terra concedit. Rodulfo
rege in Burgundiam regresso, Lotharienses in Fran-
ciam cum Gisleberto obviam Hugoni ³⁰⁶ veniunt, et
oppidum quoddam nomine Duagium (65), quod Ar-
noldus tenebat, adactum obsidione capiunt. Interea
homines Bosonis Victoriacum proditione recipiunt,
et Mosomum fraude pervadunt. Boso, relictis qui-
busdam fidelibus suis ad custodiam Mosomi, profici-
scitur ad obsidionem castris præmemoratis. At Heri-
bertus, a quibusdam Mosomensibus ³⁰⁷ evocatus,
supervenit insperatus, transmissaque Mosa vadis inop-
pinatis, et intrans oppidum, porta latenter a castel-
lanis [*H. R.*, civibus] aperta, vassallos Bosonis, qui
ibi ³⁰⁸ relictis ad munimen loci fuerant, omnes capit.
Remis* infra et circa æcclesiam sanctæ Mariæ lumen

[**Ibid.* Eodem tempore ante natalem Domini Remis,
etc.—apparens ad australem partem pertransisse
visum est.]

magnum ab aquilonari et orientali parte paulo ante
initium diei apparuit. Anno

DCCCCXXII

Rodulfus rex ³⁰⁹ Viennam profectus, Karlo ³¹⁰ Con-
stantino, Ludowici ³¹¹ Orbi ³¹² filio, qui eam tenebat,
subjectionem pollicitante, revertitur, et Turonum
ad sanctum Martinum orationis gratia proficiscitur.
Lotharienses interea Duagium ³¹³ capiunt, et Hugo
illud Rotgario filio Rotgarii concedit. Heribertus
vero castrum sancti Quintini Arnolfo pro eo reddit ³¹⁴.
Græci Saracenos ³¹⁵ per mare insequentes us-
que ³¹⁶ in Fraxinidum saltum, ubi erat refugium ip-
sorum, et unde egredientes Italiam sedulis præda-
bantur incursibus, Alpibus eciam occupatis, celeri
Deo propitio internecione ³¹⁷ proterunt, quietam ³¹⁸
reddentes Alpibus Italiam. Die purificationis beatæ
Dei genitricis Mariæ ³¹⁹, Remis in æcclesia ipsius
quidam canonicorum famulus, custos æcclesiæ sancti
Dyonisii et sancti Tedulfi, subito percussus, contrac-

A tus obrigit nervis ³²⁰ tam manuum quam basium,
ruentique sibi pavimenti os visum est adhæsisse la-
pidi; quo paulo post resolutio, tam manibus quam
cruribus rigore constrictis, defertur immobilis ³²¹;
atque post quinta die dominica ³²² manus ei resol-
vuntur ad missam, et crura similiter ad missam
quintadecima. Cui res similis die circumeisionis Do-
mini ante quinque annos in eadem acciderat æccle-
sia, et resolutus ibidem post triginta dies ³²³ in ipsa
purificationis fuerat sollemnitate.

Rotbertus, archiepiscopus ³²⁴ Turonensis æccle-
siæ, Roma remeans, sub Alpibus noctu infra ten-
toria cum comitantibus secum interimitur a latroni-
bus. Gislebertus, filius Manasse, a rege Rodulfo des-
ciscit ³²⁵ propter Avalonum ³²⁶ (64) castrum, quod
B ab eo Emma regina abstulerat, simulque recedit Ri-
cardus ³²⁷, filius Warnarii ³²⁸ ob eandem rationem.
Item inter Gislebertum Lothariensem et Bosonem si-
multas exoritur, pacato Bosone cum Heriberto; cas-
trumque Bosonis Durofostum a Gisleberto capitur,
itemque sub ipsis diebus Moritania ³²⁹, munitio fi-
liorum Rotgarii, ab Arnulfo, filio Balduini. Et Heri-
bertus amicitiam Gisleberti Lothariensis accipit.
Boso, relicto Heinricho, ad Rodulfum regem vadit;
indeque rediens, Catalonicum ³³⁰ castrum vi cepit,
exussit atque subvertit, ob inimicitias Bovonis epi-
scopi, cujus homines quosdam Bosonis membris ³³¹
truncaverant.

Rodulfus rex in Franciam revertitur, et Heriberto
comite ab illo deficiente, rex, juncto sibi Hugone,
C quoddam castrum ³³² Heriberti, Domineum ³³³ (65)
nomine, capit ac diruit; deinde Atrabatem obsidet.
Heribertus comes, adjunctis sibi per ³³⁴ Gislebertum
ducem Lothariensibus, contra regem vadit; pacis-
que induciis usque Kalendas Octobris, utrumque dis-
ceditur. Interim quidam fidelium Heriberti, Remen-
si ³³⁵ ex urbe profecti, quoddam Hugonis castrum su-
per Vidulam situm ³³⁶, nomine Brainam (66), et ³³⁷
quod ipse Hugo ab episcopo Rotomagensi tulerat,
capiunt atque subvertunt. Rodulfus rex litteras Re-
mis mittit ad clerum et populum pro agenda elec-
tione præsulis; ad quæ illi respondent, se id agere
non posse, salvo suo elecio, et electione manente
quam fecerant. Heribertus comes ad Heinrichum pro-
ficiscitur, eique sese committit; et ³³⁸ exercitus re-
gis atque Hugonis Laudunensem et Remensem pa-
D gum deprædantur. Rodulfus rex pergens ad Atinia-

VARIE LECTIONES.

³⁰¹ a. inter b. 2. ³⁰² victuriacum 2. ³⁰³ gozbertus 2. 3. ³⁰⁴ e. n. eius a. 2. ³⁰⁵ victuriacum 2. *constanter*.
³⁰⁶ v. h. 2. 5. ³⁰⁷ mosomanibus 2. ³⁰⁸ q. i. desunt 2. ³⁰⁹ deest 3. *ibidem* viennem. ³¹⁰ karolo 2. 5.
³¹¹ ita 1. 2. ³¹² lugdovici 3. ³¹³ orlis 2. 5. ³¹⁴ duagium 5. ³¹⁵ reddidit 2. 5. ³¹⁶ saracenos 5. ³¹⁷ deest 5.
³¹⁸ internecione 2. ³¹⁹ internecione 3. ³²⁰ qui eam 2. quidam cum A. r. 1. 3. ³²¹ deest 2. ³²² percussus,
contractis obrigit nervis 2. ³²³ immobili 1. ³²⁴ m. ei d. r. 2. ³²⁵ deest 2. ³²⁶ episcopus 2. 3. ³²⁷ des-
cendit 2. 3. ³²⁸ avalonem 5. ³²⁹ richardus 2. 5. ³³⁰ warnarii 2. 5. ³³¹ moritania 1. ³³² catalanicum 1.
³³³ membra 2. ³³⁴ castellum 2. 5. *Hugo Fl.* ³³⁵ ita 1. et *Hugo Fl.* ³³⁶ domineum 2. ³³⁷ donineum 5. ³³⁸ p. G.
d. desunt, alia pagina incipiente 1. ³³⁹ remensis 2. ³⁴⁰ deest 5. ³⁴¹ deest 2. 3. ³⁴² deest 2.

NOTÆ.

(65) Douay.
(66) Arillon.

(65) Douens.
(66) Braine-sur-Vesle.

cum ³⁰⁰, Hugonem ad Heinrichum mittit; a quo Heinrichus acceptis obsidibus ³⁰¹, et pacta securitate, trans Rhenum recedit. Interea Brittones, qui remanserant Nortmannis in Cornu, ³⁰² Gallie subditi, consurgentes adversus eos qui se obtinuerant, in ipsis sollempniis ³⁰³ sancti Michaelis omnes interemisse dicuntur qui inter eos morabantur Nortmannos, cæso primum duce illorum nomine Felecan ³⁰⁴.

Rodulfus rex cum Hugone et Bosone ceterisque suis Remorum obsident ³⁰⁵ urbem; quam tertia tandem ebdomada post obsidionem ingressus ³⁰⁶, appetentibus sibi eis quierant in civitate *, ordinari facit [*H. R. iv, 24. Sibi militibus ecclesie. Coniunctis igitur sibi nonnullis episcopis ex Francia vel Burgundia facit ordinari in hac sede præsulem, etc.]

Ibi præsulem Artoldum ³⁰⁷ monachum ex cænobio sancti Remigii, qui jam pridem, ipso tamen anno, reliquerat Heribertum et transierat ad Hugonem. Bovonem quoque Catalaunensem episcopum, qui a se desciverat cum Heriberto, rex capiens, tradidit ³⁰⁸ custodiendum Hugoni, et episcopatum ipsius ³⁰⁹ Miloni clerico tribuit ³¹⁰; sicque pergens Laudunum, obsidet inibi Heribertum, qui ibidem sese concluserat cum suis. Nec diu persistens, locum petit egrediendi; datoque sibi spatio, recedit, dimissa uxore sua in arce, quam infra Laudunum ipse construxerat. Ad quam postea capiendam majoris laboris et moræ ³¹¹ opus regi fuit; qua vix tandem potitus ³¹², in Burgundiam revertitur, Aquitanis discordantibus obviam proficiscens. Incon Nortmannus, qui morabatur in Ligeri, cum suis Britanniam pervadit, victisque [et pervasis ³¹³] et cæsis [vel ejectis ³¹⁴] Brittonibus, regione potitur. Anno

DCCCCXXXII

rex Rodulfus in Burgundiam reversus, quædam castella Gisleberti et Richardi, qui a se desciverant ³¹⁵, receptat. Airardus Noviomensis ³¹⁶ episcopus defungitur, et quidam clericus ejus urbis, qui fieri cupiebat episcopus, Adelelmum comitem noctu in civitate ³¹⁷, latenter muro consensu, recipit; a quo mane loci milites urbe propulsi, collecta secum nonnulla suburbanorum manu, civitatem aggrediuntur, annitentibusque qui infra muros remanserant civibus, quidam exusta porta, quidam per ecclesie fenestram ingrediuntur. Adelelmus in ecclesiam confugiens, secus altare cum quibusdam qui secum introierant interemptus est, et cives urbem recipiunt. Heribertus comes, Hammo ³¹⁸ (67) castro recepto,

A Ebrardum ³¹⁹ fratrem Erluini ³²⁰, qui illud tenebat, capit. Rodulfus rex cum Hugone locutus, Bovonem episcopum in gratiam recipit, eique suum, Catalaunense scilicet, episcopium reddit. Walbertus ³²¹, Corbeiensis abbas, Noviomensibus ordinatur episcopus. Rodulfus rex, Gisleberto recepto, a Burgundia revertitur in Franciam, ibique abbatia ³²² sancti Medardi, quam Heribertus tenebat, potius, regreditur in Burgundiam.

Hugo Ambianensem cum quibusdam episcopis Francie obsidens civitatem, quam tenebant fideles Heriberti, crebroque quatiens bello, sumptis tandem relinquit ³²³ obsidibus, et obsidione castrum circumdat sancti Quintini. Milo, qui Catalaunense depradabatur episcopium, excommunicatur ab Artoldo ³²⁴ archiepiscopo ceterisque Remensis dioceseos episcopis. Hugo castellum sancti Quintini postquam duobus mensibus obsederat, oppidanorum tandem deditione capit. In crastinum postquam illud ingressus est, unus ³²⁵ contractus in ecclesia ipsa erigitur. Ragemundus et Ermingaudus ³²⁶, principes ³²⁷ Gothie, regi se Rodulfo committunt; Lupus quoque Acinarius ³²⁸ Vasco, qui equum ferebatur habere annorum plus quam centum, adhuc tamen validissimus. Gislebertus cum Lothariensibus, invitante se Hugone, Perronam ³²⁹ obsidet; ubi congregatione frequenti plures occiduntur Lotharienses; reliqui munitionem capere non valentes recedunt, locuto prius Gisleberto duce cum Rodulfo ³³⁰ rege, mediante Hugone. Rodulfus rex cum Hugone Hammo ³³¹ castellum Heriberti obsidet, acceptisque obsidibus ita relinquit. Gozberto ³³² Laudunensium præsule defuncto, Ingrammus ³³³ decanus monasterii sancti Medardi, episcopus Lauduni ordinatur. Boso frater regis ³³⁴, et Bernuinus episcopus Verdunensis, incendiis inter se deprædationibusque bachantur ³³⁵. Heribertus trans Rhenum ad Heinrichum proficiscitur. Anno

DCCCCXXXIII

missi Remensis ecclesie, Giso et Amalricus ³³⁶, Roma redeuntes, palleum ³³⁷ Artoldo præsuli deferunt, nuntiantque, Johannem papam, filium Marie, quæ et Marocia ³³⁸ dicitur, sub custodia detineri a fratre suo nomine Albrico, qui matrem quoque suam Marociam clausam servabat, et Romam contra Hugonem regem tenebat. Hungari se in tres partes dividunt; quorum pars una Italiam petit, alia terram ³³⁹ Heinrichi trans Rhenum invadit. Contra quos pro-

VARIE LECTIONES.

³⁰⁰ atimacum 1. ³⁰¹ opsidibus 2. ³⁰² corna 1. ³⁰³ sollempniis 2. ³⁰⁴ constanter. ³⁰⁵ f. n. 2. ³⁰⁶ obsidet 2. ³⁰⁷ o. a. s. e. q. e. i. e. ingressus o. 2. 3. ³⁰⁸ artoldum 2. ³⁰⁹ tradit 2. 3. ³¹⁰ i. e. 2. 3. ³¹¹ tradidit 2. 3. ³¹² morte 2. ³¹³ potius 2. ³¹⁴ et pervasis ³¹⁵ desunt 1. ³¹⁶ (ejectis 3.) v. e. ³¹⁷ desunt 1. ³¹⁸ desciverat 1. 3. ³¹⁹ inoviomensis 2. ³²⁰ civitatem 2. ³²¹ hamme 2. 3. ³²² hebrardum 2. 3. ³²³ herluini 2. 3. ³²⁴ uualbertus 2. 3. ³²⁵ abacia 2. ³²⁶ reliquid 2. ³²⁷ artoldo 2. ³²⁸ scipius, 5. ³²⁹ semper fere. ³³⁰ c. n. 2. ³³¹ Ragemundus et Herminigaldus. ³³² Hugo Fl. ³³³ princeps 3 a. ³³⁴ lacinarius 1. ³³⁵ parronam 1. ³³⁶ peronam 3. ³³⁷ r. R. 2. 3. ³³⁸ hamum 3. ³³⁹ gozberto 2. 3. ³⁴⁰ ingrannus 2. 3. ³⁴¹ r. rex Gallie quæ comata dicitur. ³⁴² Hugo Vir. ³⁴³ bachantur 2. 3. b. quam ob rem urbs ipsa multum fuit afflicta. ³⁴⁴ Hugo Vir. ³⁴⁵ a. malricus 2. ³⁴⁶ almalricus 3. ³⁴⁷ pallium 2. 3. ³⁴⁸ matrocia 2. ³⁴⁹ terra 2.

NOTÆ.

(67) Ham en Picardie.

fectus Heinricus cum Bajoariis et Saxonibus ceterisque quibusdam sibi subjectis gentibus ³⁷⁹, omnes usque ad internecionem ³⁸⁰ sternit; quorum triginta sex milia ³⁸¹ caesa referuntur, præter eos quos absorbit fluvius et qui vivi capti sunt. Richarius ³⁸², episcopus Tungrensis, quoddam castellum Bernardi comitis, quod ipse Bernardus apud Harceas ³⁸³ (68) in pago Porcinse construxerat, evertit, eo quod in ³⁸⁴ suæ ecclesiæ terra situm esset. Vienna Rodulfo regi, tradentibus eam his qui eam tenebant, deditur. Willemus, princeps Nortmannorum, eidem regi se committit; qui etiam rex dat terram Brittonum in ora maritima sitam. Rodolfus rex munitionem Heriberti, quæ dicitur Castellum-Theoderici ³⁸⁵ obsidet ebdomadas sex. Postea Walo ³⁸⁶ qui custodiebat illud, reginæ Emmæ se committit, ejusdemque fidei vel provisioni castrum dimittitur. Waldricus episcopus Autisiodorensis ³⁸⁷, obiit, et Wido, ejusdem ³⁸⁸ loci archidiaconus, episcopium adipiscitur. Synodus inter obsidendum prædictum præsidium celebratur, congregatis nonnullis Franciæ vel Burgundiæ præsulibus, cui præsederunt domnus Arioldus antistes Remorum, et domnus Teutolo ³⁸⁹ Turonensis episcopus. Tunc quoque domnus Arioldus Hildegarium ordinat ³⁹⁰ episcopum urbis Belvacensis.

Olo filius Heriberti Hammum præsidium tenens, pagum Suessonicum atque Noviomensem prædis incendiisque proterit. Heribertus, pater ejus, ad sanctum Quintinum clam veniens, tertia die postquam venit, castrum pugnando cepit, oppidanis non repugnantibus, solis tantum custodibus Hugonis obniti-
bus; quos capiens Heribertus, accepto ³⁹¹ ab eis sacramento, dimisit ibi, relictis etiam ex suis ad oppidi tutelam complicitibus. Quod audiens Hugo, mox a lveniens castrum recipit, et quandam nobilem clericum nomine Treduinum ³⁹² ac Heriberto ibi ³⁹³ dimissum apprehendens, suspendit ³⁹⁴ cum quibusdam aliis; nonnullis vero aliis membra diversa dedit. Indeque proficiscens cum domno Arioldo episcopo, munitionem nomine Raugam (69), tradentibus eam Heriberti custodibus, sine difficultate cepit. Hugo rex Italiæ Romam obsidet. Et Saraceni meatus Alpium occupant, et ³⁹⁵ vicina quaque loca depredantur. Arioldus archiepiscopus Fulbertum urbi Camaracensi præselem ordinat. Heribertus Castrum Theoderici ³⁹⁶ super Maternam fluvium positum, tradentibus illud sibi quibusdam quos ibi ad custo-

diam Walo reliquerat, recipit, dispositisque reerit custodibus. Quod audiens Hugo, idem castrum quantotius ³⁹⁷ obsidere procurat. Anno

DCCCCXXXIV

obsidentibus ³⁹⁸ prænotatam munitionem rege Rodulfo et Hugone comite, quarto tandem mense, ascendente noctu muros, custodibus dormientibus, Walone cum suis, pars oppidi capitur, arx tamen tutior ab Heriberti fidelibus retinetur. At regis ³⁹⁹ militibus insistentibus, non multo post obsides dedunt, et ab obsidione disceditur. Remis in ecclesia beata Dei ⁴⁰⁰ genitricis Mariæ solemnitate annuntiationis ⁴⁰¹ Domini, dum sacra ⁴⁰² missarum ab Arioldo præsule inibi celebrarentur, quidam juvenis, contractis poplitum nervis, repere solitus, repente resolutis extendentibusque se genuum crurumque compagibus, assurgit, retemptatoque gressu jam diu oblita repetit ⁴⁰³ vestigia. Item in ecclesia sancti Hilari ante portam Martis cæcus quidam nomine Paulus illuminatur, ammonitus prius in somnis, ut ad ipsum locum veniret ⁴⁰⁴, ibique lumen recipere deberet.

Rex iterum cum Hugone, neglectis ab Heriberto quos sui dederant ⁴⁰⁵ obsidibus, omissam repetit obsidionem ⁴⁰⁶. Heinricus Gislebertum et Ebrardum ⁴⁰⁷ cum episcopis regni Lothariensis ad Rodulfum regem pro Heriberto dirigit; redditoque regi Castello-Theoderici, Hammus atque Perrona ⁴⁰⁸ Heriberto conceduntur usque Kalendas Octobris. Arnulfus de Flandris filiam Heriberti, olim sibi jurentis alterutro datis depactam, sumit uxorem. Heribertus per Veromandinsem ⁴⁰⁹ pagum messes eorum qui se reliquerant vel quibus Hugo ipsam terram dederat colligens, Perronam ⁴¹⁰ deduci facit. Ignem Remis in cælo acies vise sunt ⁴¹¹ discurrere, et quasi serpens igneus, et quædam jacula ferri pridie Idus Octobris mane ante lucis exortum. Mox subsecuta est pestis, diversis afficiens humana corpora morbis. Diaconus quidam Viridunensis ⁴¹² nomine Adelmarius langore depressus, spiritum visus est amisisse; sed antequam feretro imponeretur, reversus, ita surrexit validus ut sibi nihil videretur ægritudinis fuisse perpessus ⁴¹³. Qui se diversa suppliciorum vel refrigerii loca vidisse testatur, seque ipsum loco ⁴¹⁴ pœnali depntatum, Dei vero genitricis precibus, beato quoque Martino intercedente, ad agendam pœnitentiam præsentis vitæ redditum (70). Gislebertus cum Lotha-

VARIE LECTIONES.

³⁷⁹ omnibus 2. 3. ³⁸⁰ internecionem 2. 3. ³⁸¹ deest 1. 2; sed XXXVI legendum esse, haud dubium erit. ³⁸² richarius 1. ricarius 3. ³⁸³ archeias 2. 3. ³⁸⁴ s. in 2. 3. ³⁸⁵ theoderici 1. 3. ³⁸⁶ wallo 3. ³⁸⁷ autisiodorensis 2. ³⁸⁸ deest 2. w'olus a. 3. ³⁸⁹ teutolo 2. 3b. teutolo 3. teutolo 3. ³⁹⁰ ordinavit 3. ³⁹¹ accepit corr. accepto 1. ³⁹² teduinum 2. ³⁹³ deest 1. ³⁹⁴ suspendio necat 2. 3. ³⁹⁵ atque 2. 3. ³⁹⁶ theoderici 1. sapins. ³⁹⁷ quantociens 2. ³⁹⁸ obsiden mantibus 2. ³⁹⁹ regis 3. ⁴⁰⁰ deest 3. ⁴⁰¹ annuntiationis 3. ⁴⁰² sacrarum 2. 3. ⁴⁰³ recipit 2. ⁴⁰⁴ v. 1. 2. ⁴⁰⁵ q. viderant 2. ⁴⁰⁶ munitionem 2. 3a. ⁴⁰⁷ ebrardum 3. ⁴⁰⁸ parrona 1. sapins. ⁴⁰⁹ veromandinsem 2. 3. ⁴¹⁰ parronam 1. barronam 3. ⁴¹¹ deest 2. ⁴¹² viridunensis 2. 3. ⁴¹³ perpersum 1. se f. perpersum. Hugo V. ⁴¹⁴ loca 2.

NOTÆ

(68) Arches
(69) Roge.

(70) Hugo Virid. pergīt : « Quamobrem hujus exemplo provocati quidam canonicorum beate Ma-

Fransibus in Franciam Heriberti ⁴¹⁵ venit auxilio ⁴¹⁶, velut oppidum sancti Quintini obsessurus. Sed antequam ad illud perveniret, missi Hugonis ei venientes obviam, pacem inter Hugonem et Heribertum, dato utrimque iurejurando, usque ad Maium mensem pepigerunt; et Lotharienses regrediuntur ad ⁴¹⁷ sua. Religio regulæ monachorum in quibusdam monasteriis per regnum Lothariense reparatur. Et Emma regina defungitur. Anno

DCCCCXXXV

Rodulfus rex quoddam castrum Gosfridi ⁴¹⁸ vocabulo Viriliacum, quod contra eum quidam Aquitanorum tenebant, obsidens cepit, et Gosfrido reddidit; indeque in Franciam remeavit, et Gosfridum trans Rhenum ad Heinrichum direxit. Hoc rege Lauduni degente, tumultus ipso die sancto paschæ inter regios et episcopi milites exoritur; ubi nonnulli non modo laici, sed etiam clerici quidam vulnerati vel interempti sunt. Unde rex placitum Snessionis cum regni primatibus habuit; deinde locutus cum missis Heinrichi, ad ejus properat colloquium, ubi etiam Rodulfus rex Jurensis interfuit; pactaque inter ipsos amicitia, etiam Heribertum cum Hugone pacarunt, redditis quibusdam suis eidem Heriberto possessionibus. Sed et Heinrichus, Bosone recepto, terram quam prius habuerat ei ex magna parte restituit. Hungari per Burgundiam diffunduntur prædisque incendiis ac caedibus, non tamen diu, debachati, comperito Rodulfi regis adventu, in Italiam transmeant (74). Artoldus archiepiscopus Wifredum ⁴¹⁹ quendam monachum Tarwanensi ⁴²⁰ ordinat ecclesiæ præselem.

Rodulfus rex Divionum castrum, quem Boso comes ceperat ejusque complices retinebant, obsidet. Lotharienses cum quibusdam comitibus ex ⁴²¹ Saxonia, Heriberti scilicet amicis, quasi ad colloquium Hugonis cum multo exercitu conveniunt ⁴²². Sed quia Hugo castellum sancti Quintini Heriberto renuit reddere, ipsam munitionem obsident, belloque pressam tutantium tandem redditione recipiunt atque subvertunt; parantesque Laudunum ⁴²³ obsidere, mandato ⁴²⁴ Rodulfi regis in propria revertuntur. Interea Boso

A frater regis ⁴²⁵ Rodulfi in expeditione obsidionis castrum ⁴²⁶ sancti Quintini moritur; et delatus ad sanctum Remigium sepelitur. Rodulfus rex gravi per totum autunnum decubat ægitudine. Nortmanni qui pagum Biturigensem ⁴²⁷ depredabantur, a Biturigenibus et Turonensibus bello aggressi perimuntur. Synodus septem episcoporum apud sanctam Macram (72), domno Artoldo archiepiscopo ⁴²⁸ presidente, celebratur, in qua prædones et ecclesiasticarum rerum pervasores ad correctionem ⁴²⁹ venire vocantur. Anno

DCCCCXXXVI

Ingrammus ⁴³⁰ Laudunensis ecclesiæ ⁴³¹ episcopus obiit. Sub isdem ⁴³² fere diebus rex Rodulfus defungitur, sepeliaturque Senonis apud ⁴³³ sanctam Columbam, cujus ecclesiæ factione quorundam paulo antefuerat incensa. Brittones a transmarinis regionibus Abtani regis præsidio revertentes ⁴³⁴, terram suam repetunt. Hugo comes trans mare mittit pro accersiendo ad apicem regni suscipiendum Ludowico ⁴³⁵ Karoli filio, quem rex Alstanus, avunculus ipsius accepto prius iurejurando a Francorum legatis, in Franciam cum quibusdam episcopis et aliis fidelibus suis dirigit. Cui Hugo et ceteri Francorum procere obviam profecti, mox navim egresso ⁴³⁶ in ipsis litoreis harenis apud Bononiam sese committunt, ut erat utrimque depictum. Indeque ab ipsis Laudunum deductus, ac regali benedictione ditatus, ungitur ⁴³⁷ atque coronatur a domno Artoldo archiepiscopo, præsentibus regni principibus, cum episcopis viginti et amplius. Episcopatus Laudunensis datu Rodulfo, ejusdem loci presbitero, a civibus concorder electo, quique a domno Artoldo consecratur ⁴³⁸ episcopus.

[H. R. IV, 26. Sed et per alias Remensis diocesis sedes, excepta Catalaunensi et Ambianensi, diversos ordinavit episcopos.]

Rex et Hugo in Burgundiam pergunt, et urbem Lingonum ⁴³⁹, quam Hugo ⁴⁴⁰ frater regis Rodulfi ceperat, obsident; fugientibusque his qui eam custodire videbantur, sine bello recipiunt. Acceptisque obsidibus ab episcopis Burgundiae vel primatibus. Parisius veniunt. Heinricho rege sub isdem ⁴⁴¹ diebus

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁵ heriberto 2. 3. ⁴¹⁶ in a. 2. ⁴¹⁷ in 2. ⁴¹⁸ gosfredi corr. gosfridi 1. ⁴¹⁹ wifredum 1. ⁴²⁰ tarwanensem 2. ⁴²¹ e 3. ⁴²² veniunt 2. 3. ⁴²³ laudun 2. ⁴²⁴ mandatum 2. mandatu 3. ⁴²⁵ R. r. 2. 3. ⁴²⁶ deest 2. ⁴²⁷ biturigensem 3. ⁴²⁸ deest 1. ⁴²⁹ correptionem 2. 3. ⁴³⁰ ingrammus 2. 3. ⁴³¹ deest 1. ⁴³² hisdem 2. iisdem 3. ⁴³³ ad 2. 3. ⁴³⁴ revertuntur et pagina sequenti revertentes 1. ⁴³⁵ ludauvico 2. luduvico 3. ⁴³⁶ ingresso 3. ⁴³⁷ ungitur 2. 3. ⁴³⁸ e 3. ⁴³⁹ linguonum 2. ⁴⁴⁰ Hugo Capito. Hugo V. ⁴⁴¹ ii dem 3.

NOTÆ.

rite Virdenensis sæculum deseruere, et quia in eadem civitate congregatio monachorum nulla erat — in ecclesia enim sancti Petri et sancti Viti clerici deserviebant — Tullum petiere et in monasterio sancti Apri mutato habita sæculum deserere et Christo domino incorporari ut membra fidelia capiti studuere. Quæ res maximo erat mærori pontifici, canonicis quoque residuis et proceribus populi, quia optarent eas potius in eo em militare episcopo quam ad aliud demigrare. Bonis tamen et laudabilibus eorum studiis et exemplis religio regulæ monachorum et fervor

ordinis in eodem canobio et in quibusdam aliis per regnum Lothariense reparatur.

(71) Hugo Vird. pergit: « Herveo episcopo decedente, Romundus sub Rodulfo rege substituitur, qui Collicensem abbatiam destruens, Collicæ castrum edificavit et Curessem, similiter Petræ pertusum extraxit, et filiis et filiabus suis bona ecclesiarum et castra quæ fecerat dedit. Hic post multa mala patrata a sancto Georgio flagellatus interit. »

(72) Fines.

obcunte, contentio de regno inter filios ipsius agitata; rerum tandem summa natu majori nomine Othoni⁴⁴⁸ obvenit. Luna quartadecima sanguineo colore obducta 2 Nonas Septembris noctem⁴⁴⁹ minime videbatur illustrare. Johanne papa fratre Alberici⁴⁵⁰ patricii⁴⁵¹ defuncto, Leo quidam Dei servus Romæ papa constituitur. Hugo rex Italiæ⁴⁵² Romam nisus capere, afflicto exercitu⁴⁵³ suo fame et equorum interitu, pacta tandem pace cum Albrico, dans ei filiam suam conjugem, ab obsidione desistit, repertisque quibusdam [fratris sui⁴⁵⁴] Bossonis contra se, ut fertur, insidiis, eundem fratrem suum dolo capit atque in custodia mittit. Sarraçeni in Alamanniam prædatum pergunt, et revertentes multos Romam petentes interimunt. Hugo⁴⁵⁵ filius Rotberti cum Hugone filio Richardi, dispersita inter se Burgundia, pacem facit. Adelelmus Silvanectensium præsul obijt. Anno

CCCCXXXVII

Silvanectensium præsul ordinari Bernuinus ex cænobio sancti Crispini. Walberto⁴⁵⁶ quoque Noviomagensium præsule defuncto (75), succedit Transmarus⁴⁵⁷, monasterii sancti Vedasti præpositus. Ludovicus rex ab Hugonis principis se procuracione separans, matrem suam Lauduni recipit. Hugo cum Heriberto paccatur⁴⁵⁸. Heribertus castellum quod dicitur Theoderici, Walone sibi aperiente, recipiens, ipsum Walonem, cum jam suus esset effectus, in vincula conjicit. Cæli pars ardere visa, et Hungarorum persecutio ab eadem parte per Franciam insecta est; qua villæ et agri depopulati, domus basilicæque conflagrata, captivorum abducta multitudo. Nonnullas tamen æcclesias, ignibus applicitis, non valere succendere; æcclesiam sanctæ Macræ⁴⁵⁹ duabus etiam segetum metis, quæ parietibus pene ipsius adhærebant, exustis, accendere nequiverunt. In * æcclesia⁴⁶⁰ sancti⁴⁶¹ Basoli cum quidam Hungarorum ascendere super altare nitens aræ manum applicuisset, ipsa manus ejus altaris adhesit lapidi⁴⁶², nec omnino quivit avelli, donec ceteris Hungaris aræ saxum circa ipsam manum incidentibus, partem lapidis, qui manui ejus inhæserat, in admirationem omnium proferre⁴⁶³ coactus est ethnicus.

[* Flodoardus in Hist. Remensis lib. II, cap. 3, hæc ita narrat: Quando nuper hæ Galliarum patriæ, peccatis nostris impellentibus, Hungarorum gladiis dilacerantæ sunt traditæ, quidam barbarorum sancti Basoli monasterium ingressi, dum clerici jam cum patroni sui pigneribus ad civitatem

confugissent, habitacula cænobii hominibus pene vacua repererunt, ibique neciatum suum constituentes, huc undecunque prædatum reverti ceperunt. Quorum quidam in ecclesiæ signorum turricula, deaurata conspiciens reducere metalla, cupidus auri pecuniæ, tectum conscendit basilicæ, nisusque dissipare turriculam, subito delapsus ad terram corruit, nembrisque contractis interijt. Alius horum super aram ipsius ecclesiæ, in honore beati Martini consecratam, conatus ascendere, dum manum supra cornu altaris apposuisset, ipsa manus ejus ita inhæsit marmori, ut nullo modo ab eo postea potuisset avelli. Et quia hic cum sui noluerunt relinquere, partem lapidis circa manum ipsius bipinnatius ascendentes, eum secum particulam marmoris, quæ manui ejus adhæserat, invite ferentem deduxerunt. Qui etiam, ut captivi qui reversi sunt referunt, usque ad terram suam, arente jam brachio, hunc lapidem ferens, et Basoli virtute factum proclamans, reversus est.]

Quidam presbiter de Bovonis curte — sic enim villa vocatur ejus æcclesiæ — nomine Adalgarius, captus est ab eis, et abductus usque in pagum Biturigensem⁴⁶⁴. Qui cum esset in vinculis et compedibus ferreis, noctu visio cuidam concaptivæ⁴⁶⁵ apparuit; jussumque est ei⁴⁶⁶ ut diceret eidem presbitero, quatinus fugam caperet, ut se resolutum videret; pariterque cum visione catena ipsius reserata est. At ille mortem metuens, quam barbarus ei sæpe minabatur⁴⁶⁷, si eum de fuga forte reprehendisset, catena sibi pedes revinciens, et seram quæ exsiliat⁴⁶⁸ a compede requirens, iterum munire sibi sera studuit vincula, non ausus evadere fuga. Nocte altera iterum visio præmemoratæ facta est⁴⁶⁹ captivæ, quæ presbiterum⁴⁷⁰ ad ineundam fugam roboraret⁴⁷¹, iterumque vincula ipsius resoluta sunt. Animatus ad id tunc tandem presbiter fugam petiit, et in palude quadam diebus aliquibus latens, ubi præterisse barbaros comperit, patriam tum demum repetiit. Is nobis retulit, quod viderit in hac captivitate quandam Orbacensis cænobii monachum nomine Hucbaldum (74), quem frequenter ethnici trucidare voluerunt, nec carnem ejus incidere potuerunt; deum ergo eum es dicebant⁴⁷². Quidam, ut hic presbiter refert, nudum eum vidit in medio positum, et sagittis undique appetitum, nec summo tenus saltem cute præcisa vulneratum. Resiliebat enim ab ejus corpore, ut ab adamante, relisæ sagittæ, nec signum ictus ullum⁴⁷³ ejus apparebat in cute. Sed et gladio cum omni conatu eum nudum se vidisse percuti dicit, ac nihilominus caro ipsius intemerata permansit.

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁸ ottoni 5. semper fere. ⁴⁴⁹ nocte 2. ⁴⁵⁰ albrici 2. 3. ⁴⁵¹ deest 3. ⁴⁵² l. r. 3. ⁴⁵³ s. c. 3. ⁴⁵⁴ f. s. desunt 1. ⁴⁵⁵ Hugo Magnus cum Hugone Capito R. l. Hugo V. ⁴⁵⁶ walberto 3. walberto 3. ⁴⁵⁷ Transmarus 5. ⁴⁵⁸ pacatur 2. 3. ⁴⁵⁹ magræ 2. 3 b. ⁴⁶⁰ ecclesiam 3. ⁴⁶¹ beati 2. 3. ⁴⁶² lapidibus 3. ⁴⁶³ perferre 3. Hugo V. ⁴⁶⁴ bituricensem 2. ⁴⁶⁵ captivæ supra lineam 1. concaptivo 3. ⁴⁶⁶ deest 3. ⁴⁶⁷ s. m. in marg. 4. ⁴⁶⁸ exsiliat 1. ⁴⁶⁹ deest 2. ⁴⁷⁰ presbitero ad iterandam 1. ⁴⁷¹ roborarat 2. ⁴⁷² dicere ceperunt Brittones, media desunt 2. 2a. 3a. b., leguntur apud Hugonem V. ⁴⁷³ ullus corr. ullum 1.

NOTE.

(75) vii Kal. Januarii, ex syllabo Corbeiensium abbatum, quo ex loco Walbertus ad selem Novio-

magensem assumptus fuerat. Boou.

(74) Eadem Flodoardus Hist. Rem. II, 10, narrat.

Brittones ad sua loca post diutinam regressi peregrinationem, cum Nortmannis, qui terram ipsorum contiguam sibi pervaserant, frequentibus dimicant praeliis, superiores pluribus existentes, et loca pervasa recipientes. Rodulfus, Jurensis ac Cisalpinæ Gallie rex, obiit; cui filius parvus Chonradus⁴⁸⁸ in regno succedit. Abbo Suessorum præsul defungitur; et Wido filius Fulconis⁴⁸⁹ Andegavensis, sancti Martini Turonensis canonicus, ejus episcopatu potitur. Anno

DCCCCXXXVIII

rex Ludowicus quoddam castrum nomine Montiniacum (75), quod quidam Serlus latrocinia exerceus tenebat, vi cepit; ipsum vero⁴⁷⁹ Serlum per deprecationem domni Artoldi archiepiscopi vita donavit, et oppidum evertit. Heribertum per deprecationem Hugonis ad pacem recepit. Tuscium (76) super Mosam, cum villis aliis ad ipsam pertinentibus, quas pater ipsius matri ejus dotis jure dederat, quasque Rotgarius⁴⁷¹ comes tenebat, ipso reddente recepit, cum eas hostili manu repetiit. Inde revertens Corbenacum (77) castellum, quod pater ejus sancto Remigio tradiderat quodque pervaserat Heribertus, rex sibi⁴⁷² a monachis commissum⁴⁷³ per vim recepit, et homines Heriberti, qui erant in eo, comprehensos, rogante domno Artoldo archiepiscopo, abire permisit. Hugo princeps, filius Rotberti, sororem Othonis regis Transrhenensis, filiam Heinrici⁴⁷⁵, ducit uxorem. Ludowicus rex maritima loca petens, castrum quoddam portumque⁴⁷⁷ supra mare, quem⁴⁷⁶ dicunt Guisum (78), restaurare nisus est. Dumque cum Arnulfo moratur, homines Heriberti quoddam castrum Remensis ecclesiæ, quod vocant Causostem (79), super Maternam fluvium, ab Artoldo præsule constructum, prodente Wiperto⁴⁷⁷ quodam capiunt, et Ragibertum⁴⁷⁸ *, qui eidem castro præerat, secum abducunt⁴⁷⁹, villasque circumpositas crebris deprædantur infestationibus.

[* H. R. IV. 26. Ragenbertum Artoldi præsulis consobrinum.]

Interea rex Ludowicus⁴⁸⁰ evocatus ab Artoldo archiepiscopo⁴⁸¹ regreditur, ingressusque Laudunum, arcem novam nuper⁴⁸² inibi ab Heriberto⁴⁸³ ædificatam obsidet; multisque machinis suffosso⁴⁸⁵ eversoque muro, cum magno tandem capit labore. Inde ad colloquium proficiscitur Hugonis, fratris quondam Rodulfi regis, Odone filio Heriberti, qui se illi nunperime⁴⁸⁶ commiserat, ad Lauduni tutelam relicto.

A Præmissis vero Hugo ad regem venit⁴⁸⁴, et amicitiam ei sacramento promittit. Gislebertus cum Lothariensibus Hugoni et Heriberto venit in adiutorium contra regem Ludowicum, castrumque Petrapontem (80) vi capiunt. Arnulfus comes et Heribertus inter regem Ludowicum et Hugonem dilationem accipiunt, pacem sacramento paciscentes usque ad finem Januarii mensis⁴⁸⁷. Nec mora Ludowicus⁴⁸⁸ rex consilio⁴⁸⁹ Odoini⁴⁹⁰ et Gerardi, qui dimiserant Rodulfum episcopum Laudunensem et transierant ad Hugonem, res vel thesauros Lauduni repertos diripit atque disperdit. Anno

DCCCCXXXIX

Ludowicus⁴⁹¹ rex Hugoni filio Richardi, proficiscitur obviam; cum quo de Burgundia revertens, pergit contra Hugonem filium Rotberti, et Willelmum⁴⁹² Nortmannorum principem. Qui quoniam villas nuper Arnulfi comitis quasdam prædis incendiisque⁴⁹³ vastaverat, excommunicatur ab episcopis qui erant cum rege, simul cum Heriberto⁴⁹⁵, qui oppida quædam villasque sancti Remigii pervasas pertinaciter detinebat. Hugo datis obsidibus pacem paciscitur usque Kalendas Junii. Lotharienses Othonem regem suum⁴⁹⁴ deserunt, et ad Ludowicum regem veniunt, qui eos recipere disulit ob amicitiam, quæ inter eos, legatis ipsius Othonis et Arnulfo comite mediante, depacta erat. Castellum Erluini⁴⁹⁶ maritimum, quod vocatur Monasteriolum, comes Arnulfus, tradente quodam proditore, cepit, et uxorem ipsius Erluini⁴⁹⁷ trans mare cum filiis ad Alstanum⁴⁹⁸ regem mittit. Nec longum collecta Nortmannorum non modica manu, Erluinus castrum pugnando recepit; et ex militibus Arnulfi, quos intus invenit, nonnullos interemit, quosdam vero propter uxorem recipiendam reservavit. Lotharienses iterum veniunt ad regem Ludowicum; et proceres ipsius regni, Gislebertus scilicet dux, et Otho, Isaac atque Theodericus⁴⁹⁹ comites, eidem⁵⁰⁰ se regi committunt; episcopi vero⁵⁰¹, quoniam rex Otho⁵⁰² eorum secum detinebat obsidatum, Ludowico regi se committere differunt. Otho rex, Rheno transmissio, regnum Lothariense perlustrat, et incendiis prædisque plura loca devastat.

Anglorum classis ab Alstano, rege suo, in auxilium Ludowici regis transmissa, mare⁵⁰¹ transito, D loca quæque Morinorum mari deprædatur contigua; nulloque negotio propter quod venerant peracto, remenso⁵⁰² mari, propria repetunt loca. Otho rex

VARIE LECTIONES.

⁴⁸⁸ conradus 2. 3. ⁴⁸⁹ folconis 2. ⁴⁷⁹ quoque corr. vero 1. ⁴⁷¹ rotgerius 1. ⁴⁷² s. r. 2. ⁴⁷³ commissam 1. ⁴⁷⁵ henrici 3. ⁴⁷⁶ castrumque 2. 3. ⁴⁷⁷ quod 2. 3. ⁴⁷⁷ wiberto 3. 3 b. ⁴⁷⁷ ragenbertum 2. 3. ⁴⁷⁹ adducunt 2. ⁴⁸² L. r. 2. 3. ⁴⁸¹ episcopo 2. ⁴⁸³ quam nuper 1. ⁴⁸³ a. h. i. 3. ⁴⁸⁵ effosso 1. suffosso 2. ⁴⁸⁶ nuper 3. ⁴⁸⁶ venerat 3. ⁴⁸⁷ deest 2. ⁴⁸⁸ loduicus 3. ⁴⁸⁹ deest 2. ⁴⁹⁰ lodomini 2. 3. ⁴⁹¹ ludovicus 3. sapius. ⁴⁹² willelmi 2. ⁴⁹³ p. et incendiis quas 2. ⁴⁹⁵ herito 3 a. ⁴⁹⁵ s. r. 2. 3. ⁴⁹⁶ in marg. 1. Berninus Viridunensis episcopus obiit. Hugo V. desunt 2. ⁴⁹⁷ herluini 2. sapius, 3. constanter. ⁴⁹⁸ alstanum 3. ⁴⁹⁹ teodericus 1. sapius. ⁵⁰⁰ deest 2. ⁵⁰¹ mari 2. 3. ⁵⁰² remo 2.

NOTÆ.

(75) Montigny in pago Suessionensi.

(76) Tulley.

(77) Corbeny.

(78) Wissant ab occidente Caleti.

(79) La Chaussée?

(80) Pierrepont in pago Laudunensi.

colloquium habuit cum Hugone et Heriberto, Arnulfo et Willelmo Nortmannorum principe; et acceptis ab eis pacti sacramentis, trans Rhenum regreditur.

Rex interea Ludowicus Virdunensem ⁸⁰³ pagum petit, ubi quidam regni Lothariensis episcopi sui efficiuntur. Indeque in pagum proficiscitur Elisatium, locutusque cum Hugone Cisalpino, et quibusdam ad se venientibus receptis Lothariensibus, nonnullis quoque Othonis regis fidelibus trans Rhenum fugatis, Laudunum revertitur, et Rodulfum, Laudunensem ⁸⁰⁴ episcopum, proditione insimulatum castro eiecit; sed et homines ipsius rebus episcopii privat, et easdem res suis hominibus confert. Gislebertus dux Lothariensium, trans Rhenum profectus prædatum, Saxonibus se dum revertitur insequentibus, in Rhenum fertur desiluisse ⁸⁰⁵ cum equo; ibique vi encatus undarum, postea repperiri non potuit, ut fertur. Quidam tamen ferunt, quod a piscatoribus sit repertus et humatus, atque propter spoliis ipsius ornamenta celatus.

Ludowicus rex in regnum Lothariense regressus, relictam Gisleberti Gerbergam duxit ⁸⁰⁶ uxorem, Othonis scilicet regis sororem (81). Collecta diversorum hominum, quæ Romam petebat, a Saracenis ⁸⁰⁷ pervasa et interempta est. Brittones cum Nortmannis configentes, victoria potiuntur, et quoddam Nortmannorum castellum cepisse feruntur. Quidam homines Arnulfi terram Erluini deprædantes, ab eodem Erluino precepti sunt. Otho rex in ⁸⁰⁸ regnum Lothariense regrediens, pene cunctos ad se redire cogit ⁸⁰⁹ Lotharienses. Hugo Albus ad ejus proficiscitur cum Heriberto colloquium, et revertentes, loca quædam fidelium Remensis æcclesiæ deprædantur, incenduntque nonnulla ⁸¹⁰. Anno ⁸¹¹.

DCCCCXL

rex Ludowicus ⁸¹² abiit obviam Willelmo principi Nortmannorum; qui venit ad eum in pago Ambianensi, et se illi commisit. At ille dedit ei terram, quam pater ejus Karolus Notmannis concesserat, indeque perrexit contra Hugonem ⁸¹³. Quo ad se venire detrectante, revertitur Laudunum. Dedit autem rex Artoldo archiepiscopo ⁸¹⁴, ac per eum æcclesiæ ⁸¹⁵ Remensi, per præceptionis regis paginam Remensis urbis monetam jure perpetuo possidendam; sed et omnem comitatum Remensem eidem contulit æcclesiæ. Artoldus archiepiscopus Causostem

A munitionem obsidet, quam quinto tandem die, Ludowico rege illuc veniente, hi qui erant intus reddentes deserunt; nec longum, subversa funditus, ab his qui recipere dissipatur. Missi Hugonis ad regem veniunt, et de pace cum eis rex inter Artoldum præsulem et Heribertum laborare sudet. Deinde ad castrum quoddam, quod Heriveus, nepos Herivei quondam episcopi ⁸¹⁶, super fluvium Maternam tenebat, unde et villas episcopii Remensis circumquaque positas deprædabatur, proficiscitur cum Artoldo archiepiscopo. Nec mora, obsidibus acceptis ⁸¹⁷ ab ipso Heriveo, revertitur Remis; pergensque in crastinum ad sanctum Remigium, sese ipsius sancti committit intercessionibus, promittens vadibus libram argenti se daturum singulis annis ⁸¹⁸, monachis quoque ejusdem loci præceptum de eodem castello dedit immunitatis. Hugo ⁸¹⁹ princeps filius Rotberti, junctis sibi quibusdam episcopis tam Franciæ quam Burgundiæ, cum Heriberto comite et Willelmo Nortmannorum principe Remensem obsidet urbem; sextaque ⁸²⁰ obsidionis die, deserente omni pene militari manu Artoldum archiepiscopum, et ad Heribertum transeunte, idem comes Heribertus urbem ⁸²¹ ingreditur. Artoldus præsul ad sanctum Remigium evocatione procerum et episcoporum profectus, persuasus est vel conterritus a principibus, episcopii se procuratore vel potestate abdicare, concessaque sibi abbatia sancti Basoli et Avennaco ⁸²² (82) monasterio, ad sanctum Basolum commoraturus ⁸²³ abscessit. Hugo et Heribertus locuti

C [⁸²⁴ H. R. iv, 28. Post annos octo et menses septem (cod. vi) in episcopatu exactos, etc.] cum quibusdam Lothariensibus, ad obsidionem Lauduni cum Willelmo proficiscuntur ⁸²⁵, relicto Remis Hugone diacono Heriberti filio, jam pridem ad episcopatum ⁸²⁶ ipsius urbis evocato ⁸²⁷.

[⁸²⁸ H. R. iv, 28. Quique tertio postquam regressus est mense presbiter a Widone Suessoniensi præsule ordinatus est, explicitis postquam fuerat electus annis quindecim, quos Autistodori commemorans egerrat, litterarum studiis occupatus, apud Widonem ipsius urbis antistitem, a quo et diaconus ordinatus fuerat. Nam ceteros inferiores gradus ab Abbone Suessonico præsule Remis acceperat.]

Ludowicus rex post sex vel septem hebdomadas a Burgundia rediens, assumpto secum Artoldo archiepiscopo, cum propinquis ipsius pariter cum eo comitantibus, quorum beneficia Heribertus comes abstulerat, in Remensem venit Campaniam; trans-

VARIE LECTIONES.

⁸⁰³ virid. 2. 3. ⁸⁰⁴ ita 2. et Richerus; virdunensem 1. ⁸⁰⁵ dissiluisse 2. ⁸⁰⁶ ducit 2. 3. ⁸⁰⁷ saracenis 3. sapius. ⁸⁰⁸ deest 1. ⁸⁰⁹ coegit 3. ⁸¹⁰ in marg. alia tamen manu 1. habet: autanda, tunc numeros Græcos MZ (47) mal. ⁸¹¹ hæc solus 1 habet in margine: Berengarius Virdunensis episcopus consecratur ab Artoldo Remensi archiepiscopo. Apud Hugonem Virid. hæc fusius variantur. ⁸¹² Ludowicus 3. ⁸¹³ c. h. p. 3. ⁸¹⁴ episcopo 2. ita et infra. ⁸¹⁵ deest 2. ⁸¹⁶ archiepiscopi 2. 3. ⁸¹⁷ a. o. 2. 3. ⁸¹⁸ a. s. 2. 3. ⁸¹⁹ in marg. iniquitatis Hugo Magnus. Hugo V. ⁸²⁰ sexta 2. 3. ⁸²¹ deest 3. ⁸²² alvennaco 3. ⁸²³ commoratus 3. ⁸²⁴ p. c. W. 2. 3. ⁸²⁵ ab episcopatu 2. ⁸²⁶ electo 1.

NOTÆ

(81) Hugo Virid. addit: Ducatum Otho (i. e. Gisleberti filius) accepit.

(82) Saint-Basle et Avenay.

Itaque fluvio Axona, Laudunum contendit. Quo con-
 pto, Hugo et Heribertus, relicta obsidione Lau-
 duni, noctu ad munitionem Petrapontem deprope-
 rant; indeque Othoni regi obviam profiscuntur.
 Cui conjuncti ad Atiniacum eum perducunt, ibique
 cum Rotgario comite ipsi Othoni²⁸⁷ sese committunt.
 Ludowicus rex ingressus Laudunum, victus suis²⁸⁸
 providet necessaria²⁸⁹; sicque cum Hugone Nigro
 et Willelmo Pictavensi Burgundiam repetit. Otho (85)
 rex Heinricho, fratri suo, regnum Lothariense com-
 mittit. Tumque cum diversarum gentium, quas se-
 cum adduxerat²⁹⁰, multitudine post Ludowicum in
 Burgundiam profiscitur, habens secum Conradum,
 filium Rodulphi regis Jurensis, quem jam dudum dolo
 captum sibi ad ductum retinebat; castraque me-
 tatus supra²⁹¹ Sequanam, obsides ab Hugone Nigro
 accepit, cum juramento ne esset nocumento Hugoni
 vel Heriberto, qui se²⁹² subdiderant eidem Otho-
 ni²⁹³. Quo facto, revertitur ad sua. Hugo filius He-
 riberti Remis a Widone Suessionico praesule presbi-
 ter ordinatur. Ludowicus rex Laudunum redit. Ego
 denique disponens orationis gratia sepulcrum sancti
 Martini visere, retentus sum ab Heriberto comite,
 clam me quibusdam accusantibus apud eum, quod
 sui causa nocumento vellem proficisci vel filii
 sui²⁹⁴. Fecitque me sub custodia detineri, ablatis

[*H. R. iv, 28. Et quia renutabam me huic
 electo nostro committere, nesciens utrum Deo
 placeret eum praesulem nostrum fore. Sicque, etc.*]

a me rebus quas de episcopatu tenebam, cum ae-
 clesia quam regebam in Culmisiaco (84), sicque C
 plenis quinque mensibus; sua detentus. Rex Lu-

[*H. R. iv, 28. Apud fratres nostros, ipso co-
 mite jubente, sub custodia partim libera sum de-
 tentus. Contigit autem mihi, domina mea beata
 Dei genitricis intercedente, ut ipsa die concep-
 tionis et passionis Domini nostri Jesu Christi ab-
 olverer a custodia, et die tertia scilicet 6 Kal. Apri-
 lis, qua Dominus a mortuis resurrexit, egressus
 ipse cum praefato electo nostro ad urbem Suessoni-
 cam profectus sum. Ubi convenientes episcopi
 hujus dioeceseos cum principibus Hugone ac He-
 riberto tractarunt quid eis esset agendum super
 episcopali hujus Hugonis ordinatione; sicque de-
 creverunt, petentibus quibusdam filiis ecclesiae
 Remensis, tam clericis, quam laicis, eum ordi-
 nandum, assententibus fautoribus ipsius, quod Ar-
 toldus nequaquam electus, sed per violentiam
 fuerit intromissus, seseque episcopali abdicaverit
 ditione. Ibi ergo Hugo princeps tunc me per ma-
 num accipiens, huic Hugoni nepoti suo ad benefa-
 ciendum commisit; quique mihi ecclesiam sanctae
 Mariae dedit in Colrido sitam, terram quoque,
 quam pater suus mihi abstulerat, reddidit, et aliam
 in praedicta villa superadjecit.*]

A dowicus Petrapontem munitionem bello aggressus
 est, et obsides accipiens, recessit ab ea. Deinde in
 regnum Lothariense cum Artoldo archiepiscopo, et
 aliis fidelibus suis profectus est. Otho quoque rex,
 Rheno transito, adversus eam venit; sed ab eorum
 fidelibus inter eos induciae determinatae sunt.

Puella quaedam virgo paupercula de villa quae di-
 citur Lavenna, nomine Flothildis, visiones sancto-
 rum manifeste vigilansque et in spiritu videre as-
 sueverat²⁹⁵, ac quaedam futura praedicebat (85). Quae
 post sequentem annum in ipsa natalis Domini nocte
 decessit. Hoc anno acies diversorum colorum in
 caelo visae sunt mense Decembrio²⁹⁶ nocte dominica.
 Collecta Transmarinorum, sed et Gallorum, quae
 Romam petebat, revertitur, occisis eorum nonnullis
 B a Sarracenis; nec potuit Alpes transire propter Sar-
 racenos, qui vicum monasterii sancti Mauricii oc-
 cupaverant. Anno

DCCCCXLI

Gerlandus Senonensis archiepiscopus urbe sua de-
 pellitur a Frothundo, quem Hugo Albus²⁹⁷ eidem
 civitati praefecerat, culpato Gerlando quod Waloni
 faverit, homini Heriberti comitis, qui Frothundum
 vel suos a praefata expulerat urbe. Heribertus comes
 synodum convocavit ad determinandam controver-
 siam inter filium ipsius Hugonem²⁹⁸ et Artoldum
 archiepiscopum; sed impediante Hugone, atque sa-
 tagente ne forte ad fidelitatem et auxilium Ludowici
 regis congregarentur, omisere conventum. Rex Lu-
 dowicus Burgundiam petens, comperit Rotgarium²⁹⁹
 comitem prope se farte metatum; quem aggressus,
 comprehendit cum his qui eum eo erant super fluv-
 ium Maternam, secumque in Burgundiam duxit.
 Hugo et Heribertus comites episcopos convocant
 Remensis dioeceseos. Qui convenientes apud Sues-
 sionem in ecclesia sanctorum Crispini et Crispiniani,
 tractant de statu Remensis episcopii, deficientes³⁰⁰,
 conquirentibus clericis atque nobilibus laicis diu
 pastore sedem ipsam vacare, ut³⁰¹ quoniam Artol-
 dus episcopus juraverat quod numquam se de ipso
 episcopatu intromitteret³⁰², ad ipsius gubernationem
 reverti non deberet, Hugo vero, filius Heriberti co-
 mitis, qui prius ad ipsum episcopatum fuerat evoca-
 tus³⁰³, clero populoque petente, ordinaretur episco-
 pus. Ibi³⁰⁴ me Hugo primum de exilio jussu suo
 D evocat. Indequ Remos adeuntes episcopi, eundem
 electum nostrum³⁰⁵ praesulem consecrant apud sanc-
 tum Remigium. Rotgarius comes, datis obsidibus,
 dimittitur a rege Ludowico, Duagium castellum re-
 dens Arnoldo. Monasterium sancti Theoderici divinis

VARIAE LECTIONES.

²⁸⁷ odoni 3. ²⁸⁸ sui 2. ²⁸⁹ necessariis sique 3. ²⁹⁰ abduxerat 2. 3. ²⁹¹ super 2. 3. ²⁹² deest 2. ²⁹³ oldoni 2. 3. ²⁹⁴ vel f. s. v. p. 2. 3. ²⁹⁵ asse venit 2. asseverat 3. ²⁹⁶ decembri 2. 3. ²⁹⁷ abbas 3. ²⁹⁸ deest 1. et H. 3. ²⁹⁹ rotgerium 1. ³⁰⁰ deficientque 2. 3. ³⁰¹ deest 1. ³⁰² intromitteret 1. Hugo V. ³⁰³ electus corr. evocatus 1. ³⁰⁴ ibique — evocat. ³⁰⁵ deest 2. 2a. 3b. ³⁰⁶ deest 2. 3. p. e. 3.

NOTAE.

(83) Hugo Floriacensis his praemittit: « Otho
 Transrhennensis regnum Lothariense a Ludowico
 suscepit, » etc.

(84) Cornicy.

(85) Visiones etc. in codice 4 leguntur.

illustratur miraculis. Crux major ecclesie Remensis auro cooperta, gemmisque pretiosis ornata, ab eadem furtim auferitur ecclesia. Canonici Montisfalconis (86) oppressione Virdunensis episcopi pragravati⁸⁸⁴, deserentes cœnobium suum, corpus sancti Balderici patroni sui deferunt Remis.

Ludowicus rex Burgundiam petens, Rotgarium comitem cum Hugone nigro ac Gisleberto pacificavit; indeque Laudunum remeans, Arnoldum cum Landrico, fratre ipsius, eodem castro proditionis insinulatos expulit, et Rotgario⁸⁸⁷ Laudunensem comitatum dedit; compertoque quod Hugo Albus ad obsidendum Laudunum properaret, Burgundia partes cum Artoldo episcopo et Rotgario comite repetit. Quo circa Vitriacum⁸⁸⁸ castrum deversante, Hugo et Heribertus Laudunum obsident. Sumptis autem secum rex quos undecumque colligere potuit, in pagum Porcensem venit. Quo audito, Hugo et Heribertus, scilicet quod rex eis appropinquaret, obsidione relicta properant contra, et insperatum regis invadentes exercitum, nonnullos sternunt, reliquos in fugam vertunt. Rex ipse cum paucis eductus a suis, et eximere se bello coactus, vix evasit, Artoldo episcopo et comite Rotgario comitantibus secum. Artoldus episcopus, perditis rebus quas ibi habuerat, ad Hugonem⁸⁸⁹ ac⁸⁹⁰ Heribertum accessit [*H. R. iv, 29, add. adductus ab amicis*]; et datis sacramentis prout ab eo quæsierunt, redditisque sibi abbatibus sancti Basoli et Avennaco cum villa Vindenissa, et pacta pace cum Hugone præsulē, ad sanctum Basolum illic habitaturus devenit. Hugo et Heribertus obsidionem Lauduni relinquunt. Ludowico regi filius nascitur, et præmissi comites cum Willelmo locuti, mox Lauduni repetunt obsidionem, proditionem castri sibi fieri rati; nulloque, quod arbitrati fuerant, patrato negotio, revertuntur in sua. Ludowicus rex a Karlo Constantino in Vienna recipitur; et Aquitani ad eum veniunt, illumque suscipiunt. Hugo et Heribertus, Willelmus et Arnulfus simul locuntur; et Heribertus inde ad Othonem regem⁸⁹¹ trans Rhenum profiscitur. Anno

DCCCCXLII

Ludowicus rex, firmatis sibi Aquitanis, Laudunum revertitur; nec diu remoratus⁸⁹², non obtenta pace, in Burgundiam remeant⁸⁹³. Legatus Stephani papæ, nomine Damasus, episcopus Romæ ob hanc legationem peragendam ordinatus, in Franciam venit, afferens litteras apostolicæ sedis ad principes regni cunctosque Franciæ vel Burgundiæ habitatores, ut recipiant regem suum Ludowicum; quod si neglexerint, et eum amplius hostili gladio persecuti fuerint, ex-

A communicationis depromissurum⁸⁹⁴ interminationem. Pro qua re colloquentes episcopi Remensis diocesanos cum Heriberto comite, deprecari⁸⁹⁵ sunt eum, ut intercederet apud Hugonem principem pro receptione regis. Proditores quidam Remis reperti et interfecti sunt; quidam rebus ecclesiæ privati, ab urbe depelluntur. Legati Remensis ecclesiæ Roma regressi, pallium deferunt Hugoni episcopo ab Stephano papa transmissum. Cum quibus pariter et legatio venit principibus regni, ut Ludowicum⁸⁹⁶ regem recipiant, et sic legatos suos Romam dirigant; quod si usque ad nativitatem Domini facere non procuraverint, excommunicandos tunc fore se noverint. Dominus Odo abbas pro pace agenda inter Hugonem regem Italiæ et Albricum Romanum patricium apud eundem regem laborabat. Idem vero rex Hugo Sarracenos de Fraxinido eorum munitione disperdere conabatur. Rotgarius comes apud Willelmum Nortmannorum principem functus legatione pro Ludowico rege, ibidem defunctus est. Willelmus regem Ludowicum regaler in Rodomo⁸⁹⁷ suscepit. Item Willelmus Pictavensis et Brittones cum suis principibus ad regem venerunt. Cum his ergo rex super⁸⁹⁸ Isaram venit. Hugo vero et Heribertus cum Othone duce Lothariensium, destructis pontibus et ablatis navibus, cum his quoque quos habere poterant, ex altera parte fluminis consederunt; et agitata inter eos per internuntios controversia, dantur tandem⁸⁹⁹ indutiæ a medio Septembri usque ad medium Novembris, et obsides accipiuntur utrumque, a rege quidem filius Heriberti minor. Qui etiam rex, tam ipse quam Willelmus, sed et Hugo, mittunt obsides Othoni regi per Othonem ducent. Fames magna per totam Franciam et Burgundiam, mortalitas quoque maxima bovin grassata est in tantum, ut valde pauca huiusmodi animalia in his remanserint terris.

Ludowicus⁸⁹⁹ rex Othoni regi obviam profiscitur, et amicitiam se mutuo suscipientes, amicitiam suam⁹⁰⁰ firmant conditionibus; multumque de pace inter regem Ludowicum et Hugonem laborans Otho, Hugonem tandem ad eundem regem convertit. Heribertus etiam pariter cum æquivoco filio suo ipsius regis Ludowici efficitur. Revertente rege, Remensis diocesanos episcopi ad eum veniunt; et ipse Rodulfum⁹⁰¹ quoque Laudunensem recepit, ac suum eidem restituit episcopium. Dominus Odo venerabilis abbas, multorum restaurator monasteriorum sanctæque regulæ reparator, Turonis obiit, et sepultus est apud sanctum Julianum⁹⁰² (87). Anno

VARIE LECTIONES.

⁸⁸⁴ ut asserabant p. *Hugo V.* ⁸⁸⁷ rotgerio 1. ⁸⁸⁸ vitriacum 2. victuriacum 3. ⁸⁸⁹ et 2. 3. ⁸⁹⁰ ad regem 3. ⁸⁹¹ moratus 3. ⁸⁹² revertitur 3. ⁸⁹³ depromens 2. 3. ⁸⁹⁴ precati 1. ⁸⁹⁵ loduicicum 3. ⁸⁹⁶ rododomum 2. ⁸⁹⁷ deest 2. ⁸⁹⁸ t. d. 2. 3. ⁸⁹⁹ lodhuuicus 3. ⁹⁰⁰ s. mutuo 3. ⁹⁰¹ q. r. 3. ⁹⁰² ita 2. 3. *Hugo Fl. martinum 1. Hugo V. sed cf. infra a. 945.*

NOTE.

(86) Montfaucon.

(87) Hugo Vird. addit: « Et successit ei Heimardus vir venerandus. »

PATROL. CXXXV.

DCCCXXIII.

Arnulfus comes Willelmum, Nortmannorum principem, ad colloquium evocatum, dolo perimi fecit⁸⁸⁸. Rex Ludovicus filio ipsius Willelmi, nato⁸⁸⁹ de concubina Brittanna, terram Nortmannorum dedit; et quidam principes ipsius se regi committunt, quoniam vero Hugoni duci Heribertus comes obijt, quem sepelierunt apud sanctum Quintinum filii sui⁸⁹⁰; et audientes Rodulfum, filium Rodulfi de Gaugliaco⁸⁹¹ (88), quasi ad invadendam terram patris eorum advenisse, aggressi eundem interemerunt. Quo audito, rex Ludovicus valde tristis efficitur. Artoldus episcopus, relicto cœnobio sancti Basoli, ad regem profectus est. At ille promittit ei se redditurum Remensem episcopatum; quique assumptis secum fratribus suis, et aliis quibusdam qui abjecti fuerant ab episcopatu Remensi, Altmontem castrum occupant⁸⁹². Cum quibus rex Ludovicus⁸⁹³ etiam Mosomum aggressus⁸⁹⁴, repellitur a fidelibus Hugonis episcopi, quibusdam suorum interemptis; suburbanas tamen domos quasdam ipsius castri succendit, in quibus multum congestarum perijt frugum.

Hugo⁸⁹⁵ dux Francorum crebras agit cum Nortmannis, qui pagani advenerant, vel ad paganismum revertebantur, congressiones; a quibus petitum ipsius christianorum multitudinem interimitur. At ipse nonnullis quoque Nortmannorum interfectis, ceterisque actis in fugam, castrum⁸⁹⁶ Ebroas⁸⁹⁷ (89), faventibus sibi qui tenebant illud⁸⁹⁸ Nortmannorum christianis, obtinet. Ludovicus Rodomum repetens, C Turmodum⁸⁹⁹ Nortmannum, qui ad idololatriam gentilemque ritum reversus, ad hæc⁹⁰⁰ etiam filium Willelmi aliosque cogebat, regique insidiabatur, simul⁹⁰¹ cum Setrico rege pagano, congressus cum eis interemit⁹⁰²; et Erluino Rodomum committens, revertitur ad Compendium, ubi cum expectabat Hugo dux cum nepotibus suis, Heriberti filiis, de quibus recipiendis frequens agitabatur intentio. Quorum rex primum tunc Hugonem episcopum, mediatoribus Othone duce Lothariensi et Adalberone præsule, Hugone quoque duce præcipue insistente, recepit, eo tenore, ut abbacie, quas dimiserat⁹⁰³ ad regem profectus, Artoldo⁹⁰⁴ episcopo restituerentur; aliud etiam episcopium ipsi provideretur; fratribus quoque et propinquis ejus honores, quos ex episcopatu Remensi habuerant, redderentur. Postea ceteri quoque filii Heriberti comitis recipiuntur a

A rege. Item rex Ludovicus⁹⁰⁵ Rodomum⁹⁰⁶ profectus, Ebroas⁹⁰⁷ ab Hugone duce recepit, et apud Parisium, depressus infirmitate, pene⁹⁰⁸ tota decubuit⁹⁰⁹ agrotus æstate.

Hugo præsul Amblidum (90) castrum cepit⁹¹⁰ atque combussit; quod Rotbertus et Rodulfus fratres Remis expulsi tenebant⁹¹¹, unde et depraedationes per episcopium Remense faciebant. Erluinus cum Arnulfo congressus, victoriarque potitus, eum quoque, qui Willelmum Nortmannorum principem interemerat, occidit, et amputatis manibus⁹¹² ipsius, Rodomum transmisit. Item præfatus Hugo episcopus Altmontem⁹¹³ munitionem obsidet, quam tenebat Dodo frater Artoldi episcopi; tandemque accepto parvulo filio ipsius⁹¹⁴ obside, discedit, rege quoque mandante. Hugo dux filiam regis ex lavacro sancto suscepit, et rex ei ducatum Franciæ delegavit, omnemque Burgundiam ipsius ditioni subiecit. Idem vero Hugo Arnulfum cum rege pacificavit, cui rex infensus erat ob necem Willelmi. Oddo⁹¹⁵ rex quosdam fideles Ludovici, qui sibi insidiabantur, comprehensos⁹¹⁶ in custodia misit; unde inter ipsos reges exoritur scandalum. Anno

DCCCXLIV

Ludovicus rex in Aquitaniam proficiscitur cum regina⁹¹⁷ Gerberga, et locutus cum Reginundo⁹¹⁸, Gothorum principe, ceterisque proceribus Aquitanorum, revertitur in Franciam. Castrum quoddam vocabulo Montiniacum, in pago Suessonico situm, quod⁹¹⁹ erat ex abbacia sancti Crispini, quam dudum receperat⁹²⁰, redditibus eam sibi filiis Heriberti, et Ragenoldo cederat, proditione quorundam oppidanorum fideles regis ceperunt, occiso Andrea quodam, qui illud tenebat ad fidelitatem filiorum Heriberti, sed et proditore ab Andrea percepto. Ambianensem quoque urbem, quam tenebat Odo⁹²¹ filius Heriberti, favente Deroldo episcopo, et tradentibus ipsius episcopi fidelibus, domestici regis recipiunt. Ex quibus rebus ita gestis exoritur iterum discordia inter regem et filios Heriberti. Otho dux Lothariensium vita decessit. Hugo dux Francorum cum Nortmannis pactum firmat⁹²², datis utrimque et acceptis obsidibus; inique profectorem parat cum filiis Heriberti, obviam profecturus Oddoni⁹²³ regi in regnum Lotharii. Sed idem rex adventum suum differens, Herimannum quandam ducem cum ingenti dirigit exercitu. Ludovicus rex, pace facta inter Erluinum et Arnulfum, castrum Ambianen-

VARIE LECTIONES.

⁸⁸⁸ et Richardus primus successit, qui Normaniam dono regis Ludovici obtinuit Hugo V. ⁸⁸⁹ natum 4. 3. ⁸⁹⁰ ipsius 2. ⁸⁹¹ gaugliaco 2. 3. ⁸⁹² occupat 2. 3. H. R. ⁸⁹³ lodhonicus 3. ⁸⁹⁴ aggressus 3. ⁸⁹⁵ H. Magnus Hugo V. ⁸⁹⁶ urbem 2. 3. ⁸⁹⁷ ebroicas 2. 3. ⁸⁹⁸ deest 2. ⁸⁹⁹ trumomum 5b. ⁹⁰⁰ adhuc 3. ⁹⁰¹ simulque 3. ⁹⁰² interimit 2. 3. ⁹⁰³ relinquerat 2. reliquerat 5. ⁹⁰⁴ altoldo 1. ⁹⁰⁵ l. r. 2. 3. ⁹⁰⁶ Rodomo 3. ⁹⁰⁷ ebroicas 2. 3. ⁹⁰⁸ poene 2. ⁹⁰⁹ decubuit 2. ⁹¹⁰ c. castrum 2. 3. ⁹¹¹ detinebant 2. 3. H. R. ⁹¹² amputatas manus 2. 3. ⁹¹³ altmontem 3. ⁹¹⁴ i. f. 2. 3. ⁹¹⁵ Odo 2. 3. 3b. ⁹¹⁶ comprehendit ei in 2. 3. ⁹¹⁷ regina — cum decessit 3b. ⁹¹⁸ Reginundo 2. 3. 3t. ⁹¹⁹ deest. 2. ⁹²⁰ perceperat 2. præceperat 3. ⁹²¹ hodo 2. ⁹²² p. f. 2. N. 2. 3. ⁹²³ othoni 2. o. on 3.

NOTÆ.

(88) Gory in pago Brachantensi. Borg.
(89) Erreux.

(90) Ambli ad flumen Barum, qui Mesam infra Sedanii fluit.

sium eidem Erluino dedit. Filii Heriberti quandam A ibi sub equitum specie visi, qui ecclesiam quam-

munitionem Rodulfi ⁶⁰⁰ ejusdam fidelis Ludowici regis, nomine Clastris, sitam in pago Veromandinsæ ⁶⁰⁰ proditione capiunt. Et eodem Rodulfo ⁶⁰¹ clam evadente, thesauros ipsius invadunt atque diripiunt, municipiumque vacuum derelinquunt. Hugo dux colloquium Herimanni petit, qui missus erat obsidere castella Ragnarii ⁶⁰² ac Rodulfi fratrum, Ludowici regis fidelium; qui resistendi Herimanno præsidium non habentes, veniam, datis numeribus multis, ab Oddone rege ⁶⁰³ deposcunt. Is equidem palatium Aquis deveniens, cum Lothariensibus colloquium habuit. Ubi missi regis Ludowici, sed et Hugonis ducis legati ad eum venerunt. Qui legatos regis honorifice suscipiens, legatis aversabatur ⁶⁰⁴ ducis; donec Manasses quidam, missus B Hugonis, videns legatos Ludowici valde legationi suæ adversos existere, mandata quedam ⁶⁰⁵ sibi ab hoc rege data nuper ad ipsum Oddonem ⁶⁰⁶ perferenda, quæ ⁶⁰⁷ prius aperire noluerat, in medium protulit; pandens exprobrationes non modicas, quas sibi rex Ludowicus Oddoni regi ⁶⁰⁸ perferre præceperat, quod scilicet perjurus esset Oddo de juramentis quæ Ludowico juraverat, adiciens et alia indecora nonnulla. Quibus admodum permotus Oddo, missos Ludowici, quia verbis Manasse contradicere non valebant, abiciens, legatos Hugonis honorabiliter habuit, omnesque sibi fideles ab auxilio seu participatione ⁶⁰⁹ Ludowici sese submovere præcepit.

In Transrhenensibus Germaniæ regionibus quidam C homo erat, cui manus abscisa ⁶¹⁰ fuerat, et post annos quatuordecim, sicut asserunt qui eum voverunt, subito dum nocte ⁶¹¹ dormiret, ei ex integro restaurata ⁶¹² est. In eisdem ⁶¹³ partibus per quosdam pagos ignei globi ferri ⁶¹⁴ videbantur in aere, quique nonnullas ⁶¹⁵ illic circumvolantes incenderunt domos ac ⁶¹⁶ villas; a ⁶¹⁷ quibusdam vero locis, crucibus ⁶¹⁸ oppositis, cum benedictione episcopali et aqua benedicta repellebantur. Regii milites episcopatum Remensem depredantur, et filii Heriberti abbatiam sancti Crispini, Ragenoldus quoque abbatiam sancti Medardi; sicque alterutris debachantur rapinis atque depredationibus. Tempestas nimia facta est in pago Parisiaco, et turbo vehementissimus, quo parietes ejusdam domus antiquissimæ, qui ⁶¹⁹ validissimo constructi ⁶²⁰ cemento in monte qui dicitur Martyrum (94) diu perstiterant immoti, funditus sunt eversi. Feruntur autem demones tunc

ibi sub equitum specie visi, qui ecclesiam quamdam ⁶²¹, quæ proxima stabat, destruentes, ejus trabes, memoratis parietibus ⁶²² incusserint ⁶²³, ac sic eos subruerint, vineas quoque montis ipsius evulserint, et omnia sata vastaverint.

Subsecuta mox Brittonum pernities, qui discordia inter se principum Berengarii et Alani divisi, a Nortmannis, cum quibus pactum inierant, pervasi et magna sunt eade attriti ⁶²⁴. Civitas eorum Dolus nomine capta, et episcopus ejusdem confugientium in ecclesiam multitudinum stipatione oppressus et enecatus est. Reparatis denique Brittones viribus certamen ineunt, in quo superiores Nortmannis existuisse ⁶²⁵ visi sunt. Tertia tandem congressione inita ⁶²⁶, magna ex utraque parte ⁶²⁷ cecidit multitudo; victoria vero potius Nortmanni, Brittones usque ad internecionem credunt et ⁶²⁸ a terra ipsorum disperdunt. Ipsique Nortmanni, qui nuper a transmarinis advenerant ⁶²⁹ regionibus, eorum terras ⁶³⁰ invadunt.

Ludowicus rex in terram Nortmannorum proficiscitur cum Arnulfo et Erluino et quibusdam episcopis Franciæ ac Burgundiæ. Arnulfus itaque præcedens regem, quosdam Nortmannorum, qui custodias observabant apud Arcas (92), fudit, et regi transitum præparavit; sicque rex Rodomum perveniens, a Nortmannis in urbe suscipitur; quibusdam mare petentibus qui eum nolebant recipere, ceteris omnibus sibi subjugatis. Hugo dux cum suis et quibusdam Burgundiæ proceribus trans Sequanam faciens iter, C B jocas usque pervenit, et civitatem obsedit, quam rex ei dederat, si eum ad subiciendam sibi hanc Nortmannorum gentem ajuvaret. Receptus autem rex a Nortmannis, mandat duci, ut a præfate civitatis obsidione discedat. Quo discedente, rex in eam ingreditur; unde et discordiæ fomes inter regem concitatur et ducem; sed et pro eo quod rex obsides ab Ebrocensibus, qui Hugoni subditi erant, accepit, quos eidem duci reddere noluit. Anno

DCCCCXLV

adhuc rege Ludowico ⁶³¹ apud Rodomum degente, Gerberga regina filium Lauduni peperit, qui Karolus ad catezianum ⁶³² vocatus ⁶³³ est. Reversus rex Laudunum, et cum Arnulfo locutus, dispositis quibusdam rebus, Rodomum regreditur. At Bernardus Silvanectensis comes et Teibaldus Turonensis ⁶³⁴ cum Heriberto castellum regis Montiniacum paschæ diebus aggressi, capiunt, incendunt ⁶³⁵, diruunt. Idem quoque Bernardus venatores et canes regis inva-

VARIE LECTIONES.

⁶⁰⁰ radulfi 2. 3. ⁶⁰⁰ veromandinsæ corr. veromandense 1. ⁶⁰¹ radulfo 2. ⁶⁰² ragenarii 3. ⁶⁰³ ad oddonem regem 2. 3. ⁶⁰⁴ adversabatur 2. 3. ⁶⁰⁵ deest 3. ⁶⁰⁶ oddonem ⁶⁰⁷ corpius 2. 3. ⁶⁰⁷ qui 2. ⁶⁰⁸ deest 3. ⁶⁰⁹ partitip. corr. particip. 1. ⁶¹⁰ abscissa 2. 3. ⁶¹¹ nocte 2. 3. ⁶¹² restituta 3b. ⁶¹³ isdem 3. ⁶¹⁴ ferre 2. 3. ⁶¹⁵ nonnullis 1. ⁶¹⁶ et 2. 3. ⁶¹⁷ ex corr. a 1. ⁶¹⁸ crucibus 2. ⁶¹⁹ quæ 2. ⁶²⁰ constructi 2. ⁶²¹ quendam 2. ⁶²² p. m. 2. 3. ⁶²³ incusserunt — subruerunt — evulserunt — vastaverunt 3. ⁶²⁴ attriti 2. ⁶²⁵ deest 1. ⁶²⁶ inito 1. ⁶²⁷ deest 2. ⁶²⁸ et eos a 2. 3. ⁶²⁹ venerant 3. ⁶³⁰ terram 2. 3. ⁶³¹ l. r. 2. 3. ⁶³² cateziz. corr. cateziz. 1. ⁶³³ vocatus 2. 3. ⁶³⁴ deest 2. 3. ⁶³⁵ i. ac d. 2. 3.

NOTE.

(91) Montmartre.

(92) Arques.

dens, equos eorum vel quæque sibi visa sunt, auferit; Compendium etiam, regalis sedis oppidum, pervadit cum quibusdam villis eidem sedi subiectis. Rex Ludowicus, collecto secum Nortmannorum exercitu, Veromandinsem ⁶³⁸ pagum deprædatur, assumptoque cum ipsis ⁶³⁷ Erluino cum parte ⁶³⁸ militum Arnulfi, sed et Artoldo episcopo cum his, dudum ⁶³⁹ qui Remis ejecti fuerant, comitibus quoque Bernardo ac Theoderico ⁶⁴⁰ nepote ipsius, Remorum obsidet urbem. Vastantur circumquaque segetes, villesque diripiuntur et partim exuruntur, necnon æcclesiæ plures effringuntur. Quoties ⁶⁴¹ pugnatum ad portas vel circa murum, vulnerati ex utraque parte non pauci, quidam etiam interempti sunt. Hugo denique dux præliatus cum Nortmannis, qui fines suos ingressi fuerant, eos non modica eade ⁶⁴² fudit, et a terminis suis eiecit; post hæc Remis ad regem mittit, dans obsides, ut Ragenoldus ex parte regis ad colloquium sibi occurrat. Quo abeunte, tractat cum eo, uti rex obsides ab Hugone episcopo accipiat, et ab obsidione Remensi discedat; quatinus ⁶⁴³ idem præsul denominato placito ad reddendam rationem de omnibus, quæ rex ab eo quæsierat ⁶⁴⁴, accedat. Quibus hoc sibi tenore datis, rex ab obsidione recedit post quintam decimam, quo civitas obsessa fuerat, diem. Igitur circa missum sancti Johannis Hugo dux placitum cum rege per sequestres ⁶⁴⁵ habuit, in quo nihil certi ⁶⁴⁶ de pace inter ipsos componenda gestum, nisi tantum quod ⁶⁴⁷ indutias ad invicem sibi dederunt ⁶⁴⁸ usque ad medium mensem Augustum.

His ita gestis, rex Ludowicus, assumpto Erluino et quibusdam domesticis suis secum, Rodomum petit. Dominus Theotilo ⁶⁴⁹ venerandus urbis Turonicæ præsul obiit, qui dum de pace inter regem et principes componenda certaret, hisque studiis occupatus a Lauduno rediret, ægritudine corporis in ipso deprimitur itinere. Cumque ultimum jam exhalaret ⁶⁵⁰ spiritum, apparuit signum quoddam luminis per æra discurrens, cubitum longitudinis habere visum; cuius lumine ad depellendas noctis tenebras sufficienter perfuncti sunt ⁶⁵¹, qui funus ejus deducebant; talique potiti solamine per milia fere, ceu feriur, ducenta, Turonicam usque corpus ejus perferunt urbem. Quodque in monasterio sancti Juliani, quod idem vir sanctus summa instituerat religione, juxta sepulcrum domni Odonis reverenter humatur, et exinde ipsum templum divinis illustrari ⁶⁵² miraculis declaratur.

Dum rex Ludowicus ⁶⁵³ moraretur Rodomi, Hagrol-

A dus ⁶⁵⁴ Nortmannus, qui Bajocis præerat, mandat ei, quod ad eum venturus esset conducto tempore vel loco, si rex ad illum locum accederet. Veniente denique rege cum paucis ad locum denominatum, Haigroldus cum multitudine Nortmannorum armatus advenit ⁶⁵⁵, invadensque socios regis, pene cunctos interemit ⁶⁵⁶. Rex solus fugam iniiit, prosequente se quodam Nortmanno ⁶⁵⁷ sibi fideli. Cum quo ⁶⁵⁸ Rodomum veniens, comprehensus est ⁶⁵⁹ ab aliis Nortmannis quos sibi fideles esse putabat, et sub custodia detentus. Hugo quoque, rex Italiæ, regno depulsus a suis, et filius ipsius in regnum receptus ⁶⁶⁰ est. Hugo præsul Altmontem castrum obsidens, post septem ferme ⁶⁶¹ obsidionis ebdomadas recipit, redidente illud Dodone ⁶⁶² [H. R. iv, 31, D. domni Artoldi B fratre], tali sub tenore, ut filium ipsius et filium fratris sui suscipiens idem archiepiscopus ⁶⁶³, concederet eis terram patrum suorum. Hugone duce de regis ereptione laborante, Nortmanni filios ipsius regis dari sibi obsides quærunt, nec aliter regem se dimissuros asserunt. Mittitur igitur ⁶⁶⁴ ad regnam pro pueris; illa minorem mittens, majorem fatetur se non esse missuram. Datur igitur minor, et ut rex dimittatur, Wido ⁶⁶⁵ Suessorum episcopus sese obsidem tradit. Dimissus itaque rex a Nortmannis, suscipitur ab Hugone principe; quique committens eum Tetbaldo ^{666, 667}, cuidam suorum, proficiscitur Othoni regi obviam. Qui rex nolens loqui cum eo, mittit ad eum Conradum ducem Lothariensium. Cum quo locutus Hugo infensus Othoni regi revertitur. Richario Tungrensium præsule defuncto, idem episcopium rex Otho Hugoni, abbati monasterii sancti Maximini, nolenti atque refugienti dedit, eumque ordinari fecit episcopum; et ita remeat trans Rhenum.

In pago Parisiacensi, necnon etiam per diversos ⁶⁶⁸ circumquaque pagos, hominum diversa membra ignis plaga pervaduntur; quæque [sensim ⁶⁶⁹] exusta consumeantur, donec mors tandem finiret supplicia. Quorum quidam, nonnulla sanctorum loca petentes, evasere tormenta; plures tamen Parisius in æcclesia sanctæ Dei genitricis Mariæ sanati sunt, adeo ut quotquot illo pervenire potuerint, asserantur ab hac peste salvati; quos Hugo quoque dux stipendiis aluit quotidianis. Horum dum quidam vellent ad propria redire, extincto refervescunt incendio, regressique ad æcclesias liberantur ⁶⁷⁰. Anno

DCCCCXVI

quidam motus inter filios Heriberti comitis ⁶⁷¹ agitantur pro hereditatum distributione suarum. Qui

VARIÆ LECTIONES.

⁶³⁸ veromandensem 1. ⁶³⁷ illis 2. 3. ⁶³⁸ patre 2. ⁶³⁹ q. d. 2. 3. H. R. ⁶⁴⁰ teoderico 2. ⁶⁴¹ Quotiens 2. ⁶⁴² clade 3. ⁶⁴³ quatinus 2. 3. ⁶⁴⁴ quæsierit 2. H. R. ⁶⁴⁵ sequestros 2. ⁶⁴⁶ certe 1, certum 2. 3. ⁶⁴⁷ deest 2. ⁶⁴⁸ deest 2. ⁶⁴⁹ teotilo 2. ⁶⁵⁰ exalaret 2. 3. ⁶⁵¹ superac. 1. deest. 2. ⁶⁵² illustrare 2. ⁶⁵³ lodhuicus 3. ⁶⁵⁴ haigroldus 2. 3. et infra. ⁶⁵⁵ venit. corr. advenit 1. advenerat 2. ⁶⁵⁶ interimit 3. ⁶⁵⁷ N. (nortmanno) 3. q. 2. 3. ⁶⁵⁸ cumque 2. ⁶⁵⁹ deest 3. ⁶⁶⁰ susceptus 2. 3. cui successit Lotharius filius ejus Hugo V. ⁶⁶¹ formæ corr. ferme 2. ⁶⁶² odone 2. 3. ⁶⁶³ episcopus 2. 3. ⁶⁶⁴ deest 2. ⁶⁶⁵ vindo 3. ^{666, 667} Tetbaldo Carnotensium comiti Hugo V. ⁶⁶⁸ diversas corr. diverses 1. divisos 2. 3. ⁶⁶⁹ deest. 1. ⁶⁷⁰ liberantur corr. liberantur 2. ⁶⁷¹ deest. 2. 3.

tamen, Hugone principe avunculo ⁶⁷² ipsorum mediantē, pacantur, divisis sibi, prout eis competens visum est, rebus. Hugo rex Italiæ a suis in regnum recipitur. Edmundus Anglorum rex legatos ad Hugonem principem pro restitutione Ludowici regis dirigit; et idem princeps proinde conventus pallicos cum nepotibus suis aliisque regni primatibus agit. Marinus papa decessit, cui successit Agapitus; et pax inter Albericum patricium et Hugonem regem [Italiæ] depaciscitur. Hugo dux Francorum, ascito secum Hugone [Nigro] filio Richardi, ceterisque regni primatibus, Ludowicum regem, qui fere per annum sub custodia detinebatur apud Tetbaldum comitem, in regnum restituit; recepto Lauduno castro, quod regina Gerberga tenebat, et eidem Tetbaldo commissio. Qui dux Hugo renovans regi Ludowico regium honorem vel nomen, ei ⁶⁷³ sese cum ceteris regni committit primoribus. Edmundus rex transmarinus defungitur; uxor quoque regis Othonis, soror ipsius Edmundi, decessit.

Regina Gerberga nuper ad Othonem regem, fratrem suum, legationem direxerat, auxilium deposcens ab eo. Qui maximum colligens ex omnibus regni suis exercitum, venit in Franciam, Conradum ⁶⁷⁴ quoque secum habens, Cisalpinæ Gallie regem. Quibus rex Ludowicus obviam profectus, satis amicaliter et honorifice suscipitur ab eis; sicque pariter Landnum venientes, considerataque castri firmitate, deverterant ab eo, Remensem aggredientes urbem; quam cingentes obsidione, ingenti vallarunt exercitu. Videns autem præsul ⁶⁷⁵ Hugo, obsidionem se tolerare non posse, neque tantæ resistere multitudini, locus est cum quibusdam principibus qui videbantur sibi esse amici, videlicet cum Arnulfo, qui ejus sororem, et Uddone ⁶⁷⁶, qui amicum ⁶⁷⁷ ipsius habebat uxorem, sed et cum Hermannno ⁶⁷⁸ Uddonis ⁶⁷⁹ fratre; quesivit ab eis, quid ⁶⁸⁰ sibi foret agendum. Qui tale consilium dederunt ei, ut egrederetur ⁶⁸¹ cum suis et relinqueret urbem, quia illi dispositum a regibus erat, ut omnimodis expelleretur, neque intervenire possent apud reges pro ipso, quin eruerentur ei oculi si urbem vi capi contigisset. Quo consilio percepto ac suis intimato, post tertiam obsidionis ⁶⁸² diem cum pene cunctis qui secum tunc aderant militibus egressus est. Sicque reges cum episcopis et principibus ingredientes urbem, domum Artoldum præselem, qui dudum fuerat ejectus, iterum ⁶⁸³ intronizari fecerunt; quem Rothbertus Treverensis archiepiscopus et Fredericus Magonciacen-

sis ⁶⁸⁴ accipientes ⁶⁸⁵ utraque manu eidem sedi restituerunt. Deinde relinquentes Gerbergam reginam Remis, ipsi reges cum exercitibus suis ⁶⁸⁶ terram Hugonis aggrediuntur; et urbem Silvanectensem obsidentes, ut viderunt munitissimam, nec ⁶⁸⁷ eam valentes expugnare, caesis quibusdam suorum, dimiserunt ⁶⁸⁸. Sicque trans Sequanam contententes, loca quæque præter civitates gravibus atterunt depredationibus ⁶⁸⁹, terramque Nortmannorum peragrantes, loca plura devastant, indeque remeantes ⁶⁹⁰, regrediuntur ⁶⁹¹ in sua ⁶⁹². Deroldus Ambianensium præsul vita decessit ⁶⁹³. Anno

DCCCXLVII

Hugo princeps, moto exercitu, in Arnulfo terram proficiscitur, obsidetque quasdam munitiones ipsius; nulloque patrato prout speravit negotio, revertitur in sua. Rex quoque Ludowicus cum quibusdam Lothariensibus Mosomum ⁶⁹⁴, quod Hugo præsul ejectus ⁶⁹⁵ Remis tenebat ⁶⁹⁶, obsedit; sed nec ipse quippiam pro votis efficiens, recedentibus tandem post mensem Lothariensibus, ipse Remos ⁶⁹⁷ regreditur. Bovo Catalaunensis episcopus obiit; eliguntque sibi Catalaunenses quendam nobilem adolescentem clericum, nomine Gibuinum. Ludowicus rex Aquis pascha cum Othone rege celebrat, et regiis ab eo honoratur ⁶⁹⁸ muneribus. Hugo princeps a quibusdam præsumptuose persuasus, Remensem cum Hugone præsule, quasi mox capturus, aggreditur urbem; frustratoque voto, resistentibus fidelibus regis et Artoldi archiepiscopi, octavo postquam advenerant die, illusi recedunt. Hugo præsul, annitente ⁶⁹⁹ avunculo suo Hugone, ordinat Ambianis episcopum Tetbaldum quendam, æcclesiæ Suessionicæ clericum. Ludowicus rex, expetente Arnulfo comite, Atrabatem proficiscitur cum Artoldo episcopo, indeque cum Arnulfo ad obsidendum Monasteriolum, castrum Rotgarii ⁷⁰⁰ filii Erluini, progrediuntur; postque laborem inefficacem, plurimumque ⁷⁰¹ mortes suorum, spe privati regrediuntur ad propria. Tempestas magna Remis effusa est per unius omne notis spatium cum conusationibus ⁷⁰² continuis et terræ motu, adeo ut putei replerentur et domus nonnullæ subverterentur.

Conventus placiti regum Ludowici et Othonis super Charam (95) fluvium intrante mense Augusto celebratur, Hugone principe circa Mosomum et Duodeciacum (94) castra metato; ubi res litis inter Artoldum et Hugonem Remensis æcclesiæ præsules ab episcopis auditur. Et quia synodus tunc convocata non fuerat, altercatio determinari non potuit. Synodus

VARIE LECTIONES.

⁶⁷² avunculo 2. ⁶⁷³ et 1. ⁶⁷⁴ Conradum 2. ⁶⁷⁵ h. p. 2. 3. *H. R.* ⁶⁷⁶ Oddone 1. uniddone 2. ⁶⁷⁷ amicam 2. ⁶⁷⁸ herimanno 2, 3. ⁶⁷⁹ uniddonis 2. ⁶⁸⁰ quid corr. quod 2. ⁶⁸¹ egrederentur 2. ⁶⁸² obsidiones 2. ⁶⁸³ deest 1. ⁶⁸⁴ maguntiacensis 2. ⁶⁸⁵ quia sic sedis Romanæ auctoritas promulgaverat Hugo V. ⁶⁸⁶ deest. 1. ⁶⁸⁷ n. e. v. e. deest 2. ⁶⁸⁸ d. s. t. S. deest 2. ⁶⁸⁹ predationibus 3. ⁶⁹⁰ revertentes 2. ⁶⁹¹ regredientur corr. regrediuntur 2. ⁶⁹² illa 1. ⁶⁹³ decessit 3. ⁶⁹⁴ mosomum 3. ⁶⁹⁵ rejectus 1. *R. e.* 2. *3. H. R.* ⁶⁹⁶ retinebat 2. *3. H. R.* ⁶⁹⁷ remis corr. remos 1. ⁶⁹⁸ h. ab. eo 2. 3. ⁶⁹⁹ adnit. 2. 3. ⁷⁰⁰ rotgerii 1. ⁷⁰¹ plurimumque corr. plurimumque 2. ⁷⁰² chor. 2.

NOTÆ.

autem circa medium mensis Novembris habenda ⁷⁰³ A praesul, et locutus cum Rotberto, synodum ⁷⁰⁴ noluit ingredi. Litteras vero quasdam ex nomine Agapiti papae misit ad episcopos per clericum suum, qui eas Roma detulerat, nihil auctoritatis canonice continentes; hoc tantum praecipientes, ut Hugoni Remense redderetur episcopium. Quibus lectis, incuntes episcopi consilium cum abbatibus et ceteris sapientibus qui aderant, responderunt, non esse dignum vel congruum, ut mandatum legationis apostolicae, quam dudum Rotbertus archiepiscopus, deferente Frederico praesule Mogonciacensi ⁷⁰⁵, coram regibus et episcopis tam Galliae quam Germaniae susceperat, et partem jam praecceptionis ipsius exegerat, propter illas litteras intermitteret, quas insidiator Artoldi praesulis exhibebat; imo quod regulariter coeptum fuerat, canonice pertractaretur. Sicque praecceptum est, ut recitaretur capitulum 19 Cartaginensis concilii de accusato et accusatore. Quo recitato, iudicatum est, secundum definitionem ⁷⁰⁶ ipsius capituli, ut Artoldo praesule retinente communionem et parochiam ⁷⁰⁷ Remensem, Hugo, qui ad duas ⁷⁰⁸ iam synodos evocatus venire contemperat, a communione et regimine Remensis episcopii abstineret, donec ad universalem ⁷⁰⁹ synodum, quae indicabatur Kalendas Augusti, sese purgaturus occurreret. Ipsumque capitulum mox in carta describi fecerunt episcopi coram se, subnecientes hanc etiam definitionem suam, et eidem Hugoni miserunt. Qui post alteram diem eandem cartam Rotberto praesuli remisit, hoc verbis mandans, quod ipsorum iudicio nequaquam obedi-
turus esset. Arnulfus comes castrum Monasterio-
rum, favente Hugone principe, capit. Interea pro-
clamationis litterae a domino Artoldo diriguntur ad
sedem Romanam. Dominus igitur Agapitus papa vi-
carium suum Marinum episcopum mittit ad Otho-
nem regem propter evocandam et aggregandam ge-
neralem synodum. Litterae quoque ipsius papae mit-
tuntur ab urbe Romana speciatim quibusdam
episcopis Galliae Germaniaeque, vocantes eos ad
eandem ⁷¹⁰ synodum. Quae synodus aggregata ⁷¹¹ est
ex praeccepto praefati papae in Engulenheim ⁷¹² palatio
regali, in ecclesia beati Remigii honore dicata,
7 ⁷¹³ Id Junii ⁷¹⁴, causa videlicet maximarum dis-
sensioarum, quae agitantur inter regem Ludowi-

[⁷¹⁵ H. R. IV, 33. T. de Montecauto (*deest tamen in cod. Montipessulani*) sororis suae maritum.]

Synodus praedicta ⁷¹⁶ Virduni habita est, presi-
dente Rotberto Treverensi praesule, cum Artoldo
Remensi ⁷¹⁷, Odalrico ⁷¹⁸ Aquensi, Adalberone ⁷¹⁹ Me-
tensi, Goslino ⁷²⁰ Tullensi, Hildebaldo Transrhe-
nensi ⁷²¹, Israhel Brittone, praesente ⁷²² Brunone
abbate (96) fratre regis Othonis, Agenoldo (97) quo-
que et Odilone ⁷²³ (98), cum aliis quibusdam vene-
randis abbatibus (99). Ad quam Hugo episcopus eyo-
catus, missis etiam duobus ad eum deducendum
episcopis, Adalberone et Goslino, venire noluit. Uni-
versa vero synodus domino Artoldo ⁷²⁴ Remense te-
nendum adjudicavit episcopium. Indicitur iterum
synodus Idus Januarii habenda ⁷²⁵ Anno

DCCCXLVIII

synodus praedicta celebratur in ecclesia sancti Pe-
tri, ante prospectum castri Mosomi, a domino Rot-
berto ceterisque Trevirensis ⁷²⁶ dioceseos episcopis
et aliquibus Remensis. Veniens autem illuc Hugo

VARIAE LECTIONES.

⁷⁰³ habenda 2. ⁷⁰⁴ circumquique 3. *infra* ad artoldo *typorum errore*. ⁷⁰⁵ ragenoldus 2. 3. ⁷⁰⁶ a. m. 2. 3.
⁷⁰⁷ herviveus 3. ⁷⁰⁸ nos 2. ⁷⁰⁹ q. s. 2. 3. ⁷¹⁰ *deest*. 1. ⁷¹¹ colmisiacum 1. ⁷¹² S. denunciata circa medium
mensis novembris Virduni Hugo V. ⁷¹³ R. Berengario Virdunensi, O. Hugo V. ⁷¹⁴ odolrico 2. 3. Hugo
Fl. ⁷¹⁵ adalberone 2. 3. alberone Hugo Fl. ⁷¹⁶ goslino 2. 3. *ita et infra*. ⁷¹⁷ 1. Mirnegrado Werdensi 5;
et Hildebaldo vere Mimigardewordensis episcopus erat. ⁷¹⁸ brittone praesente. Brunone 1. Hugo V. ⁷¹⁹
dilone Cluniacensis abbate Hugo Fl. ⁷²⁰ *deest*. 1. ⁷²¹ treverensis 2. 3. ⁷²² mogonciacensis
1. magont. 2. magone. 3. ⁷²³ def. 3. ⁷²⁴ paroch. 1. paroch. 3. ⁷²⁵ duos s. i. 2. ⁷²⁶ anniversalem 1.
⁷²⁷ *deest* 3. ⁷²⁸ congregata 3. ⁷²⁹ engulenheim f. eglehem 3. ⁷³⁰ *deest* 1. *legitur etiam apud Hugonem V.*
⁷³¹ 1. a 948. ind. 6. tertio papatus domni Agapeti anno, regni regis Othonis 13, Ludowici quoque 13. Hugo V.

NOTE

(95) Cormicy.

(96) Laurehamensi.

(97) Gozieni.

(98) Statulensi.

(99) Hugo V. addit: « Synodus autem haec ob hoc

Virduni denuntiata fuit, ut sic saltem interesset con-
ventui episcoporum praefatus Virdunensis Beringa-
rius, cujus tanta esset auctoritas, ut improbari videretur,
quod constantissima nobilitas ejus authen-
tica praesentia non roboraretur. »

cum et Hugonem principem; inter Artoldum quoque Remorum archiepiscopum ⁷²³ et Hugonem illicite substitutum eidem urbi præselem; quæ dissensiones omne perturbarent regnum Francorum. Ad quam synodum celebrandam, adveniente prædicto Marino sedis apostolicæ vicario, conveniunt ⁷²³ etiam Germaniæ præsules cum quibusdam Galliarum episcopis, Rotbertus ⁷²³ videlicet Trevirensis ⁷²³ archiepiscopus, Artoldus ⁷²⁷ Remensis, Fredericus Mogontiænsis ⁷²⁸, Wicfredus ⁷²⁹ Coloniensis, Adaladachus ⁷³⁰ Hammaburgensis, Hildeboldus ⁷³¹ Mîmegardævurdensis ⁷³², Goslenus ⁷³³ Tullensis, Adalbero ⁷³⁴ Mettensis, Berengarius ⁷³⁵ Virdunensis, Fulbertus Camaracensis, Rodulfus Laudunensis ⁷³⁶, Richoo Warmacensis, Reimboldus ⁷³⁷ Spirensis, Poppo ⁷³⁸ Wirtsiburgensis ⁷³⁹, Chounradus ⁷⁴⁰ Constantiænsis, Odelricus Augustensis, Thethardus ⁷⁴¹ Hildnesheimensis ⁷⁴², Bernardus Alfurtesteden-
sis ⁷⁴³, Dudo ⁷⁴⁴ Poderbrunnensis ⁷⁴⁵, Farabertus ⁷⁴⁶ Tungrens, Lioptacus Ribunensis, Michael Radisponensis, Doddo Osneburgensis ⁷⁴⁷, Everis Mindensis, Baldricus Trajectensis, Heroldus Salbuigen-
sis ⁷⁴⁸, Adalbertus Bazsoensis, Starchandus Eiste-
tensis ⁷⁴⁹, Hloth Sleowicensis ⁷⁵⁰, Wichardus ⁷⁵¹ Basiliensis, Liesdac Ripuensis ⁷⁵². Residentibus his præsulibus in æcclesia prædicti loci, post præmissas ⁷⁵³ preces secundum ordinem celebrandi concilii, et post lectiones sacræ auctoritatis, ingressis gloriis regibus Othone ac Ludowico, et simul residentibus, post allocutionem præfati Marini sedis apostolicæ legati, exurgens Ludowicus rex e latere et consessu ⁷⁵⁴ domni regis Othonis, proclamationis suæ quærimoniæ prepalavit coram præmissis Romanæ sedis vicario ceterisque consedentibus ⁷⁵⁵ episcopis, referens qualiter accessitus fuerit a transmarinis regionibus per legatos Hugonis ceterorumque Franciæ principum ad suscipiendum suæ paternæ hereditatis regnum, cunctorumque votis et acclamationibus ⁷⁵⁶ procerum militiæque Francorum sublimatus et consecratus sit ad apicem regalis moderaminis obtinendum; postea vero ejectus sit a præfato Hugone, et dolis appetitus ac comprehensus,

A per annum integrum sub custodia fuerit ab eo detentus, nec aliter ejus absolutio potuerit obtineri ⁷⁵⁷, nisi Laudunum castrum, quod solum tunc regina Gerberga cum fidelibus suis ex omnibus suis regis sedibus retinebat, Hugone illud occupante, dimitteret. De his omnibus malis, quæ post regni susceptionem passus fuerat, si quis obiceret, quod sui facinoris causa eidem fuissent illata, inde se ⁷⁵⁸ juxta synodale judicium et regis Othonis præceptionem purgaret, vel certamine singulari defenderet.

Deinde surgens Artoldus archiepiscopus, protulit secundum jussionem papæ Romani, quam ei delegaverat, litis initium atque tenorem, quæ versabatur inter ipsum et Hugonem, subrogatum sibi æcclesiæ Remensis antistitem. Post quarum litterarum (100) recitationem, et earum propter reges (101) juxta Teutiscam ⁷⁵⁹ linguam interpretationem, ingressus synodum quidam Sigiboldus ⁷⁶⁰ præmissi Hugonis clericus, attulit litteras quas Roma detulerat, quasque jam in alia synodo Mosoni ⁷⁶¹ propalaverat, asserens easdem litteras sibi Romæ ab ipso, qui aderat, Marino vicario datas. Qui Marinus proferens litteras, quas idem Sigiboldus Romam detulerat ⁷⁶², præcepit eas coram synodo recitari. In quarum recitatione repertum est, prout ipsæ litteræ fatebantur, quod Wido episcopus Suessonicus, Hildegarius quoque Belvacensis, Rodulfus Landunensis, ceterique cuncti Remensis diocæseos episcopi easdem litteras ad sedem delegaverint ⁷⁶³ apostolicam pro restauratione Hugonis in sede Remensi et expulsionem Artoldi. Post quarum lectionem exurgentes Artoldus præsul et præfatus Rodulfus, qui in eisdem litteris nominabatur, Fulbertus quoque Camaracensis antistes, easdem litteras refutarunt, astruentes, quod eas antea numquam viderint vel audierint, neque in earum delegatione consensum præbuerint. Quibus dum ⁷⁶⁴ idem ⁷⁶⁵ clericus contraire non posset, licet in eos calumniis obstrepens ⁷⁶⁶, præcepit dominus Marinus, suggerens universæ ⁷⁶⁷ synodo, ut sibi consilium et rectum judicium proferrent super hujusmodi calumniatore ⁷⁶⁸ et

VARIE LECTIONES.

⁷²³ remensem episc. 2. 3. remensem archiepisc. *Hugo V.* ⁷²⁴ convenerunt 32 episcopi Gallie et Germaniæ, quos dignos judicavimus subter annotare *Hugo V.* ⁷²⁵ robertus 2^a. ⁷²⁶ trever. 2. 3. *sarpinus.* ⁷²⁷ astardus 2^a. ⁷²⁸ magunt 2. 3. ⁷²⁹ wifredus 2^a. ⁷³⁰ adeldacus 2. 3. *adelbatus* 2^a. ⁷³¹ hildebaldus 2. 3. *heldebal* 1^a. ⁷³² mîmegarnonredensis 1. *mirnegardouurdensis* 2. 3. *mimagarnorverdensis* *Hugo V.* ⁷³³ gauslinus 2. *goslinus* 2^a. ⁷³⁴ adelbero 2. 3. *aldebero* 2^a. ⁷³⁵ berungarius 2^a. ⁷³⁶ licudunensis 3. ⁷³⁷ reinboldus 2. *rainbaldus* 3. *rambaldus* 2^a. ⁷³⁸ popo 2^a. ⁷³⁹ wil-ib. 2. *wizib.* 3. *witsib.* *Hugo V.* ⁷⁴⁰ ita 2; 1. *corr.* in choonradus; *conradus* 2^a. 3. ⁷⁴¹ telthardus 2^a. 3. *Hugo V.* ⁷⁴² hildnesheimis 1. *hildnesheim-* ⁷⁴³ 2. 3. *hildnehsensis* *Hugo V.* ⁷⁴⁴ alfurtestensis 2. ⁷⁴⁵ dodo 2^a. ⁷⁴⁶ poderbrunnensis 2. *poderburnensis* 3. ⁷⁴⁷ Liopt. R. Michael R. Farab. T. 2. Michael. R. Far. T., Liop. Rib. 3. ⁷⁴⁸ doddo osneburgensis 2. 3. ⁷⁴⁹ sleob. 1. *salb.* 3. ⁷⁵⁰ eistenensis 1. *eistentiensis* 2. *eistancensis* 3. ⁷⁵¹ leowicensis 3. *horachs* 1. 2^a. ⁷⁵² wikk rîus 3. ⁷⁵³ liesdao 1. *Hugo V.* ⁷⁵⁴ lidac ribuenis 3. ⁷⁵⁵ missas 2. ⁷⁵⁶ consensu 2. ⁷⁵⁷ consid. 2. 3. ⁷⁵⁸ elamat 2. 3. ⁷⁵⁹ optineri 2. ⁷⁶⁰ deest 2. ⁷⁶¹ teutiscam 1. *teotiscam* 2. 3. ⁷⁶² sygibaldus 2. *sigeibaldus* H. R. Bald. ⁷⁶³ mosoni 1. ⁷⁶⁴ tulerat 2. 3. ⁷⁶⁵ delegaverant 3. ⁷⁶⁶ cum 3. ⁷⁶⁷ isdem 2. ⁷⁶⁸ calumpniis abstr. 2. ⁷⁶⁹ universo 2. ⁷⁷⁰ calumpn. 2. *constanter.*

NOTÆ.

(100) Mon. Germ., Leg. II. 21 (*Patrolog.* tom. CXXXVIII, inter Ottonis Magni Constitutiones ecclesiasticas, Acta synodi Ingelheim.).

(101) Igitur et Ludowicus linguam Teutiscam calabat.

calumniarum in episcopos delatore. At illi, postquam delator publice confutatus est falsa deluisse, lectis capitulis de hujusmodi ⁷⁷⁹ calumniatoribus, iudicant et unanimiter censent, eum quo fruebatur honore privari debere ac secundum capitulorum tenorem in exilium detrudi. Diaconatus igitur quoungebatur ministerio multatus, a conspectu synodi reprobatus abscessit. Artoldo vero presuli, qui omnibus se synodis presentabilem fecerat, non refugiens synodale iudicium, episcopium Remense juxta canonum instituta et sanctorum Patrum decreta omnino retinendum atque disponendum, decernunt, laudant atque corroborant.

Secunda sessionis die, post recitatas divinae auctoritatis lectiones et Marini vicarii allocutionem, suggestit dominus Robertus Trevirensis archiepiscopus, ut, quoniam juxta sacrae legis instituta restauratum atque restitutum fuerat Remense Artoldo presuli episcopium, in ejusdem sedis invasorem synodale perageretur iudicium. Praecepit itaque Marinus vicarius, ut canonicam super hac presumptione synodus proferret sententiam. Jubentur ergo sanctae legis catholica recitari capitula; quibus recitatis, secundum sacrorum instituta canonum, et sanctorum decreta Patrum, Sixti, Alexandri, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Caelestini, Leonis, Symmachi ⁷⁸⁰, ceterorumque sanctorum ecclesiae Dei doctorum, excommunicaverunt et ab ecclesiae Dei gremio repulerunt praedictum Hugonem Remensis ecclesiae pervasorem, donec ad poenitentiam et dignam satisfactionem venire procuraret ⁷⁸¹. Ceteris quoque diebus synodi tractata ⁷⁸² sunt quaedam necessaria de incestis conjugis, et ecclesiis, quae presbyteris in partibus Germaniae dabantur, imo vendebantur, indebite et auferbantur a laicis illicite ⁷⁸³; prohibitumque ⁷⁸⁴ ac statutum, ne id omnino praesumeretur ab aliquo. Sed et de aliis ecclesiae Dei utilitatibus tractata sunt et diffinita ⁷⁸⁵ nonnulla.

Interea rex Ludovicus deprecatur regem Othonem ⁷⁸⁶, ut subsidium sibi ferat contra Hugonem et ceteros inimicos suos. Qui petita concedens, jubet ut Chonradus dux cum exercitu Lothariensium in eius ⁷⁸⁷ pergat auxilium; interim vero dum congregetur exercitus, rex Ludovicus cum ipso duce maneat, et episcopi Artoldus atque Rodulfus, qui erant cum rege, ne quid in via paterentur adversi, degerent cum Lothariensibus episcopis. Mansimus itaque cum Roberto Trevirensi, Rodulfus Laudunensis cum Adalberone ⁷⁸⁸ Mettensi, ebdomadas fere quattuor.

A Exercitu denique collecto, Lotharienses episcopi Mosonum petunt, ipsumque obsidentes castrum atque oppugnantes, milites qui erant ibi cum Hugone ad deditionem compellunt; et acceptis ab eis ⁷⁸⁹ obsidibus, pergunt obviam Ludowico regi et Chonrado ⁷⁹⁰ duci in partes Laudunensis pagi. Obsident igitur ibi dux et exercitus quandam munitionem, quam aedificaverat et tenebat Tetbaldus in loco qui dicitur Mons acutus ⁷⁹¹ (102), qui et Laudunum contra regem retinebat. Hoc etiam oppidum expugnantes ⁷⁹², tandem non sine mora capiunt, indeque Laudunum adeunt. Et in ecclesia sancti Vincentii congregati episcopi, praedictum Tetbaldum excommunicant, Hugonem vero principem vocant litteris ex parte Marini legati apostolicae sedis et sua, venire ad emendationem pro malis quae contra regem et episcopos egerat. Wido denique, Suessonicae urbis episcopus, ad regem Ludovicum veniens, eidem sese committit, pacaturque cum Artoldo archiepiscopo, satisfaciens illi pro ordinatione Hugonis, Chonradus quoque dux filiam Ludowici regis sacro de fonte suscepit. Sicque recepto Mosomo castro et everso, Lotharienses revertuntur in sua.

Igitur Hugo nullam moram faciens, collecta snorum multa Nortmannorumque manu, Suessonicam aggreditur ⁷⁹³ urbem, et obsidens oppugnat ⁷⁹⁴, caeditque nonnullos; injectis etiam ignibus domum patris ecclesiae succendit, simulque claustra canonicorum et partem civitatis. Nec iam ipsam capere valens, urbem reliquit, et ad quandam munitionem, C quam Ragenoldus comes Ludowici super Axonam ⁷⁹⁵ fluvium in loco qui dicitur Rauciacus (103) aedificabat, devenit, ipsamque adhuc imperfectam castris vallavit. Sed nec ipsam cepit; villas tamen Remensis ecclesiae castris suis contiguas devastavit. Plures quoque colonorum praedones ipsius interemerunt, violantes ⁷⁹⁶ ecclesias, et in tantum debachantes, ut in Culmisciaco vico tam infra quam circa ecclesiam fere quadraginta ⁷⁹⁷ homines interfecerunt ⁷⁹⁸ ipsumque templum omnibus pene rebus ⁷⁹⁹ expoliaverunt. Multis ergo ⁸⁰⁰ flagitiis tunc perpetratis, Hugo tandem cum suis regreditur grassatoribus. Itaque milites, qui haecenus cum Hugone fuerant excommunicato, ad Artoldum praesulem revertuntur; qui nonnullos eorum, redditus eis rebus quas habuerant, recepit ⁸⁰¹, quosdam vero abiecit. Post haec Treviros proficiscitur ad synodum cum episcopis Widone ⁸⁰² Suessonico, Rodolfo Laudunensi, et Wicfredo ⁸⁰³ Morinensi. Quo pervenientes, Marinum sese praestolantem rep-

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷⁹ hujusmodi 2. ⁷⁸⁰ symmachi 2. 3. ⁷⁸¹ veniret 2. *Hugo V* v. procuraret 3. *H. R.* ⁷⁸² tracta 1. ⁷⁸³ inl. 2. ⁷⁸⁴ que d.cest 2. ⁷⁸⁵ definita 3. ⁷⁸⁶ othonem 2. 3. *sepius*, ⁷⁸⁷ ejusdem 2. ⁷⁸⁸ adalberone 2. 3. ⁷⁸⁹ ab eis desunt 3. ⁷⁹⁰ conrado 2. 3. *semper*. ⁷⁹¹ munitionem quae dicitur Mons acutus ante Laudunum capit. *Hugo V.* ⁷⁹² expugnantes 2. ⁷⁹³ adgr 2. 3. ⁷⁹⁴ oppugnabat 2. ⁷⁹⁵ axonem 3. ⁷⁹⁶ vallantes 1. ⁷⁹⁷ quadringentos *H. R.* IV. 56. *quadringenta cod. Montispeas.* ⁷⁹⁸ interficerent 2. 3. *interfecerint H. R.* ⁷⁹⁹ i. r. penitus e. 2. 3. *H. R.* ⁸⁰⁰ Multisque f. 2. 3. ⁸⁰¹ recipit q. v. reicit 2. 3. ⁸⁰² dert 2. 3. ⁸⁰³ wicfredo 3.

NOTAE.

(102) Montatqu.

(103) Roncy.

perierunt⁸⁰⁴ cum Rotherto archiepiscopo; ceterorum vero Lothariensium vel Germanorum præsulem illic invenire neminem. Considerantibus igitur illis, sciscitari Marinus vicarius cepit⁸⁰⁵, quid egisset post præmissam synodum Hugo princeps erga ipsos vel regem Ludowicum. At illi referunt supra memorata, quæ ipsis et æcclesiis eorum intulerat, mala. Requirit ergo de vocatione ipsius principis Marinus, utrum perlatae fuissent ei litteræ vocationis, quas ei perferendas delegaverat. Cui respondetur ab Artaldo archiepiscopo, quod quædam earum perlatae sint⁸⁰⁶, quædam vero perferri nequiverint⁸⁰⁷, earum gerulo ab ipsis grassatoribus intercepto; vocatus tamen fuerit⁸⁰⁸ tam litteris quam quibusdam internuntiis. Requiritur itaque, si adsit aliquis ex parte ipsius legatus. Ubi cum nullus fuisset inventus, decernitur expectandum, si forte adventurus esset in crastinum. Quod cum minime contigisset, et omnes qui aderant⁸⁰⁹, tam clerici quam (illustres⁸¹⁰) laici, eum excommunicandum esse acclamarent⁸¹¹, definitur ab episcopis, hanc excommunicationem adhuc differendam usque ad⁸¹² diem synodi tertiam. Tractatur autem de episcopis, qui vocati fuerant et venire distulerant, vel his qui ordinationi Hugonis participes extiterant. Et Wido quidem⁸¹³ Suessionicus se culpabilem, prostratus coram Marino vicario et Artoldo archiepiscopo, confitetur. Intercedentibus autem pro eo apud Marinum Rotherto et Artoldo archiepiscopis, absolvi ab hac noxa meretur. Wicfredus Morinensis immunis ab eadem ordinatione reperitur. Adest Transmari⁸¹⁴, Noviomensis episcopi, legatus quidam presbiter, astruens eundem præsulem ita gravi langore⁸¹⁵ detentum, ut ad eandem⁸¹⁶ synodum venire non valuerit; id quoque nostrates, qui aderant, attestantur⁸¹⁷ episcopi.

Tertia tandem die, insistente præcipue Lindulpho⁸¹⁸ legato et capellano regis Otthonis, quoniam item rex id omnino fieri præcipiebat, excommunicatur Hugo comes, inimicus Ludowici regis, pro supra memoratis malis ab ipso perpetratis; eo tamen modo, donec respiscat, et ad satisfactionem coram Marino vicario, vel episcopis quibus injuriam fecit, deveniat; quod si facere contempserit, Romam pro absolutione sui proficiscatur. Excommunicantur et duo pseudoepiscopi, ab Hugone damnato ordinati, Tetbaldus et Ivo⁸¹⁹, prior post expulsionem ipsius in Ambianensi urbe, alter post damnationem ejusdem Hugonis in Silvanectensi, ab ipso⁸²⁰ constituti. Excommunicatur etiam quidam clericus Laudunensis nomine Adelmus, quem accusavit Rodulfus episcopus⁸²¹ suus, eo quod Tetbaldum excommunicatum in æcclesiam

A introduxerit. Vocatur Hildegarius, Belvacensis episcopus, litteris præfati Marini, ut⁸²² veniat coram ipso, vel eat Romam, rationem redditurus coram domino papa pro illicita ordinatione prædictorum pseudoepiscoporum, cui interfuerat. Vocatur et Heribertus, Heriberti comitis filius, ad satisfactionem venire pro malis, quæ contra episcopos agebat.

His ita gestis, episcopi revertuntur in sua. Lindulfus⁸²³ autem capellanus Otthonis Marini vicarium deducit ad regem suum in Saxoniam, ubi consecraturus erat⁸²⁴ æcclesiam Vuldensis monasterii. Post cujus consecrationem [idem⁸²⁵] Marinus, exacta hieme, Romam revertitur. Hoc anno defunguntur episcopi Germeus Biturigensis⁸²⁶ et Rodulfus Laudunensis. Nascitur regi Ludowico filius, quem præsul Artoldus de sacro fonte suscepit, patris ei nomen imponens⁸²⁷. Anno

DCCCCXLIX⁸²⁸

Laudunenses, qui fidelitati⁸²⁹ Ludowici regis attendebant, eligunt sibi præsulem Roriconem diaconem, ipsius regis fratrem, quemque consecrat Artoldus archiepiscopus Remis. Qui tamen non receptus Lauduno, apud Petrapontem munitionem resedit. Ambianenses Tetbaldum, quem eis Hugo constituerat episcopum, exosi, castrum Arnulfo committi produnt, qui advocans regem Ludowicum, oppidum ipsum cepit, Tetbaldum expulit, et Ragembaldum illum Atrabatensem⁸³⁰ quendam monachum, quem idem⁸³¹ Ambianenses prius sibi delegerant⁸³², introduxit; quique Remos a rege perductus, ordinatur episcopus ab Artoldo archiepiscopo. Altmontem munitionem, quam tenebat Dodo, frater domni Artoldi episcopi, milites Remensis æcclesie, qui recepti non fuerant ab ipso præsule, furtiva capiunt proditione; et advocantes Hugonem excommunicatum, in oppido⁸³³ suscipiunt, indeque per villas episcopii circumpositas rapinis deserviunt. Imminente denique paschali sollemnitate, Gerberga regina proficiscitur ad fratrem suum Ottonem regem, et Aquisgranum palatio⁸³⁴ pascha cum ipso celebrat. Ibi tunc diversarum gentium affluere legationes, Græcorum scilicet, Italicorum, Anglorum, et aliorum quorundam populorum.

Regressa Remos regina cum fraterni⁸³⁵ auxilii D pollicitatione, rex Ludowicus Laudunum improvisus⁸³⁶ aggreditur, et noctu muro latenter a suis ascenso, disruptisque portarum seris, oppidum ingreditur, capitque custodes, præter eos qui turrim (104) regie domus conscenderant, quam ipse ad portam castri fundaverat. Hanc itaque capere non valens, a

VARIE LECTIONES.

- ⁸⁰⁴ repererunt 3. ⁸⁰⁵ c. m. v. 2. 3. *H. R.* ⁸⁰⁶ sunt 3. ⁸⁰⁷ non potuerunt 3. ⁸⁰⁸ fuerat corr. fuerit 1. ⁸⁰⁹ aderant corr. aderant 2. ⁸¹⁰ deest 1. 3. ⁸¹¹ acclamare 2. acclamarent 3. ⁸¹² in 3. ⁸¹³ quidam 2. 3. ⁸¹⁴ transmari 2. 3. ⁸¹⁵ langore 2. ⁸¹⁶ eundem corr. eandem 2. ⁸¹⁷ adtest 2. 3. ⁸¹⁸ lindulpho 2. 3. ⁸¹⁹ Ivo 1? ⁸²⁰ eo 2. 3. ⁸²¹ deest 2. ⁸²² et 2. 3. ⁸²³ laudolphus 1. lind 2. luid 3. ⁸²⁴ fuerat 2. 3. ⁸²⁵ deest 1. ⁸²⁶ bituricensis 2. ⁸²⁷ Huc usque *Historia Remensis* IV. 57. ⁸²⁸ nongentesimo quadragesimo octavo 3. ⁸²⁹ fidei corr. fidelitati 1. ⁸³⁰ atrab. 3. ⁸³¹ idem 2. ⁸³² delegaverant 2. ⁸³³ oppidum 2. 3. ⁸³⁴ palatii 1. ⁸³⁵ frat et in 1. ⁸³⁶ improvisus 2.

NOTE.

(104) Vidi eam adhuc anno 1827 mense Maio præcens; jam vero nunc amplius exstat in utilitatem publicam, ut dicunt, demolita.

evitate secludit, ducto intrinsecus muro. Quo com-
 pto, Hugo²²⁷ comes illo cum suis proficiscitur, et
 rex Chonradi²²⁸ Lothariensium ducis auxilium,
 missa legatione, petit. Hugo vero appropians turri,
 ante portam metatur, et introducens in arcem custo-
 des eum sufficiente victu, recedit a monte. Rex igitur
 obviam pergit Chonrado, et ipse dux cum rege
 lotus, indutias belli disponit inter ipsum et Hugo-
 nem usque ad mensem Augustum, dum rex idem
 locutus pergit ad regem Ottonem. Cum quo post-
 quam locutus est, Remos revertitur; ubi Adalbertus
 filius Heriberti ad eum veniens, ipsius efficitur. Ra-
 genaldus²²⁹ comes, junctis sibi quibusdam fidelibus
 Artoldi præsulis, munitionem quandam construit in
 fluvio Materna, scilicet apud Maroilum²³⁰ (105).
 Codicemque castrum domno Artoldo præsuli reddi-
 tur ab his qui custodiebant illud ex parte Hugonis
 comitis vel Tetbaldi, quique se committunt eidem
 archiepiscopo. Altmontem præsidium, quod ingressus
 eum suis tenebat Hugo quondam episcopus, obsident
 Dodo, frater domni Artoldi, cum fidelibus ipsius et
 Theodericus comes, et ante portam ipsius castri ca-
 stra sibi constituunt atque præmuniunt.

Hugo comes collecta suorum multa Nortmanno-
 rumque manu, Laudunum addit, et suos qui arcis²³¹
 domum tenebant educit, aliosque eum sufficiente
 victu custodes introducit. Et profectus hinc in pa-
 gum Porticensem, supra Caldionem²³² castra me-
 tatur, indeque ad regem Ludovicum Remis degen-
 tem quasi pacis petendæ gratia mittit; insperatus-
 que interim Laudunum²³³ aggressus capere
 nisus est, frustratoque²³⁴ consilio revertitur
 in sua. Rex vero, evocato Arnulfo atque²³⁵ qui-
 busdam Lothariensium, post eum proficiscitur usque
 in pagum Silvanectensem. Arnulfus itaque subur-
 bium civitatis ipsius igne succendit, et sic ad pro-
 pria regrediuntur. Hugo igitur, non modico²³⁶ tam
 suorum quam Nortmannorum collecto exercitu, in
 pagum Suessonicum venit, et missis ad regem epi-
 scopis, Widone²³⁷ Autisiodorensi²³⁸, et Ansegiso
 Treccasino²³⁹, Ragenaldum²⁴⁰ comitem sibi ac-
 cersit; et ita, dato alterutrum²⁴¹ iurejurando,
 trengæ sunt acceptæ usque octavas²⁴² paschæ. Nec
 longum post, rex cum Arnulfo locutus est. Raga-
 naldus comes castrum quondam Herivei, videlicet
 Castellionem, consensu²⁴³ noctu muro capit; et
 Dodo, frater domni Artoldi, tertia dea²⁴⁴ die Altmontem
 simili pene modo recepit²⁴⁵.

Agapitus papa synodum habuit apud sanctum Pe-
 tram, in qua dampnationem Hugonis episcopi apud
 Ingulenheim factam confirmavit, excommunicans
 etiam Hugonem principem, donec Ludowico regi
 satisfaciat²⁴⁶. Bernardus quidam partium Hugonis,
 habens castellum super Isaram fluvium nomine
 Colnacum²⁴⁷ (106), se cum ipso castello committit
 Adalberto comiti²⁴⁸. Quædam æcclesia in honore
 sanctæ Mariæ dicata super Arnæm rivum, claris il-
 lustratur miraculis, et sanitatum præsidiis. Item
 altera æcclesia in ipsius honore super Pidum rivu-
 lum²⁴⁹ sita, pene simili resplendet nitela. Anno

DCCCCL

rex Ludovicus ad Ottonem regem proficiscitur trans
 Mosellam, consilium querens et auxilium ab eo de
 pace fienda inter se et Hugonem. Qui promittit se
 missurum ei ducem Chonradum cum Lothariensibus
 ad id exsequendum. Qui dux veniens cum episcopis
 quibusdam et comitibus, locutus est cum Hugone de
 paciscenda pace; quodque apud ipsum invenit,
 Ludowico regi renuntiavit. Sicque ad Ottonem re-
 diit²⁵⁰, dimissis apud Ludovicum quibusdam comi-
 tibus, qui voluntatem regis Hugoni significent. Ita-
 que rex Ludovicus et Hugo princeps super Mater-
 nam fluvium pacem facturi cum suis deveniunt. Et
 residentes isti ex hac parte fluvii, illi ex altera, le-
 gatos invicem sibi²⁵¹ mittunt; et mediante illis at-
 que²⁵² sequestris Chonrado duce, Hugone Nigro,
 Adalberone²⁵³ quoque ac Fulberto episcopis, Hugo
 ad regem venit et suis efficitur, pacaturque cum
 Arnulfo comite et Ragenoldo atque²⁵⁴ Artoldo
 archiepiscopo, reddens regi²⁵⁵ turrim Lauduni.

Post hæc iterum Hugo²⁵⁶ colloquium cum rege
 apud Compendium habuit, ubi datur episcopatus
 Noviomensis Rodulfo, archidiaconatus ejusdem æc-
 clesiæ ministerio fangenti, quem ipsi Noviomensi-
 ses²⁵⁷ sibi delegerant²⁵⁸ dari præsulem. Nec lon-
 gum post tempore²⁵⁹ Hugo cum exercitu Ambianen-
 sem petit urbem, ibique in turri, quam Ragen-
 baldus²⁶⁰ episcopus tenebat, recipitur²⁶¹; alteram
 vero turrim, quam Arnulfi comitis homines custo-
 diebant, obsident, rege Landani aegritudine decu-
 bante. Otto rex, qui quandam Wenedorum²⁶² ma-
 gnâ obsederat urbem, nomine Proadem²⁶³ (107),
 regem ipsorum in subjectionem recipit; sed et Hun-
 garos sibi subditos facit. Homines Ragenoldi comi-
 tis quandam munitionem Rodoniensis æcclesiæ su-

VARIE LECTIONES.

- ²²⁷ H. 1. ²²⁸ contra 2, 3a. ²²⁹ ragenoldus 2, 3. ²³⁰ marcilam 1, maroilum 3. ²³¹ archis 2, 3.
²³² caudionem 2. ²³³ laudum 2. ²³⁴ frustratoque 1. ²³⁵ et 2, 3. ²³⁶ n. m. desunt 2. ²³⁷ vindone 3.
²³⁸ autisiodorensi 2. ²³⁹ autisiodorensi 3. ²⁴⁰ treccasino 2, 3. ²⁴¹ ragenoldum 2, 3, ita et infra. ²⁴² alter-
 utrum 3. ²⁴³ octabas 2. ²⁴⁴ consensu 2. ²⁴⁵ d. inde 2, 3. ²⁴⁶ recipit 2, 3. ²⁴⁷ satisfaciant 3. ²⁴⁸ calna-
 cum 2, 3. ²⁴⁹ A. c. desunt 1. ²⁵⁰ rinolum 2, 3. ²⁵¹ redit 2, 3. ²⁵² s. i. 2, 3. ²⁵³ ipsius 2. ²⁵⁴ adelh. 2, 3.
²⁵⁵ deest 2. ²⁵⁶ ita 1, 2, 3. ²⁵⁷ c. h. 2, 3. ²⁵⁸ noviomensis 2. ²⁵⁹ delegerant 3. ²⁶⁰ deest 2, 3.
²⁶¹ ragen. 3. ²⁶² recipit 1. ²⁶³ winel. corr. w. n. e. l. 1. ²⁶⁴ praidam 2 2a, praidem 3 3b

NOTE.

(105) *Mareuil*.
 (106) *Channy*.

(107) *Pragam*.

per fluvium Vidulam ⁸⁷⁵ sitam, quam vocant Brainam ⁸⁷⁵, furtivo capiunt ingressu. Unde iratus Hugo princeps, ad regem mittit; et rex illo profectus, eodem invasores expellit inde, et ⁸⁷⁶ ipsum castrum prioribus reddit custodiis. Deinde colloquium petit Hugonis; quod dum haberet ⁸⁷⁷, custodes castri Codiciaci, qui desciverant a domno Artoldo præsule, Te baldum comitem in ipso recipiunt oppido. Quare frater rex, rogat Hugonem, ut reddat ipsam sibi munitionem, sed quoniam id ⁸⁷⁸ optinere non potuit ⁸⁷⁹, Tetbaldo comite omnimodis ⁸⁸⁰ obsistente, infensus Laudunum, Hugone inconsulto, recessit ⁸⁸¹. Tetbaldus a Codiciaco ⁸⁸² plures eorum, quos intus invenerat, expulit. Domnus Artoldus præfatum Rodulfum, Noviomensium electum, Remis ordinat episcopum. Berengarius quidam princeps Italie, veneno, ut ferunt, necato Lothario rege, Hugonis filio, rex efficitur Italie. Anno

DCCCLII

Ludowicus rex Aquitaniam cum exercitu petit ⁸⁸³, sed antequam eandem ingrederetur provinciam, Karlus Constantinus, Viennæ princeps, et Stephanus Arvernorum præsul ad eum venientes, sui efficiuntur; idem vero episcopus optimis eum honorat muneribus. Willelmus quoque Pictavensis obviæ ⁸⁸⁴ ei fuit. Dumque moratur Aquitaniam rex intrare, gravi corripitur infirmitate; quem suscipiens Letaldus ⁸⁸⁵, quidam Burgundie comes, qui tunc etiam suis noviter effectus erat, utiliter eum in ipsa ægritudine observavit. Reparatis igitur sibi viribus, rex in Franciam regreditur. Interea Fredericus ⁸⁸⁶ C Adalberonis episcopi frater, qui filiam Hugonis principis sibi desponderat, in hoc regnum veniens, munitionem in loco qui dicitur Fanis ⁸⁸⁷ (108), inconsulto rege vel regina construere cepit, et loca circumposita crebris depredationibus diripit. Pro qua re valde molestus rex Ludowicus, legationem suam dirigit ad Ottonem. Hugo princeps ad eundem regem Ottonem, invitatus ad ipsum ⁸⁸⁸, vadens, duos illi præmisit leones, et ipse mox subsequens ⁸⁸⁹, honorifice ab eodem in diebus paschæ susceptus est; decenterque habitus ab eo, per ipsos paschalis sollemnitatis dies exultanter Aquis cum ipso ⁸⁹⁰ mansit; multisque donis optine ab eo muneratus revertitur, dedecente se duce Chonrado usque ad fluvium Maternam. Qui dux Chonradus quibusdam infensus ⁸⁹¹ Lothariensibus, turres quorundam deiecit, et quosdam Virdunensium honoribus privat; Raginerii ⁸⁹² vero comitis quoddam ⁸⁹³ castellum capit,

A cetera ipsius obsidere ⁸⁹⁴ facit. Legati regis Ludowici ab Ottone regressi, nuntiant, nolle immo prohibere Ottonem regem, ne Fredericus vel aliquis suorum ullam ⁸⁹⁵ munitionem in hoc regno habeat, nisi consensum regis Ludowici super hoc sibi obtinere queat.

Hungari ab Italia transcens ⁸⁹⁶ Alpibus egressi, Aquitaniam ingressi sunt; ibique tota pene demorati æstate, multis hanc regionem rapinis et interfectionibus ⁸⁹⁷ attriverunt; sicque per Italiam reversi sunt in terram suam. Ludowicus rex munitionem quandam nomine Brenam, quam quidam prædones, Gotherius scilicet ac frater ejus Angilbertus, munerant ⁸⁹⁸, obsidet, penuriaque famis oppressam, capit tandem ⁸⁹⁹ ac diruit; inde reversus, ad colloquium Arnulfi et Hugonis proficiscitur. At Hugo, quoniam infensus erat Arnulfo propter castrum Monasterium et terram quandam Erluini, quam idem Arnulfus occupaverat, ad ipsam colloquium venire noluit; sed ipsam terram ingressus cum Rotgario, Erluini filio, quoddam castrum obsedit. Rex autem, petente ⁹⁰⁰ Arnulfo, ad eum misit, ipsamque obsidionem resolvere fecit, induciasque vel treugas [inter ipsos ⁹⁰¹] usque ad Kalendas Decembris accepit.

Otogebe ⁹⁰² regina, mater Ludowici regis, egressa Lauduno, conducentibus se quibusdam tam Heriberti quam Adalberti fratris ipsius hominibus, ad Heribertum proficiscitur; qui suscipiens eam, ducit in conjugem. Unde rex Ludowicus iratus, ablatiam sancte Mariæ, quam ipsa Lauduni tenebat, recepit, et Gerberge uxori suæ dedit; fiscum ⁹⁰³ quoque Atoniacam suo dominio subdidit. Otto rex Italiani adiit; ad ejus adventum Berengario Longobardorum ⁹⁰⁴ rege ab urbe Papia fugiente, ipse Otto eandem ingreditur urbem, uxorem quoque Lotharii regis defuncti, filii Hugonis, sororem Chonradi regis Jarensis, sibi conjugem duxit ⁹⁰⁵. Sarrazeni meatum Alpium obsidentes, a viatoribus Romam petentibus tributum accipiunt, et sic eos transire permittunt. Anno

DCCCLIII

Otto ⁹⁰⁶ rex legationem pro susceptione sui Romam dirigit, qua non obtenta, cum uxore in sua regreditur, dimissis ad custodiam Papie quibusdam ex suis. Ludowicus cum Gerberga regina Laudunum repetit ⁹⁰⁷. Berengarius rex ad Chonradum ducem, qui Papie remanserat, venit; a quo in fide ipsius susceptus, ad Ottonem perducitur. Quem ille

VARIE LECTIONES.

⁸⁷⁵ videllam 2. indellam 3. ⁸⁷⁶ bramam 1. ⁸⁷⁷ deest 2, 3. ⁸⁷⁸ haberetur 2, 3. ⁸⁷⁹ deest 3. ⁸⁸⁰ n. p. obt. 2, 5. ⁸⁸¹ modis emulius 3. ⁸⁸² recessit T. a C., et p. 1. ⁸⁸³ codiaco 1, 2? ⁸⁸⁴ petiit 2, petit 3. ⁸⁸⁵ obviæ 2, 3. ⁸⁸⁶ letaldus 2, letodus 3. ⁸⁸⁷ Federicus Adalb. 3. ⁸⁸⁸ Banis 3. ⁸⁸⁹ i. ab eo 2, 3. ⁸⁹⁰ secutus 2, 3. ⁸⁹¹ eo 2, 3. ⁸⁹² infensus 2. ⁸⁹³ ragenari 2, 3. ⁸⁹⁴ quandam 2. ⁸⁹⁵ obsideri 2, 3. ⁸⁹⁶ villem 3. ⁸⁹⁷ transcens 3. ⁸⁹⁸ interminationibus 2, 3. ⁸⁹⁹ munerant 2. ⁹⁰⁰ i. c. 2, 3. ⁹⁰¹ potente 2. ⁹⁰² desunt 1. ⁹⁰³ ita 1. ⁹⁰⁴ Ethgiva Richer. gerberga 2, 3. ⁹⁰⁵ f. q. A. s. d. s. desunt 2, 3. ⁹⁰⁶ languob. 2. ⁹⁰⁷ ducit 2, 3. ⁹⁰⁸ ottho 3. ⁹⁰⁹ sapius. ⁹¹⁰ recepit 3.

NOTÆ.

(108) *Fanis* prope Barrum.

benigne suscipiens, concessis eidem rebus, prout sibi visum fuit, quibusdam in Italia⁹⁰⁸ pacifice redire permisit; ipse quoque Otto (109) post celebrationem paschae Papiam regreditur. Hugo comes cum suis super Maternam fluvium venit; cui occurrit dux Chonradus cum quibusdam Lothariensibus; obsidentque pariter munitionem apud Maroilum⁹⁰⁹, quam Ragenaldus⁹¹⁰ comes cum hominibus domni Artoldi praesulis intra ipsum fluvium nuper construxerat; instructisque multis undique machinis, fortiter opprimunt; tandemque non sine suorum damno capiunt atque succedunt, his⁹¹¹ qui intus erant ad fidem Chonradi egressis. Nepotes Hugonis, Heribertus et Rothbertus⁹¹², interim in loco qui dicitur Mons-Felicis sibi munitionem instruunt; sicque tam Hugo quam Chonradus revertuntur in sua. Nec mora, rex Ludowicus et Artoldus archiepiscopus cum⁹¹³ Ragenaldo comite profecti super Maternam fluvium, munitionem, quam praefati principes succenderant, restructunt, custodesque ibi plures instituunt. Inde rex cum Ragenaldo proficiscitur in partes Victuriaci⁹¹⁴ castrum, quod tenebat Walterius quidam, qui nuper a rege defecerat, et cum ipso castro se Heriberto subdiderat. Cujus villas deprædationibus incendiisque devastant, necnon Pontionem fiscum, quem Heribertus invaserat; aliamque munitionem rex contra Victuriacum instruit, et quosdam sibi fideles ex paribus⁹¹⁵ Walterii ad custodiam inibi⁹¹⁶ dimittit; ipsamque munitionem Odalrico abbati cuidam ex Burgundia committit; et sic Laudunum repetit. Nec mora, Remos cum regina revertitur. Artoldus archiepiscopus in monasterio sancti Basoli monachos mittit, expulsis clericis qui serviebant ibi⁹¹⁷, committens illud Hinemaro et Rotmaro abbatibus. Anno

DCCCCLIII

incipiente, Hugo princeps legatos mittit ad regem Ludowicum pro pace ac⁹¹⁸ concordia inter ipsos firmanda, petens ut regina Gerberga suum petat colloquium⁹¹⁹; quod et fecit, muneribusque ab eodem⁹²⁰ honorata Remos rediit; obtinuitque Hugo a rege, ut munitio, quæ contra Victuriacum castrum constructa fuerat, solveretur. Placitum ergo concordie ac pacis rex et Hugo mediante quadragesima iniere Suessionis. Exoritur interea inter Ottonem regem et Liudolfum filium ejus, Chonradum quoque ducem et quosdam regni ipsius primates, discordia. Nato siquidem regi filio ex moderna conjugē, ferebatur eidem puero rex regnum suum pro-

mittere, quod olim, priusquam Italiam peteret, Liudolfus delegaverat, et magnates suos eidem promittere fidelitatem jurejurando fecerat. Rex igitur Chonradum⁹²¹ a ducatu Lothariensium removet, et Chonradus quærebat ut regem caperet. Quo comperto, rex⁹²² caute se agere cepit, de interitu vero Chonradi quærere; Chonradus autem oppida sua munire. At Ragenarius⁹²³, ei jam datum inimicus, quoddam ipsius munitissimum obsidet⁹²⁴ castrum. Collecta⁹²⁵ ergo⁹²⁶ Chonradus quanta potuit in litum manu, ad resolvendam properat obsidionem. Quibus mutuo congressis et pluribus utrimque peremptis⁹²⁷, Chonradus in fugam vertitur⁹²⁸, et urbem⁹²⁹ Mogontiam⁹³⁰ ingreditur.

Interea Gerberga regina Lauduni geminos est Benixa, quorum unus Karolus, alter vocatus est Heinricus; sed Heinricus mox⁹³¹ post baptismum defunctus est. Synodus quinque episcoporum apud sanctum Theodericum in territorio Remensi celebratur, Artoldo archiepiscopo presidente. Ad quam vocatus Ragenaldus comes ob res æcclesiasticas ab eo pervasas, venire noluit, sed deprecatus est regem, ne excommunicaretur, ut ad synodum mitteret; cujus excommunicatio, rege petente, tunc intermissa est. Otto rex urbem Mogontiam, ubi Chonradus s: receperat, obsidet; tandemque post duos fere menses cum egresso ad se Chonradum locutus, et obsidibus ab eo acceptis, trans Rhenum regreditur. Nec mora, Chonradus, dimisso Mogontie militum suorum praesidio, Mettensem appetit urbem, quam C mox furtiva pervadit irreptione⁹³². Otto rex vocatus a fratre Heinrico, Bajoariam⁹³³ petit, quam filius ejus Liudolfus, captis quibusdam urbibus, devastabat. Chonradus Mettensem⁹³⁴ quoque urbem, post non modicam ipsius deprædationem, hortatu⁹³⁵, ceu fertur, Agenolli abbatis reliquit. Wicfredus Coloniensis antistes defungitur, et Bruno, frater regis Ottonis, inibi pontifex ordinatur; cui etiam rex Otto regnum Lothariense committit. Anno

DCCCCLIV

praememoratus Chonradus, pacto cum Hungaris inito, eos per regnum Lothariense deducit, usque in terram Ragenarii⁹³⁷ scilicet, æmuli sui, atque Brunonis episcopi; nimiaque⁹³⁸ peracta deprædatione, cum præda magna captivorumque multitudine regnum ingrediuntur Ludowici. Sicque per pagos⁹³⁹ Veromandensem, Laudunensem atque Remensem, Catalaunensem quæque transeuntes, Burgundiam intrant. Quorum non parva manus tam

VARIE LECTIONES.

⁹⁰⁸ quibusdam, in Italiam p. 2. ⁹⁰⁹ maroilum 5. ⁹¹⁰ ragenoldus 2, 3. *scæius*. ⁹¹¹ iis 2, 3. ⁹¹² robertus 2. ⁹¹³ p. c. c. r. 2, 3. ⁹¹⁴ Victuriaci 2. ⁹¹⁵ ita 1, 2, 3. partibus du Chesne. Bouq. ⁹¹⁶ ibi 3. ⁹¹⁷ illi 1. ⁹¹⁸ et 3. ⁹¹⁹ colloquium 1. ⁹²⁰ eo 2, 3. ⁹²¹ c. si a 2. ⁹²² deest 2. ⁹²³ regen. corr. ragen. 2. ⁹²⁴ o. m. 2, 3. ⁹²⁵ Collecto 2. ⁹²⁶ igitur 2, 3. ⁹²⁷ interemptis 2, 3. ⁹²⁸ versus est 2, 3. ⁹²⁹ in urbem 3. ⁹³⁰ maguntiam 2, 3. *constanter*. ⁹³¹ deest 2. ⁹³² inrept. 2, 3. ⁹³³ baioriam 2. ⁹³⁴ metensem 3. ⁹³⁵ ortatu 2. ⁹³⁶ Anno I.LIII post nongentesimum 1. ⁹³⁷ ragnari 1. ⁹³⁸ niminiaque 3. *typorum errore*. ⁹³⁹ pagum 2.

NOTÆ.

(109) De Berengario Flodoardus cogitasse videtur; Otto hoc anno minime in Italiam venit.

præliis quam morbis interiit; ceteri per Italiam A
revertuntur in sus. Ludowicus, filius regis, Lauduni
defungitur. Ludowicus rex egressus Lauduno, Remen-
sensem, velut ⁹¹⁰ ibi moraturus, repetit ⁹¹¹ urbem.
Antequam vero ad Axonam ⁹¹² fluvium perveniret,
apparuit ei quasi lupus præcedens; quem admissio
insecutus equo, prolabitur, graviterque attritus Remos
defertur, et protracto langore ⁹¹³ decubans, elephantias ⁹¹⁴ peste perfunditur. Quo morbo con-
fectus, diem clausit extremum, sepultusque est
apud sanctum Remigium. Gerberga regina mittit
ad Hugonem, ejus consilium et auxilium petens.
Quam ille ad colloquium asciscit, et venientem
honorifice suscipit atque consolatur; et ⁹¹⁵ de pro-
vectione filii ejus in regnum pollicetur. Liudulfus,
expulso Heinricho patruo ⁹¹⁶ suo, locis Bajoariæ B
nanciscitur principatum. Lotharienses tam Chonradi
ducis infestationibus, quam mutuis inter se depræ-
dationibus lacerantur. Fulcharius ⁹¹⁷, decanus mo-
nasterii sancti Medardi, Noviomensium Remis ordi-
natur ⁹¹⁸ episcopus. Fredericus, frater Adalbero-
nis ⁹¹⁹ episcopi, Hugonis principis filiam ducit uxorem.
Rauciacum, munitionem Ragenaldi. Heribertus
comes per quosdam satellites suos furtiva pervadit ⁹²⁰ irruptione ⁹²¹.

Lotharius puer, filius Ludowici, apud sanctum
Remigium rex consecratur ab Artoldo archiepiscopo,
favente Hugone principe, ac Brunone archiepiscopo,
ceterisque præsulis ac proceribus Franciæ, Burgundia ⁹²² atque Aquitaniæ. Burgundia quoque et
Aquitania Hugoni dantur ab ipso. Castrum Rau-
ciacum Ragenaldo redditur, datis quibusdam villis
Heriberto ex parte Ragenaldi. Et regina Gerberga
cum filio rege ⁹²³ Laudunum revertitur. Nec longum
post milites Ragenaldi quandam munitionem Heri-
berti, quæ dicitur Mons-Felcis, trans Maternam
fluvium clandestina ⁹²⁴ irruptione ⁹²⁵ capiunt. Heri-
bertus igitur et Robertus frater ejus eandem mu-
nitionem obsident, et Heribertus legatos Remis ad
Ragenaldum mittit, pro reddendo sibi oppido. Ab-
unuit Ragenaldus, nisi ab obsidione discedatur, et
al examinis rationem convenient pro subreptis ⁹²⁶
mutuo sibi castris. Quo facto, villas recipit ab
Heriberto, quas pro prædicto ⁹²⁷ castro dederat, et
oppidum Montis-Felcis Heriberto reddit. Albrico
patricio Romanorum defuncto, filius ejus Octavianus,
cum esset clericus, principatum ⁹²⁸ adeptus est;
quique postea, defuncto Agapito, suggerentibus sibi
Romanis, papa Urbis efficitur. Anno

DCCCCLV

rex Otto Hungaris de locis suis prædatum progre-
dientibus obviam profectus, pugnavit cum eis, et
vicit, nec eos ingredi regna sua permisit. Hugo
princeps Gerbergam reginam cum filio suo rege
Lothario Parisius honorifice ad pascha suscipiens,
decenter secum per plures detinuit dies; inde cum
ipso rege in Aquitaniam ⁹²⁹ profectus, urbem Picta-
vim petiit. Willelmum vero ibi non inveniunt, ipsam
tamen urbem obsident, diuque in eadem obsidione
residentes nihil proficiunt; castrum tamen sanctæ
Radegundis urbi contiguum Ragenaldus comes clan-
destina ⁹³⁰ irruptione ⁹³¹ cepit, atque ⁹³² successum
est; tandem post duos menses, exercitu victus indi-
gentia fatigato, ab obsidione disceditur. Willelmus
collecto exercitu suo, exercitum regis insequitur.
Quo audito, rex et Hugo contra redeunt. Quorum
multitudine comminus visa, Willelmus in fugam
vertitur. Quem regiæ acies insecutæ, multos Aquit-
anorum interimunt, nonnullos nobilium vivos capi-
unt. Willelmus cum paucis vix evasit ⁹³³.

Hungari cum immensis copiis et ingenti multitu-
dine Bajoariam ingrediuntur, volentes venire in ⁹³⁴
Franciam. Contra quos Otto rex cum Burislao, Sar-
matarum (110) principe, et Chonrado jam sibi paci-
ficato pugnavit (111); et eosdem Hungaros interi-
mens, cunctos pene deletit. Chonradus autem, qui
valde fortiter ea die pugnaverat, et regem præcipue
de victoria confortaverat, ibidem percussus est.
Post hoc bellum pugnavit rex Otto cum duobus Sar-
matarum regibus; et suffragane sibi Burislao rege,
quem dudum sibi subdiderat, victoria potitus est.
Fulchario episcopo defuncto, tandem post quinque
menses Hadulfus quidam, Laudunensis clericus, a
Noviomensibus electus, ab Artoldo, Roricone ac ⁹³⁵
Gibuino Remis ordinatur episcopus. Anno

DCCCCLVI

rex Otto placitum habuit apud Engulenheim ⁹³⁶ cum
Lothariensibus, a quibus et obsides accepit de cun-
ctis pene ipsorum oppidis. Item aliud placitum ab
⁹³⁷ eo post pascha Colonix habitum est; ubi non
paucos a Lothariensibus thesauros recepit. Moxque
pestilentia super Germaniam omnemque Galliam
effusa, interiere nonnulli, plures gravi sunt langore
confecti. Rotbertus Trevirensis episcopus ⁹³⁸, et
Baldericus ⁹³⁹ (112), et ⁹⁴⁰ duo alii episcopi ex ea
peste sine mora defuncti sunt. Lotharius rex mu-
nitionem quandam super Charum ⁹⁴¹ fluvium, quam
Ragenarius ⁹⁴² comes Ursioni cuidam Remensis æc-

VARIE LECTIONES.

⁹¹⁰ velut 2. veluti m. 3. ⁹¹¹ repetiit 2. 3. ⁹¹² axonem 2. 3. ⁹¹³ languore 2. ⁹¹⁴ ita 2 et Richer.
e. elephantias 1. elephantiasis 3. ⁹¹⁵ ac 2. 3. ⁹¹⁶ patrio 1. ⁹¹⁷ fulcharius 2. 3. fulcanus 3a. ⁹¹⁸ ordinatus 3.
⁹¹⁹ adelb. 2. 3. ⁹²⁰ invadit 3. ⁹²¹ inr. 2. 3. ⁹²² deest 2. adest et apud Richerum. ⁹²³ deest 1. ⁹²⁴ clam-
destina 2. ⁹²⁵ irruptione 2. 3. ⁹²⁶ subreptis 1. ⁹²⁷ predicto 2. ⁹²⁸ patriciatum Hugo Fl. ⁹²⁹ aquit-
niam 2. ⁹³⁰ clam destinat 2. ⁹³¹ irrept. 2. 3. ⁹³² et 3. ⁹³³ evadit 2. 3. ⁹³⁴ deest 2. ⁹³⁵ et 3.
⁹³⁶ engulhem 2. engulheim 3. ⁹³⁷ hab 2. ⁹³⁸ e. Ragnarius et 3. sed vox deest in 1. 2. ⁹³⁹ baldricus 2.
3. ⁹⁴⁰ ac 2. ⁹⁴¹ carum 2. 3. ⁹⁴² ragnarius sarpus 1. ingenarius 3.

NOTÆ.

(110) Bohemorum.

(111) Diem quarto Ilus Augusti etiam Hugo V.

notavit.

(112) Leodiciensis

eclesie militi abstulerat, pugnando recepit; et in-
fantes Ragenarii ac milites quosdam ibidem inventos
secum abduxit; ipsumque castrum direptum incen-
dit. Hugo princeps obiit. Gerberga regina colloquium
habuit cum Brunone fratre suo, ubi predicto Raga-
nario sui milites et infantes redduntur; reginae vero
possessiones, quas illi quondam Gislebertus dux
dotis nomine dederat, restituntur. Episcopatus
Trevirensis cuidam Hayrico ⁹⁷³, regis Ottonis pro-
pinquo, datur. Fulbertus Cameracensis episcopus
defungitur; et ipsum episcopium cuidam Berengario
Transrhrenensi clerico tribuitur, nepoti Bavonis,
Catalaunensis ⁹⁷⁴ quondam episcopi, qui Remis
ordinatur ab Artoldo archiepiscopo ⁹⁷⁵. Anno

DCCCCLVII

quodam nocte in mense Januario illustrata est ac-
clesia Remensis sancte Dei genitricis repente paulo
post mediam noctem ⁹⁷⁶ magno splendore, presente
domno Artoldo archiepiscopo, ammirante ⁹⁷⁷ quoque
pariter Wihardo custode. Lotharius rex in supe-
riorem profectus est Burgundiam. Bellorum tumultus
agitantur inter Brunonem, ex praesule ducem, et
Ragenarium comitem ceterosque Lotharienses; item
in Francia inter Balduinum filium Arnulfi et Rot-
garium quondam Erluini ob castrum Ambianense ⁹⁷⁸.
Rotbertus filius Heriberti se Lothario regi commit-
tit. Lotharius rex cum matre ⁹⁷⁹ et amita ⁹⁸⁰ sua,
relicta Hugonis ⁹⁸¹, obviam pergit in pagum Cama-
racensem avunculo suo Brunoni. Videns vero Raga-
narius, non posse se venienti resistere multitudini,
ad Brunonem venit ⁹⁸². At quia quersitos dare noluit
obsides, eum ⁹⁸³ Bruno comprehendens, sub custo-
dia secum deduxit; nec multo post trans Rhenum
in exilium misit. Liudolfus Ottonis filius, qui pene
totam obtinuerat Italiam, obiit, sepeliturque Mo-
gontiae apud sanctum Albanum. Anno

DCCCCLVIII

castrum Codicicacum quidam fideles Artoldi praesulis
clandestina capiunt irruptione ⁹⁸⁴. Harduinus subje-
ctus Tetbaldi, cui Tetbaldus idem commiserat ca-
strum, videns oppidum captum, confugit ⁹⁸⁵ cum
suis in arcem. Erat autem turris illa firmissima. A
quam expugnandam veniens rex Lotharius cum
domno Artoldo et nonnullis aliis episcopis atque
comitibus, per duas fere hanc obsidet ebdomadas;
tandem nepotibus Harduini ⁹⁸⁶ acceptis obsidibus,
ab obsidione disceditur. Tum Tetbaldus adveniens,
oppido non recipitur, reversusque per pagum Lau-
danensem et Suessonicum, rapinis deserviens, in
sua regreditur. Homines Tetbaldi munitionem [quan-
dam ⁹⁸⁷], quae vocatur Fara, tradentibus eam sibi
quibusdam proditoribus, capiunt. Ad quam obsi-
dendam Rorico praesul Landunensis, cum militibus

A ecclesiae Remensis et aliis, quoscumque ascisci po-
tuit, amicis advenit. Rege tantem Lothario adven-
tante, mediantibus Heriberto ac Rotberto fratribus,
castrum jussione Tetbaldi redditur. Otto rex bel-
lum ⁹⁸⁸ adversus Sarmatas habuit ⁹⁸⁹. Bruno Colo-
niensis archiepiscopus cum exercitu Lothariensium
per Franciam proficiscitur in Burgundiam, locuturus
cum sororibus ac nepotibus suis. Anno

DCCCCLIX

Bruno iterum ⁹⁹⁰ in Franciam venit, et apud Com-
pendium cum regina sorore ac nepotibus suis dis-
cordantibus pro quibusdam castris, quae rex Lotha-
rius ex Burgundia receperat, colloquium habuit;
obsidibusque datis, pacem inter ipsos usque ad ⁹⁹¹
futurum placitum ⁹⁹² pepigit. Lotharius rex cum
matre regina Colonia proficiscitur ⁹⁹³ in diebus
paschae, moraturus hac festivitate cum avunculo suo
Brunone. Dataque illi securitate de regno Lotha-
riense, et quibusdam acceptis ab avunculo donis,
Landunum revertitur. Lotharienses a duce Bruno-
ne ⁹⁹⁴ desciscunt, suadente quodam Immone, qui
ejus pridem consiliarius extiterat et ab eo nuper re-
cesserat, propter oppida quaedam ipsorum novitia,
quae idem dux exerti praecipiebat, aliaque onera
ipsis ⁹⁹⁵ inuseta, quae illis imponere velle ferebatur.
Quibus postmodum evocatis ⁹⁹⁶, Fredericum quen-
dam comitem eis vice sua praefecit. Arnulfus comes
Remis venit, et ecclesiam sanctae Mariae non modico
argenti pondere muneravit; unde arcae, quibus
sancti Calisti ⁹⁹⁷ sanctique Nicasii ac sanctae Eutro-
pie membra ceterorumque sanctorum quorundam
pignera continentur, ornatæ vel coopertæ ⁹⁹⁸ sunt.
Sed et quendam evangeliorum hujus ecclesiae li-
brum auro argenteoque decoravit; monasterio quo-
que ⁹⁹⁹ sancti Remigii dona contulit. Castrum Di-
vionem ¹⁰⁰⁰ Rotbertus comes invadit, regis expulsis
fidelibus. Quapropter accitus ¹⁰⁰¹ Bruno regis ac
reginae petitione, in Burgundiam venit cum ¹⁰⁰² Lo-
thariensibus aliisque sibi subditis populis; idemque
castrum, sed et Trevas civitatem quam praefatus
potiebatur Rotbertus, obsidione vallat. Anno

DCCCCLX

apud Almontem castrum proditores quidam depre-
hensi sunt a Manasse, nepote domni Artoldi praesu-
lis, ac damnati suspendio; inter quos etiam presu-
lter quidam. Munitione quam vocant Macerias ¹⁰⁰³,
sita ¹⁰⁰⁴ supra Mosam infra terram Remensis ac-
clesiae, Artoldo archiepiscopo redditur [oram ¹⁰⁰⁵
Frederico Lothariensium duce] a Lantberto, qui
eam tenere prohibebatur. Richardus filius Willelmi,
Normannorum principis ¹⁰⁰⁶, filiam Hugonis, Trans-
sequali ¹⁰⁰⁷ quondam principis, ducit ¹⁰⁰⁸ uxorem.
Divionem quandam munitionem, quam regis Lo-

VARIAE LECTIONES.

⁹⁷³ hayrico 1. cf. Hugo V., hainrico 2. heinrico 3. ⁹⁷⁴ catalaunensi 2. ⁹⁷⁵ episcopo 2. 3. ⁹⁷⁶ media nocte 2. ⁹⁷⁷ adm. 2. 3. ⁹⁷⁸ ambianensem 1. ⁹⁷⁹ m. sua 2. 3. ⁹⁸⁰ amica 3a. ⁹⁸¹ hugoni 1. 3. ⁹⁸² v. n. l. B. 2. ⁹⁸³ deest 2. ⁹⁸⁴ irruptione 2. irruptione 3. ⁹⁸⁵ c. s. conf. 2. 3. ⁹⁸⁶ arduini 2. 3. ⁹⁸⁷ deest 1. ⁹⁸⁸ deest 2. 3. ⁹⁸⁹ habuit 2. ⁹⁹⁰ etiam 2. 3. ⁹⁹¹ in 3. ⁹⁹² f. tempus placit 2. 3. ⁹⁹³ p-r, i. d. pasche m. 1. ⁹⁹⁴ B. d. 2. 3. ⁹⁹⁵ illis 2. ⁹⁹⁶ revocatis. 2. 3. ⁹⁹⁷ calixti 3. ⁹⁹⁸ compta 1. ⁹⁹⁹ monasterio- que 2. ¹⁰⁰⁰ divionem 2. 3. ¹⁰⁰¹ accinctus 3. ¹⁰⁰² deest 2. ¹⁰⁰³ materias 2. ¹⁰⁰⁴ sitam 3. ¹⁰⁰⁵ c. f. L. d. deant 1. ¹⁰⁰⁶ princeps 2. 3. ¹⁰⁰⁷ trans Sequanam 2. 3. ¹⁰⁰⁸ duxi 3.

brata. Cujus legationis redditus certiores per Brunonem archiepiscopum, elegimus ad episcopatum ¹⁰⁰⁷ Remensem Odelricum ¹⁰⁰⁸ illustrem clericum, Hugonis cujusdam comitis filium, favente Lothario rege cum regina matre præfateque Brunone. Quique Remis ordinatur ab episcopis Widone Suessonico, Roricone Laudunensi, Gibuino Catalaunensi, Hadulfo Noviomensi, Wicfredo Virdunensi. Anno

DCCCCLXIII

Odelricus ¹⁰⁰⁹ Remensis archiepiscopus proceres Franciæ, qui possessiones quasdam Remensis occupaverant æcclesiæ, vocari fecit. Ego vero, fractus ætate et attritus infirmitate, ministerium ¹⁰⁰⁹ abdicavi prælatuæ coram eodem præsule. Quique me hoc absolvens jugo, imposuit illud per electionem fratrum nostrorum ¹⁰¹¹ nepoti meo Flodoardo ¹⁰⁰⁹, B septuagesimo ætatis meæ anno. Catalaunensem urbem, præsule Gibuino egresso, Heribertus et Rotbertus fratres obsident; explicitisque tandem ¹⁰⁰³ nundinis, igne succedunt; milites vero in ¹⁰⁰⁴ turre quadam ¹⁰⁰⁹ loci consensa liberantur. Anno

DCCCCLXIV

hiemps ¹⁰⁰⁹ magna et aspera valde fuit ¹⁰⁰⁷ usque Kalendas Februarii ¹⁰⁰⁷ mensis. Dominus præsul Odelricus Tetbaldum quandam procerem excommunicat ¹⁰⁰⁹ propter castrum Codiciacum et quedam prædia sancti Remigii, quæ improbe obtinuerat et pertinaciter retinebat. Heribertus comes villam Sparnacum ei reddit, et amiciciam præfati præsulis impetravit; ceteras quoque villas ¹⁰⁰⁹ Remensis æcclesiæ, quas occupaverat, eidem pontifici repetenti ¹⁰⁰⁹ non ambigit reddere. Anno

DCCCCLXV

Otto filius Hugonis, qui Burgundiæ præerat, obiit, et rectores ejusdem [terræ ¹⁰⁰¹] ad ¹⁰⁰⁹ Hugonem et Oddonem ¹⁰⁰³ clericum, fratres ipsius, sese convertunt. Arnulfo quoque principe decedente, terram illius rex Lotharius ingreditur, et proceres ipsius provinciæ, mediante Roricone præsule Laudunensi, eidem subiciuntur regi. Quo Laudunum repetente ¹⁰⁰⁹, mater ipsius Gerberga regina cum filio Karolo puero ibidem remansit. Odelricus archiepiscopus Sparnacum ab ¹⁰⁰⁸ Heriberto recepit, et Codiciacum a Tetbaldo; quemque ¹⁰⁰⁶ a vinculo ¹⁰⁰⁷ excommunicationis absolvit; et filio ipsius, qui eidem se commiserat, ipsum

A Otto imperator ab urbe Roma regrediens, Coloniæ venit, ibique Gerbergam reginam, sororem suam, cum ¹⁰⁰⁸ filiis Lothario rege Karoloque puero ad se venientem, excepit; et cum eis aliisque multis proceribus placitum magnum habuit. Qui Romæ, Octaviano papa, a quo fuerat susceptus et ad imperii regenda gubernacula benedictus, ab Urbe digressus, et sæpe illum revocante imperatore, a quo, quia de inreligiositate sua corripiebatur reverti nolente, congregata synodo, Johannem (115) illustrem quandam ejusdem æcclesiæ clericum per electionem Romanorum papam ordinari fecit. Sed eo Papiam regrediente ¹⁰⁰⁹, Octavianus a Romanis recipitur; nec multo post vita decessit. Johanne vero cum imperatore demorante Papiæ, Romani quandam Benedictum ipsius æcclesiæ scriniarium eligunt atque pontificem sibi ordinari faciunt, qui in Johannis electione consenserat ¹⁰⁷⁰ et eidem subditus extiterat. Imperator Otto Romanam reversus, convocata magna synodo, et ¹⁰⁷¹ Johanne in sede sua restituto, Benedictum ¹⁰⁷², episcoporum ¹⁰⁷³ totius synodi judicio depositum, abduxit ¹⁰⁷⁴ secum et in Saxoniam direxit. Anno

DCCCCLXVI

Lotharius rex uxorem accepit Emmam, filiam.... (116) regis quondam Italici ¹⁰⁷⁴. Odelricus archiepiscopus Ragenaldum comitem excommunicat pro villis æcclesiæ Remensis, quas pertinaciter retinebat ¹⁰⁷⁴. Et ipse comes loca quedam ejusdem episcopii cum suis pervadens, rapinis incendiisque devastat.

Addit codex 1.

Eodem tempore directæ sunt litteræ a quodam comite duci Aquitanorum, hæc continentes. *Duci Aquitanorum G. Raynaldus comes Portinensis, quicquid quilibet bonus æstimat primum. De colloctione nostra et de protectione, de qua me monuisti, contradico omnino. Nam ætas et alia impedimenta officium itineri nostro. Sed de genealogia seu de parentela, qua me præsentem narrare volebas, quod inde novi.*

Addit codex 2.

Ipsa anno vir vite venerabilis, et Remensis æcclesiæ presbiter, nomine Frodoardus, sanctitatis honore ¹⁰⁷⁷ venerandus, castitatis splendore angelicus, fulgore sapientie calicis ¹⁰⁷⁸ cæteraque virtutum insignibus abundanter ¹⁰⁷⁹ oppletus, præcedentis libelli aliorumque librorum dictator egregius, quinto ¹⁰⁸⁰ Kalendas Aprilis ¹⁰⁸¹ terrenæ peregrinationis relinquens exilia, civica, ut credi-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰⁷ episcopum 2. 3. ¹⁰¹⁰ odelricum corr. odelrico 1. odalricum 2. 3. ¹⁰¹⁰ odalricus 2. 3. ¹⁰⁰⁹ ministerio me 2. 3. ¹⁰⁰¹ meorum 3. ¹⁰⁰⁹ frodoardo 2. 3. ¹⁰²⁰ deest 2. ¹⁰⁰⁴ v. i. desunt 2. 3. ¹⁰⁰² l. q. 2. 3. ¹⁰⁰⁶ hyemps 2. ¹⁰⁰⁷ deest 2. ¹⁰²⁷ februaryi 2. 3. ¹⁰⁰⁹ excommunicavit 2. ¹⁰⁰⁹ deest 1. ¹⁰⁰⁰ reposcenti 3^a. ¹⁰⁰¹ deest 1. ¹⁰⁰² et 2. ¹⁰⁰³ odonem 2. 3. ¹⁰⁰⁵ repedante corr. repedente 2. ¹⁰⁰⁵ deest 2. ¹⁰⁰⁶ quoque 1. ¹⁰⁰⁷ avunculo corr. a vinculo 1. ¹⁰⁰⁸ et 1. ¹⁰⁰⁹ ingr. 2. 3. ¹⁰⁷⁰ consens 2. ¹⁰⁷¹ deest 3. ¹⁰⁷⁹ p. quia patris cubile ascenderat Hugo V. ¹⁰⁷³ episcopum 2. 3. ¹⁰⁷⁴ s. adduxit 2. s. abduxit 3. ¹⁰⁷⁶ Italici 3^a. ¹⁰⁷⁶ detinebat 2. 3. ¹⁰⁷⁷ h. s. 3. ¹⁰⁷⁸ cælius 3. ¹⁰⁷⁹ habund. 3. ¹⁰⁸⁰ quinta 3. ¹⁰⁸¹ aprilis 3.

NOTÆ.

(115) Leonem VIII. Hugo V. magis errat, Joannem XII tunc constitutum esse asserens.

(116) Lotharii, Hugonis filii.

litteris tibi mea curamanda. Mathilde et Alberada filie fuerunt Gerbergæ. De Mathilde processit Rodulfus rex, et Mathildis soror ejus. De Alberada Ermentrudis. De Mathilde filia Mathildæ Bertæ. De Ermentrude Agnes. De Bertæ Geraldus Generensis. De Agnetæ Wido ¹⁰⁹⁹⁻¹¹⁰⁰.

mus, adeptus est jura. A Mira et inaudita inundatio pluvie et fragor tonitruum ac coruscatio fulgoris decima Kalendas Augusti accidit ¹⁰⁹⁹ 967. 968.

969.
970.
971.
972.
973.
974.
975.

Anno 976 destruxit Adelbero, nomine non merito archiepiscopus, arcuatam opus, quod erat secus valvas æcclesiæ sanctæ Mariæ Remensis; supra quod altare sancti Salvatoris habebatur, et fontes B miro opere erant positi. Et in ipso tempore quadragesimæ ¹⁰⁹⁹, majoris ebdomade feria quarta, tertia decima Kalendas Maii indictio ¹⁰⁹⁷ quarta, circa mediam diem, bellum agitur inter Karolum, regis filium fratrem (143), et Godefridum atque Arnulfum, Lotharienses comites. In quo bello ceciderunt ex parte Karoli de proceribus Enmo de Longia, qui erat miles Hugonis ducis, et Hædo ¹⁰⁹⁹ fidelis Karoli et alii; ex parte vero Godefridi multo plures; et ipse Godefridus lancea perfoctus ad terram cecidit; tandem a suis post solis occasum utcumque sublatus deportatusque est. Qui postea per spatia temporum vixit, sed numquam pristinæ sanitati plenissime restitutus fuit. Arnulfus quippe, ut ferunt nonnulli, fugam tamdiu remeans tenuit, quousque in propria C veniens, quiescere quivit. Ipso in anno tertia decima Kalendas Januarii præsul Rorico sanctæ Laudunensis æcclesiæ, qui erat langore ¹⁰⁹⁹ paralisi ¹⁰⁹⁹ correptus, post multas ac debitas Deo pro ipsa infirmi-

tate redditas gratias, vita decessit, videlicet vigilia sancti Thomæ apostoli post laudes Dei matutinales. Ipso anno circa mensem Augustum septem denarii emebatur vini modius.

Anno 977 Adalbero ¹⁰⁹⁹ juvenis, qui erat ex Lotharii natus regno, Roriconi episcopo successit tali modo. Septima decima ¹⁰⁹⁹ Kalendas Februarii, in natale sancti Marcelli papæ, donum episcopi Laudunensis æcclesiæ in ipsa accepit æcclesia Lotharii regis largitione. Deinde nonas ¹⁰⁹⁹ Kalendas Aprilis, vigilia videlicet annuntiationis dominicæ, presbiter est ¹⁰⁹⁹ ordinatus in præscripta sanctæ Mariæ æcclesia ab archiepiscopo Adelberone Remis. Denique ¹⁰⁹⁹ postea Kalendas Aprilis episcopus est ordinatus in sancto palmarum die. Exin Laudunum rediens, sacrum chrisma sacravit æcclesiastico more, die vero paschæ primum ¹⁰⁹⁹ in propria resedit sede. Hadulfus Noviomensis episcopus, qui erat tempore prolixo paralisi pessime percussus, nativitate sancti Johannis Baptistæ, quæ tum temporis dominica accidit die, spiritum exhalavit ¹⁰⁹⁷. Ipso anno tempore vindemiæ magna fuit copia vini, in tantum ut non amplius pro uno vini ¹⁰⁹⁹ modio venditores nisi aut quinque aut quattuor seu tres ¹⁰⁹⁹ denarios ab emptoribus accipiebant.

Anno 978 vir Domini Malcallanus ¹¹⁰⁰, natione Hibernicus, in vigilia sancti Vincentii levitæ et martiris vitam transitoriam, quam habebat exosam ¹¹⁰¹, deseruit, et cum Deo vivo, cui ¹¹⁰⁰ indesinenter dum adhuc viveret servivit ¹¹⁰⁰, vivere feliciter inchoavit. C Qui præfatus abbas in ¹¹⁰⁰ corpore humatus, quiescit in æcclesia beati Michaelis archangeli; ejus abbatiam, dum corporaliter in hoc seculo vivens mansit ¹¹⁰⁰, pio moderamine rexit.

Explicit.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁹⁹⁻¹¹⁰⁰ Hinc dimidiæ paginæ spatium vacat 1. ¹⁰⁹⁹ Hic deficit codd. 2 a. ¹⁰⁹⁹ quadragesimo 3. ¹⁰⁹⁷ indictione 3. ¹⁰⁹⁹ d. Abetido 3. ¹⁰⁹⁹ languore 2. ¹⁰⁹⁹ paralisi 3. ¹⁰⁹⁹ adalberto 2. ¹⁰⁹⁹ adelbero 3. ¹⁰⁹⁹ septimo decimo 3 b. ¹⁰⁹⁹ nona 3. ¹⁰⁹⁹ nono 3 b. ¹⁰⁹⁹ deest 3. ¹⁰⁹⁹ Remis denique 3. ¹⁰⁹⁹ prima 27 3 b. ¹⁰⁹⁷ exalavit 3. ¹⁰⁹⁹ vini uno 3. ¹⁰⁹⁹ q. severos d. 3. ¹¹⁰⁰ Malcallinus 3. ¹¹⁰⁰ malcalnus 3 b. ¹¹⁰¹ exosam 2. ¹¹⁰⁰ cum Domino ejus 3. ¹¹⁰⁰ serviverat 3. ¹¹⁰⁰ deest 2. ¹¹⁰⁰ s. maneret 3.

NOTÆ.

(143) Filium Ludovici, fratrem Lotharii, regum.

FLODOARDI

CANONICI REMENSIS

OPUSCULA METRICA

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITA.

(1° Codex Mazariensis signatus L. n. 2004, chartaceus 10-4°, sæculi xvi ineuntis, olim cœnobii Carmelitarum discalecestrum Paris. 2° Cod. biblioth. S. Genovefæ Paris., membran., in-4°, sæculi x, notatus 4 Y, caractere scriptus grandi et ultido. Initio et in fine manicus est; incipit: *Primitiis nostris*, vers. 8 cap. 1 lib. 1 De triumphis Christi sanctorumque Palæstinæ; desinit ad ista hæc, vers. 184 cap. 1 lib. v De triumphis Christi apud Italiam. Initio hæc leguntur recentius assuta: Anno MDCCCLVI mem rancum hunc codicem, primæ Christianæ pietatis fructum odore, egregio prisci characteris apice spectatissimum, ab alavis, ut nobilitate generis sic virtute et doctrina insignibus. hæreditario jure sibi transmissum D. Franci cus de Martigny, Laudunæus, vir moribus ac quis (quod rarum) et singulari minorum (utinam plurium!) numero venerandum, sponte largitur canonicis regularibus protoregalis basilicæ S. Genovefæ Parisiensis in perenne grati animi erga regni patronam monumentum. Is, S. Leodegarii Suevionensis sub eorundem canonicorum regimine parochianus, altare parochiali ministerio de t natum ex ligno marmoreum et quatuor statuis elegantibus ornatum, sex aliarum candelabra medianque Crucifixi effigiem ex arcis argenteis ipsaque affabre elaborata, vestes sacras in sollemioribus sanctuarii et chori officiis adhibendas, ex vulgaribus magnificas, fieri propriis curavit impensis.

INVOCATIO.

Lux immensa Deus, mundum fulgore serenans,
Ætheraque æternæ collustrans lucis amœno,
Sidereo astriferum pingis qui lumine cœlum:
Qui mare, qui terras diva ratione coerces,
Aëra plumigeris exponis, nautibus æquor;
Graminibus silvisque virentia rura venustans,
Diversi generis formæque animantibus implet:
Queis hominis cunctoque orbi præponis honorem,
Quem signare tui statuisti lumine vultus,
Inspirans animam cœlestis imagine comptam
Splendoris, superæque infundens stemmata lucis,
Secernis sensu reliquis animalibus alto.
Quem descendentem tenebris a lumine summo,
Tartareis addictum umbris et ad ima volutum,
Per veram, testem (144) radiantem lumine lucem,
Perque pios comites cœli candore nitentes,
Ad verum revocas lumen vitamque perennem
Præcipui divina raptum ditione triumphii.
Sensibus inde meis, vero de lumine lumen,
Illustrans animos, tua dicere carmine nitor
Celsa tropæa, quibus servos super astra decoras.
Flamine corda replens, almo tu dirige sensu,

A Da votis celebrare tuos modulisque triumphos
Queis cœlo terraque tui comuntur alumni,
Virtutum pennis astrorum celsa petentes,
Luceque cœlesti rimantur cæca profundum:
Flores qui rutilos fructusque dedere beatos,
Sordida dum gregibus removes animalia mundis,
Quos validæ pietas fidei super omnia mundi
Regna levat, cœlique altis in sedibus aptat,
Nectare quæ divo gaudent ac lumine summo,
Sæcula que irradiant verbis palmisque coruscis.
Non ego cuncta meo conor concludere cantu
Quæ maris exsuperant undas et sidera cœli;
Læta sed ingrediens aliquos decerpere flores
Tendo vireta quibus nexum volo pingere sertum;
Ut dum bella capis celebresque retexo coronas
Quorum digna tropæa humiliter describere voto
Nitor, eis valeam sævum auxiliantibus hostem
Vincere serpentisque dolos evadere ratri,
Livida sic possim lacrymis commissa piare,
B Fletibus ut Stygiis merear restingere flammæ:
Vellereque indutus, vacuatis sordibus, albo
Purgatis mundum dextris admittier Agni.

DE TRIUMPHIS CHRISTI SANCTORUMQUE PALÆSTINÆ LIBRI TRES.

INCIPIT LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De locis corporali Christi præsentia insignitis (145).

Bethlem regiparens, Davidis origine clara,
Regum regis ovans rutilo sed clarior ortu.

(144) Litteræ vocis hujus in ms. intricatissimæ.
Superscriptum testem, sed sine sensu.

Quæ Christi cunas meruisti visere primas,
Prima Deum cernens humano corpore tectum,

(145) Greg. Turon., lib. 11 De gloria martyrum,
c. p. 1.

Angelico doctis monitu pastoribus. In te
Cœlicus ostensus panis quo vivere gaudent
Agmina celsa poli, gaudet quo vivere mundus,
(146) Primitiis nostris, in te salvatio nostra
Visa, docente astro, donataque munere digno.
Hisque fides toto ut maneat devotior ævo,
Virginis ex haustu sacrati hæc ipsa Mariæ
Stella nitens putei signatur fonte tueri,
Omnibus haud passim, mundis modo corde, relecta.
Quæ tenebrosa diu, quæ perfida corda gerebas,
Cœli lumen humi latitans Ægypte reservas.
Nazara, magnifico felix splendescis alumno
Qui terrena fovens, cœlestia luce serenat,
Humanasque animas supero fulgore decorans,
De propria virtute sui bona cuncta ministrat.
Quæ pridem tenebris errans, Galilæa, latebas,
Suspice progressum lumen de lumine verum.
Tu quoque, digna Cana, grato lætare decore
Quo validum vini concepit lymphæ saporem.
Fimbria contactos medicantis Gennesarcos
Morborum ægrotos, pulso dat turbine letos.
Villa Capharnaum, virtutum munere pinguis,
Ditescens harum late respersit odorem,
Quo variis properant gentes regionibus uti
Et flamen vitæ sensu captare fideli
Sidonis Tyrrique viri, Syriæque coloni,
Plebæ Judææque Samaritumque catervæ.
Bethaniz tellus, gemina virtute refulget:
Aret qua sterilis, surgit de morte fidelis.
O Solymæ nomen, quoniam te carmine pangam!

A O Jerusalem, pacis quæ visio dicta

Pacificum regem spernis! Quid munia pacis
Amittis, proprii contraria nominis, audens
Auctorem pacis, qui conciliare supernis
Res petit humanas, pessundare. Perdita quærens
Terribili spectas morientem pessima vultu,
Quod pavefacta metu fugiunt elementa videre!
Terra tremit, radios condit sol luce fugata,
Saxa crepant, monumenta patent, sunt carbasa
[scissa;

Durior et saxis nescis fera scindere corda!
Funditus eversam, quo te prodente reatu
Novimus, et dignas solvisse piamine pœnas.
At nunc in melius reparata nitens, pretiosæ
Ligna crucis servas, et celsa tropæa resignans,
B Dum jam Christiferum placamus honore sepulcrum,
Unde inferna petens portas confregit Averni
Agnus, et exurgens tumulo spolia ampla reduxit.
Incluta qua niveo tellus radiata decore,
Corporis ac summi tactus oppleta vigore,
Hausta replet variæ mundum splendore nitelæ:
Morbida membra levans, atque atra venena repel-
[lens.

Quare nunc magis es toto venerabilis orbe
Quam quondam unius curans solemnia gentis,
Mons uber, mons exsultans, mons pinguis olivæ,
Immarcescibili retinens vestigia feno
Felix, quæ Domini, Patris solium subeuntis,
Impressere pedes, cœli convexa petentes.

CAPUT II.

De ecclesia beatae Mariæ (147).

Felix o vallis Josaphat, quæ membra beatæ
Virginis atque Dei genitricis habere locata
Digna reperta quidem, sed non abscondere mundi
Digna diu stellam, divini luminis aulam,
Luce coruscantem, quam splendida lilia vallant,
Humano generi, rutilans quæ janua lucis
Effulsit, cœlique palatia celsa reclusit.
Constantino aulam cujus fabricante parandam,
Traditur huc vastas illum applicuisse columnas
Aptandas operi, tum nisibus ordine plures
Artifices trivisse dies, nulla arte juvante.
Cassato tandem ingenii conamine cuncto,
Virgo benigna docet qua sint virtute decandæ:
Admonet ædiculam, post irrita cœpta soporum,

C Arti quid jungat, divinis terrea cedant:

A serulis pueros tres evocet, hacque juvetur
Innocua annitente manu; superetque laborem.
Mature surgens monitus ille edere certat
Pusiolosque schola tres acciet, utque probetur
Simplicitate Deum gaudere, patratur in hora
His quod multa virum manus arte moraque nequi
[vit.

Alma quidem puero quæ præbuit ubera Christo,
Sola Dei genitrix, et virgo puerpera sola,
Quæ cœli sovit regis puerilia membra,
Parvorum rectrix et simplicitatis amatrix
Enitet, exemplisque probat se noscere parvos.

D

CAPUT III.

De puero ab igne liberato (147').

Sic puerum truciore rogo Babylonis adactum,
Quem pater, aspidibus ferisque ferocior ira,
Ignibus injectum, superaddens robora flammis,
Pane poli pastum clausit, flagrante camino,
Contutum patriis vetuit fornacibus uri:
Qui dum, matre gemente, omni concurrat urbe,

Mollibus ut plumis, roseis discumbere prunis
Cernitur, et raptus populi stipante corona,
Queritur ut superet tam vasta incendia salvus?
Illa, inquit, mulier cathedra quæ sedet in aula
Qua sumpsi panem, puerum sinuamine gestans,
Palliole me contextit ne tangeret ignis.

(146) Hic incipit codex ms. bibliothecæ S. Genovefæ
Parisiensis.

(147) Greg. Turon. ubi supra, cap. 9.

(147') Greg. Turon. ubi supra, cap. 10.

CAPUT IV.

De beneficiis quibusdam præstitis per beatam Mariam (148).

Colligit hæc parvos hac simplicitate nitentes,
Quos ubicunque tegens, mundo solatur in omni.
E quibus in Solyma plures tutatur; egentes
Consovet ac vitæ suffragia præstat alumnis:

A Et stipis indiguus victus solamina confert:
Horrea vel subitæ replens cumulamine frugis,
Sacra vel aureolis onerans altaria massis.

CAPUT V.

De quodam pignora Dei Genitricis ferente (149).

Ipsius hinc quidam sumens pia pignora, morbo
Lepræ exutus aquis Christi baptismate sacri
(Sæpe quibus tali plures a labe levantur),
Dum repetit patriam, deserti interna latrones
Perscrutans patitur, gerosus nudatur amictu,
Munera capsâ tegens rapitur, fulvumque putata
Occultare dolum, spem fracta intercipit auri;
Moxque pyra accensa flammis inventa retrudunt,

Prosuguntque flagris captum, plexumque relin-
[quunt,
Vix ille exsurgens, cinerum ut recidiva recepta
Respicit, incensis astrata immunia prunis,
Nescia terroris, pretiosa jacere talenta,
Ipsaque despecto renitentia tegmina fumo;
Non sensisse ignes, omnem sprevisse vaporem.
Immemor hinc pœnæ gaudens data præmia tollit,
B Lætus iter carpit, cœpto in sua tramite ducit.

CAPUT VI.

De fluentis Jordanicis (150).

Vulnera prædictis qua plura lavantur in undis
Corporis, atque animæ, mulier quas mœnibus olim
Hiericunteis nimis addicta piaculis,
Solemnis de more petens, permista piorum
Agminibus, fluctus dum nititur amnis inire,
Aversi fugiunt, liquido renuente fluento,
Tam diri infando sceleris contaminate tangi.
Improba cedentes sequitur per limpida lymphas

Marmora, sacratas contingere nec valet undas,
Ulteriora petens amnis, linquensque meatum.
Mirari præstat populos, edisserat actus
Conscia flagitii rogitant, serit illa patrata
Expositæ narrans partus edente reatu
Admissa octonæ sibi parricidia prolis.
Cujus dum plebes scelera expurgarier orat,
Affusa hæc precibus, facinus ne duplicet efflat.

CAPUT VII.

De sancto Joanne Baptist

Yates quo nemo in muliebria pignora major,
Hic undis primus docuit peccata lavari;
Ablutorem orbis dignus quoque tingere lymphis,
Insuper assertis gaudens se impendere veri,
Reliquias qui almi spargit dum corporis orbi,
Panditur egregiis mundum lustrare tropæis.
Urbs ab Alexandro ducens clarissima nomen,

C Et caput Ægypti, spectabilis æquore magno,
Clarior ejus adest membris, ubi prædita fulget:
Ossa Palæstinæ cujus collecta Sebastæ,
Ignibus crepta, et Solymis perlata Philippo,
Patris Athanasii sunt hoc legata fidei.
At caput herois positum Phœnicide messe
Festivi cultus claro celebratur honore.

CAPUT VIII.

De apostolis Petro et Pau.o.

Roma, caput præstans orbis, præclara triumphis,
Jam mage celsa fide Christi præclarior esse
Cœpisti, fidei patronis fulta beatæ,
Cæli clavigero pastorum principe Petro
Doctrinæque typo, doctorum præduce Paulo.
Hebræis quorum præceptor deditur alter,
Absolvens verboque ligans se iudice mentes,
Arbiter Ecclesiæ, dictat ceu Spiritus illi
Discretis pœnas meritis, vel præmia reddens.
Muneris hinc proprii fur labitur, uxor et hærens,
Simon fraude perit, Thabitis de funere surgit,
Surgit et Æneas, et non numeranda caterva.
Alter arat verboque replet gentilia corda

Quem vertens cœlo alloquitur divina potestas,
Proripiensque poli cupidum ad fastigia tollit:
Et docet in cœlis, terrenas unde doceret,
Pasceret ac mentes, sacri qui semina verbi
Orbe serit toto, sanat quoque corpore multos,
D Et juvenem de morte levat, sed plurima corda.
Hi te sublimis cœli super astra ferentes,
Instrumenta ferunt de te per climata mundi
Militibus pacis, per quæ victoria surgit.
Quorum, Petre, crucem, gladium, pie Paule, Nero-
[uis
Passi, præcelsas meruistis in æthere sedes.

(148) Greg. Turon. ubi supra, cap. 11.

(149) Greg. Turon. ubi supra, cap. 17.

(150) Greg. Turon. ubi supra, cap. 88.

CAPUT IX.

De Jacobo fratre Domini.

Ælia nunc, Jerusalem, quæ versa vocaris
Jam renovata, crucisque gerens miranda tropæa
Christi, servorumque ejus venerare sepulchra,
Quorum post Dominum Jacobus tibi regmina pri-

[mus

Continuat fidei, legitur qui frater Iesu
Sacratui (sic) servans, Justus cognomine dictus,

A Editus a sociis te primus episcopus ornans,
Arentis plebis qui pectora sicca rigando,
Luminis e radiis terebrans nigrantia corda,
Dum docet excelsa super astra sedere magistrum,
Parjetibus templi dejectus et hostia factus,
Excipitur cœlo, populo quoque teste beatus.

CAPUT X.

De sancto Joanne apostolo.

Sic Ephesum Christo dilecti membra Joannis
Extollunt, cujus superat facundia mundum.
Qui casto zelo præclari velleris Agnum,
Zebedeo patre dimisso, cum fratre secutus,
Ipsi præ reliquis speciali jungitur unus
Affectu, capiens æterno dogmata vitæ

Fonte, supra pectus dignus recubare Magistri.
In cruce confixus matri, quem mandat adesse
Virgo sacer sacræ custos ut virginis exstet;
Quique fide fortis violentos passus agones.
Exsilio trusus didicit mysteria cœli,
B Ore tonans, animam regnis, dat membra cuncti.

CAPUT XI.

De Jacobo fratre sancti Joannis.

At fratris Jacobi, Gallæcia, corpore fulges,
Qua capit extremum locuples Hispania finem.
Præcipui pastoris erat qui fidus alumnus,
Nam vidit Dominum qualem per sæcla videbit:
Excellens adeo meritis, ut tertius esse
Ipse mereretur testis, cum gloria Christi

Clarificum propriæ lucis monstrare nitorem
Discipulis vellet, quibus hæc spectare dedisset,
Pollicitus mortem non his prius esse videndam,
Quam daret his lumen venturi cernere regni.
Hunc gladio Solymis, Herodes sæve, necasti,
Sed metas orbis, te damnato, ille decorat.

CAPUT XII.

De sancto Andrea

Andreas, pollens opere et sermone virilis,
Splendoremque calens divinæ visere lucis,
Inter discipulos renitebat mente Joannis.
Audiit at Christum ut peccamina tollere mundi
Hunc mox est pedibus modo non, quin corde secu-

[tus,

Repperit et veram lucem, flammante lucerna,

C Ad quam germanum deducit amore colendam.
Hic Scythiæ populis ubi dulcia verba salutis
Tradidit, exemplum sequitur quoque morte Magi-
[stri,
Dum crucis amplexus votis est cordis adeptus.
Ossa beata Patris retinebat Achaica cujus,
Constantinopolis quæ nunc veneranter honorat.

CAPUT XIII.

De sancto Matthæo.

Justitia donate Dei, Matthæo, refulges,
Quem de publicola sanctum, de divite largum,
De exactore pium Dominus dedit esse datorem,
Et de jure fori juri tulit ætheris alti.
Christi Evangelium primus sermone paterno
Scribis, ut excelsus serviles induit artus.
Quocirca facies cœlestis gloria currus

Te monstrans hominis, celsum super æthera trans-
[fert.
Qui postquam, lucem tenebris inferre parando,
Æthiopum gentem, peccato et corpore nigram,
Candorem nitidum docuisti sumere Christi.
D Martyrii palmam, cœlique mereris honorem.

CAPUT XIV.

De sancto Philippo.

Excellens tumulo Hierapolis aucta Philippi,
Qui Verbi Patrem, vero de lumine quærens,
Discere promeruit Genitum Genitoris habere
Fulgorem, parili lucem de luce micando,
Virtutemque Patris Nati virtute nitere,
Atque Patrem in Nato, Natumque in Patre manere,
Et viso Nato, Patrem quoque rite videri.

Hancque fidem Scythiæ populis spargens pius im-
[plet.
Barbaricas largo doctrinæ semine terras.
Hinc post ecclesias structas, quas ordine sacro
Disponit, vastis Asiæ pia dogmata vitæ
Prodigus ore serit, cœlique in sede locatur.

CAPUT XV.

De sancto Thoma.

Thomas, qui Didymus, latus inscrutatur apertum
In cruce confixi mucrone satellitis Agni:
Quo dubitante, fides nobis firmatur herilis,
Lege necis Christum vitæ remeasse soluta;
Dumque cicatrices digiti moderamine tractat,
Maxima sanantur dubitantis vulnera cordis,

A Omnis et in nostra curator mente cicatrix,
Dum patuit Christum vera cum carne redisse.
Hunc ubi jam Parthis ac Medis semina verbi
Respergit, pro rege suo videt India passum,
Unde probe studio translatus plebis Edessem,
Fertur corpus humo, cælo mens inditur alto,

CAPUT XVI.

De sancto Bartholomæo.

Suspendentis aquas natum quem gratia fecit,
Bartholomæe sacer, veræ tu vitis habetis
Fructificus palmes, huic indiscissus adhærens
Fecundosque ferens apte pro tempore botros,
Unde sacrum fidei longe lateque propinans,
Hoc sobriis large tribuis; quod et India sumpsit,

In qua glorificum pro Christi nomine cursum
Consummans gladio, cæli secreta petisti.
Insula, quam Liparim dictam Siculi maris undæ
Dant, tua suscepit terra Gangetide membra,
Insignes valida referentia morte triumphos,
Quæ Beneventanam tutantur tegmine plebem,

CAPUT XVII.

De sanctis Simone et Juda.

Simon Zelotes, Chananæus idemque vocate,
Scilicet hoc vico ducens cognomen, aquarum
In quo materies, in vini versa vigorem,
Ostendit Christum rerum Dominum esse potentem.
Ægyptus, veterum sacris maculata deorum,
Tetra dente capit vim Verbi jure perennis.
At Juda Jacobi, Tadeus quoque qui vocitatus
(Longe ab eo distans Dominum qui prodidit orbis),
Lebbæum sed enim memorante corde vocatum,
Corculus in nostra latum quod voce sonabit,
Luminis aspersisti inter duo flumina semen
De medio patriæ fluviorum nomen habenti.

B A pastore bono vereque potente magistro
Ambo doctrinæ capientes munera sacræ,
Sal terræ facti, stolidas condire parati
Mentes, lux dieti, tenebras depellere docti.
Quas ubi diversis regionibus ore fugastis,
Persidis ingressi penetratis regna minacis,
Sicut oves prompti in medio properare luporum,
Astu serpentis cum simplicitate columbæ
Callentes, qui plura Deo dum lucra parastis,
Innumero Christi populo pia sub juga ducto,
Martyrii demum digno certamine cursum
Expientes, animas cælo datis, ossa sepulcris.

CAPUT XVIII.

De sancto Matthia.

Matthia numero splenoes e.ecte replendo,
Anteferens justo, Domini quem gratia sanxit,
Sorte ministerii dignum, quo gaudia pacis
Profferres mundo, duodenæ sedis adeptus
In cælis apicem, cecidit qua proditor atrox
Auctoris, propriæ quoque perditionis amator.

C Spiritus irradiat sanctus te pignore donans
Muneris excelsi et supero charismate firmans,
Ut testis Domini factus de morte triumpho,
Visa feras oculis passim miracula Christi,
Utque vocas cælis Judææ gentis alumnos,
Cælestis solli proventus honore quiescis,

CAPUT XIX.

De cæteris Christi testibus.

Culmen apostolici transegrimus ordinis altum,
Eximios modica titulos recinente Camena,
Nomina signantes duodeno singula versu.
At nunc militiam cæli fideique tropæa,
Multiplices palmas inflexibilesque coronas,
Arte quidem nostra multo majora canamus,
Et quæ Meonium valeant evincere vatem

Materia, quin et nostrum superare Maronem.
Bella tamen quæ quis gessit detexere nostri
Non est propositi, cum nec numerare queamus.
Vel loca præ stricto sat erit meminisse relatu
Quædam athletarum Domini celeberrima bustis;
Inter quæ reliquis venerabilis Ælia præstat
Mirifico Regis monumento cuncta regentis.

CAPUT XX.

De David, Simeone et Anna.

Illic citharista catus mitis, pius atque fidelis,
Rex David, cujus voluit de semine Christus,
Jure pudiciæ sacrans sibi Virginis alvum,
Sumere mortales humani corporis artus.
In mausoleo legitur locuplete locatus;

D Sed Domino Phlegæontæas referente rapinas
Raptus, et æthereæ donatus creditur aula.
Hic etiam plures, quos sæcula prisca tulerunt,
Illustres positi reges sanctique prophetae.
Illic Symeon justus, celso qui Flamine clarus,

Responsum capit, haud unquam se morte obiturum. Auctorem donec meruisset cernere vitæ : Quo viso petit absolvi sibi vincula carnis, Non metuens mortem, dignus quia visere vitam; Non mortis horrens umbram, quia noscere lucem, Paceque conspecta, cupiunt requiescere membra. Hic Phanuel proles, viduis quoque forma salutis Anna prophetissa, tribui quæ nascitur Aser :

CAPUT XXI.

De sancto Stephano.

Isthic præcipuis quoque consummantur agones Militibus, quorum Stephanus certamine primo Post Christum lethi liventia tela triumphans, Noninis hinc proprii scitur cepisse coronam Tempore quo Dominus dirum cruce vicerat hostem. Nam dum levitas sacris assistere mensis Cætus apostolicus, septem quos Spiritus almus Exornat, statuit, divino numine lectus His lucis locuples præponitur archidiacon. Mox imbrem sermonis agens, virtute coruscant, Prodigis quoque novis populo nova fulgura monstrat. Quem contra Synagoga crepans Satanae blateratur, Bellabat rabido, libertinique remissi, Atque nothi Cyrenenses fervore perusti, Turba et Alexandrinorum Cilicesque procaces, Aut Asiæ reliqui. Sed non superare sophiam Flaminis aut sancti potuerunt sistere rivos. Captum concilio statuunt et magna queruntur, Mutandas legis Moysi quod traditiones Dixerit ab Jesu, templi accelerante ruinam.

In quorum medio velut angelus ore coruscens Voce tonans patria, sic lumine fulgidus inlit : « Patres atque viri fratres, mea sumite verba. Majestate Deus radians apparuit olim Abraham nostro, placito sibi carne parenti, Præcipiens olli : Terra discede paterna Appropere aliis, tibi quæ monstravero, regnis. Chaldaea egrediens habitavit denuo Charran; Post obitumque patris hæc hunc deduxit in arva, Nec dedit hinc ipsi quantum pedis abdere passus Quir; tamen hæc ejus soboli tradenda sponddit, Cum senior fessus carnali prole careret. Sed tua progenies alienis accola (dixit) Ruribus existet, graviter tractata per annos Ferme quadringentos, famulatu pessime pressa, Exiet atque loco mihi postmodo serviet isto, Iudicio gentem cui servierit quoque subdam. Post testamentorum circumcisio sumpta, Procreat inde senex Isaac, quo natus Iacob Bis sex progenerat præclaro sanguine patres, Invidiæ Joseph quos vendere Iavor ade, it. Hic Pharon ingreditur, Domino comitante superno, Omnibus eripuit salvans qui pestibus illum; Per quem mox sapiens Pharaoni et gratus habetur; Hunc qui præficiens regno præponit et aula. Egyptum inde onerosa fames Canaanque premebat; Excitat hæc primum patres angustia nostros;

Sedula quæ templo degens, jejunia ducens Crebra, Deumque rogans, servit cui nocte dieque Dona prophetiæ cæli charismata sumpsit : Emmanuel natum non solum digna tueri Vaticinans, in eo meruit quin famina ferre, Hunc multis positum prædicens esse ruinæ, Continuans quod et advenis surrectio multis.

Vendi ibi comperto frumenta videre Canopum. Hanc quoque dum repetunt, Joseph patet agnitus [illis.

Quæ postquam Phario regi perlata feruntur, Patrem cum generis turba sibi poscit Ioseph Ad quem cum decies septenis quinque jugatis Descendit propriæ stirpis animabus Iacob. Qui postquam vita defungitur ipse, patresque Bis seni Sichem lati positique sepulcro Abraham pretio quod sumpserat Emor in empto. Tempore promissi properante quod ipse professus Abraham fuerat Dominus, plebs crevit et ingens Efficitur populus, donec rex nescius horum Eminent Ægypto, circumveniensque colonos

B Addicit, diro proprios exponere letho Compellens genitos. Moyses tunc natus et æde Mensibus est patria latitans tribus abditus hosti. Gratus at Alithrono fluvii dum traditur ulvæ, Regigena raptus, fatus, vice prolis amatus, Artibus excellet Phariis, virtutis et actu Lustra gerens octo, meditatatur visere fratres; Pelleumque virum Hebræo vim tendere cernens Percutit, atque suos retur sensisse propinquos, His per eum Dominus vellet quia ferre salutem. Quos imprudentes odio rixaque furentes Corripens, audit, Princeps, aut arbitet ut sis Quis dedit, et nostras valeas finire querelas? Mene ut heri Pharium jugulo plectere colonum? Territus his Moyses disponitur advena terræ,

C Aufugiens Madian, bino est qua pignore mactus. Quadraginta annis illi hac tellure peractis, Angelus hic flagrante rubi monstratur in igne, Quo mirante faciem scrutari remque parante Vox facta est : « Ego sum patrum Deus ipse tuorum. » Attonitus Moyses non audeat cernere contra. Cui Dominus : « Pedibus tibi calceamenta resolve, Nam locus in quo stas constat quia terra sacra est. Verbera dura mei populi, Pelusia regna Quem retinent, vidi, gemitum quin auribus hausi Descendique tegendo illos quo missus abibis. » Hic Moyses, sibi prælatum quem ferre negarunt, Principis atque Redemptoris vice mittitur illis, Cælicola simul ostenso, comitante per ignem.

His signis educit eos per rura Syenes, D Inque mari Rubro rutilans et in invia sicca Lustris octo prophetavit quoque, quo Deus (aiens) Tempus erit, vestris de fratribus excitet unum,

Tanquam me valem, vos observabitis ipsum.
 Nempe erat Ecclesiae princeps deserta tenentis
 Angelico super alta Sinu solamine fultus.
 Sumpsit enim vitæ nobis dare verba, sed ejus
 Nolebant jussis nostri se subdere patres,
 Cordibus aversi duris, Aaronque jubentes :
 « Fac nobis quos nos volumus præcedere divos,
 Dux noster Moyses ubi sit nescire fatemur. »
 Tum bove conflato sacra libant more profano,
 In factis manuum lætati corde suarum;
 Militiasque dedit Deus hos servire polorum,
 Ut Scriptura prophetarum sic patribus inquit :
 Dum deserta terebatis loca, victima nunquid
 A vobis oblata mihi? Domus arsit Iacob
 Sumpsisistis Moloch tentoria, sidera Rempha,
 Quas vos constat adorandas sculpsisse figuras.
 Quocirca ejiciam vos mœnia trans Babylonis.
 Auleum fuerat patribus per devia nostris
 Quod Deus ostenso docuit paradigmate Moysem.
 Hoc quoque cum Jesum nostri inducere parentes
 In terram, gentes, quam possedere, superno
 Expulse nutu, mansitque in tempora David,
 Qui gratus Domino petiit reperiret ut ædem
 Ipse Deo Jacob, Salomon struxit cui templum,
 Sed non excelsum manibus lita delubra claudunt
 Os vatis velut ipse sui testatur adimplens :
 Sedes est cœlum, basis est mihi terra pedalis
 Quamque domum mihi condetis, loca quæve ma-
 [nendi?

Non mea celsa manus plasmans hæc omnia fecit?
 Spiritui quoque vos almo contraire studetis
 Auribus incircumcisis, cervice procaci,
 Ut vestri ante patres jugulando sæpe prophetas,
 Infesti cunctis; prænuntia verba locutis
 Adventus justi quem proditione necastis;
 Angelico legem quos percepisse relatu
 Constat, eam vere nec custodisse probatur.

Martyris his verbis ingratis auribus haustis
 Viscera dis-iliunt, rumpuntur corda furore,
 Stridula pressorum resonant crepitacula dentum.
 At martyr sanctus, præcelso Flammine plenus,
 Suspiciens cœlos, divinum cernit honorem
 Et stantem a dextris æterni Patris Iesum,
 Sicque ait : « En video cœli mihi culmen apertum
 Atque hominis Natum Virtutis dextra tenentem. »

Auribus obstructis illi aera vocibus implent,
 Unanimesque petunt Stephanum simul impete torvo
 Urbeque propellunt lapidantque rei venerandum,
 Dira manus mitem, trux blandum, sæva benignum.
 Saxoso martyr venerabilis imbre petitus
 Invocat : « Hanc animam, Jesu Domine, accipe, »
 [clamans.

Et positis genibus magna cum voce precatur :
 « Ne statuas illis, Deus, hoc sibi crimen inuri. »
 Quo dicto somnum pacis petit in nece fortem
 Invictumque tenens animum, quo concio victa est,
 Hoc vincens lapides, quoque pro lapidantibus orans.
 Nec potuere preces casso cecidisse profatu
 Martyris, ad solum sed conscendisse sciuntur

A Omnipotentis heri, dum Saulum mente furentem
 In nece tam sancta qui consentaneus esse
 Non timuit, versum videamus nomine, corde :
 De Saulo Paulum, patientem de cruce factum.
 Exsequias Stephani properant celebrare fideles,
 Atque timorati, lacrymasque dedere profusas;
 Gamalielque suo princeps qui rure locavit
 Ossa pii testis, cujus servantur agello,
 Donec Christicolæ fervens tribulatio pressat.

Postmodo septeno regnabat Honorius anno
 Et baptisterii Lucianus in æde cubabat;
 Mentis in excessu facto qui cernitur ecce
 Procerus placidusque senex, vultusque decorus,
 Barba promissa, candenti tectus amictu,
 Cujus in extremo radiabant margine pulchræ
 B Contextæque cruces, auro pro limite limbi,
 Quique pedes caligis decoris munitus honesti
 Atque caduceo præsignis ductilis auri,
 Leniter attingens hunc, quo se Gamalielem
 Prodidit, egregius fuerat cui Paulus alumnus;
 Addens, post aliquas cœpit quas ferre loquelas :
 « Cautela tumulos summa tu perlole nostros,
 Et patefac humili squalentia rure sepulera. »
 Hoc quærente simul quorum tumulata jacerent
 Corpora : « Domnus, ait, Stephanus hic primus ha-

[betur

Pro Christo Solymi lapidum quem cæde necarunt,
 Quique sacerdotum jussu dimissus edendus
 Est canibus dirisque feris qua Cedar abitur.
 Quod vetuit cui morte fidem servasse patebat
 C Ast ego sanctorum cœtum turbamque fidelem
 Asciscens, suasi nostro ferretur agello,
 Quoque patrum sueto positus sepeliatur honore.
 Quem simul attinguum invenies retinere locellum
 Nicodemus meus ille nepos est, Christus Iesus
 Flamme quem sancto docuit, lymphaque renasci,
 Quodque sibi Petro, mox atque Joanne peractum,
 Unde sacerdotum proceres, indigna frementes,
 Irati hunc remonent primatu, tradere morti
 Connisi; texit sed cum reverentia nostri.
 Urbe tamen pulsus rapitur convulsa supellex,
 Quem quoque semianimem linquunt cruciatibus
 [actum.

Hunc ego suscipiens adhiberi mando medellam :
 Qui tunc curatus paulo inde superstes habetur
 D Defunctumque pedes ad primi martyris addo.
 Tertius ille mihi retinens commune sepulcrum
 Filius est Abibas meus, almo fonte renatus.
 Mecum vicenum vitæ dum provehit annum,
 Prædictis Christi famulis sacra dantibus illi,
 Doctus hic assidue cum Paulo sacra vacabat
 In templo meditans, ac lumine legis abundans.
 Liber eo solitum vitio cui subdere sese
 Est genus humanum, tectus virtute superna,
 Cœlibis et vitæ locuples in pace quievit.
 Cum primogenito conjux mea credere Christo
 Vitantes, alio positi tumulantur in arvo.
 Sarcophagos horum quare spectabis inanes
 Nobiscum meriti quia non requiescere visi. »

Hoc rogante loci nomen quo quæreret illos,
 Infit : « Agro in nostro quem nunc sermone Syrorum
 More beatorum fertur possessio trito. »
 Visio cui similis iterumque iterumque videtur
 Presbytero, tandem Solymorum pergit ad urbem,
 Pontifici i monitus referens hæc cuncta Joanni,
 Qui fuis Dominum lacrimis benedicit ovanter,
 Advocat et patres vicinis urbibus almos,
 Quis dum monstrato foderetur in aggre coram,
 Terra tremore crepat, spiransque fragrantia surgit
 Cui similem qui forte a lerant sensisse negarent,
 Se paradysiaco gaudentes nectare pasci.
 Cujus odoris opem variis sumpsisse levati
 E morbis decies septeni treque resultant.
 Huic habitus testes operi, cum Patre notato,
 Præsul Eleutherius Hierico, Eustominusque Sebaste, B

A Condigna socia cleri comitante caterva.
 Qui pia muneribus pretiosis ossa prementes,
 Obstructo loculo, propriis rediere cathedris.
 Ossa beata Sion Stephani non tempore multo
 Post revocata nitet, primus qua ad sacra minister.
 Arida tum squallebat humus, sitientibus arvis,
 Vi, sine temperie lymphæ, durata caloribus;
 Ecce repente poli facies latet, aere nubes
 Densescunt, subitusque polo demittitur imber
 Ac rigat eximii meritis et honore parato
 Martyris arentes largo solamine campos.
 Hujus per varias clarescunt pignora terras,
 Proditæ quæ signis passim decorantur opimis,
 Quorum multa quidem, sancte Augustine, fateris,
 Plurima quæ sunt vel facta fuere tacentur.

CAPUT XXII.

De sancto Simeone et reliquis Eliæ præsulibus.

Post Jacobum Simeon Solymorum ad sacra levatur,
 Auditor Domini dictus quoque, carne propinquus,
 Filius ut Cleophae, sancti qui frater Ioseph,
 Virginis æternæ sponsi et sine compare matris.
 Hic Symeon fessus senio, quo tempore princeps
 Trajanus gladio Christi vexabat ovile,
 Verberibus multis Christi sub nomine tritus,
 Centum et viginti postquam transegerat annos,
 Martyrio rutilat moriens, crucis hostia factus
 Judice cum reliquis animum mirante vigore
 Tam valido firmum, senior grandævus ut hujus
 Supplicii prompto cruciatum pectore ferret.
 Pontifices Solymis clarent hi denique prisci :
 Mox post hunc Justus, Zachæus hinc, inde Tobias,
 Benjamin sextus, tum septimus esse Joannes
 Fertur, Matthias post hunc, sequiturque Philippus.
 Succedit Seneca Justus, post denuo Levi :
 Hinc Ephrem, Joseph, finis horum quoque Judas,

Judæa memorantur ibi, qui plebe probati
 Præponi Christique fidem tenuisse benigni :
 Quorum Matthias, stabili certamine pugnans,
 Multaque pro Christi passus pietate quievit,
 Cujus plena fide narrantur plurima gesta.
 At, Jerusalem, postquam renovata renidet
 Judæis patria pulsus, sibi et urbe negata,
 Ut jam non illis licitum tua visere rura,
 Telluremque procul vel prospectare paternam
 Gentibus admissis, pacem servantibus in te,
 Eliæ, Romulei cognomine dicta tyranni,
 Pacificis Christi famulis habitatio facta.
 Post prælibatos te Marcus episcopus ornat
 Gentibus e nostris primus te præsul adeptus,
 C Martyrii palma claro qui dignus agone.
 Succedit Marco Casianus, Publius olli :
 Maximus hinc sequitur, Julianus, Gaius, et alter
 Julianus, Capitoque, Valens et Dolicianus.

CAPUT XXIII.

De sanctis Narcisso et Alexandro.

Post quos Narcissus, redolens flos atque decorus,
 Ecclesiæ lætum Solymæ respersit odorem,
 Cujus mira satis et plurima gesta reident :
 Naturam laticis pingui qui vertit olivo.
 Namque olei quondam dum deficiente liquore,
 Lampadis exhaustus cum lumine linqueret ignis :
 Ecclesiæ famulis fomenta nec ipsa subessent,
 Lætitiaque dies jamjam paschalis adesset,
 Maximus hinc populo mœror, turbatio clero
 Incutitur; fidei Narcissus at integer altæ,
 Imperat e puteis laticem sibi ferre ministris,
 Quam sumens orat, benedicit datque lucernis.
 Pro mira subito stupidus virtute videres
 Pabula, ne sibi met fugerent contraria flammæ,
 Materiem lymphæ leto densescere pingui
 Pallorem et latices viridi mutasse colore,
 Præstantemque sibi superum sumpsisse vigorem,
 (150*) Sic codices.

Adversosque facis flammarum alimenta dedisse
 Quis solet exstingui; lichno gaudente foveri.
 Luminis hic splendor solito tum clarior arsit,
 Largius educto Christi bonitate nitore;
 Obque fidem fratres decernunt muneris hujus
 Pignora firmandam tanti servare liquoris.
 F. (150*).

Denique Narcissi dum mens immobilis instat,
 Ac justi rectique tenax et tuta resistit,
 Quidam falsiloqui vitiatæ mentis homulli,
 Judice justifico dignas perferre timentes
 Criminibus poenas, præsumunt fingere sædum
 Concinnantque viro sævi scelus addere sancto.
 Hinc auditores adeunt testesque subornat,
 D Fraudis participes et juramenta pacisci
 Non metuunt : unus sic se non ignis adurat,
 Conficiatque sequens morbus ne regius ipsum,

Luminibus jurat, fiat ne tertius absens.
 His adversus eum se vera tulisse ligantes,
 Crederei assertis quamvis tunc nemo fidelis,
 Quod vitam atque pudicitiam quam duxerat annis
 Narcissus primis constaret noscere, plaris
 Ipse tamen non ferre valens tam dicta probrosa
 Tamque profana vacare, legens deserta petivit,
 Et secreta colens latuit compluribus annis,
 Semotam sophicamque gerens sine turbine vitam.
 At non ille oculus complectens omnia visu
 Adversus penas in tempora longa moratur :
 Imo per hæc quæ sancierant mox digna rependit,
 Qui sanctum flagrante doli populere veneno,
 Arbitrio dum quis proprio sibi lecta capessit,
 Primus enim, tacitæ scintilla tempore noctis
 Succendente domum, ustos simul arsit in ignes;
 Ast alium morbus pedibus pervadit ab imis
 Ad summum, scanditque caput decretus eodem.
 His ita consumptis, cernens at tertius altum
 Haud latuisse dolos Dominum, se vulgus aperte
 Projicit in medium, retegens ex ordine probrum,
 S.c. facinus nitens lacrymis immane piare,
 Fleitibus afflictam fuis ulciscitur artem,
 Dum ducta luctu residet caligine cæcus.

Narcisso interea latebræ secreta foveute
 Allegitur sacris præsul cognomine Dius,
 Quem raptum sequitur Germano, Gordius illum.
 Hinc velut horrida post gelidæ spiramina brumæ
 Affectus, zeph'ro terris afflante solutis,
 Purpureus viridi surgens flos gramine vernat,
 Haud aliter subiens, divo ut redivivus honore
 Redditur Ecclesiæ Narcissus, itemque rogatur
 Presideat populo divinaque munia tractet.
 Ast ægro fessus senio, dum commoda plebis
 Omnia ferre nequit, cœlesti numine ducto

A Sedis Alexandro secum sacra culmina confert,
 Cappadocum gentis moderans qui jura sacerdos,
 Spectanda loca sancta avidus, hanc ut petit urbem,
 Esse revelatur plebique senique tenendus.
 Excita sicque die plebs quo cognoverat illum
 Adfore venturum, properans se mœnibus offert
 Obvia danda viro; vox intonat ecce repente
 Cœlitus attacta, cunctis capientibus aure :
 « Sumite pontificem vestris quem destinat aris
 Omnipotens. » Ubi summa patet manifesta voluntas
 Contiguus patribus sancto et seniore, repente
 Communi voto populi concorditer actum
 Suscipiunt, cogunt, retinent, venerantur, honorant.
 Denique Narcissus, cursum certaminis explens,
 Post centum bis et octonos quos vixerat annos,

B Urbis Alexandro tutandæ jure relicto
 Ad Dominum pergens, meritorum munere gaudet.
 Naviter advigilans successor munia tractat,
 Condecorans data, dum Decius fervente procella
 Sævit, ovile Dei disperdere turbine tentans.
 Nempe ut canitie splendens renebat amœna,
 Cesaream ductus crudelis lege tyranni,
 Nomine pro Domini lætatur carcere trudi;
 Afflictusque diu sacros consummat agones
 Martyriique capit, Christo tribuente, coronam.
 Eusebius, fultum, cujus se bibliotheca (151)
 Materiam sumpsisse docet præclara notandi
 Ecclesiæ Christi titulis quæ gesta feruntur.
 Presbyter hujus Alexandri venerandus ab ipso
 Clemens Ecclesiæ transmittitur Antiochenæ.

C Quem quoque præceptor virtutum laudibus ornans,
 Esse sacerdotem allegat probitate beatum,
 Commendans radiante senem pietate probatum;
 Cujus apud Solymos præsentia munere Christi
 Delegata Dei populum firmaverat auctum.

CAPUT XXIV.

De Macario, Maximo et Cyrillo, episcopis.

Pontifices post hos Solymæ virtute nitentes,
 Dogmate præclari, statuuntur in ordine plures.
 Quorum Macarius, pretiosi notio ligni
 Dum crucis inventæ, populo dubitante, vacillat,
 Quærere comproperat spiramine membra relicta,
 Apponitque cruces pariter, quas forte repertas
 Constabat : spretis sed eis immota manebant;
 Tacta vigor cruce vivifica mox intus intrat,
 Inque repentinos reparata resuscitat actus.
 Maximus illorum consors ac miles herilis
 Pro pietate fideque Dei, qui poplite lævo
 Succiso instabat, dextro quoque lumine dempto,
 Hoc magnæ fidei gaudens insigne gerebat.
 Martyr Cyriacus, quique et cognomine Judas,
 Hic penas quondam varias multasque triumphans,
 Post manuum segmenta, ignes et pocula plumbi,
 Postque triumphatum, canoentiaque æra, grabatum,
 Virgarum plagas, adipisque salisque calores

Exstinctos precibus, colubros oleique vapores,
 Pectore delixus, contoque interna petitus,
 Victricem palmam rutilat constanter adeptus,
 Alter Macarius Hermonem in sacra secutus
 Nomine fertur, ut hoc dignus virtutibus altus;
 Dogmatis egregius nitet hic splendore Cyrillus,
 Pro fidei sceptris certamina plurima passus,
 Sæpe quidem pulsus, sed sede insignius auctus;
 Quem mira sequitur fultus probitate Joannes.
 Præterea plures, quorum qui nomina novit
 Vel numerum, scit cuncta Deus, hac urbe trium-

[phant

Vel patria sancti. Cunctos quis dicere possit
 Quos hic discipuli Christi tinxere lavacro,
 Inque fide recta meruere, ac culmine vitæ,
 Dum legitur sanctus quadam tria millia Petrus
 Consecrasse die, quadam post millia quinque,
 Millia tum quorum nobis neque cognita summa.

(151) Vide Eusebii Historiam ecclesiasticam, libri vi cap. 11.

CAPUT XXV.

De Hesychio et Philagrio.

Presbyter Hesychius, veteris qui mystica legis
Sacrorumque umbras ad fulgida lūmina raptans,
In vinum transfundit aquas, ubi dignius usquam
Ni qua præcipuæ viguere remota notaret.
Hic inter populos sophiæ splendore nitebat
Philagrius, manuum quærens alimenta labore;
Atque libenter inops et paupertatis amicus.
Qui quondam invento solidorum dote crumino
Restat et expectat passus dum damna recurrat.
Aurum restituit flenti, partemque precanti
Sumeret obniscus, nummum de mille nec unum

A Attrectat, laudisque simul præconia fasso
Aufugit, ac strictis cælestia competitis alis.
Justinus nitido radians splendore sophiæ
Eulur, hac oritur Joseph regione parente
Qui sancta valide pro religione laborans,
Augustis libros, pietatis honore politos,
Haud crucis erubuit tradens, spectante senatu,
Opprobrium, divina ferens, humana resellens:
Judæos, gentesque, hæresesque, et falsa triumphans
Spectatusque palam Jesum decorare magistrum
Exsultat celebrem Christo fuisse cruorem.

CAPUT XXVI.

De Maria Magdalena, Lazaro et Joseph Justo.

Pluribus hæc tellus hinc priscae legis alumnis,
Inde novæ rutilat, Christi quos gratia salvat.
Hac quoque Magdalene regione Maria renidet,
Daemonibus pulsus, Jesus qua Flaminis almi
Ut ferventer amet patet esse pacem.
Cujus ita Christo placuit dilectio pura,
Ut Stygiis illum redeuntem prima videret;
Et claustris Erebi, violenta lege soluta,
Hic prope Bethaniam tibi, Lazare sancte, sepul-
[crum,
Unde quater deno postquam te sole retentat,
Mors superis, Domino parens, tremefacta remisit.

Hic domus ecclesia est tua sanctarumque sororum.
Joseph, qui Justus, patria hac consummat agonem,
Quem Christi comites Judæ vice sorte legendum
Dignus apostolico censent quia jure nitebat.
B Interno tamen arbitrio sors legerit eisi
Matthiam, officium Joseph nihilominus implet
Doctrinæ sanctæ, supero succensus amore.
Unde furens Judæorum vesana caterva
Multis hunc agitat probris; ferturque fidei
Potatus titulo nil triste tulisse veneno;
Illicque Deo demum supplet vincente triumphum.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De vindicta Christi sub Vespasiano.

Plurima præterea Solymæ celebrata tropæa
Diversis nituere modis. Hinc gentibus olim
Depulsis vario sub tempore, et urbe subacta,
Judæis crebro bellorum turbine tectis,
Justorum meritis prælatis culmine regni
Sacra lege Dei, claris et ab hoste quietis
Contemptu afflictis, captis, et ab hoste necatis
Extrusisque solo, templo librisque perustis:
Correptis peregrinatu, patriaque receptis
Post etiam varia bellorum strage levatis,
Atque reservatis donec divina propago
Emmanuel surgit de lumine, virgine feta
In quem præcípites lapidem offendere ruinæ;
Surgere nec properant, veniam dum sumere vitant
Per comites Christi, quibus allegata reatus
Cessio, dilatus fere quadraginta per annos
Vindictæ gladius veniæ superasset ut actus,
At pietate Dei sprete subit ultio digna.
Præcelerant tamen exordium portentia futurum,
Prodigiisque datis terrentur luce minaci.
Stella quidem, framæ similis, fulsisse per annum
Impendens totum sceleratæ traditur urbi,
Pestiferisque truces flammis arsisse comætæ.
Dumque sui celebrare parant solennia Paschæ,

Paulo post mediam fanum lux fulgida noctem
Circumdans, in utroque vagans, horrore coruscant.
Quod rebus quidam auspicium replicare secundis:
Ast alii, quorum potuit mens sanior esse,
C Infausta memorant turbatam luce quietem.
Pluribus inde motis lethalia signa trahebant
Quis moniti temunt lacrymis punire patrata,
Et dedignantur scelerum defflere piacul.
His etiam festis vitulam mactare ministris
Applicitis, dum cervici vibrata securis
Deligenda micat, peperit, sacra ponderis hujus
Immutata docens arcanis legibus, agnam
Quem mater renuens balantem agnoscere partum,
Legis dura sacris juga, mitibus æmula monstrat,
Ac trucibus proprio gladiis pellenda sacello.
Interior templi quæ respiciebat Eoum
Janua dote gravis, solido cooperta metallo,
Ponderis eximii, bis denis mota ministris
Quæ claudabatur vix impellentibus æra,
D Conatu summo patefacta, recluditur ultro,
Vectibus atque seris terri penetrantibus alæ
Dum munita foret mediæ sub tempore noctis.
Postque diem festum parvo volvente dierum
Curriculo, noctu, needum cedentibus umbris,

Per cœlum currus equitesque volare videntur ;
 Nubibus armatæ sese immiscere cohortes,
 Agminibus subitis circumdare in aere muros.
 Festo etiam dicto de quinquaginta diebus
 More sacerdotes solito caligine noctis
 Dum templum introeunt, strepitus sensere sonantes ;
 Mox etiam subito voces hausere profantes
 Terribili crepitu : « Migremus sedibus istis. »
 Festo post alio virides habitare tabernas
 Cum solitum genus hoc hominum, quidam ecce re-

[pente

Rusticus exclamat turbans in pace quietos :
 « Solis ab egressu vox, vox a limite solis,
 Vox a quadrifido ventorum turbinis ortu !
 Vox supra Solymam, vox supra mœnia templi ;
 Vox supra sponso, sponsasque, superque popellum. »
 Ante annum belli quartum qui nocte dieque
 Sédulus has omnes peragrat cum voce plateas,
 Omnia primates indigne infausta ferentes
 Corruptum juvenem multa vibice flagellant.
 Ille nihil pro se reddens, has edere voces
 Non cessat ; quem Romani vi numinis actum
 Cernentes, subigunt censori : attritus ab ipso
 Verbere crudeli, flagris sulcatur ad ossa ;
 Nec lacrymas fudit precibusque serena rogavit ;
 Quin voces ipsas per singula verbera promens,
 Adjungit : « Væ ! væ Solymæ ! » plangore misello.
 Hunc virtute sua mittens curare, furentem
 Illicet insequitur plebes scelerata furendo.
 Appliciti sacris capiunt nam famina libris
 Ortum gente sua, rex qui imperet orbi ;
 Quod dum despiciunt concessum credere Christo,
 Seque legunt fieri auctores tam regminis alti,
 Unde vocabantur veram comprehendere vitam,
 Inde ruunt dignæque petunt vestigia mortis.
 Ac dominos contra quorum munimine tuti
 Esse videbantur furis coguntur in enses,
 Et qui cœlestem Dominum impugnasse probantur
 Terrigenas dominos simul expugnare laborant.
 Unde modis variis, cœloque soloque petuntur,
 Sed signis prius ostensis quis saxea possent
 Deposito tandem mollescere corda rigore :
 Durior at saxis propere tradenda supremis
 Incorrecta molis dirorum mens fera mansit.
 Christi autem famuli Solymæ qui tempus in ipsum
 Restiterant moniti, a Domino responsa receptant
 Egressi mox urbe rea, Jordanis et undis
 Transmissis. castro secedunt Pella vocato.
 Eductis sevo mortis discrimine sanctis,
 Undique multa premunt sceleratam cladibus urbem
 Igne, fame, gladio, latronibus, obsidione :
 Omnia jam cujus pariter peritura videntur
 Inclyta cum templo quod et execrati fœda
 Polluerat, sacris olim prædicta prophetis.
 Patres cum genitis, uxores cumque maritis
 Dispereunt sine fine, mali discretio nulla,
 Parvis ac senibus, pueris miseratio nulla,
 Nulla senectuti : numerum superaverat oreus.

(152) Barabbam scilicet.

A Romanis siquidem turmis quassantibus urbem
 Non magis exterius quam grassatoribus intus
 Interimebantur, quibus urbs addicta labescit ;
 Nec manibus magis exterius quam pressa suorum,
 Qui victus usquam si quid residere reperit
 Actutum, insidiis properant raptare vel armis.
 Si quidquam reliqui locupletes forie videntur,
 Crimine transfugii conficto, morte premuntur,
 Increscitque malum simul ac temeraria turba
 Scrutantesque domos, abscondita farra capessunt,
 Custodesque necant, quasi reperire negatur.
 Inventos tamen excruciant quasi condita servant,
 Indiciumque cibi capiunt quia vivere cernunt,
 Quos, alimenta nisi tegerent, perisse retractant.
 Jam marcere famis quos extabescere visunt,
 Temnunt hos nūdo perituros ense ferire.
 B Multi secretis sese penetralibus abdunt
 Omnis cum proprio superantis pignore victus.
 Quidam etiam crudas gaudent absumere fruges :
 Ignibus abripiunt alii male tosta vorantes.
 Nec tamen hæc tuti bello interiore carentes,
 Mutua dum modicæ sibimet retinacula vitæ
 Usque adimunt patribus geniti, genitisque parentes ;
 Arrosus subito rapitur cibus ore paterno,
 Morsibus attrita gnatorum dentibus escæ.
 Sed neque prædones istos edisse latebat
 Indicio sumpto, mox ostia clausa videntes,
 Præcipientesque ruunt, revocantque a faucibus escas
 Verberibusque senes subigunt, matresque prehensas
 Passo crine trahunt, hærentes panis ofellæ :
 C Elidunt pueros, nulli miseratio fertur.
 Quos vero absumpsisse cibos sentire quibant
 Hos contra truciore via sævire juvabat :
 Namque verecundas obturant obice portas,
 Secessusque alvi sudibus terebrantur acutis,
 Ut panem miseris promant ciathumque farinæ.
 Dispereunt cives, superant prædonibus escæ ;
 Esuriensque miser saturo tortore necatus :
 Et merito positi summo in discrimine lethi
 Latrones tolerant qui delegere latronem (152).
 Ereptant aliqui frutices, herbasque legendo
 Occurrunt queis hostiles fugisse catenas
 Contigerat ; fomenta manu collecta revellunt,
 Nil adjurati reddunt pro munere summo :
 Id reputant miseros impune ut pergere mittant.
 D Inque fuga ne forte locus queat esse salutis,
 Inveniunt hostes nummos sub tegmine quosdam
 Deportare, aliquot aurum glutisseprehendunt
 Obtruncant igitur progressos mœnibus omnes
 Parcitur haud ulli, locus dum creditur auri.
 Ast ubi perflugis restat spes nulla salutis,
 Intra septa fames excrescens cuncta tenebat,
 Omnem devastans urbem, viventia sternens.
 Fusa jacent imis penetralibus abdita claustris
 Feminei sexus simul et puerilia membra,
 In mediisque fame seniorum absumpta plateis :
 At juvenes omnisque virum robustior ætas
 Ut simulacra viis pallentes omnibus errant :

Et quocunque loci gressum sibi pestis ademit
Clade ruunt, quorum sepelire cadavera morbus
Ac numerus prohibent. Quidam super antra se-
[pulcri

Emittunt animas, alios sepelire parantes.
Exspirant alii fantis [f., fantes] dum funera ducunt,
Nec tumultis alios dant, nec tumultantur ab ullo.
Nec de morte sonat plactus, nam vindicat omne
Jus sibi perniciēs : oculis quoque dempsit humorem.
Subdiderant urbem jam vasta silentia totam,
Atque loci faciem mortis contexerat umbra;
Sola viget gravior pœnis manus omnibus istis
Prædonum, post cuncta etiam spoliare sepulera
Qui licitum ducunt, gladiisque cadavera truncant;
Spirantes perimunt, solosque ferire recusant.
Semineces tensis periniquos poscere dextris,
Optantesque vident supremo fenore ferrum.
Fetoremque jam nequeunt tolerare nigrorum (153),
Communi mandant terræ dare corpora sumptu
(154) Vincere mox surgit morientum copia sumptum.
Corpora præcipitant muris, valli antra replentur.

Circumiens Titus, cernensque cadavere ductum
Circuitu appleri fossam, tabeque rigari
Humano terram, gemitus cum voce tendit
Ad cælum palmas, testem vocat astra regentem :
Non opus esse suum, multa non crimine in istis.
Omnia feralis rabies suadebat in escam :
Hæc etiam quorum multis animalibus esum
Vescendi removens libitum natura negavit,
Mandere eos, mores superans, fortuna coegit;
Nec loris tandem, cinglis, vel calceamentis
Abstineret; fores equidem velamine nudant;
Dentibus hi subigunt feni stramenta vetusti;
Ore terunt quidam vacui molimine ventris;
Sordida quisquiliis etiam spurgamina vendunt.
Insuper, horrendum dictu! reprobabile cunctis,
Admissum facinus credis, colubrisque ferisque,

A Infamis mulier partus ut membra vorant,
Viscera visceribus propriis et propria condens
His attrita malis tandem capitur scelerata .
Urbs, flammisque datur pœnis ultricibus acta.
Quique salutarem Dominum violare cruenta
Præsumpsere manu, Paschæ dum festa teruntur,
Carcere ceu quodam ultrici virtute coacti,
Regno omni, pereunt Paschæ dum festa coluntur.
Tricies illorum perhibent centena fuisse
Millia, quorum absumpta fame gladioque furente
Undecies centum miserorum millia tradunt.
Hinc grassatores alterna cæde necantur.
Electi juvenes currum stipare triumpho
Ducuntur patris et geniti, qui vindice cælo
Templores Patris et Geniti stravere profanos.
B Nec reperitur ad id tempus decus usque triumpho
Nobile, tum pater et gnatus simul urbe recepti
Sunt unoque triumphantis gestamine currus,
Christi ut vindictæ decus hoc ornetur honore.
Judæi, variis tum conditionibus acti,
Subduntur: reliqui multi servire metallis
Addicti, rictus alii saturare ferarum,
Nonnulli gladiatorum mucrone perire :
Venduntur plures, pueri imberbesque, vel omnes
Octavus decimus quos non exceperat annus.
Diversisque relegati regionibus orbis
Omnibus ostendunt populis quam magna pias
Pondera patrarint pariter meruisset ut omnis
Extingui populus, gens et tam magna perire;
Reliquiæ vendi, mundi per climata spargi.
Angelico denique carens tutamine templum
Polluitur, qualitur, vastatur et igne crematur.
Sermo Dei super hoc dictus completur et omnis
Divino Dominus Jesus quem fame prompsit,
C Dum sceleris merito perituram plangeret urbem :
Ecclesia Christi clare rutilante, tenebræ
Tolluntur templique vetus depellitur umbra.

CAPUT II.

De restauratione templi cassata.

Defuga quod Christi Julianus apostata priscam
Restitui indigenis longo post tempore mandat
In speciem, solito Judæis more colendum.
Appropierant illi cunctis regionibus acti,
Ceū ductarentur divo præcone vocati,
Conveniunt, temploque locum cœpere parando.
Sumptus eis vires privatus, publicus ausum,
Accumulat, geritur properandi instantia cœpti.
Insulare igitur nostros, ceū tempora regni
Reddita sustulerint; vultu terrere minaci,
Promere sævitiam, tumidum ostentare furorem,
Cunctaque cum fastu in nostros agitare superbo.
Jam fundaminibus patefactis terra subibat,
Sponte replens fossas, et erant tandem omnia præsto,
Saxa, bases, gypsum, calces, cæmenta, columæ;
Nil deerat, jacerent nova fundamenta, vetustis
Quin deturbatis, opus ut lux nata referret,
Præseule tunc Solymæ licet obnante Cyrillo.

(154) Id est mortuorum; niger enim a νεκρός.

Qui Danielis, homo ut prudens, oracula rimans,
Verborumque memor Domini, non id potis esse
Testatur lapidi ut lapis hic aptetur ab ipsis.
Utque probaretur res, expectatio facta,
Nox operis spatium captandi sola trahebat,
En subito exoritur motæ concussio terræ.
Jactantur procul hinc lapides, fundamina late
Sparguntur rapidoque ruunt sita mœnia lapsu :
Dissiliunt cæmenta, volanteque per aera calces.
Porticibus patulis recubabat multa fabrorum
Turba profanorum, sua condere sana parantum,
Parjetibus lapsis quos attrivere ruinæ.
At reliqui mortem qui se effugisse putabant,
Quæsitum properant, orta jam luce, preemptos.
D Interius latitans secreta domuncula quædam
Instrumenta operi servabat commoda sumpto.
Ex hac progrediens globus igneus, atque plateam
Percurrens, quæsitores absorbet adustus

(154) Cod. Mazarinus hunc versum omittit.

Iudæos quos esse palam sors ultima fecit.
 Hoc iterum repetens, iterumque hoc, atque fre
 [quenter
 Per totam globus ille diem ferventius urget,
 Audacis populi temeraria cœpta coercens.
 Ingenti demum perhibent, formidine vecti,
 Inviti Christum verum, Dominumque, Deumque.
 Et ne forte dato tractent hæc edita casu,
 Stemma crucis cœlo radians rutilante renidet.

A Exuviis infidorum quoque nocte sequenti
 Crux expressa patet, miro inculcata nigello,
 Perfidus enisu probet ut non posse repelli.
 Tandem horum fultrixque manus sic territa cedit,
 Dignius ipsa tuens antiquis ritibus isti
 Signa crucis, Christique novum rutilare triumphum
 Urbe salutifera, lumen quæ gentilis off-ri,
 Inde nitore jugi mundi per regna coruscans.

CAPUT III.

De abductione et relatione sanctæ crucis.

Quamvis huc quondam, secleris cogente reatu
 Persarum ductor, dum circumquaque jacentes
 Proterit ense plagas, crudele induxerit agmen,
 Templi solo sternens, loca cadibus alma profanans:
 Ornamenta ferens cum quis vexilla beatæ
 Prædatus crucis, abducit, rutiloque metalli
 Luce throno sociat. Mentitus jura Tonantis
 Sceptra indigna parat, modico deus æthere visus.
 Strenuus at princeps Romani militis, usus
 Vi belli, sultusque Dei tutamine veri,
 Agmina semiviri frangit, penetralia rumpit,
 Inclusum ære deum mortalem cæde recludit.
 Addictos subigit cuneos ac diva reducit

B Signa, dato cujus gaudet virtute tropæo,
 Et Solymam revehit. Cœlis divina patrantur.
 Prisca novis reparata nitent miracula votis
 Mortuus ad vitam vite per ligna recurrit.
 Quattuor assiliunt, longo languore soluti,
 Purgati numero leprosi corpora pleno
 Munda notant, ter quinque vident magnalia cœli:
 Dæmones expulsi numerosa habitacula linquunt
 Pluribus et plures morbi fugere relictis,
 Romulidum exsultat ductor largasque profundit
 Pronus opes, fabricis reparans sacraria dignis,
 Exhortansque patres, decernit agenda quotannis
 Festa crucis, celebresque dein veneramur horas.

CAPUT IV.

De tabella imaginis Christi.

Gens inimica tamen cæcis garrire susurris
 Haudquaquam in devictorem superata quiescit.
 Quos delictum oris sternitque superbia cordis,
 Quomodo dum nequeunt Christo, sibi spicula figunt,
 Ac vetus ostentant odium æternumque furorem:
 Quis licet iudiciis atrî sævire veneni
 Æmulus in viso semper novus hostis honore
 Flammatur, quærit quamam furere arte sinatur.
 Tabescit decore Ecclesiæ livetque nitore,
 Sic horum quidam tabulam effigiata gerentem
 Ora Redemptoris, digna splendere nitela
 Mœnibus aspiciens aulae, diro uritur igne,
 Nigra venena coquens, properansque furore silenti
 Glam nocte armatus petit illita schemata telo:

C Parjete devrens titulum, quem vestis operum
 Tegmine ferre domum præsumit et urere tractat.
 Lumine at applicito, madidum se sanguine ceruens,
 Stigmate diffuso, præ quo terebrata tabella
 Furta pavens abicit, vitat latebrisque recondit;
 Territus ostento fugitat, tractare nec audet.
 Mane Dei populus subiens penetralia cernit
 Ædis abesse decus, vestigiaque acta cruore
 Deprendens sequitur, furisque mapolia nactus
 Intima sollicite tugurii scrutatur opaci:
 Cella monile refert, caute discussa negantis.
 Grassatore fero saxorum nube petitis
 Redditur ecclesiæ celebris titulatio famæ.

CAPUT V.

De parvulis ab Herode necatis.

Ephrata carpophores, tellus uberrima, salve,
 Salve, fertilitas cujus Deus, inclyta Bethlem,
 Laude tua dignare rudem, præconibus impar
 Non modo qui magnis, puero quin cernor iniquus.
 Sophronio nec adhuc pollenti strage Serapis,
 In te rege poli nato, terrestria regna
 Terrentur, celebri cœlestia luce coruscant,
 Cœlicolæ gaudent, hostilia regna pavesunt.
 Cœli pace piis missa, fera corda tremiscunt,
 Et pacem turbare parant non pacis amici.
 Herodes illum succedere posse veretur,
 Qui cunctis prior est populis et regibus orbis,
 Omnia perpetuo disponens culmina nutu.
 Cuppertoque tibi magno qui rex siet arto,

D Perdere sceptra timens, cœli ardet perdere regem;
 Æquævosque necat, ratus hunc simul arte ne-
 [candum,

In te jam nullo cunis infante relicto.
 Attamen ante venit nisus sapientia summa
 Hostemque afficiens, alter dum volvitur annus,
 Ulcere pestifero, meritis cruciamine digno
 Exstinguit, sumptæque patrat mysteria carnis
 Ante statum mundi quæ præfiniverat olim.
 Istorum sed quis numerum censere valebit,
 Quorum tunc maduit Bethlemitica terra cruore,
 Funere nascentis complecti qui munia regis,
 Libantes Christo tenere primordia vitæ.
 Ipsius haud verbis facti sed sanguine testes,

Quos amiserunt lugentia pectora matrum
Ac susceperunt lætantia regna polorum

A Et qui non norant animas cui morte dicarent,
Hunc modo perpetui cernunt Agnumque sequuntur.

CAPUT VI.

De sancto Georgio monacho.

Asseritur monachus hac urbe Georgius ortus,
Tramite se mire cohibens abstemius arcto,
Corduba quem Solymis egressum ad dogmata
[sumpsit;

Nobilibusque auctum sociis terrena prementem
Atque diu optatum vidit captare triumphum.

CAPUT VII.

De sancto Hieronymo.

Hæc tellure pios constat splendere plures
Sanctorum, voluit terras quas sanctus adire,
Huc se Hieronymus mansurum contulit almus.
Eusebio patre, Stridonis qui mœnibus ortus,
Dalmaticæque et Pannoniæ qua finis utrique,
Romulea Christi vestem suscepit in urbe :
Grammatibus doctus Græcis hic atque Latinis.
Inde sequens monachi cultum normamque probati
Presbyter effectus, laudatur præsule dignus.
Mox illi insidiæ quo pro livore parantur
Maxime multorum solitus quod pingere culpas
Scribendo, scelerum ac vitiorum pandere furtâ.
At vitans in se furias incendere, cedit;
Sicque domum linquens, cognatos atque parentes,
Egressus Roma, Solymam dum pergit ad urbem,
Luce carere nequit cultæ sale bibliothecæ,
Rhetorico vigil hanc nimioque ardore volutans,
Tullius hinc placet, assidua quem mente retractat.
Illecebris mensæ captus dum luditur hujus
Peste salutifera febriumque invaditur æstu.
Concutitur torpente gelu, rabido uritur igne,
Cum subito raptus, perducitur ante tribunal
Judicis, immenso radians ubi lumine fulgor
Astantumque nitore prostrati demperat æsum,
Vimque oculis aciem superæ sustollere sedi,
Christicolam memorat, rogatus conditionem.
Mentiris, quæstor ait : « Ciceronis alumnus,
Non Christi es, cor ubi tuus et thesaurus habetur. »
Deficit his memorique magis consumitur actu
Quam rigido cædi fuerat quo verbera jussus.
Inter flagra tamen, « Domine, miserere, serebat. »
Hæc ubi vox tristi tantum plangore crepabat,
Tandem assistentes genibus se adolvere summi
Censoris, veniam orantes juvenilibus annis,
Digna pati edentes post si pagana requiret.
Concessum jurat, jurareque summa paratus
Mittitur atque sub hac sibi conditione reversus.
Perfusus lacrymis oculis, mirante tumultu,
Evigilans aperit, somnum si dicere fas est.
Verbere quo tritus duos sensisse dolores
Testatur, passus, s. apulis quoque l'vor inustis.

Hinc tanto divina legit pietatis amore,
Quanto non studio mortalia legerat ante.
His refici fervens, subiit Byzantia tecta
Gregorii Nazanzeni, tunc dogmate clara,
Cui se ceu docilis supplex submittit alumnus :
Scripturæque sacræ dapibus satiatus ab ipso,

Hinc Syriam lætus desertaque rura petivit,
Simplicis evectus pennis ad celsa columbæ]
B Mollibus, elongans sequitur loca sole perusta,
Ni summis solum monachis, frustrata colonis.
Quattuor hac annis vasta regione pegactis,
Ut prudens animal, Christi ad præsepe cucurrit,
Et se mansurum Domini ad cunabula legit.
Illic orans, meditans, precibus studiisque vacabat,
Jejunansque diem noctis ducebat ad ortum.
Licet hac multi fama ductantur ad ipsum
Indolis egregiæ juvenes, sanctique sodales;
Jamque adventantum comitumque frequentia cellam
Hospitibusque locum capiendis edere cogit.
Discipuli casti nam religionis amore
Hunc adeunt Patrem, jussis servire parati;
Cujus dilectam sibimet sapientia sedem
Struxerat in laribus, ceu Bibliotheca revelat
C Quam summo excoluit studio magnoque labore :
Expediet quis enim quonam molimine linguam
Hebraicam didicit, Chaldaëque verba prehendit ;
Nisibus hæc quantis vel quo sudore paravit :
Quantaque sustinuit quoties desperat et audet,
Postquam cessarat, reducem renovare palæstram :
Corporis ut domuit motus, incendia fugit ;
Ut levis ætatis juveniles vicerit æstus,
Armatusque fide, fidensque juvamine Christi,
Hebrææ canonem Scripturæ vertere nostrum
Nisus in eloquium, quo vina recentia prelo
Mox educta suo, proprium servare saporem
Jam sine labe quæant, perpurgæ tradita testæ.
Luce prophetali Romana volumina lustrat
Commentatus et hæc dictis, fere cuncta resolvit.

D Præterea multis procedit opuscula multa,
Exhortans solusque pios reprobandisque malignos ;
Abdita discutiens, sanctorum gesta retexens :
Historiæ Chronicorum scriptorum nomina pandens :
Catholicos armans, debellans falsa sequentes.
Sex datus his studiis et quinquaginta per annos,
Consevit rationis humo sacra semina verbi.
Jamque fatigato marcent dum corpore vires,
Spiritus invictæ diffundit robore menti ;
Utque monasterii valeat disponere jura,
Funiculo trabe suspensio diffessa succedit
Sollicitus senior stratis attollere membra.
Tandem accepta Deo linquens retinacula carnis
Septembri octavo, post nonaginta, cupitatu
Obtinuit requiem, finem fructumque laboris.

Inde petens cœlos, petiit qua lux mera terras; A Inde bonus servus celsus conscendit ad alta.
Quaque pius Dominus humilis descendit ad ima,

CAPUT VIII.

De sancta Paula (155).

Hieronymi certus Paulæ Eustochiove tenetur
Scriptorum haudquaquam numerus, nam plurima
[constan

Isius. Hic Paulæ vitam depromit et actus.
Nobilis hæc genere, sed nobilior probitate;
Divite clara penu, sed egens præclarior ultro.
Posthabuit Romam Bethlem, laquearia gemmis
Fulgida dejecti mutavit cespitè tecti.
Quam genere pater sumens Agamemnone magno
Progeniem, stravit longo qui Pergama bello,
Stemmata Scipiadum ducens ab origine mater:
Toxotio conjuncta viro, qui sanguis Iuli,
Fœdere connubii quino quem pignore compsit.
Hunc ita defunctum dolet, ut prope facta sequatur
Liberâ, sed pacto vincisque exempta jugalis,
Hic se servitio Christi devinxit, ut ipsa
Funera carnalis reputes optasse mariti.
Dumque expendit opes, adimens patrimonîa gnatis,
Quos tamen attollit, locupletans munere divo,
Pauperibus tota succurrere dum studet urbe,
Pontifices celsos meruit spectare ministrans,
Urbis ab Antiochi Paulinum nomine dictæ,
Sanctum et Epiphanium Salaminæ, hoc hospite
[digna,

Jussio quos Romam tunc imperialis adegit.
Quorum accensa plis animum virtutibus ardens,
Visere vult eremum, meditari linqere Romam.
Jam genitos, famulos possessaque mente revellens,
Cogitat omnimodis mundi se absolvere vincis.
Frigora post tandem, dum fit mare navibus aptum,
Præsulibus proprias sedes repetentibus, almo
Prosequitur voto, charis cum fratre propinquis
Insuper ad portum gnatis comitantibus ipsam,
Qui pietate piam certantes vincere matrem,
Quos superat pietate Dei famulamque probando
Se Christi, nescit carnalia fenora ventris.
Carbasa complerant venti puppinque ferebat
Impetus alarum, pernicis rectio lintris,
Parvus Toxotius, palmas in littore tendens,
Fletibus et Rutina madens retinere laborant
Viscera temnentem terrena, superna petentem

Culmina, lege Dei naturæ jura negantem.
His sed opes linquens oneris jam libera pergit
Eustochio contenta sua, quæ conscia tanti
Et comes inceperit, votis hærentia cœlo
Exspoliata solo permulcet pectora matris.
Interea cursu celeri ratis æquora findens
Appulit exsilium Domitilla ubi Flavia passa
Cujus martyrii cellas venerata legebat.
Lætâ salum segnis properantia cuncta videntur,
B Adriacisque undis, inter Scyllam atque Charybdim,
Se credens subit ut per mitia stagna Methonem.
Hic resovens pelago tabentia membra relicto;
Moxque inter Maleam volitans interque Cytheram
Cycladas et crebris sulcat treta consita terris.
Postque Rhodum et Lyciam Cypri divertit in oras.
Sanctus Epiphanius genibus se forte petentem
Hanc cernens, Christi ut membrum sublimè rece-
[ptat;

Lustratisque monasteriis solatia præstans,
Illa brevi spatio spectatur ab urbe Seleuci.
Antiochi scandens et ab hac ita mœnia visit.
Hic quoque Paulini medicum dilectio sancta
Detinet hanc: hyemis, fidei fervore calente,
Sed medio non mittit iter, quin pergit asello,
C Dura sedens, lenis quam olim lectica vehebat.
Transgreditur Syriæ Cœles, Phœnicis et arva
Tum Beritho, veterique means Sidone relicta,
Elizæ turrim, quæ littore parva Sareptæ
Permanet, ingreditur, Dominum virtutis adorans
Hospitis hic viduæ, per quem de morte levatur
Cœlicolæ vatis precibus dudum unica proles.
Perque Tyri gradiens Pauli doctoris arenas
Defixis sacras genibus, perducitur Acho [Acco],
Nomine mutato quam nunc Ptolemaida dicunt.
Sanguine Josizæ sic permadefacta Mageddo
Rura, Palestinos gaudens pertransit in agros,
Urbis Dor quondam celebris mirata ruinas,
Quæ post Stratonis renitet cognomine turris.
D Hanc prior Herodes Augusti Cæsaris auget
Culmine, Cæsaream Romano a principe dictam.

CAPUT IX.

De sancto Cornelio centurione.

In qua sollicitè scrutans loca Paula sacra
Repperit ecclesiam Christi, Cornelius olim
Ædem quam coluit privato jure manendi,
Luce Dei dignus necdum baptismate lotus,
Cœlitè teste, preces cujus referuntur ad aures
Ascendisse Dei, miseratio grata subisse
Ante thronum Domini, sublectæ præstita plebi.
At patet acceptor judex non esse supernus
Personarum inter nihil atque salute direptum

Hebraicam nostramve fidem pietate nitentem,
Gentibus et cunctis reserari limina cœli,
Vimque pati donoque Dei violenter adiri.
Nulla dabantur huic miracula, semina vitæ
Nulla serebantur terrenæ aspergine linguæ;
Aspirante tamen Christo, cui corda beare
Jus manet, orat ait dignus habeatur ut astris;
Accersit monitus doctorem, dogmata quærit,
Sacro fonte carens, jam purificatus haberi

(155) Vide S. Hieronymi epistolam 108, ad Eustochium.

Panditur, accipiens superi charismata doni;
Spiritus hunc implens nam dignum munere monstrat.
Cui sumptum ire parum vitæ se munera solum;
At vocat affines, claros invitat amicos
Participesque sui plures studet addere doni,
Officii præbens præsentia clara futuri
Atque vicem, nec adhuc doctus, doctoris adoptans.
Sicque capit Petro sanctum tribuente lavacrum,
Ordine mutato, post pignora Flaminis almi;

A Dumque piis plebem monitis hortansque docensque
Multiplicare parat, de centurione sacerdos
Efficitur, renitetque datus hac præsul in urbe,
Qua perplura sagax animarum augmenta gerendo
Prænituit, mactusque lucris ita sine quievit,
Fenora commissæ referens non parva catervæ;
Unde sui sumens quoque præmia digna laboris
Cælestem proceres inter sortitur honorem.

CAPUT X.

De sancto Philippo diacono.

Ædículas isthic perlustrat Paula Philippi
Levitæ, ex septem qui munia clara sacrorum
Cum Stephano cœpere, aris, qua lege minister
Editus, æterni non cessat semina verbi
Spargere per populos, et oves ad ovile vocare :
Plurima signa gerens, virtutum luce coruscans,
Dæmonas expellens, paralytica corpora curans,
Restituens gressum claudis ac lumina cæcis.
Ille Samaritum fidei fundamina firmans
Instruxit, monuit, Simonisque venena fugavit.
Angelico ductu properans, hinc pergit ad austrum,
Æthiopemque tuens eunuchum sacra legentem,
Divino monitu carpento jungitur, atque
Sollicito studio sociatur apertio legis.
Dum veteres sitiuntur aquæ, fons panditur ortus

Esse novus poto quo pectora sicca rigantur ;
Mutavitque atram, tinctus baptismate, pellem
Illic niger eunuchus, gentilia corda figurans.
Bethsoros est vicus Solymis qua pergitur Hebræis,
B In quo fons cujus sacrantibus elutus undis
Candida præclaræ meruit consortia vitæ.
Spiritus abripiens alias transferre Philippum
Destinat, Azotii reliquisque, ubi verba salutis
Disserit allegans urbem dum transit ad istam
Ædificans in qua mentes requievit, et ejus
Tres iuxta genitæ, cum virginitatis honore
Sortitæ tumulos; Ephesina quarta renidet :
Spiritus ipse prophetiæ quas munere sanctus
Implens, illecebris diri servavit ab anguis
Æthereisque choris cæli super astra jugavit.

CAPUT XI.

De sancto Procopio.

Urbem hanc Procopius legitur decorasse triumpho,
Scythopoli prius ornata verbo atque vigore;
Nocte dieque Dei qui stat dum cultibus almis,
Viscera conciciens raro recreata paratu,
Corda saginabat dapibus replendo supernis.
Insuper internos interna externaque bella

Adverso vibrans hostes superabat abactos.
Huc quoque directus prima ad responsa fidelis,
Fortis, et inventus sapiens, constansque probatus;
Iratoque probis Fabiano iudice dictis,
Mucronem excipiens certamina sine venustat.

CAPUT XII.

De Priscō, Malcho et Alexandro.

Præterea celebres hic consummasse triumphos
Athletæ fortes pretiosa morte leguntur.
Quorum tres valida juvenes virtute nitentes,
Priscus, Malchus, Alexander, simul urbe sub ista
Degentes quodam vitæ ruralis agello,
Intenti studiis, dum tempore Valeriani
Isti comperiunt fidei crebrescere pugnas,
Divinæ accensi pariter virtutis amore,
Turpis segnitæ sese cœpere notare :
Quod cum cælestes caperentur in Urbe coronæ,
Ipsi non caperent, irent, peterent r perentque,

Ignavam sed humi gererent torpore quietem :
Regna Deus mandet cum vi rapienda superna.
Arma quibus nacti verbis, gradiuntur in Urbem
Approperant bellis, et adorto iudice crudum
Incusant rigide quod sanguine sæviat almo.
Actutum monitis quam digna profata rependens :
« Subjicitote feris, inquit; quibus haud placet istud
Profluat ut nostro sanguis mucrone piorum; »
Rictibus horribilis mox allegantur edendi
Abrahæque sinu correpti ex ore ferarum
D Perpetuas prompta lucrantur morte coronas.

CAPUT XIII.

De sancto Marino.

Quidam erat hic epibus pollens et honore, Marinus
Nominis, militiæ splendens insignibus, atque
Promeritis elarus, Solymorum e civibus unus
Militiæ dum luce gradus hunc debitis ordo
Quondam adit, invidiæ stimulus petit ecce sodalem
Exclamatque gradum hunc non posse subire Marinum

Invisa Christi qui religione prematur.
Quæsitum verumne sit a quæstore Marinus
Illico Christicolam viva se voce fatetur,
Christi se vere famulari legibus edens,
Conceduntur ei res quæ deliberet horæ :
Dis libare velit, perimine vocamine Christi.

Protinus egressum Teotignus episcopus armans,
Ducit in ecclesiam, fidei sermonibus auct,
Tandemque attollens, altaris ad intima transfert :
Quo præcinctus erat gladium proponit, et offert
Inde Evangelium, rogians quid mallet eorum.
Cumque manum prompte divina ad jura tulisset,
Præsul ait : Quod cœpisti jam perforce, fili :
Vitam contemnens fragilem, sperato manentem ;
Pergito confidens, oblatam prende coronam,

A Qua redimire pium Dominus caput engit altus ;
Regrediens sævum repetit præcone tribunal
Invitante, dato sibi tempore, adesse, recurrens
Nec patitur scitante moras ut præside reddat ;
Verba sed expromens certo se robore fixum,
Non rogatus, ait confirmatum esse paterna
Lege, Dei potius hominis quam jussa timenda.
Sic plecti jugulo tali pro fame jussus,
Majoris super astra gradum mox sumit honoris.

CAPUT XIV.

De sancto Asterio.

Asterius quidam præsens erat, urbis alumnus
Romæ, patricius natus, splendore senator,
Ornatus meritis, opibus feliciter utens,
Nobilitate vigens, regali stemmate pollens,
At super hæc fidei Christi præcelsum amore.
Is prætaxati dum martyris astat agoni,
Excipit et cæsum gladio, attollitque verenter
Subjectis humeris, substrata et veste, cadaver
Testis et exsequiis quem dat, mox capiat honorem.
Traditur hic multis aliis quoque fulgidus actis,
E quibus id per eum tradunt memorabile gestum.
Paneadam quam Phœnices antiquitus urbem
Dicunt, Cæsaream nostri dixere Philippi ;
Panius hanc prope mons, cujus radicibus ortus
Jordanis gemino asseritur procedere fonte :
Moris erat mactaretur quo victima certo
Solemnique die fatuus a gentibus illic
Demonicæ, fuco quæ fraudis adempta dolosæ,
Vanescent, oculis nusquam parere solebat,
Famaque suadebat præsentibus, hostia celsi

Quod mirabiliter peteret penetralia cœlli
Contigit Asterium, quondam deceptio talis
B Dum geritur, casu præsentem astare profanis
Præstringique videns stupidas phantasmate mentes,
Erroresque dolens hominum, miseratus et orans
Ingemit, atque oculos cœlis palmasque repandens,
Invocat interno Dominum clamore potentem,
Integraque fide poscit, lacrymisque profusis
Flagitat, antiqui fallaces arguat artes
Serpentis, miseris removens mortalibus hujus
Præstigiis nebulas, arcanaque monstra revelans.
Hæc rogitante piis precibus cum fleibus almo,
Ecce superferri subito depromitur anguis,
Victima divinis sublata putata rapinis
Reddita, cunctorum fluvii conspectibus imo.
Sic fidei prece Christicolæ resoluta fatiscit
Ætatum falsi tantarum machina ludi,
Ut non hisce locis reparari quiverit error
Amplius, hic clari patefacto lumine veri.

CAPUT XV.

De statua Salvatoris

Paneadæ civis mulier deprenditur hujus,
Fimbria quam Domini contacta crure levavit.
Ædis pro foribus, cujus basis ærea, fixa
Constiterat muliebris habens segmenta figuræ
Femina, ceu palmas tendens genibusque voluta.
Altera salvificis statuam basis ære gerebat
Compta stola, dextram quasi pergeret (pro porrigere)
(ret) auxiliando.
Hanc secus erumpens humi innascier herba

C Crescere ac erasæ consueta lacinia vestis,
Quæ mox frondentis tetigisset vertice coni,
Pellendos robur morbos capiebat ad omnes,
Nil virtutis habens sacra nisi tacta lacerna.
Perfidus hanc cornu taurus qui obsistere ruptis
Irruerat domino loris, petit, impete vertit,
Fignentique furens proprii simulacra reponit,
Cœlitus affulso teritur quod fulmine truncum
Atque notat jugulo divini vindicis ictum.

CAPUT XVI.

De sancto Pamphilo.

Floruit hic clarus venerando Pamphilus actu
Martyr, presbyterum dignum quem laude sacravit
Agapius præsul, hujus largissimus urbis
Erga inopes, et eis devinctus amore paterno ;
Inque gubernando Ecclesiam solertia cujus
Pervigil experta est, multoque labore probata.
Illic in episcopii Theotignum jura secutus
Fulsit, id officii quam laudabiliter explens.
Pamphilus excalpsit quæ sacra volumina martyr
Hieronymo Crœsi gazis potiora feruntur

D Signa manus recolens, vestigia sanguinis edens
Articulis sanctus propriis quæ martyr ararat,
Qui plenus fidei, divini plenus amoris
Regna triumphavit feralia Maximiani.
Eusebius fastos cujus edere libris
Quis quantus fuerit studuit, simul unde oriundus
A puero veram doctrinam, prælia, palmas,
Quantaque pertulerit, quos desudariæ gones,
Ut quoque percepit hoc dignus honore coronam

CAPUT XVII.

De Eusebio scriptore.

Martyr hic adiutor sacrorum in luce librorum
 Hic nitet Eusebio, Scripturæ quem vocat ipse
 Hieronymus clavem, testamentique perennis
 Custodem, memorans quamplurima quæque revol-
 [vat

A Ex infinitis fere, sed præclara feruntur
 Historia Ecclesiæ, Canones Evangeliorum,
 Omnimodis Chronicon, gestis clarissima, cujus
 Doctrina atque fides operum probitate renidet.

CAPUT XVIII.

De Theophilo, Acacio et Gelasio. — Reliqua itineris Paulæ.

Theophilus præsul hic lumine claruit almo,
 Dogmate purificans errantes Pascha colendi.
 Ilac etiam renitens antistes Acacius urbe,
 Expositis fidei Salomonis dogmata lustrat :
 Præterea multa Ecclesiam quoque luce venustat.
 Qui pro Liberio Felicem sede coronat
 Gelasius, post Euzonium sale fertur honesto
 Hic viguisset sacer parca sed condere dextra.

Postquam Cæsareæ lustrasse sacraria gaudet
 Paula, per Antipatri dictum de nomine castrum
 Semirutum gradiens, Lyddam, Diospolis ore
 Quæ fertur Graio, non segnis ire sategit.
 Dorcadis Aeneæque salus hanc fulgida comit.
 Haud procul hinc Arimathiam vicum intrat Ioseph,
 Cælorum Dominum digni condere sepulcro.
 Inde sacerdotum Niobem [Nobem] succedit in urbem
 Post occisorum tumultum tristi omine dictam (156).
 Hinc Joppem portum penetrat fugientis Ionæ;
 Unde viam repetens celeris divertit in Emmaus.
 Quæ nunc Nicopolis, Dominus qua fragnine panis
 Agnitus est illis quorum dilectio vera
 Factis enituit, quorum irradiata probantur
 Lumina, dum gestis cælestia iussa decorant
 Et noscunt opera quod non agnoscere possunt
 Auditum, reteguntque simul non esse beandos
 Quoslibet ore modo, si non bona facta sequantur.
 Hic quo fonte pedes visus lavisse Redemptor
 Apparens cum discipulis, numeroque luuntur
 Morborum hoc pestes variorum animalia linquant,
 Inclytus hinc Cleophas, cujus sacrata nitescit
 Hospite digna domus Domino, jugulatur in ipsa,
 Judæos Christi passus pro laude furentes;
 Quaque etiam cultus celebri pietate sepultus
 Quem terris Dominum propria susceperat æde,
 Clara poli super astra colit sibi domata dantem.

Nicopoli egrediens Bethoron conscendit utramque
 Paula, urbes regis Salomonis honore locatas,
 Sed dudum vario bellorum turbine versas :
 A dextris Gabaona tuens, qua figere solem
 Cum socia valuit fretus cognomine Jesus.
 Substitit in Gabaa, meminitque libidine cæsos
 Sexcentosque reservatos in origine Pauli.
 Hinc urbem misto trinoque vocamine dictam
 Ingreditur Jerusalem, sub parte sinistra
 Mausoleum Helenæ dominæ mirata celebre
 Adiabenorum, Solymos quo tempore pavit,
 Insistente famis frumento, rure Canopi.
 Hospitio Paulæ prætoria celsa feruntur,

(1.6) | Reg. xii.

Parva sed admittit vitantem culmina cella.
 Tunc loca cuncta piis Christi signata triumphis
 Circumiens, magno fidei veneratur amore.

Prostrata ante crucem Dominum ut tueatur adorat
 Pendentem, mandi quoque crimina morte plantem;
 Osculaque affligit lapidi, complexa sepulcrum,

B Angelus amoto reserat quo gaudia vitæ,
 Allambitque locum, lacrymarum flumine fuso,
 De Domini membris monumenti iure sacratum
 Hinc tandem egrediens Sion ascendit in arcem
 Montibus in sanctis, cujus fundamina pollent
 Portæ et castra Deo charæ super omnia Jacob.

Non ille flammis quales uruntur ab hostis,
 At quibus intratur regni cælestis in aulam.

Non siccis spectans oculis aspergine Christi
 Sanguinis infectam vincti cæsique columnam,

Quæ certe assidue moderamina larga salutis
 Fert fidis valida applicitis dans robora vinculis

Pellere diversas medico solamine pestes,
 Porticus ecclesiæ qua sustentata levatur ;

Panditur inde locus Paulæ, quo Spiritus almus
 Centum bis denosque super descenderat agnos

C Hic quoque pauperibus Christi pia dona ministrans
 Competit optatam longo spiramine Bethlem ;
 Atque specum ingrediens divinum Virginis alvus
 Qua posuit partum, præsepe, animalia Christi

Quo Domini agnovere sui, se cernere visu
 Testatur fidei stratis puerilia pannis

Membra jacere Dei, stabulo deposta sub arcto :
 Sedulus intactæ matri nutritius aptum

Præbet ut obsequium ; venientes tempore noctis
 Pastores, stellamque, Magos pia munera dantes ;

Lactentes cæsos, Herodem cæde furentem ;
 Ut petit Ægyptum Joseph comitante Maria.

Sicque domum panis lacrymis venerata profusis
 Fonte pio Regis cunabula sacra salutat,

D Haud procul inde petit turrim gregis omine claro
 Quæ Jacob paverat oves, sibi vocis honorem

Angelicæ hauserunt pastores, Gloria, summo
 Qua cantata Deo mortalibus atque benignis

Pax legata, choro laudes reboante superno.
 Quem prope dum pascuntur oves, en velleris agn.

Detegitur puri, cælesti et rore repleti,
 Sanguine qui dignus dissolvere crimina mundi

Et vastatorem propria depellere plebe.
 Indo via veteri Gazam petit impigra Paula,

Persica thesaurum quam promere lingua resigat
 In qua Silvanus rabiem Diocletiani

Hujus cum sociis evicit episcopus urbis,
Quando in Fanensi [Fennensi] capitis caesura me-

[tallo]

Quadraginta simul cœlorum ad gaudia misit.
Mox hinc ad dextram Bethsur transiit, et Eschol,
Unde botrum portant geruli præsagia Christi
Gestantem, ligno appensus qui dulcia fudit
Vina suis, terramque dedit dulcore fluentem.
Hinc Saræ cellam petit et vestigia querens
Abrahæ, spectare diem per lumina cordis
Qua meruit Christi, Domino lætatus in ipso.
Scandit ab hinc surgens Hebron quæ Chariatarbe
Quatuor a tumultis magnorum dicta virorum:
Abrahæ, atque Isaac, Jacob, primique parentis,
Jungitur his Caleb, quartusque putatus in illis.
Dimittit Chariatsepher, cui littera nomen
Præstitit, admirans superas atque inferiores
Undas, Othoniel ruris quas arida tempens
Accepit, quibus irriguos ditaret agellos (157).
Inde Caphar Baruchæ teritur *benedictio villæ*,
Sidereo Abraham Domino comes usquequo venit.
Miratur campos Sodomæ Paula atque Gomorrhæ
Cœlesti, meritis agitantibus, igne perustos.
Aspicit Engaddi vineta, opobalsama sudant
Quis virgulta locis, aliis indebita terris.
Contemplansque Segor, Zoaram quam voce Syro-

[ruin]

Dicunt, speluncæ meminit Lot sicque sodales,
In lacrymas conversa, monet quam vina cavenda
Sint, dominata viro nequeunt quem vincere cives.
Hincque notho a calido rediens ubi sponsa cubantem
Invenit sponsum, Thecūm pertransit, ovantem
Suspiciens montem de quo Salvator ad altum
Conscendit Patris solum quo sæcla gubernat.
Hoc dudum ruffam mos monte flagrare juvenem
Exstiterat, ejus populi cinis atra piabat,
In quem migrantes cherubim, fastigia templi
Linquunt, ecclesiæ fundamina firma locantes,
Qua Jacobi memorant sacrata recondita membra,
Ipse quod ediderat templo veneranda piorum
Zachariæ condens Symeonis et ossa sub ipso.
Hinc quoque Pelagiam quondam contaminate mersam,
Pondere deposito carnis, cœli alta petisse
Fama canit, ejus memoratu et laudibus actus
Condigni felix imitatu finis habetur.
Perspicit hospitium Marthæ Paula atque Mariæ
Bethphagæque sacerdotum ditione retentam,
Atque locum Domini petulans quo frena recepit
Gentilis pullus, celebri qui comptus honore
Vestis apostolicæ dat mollia terga se.lenti.
Tramite sic recto Jericha descendit et ejus
Ex Evangelio meminit, quem sæva latronum
Spicula seminecem dederat, temptumque severa
Mente sacerdotum, jumentū terga coaptans,
Ecclesiæ stabulo clemens dat Samaritanus.
Arboris et Zachæi, vitæ qui noxia calcaus,
Præcelsum celsa Dominum videt arce meantem.
Cæcorum jam Paula tuens loca, lumina quorum

(157) Judic. 1.

A A Domino reparata dorent erroris utramque
De tenebris Christi pellendam numine pl-beam.
Ingreditur Jericho turrinque Achiel speculata,
Quam primogeniti letho fundavit Abiram,
Inque Segub generis portas in limine ponit (158).
Galgala castrorum spectat præputia, liquit
Quæ vetus Israel repetitæ mystica rimas
Caruis casura, ac recolens purgamina mentis.
Bis sex hinc lapides translatos fluminis imo
Juris apostolici qui funtamenta locarunt;
Fontem etiam veteris nonnunquam legis amarum
Et steriorem, quem in dulcorem sapientiæ magni
Convertit vatis, reddens scaturigine ditem.

Vix nox transierat, redeuntis lampade lucis,
Jordanemque petit, meditans vestigia quondam
B Sicca sacerdotum steterint cedentis ut amnis
In medio; post Eliæ virtutis et ejus
Compotis ut siccam jussis iter unda pararit:
Ut baptismi novum sacrans animabus, in ipso
Abluerit vellus macula sine candidus Agnus,
Nostra piacula lavans, polluta et strage fluentia
Humani generis proprio baptismate mundans
Achor *turbarum* vallem videt atque *tumultus*,
Qua furtum est et avaritiæ damnata cupido;
Inde domum Domini Bethel, qua pauper laceb
In nuda dormivit humo, lapidi capite acto,
Zacharias oculos septem quem cernit habentem,
Angulus utriusque datur quo parjetis unus.
Et videt scalam cœli in fastigia ductam
Desuper innixus rector qua porrigit alius
Ipse manum digno scandentibus astra meatu;
Præcipitans vanos et opaca fraude malignos.
Jesu mox et Eleazar venerata sepulcra
Miratur censor quod legerit aspera montis
Ipse, situ reliquis plana atque uberrima tradens.
Quid referam Silo, qui diruta panditur ara
Sacrorum veterum, qua Benjamitica scitur
Præcessisse tribus raptas sine more Sabinas?
Transgrediens Sichem, quæ Neapolis nova fertur,
Intrat in ecclesiam Garizim, latus edita montis,
Quæ secus aspectat puteum quem fodit Jacob,
Quem super assidens Dominus fert pocula poscens,
Et lymphæ fidei satietur Samaritanæ,
Librorum quæ quinque viros Mosaycorum
Erroremque meat Dosithei linquere sextum,
D Messiam verum Salvatoremque recepat.
Hinc digressa Patrum duodena sepulcra tuetur,
Samaritanæque videt, di tam sub honore Sebastem
Augusti, tenere pii qua busta prophætæ
Abdias, Eliseus, magnus Baptista Joannes;
Valleque contremuit miracula plura videndo:
Audit enim strepere variis nigra agmina pennis
Sanctorum ad tumbas, homines ululare luporum
More, latrare canum, fremituque rugire leonum.
Tauri hinc mugitus reboat, flat sibilus anguis,
Post tergumque rotare caput, hos vertice terram
Percutere; atque alios prospectat in aere penos
In faciem versis pedibus, nec vergere vestes.

(158)

Pro quibus effundens lacrymas Christumque precata,
Fessa licet, montem pedibus conscendere gaudet,
In cuius geminis centum sub tempore pestis
Abdium specubus constat pavisse prophetas.
Iude pio petitur Domini nutricula gressu
Nazara, tumque Cana Capharnaumque, capace,
Signorum Christi, stagnum quoque Tiberiadis
Navigio sectum, divo sectumque sacratum.
Vastus ab inde locus, satians ubi millia quinque
Panibus ex quinis, bis sex sacra vascula replens
Itelliquis Dominus superantia dona reponit
Discipulis, vulgus quæ condere ventre nequibat.

Scandit deinde Thabor, superam quo prodero

[formam

Complacuit Domino cœlesti luce micantem.
Hermon Hermonumque videns lata et Galilææ
Rura tuens, Sysara Barach vincente phalanges
Qua strata, rivumque Cison loca plana secantem;
Tum peremensa Naim, viduæ nova gaudia tractans,
Destinat Ægyptum legere, pauloque resistit
Ad fontem qui maxillæ de dente molari
Præfuit Arcadiæ torrentia viscera mulcet;
Morashimque videt Michæ studiosa sepulcrum,
Jam nunc ecclesiam, sic fertur in arva Canopi
Visere diffusos eremi lateque patentes
Virtutum campos mirorum semine fetos.
Quinque urbes Pharias, Chanaatide voce loquentes.
Gessen Tapsneosque Dei Nilotica rura
Quæ summi jussis Moyses splendore triumphat,
Percurrit celeris celsas amplexa columnas
Ecclesiæ Christi, pedibusque advolvitur horna
Qui, mundo profugi, superant sublimia mundi.
Obviat Isidorus primas sanctusque sacerdos
In Nitriæ partes, clarus confessor; eidem
Macharii properant, Arsetes, Serapiones.
Hos cernens, Dominum vere se cernere credit,
Quodque impendit eis, gaudet dependere Christo.
Hæ quoque legisset regione quietis honorem
Ni desiderii votum loca sancta tenerent;
Ad quæ ceu pennis pernix remeavit avinis.
Inque sacram reneat Bethlem mansura perenne :

A Hospitio nimis angusto tres degit in annos
A tollat donec cellisque monasteriisque
Sollicite fabricas diversis usibus aptas,
Diversisque peregrinis habitacula condant
Ampla viam juxta, veniens qua cœlica Virgo
Hospitium Joseph comitans non repperit olim
Nam xenodochium statuit studiosa virorum,
Virgineosque choros certat disponere turmis,
Atque monasteriis famulans quos ultima rexit,
Ut servire magis hanc quam præesse videres.

Cum mare defuncto nullo edit ab inde marito,
Quamvis hoc sancto virtutis in arce probaret :
Nec post balnea linis fracta vapore levatur;
Mollia non habuit lecti, nisi febribus ægra,
Strata cilicio; somnos dabat aspera tellus :

B Noctibusque et requiem, requies si rite vocatur
Qua conjungebat precibus noctesque diesque,
Infundens lacrymis cunas pietate profusus.
Crebra piis ducens pariter jejunia votis
Omnia pauperibus tribuens, sit rebus egena
Terrenis, superi locuples sed culmine doni.
Nam docilis memori Scripturas mente gerebat
Divinas meditando, in eis ænigmata lucis
Instrumenta novi, veteris quoque dogmatis ipso
Hansit. Hieronymo celebri tradente magistro
Hebraicam didicit linguam, sermone canebat
Hebraico psalmos, genuina hos voce resultans :
Eloquium Latio gramen sine more sonabat,
Virtutum rutila variarum luce nitebat,

C Eustochium gnatam, solo quo munere diem
Liquit et optatam ad patriam jocunda recessit.
Cumque rogaretur moriens utrumne dolores
Sentiret, retulit nil se sentire molestum :
Cuncta quieta sibi, jam cuncta serena videri;
Sicque crucem labiis digiti moderamine pingit
Emittitque animam, cœli secreta petentem.
Pontificum manibus feretrum translata ferentem,
Ponitur in media speluncæ consita Christi
Ecclesia. Quimus cum Hieronymo ergo beatam
Martyrioque coronatam vere edere longo.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De sanctis Eusebio, Peleo et Nilo, martyribus

Præterea multis ista tellure triumphis
Enituisse liquet sanctos formidine victa.
Eusebius quidam, fidei devotus alumnus,
A custode Palestinae pro nomine Christi
Tentus, tormento primum cruciatur equino
Post jugulo plexus, capitis sub fenore dîte

D Martyrii sumpsit cœlorum præmia poena,
Augusti quinto decimo quod sole dicatur
Hæc patria torquente pios Diocletiano
Pontifices Christi Peleusque Nilusque feruntur
Aguine cum cleri cœlum petiisse per ignes
Et Domino se pro populis holocausta dedisse.

CAPUT II.

De Asclepio episcopo, Eusebio quoque, Nectario Zenoneque martyribus.

Gazennus fidei impugnans Asclepius hostes
Pellitur invidia, Romanaque regimina fidens
Justitiæ fulgore, petit, quæ Julius æqua

Lance librans, sedique ministerioque reformat,
Actores culpans, monitisque minisque coercens,
Eusebius hic, Nectarius Zenonque triumphanti,

Gazenses, quos verberibus vincisque fatigant
 Impia quod studiis horum sint strata sacella;
 Fustibus intersunt, laceros saxisque gravatos
 Ac cerebro demptos, membrorum cetera flammis
 Dant jumentorumque serunt mista ossibus ossa,
 Quæ supero mulier monitu querensque legensque
 Delegat manifestato per visa sobriño.
 At Zeno accipiens charorum pignora fratrum
 Tecta domi servat, dum præsul in urbe dicatus
 Basilica structa sociari his Nestora certat,

A Qui belli comes egregius consorsque cubæ
 Corporis ad speciem dum spirans ultima missus
 Zenone sollicite curam præstante favetur,
 Emicat emeritus cœlique capessit honorem.
 Antistes Zenon quoque centenarius almis
 Officiis indeficiens, sollemnis et astans,
 Nec minor aspicitur, requiem nec ritibus affert.
 Jure maritali ternotus jungitur eis,
 Huic trinæ genitor sobolis, hic laude sophistæ
 Excellens, actisque animam virtutibus ornans.

CAPUT III.

De sancto Hilarione (159).

Patre Palestinam claram Hilarione seramus,
 Hieronymumque ducem vitæ in sermone sequamur.
 Scribit hic exortus primum ut vico propè Gazam,
 Millibus et quinis distantî mœnibus urbis,
 Nomine Thavata, partes qui respicit austri.
 Evolvens reliquos vitæ ac virutis agones
 Hic velut e spinis redolens rosa surgit acutis,
 Sculptilium cultu sævis genitoribus ortus,
 Erudiendus Alexandri transmittitur urbi
 Grammaticamque cati didicit doctoribus artem:
 Omnibus et charus studium moresque calebat,
 Egregio ritu Christi se cultibus indens,
 Affectuque pio meditans in religionis amore.
 Antonii nomen celebri rumore capessit
 Visere quem servens, cremum petiit, utque positus
 Effectu, solita mutatur veste duobus
 Mensibus, hic juxta recubans atque ardua signans
 Castorum seriem morum normæque tenorem,
 Quam foret orando assiduus, summissus alumnos
 Excipiens, acerque monens, alacerque cohortans;
 Asperitas qualis huic propositique cibique.
 Ad patriam post hæc monachis collega quibuzdam
 Defunctis rediens patre jamque et matre. decenti
 Dispensat dimissa sibi patrimonia jure,
 Fratribus et partem, partem largitur egenis,
 Nil sibi met servans. Ter quinos nudus et annos
 Dum regit, arma gerens Christi, deserta subivit,
 Hirto ruralis coopertus tegmine sagi
 Vestem pelliceamque ferens, Antonius illi
 Quam dedit instructo juga ferre suavia Christi.
 Carica jam noctu fessum ter quina cibabat.
 Quattuor huic annis æstus pluviasque removet.
 Angulus angusti tugurii casuleque pusillæ,
 Quas molli junco cum carice textit acuta.
 Cellula post struitur, pedibus quæ quattuor ampla
 Culmine quinque pedum scandens, summissior ejus
 Statura, veniens humilis caperetur ut hospes
 Corpore dum recubat, paulo quæ longior esset
 Quam non esse domum, tumulum sed forte putares.
 Paschali ille die modo tondebatur in anno,
 Non mutans tunicam nisi cum penitus prior esset
 In pannis resoluta pioque assumpta labore.
 Stratus humum nudam sternebat junceus illi

Usque diem mortis, nec ei pretiosior unquam
 Quo semel indutus fuerat, non saccus in undis
 Post lotus, lacrymis cordis nisi fonte profusus.
 Scripturas sanctas mentis retinebat in arca,
 B Postque preces psalmos Domino ut præsentem canebat.
 (160) Cui natus ubi præterit vicesimus annus
 Nil epulum præter lentis tribus edit in annis,
 Frigida quam paulo domitans madefecerat unda;
 Hinc tribus est aliis sale, pane refectus et unda;
 Quattuor est post hanc herbis agrestibus usus
 Quorundam junctis fructum radicibus esu;
 Quinque dehinc panem mediæ dant hordea libræ
 Atque olus absque oleo modicum coctumque jugatur.
 Lumina deinde videns sibi caligare labore
 Pumiceque cutem retrahi scabiedine quadam.
 Præfato fomenta cibo conjungit olivi;
 Hocque tenore cibi dum sexagesimus illi
 Tertius et vitæ completur pascitur annus,
 Præterea victus sibi nil cuiuslibet augens.
 C Sic indefessus, cum jam sibi adesse palæstræ
 Colligere metam, panis contemnit ofellam,
 Contemnensque dies octogenarius implet,
 Immenso fervore calens, quasi tiro duellum
 Inciperet, soliti quo tempore ponere multi.
 Namque farina, herbis quoque sorbitiuncula tritis
 Editur huncque cibans potat vix uncia quina.
 Sicque implens seriem vitæ, nullatenus ante
 Quam sol occiduus radios immergeret undis
 Nec festis graviterve cubans jejunia solvit.

Multæ parvum acies, certamina multa lacebant,
 Extra externa crepant, intus civilia mussant:
 Flamme sed doctus supero pius intima pressat,
 Componensque animi sudo moderamine turbas
 Conficit edomitans lascivum pondere asellum,
 D Frangit et extenuat bellorumque usibus aptat.
 Suetus in internis, ad barbara fortior exit.
 Bella trahens hostis variis hunc provocat armis,
 Mille petit furtis, impugnat mille duellis
 Pusio quod vagit, vel quod muliercula plangit,
 Quod mugit bos, balat ovis, quod bellua gannit,
 Admonet, atque pavendorum portenta sonorum,
 Et strepitus exercituum. Quem voce movere
 Dum nequit, horrificis tentat consternere visis:

(159) Vide sancti Hilarionis Vitam inter Opera S. Hieronymi, tomo II init., Patrologiæ tom. XXI.

(160) Hieron. in Vita Malchionis: « A vicesimo

primo anno usque ad vicesimum septimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, et aliis tribus, » etc.

Instruit aurigas, redigit sub frena jugales
 Molitur rhedas, instaurat fraude veredos,
 Cassis at hunc Christi tegit ac lorica fidei
 Ferventesque feras sese pervadere cernens,
 Dum Jesum inclamat, terræ soborbet hiatus
 Pompa nocens : claros Christi canit ille triumphos,
 Fert laudes, gaudet celeri superasse tropæo.
 Plurima bella dein conamina fraudis adorta
 Multa virum, pandit muliebria membra cubanti
 Serpens nuda vaser, dat ditia ferula victus
 Indiguo, invictoque feras ferus applicat ipse :
 Se ingerit oranti, exprobrat, vel cæde fatigat.
 Omnibus his victis miles persistit agoni.
 Insidias hostis cumulans atque arma reformans,
 Vel postora parans, latrones mittit egeno
 Qui circum tota cursantes nocte, cubile
 Haud reperire queunt : coram lateque cubantem
 Securum orta luce vident, rogitantque quod ipse
 Pervasus noctu faceret. « Latronibus, inquit,
 Non timet invadi nudus. — Quit cædier, illi. —
 Quit, puer; haud ideo vercor, sum occumbere prom-

[plus.]

Robore quo stupidi, fassique volumina noctis
 Tegminaque umbrarum, spondent moderamina mo-
 Tabescit coluber : quot belli sulsit agones, [rum.
 Tot bellatori cernens renitere triumphos.

Crebra tropæa dein et plurima signa geruntur.
 Prima diu sterilis perrumpere claustra cubilis
 Ausa petit mulier, votisque levata recedit,
 Postque annum grates sumpto pro pignore pendit.
 Adjecti Dominus miris attollere servum.
 Alterius ternam matris discrimine lethi
 Dum sobolem, pariter vitæ suprema trahentem,
 Momento incolumem reddit, rapit emithritæo.

Gazensis currus agitare auriga paratus,
 Artis dum studio insisit supefacta fatiscit
 Membra recunctatus, nervi riguere per artus :
 Non manus aptatur flagris, non stringit habenas,
 Jam cervix immota manet, rectore quadrigæ
 Agmine frustratæ licito, nulla arte feruntur.
 Præceptor tandem temone relapsus inepto
 Tollitur ac supplex capit adjumenta grabati.
 Sicque humilem prono medicum molimine adortus,
 Accipit haud aliter sumpta gaudere medela
 Ni subdat medicatori data pectora vero ;
 Devotus ræneat sontique renuntiet arti.
 Corda vovet, recipit monitus, sanatur utrinque,
 Carne, anima duplici exsultans moderamine fatus.

Post Hierosolymita potens virtute superba
 Corporis atque asinos vectanda in poudera vincens,
 Perlatus diro truculenti dæmonis astu,
 Ducitur innexus multisque oneratus ahenis :
 Sepe quidem chalybis solitus perfringere nodos,
 Expugnare seras, crurum rescindere vincla ;
 Mordiens his aures, nasum deciderat illis :
 Horum crura pedesque, gulam detriverat horum.
 Terrentur fratres visu tam turbinis atri.
 At Pater immotus velli vicinissima mandat.

A Exutus laqueis tremit aspectumque retorquet
 Vertice dejectus, metuens vel cernere contra,
 Depositoque furore pedes allambere Patris
 Sede nec amoti gestit, tandemque coactus
 Juratusque ferus ductor possessa remittit.

Qui memorabo virum dira legione tumentem ?
 Fascibus excellens hic, opum fulmine pollens,
 Præminet ut multis, multo pervaditur hoste.
 Ductus et ad medicum ferro omnia membra gray
 [valus,

Excutitur vineis, numero et milite fretus,
 Simplicis athletæ præsumit inire palestram,
 Impavidumque rapit, sustollit in aera tutum
 Ridentemque virum, sociis ad facta relisis.

Roborat ille suos, humeris capitque reflectens
 B Securus virtute manum, prensisque capillis
 Ante pedes subigit, stringitque manusque pedesque,
 Calcat utrinque pedes : Torquere, nigella caterva,
 Ingeminans. Miser ejululat plangore furoris
 Diverso jam mille micant uno ore tumultus,
 Pectore ab unius populorum bella resultant.
 Nec patitur pius hisce diu miserum retineri
 Captivum victor, Jesum sed ut invocet, omnes
 Turbarum pellit strepitus, torvaque phalange
 D pulsa, sensus revocata mente reformat.
 Plurima curatus curæ quasi dona reportat ;
 Curator solers quæ cuncta omnino refutans,
 Sed neque pauperibus snasus tribuenda, retractat ;
 Excussat servare manus dum munere præstat.

Haud procul a cella saxis quidam effodiendis
 C Dum sudore madet, morbo dissolvitur artus :
 Intentus scopulis, similis sit corpore saxis.
 Nullus jam motus membris, jam saxeus omnis ;
 Corde oculisque vigens, ac cætera mortuus, animi
 Visibus offertur, per quem virtute resumpta
 Membra resenscit, venas vigor intrat abactus ;
 Frigore concretæ regelantur in ossa medullæ :
 Sicque recompositus, priscis mox redditur actis,
 Inceptoque valens operi gaudensque recurrit.

Pluribus hinc crebro aggreditur multisque me-
 [detur

Quid referam anrigam sæculi sub rebus agentem
 Chrismate quem lotum gentilis fraude premebat
 Æmulus ? Iste nihil contra magis utile ducens,

Auxilium Christi precibus petit Hilarionis.
 D Abnuat ille preces vanis expendere nugis.
 Fratribus impulsus tandem ne vulgus ineptum
 Rideat Ecclesiam, tantillo hunc munere donat
 Fictilis atque scyphi, quæ quondam haurire suetas
 Præstat opem lymphæ plenum dum suscipit ille.
 Certus abiit palmæ stabulum aspergitque jugales,
 Carceris antra sovet claustrique repagula tingit ;
 Spargit et aurigas hostis ridere, paratum
 Divulgare sacrum, sed corda fidelia fidunt
 Exsultantque futurorum spe laudis honorum,
 Ut data signa, volant hi, præpediuntur at illi ;
 Istorum axe rotæ fervent, vix terga meantum
 Eminus hi cernunt. Attollitur æthera clamor :

Sed neque pars aversa silet, virtus quia Marnas (161) A
Subjaceat Christo; fideique occasio multis
Hoc jam tam praefero praefulsit parta triumpho.

Anguis hic antiqui vires vacuabat et artem,
Nec coram posito figmenti monstra valebant.
Sacrae juvenis flagrabat virginis igne,
Ludicra praetulerat, sed frangere vota nequibat.
Haud grave ducit iter Memphitem tendere in urbem,
Armaturque dolis Christi ut superare monile
Praevaleat. Totum vanis ita deterit annum;
Inde vafri rediens instructus fraude colubri,
Presumptumque gerens animi grassamine crimen,
Æs, limen subter, quadam ad portenta notatum
Defodit, adjiciens magici fera murmura vincii.
Illicet insanire, caput, velamine vulso,
Virgo rotans, diffusa comas et stridula dente
Ardore incendi, puerum clamore vocare.
Traditur acta seni, relegit cui larva piaculum
Ejulans et furta fatens, Memphyte vocatum,
Vi ductum, tormenta pati, crucis ignibus uri.
Cogis, ait, me exire tenet quem limen adactum.
Magna (senex) virtus quem lamina licia neunt?
Cur non hunc potius qui te immittebat inisti?
Uiquid, ait, collega meus, quem daemon amoris
Illequear, ego impeterem? Sed virgo sigillum
Ne tereret rapui. Fecisti invitus, at exi
Perdere, non servare solens, pellitque ferocem
Nec juvenem exspectat, fraudis vestigia vitans;
Increpat ereptam non se cavisse puellam.

Non modo vicinas urbes pia fama repleat,
Quin longinqui etiam gentes exciperat orbis.
Ut nostris procul a terris Orientis in axem,
Quarere salvificum delegerit ille medentem
Francorum illustris quem jussibus induperator
Prosequitur charis, comitatu et honoribus auctum.
Qui furvo a puero possessus demone, noctu
Dentibus infremere, et gemere, atque ululare suetus,
Diraque flagra ferens, requiem in tormenta trahebat.
Cujus in obsequium plures ob patris amorem
Procedunt, videt ut turbam benedicit, abire
Præcipiens senior, juvenemque suosque manere,
Nam causam adventus ex ipso intelligit ore.
Mox rogatus homo, rapitur vix tangere terram
Ut pedibus valeat, loquitur sermone Syrorum
Tunc primum audito, servans idiomata linguae,
Nec minus et Graeco citatus [scitatus] fame pollet.
Præteriens varias quibus hic sit praeditus artes,
Nomine et imperio Christi curatus, ut atra
Peste viget liber, librarum pondera profert
Simplicitate putans auri debere talenta;
Hordea ab hoc sed pane capit, simul insuper audit:
Aurum quod cænum reputent qui talia sumant.

Non homines modo reddebat, quin bruta saluti.
Ut Bactra quondam ductum regione camelum,
Quem terdena virum sibi pectora funibus actum
Præsentem dederant: ravidum qui linquere jussi,
Diffugiunt omnes, sociisque manere nec ausis
Obrius ille meat: Non mole, diabole, vasta

(1) Moli Gazen juu.

Me terres, idem in magno, qui in vulpe, camelo,
Proclamans, pergensque [pro porrigens] manum, cui
[turbida dire

Atque immane fremens dum proxima bellua fertur,
Labitur, atque caput premit exaequabile terris.
Mirantur enucti, tanto terrore furentem
Tam subito, tali factam lenimine mitem.

Nec potis est numero claudi pedibusque figari
Omni facta die per eum miracula vite.
Haud minus ore potens turbas explebat euntes
Irradians, ad celsa vocans, et in ardua ductans:
Visere semotos non spernens, semina Verbi
Latus ageas Domini et segetem supero inbre ve-
[nustans;

Amplificansque pio proscissa novalia rastro,
B Auget culta Dei, veteri nova semina glebae
Inculcans. Agarenorum ceu pandit Elusa,
Quam inveniens olim Cythereia festa litantem,
Non prius abstitit lacrymis et fame divo,
Ecclesiae quam condendae fundamina metans,
Pontificem sacris ut erat vittatus Adonis
(Demone nam pulso plures curaverat horum,
Adnotet insigni redimitum stemmate Christi.
Alapiona fero vacuans affamine menti
Dum redhibet, Christo lucrans, affinis auctis
Nominis aeterni Bethlehem attollitur auctor;
Sicque monasterii vicus repletur et aulis.
Sollicitusque ut erat, fratrum praenosse solebat
Multa, futura cavens, vitare nocentia callens.
Ceu quondam sociis vetuli discrimen avari
C Praemonuit, turbamque feram turpemque repulsam
Quæ passi; hospitium patrem lustrare tenaces
Dum cogunt, ejus multa vertigine fundæ
Vinea prævallata minus solito edidit, atque
Id quoque in horrendum mensis descivit acetum.
Dapsilis at fratres hilari qui dote refovit
Vinea, quæ centum fuerat factura lagenas
Millibus ut tribus est plebis depasta, trecentas
Reddidit in spatium viginti lecta dierum,
Nam Pater Hilarion lato hanc benedixerat ore.
Cum propriis sineret gregibus servire fovendis,
Celsa prius doctis alimenta requirere mentis,
Hæce quidem querenda jube, hæc sectanda mo-
[nebat,

D Non ea quæ assidue mundo labente fatiscunt:
Quorum quem curam monachum retinere sciebat,
Hujus avaritiæ haud norat tolerare furorem.
Quare a conspectu venerandi amoverat osis
Sollicitum quemdam, custodem pauperis horti,
Atque animo nummos solum servare pusillo:
Qui tentans lenire senem, cum fasce virentis
Advenit ciceris, coramque nec ausus adire,
Clam dedit Hesychio ponendum ad fercula; sero,
Feterem applicitis senior haurire recusans,
Clamat avaritiam ciceris putere virore.
Horrida si minus hæc, inquit, spiramina sentis,
Saltem alhibe bobus, fugere hæc et bruta videtis.
Factum, disruptis fugiunt animalia vinculis.

Pollebat siquidem præstans hac culminis arce
Corporis attigui sensæve afflamine vestis,
Tangeret aut quam quisque, regi quo nosset odore
Cui larvæ, addictus vitio vel oleret adustus.

Flebat ab obsessus numerosis undique turbis
Et grege stipatus fratrum curaque fovendi
Affectus pacis, desiderio atque quietis
Arctari obsequiis venientium et honore dolebat :
Carceris hæc tahens evadere septa calebat,
Oblatasque animo pompas ac stemmata calcans,
Solum exoptabat eremum; quam pronus inire
Dum jamjam pario properans conatur asello,
Multa subinde ruunt lacrymosi millia vulgi,
Excidium patriæ velut intentetur et ignis,
Claudere moliti precibusque astringere nisi.
At manet invictus tractans hæc famina secum :
Fallacem haud facio Dominum, nec quibo videre
Proripere ecclesias, fusum squalere cruorem;
Unde probare datum patriæ præscita pericla.
Vadere sed prohibent, testatur at ipse ciborum
Sumere nil potiusve, nisi mittatur abire.
Sic septem postquam jejunia tracta diebus
Producit, missus, socio multo agmine pergit.
Quorum quamplures, ubi per sua rara, remittit,
Quadraginta legens secum, jejunia fortes
Qui tolerare queant, Pelusia tendit in arva,
Ac Domini patrio servos invisit amore.
Iude petens eremum, coluit quam Antonius alter
(Nempe revelatum sibi quod celi alta subisset),
Solari fratres, lustrare habitacula certat.
Delectis sibi subparibus vicinia duobus,
Vasta eremi penetrat, tantumque abstemius illic
Tamque sileas agit, ut primum cœpisse professus
Tunc fuerit servire Deo vitæ ordine Christo,
Cui tot devoto sacerat te mpora cursu.
Arenes nimio squalabant pulvere glebe,
Effervensque siliis moribunda obduxerat arva,
Et vacuabat aquis clausum sola torrida cœlum
Jam tribus ut liquit terras Antonius annis,
De cœsum cujus l'gere elementa ferebant.
Adfore fama volans ubi prodidit Hilarionem,
Hunc certatim adeunt, ducti passim omnibus agris,
Lurida tabe famis sternentes ora : colonis
Compatiunt pressis senior pietate redundans,
Utque polo passas gemino cum lumine palmas
Exerit, os reserans, largos mox exhibet imbres.
Ast ubi concessis satiatur glareæ nimbis,
En subito exortis replentur rura chelydri.
Non arva agricolis, pecori non pasena tuta ;
Nusquam agris requies, et certa pericula quaquam.
Qui l' medicinali exhibeant ad funera fotu
Incertum, nisi patronum ad suffragia no'm
Certa petant, quo mœsta levant, quo noxia pellant.
Ergo Dei famuli contra hæc munimina poscunt,
A quo sumentes medicamina fida salutis,
Mox benedicto oleo maledicta venena repellunt.
Afficitur cultu senior, pertæsus honore,

(162) Juliani scilicet Apostatæ.

A Et pompam fugiens venerantum ruricolonum,
Accelerat mutare locum, non nota requirens
Climata profugii. In Bruchio tanto hospite letis
Fratribus exceptus, janjamque instantibus umbris,
Decretam parat ire viam; turbantur amici
Ac retinere parant; nihilominus ille perurget.
Cœptum iter, attestans ne sit mora forte molesta
Se properante fuga; Post, inquit, causa patebit
Me subito a vobis celerique migrasse recessu.
Nec mora post noctem lictores hospita pulsant
Limina, portantes perversi edicta tyranni (162),
Hunc qui, destructo, quo rexerat agmina, claustro,
Funebribus jussis mandarat ubique requiri.
Frustrati votis, Magnus est, ut dicitur, illi;
Vera feruntur cum magicis callere futura.

B Ille eremi secreta legens, semotis in annum
Ferre manet, donec, fama vulgante, nitescit;
Jamque carens latebra, terris bene notus Eois.
Appetit aqoreis tandem se claudere arenis.
Discipulus tunc adveniens Adrianus ab oris
Forte Palestinis, pandit perisse nefandum
Regni sceptrigerum, Christi regnare clientem (163),
Hortaturque monasterii recidiva repositi.
Abiit iste decus fugiens, non bella remans;
Nec reverebatur pavidus, qui regna perosus
Deviane ingressus, conducto interna camelo,
Per loca vasta Parethonium perducitur urbem.

C Ast Adrianus honore calens et culminis aura
Perflatus, vellit furis et fraude magistrum,
Et male protutis quæ illi legenda dicarat
Larga manus, spreto infelix senis ore recessit;
Regius haud longum morti quem moriens adegit.

Zonano senior juncto subit edita classis
Siciliam tendentis, ea scissa Adria puppi
Dum legitur, subito nauticæ filius atro
Flamine correptus, clamansque ita prodere ferret :
Hilarion! cur, serve Dei, nec in æquoris undis
Esse licet tutus, spatium da tangere terras
Ille imas ne præcipiter depulsus abyssos.
Ille dolens retegî : Remane, Deus en meus, inquit,
Si sinit, hic socius : prohibet, sin ille morari
Invidia quod agis peccatorem atque vacantem?
Sed patre dante fidem reliquis non credere terris,
Expurgat vitio puerum, ingressusque Pachimum (Pa-
[chynum])

D Quod solum superest, rebus quod restat egeno,
Fert pro nullo, Evangelium quod serisperat olim
Ipse manu propria, nituit dum prima juvena.
Navigii renuit dominus, nisi codice, veste.
Re cernens inopes. Lætatus egere beatus;
At ne promatur meditullia transit in arva,
Lignaue decidens humeros onerat alumni;
Quo redeunte die pretio pro pondere sumpto
Panis opem tali sibi met sudore parabant.
Interea Petri quidam intra limina Romæ
Demonico clamat scutarius impete raptus,

(163) Jovinianum.

Siciliam ante dies paucos esse Hilarionem
Ingressum; quem nemo sapit, putat ipse latere
Secretus; sed abibo et cum per compita prodam.
Moxque petens portum appellit sinuosa Pachimi

[Pachyni],

Ac duce possessore (164) casam senis ante recumbit.
Nec mora, liber abit, medicique notamina pangit.
Quem plures extemplo adeunt, morbisque levantur
Corporis ac mentis. Tum de primoribus unus,
Cui gravidam lymphata cutem distenderat unda,
Quo venit sub sole, redit mox pondere liber.
Qui medicatori præstantia præmia promens,
Hæc responsa capit: Gratis data dedite gratis.

Inter quæ Hesychius, quærens toto orbem magistrum,
Littora perlustrat, penetrat deserta, levamen
Corde fovens istud, tantum non posse latere
Hunc ubicunque diu. Quam spem tres ducit in annos.
Inde a Judæo vendenti scruta Metonæ
Audit Siciliæ miræ virtutis in oris
Christicolis vatem populis nituisse novellum,
Tot signis clarum, tantis virtutibus altum,
Sanctorum ut veterum quidam esse propheta putetur.
Adriaco mox hic pelago Trinacria fertur
In sola, remigio justum ducente secundo
Scitatus, famam senis uno ut ab ore capessit,
Cousona cunctorum rutili præconia lichni:
Qua niteat, quid agat, quam signa stupenda celebret,
Omnibus hinc adeo mentem mirantibus almi,
Quod nec opem a quoquam capiat post talia panis.
Discipulus tandem lacrymis per gaudia fuis
Irrigat inventi hoc plantas sudore magistri;
Vixque erectus eo, et biduo triduoque refotus
Famine mellifluis, velle hunc evadere terras
Audit in externas, ignotis nomine et ore
Qua residere queat, Dominoque vacare quietus.

Ducitur ergo Epidauræos proreptus in agros,
Qua neque celatus longo sub tempore degit
Rure latens modico. Siquidem draco magnus Achivi
Quos, trito sermone, boas vocitare sueti,
Late actus vacuabat agros, armenta gregesque
Pastoresque vorans, lethali flamine tractans (pro

[trahens].)

Cui vastam jubet ille pyram funusque parari,
Exitumque data seriem (165) prece scandere; mandat.
Obsequitur supera serpens virtute coactus.
Supposito ille cremans immanem fomite pestem
Admiranda dedit pavido spectacula vulgo.
Tempestate sub hac, motæ concussio terræ
Æquora limitibus metisque effudit abactis,
Diluvium ut rursum instaret mortalibus; omnes
Antiquum timuere chaos de montibus actas
Excelsis pendere rates, fluctusque frementes
Gurgitum inundantum ferri per littora montes
Cernentes Epidauræi, dum stragibus urbis
Præteritis trepidant, Patris suffragia querunt,
Quem spe præsculpta rapientes littore sistunt.
Mox tria-signa crucis sabulo dum pingit arato,

(164) Id est dæmone.

(165) Id est s'racem.

A Intenditque manus contra, mirabile dictum!
Creverit ut surgens steteritque in molibus æquor,
In lignansque fremensque diu, velut obice versum,
In semet sensim lapsisque refluxerit undis.
Ut rupes senis ante pedes rigidi in mare montes
Parte fluunt alia, hinc ceu marmorei, inde liquores,
Spargitur id tota regione, per arva, per urbes.
Mirantur cuncti eximii magnalia signi,
Ille dolens prodi, lembo clam nocte recedens
Effugit, et classe ascensa, Malta [Malea] atque Cythera
Occurrunt. Dumque alia legit piratica grassans
Fertur adesse manus, trepidant socii armaque poscant,
Exercent cunctos (166), creberrima nuntia currunt
Id recitare seni. Ridens procul ille carinas
Ut videt hostiles: « Quid, ait, trepidatis, alumni?
O modice fidei! Pharaonis an agmina plura
Cernitis agminibus, divis quæ mersa triumphis?
Sævorum interea spumantia rostra propinquant;
Emissus quantum spatii lapis occupat absunt,
Ille manu contra erecta, venientibus ora
De navi loquitur: « Satis est huc usque measse. »
Mira fides! resiliere rates, puppinque petita
Agmine nitentum contra post terga redire
Invitos, stupidos citiore ad littora cursu
Quam ventum fuerat, casso molimine ferri.

Sic grassantium athleta Dei sine sanguine victor,
Læta tropæa ferens, legit æquora Cycladas inter,
Littoribus variis crebrisque furentia terris,
Tutus uti sulcet placidi vada mitia stagni.
Urbibus ac vicis passim concurrere vulgus

C Dæmone possessum ac voces incellere in aures.
Sicque Paphum appulsus, requiescit ab urbe remotus.
Non tamen id longum: viginti forte dierum
Vix volvens spatium, cunctis namque insula c'amat
Urbibus ore agitatorum famam Hilarionis,
Advenisse Dei servum, hunc sibi rite petendum.
Occurrunt Laphithæ, Salamina, alique resultant:
Approperant cunctis certatim ex urbibus acti,
Atque uno coeunt vexati mente ducenti,
Sexu discreti. Dolet auferri ille quietem,
Præsidiumque petens notum, precis igne fatigat
Collectatores, alios mox decutit, atque
Post biduum triduumve alios, nullusque resistit,
Hebdomada explicita, qui non latatus abire.

Exactis geminis postquam devenerat annis,
D Cogitat Ægypti profugus loca barbara adire;
Sualet at Hesychius Cypri penetrare recessus,
Abducitque mari, montes procul inter opacos,
Reptando genibus manibusque abrupta subiri
Quæ vix prævaleant: pomaria consita amœnum
Reddebant, ductique locum de vertice rivi.
Nec detractus honos ab eo per tempora quinque
Annorum arboribus quibus hic mansisse probatur;
Nullo horum sumpsisse cibum de germine fertur.
Antiqui juxta fani collapsa patebant
Mœnia, qua sueti innumeri sub nocte dieque
Dæmonici resonare globi, velut agmina belli.

(166) Forte leg. *contos*.

Gaudet in his senior habeat quod acumina pugnae,
 Quodque ad eum auderet nullus vel scandere rarus.
 Sicque fovens charam, Domino inspectante, quietem,
 Quadam forte die paralytica membra jacere
 Respicit ante fores; quis sit rogat, ut quid adactus?
 Procuratorem, Hesychiō narrante, locelli
 Accipit, ac villæ cui subditur hortulus ipso.
 Hicet illacrymans, inopemque salutis adortus
 Sic dextra jubet intensa recubantis in ora:
 Surge tibi dico, Christique in nomine perge.
 Mira medela! rotabantur dicentis in ore
 Verba, nec ediderat perfecte hæc omnia, jamque
 Membra salus propera ad standum solidata levabat.
 Hæc ubi sparguntur, multis iter invium inire,
 Difficilem superare altum, spes certa suadet.
 Id per circuitum villis servantibus unum,
 Secreto fugiens ne lapsu ignota capessat,
 Non equidem velut instabilis levitate modernos (pro

Quærebat loculos; quin defuga semper honoris,
 Ignotus [f. ignotusque] humilem gestibat ducere vi-

Tempore dum senii sentit se ad præmia ferri,
 Hesychio, qui semper cum pietate colebat,
 In testamenti vice fertur epistola parva
 Ejus scripta manu ditis qua cuncta supplex
 Divitiæque inopis memori traduntur honore

A Hæcque Evangelium, tunice cum tegmine, sacci,
 Palliolique decus, simul ac veneranda cuculla.
 Jam modico igne tepens in pectore flamma caloris
 Restiterat, jam nil hominis, sensus nisi, vivi
 Magno corde viget, visuque profatur aperto:
 Egredere unde times? anima egredere unde vacil-

Jam decies septem Christo famularis in annos,
 Et lethum agra times! Hæc; et petit halitus æthram
 Robore pervalidus, pia per miracula clarus,
 Utque virum meritis vix tunc æquabilis ulli.
 Terra solo adjectur mox, cen præceperat æger,
 Post obitum parvam ne detineatur in horam
 Audit ut Hesychius, Cypri peti illico litus:
 Hic se versandum pingens discrimine multo,
 B Pignus sublegit decimo post funera mense,
 Majus namque Palæstinæ comitantibus assert
 Lætisonis populi turbis monachumque catervis,
 Quæ, Constantino civilia jura ferente,
 Ob densas fidei segetes Constantia dicta,
 Inque monasterio prisci moderaminis abdit,
 Illæsa tunica, cum palliolo atque cuculla.
 Torpore erat toto, quasi viveret, integer; artus
 Et multo ut solus resovebat aromate vulgus,
 Quemque pia late mundo virtute refudit,
 Carnalem in sensum quoque respergebat odorem

CAPUT IV.

De Maria Egyptiaca et Zozima.

Incoluere Palæstinam virtutibus alti
 Egregiique viri, qui tramitis arta secuti
 Eximii, petiere poli sublimia celsi.
 Quorum alii placuere Deo deserta secuti;
 Ast alii pariter fraterna pace gregati,
 Inque monasteriis cælesti jure morati.
 Quorum olim quoddam Jordanis ripa tenebat,
 Quo legem viginisse ferunt, pro tempore, utraque
 Nam socialis agon fere certabatur in anno,
 Ante diem, donec solito jejunia Paschæ
 Incipiunt ex more geri tum singula vitæ.
 Quique eremi dum vasta petunt, certamina sumunt;
 At cum jam redeunt paschalia festa, recurrunt,
 Ut pacis Dominum valeant benedicere in unum.

Hoc Zozimas supero ingreditur moderamine du-

Militia sese reliquos superasse fideli
 Dum reputat, Christo cum quis certarat agonem.
 Iluc igitur veniens, tandem certaminis hujus,
 Discipulus factus, meditatur sumere normam.
 Qui deserta loci peragrat dum tempore dicto
 Interior penetrare studens inculta locorum,
 Rimatur si forte vivum reperire daretur
 Hac quoque sub validæ studio virtutis agentem,
 Hujus militiæ sibi qui dependerit usum.
 Deditus his,usti medio fervore diei
 Quondam, dum perferre preces contendit in altum,
 Appropere nigram solis expectat ab ortu
 Humanam veluti formam, loca prona petentem,

C Canitiæ ut lanam crines collotenus albam.
 Territus aspectu, crucis ora levamine munit.
 Obvius at fieri venienti ut cœpit, eandem,
 Maturante fuga, videt ad secreta migrantem;
 Quam sequitur rapido nitens contingere cursu.
 Dumque propinquus ei fieri jam cœpit, in istas
 Erumpens voces, lacrymis ita clamat obortis:
 Heus! quid, serve Dei, fugiens contemnīs inertem
 Decrepitumque senem? Exspecta, quicumque videris.
 Exspecta per eum cujus sub nomine solus
 Incolis has terras; exspecta, attende victo,
 Siste gradum, per spem tanti mercede laboris
 Propositam, benedicque senem, sta, respice, vorte
 Te nobis per eum qui nunquam rejicit ullum.

Talia dum currens replicat, lacrymansque rogas-

D [ctus, D [que,

Devenere locum quemdam quo fluminis alvus
 Restiterat, sicco torrente, abeunte meatu.

Hunc quoque transgrediens, corpus quod fingerat

Substitit, hæcque refert lacrymanti, et multa quæ-

Abba, ignosce, rogo, Zozima, quia pandere memet

Non possum conversa tibi, sum femina, et ipsa

Corporeo, velut ecce vides, pro tegmine nuda.

Sed jacias vestem, si vis oratio detur,

Huic peccatrici, qua jam circumdata vertat.

Audito Zozimas proprio cognomine, mente

Concutitur, nimioque metu pervaditur hærens;

Advertensque illi supero se dogmate notum,
 Pallio'um tandem jactis, osque in terga reflectit,
 Illa quod accipiens, carnis pudibunda coerct,
 Vertitur, implorat tantus quid venerit abba
 Sternuntur terræ pariter, benedictor orant:
 Illa sacerdotis Zozimæ prætendit honorem,
 Donorum ille Dei matri sublimia præfert.
 Quæ precibus multis tandem sic victa profatur:
 Sis benedictæ Deus columen curans animarum.
 Surrexere igitur, rogitatque benigna viantem
 Ut status Ecclesiæ, sacer ut disponitur ordo.
 Ille refert ejus tribui fulcimine pacem,
 Et petit obnixæ pro cuncto flagitet orbe;
 Nec prius absistit mater quam vota profundit,
 Quæ labiis motis, tacita sed voce precari,
 Erectisque oculis manibusque ad culmina cœli,
 Dum cœpit, tota penitus tellure levatur,
 Et cubiti spatio terra sublata videtur.
 Jamque tremor membris Zozimæ, titubatio menti
 Gignitur, atque timet vano ne flamine forsân
 Ludatur, pronusque jacet, dum conscia vertit
 Se mulier, monarchumque levat pellitque timorem;
 Arguit errorem; humanam probat ore favillam;
 Insuper ostendens sancto baptismate lotam,
 Fronte crucis labiis et pectore stigmata ligit,
 Ac Dominum, hostis ab insidiis se liberet orat.
 Ille iterum se prosternens amplectitur hujas
 Cum plangore pedes, lacrymarum flumina fundens,
 Atque petens, superoque Dei sub numine jurans,
 Per Christum Dominum dignatum Virgine nasci,
 Ne celet quæ sit, quando, cur venerit, unde,
 Et tam vasta eremi peragrandi occasio qualis?
 At testans et ob id, missum se credere ad ipsam,
 Ut manifesta Dei fierent quæ gesserat acta,
 Cujus judicii obistere staret iniquum;
 Cui nisi complacitum foret ejus p. omere vitam,
 Non illam sibi met visendam forte tulisset,
 Nec tribuisset ei tantum tolerare laborem.
 Et tantam properasse viam, qui debilis atque
 Longævo fractus senio, con cerneret, astet,
 Illis aliisque inflexa piis sermonibus, illum
 E tellure levat mulier, sic farier orsa:
 Abba, ignosce, pudet vitiorum texere gesta,
 Atque operum sordes tibi dinumerare meorum.
 Sed quia vidisti memet sine tegamine nudam,
 Turpia quæ gessi quoque denudabo piacula;
 Luxuria fuerim poteris pernoscere quantæ,
 Quam magni sceleris squalens et sordida nævo.
 Non equidem, ipse velut reris, mihi gloria mente
 Quam tui dedigner fastu memorare nitescat:
 Quæve mihi tam polluta jactatio restet,
 Quæ delecta fui zabulo vas perditionis?
 At vereor ne forte tibi cum cæpero probra
 Flagitii nudare mei, fugias velut anguem,
 Aure nec admittens quæ corpore turpiter egi.
 Sed narrabo tamen, scelerum nec facta silebo.
 Ut de prius supplex imis expostulo votis
 Ut ne deficias veniam mihi poscere tandem
 Judicii prodesse die miseramine Christi.

A Stat madidus lacryinis senior pietate profusus,
 Illa sæpe seriem vitæ sic inchoat ore:
 Egyptum fateor patriam Phariosque parentes,
 Quorum despiciens affectum jam duodennis,
 Urbis Alexandri properans in mœnia veni;
 At pudet expellam sordes, tractemque reatum
 Quo me virginitas stupro petulante reliquit
 Ut sordens jacui substrata libidinis armis.
 Ejus namque mihi quondam insatiabilis ardor,
 Hisque decem et septem duxi, vel eo amplius, annos
 Debaechans furiis, et publica facta popello.
 Nec quæ nonnullis, tulerant mihi dona pudorem;
 Nam pretio non quærebam damnare petulos,
 Ut laqueans gratis possem mihi prodere plures.
 Il neque præcipiebat opum me copia ferre;
 B Mendicans etenim, stappas vel fila trahendo
 Vivebam, summumque bonum illecebrosa putabam.
 Ergo modo tali vitam maculante probrosis
 Actibus, aspiciens quosdam, quasi tempore messis,
 Egypti Libyæque viros maris alta petentes,
 Audio adoratum crucis hos properare tropæa
 Cujus erant Hierosolymæ mox festa colenda.
 Adjectoque colo manibus fusoque, cucurri;
 Quos video validos placitisque mihi usibus aptos.
 Aggrediens juvenes, in litore forte natantes,
 Inque verecundo mediam me schemate dedens,
 Accipite, aio, viri, vobiscum memet amicum,
 Nam faciam possim quo non ingrata videri.
 His alisque illi verbis ridere jocari:
 Navicula me suscipiunt, qua scanditor altum
 C Navigio cæpto, quæ sint jam turpiter acta
 Quomodo vel meminisse queam? Nam dicere lingua
 Quæ valeat, capere sonum quæ perferat auris
 Gestorum tam nigrorum; quibus ipsa magistra
 Exstiteram, quæ navigioque viaque patravi,
 Nolentes cogens stimulosque volentibus addens!
 Abba, ignosce stupens quia me non sorbitur requor,
 Ipsaque miror hians quod me non terra vorarit,
 In laqueum mortis tantos quæ pessima jeci.
 Sed puto, qui nullum Dominus vult perdere, cunctos
 Esse volens salvos, quod me quoque vertere quærens
 Nec damnare parans, patienti mente ferebat.
 Perveniens tandem Solymam, quibus ante diebus
 Festum ibi sustinui, nequissima quæque peregi.
 Nec satis esse via juvenes mihi deputo junctos,
 D Adjiciens civesque loci atque aliunde coactos.
 Venit ubi ergo dies sancti exaltatio ligni
 Qua colitur, ludens juvenum præcedo tumultus,
 Luxibus illiciens animas, venioque beati
 Ante fores templi, tentans intrare sacratæ
 Tecta domus, acta ætherea virtute repellor
 Miscoor hinc iterum turmis, iterumque repellor.
 Terque quaterque aliis nitens penetrantibus asto,
 Sola foris nam vi superi prohibebat honoris.
 Vixque aliquando probans dignam me ferre repulsam,
 Incipio mecum tacitis tractare querelis
 Id dura scelerum fieri gravitate meorum.
 Dum mœrens igitur doleo, dumque atria lastro
 Pectus contundens, imis suspiria ludo;

Mœsta aspecto fores, circumfero lumina tectis :
 Arte manus video Christi genitricis imago,
 Quæ signabatur, picturam pariete ductam ;
 Visere quam propius speciem festina propinquo,
 Indeclinanterque tuens hæc murmure pango :
 Ceras, Dei genitrix, indignam me veneratu
 Esse tuo, tanti pollutam criminis actu,
 Quæ veneranda nites animaque et corpore munda,
 Quæ mundi Dominum genuisti carne pudica :
 Nasco quidem digne quia squalida abominer a te,
 Audio sed Christum nostra ob purganda piacula
 Assumpsisse tuo sanctum de corpore corpus ;
 Unde, precor, fer opem nusquam solamen habenti
 Jam tui in te Natoque : tibi peto, præcipe pandi
 Limina sacra mihi, sine regia visere sanctæ
 Signa crucis, cœli domina, qua corpore passus :
 Inque tua me sume fide, jam sorde carere
 Luxuriæ, postquam Christi sacra videro s' opetra
 Luxibus in sæcli positis pompisque relictis,
 Egredior properans quo me, beneficta, vocaris.
 Illis dictis foribus pernix seu jussa propinquo,
 Cordetenus valido fidei succensa calore,
 Virginis ac veluti jussorum ducta tenore,
 Ingreddior veniens intrantibus addita turbis,
 Ac nullo prohibente, velut mihi tramite parto,
 Suscipior templo, tuor pretiosa beatæ
 Ligna crucis, tremebunda sacris cœlestibus asto.
 Sensi ut vult aperire sinum quem pœnitet, omni
 Crimina nostra pius censor dimittere promptus ;
 Meque pavementis sternens, his oscula figo,
 Egrediensque ab eo, qua Virginis edita forma,
 Stoque genu flexo, veros me cernere vultus
 Confidens, supplexque hæc verba precaminis addo :
 Monstrasti, domina, ecce mihi miseratio quanta
 Sit tua, suscipiens indignæ famina servæ.
 Gloria visa mihi quæ nobis digna videri
 Non fuerat gravido vitiorum pondere pressis,
 Gloria summa Deo, per te qui suscipit omnes
 Ad vitæ quos vera viam conversio ducit.
 Sed quid plura loquar? dum jam promissa pa-

[trandi

Tempus adest tibi, quo placeat me dirige ductrix
 Demonstraque viam, præcede magistra salutis.
 Haurio cum dicto vocem hæc consulta ferentem :
 Transmisso invenies requiem Jordane beatam.
 Quam vocem supero reputans mihi numine latam,
 Atque petens dominam ne deserat, atria linquo.
 Flentem me cernens quidam tria contulit æra ;
 Illicet his panes totidem mercata recedo.
 Pacta simul Jordanis iter, tum templa Joannis
 Baptistæ subeo, communico verpere sacris ;
 Pasta cibo panis, Jordanis limbo fluenta
 Lucescente die, quem transeo, vasta sequendo
 Deserti, dominum expectans qui salvat egenos.
 Illic Zozima vitæ seriem scitante quot essent
 Illic quo mundum linquens devenerat anni,
 Quid victus sumpsit, tulerit quos dura labores.
 Quadraginta hiemes septemque recogitat ex quo
 De eruit Solymani, postquam deserta coebat.

A Panum commemorat victum sibi parva diurnum,
 Quos egressa tulit secum, fragmenta dedisse.
 Cetera quid quaris? Vereor nam cetera, dixit,
 Ne patiar quæ passa diu, si promere coner.
 Tempore crede tamen tanto graviora tulisses
 Quanto luxuria jacui submersa cloaca,
 Namque decem et septem gravius certamen in æ-

[nos

Cum desideris mundi, quæ vana voluptas,
 Non ignota mihi dudum, conferre solebat ;
 Namque animum pisces Pharii carnesque sub-
 libant ;
 Vinum concupiens, nec aquam reperire valebam.
 Carmina nonnunquam mihi luxuriosa redibant
 In mentem, lepide que decantare soeram.

B Mox lacrymans pectusque manu validissime tota-
 dens,

Verba reducebam cordi quæ Virginis olim
 Ad vultus dederam, statuens me mente sub ipsis,
 Corque mihi mundum fieri importuna rogabam,
 Dum veniens superis lumen circumdaret, atque
 Me stabilem, mitem et validam renovaret agoni.
 At quali elogio narrabo libidinis æstus?
 Ignis enim validus carmen incendebat ab intus
 Et totam rapiebat amor nimiumque traherat,
 Ad spurei turpes impellens criminis usus.
 Quod patiens, terramque petens, lacrymisque ri-

[gando

Infundens, astare mihi jam Virginis ora
 Mente videns fidei, meditabar strata tenorem
 C Hanc compellantem memet, vulnere minaci
 Terrentem, aspiciens, pœnasque furoris agentem
 Vindictæ, et gladio monstrantem judicis ira
 Ante nec a terrâ surgebam ni prius illa
 Lux infusa mihi superi solaminis omnes
 Turba o victrix furias e corde fugaret.
 Semper enim dominæ poseebam virginis actum,
 Ipsa ferebat opem, mecum certabat et ipsa ;
 Ipsaque me cunctis et nunc moderator in actis.
 Istius inde cibum Zozima vestemque rogante,
 Majoris luctu memoratos dixi in annos
 Se geminis ac dimidio quos detulit ipsam
 Panibus et post hinc herbis vixisse repertis ;
 Vestibus assumptis, rapuit quas temporis ætas
 Vi solis nimium, nimium vi frigoris actam ;

D Sed virtute Dei se mente et corpore tectam
 Nutriri atque tegi Domini munimine verbis,
 Cum non vivat homo solum solamine panis
 Quin omni verbo Domini quod prodit ab ore,
 Nudati et vitis donentur tegmine petreæ.

Auditis sacre titulis, interrogat heros
 Scripturæ mulier sapiens an grammata nosset.
 Illa negat, vivumque Dei penetralia cordis
 Illustrare docet verbum sensusque replere
 Tum pro se Zozima supplex orare precatur,
 Et petit obtestans ne se, dum vincula carnis
 Deserat, ipse palam faciat ; sed vadat, itemque
 Tempore se simili venturo visitet anno :
 Sacraque dum redeunt solito jejuna more,

Jordanis repetens eremum ne transeat annum,
Prædicens quod nec quoquam si tentet abire,
Sit potis, at maneant cœnam benedictio Christi
Quam facit exspectans venerandam, vespere sur-

[gat

Corporis atque sibi Domini mysteria portet;
Ad ripam Jordanis eam cum munere Christi
Sustineat, quo mox veniens communicet almis.
Inde monasterii Patrem sub nomine signans
Præcipit hortari, vigilet, sibi credita servet,
Attendatque gregi, reseret quæ prava videbit.
Ille monasterium post hæc petit, illa recessus.
Abba igitur toto tacuit quæ viderat anno;
At cum jam properant jejunia sacra residit,
Febribus invasus, reliquis abeuntibus extra,
Dixerat ut sibi vaticinans anus ore beato.
At redeunt sanctæ fratres ubi vespere cœnæ,
Dulcibus ille parans monitis impendere curam,
Sacramenta velit divini corporis atque
Sanguinis in calicem secum Jordanis ad oram,
Adventum sanctæ opperiens in margine ripæ:
Exspectata diu, quæ jam sub tempore noctis
Adveniens cruce transgreditur sibi ponte parato
Et solidum liquidas corpus superambulat undas.
Aspicens stupefactus ista senex, sub lumine lunæ,
Perfectique videt quam sit certaminis impar.
Inde petit mater fidei dicatur ut ordo,
Jungaturque dein locuples oratio Christi.
Postquam perpetuæ sumpsit mysteria vitæ,
Mox in pace Dei sese dimittit orat.
Ast compulsa viri precibus, tria contulit ori
A sene lenticulæ delatæ grana canistro.
Hinc petit ut senior venturo rursus in anno
Torrentem repetat quo sunt simul ante locuti,
Se Deus ut jubeat memorans hic esse videndam.
Sic sibi poscentes abeunt solamina ferri
Mutua, devotasque preces utrinque profundi.
Tum super amnis anu fluctus repedante beata,

A Septa monasterii repetit lætissimus abba.

Exacto rediens anno loca jussa revisit,
Adveniensque videt jam membra relicta calore,
Compositis manibus, versumque jacere cadaver
Solis ad egressum; lacrymis perfunditur heros,
Dumque preces dicens et psalmos usibus aptos
Exsequias celebrat; sed nominis inscius hæret;
Terram despiciens, apices in pulvere ductos
Cernit, deressusque diem nomenque ferentem.
Conjicit ergo ipsam migrasse in nocte Mariam,
Præterito sanctis qua participaverat anno,
Adque locum trinxit spatio rediisse sub horæ,
Ad quem bis denis vix venerat ille diebus.
Angitur ergo senex desunt quia rastra labori
Atque sepulturæ per quæ deserviat arma;

B Exiguumque videns lignum sibi forte jacere
Corripit, enitensque solit durissima terræ,
Terga terens, nec proficiens, imparque laboris.
At sudore operis madefactus, lassus, anhelus
Respicens videt ingentem prope stare leonem
Pigneris atque pedes miti prolambere lingua.
Territus ille pavore, crucis se munit armis,
Motibus et blandum cernens tandem, ista volutat
Forte sibi socium patranda ad munia missum.
Imperat hic fidens veritat quo bellua glebas
Expediatque piis membris festina sepulcrum.
Paret at ipsa senis, sumpio lenimine, jussis;
Et didicit tandem feritas oblita furoris,
Nescia servitii, sancto servire labori:

C Libera corda gerens, servitii explicat actus
Funeris officio diverso more peracto,
Diversi remeant comites, diversa petentes.
Hic deserta sequens petit abdita lustra ferarum;
Iste monasterium rediens adit agmina fratrum,
Cernere quæ meruit narrat magnalia Christi.
Instituunt fratres festum celebrare beatæ,
Grandævusque senex Zozimas in pace quiescit,

CAPUT V

De sancto Fabio martyre.

Multa Palæstinam constat decorasse tropæa,
Ex quo progressi mundum ornare triumphis
Signiferi insignes Christi, pietate viriles;
Qui mundum et mundi proceres sub sceptris premen-

[tes,

hanc palmis vacuam non abjecere negatis.
In qua victores veterique novaque coruscant
Lege Patres, quorum paucos coluisse relatu
Me fateor stricto, lepida nec luce polito,
Nam licet antiquis pictoribus atque poetis
Quælibet audendi fuerat quondam æqua potestas,
Pauca magis cupiam strictim, sed vera profatus,
Sirmate quam longo reperiri falsa secutus.
Unde nec admisi ut canerem certamina quorum
Non titulos ulla inveni in regione notatos
Incerta quorumve leguntur ab urbe triumphis.
Propterea Fabium rutilant solemnia, cujus
Extrema cum solis humum face Julius urit
Cæsareæ expositæ non assignavimus urbi,

Cæsareæ quoniam plures a Cæsare dicte,
Et quam sacravit jugulo non legimus harum.
Traditur at Christi certamine fortiter usus.
Præsidis ipse quidem quia sumere signa recusat,
Truditur in tetra fortis sed carcere miles;
Post aliquotque dies hinc sistitur ante tribunal,
Scitatur semel atque iterum, duratque fidelis.
Mox jugulo plecti furibundo a iudice jussus
Percutitur gladio, capitali lege subactus.
Tum ne detur humo servanti custode cadaver,
Reticuloque situm salsis maris inditur undis.
Post triduum mersum corpusque caputque deorsum
Reticulo, sed sub Domini virtute revulso
Sacratæ capiti redhibentur membra beati
D Et scapulis cervice servatis jungitur ictus
Indiciis, totumque simul revocatur arenæ
Littoræ, blandis oneri famulantibus undis,
Integroque pii cultus sepelitur honore.

CAPUT VI.

De sancta Theodosia.

Huic data non urbi a nobis Theodosia virgo
 Constat, Cappadocum legitur quod sidera nacta
 Casarea; tradunt tamen hanc quia plurima gesta
 Casarea esse Palestinae, memorasse videbor
 Hanc vel fine libri. Quae confessoribus ultro
 Se socians Christi, sub eade Diocletiani
 Octo decemque gerens caelebs feliciter annos,
 Tenta et ab Urbano praefecto, verberare casa,
 Equuleo suspensa, truci cruciata rigore,
 Carcere in obscuro, ferro vincitur omnia;

A Omnia quae virtute Dei disrupta facessunt
 Vincula, sed vinclis semet sine compede servat.
 Mergitur hinc alto, magna sibi rupe ligata;
 Quam mox incolumem siccis mare reddit arenis.
 Sabrigiturque feris, illusa sed exit ab ipsis,
 Quod mare quodque feræ vitant explere, satellites
 Funesto properat gladio, quem leta recepit:
 Ultroneumque hilaris victrix implevit agonem
 Ante thronum Sponsi referens festina tropæa.

DE TRIUMPHIS CHRISTI ANTIOCHIE GESTIS LIBRI DUO

PRÆFATIO SEQUENTIS OPUSCULI.

Temporis prisce procures Damascus
 Dixerant culmen Syriae, caput quo
 Patris Abrahæ Chanani vocatam
 Prole Damascus.

Cessit at postquam patris a Seleuco
 Civitas est Antiochi decore
 Structa, quam cunctæ Syriae eminere
 Maluit auctor.

Nuper huc Christi famuli feruntur
 Territi prima tribulatione
 Qua pium constat Stephanum cruento
 Grandine pressum.

Hinc via facta geruli fideles
 Huic ferunt urbi radios beati
 Luminis, fecunda Dei serentes
 Semina verbi.

Cœpit hic jam lux, tenebris fugatis,
 Splendide fulgens adeo micare,
 Nomini ut primordia Christiano
 Urbs daret ista.

B Tum ferax accrescere præminentis
 Tritici surgit seges, ac referre
 Centuplum cœlis patienter aucto
 Mergite fructum.

Spiritus sancti radiata luce,
 Intuens toto orbe famem futuram,
 Fertiles certat Solimam patronis
 Ferre maniplos.

Nam prophetiæ quoque dona sumpsit
 Muneris charismate, quo, tributo
 Gentibus, Judæa caret, salutis
 Fonte negato.

Urbe qua certamina sunt labore
 Plura decertata pio, fideles
 Clafa quis Christi referunt alumni
 Præmia regni.

C E quibus multis, quia Christiani
 Nominis fons hic et origo cœpit,
 Post Palestinos breviter triumphos
 Paucula tangam.

INCIPIT LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Urbs nacta Antiochi nomen de nomine regis,
 Sortis apostolicæ magnis instructa magistris;
 Ierarcha Petro, hic prima residente cathedra,
 Præsulis et digni officium solerter agente,
 Atque scholæ Paulo docili cœlestis alumno,
 Egregius celebrat, Christo donante, triumphos;
 Martyribus factis, isto sed nomine nec dum
 Dictis, martyrii quoque dat reverenter honorem,

D Et Machabæorum recolit solemnia fratrum:
 A quibus antiquæ dum testificatio legis
 Fortiter assertitur, matre exhortante beata,
 Pro legislatore Deo stant ultima passi.
 Et quia pro casta mandati lege necantur,
 Christi sunt testes, veteris qui legis habetur
 Finis principiumque novæ, probat auctor utriusque,
 Qui sacra dum certant non abjungere paternæ,

Interfui nec seduci vincive valebant;
Terrorum regis puerorum pectora frangunt,
Munia nec legis, tormenti machina fregit.
Quem vincunt pueri barbato vicerat hostes;

A Victorem regum superat patientia fratrum.
Haud dubium pro lege Dei quod ex te premissi
A Domino legis capient pia præmia mori,
Sumentes roseas, Christo tribuente, coronas.

CAPUT II.

De Agabo propheta.

Hic Agabi pollent sancti monumenta prophetæ,
Inque rudi testamento, cui gratia vatum
Enituit veterum, claro ventura canenti.
Nec famem multis prædixerat ante diebus
Quæ pressit totum, regnat dum Claudius, orbem.
Namque prophetali pulsus cum munere, dona
Huc a Iudæa manifestans cœlica venit,

Judæis ablata, pia sed tradita genti:
Lumen ab Hebræis extrusum gentibus ortum.
Hic sancto cecinit Paulo sua vincla manere;
Cujus corripiens zonam, palmasque pedesque,
Devinxit sibi, vaticinans sic esse ligandum
In Solima fratrem, cujus vincimen id esset.

CAPUT III.

De Manahen, Procoro et Joanna.

Hic etiam Manahen, qui collectaneus ipsi
Scribitur Herodi, doctor simul atque propheta,
In Christo clara tumultus sorte quiescit.
Conjugis hic Chuzæ, qui olim curator alebat
Herodem, pariter recoluntur festa Joannæ.

B Quam meminit Lucas Domini vestigia Christi
Sectatam, sociisque ipsique fuisse ministram.
Hanc quoque Procorus habitare diaconus urbem
Delegit, fidei merito, virtutibus atque
Pluribus insignis, hic et complexit agonem.

CAPUT IV.

De Evodio episcopo.

Hic primus præsul, post Petrum, Evodius urbi
Jura sacerdotis, Petro tradente, subivit.
Dignus quem Petrus tali donaret honore,
Atque vices tanti caperet pastoris ab ipso,
Pro grege commisso forti qui robore fretus
Martyrii meruit certans hac urbe coronam.
Quam dignus meritis successor laudibus effert,
Ecclesiæ scribens Ignatius Antiochenæ,

Ipsæ feris abiens tradendus corpore Romæ.
Discipuli estis, ait, Petri Paulique vocati
Depositum vobis ab eis servate relictum,
Et memores estote pii pastoris, ab ipsis
Qui datus est vobis, nec confundamur alumni
Sicut adulterio corrupti seminis orti.
Tam dulcem sanctamque Patrem sed moribus æmulis
Efficiamur eo tam castifico Patre digni.

CAPUT V.

De sancto Ignatio.

Hic etenim residens Ignatius urbe nitebat,
Hic post hunc præsul fidei pia dogmata dedens,
Morte triumphata, quem se vidisse fatetur,
Sumpsit apostolico socius quæ strenuus ore.
Audito cujus celebri rumore senatus,
Principe Trajano fervorem stragis agente
In nostros, statuit qua pasceret ora ferarum
Insanæque daret Romæ spectacula plebi.
Abripitur, vinctusque datur custodibus ultro,
Militibusque decem ducendus traditur Urbi.
Qui loca præteriens Asiæ, dum cæcula vadit
Navigio, veneranda piis dat semina terris,
Ecclesiæque docet populos persistere toto
In sancta cum corde fide, vitare profanas
Quæ tunc extulerant hereses caput ore chelydri,
Exhortans ut apostolicis nexamine forti
Hererent monitis, horum præcepta secuti.
Adveniens Smyrnam, Polycarpi fultus amore,
Dirigit hinc Ephesum scriptis solamina verbi.
Hinc simul instruitur Magnesia, necne Meander;
Ecclesiæ Trallis dantur quoque semina vite.
Romanis etiam scribens pia grammata mittit,
Potens ne pro se doleant, ne spem sibi tollant

C Martyrii; jam carnis eis affectio desit
Erga se, pœnas hilari qui corde receptet
« Ecce salutare, inquit, mihi nosco ferarum
Exæcui dentes, veniant, his carnibus uti,
Quæso, meis liceat diras, quas opto paravi,
Ac peto ne nostrum metuant contingere corpus,
Quorundam veluti crebro timuisse patescit:
Quin et si dubitent, ego me, veniam date, subdam.
Nosco quid expediat mihi discipulus fore [pro esse]
[Christi]
Nunc ceppi, non invidet quem quisquam adipisci.
Fornaces ignesque, crucesque, færaque parentur,
Membra revellantur, pateantque medullitus ossa;
In me supplicii consulant robora cuncti,
Ut modo pervaleam Christum comprehendere Jesum. »
D Inde datis scriptis, Polycarpo tradit alendam
Ecclesiam, ceptum repetens iter, Antiochenam;
Et veniens Romam Trajani sedibus astat.
Hic oblatas ei pariter residente senatu
Præponensque Dei cultum terroribus horum,
Plumbatas scapulis primo accipit ictibus actas;
Hinc ejus lanians lateris ungula sulcat nitrumque,
Quodque subinde fricant scabri rigideque lapilli,

Deinde vole manuum vivo carbone replentur,
 Infusaque olei fœu flagrante papyro
 Costarum cratis laterumque arvina cremantur.
 Inde pavimento prunarum aspergitur ignis,
 Et super hunc sanctæ tolerans consistere plantæ.
 Tum requies justo lectus conceditur ardens,
 Vellitus unde iterum trahitur discindere dorum
 Ungula dilacerans carnes et ad ossa penetrans;
 Queritur inde dolor, patiens dum talia suffert,
 Ac sale cum valido plage infunduntur aceto,
 Hæc passus, fortisque manens, horrore fatigat
 Tortores crucians, subigit frangitque flagella.
 Victi suppliciiis lanii vincire beata
 Ferro membra parant, imo quoque carcere trudent,
 Constringuntque pedes magni sub pondere ligni.
 Cumque tribus, nullo victus solamine pastus,
 Sed neque potatus, mansisset athleta diebus,
 His indefessus Trajani sede superbi
 Amphitheatrali deducitur ante tribunal,
 Quo, Romanorum cuncta properante caterva,
 Obijcitur geminis sub vincla leonibus actus.
 Jamque datus, cavere rabidos audire ferarum

A Ut cœpit fremitus, flagramine talia satur,
 Martyrii et magno succensus amore triumphi:
 « Sumite, Romani, nostram quicumque palestram
 Spectatis, cunctique viri, mea sumite verba:
 Non abs re patior, nec propter vana loloro.
 Me pietas, non impietas perducit ad ista,
 Nec propter facinus, sed pro pietate trucidor.
 Frumentum Christi, fateor, me dentibus haram,
 Mundus ut inveniar panis, molar ipse ferarum.»
 Permissi veniunt, illo hæc dicente, leones,
 Præfocantque pium, jussi componere luctam,
 Cætera non audent, nec enim contingere carnes
 Præsumunt, tantumve cibo violare cadaver.
 Mortua membra feras, homo quæ laceraverat, ar-

[cant.

B Quæ ratione vigens ratione vigentia torsit,
 Hæc ratione carens ratione carentia servat,
 Christicolisque suæ linquantur et integra sedi.
 Hæc ad quam revehunt comites invicta ferentes
 Ossa triumphati, procures vincentia mundi,
 Daphniticamque locant extra pia pignora portam
 Mortuus ut tegeret vivens quam rexerat urbem.

CAPUT VI.

De Herone et successoribus ejus.

Angelicis quondam conspexerat iste choreis
 Sidereos trinum cives efferre decorem;
 Cœlicus antiphonis modulans recinebat ut hymnos
 Ordo, notansque modos proprios, docet organa tur-

[mas.

Spargitur hinc celebris mundi per climata rursus.
 Illic manifestatum pergenti ad prælia fertur
 Ejus pontificem post se fore sedis Heronem,
 Utilis ipsius qui tunc levita nitebat,
 Quique gradum digne subiens hujusce decoris,
 Illojus et exemplum sectans imitator habetur,
 Proque gregis Christi cura procumbit alendi.

Instruit hanc post quem præsul Cornelius uroem.
 Tum quoque post Petrum quintus hic præfuit Heras,
 Theophilus sextus, sapiens sanctusque sacerdos,
 Cujus catholica doctrinæ scripta feruntur,
 C Contra diversas docte bellantia secias,
 Hermogenem et reliquos qui confutavit ineptos.
 Congressusque palam superavit falsa sequentes.
 Qui procul exturbans docti celeberrimus oris
 Ut vigilans pastor rictus clamore ferarum
 Atque lupi Christi gregis insidiantis ovili,
 Præsentes vegetat, venturis arma ministrat,
 Ecclesiamque Dei vita verboque venustat.

CAPUT VII.

De Maximino et Serapione.

Hinc Maximinus rite post apostolos
 Qui rexit urbem fertur istam septimus.
 Serapion post hunc, fide clarissimus
 Ac eruditus regulis authenticis,
 Quibus refutat improborum nœnias;
 Qui se prophetas jactitabant publice,
 Sanctis agentes vatibus contraria
 Et spurca mundis insererebant semina
 Dum tritico conspergerent zizania;
 Illic Maximillæ detegens mendacia,
 Honore vatis quam colebant inscii,
 Ostendit ejus execranda semina.

Hujusce subscribere sancti epistolæ
 Viri probati, præsules ac martyres,
 Qui pluribus fervore sancto scriptitans,
 Docet fideles, infideles arguit,
 D Rectos tuetur, deviantes corrigit,
 Nunc apta firmans, nunc inepta respuens;
 Qui Martiani reprehendens dogmata
 Monstrat sibi ipsis quod sient contraria,
 Notans sequaces quos doctætas nominant,
 Servatque agellos a maligno semine,
 In quos benigna nutrieat graminæ.

CAPUT VIII.

De Asclepiade, Phileto, Zabanno et Gemino.

Illic ad supernam dum recessit patriam,
 Asclepiades præsulatu fungitur
 Istius urbis, inter almos milites
 Confessione clarus et fortissimus.

Congratulatur huic Alexander, datum
 Solymæ a Deo quem præsulem signavimus.
 Solans alumnos urbis hujus litteris,
 « Levavit, inquit, nostra Christus vincula

Et arcta dilatavit hujus carceris,
Asclepiadem, sanctitate præditum,
Hujus honore culminis dignissimum.
Sumpsisse vestra comperi quod regmina.

A Post quem Philetus, hinc Zabennus jungitur,
Geminus senatu splendet hujus presbyter
Lepore clarus, emicans scientia,
Monimenta libris prædicant ut indita.

CAPUT IX.

De sancto Babyla et Theodoro.

Abhinc Babillas urbis hujus pontifex
Confessionis dignitate præminet:
Qui dum frequenter passionibus suis
Christi triumphans extulisset gloriam,
Et innovatis invicem captioribus,
Flagella fortis pertulisset maxima,
Intra cavernæ carceralis vincula
Vitæ capessit gloriose terminum.
Cum quo feruntur tres necati parvuli
Philidanus, Epolanus, Urbanus simul
Hujus secuti Patris altum tramitem.
Cujus beati martyris mausoleum
Daphnis renidet, urbis in suburbio.
Qui Julianus, pestilens apostata,
Dum, fana Castaliæ colens scaturiginis
Misero litaret impudens Apollini,
Responsa nec stipulatus ulla sumeret,
Hujusque causas quæreretur silentii,
Juxta Babillicæ busta haberi martyris,
Tandem remissi detulere dæmones
Responsa se non posse quare reddere.
At ille mox venire Galileos jubet
(Nam Christianos sic vocare suserat)
Et hinc sepulcrum martyris propellere.
Tunc Christiani rege Christo præditi,
Aream levantes hymnizando martyris
Laudes in exultatione concrepant,
Aures profani principis per millia
Sex impetentes hæc canendo carmina:
O Christe, confundantur omnes ethnici,
Qui vana adorant supplicantes sculptilia,
Et gloriantur qui suis in idolis.
Cælum resultat ardois clamoribus,
Tyrannus atris infremat doloribus.
Tum Christianos ille mandat abripi
Et carceris trusus in imis affici.

A Præfectorum ejus implet hoc Salustius,
Arcansque quemvis Christianum primitus
Sibi obviantem (nomen huic Theodorus),
A luce prima torquet usque vesperam
Crudelitate tam truci, tortoribus
Ad flagra mutatis, ut unquam diceret
Se nemo tam vidisse factum atrociter.
Pendens equuleo sed nihil præter pium,
Actus flagris hinc inde sevientibus,
Dicebat hymnum quem canebat pridie.
Considerans egisse nil Salustius
Immanitate tam feræ sententiæ,
Juvenem recepit obstupens ergastulo,
Ac imperatori quid actum sit refert,
Quem commonet ne tale quid de cætero
Præsumat, ipse sibi parans infamiam,
Et Christianis qui resistunt gloriam.
Minatur ergo Julianus Persicam
In Christianos arma post victoriam,
Totasque vires se daturum prælii.
Divina sed resistit his sublimitas,
Miserum relegans quem minacem sustinet.
Nempe hoste cæsus abdito subvertitur
Finemque vitæ sumit atque fascium,
Christo potentis architecti filio
Diro locellum fabricante funeri.
Ast intimasse traditur Theodorus
Sævis adactum se parum doloribus,
Sed allevatum spiritali lumine,
Juvenem sibi astitisse, candidissimo
C Sudoribus se terserit qui carbaso,
Aquam frequenter frigidam qui infuderit
Eumque sub labore roboraverit:
Dolet unde fessis hostibus parci sibi,
Se gloriatus luce Christi perfrui.

CAPUT X.

De ultione in perfidos et retributione fidelium.

Ipsamque tanum fulmine ardet cœlico,
Deus favilla delitescit Pythius:
Flagris subacti id clamitant Neochori,
Id rusticorum tota fert vicinia.
Præfectorum alter sancta mictu attaminans,
Christique templum inane censens numine,
Præsumptionis digna pendit præmia,
Dum, putrefactis abditorum ductibus,
Blasphemiæ stercus effert organo
Sævaque multæ peste gnarus interit.
Prælatum ipse probra gaze regie
Addens cavillo, dum cachinnat, æmulo,
Manum supremi cognitoris non fugit,
Oris meatu fulcra fundens corporis,
(167) Locus corruptus.

D Vacuus repente qui facessit sanguine.
Laquei parantur innocentes fallere
Fontesque dapnis sordidat contaminare,
Cibi forenses hic madent aspergine.
Quidam gementes munda mundis judicant,
Quidam exsecrantes respuunt spurcamina,
Damnant profana, laude lucis appetunt,
Palmas adepti dignitate funeris.
Rerum rapinam quidam ovantes efferunt:
Ut dux Valentinianus, indignans sacra
Stilla inquinari, non renutat carcerem
(167) Læto ministro, aut incolatum perpeti
Centena adeptus, unde regni purpuram
Pro militari mox capessit baltheo.

Cives abactis urbis hujus mercibus
 Vesantientis opprobrant socordiae
 Taurina mundum quod erat quassatio

A Querulis crepantes insonant conviciis,
 Barbæ imo stamen torqueatur funibus.

CAPUT XI.

De constantia Publicæ.

Matrona castis culta nec non moribus
 (Tellure pulcher procreatus pullulat
 Qua flos Joannes laude digna presbyter
 Fugiens, petitus sæpe, summa ad regmina),

Choro notatum ridet hostem Publica,
 Tacere jussa despicit lyphaticum,
 Nec cæsa pareit carminare erroneum.

CAPUT XII.

De Fabiano episcopo et successoribus ejus.

Post vitæ excessum sancti magnique Babilæ
 Ecclesiæ regimen capit hac Fabianus in urbe,
 Concilii decreta sui Cornelius urbis
 Romanæ præsul cui confirmanda dicavit,
 Quæ ferunt heresim natam turgore Novati
 Scribit Alexandrinus ei Dionysius unde
 Multa, notans istud quam sit damnabile dogma.
 Successit cathedræ Fabiani Demetrianus,
 Cui Paulus Samosatenus, qui, regimine sumpto,
 Erroris lepra Christi maculavit ovile,
 De Domino malesana ferens, dum simplicis illum
 Naturæ tantum docet humanæque fuisse,
 Divinum nitens in eo vacuare decorem.
 Conveniunt igitur proceres pietate viriles
 Pastoresque boni, caulis belvam insidiantem
 Discutiunt, multoque premunt clamore latentem.
 In quibus insignes aderant famæque celebres
 Cappadocum gentis præsul tunc Firmilianus,
 Gregorius Ponti, fraterque Athenodorus, atque
 Iconii Nichomæ, Helenus Sardensis, et horum
 Præcipuus Solinæ præsul Hymeneus, et ejus
 Urbi vicinus Theotignus Cæsariensis;
 Maximus et synodo Bostrensis idoneus horum;
 Cum quibus et multi variis e partibus orbis
 Pontifices sacri, levitæ presbyterique,
 Hac urbem causa concilii apud Antiochenam
 Obloquii contra fugitantem spicula mittunt
 Serpentem multis dum lusibus effugit actus,
 Conveniunt iterumque, iterumque relabitur anguis.
 Concurrent quoque multoties, dum numine fulti
 Divino, tumidum tandem oppressere draconem.
 Ad figenda tamen sinuosa volumina monstri
 Hujus, præcipue valuit quidam Antiochenæ

B Presbyter ecclesiæ prudens, cui Malchio nomen:
 Vir bonus, ornatus meritis sandique peritus,
 Doctrina factoque potens, virtutibus altus,
 Cum Samosateno cui disceptatio Paulo
 Concilio soli concessum fertur ab omni,
 Scriptorum excipiente manu, quam naviter acta,
 Servatur cuncto veluti mirabilis ævo.
 Solus enim propriis potuit vincere profatis
 Ac monstrare palam Paulum se dissimulantem;
 Solus ab internis anguem exturbare cavernis.
 Deprensus clara damnatur voce chelydus,
 Monstraturque palam toto damnabilis orbe.
 Deposito hoc Dominus præsul latrone levatur.
 Post quem pontificis suscepit jura Timæus.
 Hoc quoque defuncto successit honore Cyrillus,

C Quem sequitur Dorotheus, divino dogmate clarus
 Et satis intentus, quare didicisse loquelam
 Traditur Hebraicam, Græco sermone disertus.
 Fertur hic eunuchus furor accendit Diocletiani,
 Unde et apud reges terrenum sumpsit honorem,
 A Domino partem quoque pignoris meliorem.
 Erigitur præsul quo decedente Tyrannus,
 Ecclesiæ servens sub quo tribulatio crevit
 Quam rabidus furor accendit Diocletiani,
 Omnigenis sanctos pœnis qua vellere legit;
 Diversisque modis diversas dum quatit urbes,
 Craticulis hac urbe pii torrentur adusti,
 Comprensi hicque duo juvenes, virtute gemelli
 Non natu, libare diis ducuntur ad aras
 Injectisque foco manibus, « Libasse putate
 Nos, aiunt, si forte manus subducimus igni. »
 Dicta probavit opus, palmæ nec ab igne remota
 Donec tota cadens mannum caro fluxit in ignes.

CAPUT XIII.

De sanctis Juliano et Basilio.

Hac urbe sanctæ Julianus indolis
 Nitebat almus, eminens virtutibus,
 Quibus pia florebat ex infantia,
 Quibusque crescens bis novem peregerat
 Adultus annos, legis in scientia
 Dei laborans sedulus nocte ac die.
 At dum renidet unicus parentibus,
 Uxoris hunc vincire contubernio
 Nituntur, atque respuentem commonest
 Pauli beati paginis apostoli.

Septem dierum qui petens inducias,
 Oratione sultus et jejuniis,
 Summi voluntatem requirit Arbitri,
 Tandemque sumit ejus hoc oraculum,
 Uti parentum vota tædis impleat.
 Nec conjugalem copulam perhorreat,
 Qua non pudorem conjugatus perderet:
 Integritatis complicem quin sumeret.
 Hoc roboratus vir pudens oraculo,
 Audire jussa se editorum rettulit.

Gaudent parentes, ac requirunt nobilem,
 Mox nobili quæ neceretur, virginem.
 Favent: Christo reperitur comoda
 Quæ casta casto jungeretur congrue,
 Basilissa, claris prodiens natalibus.
 Die statuta nuptiarum largiter
 Dapes parantur, convocatis plurimis;
 Thalamus locatur, virgo ducit virginem:
 Intran cubile, sentiunt fragrantiam
 Velut rosarum ac liliorum copia.
 Sponsus revelat hunc odorem cœlitus
 Missum rosarum, cum nec essent tempora,
 Nec id cubile spargeretur floribus:
 Hæc castitatis esse signa prævia,
 Jervare Christus quam juberet, gloriam
 Ut angelorum comprehendant cœlibes:
 Imbuta sacro sponsa cœli nectare,
 Gaudet pudoris dedicari stemmate,
 Et celibatum keta præfert copule.
 Firmantur ergo vota contubernio
 Ut conjugali intaminata castitas,
 Enutriatur, vana vitans gaudia;
 Et quæ putantur carnis esse fœdera
 Fiant beatæ casta vitæ senora
 Post hæc, brevi meante cursu temporis,
 Utrumque defunctis sibi parentibus,
 Pio capescunt jure patrimonis,
 Et sancta dignis vota promunt actibus;
 Possessiones namque terræ conferunt
 Hæreditates unde cœli comparant.
 Cellas benigne construunt monasticas,
 Animasque Christum diligentes colligunt.
 Hic vir virorum congregans exercitus
 Contra phalanges præliantes dæmonum
 Hæc virgo virginum legens consortia
 Contra draconis machinas luctantia.
 Crescebat ex his multitudo maxima,
 Hujus relinquens sæculi contagia.
 Videns malignus lucra cœli crescere,
 Livore tetro concitatus angitur,
 Instigat et Diocletianum principem,
 Ut ad piorum puniendâ examina
 Transmitat isthuc Martianum præsidem.
 Qui Christianos dum perurget idolis,
 Fidem beati Juliani comperit,
 Mori paratos quod foveret plurimos;
 Mittensque mandat Juliano principum
 Decreta faxit, ac suis libet diis,
 Hortetur et lit. re secum ceteros.
 Contemnit hæc mandata sanctus præsidis,
 Monetque Christi roborando milites
 Pugnare contra dæmonum satellites.
 Firmantur ergo clara Regis agmina,
 Parere nec se Martino perhibent.
 Responsa nuntiantur ista præsidi,
 Qui mox parari maximam pyram jubet
 Sanctosque flammis congregatos conjici,
 Sibique solum Julianum dirigi.
 Eunt ministri, jussa complent principis,

A Tradunt ministros et sacerdotes rogo,
 Omnemque clerum, qui petens solatia
 Tunc ad beatum Julianum venerat.
 Examinantur igne Christi milites;
 Conflatur aurum hoc camino splendilum,
 Et ante sedem regis alti martyres
 Fulgentiores luce pergunt aurea;
 Ad busta quorum sanitates plurimæ
 Patrantur, hymni concrepant cœlestium.
 Beatus ergo Julianus carceri
 Tum mancipatur, exhibendus præsidi.
 Nam sancta jam Basilissa commigraverat
 Ad angelorum clara contubernia,
 Vallata turmis candidatis virginum
 Niveisque compta liliorum floribus.
 B Athleta fortis Julianus præsidi
 Oblatus, anguis flagitatur sibilo
 Terrestrium patrare jussa principum,
 Et imperatorum favorem consequi.
 Refutat ille Martiani nœnias,
 Dominoque vero servendum prædicat,
 Qui regna solus universa continet.
 Qui vero adorant impudenter sculptile,
 Errore carcos dicit atque morbosos.
 Hæc ut locutus inclytus vir, traditur
 Duris acerbè laniandus fustibus.
 Dum membra sævo proteruntur verberè,
 Grassans ocellum verber aufert militis.
 Deos precatur Martianus fusiles
 Pescitque lumen reddi abactum militi.
 C Ruunt repente dum litatur omnia
 Et comminuta dissipantur idola.
 Beatus autem Julianus palpebras
 Dum tangit orans vulnerati militis,
 Christum recepto laudat ille lumine.
 Hunc præses ad confessionem nominis
 Hujus trucidat, quem cruoris flumine
 Lotum Redemptor consecravît martyrem.
 Posthac beatus Julianus ducitur
 Dum per plateas urbis ob spectaculum,
 Videt coronam Martiani filius
 Ferri superne Juliano ab angelis;
 Fultumque cernens hunc honore cœlitum,
 Abiecit omnes quas legebat paginas,
 Vestemque patris; Juliani tegmina
 D Petens requirit, osculatur vulnera,
 Patremque solum hunc confitetur, et Deum.
 Hæc præses audit, audit omnis civitas,
 Jubet tyrannus separari filium
 A Patris almi Juliani amplexibus.
 Tentant ministri, contrahuntur brachia,
 Implere jussa nec sinuntur præsidis.
 Ducuntur una dum dirempti (sic) non valent.
 Stupent parentes, et magorum perhibent
 Hoc arte factum, Julianum sed petunt
 Artem resolvens ut remittat unicum,
 Eatque liber pace sumpta principum.
 Contemnit hæc vir eminens suffragia;
 Puer parentes abnegat: Dominum patrem

Habere gaudens, spernit omne sæculum.
 Privata temunt, servet ut custodia,
 Eosque pascit torva liberalitas.
 Traduntur ergo carceris teterrimi
 Imo, tenebris sordibusque pessimi.
 Aufert nidorem Christus inde fetidum
 Præstans odorem cœlitus suavissimam,
 Lumenque sanctis exhibens clarissimum.
 Vident ministri, qui pios deduxerant,
 Tantam beati claritatem luminis,
 Christo refecti suavitatem nectaris
 Præbent honorem qui suos sic allevat;
 Spernunt redire ad noctem ab isto lumine,
 Ad mortis auctorem pia vita agnita.
 Audit tyrannus, et simul claudi jubet
 Hos, dum trucidet ultione fervida.
 Orant salutem ferre confessoribus
 Christum beati confitendo martyres.
 Fratres in urbe septem erant, et filii
 Primatis urbis, Christianis qui pius
 Dilectus atque regibus decesserat;
 Ejusque gnatos hac procella principes
 Jussere tutos lege cœpta vivere.
 Antonius cum quis manebat presbyter.
 Hi cœlico jubentur acti numine,
 Simul sacerdos, visitare carcerem;
 Quem mox petentes ecce cernunt prævium
 Sibi supernæ dignitatis angelum,
 Qui, dissipatis januis ergastuli,
 Cœlum meantes introducit puberes;
 Visoque fratres tam beato lumine,
 Harere gaudent sponte confessoribus.
 Implentur ergo sacra vota martyrum,
 Tinguntur atque milites baptismate;
 Domino dat almus Julianus gratias
 Savoque nuntiantur ista præsidî.
 Septem ille fratres exhiberi præcipit
 Verbisque curat admonere lenibus.
 Temunt athletæ viperinos sibilos,
 Fraudisque voces aure surda transigunt
 Et se paratos ad palæstram prædicant.
 Torquetur anguis, et venena colligens
 Remittit ipsos curiosi carceri,
 Horum salute quo tenentur anxii.
 Tunc cædis hujus id refert auctoribus
 Et Julianum accusat artis robore,
 Nitore culta fregerit quod idola,
 Tropæa prosecutus ejus cætera;
 Decreta poscens inde quid deliberent.
 Mandant parentur singulis ut dolia
 Adipis, liquore cum picis ferventia,
 Ab igne sani forte si recesserint
 Pœna affici qua censet, hos exerceat.
 Mox exhiberi præses a custodia
 Jubet beatos sub catenis milites,
 Datam sibi proponit his licentiam:
 Eique sancti quæ ligabunt impios
 Pœnas revelant, et manent interriti.
 Hæc dum teruntur, corpus ecce mortuum

A Nandum suetis bajulatur ignibus;
 Quod Martianus ut videt, poni jubet,
 Et Juliano mandat id resuscitet,
 Fecisse Christus ut magister proditur.
 « Cæcum quid, inquit Julianus, adjuvat
 Sol, quando lustrat cæterorum lumina?
 Sed vestra quamvis non meretur cæcitas,
 Jam tempus est Christi ut patescat claritas:
 Fidelis ejus nam manet promissio,
 Ne nostra vane decidat petitio. »
 Hæc dixit, utque fudit ad Dominum præcem,
 Refunditur mox vita membris reddita,
 Astatque vivus, raptus imo Tartaro,
 Christumque laudat quem prius nesciverat,
 Teterrimis et impiis gigantibus,
B Pœnisque se statetur atris erutum,
 Vitæque propter Julianum redditum.
 Tactus dolore carnifex ergastulo
 Jubet retrudi hunc, aggregans certantibus:
 Quem Julianus abluî baptismate
 Facit, piorum copulans consortio.
 Mandata pœna præparatur interim:
 Triginta et unum destinantur dolia,
 Ignis repleta prænotato pabulo;
 Ducuntur ad parata sancti incendia;
 Vocantur omnes illud ad spectaculum.
 Rogat remitti Martianus filium,
 Sanctosque reddi pollicetur liberos.
 Oblata spernunt hæc beati martyres,
 Puerque patris respuit clementiam,
C Patremque poscit ista postquam vicerit
 Tormenta, matrem commorari det sibi
 Tribus diebus; dans pater redit domum,
 Ad hæc agenda providens vicarium,
 Gnati videre non screns incendium.
 Ponuntur almi in præparata dolia,
 Et vastus ignis alte circumfunditur;
 Flammæ feruntur ardere per aera;
 Psallunt beati voce clara carmina,
 Fideque celsa suppressunt incendia,
 Auroque ab igne clariores exeunt,
 Deoque laudes corde læto concinunt,
 Magnum ferentes civibus miraculum:
 Sed circulator hoc magorum deputat
 Virtute gestum, dans tenebras in diem
D Dextris sinistra, amara miscens dulcibus.
 Ut expetivit, matre sumpta filius
 Lætus beatis jungitur consortibus,
 Privata claustra quos recepiant carceris
 Odore quæ replentur almi nectaris.
 Captans choreas concinentes, femina,
 Expleta suavitate tam gratissima,
 Christum dolore confitetur obruto:
 Quam luce verbi Julianus erudit,
 Firmatque blanda charitate filius;
 Gnatus parenti fit pater baptismate,
 Matremque proles edit almo germine.
 Gaudent athletæ cum supernis civibus
 Ovem lupinis se expulisse faucibus.

Audit jugalem Martianus complicem
 Factam piorum filique supparem;
 Domum reduci, quam jubet secretius,
 Quid huic sit actum sciscitans a filio.
 Pro liberatione matris arduus
 Chris o beatas celsus effert gratias.
 Domi tyrannus detineri conjugem
 Jubet; ministri molientes obsequi
 Cæcantur; accipit pios ergastulum.
 Die sequenti Martianus milites
 Obtruncat almos bis decem, qui, lumine
 Ducti superno, vanitatem liquerant,
 Septemque fratres igne pugnam finiunt,
 Aurum resurgens ceu camiso redditur,
 Facti per ignem luce clara splendidi.
 Posthac tyranno suggerunt cæteri:
 Tentat profanus advocare martyres
 A jure Christi et subjugare sculptili.
 Ornare templum quo resedit pulchrius
 Secretiusque mandat auro fulgidum,
 Ducique sanctos ac litare perditis,
 Placare vana læserant quæ numina.
 Cætus popelli pergit istud visere;
 Adsunt beati, et signa Christi frontibus
 Figunt, sacrata muniendo corpora:
 Intran sacellum roborati munere
 Christi, precantur ejus atque gloriam
 Pandi, ruant ut illa templi mœnia,
 Et cuncta fani conterantur idola.
 Audit supernus vota servorum Deus:
 Ruit sacellum, defatiscunt coctiles;
 Ruina templi apparitores opprimit,
 Ignisque cuncta absorbit, hæc demoliens.
 Insultat almus Julianus prædidi;
 Furoris ille perforat spiculis,
 Sanctosque in atri claudit ima carceris.
 Hic nocte laudes dum Deo persolverent,
 Adsunt beati qui triumphum impleverant,
 Horum pia confessione compares,
 Omnes amici vestibus præcandidis,
 Et alleluia concinentes dulciter.
 Chorum beata ducit illic virginum
 Basilissa, sancto quæ jugali gratulans,
 Aperta cæli regna sanctis nuntiat,
 Hos et die promittit ipsa suscipi
 Qua Christus orbi clara lux apparuit,
 Ut hæc polorum appareant cum civibus.
 Et in supernis perseverant sedibus.
 Post hæc tribunal in foro præses jubet
 Sibi parari et exhiberi martyres.
 Crudelitatis hic furorem exercitans
 Digitis piorum per manus lychni et pedes
 Oleo madentes alligentur præcipit;
 Quod ut peractum, mox papyrum accenditur
 Ardentque fila: annexi lædi non valent,
 Intacta et ustis membra lychnis permant,
 Dein beato Juliano verticis
 Pueroque sancto detrahit ferus cutem
 Oculos sacerdoti eruens Antonio,

A Et, quam beatus Julianus mortuum
 Orans resuscitavit, Anastasio.
 Pueri ergo matrem Martianillam Deus
 Non posse cernens ferre dura tormina,
 Cæcabat omnes huic manus qui iniecerant;
 Curavit autem sauciatos martyres,
 Illuminavit integrosque reddidit,
 Cruciatur hostis corde, sævis tigribus
 Dirisque factus crudior serpentibus.
 Sanctos in amphitheatrum agit, quos bestii
 Exponit, ipse suis ferocior sevis.
 Venire belvas et piorum lingere
 Pedes videres, mitiores catulis.
 Furiis repletus et gehennæ incendiis
 Jubet requiri Martianus noxios.
 B Acti trahuntur criminosi ergastulis
 Piiisque permiscetur athletis rei,
 Missoque in amphitheatrum ad hoc satellite,
 Necantur admisti innocentes noxii;
 Exempla Christi consequentes, hic quoque
 Qui in passione junctus est latronibus.
 Tellure mota corrumpit mox idola,
 Aer minaci personat tonitruo,
 Miserosque magna terruere fulgura.
 Hinc semivivus Martianus effugit;
 Efflavit autem devoratus vermibus
 Paucis diebus evolutis postmodum.
 At Christiani nocte qui remanserant,
 ostquam beati regna scandunt martyres,
 Eunt piorum sancta lectum corpora:
 C Quæ cum laborant segregare sontium,
 Oratione supplici Christum petunt
 Eis piorum quo revelet pignera,
 Et ecce vise ceu decoræ virgines
 Thecas sedere singule super suas.
 Hoc lecta viso membra signo fulgida
 Cruorque juxta congelatus splenduit,
 Altaris et sepulta sub fundamine,
 Procedit unde fons abunde profluens
 Locum superni qui replet baptismatis.
 Hic multa Christus exhibens beneficia
 Pendit vietis sæpius solamina.
 Die beati Juliani martyris
 Vecti leprosi quo decem tabo horridi,
 Exulcerata carne pene putridi,
 D Tincti ut lavacri sunt aquis, pulcherrimum
 Sumunt decorem, sanitatem et integram.
 Ferturque vox delapsa cælo hujusmodi:
 Hæc Juliani nunc, mei charissimi,
 Meruit fides, majora quæ merebitur.
 Et hic et in quo fabricata sunt loco
 Orationem sub honore domata
 Basilissæ et almi Juliani martyris,
 Præbentur ampla sanitatum munera,
 Et vota complentur piorum commoda.
 Quorum beata postulent flamma
 Nobis resolvi criminum nodamina
 Et dent superna possidere gaudia.

CAPUT XIV.

De sancto Romano.

Romani luctam aureolo Prudentius ore
Intonuit; quare satis est libare tropea.
Denique præfectus huc mittitur Asclepiades,
Ecclesiamque dolo meditans irrumpere furvo,
Mansuetum Christi disperdere ovile volutat.
Pandiunt id sancto superi charismate Regis
Romano, monachi qui religione decenter
Præpollens, valido reliquos fulmine munit
Ut stent exhortans contralicantque tyranno:
Unde sibi sisti jubet hunc præfectus ut audit.
Sistitur, arguitur, reperitur fortis, agone
Intrepidus, constans, Domini subnixus amore:
Concutitur flagris, tormento appensus equino;
Lætor efficitur, tortus tormenta triumphans.
Exprobrat excrucians tortorem, verbera nescit;
Tristibus athletis Christi præponit amorem,
Atque Dei servos meliores regibus effert.
Depositus quatitur librati verberare plumbi;
Hinc lectus spondetur honos, ille omnia termit,
Et sæcli decus omne Dei postponit honori.
Cæditur hinc lignis, tensus lictore quaterno;
Tum quoque maxillas subacuta novacula rasit,
Facundi vocem dolor ut compesceret oris:
Confessor nulla subternitur arte repressus;
Promptius alloquitur, puerumque admittit orat
Quemlibet, ac vera de religione rogari
Unum sive Deum plures dicatve colendos.
Raptatur puer, ostendi martyr petit alti
Virtutem Christi, puerum sic vera reposcens,
De cultu summo absque dolo jubet apta fateri.
Ilicet effatur solum puer esse colendum
Ætheris atque soli Dominum, non sculptile vanum.
Angitur hoc hærens stupidus sermone tyrannus;
Versus in infantem quis ad hæc instruxerit illum
Sciatur. Matrem se pusio fatur habere
Christicolam, doctumque ab ea se credere Christo.
Mittitur accitum matrem; perducitur illa:
Præcipitur geniti genitrix tormenta tueri.
Confessus se Christicolam suspenditur ille,
Torqueturque, pio mater quem robore firmat
Æterni et fontis sitiendi pocula suffit.

A Cum puero Barula flagris Romanus adactus,
Miles cum tirone, novus cum milite tiro;
Claudunturque simul torti imo carceris antro.
Interea coluber diras excogitat artes,
Lignorumque pyram jubet extra mœnia poni.
Fulgebat posthac tenebris lux altera pulsus
Præfectusque ibat populo comitatus opimo:
Ibant et sancti gaudentes igne probari
Ingentemque rogam Romanus fervere cernens
Invocat excelsum lymphæque ignisque potentem.
Ecce repente nitens obscurant nubila cælum,
Nubibus et densis tranquillius cogitur aer
Demissusque polo veniens largissimus imber
Imbuit extinctique pyram, fervoris adembit
Vim totam; nihil hic flammæ, nihil ignis agebat.
B Glorificant Christum populi, ferus uritur hostis,
Deficit atque iterum sanctos in carcere trudit.
Hinc iterum spargit cum jam lux erastina terras,
Pelluntur, deducuntur trucidis ante tribunal
Judicis. Ille dolens non se vicisse per ignes,
Succensusque jubet Stygia face et igne Cocytii,
Mox puero tenera caput a cervice recidi,
Romanoque Deum laudans plectrum ore revelli.
Tum gnati genitrix exsultans membra receptat.
Ducitur hinc medicus Romani abscindere verba,
Accipit et regimen radicitus amputat oris.
Ille gemens cælumque tuens benedicere certat
Clara voce Deum, sibi qui vocem sine lingua,
Sermonem sine voce dedit, sine verbera verba.
Præfectus medico tormenta inferre minatur
C Quod decus invicti parcens non demperit oris.
Ille palam monstrat toto abscondisse palato
Plectrum oris, testans aliud non vivere posse
Sic abscissum animal. Jubet ille adducere porcum,
Cui parili ut secuit chirurgus acumine linguam,
Labitur et pariter cum lingua commoritur sus.
Evadit medicus. Præfectus Maximiano
Nuntiat hæc. Ille occulte sub carcere clausum
Romanum jubet occidi; fit jussio sævi
Principis, et martyr celebrem consummat agonem,
Æternamque capit cælorum a rege coronam.

CAPUT XV.

De sancto Hesychio.

Hesychius regum tunc forte nitebat in aula.
Præcipiunt igitur proceres dis sacrificare
Omne palatinum vel cingula ponere vulgus.
Ille ubi jussa capit, gaudens discingitur ultro,
Abjectoque palatino discedit honore.
Indignatur ad hæc princeps trux Maximianus,
Mandat ut indutus tunica gynæcia servet
Turpiter, et condemnatus muliebria tractet.
Hic positum multi visebant, ejus ab ore
Verba salutiferæ gaudentes sumere linguæ,
Præbantesque Dei famulo solamen amoris.
Audit, et hunc sisti mandat sibi Maximianus.
Sistitur; hinc rogat melius sibi quod fore credat,

Sive palatino renitens decoretur honore,
Sive colat turpi gynæcia laxa pudore?
Ille refert melius gynæcia nomine Christi
Servet, dæmonibus famulans quam serviat aule.
D His verbis ejusque aliorum pondere pressus,
Quis sibi præferri Christi indignatur amorem,
Insanus princeps, furiis agitur Averni,
Præcipit annexum demergi in flumine saxo
Hesychium. Exuvias ejus sed repperientes
Collegere viri cum religione benigni,
Sanctorumque secus glebas posuere decenter.
Hæc pressit multos isthic et ubique procella
Christicolas, celebri Dominum virtute sequentes.

Tempestate sub hac validos Cyprianus agones
Sudavit, meritis Justinæ virginis arte
De magica ad sanctum Christi conversus amorem.
Hæc nam virgo decens, hæc urbe parentibus orta
Præclaris, Christum, tradente diacone quodam,
Cognovit, traxitque simul lucrata parentes
Instructos sacris, quos tinxit episcopus undis
Optatus, docuitque viam servare salutis.
Ecclesiam dum virgo Dei Justina frequentat,
Aglaidas [ms. 2, Acladius] cæco juvenis succenditur

[igne,

Allegansque viros plures, matresque puellæ,
Jonnubii petit hæc sibi certo fœdere necti.
Quæ paranymporum simul omnia dicta refutans,
Depactam Christo regi se nuntiat alto,
Neque fidem sponso firmat servare superno.
Vim proci attentat renuenti inferre puellæ,
Sed superi cedit Domini virtute repulsus.
Quo minus assequitur juvenis, magis ardet amore
Desertumque videns hominum se viribus, audet
Dæmonicos tentare dolos, artemque nigram.
Experiens magico Cyprianum carmine doctum,
Alloquitur, ejus frangi petit arte pudorem,
Auri se spondens illi conferre talenta
Igneculo si fors queat hanc accendere telo,
Atque Cupidinea cor ei terebrare sagitta.
At Cyprianus, ut assuetas vales exerit artes,
Dæmonii figmenta videt se sistere coram;
Cui mandata ferens, Justinam peste furoris
Præcipit urgeri diro ut crucietur amore.
Paret larva petens robustæ tecta puellæ:
Virgo thoro excutitur, sentit conamina fraudis,
Et cruce se munit, Christi tutamina poscens.
Signa crucis cernens pulsus distabit anguis;
Quem victum aspiciens, alium perquirat aruspex:
Evocat, insinuat quid eum sua carmina poscant.
Evolat aereasque celer prolabitur auras,
Virginis atque petit media sub nocte cubile.
Virgo peti se sentiscens turgore colubri,
Christi præsidium querit jam tegmine notum,
Vezilloque crucis vallans sibi membra, precatur
Illæsum quo Christus ei servare pudorem
Pignetur, lampas ne ardens superata nigrescat.
Ille crucis reverenda videns ruilare tropæa
Deficit abscedens supero liquefactus honore.

Hinc artis majora magus molimina tentans
Majorem invitat Zoroastris fraude draconem.
Ille superba fremens, nimios inferre labores
Se jactat, victamque proco vincirè puellam:
Virgineumque dolis duccens ex acre corpus,
Virginis in specie casti se visibus offert;
Fingit amare Deum, missam mentitur ab ipso
Se castæ comitem Justinæ, pectora tentat
Argutis penetrare dolis, et præmia querit
Illi pro tanto quæ sint tribuenda labore.
Hæc modicum memorat (sed præmia magna) la-

[borem.

Ilia refert contra cur noluit Omnicreator
Adam cultorem paradisi degere solum,

A Atque dedit sociam divina lege maritam,
Mandans augeri, benedicens multiplicansque,
Legitima quorum mundus compage repletur;
Divina an rigido temuntur jura pudore?
Aspidis hoc Justina truci flammati veneno,
Turbatur, surgit, pergit, stupet, angitur, hæret.
Respicit elisam Dominus, divina negantem
Qui quondam Petrum fidei, nec mœnia turris
Sustinet hoste latente rapi; nam dæmonis hosce
Denotat esse dolos, quæque ad munimina nota
Corde means, orat, crucis arma celerrime semit.
Effigies conflictæ, crucis perterrita signo,
Liquitur, et vacuis sese promiscuit auris.

Virgineum pectus cælesti robore fultum
Multis inde modis parat impugnare chelydrus,
Bella movens variis tenebrosæ fraudibus artis,
Incutiens morbos, strepitus, phantasma, dolores,
Blanditias et opes, terrores, damna parentum,
Furta, dolos, escæ lenimina, seditiones,
Argumenta, quibus forti munimine tuta
Mœnia proruere; Christi vallata sed armis
Mens invicta manet, nullo superanda duello,
Lenia fortunæ spernens, simul aspera vincens.
Virginæ bella videns frangi Cyprianus eorum
Quis magis innisus fidi, vocat arte magistrum.
Turbidus ille venit; petit ac magus ut sibi pangat
Quanam abeant teneræ victi virtute puellæ.
Ille timens linguæ: « Jura ne deserat, inquit,
Fraude tua; » jurat vires Cyprianus in atras.

C « Signum, ait, aspiciens Crucifixi solvor, eodem
Deficiens, liquorque fluit cœu cera per ignem.
— Tene, ait, est major Crucifixus? — Major at illa
Omnibus est, pœnas meritis quique inferet ultor.
Pergendum est, inquit, querendaque gratia Fixi
Ne pœnas tolerem quibus est furiturus in hostes. »
Aljurans igitur virtutes fraude vigentes,
Contemnensque potestatem superabilis anguis,
Præsulis Ecclesiæ pedibus provolvitur, orans
Notitiam signumque dari sibi nobile Christi.
Præsule formidante dolos, dum pellitur ager,
Narrat u i victas Satanae cognoverit artes.
Grates ille Deo referens, catechizat alendo
Lacte piæ fidei, Christum monet atque petendum
Ejus in ecclesia, cleroque frequenter agendum.

D Iste domum rediens mox funditus omnia frangit
Figmina quis ritu celebri servire solebat;
Vanaque projiciens lacrymis admissa luebat,
Ecclesiam repetens, poscit sibi signa salutis
Ostendi. Ingrediens audit: *Salvum Deus in te
Sperantem facito servum;* sic cætera quæque
Ut vigili trahit aure, capit documenta salubris
Eloqui, fixusque manet catechumenus intra
Dum reliqui properare foras mandantur; at ipsum
Exire ut levita monet, ac talia reddit:
« Servus sum Christi factus, me extraque repellis?
— Nondum perfectus Christi dignoscere servus,
Sollicitus sacris respondit ad ista minister:
« Vivit at ille mihi Christus qui demonis actus
Confudit, nostri factus pietate misertus;

Non hic egrediar Christi nisi vernula factus
Integer exstitero. Denuntiat ista diacon
Pontifici; vocat ille noxum gnatum, instruit almo
Dogmate, perfectum faciens baptismate sacrat;
Tempore nec multo levitam hunc destinat aris.
Gratia præterea contra data demonis arces
Magna refulsit huic plures largita medelas,
Nec dici potis est quantas operata salutes.
Denique presbyteri virtutum culmine scandens,
Doctrinaque nitens, fidei percepit honorem;
Præsule defuncto, sumpsit quo sacra lavacri,
Præsulis officium meritis sortitus honestis,
Justinusque Dei famulam facit esse ministram
Altaris, dat virginis præferturque choreis.

Cordibus hinc hominum Christi dum semina
[spargit,

Fit memor ipse sui, Satanae quas vicerat artes
Notificans, quis squalluerit constrictus alienis;
Accusator ut est solitus fieri sibi iustus,
Accusat sese haud fuerit quod nequior ullus,
Enarrans ut eum Phœbo addixere parentes,
Utque ministrarit Dianæ in monte draconi.
Non celans ut Olympiæas servivit ad aras,
Illic sacrilego promptus honore sacerdos,
Dæmonicas discens vires, phantasmata divum,
Aerisæque potestates, insanaque verba,
Bella, sonos, strepitus, herbas, mendacia, fraudes;
Qui varias varii properant seducere gentes;
Ut post Ægyptum Chaldea petiverit arva
Atque mathematicam nocturna per astra notavit;
Dæmonicas illos constat quas sumere formas,
Actus, errores magicis depingere libris;
Ut studuit, tetrus imbutus fraudibus horum;
Angelus ut Satanae lucis se comit honore;
Qualiter ærius princeps se promiserit illi,
Colloquio reputans dignum proprio, atque salutans,
Astutumque vocans puerum, placitumque mini-

[strum,

Inter primores ejus qui dignus haberi
Promeruit primas, et filius inde vocari,
Ut sibi promissum compleri quæque petisset,
Ac desiderium sibi quod libuisset agendum:
Inque ministerio cuneis stipatus adeptis
Umbrarum, gaudet proceres servire paratos,
Mirantur qui talis huic quod dedita virtus,
Argutum quod apud regem fiducia tanta.
Prosequitur quales rex hic sibi fingat honores,
Et quæ vana creat, fraudes quo præparat astu;
Quos quantosque dolos Justinæ intorserit olim;
Utque illi sibi parentum transmiserit agmen,
Hinc ipsum tetri regem cum milite belli
Tempore certamen quanto patraverit istud:
Ut regem victum tandem sibi demere amorem
Cravit, quem non validum conferre medellam
Opprobriis petiit multis vanumque probavit;
Versus ut in speciem Justinæ apparuit illi,
Hujus ut accipiens nomen defluxit ut umbra;
Ut Zoroastrea diversas arte figuras
Inducit, mulier vel avis factus, et ejus

A Limen ut ostioli tetigit resolutus ab arte,
Ipse videbatur nolens Cyprianus, et horrens
Qualiter Acladius, passer malefactus ab ipso,
Teeta supervolitans superaverit alta puellæ,
Sed residens plumas positis amiserit alis
Invitus juvenis propriosque resumpsit artus
Depositis pinnas talis qui ascenderat alis;
Spicula quæ dederit replicans, mala quanta paravit
Fraudibus, ut posset sortem captare puellam,
Quomodo cuncta videns Christi vacuata vigore
Tela sui, contra quæ virginis acta pudorem,
Justinæ cæpit crebris extollere nomen
Eloquis; ideoque fugientibus inde ministris
Spiritus sibi concessis, quia ferre nequirent
Egregiæ nomen saltem resonare puellæ;

B Impotis ut regis magis hinc contemnere vana
Cæperit, exprobrans et frivola sceptra refutans,
Abjurans leges et principis arma nefandi,
Vires magnificans Christi, nomenque decusque;
Ut se flagitiis dum pœnitet esse subactum
Tantis, exacuens serpens molimina dira
Aggressus nimia vi suffocare paravit
Seminecemque dedit, Christi sed nomine dictæ,
Signa crucis faciens, evaserit ora draconis
Igniferi, rabidis exemptus faucibus anguis.
Ut quoque multa minans se desperare salutem
Compuerit, nec eum tamen hinc sibi subdere
[quivit.

C Qui super istum Christicolæ rogavit amicos
An se tam miserum clemens miseratio Christi
Tantum caperet scelerum vincimine nexum.
Tunc artes, fraudes, mortes, stupra, liba revolvit,
Multa venena vomens lacrymis quoque crimina pur-

[igans.

Offusum lacrymis dulces solantur amici
Et pia de bonitate Dei paradigmata promunt,
Attolluntque animos magno sub fasce labantes.
Præcipue quodam nitido sermone deserto
Eusebio dignis illum exhortante profatis,
Ad spem promotus Domini ut pietate levatur
Solamen capiens, facunde hoc notificante,
Scripturæ et sacre diversa probamina dante,
Dextera celsa Dei quales mutaverit actus;
Verterit ut pravos, erexerit oculus almos.
Ductus in ecclesiam percepit ab inde salutem,
Combussitque libros artis signamenta profanae.
Idque ubi cognovit factum, Justina dicavit
Se Christo, vendens pretiosa monilia cultus
Feminei, quorum pretium largitur egenis.
Post doctor factus Cyprianus, et omnia callens,
Tela venenifera pestis vitanda docebat,
Anguigenas fraudes, anfractus furta notando.

At draco virosus, mœrens sua crimina pandi,
Atque suæ de se præde spectare triumphum
Multa dolens, Stygias animos instigat in iras
Principis Eoi, quarrat quo dogmatis hujus
Christiloqui magno Cyprianum jure magistrum.
Qui multas, juncta quadam sibi virgine, firmat
in Christi perstare fide nec cedere flagris.

Comperiens Satanae famulis Eutholimus istud,
Mittit, et accersit secum cum virgine Patrem.
Quos sibi dum statuit custodia publica victos:
«Tune es, ait, doctor magica Cyprianus in arte
Qui multos errare facis sub nomine Christi?
— Doctus (at ille) sui magicis in fraudibus olim,
Luxuriæ servus et perditionis alumnus,
Multos illaqueans, et perditus impia tradens;
Sed me salvavit Christus per virginis hujus
Prelia Justinæ, signo quæ dæmonas omnes
Devicit Christi, mandans quos improbe misi
Ut caperent, sociamque mihi cum fraude pararent.
Illa sed hæc spernens simul omnia vicit, et ipsum
Me eripuit, Dominumque dedit cognoscere Chi-

[stura.]

Tunc comes appensum radij iubet unguibus illum,
Justinamque alapis et crudis cadere nervis.
Dum flagrat illa Deo laudes sub verbera reddit.
Pontificem sanctum post hæc ergastula captant,
Justinamque Terentinæ cepere fovendam
Servandamque lares, ejus de lumine Christi
Illustrata domus meritis est virginis hujus.
Hinc iterum ducti, parvo post tempore trito,
Belligeri fortes stant iudicis ante tribunal,
Nomine pro Christi sed et ultima ferre parati.
Ferreæ mox illis servens sartago repletur
Fomento picis atque adipis ceræque coacto.
At Cyprianus ut ingreditur corroborat agnam
Christi Justinam, valido quæ robore sumpto
Intrat, et illæsi medios lætantur in ignes,
Glorificantque Deum per quem tormenta trium-

[phant.]

Sculptilium spectans Athanasius ista sacerdos,
Indignatus, ait: «Jubeat tua gloria, princeps,
Vincere me vires horum virtute deorum.»

A Cum dicto divum properat monstrare vigorem,
Quemque propinquantem exsiliens rapit et vora
[ignis.]
Non Jovis hunc, Phœbus neque, nec fortissimus
[Hercles]

Omne Deum vulgus nec protexere luperum,
Ast comes ut trepidus stupuit; magnalia Christi
Nuntiat imperatori, quid ad hæc sibi malit
Edicat, referens tormenta ut victa quierunt.
At princeps, quem tunc Nicomedia forte fovebat,
Ut sibi legetur senior cum virgine mandat.
Ducuntur variis acti cruciatibus. Ille
Turpe putans iterum si per tormenta fatiget
Hos eadem, vibrante iubet mucrone ferri.
Quos Theoctistus cernens ad funera duci,

B Oscula victori valido fert. Conspectis istud
Cognatus quidam regis; iubet atque necari
Hunc pariter, gladioque simul sumpserunt coronam,
Ducentes celebrem, victo tortore, triumphum.
Corpora jacta feris jacuerunt nuda sepulcris
Sena luce, Dei servans quæ dextera textit.
Tumque Theoctisti cives, noctu venientes,
Custodes dum dormitant, veneranda capessunt
Navigioque ferunt sanctorum corpora Romam.
Quæ matrona fide servens Rufina receptat,
Prædioloque suo cultu deponit honesto,
Horum ubi præstantur multæ sub honore salutis.

Præterea plures, quorum non legimus actus,
Tempestate sub hac urbem penes Antiochenam
Certarunt, mundumque suis vicere triumphis.

C Quadraginta simul tunc consummantur agones,
Virginibus variis passis pro culmine regni
Ætherei pœnas, cujus meruere decorem.
Junguntur multi quorum nec nomina legi,
Cælestis supero quæ littera scripsit in albo.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De sancto Theoderito.

Ecclesiis post hanc fulsit lux clara procellam,
Quam livore nigro pietatis defuga tentans
Obscurare, iubet sanctos libare profanis,
Diris aut subigi pœnis; transmittitur unde
Huc præfectus atrox Julianus avunculus hujus:
Qui veniens spoliât Christi truculentus ovile,
Ac dispergit oves, valido sed presbyter almus
Theoderitus opem supero munimine sumens,
Restitit intrepidus pia servans mœnia surmus (sic).
Præfectus quod comperiens, ad flagra teneri
Hunc iubet, hinc variis agitat terroribus atque
Suspensum multis sævus cruciatibus urget:
Lampadibus siquidem latera inflammantur adactis;
Sideræa quibus evictis virtute, repente
Angelicæ stupidi visu cecidere ministri,
Credentesque ministerium feritatis abhorrent,
Devotique Deum vero Christum ore fatentur.
Quos dum præfectus mergi demandat in altum,

«Ad Dominum, fratres, me nunc præcedite,» san-

[ctus]

Martyr ait; «superans inimicum mox sequar au-

[ctos.]

sic quoque persistens Christi robustus amore,
Vaticinans etiam plenus de Flamine sancto
Retrogradi interitum Persarum in gente gerendum,
Martyrii, tandem gladio complexit agonem,
Atque polo dignus meritum percepit honorem.
Mulctatur lanius, divino examine plexus,
Quoque sacras violarat opes turgore sedile
Percussus, putri fluit inguina tabe liquatus:
Spirans verme editur, saniem non unguina sistunt;
Nequicquam medici frustra cataplasmata sudant.

D Nec solum teritur mulcta temerique aperta:
Quin detractores, vigiles gerulique sacrorum
Morte gehennales misera truduntur in ignes.

CAPUT II.

De Licerio et Hippolyto.

Hoc plures etiam vario quoque tempore cladis
 Hic Christi athletæ multis vicere tropeis,
 Isthic Licerius hostem levita beatus
 Fortiter elidit, certans pro nomine Christi.
 Septies hic tortus, longumque ergastula passus,
 Tandem martyrium capitis mercede paravit.
 Hic etiam Hippolytus certavit regna polorum
 Ut caperet, dumosa, novo qui schismate captus,
 Erravit quondam per devia; quique triumphans
 In semet sese prius, hinc ad cætera surgit

A Bella fide. Fortis miles seu fraude subactus,
 Sæva manus qui in vincla dedit, quis denuo liber
 Exemptus, laqueos magno molimine vitat
 Et cavet insidiis instructus ab omnibus hostis,
 Viribus egregius nitens male cauta piare:
 Haud minus Hippolytus, Christo eripiente, solutus,
 Catholicæque pium fidei regressus amorem,
 Sollicitus cavet ipse dolos, docet atque cavendos;
 Proque fide pugnans valido cautoque duello
 Martyrium factis renitens illustre decorat

CAPUT III.

De sancto Phoca, Petro et cæteris.

Nobilis hic Phocæ veneratur agone triumphus.
 Qui post multiplices pro Salvatore palestras,
 Qualiter antiquo nunc de serpente triumphet,
 Utque triumpharit populis en panditur isthic:
 Dum serpens si forte loci perstrinxerit ullum,
 Dente venenifero virus lethale profundens,

Mox ut basilicæ comprehenderit ostia læsus
 Martyris, eruitur vacuata lege veneni.
 Petrus levites hic Hermogenesque coluntur,
 Demetrius præsul nec non levita Anianus;
 Eustosius pariter, viginti cum venerandis
 B Resplendent sociis, lucis simul æthera nactis.

CAPUT IV.

De sanctis Cyrico et Julitta.

Hic puer insignis Cyricus cum matre Julitta
 Mirandis fertur quondam vicisse tropeis;
 Impia robustus superat qui verbera postquam,
 Calcem mordenti junctam capit ore sinapi,
 Horrendique simul mixturam vicit aceti.
 Sic clavis fixi, vulsis in carcere trusi

Sunt oculis, decalvati, sed et excoati.
 Hinc lecto appliciti prunis assantur in æris;
 Attriti demum serris linguisque recisis
 Martyrii cursum capitis splendore dicarunt.
 Annumerantur eis socii, sub nomine Christi
 Quattuor et quadringenti certamina passi.

CAPUT V.

De Donato et sociis ejus sanctaque Margarita.

Donatus et Valerianus hic simul
 Cum Restituta, Fructuosa et cæteris
 Bis sex renident, præcluent sodalibus
 Triumphum adepti glorioso prælio.
 Hic Margarita virgo fertur plurima

C Tormenta passa veritatis pro fide,
 Sertata fulget unde serto gloriæ.
 Vicere plures hic draconem martyres
 Dignis adepti celsa bellis præmia.

CAPUT VI.

De sanctis Antiochia progressis.

Hac exeuntes civitate plurimas
 Multi et remotas luminarunt patrias.
 Cælestis unde lumen ortum dogmatis
 Lucas fidei fert medelam gentibus;
 Appollinaris hinc sequens apostolum,
 Primus Ravennæ verba vitæ detulit.
 Lucianus inde egressus almus presbyter,
 Mundi salutem voce et actu prædicans,
 Tropea nactus est apud Nicomediam.
 Romana Timotheus ex his mœnia
 Petens beati Melchiadis tempore,
 Dum prædicando gesta Christi publice
 Pandit, coronam promeretur gloriæ.

Progressus ex hac urbe Januarius,
 Fertur sacerdos Gordiano martyri
 Commilitonis et patroni qui vicem,
 Fortis probatus ex agone, præbuit.
 Hinc et Joannes editus Byzantio
 Præsul deserto comit orbem dogmate.
 Duxisse fertur hinc genus Seraphia,
 Sub Adriano passa Romæ funera.
 Pluresque, cæli ut astra lucidissima,
 D Isthinc per orbis splendore climata,
 Isthinc Erasmus exiens, Campaniam
 Splendore vitæ luminat, magnalibus
 Miris coruscans, cuncta vincit tormina.

CAPUT VII.

De Eustachio episcopo et Euphronio.

Multi præterea renitent hac urbe patroni,
 Qui dum sæpe suis hostem stravere triumphis,

Perfecti tandem meritis in pace quierunt.
 Qua Pater Eustachius Beroeis raptus ab aris,

Eloquii fluvios fidei, mirante senatu,
Catholicis animæ populis alimenta ministrans,
Blasphemias acies pietatis sternit agone.
Hospitibus largus sed pace receptis
Pellitur arguto falsi bacchante cavillo,
Pellacique dolo injectæ detruditur arci

A Ac successores propere discrimine plexi ;
Versilis et pellex fraudes perculsa resignat.
Post sævos tandem rixarum ac turbinis igitur,
Dividui Eusebio renitente cacumina fastus
Improprii, atque datæ contento culmine sortis,
Euphronius Reblathæ post otia longa dicatur.

CAPUT VIII.

De sancto Simeone monacho.

Illic urbem sanctus Simeon penes Antiochenam
Actibus effulgens digno celebratur honore.
Tertius et decimus cui dum provolvitur aundis,
Mundi se curis adimens secreta petivit
Septa monasterii ; fortis patiensque probatus
Excipitur servisque Dei se moribus aptat :
Vique viam summæ scandens abstemius arctam,
Pauperibus clemens, collata alimenta ferebat ;
Indignis largus, sibi tantum austerus, arctus.
Psalterium plene modico sub tempore captans
Pervigil edidit, memorique recondidit arce.
Fortis et ensuens motus frenare superbos
Palmitio stringit lumbos sibi fune coerens.
Sulcato undantes refluant dum corpore vermes,
Sentiscunt fratres, Patri indaganda ferentes.
Ille rogat dicat ; tegit hic factumque repressat
Corripitur visu, patefactum vulnus aditur,
Resticula modo summa patent, magnoque dolore
Conficitur, teriturque magis conferre medelam
Dum socii certant ; putrido cum viscere tandem
Erpiunt restem, et multo vix tempore curant,
Hinc alti fugiens putei se claudit in imo,
Quo dum se maciat jejunia longa trabendo,
Sidereo quatitur monitu visuque minaci
Timotheus abbas Simeonem querat ut almum,
Restituatque loco, constet quia sanctorum ipso.
Hoc semel atque iterum visu perterritus ille
Quæsitum jubet ire suos, redeuntibus atque
Frustratis, properans meat ipse ; lacusque repertum
Explicat invitum baratro, cellæque reducit.

Ille monasterium post anni tempora linquens,
Deserti petit arva, optans habitare seorsum.
Illic se surrecta concludit amore columna
Theoricæ fervens specula quia celsior exit.
Trinam post hiemem, fama crescente beati,
Tricenos usque ad cubitos procedit in altum,
In qua stans spargit multas in plebe salutes ;
Languentes medicans, obsessos dæmone purgans ;
Auditum tribuens surdis et lumina cæcis,
Mancis restituens palmas, mutisque loquelas :
Leprosos mundans, mirorum milia patrans,
Quæ qui cuncta feret, cæli quoque sidera dicet.
Hinc populi multi Christo servire parati
Allophili, Armeni, Persæ, sparsique Agareni.
Ulcere percutitur late patientia nectar
Ut spargat flagrante fide cruciaminis igne ;
Unde scatiscentes cernens emergere vermes
Delapsos repetit matrique reponit alendos,
Mandare præcipiens Dominus quæ præstet eden la.
Sic uno innixus pede plenum prostat in annum

Et manet invictus, femoris dum deficit ulcus,
Corporis exsuperans morbos vincensque labores.
Saracenorum Basilicus rex petit alnum
Visere belligerum, benedicique orat ab ipso ;
Delabique videns exeso a corpore vermem,
Suscipit atque oculos tangi putredine gaudet :
Cum subito tabes pia margarita refulsit
Sumpsit et insignem sanies mutata decorem.
Ascribit Domini cultor, rumoris et osor,
Non propriis actum meritis, at regis amor.
Exsultans sacro benedictus et ore tyrannus,
Qui dives venit, ditissimus inde recessit.
Hac sanctus Domini postquam se clausit in arce
Cernere vel cerni muliebri lumine cavit,
Nimirum metuens culmen dum tendit in altum

B A summo Domino ne corde recederet imo ;
Verum nec matri post tempora longa petenti,
Amplectens pro matre Deum, se visere cedit,
Culmine virtutum celso magis alta petente.
Ædificatur huic jam quadraginta columna
Excellent cubitis, in qua per cætera mansit
Fixus amore Dei reliquæ stans tempora vitæ.
Serpentum reprimit rabiem, truciumque ferarum.
Almifico cui naturæ miseratione fulsit
Lumina testantur supplicis medicata draconis ;
Venit et huc mulier sævo saturata chelydro,
Quæ noctu sitiens biberat pro fomite pestem ;
Invalidamque manum medicorum experta, requirit
Certi solamen medici ; fert vir pius aptum

C Antidotum præbens benedictæ pocula lymphæ
Huic quæ sorbuerat maledictæ viscerum belvæ.
Nec valet hanc ultra funestum lædere poculum,
Sumit ut imbutum vitali munere potum.
Accidit ariditas, pestis regionis adustæ,
Pulvere telluris nimio squalentibus arvis.
Accola tum densus summo de monte fluentem
Replentemque pios fluvium pietatis adivit,
Æterno effusum pietatis fonte supernæ,
Fundentem letos Simeonem cordibus haustus,
Præsidium petit hic solitum, suffragia poscens
Celsa Dei, subitoque illo poscente debiscit
Terra patetque chaos, lymphisque immane repletur ;
Tunc jubet ille fodi septem fœrique meatus

Per quos inde latex agros fecundat inundans.

D O celebranda viri virtus, oratio cælum
Cujus ab ore potens imum patefecit abyssum !
Arborea gemini residebant forte sub umbra
Hac, urente poculum Phæbo, regione viantes ;
Prægnantemque procul cervam transire videntes,
A Iurant Simeonis agi virtute potenti

Siet prendique sinat : stat tanto nomine sumpto,
Obsequiturque pedem referens devotior ipsis.
Virtus mira viri, cuius dum voce citatur
Nomen, et infidis parens fera servit agrestis,
Transiit hic feritas pecudem translata relinquens
Invadensque homines ; sævi, pietate remota,
Nec venerantur eas reveritur quas fera voces :
Invadunt igitur prædam, virtute prehensam
Alterius, perimuntque superno numine fixam.
Comedunt, torrent, nec ad id data viscera mandunt,
Digna sed audaces mox percussit ultio mentes,
Et ratione carent ratione carente feroces
Qui exsisterant, prædæ pietatis honore subactæ
Sumentes ægros pecorisque silentia flatus.
Tramite sic cæpto properant cum pelle revulsa
Festinique petunt veneranda cacumina iusti :
Nec latuit vatem præsumptio facta ferorum,
Quis superam pius orat opem ferrique salutem ;
Seductis [f. sed votis] gesta improbitas obsistit opi-

[mis]

Dantur ei meliora tamen quam postulet, atque
Promeritam tolerant decreto tempore poenam,
Nè posthac æterna reos tormenta volent.
Dum patiuntur et hi multis præsumptio talis
Aufertur, digno plures moderante flagello
Post geminum magnis precibus sed prætitus animum
Hospitibus tandem miserans medicatur anhelis.

Sævus ea quondam pardus regione furebat
Proturbans homines, pecudes jumenta voransque ;
Agricolæ contra sancti tutamina Patris
Exposcunt, rabido quo defendantur ab hoste.
Perversus ast ille sciens apponere sancta
Sanctificans benedicit aquam, mittitque ferendam
Per loca qua pernix pardus transire solebat.
Distinctus maculis, et crudelissimus hostis
Ignotam multis pedicam venantibus edens,
Torva salutaris respersa liquoribus arva
Accelerans præcepitque ruens ubi bellua tangens
Concidit, et vitam tenues emisit in auras ;
Non funesta valens ad eorum vivere mortem
Quorum vir Domini certat defendere vitam.
Suspendunt igitur vicino tergora calli,
Securo Dominum Simeonis corde viator
Ut benedicat, iter, posita formidine, carpens.

Omnimodis tamen ille sibi prohibebat honorem
Deferri, fugiens ventosæ munera lingue.

« Perge domum, » dicens, præbebat cuique me-
[lam]

« Glorificansque Deum qui te sanavit, honora,
Nec te curatum Simeonis viribus ausis
Prodere, ne pœna versa tibi sorte feratur ;
Nec jurare Dei præsumas nomine summi,
Peccatum esse sciens ; in me quin paupere jura
Constricto vitiiis fragili sub carnis amictu. »
O dignum Christi famulum ! dum vertere curat
Lapsantes animas, potiora pericula demit,
Lubrica linguarum bonus in se spicula torquens
Nè in Dominum commissa reos peccata tenerent,
Quos proprio redimens salvavit sanguine Factor.

A Explevere duo socia mercede laborem
Ut quod perciperent posthac libra sunderet æqua ;
Comproperantque dehinc sancti benedici ore,
Quos ille aspiciens, cordisque occulta penetrans
(Alter enim comitem pellace fefellerat astu),
Cur veniant rogitat qui sunt, iteratque opus illi
Non tamen omne ferunt : « Fausne sit facta videte. »
Utque negant, vafro « Caligam pede tolle » heatus
Dixit, et hanc ubi das comiti, non estis iniqui. »
Quo facto erepidam tollenti, « Dissue, » mandat,
« Quinquaginta tuo solidos tibi jure capessens,
Totque sciens socii parili perone latere. »
Sic moderata æqui collegæ lance recedunt,
Magnificantque Deum perversa fraude carentes,
Qui tantum vati concessit inesse vigoris

B Ut dum totius nisu virtutis adhæret,
Junctus mente Deo, sit munere spiritus unus
Cæca tenebrosi rimans penetralia cordis.
Sic ejus combusta domus e vi Antiochensi
Quantum perdiderit ; quare narravit avaro
Promens quot latebris solidorum abstrusa talenta
Celarit, serusque boni nihil inde patrarit ;
Mersa ideo cæcum baratri testatus in imum,
Ostendens non ignaro quod fecerit istud
Se, Dominus famulo sua charo examina pandens
Arbitrium suspectanti seu judicis æqui.

Olî præterea pietas immensa vigeat
Affectu et cunctis avido prodesse benigno.
Unde etiam lethi quondam de fauce latronem
Eripiens, cælo celeri solamine misit.

C Qui post lethiferis mala plurima gesta rapinis,
Dum mortis meritis pateretur ad ultima pœnæ,
Aggreditur propero venerandam calle columnam,
Querentem quem nemo valet contingere visum,
Sed nec ad hunc ausus capiendum extendere

[tr. m.]

Moxque ubi deflevit septem sua facta diebus
Perfidus Honoratas dudum tandem esse fidelis
Addiscens, gratique canens sibi tempora finis,
Conscendit lacrymis paradisi gaudia lotus
Et vectus meritis Simeonis ad alta beati ;
Atque decus Christi confessum in morte latronem
Consectans, raptum Dominum quem faucibus orci
Ad paradisiaci perduxit amœna decoris.

D Inclytus hic Domini famulus quæcumque petivit,
Hæc salutari dono captavit herili.
Nam regina potens, tamen infecunda marito,
Legatis rogat attribui sibi gaudia matris.
Expromptam pietate fidem venerabilis ille
Mente tuens, promittit opem, promissaque supplens
Fert sterili partum, non inferior Elisco ;
Clarius utque viri virtus hoc clara patrato
Splenderet, puerum peperit regina, repertum
Tempora post mutum gressus neque ferre viderem.
Approperansque Dei famuli prope culminis cras,
Cum misero legat morientem infante maritum
Patrono ; tantisper eos jubet ille manere
Dum Domini petat auxilium ; petit, accipit, ori
Sermo datur pueri, discunt incedere planta.

Fitque pius senior pueri director et actor,
Officium dum præbet ei lingueque pedumque,
Cujus, eum quando obtinuit, pater exstitit olim,

Clausa vir egregius scrutans arcana videbat;
Nulla domum cuius mulier penetrare solebat.
Forte fuit quædam cupiens invisere vatem,
Militiæque viros ejus habitacula petentes
Cernit, et arripiens habitum mutata virilem
Militibus comitata subit secus ostia sancti.
Limina non audens, vetitæ pede tangere cellæ
Conservanda petit comitum jumenta; sinuntur,
Introeunt socii, benedicunturque beati
Ore viri; posthac ait ille: « Remansit
Quilibet ante fores, ex me cui talia ferte:
Noli vexari, intro pedem neque dirige Christi
Contra dispositum, servi fidei [cod. 2 fieri] ipse mi-

[sertus,

Namque tui cernendo fidem Dominus probat altus. »
Egressi comitem pandat quo vera precantur;
Prodit se sociam, socius quibus ante putatus,
Talia mente viri quare præsumpserit addens.
Auribus hæc illi stupidis animoque trahentes
Magnificant Domini, venerantes munera, servum.
Funera post cuius quædam temerare protervo
Claustra petens ausu, vetita ut pede limina tangit,
Retro plexa ruit, lethoque coercita cessit.

Sæpe quidem veniens benedici multa petebat
Turba hominum; sed ea longas dum tempore

[quodam

Expectante moras precibus trahit ille, minister
Innitens gradibus conscendit ad alta columnæ,
Nec responsa capit populum solarier orans:
Vocibus assiduus tandem insistente caterva,
« Ne, fratres chari, sitis mihi, queso, molesti, »
Sanctus ait, « morulas quod volis assero tardans;
Magna quidem navis me dum vocitabat in alto,
Cujus ad exitum tumida surgente procella,
Ferme trecentorum titubabat vita virorum:
Mente simul sensi Dominum me poscere posci,
Omnipotentem adii votis, qui protinus illis
Tranquillam miseratus opem direxit in undas. »
Dixerat, et precibus ditans in pace remittens.
O mens alta viri, qui, domate septus in arcto,
Mente maris dum lustrat aquas, præsentibus astat,
Turgida concilians absentibus æquora præsens;
Spiritus exsuperans carnem præsentia differt,
Transvaditque solum tribulatis promptus adesse.
Carne licet gravidus liber jam fertur in orbem.
Ergo negans non spernendo præsentibus aures,
Aures quo præsens non cernebatur habebat;
Nimirum Domino junctus transcenderat ima.

Hic regionem istam pius ut patronus alebat,
Pestiferos removens morbos cladesque repellens;
Nam telluris agros motus quatiebat et sedes
Illic quondam pariter sternens hominesque domosque,
Cives agricolæque simul qua peste coacti.
Præsidium quæerunt Patris sublime beati.
Ille Dei liquido venientibus undique turbis
Esse aperit dignam meritis facientibus iram,

A Cum tanto in populo faciens bona vix foret unus;
Suggerit et secum precibus procumbere plebem.
Una, non parili merito, voce æthera pulsant,
Et Christum pariter summissa mente precantur,
Sed quis eum digno, puro quis corde rogaret,
Arcano Dominus famulo sermone revelat,
Pandit et is populo quod de tot millibus unum
Audierit Dominus secum, nomenque fateatur
Agricolæ, accersitque virum, vitamque precatur
Edicat, reliqui ut factum meritumque sequantur.
Se sed hic indignum peccatoremque referre
Perstat; ut exemplum tribuat virtutis amicus,
Ne tectum celetur opus bonum et utile multis,
Cultorem compulsus agri se detegit ille,
Resque tripertito sejungere, pauperibusque
B Parte data, fisco partem, sibi cætera subdat,

Enitens rebus propriis contentus haberi,
Reddere quæ Domini Domino, quæ Caesaris ipsi:
Tendere nunquam ulli insidias, nullique nocere;
Fratrem quemque suum in Christo ceu semet

[amare.

Audito hoc cives humilem venerantur, honorant
Ruriculam, meritumque pii Simeonis adorant,
Per geminos istos instanti a morte revulsi,
Quod non spondentur Sodomis conferre noveni.

Hunc charum Dominus famulum protexit ab omni
Hoste, notans quod si quis ei mala ferre pararet,
In Dominum peccaret, dum tangendo nitentem
Conspectus Domini pupillam tangeret alti.

Quidam nempe ferox, sævo instigante dracone,

C Alimficum diris præsumit carpere dictis,
Hunc seductorem memorans et fallere turbas,
Militiæque petens sibi met mandare magistrum
Vadat et hunc vexans deponat ab arce columnæ.
Permissus properat sociosque asciscit et altas
Appellunt scalas; gradibus conscendere nisus
Infelix, quem consensum mala vota negabant:
Tresque gradus scandens superaverat, ecce remotæ
Vi supra scalæ subito liquere columnæ;
Et miser appensus cælo, terraque perosus,
Quattuor ut cubitis elatus rure pependit.
Ecce furens animos cæcato corde feroces
Extollit, pharetraque rapit pendente sagittam,
Lunatoque arcu nisam pia membra forare;
Ira superna manum ferit: haud mora plectitur

[arens;

D Hincque ferus chiragram patitur rapiturque podagra,
Officio manuum monstrans peccasse pedumque.
Nam Christi conatus ubi prosternere servum
Sternitur ipse miser, dextra damnante superna.
Dudum etenim turris cæli qui celsa petentis
Structores labio in multis secrevit ab uno,
Ascensusque poli indignos summovit inepto;
Ipse truncem removens præsumptis perculit hostem
Gressibus excelsum Domini vexare parantem,
Indignus, famulum cæli secreta colentem,
At sanctus Domini postquam per pluribus annis
Fixus amore Dei celsa stetit altus in arce,
Nunquam intermissis precibus, demum pia felix

Inter verba precum cœli secreta petivit,
 Intentam cœlis animam ad cœlestia mittens
 Cernere scandentem per tempora longa cupitum,
 Et locat ætherea, satiat quam gratia Regis,
 Et locat ætherea superis cum cœtibus aula (167').
 Illustrata dies posthac dum tertia solget
 Quam Christi celebri colitur surrectio cultu,
 Exspectante diu benedici plebe gregata,
 Patris sollicitus cura conscendit in arcem,
 Antoninus, et innixum votis ratus, astat
 Attentus, tandemque vocans, multa et prece poscens,
 Dum jam nulla rependuntur responsa petenti,
 Aure nec assumit spiramina nota minister,
 Sese cernuus inclinans ori applicat aurem,
 Flamme pro vite nihil hic nisi aromata sentit,
 Nectare fragrantis et nare capessit odores
 Funere spirantes ejusque flamine Christi
 Late respergens odor inclitus exstitit æthræ.
 Discipulus cernens hominem quod liquerit imum
 Mistis longa trahit lacrymis suspiria corde,
 Multa querens gemituque animam confectus anhelò.
 Dum luctum ingeminat raptus mulcente sopore,
 Sopitus subito jura manu (sic), virtute superna,
 En Patris orsa capit monitis sibi talia dantis :
 « Ne metuas, gratam neque enim dimitto columnam,
 Culmina nec montis linguam qua lumina vitæ
 Certans obtinui; descende, satisfaciensque
 Plebi exspectanti de me, sic perfer in urbem
 Nuntia, clam mœsti fiat ne turba tumultus;
 Namque ego quod Domino placuit jam sine quievi. »
 O plenam virtute animam neque funere victam!
 Affectum planctu famulum fessumque levando
 Visitat inconsolatum ne linquat alunum,
 Et quonam ipse docet ritu sua funera curet.
 Expectatus homo Christum pavefactus adorat,
 Pigneraque attentans e corpore carpere sacro,
 Ecce repente videt gelidum tremuisse cadaver,
 Ac sese penitus hoc absterreuerit ausu;
 Quo misso celeri descendit ab arce regressu;
 Pontifici fratrem tum dirigit Antiocheno,
 Quem probat egregium, qui cœlitus irradiatus,
 Cernere erat solitus secretis multa loquentem
 Cum Simeone horis, præclaræ vestis amictu
 Splendentem niveo rutilum ceu fulgor amicum.
 Crastina lux roseo lustrabat lumine terras,
 Præsulibusque sibi junctis tribus Antiochenus
 Approperat, tensis circa deponitur alta
 Auleis anro pretiosius arce monile;
 Ast ubi contiguæ corpus devertitur aræ,
 Cuncta in circuitu nebula replentur opaca,
 Ut se præsentem Dominus monstraret adesse
 Quem tectum nebula petit et caligine Moyses,
 Et Salomoniacam nebula qui impleverat aulam
 Pontifices arcam cherubim dum selibus aptant.
 Utque probaretur potius præsentia summi
 Certa Dei, cœles cultu radiante renidens,
 Cum visus septem senioribus abdita ferre.
 Papa sacræ setas cupiens decerpere barbæ,

(167') Sic codex uterque.

A Nazareumque pilis Domino nudare sacratis,
 Ut dextram ad metuenda tulit, hæc arida cessat,
 Nec valet hic votis servire gelata ferentis :
 Hærens antistes stupet, atque manum sibi notatam
 Miratur non esse suam, Dominumque rogare,
 Quod sibi jam visum restaret inutile membrum;
 Utque vovet jurans se talia deinde cavere,
 Adjutusque precum populi fulcimine multo,
 Organa nervorum recipit revocata suorum.
 Perditæque officium recalcensens palma recepit,
 Letantes igitur tactu reverenda vehebant
 Membra suam validum populi tutamen ad urbem
 Dumque pio proficiscentes cum funere vicum
 Introeunt quemdam, famulum quo clarificare
 Legerat Omnipotens, subito en immobile pignus
 Efficitur; ponunt geruli intolerabile pondus,
 Nec sufferre valent vim quæ descenderat æthra.
 Hic vir erat dudum fere quadraginta per annos
 Sermonem non aure trahens, non, ore ministrans,
 Numine qui ductus supero ruit ante feretrum,
 Sensu cordis opem poscens, quam voce nequibat;
 Ecce repente sibi divini sentit adesse
 Culminis auxilium stupidus, sensinque catervæ
 Non solitus haurire sonos, et verba capessens,
 Concipiensque animo insuetas parit ore loquelas,
 Exclamansque diu tacito sic ore profatur :
 « Serve Dei, bene venisti, tuus introitus me
 Salvavit, tibi nam vita famulabor in omni,
 Spiritus hosce meos vegetans dum rexerit artæ ; »
 Cum voto surgens loculum simul atque prehendit
 C Alleviatur onus, subito portabile factum,
 Laudantesque Deum gestant sine pondere pondus.
 Nec dubium quod ad id Dominus servaverit istura,
 Dum multos aliis et jam regionibus actos
 Per sancti Simeonis opem curaverat ægros,
 Mortuus ut vitæ viventi dum daret usus
 Ipse probaretur feliciter in regione
 Vivere vivorum vitæque hædere datori.
 Jamque propinquabant urbi, plebs mœnibus ecco
 Progrediens, psalmosque boans hymnisque canora,
 Lampadibus lichnisque micans, ramisque decora
 Palmarum, sacris properat fieri obvia membris,
 Atque triumphantis mundum gestamen huc estum
 Urbi inferre suæ, populi munimen et arcis,
 Majori ecclesie extemplo pia munera dantes.
 D Pandit abhinc Dominus quonam sibi chara recondi
 Ossa velit potius, jussamque vehuntur in aulam;
 Utque palam faciat cunctis id numine divo
 Prorsus agi, clara superis demittit ab astris
 Nobilitate virum, virga qui fulgidus auri,
 Splendidus aspectu, candenti tectus amictu,
 Sedulus insistens operi, dum claustra sepulcri
 Communia silent, mansit, mox inde recedens,
 Amplius hic visus nec post, nec paruit ante;
 Unde datur notum cœli venisse colonum.
 Vatis abhinc tumulto tam mira patrata feruntur,
 Quo non plura prius vivens fecisse putetur,
 Arduus excelsæ dum persistit arce coluana,

Ut Domino junctus noscatur in æthere summo
V're nobiliter tantis qui vivere signis

Cernitur in terris; vitam nec morte pretemptam,
In melius sed ei cœlesti sede relatum.

CAPUT IX

De sanctis Vitale ac Meletio episcopis.

Vitalis iritam reparat versamque tyrannis
Erigit Ecclesiam, decessorumque benignum
Supplet opus, proprio cumulans fervore decorem
Licinique pium pandit sub tempora zelum.
Intonat hic puris divina Meletius orsis,
Armenas postquam sacro dogmate gentes
Imbuit, obstructo cohiberi nec valet ore
Eminus irradians digitis quin cœtica pangit;
Gaudet et expulsus veri servare libramen;
Et remeans secum socios conjungit et armat,
Insuper acquirit; spolio quoque moeret Apollo
Prole sacerdotis, mulier devota quod offert
Patri salvifico, raptum a genitore profano.
Unde manus atque ære pedes et dorsa subustum,
Post patris attritos celebri certamine divos,
Rex pius educit, claustrisque serisque reclusis,
Et sancto redhibet revocatum matre parenti
Curatrice animæ celatus honore puellæ.
Inde Palestinam rapidus, comitante Cyrillo,
Quique pio post hæc genitorem germine gignit,
Præsul apostolicus synodum diversa secutam
Veri luce gregat, concordie pace serenat,
Insinuatque Dei quam sit substantia simplex,
Dans purum fidei Joviano dogma probari;
Diducas fugiens lites, pacem omnibus offert,
Raptoremque lupum sacra in consortia poscit;
Errorem abjiciat, feralia crimina ponat,

A Desinat esse lupus mitisque appareat agnus,
Atque greges parili secum tutamine pascat:
Sedem sermo Dei teneat, jungantur utraque
Parte duces, uno jaceat grex omnis ovili:
Solutus qui superet generalia regmina tractet.
Fœdera sed pacis crudelis bellua nescit;
Pastori ergo pio caularum jura feruntur;
Crescit honor miti, pro votis regna reguntur
Pacificis, sceptrâ imperii virtute probantur
Pontifices digno præcelsis fascibus addi
Barbaricis Theodosio superante catervis,
Devotis seseque manu cernente beati
Cultibus ornari, regni que subire decorem,
Visorum confirmat opus, documenta secutum.
Quo splendore nitens ubi primitus ora patroni
Ore legit princeps, e pluribus excipit unum,
B Agnoscens nullo prodente, petitque, probatque,
Utque patrem soboles, amplectitur, ambit, honorat,
Oscula dat labiis, oculis; pectusque caputque,
Insuper et dextram, qua se sumpsisse coronam
Fit memor, ore colit reigens, conspecta relexit;
Cumque ipso fidei normam Patribusque retractat,
Huncque Patres celebrant, dignoque nitore ven-
[stant].
Nec longum post emeritus petit æthera præsul
Nobiliumque nitet præconum laude sepulchus.
Martyris et thecæ conjunctus honore Babylæ.

CAPUT X.

De sancto Flaviano et amicis ac successoribus ejus.

Eois Patribus, cunctoque favente senatu,
Erigitur meritæ Flavianus honore cathedræ
Atque Petri primam sortitur regniue sedem,
Cujus jam pridem moderatur navita cymbam
Inter et adversas mundo fervente procellas,
Consiliis, rabido prohibens hanc æquore mergi,
Comebat, placidis servabat turbine remis,
Dispositisque docens Regem laudare choreis
Davitica dedit Ecclesiam reboare camena
Æternisque choris divina poemata pangi.
Exenbiis instans Agni secum agmina cogit
Concordi Dominum lætaque canentia laude;
Horrorem incutiens pravus, dat gaudia justis:
Nec terrore, nec insidiis pia dogmata linquens,
Culmine nec captus tentusve ad dira coactus;
Expugnat nocuos, asciscit agone sodales:
D. odorum, Cilices quo post rectore coluntur;
Acacium post hinc Bericæ virtute nitentem;
Aphratem, diva seniore luce clientem,
Qui veri radiis ferit improba sceptrâ gerentem
Thermali rigidum plectens fervore ministrum,
Insuper accitur Julianus culminis magnus,
Virtutum fideique micans fulgore decorus,
Absentem quem torva manus sibi plaudere iactans

C Præsentem dolet excelsa se luce prementem
Oris et ad columnen magnalia mira ferentem.
Illis vir præcipuis factis et origine celsus,
Necdum sede fruens, Flavianus fultus amicis
Bella lupis obicit, pastoris robore digna
Exerit, ostensis defendit ovilia belvis.
Tela acuit, pharetras et propugnacula condit,
Hostibus obsistit, gregibus munimina suffit;
Bellantes recreat, bellis consulta ministrat;
Arcus emunit, radiantia spicula mittit;
Insidias frangit, captantia retia rumpit,
Fallentesque feras agnina pelle recludit,
Depronitque lupos, discussa fraude, latentes,
Tutaturque greges, et dentibus eximit atris,
Solertique vafri dirimit tabentia morbi
D Consilio, relegitque dolos et melle venenum
Elicit, occulte cogens vomere abdita pestis,
Dum sene mulcato educit pudibunda veterni,
Deprensam excutiens saniem, studet arte medendi
Corruptum reparare pecus, polluta piare,
Fracta ligare, viæ seducta reducere rectæ;
Cogere dispersos Christique remittere caulis,
Colligere errantes, unique rependere ovili.
Si quid fors patitur, cura accelerante levatur,

Paceque pastoris tegitur pecus omne quiete.
 Flutibus hinc iterum pulsus patienter honestus
 Persistit præsul, dira omnia ferrè paratus;
 Sceptra vocatus adit, censores non fugit hostes,
 Non adversantes reprobat, torvisve resultat,
 Cedere pollicitans, apicem se ponere spondet,
 Nec successorem renuit, nec plura pavescit [probatur
 Principe in irato [ms. 2 mirato]: dignus hinc sede
 Cujus et Augustus causam, crimen quoque sumere
 Dissicit errores et stulta cavilla resolvit; [poscens,
 Pacem restituit, turbata cacumina neciit,
 Junguntur populi, coeunt in fœdera gentes:
 Illyrici, Ægypti simul, Asia, Thracia, Pontus,
 Hesperiaque sacerdotes pia pacta capessunt.
 Præsul et emeritus cœli fastigia scandit.

A Porphyrio sedis Flaviani sorte posito,
 Almus Alexander digno succedit honore,
 Laude frequentatus, probitatis munere mactus,
 Ore quidem clarus, vitæ sed clarior actus.
 Abiuntum pridem pecus in ovile reducens,
 Dum lotas recipit fluvio exilarante bidentis,
 Hostes ingemere, at cives applaudere præstat
 Impete lætificans revocati fluminis urbem.
 Huncque Theodorus probitatis acumine sectans
 Castificæ speculum vitæ, pietate renidet.
 Quæ restant etiam septis pecuaria reddit.
 Post quem magnanimus sumit sacra jura Joannes.
 Ponitur hic, poniturque pari fervore Cyrillum,
 Cui Marci redhibens, Cephæ quoque sede recepta,
 Dum lites remonent, Christi aulam pace venustant.

CAPUT XI.

De sancto Macedonio eremita, et Evagrio (167).*

Pugnare viri circa hanc virtutibus urbem,
 Vincentes pariter mundum rabidumque tyrannum,
 Tutantes cives et mitia castra tegentes,
 Nunc precibus, monitis nunc, agmina sancta re-

[gentes,

Nunc intercessu, modo subventu, opta ferentes.
 Quorum jussa Macedonius crudelia cæsis (cod. 2 cen-
 Detorquere parans jugulis, e montibus altis [sis?]
 Civibus advectus trepidis, funesta gerentes
 Aggreditur; pannis fasces hand obitus horret,
 Imo aditu terrens sunt quæ mandata minaci
 Scepترiger leganda serit, monet esse caducum
 Et similes sortes dominari in regmina fratrum,
 Nec solum imperium, parilem quin cernere partum;
 Puniat haud homines Domini sub igne facios,
 Irritant Dominum cujus punitur imago:
 Si versam uxoris statum quæve ducat ahenam,
 Quam mage Cuncticreans moveatur imagine rapta:
 Et quantum videat sensata carentibus absint;
 Nosque simul plures unius honore valere:
 Ipsum nec modicum functo reparare capillum.
 Hoc infrendentem cohibens terrore leonem
 Crimine primatem, solvit discrimine plebem,
 Inque resolvendum fertur mens delubra regis.

Hic sacer nigenii rutilans Evagrius acris
 Luce pia nituit, tractans divina decenter.

Hac tellure Dei cultu terrena relinquens,
 Jure pudicitæ fugiens res atque parentes,
 Prætulit illecebris monachi certamina mundi
 Malchus, regem actu retegens, quem nomine præ-

[fert (168).

Callidus hunc hostis virtutum culmine cernens
 Gliscere, tendiculas cordi circumjacet atras:
 Rem patriam reparaet, viduæ solamina matri
 Conferat, et sacris patrimonio ritibus aptet;
 Nec linquit, licet admonitum duce, ni trahat haniis,
 Fluctibus exturbet, vitæ projectet arenis.
 Nec desunt nudo rabidarum furta ferarum.

(167*) Principem in hoc capitulo obtinet locum Vita
 Malchi monachi; in titulo tamen nulla de eo mentio.

PATROL. CXXXV.

Panditur acutum grassatum præda rapinis,
 Ismaelitarum rapturque examine, turbæ
 Dispersæ comitum variis et cladibus actæ;
 Sicque camelorū gibbis sublimis inherens,
 Per vastam fertur eremum, caro cruda resolvit
 Esuriem, misero potatur lacte cameli,
 Barbaricæ curvatus heræ datur absque pudendis
 Nudus abire, ovibus discit dependere curam.
 Servitium respecta levat memoratio patrum;
 Exigit hic monachum, precibus psalmisque sucto
 Irstat, delectant famulatus jura subactum.
 Invidet his hostis, laqueosque per abdita tendens,
 Hortatur dominum donet solamine servum
 Quem videt egregium caulas implere patronum,

C Vinculorum sociam famulo nexare maritam
 Decernit, gladio renuentem cedere cogit,
 Detestatus init thalamos virtute perosos,
 Plangere pro cantu, pro saltu edere luctum,
 Flere pudicitiam, proprium consciscere lethum,
 Quærere decessum, vitæ præferre pudorem:
 Evibrat in sese ferrum, comes ausibus obstat:
 Morte fera abstineat, jurat vel se prius Oroo
 Demittat feritas, tali nexamine jungat
 Certantes animas lucem postponere castis;
 At pudor ipse placet, capiat pietatis amicam,
 Munditiæ sociam, mentis quam copula carnis
 Collibeat, domini thalamos Deus ipse nitorem
 Approbet, alterutra ostendat dilectio nexos.

D Attonitus senior virtute vigere virili
 Miratur facilem lascivæ ad lubrica sexum,
 Diligit ut junctam volupe plus imo jugalem:
 Cernere nuda tamen refugit vel tangere carnem,
 Perdere pace pavens studuit quod quærere bello.
 Acceptos dominis plus talia vincula reddunt.
 Nulla fugæ formido; ereni dum vasta pererrant
 Liberio gregis ductu: memoratio mentem
 Prisca subit fratrum, blandi respectio patris.

Interea formica terens prudente vacantem

(168) Hieron. in Vita Malchi: « Malchus, quem nos
 Latine regem possumus dicere. »

Sollicitat cura, stupidam diversa trahentem
 Mœstitiam mentis vultu comes unica rapiat,
 Pectoris arcanum rogitat, secreta patescunt,
 Exhortata fugam, quesita silentia firmat,
 Spemque metumque jugi volvunt per aperta susurro,
 Carnibus hircinis prævvisa viatica curæ.
 Sero subitur iter, carnes et tergora tollunt,
 Uribus innixi rapidis se fluctibus addunt,
 Flumine transmissio dubii per devia currunt;
 Post tergum assidui revocata fronte tuentes:
 Noctibus insidias veriti loca siccæ terebant.
 Tertia jam transacta dies et adhuc tamen idem
 Retro referre monet visum fluitantibus error:
 Ecce camellino geminos accedere cursu
 Mens præsaça mali dominum lethumque retractat
 Appropere simul, nigrantem cernere solem.
 En trepidis longe penetrans depromitur antrum.
 Nec minus horror ibi mortis scrobiumque venena
 Introsus properare vetant, adituque sinistre
 Ingressos restare jubent. Famulo comitante,
 Persequitur dominus speluncaque applicat ora;
 Jamque necis pœna gravior formido videtur:
 Presserat ora pavor, jam lingua ligata tremore,
 Cum servo dominus miseris educere mandat.
 Ipse renudatum casurus ut vibrat ense,
 Prælerit ingressus jussos post terga relinquens,
 Cernentes se nec cernens rigido increpat ore,
 Furciferos vocitans, plexosque eripere clamans.
 At memor Omnipotens famulorum, ad bella lænam
 Excitat interius, fetus alimenta ferentem,

A Quæque trucem invadens rapit hostem gutture
 [fractum];

Indignatus at ipse moras differre nec iram
 Alterius tolerans dominus, petit intima fervens,
 Et rabido servum increpitans clamore socordem
 Dum sævit, sævos incurrit in abdita rictus.
 Defensus furor ulticis quatit et horror,
 Ac similis metus interitus torquebat anhelos.
 Inter tanta sitos discrimina gloria ductæ
 Sola pudicitie attollit solata latentes.
 Immotos pavor ipse tenet seu limite vite
 Suspensos, dum cauta rapit foveamque relinquit
 Evectans catulum fera mordicus ore prehensum,
 Tutelamque suam cedit metuentibus antrum.
 Nec mox erumpunt, propensaque dona tremiscunt,

B Vindicis occursum tremulo sibi pectore flungunt,
 Transactaque die, jam sole cadente, sequuntur
 Egressi latebram partos sibi stare veredos
 Auxilio Domini, hostilique sub impete ductos.
 Quis ita consensens recreati vasta peragant
 Gaudentes eremi; decimo Romana tenentur
 Castra die, pandunt ex ordine gesta tribuno,
 Oblatique duci pretio jumenta relinquunt:
 Atque monasterii monachum repeita caterva
 Sic recipit, castisque comes conjuncta choreis
 Fulcitur dilecta soror, nec credita fratre
 Sic gladios interque feras desertaque nunquam
 Captivam esse pudicitiam patet, atque jugatum
 Posse mori Christo famulum, non posse reflecti.

CAPUT XII.

De sancta Pelagia.

Hujus Pelagiam percepimus urbis alumnam,
 Quam vite meritis veneranda cacumina juxta
 Montis Olivæ signavimus astra petisse.
 Cujus de tenebris ad lucem, a morte gehennæ
 Ad clarum vite celebri pietate triumphum,
 A maculis ad sacra poli mutatio talis.
 Pontifices quondam jubet urbis episcopus hujus
 Appropere sibi quosdam regione propinquos.
 Hos simul inter adest sanctus cognomine Nonnus,
 Vir justî rectique tenax, mirabilis actu,
 Et probitate pius; mores qui propter honestos
 Cælibis ac vite cunctis venerabile culmen,
 Almo et monacho præsul resplenduit almus.
 Casta die quadam sancti dum semina verbi
 Pro foribus templi, sociis poscentibus ipsis,
 Spargeret hic, cunctis mirantibus, ore beati
 Verba senis, tam magna seri, tam digna profari:
 En ardens rutilis transibat nimula gemmis
 Ornato residens pompæ meretricis asello,
 Quam fulvis nitidum radiis contexerat aurum
 Undique, vel claris onerata monilia baccis.
 Hanc comitatur ovans puerorum compla caterva,
 Grexque puellarum luce ornatus auri,
 Vestibus insignes, decoratæ torquibus omnes;
 Quæ quo migrabat, spargebat aromate ventos,
 Sollicitis vacuum nidoribus aera replens,

C Hujus in aspectu satias fugiebat amantes.
 Pontifices stupidi tanta ambitione meantem,
 Non in honore Dei procerum descendere asello,
 Nudato nitidos prodeuntem vertice crines,
 Intuitu vultum ceu magna a labe reducant.
 Nonnus at egregius, speculans attentius, atque
 Longius asservans visu dum transiit, hæret,
 Corde sub attonito reliquis incognita volvens;
 Inde recline caput genibus superaddit, et omne
 Mox lacrymis manuale, sinumque replevit obortis.
 Exin magna trahens imo suspiria corde
 « Num delectatos, socii, vos jure præbatis,
 Hæc quo se mulier culum decoravit amœno? »
 Illis nihil hæc contra reddentibus, ille reflectens
 Applicat genibus faciem, suspiria jungit,
 D Pectus percussus lacrimisque cilicia complet,
 Quæ carnem valido cœli fervore domabant.
 Hinc rogitat, species sociis placuitne venusta?
 Non minus ast illi concepta silentia rumpunt.
 Ille rosam callens hirtis decerpere dumis,
 Semper ad exemplum pietatis et alta vocare,
 Cordibus a comitum mundi removere piacula,
 Et quasi vaticinans tandem sic incipit ore:
 « Vere confiteor delectatum ore puellæ
 Me, placuitque mihi species et forma decoris;
 At veram fateor nobis hanc præferet altus

Arbiter, ante thronum statuens censore tremendum, A
 Judicet ut nostrum officium nos atque triumphet,
 Et quantas morulas horarum egisse putatis
 Hanc intra proprium semet decorando cubile,
 Dum lavat, et pingens se unguenti nectare tingit,
 Insuper ad speculum studiosis cultibus ornans,
 Ut mundo placeat, cunctis optabilis esse
 Possit amatorum, nulli deformis haberi
 Cernentum, plerumque dies quos crastina captat?
 At nos in cœlis æterna in sæcla manentem
 Qui colimus Patrem, Sponso qui morte carente
 Gaudemus sibi divitias sine fine nitentes
 Attribuente apte famulantibus, æstimat ullus
 Quas non hic animus carnis non strinxit ocellus,
 Non aures hausere hominis, neque corde librantur,
 Quæ fides Dominus dignisque paravit alumnis :
 Certi præterea pacti promissa tenentes,
 Cœlestis faciem Sponsi per sæcla videndi,
 Cui cherubim penitus trepidant intendere visus,
 Nec nos ornamus, sordes neque pellimus atras,
 Atque immunditias lapsis animabus inustas,
 Imo prostriti pronique jacemus inertes,
 Quos vel in exemplo reliquorum tramite in alto
 Virtutum semper meritis perstare deceret. »
 Dixit, et hospitii se mox penetralibus abdens,
 In faciemque ruens vultu percussa rigabat
 Terga soli lacrymis, mœstis ita vocibus orans :
 « O præcelse Deus, nostris, rogo, parce piaculis;
 Peccatori ignosce mihi, nam pellicis hujus
 Unius solito cultus de more diei
 Ornamenta meæ vicerunt omnia vitæ.
 Quo te conspiciam vultu? Excusabor ab ore?
 Ante oculos nec enim abscondar secreta tuentis.
 Væ peccatori mihi! quique altaribus astans
 Indignus sacris decus haud illustre peregi
 Ullum ad velle tuum, clemens qui cuncta creasti
 De nihilo, Domine, inter quæ me condere dignans,
 Servitiumque tibi statuens impendere dignum,
 Ne me cœlesti miserum rejeceris aula,
 Nec, reverende, tuam confundas ante tremendam
 Me majestatem, cultu meretricis in hujus,
 Quæ pro terrenis studuit se ornare superbe,
 Summa pro rebus cura decorare caducis.
 Ast qui proposui sacro tibi jure placere,
 Invicto Domino decora implere quievi,
 Quare me in terris tueor, cœloque relictum
 Cultu inopem, servare tibi qui vota refugi?
 Hæc quæ promisit mortalibus ultro rependit :
 Nulla meis igitur mihi jam spes actibus hæret.
 Ad suspensa tuæ pietatis in ardua mens est,
 Immense Pater alme, mihi tua fidere multa
 Dat bonitas, animam facias quam munere salvam. »
 Talia qui tristi donec morerore volutat
 Præcipitans nigris terras nox contegit alis,
 Ductus fessa sopor recreabat membra labore;
 En mœsti Dominus famuli memor, omnia paudit
 Læta futurorum signis præstaga bonorum,
 Nam videt in somnis aræ se assistere præsul,
 Plenam et spurcitiis circumvolitare columbam,

Tetro horrore nigram, cujus neque ferre valeret
 Horrens pedorem lutulentis sordibus ægrum.
 Durabatque volans circa, dum miserit ordo
 Extra auditores necdum baptismate lotos,
 His simul egressis septis secesserat ales;
 Ut sacra complentur redit, et petit egredientem.
 Hanc ille accipiens stanti se mergere cernit
 Ante fores templi labro, quo, sorde piata,
 Et nix alba velut, cœlum conscendit in altum,
 Tam celse penetrans hujus dum visibus absit.
 Quo stupidus horrore senex, dum clara serenae
 Lux rutilæ terras illustrat honore nitelæ,
 Qua celebranda die renitet resurrectio Christi;
 Pergit in ecclesiam, missarum sacra coluntur.
 Post sacra dicta simul, Nonnus sermone rogatur
 B Solari sancto populum : incipit ille superna
 Nec terrena sonans, nec rhetoris arte polita
 Declamans, cœli quin luce nitentia promens;
 Non ventosa boans, sancto sed Flamine plenus,
 Errantes revocans, iter ad cœlestia pandens,
 Iudicium memorando benignum, speque benigna
 Labentes solidans animas fervore superno,
 Cujus his monitis pulsantibus intima mentis,
 Corda capessentum sic sunt compuncta virorum,
 Terga pavimenti ut lacrymæ pietate rigarent.
 Astabat meretrix autu præfata Tonantis
 Dueta sacris, etsi catechumina, juxta nec unquam
 Huc sueta appropriare gravi sub mole sepulta,
 Duxerat hanc equidem clemens miseratio Christi,
 Ad præsepe suum mundis animalibus, in quo
 C Cœlica per fidem præbebat palula servum.
 Corda timor Christi jam concutit atra puellæ;
 Terrorem Domini famuli dum percipit ore,
 Miro larga modo fluere ut flumina cordis
 Attriti de fonte, metu manantia Regis,
 Cujus ab ore senis tam sceptrâ pavenda resultant;
 Sicque Dei vivo rediens sermone cibata,
 Præcipit ut maneant gemini videantque clientes
 Hospitium tam præcellens ubi pastor haberet.
 Stant, sectantur eum servi, cernuntque, seruntque
 Id dominæ, scribit ceratis illa tabellis :
 « Hæc sancto Nonno, Christi qui dignus alumnus,
 Pellex Pelagia, zabuli quæ turpis alumna :
 Auditū didici Dominum, quem tu colis, olim
 Inclinasse polos, humilem terrena petisse,
 D Haud meritis justorum, at peccatoribus almæ
 Qui sanarentur daret ut medicamina vitæ,
 Se sanctus famulis sociavit flagitiosis;
 Quem trepidant cherubim seraphimque attendere
 [vultu,
 Degere dignatus cum peccatoribus, ut tu,
 Sancte Pater, dignis etiam sermonibus effers;
 Hujus si vere cognoscere esse magistri
 Discipulus, ne despicias, sed suscipe servam
 Perpetuæ munus cupidam reperire salutis. »
 Sanctus ad ista senex rescribens talia mittit :
 « Quæcunque es, Domino nostro manifesta probaris,
 Hoc tantum admoneo ne pectora mihi tentes
 Squalentis peccata hominis horrore patrati;

Sin autem veram cupis impetrare salutem,
 Neque videre potis, sociis specularere fultum,
 Nam nunquam solum capies me sola videre. »
 Quæ mox visa legit, properans festina cucurrit,
 Præmittens famulum. Comites Pater advocat almos,
 Sollicitamque sacris juvenem, sub testibus ipsis,
 Tandem intrare jubet; penetrans prosternitur, imo
 Prona solo, planctuque domum replebat amaro.
 Insolitum capiti velamen pulveris addens,
 Pontificisque pedes lacrymarum flumine tingens
 Atque lavans fletu, tergebat crine soluto,
 Actibus his imitans humili pietate Mariam,
 Cui quia dilexit multum data multa probantur.
 Hæc quia non poterat Domini vestigia, digni
 Conspicere famuli, obsequio veneratur herili,
 Clamans et dicens: « Senior, miserere piaculis
 Ac Domini sectare tui pia dogmata Christi,
 Me supereffundens pietatis viscera sanctæ,
 Participem memet faciens mox nominis alti.
 Nempe ego Pelagiam pelagus sum pestis inique
 Fluctibus obscenis scelerum petulantier inondans;
 Sumque animæ laqueus, sum perditionis abyssus;
 Luxuriæ faculis lethique voragine multos
 Decepi, decepta prius; nimis horreo gesta;
 Exsecror infectam memet tam sordibus atris,
 Deprecor unde pio baptismi fonte lavari [f. lavari],
 Ut peccatorum pereant tibi facta meorum,
 Atque mæx sordes animæ purgentur abactæ.
 Credoque baptismo quod sanctificante renata
 De manibus fugiam qui me seduxit iniqui. »
 Pontifices clerique omnes stupere videntes
 Tot lacrymas tantamque fidem, meretricis et ejus
 Quod jam cernatur subito mutatio talis;
 Mirantes refluï tam larga volumina fletus,
 In quoquam nullus quam se vidisse ferebat.
 Vixque solo suadet lætus hanc surgere præsul.
 Tum cautus canonem super his mandare retractat,
 Non debere meretricem baptismate mergi,
 Ni vadibus latis fidei munimina firmet
 Actibus involvi nunquam se denuo pravis.
 Auribus invitis responsa morantia captans
 Illa, iterumque ruens corpus jaculatur humumque
 Percutit hæc luctu misto gemituque profundo.
 « Tu pro me Domino rationem reddere summo
 Cogaris, mala nostra tibi reputentur ab ipso,
 Si me distuleris baptismate tingere fonte;
 Nam vereor ne forte, moras dum segniter affers,
 Hostis me diris repetat laqueare catenis,
 Maturante fuga quas ipsa evadere curro.
 Nosco quidem laqueos vafra: fraudesque rapinæ,
 Dum me muscipulam constat per probra fuisse
 Incautis; sic invenias super æthera partem
 Cum sanctis, nostram nolis differre salutem,
 Ne crudelis aper sævo me dente revellat,
 Ac spatio fretus, foveis devolvat in atris.
 Unde præcor, sacris hodie me dilue lymphis
 Atque Deo pro me templis pia dona repende. »
 His cuncti auditis referunt præconia Christo
 Mirati scortum tanta flagrare salute.

A At Nonnus Jacobum Levitam mittit ad urbis
 Pontificem, reserat quo cuncta ex ordine gesta.
 Ille Deo grates reddens, congaudet ovilis
 Crescere lucra sui Nonnique attollit honorem.
 Moxque sacram matrem Romanam pergere mandat
 Mater ut esse novæ properet baptismate prolis.
 Adveniens ita Pelagiam Romam jacentem
 Invenit ante pedes lacrymarum in flumine Nouni.
 Surgit vultu humens et crimina jussa fateri,
 Hæc numero superare maris deplorat ærenas,
 Pondere continuans ipsis graviora se lære;
 Fidere se tamen hæc Domini pietate remitti,
 Cunctorumque dari veniam sibi flagitiorum,
 Pontifici nomen purgandæ rite roganti
 Pelagiam proprium, Margaritamque vocari
B Urbano se more notat, redimicula propter
 Eximii cultus, animas quis vincla trahebat.
 Tunc exorcizans senior de more puellam,
 Nomine signato tingit baptismate sacro,
 Participem faciens divinæ muneris aræ,
 Quam Romana levans sacro de gurgite smit.
 Hic præsul: « Lætetur, ait, cum civis aula
 Cœlestis, vinoque hilares oleoque fruamur
 Hujus propter ovis celebranda tropea salutis. »
 Jam Patre cum cœtu sociorum epulante beato,
 Cernitur esse palam nuda sub imagine dæmon,
 Utpote depromens spoliū sibi nexiæ raptum,
 Et manibus capiti innexis clamore protervo
 Infremit exululans sic: « O violentia facti!
C O quid perpetior! quantum sene torqueor isto.
 Decrepito ter dena tibi non sufficiebant
 Sarracenorum violenter millia capta,
 Quos mihi subripiens dederas baptismate Christo;
 Non tibi Heliopolis mea, non satis egerat olim,
 Cujus me celebri venerantes culmine cives
 Sacrastî Domino; non tot raptæ tibi gentes
 Sufficiunt, Christi per te quæ sceptrâ verentur:
 Tot tibi tam magnæ non sufficere rapinæ,
 Insuper aufertur spes maxima senoris ampli.
 O violenta ruens raptrix, o prava senectus!
 Argumenta doli jam non ultra fero sævi.
 Heu maledicta dies, mihi qua contrarius ortus!
 Namque impulsa labans lacrymis ut flumine nostra
 Subruit evulso male firma domuncula fundo. »
D Lividus hæc ita prosequitur plangore frementi.
 Pontifices reliqui vocem captare nefandi
 Et cum Pelagia mater veneranda stupescit.
 Versus et ad raptam Christi virtute puellam:
 « O quid Pelagiam mea quod mihi chara parasti!
 Et tu nempe meum Judam sectata videris;
 Ille coronatus magno et redimitus honore
 Culmen apostolicum duodenæ sortis adeptus
 Prodidit altorem, cuius renitebat alumnus;
 Haud aliter mea cum fueris, mihi fraude latescis. »
 Tunc mater Romana: « Crucis te, filia, muni
 Præsidio, pompas renegans, et dæmonis atris. »
 Quæ signum ut crucis expressit Christumque vo-
 [cavit,
 Ille sub aerias fugiens evanuit auras.

Hinc iterum pallax, notas conversus ad artes,
Blanditias rigidis lenes terroribus addit;
Hancque adiens somno positam quatit horridus

[astu,

Excitat, et blandas curat miscere loquelas :

« Domna mali memorans, mea Margarita, quid
[unquam

Ingressi tibi? Non baccis carisque capillis
Ornavi? Non argento te auroque replevi?
Dic in quo leviter vel conristata putaris,
Jamque satisfaciam; nunc me ne desere tantum,
Ne me Christicolæ tantum per probra fatigent.»
Ast ancilla Dei signo defendere Christi
Se studet, exsufflansque vafri phantasmata monstri,
Insequitur : « Tibi, sæve, tuisque renuntio pompis;
Obstat Dominus Jesus tibi, pessime dæmon,
Qui pietate tuis me faucibus eruit alta,
Inque suum thalamum cœlique induxit in aulam.»
Romam inde cians : « Mater venerabilis, inquit,
Exora pro me Dominum; nam cœu leo frendens
Expedi insidias Satanas, mulcensque minansque.»
Tunc ea : « Ne timeas victum jam, filia, monstrum;
Amodo namque tuam fugiet quoque terribus uni-

[bram. »

Tertia lux repetebat humum post dona lavacri,
Quo cum peste truci certabat clamque palamque,
Corde cavens veteri mulier jam facta virilis,
Vincere quæ properans avidi laqueamina mundi,
Perfectoque sequi ductorem tramite Christum,
Præpositum domui servum vocat, et jubet omnis
Vectetur penitus sibi quo descripta supellex :
Argentum, vestes, aurum, redimicula, gemmæ.
Accelerat servus, metuens mandata morari,
Ornamentorum dominæ simul omnia perfert;
Quæ mox per matrem hæc Patris tractatibus offert,
Ipsas esse fatens mercedes criminis atri,
Quo versutus eam per eas deceptorat hostis;
Arbitrio poscens sancto expensur ut ejus,
Sufficere affirmans superi sibi munera Sponsi.
Protinus et famulos omnes famulasque remittit,
Atque manumittens dono solatur alumnos,
Exhortans studeant sceleris sibi solvere vincla,
Et veram libertatem pietate tueri.
Institor at Nonnus prudens latorque fidelis
Oeconomum vocat ecclesiæ, coramque puella
Omnia contradit pretiosi insignia cultus,
Adjurans per eum cujus sub honore vacabant,
Defraudetur opum ne pars vel quælibet harum,
Intromittatur domui nil præsulis inde,
Nil vel in ecclesiæ, vel tractoris earum;
Omnia sed viduis, pupillis pauperibusque
Dispensentur, uti servæ congesta beatæ
Largirentur, opes scelerum solamen egentum
Ut flierent. Fit continuo, nil restat inactum.
Nempe ancilla Dei nova postquam fonte lavacri
Canduit, ex propriis proprios nil rebus in usus
Contigit, egregiæ sumens pia pabula matris,
Ac vilis quæsitâ nigris vel tangere vitæus.
Lucescente die mos est qua ponere vestes

A Neophytis albas, necdum rutilante diei
Surgit luce, stolas ponit baptismatis albas,
Induitur byrro, tunicaque, et, nemine teste,
Aspera ciniphii velamina corripit hirci,
Assumptisque alis petiit præcelsa columbæ;
His et visa locis posthac non amplius usquam.
Hoc quia nescierat mater Romana vetetur
Ad mala contempti ne forte redisset amoris,
Plangens cœu laqueis iterum siet indita missis.
Quam Pater egregius sub Flamine conscius almo
Pelagiæ voti, solatur : « Filia, noli
Flere piam dicens gnatam cum cœlite cœtu,
Quin lætare hilaris quod et hæc sicut illa Maria
Peccatrix partem melioris repperit otii,
Quæ non auferri poterit jam funditus illi.»

B Urbs Domino grates referens hæc tota resciscit,
Atque sacerdotum qui aderant sua quisque petiyit.

Tertius interea rapidis successibus annus

Exierat, votumque vovet levita superne
Jam dictus, Solimam ut pergens loca visitet alma.
Intimat hoc Patri sancto, dimittit orans.

Vadere permittit præsul, sequiturque profundo :

« Cum præstante Deo, frater, perveneris illuc,
Et digne veneratus eris sacrata locorum,
Sollicite cura monachum perquirere sanctum
Nomine Pelagium, solus ex tempore belli
Qui clausus latet in cella; quem visere cura,
Nam vere Domino servit, monachusque probatur
Perfectus, » sanctam sexus sub honore puellam
Commendans, sexum quæ vicerat, omnia mundi
C Vana triumphando proculeans corde virili.

Nec tamen hanc pandit manifestus, ordine servans
Id fieri placito et divino numine jusso.

Denique commonefactus adit loca sancta diacon,
Ligna beata crucis pretiosa stratus adorat,
Tum loca de membris Regis sacrata sepulti,
Morte triumphata rediit qua gloria Christi,
Victrix perpetuæ solidato robore vitæ;
Altera dumque dies noctis depelleret umbram,
Querere Pelagium properat levita notatum.
Tunc in Oliviferi scandens fastigia montis,
Quo Genitus pia vota Patris mittebat ad aures;
Unde et præcipuum ducens super astra triumphum,
Jus repetens proprium, cœlorum ascendit in alta.

D Hic habitare virum studio quem quæreretur audit;
Præparvanque videns cellam, simul undique clausam,
Perscrutans oculis aditus qua parte pateret,
Nil videt hic omni modicam nisi parte fenestram.
Quæ pulsata patet, levita agnoscitur ipse,
Se cognoscentem non callens noscere matrem
Dum faciem videt aridulam rugisque solitam,
Orbibus inque cavis oculos marcere gravatos,
Ossaque clitelis passim numeranda solutis,
Cuique arefacta cutis vix tlexerat ossa superne;
Et benedici ab ea poscens, benedicitur, atque
Levitam se audit papæ servire beato,
Atque vicem petitur pro se redhibere precanti.
Miratur super his vatis secreta fatentis;
Præterea nec plura capit, nec plura rependit;

Et laudes tantum aere trahens sollempniter illa
 Quas Domino reddit dum linea tertia surgit;
 Sicque poli Dominum benedicens pergit ovanter,
 Eximioque means accensus amore locorum,
 Celsisque almorum precibus benedicier optans,
 Pelagii sibi qua pertransit opinio pollet,
 Cujus item aggrediens cellam, nihil audit ab intus;
 Permanet expectans spatium transire diurnum,
 Et nox dum nigras terras jam spargeret alas,
 Regreditur, mittitque diem migrare, redditque;
 Tertia dum cæcas lux pellit ab orbe latebras
 Scandit, et obstructam cernens, aperire fenestram
 Præsumit; tum strata videns pia membra quiete,
 Descendit propere, Solimorum nuntiat urbi
 Pelagium abbatem cœli secreta petisse.
 Alterutraque sibi monachorum lege catervæ
 Id pandunt, totaque simul regione feruntur,
 Jordanis, Illiconitæ, Solimique sodales.
 Jamque aderant Patres sancto fervore gregati.
 Tum funus cella eximitur scamnoque locatur.
 Accedit Solimus solito felicia ritu

A Exsequisque piis componere membra sacerdos.
 Ecce repente probant muliebria mente virili
 Quem credunt monachum, monacham secreta tulisse.
 Glorificant igitur magna cum voce benignum
 Mirificumque Deum multos qui regmine sanctos
 Dirigit oculos, sibi nota monilia servans.
 Fama volat, cœlum petiit quia mascula mater,
 Cujus ad exsequias curant concurrere plures,
 Sacraque virginei volitant examina lætus;
 Dumque pium digno tractant sub honore cadaver,
 Et celebri mandant cum religione sepulcro,
 Luminibus radians multis pia turba coruscat
 Laudibus inque Dei plebis vox cuncta resultat.
 Postmodo missus ad il Christi a pietate minister
 Regreditur Jacobus, Patrique ea nuntia portat.
 B Hinc properat matri narrare hæc Antiochensi
 Omnibus ac justis ibi gaudia magna ministrat,
 Fletibus illacrymant populi per gaudia fuis,
 Laudantes Dominum divo qui munere præstat,
 Ut dignetur ab his tales sibi sumere fructus,
 Splendida quos cœli gaudenter in horrea condant.

DE CHRISTI TRIUMPHIS APUD ITALIAM

LIBRI QUATUORDECIM.

INCIPIT PROŒMIUM SEQUENTIS OPERIS.

Orbis Roma caput, celsa potentibus
 Sceptis, consulibus, Cæsaribus cluens
 Augustis, patribus clara Quiritibus,
 Armis, pacificis et ditionibus;
 At nunc Alithroni lumine clarior
 Regis principibus nobilis ætheris,
 Christi præcipuis celsa sodalibus,
 Fulges martyribus, præsulibus, choris
 Splendes virgineis, astra super poli
 Qui te prodigiis, dogmate, præliis
 Palmis constituunt æthere perpetem;
 Vincentes veteres culmine principes,
 Bellis qui validi regna parantibus,
 Orbis jura licet subdiderint tibi,
 Nigrarunt vitis te tamen horridis,
 Armis polluerant atque domesticis,
 Sanctorum maculant sæpe cruoribus,
 Replentes scelorum sordibus omnium,
 Reges et satrapas subdiderint licet,

C Sul misere fero colla tamen iugo,
 Pestes invalidi pellere pectoris
 Acti criminibus terga prementibus.
 Fallor ni propriis vatibus hæc sonent
 Tabes Pegaseo fonte rigantibus.
 At Christi proceres viribus arduis
 Edocti tumidos subdere principes,
 Magnatum dominos pellere demones,
 Mortis sceptrum terunt his dominantia,
 Frangentes trucium spicula virium;
 Quos reges miseris vultibus inclyti
 Orabant, trepidos hi pedibus premunt,
 Sternentes veteris numina sæculi.
 Non nostro aggredior carmine prodere
 Res quarum Maro sit themate territus,
 D Horrens nigra togæ stamina texere,
 Sed quæ sic caneret vinceret Orphæa,
 Furiosumque Linum, patrem et Apollinem,
 Cantu Pana suo vinceret Arcadem.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI PRIMI.

- I. — *De certamine sancti Petri apostoli cum Simone Mago.*
 II. — *De sancto Torpète.*
 III. — *De passione apostolorum Petri et Pauli.*
 IV. — *De sanctis Processo et Martiniano atque Lucina.*
 V. — *De sanctis Nazario et Celso.*
 VI. — *De vindicta Neronianæ persecutionis.*
 VII. — *De imperio Vespasiani et Titii.*
 VIII. — *De sanctis Lino et Cleto.*
 IX. — *De cæteris discipulis apostolorum et sancto Apollinare.*

INCIPIT LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De certamine sancti Petri apostoli cum Simone Mago.

Alma tropæa piosque crucis per bella triumphos,
 Pro regnis certata poli feliciter auctos,
 Sanctorum nisi meritis evolvere versu,
 Romanas tandem ductore venimus in arces
 Egregio Christi populorum præduce Petro;
 Qui verbi jaculis palmas post Antiochenas
 Pestiferum insectans divini luminis hostem
 Se tulit huc, longe fugitantem in culmine mundi
 Sterneret ut Simonem, cunctoque patesceret orbi
 De mundi capite æthereos rutilare triumphos,
 Substratum Ecclesiæ quis se gemit improbus anguis,
 Terrarumque serens per plurima regna profuse,
 Spargit ab inde Petrus ditissima semina verbi.
 Quid repetam belli veteres ab origine fraudes,
 Ut Christi primum insidiis aggressus ovile
 Proturbare Simon, socium se finxit, et hostem
 Invitus docuit, supero qui jure sodales,
 Dum videt arte sua multo potiora valere,
 Prodigisique Philippeis stupefactus et ore,
 Corpore salvifici sumpsit fomenta lavacri,
 Attratio sperans molimine discere monstra,
 Plurima quam norat Stygio insimulatus ab æstro.
 A cujus tam mente fides aversa nitebat,
 Irradians orbis pretioso lumine regna
 Rhiphææ quam sol tenebras regionis abhorrens
 Volvit iter peragrans stabilito tramite mundum.
 Res patuit: nam nulla videns fervere beatæ
 Artibus Ecclesiæ fraudis vestigia notæ,
 Protinus attoniti cæco sub pectore motus,
 Gentilisque animo furit ægraque lætis
 Invidia, atque odium mœret pollenter haberi
 Ipse quod infaustæ toto nequit artis apici;
 Dilectosque dolos nigro sub corde volutans,
 Tetra venena coquit, meditans urgere latenter,
 Quam fraudis superare gradu non prævalet arcem,
 Fundamenta prius fabricæ subducere nitens,
 Ut valeat totam structuræ evertere molem:
 Armaque corripienti patri jam cognita pridem
 Terrigenas quo subtruerat conamine primos,
 Auri advecat opes, donum Spiraminis alti
 Mercari se posse ratus. Sed Petrus ab ipso
 Instructus Domino laqueos transvadere tetros,
 Inspiciens hoc sacra peti, ut molimine monstri
 Aut emat, aut adimat, robusti cuspidis verbi
 Perforat, atque lupum miti proturbat ovili.

A Tum veluti fera pastorum clamoribus acta,
 Quæ medio raptam subito de cespite prædam
 Dum sequitur clamorque virum, celeresque molossi,
 Laud perferre valens, solatia non sua mittit,
 Atque vacans voto majores colligit iras,
 Carpendique famem potius quam volvit edendi;
 Destinatus insidias caulis, clam furta frequentat,
 Et via si qua patet, penetrat, laceratque hidentes,
 Jam non esse modo cupida, imo nocere parata:
 Laud minus iste lupus, crudelis belua mentis,
 Prævalida Cephæ pastoris voce repulsus,
 Quæ retur proprio præsumptam jure rapinam,
 Directo non ferre valens pia pondera cursu,
 Ponit, et accensas vacuus raptatur in iras,
 Sumptaque multiplicans studiosius arma nocendi,
 Quæque valet Christi furtivus ovilia tentat,
 Corda parans gregis insidiis incessere blandi,
 Nil commune ferens, contraria cuncta propagans,
 Cæsareæque ut oves Petro pastore gregatas
 Comperit, hostili cursu huc frande tetendit,
 Et quoscunque valet, ferali dente eruentat.
 Quem contra rabidi crudum moliminis hostem
 Bellator validus divino munere Cephas
 Progrediens, armisque vigens capit ore duellum;
 Pellitur umbra, pio clarescit lumine fulgor.
 Discipuli fraudis, quorum mens cernere verum
 Promptior, obscuri penetrant dum furta magistri,
 Exhorrent facinus; dexteras juvat addere vero,
 Junguntur sanctis lumen captare parati.
 C Desertus sociis dira latro carpitur ira,
 Clamque fugam aggrediens, urbem petit Antioche-
 [nam.
 Audierat siquidem fidei crevisse vigorem
 Hic adeo ut Christi caperent de nomine nomen.
 Quod ferus, invidiæ facibus ferventer adustus,
 Insidiis cæcisque dolis explodere nitens,
 Ætheris adversus Dominum certare laborat,
 Frustratusque miser sævo corroditur igne;
 Pulsus et a Petri sociis, cautisque ministris,
 Præsidio petit ire fugæ, cernensque negata
 Cuncta Asiæ sibi regna, legit trans æquora ferri:
 D Falsaque comperiens quæcunque capessere Romam,
 Ut pote cunctorum violatam errore deorum
 Ac tetro obsessam dominatu demoniorum,
 Fisis eis, et ab his actus, huc perfluga venit:

Innitensque ope daemonica sub vincula multos
 Conjicit erroris cives, crescitque per artes
 Usque adeo magicas, deus ut decretus ab ipsis
 Polleret, simulacri etiam donatus honore,
 Quod geminos inter pontes Tiberina fluente
 Alluerant titulo insignem; sed fraude petita
 Haud longum deitas mansit, veroque tenellæ
 Rumpuntur tenebræ, validus dum protinus illo
 Militiæ Christi veluti dux atque magister
 Dirigitur princeps primorum Petrus, iniquum
 Humani generis contra generaliter hostem
 Qui primus vexilla crucis huic ingerit urbi,
 Postquam Cappadoces, Galatas, Pontum atque Bi-
 [thynos

Armis induerat fidei, proba munia tradens,
 Divinos certare sciens robustus agones,
 Virtutum scelerum contra ductare cohortes,
 Et falsi tenebras expellere lumine veri.
 Hic primus verbi patefecit clavibus aulam
 Cælestis regni dominantis civibus urbis;
 Pelluntur radiis Christi rutilantibus umbræ;
 Jam mentes hominum placido illustrabat amœno
 Sermo Evangelii, satias jam nulla tenebat
 Verbi auditores, miracula plura videntes,
 Nec ducunt audire satis quin supplice voto
 Discipulum poseunt sacris mandare lituris.
 Audit ille preces, chartisque receptat habendum
 Petri Evangelium, senior quoque, Flamine plenus
 Sidereo, postquam factum, furtumque fidele
 Accipit, attollit, delectatusque rapina
 Marci picta manu quæ dogmata pagina signat,
 Firmat, et Ecclesiæ tradit per sæcla legenda.

Senserat actutum respublica, limite in ipso
 Introitus Cephæ, suffragia clara salutis;
 Quartus ab Augusto fascēs nam Claudius orbis
 Nactus, consulibus multam patribusque parabat;
 Extingui siquidem per eos de sanguine cunctos
 Decretum exierat proceres qui Cæsaris orti.
 Cairis ut extinctus, scelerum crudelis amicus,
 Pelli regna iugo, perfringi sceptrā revulso,
 Resitui leges, ad pristina jura reverti.
 Claudius at regnum postquam solidat, fera tendit
 Judicibus sævæ crudis molimina pœnæ.
 Sed Petri in auxilium, divino numine tactus,
 Ne nigra tempestas surgentia gramina lædat,
 Dum conduntur adhuc scissæ nova semina terræ,
 Incipit interius advertere pectoris antris
 Quas, si cœpta foret, strages daret ultio dura;
 Quam claros magnosque viros actura sub umbras,
 Quam desolatam patribus constringeret urbem:
 Cogitat hæc, animique truces ad grata residunt
 Rarum tam torvarum medicamina curæ.
 Æquora ventorum veluti post bella quiescunt,
 Immoriturque hærens velis tandem aura superstes,
 Indulgere sedet diris conatibus ultro,
 Non horum memori quidquam retinere furore;
 Quin veniam dictis, factis quoque sancit in ævum,
 Tradere nefastis apicem ne luce recurrant;
 Sic famosa nitens sub Cepha amnestia Romam

A Sedat, Athenæis censoribus edita quondam;
 Quam, suadente quidem dudum Cicerone, senatus
 Tentarat populis inducere Cæsare cæso;
 Sed vetat infaustis utens Antonius armis,
 Cæsar et Augustus furtivi funeris ultor.
 Claudius hanc adhibens Barjona principe Romæ,
 Etsi causa petat trucior quo ferveat ultor,
 Sponte tamen facinus nullo poscente remittit.

Contigit hic aliud permirum temporis hujus
 Regna regens præcelsa Dei quod gratia gessit.
 Dalmatiæ Furios legatus honore Camillus,
 Molitus civile nefas, ad sacra vocarat
 Militiæ mutanda manus fortesque ferasque;
 Signataque die qua rex statuatur ab omni
 Militia, nulla possunt ratione moveri

B Signa, velut firma terræ radice ligentur;
 Non aptari aquilæ, Christi virtute subactæ.
 Miles ut hæc non visa prius miracula cernit,
 Pœnitet incepti ac rigido ferit ense tyrannum,
 Militiæque fidem censet servare priori.

Et quid deterius, quid perniciosius urbi,
 Historicus sequitur quam bella domestica Romæ,
 Rite neget pressum teneros divinitus istud
 Agnos ut tegetet, fundamina firma locaret
 Christus, fixa tuens, si tanta gesta prioris
 De compescendis unquam civilibus armis,
 Quilibet exempli poterit ratione docere,
 Quattuor hic annis tunc prælia cuncta remota,
 Internis Domini jussu externisque repressis;
 Tum denuum princeps, torpedinis oïa questus,
 C Quærit ubique missus, bellum dolet esse negatum:
 Signa sine hoste movet; niveas transmittit ut Alpes,
 Gallica rura quieta videns, pertransit ad æquor,
 Trans mare comperiens quosdam mussare tumultus:
 Permeat, atque lenes reprimit sine sanguine motus;
 Nilque egisse putans, rimatur in æquore si quas
 Obviet intactas Romano principe terras:
 Quasque subire valet, celeri ditione coercet,
 At propero remeans cursu, sextoque regressus
 Mense pedem postquam belli quæsitur apertis
 Exuleraat portis, reduces sine clade Quirites
 Admittit caulis, quas Jordaneius heros
 Ablutis ovibus vitæ pia pabula præbet.

Gaudent pace pii, gaudent solamine verbi,
 D Egrégusque rudes pater erudit ore clientes,
 Et pius ut custos crudo defendit ab hoste;
 Monsirat et expugnat, propellit ab urbe latronem,
 Atque fidem Christi, dum Claudius imperat orbi,
 Ore serens sacro, signis comitantibus anget.

At postquam turpi cesserunt jura Neroni,
 Audito probrosa Simon curare tyrannum,
 Huic se, dignus eo tutore, ultroneus offert,
 Moribus egregiis doctrinam jungere querens:
 Nexus amicitia sociatur lividus atro,
 Pessimus infando, scelerum sceleratus amico.
 Crescit enorme malum, diras instigat in artes
 Perversus pravum, probri nil restat inactum,
 Omnia flagitiis prudens rex tentat apertis.
 Sic tanto crescente malo, solatia Ceph

Providet Omnipotens comitem fortemque probumque, A
Ejus in auxilium tribuens accedere Paulum,
Qui licet intentus totum decorare beata
Doctrina mundum, fines extendere ad usque
Terrarum, postquam a Solimis usque intima ruris
Illyrici vicos, urbes, castella peragrans,
Omnia sanctifici repleat dogmate verbi,
Visere commodius dominam deducitur orbis :
Nempe cui mundi populo ignorare liceret
Rerum suscipiens rectrix quod Roma probasset ?
Concaptivus Aristarchus comitatur euntem
Ac medicus carnis, mentis magis Antiochensis.
His vehitur socius per summa pericula Paulus,
Custodum ac custos, doctorum ductor habetur.
Ingreditur tandem præcelsi culminis urbem,
Vinculorum purgat maculas, et ab ore leonis
Eripitur, Christique iterum pia dona propagat.

At Nero, doctrina saturatus samaritani,
Majorum sensim scelerum incrementa subibat :
Qui post infanda in miseram molinina matrem,
Incestumque sui reticendum ac stupra sororis,
Post Urbem incensam, spectacula læta tyranni,
Reliquiarum ignis diram fœdamque rapinam,
Postque senatorum jugulum, spolia ampla senatus,
Fenora post direpta fori, post funus equestris
Ordinis, affinis multam sociique cruoris
Fratris, germanæ, uxoris miseræque parentis,
Hanc scelerum molem cumulans augere satagit,
Ac majora petens, cœlestem theomachiam
Aggreditur primus Romæ exercere cruentis
Primus supplicii inibi patriasque per omnes
Exercitans sanctos Christi pietate nitentes,
Cognomenque pium Domini de nomine sumptum
Exstirpare parans penitus, cognominis hujus
Præcipuos Mamertini sub carcere patres
Trudit, et in totum crudus grassatur ovile.
Lumina sed cœli licet abdita corpore sidant,
Non valet æthereus compesci carcere fulgor;
Quin pharus undivagis litus dat ut igne Liburnis.
Splendeficos mittunt radios, ductumque ministrant
Scandere per rabidas portum tendentibus undas.
Undique qua cernunt placidum rutilare coruscum,
Approperant, tenebrosa viri penetralia linquunt;

A Naufragium mentis fugiunt, portumque prebendunt.
Irradiant sancti plebes; fervore calentes
Flaminis almifici valeant ut linquere monstrant
Vasta tenebrarum, verumque agnoscere lumen,
Atque animæ sordes divinis ponere in undis.
Exsultant populi cœlesti fonte rigari,
Purgarique petunt animæ contagia læsæ :
Mundandis latices sævo custode negantur.
Solliciti procures animarum crescere lucra,
Regem adeunt, cœloque preces appellere curant.
At Dominus lymphæ legisque utriusque tributor
Christus, ut ostendat se prisci juris alumnum,
Qui præcepta dedit Moysi, præcepta dedisse
Ecclesiæ Patribus, qui nuper in arida ruris
Libandi turbæ solamine fontis egenti,

B De petra produxit aquas quæstusque removit,
Arenti hic populo cœlique fluentia petenti,
Hæc quoque posse Deum non diffidentibus almis,
Largos Tarpeia latices e rupe profundit,
Irriguis dura scatebris incaute repertis.
Mirifici gnatis Patres pia dona ministrant,
Dumque lavant undis divino munere latis
Corpora, sanctifico mentes purgamine mundant,
Flaminis ac divi secundo pignore ditant.
Abluitur tunc Processus cum Martiniano,
Qui præceptores animælli (sic) principis undis
Castra petunt contemplantes miracula, magnos
Hic quæ per procures Dominus præstabat Iesus,
Infirmos curans, et dæmonis arma triumphans.

At ferus obstructis qui fontibus ampla putabat
C Clausa fluentia Dei, fluvios procedere largos
Comperiens, et oves lympa gaudere salubri,
Invidia cunctæ fervens bonitatis et omnis
Justitiæ, vitis quæ severat improba diris
Nasci sancta videns, proba surgere, fausta vigere,
Atque calens atro faculis Acheronte perustis,
Insontes mactare greges et ubique catervas
Sternere bacchatur, cædit sine crimine justos.
Tunc septem quater et denos expertus ab hoste
Ablutos scelerum, virtutum præduce Petro,
Hos pariter jubet excindi; confessio vera
Quos junxit fidei, junxerunt dona lavaeri,
Martyrii sociavit honos et gloria palmæ.

CAPUT II.

De sancto Torpete.

Clarus in officio renitebat honore tyranni
Torpes, quem docuit divina Antonius heros,
Fonte sacrans divo, qui dogmate presbyter oris
Doctus apostolici, Christum memorabat aperte.
At Nero, percipiens Torpetem sacra subisse,
Addicit lanio cogendum ad fana profano;
Cumque fide fixus cogi ad scelerata nequiret,
Præcipit hunc, alapa crepitante satellitis ictum,
Morte furens vinciri altæ vastaque columnæ,
Verberisque agit at crebris; dum corpore guttis
Elicitur sanguis, terram pluvia horrida tingit;
Expavit crudele nefas, subitoque columna
Censorem sævos pariter delapsa soales

Quadraginta premit; patris post filius ultor
Victori insigni tormenta rotantia ponit,
Moliturque necem, belvisque ferocibus offert :
Mitescit sine more furor, servatur honore
D Divino, trepidantque feræ contingere dente
Quem lacerarat homo crudelior ore ferino.
Hujus virtutem inspicens Evellius unus
Consiliis dura fautorum lege Neronis,
Corde fidem Christi capit, ac baptisate lotus,
Lucis honore coronatur non tempore longo,
Post Romæ cælum pretio cervicis adeptus.
At sanctum Domini Torpetem Silvius urbem
Extra Pisanam duci, patris impius hæres,

Delegat, diroque jubet mucrone feriri :
 Exsultat martyr jugulo sumpsisse coronam.
 Sanctum licior atrox corpus scelerisque ministri
 Naviculæ injiciunt, carie atque teredine tritæ,
 Cum cane parricidali cumque alite dantes
 Mergendum rapidi vitreas sub fluminis undas.
 Matronæ fidei venerandæ mittitur aule

A Incola mox superæ, Celeninæ præcipit atque
 Martyris inquirat pia membra, leveque locetque.
 Quod celeri accelerare studet Celerina sequela,
 Sarcophago dedens corpus venerabile mundo,
 Basilicamque super cultu componit amœno.
 Felix Nuceria simul ac Constantia passi
 Tunc, nec non variis quam multi partibus orbis.

CAPUT III.

De passione apostolorum Petri et Pauli.

Pluribus admissis cœlorum ad gaudia sanctis,
 Agminibusque sequi jam regia signa paratis,
 Castris dispositis, et vincere bella suetis ;
 Prælia post valido passim certata labore ;
 Post pia victicris dignæque insignia palmæ ;
 Post populos, urbes, gentes et regna subacta,
 Post juga nobilium cervicibus addita Regis
 Ætherei, Rex ipse duces ad sceptrâ vocabat,
 Debitaque audacem pressabat pœna tyrannum.
 Mandantur Patres ergastula linquere tandem,
 Jussuque immerito funesta ad mœnia duci,
 Titanis novies dum jam repleverat orbem
 Limina Paulino postquam servante manebant.
 Custodes igitur, visis qui pectora miris
 Sanctæ subdiderant fidei, cunctique sodales
 Magnifico vitæ suggestant funera Petro,
 Seque suis servet cantus, liberque recedat.
 Adjungunt precibus lacrymas, labique queruntur
 Morte patris gnatos, illi pastore perempto
 Dispergunt greges, et ovile facessere fundo.
 Fletibus his victus clemens inflectitur altor,
 Cedit, et effugium tentat pietate coactus ;
 Jamque pedem noctu foribus digressus apertis
 Extulerat, Christamque tuens occurrere contra
 Intremat, atque animum revocans ita fatur adorans :
 « Quo, Domine, intendis? — Crucifigi, inquit, peto
 [Romam.

— Rursus, ait, patiere crucis tormenta, Redem-
 [ptor.
 — Rursus, at ille, poli repetens super æthera se-
 [dem.

Sic oculis senior mundi in caligine fixis
 Pellegit aereas animis sectantibus auras,
 Atque alacer versus : « Sequar, inquit, te, bone
 [pastor. »

Regreditur, narrat gaudens ex ordine cuncta :
 Solatur socios; cunctis plangentibus, unus
 Exsultat, comites recreans solamine verbi,
 Inque fide Christi valido munimine firmat.
 Dumque piis pius et pastor pia pabula præbet,
 E medio rapitur comitum lugente caterva,
 Et nimio gemitu cordis testante dolorem,
 Viginti cum quinque regi qui regmine tanti
 Gavisi fuerant Patris feliciter annis,
 Cogitur, arguitur; manet insuperabilis ille,
 Et crucis extollit præstans immotus honorem
 Omnibus impulsus flabris ut perstat Olympus,
 Supplicium crucis invictus tolerare jubetur
 Princeps, tantopere cujus commendat honorem

Ducitur ad regnum, postquam Phlegetonis in ima
 Devictum penitus terris furtisque minantem
 Aera, tentando cœlum, corda illicientem,
 Tritis allisum membris dejecerat hostem,
 Quæ precibus sternens genibusque in marmore fixis,
 Æthere dejecit, lapidi signatur adactæ
 Nunc etiam patulæ Petro incubante cavernæ.
 Quæ pluvia oppletæ pestes medicamine pellunt,
 Jucundoque ægris dant munera roboris haustu.

Christum morte secuturus dum ducitur heros,
 Exsiliens animo indignum testatur eodem
 Se sublimari Dominus quo passus honore,
 Qui cœlo adveniens cuncta ad cœlestia traxit,
 Seque solo genitum terrenum finxit alumnum;

B Crux sua quapropter caput ad terrestria vergat,
 Et se terrestrem doceat, cœlumque petendum
 Haud aliter ni subiecta cervice, revelet.
 Nec mora gyratur crucis a lictore triumphus,
 Figunturque pedes supra, cœleste petentes
 Lucis iter, palmæque imum, terræque propinqua
 Complexæ terrena legunt super astra ferenda.
 Alloquitur de supplicio circum agmina fusa,
 Flentibus et cunctis hilaris solatur anhelos,
 Tranquillusque vocat divina ad gaudia tristes,
 Eximias refert Christo pro munere plebis
 Grates, cui commendat oves sibi vota ferentes;
 Exorans ipsis super æthera pascua donet,
 Tunc inter monitus interque affamina vitæ,
 Inter vota precesque, interque piissima verba,
 Intentam cœlis animam ad cœlestia mittit.
 Discipuli civesque pii, sanctique ministri,
 Præcipue Marcellus, ei qui fidus alumnus,
 De cruce deposito pietatis munia suffit,
 Ordinât exsequias, et honorat aromate multo.
 Regna Triumphantis mundi simul omnia Patris
 Membra triumphalem juxta sanctissima callem
 In Vaticano celebri tumultantur honore.

At Benjamites doctor, dux atque magister,
 Postquam sermonem fidei resperserat oris
 Largus in Occiduis, doctrina Oriente repleto,
 Puniri infando cæsa cervice jubetur
 A lanio; præbensque caput pro numine regis,
 Militiæque viris secum tribus ultima passis,
 D Orbis in arce pio pro lumine cæditur orbis.
 Fertur ei jugulo lac emanasse reciso,
 Nimirum fidei qui lacte nutriverat agnos.
 Emeriti summo proceres de culmine mundi
 Sideræ pariter tolluntur in ardua sedis,
 Et Regem spolia ante suum pretiosa reportant,

A quo perpetui fastus insignia captant.
Traditur Eoa quosdam regione petisse
Ausoniam comites, charissima membra referre,
Et curam propriis adhibere tribulibus aptam.
Munera captantes fere per duo millia raptant,
Quorum ausus Catacumarum sub calle relidens,
Arguit immensi præcelsa potentia Christi,
Summam præcipuis urbem decorare patronis
Instituens, ferrent cuncto hinc solamen ut orbi,
Orbis et in capite toto peterentur ab orbe.

A Terrentur tonitrus subito vi, fulguris igne :
Sparguntur, tanti linquunt conamina cæpti.
Romulei cives, qui digni forte probati,
Sectari tantum qui promerueri decorem,
Attollunt, complectuntur, sibi rapta receptant
Pignora, præ cunctis opibus ditissima mundi.
Hinc loca quis servarentur pro velle capessunt,
In quibus et toto veneranter ab orbe petuntur;
Qui juncti Domino cæli super astra sedentes
Inclita subjectum disponunt jura per orbem.

CAPUT IV.

De sanctis Processo et Martiniano atque Luciana.

Submotis Patribus, toto vibrat arma tyrannus.
In grege gnatorum, fundoque auferre laborat
Hoc genus, a celsa cæli quod origine ductum,
Seque suosque videt fasces pervadere. Longum
Truserat in vinculis Processum et Martinianum
Paulinus, vana de nobilitate superbus;
Auditisque Dei nomen cum robore fari,
Constantis fidei, saxis contundier ora
Jusserat; ast illi laudes super æthera tollunt.
Affertur tripodem supra Jovis aureus; illi
Exsceritis spargunt tripodemque Jovemque salivis.
Suspensi nervisque attracti fustibus auctis
Cæduntur, lateri flammæ accenduntur edaces.
Præclara hic aderat mulier Lucina, piosque
Athletas bello validos durare monebat.
Quos posthac iterum appensos divellit, acutis
Viscera perfodiens armatus scorpio telis.
Carcere contrusis iterum Lucina ministrat.
Post triduum Paulinus hebes et demone raptus,
Tortus, et exstinctus Lethæis mergitur undis.
Hosti virtutum præfectus id indicat Urbis;
Ille jubet cleri sanctos pugione feriri;
Suscipit hos via percussos Aurelia ferro.
Cunctipotens animas cæli splendore venustat,
Corpora rure suo curans, et aromata miscens,

Atque pio venerans cultu, Lucina recepit.
Gloria quæ maneat testantur mira sepultis :
Peste levati ægri, perjuri demone rapti,
B Hoste fero vincti, sanctorum luce soluti;
Præsentibus rebus sese querentibus ipsis
Pandunt, carne sitis non nunquam visibus adsunt.
Dicta probat matrona pias invisere tumbas
Sueta; peregrino monachos assistere cultu
Quæ cernens, dum ferre parat, capit ipsa levamen;
Promisso certa auxilio, sit dignior actu,
Scire datum cui venturam quam credere vitam,
Hlausit apostolicas sitibundo hæc femina corde
Doctrinas, instructa pioque sacrata lavacro,
Justorum fieri consors ardebat in usus
Ipsorum indignos, præbens fomenta labori,
Vinculis carceribusque datis tormenta levabat;
More sepulturas celebri devota gerebat :
Unde coronari meritis sociata piorum
C Promeruit, sanctos pretiosa morte secuta,
Introitum regni cui dat confessio Christi
Atque opus egregium fidei quod Junxit herili.
Crypta, beatorum membris constructa locandis,
Devoto per eam studio, funus capit ejus
Ornans pignorumque jugans sacra pignora sacris.

CAPUT V.

De sanctis Nazario et Celso.

Traditur hæc rabies sanctos quoque Mediolanos,
Nazarium, Christo, claris genitoribus ortum,
Ac puerum Celsum, digne quem nutriti ipse,
De feritate necis cælorum ad regna tulisse.
Nazarii matrem Petrus almo gurgite tinxit
Perpetuam, sancto Clemens hunc fonte piavit
Quem torquens Anolinus atrox, et carceris atri
Cum sancto afficiens longo squalore cliente,
Crudeli tandem emeritum mucrone trucidat.
Membra dicata pii furto rapuere fideli,
Romuleamque extra portam de nomine dictam
In propriis tumulant, ipsis hortantibus, hortis :
Illustratur enim visis Acetarius altis
Dignus ad id visus, cui Fortunata jugalis;
Huic mox insinuant cæsi sua corpora testes,
Præcipiuntque levat crudo occultanda furoris;

Sic latuisse placet donec volventibus annis,
Arcadio regnante, pius pia munera præsul
Ambrosius, Domino hæc sibimet prodente, levavit.
Tunc quoque Nazarii post longa volumina solis,
D Ut tandem patet egesta tellure sepulcrum,
Sic tener atque recens recubat cum corpore sanguis,
Hæc jugulum reserante die diffusus ut ense;
Vermibus illæsum caput intactumque repertum :
Pexa levatis barba lotisque capillis,
Tempore compositum veluti reniteret eodem,
Nectarius fragrabat honos ut vinceret omnem
Messis aromaticæ cumulatam germine massam;
Pendunt hunc Christi spiramina digna tulisse.
Inveniunt etiam comitem puerilia membra
Lecticaque ferunt, ponunt reverenter in æde
Juris apostolici festo sub honore dicata.

CAPUT VI.

De vindicta Neronianæ persecutionis.

Injuncte innocuo sanctorum sanguine fuso,
 Iudicio divina reos ferit ultio digno;
 Nec dilata sedet tardans in tempora longa,
 Ne lupus ille ferus teneros exulceret agnos,
 Et vastator atrox necdum molimine firmo
 Radicum solidata satis plantaria vellat.
 Sanctis luce coronatis damnantur iniqui.
 Undique oborta lues, Urbem vindicta fatigat,
 Arma superna ferens: liquidus corrumpitur aer,
 Exoritur pestis nullis æquanda chelydri,
 Corpora conficiens lento liquefacta veneno;
 Pestifera aura ruit, campique et celsa Cyclosum
 Tecta superjecto nebularum uruntur amictu.
 Labuntur sceleratæ animæ, mors millia vivit
 Fungetum ter dena; sibi Libitina dicavit
 Oppida: Romanas nonnulla colentia leges
 Cladibus ac nimio cædis horrore teruntur;
 Magnas Armeniæ patrias respublica perdit;
 Parthica Romanæ legiones sub juga missæ,
 Urbes quasdam Asiæ sternit concussio terræ;
 Nec nimium claudo insequitur pede poena tyrannum:
 Hinc Hispanis Galbam qui comperit oris
 Militiæ sumpsisse viris diademata regni,
 Sprevit, atroque animo totusque ad Tartara vergit,
 Damque incredibilem rebus patribusque revolvit
 Exsili cladem, patriæ convincitur hostis:
 Prædicat id vulgus, gaudet sanxisse senatum.
 Territus ille metu, lapsusque ex Urbe probrose,
 Cumque ignominia fugiens deformiter alta,
 Dum timet arctari meritasque expendere pœnas,
 Quod superest scelerum consummans, transfodit ipse
 Se proprio lectas properans mucrone sub umbras,
 Casareæque labente labat quo gentis origo.
 Mox Galba adveniens, comperta morte nefandi,
 Læsit avaritia ac turpi torpore Quirites.
 Post æmum imperii senos ab Othone peremptus
 Cum Caro menses perijt, Pisone recepto
 In regni gnatique throno. Luit impia cædes

A Servorum Christi procerum nece Roma suorum:
 Et quæ primates superi sævissima cultus
 Punierat, regum punitur cæde novorum:
 Quæque sub adventu Petri divinitus arma
 Torpuerant civile nefas minitantiæ pressa,
 Sanctis supplicio afflictis, patribusque necatis,
 Pernissis patulo frenis lymphantur in orbe,
 Diversis ut mota plagis flabra aera pulsan.
 Ediderat siquidem confestim Hispania Galbam;
 Quo presso consurgit Otho, Romamque cruentat;
 Germanos inter Gallosque Vitellius exit:
 Vespasianus apud Syriam mox sceptra capessit,
 Hi simul imperiis omnes bacchantur et armis.
 Romano luitur sanctorum sanguine sanguis,
 Et cruor almiduus grassante cruore piatur.
 B Monstravit quondam Ægypto pereunte profusus,
 Id sanguis laticum, teritur dum verbere primo
 In populum furibunda Dei præsumptio prima.
 Providet at Dominus famulis tunc turbine tactis
 Excidii tot bella premens solamina tanti;
 Hæc neque per terras, per aquas diuturna vagare
 Dimittit, facili moderans quin pace retundi.
 Tertius imperii finem dat mensis Othoni:
 Dum vinei spernens, proprium sibi transfigit ense,
 Restitit hic victor, subitque Vitellius Urbem;
 Qui, dum vitam hominum ingluvie propriisque (sic) fa-
 Comperit ut fasces attollere Vespasianum, [tigat,
 Ponere præsumpti moderaminis optat habenas.
 Hinc animatus ad hoc arit, perimitque Sabinum
 Fratrem cum sociis in sanguine Vespasiani,
 C Quos Capitolino cogit flagrare camino.
 Postmodo militia desertus speque relictus,
 Claustris eximitur cellæ, trahiturque moleste,
 Inque forum nudus cum stercoris impete raptus,
 Octavo regnum vitii cum mense gravaret,
 Ictibus interiit crebris excarnificatus,
 Atque unco tractus Tiberinis mergitur undis.

CAPUT VII.

De imperio Vespasiani et Titi.

Tempestate tyrannorum ceu nube procellæ
 Discussa, miti sub principe Vespasiano
 Turbine pacato, mundi rediere serena.
 Sedatur regnum, multa plectuntur et hujus
 Hostes. Dispulerat superi qui numinis hostes,
 Quinque Dei Proles per prolem bella ministrat,
 Per Domini Gnatum cum gnato regna triumphat;
 Et licet ignoret per quem sibi talia dentur;
 Sed videt haud sine vi supera sibi tanta patrari,
 Astipulante suo non hæc sua prelia Tito,
 Quæ per eum in reprobos mundi Regnator agebat.
 Sicque triumphando subeunt decus auspice nullo
 Retro celebrari per sæcula cuncta triumphi (169),
 Ut pater et genitus curru veherentur eodem,

(169) Post expugnatam Hierosolimam triumphum
 egerunt Vespasianus et Titus, quod antea inau-

Atque triumphantes pariter colerentur ab orbe;
 Insuper adduntur dominis adduntur honores (169');
 Janus enim geminus bellis cohibetur abactis,
 Atque ita pax toto mox promulgatur in orbe.
 Ut Christo servetur bonus idem, hostibus ulto,
 Qui delatus ei dudum de Virgine nato,
 Gliscit in immensum belli sine turbine regnum.
 Cum Syria Rhodus atque Samos et Achaia teta,
 Thracia, Commagene, Byzantia rura subacta
 D Romanos ultro dominos legesque capessunt.
 Pacificus, pius et mitis post Vespasianum
 Filius ejusdem Titus sine sanguine regnat,
 Pacatusque nitet Christi virtutibus orbis.

pitum.

(169') Sic codex uterque.

CAPUT VIII.

De Lino et Cleto.

Magnum post Petrum Linus Ecclesiae moderamen
 Disponit Romae, quem Petrus apostolus ipse
 Pontificem pariter cum Cleto hoc jure sacrarat,
 Tractarent populis sacri ut mysteria doni;
 Ipse vacans precibus licite verboque salutis
 Totus in augenda vigilaret plebe piorum.
 Hic Linus Ecclesiam illustrans exempla secutus
 Egregii Patris praeceptorisque beati,

A Martyrioque coronatus super astra recessit.
 At pia membra pii membris sunt juncta magistri.
 Cletus ab inde sequens Christi disponit ovile
 Bissenis post hunc residens sollemniter annis,
 Dum crescens scelerum molimine Domitianus,
 In Domini movet arma gregem pars saeva Neronis;
 Martyrio functus sub quo concessit in aethram.
 Ossa beata Petri tumultu sociata locantur.

CAPUT IX.

De discipulis apostolorum et de sancto Apollinare.

Isthinc beati et gloriosi principes
 Plures leguntur ordinasse praesules,
 Ad praedicanda clara Christi insignia
 Diversa mundi destinandos per loca.
 Quorum profecti competunt hi Gallias:
 Trophimus, Sabinianus, ejus et comes
 Potentianus, Fronto cum Georgio,
 Paulusque, Martialis, et Valerius,
 Sixtusque noster, Memmius, Sinicius,
 Simulque diriguntur ad Hispanias
 Torquatus et Tesiphon, secundus Esichius,
 Indalicius, Catiliusque, Eufasius.
 Apollinaris, Antiochia qui Petrum
 Venit secutus, sic Ravennam mittitur;
 Profectus ex Troade moratur moenia
 Hospes foventis Cyrenaei militis:
 Cujus carentem honore lucis filium
 Visu reformans per crucis signaculum
 Divo parentes fonte sacrat elutos.
 Matrona quaedam post tribuni militum,
 Cui Thecla nomen, jam sub annis pluribus
 Addicta morbo decubans aegerrime,
 Jesu medentis invocato nomine,
 Manu levata sospitati redditur;
 Mox et tribunus, uxor atque liberi,
 Domusque tota pacis unda tingitur:
 Divina ejus in domo baptismata
 Bis sex per annos cum piis sodalibus,
 Appollinare vante lotis mystica,
 Missarum et alma percoluntur munia.
 Tunc nobiles hic dedicantur suppres,
 Caloceris atque Aderitis, aucti qui sacris
 Uterque divae factus aulae presbyter.
 At Martianum carne nobilissimum,
 Leucadiumque discipulis praeditum,
 Coelestis arae collocat diacones,
 Aliosque digne praesul aptat clericos,
 Cum quibus diebus concinens et noctibus,
 Hymnis supernam personabat gloriam.
 Haec optimati fama promit invida,
 Qui comprehendens hunc, acervat flammis.
 Piusque saevis immolandum traditur;
 Mactatus atris semivivus linquitur,
 Cibus marinis ac feris exponitur;
 Scholae beatæ quem legunt domestici,

B Nec ferre curam differunt didascalo.
 Sex mensium post evoluto cardine
 Viri eminentis nobilis Bonifacii,
 Cujus leporem pestis aegra dempserat,
 Dum redditurus verba competit domum,
 Pulso puellae dat salutem daemone,
 Otisque solvens dura muto vincula,
 Quingenta summo corda Christo praeparat.
 Post tempus arcum tentus hinc ab ethnicis
 Diu severis maceratur fustibus,
 Stetitque nudus igne plantis subdito;
 At dum nec igne nec flagellis vincitur,
 Poenas triumphans victor urbe pellitur.
 Hujusce nec murorum ab ambitu procul
 Christi tugurium possidebant pauperes;
 C Divina tractat hic sacer mysteria,
 Sacrans lavacro vasta sancto caerula
 Pio Domini timore formidantium,
 Isthinc benigno pascitur solatio.
 Postquam moratur hic per annos quolibet,
 Illuminare pergit Emeliam, gerens
 Virtute Christi signa nixus plurima.
 Rufi reversus inde compos filiam
 A morte functi suscitavit corporis;
 Prolem dein orbatis refert parentibus.
 Perfectum alumnum Veritatis se docens,
 A morte plures excitavit spiritus,
 Deique fecit consecrando filios:
 Nam tunc trecentos quatuor promiscui
 Sexus parenti procreavit caelico,
 D Rufum, patricia dignitate praeditum,
 Christi dicavit corde prono servulum,
 Quo Capua dives diutius sit martyre.
 Matrem puellae fonte sacro diluit,
 Ipsamque raptam immanis Orci faucibus
 Christo beatam dedicavit virginem,
 Ac roboravit permanere immobilem.
 Annuntiantur gesta Rufi Caesari;
 At ipse successorem ei mox destinans,
 Scribit jubendo litteris vicario
 Dissuadeat aut Apollinarem, aut exulem
 Longe relegat a Ravennae finibus.
 Quem praestitutum interrogat vicarius,
 Minisque tundens, nec moveri comprobans,
 Exutuni amictu caede virgarum quatit;

Gemensque temni sæva mente verbera,
 Perfundit unda bulliente vulnera.
 Hinc torquet appensum ora tondens marmore,
 Gravissimoque ferri onustum pondere,
 In ima claudit carceris terribili,
 Lignoque tensum lege dura conficit.
 Hominum relictus hic quidem solatio,
 Sed angelorum pascitur cibario;
 Et ne putetur vilis astrorum Arbitro,
 Pastu potitur angelorum in publico:
 Productus atro sole quarto carcere
 Vinculus catenis exsulatum mittitur;
 Tres sponte navi se invehentes clerici
 Opem benigni subministrant feruli.
 Turbantur indignata rebus æquora
 Viri moleste injuriam ferentia,
 Iniquitatem vindicare parantia:
 Ferus profundum sidera petens vertice,
 Imaque gurgis panditur voragine;
 Nunc puppis alta scindit undis nubila,
 Nunc lapsa pulsat ima præceps marmora:
 Compagne navis dissoluta suscipit
 Hostem severum, salsa sorbens carula;
 Rimas per omnes mors penetrat fervida,
 Sævus sequestrans a piorum gloria;
 Quos ultione subruit dignissime,
 Ut dum beatum arcere Patrem patriæ
 Tendunt, soli arceantur omni patriæ.
 Merguntur illi devorati fluctibus;
 Servantur arvis at pil clementibus:
 Scit liberare justus æquos arbitrer,
 Justaque scit censura iniquos perdere;
 Ut liberat vernulos Ægyptio
 Quondam iugo, per alta præbens æquora
 Pro fugis salutem, persequentes obruens.
 Apollinaris cum ministris commodis
 Desiderata salvus intrat littora;
 Duos saluti dans simul satellites,
 Quos vellit undis funus inferentibus
 Lavitque lymphis regna vitæ dantibus.
 Progressus inde rura lustrat Isthmia:
 Tum post Corinthum transiens in Mæsiæ,
 Cautem leprosi turpe nævos squallidi
 Decore comens, sanitatem reddidit;
 Majorem et addens huic opem, quem corpore
 Salvavit, etiam mente salvat eruta
 Ab ethnicarum fœditate sordium,
 Animam lavando ablutione corporis.
 Ripanique ad Istri demigrans multos sibi
 Connectit alma roboratos in fide;
 Necare quem dum gestiunt increduli,
 Partes capessit prædicando Thraciæ:
 Terrentur hic eo morante demones,
 Serapis ejus obtinet præsentia
 Responsa ferre nec valet rogantibus;
 Tandem vocatus hoc remugit spiritus:
 Advenit hæc in arva discipulus Petri
 Christi catenis me ligans apostoli;
 Hunc ni procul studeatis hinc depellere,

A Responsa vobis non valemus reddere.
 Ad flagra sanctus perferenda queritur;
 Repertus aspris verberatur fustibus.
 Ut censet autem Christus urbi reddere
 Hunc destinatæ ab arbitrio provinciæ,
 Navi super petenti Italiam ponitur,
 Sociis gregatis insuper sibi omnibus.
 Divina passim sic propagans semina
 Anno revisit tum Ravennam tertio.
 Paucis diebus hic tumultu postea
 Orto, profanis impetu ruentibus
 Vinculis adactus in forum perducitur.
 Hic cæsus et cruenta passus vulnera,
 Sinit superbi flamines Capitolii
 Sacris cum quo suggerant Apollinis;
 B Huc ductus acutum preces ut erigit,
 Simulacra Phœbi dissoluta diruit,
 Vanumque nomen comminutus exprimit;
 Et ne feratur id parum, fani omnia
 Fundo fatiscunt dissipata mœnia.
 Isthæc tuentes obstrepunt fanalici
 Senem frementes stragis hujus impium,
 Quem morte sæva puniendum postulant,
 Traduntque Tauro (nomen istud judicii).
 Huic cæcus olim matris alvo filius,
 Cui Christi Apollinaris alto nomine
 Lumen refundit invocato, plurimis
 Stupore mentis rem novam volentibus,
 Ac veritati corda submittentibus;
 Mansitque Tauri præsidis vir prædio
 C Beatus annis sacra tradens quattuor,
 Sexto remotus Urbe milliario.
 Hinc Christiani commeantes pocula
 Vitæ serena hauriebant dogmata;
 Virtusque tantis trita passionibus,
 Aromatum de more vel medicaminum,
 Excrevit hujus facta sic ditissima,
 Infirmitate quo subactum qualibet
 Ductum sibi mox sanitati redderet.
 Cucurrit autem fraudulenta relatio
 Orsis inimicorum ad ipsum Cæsarem,
 Contra beatum falsa portans præselem,
 Edicit ille vel deis temerario
 Quis ore portat exprobrando injuriam,
 Faciat satis, vel urbe pellatur data.
 D Perfertur hæc Demostheni præceptio,
 Honore dictus est Pater qui civium
 Crudelitate persecutor mitium:
 Apollinarem hic exhiberi præcipit,
 Validoque fixum amore Christo sentiens,
 Dnm cogitat quo perdat actum tormine,
 Viri fidelis mancipat custodiæ;
 Nec Christianum suspicatus hunc fore,
 Quem noctis intempestæ in silentio
 Ad edocendum gesta Christi insignia,
 Permittit, imo cogit, ire liberum.
 At dum retrahens bella miles cætera
 Requirit, an tropæa, jam nunc expleat,
 Cunctatur horas implicando transagens,

Fugisse deses ne putetur praelia,
Tenent morantem consequentes ethnici,
Prensumque cædunt macerantes verbera.
Dum rentur inter flagra dura mortuum,
Linqunt, latenter quem ministri colligunt,
Tolluntque quodam subvehentes prædio;
Septemque qui superstes adviit dies,
Jugiter fideles ne fide discrederent
Monens, profatis instruit cœlestibus;
Sic gloriosus laude Christi præditus,

A Ventura bella vel triumphos præmonens,
Apollinaris sine claro fungitur.
Capessit alium terra corpus, saxea
Clausum sub arca, extra Ravennæ mœnia,
Quam rexit urbem missus huc a principe
Apostolorum ab urbe Roma pontifex.
Bis quatuor decem per annos præsidens
Vespasiano rege passus, ultima
Prò veritatis laude scandit æthera.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI.

CAP. I. — *De sancto Clemente.*

II. — *De sancto Joanne apostolo.*

III. — *De confessione propinquorum Christi coram Domitiano.*

IV. — *De ultione secundæ persecutionis.*

V. — *De reditu sancti Joannis evangeliste.*

VI. — *De exilio sanctorum Nerei et Achillei.*

VII. — *Relatio sancti Marcelli de miraculis sancti Petri.*

VIII. — *De sancta Petronilla.*

IX. — *De sancta Felicula.*

X. — *De sancto Nicomede.*

XI. — *De martyrio sanctorum Nerei et Achillei.*

XII. — *De sanctis Eutice, Victurnio et Severino.*

XIII. — *De sancta Domitilla, Marcello quoque, et Apuleio, Sulpitio et Serviliano.*

XIV. — *De doctrina, miraculis et passione sancti Clementis.*

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De sancto Clemente.

Janitor æthereus, divo moderamine fretus,
Firma locans aulæ cautus fundamina celsæ (170),
Ut sibi persentit contermina tempora metæ
Sideræque instare viæ, cœlumque patere,
In medio situs Ecclesiæ, stipante caterva,
Clementisque manu presa sic inchoat orsa :
« Conservi fratresque mei, mea sumite verba :
Præmonitus quoniam propriæ jam tempus adesse
Mercedis video, Christo monstrante magistro,
Pontificem vobis Clementem hunc ordine summum,
Huic coram positus doctrinæ trado cathedram,
Qui mihi principio comes omnibus exstitit actis,
Quique boni docilis mea dogmata cepit ad unguem ;
Omnis participem mihi quem tentatio sensit,
Quem stabilem inveni, fidumque, Deumque co-

B Non in subjectos belvæ feritate moveri. »

Tam præcelsa pavens ejus vestigia Clemens
Appetit, excusans tanti se pondere honoris.
Cui senior : « Ne me super his oraveris, inquit,
Quæ decreta ita sunt, potiusque videbere dignus
Quo vitare cupis; nec enim ista cathedra requirit
Ultrò, petit sequi abdentem, quin moribus æquum.
Quod si præsto mihi melior te præforet alter,
Si quis et adjutor tam sedulus atque minister;
Si quis tam celsi subiisset dogmatis arcem,
Ecclesiæ specimen serie disponere noscens
Tam recta, te non agerem hoc sumpsisse coacte;
Quærere namque alium curæ reputatur inani,
Cum te primitias hujus et gentis et urbis
Obtulerim Domino; quin perspice, frena snbire

Præ reliquis fratres studio pietatis amantem,
Discere ferventem, castumque, piumque, modestum,
Justitia rectum, patienter ferre scientem
Garrula stultorum fatuæ blateramina linguæ,
Cordaque discentum digno componere jure :
Huic committo potestatem, quam prompsit ab ipso
Collatam Domino solvendi sive ligandi.
Judicium stabile ipsius super astra residat;
Inmodabit enim quod oporteat esse ligatum,
Et simul absolvat quod congruet esse solutum,
Ecclesiæ veluti liquido cui regula nota.
Audite ergo ipsum Christo peccare timentes;
Doctori vero fuerit quicumque molestus,
Inde caret vita Patrem quia pacis acerbat.
At præceptorem medici vice degere præstat,

C Qui fugis Ecclesiæ, velut alta pericula puppis,
Certus majoris tibi stare pericula lethi,
Qui populo Domini posito quasi fluctibus altis
Cum possis prodesse, fugis, tua commoda tantum
Sollicitus quærens, renuens commune juvenis;
Si certus plebis tibi magna manere pericla,
Nec dubites memet pro te certare precando;
Ocius ac quanto mihi convivere parabis,
Tanta me citius cura ac angore levabis.
Novi te tædere quidem perferre superba
Obloquia indoctæ plebis, rudis ora popelli,
Quæ te ferre tamen constanter et optime novi,
Cernentem tibi quæ patientia munera servet.
At volo te justa necum ratione librare
Quando labore tuo mage Christus egere videtur,
Nunc ejus sponsam bello dum provocat hostia,

(170) Versus sequentes usque ad *Nori te tædere*, etc., omittit codex S. Genovefæ.

Aut ubi victricem solis admiserit altis,
 Quando triumphanti cedit labor omnis et hostis,
 Quis modici saltem sensus modo nesciat esse
 Tempus, quo Dominus certamina sancta requirit?
 Mente igitur tota surgentia concipe bella,
 Atque opera summa præsentia seria tracta,
 Auxilium satagens certantibus addere promptum,
 Præmia magna recepturus post bella triumphans;
 Officium ergo libens nunc suscipe pontificatus
 Pro me, præcipue doctus, decus ordinis hujus,
 Ut nullo terrore salus plebeia vacillet,
 Per te firmatis quos lucrifecimus agnis.
 Prosequitur seriem qua dispensatio cunctæ
 Clareat Ecclesiæ præsul, quam cauta sequatur;
 Rebus ut externis penitus se subtrahat, omni
 Se dedens studio mentis verboque salutis:
 Presbyteri quid agant, vigilent ut amore paterno,
 Ac studeant salvam cœlis inducere plebem;
 Quid clerus servet reliquus, sanctique ministri,
 Cœtus quod laicus, vel quod generaliter omnes.

His ita dispositis, tanto moderamine dignum
 Pontificem impositis manibus statuitque dicatque,
 Omnibus atque palam cathedræ rubidum ora pudore
 Indit apostolicæ; cogitque sedere sacramum,
 Testibus hinc populis papæ mandatque, rogatque,
 Hæc Jacobo Solimam mittens descripta revelet,
 Debita se postquam vitæ jactura resolvet,
 Insinuans breviter vitam ut perceperit ejus
 Ore, comes sibi qui fuerit, quæ dogmata ab ipso
 Hauserit, et qui se finis deprænderit illie;
 Affirmans fore ei solamina maxima mentis
 Noverit ut doctum, sancti nec juris egenum,
 Doctoris subiisse locum Petrique cathedram.
 Cui parens implensque boni præcepta magistri,
 Delegat Domini fratri quæ jussa benigna
 Magnifici altisono Petri susceperat ore;
 Consecransque Patris normam docti atque modesti,
 Qui sibi consortem scribit cœlisque notatum,
 Omnibus omnis sit, salvos ut præbeat omnes.
 Gentiles siquidem liquida ratione docebat,
 Ut populi fallax divorum irrepserit error,
 Unde genus hominum quoniam defecerit astu,
 Vipereæ fraudis persuasum hærescere vanis,
 Attestans ipsos venia vitæque levandos,
 Idola linquentes Christo si corda pararint.
 Judæis patriarcharum pro laude placebat,
 Atollens legem sacram patresque beatos,
 Ipsos sanctorum genus, arce sedilia cœli
 Prima docens accepturos, modo sacra piorum
 Dicta prophetarum in Christo completa tenerent.
 Dilectus mage Christicolis, et amabilis actu
 Omnibus exstiterat, conscriptaque nomina egentum
 Servabat, vitæ tribuens pro posse levamen,
 Quæsitum nec abire sinens per publica victum
 Compita Judaico aut gentili munere pasti.

A Ilis sordere inhihet divino fonte piatos,
 Omnes assidue properare ad sancta monebat,
 Absentes scriptis, præsentes fame formans.
 Doctrina ergo nitens tali, populoque Deoque
 Gratus erat; sed non humiles hæere superbis
 Sacrilegisve placere pii dulcedine possunt.
 Stet mentis tamen intrepidus vigor, atque beati
 Terrores trucium miti pietate refutans.
 Hinc mundi culmen Domini postponit honori
 Clemens, qui celso Domitillam sanguine claram
 Sacravit Christo, sponso tulit Aureliano.
 Virginis eunuchi siquidem Nereus et Achilleus,
 Discipuli Petri Christique per omnia servi,
 Clementem super his adeunt, cui talia fantur:
 « Gloria tota tuæ Domino quod prædita mentis
 B Discimus, nec te de nobilitate parentum,
 Quin de cœlestis gaudere propagine Patris.
 Patruus ipse tuus Clemens, licet ordine consul,
 Atque tui fuerit germanus origine patris.
 Hujus nos mercata soror subeuntibus annis
 Etatis parvos teneræ Plautilla coemit.
 Quandoque percipiens vitam tribuentia verba
 Credidit ore Petri, sacroque est tincta lavacro;
 Nos simul atque ejus soboles Domitilla sacramur:
 Hoc anno et dominus Petrus subit æthera martyr,
 Et Plautilla pio pacto terrena reliquit
 At Domitilla, viri clari sponsa Aureliani,
 Ore satam Cephæ nostro audiit ore salutem,
 Virgo Dei quod amore manens mereatur apisci
 Cœlestem sponsum dominantem in sæcula Christum,
 C Cum quo deliciis divoque fruatur honore,
 Ilis aliisque animata Dei de munere dictis,
 Per te, virgo, cupit velamina sumere voti.
 Reddit ab hæc Clemens: « En debita tempora cerno
 « Martyrii palmam quoniam vocatio tendat;
 « Hac, prensare via, Domitilla, nitere corona.
 « Sed quia mandato contemnere mortificantes
 « Præcipimur Domini, temnamus morte feroces,
 « Mortis et in simili nostræ ditione jacentes,
 « Perpetuæ vitæ Regi servire parati. »
 Hoc igitur Clemens animo robustus et actu
 Primatis sponsam Regi despondet habendam,
 Consecrat atque pio tactam caput ornat amictu.
 Sponsus, amore gravis, thalamum sibi virginis orat:
 Despicit illa preces, animo rigidissima durat:
 D Tendit hic insidiis castam vexare puellam;
 Nobilitas vim ferre vetat, tum principis aures
 Interpellat, in hoc nec principe vincitur illa.
 Virginis exsilium decernit Domitianus.
 Spretus ab hac, sacra præcipue quod temnat abhor-
 [rens
 Sancto a proposito revocari creditur exsul;
 Exsilio cuius data Pontia nobilitatur
 Eunuchi insignes dominam comitantur euntem.

CAPUT II.

De sancto Joanne evangelista.

Plures quin etiam diversa per abdita trusit
 Egregios clarosque viros, gladioque peremit,

Turgida hic princeps discussos iudice nullo.
 Insuper aggreditur se lerati incepta Neronis

Infanda sceleris successor theomachiam,
 Bella poli Domino indicens, sanctosque trucidans,
 Disquirensque pax patronos plebis, ut audit
 Post reliquos regimen fidei mansisse Joanni,
 Hunc velut Ecclesiae columnen petit improbus unum,
 Principis ut multa socium disperderet agmen.
 Ducitur ergo Epheso Romam, et spectante Senata
 Induitur pleno ferventis dolio olivi;
 Integer at testis, prodit, jam liber ab igne,
 Quam nituit caelebs omnisque libidinis expers.
 Igne triumphato, terris propellitur exsul,

A Expositæque salo Pathmos capit insula sablo.
 Hic prouigum mundo mundi nec deserit auctor,
 Visitat extorrem, cœlique arcana recludit;
 Oromate illustri pulsum solatur amicum,
 Ecclesiae signans tecto sub enigmate pugnas.
 Atque triumphorum secreto schemate palmas.
 Post, ad apostolicum fidei constantis honorem,
 Hic ubi candentis vicit pinguedinis ignes,
 Basilicam struxere pii portam ante Latinam,
 Quam clarum redimivit opus generatio Sancti;
 Hinc quoque festa dies digno instauratur honore.

CAPUT III.

De confessione propinquorum Christi coram Domitiano.

Erectum ultra hominem meditans fera bellua man-
 [dat

Ut Dominumque Deumque coli se Domitianus,
 Invidia furit in Christum, sanctisque prophetis
 Credulus ut, metuitque etiamnum stirpe creandum
 Davitica, qui sceptrum regat; vestigat acerbe
 Davidis genus, et tormenta per impia quaeri
 Interimique jubet; sit quaestio cruda tyranni.
 Resisterant quidam Judæ tunc forte nepotes,
 Hi quoque delati, Christo quasi carne propinqui,
 Ducuntur regi; rogitat sint sanguine creti
 Davitico? Promunt; rogat his quam magna facul-
 [tas?

Audit re tenues: Christi quam ditia regna?
 B Ipse, quis inquirat, vel quando, vel unde futurus?
 Hi referunt hujus Christo non culmina regni
 Terreni rapienda suo, cœlestia summo
 Sceptra manere Deo; angelicos parere ministros,
 Cui constet regnumque parare, in limine sæcli,
 Dum veniet judex divino fultus honore,
 Judicet ut vivos, mortis quoque lege subactos,
 Pro meritis et cuique suis ut digna rependat.
 Despuat inflatus personas tegmine viles;
 Nec dignans punire, suos dimittit abire:
 Missi magnanimes præconia celsa fatentur,
 Ecclesiaeque duces pacis post tempore vivant.

CAPUT IV.

De ultione secundæ persecutionis.

Domitianus qui plures exemerat arvis
 Christicolæ propriis, in fautores fera vertit
 Judicii decreta truci; pelluntur ab ipsis
 Militibus, quis consuerant cœli agmina pelli:
 Irreptant penetrantque domos, dominosque lacessunt,
 Exurbantque suis similes penetralibus olim
 Ægypti ranis populum quæ strage secunda

C Elatum proprias perscrutabantur in ædes,
 Pellentes misera vindictæ lege protervos:
 Omnibus infensus fera pessima Domitianus,
 A propriis famulis filisque peremptus alumnis
 Omnia crudelis crudeliter exanimatur;
 Sandapila evectus quoque vespillonibus, antro
 Turpiter ingestus, populari mergitur urna.

CAPUT V.

De reditu sancti Joannis apostoli.

Post quem Nerva senex Trajanum lectus adoptat,
 Participemque facit fastus; cassantur et actus
 Prædecessoris, prolugi revocantur, eaque

Liber ab exilio (171) magnus pietate Joannes
 Regreditur doctrinæ Ephesum repetendo cathedram.

CAPUT VI.

De exilio sanctorum Nerei et Achillei.

Athletæ Christi, Domitille ad bella magistri,
 Pontia dat quibus hospitium, dum noscere curant
 Qualis humus, ejus fidei qualesve coloni,
 Bella viris tractanda piis terra hospita portat.
 Nempe scholæ Simonis quidam inveniuntur alumni,
 Artibus indigenas fere subvertisse profanis,
 Falsa per atracias (sic) monstrantes signa figuras,
 Fallentesque Deo genitum genitore magistrum,
 Proque Dei Gnato Simonem suasere colendum.
 Hos dum prævalida sancti virtute refutant,
 Coetibus effusos, populum scitantur in ista:
 « Marcellum Marco nunquid cognoscitis Urbis

D Præfecto genitum? — Quis hunc hic nesciat! » Illi:
 « Atribuitis eîne fidem Petri Simonisve
 Laude super? — Nimium rigidus qui credere temnat
 Personæ, referunt, tantæ, tam sanguino elare.
 Et sancti: « Tantum id propriæ præstate salutis,
 A nobis apices donec capiatque feratque,
 Illis super istorum doctrina avertite mentes,
 Atque prius nostri recitetur epistola vobis,
 Quolibet hinc illa vestrum gestante feratur.
 Ipsius ac vestras consulta legantur in aures. »
 Omnibus id placitum; scribunt mox talia sancti.
 « Nos servi Christi Jesu Nereus et Achilleus

(171) Cod. prima manu gentilium; corr. ab exilio.

Marcello condiscipulo per sæcla salutem.
 Pontica propulsos cum nos ergastula pressent,
 Nomine pro Domini gaudemus talia passi.
 Discipuli Simonis sed gaudia nostra fatigant,
 Furius et Priscus profugi pro fraude magistri;
 Assertant etenim innocuum vixisse Simonem,
 Huncque odiis insectatus sit Petrus iniquis;

A Cumque repugnaremus eis ne crederet ullus,
 Dignum hinc te certis astruximus esse relatis,
 Informare tuis possis qui fatibus illos,
 Ejus cum vitam discussius ipse probaris,
 Discipulus fueris, cunctos agnoveris actus;
 Ne pigeat, petimus, his scribere, promere verum
 Insontes solvi ut valeant erroribus horum. »

CAPUT VII.

Relatio Marcelli de miraculis sancti Petri.

Hæc quoque rescribit solers Marcellus ad ista :

« Almifici Domini Jesu pia gratia tecum.

Marcellus prono Christi molimine servus

Nerco et Achilleo præconibus almis

Grammatibus vestris pia gaudeo gaudia lectis,

Constantes siquidem vos corpore sentio et ore,

Solliciteque proba pro vero insistere pugna :

Objectum sed enim innocuum quia forte Simonem

Promittis, hinc aliqua quedam pro parte fatebor,

E paucis pensare cati quo plurima norint.

Ipsius assecclam fore me nam contigit olim :

Quem dum fictorem atque magum, perque omnia

[nequam,

Infantumque necatorem, dirumque probassem,

Deservi, Petroque viam complexus adhæsi.

Hunc Zoroastreum memorat dum Samaritanus,

Inque odium populi mentes accenderet ejus,

Ecce repente ubi sincerum carpebat iniquus,

Turba ampla stipante virum, transibat amaris

Lamentans lacrymis orbata ut femina, cujus

Unicus occiderat gnatus, nomenque parentis

Abstulerat viduæ, gemino quæ squallida lusto.

Hic Cephas Simoni assuetos affatur amicos :

« Ite, viri, præsens feretro nudate cadaver,

« Sicque probate fidem : cui mors, audire parata,

« Reddidit prædam, iuvitisque remisit antris. »

Quo dicto Magus erigitur, nimiumque superbe :

« Istum ego si functum vinculis absolvero lethi,

« Hunc Petrum nostrumne necabitis? illic hostem

« Vivum (turba fremit) flammis torrebimus atris? »

Invocat illudos callentes fraude ministros,

Atræioque ministerio motus quatit artus;

Quo viso populi laudem jactare Simonis,

Perniciem Petri stolido sævire tumultu.

At senior constans, turba vix pacificata :

« Si reduci fervore calet, vivitque, loquatur, »

Inquit « et incedat, comedat, sua tecta revisat;

« Si vero ista nequit, falli vos arte probate : »

Acclamat vulgus connivens mente recepta,

Sin secus hunc Simonem Petri tormenta fatigent.

Iram fur simulans petit argumenta latendi,

Secedensque fuga, capitur, sedequè tenetur,

Servaturque pavens, donec Petrus ista perorat,

Expansis cælo manibus : « Dominator lesu,

« Nobis discipulis propriis qui hæc jussa dedisti :

« Nomine abite meo, Satanæ depellite fraudes,

« Curate infirmos, revocate cadavera vite,

« Hunc nobis redhibe puerum, cognoscat ut omnis

« Illic populus solum temet Dominumque Deumque;

« Qui cum Patre tuo vivens, et Fiamine sancto,

« Vitæ regna tenes, et in omnia sæcula regnas. »

Hæc ad vota niger Stygiis adducitur umbris

Exurgensque Petri vestigia pronus adorat :

B « Vidi, aiens, Dominum Jesum mandare ministris

« De me cœlicolis, ac talia jussa ferentem :

« Pro votis Petri, nostri constantis amici,

« Reddatur matri viduæ puer unicus iste. »

It cælo sonitus clamantium, ac vocè virorum :

« Hic Deus est solus Petri quem prædicat actus. »

Angitur illector caput indotusque molossi

Appetit effugium, sequitur clamore caterva,

Arctatum tenet, ultorem quoque præparat ignem.

Approperat Cephas acrem sedare tumultum

Hæc inhibens et tali animos affamine mulcens :

« Noster nos docuit patientes vivere doctor

« Nec mala ferre malis, quin blanda rependere sævis. »

Hoc sale respersi dirum misere caninum,

Qui bonitate Petri liber, sed dæmone victus,

C « Me petit, ignorare putans quæ gesta patebant,

Immanemque canem vix ferrea vincla sequentem

Vincit in ingressu : « Videamus si Petrus, aiens,

« Illic te sollicitare solens intrare valebit. »

At Petrus adveniens, longum neque deinde moratus,

Ferrea nexa feræ crucis ad signacula solvit,

Injungitque : cani mandata ferenda canino,

Ut sensu captum valeat quibus increpet orsis.

Vade lubens, Simoni furioso talia perfer :

« Desine dæmonica populum seducere fraude,

« Vivifici pro quo Christi data sanguinis unda. »

Conspiciens ego tanta Dei miracula, curro,

Asternorque Petri pedibus, genibusque volutor.

Excipiensque domo probrosum elimino monstrum.

At canis effectus cunctis mitissimus, unum

D Insequitur Simonem, pedibusque subopprimit actum.

Accurrensque pio proclamat apostolus ore :

« Nomine præcipio Christi ne viscera morsu

« Contigeris, lanians neu fixeris artibus arma. »

Qui præcepta sequens, vitansque irrumperè membra,

Dilacerat vestem, nulla permittit operiam

Parte manere cutem, carpit retegique latronem.

Hunc populus nostræque domus per compita vernæ,

Cum cane procurrununt Satanæ portenta fugantes,

Atque lupum mentis pellentes mœnibus urbis.

Opprobrii non ferre valens tam pondera magni,

Abditus hic toto nusquam comparuit anno.

Repperit inde tamen, qui se insinuando Neroni

Suggereret, nequam pravo, sævus scelerato

Nectit amicitiam; sit copula dira nefandis.

Posthæc a Domino munitur apostolus istis
 Per visum dictis. « Nero labe Simonque repleti
 Te contra fraudes agitant, tibi sed timor absit,
 Nempe ego sum tecum valide munimine parmae,
 Atque mei servi tibi do solatia Pauli; [retis
 Cras Romam ingreditur, cernes, bellumque ge-
 Perversi contra Simonis ludibria nigra. [mis,
 Quem Stygiis postquam dabitur sub tartara flam-

A « Victores ad me pariter scandetis in astra : »
 Nec mora, dicta patent; Paulum lux crastina præbet,
 Ut sibi inspecti, post cum latrone palæstram
 Quam tulerint, Phæbes septem discursibus actis,
 Omnia præsentibus cum vos vidisset patescat,
 Futile perspexi vos hæc tam nota docere,
 Cum Linus Eoæ Ecclesie sermone Pelasgo
 Horum conspicuos bellorum evolverit actus.

CAPUT VIII.

De sancta Petronilla.

« De Domini Petri Petronilla prole beata.
 Ejus quo fuerit certamine meta labori
 Paucis expediam jussus, quæ clinica facta est,
 Ut nostis, pro velle Patris, interque fuisse
 Vos meminisse plures, apud hunc cum discipulorum
 Prandia consuete gemina caperemus ab esca,
 Dum prandendum inter seniore[m] ita Titus adorsus :
 « Cum per te cuncti morbis vegetentur anhelii,
 Cur paralytica negligitur Petronilla jacere ?
 — « Expediit, inquit, ei Petrus, sed ne videamur
 « Excusare impossibilem sermone medelam,
 « Surge, rape officium celeris, Petronilla, ministra. »
 Surgit at hæc virgo incolumis gaudensque ministrat;
 Obsequio explicito proprium de more grabatum
 Præcipitur repetens solito languore gravescat.
 Quæ postquam esse Dei cœpit perfecta timore
 Optime sana viget, morbos quin pluribus arceat.
 Hæc quoniam facie nimium speciosa nitebat,
 Flaccus eam comes uxorem vi ducere tentat;
 Quem cum militibus venientem ita ludit et armis

Virgo Dei, patrio lucis præcauta favore :
 « Armato facilis cuneo petis antra puella ?
 « Si me legitimis tibi vis conjungere tædis,
 « Matronas, clara quoque virginitate puellas,
 « Post tres mitte dies, cum quævis tua mœnia visam. »
 B Obtento virgo hoc spatio, virtutis honore
 Sese præmunit, castisque monilibus ornat,
 Continuas orans jejunia ducit in horas.
 Jungitur huic Domini Felicula clara timore
 Hujus grata comes ceu collectanea virgo.
 Tertia lux rutilo spargebat lumine terras,
 Et Nicomedis adest Petronillæ presbyter, atque
 Sacra pio celebrat ritu mysteria Christi.
 Virgo ubi cœlestis divino munere pasta,
 Aversata torum, astrigeros conscendit in axes.
 Contigit asti, Domini divo moderamine gestum,
 Ut chorus innaptus matronarumque caterva
 A Flacco ad tædas, a Christo ad funera ducta,
 Virginis illustri exsequias celebraret honore.

CAPUT IX.

De sancta Felicula.

« At comes, avertens animum, solatia saltem
 Virginis usurpare petit, « Felicula, dicens,
 Rebus de geminis tibi delige quamlibet unam;
 « Aut mea sis conjux, aut dñs libamina fonde. »
 Illa : « Nec uxor ero tua, sum quia sacra Tonanti,
 « Nec libabo deis, quia sum vernacula Christi. »
 Carnifici Flaccus torquendam tradit atroci,
 Mandat et includi tenebrosi in claustra cubilis.
 Linquitur hic septem absque cibo perstare diebus,
 In quam custodum perfiant hujusce maritæ :
 « Heu ! cur morte mala properas decedere vita ?
 « Sume virum celebrem juvenemque et rebus opimum,
 « Formosum, comitemque potentem et regis ami-
 [cum. »
 Illa nihil contra nisi tantum hæc edere curat :
 « Virgo quidem Christi sum, nullum præter eundem
 « Omino accipio. » Vestæ post ducta fovenda
 Virginibus, gaudens alia durare sine esca

C Hebdomada, impuris minime suadetur eorum
 Servitiis libare cibum; suspenditur ergo
 Tormentis, clamatque : « Meum modo cernere cæpi
 « Sobrium amatorem Christum, meus est amor in
 [quo
 « Fixus; at hostiles frendent blaterantque ministri :
 « Christicolam te te esse nega, pergesque soluta. »]
 Clamat : « Amatorem, felix, nunquam ipsa negabo
 « Capta meum, me sit propter cum felle cibatus,
 « Atque coronatus spinis, potatus aceto,
 « Affixusque cruci. » Post hæc sanctissima verba,
 Sordibus injicitur spurcæ vastæque cloacæ,
 Hæcque capit meta cœli Felicula regna.
 In speculis positus Nicomedis ut aspexit isthæc,
 Nocte venit tacita, rapiensque suæ ossa casellæ,
 D Curriculo ducit, conditque via Ardeatina,
 Urbe procul septem fere millibus. Ejus ibidem
 Fructificant ad vota preces post tempore cuncto.

CAPUT X.

De sancto Nicomede.

« Audit hæc Flaccus sancto a Nicomede patrata :
 Huncque ad sacra capi faciens, jubet immolet aris.
 Sanctus ad hæc : « Ego sacrificio Domino omnipo-
 [tenti

« Qui imperat in cœlis, saxis non ergo litabo,
 « Que templis quasi carceribus clauduntur et an-
 [tris. »
 Hæc et plura ferens, plumbo diutissime cæsus,

Evolat ad Dominum; Tiberi pia membra feruntur. A Inque via Nomentana locat ossa beata;
 Clericus ipsius factis et nomine Justus Hicque Deum orantes poseunt quæ digna merentur
 Undis eripiens corpus producit ad hortum Martyris obtentu passi pro nomine Christi,
 In biroto proprium, et tumulo prope mœnia condit, Cum Patre qui semper sancto et Spiramine regnat.

CAPUT XI.

De martyrio sanctorum Nerei et Achillei.

His ita decursis, hæc rescribuntur ad ista :
 Eutyces Victorinus Marco ad omnia servi.
 Qui Domini Jesu Marcello grammata missa
 Sic tua venerunt sanctis; triginta dies jam
 Transierant postquam ad meritam venere coronam.
 Flavia præclara et Christo vinctissima virgo,
 Docta per eunuchos Nerea et Achillea claros
 Virgo manere, Deo supremo credere Christo;
 Objecto Jesu titulo sibi nominis, isthuc
 Truditur ab sponso, quem temperat, Aureliano;
 Quique sequens eunuchorum tentare piorum
 Aggreditur mentem, per eos sibi virginis optans
 Conciliare animum : spernentes munera sancti
 In Christo firmare fidem studere puellæ;
 Unde attractati per sponsum verbere diro
 Depositi Terracinam, Rufoque necandi

Suppliciis dantur; quos Rufus igne (172)
 Appensos crucians molitur cogere sacris;
 Dumque fatentur apostolico baptismate lotos
 Nulla unquam se sculptilibus ratione litare,
 Puniti multa capitis super astra recedunt.
 Auspiciis quorum rapuit sacra corpora noctu,
 Discipulus felix, quo Flavia crevit alumno,
 Naviculaque vehens Domitillæ in prædia duxit,
 Ac sanctæ juxta Petronillæ busta locavit,
 B Milie et quingentis distantia passibus Urbe,
 Quæ nos, Auspicio narrante, accepimus acta.
 Floreat ergo tuæ nobis dilectio curæ,
 Mittereque accelere qui nobis vestra revelet,
 Nostra tibi, fraterna salus illustret utroque,
 Latior affectus tripotenti luce coruscet.

CAPUT XII.

De sanctis Eutyche, Victorino et Severino.

Indiculo hoc sumpto, Marcum Marcellus ad ipsos
 Germanum mittit qui, confessoribus anno
 Cum sanctis habito, rediens, hos prodidit actus.
 Dum post martyrium Nerei fratrisque peractum
 Aurelianus agit Domitillæ assensu subire;
 Audiit hanc eadem dictis consortia sanctis
 Jungere, sacrarat quæ præceptoribus olim,
 Donarique petit sibi quos a principe Nerva,
 Sacris si fugerent simulacris sacrificare.
 Hos, dum persistunt animo durare virili,
 Carnificisque minas voto calcare fideli,
 Per sua depositos alto ferus arva sequestrat;
 Eutychem sex atque decem via millibus Urbe
 Nomentana procul, Victorinumque salina
 Sexaginta capit dirimens, hæc ipsa Maronem
 Mœnibus in centum trigintaque millibus aufert.
 Per totum ergo diem rastris insistere mandat
 Sanctos censor atrox, et catabra (sic) vespere præ-

[bet.

Sed bonus hic Dominus proprios non linquit alum-
 [uos,

Ruribus inque peregrinis data gratia justis.
 Eutyces prolem nam conductoris agelli,
 Demone depulso, patrique sibi reponit.
 At Victorinus domini vice rura regentem,
 Tresque annos lecto paralytica membra foveantem,
 Incolumen dedit orando, rapuitque grabato.
 Curatorem urbis morbo Maro solvit hydropis,
 Annis quo septem undarat lymphante liquore.
 Denique formantes populos affamine casto,
 Instruxere fide multos regnantis lesu,
 Presbyterique dati plebem augmentando creabant.

Invidus ergo boni mentem replet Aureliani;
 Erigit ira animos, tortores mittere suadet,
 Legantur lanii varias infligere penas;
 Ceditur Eutyches tota spectante platea,
 C Dum petit ætheream mens sedem flagra triumphans,
 Devotus digno temnentia membra lanistam
 Eripiens populus properat cumulare decore,
 Sacratumque super Christo parat edere templum.
 Mittitur oppressum sævo turgore Maronem
 Turgius inflatus, saxo qui sternere nitens
 Quem terrore nequit; prægrandi pondere rupem
 Trochleis librare homines quam septuaginta
 Vix quibant, jubet advolvi, sanctumque onerari;
 Quique leves paleas ceu per duo millia lætus
 Gestat, eoque loco solitus hos fundere vota
 Sarcophagum locat, illæsus quoque pondere perstat.
 Totaque repletur miro provincia facto;
 Accelerant purgari animæ, sanctumque lavacrum
 Affectans populus, larvarum exterminat aras.
 D Acta pii iudex annuntiat Aureliano,
 Concessamque fero prædam mactare propinquat.
 Credentes lapidem populi, pia pondera, just
 Hoc ipso gerula ossa locant tumulantque cavato,
 Desuper excelsi condentes muneris aulam
 In qua dona Dei meritis præstantur alumni.
 Est locus lances mittens spiramine tetros
 Sulphureo, latices veteres dixere cotillas :
 Hic Victorinum, resupino vertice pensum,
 Horrifico perimi mandat pædore tyrannus.
 Hæc tribus ut passus martyr furibunda diebus
 Nectare divino cœlique fovetur amœno.
 Aurelianus, adhuc defuncto in martyre crudus,

(172) Cod. 1 Rufus igne, relicto spatio unius vocis vacuo. Cod. 2, Rufus m minus igne.

Corpus humo prohibet, terram vetat ablere terræ;
 Ast ubi membra jacent incondita, sole meante,
 Accedunt Amiternenses, rapiuntque beati
 Præsulis ossa sui, referunt, conduntque decenter.
 Exstiterant equidem bino solamine fratres,
 Iste Severino Victorinus magis auctus,
 Munia post obitum dantes alterna parentum,
 Præbentesque sibi geminæ suffragia curæ;
 Alterno submittentes se discipulatu,
 Alternoque magisterio sibi jura ferentes;
 Æmula servitii dedentes munera digni;
 Vera probabilibus dilectio creverat actis,
 Obtulerantque Deo semet viva hostia facti;
 Perfectumque petens virtus germana subire
 Tendit in id sua quod dantes sint rebus egeni.
 Uberrate poli dites, quibus omnia Christus;
 Libertas eadem, imperium, gratus famulatus,
 Nil decrat, cum nil mundi pompalis haberent.
 At Victorinus spe scandere celsius ardens,
 Ac reputans imperfectum parere vicissim,
 Nec satis esse tenens utri deserviat alter,
 Si quid in alterutro liceat præstanter utrique,
 Aggrediens eremum, celsæ petit ardua rupis,
 Spelæoque sedet sub quo præterflus amnis
 Abruptum bifidi lateris signarat utrinque
 Vix uni hospitium queat ut dormire sedendo:
 Si socium capiat, vigilans orabit et astans;
 Edidit ostiolum lento dans vimine claustrum,
 Assiduus lecto, precibusque vacabat anhelus.
 Non tulit hæc cernens pietatis lividus hostis,
 Affingensque dolum, teneræ induit ora puellæ,
 Ante foresque viri ingeminans ululantis verba:
 « Heu mei! infit, miseram, silvis, errore, tenebris
 Solivagam, ignaramque loci callisque negati,
 Quisquis es istius venerabilis incola salus,
 Virtutum famam polus undique, et undique silvæ,
 Eximiumque loquuntur opus, frendentibus apris.
 Eripe me, trucibusque lupis et hiantibus ursis;
 Quod victura, tuum, moriar si denique, id ipsum;
 Satque tegi mihi sufficiet vel limine tecti;
 Non diuturna peto consortia, noctis haberi
 Hospes et unius. » Pandit miseratus, et hostem
 Compatiens dirum capit, admittitque latronem.
 Unius spatium vix intercesserat horæ,
 Dum crebri membrorum inter molimina gestus,
 Illicis effigies monstri pede contigit alnum,
 Moxque Cupidinea transfigit corda sagitta;
 Blanda dolum cumulant, ignes affamina sufflant,
 Urit pectus amor, facinus loca sola suadent;

A At velut antiquo præcellens robore quercus,
 Atque solum firmis penetrans radicibus altum,
 Montivagi succensa foco pecudam ducis, apta
 Ignibus est inventa quidem si forte caverna,
 Interno flammis consumpto robore victa,
 Labitur, atque diu tectis cælum applicat arvis.
 Alta columna ruit, cæcus scelus efficit ardor:
 Exclamat victor jam voce inimicus aperta:
 « Heus! quid agis, quid agis, vir perfectissime? Fra-

[ter

Cui gravis exstiterat, peregrino jungeris? Ecce,
 Germani odisti qui contubernia ferre...
 En quid agis qui dogma novum silvis scopulisque
 Constituens, rupes moderamina casta docebas?...

Hæc insultanti jactando diabolus ore,

B Decepti ex oculis abiit ceu fumus in auras.

At qui corruerat, tacuit quasi Gorgone visa
 Artubus exsangvis, sibi qui quandoque reversus,
 Egreditur silvis, repetens solatia fratris;
 Huicque, pudore diu suppressa voce, silenter
 Assistens, causam stupido tandem ordine pandit;
 Ipse sibi pœnam statuens, namque arbore scissa,
 Ingerit insertatque manus, cuneisque cicatrix
 Stringitur, arboreæ coeunt plagæ undique. Summo
 Pontifici frater fratris patrata revelat;
 Qui veniens primo conatur solvere nexum:
 Utque reluctantem cernit, benedicit, et orans
 Compatitur, refovet; munit, solatur abique.
 At vir pervalidus, tanto vincimine fluxus,
 Panis duntaxat modicum lymphæque liquorum

C Hebdomade prima capiebat, fratre coactus,
 Qui victu simili jejunia longa levabat,
 Pro fratris lapsu parili cruce semet adurgens.
 Volventes hiemes hujus tres pondere multæ
 Hinc Victorini dum jam patientia cunctos
 Insectit, rediens præsul vix cogere vincit
 Carnibus assumptis sinat ut tormenta resolvi
 Quis se judicii dederat memor ipse tremendi.
 Is quam post sanctus nituit, quam mira potenter
 Egerit, humanæ non est expletio lingue;
 Quique Amiterninæ cuncto delectus ab urbis
 Erigitur præsul populo, quo martyre florent.
 Frater et ipse Severinus, commilito fratris
 Sæctatorque sagax, post plurima mira datarum
 Virtutum, sancta locuples pietate quievit
 Confessor, functusque loco legatur eodem
 Quo vitam mire degens abstemius egit
 Luce prius præsul quam præcligeretur honesta;
 Quem ritu recolit Campana Neapolis almo.

CAPUT XIII.

De sancta Domitilla, Marcello quoque et Apuleio, Sulpitio et Serviliano.

Aurelianus, ubi solamine virginis omnes
 Dimovit sanctos, Domitillam solvit ab alti
 Exsilio Ponti, Terracinamque relegat;
 Sulpiciumque rogat claro cum Serviliano
 Conciliatum illam sponsæ mittantur eorum,
 Quo suadere queant animum ad connubia flecti,
 Virginis at comites et eodem lacte refectæ.

Pontiacis sanctæ redeunt occurrunt arvis,
 Conspicuas celebris gaudet vidisse sodales,
 Conspicuas celebrem gaudet venisse sodalem.
 Gaudia concelebrant, nec eodem jare fruuntur:
 Hæc animæ dapibus refovetur, corporis illæ;
 Hæc recubant epulis, jejunia Flavia ducit,
 Cui sociæ: « Quia prandens sponsisque jugamur,

Non quimus servire Deo quo talia tractas ?
 Illa: « Viris claris desponsæ rite nitetis;
 Obscuræ si vos aliquæ divellere malint
 Ac vincere sibi personæ, assensa negatis ? »
 — « Avertat Deus a nostris hoc mentibus, » illæ.
 Flavia sic: « Et mente mea quæ gaudeo sponso
 Rege Dei Genito, cælo qui venit ab alto,
 Atque spondit ei servantes pectora casta
 Sponsas esse sibi, vita donare perenni;
 Scilicet ut post hunc cursus præsentis agonom
 Inducat thalamis æterna luce venustis,
 Angelico semper tribuens gaudere decore,
 Ac paradisiaco florum vernare nitore,
 Finis ut absque metu illustres epulentur in ævum:
 Filius ista Dei spondens dum credere vidit
 Vix ullum, firmare fidem non distulit actis,
 Dans cæcis lumen, leprosos fame mundans,
 Functaque restaurans amissæ corpora vitæ,
 Quois Dominum factis docuit se et vera fateri. »
 Theodora: « Herodes, ait, est Romæ mihi frater,
 Munere præterito captus qui luminis anno:
 Illud restaurato tui sub nomine Christi,
 Ex ipso nobis si dogmata vera tulisti. »
 Euphrosyna sub hæc: « Fratrem liquisse fateris
 Te Romæ cæcum, sed filia muta nutricis
 Ecce meæ mecum, » quam præcipit illico sisti.
 At Domitilla preces, longum flens, strata, profundit,
 Exurgensque, manus pandens ad sidera fatur:
 « Christe Deus, qui pollicitus te semper adesse
 Finetenus nobis, quæ testor vera probato. »
 Cum dicto, mutæ signum crucis addidit orl,
 « In summo Domini loquere, aiens, nomine Christi; »
 Muta statim vocem clamans prorupit in istam:
 « Est verus, Domitilla, Deus tuus; omnia vera
 Sunt verbis prolata tuis. » Tunc se ipsius ambæ
 Asternunt pedibus, credunt, sacrisque dicantur.
 Theodoræ cæco perductus tramite frater,
 Donatur, precibus Domitillæ, lumine utroque
 Corporis atque animæ renitens splendore superne.
 Tunc qui gentiles aderant ex Urbe, novantur,
 Credentes Christo, liquida baptismatis unda;
 Hæc eademque domus Ecclesia sancta renidet.
 Sanctos Marcellum postquam ferus Aurelianus
 Ejus Apuleiumque schola sub utraque sodalem;
 Hos etiam præter, Domino pro cœlite plures
 Claræ jure necis regna ad cœlestia misit,
 Organa læta capit, Melico assultante beato,
 Ac venit ut niteant unius luce diei

A Virginibus tædæ tribus; at pia Servilianus
 Sulpiciusque, Dei miracula facta videntes,
 Credentesque, piæ fidei sua pectora subdant:
 Aurelianus eis sponsas dum ducere suadet,
 Illi Domino ferri super his hortantur honorem,
 Quois manifesta Dei virtus radiaverat actis.
 Ille nec admittens animum, nec famina curans,
 Septa jubet capiant Domitillam arcana cubilis,
 Speque actu majora petit, sic gaudia ducens
 Victa pudicitia veluti jam regna domarit,
 Captivoque datum foret insultare pudori;
 Dumque inter thalamis applaudentes salit amens,
 Corporis et gestus habitu convolvit inique;
 Nescius, infelix, hæc inconcessa petendo,
 Insa concessæ solvi sibi fœdera vitæ,
 B Sanguineis anima est dum jam repetenda latebris,
 Exspirat subito, vitamque et ludicra mittit.
 His comites visis Christo se dedere certant;
 Luxurius tanti frater post facta tyranni,
 Trajanum repetens, dominatum possit in istos;
 Quos simul obtentos diversa cæde trucidat.
 Sulpicium illustrem claro cum Serviliano
 Præfecto tradens Aniano, accusat iniquus
 Christianæ famulos fidei, desertique necandos.
 Virginibus posthac, trino charismate nexis,
 Opposito rideri ab eis gentilia sacra,
 Res adimens avidus terrenis usibus aptas,
 Ignibus injectis, penetral secreta beatis
 Quod dabat agnabus, flammis incendit adactis:
 Prostrate in facies illæ, Dominumque rogantes,
 C Inter vota precesque animas super æthera tollunt.
 Altera sopitis pandebat clara favillis
 Sanctarum rutilum surgens aurora triumphum;
 Cæsariusque adiens levita tepentia tecta,
 Invenit intactas tanto fervore beatas:
 Nil in eas flamma vestesve audente rogali.
 Tum sacra membra novo tumulans reverenter et
 japtans
 Sarcophago, pariter claudit terraque recondit.
 Sulpicium præfectus agit cum Serviliano
 Dis libent; celebri nuper qui flumine mundos
 Se perhibent, fœdis iterum nec sordibus addi;
 Dumque via nequeunt adigi atris ritibus ulla,
 Sumere submissa gladium cervicæ jubentur.
 D Agro membra suo ipsorum posuere fideles,
 Moto mille via bis passibus Urbe Latina,
 Martyriique loco per tempora curata deinde
 Horum largiflua virtus exuberat ipso.

CAPUT XIV.

De doctrina, miraculis et passione sancti Clementis.

Interea Clemens æterni semina verbi
 Insistente serens fidei fervore supernæ,
 Evolvit plures, veneranda volumina, libros,
 Instituit varias divino lumine gentes,
 Ad vitæ callem gentilia corda ciendo;
 Inque fide constante pios perstare monendo;
 Unde ei catholicum monita accepere vocamen.

Religione per hunc informat Roma Corinthum,
 Decernit scribas regionibus ordine gesta
 Qui bellatorum satagant expromere Christi;
 Ordinat et clerum, diversi culmine fastus;
 Pontifices et quinque sacrat qui partibus orbis
 Mittuntur conferre datis moderamina legis.
 Hic jubet insignis Dionysius offera Gallos

Corda petat; Christo Remensia mœnia Sixtus
Præparet; acquirat Catalaunem Memmius urbem;
Eutropius sancto Sanctonas sanciat ore.
Doctrinis igitur Clemens cœlestibus instat,
Egregiam monstrare viam nec lumine cessat:
Romulæ institui properant examina plebis.
Inde viri clari, illustris hinc femineus grex;
Ex quo Theodoram zelo insectante maritus
Insequitur, sanctamque petit Sisinnius aulam;
Cœlica dum Domini præsul mysteria tractat,
Intentusque sacris animo paganus inertis,
Auditu ac visu plexus vacuatur utroque;
Seque rogans tolli cæcum surdumque fatetur;
Tollentes famuli gyro falluntur inani,
Circumagunt errante reum vertigine, cæca
Nec reperire queunt aditum caligine tecti;
Quæ viri ductu pendens stupet anxia conjux,
Deque misso discens puero qua lite laborent,
Sternitur, egressumque viri poscendo recludit;
Expletisque sacris, vestigia protinus ima
Præsulis amplectens, veniam sensusque marito
Flagitat, evolvens actum eventumque jugalis.
Flectitur antistes lacrymis precibusque petentis,
Proque viri populum monet exorare salute,
Atque lares, missa prece cœlitus, expetit ægri,
Inveniensque oculis captum auditque vacantem,
Effusis Domino precibus, restaurat utrique.
Pulsa nocte, dies patulas intrare fenestras;
Vox simul obliquas capitis penetrare latebras
Incipit; ille, videns Clementem astare maritæ,
Loris astringi famulis hunc præcipit amens,
Conjugis illicito perhibens ardore petendæ,
Thessalicæ illudum se fuco fraudis ab illo;
Incessit ludens properos aorasia servos,
Injiciuntque citi positos vincimina saxis,
Clementem clerumque simul innodare putantes.
Exprobrat antistes ceu saxea corda gerenti,
Dum qui saxa deos coleret, devolvere dignus
Saxa probaretur; vanis terroribus ille
Appetit hunc, temnit præsul, ridetque furem;
Hinc prece Theodoram fusa benedicit, abique,
Assiduam precibus mandans insistere, donec
Corda viri virtus dignetur visere Christi.
Theodoræ oranti vir canitie venerandus
Visus adesse palam, jam jam properantibus astris;
Quam merore levans: « Per te Sisinnius, inquit,
Salvus erit, fratris pateant ut famina Pauli,
Fida virum insidum faciet quod femina sanctum. »
Unde liquet visus quod Petrus apostolus ipsi;
Cujus in adventu malesanus, mente recepta
Tactus corde Deo, humanum sapit, atque jugalem
Accitam Dominum pro se exorare precatur;
Erroremque fatens, tolerataque nubila tractans,
Postulat acciri Clementem ac tradere vera.
Accersit sanctum mulier, narratque relata,
Adveniens præsul digno celebratur honore,
Imbuit atque virum rationis lacte rigatum.
Perceptis fidei dapibus Sisinnius alme,

A Doctorem amplectens, genibus devolvitur hujus,
Pro sibi collatis grates dans Omnipotenti,
Qui se cæcarat verum quo cernere posset,
Auditum tulerat quo vera audire valeret:
Accusans tenebras, lumen benedicit apertum;
Idola confutat, Christi præconia jactat;
Plurima persequitur, sancta gaudente caterva,
Nomineque exsultant sanctorum fascibus aucto.
Contiguo Phase sacranti fonte piatur;
Annumerantur ei simul, unda almoque renati
Flamine, centeni quater ac vicesima supra
Pars indiscreti sexus, atque imparis ævi;
Illustresque per hunc multi sacra dona receptant.

Lucra videre piget Christi virtutibus hostem;
Damna pati captivorum tam crebra suorum
B Angitur, insidiasque petens certaminis atras,
Instimulat mentes, crudas attollit in iras;
Bella calere ciet, tetrum fervere tumultum.
Deligit his comitem veteri fervore superbum,
Tarquinii prisco referentem agnomine fastum,
Dæmonico vulgi stimulo instigare furorem,
Præsulis in nomen diro qui munere sævit;
Dispescunt super his populi diversa ferentes,
Defendunt alii innocuum sanctumque, profantes
Quæ bona præstiterit, charismata quæque salutis
Sparsesit, auxilli solamina lata sequentes;
Contra alii torvis furiant mente querelis,
Artibus ista fremunt fieri subtiliter atris,
Culturam Æneadum queat ut versare deorum;
Eximio ille Jovi divinos demit honores,

C Herculis immundo simulacrum dæmone plenum
Commemorat, Veneris meretricia turpia culpat,
Mercurium, Martem, Saturnum, cumque Minerva
Dianam incusat simul, insuper omnia turpat.
Præfectus, populi tendens sedare tumultum,
Clementem vocitat, lepidoque affamine mulcens,
Nobilibus præterdit avis et sanguine cretum,
Hortaturque deos, queat ut fulgere, colendos.
Iste, nec adversis nec noscens cedere blandis,
Præfecti monitis animum illustrare beatis
Ac patula fornare virum ratione laborat,
Seditio unde caput teneat, quo plebe tumultus
Prosiliat, rationis amans, ut vitet inepta,
Effugiat tenebras, lucem sectetur amicam;
Multa serens fidei rationis et ubere plena.

D Præfectus regi turbam facinusque revelat;
Clementem assentire sacris Trajanus inurit,
Seu Ponti profugum Chersonæ et rura subire;
Arentem tolerare eremum glebamque vacantem.
Intimat hæc sancto præfectus; at ille beatæ
Doctrinæ fulgore viri componere mentem
Nititur, haud metuens muletam Augustumve mi-
[nantem
Respiens; flectitque virum, lacrymisque resolvit:
Prospera qui exoptans, accommoda quæque ministrat,
Delegansque ratem, largitur congrua navi,
E populo multi, clerique ex ordine multi
Egregium amplexi Patrem comitantur euntem.

Ad loca pervectus sibi delegata beatus,
 Offendit profugos, paria alnæ millia plebis,
 Muletatos inibi saxis ad iussa secandis;
 Qui lacrymis omnes, viso Clemente, repleti,
 Pontificem tantum tam dura subisse gemebant,
 Quos mœrore levans, socium se numine missum
 Omnipotentis eis præblando fame tractat,
 Gloria consortem quem passio jungit, ut aptet.
 Sic medico cœptum mulcens sermone dolorem,
 Millibus edicit senis deferrier undam
 Sanctorum perlata humeris arentibus arvis;
 Tunc Clemens : « Dominum cuncti poscamus Iesum,
 Marmore de siccò qui flumina proflua duxit
 In deserta Sina, nunc confessoribus isthic
 Lætifico promat salientes flumine venas; »
 Dumque, datis precibus, circumspicit undique præsul
 Ecce Dei montem super agnum assistere cernit,
 Qui pede porrecto innuitur loca pandere dextro;
 Haud dubitans Christum sanctus quin cerneret, unus
 Pergit, et : « Iluc Domini sub nomine vertite rastra, »
 Dicit; at hi circa effodiunt, neque tangere norunt
 Pontifici ostensam supero moderamine glebam.
 Papa levi, ferrum sapiens, loca percutit ictu,
 Educitque novum celesti munere fontem,
 Robore qui sumpto fluvium vomit impete letum.
 Exsultant populi, Clemens hoc carmine gaudet :
 « Impetus exhilarat divinam fluminis urbem. »
 Fonte novo celeri terras verrente meatu,
 Fluminis exsiliens haud segnius agmine fama
 Agros pervolitat, patriam virtutibus implet;
 Accelerant populi magnalia visere Christi,
 Haustu potantur bisfluente, novoque novantur
 Flumine, quingenteque die super amplius una
 Salvatæ remeant animæ properantque dicandæ;
 Septuaginta magis toto fabricantur in anno
 Ecclesiæ, post sana deis eversa solutis.
 Tres hic imbre pio populorum corda rigando
 Duxerat ætates, lucis dum lividus hostis,
 Atra venena coquens, mentes instigat inanes,
 Luminis ætherei quæstus agitare profanos,
 Augustique super Clemente exposcere leges,
 Innumeras superum plebes quod abegerit aris.
 Mittitur huc a Trajano trux Aufidians
 Christicolæ punire, deûm vel subdere sacris.
 Qui lupus ut rabidus, caulasque irrumpere prævus,
 Aut turbare greges late per pascua fasos,
 Præcipitat sævire, novas laniare bidentes,
 Nec mora, ferventes jugulique ad fenora largos
 Accipit hos nudaque ense cervice petentes;
 Cunctorum invidet ille neci, negat atque ferire;
 Clementemque modo divina in prælia poscit;
 Hunc vafro variis tentans conamine telis,
 Egrogique probans ut ineluctabile robur
 Sentit agonistæ quem vincere terrea cernit;
 Equoreis adigi cum pondere præcipit undis;
 Hisque salire putans, superari cœrula posse,
 Mergentis mandat noctatur ut anchora membris.
 Fertur at ille poli regna intraturus ab undis,

(173-74) Cod. cuncti.

A Sidereus dudum factus qui civis in undis.
 Ætheream petit a summo mens gurgite sedem;
 Undis leta volans, non præfocata per undas.
 Exsiquiæ desunt humano funeri actu,
 Obsequium sed adest divino munere latum;
 Officium præstent homines qui funeris absunt;
 Cœlicolæ curent qui munia funeris adsunt.
 Ad pœnam nexa, obsequium fert anchora ductus,
 Inque aulam structi deducit membra sepulcri,
 Angelica positam fabrica, divoque paratu,
 Sidereis sancti manibus quo membra locantur.
 Littoreis populi flentes speculantur arenis
 Qualibet advectum detur si cernere funus;
 Discipulis nanciscendi fiducia sancti
 Corporis in precibus firma radice tenetur.
 Cum Phœbo populum hortatur Cornelius una
 Unanimes Christum exorent, dignetur ut illis
 Exuvias reserare polum raptæ æquore mentis;
 Dumque vacant jugibus pulsantes sidera votis,
 Spiritus e cœlo, Rubri qui marmora ponti
 Olim arere dedit, retro mare cedere cogit,
 Ac longum laxare sinum, per millia pandens
 Ingressum populis siccum tria, cernere præbens
 Angelica cæso fabrica data marmore templa,
 Cœlitis inque aula fabri moderamine ducta,
 Ætheroum monstratur opus mirumque sepulcrum,
 Martyris arca tegens venerabile sæxea pignus,
 Martyriique secus celebris manet anchora testis,
 Discipulis avidis sanctum transferre cadaver
 Oroma secretis divinæ panditur aulæ,
 Ne vacuare velint sacris data mœnia membris,
 Festaque dum redeunt, redeunt maris ima terentes,
 Altaque signantes siccò penetralia gressu,
 Dieta patent, subdunt positorum examina circum
 Se populorum uni summo veroque Tonanti,
 Præbet iter solemne maris Clementis, et illo
 Insueti pendente salo tria millia callis,
 Ærumnis vecti variis curantur anhelii.
 Contigit huc quondam parva cum prole profecta
 Mater ut ingrediens tandem, solemnibus actis,
 Sese impertiret dapibus sobolemque sopori.
 Interea sonitu repetentis littora ponti
 Concussis mulier sociis turbata recedit,
 Præcipientes sequens, animum est oblita parentis;
 Immemor amissi sub vasta cubilia nati,
 Anticipat rapido metuenda volumina cursu;
 Quæ mentem, tuta demum statione, resumens,
 Pignoris expositi gremio reminiscitur alti,
 Atque edens gemitus, portum plangore replebat,
 Lucumque ingeminans, summas percursat arenas,
 Evecti si quis (173-74) geniti vidisse cadaver
 Depromat, nulloque, omnes scitata viritum,
 Indicio sumpto, mœstasque reducta sub ædes,
 Continuis longum producit fletibus annum.
 Phœbeo in semet solito redeunte meatu,
 Expectata diu remeant dum festa colonis,
 Illa redit, primosque inter nox prima recurrit,
 Si reperire queat saltem eluta pignoris ossa ;

Æquore nam retegente viam, prima impetit algas,
Præcelerat, cunctisque prior pervadit arenas;
Insequitur fluctus, fugientibus imminet undis:
Prima petit templum, ingreditur, prosternitur aræ,
Explicitis surgit precibus, divertitur, ægri
Imbre rigata genas cordis, madida ora reflectens,
Aspicit en genitum cunis qua parte relictus,
Nondum continui rupisse silentia somni;

A Defunctumque putans, properat lectura cadaver:
Somnum efflare probans, celeris rapit, excitat ulnis,
Incolumem levat, et populo spectante reportat.
Matre rogante ubinam fuerit tot ductibus anni,
Is nescire refert ducti rota fluxerit orbis,
Una hausisse tamen blandum ceu nocte soporem
Exponit, stupidoque ferens spectacula vulgo,
Cunctorum matris duplicat pia gaudia votis.

CAPITULA LIBRI TERTII.

CAP. I. — *De sanctis Anacleto et Evaristo.*II. — *De sancto Alexandro papa et sociis ejus.*III. — *De relatione Plinii, et ultione tertiæ persecutionis.*IV. — *De sancto Sixto papa.*V. — *De sanctis Getulio, Amantio et sociis eorum.*VI. — *De sanctis Seraphia et Sabina.*VII. — *De sancto Eustachio.*VIII. — *De sanctis Eleutherio et Anicia.*IX. — *De apologia Quadrati et Aristidis, et remissione persecutionis.*X. — *De Telesphoro papa et Hygino.*XI. — *De Novato et Pudente.*XII. — *De sanctis Praxede et Potentiana.*XIII. — *De sancto Alexandro episcopo et martyre.*XIV. — *De sancta Felicitate ac filiis ejus.*XV. — *De sancto Concordio.*XVI. — *De sancto Potentiano.*XVII. — *De ultione quartæ persecutionis.*XVIII. — *De pluvia et victoria militibus per invocationem Christi concessa.*

INCIPIT LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De Anacleto et Evaristo.

Ecclesiæ Clemens Anacleto regmina Romæ
Liquerat, a Petro qui consecratus honore [crum,
Presbyter, ornat apostolicum fabricæ arte sepul-
Pontificum membris dans mausolea locandis;
Hicque secus magnum sortitur busta magistrum.
Quem post Ecclesiæ cathedram Evaristus adeptus,

B Ortu clara Dei præbent quem mœnia Romæ,
Presbyteris titulos magna divisit in urbe,
Pontificem statuit septem asservare ministros,
Dum rationali verbi dat semina terræ;
Martyrioque coronatus petit astra beatus,
Cujus apostolicæ sociantur pignora tumbæ.

CAPUT II.

De sancto Alexandro papa et sociis ejus.

Sedis Alexander post hos moderamina primæ
Ævi immaturus, maturus mente, capessit.
Pro servis Domini sacra qui mysteria passi
Corde colens humili jubet hæc solemnibus indi,
Haud impar Elisei, spargi sale præcipit undas,
Queis aspergantur benedictis tecta piorum.
Contulit affectu populi cui gratia Christi
Atque senatorum Ecclesiæ nexare catervam
Heraen præfectum ad Regem convertere verum;
Fonte sacrat simul uxorem, genitosque, sororem,
Mille jugans famulos, et quinquaginta ducentos,
Conjugibus gnatisque una baptisate lotis;
Quos gaudere prius cum libertatis honore
Muneribus præstans Paschæ dat luce sacrari.
Ales fama operis, pernicious excita pennis,
Axe sub Eo Trajano annuntiat acta;
Ille odisse Deum quem noverat Aurelium
Hæc legat rapido Romam plexum ire volatu;
Quique solum pontumque legens, secat omnia lapsu

Præcipiti properus, Romamque repente perintrat,
Augusti velut Augustus comes Urbe receptus;
Pontificum insano petitur plangore furentum,
Millia Romulæ a sacris descisse phalangis;
C Quis Hermes et Alexander foret ausibus aucter;
Attritis sedisse deos, delubra relictæ.
Devincitur Alexander, contraditur Hermes,
Quem custos suasorque Quirinus honore tribunus
Convenit: utquid se tanto patiatur honore
Privari, tam vincla pati tolerabile ducat?
Is mutasse decus, non se amisisse fatetur,
Terrenum tolli culmen mutabile posse,
Perpetuo prohibens fastigia diva manere.
Stultitiam reputat suggestor credere vitam
Post cineres, sibi sic visum olim reddidit Hermes,
Ast ab Alexandro se doctum vera probasse;
Dumque alterna serunt avidæ commercia linguæ,
Ventum quo statua præfecto assensu tribunus,
Fœdere sub tali clauso jungatur ut ipsi

Limine Alexander, vincimina plura triumphans.
 Hermes firmat; abit, prodit, triplicansque Quirinus
 Pontifici nexus, aucto custode, tuetur.
 Orat papa fides pacto claretur ut isto.
 Æthera vota petunt, cœli demittitur astris;
 Nam, stellis convexa poli pingentibus, ecco
 Parvus adest puer, et rutilans illuminat atram
 Tædæ luce domum, atque sequi se præcipit alium.
 Ille, dolum metuens, puerum faculamque videndo :
 « Non simul ibo, genu mecum nisi flexeris, inquit,
 Commemorando precem Christo dictante profu-
 [sam.] »

Implet jussa puer, dextramque antistitis ipse
 Corripiens, per claustra rapit velut ostia pandens,
 Præfectoque jugat clausi intra septa cubilis.
 Insequitur reseratque irrumpens claustra Quirinus,
 Inveniensque simul Domizio sua vota ferentes,
 Quos trusus antris statione removerat aucta;
 Astupet aridenti faculæ, rebusque tremendis,
 Propositoque tenore fidem servare petitus,
 Artibus hæc Zoroastræis cunctando rependit
 Præfectus contra : « Nunquid nos legimus ista?
 Optio gesta tua est, jam credere cede paratus;
 Nostri nam Domini permaxima donâ tenentur,
 Qui dedit auditum surdis et lumina cæcis,
 Leprosos mundans, paralytica membra reformans,
 Dæmones expellens, animabus corpora reddens;
 Qui tulit et functum mihi vitæ ad munia gnatum,
 Quem languore scholis disciplinisque vacantem
 Corruptum præcelsa dedim Capitolia duxi;
 Dumque fatigo gravi surdos libamine divos
 Pontificesque precor, vanisque refercio donis,
 Orbis, et inceptis animam unicus efflat ab annis.
 Quæstibus ejusdem me tunc his urere nutrit :
 « Credulus hunc sancti Petri si ad limina ferres,
 Prosperitate tuæ gauderes prolis adepta.
 — Cum privata (ego) sit visu, neque reddita luci,
 Incolumem narras fore quomodo ob id mihi gna-
 [tum?] »

Illa : « Vides en me cæcam, sed credere Christo
 Si mallem, exacto fruerer jam lumine lustro;
 — I credens, et Alexander tibi reddere lumon
 Si quilibet, credam sobolem mihi posse reponi. »
 Hora calore diem flammabat tertia; pergit
 Seque refert sexta, gaudensque vidensque regressa,
 Imponensque humeris frigentem currit alumnus,
 Præcelerans, vix ut pueri juvenesque sequantur,
 Pontificemque videns ad me nox pulsa recurat.
 « Ille Erebi Christus puerum sic lege resolvit,
 Infit, ut a lethi tenebris puer iste resurgat
 Ut semel indultum maneat tibi lumen apertum. »
 Sic fusis animam precibus remeare medullis
 Obtinuit, sanoque ad me cum pignore venit;
 Ejus, quo viso, pedibus prosternor, et oro
 Christi mox fieri servus; hinc hæreo Christo,
 Tutorem genito statui, patrimonia cessi
 Matris, et ex proprio nonnulla libenter adauxi;
 Cætera tum famulis, mecum quos unda novavit,

A Distribui, cunctos quoque libertate levavi;
 Si qua superfuerunt ea post largitus egenis.
 At nunc exertum nec confiscatio terret,
 Nec superest hominis morituri offensa pavori;
 Participem me illis credens qui munia fassi
 Christi, martyrii meruere capessere palmam.
 Famine suspensus respondet ad ista tribunus :
 « Per vos me Christus hac conditione lucretur :
 Nubilis est mihi nata, viro quam tradere penso,
 Egrediæ decorat hanc indulgentia formæ,
 Infamis collum torques sed struma fatigat :
 Hanc redimite salute, et ei mea cuncta relinquens,
 Ingenua Christum vobiscum mente fatebor. »
 Præsul : « Vade celer et claustra ad carceris illam
 Duc, tollensque meo Boiam componere collo
 B Matura genitæ, salvamque resumito mane. »
 Ille : « Domus habeat cum te mea, qui mihi carcer
 Temet restituat? propera, inquit, papa reduci
 Illic me siquidem faciet qui detulit isthuc.
 Quem pergentem et eis patefacta cubilia dantem
 Intrepidi proceres solito concludere cogunt;
 Dumque valedicit precibus, sibi tædifer astat
 Ecce puer, panditque aditum, revocatque sub uno
 Pontificem puncto, mox vincla reponit, abittque.
 Post horæ libramen, adest cum prole Quirinus,
 Custodesque videns quos liquerat advigilantes,
 Claustra petit, munita probat, signata retentat;
 Cernit Alexandrum reserans vestigia pronus;
 Astringit, veniamque petit, cui talia præsul :
 « Non Dominus noster pessumdare quemlibet optat,
 C Converti quin peccantes; etenim in cruce fluxus
 Se crucifigentum petiit peccata remitti.
 Tunc præsentanti genitam, quot carcere clausi
 Hinc jubet inquirat, Christi pro nomine si qui.
 Bis deni referuntur, eosque Eventius inter
 Theodulusque amicit quos gloria presbyteratus;
 Hos sibi deduci digno præcepit honore,
 Intereaque suam soboli transumere Boiam :
 Omnia continuo dissolvens vincla tribunus,
 Allambensque pedes, torquem genitæ rogat addi.
 Additur, urgetur, properet, vir jussa facessat;
 Quo celerante, puer tædæ fulgore coruscus
 Illic effulgens salvam jubet esse puellam,
 Addens : « Dege tua semper cum virginitate,
 D Efficiamque tuum in cœlis te visere Sponsum
 Quem stat amore tuo proprium fudisse cruorem. »
 Æthera cœlicola post hæc repente, Quirinus
 Presbyteris comitatus adest, sanaque reperta
 Prole, replens clamore locum : « Prodi hinc, ait, alme
 Doctor Alexander, ne, te tam indigna ferente,
 Cœlitus expressum me fulmen adurat iniquum; »
 Quæ sibi sint præstanda magis papa ingerit, omnes
 Sacratu poscens personas carcere clausas.
 Conqueritur sanctum custos quid prosit iniquis.
 Contra, Dei reteggit præsul, pro flagitiosis.
 E cœlis venisse Deum, qui Virgine natus
 Ad veniam cunctos laxandaque probra vocaret.
 Convenit ergo omnes, monitus hac voce, Quirinus,

Accelerent, Christi cupiunt qui sacra subire,
 Et baptizati pergant pro velle soluti.
 Approperant igitur fidei se subdere cuncti;
 Quos affatus Alexander mysteria promit
 Cœlestis Domini, cœlum terramque regentis,
 Omnia servantem terris ut mittere Gnatum
 Virgine progenitum legit, genus omne vocavit
 Quique hominum cœlis, firmans affamina signis,
 Ut dederit vitam, tulerit post omnia mortem;
 Quam post calcata surgens penetraverit æthram,
 Subjectisque potestatem dans mira patrandi,
 Venturum se prodiderit sub limite sæcli,
 Ut bona det justis, injustis digna rependat. »
 Subjiciunt omnes hæc ad documenta salutis
 Audite mentes fidei, manibusque beatæ
 Presbyteri impositis vitæ his primordia legant,
 Cum genita pariter Balbina, omniique Quirinus
 Fonte domu sancto, junctisque sacratur adauctis
 Omnibus ecclesiam vicus (sic) dat carcere abactis.
 Compertis quibus, iratus jubet Aurelianus
 Adduci, sisti, ductum affaturque Quirinum;
 Dilectus sibi cum fuerit, quod riserit ipsum.
 Ille sub hæc: « Me Christicolam pernosco factum;
 Vis occidere, vis duris substernere lignis,
 Urere seu flammis, aliud jam non ero quod sum;
 Exhibui Christo devinctos carcere cunctos,
 Dimisique exire suos, sed pergere nusquam
 Conati, poscunt pugnam pugnaque coronam,
 Criminibusque fuit dum forte perire patris,
 Quam melius reputant animas effundere Christo;
 Illic Hermes et Alexander, clarique piique,
 Esuriens dapibus veluti gaudere paratis
 Martyrio cœlique manent splendore nitore. »
 His ille acceptis, flammante incensior ira
 Tam patulo coram fari sermone quod ausu
 Non timuit, plectrum jubet abscondatur ut oris,
 Et pensus lanios spectatoresque fatiget.
 Qui quoque continuans probris agitare tyrannum,
 Alscidi mucrone manusque pedesque jubentur;
 Tum jugulo expleri, canibusque vorandus omitti;
 Cui via prærepto a justis dedit Appia tumbam.
 Virginitate nitens hujus dum filia sacra
 Sanifera crebro præfigeret oscula Boæ,
 Sanctus doctor Alexander: Sine vincula nostra
 Lambere, quæ repetis [ms. 2, quære Petri] Domini,
 [ac vincimina come.

Sic opera sumpta studioque sequente benigno
 Invenit hæc sancti, traditque reperta sorori
 Theodoræ Hermetis probitatis honore colendæ,
 Quæ decoilati studuit dare membra sepulcro
 Germani, procul hac nec ab urbe Salaria sumpsit;
 Ipsa ubi promeruit post martyrizata sub ipso
 Judice corpoream fratri sociata quicquam,
 Quem postquam jugulavit atrox comes Aurelianus
 Flagitiis reliquos cæcis in carcere lotos
 Antiquæ impositos puppi, saxisque gravatos
 Colla, veli cunctosque altum jubet in mare mergi.
 Deduci posthæc papam sistique beatum

(175-77) Locus corruptus, ut alii bene multi.

A Mandat Alexandrum, lateat quæ causa requirit
 Quod magis occidi tendat quam absistere cœptis.
 « Non licet, inquit Alexander, canibus dare sanctum. »
 Fervet ad hæc, seseque canem furit ille vocatum.
 Indiciis præsul probat ut cane nequior exstet;
 Fixo divinis minatur flagra tyrannus;
 Despiciat iste minas jactantem, spernit honores
 Punitorum ab eo fastus et culmina præfert.
 Exsecrat intrepidus rabidum temnitque furentem;
 Qui ferus appensum torqueri præcipit alnum,
 Unguibus et radi, facce lampadibusque cremari.
 Ista diu passum nulla resonare severus
 Voce stupet sanctum, rogitaque silentia mira;
 Ille Deo fari se deponendo fatetur,
 Increpat et stolidum tormentis sacra rogantem:

B Annorum monet ille fere triginta juventæ,
 Cogitet invictum mentis, hunc iste salute (175-77).
 Hocque cruoë palestrita dum sudatur agone,
 Dira se perhibens viduandam morte mariti (178),
 Pilato ut visis olim perterrita conjux,
 Mittit et absolvi suadet fortem uxor athletam;
 Verba ferox spernens socios certamen inire
 Mandat Alexandri; relegunt vestigia læti,
 Jamque Patris palmas stadio contingere certi.
 Ignibus infelix Stygiis feraliter ardens
 Ut prodit invictos urget fervere caminum;
 Tunc ut, Alexander, jubet, atque Eventius, annos
 Octoginta gerens, aversi dorsa ligentur,
 Candentique dati flammis fornace cremenur;
 Astans Theodulus pœnarum horrore prematur,
 C At fornacis Alexander furibunda triumphans:
 « Theodule, accelera nobiscum, frater, et alge;
 Ille etenim tres qui pueros apparuit inter
 Hebræos quartus, nobiscum exsuliet et isthic; »
 Theodulus flamma irrumpens intersecat ignes,
 Cum sociisque Deo grates laudesque rependens,
 Concinit: « Ecce tuos examinis igne probasti
 Nos, Pater, istius, nobis nec adhæret iniquum,
 Igne furens victo flammatur nente tyrannus;
 Effert, hortatur, dubioque in crimine pendens,
 Presbyteris tandem cervices demetiti ense.

Nec tamen hoc patitur papæ finire palæstram,
 Visceribusque animam rinatur in omnibus altam,
 Multifora terebrans fortissima cuspe membra,
 D Sic decorat triti tanto molimine floris
 Egregius rutilum neritam petit æthera sedem,
 Dumque insultat ut implicitis grassator amarus,
 En visus juvenis gerulus gestaminis igne
 Accensi chalybis virgæ quasi quam jacit ante
 Illic addendo pedes: « Meritum, Aureliane, capesse,
 Tartareæ nigra namque patent tibi guttura portæ,
 Ast quibus infrendes paradisi plantantur amœnis. »
 Attremuit dictis, felis que accenditur igne;
 Mens fugit, ac rabie rapitur, quatiturque phrenesi,
 Lingua editur, vita tetlicas rapitur in umbras,
 Atque Severinæ præsaga profata maritæ
 Vera quidem, sed sero probat; quæ saucia, gestis,
 Membra beata rapit hæcque in sua prædia ducit,

(178) Deest aliquid.

Inque via Nomentana procul Urbe recondit
 Millibus ut septem, cum papa Eueatius illic,
 Sarophago ut juncti flammis tumulentur in uno.
 Theodulum recipit modo corpore tumba seorsum;
 Spiritus a sociis at non discernitur æthra.
 Membrorum luma triumphantium devota sepultrix

A Tegmine ciniphii corpus tenerum asperat hirci,
 Atque beatorum tumultis astrata recumbit;
 Obinet a sancto precibus dum præsulæ Six o
 Hæc in rura loco sacretur episcopus illo
 Martyribus dignum post exhibiturus honorem;
 Pontificem sic inde locus consuetus habere.

CAPUT III.

De relatione Plinii et ultione tertiæ persecutionis.

Denique et hic plures variis et partibus orbis
 Tempestate sub hæc terrestria regna triumphant;
 Funeribus quorum permotus Plinius unus
 Ecclesiæ vastatorum fert sceptra regi
 Trajano monitus: « Noninum mitissima sævo
 Omni pene die ruerent ut millia ferro
 Nil contra leges Romanæque jura gerentum,
 Nec sceleris nece plectendi cujusque reorum,
 Ni Christi pro laude Dei, et conventibus æquis »
 Rescribit Trajanus ad hæc: « Ne quisque requirat
 Christicolæ judex, at puniat interceptos; »
 Semisporatus per quod ferventior ignis
 Visus, amicorum insidiis haud dempta facultas,
 Imo dolis furum vexantur castra piorum.
 At non ille oculus vigil Israelis amator,
 Pupilla obducta legi favet altor iniquæ,
 Imo pari rutilis compensans omnia lance
 Præpollens auctoris opus hujusce nefandi
 Evertit sceleris, domus aurea tacta Neronis

Dum cæli flammis, cineres consedit in imos.
 Mox Romani orbis loca telluris tria quædam
 Funditis abiliunt Asiæ concussa tremore;
 Quattuor exequans tellus sibi subruit urbes.
 B Græcia quo geminas moto, quo Gallia perdit,
 Antiochique Syriæ pars maxima concidit urbis.
 Nec solum hæc homines, quin percussit ultio divos,
 Dum quasi cunctorum quædam simul aula deorum
 Pantheon Romæ divino incenditur igne,
 Tunc veluti quondam ciniphes Pelusia rura
 Emersa subito, quateret dum tertia plaga,
 Oritu situ et squallore locis animantia fœdis,
 Omne genus hominum sueta ac pecus urere morsu,
 Densatum sævos in vibrare colonos:
 Judæi variis effusi ita partibus orbis,
 Ægyptum, Libyam, Cypriumque, aliasque calores
 Emoti terras subito infestando quietos
 Turbant, ac vacuos fere dant cultoribus agros.

CAPUT IV.

De sancto Sixto papa.

Sixtus Alexandrum sequitur, qui culmina sedis
 Nactus apostolicæ, regimen disponit honeste,
 Dans tractanda Dei solis sacra vasa ministris,

C Subjectisque hujus moderans insignia sedis,
 Qui martyr penetrans, Adriano principe, cælum,
 Busta secus Petri tumuli sortitur honorem.

CAPUT V.

De sanctis Gætulio, Amantio et sociis eorum.

Plerique cæli regna dicto principe
 Mercede fusi consequuntur sanguinis,
 Bacchante nube retro cæpti turbinis.
 Paravit astra carne tunc Gætulius,
 Ad quem tenendum quod fide firmissimus
 Et disciplinis degeret doctissimus,
 Sermone multos actibusque roborans
 In lege Christi, Cerealis mittitur,
 Collega cujus militavit Amantius,
 Qui carne frater ac fide Gætulii
 Uterque gratus Adriano principi,
 Docens repertus plurimos Gætulius
 Fratrem tribunum propalavit Amantium
 Metu Adriani qui latebat abditus;
 Quem Cerealis haud opine contuens
 Plenus sodalis sit salute gaudio,
 Vitamque sumit hoc reperto spiritus;
 Nam diligenter veritatis lumine
 Caristique cultu ab his docetur Patribus.
 Romam inde pergunt, atque Sixto præsul
 Mox baptizandum Cerealem suggerunt:
 Factumque Saulo sicut olim contigit,

Ut qui tenere Christianos venerat
 Sit ipse tentus; qui salutem tollere
 Properabat almis, salvus idem fulserit.
 Hunc præses arcæ Christianum ærarie
 Quidam Adriano deprehendens nuntiat;
 Qui consulem dirigit Licinium,
 Quo Cerealem vinciat vicarium;
 Cum quo beatus stringitur Gætulius,
 Ac Primitivus cumque eis Amantius,
 D Tum Cereali consularis infrenat:
 « Vitæ tibi sic facta desperatio
 Præcepta tænnas ut proceas dominantium
 In uni ersi rebus orbis principum? »
 Cui Cerealis: « Insuper contradidit
 Visitationis integræ molimine
 Cens fugaces, et redegi in publicum,
 Semperque me servire Christo spondeo;
 Vita perenni perfrui credo et peto. »
 Tum consularis: « Dic mori an vis vivere?
 Qui Luce vitæ ni frui contenderem,
 Christi supernam non faterer gloriam. »
 Relisus illo firmitate martyris,

Umbone rupis ut minacis alveus,
 Petit columnam præcluem Gætulium,
 Libare Marti, seu Jovi jubens eum.
 Ridet beatus dissipati insaniam,
 Pharos furentis ut procellam Doridos.
 At corda qui nequivit alta lædere
 Ad læsionem vertat arma corporis;
 Carnis amictus impudice diripit,
 Quatitque mentis septa inexpugnabilis;
 Firmumque robur ut renescit martyrum.
 Victus coerces gloriantes carcere,
 Quo per dies et mansere septem et bis decem,
 Postque Adriano nuntiantur vividi,
 Christoque fidi a quo jubentur ignibus
 Tradi. Beatus ad rogem Gætulius
 Vivens triumphat, fustibusque mox caput
 Læsus divellit, corripit victoriam.
 Tredecim fidelis meta agonis millibus
 Ab urbe ponit, hincque penetrat æthera;
 Tiberisque ab undis Symphorosa colligens,
 Uxor beati condecens Gætulii,
 Suo relatos collocavit prædio;
 Quæ nec diu post conjugis certamina,
 Sodalitate filiorum prædita,
 Martyrisata scandit æthere culmina.
 Quæ, cæsa palmis et librata crinibus,
 Elata terris fit polo contermina,

A Cœlique discit ambulare semitas.
 Invicta terris ut probatur ære,
 Devincta saxo mergitur sub flumine,
 Ex quo triumphans sumitur mens æthere.
 Germanus ejus principalis Tiburis
 Lectum cadaver auferens Eugenius,
 Terræque mandans membra condit terrea.
 Aurora Phœbum ducit alto ut Indico,
 Septem imperator mandat indi stipites
 Humo hisque nexos Symphorosæ filios
 Tot onerari se jugis cruciatibus;
 Tensi trechleis, tela Crescens gutture
 Exhaust, alto Julianus pectore,
 Nemesio sub corde ferrum conditur,
 Per umbilicum Primitivo figitur:

B Justinus omnes tractus artus scinditur.
 Cunctisque carnis vita frenis pellitur;
 Silva inde Stacteus fusus alte ferrea
 Ab spiculorum turbine intrat æthera.
 A pectore alvum fissus hic Eugenius
 Extus imis astra membris ducitur.
 Mœstis eunte in crastinum jugalibus
 Titane, demerguntur alta ab hostibus
 Fovea sacra lacinatu corpora;
 Septem vocarunt ad Biothanatos locum,
 Claris piorum lucidi victoriis.

CAPUT VI.

De sanctis Seraphia et Sabina.

Tempore virgo sub hoc Seraphia passa renidet,
 Sanguine quam generis signavimus Antiochenam.
 Illam, dum laribus fovet hospes clara Sabina,
 Juncta Valentino, quondam cui fama decori
 Principe nata metallorum præsignis Herode
 Præsidis audita rapiunt laude officiales;
 Facta viro præsens, dis sacrificare jubetur.
 Illa: « Deum timeo, Dominum colo cuncti potentem,
 Qui cœli terræque sator; nam numina vana
 Queis libare jubes, non dii, sed dæmones exstant;
 Nec licet hos orare mihi, quæ servio Christo »
 Dumque fidem celsam dictis attollit apertis,
 Lascivis stupro geminis mandatur ephebis,
 A quibus obscuri in penetralia cæca cubilis
 Clauditur; utque petunt incestu attingere castam,
 Intima concusso tellus eliditur antro,
 Exanimisque ruunt omni virtute relictæ.
 Ast ubi jam rediens terris aurora virisque
 Purpureo velut ore diem, cognoscere factum
 Præsidis ingressi sanctam invenerunt ministri
 Instantem precibus, stratos ut morte petulos;
 Dumque opus æthereum mirantes undique multi
 Visere concurrunt, præses jubet ante tribunal
 Victricem subigi, ferrique stupore jacentes;
 Quos votis tetigit mandans ita virgo profusis:
 « Surgite, et in Christi consistite nomine recti. »
 Actutum, velut excusso pulsoque sopore,
 Incolumes surgunt pedibusque insistere gaudent.
 Cognitor, ut mulier, rogat, mutaverit illos,

Amentes dederit, virtute resolverit acta,
 Illi: « Sol velut ingressus resplenduit alte,
 Præcellens juvenis mirus visuque decorus,
 Nos inter qui se obficiens istamque puellam,
 C Defectu fulgore suo nos atque tremore
 Concussit. » Judex furivus subdere divus
 Præcipit hanc animum, quod agat nisi, fata minatur
 Patris. At illa: « Tui Satanae nunquam impleo jussa,
 Christi præcipuo quæ nomine fulta resulto. »
 Lampades invictæ jubet apponantur utrique
 Ardentes lateri; maturantesque ministri
 Pone cadunt, forti rabiem vincente puella.
 Attollensque iterum caput, hæc exhibet anguis:
 « Pare clam, biothanata, et maga, legibus æquis
 Effugere ut valeas pœnas consultior atras. »
 Illa: « Bioth. natos (reddit) vos esse probatur,
 Præstigiisque nigros, vivum verumque negatis
 Qui Dominum, larvasque colendo peribitis ipsi
 Harrentes; ego supremo Dominoque Deoque
 D Offero sacrificans, me me dignetur ut ipse
 Sumere, peccatrix licet, at sum vernula Christi. »
 Cæditur hinc duris robusta virgo bacillis,
 Ponderibusque flagellatis humus intremis imis,
 Et pavefacta piam collidere virga puellam
 Frangitur, ac valido lumen petit impete dæri
 Præsidis, atque attrita gravi pupilla dolore,
 Cæcum corde notat restincto lumine luscum.
 Ille furens cruda demptæ facis acriter ira,
 Lege velut posita capitalis ut ultio tollat,

Temnentem dictat proceres et publica jura,
 Dans magicis patrata Dei virtute figuris.
 Hanc rursus metam mox clara Sabina petentem
 Prosequitur Christi fidei devincta per ipsam,
 Cui præses : « Quid dedecoras, vilemque fateris
 Hoc tenet quo Christicolis connectere cultu,
 Conjugii monumenta decusque oblita parentum,
 Aspernansque deos quorum te incurere motus
 Horreo? Quin remea propriasque revertere ad ædes,
 Atque relinque magam quæ multos artibus atris
 A cultu removens fecit secedere divum. »
 Alma Sabina : « Hujus, pravam quant fare, puellæ
 Artibus o suavis, veluti sum suasa, valeres,
 Impia spurcorum simulacra probare deorum,
 Et verum cognosse Deum qui, præmia justis
 Æternæ tribuens lucis, dat Tartara pravis. »
 Hæc ad verba verens præses sinit ire Sabinam.
 Virginis illa pæc finem palmamque triumphi
 Exsequiis celebrans dignis claroque nitore,

A Reliquias capiens pretioso munere claustrum
 Condecorat mausolei sibi rite parati;
 Huncque interpositis aliquot comprehensa diebus,
 Sistitur Elpidio, censor qui his hanc rogat orsis :
 « Tunc Valentini quondam præclara Sabina
 Uxor, et illustris proles Herodis haberi? »
 Illa : « Ego sum, grates Christo laudesque rependo,
 Qui peccatricem me sordibus eruit atris,
 Serva nitens ejus dum me Seraphia vinculis
 Absolvit lemurum, Dominum dans noscere verum. »
 Quis bile incensa sententia iudice dicta,
 Præsentis procerum probis templitque deorum,
 Et cædi gladio fortis decreta Sabina,
 Egregiæ dotes titulis fiscalibus addi,
 Cujus ab illustris meriti sublata locantur
 B Membra viris ipso quo condiderat venerandæ
 Cssa suæ tumulo fidei pugnaeque magistræ,
 Arcus Faustini, Jovis area Vindiciani.

CAPUT VII.

De sancta Sophia et filiabus ejus.

Virgineus decor hic trino splendore coruscus
 Martirii meruit nexa radice coronam,

Tunc Charitas, Spes, atque Fides, cum matre Sophia.

CAPUT VIII.

De sancto Eustachio.

Fertur eo Eustachius, Placidus cognomine dictus,
 Turbine cum genitis simul Agapio, Theopisto,
 Juncta uxore, triumphalem meruisse nitorem,
 Quorum actus mira stupidi ratione legatur.
 Militiæ princeps captus dum figere cervum
 Appetit, ut fuerit Domino venante sequacem,
 Ut data perdidit terreni munera census,
 Insuper uxorem, natosque, et pauper in agris
 Ruricolæ ediderit vitam mercede laborum;

Quomodo quæsit, qua post indagine visus
 Militiæ antiquo sit restauratus honori;
 Repperit ut natos sociamque abiturus in hostem,
 Quique triumphatis reduci redit hostibus ense,
 Contemnensque deos, fana aspernatus abire,
 C Traditus ut belvis abiit veneratus ab ipsis,
 Clausus cum genitis nuptaque Phalaridis igno
 Ut simul astra petit tormento illæsus aheni.

CAPUT IX.

De sancto Eleutherio et Antia.

Tunc Eleutherius virtute et sanguine clarus,
 Messana celebri præsul pietate regebat,
 Qui fervore Dei castoque decore venustus
 Captantes ubi se captans dat sub juga Christi,
 Ignitum Chalybis lectum, pro laude Tonantis,

Ferventis pice, pinu, oleo sartaginis ignes,
 Craticulæ prunas robusto pectore vincit,
 Expositusque feris superat pietate leones.
 Sic gladium jugulo rapiens cum matre recedit,
 Antia quæ felix felici pignore gaudet.

CAPUT X.

De apologia Quadrati et Aristidis, et remissione persecutionis.

Dum bacchans passim per rura, per oppida talis
 In sanctos vice grassatur violentia legis,
 Fontis apostolici restabant dogmate clari,
 Insignesque viri, quorum Quadratus herilis,
 Effultus fidei doctrina et flamine vates
 Sidereo, scriptisque viam propugnat et ore;
 Quique apologetica pro religione volumen
 Christigena serie expediens illustre, vigore
 Id veri vallans Adriano offerre satagit.
 Tunc opus et quoddam egregium ratione nec impar,
 Pæmissi æthereæ redolens Aristidis aura,
 Suscipit hic princeps nostræ sub laude fidei,

D Præsidis et grati [cod. 2 granu] capiens consulta Sereni,
 Re super hac mites, non impellente reatu,
 Christicolæ sceleris puniri cernit iniquum;
 Damnari illicitum censens sine crimine nostros,
 Mox face flagitii furiosos cæde repressat
 Summa Judæos, ultus quos excruciant
 Sanctos quod socii sibi non traherentur in arma
 Romanos contra; Solymaque hos arcet, eamque
 Restituens muris cedit cultoribus almis,
 Et patet his patriæ meritis sine more vocatus
 Priscorum, conu, Augustæ, favente senatu :
 Sed victor bellis rem legibus ordinat æquis.

CAPUT XI.

De Telesphoro et Hygino PP.

Post Sixtum Romæ solium Telesphorus ornat,
 Juris apostolici delectus ut anachoreta
 Angelica populos quam vasta per egerat arva
 Instrueret vita, sobrii qui tradere belli
 Instrumenta viris fervens, præcedere sanctum
 Quæ tenet Ecclesia statuit jejunia, Pascha;
 Natalis peragi Christi mysteria nocte,
 Tertia nec præter nisi candeat hora diei
 Qua crucis æthereus subiit miracula fulgor,
 Hymnus et angelicus monet inter sacra resultat.
 Hinc martyr renitens claroque in fine triumphans
 Conditur ad sancti sanctus sacra pignora Petri.

A Successor clerum disponit et ornat Hyginus;
 Hæc quo perfuncto per quattuor inditur annos
 Sede, Pius vita celebri cognomen honorans,
 Pastoris frater pietate ornatus uterque.
 Istius sub episcopio librum edidit Hermes,
 Quem primæ Pauli schedæ mandata salutant,
 Angelici sibi met monitus data jussa revelans;
 Pascha die trahit a Domino qui nomen agendum
 Schemate pastoris, hoc cælicola imperitante,
 Quique legi Graiis solitus per publica templa,
 Credi Hieronymo dignus testante libellus.

CAPUT XII.

De Novato et Pudente.

Hoc nūmere viri egregii sub præsele plures;
 Namque superstes adhuc florebat honore beatus
 Lucis apostolicæ radians splendore Novatus,
 Timothei frater, Domini usque suprema minister;
 Ille Pudens etiam cognomine et arce pudoris,

B Discipulus Pauli, titulum qui nomine sancti
 Pastoris clare fabricæ construxit, honore et
 Dogmate apostolico sumptum baptismate cultum
 Insontis tunicæ ad finem servavit honestum.

CAPUT XIII.

De sanctis Praxedæ et Potentiana.

Hujus Pudentis sanctitate præluet
 Praxedis ac Potentiana filia,
 Quas luce Verbi et castitatis educans
 Servire Christo destinavit virgines;
 Quæ post parentis exebantes transitum
 Oratione, laudibus, jejuniis,
 Vitam benignis excolebant actibus,
 Suum erogantes omne Christi pauperum
 In sublevatione patrimonium.
 Fontem lavaeri fabricata in regia
 A patre Pastoris beati nomine
 Struxere carum quo niterent vernacule;
 Quorum hic pius rutilante Paschæ lumine
 Novies decem sacravit, et sex gurgite
 Splendore libertatis omnes præditos,

Sequique Christi in bella signa promptulos.
 Istis sorores inclytæ virtutibus,
 Post patris æra pauperum per viscera
 Christi refusa, post agones plurimos
 Cælum petunt pro castitate exercitos,
 Pii laboris munerandæ premiis,
 Cæmeterio decoræ Priscillæ edito
 Secus Pudentis ossa patris conditæ,
 Postquam piorum multa bustis comere
 Studuere membra glorioso funere.
 Hæc inter alium martyrem Symmetrium
 Cum bis decem duobus et sodalibus
 Præcedis aptis texerat mausoleis,
 Quos Cæsar Antoninus ensis impii
 C Pro laude Christi cæde fecit obrui.

CAPUT XIV.

De sancto Alexandro episcopo et martyre.

Princeps hic atrox post Neronem Ecclesiam
 Jam persecutione quarta fervidæ
 Crudelitatis jussa spargens atterit,
 Sub qua piorum honore sancti nominis
 Cruor profusus plura mundi in climata.
 Miraculorum gloria clarissimum
 Hæc martyrem dat sanctum Alexandrum polo.
 Virtutum huic rumore latum cognito,
 Quodam cadaver algidum sub tempore
 Functi hic parentes admovere, crederent
 Illi rependunt, præbituros se fidem
 Christo rigentem si resolvat funere;
 Vitæ beatus Regi destinat,
 Dein gelato præcipit cadaveri:
 « In Patris, aïens, unicique Filii
 Sanctique surge Spiritus vocamine. »

Illic excitatus voce celsa hæc promere:
 « Audite, cœpit, vos parentes, et simul
 Plebs universa: ductus a teterrimis
 Drobis ora turbidis Ægyptiis,
 Puteique missus sum loco obscurissimi;
 Veniente ephebo sed repente splendido,
 Locus tremore totus ipse tunditur,
 Clamatque juvenis ille fulgidissimus:
 « Puerum sine ulla mox mora remitte,
 Famulus Dei quod hunc Alexander vocat. »
 Et en reductus, cernitis, sum corpori.
 Nunc, domine, lympa tinge Alexander pia
 Me, ne videre detur, huic quod hac die.
 Nomen resuscitati erat Luceius,
 D Cum quo sacrati fonte fulgent cælico
 Centum et quaterna neophyti proportio.

At fama sanctum ubique dum respargeret,
 Haec motus Antoninus electum Dei
 Corneliano dat tenendum praesidi.
 Ille hunc celebrantem et docentem mystica
 Ad jussa prendit incitati principis,
 Agitur Romam denotandum Caesari,
 Manus revinctum cui beatum suggerit.
 Alio rogatus ut perorat symmate,
 Christi supernae veritatis in fide;
 Duro jubetur macerari robore;
 Dein nigranti surrigi custodiæ:
 Quo deditis meante cum custodibus,
 « Caesar reclamat quattuor dies tibi
 Induciarum dantur his cultus tui;
 Explode vanitatem, et ultro nos adi. »
 — Jam præterisse (martyr) aestima dies
 Hodieque comple quæ retractas tormina. »
 Crescentianus hunc secutus presbyter
 Valentino junctus et Bonifacio.
 Caeci beato clauso horrore carceris,
 Quadam sedebat ejulans sub arbore,
 Luctum secuto qui sopore marcidus
 Curas ferentem contuetur angelum
 Haecque intimentem : « Roboravi praesulem
 Vestrum, resolvens visitando vincula;
 Et nunc cavete jam sedere sub arbore
 Ne vos tyranno forte prodat nuntius. »
 Eductus hinc antistes e custodia
 Crudo exhibetur lancinandus principi.
 Pensus catasta dissecatur unguibus
 Laterumque flagrant ustione lampades;
 Ista et triumphans ductus atque Apollini
 Ut orsa voti celsa agit trans sidera
 Pars cum deo percussa fani labitur.
 Caesar, dolosis imputans hæc artibus,
 Sanctum ferinis dat vorari dentibus;
 Quem belluarum nulla dum contingeret,
 Calore summo ardere fornacem jubet;
 Indutus ille servidus candoribus,
 Medio precem securus fudit ut rogo,

A Nullum calori restitit vestigium,
 Fornace læto mitigata martyri.
 Caput cecidi mox tyrannus præcipit.
 Unus ministrorum, ore corda proferens,
 Exclamat, Herculanus huic vocabulum :
 « Crudelis Antonine, capte sensibus
 Tyranne, cur sic cæcus et surdus riges?
 Christi ecce servus post acutas virgulas,
 Victas catastas, ac flagrantis lampades,
 Post unguarum fossionem, et idoli
 Templicque casum, post leonum turbida
 Ursorum et ora clausa, fornacis rogem
 Post cæcatum, lætus enses expetit :
 Verum Deum quis esse gurdus (sic) ambigat
 Qui tam suos vigore celso roborat? »

B Quem Caesar, ira plenus, ut cruciatibus
 Variis fatigat, ense tandem percussit.
 At immolandus praesul obviam sibi
 Viduam precatur commodare orarium;
 Sumptoque, sanctæ se crucis signo tegens,
 Tunica reiectus, stansque sola in linea,
 Oculos amictu mutuo contegit,
 Genibusque flexis haurit impetum necis
 Viginti ab Urbe segregatus millibus.
 Mox facta terræ convibrata motio
 Thermas et omnis tecta vici subruit;
 Orariumque feminae quod proditum
 Iniquitatis milites astruxerant;
 Quodam ferente pusione redditur,
 Quem cœlicum fuisse constat incolam;
 C Quem mox resumens cum stupore linteo,
 Confessa Christum feri honorem martyri.
 Crescentianus et sodales praesulis,
 Pandente eodem, consecuti pignora,
 Loco locarunt quo camini servidos
 Pressit vapores, dantque marmor continens
 Nomen beati, dignitatem, limitem.
 Cui papa cryptam construens post Damasus,
 Illo decenter ossa sancta transtulit.

CAPUT XV.

De sancta Felicitate ac filiis ejus.

Veraxione vicit hæc Felicitas
 Dilecta Christo consecrando pignora.
 Uberrimam post læta dans poma arborem.
 Praefectus hanc conatus arte vertere,
 Mulcet serenis, ac minatur aspera.
 Serena, sæva, blanda ducens tristitia,
 Illic redit illa : « Nec resolvi mitibus,
 Nec quibo frangi sævientis asperis,
 Nec me supernus occupari Spiritus
 Sinet aucupantis proditoris retibus;
 Secura quare sum superstes vincere,
 Etsi trucidar, te triumphabo integre »
 Praefectus, inde bella matri comparans,
 Die resedit Martis in foro altera,
 Hancque exhiberi prole sept-na jubet
 Stipatam, et indulgere natis admonet.

D Ad quem Leata his utitur Felicitas :
 « Crudelitas tua, lenis exhortatio,
 Pietatis hujus impia est miseratio. »
 Hinc versa charos convenit sic filios;
 « Videte, nati, cælum, et intuemini,
 Ille Christus almo sustinet vos cum choro;
 Pugnate vestri pro salute mentium;
 Ejus fideles vos amoris pandite. »
 Alapis ad ista hanc concuti dat Publius,
 Et convocans litare suadet liberis.
 « Hortaris, infiti, stulta Januarius;
 Conservat autem summa me sapientia,
 Dabitque cuncta vestra vinci tormina. »
 Vibice plexum hunc censor abdit carcere.
 Felix secutus : « Unus est quem novimus,
 Cui vota puræ servitutis solvimus;

Ne crede nostri charitate dividi
 Nos posse Christi; sciant si verbera,
 Nec nostra vinci nec potest verti fides.
 Philippus inde: « Quos vocatis vos deos
 Nec sunt potentes, nec habentur numina;
 Simulacra vana, spurca, sensu inania
 Sunt; his subactos stat perire in sæcula.
 Silvanus inquit: « Ista si probaveris
 Tormenta nos timere transitoria,
 Aeterna victos auferent cruciamina:
 Nam scimus æquis splendeant quæ præmia,
 Quæ sint iniquis constituta debita:
 Hæcno leges terreas contemnimus,
 Obtemperare cœlicis contendimus.
 « Sum servus inde Christi Alexander Dei;
 Hunc ore fassus corde firmo credulus;
 Indesinenter oro, supplex percolò
 Infirma quam tueris ætas corpore
 Canæ nitela permicat prudentiæ.
 Vitalis exin: « Ille vivit qui Deum
 Verum precatur, haud rogat qui dæmonas. »

CAPUT XVI.

De sancto Concordio.

Hæc cæde Spoletana sanctum civitas
 Cœlis sacravit martyrem Concordium.
 Hic patre Romæ Gordiano gignitur,
 Qui constitutus fulsit olim præsulis
 Pii ordinatione subdiaconus,
 Tituloque post Pastoris auctus presbyter
 Vixit superna servitute nobilis
 Precibus benigne fultus ac jejuniis:
 Illis luce degens, his tenebris excubans,
 Cum prole fulcris pauperum instans sedulus;
 Hunc qui beato commaneret Eutychi
 Suo moranti in prædio Salaria
 Mittit volentem celsa scandere filium.
 Quidam manens in urbe Spoletò comes,
 Torquatus, horum lividos præconis,
 Beatum ab agro devocat Concordium
 Queritque scitans quo vocetur nomine.
 Respondit ille Christianum se fore [*pro esse.*]
 Comes: « Requirò nomen, haud Christum tuum.
 « Sum Christianus, iste, Christum prædico.
 Urgetur ad profana fortis in fide;
 Durat severis dorsa cæsus fustibus.
 Posthæc beatus Eutyches cum præsule
 Veniunt rogantes judicem pro martyre,
 Aliquotque poscunt hunc sibi diebus dari
 Comitibus favore [*cod. 2, favoris*] forte præsul Antimus

A Tum Martialis: « Qui Deum verum ablicant
 Urentur ignis flamma ineluctabilis.
 Hæc prosecuti moribus pro strenuis,
 Regis supremi judicisque sæculi
 Amore fratres ac timore fervidi,
 Censor lituris dicta legat principi;
 Quos ille poenis interire dissoni
 Per differentes dat direptos iudices.
 Post sæva quorum flagra Januarius,
 Post carceralia vincla plumbo cæditur;
 Felix peremptus cum Philippo fustibus;
 Silvanus alto vergitur fastigio;
 At Martialis atque Alexander pia,
 Vitale juncto, colla secti demigrant
 Vitæ perennis subituri gloriam.
 C Post passiones tot quot edit pignora
 Parens beata plectitur novissima,
 Et prole cœlis obviant prædita,
 Regis superni permeat palatia
 Sumptura certa præmiorum gaudia.

Petita sumit, ordinatur presbyter
 A quo dielut præstitis Concordius,
 Et consecratus restituitur iudici.
 Circa salutem quod volutum posciunt.
 « Salus at ille Christus, inquit, est mea,
 Cui laudis ipse sacra semper offero.
 Comes, furore plenus, appensum diu
 Torquet; dat inde ferro onustum carceri,
 Solatione quo levatur cœlitum.
 C Tribus peractis in catenis noctibus
 Superare mentem corpus aut fervens comes
 Legat litantem cæde mentis qui necent,
 Vel respuentem cæde carnis immolent.
 Missi irruentes libet ut satellites
 Jovis ferentes imperant statumculum
 Stricto vel ense colla sectus appetat:
 « Tibi rependo, Christe Jesu, gratias,
 Animoque celsus in Jovis vultum spuit,
 Confessione fretus alti nominis
 Caput recisus ense, mentis integer
 Emittit astris gloriantem spiritum.
 Glebam relictæ colligentes pignoris
 Gemina benigni charitate clerici
 Juxta recondunt lota cæde mania,
 D Locoque eodem fonte vice prostri
 Undæ liquoris excitantur plurima,

CAPUT XVII.

De sancto Pontiano.

Hic Pontianus Fabianum turbine
 Sub hoc triumphans sæculi cum lumine
 Christi superne particeps sit gloriæ.
 Interrogatus quod sibi vocabulum:
 « Mihi Pontianus (infilii) a parentibus,
 At majus illo Christianus nomen est. »

PATROL. CXXXV.

Iratut orsis, Fabianus exui
 Virgisque cæli Pontianum præcipit.
 Cæsus, erioris dum fluore humus malet.
 Nudis jubetur fervidas vestigiis
 Pressare prunas. Martyr inquit: « Ambulo
 Christi mei virtute fervorem hunc super. »

21

† Calida manum in lingue Jovis in nomine.
 Dictis relisus ille suspensum jubet
 Uncis athletam lancinari ferreis,
 Atrocitate dum fatiscit carnifex ;
 Deinde trusus cæcitate carceris
 Corroboratur a Deo datis viris.
 Item, reductus ad duellum, exponitur
 Spectante binis oppido leonibus,
 Qui, mansueti martyris facti fide,
 Vitant beati membra testis tangere.
 Cætus tuens hæc : † Christianorum Deus,
 Exclamat, altis magnus est clamoribus. »
 Iterum beatus carcere remittitur ;
 Bis sex diebus hunc tenebris obsitum
 Homines vetantur allevare affatibus.
 Nequit sed alta cœlicorum charitas

A Claustris repelli, vel coerceri seris ;
 Quin cui dapis negatur esca terreæ
 Supero ministrat ferculum solamine,
 Cœlique pascens roborat saturamine.
 Isto dierum devoluto tempore,
 Dum jam putantes hunc lanistæ mortuum,
 Auferre corpus se latebris ingerunt,
 Laudes canentem perstuptes audiunt,
 Eductus actus est grabato ferreo,
 Plumboque dorsa sparsus igne fervido ;
 Dum parvipendens ista ridet arduus
 Bellator, alta mente calcans tormina,
 Confusus edit censor atrox prælii
 Mucrone metam : sic, minutus vertice,
 Martyr supernæ regna scandit gloriæ ;
 B Gaudens recepto consodales pignore.

CAPUT XVIII.

De ultione quartæ persecutionis.

Turbo volans hic dividuus sola Gallica quassat
 Atque Asiæ, multosque fero torture coronat
 Sanctorum validis vincentum terra bellis.
 Pestis at insequitur regionibus acta per orbem
 Romanis, tabo inficiens data corpora morbo,
 Vermibus atque adigens, olim ceu regna Canopi
 Improbæ corrumpit verime atque putredine musca.
 Missa lues ipsam mox, quæ caput impietatis
 Exstitit, Ausoniam vasta sic clade trucidat :

Qua sine ruricola passim rura, oppida, villæ,
 Desertum, silvas, magnas et versa ruinas,
 Occiderint acies late cunctæque phalanges
 Romulæ, longinqua procul hiberna colentes,
 Vindictis assumptæ tanto fervore feruntur ;
 Utque exorta crepant mox Marcomannica bella,
 Nonnisi delectu fuerint tractata recenti,
 Quem struxisse datur Marcus tres jugiter annos.

CAPUT XIX.

De pluvia et victoria militibus per invocationem Christi concessa.

Hæc Christi virtus Domini moderata probatur,
 Non nostris tantum, externis quin religione,
 Castrorum ut retegens ductoris epistola signet :
 Qualiter exusto cuneis sitientibus arvo,
 Undique dum circumfuso premerentur ab hoste,
 Clausis barbarie mortem cœloque minante,
 Christicolæ athletæ quidam, pietate vigentes,
 Poplitibus flexis in publica vota profusi,
 Imbribus obtentis sedarint nubilus æstus ;

C Cœlo deductis satiarint agmina nimbis,
 Fulminibus hostes ac cœlitus igne fugarint
 Crebrius expresso, legionem et ab inde vocatam
 Fulmineam, per quam victoria milite pauco
 Parta quidem, at multa Christi bonitate tributa,
 Priscis Romulidum nullis æquanda tropæis,
 Juris inexplerta bellorum gesta cohorte,
 Culminis at Christi solito patrata vigore.

CAPITULA LIBRI QUARTI.

- Cap. I. — *De sancto Apollonio.*
 II. — *De sanctis Pontiano, Eusebio et sociis eorum.*
 III. — *De vindicta præfata crudelitatis.*
 IV. — *De sancto Aniceto papa et Egesippo doctore.*
 V. — *De sancto Polycarpo.*
 VI. — *De sanctis Solere, Eleuthero et Victore PP.*
 VII. — *De vindicta quintæ persecutionis.*
 VIII. — *De Zephirino papa et sancto Calixto.*
 IX. — *De sancta Martina.*
 X. — *De sancto Urbano papa et Cecilia.*
 XI. — *De sanctis Pontiano papa et Hippolyto presbytero.*
 XII. — *De Antero papa et ultione sextæ persecutionis.*
 XIII. — *De duobus Philippia imperatoribus et Pontio martyre atque Fabiano.*
 XIV. — *De sanctis Cornelio papa et Cyriano martyre sociisque ipsorum.*
 XV. — *De sanctis Abdon et Sennen.*
 XVI. — *De sanctis Parthenio et Calocerio.*
 XVII. — *De sanctis Anatolia et Victoria.*
 XVIII. — *De sanctis Pergentino et Laurentino.*

INCIPIT LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De sancto Apollonio.

Flamma duelliferi paulum sopita vaporis
 In nostros tentat recalescere Commodus orbi

Dum imperitat, magnis jam compæctentibus almæ
 Jura viris fidei, Christique nitentibus armis,

Lucis Apollonius quorum virtute cuneat;
Christi cum cultu sophicæ, Romæque senator.
Crimen huic vehitur Christo pollere magistro.
Ille palam verum non abnuat edere, tractans
Cælitè verba fide super, auscultante senatu,
Inque volumen agit nitido sermone rogatus.
Uique putes meruit Geticis orasse catervis,
Nam data ei caput abscondi sententiâ mandat,

A Hoc apud hos veteri jam dudum lege tenente,
Christicolas semel oblatos, ni vera refutent,
Haud impunitos ulla ratione remitti;
Lex quam grata! mori justos pro crimine veri,
Vivere falsidicos, verumque nitere negantes;
Quodque probes verum damnare, admittere falsum,
Perdere virtutem, sine fronte attollere crimen,
Virtutem, vitium; crimen defendere verum!

CAPUT II.

De sanctis Pontiano, Eusebio et sociis eorum

Tunc Pontianus, Eusebius et compares,
Vincentius, Peregrinus, alta martyres
Macti lucrato subiere sidera;
Qui censa cælis intulere terrea,
Primo expediti sumerent ut cœlica,
Et lucra cælis ut queant impendere,
Centuplicanda student talenta expendere.
Quis mox senator additis acquiritur
Regi superno Julius domesticis,
Rufinus unda quos sacravit presbyter,
Doctus magistris integris sit integer,
Miles senator Regis alti, et particeps
Regni caducis quod paravit copiis
Onerosa celsi tramitis docentium,
Tradens egenis per manus obstacula,
Dans terrulenta, et comparans cœlestia,
Fugitiva spargens, sempiterna colligens.
Quod imperator aure sumens Commodus
Jubet hunc teneri iratus, et Vitellii,
Peditum magistri, tradit audientia,
Opes requirat eumque flectat delubris;
Tribus dat ille quem diebus carceri,
Posthac catenis mandat actum assistere.
A quo orsa capiens alta, dura, vivida,
Cædi severis tandiu egit fustibus,
Dum liberum transmittit astra spiritum
Senior supernæ dedicatum curiæ.
Pii magistri corpus alnum colligunt,
Interque busta collocant Calepodii.
Hinc comprehensi cognitore Vitellio,
Dum pensiles librantur equuleo eminus,
Nervisque distenduntur artus fortibus,
Crueliterque macerantur fustibus,
Flammisque latera conflagrant atrocibus.
Tuetur ista sub palestra carnifex,
Stantem mederi Antonius cum spongia
Juvenem piorumque allevantem vulnera:

Clamatque: « Deus est Christus quem prædicant; »
Clamat, deinde clanculam petit fugam,
Quem confitentem fonte Rufinus sacro
Lavit. Reversus ad tyrannum libere

B Dum Christianum se fatetur, plectitur,
Jugulique ad astra mittitur sententia,
Viaque terræ lata membra Aurelia.

In laude Christi immota stat solalitas
Robusta, seu suspensa, seu remissior,
Nec fracta duris, nec subacta mollibus.
Furiatus ergo censor abscondi fers
Plectrum beatæ vocis Eusebio jubet;
Sed jura Christi internecare non valet,
Datorque linguæ suffat oris munia,
Et absque lingua verba linguæ procreat,
Clamatque sectus voce testis integra:
« Tibi sempiterna, Jesu Christe, gloria. »
Septis retrusi post agonem carceris
Laudes datori personant victoriae.

C Sic dum diebus ac resultant noctibus
Quidam sacerdos Lappulus Capitolii,
Obsessus annis cæcitate quattuor,
Venit tenebris et recedit lumine,
Illuminatus corde, cernens corpore.
Ergastuli patrata Simplicius videns
Servator, aris dæmonum renuntiat,
Passusque Christum mente lotus candidat.
Quæ gesta judex nuntiat dum Commodus
Ut puniantur mandat ille concito.
Post ad coronas evocati martyres,
Scelerata fertur petra qua metam petunt
Illicque plumbo vota cæsi corpora,
Molesta linquunt, læta scandunt domata.
Quorum resumens membra Rufinus sacer

D Sexto recondit ab Urbe milliario.
Mucrone Mediolanus hoc sub tempore
Faustinus actus transit astra sanguine.

CAPUT III.

De vindicta præfatæ crudelitatis.

Iniquitatem regis Urbis ustio
Secuta, divo convibratur fulmine,
Insigne tactum quo flagrat Capitolium
Incensa bibliotheca majorum nitor,
Ædesque juxta concremata consitæ;
Potius subiinde consecutum incendium

Vasta æde Vestæ nobilique palatio,
Stravisse partem fertur Urbis plurimam.
Incommodus hic Urbi et orbi Commodus,
Hominumque judicatus hostis publicus,
Furore plebis strangulatus sternitur.

CAPUT IV.

De sancto Aniceto papa et Egesippo doctore.

Pontifices post præmissos in culmina sedis
 Lectus Anicetus Romanæ, sacra venustat
 Jura, coma clerum prohibens sub dogmate Pauli;
 Martyrioque coronatus subit astra beatus.
 Cujus temporibus Romam Egesippus opimus
 Ingreditur doctor, jussis sectisque Platonis
 Qui prius imbutus, sæclique sophismata callens,

A Dum præstare videt Christi super omnia cultum
 Sectarum censor melius legit assequiturque,
 Doctrinaque nitet veri, gestisque fidelis
 Excipitur testis, qui tempora puriter orti
 Explanans, Evangelii sine fraude patrata
 Prosequitur, Christumque libris et prædicat actis.

CAPUT V.

e sancto Polycarpo.

Tunc Polycarpus, apostolico radiatus ab ore
 Luce Dei, auditor consecratorque Joannis,
 Lumine Romuleas divino illuminat arces,

Legitimo fidei revocans certamine plures,
 Lusoremque tuens Satana patre denotat hostem.

CAPUT VI.

De sancto Sotere, Eleutherio a'que Victore PP

Soter Anicetum sequitur, qui dimovet aris
 Feminæ quamvis pollentem robore sexum.
 Quo patribus juncto, succedit Eleutherus. Hujus
 Lucius indiculis rogat rex jussa Britannus,
 Fonte pio ut Christi fieri mereatur alumnus.
 Hic censet nō Christiculis quæquam esca putetur
 Non fore munda, hominum munda quam judicat
 [usus.
 Ecclesiæ post hunc disponit regmina Victor,
 Et cum præsulibus sanctum confirmat Eois

B Pascha die fieri, sacram Surrectio Christ.
 Quam facit, atque jubet, fuerit si forte necesse,
 Gentilem Christi fidei mysteria fassum
 Sacrarum quocunque loco, fluctuæ solove [ms. 2, salove.]
 Edita membranæ hinc linquit opuscula casta,
 Martyr et egreditur Christum insectante Severo,
 Qui late quintus post dirum jussa Neronem
 Dispersit sanctos truculenta cade necari,
 Qua variis multi regionibus astra pararunt.

CAPUT VII.

De vindicta quinta persecutionis.

Nec sedit vindicta diu, civilia nam mox
 Bella crepant, quæ terna ruunt, trinoque fragore
 Romani quatunt vires munimur amplas
 Adjumenta rei sternerentia, non minus olim
 Ac sternit jumenta lues quæ quinta Syenes

Regna terit Christo sacram turbantia ple' em.
 His licet interisca malis haud pressa procella
 Turbinis, hæc penitus quin tensa et incita dum orbi
 C R gnat Alexander mulosque polo erigit ense.

CAPUT VIII.

De Zephyrino papa et sancto Calixto.

Victoris Romæ Zephyrinus jura capessit,
 Ordo sacerdotum et sacra mysteria mensæ
 Quo decorante nitent, proprioque reconditus antro
 Traditur hoc coram Proculus Cataphryga victus
 Christi lege, viro Gaio tractante deserto.
 Erigitur Petri post hunc in sede Calixtus,
 Sanguine Romanus, patria regione Ravennas
 Quattuor hic statuit jejunia sacra quotannis
 Temporibus recolit, vitari murmura plebis
 Doctorem contra, probisque cavere minores
 Majorum, neque damnatis consortia jungi,
 Atque statuta Patrum non permutanda piorum,
 Contentumque suis externa incessere nullum
 Munia: mutari sedes quo jure simuntur;
 Quæ super incestis reliquisve sequenda probrosis:
 Qui rite accusare queant te teque probentur;
 Utque sacerdotes lapsi de crimine surgant.
 Basilicam populo Tiberis trans edidit annem,
 Atque sepulturam qua multis Appia carnis

Martyribus sacris dat præsulibusque quietem:
 Laudibus inque Dei addebat noctesque diesque.
 Instante hoc precibus Domini pro plebe levanda,
 Deque lacu mortis populo tetrisque tenebris
 Vellendo, reteggit devoti audisse Redemptor
 Servi vota Deum, pandens vertenda sacella,
 Humanumque genus leva quod lege premelant
 Sævis raptandum manibus ditionis iniquæ.
 Pertulit ergo Jovis summum inter cætera fanum
 Cujus magna tuens verum manifestat ab austro
 Admitti solem tenebris, pars luce recepta;
 Fimenti liquefacta manus vanescere pravi
 Demonis imperium promit, finire omne profanum
 A facie Domini contraria regna terentis.
 D Diales aris rogitant libamina ferri,
 Placarique deos sit jussio cæca furentum,
 Mactantur pe. ules, replent altaria liba;
 Dumque umbras mulcere sacro spurcanne certat,
 Fulmina dat cælum sine more allapsa serenum,

Sacrificique ruunt ante ipsas fulminis aras
 Cœlestis subita vi quattuor exanimati,
 Atque poli flammis ipsum Jovis uritur altus,
 Ut pateat non esse Jovis cœlestia tela,
 Caligare dies, obducere nubila cœlum,
 Præsentemque reis mortalibus omnia mortem
 Intentare, Urbs ipsa, polo pugnante, putata
 In subitas orbis victrix abitura favillas.
 Snadet inire fugam trepidis timor Urbe relicta.
 Dumque metu vada trans abeunt Tiberina monente,
 Securus rerum Domino sua vota Calixtum
 Laudibus inveniunt dantem, lætisque vacantem
 Carminibus. Consul prope Palmatus istud
 Pandit Alexandro, qui mox delegat eidem
 Cogere Christicolas aris, vel subdere pœnis.
 Ille decem de militia, parere paratos,
 Devincire viros, clernumque Patremque Calixtum
 Mittit; at ut subeunt qua concio lucis agebat,
 Pectoris obscurum vultus caligine produnt,
 Indignoque videre queant ne lumine sacra,
 Frustrati immerito conspectu, lumina ponunt.
 Territus his consul regi patrata revelat
 Præsentatque viros, cauto quos ille renoscens
 Intuitu, atracis hæc deputat acta venenis.
 Consul ad hæc: « Magicis si fraudibus ista gerantur,
 Virtutes ubi sunt nostrorum et numina divum?
 Quin jubeat tua dis pietas libamina ferri,
 Publica res pessum ne horum per carmina detur. »
 Mercurium monet Augustus per sacra rogandum,
 Propositaque die cuncti præsto esse Quirites
 Prodenti secreta deum præcone jubentur.
 Pollutis pecudum sanguis dum funditur aris,
 Indomit inde cadunt vituli, porci inde necantur,
 Inde sacerdotes Bacchi per delubra misti
 Lymphantur, rapitur torto virguncula divo,
 Exclamatque palam: « Vivus verusque Calixti
 Est Deus; indignans harum contaminæ rerum
 Imperium teret hic vestrum, quod vana petatis. »
 Illis stupidus captis Palmatus illicet alnum
 Pontificem Petri accedens, vestigia pronus
 Astringit: « Cognovi, aieus, Dominumque Deumque,
 Digno jure coli Christum, quem demones acti
 Fassi sunt hodie; quare, conjuro per ipsum,
 Eripe me cultu larvarum, almique lavacri,
 Quo renitere doces justos, me dilue lymphis. »
 Præsul ubi hæc puro probat hunc depromere corde,
 Indicens catechizat ei jejunia more;
 Lotus ut almicis mundusque resurgit ab undis,
 Exclamat: « Vere manifestum lumen Iesum
 Conspexi, supero qui me illustravit honore. »
 Gignuntur geniti Ecclesie, conjungitur uxor,
 Abluiturque domus famulorum grata caterva
 Quinquaginta duo discreti limite sexus.
 Inde facultates sanctis expendere egenis
 Quæsitis certat, victum tegimenque ministrat.
 Post tringinta dies hunc Cæsar querit, et audit
 Christicolam factum, mandat sibi sistier actum.

(179 80) Il est jucens tecto.

A Tentus Torquato quo iam insidiante tribuno,
 Traditur in Mamertini caligine claustrum.
 Tres post inde dies vinculis adducitur ante
 Cinctus Alexandrum, solvi quem præcipit ille;
 Solvitur, haud exarmatur, tunc induperator:
 « Siccine, Palmati demens, heu! factus haberi,
 Ut linquens divos hominem sectere sepultum. »
 Cui diversa inter consul data talia reddit:
 « Nescius infelixque olim per vana vagabar,
 Nunc verum noscens Dominum Christum expeto
 [supplex
 Parcat ut errori tenebris hebetudinis acto. »
 Ille dolo ridens tradit claro arce senatus
 Simplicio, revocet divum per mollia fanis
 Præcipiens, blandisque adigat, dum turbida vitet.
 B Quo de lenifico celebrique exceptus honore
 Extrubis precibusque piis jejunia comit,
 Summum orans lacrymis Patrem Genitumque pro-
 [fusus,
 Priscarumque petens veniam ex errore viarum.
 Accedit quidam interea qui conjuge poscit
 Hunc super ægrota, quæ, clinica (179-80) quattuor
 [annis,
 Semineci longum tractabat corpore lethum:
 Sternitur ille solo, famulis et conjuge coram
 Simplicii, madidusque oculorum fonte precatur:
 « Omnipotens, servum qui luminis irradiasti
 Luce pii, æternum præbens mihi lumen Iesum
 Quæso, tuam salvans famulam, lecto erige blandam,
 Cunctarum ut rerum solus noscare creator. »
 C Illico blanda suis gaudens accurrere plantis,
 Simplicii petit ipsa domum, clamataque rogatque:
 « In Domini Jesu me nomine tinge lavacro,
 A quo sum comprehensa manu, sulcata grabato. »
 Felix acta videns hæc Simpliciusque senator
 Purificarentur corpore urgere beatum.
 Actutum ille Patrem studet accersire Calixtum;
 Qui veniens Christi sacrat baptismate cunctos
 Simpliciique domum, uxorem, genitos et alumpos,
 Sexaginta animas ipsis super amplius octo.
 Exsultant sancti veneranda tropæa colentes,
 Dont laudes Domino, per quem victoria, summo.
 Comperiens quod Alexander baptismate multos
 Delubris demptos, cui eorum dirigit arma
 Armatos contra fidei munimine, membra,
 D Quæ nec propugnare parant, leve, terrea captat,
 Atque omnes capitis facturam sumere censet;
 Urbis et eximie capita in fastigia tollens,
 Depromit necis exemplum fideique triumphum.
 Presbyterum Calepodium, jam sanguine fessum,
 Flamme robustum, rigido ferus ense trucidat,
 Romuleamque trahi faciens senis ossa per urbem,
 Abscondit Tiberi; bonus at Pater ipsa Calixtus
 Undarum scrutatores perquirere poscit;
 Illi inventa levant sinuosis flumine textis
 Et papam exhilarant lætis per nuntia dictis.
 Dulcibus ille hymnis Domino pia carmina reddens

Snacipit, ac multo sanctum implet aromate tunus,
Carbaseoque tegens pretiosa monilia cultu,
Ipse quod ediderat senior studiosus honore
Christi athletarum recipit pollente sepulcro.

Rumorum densa lanius propagine cæsa,
Ipsam persequitur setum almo germine robur,
Pontificemque tenens lymphante furore Calistum
Molitur superare fame; quintoque voluto
Sole magis confortari dum tristibus audit
Marcida robustis jrjunia fustibus anget,
Roboreaue dies impugnans mactat in omnes
Cæde virum, prohibens ne quis solatia saltem
Visendi sub nocte ferat; qui forte repertus
Crimen morte luat. Multis hic antra diebus
Dum fovet impastus, solamina præbet ei æthra.
Legatur Calepodius hæc dulcia portans:
« Esto, Pater, firmus, tua nam perfecta corona est.
Mercedem ut capias æterni muneris amplam. »
Nec vacat abstrusus medicamina pendere tutor.
Miles erat quidam, Privatus nomine, pleus
Ulceribus, dolor assiduus cruciabat anhelum;
Is pedibus se prosternens cum fame papæ
Devote precis exposcit languore levare.
Suadet habere fidem Pater, hortaturque lavacro

A Mundari, spondens animæ carnisque nitelam.
Credere qui fassus, donumque indemptus utrumque,
Corporis indicio mentis depromit honorem.
Atque Deum verum jocundis laudibus effert.
Facti rumor Alexandri dum percussit aures,
Exagitat furor; invalidum qui pondere pressus,
Irarum plumbi Privatum pondere mactat,
Pontificemque jubens propellier æde, fenestra
Præcipientem celsa dat saxo colla gravatum
Demergi in puteum, cumulatque sorde barathrum.
Postque decem septemque dies curante levantur
Asterio noctu juncto sacra pignora clero,
Quæ Calepodii bustis Aurelia sumpsit.
Ast longum posthac, divino numine, Remis
Delegata, Dei templum Genitricis adornant,
B Isthic consortem juxta palmæque gradusque
Condecorant clypeoque precum data mœnia servant.
Presbyter Asterius, patrii curator honoris,
Tentus Alexandro, decus hoc zelante sepulcri,
Ut quem præstiterat, post ipse careret honore,
Præcipitur aquas alto de ponte sub imas;
Excipit attollens hujus tamen Ostia membra.

CAPUT IX.

De sancta Martina.

Præterea multos variis cruciatibus actos
Impius hic Caesar capitali lege trucidat.
Sub quo virgo nitens natu, virtutibus alta,
Ornavit percella crucis Martina tropæa.
Quæ claris pollops opibus, patre consule nata,
Christicolis large victum præbebat egenis.
Prensa ab Alexandro, Phæbo dare thura jubetur,
Illa preces ut fundit, humum concussio vibrans
Percellit, tremat Urbs, fani pars versa residens
Sacrificos premit, effliges resoluta fatiscit.
His furiatus Alexander jubet ora puellæ
Tundi lapidis, cilia horrificis irrumper hamis.
Carnifices sanctæ penis insistere jussi,
D fectu stupidi, subito clamore fatentur
Cernere se rutilo radiantes quattuor ore
Stare viros, ipsam læto qui fame firmant;
At sibi significam perstent infligere pœnam
Fragmine testarum posthac dum scinditur alma,
Perduratque potens lictores ista patrans
Octo quibus jussum sceleratas edere pœnas,
Divina bonitate pio stant lumine tandem
In luti atque ministerium crudele negantes
Christo proclamant Domino se credere vero.
Quos contra Caesar furibundam accensus in iram,
Præcipit appensis lacerari viscera ferro:
Qui mundum et lanium secta cervice relinquunt
Martyres, et cœli felicia regna capessunt.

Supplicii pulsatur item Maruna relecta
Vestibus, ac plagis omnes incisa per artus,
Quattuor hinc palis distenta, et robore cæsa,
Sancta animo forti suscepta pericula ridet.
Inde recepta nigro tenebrosi carceris antro,

Discissum pingui perfunditur unguine corpus.
Rursus Alexandro coram decernitur acta
Delubro subici, Christo sed dirigit illa
Ut de more precem, demittitur ignis ab æthra.
C Percutit ac redigit simulacrum in strage favillæ,
Exuritque sacerdotes sternitque popellum.
Territus his princeps victusque, ea bella rem tens,
Prefecto cuidam Justino urgenda relegat;
Qui conto hanc jubet extendi spatique secari,
Unguibus effossa tractari carne manillas;
Horrida dum scrobibus centum octo decemque pa-
[tescit,
Carcere sic vitrix, tenebrisque retruditur atris.
Amphitheatrali belvis post præbita ludo
Immani secura manet congressa leoni,
Quique pedes currens ad virginis ora coerces,
Nativa et leritate vacans velut agnus habetur;
Ast ubi placanti furias dimotus ad antra
Impastus cavæ revocatur, omnia resumit
D Ore venena famis, rictusque in corpora tendit
Obvia, cognatumque petit crudo agmine regis,
Vindictaque piæ subigit perimitque puellæ.
Nec regem aggreditur charo ne virgo careret
Martyrio, aut sævum pateretur inulta tyrannum.
Cæsaris hanc iterum jussis ergastula claudunt.
Inde duos post acta dies offertur eunti
Libatum regi; Domino dum fixa probatur
Tormentis iterum pensa est, iterum ungue cavata.
Omnia dum superat, magica censetur ab arte
Vicitrix, impexis ferturque latere capillis.

Tunc raso expoliant sanctam quasi crine premen-
[tem,
Allophylī fortem quondam ut Samsona ligarunt :
At Christi virtute sui stans fortior illa,
Nec cedit sævis, nec frangitur obsita fœdis.
Clauditur hinc Triviæ arripotens invicta sacello;

CAPUT X.

De sancto Urbano papa et sancta Cæcilia.

Urbanus validi robustus jura Calixti
Excepit, ac Domini vigilanter prælia tractat;
Deligit athletas divina in castra fideles,
Roborat, exercet, disponit, munit, adornat,
Imbuit, armat, agit, cœlestia bella perurget.
Nec supplenda viros modo Christi ad mœnia cogit,
Quin bellatrices admittit in arma puellas.
Quarum Cæciliæ præfulgida facta feruntur,
Sanguine quæ generosa pio, generosior actu,
Nobilitate poli terræ ornat nobilitatem.
Nocte die hæc casta volvens sacra famina mente,
Assidue precibus Dominique in lege vacabat;
Vestibus auratis quam dum decorare parentes
Ausonidum veteri sponsarum more solerent
Velleris hircini hæc velamine membra domabat.
Illustri desponsa viro quæ Valeriano
Urgetur thalamis legi parere jugali;
Accelerat tædas superatus amore petitor
Invitans lætas epulis gaudere choreas
Organici psallente melos achromate festi.
Illa Deo mentis cithara sua festa canebat,
Cor rûndum casto tribui sibi corpore posceas.
Interea crebris cœlum pingentibus astris
Sponsus cum sponsa secreta cubilia sumit;
Magnanimis sed virgo prior penetralia cordis
Cui pandat fidei fidum scrutatur amicum;
Ille fidem firmans nullo se promere pacto
Abdita testatur, hæc corde legenda fideli.
Tum casta virgo poli civem depromit amantem.
Custodemque sui multo se ardore tuentem,
Cujus in impuro procedat ut ultio tactu
Fert queratur amor tutamine virginittis.
His stupidus juvenis, divino ac numine fixus,
Pandere cœlicolam petit hanc quem jactat amicum.
Illa favens spondet modo se sinat ante piari;
Ille rogans quis ad id sese mundare valeret,
Accipit Urbanum venerandæ herœ senectæ
Hoc aptum sanctoque Dei purgamine doctum :
Sic notat monitrix per quos, ubi querere monstrat :
Invenit accelerans cursor mandata beatum
Pontificem, fassus qui jam divina secundo
Principibus coram, sacra inter busta latebat.
Virgine cui gnara dum famina missa feruntur,
Gaudia magna trahens animo, genua in sola figit
Dans lacrymas gaudendo, manusque ad sidera tol-
[lens
Altithrono regi gratesque precesque profundit
Ac verbis aperiri ejus hinc corda precatur;
Votaque dum promptis simplex hæc destinat astris,
Æthereus supero visus moderamine vultus

A Noctibus hic inclusa tribus totidemque diebus
Torva pharetræ in cineres agit ora Dianæ.
Sic sacra, sic proceres superans, censetur agonis
Extremam rigidi gladio concludere metam,
Hocque triumphali partum petit æthera saltu.
Sidereis auroque notis signata tabella,
Ac diva irradiata fide perlata citatur :
« Unus adest Deus, una fides, baptismatis unum. »
Attremis his sponsus, credit, prostratus adorat,
Erigitur satureque fidem, fluctuque sacratur
Sincere doctus, sponsæque remittitur almus.
Dum veniens illam paranymphe celite fultam
Repperit orantem, qui candida lilia sertis
Anteferensque rosas properantia præmia pandit.
Huic germanus erat rebus Tiburtius unus
Præ cunctis charus, cui postulat ille salutem,
Pollicitusque poli se civis in astra receptat.
Interea monitis struitur dum tiro colendus
Pro votis dilectus adest Tiburtius, intrat,
B Admiratur odoriferam se nare rosarum
Percepisse auram, viduo quoque floribus anno,
Et jam se dulci memorat novitate refectum
Prosequitur frater fidei, donique salutem
Alterno reserare studens affamine lucem,
Supplet virgo juvans, grato nec egere jugalem
Permittit spolio, vitam vitæque tenorem
Atque viam pandens apprime informat alumnus,
Uberibusque fovet geminos, et lacte Sophiæ.
Vix una tantum quæ credita nocte marita,
Nubere namque putata, suum parit ipsa maritum;
Hoc quoque ne parvum credatur pignore feta
Augetur genitus pro telluris ecce supernus :
Gignitur ergo fide matris Tiburtius hujus,
Perque ministerium papæ producitur undis,
C Filius Ecclesiæ, rationis et ubere gliscit.
Jam post lac majore cibo nutriuntur alumni;
Exerescunt juvenes culmen splendor in altum;
Robore perfectæ jamjam virtutis anhelant :
Attollunt inopes, fessos solamine portant;
Excisis solum superest quod dedere munus
Exequiale parant celebri pietate viriles.
Turbidus Almaechius Romæ præfectus amicos
Omnipotentis heri pœnis cruciabat acerbis;
Huic livore niger, sanctæ dulcedinis hostis,
Peste per armigeros fellis lita tela ferentes
Denotat almorum blandi solaminis actus.
Tenti lethiferis, hoste instimulante, ministris,
Tirones iusti censori adiguntur iniquo;
Qui, titulum obiciens famosæ nobilitatis,
D Arguit hos vanæ quod more superstitionis
Personas sua dilapidant patrimonia alendo
Indecores, lethoque datis pro crimine honesta
Busta parent, quo se doceant his fœdere nexos.
Illi se famulos quorum accusantur amici
Exoptant, interque calentis spicula luctæ

Victores lepido dantur certamine fratres.
 Cognitor at rubidus mistoque furore diremptus,
 Luce triumphali præstantem Valerianum
 Dedecore affligi censens dat robore cæli;
 Gaudet at ille, monetque suo ne vulnere cives
 Frangantur, veri at maneant virtute viriles.
 Verbere deficiens lanius jubet ense feriri,
 Ni libent Jovis ut statum mactetur uterque.
 Maximus intererat, qui cornicularius actus;
 Ille fletus prosequitur lætos ad funera fratres,
 Fletus, quia gauderent præsentem amittere vitam
 Illi proponunt aliam semperque manentem,
 Hanc hujus perhibent reprobatu percipiendam,
 Ut vitæ renovatur avis discrimine phœnix;
 Surgere ad hæc, modo vera probet, jam Maximus
 optat.

Promittunt huic in Domino ostentacula fixi
 Corpore qua Dominus dabit hos spoliari hora,
 Vita sequens quo sumatur spectare decore,
 Testetur se vanificum deponere cultum.
 Juranti mandant spatium impetrare diei,
 Ad cuius perducti, ipsis rogitantibus, aedes
 Divinis formant monitis ipsumque domumque.
 Aurea nocturnam pingunt dum sidera pallam
 Cæciliam ecce sacerdotes comitantur ad istos
 Perveniant præbentque novæ baptismata proli,
 Aurora retegente solum fugientibus umbris,
 Siderei ductrix affatur castra duelli,
 Abjiciant hortans tenebrarum obscura bestos
 Tirones, rutili et capiant pia luminis arma.
 Maturant bellatores, gladioque recisi
 Libantur, fragiles carnis ponuntur amictus,
 Divaque perpetuæ capiuntur præmia vitæ.

Complentur promissa, videt donum exsequiale
 Maximus æthereos cælo properasse ministros,
 Corporeque egressas gremio sumpsisse puellas,
 Virgineumque decus superas vexisse per auras;
 Quæ lacrymis enarranti per gaudia fuis,
 Credentes multi supero se subdere regi
 Gaudent. Almachio sublimia facta feruntur,
 Maximus atque sui quia Christi signa sequantur.
 Ille insigna fremens, et pondera dira furoris
 Ostentans, plumbi facit hunc per verbera trudi;
 Dum levis et gaudens exit jam pondere liber;
 Quem quoque virgo decens hujusque magistra pa-
 læstræ

Juxta ubi condiderat fratres locat ipsa sodalem,
 Nec sinist' auspicii fideique latere probamen

A Sarcophago quin pingit avem qua credita vita;
 Post mortem cuius patuit paradigmata lumen.
 Ductatrix post bellicosos ad præmia missos
 Poscitur ad bellum, optatumque vocatur agorem.
 Dum cupidus censor fratrum patrimonia quærens,
 Cæciliam hoc jubet arctari moliminis astu;
 Hæc ubi pauperibus divisa renoscit, eandem
 Thurificaturam veluti lictoribus aras
 Præcipit ad rabidas rabido certamine duci:
 Illa sed invertens avidos ad lucra ministros,
 Lucrantesque lucrans, et ditia fœnora condens
 Ductores sceleris pietatis in edita ducit,
 Participesque Deo Urbano sacraute coaptat.
 Qui intra septa domus divino fonte beate
 Virginis emundans animas, prolem edit opimam
 B Ecclesiæque sacris penetralia casta venustat.
 Ille festis celebrans mysteria sancta diebus,
 Detrimenda hosti, Domino pia lucra parabat.
 Nuntius Almachii gestorum ubi perculit aures,
 Præsentem jubet ille dari terrore puellam
 Censuræ; rogans sit celsior illa; rependens
 Verba probat stolidum, vanam dat culminis auram,
 Arguit ignarum, sentem, probitatis et hostem
 Pandit confusum, docet omnis falsa secutam,
 Insuper ostentat cæcum risque petendum.
 Ilis immame dolens abduci visibus illam
 Inque domo propria thermali ardore cremari
 Præcipit invictam lucis virtute puellam.
 Inclusæ multo sufficit robore fervor;
 At nulla arte dato petitur pia virgo calore,
 C Quin alacris tota persistens nocte dieque
 Flammas congestæ assiduis interrita silvæ,
 Ceu frigente loco nullo sudore notatur;
 Utque triumphum atrox clarum capit aure tyrannus
 Conatur tegere ac sevo restinguere ferro,
 Hanc inibi crudo mandans mucrone litari.
 Jussa feri dirus tendit complere satelles;
 Virginis at teneræ jugulo vis ferrea cedit,
 Ter librata neci, ter iuvia colla fatigans.
 Nec caput a tenui cervice revellere noscens.
 Carne tribus post virgo mapens ad vota diebus,
 Pastori commendat oves, quas mater alebat,
 Urbano, meritis functæ qui funera curans
 Exsequiis, inter collegas hanc locat almos,
 Castaque præsulibus conjungit pignora castis.
 D Qui sacer argento postquam edit cuncta sacrati
 Vasa ministerii, multosque ad sidera mittit
 Martyrio claros, capit incluta præmia consors.

CAPUT XI.

De sancto Pontiano papa et Hippolyto presbytero.

Hinc Pontanus jura supplet regiminis,
 Digneque summi bella tractans principis,
 Quod hæc dolosa fraude Sardinie datur;
 Quo destituta patre plebs prædonibus
 Animæ pateret, perditio grex ut duce
 Lupis patescit abditique furibus.
 At ne reliquus pergeret solatio.
 Ille papa, longe segregatus civibus,
 Ignota raris, competenti presbyter

Hippolytus illi mente diva jungitur;
 Cives adoptat dives exsul fœnoris
 Multiplicandi barbarorum per fora;
 Ilis ager hostis institorem fustibus
 Mactans opimum celsa mittit mœnia
 Cujus beata Fabianus pignora
 Præsul relata dat Calisti inter pia
 Decore busta consito mausoleo.

CAPUT XII.

De Anthero papa et ultione sextæ persecutionis.

Antheros hujus exulantis culmina
 Capessit alta pio-equens vestigia.
 Ille digna diligenter acta martyrum
 Causa beati mortis almae Maximi,
 Qui carne martyr ac sacerdos solvitur,
 Notat requirens ac recondit in sacra;
 Quorum meretur, Maximino principe
 Nostros agente post Neronem turbinis
 Sexti relecta lege, contubernia,
 Quæ lata decessoris odio Caesaris,
 Cujus pio nitebat aula nomine
 Mamma mater quam fovebat strenne,

A Grassatur almos dira contra præsules
 Clerumque sacra celsa plebis regmina,
 Tribusque in annis sine regis clauditur.
 Vindicta ejus turgidos in principes
 Illata juste, ceu lues Ægyptios
 Turgore sexti lacinnavit verberis.
 Nempe hoc perempto Puppieni cuspidē,
 Cum fratre regnans cæsor ipse cæditur.
 Nostri quot annis enecati præsules,
 Datis tot orbis ad necem primatibus:
 Hinc Gordianus bella spectat prospera.

CAPUT XIII.

De duobus Philippis imperatoribus et Pontio martyre et sancto Fabiano.

Egregia post hos splendescens pace Philippus,
 Præciso superæ decoratus nomine legis,
 Participem fastus genitum facit esse Philippum;
 Pontius hos martyr divina ad munia Christi
 Instituens monitis, prudenti dogmate vexit,
 Fulget at his mactus palma sub Valeriano;
 Aeneadum primus regum, prolemque, patremque
 Concordi venerans cultu cum prole Philippus,
 Inelyta sceptræ regit consorti fulgida cultu.
 Fascibus hic altus, Christi ad mysteria curvus.
 Dum Paschæ excubiis ferri sibi sacra rogaret,
 Luctisonos inter stare et sua crimina flentes
 Præcipitur, farique et propria flere piacula.
 Ille sacerdotis roto mandata capessens,
 Pectore stat prono, dispellit culmina mente,
 Maxima supremi recolit dum culmina regni.
 Lugubris at tandem patrataque crimina fassus
 Implorat supplex summi rex numina regis,
 Divinumque manere pio sibi corde timorem
 Depromens, quæsita humili sacra pectore sumit:
 At Dominus pronum solito sustollere curat,
 Fascibus amplificat; soli pia jura trementi
 Unicus hic confertur honos supero ordine regi,
 Urbis ut eductæ præsignia gaudia plebis
 Augusto hoc moderante micet millesimus annus,
 Eximii cultus summo celebratus honore,
 Quod decus hoc urbi summæ inter sceptræ feratur,
 Urbs et apostolico jam dudum dogmate clara,
 Numinis atque pii sancto insignita decore,
 Principe Christicola celso hoc polleret honore.

Septies at postquam vestitur gramine tellus,
 Septenoque replet ridentia mœnia fructu,
 Munere divino terris regnante Philippo
 Gentibus et populisque nitentia jura dicante,
 Æstuat antiquus viresque recolligit anguis,
 Attritus totiens per tanta trophaa telis;
 Insidisque parat Christi vexare phalanges,
 Latronemque dolis Decium sibi præparat aptum:

B Instruit anguina liventis fraude veneni,
 Exacuit stimulis agitataque ad furta furentem.
 Ille dolos volvens inopino crimine justum
 Aggreditur, furvoque necat molimine regem.
 Principe subducto pervadens sceptræ tyrannus,
 Quæ sua sunt diro curat producere nisu,
 Prosternit genitum, totum movet arma per agmen;
 Hinc majora petens, Domini subvertere castra
 Nititur; haud mora ductorem moderaminis hujus
 Impetit, atque data Fabianum lege trucidat.
 Crudelis Seythæ velli agmina sancta jubentis
 Sumpserat hic celebri præsul moderamina nutu;
 Fertur enim digressus agro, comitatus amicis,
 Ecclesiæ penetrasse domum, qua concio plebis
 In diversa studens certabat, et optio patris;

C Astitit ille nihil subeundæ conscius arcis,
 At summam tantæ visurus ad extima curæ.
 Ille discors diversa crepat dum famina cætus.
 Dissociata parans digne sociare columba,
 Pacis amica, venit livorem fellis abesse
 Præcipiens fibris; sentire dat omnibus unum;
 Unum de multis censens præponere cunctis,
 Unius una petens caput eligit omnibus unum,
 Concordesque omnes patrem connectit ad unum.
 Conclamant cuncti cælesti culmine dignum,
 Pontificemque legunt divino numine notum,
 Atque Petri cathedræ Fabiano regmina cedunt.
 Quique triumphorum servet ut gesta piorum,
 Colligit hocque studere operi decernit alumnos;
 Ecclesiam fulgere docet quoque legibus almis;

D Ipse triumphali mox ut conjunctus honori est,
 Disperguntur oves, lacerantur, carceribusque
 Truduntur, quorum Moyses ergastula longum
 Post tolerata nigris petit ætheris edita septis.
 Diversis diversa gerit prædonibus hostis,
 Exterius patulis, intus latitantibus armis,
 Latronemque novum furtiva ad bella novatum
 Deligit, impugnans bifidis pia castra catervis.

CAPUT XIV.

De sancto Cornelio papa et Cypriano martyre sociisque ipsorum.

Providet inde pio Dominus charismate patrem
 Deserta egregium plebi; Cornelius urbi

Etiam præsul datur eximie Petrique cathedræ,
 Ad quem dulcia ceu patris fomenta benigni

Dispersi properant gnati lapsuve recisi,
 Maximus et reliqui, confessoresque fideles;
 Inclyta bella poli tractant rectore fideli.
 Fertur hoc instructus doctore ad bella gerenda
 Cœlica Pancratius, patruo ductante beato;
 Impius exhorrens dolet agmina sancta coire,
 Densatasque parans Christi turbare cohortes,
 Ductorem rapit e medio, pellitque relegans
 Extorrem Centumque locans juncto ordine Cellis.
 Militiæ procerum, nequit ad se jungere amorem;
 Principis agminibus properant invisere multi
 Atque levare pio pulsum lenimine papam.
 Tunc Africæ lux, ore fide Cyprianus opima,
 Huic jungit radios jubarî signando beatis
 Grammatibus validæ Celerini gesta palestræ:
 Comperiens multos papæ solamina ferre
 Grassator, revocat falsoque sophisinate justum
 Insimulat, contra quod publica jura libellos
 Sumpserit ac schedas peregrino a littore latas.
 « Grammata suscepi Domini super (ille) corona,
 Non rem Romanam vel publica commoda contra. »
 At veris furor auditis effervet, et ora
 Tam prompte plumbo tam pura fatentia tundit,
 Oppressare hebeti nisus discrimine verum.
 Ductur hinc præsul Mavortia sacra litatum,
 Sin temens renuat, crudas mactetur ad aras.
 Dum sacra facturus properat magis ipse sacrandus,
 Hac ex militia quidam Cerialis adacta
 Quinque per æstates cunis pro conjuge poscit,
 Hujus ut in visu valeat gaudere salute.
 Ejus at ille domum subiens hanc erigit (aiens):
 « Surge, tuisque insta pedibus sub nomine Jesu. »
 Illico læta subit percepto robore, verum
 Esse Dei genitum clamans Sallustia Christum,
 Et currens vas implet aqua, conjurat et orat
 Ipsa lavacra ferens sacris se sparg er undis;

A Cunctorumque preces hujus mox vota sequuntur;
 Qui punire dati pedibusque advolvitur ultor
 Concessi, poscitque datum sibi munia ferre;
 Subditur addicto consternaturque subacto.
 Ille sui tractatores verso ordine tractat,
 Captioresque capit, devinetoresque revincit,
 Emaculatque undis sese fœdare parantes;
 Quique laborabant hunc associare profanis
 Participes Christi pia dat per mysteria sacris,
 Addit et Ecclesiæ nitentes se addere larvæ,
 Annectit nexis tendentes scindere nexos.
 Sævus id aure trahens Decius mutitque tenetque
 Candidulos, ducique sacris cum præsule mandat,
 Mox puniri aris si ponere thura retractent.
 Tirones divina rudes ad bella magistro
B Præcedente abeunt, ne fors a principe turma
 Desciscens hosti præcepta tropæa remittat.
 Incedit præsul tutus cœlestibus armis,
 Quem gaudet nova turma sequi, spūtoque sacello
 Sumere conspersi maturant sanguine palmam;
 Papa coronatus quos æthera ducit in altum.
 At Lucina pio mulier venerabilis actu,
 Fulta Dei clero, famulum stipante caterva,
 Sanctorum sacra membra legit cryptaque Calixti
 Inque suo cultu pollente recondidit arvo.
 Hujus Lucinæ Cornelius iste rogatu
 Sanctorum procerum catacumbis ossa levarat,
 Legaratque Petri sub monte Neronis in aulam,
 Aureus in Vaticano qui dictus, et in quo
 Arcitenens nactus habitarat delubra Phœbus.
C Ipse locum juxta cruce quo conscendit in astra
 Sidereum Cephas Dominum per celsa secutus,
 Pignora tunc Pauli studio via sumpsit eodem
 Hostensis, capitis qua corpore cæde solutus.
 Quæsitum Christo subit convinctus honorem.

CAPUT XV.

De sanctis Abdon et Sennen.

Hand tantum in proceres totum quin sævit in agmen
 Militiæ furor hic rabidus, lateque petendos
 Decernit justos, patrias lymphatus in omnes,
 Qua dominatur heræ probrosa potentia Romæ,
 Insequiturque pios magnus qua tenditur orbis:
 Discutit Occasum, ditem rimatur Eoum
 Sepositosque procul quatit hæc injuria Persas.
 Iluc Decii rabies furiis advecta pererrans,
 Primates gentis Sennem sibi mandat et Abdon
 Præsentem fieri, cultum quibus approbat alium,
 Utque Deos contemnentes sint jure subacti
 Romanis merito, victores imo fatentur
 Se Christo tribuente Deo, quo regna triumphant,
 Perfidia, cujus laudant in sæcula culmen.
 Dumque catenatos custodia suscipit arta
 Glorificant Christum, decus id quod semper ama-

[rant

Ejus magnifica gratanter laude ferentes.
 Hinc alii tenti supera pro lege necantur.
 Bis binos plena post fronte resumpserat orbes
 Cynthia, Romulæis Cæsar dum mœnibus istos

Invehit atque parat de invictis clara tropæa,
 Fert se victorem velut ense subegerit hostes;
 Qui quo victores perstant studere duello,
 Acciet Æneades, magnates excolit auro,
D Exhibet ornatos baccis cinctosque catenis,
 Monstrat honorificos sese superasse toparchas.
 Laudes in proprias studet, excitet ora popelli,
 Prætenditque feros hostes pietatis amicos:
 Jactat devictos cor libertate tuentes,
 In manibusque datos calcantes sceptrâ fatetur.
 Miratur procerum stupidus reverenda senatus
 Ora beatorum Christi; constanter at illi
 Dum coram intrepidi præconia cœlica fantor,
 Devicto Decio traduntur Valeriano,
 Qui ni thurificent belvis hos pabula leget.
 Ille viros ferus aggrediens segmenta revellit,
 Lathoidæque litaturos velut admovet aris:
 Cujus ut expuerant faciem, exsecranda probantes
 Ora Dei plumbo sub tecti terga petuntur.
 Fortiter ista piis tolerantibus, ecce ferarum
 Poscitur hos contra auxilium, geminique leones.

Quatuor atque dati metuendi rictibus ursi,
Sanctorum usque pedes fremitus horrore feruntur,
Hicque agni veluti pacto jacuere stupendo,
Lene feras ut in obsequium venisse probares
Belligeratorum Christi quos pace tuantur,
Belluarum feritas humana in pectora transit,
Belluinoque legunt homines fervore petendos
Pacificæ a belvis humana lege petitos;

A Mittunturque homines furiosa mente frementes,
Atque ferae mites quos servavere, trucidant.
Perfecto sic emeriti certamine functi
Athletæ subeunt victo polum ab amphitheatro,
Indeptus quorum noctu sacra membra Cyrius
Eripit atque vehit, plumbique recondit in arca,
Quæ, Christo retegente, patent post lumine pacis.

CAPUT XVI.

De sanctis Parthenio et Calocerio.

Parthenius Caloceriusque vigore nitentes,
Cæsareum fidei positi servare cubile,
Egregios casto decorabant corpore mores,
Et Christo et regi sua munia ferre probati,
Quæ regis regi, quæ Christi reddere Christo.
Quis opibus pollens Anatolia virgo relicta,
Consule patre pio decedente Æmiliano,

Quamque docent mores et opes conjungere Christo;
Tum vanas quia detrectant orare figuras,
Ignibus injecti superant incendia tuti,
Torribus et tumsi scandunt cœlestia læti.
Terris virgineo rapiuntur corpora furto,
B Sidereo cœlis capiuntur flamina regno.

CAPUT XVII.

De sanctis Anatolia et Victoria.

Impugnare viros Ianio nec sufficit atro:
Quin ferro teneras pellit super astra puellas,
Quarum Anatolia jus mundi et Victoria vincunt;
Dein mundi proceres cœli convexa petendo,
Harum regna bonam melior provexit in alta,
Moribus et sanctis castam castissima compsit,
Ac vernans nitidis ornatam cultibus auxit.
Nam desponsa viro ductrix Anatolia sævo,
Dum refugit tædas et jura subire profani,
Mittitur huic licitos suasum Victoria nexus,
Pagano depacta viro jamjamque juganda
Eugenio, quæ deproperans suadere docetur,
Et captare parans capitur, venansque prehensa est.
Erigitur versare abiens opus omnipotentis,
Complanare petens, sit opus venerabile Christi:
« Audi me, soror, incipiens Anatolia (181), et ipsa
Christi sum famula, ac novi legalia vincla
Non damnare Deum, sanctos hæc vincla prophetas,
Hæc iniisse patres quorum benedicta propago;
Audi me, et sociare viro qui celet amice
Secretum sociæ Christi nec prolat alumnam;
Quin faveat nostris blandæ dulcore maritæ. »
Hæc illa texente, refert Anatolia: « Vince,
O Victoria, ad hoc Zabulon Victoria vere
Esse queas; vacuo Omnipotens mortalibus olim
Crescite mandavit mundo, multoque replete
Fenore tellurem, qua jam modo germine plena
Humano, Christus postquam descendit ab æthra;
Multiplye fidem, crescat dilectio, clamat;
Appropinquat regnum, cœlos replete, supernum. »
Talia post infert: « Ego quæ per viscera Christi
Ornamento explicui sata lucra meorum,
Cerno die juvenem in somnis diadematis auro
Cultum, purpurea gemmata et veste nitentem,
Meque tuens hilaris grato sic ore profatur:
« O pia virginitas quam mors evincere nescit,

« Perpetua quin morte rapis tua jura sequentes!
« O bona virginitas tenebrarum facta refutans,
« Sidereo semper degis quæ lumine compta!
Auditis quibus evigilo fletuque rigata,
Inque pavimento Dominum prostrata fatigo;
Hæc mihi, qui tulerat, referat dulcissima cursus;
Sic strætæ mihi prosequitur gratissimus isdem.
« Virginitas nitide regalis purpura vernans
C Est qua qui induitur reliquis præstantior exit;
Virginis divi gemma est pretiosa monilis
Virginis regis inopinum munus habetur;
Thesauris insidias latitant huic tendere fures,
Quem tu sollicito advigilans tutamine serva;
Divitias quo te potius has noscitis habere:
Hoc tutare magis furva ne fraude faciscant. »
His aliisque piis animata hortaminis orsis,
Distrabit omne decus varii Victoria cultus,
Quæsiuntque Deo pretium largitur egenis.
Accipiunt sponsi pactarum insignia gesta,
Et quoniam Christi nequeunt laqueare columbas,
Pellere præcipitant, Decioque sinente per arva
Propria legantes areti modo fragmina panis
Vix vel sero ferunt; sed non jejunia frangunt
D Quas Christi confortat amor; molimina nulla
Proficiunt tædis has inclinare vel aris;
Durant invictæ post plura stupenda patrata;
Martyrium celebri cum virginitate jugantes.
Lilia mista rosis a Christo sarta capessunt;
Virgineos equidem præclara monilia flores
Junxit, ubi gladium Victoria corde recepit.
Percussor cujus, Tal archus, vindice lepræ
Percussus, languore brevi, sex scilicet intra
Solis amare orbes exesus vermibus efflat.
Virginis at pignus curatum munere digno.
Virgo decens effulta piis Anatolia factis,
Piceni postquam multos curarat anhelos.

(181) Videtur legendum *Victoria*.

Dæmoneque invasos, lunæque recursa paventes,
 Vexatur varia Tyriam perducta palestra :
 Cum serpente quoque illesam nox integra clausit;
 Tum ipsum monstro anguilegum parente vorandum
 Mane rapit Christique Dei pietate venustat;
 Quique palam Dominum fassus se credere Christum
 Carceris hac clara sub laude retruditur antris;
 Virgo pia extensis manibus dum vota profundit,
 Transfigitur ferro latus, ut per utrumque reclusa

A Admissus dextro penetraret mucro sinistrum.
 Spiritus Altithroni thalamum conscendit amat?
 Suscipiunt thecam Tyrienses cuspidè fossam.
 Ausax ad Christum anguifero conversus ab astu,
 A claustris rabidos rapitur jam mitis ad enses :
 Mox caput abscissus, mortemque triumphat et
 [anguis.
 E quoniam hinc patria mactus transfertur Eum.

CAPUT XVIII.

De sanctis Pergentino et Laurentino.

Tunc Pergentinus Laurentinusque beati,
 Flagra apud Aretium pueri pietate gemelli,
 Dura triumpharunt miracula magna ferentes;
 Tum ferro laceri simul aurea regna capessunt;
 Mœnia corporibus florent animabus et æthra,
 Hæcque nitet gemina gaudens urbs luce piorum.
 Et multis Decius sanctis ubi gaudia vite
 Præparat ætherææ, quos de cruciatibus astra
 Dirigit, indicens generalia septimus arma
 In Christi populum rabidi post bella Neronis,
 Barbaricos inter cuneos luit acta cruore;
 Et qui regnantem patris genitique trucidans
 Fraudibus implicuit famulum cum prole Philippum,
 Mercedem meritis, Christo cum Patre ferente,
 Rex regno procul eVectus cum prole receptat.
 Idque parum cruor ulcisci per quæque rigavit

Arva, petit se sanctorum in laniosque ferosque
 Censores, delatores nutuque faventes;
 Exeritur passim Romani in climata regni
 Ultio peste vagans, corruptoque aere crudos
 B Infundit pecudumque hominumque venena per ar
 [tus :
 Nulla vacat regio, non urbs aspersa cruore
 Justorum, cunctasque domos perstringit et ipsi
 Exantlat meritis nece spectatoribus actis;
 Ac ceu pestifero trivit quondam aere rura
 Grando ruens Pharii divino verbere regis,
 Cultores, segetes, jumenta et pascua sternens,
 Æthereo veniens æquo libramine regnis
 Æneadæ pestis digna sub clade tyranni
 Urbes, ruricolæ, pecudes et pabula vastat

CAPITULA LIBRI QUINTI.

- CAP. I. — De sanctis Lucio papa et Stephano.
 II. — De sancta Eugenia.
 III. — De sanctis Rufina et Secunda.
 IV. — De sancto Sixto papa et sancto Laurentio.
 V. — De sancto Hippolyto.
 VI. — De sanctis Herennio et Abundio.
 VII. — De ultione hujus persecutionis in Valerianum et regno Romanorum.
 VIII. — De persecutione Claudii et sanctis Lucio, Marco, Petro et Theodoro.
 IX. — De ducentis et sexaginta simul martyribus.
 X. — De sancto Casario martyre.

CAPITULA LIBRI SEXTI.

- CAP. I. — De sancto Felice papa.
 II. — De sanctis Basilica, Modali et sociis.
 III. — De sancto Agapeto.
 IV. — De repressa persecutione Claudii.
 V. — De sanctis Chrysanto et Daria.
 VI. — De sancto Gaio papa.
 VII. — De sanctis Marcelliano et Marco atque Sebastiano.

CAPITULA LIBRI SEPTIMI.

- CAP. I. — De sancto Gabinio et Susanna.
 II. — De sanctis Primo et Feliciano.
 III. — De sancto Pancratio.
 IV. — De sanctis Claudio Nicostrato et sociis.
 V. — De sanctis Severo et Severiano.
 VI. — De sancto Genesio.
 VII. — De sancta Lucia.
 VIII. — De sanctis Marcellino et Petro.
 IX. — De sanctis duobus Felicibus.
 X. — De sancto Chrysogono et Anastasia.

INCIPIT LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

De sancto Lucio papa et Stephano.

Lucius expositos sequitur splendore sacrali
 Pontifices juris cujus, moderamine fulgens

Mœnibus exiit patriæque abducitur exsul.
 Servatur profugus salvusque reducitur urbi :

Munia disponit, jussas moderatur habenas.
Pontifici censet lectos astare ministros,
Et testes vitæ præsentem semper adesce,
Ipsi pontifices pacis quæ vincula servant,
Sacrilægis super arcendis quæ jura sequantur;
Dumque Dei populum pro regimine dirigit æquo,
Pastoris fulgore cluens sub Valeriano,
Truncatus cervice petit cœlestia martyr.
Quoque potestatem propeans contradit alumno
Præcipio Ecclesiæ Stephano summoque ministro.
Papa datus non inferior virtute vel ore
Patre nitet Stephanus, leges promulgat, et ornat
Ecclesiam, sacris tantum ad sacra vestibus uti
Decernit; hic ovile Dei dum Valerianus
Cum socio octava velli dat theomachia,
Ducat oves fortis dux, inter bella leonum,
Colligit, hortatur, solidat præstare duello
Externosque vocat divina in prælia multos
Polleentesque viros, quos inter honore tribunus
Nemesius cum plebe domus ac prole Lucilla
Deproperat, quæ cæca diu reparatur utroque
Lumine corporis ac mentis revocata tenebris.
Hæc se præclara Christi irradiante lucerna,
Fascibus excellens accedit Olympius æquis,
Conjuge cum genito famulisque fidelibus auctis,
Qui flammis aurum velut argentumque probati
Sympronio cœli subeunt juncto ardua clari.
Nemesius Christi levita sacratur ut aris,
Hunc sine judicio proceres quacunq' repertum
Præcipiunt plecti. Supera is virtute repletus,
Non cessat lustrare domos atque antra piorum:
Quærit et abstrusos, censu solatur egenos,
Adveniensque viam quæ præscis Appia dicta
Comperit hic Marti sacra pendere Valerianum:
Et, genibus flexis, cœlum terramque Regentem
Exorat, sanum secus ut sub nomine Christi
Quem terris misit dignetur ferre salutem,
Consilium fraudis hoc quo solvatur iniquum;
A laqueis Satanae miseri ut respiscere possint.
Maximus intus erat consul qui, demone captus,
« Nemesius, nox exclamat, ne incendit et hujus
Christicola dure crucians me oratio torquet. »
Delubro egressi quidam tenere beatum,
Quem probris dum conficiunt, en Maximus efflat.
Illi Nemesium perducunt Valeriano;
Quique dolo mulcens insignia prisca recenset,
Ejus consiliis fuerat quæ expertus et actis;
Hortaturque coli divos quibus hæserat ante.
Tum madidus lacrymis respondet ad ista diacon:
« Semper ego intelix verum stultusque refugii,
Eddique reus sanctum innocuumque cruorem;
His quoque flagitiis vergentia colla gravatus,
Sero licet, plastem propriæ cognosco figuræ;
Propitiatoris Christi utile pignus adeptus,
Hunc timeo, veneror, famulatum impendere certo,
Omnia facta manu abjurans simulacra refuto. »
His Cæsar furivus atrox hunc mancipat antro.
Tertia dum revehit posthac aurora labores,
Cæsaribus præsens agitur, comitante Lucilla,

A Quam patris ante oculos plecti dant, hæc subigen-
[Jam

Flamine robustum divino cæde putantes:
Lætior at sobolis sub strage ardentior atque
Efficitur jam præco Dei; nec posse probatus
A Christi valido flecti fervore fidei,
Buci præcipitur Martis sic ante sacellum;
Jam virtute triumphatum mucrone palestram
Terminat, abscissusque caput petit athra mactus.
Membra addit Stephanus cognate terrea terræ,
Quæ Sixtus relegens post accuratus abdit.
Symphronius hujus post funera filus alumnus
Sistitur arcatus fidei pro luce tyranno,
Mandaturque dari cuidam ad tormenta tribuno,
Utque facultates perquirat Olympius acti

B Nemesii; qui suscipiens præcepta revolvit.
Symphronius: « Domini census si querere juseas,
Jam retuli Christo regi famularier apto;
At si sacrificare jubes, sacra libo libenter,
Sed Jesu Domino votorum ac laudis honorem,
Cui Dominus se Nemesius meus obtulit altor. »
Hæc ad dicta truci repletus Olympius ira
Imperat extensum fustes tolerare catasta.
Aureus altaris tripodæ post verbera Mavors
Cera ut ab igne fluens ad verba resolvitur hujus.
Cognitor his stupidus secedit et acta jugali
Commemorat divi confessor ut ora liquarit
Bellivagi, atque reo veniam placet esse petendam;
Consilium menti quod ut amborum utile sedit,
Fortior ut fuso fuerit qui Marte petatur,

C Nocte simul veniunt, gnato comitante, sub ipsa,
Theodoto genitus qui solus utrique parenti;
Sicque sui pedibus vinei se sternere gaudent,
Salvari orantes ac pœnituisse probantes.
Accitus præsul monitis cœlestibus illos
Imbuit, æthereaque nitescere perficit unda
Gratia quos Christi pluvia penetravit opima.
Auditu procerum quo fervida pectora sanctos
Hos sibi præsentem fieri torvo impete mandant,
Candentesque agni belvis raptantur acerbis:
Symphronius ferro pressus strictusque capistris,
Nudus et exertus grato assignatur agoni.
Augusti memorant pœnas differre trituno,
Sint velut indubii divos hunc linquere nolle
Semper adoratos, prius ad quorum sacra multos

D Supplicitis egit, nec iners fuisse cruorem.
Impius hæc ille: « Ut non sicut Olympius egi;
Pœnitet at sceleris, lacrymasque effundo Tonanti,
Cui famulor, Patri et Genito cum Flamine sancto,
Parcere dignetur probris quæ immania gessi
In sanctos, quorum per me arva cruore rigantur. »
Consumi pariter flammis sententia mandat.
Ducti mox ante ora Jovis holocausta parantur;
Ignibus appliciti, Christo pia carmina dantes,
Intacti flammis, præeunt ad celsa vapores;
Atque ita dimissas recipit manus impigra thecas,
Cum clero Stephanus sociis et religiosis,
Laudibus affasis hymnisque ex more solutis;
Pignora quæ Sexto posthac translata gerente

Martyribus curam celebrem fecere Decembrem.
 Hos crucis insequitur per munia Tertulianus
 Quam divi Stephanus fontis splendore novarat,
 Nec mora presbyterum larga bonitate sacrarat,
 Cui castos inter monitus et verba salutis
 Casorum Christi perquirere corpora jussit.
 Per biduum sacris vix debita solverat aris,
 Tentus et a Marco stat ductus Valeriano:
 Huc ille extensum mactari robore tradit.
 Cæditur acclamans: « Grates tibi pendo, benigne
 Jesu Christe Deus, quia me non dividis almis,
 Ut mihi jam Dominus jungatur Olympiis, acto
 Qui me martyrio præcessit ad alta sequendus. »
 Hæc dum proclamat, lateri mandantur utrique
 Apponi flammæ, constansque ea letus et inter:
 « Matura quod agis, miser, ut pernicious, inquit,
 Ne hoc fervore leves holocaustum et aromata Christo,
 Peccatis gravidum licet, hoc tamen auspice fultum. »
 Invidet his lanus, differt, rapit ignibus atque
 Tradit Sapphicio trucior qui creditus ipso;
 Rebus id ille probat, saxis nam proterit ora,
 Sicque diu torquet pensum amburitque catasta.
 Ignibus in mediis divino tutus honore,
 Prædicat esse Deum cælis super omnia Christum.
 Invictus pœnis, ubi fertur Valeriano,
 Mox caput abscondi celeri mucrone jubetur.
 Tormine depositus jugulum petit æthera sectus.
 Hymnidicis præsul Stephanus locat ossa Latina
 Stipatus cuneis scissaque recondit arena,
 Presbyter hacque bonos (182) Faustus Maurosque
 [recepti.

Tunc, aliis septem junctis qui tempore in ipso
 Cœlica martyrii subeunt penetralla lauro.
 His cinctum studiis, missas ad busta piorum
 In specubus celebrare, sacros huc cogere cœtus,
 Lymphati procures Stephanum ad tormenta requi-
 [runt,

Militæque manu raptum tenere, jugatis
 Pluribus e clero senibus fideisque ministris;
 Præsele Cæsareum jussu penetrare tribunal,

Sed solo: « Tu ne es Stephanus, huic Valerianus,
 Publica conaris regni qui vertere jura,
 Suasibus et pravis populum monitisque malignis
 A patrio divum cogis discedere cultu?
 — Non equidem, antistes, nitor rem vertere regni,
 At moneo quo, desertis qui in fana coluntur
 Dæmonibus, Dominum vivum verumque renoscant,
 Qui cœli terræque Sator, qui cum Patre Christus
 Flaminis et sancti virtute in sæcula regnat,
 Ne pereant simul æterna cum dæmone mulcta. »
 Valerianus ad hæc Martis præcepit ad ædem
 Hunc minui capite, effigiem ni numinis oret.
 Aspiciens ductus Mavortia fana beatus
 Dirigit ad cœlum visus et corda, Tonantem
 His poscens: « Domine omnipotens, Pater unice

[Christi,
 Qui destruxisti variis Babylonica turrim
 Fatibus, ora terens, hoc tu quoque destrue fanum,
 Qua populorum animæ cultu perduntur iniquo. »
 Annuit Omnipotens votis, tonitrusque fragore
 Respondet precibus summa de nube coruscans,
 Fulmina dissiliunt, et Marte potentior ædem
 Martis humo sternit. Mavors imbellis ad ista (183): « Hæc
 Panditur et Christi, Jovis hæc non fulmina nutu. »
 Diffugiunt Ianii, non hos fiducia Martis
 Continet; haud fidos, haud se tutatur, alumnos.
 At liber pia sacra Deo libare sacerdos
 Christisona exsultans abit, adgaudente caterva,
 Quam factis dictisque regens, ac robore multo
 Solatus solidans, mysteria monibus almæ
 C Dum lætus celebrat Lucinæ, turbidus ille
 Valerianus agit cuneos et ovile luporum
 Agmine vallatur, nescit, licet undique septus,
 Pastor magnanimus rabie trepidare furentum;
 Fixus et intentus sacris, Domino auspice, fortis
 Impavidusque litans sua se quoque munera perstat,
 Nec sentit rabidos strepitus, nec vota remittit,
 Intrepidusque libensque aries mactatur ad aram,
 Cœpta sequens. Hunc sacra manus cum sede beati
 Sanguine respersa patris arce recondit in ipsa.

CAPUT II.

De sancta Eugenia.

Carbasa nunc zephyris inflantibus, arva Syenes
 Visere Pellæumque juvat contingere litus,
 Mox rapido Ansoniæ repetamus ut edita cursu:
 Accipimus siquidem hoc æstu præsigne tulisse
 Martyrii decus Eugeniæ, quam patre Philippo
 Urbis Alexandri præfecto arrique Canopi
 Æneadum ex apice procerum dat Claudia mater.
 Quis splendore nitens hæc moribus altior esse
 Deligit excellens casto pietatis hunc,
 Quæ pagana licet vi casti numinis, alta
 Consule, vincia Proci geniti virtute perhorret,
 Dum sophicis ardens curis percurrere quæque
 Certat honore animi conscendere in edita Pauli,
 Quæ tanto fervore capit jam mente beata,

Ut summo regis flammeat amore superni:
 At Christi quia repulerat pater urbe clientes,
 Cum castis sociis castisque solalibus, altum
 Alta sequens rimatur iter, Proto atque Hyacintho,
 Ardua quo valeat montis tam scandere celsi.
 D Mente polo illapsa patrem petit arva videre,
 Prædia collustrare sinat, jocundior isto
 Intuitu ut redeat menso regionis amono.
 Cedit ad hæc genitor, comitesque hærentes fideles
 Injungit, dominam salvo ductare pudore,
 Quæ, Pauli instrumenta legens dum fertur in agros,
 Christicolæ melicis modulantes vocibus audit
 Psalmigraphi laudes: « Omnes di dæmones Ethron.
 At Dominus cælos septemplex edidit orbis. »

(182) Sic cod. uterque. An pro Bonosius?

(183) Hic desinit ms. bibliothecæ Sanctæ Genovefæ Paris.

Curriculum illa jubet consistere, clamque sodales
 Conveniens : « Sophico constat vos dogmate claros,
 Sudatisque hominum mecum permulta studendo
 Digna, indigna dolis astutque reperta catorum,
 Scrupea Aristotelis docti versuta sophistæ,
 Sectam Epicuræam, miri digna Platonis,
 Socraticos monitus et Stoica quid legat ora,
 Quod sparsere sophi, quod cantavere poeta,
 Pellitur hæc odo Christi qua concio gaudet.
 Accipimus nihil esse deos, simul omnia vana
 Numina responsis sanctorum addiscimus aptis :
 Divinis igitur credendum et vera tenenda,
 Ni magis oblectat mentes per falsa perire.
 At sapiens sapienter agat decet, impia sanctis
 Segreget, utilibus properet secernere inepta
 Justitiæ summam subeat quo tramite quærat. »
 Dum serit hæc sociis rationis in arva, parantur
 Corda trium celsam ire viam, parit innuba casti
 Consilium voti : pariter petere alma beati
 Tecta Heleni cujus præstantia facta nitebant,
 Restituit visum cæcis et demone captis
 Sobria corda, adhibens medicamina plura gravatis.
 Hunc quia sacra Dei meditantem invisere nulli,
 Sancti aut septa senis licitum penetrare puellæ,
 Robustos animos habitu insignire virili
 Virgo legit, vacua ignaris lectica vehatur,
 Ut reliquis dominam fide comitentur alumni.
 At reparatur honos, arguta incepta geruntur :
 Tres caute socii mundana pericula tranant ;
 Præsul adest laudes cinctus reboante caterva ;
 Fit via vecta piis, sanctorum iter omne paratur ;
 Suscipiunt juvenes divina oracula læti,
 Auspiciūque viæ rogitant de præsule plebem,
 Accipiuntque tropæa viri qui parvulus olim
 Immuni vectare sinu consueverit ignem
 Cereamque magum flammis exeruerit algens.
 Tres se virgo notat fratres ad sacra venire
 Christi, postulat hæc fieri quoque nota beato
 Præmonito in somnis patri, signantur adesse.
 Ille genus nomenque rogans capit urbe Quirites.
 Germanosque domo, dat nomina virgo duorum,
 Se Eugenium memorans secretius esse prehenos
 Agnoscunt se, præpositoque manere jubentur
 Sacranturque, monasterioque almisque jugantur ;
 Solamen capiunt, certamina quæque gerenda
 Prædocti a sancto, cui cuncta recluserat auctor.
 At temone levi vacuoque abeunte veredo
 Fit gemitus populo tantos lugere parentes
 Amissam sobolem tam caro pignore captos.
 Discutitur regio, vici, nemora, oppida, montes ;
 Delphica scitantur, vanus rogitatur aruspex ;
 Dis rapta asseritur cælique recepta remotis ;
 Creditur obscure quod post credatur aperte.
 Dat pater effigiem divam sibi collocat auro,
 Contentus genitam caro pensasse metallo.
 At mater fratresque dolent, nec credita credunt.
 Virgo decens animoque habituque virilis et actu
 Certat opus Domini, meditatur dogmata Christi,
 Lege vigil supera, memori dum mente recondit

A Bina Dei sibi testamenta sub anno.
 Nec modo nescitur mulier, sectanda virorum
 Quis agit egregiis, quam virginitate, pudore
 In præcelsa ferens humilis dilectio duciat,
 Laudibus in Domini, precibus, pietate, vacantem.
 At prisci comites dignissima gesta sequentes
 In cunctis dominæ satagunt parere beatæ.
 Hæc in vota datis jam tertia volvitur ætas
 Emeritusque loci pater alta ad præmia transit,
 Quodque in se melius sibi met præponere cunctis
 Complacet, Eugeniumque legunt, licet ima sequen-
 tem;

Nisibus et totis fugientem sumere fastus.
 Tandem evangelicis parens instructa profatis
 Culmen prona subit monitis servire subacta ;
 B Subdita præfiscitur quasi servula tramite Christi.
 Non dominetur ; at ut cunctis inserviat una,
 Infima præcellens renitet subjecta ministris,
 Ultima subjectis servit servire paratis ;
 Interna externa que studet succurrere cura ;
 Laudibus in Domini semper jussisque supernis
 Degere cum sociis omni virtute laborat ;
 Crescit et in miris animo mirabilis olim
 Demonas imperio perturbat sedibus actos ;
 Lumina pupillis cæcorum infundit apertis,
 Plura gerens quorum late respergit odorem.
 Accedunt multi vario languore levati :
 Febribus acta diu quædam Melantia venit,
 Quæ mox incolumis depulsa recessit ;
 Munera at illa parat medicinæ pendere dono :
 C Mittit gorda scyphos solidis auroque repletos.
 Respuat hæc Domini præsago flamine plena,
 Ac jubet indignis tribuat, marcentibus addat.
 At contra dirus medicamina prospera serpens
 Tetra venena coquit, salvatam corpore mente
 Perdere præcipitans, opus obscurare benignum,
 In bona non reputans Christum mala vertere suetum,
 Nam sanata salutiferam dum sedula visit,
 Assultans alio rapitur languore furoris,
 Egrediamque tuens formam aptum spirat ephæbum
 Pellicibus, cæcoque miserrima carpitur igne
 Quo pressi plures. Pretiosi ponderis offert
 Dona levem spirans animum hæc vincere catena,
 Omnia cui supero cernens sordere vigore,
 Uritur hinc gravius furiisque agitata recludit
 D Quem male concipiens animo confoverat æstum ;
 Nec sufferre vatens tantos secretius ignes,
 Pandit aperta sinu vastare incendia vestes :
 Produuntur flammæ ; juvenis censetur inani
 Frugalis cultu macie tabescere vana,
 Accepti decoris juvenilem perdere florem,
 Ceu tristes Deus accipiat, modo gaudia charas
 Temnentes habeat delectamenta perosos
 Colligat, aut hominum cruciatibus altor alatur,
 Ingratisque tributis vilere tributa ;
 Quin videat credatque sibi solaminis esse
 Concessam meritis, requiem finemque laborum,
 Latitiæ sociam, rebusque accedat opinis :
 Largiri Dominus quam et opes et sanguis adornet :

Nec Christo Injustum Juvenem sumpsisse maritum.
 Hic pia virgo, premens anguinæ sibila vocis,
 Fida tegit decoris speciosum culmen honesti,
 Et laqueis animam tentans evellere mortis,
 Ostendit miseri vana oblectamina mundi,
 Ut fugiant, subito dum credita posse teneri,
 Dulcia prætendant, ad amara pericula ducant,
 Cultibus invitent maculis, fœdare suescant,
 Gaudia promittant, et mœsta perennia tradant.
 His alisque parat letho servare subactam,
 Illa repleta malis, caligine mortis operta,
 Cui furor aspidis obstructas oppresserat aures,
 Saxeæ marmoreis transibat durior antris.

Ruminat ægra dolos, externum subdola morbum
 Nequius interna mentitur perdita peste;
 Flagitat hujus opem meditans auferre salutem;
 Invitat medicum cupiens abolere medellam,
 Ingressam petit obscenis lupa nisibus agnam,
 Effugit amplexu accipitris velut ungue columba.
 Addit et increpitans : « Digne Melantia nomen
 Nigra tibi, quæ perfidiae ferrugine livens
 Struxisti tetri larvis habitacula cordis,
 Discede, impostrix, canis illecebrosa, recede,
 A Christi pellax agnis discede colubra;
 Non hac militia Jesu sancta agmina certant,
 Namine quin Domini virus superabimus istud,
 Atque triumphantes clementia proteget alta. »
 Valnere at illa gravi præfert perculsa pudorem,
 Diro corde nefas cumulat, ducitque petendum
 Improba præfectum querulo clamore Philippum,
 Ni falsis petat, ipsa peti verisque notari
 Vafra pavens, juvenem passam se quæsta scelestum,
 Hunc nisi succursum prope captivasse pudorem
 Christicolam memorat, cultuque operire pudorem.
 Ille his accensus juvenem sociosque teneri
 Mandat et innecti, ferroque ergastula pressi
 Ut foveant, dum sæva fame paret ora leonum.
 Quis subigat discerpandos tradatque tremendis
 Rictibus, impari paveant audita pudici.
 Paretur jussis, gravibus nodantur ahenis,
 Censentur meriti perferre asperrima lethi.

Expectata dies exit tempusque palestræ,
 Exponendi ursis Libyeisque leonibus agni
 Ducuntur nexi; sit quæstio certa vicissim;
 Diversum Eugeniæ bellum, victoria præsto
 Quam prohibet pietas, aliena pericula tardant,
 Montemque jubent discrimina sontis adire.
 Equius e cornu sed dexteriore duellum:
 Candida signa movet justos persummare iniquum,
 Rodere justitiam, castis scelerala jugare,
 Sidereum super hæc Christi fuscare nitorem.
 Accedunt famuli tristes, domineque sequuntur
 Ac scelus accumulunt; cornix candore notatur:
 Inficitur fuco præclara columba nigello,
 Quæ, licet exoptet celsi penetralia nidi,
 Martyrio concussa poli captare quietem,
 Indignum sed patre pati pereunte retractat,
 Quem servare queat, fratres matremque lucrari.
 Hostis sed miseret, posticque admissa remitti.

A Consiliumque diu tectum, quod mente superna
 Sumpserat, hic tandem rupto manifestat amictu.
 Femineo robur se corpore ferre virile,
 Femeinamque maris carnem virtute nitere.
 Pandit se Eugeniæ, patrem matremque fatetur;
 Commemorat fratres, quis Sergius et quis Avitus,
 Eunuchos reteggit, factum factique tenorem,
 Expediens paucis. Sobolem pater ipse renoscentem
 Adstupet, amplexu fratres lacrymisque sorori
 Adgaudent; famuli dominam gratanter adorant,
 Deproperant, certant primi qui gaudia matri
 Hæc inopina ferant : rapido vix credula cursu
 Maturat stupido nova carpere gaudia visu
 Promuntur vestes auro gemmisque coruscæ.
 Curritur, invitam licet, exornare puellam,
 B Fulvo percolitur habitu exonerata catenis,
 Tollitur inque altum, rapitur patris ante tribunal:
 Unum cuncta Deum clamat Christum esse co-

[rona.

Laudibus accincti si qui ad spectacula mœsti
 Christicolæ astiterant, irrumpunt agmina læti
 Glorificantque palam divæ magnalia dextræ.

Addit et Omnipotens hunc magnificare triumphum:
 Flamma Dei jussu celsa demittitur æthra,
 Absumitque domum pellacis et omnia vastat
 Pellicis infaustæ, linquit modo signa favillæ.
 Nascuntur populis nova gaudia mista timori;
 Sacrandis patet aula Dei, dispersus in unum
 Cogitur Ecclesiæ reparato cœtus honore;
 Præfectus sacris genitiquæ uxorque novantur;
 C Jura piis reddit procerum dat pace nitere
 Fascibus in præfecturæ cœa præsul haberi,
 Cernitur Ecclesiæ pensatus niti omnia jure;
 Christi passim sedes in celsa cacumina surgunt,
 Florent pace pii, livore teruntur iniqui,
 Torquentur requie sanctorum, uruntur honore,
 Armantur sævo rabidi fervore veneni;
 Contendunt Romam sanctum insimulare Philippum,
 Tam longoque pati ducunt leve calle laborem,
 Ianique minas et sæva pericula temunt:
 Sollicitant querulis proceres plangoribus esse
 Christicolam præfectum, ipsum suadere colendum
 Urbibus Ægyptum Christum, omnia vana videri
 Jam populis fignenta Deum, fanisque relictis
 D Collicolum, venerari hominem cruce funere pas-

[sum;

Augustos proceres antiqua et publica jura
 Æneadum temni, Romanæque sacra revelli.
 Moti his sceptiferi legant decreta Philippo:
 « Aut divis solita defundat per delubra liba,
 Aut rebus cedat defectus honore secundus. »
 Ille sagax possessa poli transponit in arcem
 Rideat ut fures, minitancia culmina spernat;
 Augendas committit opes et munera Christo.
 Spe cassus crudam rapitur successor in iram,
 Huncque neci dare disponens inhiabetur amore
 Devincti per blanda viro modulamina vulgi.
 Anxius ille dolos ægra sub mente volutat,
 Attingitque nefas; armat mittitque, reperta

Fraude, viros : simulant socios, comuntur ovina
 Pelle lupi, celerique dato conamine fructu,
 Qui veniant pandunt, precibus votisque vacantem
 Perreunt Patrem vestigia diva sequentem.
 At populus monitis structus, virtutibus auctus,
 Qui per eum cæcis visum larvisque repulsam
 Viderat inferri, stringit traditque latrones
 Latroni : gerit ille suos sinuamine mores,
 Utque reos capit, ut gratos dimittit amicos.
 Martyris ossa monasterium quod virgo parat
 Filia virginibus recipit, quo Claudia mater
 Pauperibus fessisque via pia domata cœdit,
 Prædia delegat, dignis res usibus apiat.
 His ita dispositis, Romam natalia regna
 Cum gnatis repetit robusta et virgine gnata.
 Præfecti genitos capit applaudente senatus
 Lætitia, claris et honoribus afficit auctos ;
 Candidulis ornare Dei hic quoque floribus aulam
 Undique collectis non cessat virgo virilis,
 Dumque serit nitidis candentia lilia sertis,
 Sanguine regali accedit Bassilla renidens,
 Quæ fructus respersa pie fragrantis odore
 Tam dulcis visu decoris flagrare beato
 Cœpit ; at obsistit diversa professio Christi ;
 Sed rogat institui cultu tam suave reflantis
 Nectaris, allectis intercurrentibus, orsos
 Masculæ virgo hilaris votorum munere notos,
 Affatur comites, accingi ad iura duelli
 Mandat honoriferi, condicta ad munia tradit
 Præclaræ hæc Domino dandæ per dona puellæ.
 Suscipit illa velut famulos, veneratur ut alti
 Legatos Domini cum quæis ad sacra supremi
 Noctæ dieque vacans cultus ornatur herilis
 Culminibus decoris, sanctoque ad sancta vocato
 Perficitur papa divaque renascitur unda ;
 Lilia secreto jam sæpius alba jugantur :
 Iungitur Eugenix pulchro Bassilla decore,
 Aeterno potius splendor radiare nitore,
 Virgineique chori celsæ appropere magistræ
 Fit clari cœtus decoris, fragrantia late
 Spargitur, atque poli præcelsa palatia replet,
 Unde micans lucis rutilo fulgore coruscat.
 Emicat alma ducum penetrans interna duorum,
 Atque æternus honos æterno lumine gliscit ;
 Alteratri comitis fit proxima nota corona.
 Interea Eugenix lactis dum rore rigantur
 Illustres genitæ, mellis Bassilla cibatur
 Nectare depacto. Produntur gesta sodali
 Pompeio, qui, sollicita dum mente requirit
 Virginis alloquium, sit onustior ore negato
 Pondere fervoris, cæcæque incenditur igne :
 Fatibus eximias gregat allegatque puellas,
 Quæ simul ambitæ debellent pectora pactæ ;
 Illa, velut turris constanti robore tutæ,
 Spicula missa terit nullis cessura pharetris ;
 Quin capit hostiles, placatque, adigitque catervas,
 Quæ, simul aspersæ divi dulcedine roris,
 Desciscunt armis atque improba bella remittunt,
 Barbaricoque duci servire ad frivola temunt.

A Tollitur in diros juvenis rancore furores,
 Nec piget Augustis miseræ plorare querelas ;
 Cernitur aut sponsum tandem Bassilla resumat,
 Aut jugulum spernens legum dependat honori ;
 Eugeniam vel numinibus sacra pandere jussis,
 Vel subigi pœnis et atroci morie perire.
 Diversa assurgunt ventorum flamina turri
 Robusto innixæ lapidi ; Bassilla relictis
 Suasibus appetitur, diversæ conditiones,
 Ætates, sexus, varia instrumenta laborum,
 Machinæ nulla valet ; Christo hæc effulsa resistit
 Immoto cunctis animo, sponsumque nec aure
 Ni Christum admittit, cui pectora fida reservat.
 Ast ubi tot nimbis jaculorum invicta probatur,
 Furtivo appetitur dum lux natalis apertum
 B Decutiat ferrum, inque domestica septa triumphum
 Ense capit, terræque polo permittat honorem.
 Mox sancti comites dignæ pia donâ magistræ
 Captantur, dominæ velluntur pignere mactæ
 Et despecta ad fana Jovisque trahuntur ad aras.
 Hinc regi supero dum vota potentia legant
 Labitur ante pedes actus virtute superna
 Qui deus orari cultu mandatur iniquo,
 Solvitur in cineres pulvisque probatur inanis.
 Corde sub obscuro Nicætiis artibus istud
 Deputat athraciis, victoresque ense recisos
 Regna triumphantes ab agone ad cœlica mittit.
 Tum petit Eugeniam religatque, efflagitat aries
 Christicolæ quibus innisi magicamque revelet ;
 Illa Dei summi præconia mystica libans,
 C Prædicat hæc Zoroastræis potiora figuris.
 Quæis stupidus mentemque nigra caligine tectus,
 Hanc præfectus agi dat Venatricis ad aram
 Truncarique, deæ vel sacrificare Dianæ.
 Illa preces cœlo dum dirigit ante sacellum
 Delubri tremit ima vibrans fundamina tellus,
 Nec gentile sacrum venerandæ ad verba puellæ
 Stare valens, splendore velut dissolvitur umbra,
 Cyclopeæque ruunt fabricæ quasi sole favillæ.
 Acclamat populus sanctam ; pars nequior atram
 Infremat esse magam : saxo sic colla jubetur
 Pressa dari fluvio. Sed non immergit undis
 Terrestrique valet cœlestis pondere subdi :
 Solvitur at supera saxumque avellitur alta
 Vi Salvatoris ; regitur secretius atque
 D Navigio victrix agitur super æquora divo ;
 Quæque manus Petrum quondam per cæcula rexit,
 Eugeniam rapido lateat ne gurgite vexit.
 Clauditur igitur virgo invictissima thermis ;
 Sed fugiunt flammæ, cunctus defungitur ardor ;
 Admissaque magis fornaces virgine frigent
 Quam nivibus lapso aretois si flumine pressæ.
 Ignibus abruptis debellatisque caminis,
 Accipit immunis tenebrosa ergastula victrix,
 Lumine discluso multis escaque diebus ;
 At pactam interno cœlique nitore micantem
 Haud sinit externis sponsum latitare tenebris,
 Luminis emissio refovens cœlestis amœno ;
 Huncque diem præter lux altera mittitur orbis,

Visitat et Adam Christus solatur amicam,
 Æthereoque cibis dilectam pane clientem,
 Quoque sibi societ thalamo super astra revelat
 Instituitque diem qua terris editus olim
 Virgine virginea venit gaudere marita.
 Fastibus immotis stat pollicitatio regis;
 Decretaque die jusso mucrone satelles
 Horridus appropriat, ferroque ad regna puellæ
 Pandit iter; cælum illa petit gaudentibus aulæ
 Spiritibus superæ, qua missa die mera terræ
 Lux ortus splendore sui psallentibus æthræ
 Agminibus summæ divoque aspersit honore.
 Virginis egregii thecam rapuere propinqui,
 Nec procul urbe via proprie posuere Latina
 Cespite sanctorum multis quo busta pararat.
 Cujus ad exsequias luget dum Claudia mater,
 Gnata piis comitata choris solamina defert;
 Vestibus et rutilo auratis quæ compta nitore
 Lætitiâ matri mansuraque gaudia portat;

A Imperitans gaudere simul proditque receptam
 Lucis se thalamis, sanctorum patre senatus
 Sedibus applicito superis apicique perenni;
 Designansque diem qua sit politura polorum
 Pace pia, mandat decus asservare supernum
 Admoneat fratres quos possit habere sodales.
 Lux monitus comitata micat splendore caducos
 Exsuperans nimioque hebetans vibramine visus.
 Cœlicolæ cum luce Deo modulamina ferre
 Vocibus auditi melicis, nec ab ore ferendis
 Mortali, Christus tantumque et Spiritus almus
 Accipitur. Regressa domum dat Claudia gnatis
 Sollicitæ fratrum cœlestia jussa sororis,
 Atque die ostensa cœlo fruitura recedit.
 Quam genitæ geniti associant, legata fideles
 B Jussa colunt dignique polorum munere vivunt;
 Lucraque curantes acquirere ditia Christo,
 Damna parant Erebo, densissima fenora cœlo

CAPUT III.

De sanctis Rufina et Secunda.

Rufinam hoc bello capimus pariterque Secundam
 Regna hominum vicisse pii fulgore triumphi,
 Desponsos quarum cuneis desciscere Christi
 Pœssima sub dubiis monitrix formido coegit.
 Hinc infensæ animis pactorum fœdera temunt
 Degenerum, turpesque legunt vitare sodales.
 Prædiolum aggressæ vôtî solatia, magnam
 Nobilium multo decernunt linquere Romam,
 Sublimesque humilis sub culmo degere tecti
 Aurato mersæ quam culmine in urbe manere.
 Explorant reteguntque fugam comiti Archisilao
 Eversi et causam socii, qui more columbas
 Accipitris sequitur, volucrumque advectus equorum
 Præcipiti prendit fugientes agmine nidum;
 Quas revocans Urbis præfecto ac legibus offert
 Donato, clausas gemino qui separat antro,
 Corde coherentes uno quod dissociare
 Arte valet nulla. Post hæc dum tertia reddit
 Lux elementa operum, præsto sibi mandat haberi,
 Excipiensque prius penetralibus appetit orsis
 Rufinam: « Illecebris, natu cum nobilis, inquit,
 Eniteas, cur serviles sectare labores,
 Nexibus ut malis gravibus captiva sedere
 Libera quam grato florens gaudere marito? »
 Reddit virgo: « Duo prorsus hortaris inepta;
 Omnimodis dubium incertus promittis et unum;
 Sacra litare jubes pœna quæis perpetue plectar.
 Perdere amore viri das virginitalis honorem,
 Tamque adversa sequi durantia gaudia nectis,
 De te te ignorans an crastina tempora cernas. »
 His super hanc præses cædi admittique Secundam
 Præcipit. Illa videns flagris recubare sororem:
 « Quod facis, exclamat, divini numinis osor,
 Quod facis, o trucium scelerate, quid est quod ho-
 [norans
 Invidæ germanam, me indignam hoc culmine ducis?]

Quæsit: « Pares insanior esse sorore. »
 Illa: « Nec insana est soror, haud insanior ipsa;
 Christi sed cultu Domini connectimur ambæ;
 Congruit et pariter cædi quas culpa ligat par
 Quo simul ornemur Christi ut simul alma fateamur. »
 Sicque fidem prompta superam dum laule retexunt,
 Tradit eas tenebris, fumumque fumumque ministrat
 Improbus exactor: sed aromata stercore surgunt
 Nectareique locus flatu repletur odoris;
 C Vincitur obscurum rutilæ vibramine lucis.
 Tum jussæ inde rapi thermisque ardentibus indi
 Dum simul enectæ hoc missi fervore putantur
 Corpora qui tollant, sed pressa incendia cernunt
 Igne Dei blandoque alacres algore sorores.
 Adstupet his judex victricesque amne tegendas
 Decernit Tyberi, saxo quæ colla gravantur.
 Fluctibus abduntur; vix transgere sub undis
 Horæ dimidium et referunt sua pondera læta:
 Quæque ierant nudæ tegumento vestis in u das
 Vestibus ornata emergunt immunibus amne,
 Christum laudantes clarumque celeuma cauentes.
 Cognitor his pavidus comiti pietate fatetur
 Harum se victum magica seu fraude subactum.
 Reddit et addictas ipso vel iudice muletam
 D Accipiant censore suæ vel vadere possint.
 Archesilaus eas nil emollitus ad acta,
 Abduci nemorum, mandatque in lustra parempta
 Pabula silvicolis mitti alitibusque ferisque.
 Gratia sed Domini cæsas nec in abdita linquit:
 Plautillam accipimus, cujus hæc rure patrata,
 Matronam visæ cui sunt residere parato
 Gemmata in thalamo, et sibi talia jussa ferentes:
 « Desine flagitiis, cessa, Plautilla, scelestis;
 Cultibus idolii jamque impia vivere linque:
 Et credens Christo propriam rem visere perge,
 Corporaque inveniens oculis ibi condito nostra. »

Exsurgens mulier monitus explere propinquit;
Et data reperiens sibi munera, credit, adorat,
Inque Dei laudes veneranda sepulcra perornat.
Hoc plures æstu passim cœlestia scandunt;

A Hoc superant Basileus pariterque Jovinus in astra
Aurea regna via cæsi petiere Latina,
Lavicana parit dum quinquaginta triumphum.

CAPUT IV.

De sancto Sixto papa et Laurentio.

Regmen apostolici mundo venerabile juris
Post Stephanum Sixtus dignus moderatur habenis,
Qui Romam sophicis clarus legatur Athenis.
Dumque furore nigro tentus detruditur umbris,
Et penetrare simul Laurentius expetit antra
Colluctaturus, positus huic rebus, agonem
Ecclesiæ jam latus adit panditque ministro
Proxima bella; dein ductus libare sacellum,
Ut partim sternit, libat caput Omnipotentii.
Juncti levitæ cui, felicissimus atque
Agapitus, comitesque alii sibi quatuor aucti,
Traditur; et quartus veneranda tropæa secutus.
Interea expensas capitur Laurentius almas
Depremens dotes simul ac se occumbere promptum:
Nempe datas largitus opes in viscera Christi,
Circumiens cryptas, perlustrans antra piorum,
Indiguos refovens gemina curaverat esca;
Et viduam capitis Quiriacam absolverat æstu,
Evacuans tristes longum quos passa dolores;
Hauuserat amissum Christi Crescentia signo
Lumen, clarificæ referens hæc lucra fidei
Cernere certantem cœli qua optavit athletam,
Explicitis opibus properam qui sanguine palmam
Quærens differtur. Potiorem ferre palestram
Censetur: patris retrusa talenta jubetur
Pandere servandus, dum quæstio sæva feretur.
Traditur Hippolyto cuius devinctus ahenis
Lumina fert cæcis; Lucillum instaurat utroque
Interno externoque levans qua luce refusa
Plura simul surgunt cœlestis amena corusci.
Hippolytus cum plebe domus divina capessit
Numina, et æterno rutilus fulgore nitescit.
Exhibet irradiatorem post talia jussus,
Tectarum rogatus opum qui aperire crumenas,
Dulcia dat sapiens æris tractator honesti,
Atque interstitium poscens opulenta ferendi
Xenia, tres capit ampla dies promissa daturus,
Magnum mox inopum vulgus ditemque catervam
Fenoris addensat, Christi altos condit acervos,
Et decus Ecclesiæ numerosa examina cogit,
Aggestisque opibus promit secunda tyranno
Munera, mendici præbens densa agmina cœtus.
Quæsitur furibundus atroxque atrocior exit
Riderique fremit rabidus spem ponere avaram:
Arma acuit, truciore parans sævire furore
In victum virgis subligens quem sulcat acutis;
Lamina dum, fervens lectus, plumbumque parantur,
Dum tormentorum ac mortis genus omne revolvens
Expedi, asperius vitam quo crimine pellat,
Exhibet apta truci necis instrumenta laniste
Infrendetque minas: Epulas hæc martyr amatas

Deputat, ac valido cæsores robore lassat,
Tempta fide ardenti cum lamina vincitur ardens
Plumbea præstanti superantur pondera mente:
Omnia ridet, ovans cœli polamine fortis;
Dumque triumphata frangit tormenta catastæ,
Lumina divini torquentum corda capessunt
Præsidii: miles Romanus ad orsa beati
Belligeri mentem cœlesti lumine tactus,
Cernere se clamat radiantia cœlestis ora
B Oraque certantis divo fulgore corusca,
Auxiliumque petit ne in tam scelerata residat.
Annuit Omnipotens tortorem angore fatigans.
Æstuat ergo animo, nescit quo se regat æstu;
Utque recrudescens hostem ferventior ira
Conficiat, jubet exsolvi tempusque remitti
Invicto, ceu tractandi victumque levare
Se quærens monstrat, quis dimicet arma retractat.
Apta sibi ferri Romanus tempora cernens,
Approperansque polo lymphas queis splendeat af-
[fert;

Victorisque pedes precibus subnixus adorat,
Salvari poscens sacrante et fonte piari.
Nec differt levita rudem lustrare sodalem;
Abluit, armaque candidulo victricia tradit.
C Tyro novis novus addiscit pugnare sub armis:
Assuescit rigidis quoque vincere sustibus actus;
Eximioque probans sese munimine tutum,
Victor et expertus ferro cervice recisa,
Aspernatus humum præcedit in astra magistrum.
Supplicii pulsatus item Laurentius, alta
Mente hilaris vultuque manet, contusus et ora
Saxis perstat ovans; Christique in laude triumphans,
Constrictus nimio torquetur tormine. Tortor,
Cuncta dolens vacuo consumi tela furore,
Invidet hunc ictu celeri super æthera tolli,
Invictumque Dei tota virtute lacessit,
Bellificum lento tandem consumier igne
Præcipiens, flammæ volucer ne transeat aeres;
Assarique jubet tepidis sub vate favillis.
D Igne ministrato prunisque ardentibus auctis,
Applicitis chalybei nudato corpore lecti
Cœlicus ore nitet martyr nec gaudia tosto
Diffugiunt, fractusve lepos ad vota tyranni.
Arma cadunt lano, surgunt insignia passo;
Offert se lætus holocaustum nobile Christo
Solanti grates Domino laudesque rependit,
Gratificisque inter superi charismatis odas
Emicat e prunis, cœli fulgore coruscus;
Regnorumque petit Christi alta palatia victor,
Iudice confuso, Pignus venerabile lictum
Hippolytus pariterque sacer Justinus honestis

Curant exsequiis, Quiriace et conditur agro.
Jungitur ac sanctis Crescentia cæde triumphis.
Traduntur passi tunc Claudius atque Severus;
Virtutum eximii decoratur honore sepulcrum
Levitæ, innumeraque nitens splendore medellæ
Mirificis radiat reverendum crebrius actis,
Et quaquaversum decori loca martyris almi
Eduntur, veneranda micant monumenta salutis.
Sic ejus templi dum fabrica lapsa Brionis
Restruitur cæsæque trabes et tigna parantur,
Trabs inventa brevis meritis producitur hujus,
Atque favet votis visa est quæ futilis arbor;
Robore tensa opere variaeque repensa medellæ
Proficit hæc; fabricæ fidei quoque proficit auctæ;
Proficit indignis tribuens pia dona vigoris.

A Sed nec Mediolanensem minor extulit urbem
Levitæ egregii virtus, ubi nobile templum
Nomine sacrați superato martyris igne
Cristalli calicem specioso stemmate servans :
Sanguine divino claro de vase clientes
Potabat cœli specie celestia præbens;
Quod manibus lapsum sacram tollentis ad aram
Frustatim nimio dispersum fragmine cessit.
Pallidus, exanimis, pavor inficit ora ministri,
Qui sata frusta legens altari martyris infert;
Et fidens virtute Dei fidei arma capessit :
Excubiis precibus lacrymis dans tempora noctis
Aram mane petit, vas damni immune resumit;
Idque fide solida solidatum pectore fulcit,
Et cumulo fidei cumulat solemnia voti.

CAPUT V.

De sancto Hippolyto.

Martyris exuviis celebri decoramine functis,
Hippolytus rapitur tostii quod membra magistri
Legerit, arguitur; Christi mox verna repertus
Verberibus quatitur; fides fortisque probatus
Antiqui Hippolyti multam perferre jubetur.
Christiloquæ famuli sectæ rumore notati
Ducuntur, Domino ad mortem servire parati;
Confessoris eos inter concordia nutrix,
Promptior ut reliquis fidei fervore videtur,
Culmina prima subit plumbatis incita cœli;
Cætera mox fortis famulorum inventa caterva :

B Jactura cervicis heri super æthera bigas
Præcedunt, metaturi Domino ardua regni.
Ille decem atque novem famulis ad sidera missis
Subsequitur, completque sui integritate secundam
Perfectus seriem, cœlos per scrupula vectus.
Quem sævi rapiunt passis ad cœlica plantis
Cornipedes, monstrantque polum callem ire per ar-
[etum,
Et tribolis tritum mittunt super æthera mactum.
Justinus laceros variis appulsibus artus
Colligit, emeritoque pium dependit honorem.

CAPUT VI.

De sanctis Herennio et Abundio.

Tuncque intercepti subeunt Herennius atque
Officii consors felix Abundius æthram.
Enectos idemque sacer, sordente cloaca
Hippolyti quia nutricis hinc membra levarant,
Proripit, illustratque sacris sacra pignora thecis.

C Nec longum sepelitur ab hoc Tryphonia quondam
Funesti conjux Decii, quæ, fonte piata
Divo, cum genita superis terrestria regnis
Nec mora permutat, veroque nitescit honore,
Inter vota precum celeri capta agmine cœlum.

CAPUT VII.

De ultione in Valerianum et regno Romanorum.

Multa per Æneadum sanctorum millia regnum
Hæc postquam succensa feri fervore draconis
Suppliciiis ad regna lues cœlestia misit,
Letho ac suppliciiis gravius fert dedecus auctor,
Et qui servili multos sub lege rotarat
Vertitur officio servili ac turpe capessit
Servitium, captus Babylonica regna regentem
Romulidum princeps plantis ut dorsa gravatus
Incurvus sustollat equo pensamine digno.
Luminibus miser effossis quo Valerianus
Consenuit plexus prius ut fixisse probaret
Se cæcum tenebras et furva pericula secutum.
At non sufficiens tot funere millibus actis,
Sanctorum probbris unum caput hisce subactum,
Dum variis cruor effusus regionibus orbis,
Non modico in sævos ulcisci sanguine poscit.
Undique enim laxis surgunt nova prælia frenis :

Ac, veluti quondam Pelusia rura locustæ,
Barbaricæ Romana tegunt ita culmina gentes.
Germani Italiam post Rhetica rura pererrant,
D Hæcque Alamannorum terebrata et Gallia trita
Turbiniibus, Pontus, Macedonia pressa Getarum
Fluctibus, inque Asiam hac populatur Græcia plaga;
Ablata penitus Dacia quantum abserat Ister
Sarmata Pannoniam incursu profligat eodem;
Euphratis Mediam fluviorum ac Tigris alumnam
Diripiunt Parthi Syriamque abradere missi;
Germanisque peregrinis Hispania cedit.
Et ne tota quies intus per viscera regni
Securos alat, immunesque fovere putetur
Fors aliquos, bella interius civilia totis
Fervescunt latebris largumque effusus ubique
Plurimus Æneadum cruor, insistentibus ipsa
Barbarique, in se sanguis quos sparserat almus.

Sed data pax justis pacem confoderat orbis
 Bellorumque trucidis sopitis ignibus æstus
 Pace nitent populi, decorantur munia Christi,

A Oppressis passim trucidibus per probra tyrannis,
 Lugubris ante quidem, floret pia concio tandem
 Laudibus inque Dei gaudent nullo impete tungi.

CAPUT VIII.

De persecutione Claudii et sanctis Lucio et Marco, Petro et Theodosio.

Claudius extinctæ rediviva incendia flammæ
 Donec et oblectos resuscitat ignes :
 Qui Decii prolem, divo Jordane piatam,
 Temnentemque minas, monitus et jussa profani
 Felicem crudo peragit mucrone Cyrillam
 Militiæ plures, quos fonte novaverat almo
 Successor Sixti Dionysius, arcuat et atra
 Ridentes rabidi perimit præcepta furoris.

Quattuor hos inter validæ fervore fidei
 Lucius et Marcus, Petrus, Theodosius alte
 Flagrando mox ensiferos properare tuentur;
 Poscunt præproperi primis cælum ictibus ire :
 Quos et Justinus tumulis sanctamque Cyrillam
 Præterea multos cinctus pietate receptat,
 Confessorque sequens consors adhibetur honoris.

CAPUT IX.

De ducentis et sexaginta simul martyribus.

Fertur ducentos eruendis glareis
 Simulque sexaginta ductos martyres.
 Hic rex gravi labore tunc exercitus
 Turm's petitos et sagittis saucios
 Ad regna cœli a servitute terrea
 Vincitos coronis extulisse tempora.
 Illorum tulere membra servi cœlici
 Marius pia jugale Martha præditus
 Junctisque votis Audifax et Abbauc,
 Quorum notantur apta cœlis nomina,
 Orationis gratia qui ex Persida
 Apostolorum venerant ad limina
 Joanne fulti nobilissimi advenæ,
 Honore dignus qui nitebat presbyter,
 Cultuque honesto colligentes linteis
 Emptis sacra ossa condidere Salaria.
 Tunc et Quirinum amore Christi qui vigens
 Proscriptionem, flagra, vincla, funera,
 Spreto triumphum passus hoste sumpserat;
 Quem dum tenetur foverant ergastulo
 Tiberi revectum Pontiani interserunt
 Bustis, decore quo decebat martyrem.
 Post hunc prehensi cum Valentino in domo
 Ultro manentes, qua beatus hic sacer
 Confessionis clausus almæ gloria
 Animas sacrabat, clara dans miracula,
 Queis cæcitatibus erutum caligine

B Gaudere pulchra præstat Asterium faco
 Sudo puellæ restituto lumine,
 Plures tenebris luce agens hac liberos,
 Ipsam patremque, conjugem ac domesticos.
 Tum verberatus nec subactus fustibus
 Truci capessit sectus ense cœlicam
 Mercede capitis quam paravit regiam.
 Hinc exhibentur advenæ illustrissimi
 Actique flagris, terga cæsi robore,
 Regi superno vota reddunt gloriæ.
 Mox igne tostus et ungue fossi ferrea
 Pensi catasta, gratias Deo litant
 Christique clara in laude læti concrepant.
 Manibus recisis inclytumque in dilectus
 Ad colla nexis, territis spectaculum

C Ducti per Urbem triste dant Quiritibus.
 Sic colla secti regna scandunt cœlica
 Caput cruore Martha gaudet tingere,
 Quæ mersa lympha cælum ab undis expellit :
 Nec tanta adactos cæde miles sufficit
 Quin ne sepulcris muneraret charitas
 Rogis litata conflagrarunt corpora.
 Semiusta fertur ossa sed Felicitas
 Rapuisse diris occulenda ab ignibus
 Bustisque proprio condidisse prædio
 Pure levatam conjugans viraginem.

CAPUT X.

De sancto Cæsario martyre.

Tempestate sub hac, divino numine ductus,
 Cæsarius Terracinam devenerat urbem,
 Saxicolasque videns dum mente redarguit alta,
 Principe Firmino, divos tutante, prehensus,
 Carcereque inclusus, probris affligitur actus.
 Suscipit addictum, post ista Leontius atque
 Invictum sermone probans feritate lacescit :
 Nam præ curriculo pergens agit ad sacra Phœbi
 Vestibus intectum post terga manusque revinctum ;
 Quo dum perveniens Domino pia vota refundit,

D Latoidæ non jussa ferens, fundo ruit ædes
 Pontificem pariter Firminum amplexa ruinis.
 Sacra triumphantem populus ne laude coronet
 Mox nigris victor divum retruditur antris,
 Qua Domino junctus toto mansisse sub anno
 Fertur, et hinc plenum supplet dum Cynthia cursum
 Redditus inde foro precibus dum transilit astra
 Luminis ambitur subito fulgore superni;
 Externis lux lata oculis interna perintrat
 Corda virum : supero splendore Leontius auctus

Crederet se prodit chlamidisque obnubit amictu
Præbentem nudo spectacula corpore vulgo.
Nec mora, diluitur divaque renascitur unda,
Vitæ et sacra piæ, Juliano dante, capessens
Fusis mox precibus celeri petit æthera saltu.
Presbyterum sanctum Julianum almunique mini-

[strum

Cæsarium princeps ejus sacco insuit urbis
Luxurius, parricidalem quasi sumere mulctam
Promeritos, gremio sumpti qui in cæcula ponti
Ne maris ebiberent fluctus lymphantis amarus
Vorticibus scandunt Thetidis coelestia summis.
Littoreis thecas reddentes illico arenis,
Eusebius quas inde pius monachi bonus actu
Dans terræ terram dictam prope condidit urbem
Quorum ad busta preces Domino ac jejunia libans,

A Dum multos cultum a vanis convertit ad alnum
Presbyter æthereo felix quos fonte novabat,
Effertur æquivoci pietate Leontius ambos
Rapti inconcussam stringit genitoris ad arcem,
Inde foro inducti nulloque rigore subacti
Tum tenebris trusi, dum ferre litamina temnunt,
Excipiunt enses migrantque ad sidera lætæ;
Corpora fluminei lymphis exposita lavacri
Ad mare concedunt, custodem quippe fidelem
Cui sese dedant quærentia munera dignum:
Quartus ad id Capua perductus ab urbe sacerdos
Littoribus legata levat commissaque perfert
Curriculo sublata casam, capita atque requirens
Invenit, hæcque sibi se ultro pandentia sumit
Junctaque corporibus qua pignora sancta locarunt,
B Ductorum tumultis scollata recondit honestis.

INCIPIT LIBER SEXTUS

CAPUT PRIMUM.

De sancto Felice papa.

Felix in cathedræ applicitis moderamine Petri
Succedens, bene gestat onus, bene tractat honorem,
Mystica decernens victorum ad busta litari
Atque coronatus fusoque cruore triumphans,
Quem jubet impendi, impensum caput ipse decorem.
Euticianus eum officioque fideque secutus,
Nequaquam inferiore studet pietatis amore
Giacere in emeritis, nam per diversa trecentos

Quadraginta duosque ferunt polyandra locasse
Cæde coronatos, manibus quos ipse recondens,
Martyribus digno cultuque affecit honesto.
Nec mora, conjunctus victores evibrat inter,
Testibus et testis convertitur auctus honore.
Ipse quibus loculos habitu contexit amœno
Occurrunt læti socio aurea regna petenti
C Luceque conspicuam ducunt gratanter in aulam.

CAPUT II.

De sanctis Basilide, Mandali et sociis.

Tunc imperator incitatus manibus
Aurelianus castra regis cœlici,
Edicta cudens nonus indignissima,
Vexabat, evitanda certans prælia.

Basilidis isto Mandalisque traditur
Tripodis simulque bis decem sodalium
Romæ triumphum nacta virtus impetu;
Via receptos quos ferunt Aurelia.

CAPUT III.

De sancto Agapito.

Agapitus Prænestinum fervore sub ipso
Illustrat virtute solum: qui luce beati
Functus Porporii, celebris pietate magistri
Ut fontis liquidam sitiens desiderat undam
Martyrii summum fibris ardebat honorem.
Vix natus post quinque decem compleverat annos
Sceptriferi jussis et tentus ob inelyta Christi
Quæ non cessabat præconia spargere dictis:
Crudis subrigitur nervis flagrisque severis;
Invictus tandem lasso cæsore probatus
Censori Antiocho datur appellendus ad aras,
Spurcis qui latebris antroque nigrante receptum
Quatriduo tenet impastum sumptuque carentem;
Exhibitis posthac ardentes vertice prunas,
Suscipit exsultans testis gratesque rependens
Omnia servanti seque hæc in bella levanti.
Ceditur inde flagris nudus, suspenditur acto
Ad terram capite, ac fumo perfunditur acri

Ille inter: « Frustra sapientia vana laborat
In fumo, præses tua. » Turbidus ille profatis
Vexat item crudis, lanio alternante, flagellis,
D Inque vicem sibimet succedere quattuor addit.
Hinc ventrem profudit ei ferventior unda,
Frangunt maxillas, laudem perfringere Christi
Sed nulla arte valent Satanae superante ministri
Ast ne sacrilegis longum subsanet inulium
Cognitor athletam Christi dans effera tutus,
Hæc inter subito caligine cingitur atra,
Deque tribunali recidens virtute subactum
Martyris addiscit delatus robore inanis,
Lectoque applicitus, tristi sic funere functus,
Plenam felle animam vacuas emitit in auras.
Acta hæc Cæsareas stupidunt dum protinus aures
Ipse leoninis dicat haustibus esse vorandum
Victorem humani per tanta tropæa furoris.
Mitent corda ferræ, naturam ponere gaudent,

Mansuetæque ruunt, vincti et vestigia lambunt.
 Securum ergo feras inter magis esse dolentes
 Flagitii fabricatores scelerisque clientes,
 Belluina quam inter homines feritate furentes,
 De medio testem multa virtute probatum
 Abripiunt, procul abducunt, colla ultro litantem
 Celsithrono ferunt ferroque ad sidera tollunt.
 Deproperant nocturne legunt sacrata fideles
 Membra sibi quæ suæque vehunt tutamina plebi

A Ac nova tum loculo, divina mente parato,
 Illicet invento pretiosa monilia condunt.
 Hoc inter tormenta Deum læto ore fatente
 Quo regitur Christum, quidam ex astantibus illic
 Clamat Anastasius : « Vere magnus Deus ipse
 Præter eum nullus. » Dictis stupefactus et amens
 Nuntiat Augusto seductum martyris arte
 Præses Anastasium, quem mox jubet ille perire;
 Sicque pium cælos pia ætæ confessio testem.

CAPUT IV.

De repressa persecutione Claudii.

Nec longum turbare datur Christi agmina sævo,
 Qui mox inter acerbisoni primordia belli
 Dum dictat leges, fera dum decreta recenset,
 Turbinibus nigris actum per nubila fulmen
 Proruit ante pedes feralia scita serentis,
 Omnibus horribili trepidis formidine visus;
 Haud secus Ægypto dudum calægae pressa
 Horrendæ noctis stupuisse feruntur alumni
 Servantes Pharii crudelia jussa tyranni.

B Nec mora Cæsar iter carpens perit impete turoæ,
 Non hominis pro velle probans sævire flagella
 In famulos Christi, supero mage numine ferri.
 Pacis item suda Christi sponsa unica gaudet
 Hinc nullo terrore palam conterrita lethi,
 Legibus ense dato, donec Diocletianus
 Accensus furis, Bellona armatus Averni,
 Producit flammæ Acherontaque vergit in orbem.

CAPUT V.

De sanctis Chrysantho et Daria.

In quosdam fuisse licet rex Numerianus
 Tradatur, multo palmarum culmine mactum (184)
 Cum sociis sancium qui mittit in astra Chrysanthum.
 Terrenus generis proavorum stemmate clari
 Auctor Alexandrinus erat Polemius isti
 Qui genitum studiis dans liberioribus uti
 Imbuit et sophicos callere per abdita fucos.
 Is dum sollicitus multorum inventa revolvit
 Tandem evangelici scandit solidamina portus,
 Doctoremque catum legis sectæque requirens,
 Carpophorum reperit, casto qui jure sacerdos,
 Civica jura cavens, nemorum spelæa fovebat.
 Quo duce siderei modico sub tempore callis
 Nactus iter, graditur clivosa per ardua liber,
 Intrepidoque palam Christum sermone fatetur.
 Fertur id ad patrem, procerum qui jura tremiscens,
 Claudit in obscuro fœdi spurcaminis antro
 Afficiensque arcto gnatum, jejunia solvit
 Grata cibo; gaudet juvenis quesita subisse,
 Gratatur, favet, assultat, complectitur, ambit,
 Sicque diu se exerceri promptissimus optat:
 Suggestitur genitori ardor genitique voluptas,
 De cruce pendere et jejunia lætus inire,
 Christicolarum animos tali sub more suetos,
 Gloria queis et honor hoc crescere jure putatur,
 Quin studium vertat, tales non hæc premendos
 Lege viros, contempta ferat, vitata reponat,
 Deliciis subigat, connubia clara procuret,
 Nexibus his nodet, trahat hæc in vota catena.
 Audit at ipse libens monitus et jussa facessit,
 Instruit et thalamos, amicit triclina cunia,
 Protinus et genitum squallenti carcere raptum

C Munere præculta pretioso vestibus ornat:
 Invehitur cellæ nitido splendore venustæ,
 Applicite lepidis animum mollire puellæ
 Lusibus electæ vultuque habituque decoræ:
 Infarcire dapes, opulentas ponere mensas;
 Carcere quæ graviora ferens immobilis obstat
 Vir valido fixus lapidi Christoque cohærens
 Cœnum delicias, angues reputansque puellas,
 Oscula et amplexus, clypei velut ære sagittas,
 Discutiens armis validæ objectuque fidei,
 Sternit sopitas cantu sapiente colubras:
 Victis nobilior primis rationis acutæ
 Fatibus, exquisita venit, speciosior ore,
 Conjugio Daria velut socianda sodali;
 Capto dum reddet patrique deisque Chrysanthum,
 D Crescit, ea subennte, datum varia arte duellum:
 Nobilitas, species, lepidæ sacundia linguæ,
 Impugnant valido temnentem cuncta renisu.
 Gratia quem, fideique decus, sapientia vera
 Cinxerat, alterutrum, adversis configitur armis
 Illa deos præfert divino jure colendos,
 Iste docet miseros divoque nitore vacantes,
 Idque probat veris patulisque edisserit actis.
 Virgo probe cedens rationis acumine tandem
 Christi victa jugo accedit submittere colla:
 Virginitas servanda placet, fictumque subire
 Conjugii multo decorandi pignore nomen.
 Abluitur sacro conjux baptismate virgo,
 Sicque pares casto Christi vincimine juncti
 Gignere cœlesti non cessant fenore gnatos
 Multiplices, cogique virum pia castra Chrysanthus,
 Femineas Daria densat sub signa catervas.

(184) In margine codicis 1 eadem manu scriptum: « Mactum veteres Romani vocant auctum, » etc.
 SCALIGER, lib. 1, epist. 20.

Agmina plura videns hostis tota Urbe coire
 In Christi sacra jura ducis, claramque repulsam
 Indici penitus priscis arisque jugisque
 Livida tela vibrans diro excitat impete turbas,
 Inque pios movet atroces ardore tumultus
 Urbis tunc præfecturam Celerinus agebat,
 Qui hos cuidam legat tentos ad flagra tribuno;
 Claudius huic nomen qui septuaginta Chrysantho
 Tortores adhibens crudis astringere nervis
 Hunc satagit, sed stat subito virtute solutus
 Siderea nulloque jugo sibi vincla coherere. 1:
 Stringitur hinc validi nodoso rotæ ore cippi,
 Tertius hic morsus: crux ut divaricet actum,
 Ligna sed in tenuem cippi resoluta favillam
 Nec vim, nec pondus valere indicere sancto;
 Putente inde lavant artem depellere mictu
 Sudantes, in nectareum sed versus odorem
 Belligerum læto fragrans spiramine mulcet;
 Inde recens rapti vituli sub tergore sutus
 Stringitur urgendesque faci datur Hyperionis,
 Jura sed ignorat Phœbus ponitque vigorem,
 In testis tantum validi tepesfactus amictus,
 Nec sentit fervore cutis mitissima solem:
 Artubus ut detracta manens ex corpore robor
 Forte trahens sancto cessit eni Cynthius ardor;
 Inde manusque pedesque subactum et colla catenis
 Carceris injiciunt barathro cæcisque latebris:
 Nec mora, solvuntur cuncti nodamina ferri,
 Lux micat innumeris radians ut consita lychnis.
 Supplici artifices referunt hæc cuncta tribuno
 Ille sibi exhibitum nemorosum verberare cædi
 Mandat, at applicite rigidi-sima brachia silvæ
 Lædere membra pavent, lento ac flaccescere lapsu
 Incipiunt, omnem inque manus posuere rigorem.
 Claudius ista tuens sanctum tellure levare
 Præcipit atque tegi, genibusque advolvitur orans
 Seque suosque pia sanctorum lege sacrari.
 Mox catechizatus divinas excipit undas,
 Pluribus applicitis paribus sociisque jugali,
 Hilaris juncis genitis, qui Maurus, Iason,
 Militibus pariter quoque septuaginta jugatis.
 His sibi subjectis multisque hærenti us auctis
 Numerianus ut acta capit, vitreo æquore subdi
 Juganti implicitum saxo fervore tribunalum
 Deputat insano, tum septuaginta jugatos
 Jasonis et Mauri pariter capita ense recidi.
 Antiqua latians erat arte cuniculus illic
 Qua cæsi testes, quem nocui sorde levantes
 Christicole multis decorando monilibus ornant.
 Colligit ille laris genitorum membra tribuni
 Exsequiis perfuncta piis, ubi vota profundens
 Continuansque preces aretatur ad acta proanis.
 Dum trahitur poscit se implere precamina mittant;
 Sicque gradum signis Christi dum mystica sumit
 Atque genuflectens palmas ad sidera pandit,
 Æthera cum precibus scanit cælum accipit orans.
 Tam subito stupidi raptores sine rapinæ
 Quæ comitabantur famulas ad funera linquunt;
 Ille dominam extremo famulantur munere, condunt

A Basilicamque super, pro posse in culmina tollunt,

Interea Augustus truciore furebat in altos
 Signiferos ira; trudit squalore Chrysanthum
 Carceris honorifici, qua stercora fluxa cloacas
 Extenuant; Dariam meretricia septa receptant,
 Suggestur clauso sed lux divina Chrysantho,
 Balsama respirans pariter fragrantia fertur.
 Evadens caveam Dariæ leo mittitur audax
 Servator decoris cellamque ingressus honorat
 Orantem, astratus placidoque rigore tuetur,
 Dumque ferunt Christo plures reverenter honorem
 Mirificis trepidi visis, præfectus in ipso
 Fornicis ignem aditu multa trabe præcipit edi:
 Bellua raucisono flammis pavescit rugitu
 Perturbare locum, cui virgo animosior: « Exi

B Secure, emigrans nullo lædere tenore,
 Liberat ille quidem te in me quem mitis honoras. »
 Exhibitis posthac præfecto aptatur equino
 Sub trabe tormento porrecta immane Chrysanthus,
 Machina sed refugit, rapiturque in labra minutis
 Dissiliens frustis, sparguntur vincula passim,
 Lampades applicite, depulso ardore, gelantur.
 At Celerinus, eo concussus corda stupore,
 Gesta refert domino, magicis qui fraudibus acta
 Dependens, castos pretioso sine jugales
 Grandiæ saxigero submergi mandat arenis;
 Tramite quo cæli Stephanum super alta secuti
 Lacteolo roseoque innexas flore gemellas
 Stemmata perpetuo rutili meruere coronas;
 Largoque per populos dum spargunt dona salutis

C Crypta supra tumulos claro fabricatur honore:
 Quo dum sæpe coit votiva frequentia plebis,
 Æneadum dux sæva fremens, celebrante caterva
 Mystica, voti aditus claudi jubet ora levato
 Pariete, conclusumque premi vasto aggere templum,
 Sæpe manet dum eruda pios tribulatio tundit
 Sculpturam pulsa donec Urbs sorde piatur
 Et Christo sacra busta, Deo retegente, notantur,
 Restitit at quædam sacris intacta fenestra
 Qua sanctorum inspectari monumenta licebat:
 Visitur argentum hac intus quod vina litare
 Plebs olim intulerat, clausaque resederat aula.
 Ille quidam, jussus specie, penetralia, præde
 Spe, irrepit, rapiturque rapax rapiente rapina;
 Sic raptus sapiens extra prorepere nisus,

D Haud valet egressum introitus reperire reperti,
 Circumiens tota gyroque vagante laborans
 Nocte nec inveniens aditum quo claustra relinquat;
 Dum lucis spatio cælum nigresceret acto
 Exitus hinc rursus petitur rursusque negatur,
 Nocte notata die tota cataracta recedit;
 Sic tribus elusum jam noctibus ægra fatigat
 Cura laborque vacans; reddit lux tertia cuncto
 Jura foro, pueros ferulis vulgusque plateis,
 Diversoque reum certamine carcer adurit:
 Illic pudor, inde fames rapiunt incerta trahentem;
 Quid cui præponat libretur vita pudore:
 At cruciante fame panso decus, interit ore,

Egrediens tandem, populo spectante, fatetur
Flagitium, pressante probro, non ære gravatus.

A Damasus ut factum longo post tempore sumit,
Obiegit os ædis, sacra limina versibus ornat,

CAPUT VI.

De sancto Gaio papa.

Sedis apostolicæ Gains post Entychianum
Culina sortitus, mo teramine tractat honesto;
Nam statuit gradibus scansuros celsa subire,
Saltibus a nullo Ecclesiæ superarier arcem,
Militiæ Christi primatum ut nemo capessat
Ni tirocinio per singula munia surgat.
His aliisque nitens sanctorum ductibus altum
Sacra columba petit, supera in fastigia fertur,
Angelur, colitur, vernat, munitur, amatur,
Regmina dilatat, decoratur, magnificatur.
Lividus antiquum nigranti felle venenum
Anguis inexhaustæ mentis torvo agnine volvens,
Suggerit arma dolis animosque accendit ab atris
Cocti facibus, suadetque domestica bella,
Fratri frater ut invidet carpensque lacessat,
Mordeat, incuset, civilis ferveat ardor.
Sic magis inspicies externa pericula posse

Sumere proventum postquam intima viscera turbas,
Languidulum in vulgus robustum suscitast hostem
Tartareis armans flammis Diocletianum,
In Christi famulos totum qui concitat orbem;
Et quia nonnullos constabat fascibus altos
Militia claros, primo hos depellere, flagris
Vel censet subigi, totum mox sævit in agmen:
Scita dicat, decreta notat, præcepta resignat,
Ecclesiarum autæ lapidem evertantur ad inum,
Scripturæ superæ diro exurantur in igne;
B Quilibet insigni nostrum suffultus honore
Cummine sublato nomen prætendat inane:
Servorum si quis Christo familiarier optet
Sic maneat penitus spe libertatis adempta.
Primo hæc legantur, post hinc truciore seruntur:
Ecclesiæ procures religi sub vincla monentur
Omnimodisque adligi pœnis ad sacra julentur.

CAPUT VII.

De sanctis Marcelliano, et Marco, atque Sebastiano.

His incitatos orbe toto fomites
Comitatur atrox flamma Christi per sata,
Solum vacasse cæde nullum creditur,
Quanto minus Romana belli incendia
Haustum cruoris nesciere mœnia.
Hic comprehensi destinantur vinculis
Gemini parentum clara fratres lumina,
Marcellianus atque Marcus, nobili
Sat stirpe celsa provehentes stemmata.
E's simulque traditis clientibus
Sebastianus, vir Deo plenissimus,
Sub militari veste quamvis abditus,
Honore clarus, regibus gra'issimus,
Juge exhibebat in dies solatium
Consulta firmans vividorum pectorum,
Quo blanda calecent, dura temnant sæculi,
Fluxu labantis quæ fatiscunt pulveris.
His dum calorem mentis armis roborant
Minasque stabili et flagra corde transeunt,
Capitis sibiacti læti eunt sententiæ,
Pariter genitrix, conjuges ac liberi,
Eos amore pros-quantur nexilli.
Quo sit dierum ut impetrent inducias
Præfecto ab Urbis tredecim Chronatio;
Reddantur aris ut jungantur legibus.
Pulsantur ergo plurimarum flatibus
Aurarum: eos amica turba concutit,
Quid saxei, quid perseverent ferrei;
Patrem abdicent, tormenta matri præparent,
Demant sibi ipsis respuendo gaudia,
Spernantque vitam deserantque gloriam
Necemque templis appetant affectibus?
At se parentes filiorum dulcium

Meminisse pandant, vel citati pulsibus(?).
Mox mater intrat se miseliam clamitans
Soluta canos exhibendo lacteos,
Pectus resecta, fert papillas pendulas
C Lacrymis retexens ejulando crepundia,
Pressam nec ullis conferenda se malis
Tribulatione, sponte lethum liberos
Sequi petentes, quos tulissent barbari
Sequeretur audax per catervas hosticas,
Noro applicari pugionem funere,
Gladium neganti vim neci diram inici
Senes parentes liberorum ultroneam
Spectare mortem, filiis superstitibus.
Hæc dum seruntur, tum senex et debilis
Pater ab sequela servulorum adducitur
Qui pulvere caput sordidando cygneum,
Hujusmodi ægras implet auras vocibus:
« Vale daturus ultro lethum adeuntibus
Arcebo gnatis, quæ meo paraveram
In liberorum præbiturus funera.
D Et quæ repente nata, gnati, insaniam
Amare mortem, proh dolor! vos addocet,
Quos imhuebat eminens peritiam
Et singularis mentis ornabat vigor?
Vobis quid appetita solum in prosperis
Adversa nulla quam timeri non jubent?
Venite, patres, inhibere talia,
Contingat unquam ne pati vos talia.
Juvenes, adeste, flete sponte perditos;
Lacrymis rigata præferant caliginem
Seni perosa destituta lumina,
Ferro feriri ne duces considerem
Ægræ senectæ, fieri quos non pertuli

ferulisque quondam vapulantes horrui.
 Natos ferentes prosequuntur conjuges
 Obtutibusque grata pignora ingerunt,
 Quorum relinquant se querentes fastibus
 Jugalem amorem queis putentur perdere,
 Dominos domorum ac filiorum quos probent
 Sic lancinatori ultro tradi gaudeant,
 Spernant parentes atque amicos nesciant,
 Pellant maritus abdicentque liberos.
 Illas inter auras conjugumque lacrymas
 Ac nesciorum pignorum suspiria
 Animi resolvi militantium coeperant,
 Læso dolore contrahentes pectore.
 Horum beatus altor huic spectaculo
 Sebastianus militari schemate
 Latens adesse non inane duxerat;
 Vidensque belli fasce frangi milites,
 Perrumpit agmen concionis lividæ,
 Medium tumultus se ingrens victoriæ,
 Lassosque adortus his petens palæstrides:
 O milites virtute jam fortissimi
 O prælii cœlestis instructissimi,
 Palmæ vigore mentis altæ proximi,
 Sic nunc coronas frivolis ineptiis
 Juvat perennes nugarum ponere:
 Sed, quæso, discat fortitudo militum
 Per vos fide potiore cunctis instrui
 Armis rigore quæ parantur ferreo;
 Victoriæ nolite vestræ insignia
 Per blanda perdere feminarum murmura.
 Hostis subacti colla ne dimittite,
 Calcate bella ne resurgant vivida,
 Neu victa vobis se erigant victricia:
 Licet hujus experti aere fortis prælium
 Repetita scite duriora vulnera,
 Quin gloriosa celsa belli culmina
 Amore longe terreo sustollite,
 Nec parvulorum stetibus deponite;
 Nam lugubres angore quos attenditis
 Gaudere staret, noscerent quæ noscitis;
 Nempe æstimant hoc esse solum vincere
 Quod temporali jure mundo vivitur,
 Quo desinente vita nulla splendeat:
 Scirent enim si mortis ac molestiæ
 Securam et in qua regnat immortalitas,
 Ac sempiterna commorantur gaudia
 Vobiscum ad illam current pertingere;
 Hæc flocci pensa, concupiscerent eam
 In gratulatione quæ jugi manens,
 Omnino habere nescit unquam terminum:
 Lugat (sic) inde vita qualis ista transeat,
 Quam falsa, quam dolosa, quam celerrima
 Malesuada, vafra, circularix, perfida,
 Quæ dira pravos invehat per crimina,
 Quo diligentes ducat, et quid præparet
 Æterna procreata mors ut ex ea
 Huic servientes jure sumit perpeti
 Ut exulare protoplastos egerit

A Vitæ perennis destitutos patria.
 Hæc vos, amici, fallit, istos ludere
 Vitam petentes quos manentem sistitis;
 Hæc vos parentes ad decorem cœlicum
 Gnatos euntes detinere suggerit:
 Hæc conjuges honore blando martyrum
 Lethale mente ferre cogit poculum,
 Assensa vobis queis adessent tempora,
 Jam separari contigisset perpetim,
 Vobis nec illos æterna inter tormenta
 Unquam deinde cederetur visere,
 Incredulorum ubi flamma carpit pectora,
 Edunt dracones labia blasphemantium
 Vorant colubræ perfidorum viscera,
 Strepit ejulatus, fletus hic et dissonus,
 Plangor gementium quem exigunt incendia
 Pœnæque nullo finiendæ termino,
 ustus cremandus dum novatur millies.
 Hæc ergo et istos transilisse linquite,
 Vitare et ipsi mente cauta pendite,
 Hosque ad coronas destinatas mittite,
 Nec separantur, absit hic vobis timor:
 Vadunt parare quin domus in æthera
 Manere vobiscum atque læti vivere
 Ubi sempiterna gratulentur gloria:
 Quod si domus hic diliguntur terreae
 Quam sunt petenda structa domata obryzo
 Præclara gemmis fulgide stellantibus
 Qua non decor marcescit unquam floreus,
C Nemus virente se coma nunquam exiit
 Rivis decenter irrigata molleis;
 Hic nunquam anænum prata perdunt flosculi,
 Grato perennem odore vitam flantia
 Lumen sine umbra, nec diem nox terminat
 Serenitatem nunquam inumbrant nubila,
 Securitatem nulla rumpunt improba
 Dapes celebres nulla sistunt tristia
 Lamenta, luctus, ejulatus, sibilus
 Non audiuntur hic, nec unquam perstrepunt:
 Horrenda, tetra, sordida aut deformia
 Non hic videntur; pulchritudo, amœnitas,
 Splendor serenus ac nitens, formositas
 Oculos fovent hæc semper intuentium:
 Quod corda vexet nihil resultat auribus
D Ubi angelorum læta psallunt organa:
 Hic fulgur, aut coruscus, aut tonitrua
 Nunquam nitentem verberarunt æthera;
 Amaritudo nulla gustum conficit:
 Virgulta gignant cinnamomum et balsamum
 Quorum saporem grata fert fragrantia;
 Non ulla stercus esca cogit, nectaris
 Digestionem non agit refectio;
 Ut cum bono pascuntur aures nuntio
 Nares odore lumen aspectu optimo.
 Quod quisque sumere ambit, hic mox percipit;
 Frustratur appetitus illic nemini:
 Istic rebellis qui illecebris existit,
 Et quidquid hic dimisit affectu Dei,

Multiplicatum consequetur centies. »
 Vile creatum, morte iuxta consita,
 Illo inem timere cuius antra debeat,
 Vitæ futuræ quale regnum querere
 Cur hic voluptas sit domanda corporis,
 Bona respuenda quæ Creator edidit,
 Narrando promens clara doctor lumina,
 Veras opes et vera pandit gaudia :
 Ab his ad illa quo migretur tramite
 Horumque amicis quid paretur postea,
 Quam tetra sint tormenta, quam crudelia,
 Sinant beatos hæc cavere martyres
 Patienter ista ob illa ferre qui sciant;
 Vertantur in tranquilla gaudia lacrymæ;
 Jamjam quiescant desinentes plangere
 Regnare quos constabit alto culmine
 Christoque junctos sceptræ cæli sumere;
 Quin ad coronas se petendas excitent,
 Hostemque partam inisse foveam noverint,
 Hæc dum beatus miles Agni disserit
 Qui militem ore proferebat sæculi,
 Firmare signis dicta supremo Patri
 Placet, corusco fulgurante cœlitus,
 Illuminando disputatorem suum
 Mox cœlicorum visitato civium
 Gaudens renidet, veste præclarissima
 Juvenisque fulgens osculum fert pollicens
 Sui perennem gratiam consortii.

Zoe, Nicostrati uxor, in cuius domu
 Ista et geruntur ore sex elauso silens
 Manebat annis pressa vi ægritudinis;
 Quæ mente sana dum capessit edita,
 Tuens superni tantum honorem luminis,
 Stupore tertis (sic) exprobrans manu innuit
 Quod tam patenti corda non dent famini
 Et advoluta quis valet rogat notis.
 Sebastianus, ut capit silentii
 Causas, « Ego, inquit, verus esse si probō.
 Servus Tonantis, vera si sunt omnia
 A me relata, hæc credidit quæ femina,
 Solutor ejus solvat ora Zachariæ. »
 Exclamat hæc sub voce Zoe gratulans
 Gratesque pangens ac medentem prædicans
 Vidisse testans ab supernis angelum
 Missum volumen attulisse cœlicum
 Virumque pausa luminasse pagina,
 Vis adstupens vir ejus indulgentiam
 Astratus almi flagitat vestigiis,
 Christi clientes quod gravasset nexibus,
 Manusque baccis occupatas eximens,
 Rogare sanctos liberi recederent
 Sese beatum et expiandum prosequens
 Horum recessu si mereretur pati.
 « Quo fiet, aiunt expediti martyres,
 Per sectione vestra tanta si fides
 Cœpit, velitis pro necandis ut mori,
 Qua fronte tanto roborati tempore
 Prodemus haustum passionis propriæ
 Nam larga Christi con-tat affluentia

A Potiora præbens quam rogatur munera
 Qui tam supremo vos nitentes culmine
 Perfectionis addet eminentia. »
 Hæc atque plura dum profantur incerti
 Fratres, parentes atque amici perfidæ
 Persuasionis flendo penitudinem,
 Parti, jugo cæpere Christi promere :
 Sibi sancta tradi urgere primiscrinii;
 Sebastianus hunc redactos vinculis
 Jabet gregare, simul capessant mystica,
 Supere Nicostratus ut rentibus
 Pressi subire sacra possint munia,
 Capit supernæ dignitatis præsulem
 Pro liberandis morte peccatoribus
 Mortalium se contulisse obtutibus;

B Id tradidisse credulis mysterium
 Funes resolvit quo valerent criminum.
 Paret reorum obsessor omnes aggregans,
 Quos allocutus miles almus invenit
 Promptos supremi servituti principis.
 Polycarpus exhinc advocatus presbyter
 Gaudet tuendo lucra divini horrei
 Hortansque divis imbuit profatibus
 Casto sacrandos præstruens j-junio.
 Hæc ergo Nicostratus ut fert omnia
 Patrata Commentariensi Claudio,
 Mox ille gnatos, peste varia languidos,
 Quorum snore venter unum turgidum,
 Frequens leprosum fecit u-cus alterum,
 Adducit, imo se fidem sub pectore
 C Tenere fassus, Christus horum gloria
 Quod imminente mortis a periculo
 Restituet illos sanitate reddita.
 Quos dum beatus fonte Polycarpus sacro
 Tingit, residunt nulla morbi stigmata.
 Felix notantur atque Felicis simul (f. Felicissimus),
 Feliciores jam pati parentibus,
 Post inde Tranquillinus æger artibus,
 Marcelliani fratris atque prosator,
 Dum se fatetur corde puro credere
 Et post lavacrum, si luet, non desinat,
 Litus sacro sospitatur unguine;
 Liber dolore podagrico ac chiragrico,
 Ut absolutus stagna saltu irrumperet,
 Verum invocans, quem mundus ignorat, Deum.

D Post hunc amici diluuntur pignorum :
 Crescentianus, Justus, Urbanus quoque,
 Vitalis, Euthycianus, aucto Aristone;
 Deinde Nicostratus et Castorius,
 Sequiturque Commentariensis Claudius.
 Zoe dehinc et Symphorosa ac Martia,
 Vernaculorum et turba primiscrinii,
 Cum carcerali de rigore liberis
 Omnes quaterni decies atque septies
 Pio sacra fonte Christi in laudibus.
 Noctes diebus copulantes ambiunt.
 Ferro supernæ consecrari curiæ
 Dilationis expedito tempore,
 Vocante Tranquillinus et Chromatio,

Grates rependens redditis pro liberis,
 Quibus astruit se redditum, ipsos et sibi,
 Adgaudet his praefectus et ferant iubet
 Dis thura, sed Christi audit ut praeconia,
 Clamat subactum liberorum insaniae
 Errore captum hand eruisse erroribus.
 At iste quid sit error apprime explicans,
 Quam dogma nostrum errore sit liberrimum
 Ratione lucis orat invictissima.
 Ast qui triumphos destinavi percito
 Signare curru fervido axe volvere,
 Omitto et ista transvolans, et plurima.
 Praefectus illum sessione proxima
 Ut audiendum dimoveri postulans
 Nocturne mittens advocat secretius,
 Aurique magna praefereundo pondera
 Petit revelet quis viget medicamina
 Ipse ut salutis his resumat robor.
 « Scito, inquit iste, Dei furorem perpeti
 Christi putantes nundinalem gratiam,
 Fide parari quae valet, non obryzo;
 Credas modo illum sanitatis praesulem,
 Vitae datorem, sospitatis praeficem,
 Gaudere quibus integra cum gaudio
 Salute mentis gratulans et corporis. »
 Iudex ad ista pandat hunc flagitat
 Quo Christianus vi salutis gaudeat.
 « Possim, inquit, ipse Christianus degere
 Ut sanitatis nuntiarit gaudia. »
 Polycarpum at ille dicta et acta digerens
 Ante ora secum proripit Chromatii,
 Medium bonorum cui salutis munere
 Praefectus offert, cœnum ut iste respuit,
 Christum colendum sospitatis senore
 Modo hac salutem merce dandam praedicans.
 Struit faventem ac imperat jejunium,
 Nec segnis implet quod flendum praemonet,
 Sebastiano fultus inclyto duce :
 Hoc jure postquam dedicarunt triduum,
 Commilitonem visitare eunt novum;
 Hunc sustinentem dum salutant actuum
 Fidem vigere jam medullis hauriunt :
 Poscit, parentem ceu piorum erexerant,
 Nodositate se resolvant artuum;
 Illi dolores sempiternos praeferrunt
 Crudelitate terminandis impares,
 Eos timendos, praecavendos admonent :
 Charis salutem competendam perpetem.
 Praefectus, ut mos est sacrandis, unicum
 Dat nomen, augens filium Tiburtium.
 Sebastianus sancta sancte tradere
 Doctus salutis corporalis praemonet
 Subire sacra ne petat modo gratia,
 Vitae perennis corde quin spem colligat
 Mentemque veram, si salutem diligit,
 Ad visionem veritatis excitet;
 Quis sit creator omnium fide probet,
 Cultore temper gaudeat qui simplice :
 Vultus deorum vel dearum reprobet

A Frangat figuras quas colebat fictiles;
 Nec posse fonte sanctitatis abluī
 Secus nisi omnes idolorum nugulas
 Prius abdicarit, strage quorum sanitas
 Redintegrari sauciato debeat.
 Quois annuente et vernulas Chromatio
 Ad hæc iubente, non sinunt doctissimi
 Duces inertem hoc prælio manum dari;
 Bello supernis imo tuti principes
 Cinguntur armis, vana adorti schemata
 Rotare, divum mox ducenta vel amplius.
 Figmenta larvis fabricata conterunt;
 Quois comminutis gratias Deo ferunt.
 Di' tunc suadet cura diligentius
 Hunc sciscitari, pressus hunc discuti.
B Quid mente gestet, si qua vel resederint
 Illæsa menstra turbidorum numinum,
 Dubiove corde subnotatum scrupulum
 Adulterina pandit ille machinam
 Vitrei cubilis arte cultam cœlica,
 Portentuosos signa dantem ænigmate;
 A patre plura fabricæ hujus pondera
 Auri litata nil domi esse charius
 Monstrant docentes id salutis æmulum.
 Nil esse fidem, aut veritati consonum
 Figmenta vaftris cæca nugis volvere :
 Nil puritatis, nil juveninis edere,
 Probrantque clara luce divi muneris
 Nil veritatis his latere mœchicis.
 Stupet relecta luce vere languidus,
C Deumque solum legis hujus prædicat,
 Qui tam serena luce servos evibrat,
 Faveique demum confragosi numinis
 Subire damna, salutatis arcem duplicia
 Sic appetendam confitens se credere.
 Exponit ergo si quid ornandæ domus
 Signi residit gemmei seu vitrei;
 Fragilis metalli dum teruntur stemmata,
 Chromatii se præferens obtulibus
 Juvenis corusco splendet ore flammæis,
 Missum asseverans se supernis scilicet.
 A rege Christo sospitatem vividam
 Credentis ægris ut refundat artibus.
 Ad hæc vigente sanus omni corpore
 Praefectus audax post medentem currere,
D Cœleste corpus inhibetur tangere;
 Sebastiani sed tenens vestigia
 Fatetur esse celsa Christi culmina,
 Solum hunc colendum prædicat Tiburtius,
 Paulo ante sanctos destinans fornicibus,
 Sebastianus Christi alendum tegmine
 Spoliare mundo deligit Chromatium,
 Suadetque successore lætus exeat
 Mundi occupatione; poscit gratia
 Deo vacandi rebus arbitrum urbicis.
 Fidem rogatus, voce pandit libera
 Abominatus corde celsus idola;
 Scitatus an peccata cuncta deserat
 Causatur hic non proditum sibi antea,

Rerum ante nodos dissipandos asserens,
 Iram merenti ut præstet indulgentiam,
 Omni relaxet debitori credita :
 Grassante si quid abstulit cupidine,
 Juste repensum mox reformet integre.
 Se concubinis, se resolvit vernulis,
 Renuntiare libet ut queat probris.
 Juvenis beatus et decens Tiburtius
 « Renuntiandis si, pater, negotiis
 Queis obligare rite tempus flagitas,
 Ego implicandus, his libidinem nego
 Susceptionis exsequendorum actuum,
 Ut advocatus cœlicorum pragmatum,
 Non terreorum, tradar aulæ cœlitum.
 Sebastiano hunc vinciente amplexibus,
 Polycarpus almis imbuit liquoribus;
 Pater morosa nec retricans tempora,
 Mundi abdicatis integre negotiis,
 Hominem veteranæ se exuens ferruginis,
 Novum induit candore florens lacteo
 Cum quo remissi centum eunt his septies
 Honore divi candidati gurgitis,
 Quos servitutis expedit vinculis.
 Sic acta flagris sancta Christi Ecclesia
 Crescebat inter persequentum verbera;
 Tritura fortis sic replebat horrea.
 Furois ignis acriter proruperat,
 Sed læta Christi pullulabant germina.
 Jus abnegatum civibus Christi, fori,
 Fontesque circa, et nudinas statunculi
 Quibus litarent, queis necesse huc egredi
 Per rura et urbes id student, per insulas,
 Omnis negata jam piis civilitas.
 At vix decenter inclytus Chromatius
 Fovebat omne ovile Christi creditum,
 Necessitudo ut corporalis neminem
 Diris piorum cultibus substerneret.
 Sed dum tenebris lumen abdi non valet,
 Respergit arva ductum ab urbe longius
 Nempe ut tenellas Christi oves Chromatius
 Servaret ampla per vireta tutius,
 Campana late, seu medendi gratia
 Possessionis adire censet prædia :
 Ad bella prisce præparantur milites,
 Campum duelli turpe visum linquere,
 Quo per furentis colla se hostis subdere
 Adversa norunt tela cuncta frangere.
 At doctor almus et Petri vicarius
 Pastore cassos ne remittat Gaius,
 Ad irriganda parvulorum pectora
 Polycarpum abire neophytis cum setibus
 Jubet, coronam partam hiantem sumere,
 Legis ferens haud immemor licentiam
 Corroborandos ire cum Chromatio,
 Cui jungit aptum ceu sodalem filium.
 Ast ipse fortis tiro castra linquere
 Deforme ducens incitatus Spiritu
 Exclamat : « Oro, sancte præsul præsulum,
 Ne me velis dare terga bellis obviis :

A Stat nempe gratum valde jam si milites
 Cædi daretur, pro Deo vero mori,
 Quo finis ignaram inde vitam consequar.
 Congratulans his papa lacrymas litat
 Capit (sic) petitque Christi ei victoriam.
 Fortes residunt ergo castris milites :
 Marcellianus, Marcus atque horum parens
 Sebastianus ipse cum Tiburtio,
 Fratresque Nicostratus et Castorius,
 Zoeque, Victorinus atque Claudius,
 Cum liberatis fauce mortis liberis.
 His papa sacra dividens moderamina
 Moratur ipsis junctus in palatio,
 Custos fovebat ædium quos Castulus.
 In laude Christi fletibus jejuniis
 B Illic diebus et vacabant noctibus,
 Orationum grata Jesu numera
 Devotione deferentes sedula.
 Aëris medelas exhibebant pestium
 Larvas fugando, dando cæcis lumina.
 Ilæc dum geruntur inclytus Tiburtius
 Quodam plateam sole quandam transiens
 Delapsus ab alto reperit juveniculum,
 Quassata cujus ossa discrepantibus
 Cessere frustis, corpus ac summum caput
 Ita comminutis dissipantia artubus
 Solum ut sepulcro cerneretur congruus.
 Huic appropinquans fundit orans Symbolum
 Precesque jungit ore latas cœlico ;
 Mox integratis sic resurgit ossibus,
 C Salute lætus ac vigeus homunculus,
 Contusionis ceu nihil subiverit.
 Tenent euntem sanitatis prodigum
 Pueri parentes offeruntque servulum
 Resuscitatum sive poscat amplius;
 Quos apprehensos paulo turbis segregat
 Summique vires numinis pure indicat,
 Cernensque eorum roborari pectora
 Timore Christi, præsul offert Gaius.
 Illum ferentem qui levatum gratias
 Baptizat auctis gloria parentibus,
 Primos novella colligans ex arbore
 Fructus fidei, possit ut cognocere
 Lignum decore præbitorum fructuum,
 D Furibundus hostis, lucra tanta crescere
 Dolens fidei, hanc dum lacessit publice,
 Congressione clancula aggreditur quoque,
 Legensque notum criminis satellitem,
 Delegat alium mentiatur supparem
 Junctusque patri chara vertat pignora,
 Captivæ facis ; ancipatus abditis
 Quem dum frequenter arguit Tiburtius,
 Tonsoris arte quod repexos digerat
 Fronti capillos, queis gl'bellum percolat,
 Quod prandiorum sedulos se luxibus
 Det, seminarum pandat ultro aspectibus,
 Orationi et subtrahat jejuniis ;
 Vitet manere Christi in hymnis pervigil.
 His acre tactus, fronte nubem protegit,

Tulisse mente tingit orsa simplici;
 Dolos sed alto corde fraudis ruminans
 Instaurat arma perfidis, secum æmulum
 Prodens precatu ac mente cælo deditum.
 Dicuntur agnus et lupus nexu pari,
 Animo remoti, cogitatu dispares.
 Fabianus Urbi præsidebat cognitor
 Pium cruorem diis litare militans,
 Vincitum reatu qui petens præcognitum,
 Professionem ac nomen edicat jubet.
 « Torquatus ille et Christianus prædicor.
 Præfectus inde jussa texit principum.
 Ast hic mag' strum dat sibi Tiburtium,
 Eum sequendum et ejus acta proferens.
 « Audisne iudex iste qualia asserat
 Confessor æquus jam diu fallaciter;
 Se Christianum jactat, inquit, perfidus
 Simulator iste, vis at ipsa nominis
 Rapi gravatur moribus contrariis,
 Ferens moleste vel vocari ab improbis,
 Virtute nomen fulget istud cœlica
 Christus sequaces quo nitere præstitit.
 Vere excoluntur qui sophiæ cultibus
 Et obterendo militant liuidines,
 Nec credere Christianum istum fore
 Fibras alentem molliter lenonibus,
 Tonsore lætum gestientem notibus
 Nisique gressus fluctuantem turgidi,
 Viris fugacem nexilemque feminis.
 Non hæc pestes Christus unquam colligit
 Nam qualis ante vixit, ecce comprobat
 Quod acta nostra se secuturum asserit,
 Præsentem te mentibus approbabitur. »
 Censor saluti persuadet consulat
 Explere jussa principum nec abnuat.
 « Melius saluti, martyr ait, haud consulo
 Divum refutans vulgus unum quam colam
 Fatearque Christum sæculorum principem. »
 Torquatus ultra conditi silentio
 Celare cæco vim veneni non valens,
 Prorumpit orsa dirus in nefaria:
 « Crudelis, aïens, Christianus non modo
 Hic, quin suadet decipitque plurimos,
 Magicæque fraudis occupatur sedulus;
 Sorios scelestis inbuit cantatibus. »
 Confessor inquit: Falsus haud pertransiet.
 Impune testis, quem vides, vir eminens,
 Nunc Christianos improbantem perfide.
 At nil cohesit Christianis amplius
 Ni probra cordis sanctitatis nomine
 Tegens, fidelis crederetur perfidus,
 Dira ut fideles arte sævus luderet.
 Redarguebam sed giganteam gulam,
 Vino et sepultam castitatis regulam:
 Antonianus ut suetus belluo,
 Edebat, esuribat, absorbens, vomens,
 Siu flagrabat et bibebat ebrius;
 Nunc Christianos culpbat, urget, arguit,
 In nos quietum cognitorem suscitât;

A Trucem moranti præbet ensem judici
 Suadetque larvis colla sancta subijci:
 En vota parent, en latebræ pectoris
 Produntur, atri torva sanguinis sitis;
 Parare dira carpe jussa, carnifex,
 Adhibe catastas, Christianos applica,
 Bene nos capessis, ure, damna, perente.
 Vis exsulemus sic sophi urbe patria
 Tormenta profers, carcerem, his evadimus
 Ab ore blandi quo Patris sejungimur;
 Ignes minaris, sævior cupidinis
 Devicta nobis flamma cessit liberis.
 Decerne quod vis; pura conscientia
 Triste omne temnit, cuncta vident aspera. »
 Tum censor atra comminatur, suggerens
 B Lethique poculum, rore mellis oblitum;
 At miles altus, anguis ora supprimens,
 Probrosa divum furta prodit proterens,
 Deumque prompta laude Christum prædicat.
 Prunæ jubentur igne coram servidæ
 Sterni, super quas thura ponat, aut terat
 Plantis casdem, ab involucris liberis.
 Mox ille signo se crucis communiens,
 Pedes reiectus intrat ignem exercitos.
 « Depone mentem, judici aïens, perfidam,
 Edisce solum hunc imperantem conditis
 Quem confitemur esse cunctorum Deum;
 Molles rosarum nam videntur flosculi
 Teri vigore gloriosi nominis,
 Viden Creanti qui creata serviant. »
 C « Magica a magistro, prieditos quis nesciat? »
 Stupidus videndo clamat ista carnifex.
 Beatus: « Ohmutesce, non felix, ait,
 Meo nec infer hæc nefasta auditui,
 Rabido ore probra ne latrantem perferam. »
 Illis censor ira dicat actus fumea (sic)
 Cadat resectus ense colla vindice.
 Sic urbe Lavicana ductus compita.
 Cervice prompta pugionem suscipit,
 Unoque ab ictu victor æthram competit
 Locoque eodem busta mactus percipit.
 Zoe beata, cujus ora solverat
 Fides negata, longo inorsa tempore,
 Sacrata Petro dum frequentat atria,
 D Cœli coronam mente, voce postulans,
 Arctata pagi traditur naumarchiæ,
 Libens patrono thura Marti incendere,
 Temnens deorum et sacra ridens principum,
 Statim latebris noctis atræ clauditur
 Dies, cibusque, potus atque demitur,
 Sic sole cæno destituta linquntur.
 Pensam capillis arbor inde suscipit
 Funique celsam dirus horror impetit.
 At illa Christum conditorem confitens
 Convexa cœli scandit alto culmine.
 Aiunt quid ultra jam ministri funeris
 Restat gerendum, celsa victrix exiit,
 Superisne sacrent Christiani ut hanc deam
 Linquntur? an profunda inibit æquora?

Ad hæc ligato membra saxo vitreis
Tradunt fluentis, Tiberis alveo ingerunt.
Martyr magistro non ferens hæc oculi
Sebastiano gesta subito serit.
Hæc ille sanctus narrat ut sodalibus,
Vir inquit hujus : « Quid moramur? feminae
En advocantes nos coronas præeunt;
Fiunt maritæ martyres quod vivimus. »
Accensus ergo apostolorum limina,
Accepit unde optata conjux, visitat
Oransque manifesta Pauli ad limina,
Repetita patrum dum nitent solemina,
Dolosque passus, imbre saxorum viam
Stephani secutus alta scandit culmina.
Datisque prono flumini almis artubus
Tiberina funus ablueret cæcula.

Itemque Nicostratus, atque Claudius,
Simulque Victorinus et Castorius,
Symphoriano rebus aucto, corpora
Tibridis per oras dum reposcunt martyrum,
Fieri inter undas promerentur martyres :
Capti exhibentur nam notato judici,
Mortatur illos thura ferre qui deis
Blandisque et aspris per dies ægens decem,
Movere nullo prævalet molimine;
Fractoque nisu pandit ista regibus :
Tum lancinari tertio tortoribus
Jussi, atque torti flagra ludum deputant;
Humo subacta, destinantur æquori :
Libet palæstram marmora intra claudere,
Libet fluentis ferri in æthram limpidis
Mundique fonte consecrantur gurgite.
Postquam hi recedunt astra pulsati a perfidis,
Torquatus almi fraude cœtus hospitem
Ducit petendum : comprehensus Castulus
Ter sciscitatus ter catastæ culmine,
Fortis repertus dum Deo fert gloriam,
Foveæ barathro mersus alto glaræ,
Sub fasce tantum clausus imo corpore,
At mente liber, celsa scandit sidera.
Marcellianus, Marcus hineque ab impiis
Tenti, foratis alligantur stipiti
Plantis, secuti Conditorum stigmatibus.
Tormenta fratres ferre Christi consona
Lætantur hymnis diva dantes organa,
Jam territantes voce suda territant,
Et gratulantes gloriantur optimo
Dilectionis stare fixi robore,
Optantque abire hoc præditi fulcimine.
Vota audiuntur, perseverant laudibus.
Sic nox diei hæc in palæstra jungitur,
Crucisque Christi ut expleantur munia
Latus hinc utrique perforatur lancea,
Sic et sequuntur regna Christum in aurea.
Regi talentis his lucrorum redditis
Sebastianus, expeditus insequi,
Fertur regenti sceptris diis contrarius :

(185) An sacerdos Jovis Viminii?

C Vocatus astat in deorum injuriam.

Latuisse contra principum tutamina
Culpatur; ille principum pro gloria
Vera precatum se fatetur solulo
Jesum benignum, saxæas non formulas,
Quos postulare mentis esset perilitæ.
His sævioris imperator turbinis
Afflatus ira : « Miles, inquit, prorie,
Proceres et alma despuenti numina
Ne dent citatum fervidi ense exitum,
Denso cohortis impetatur agmine,
Crebra suatur spiculorum cuspidibus,
Cingat corona fronte nexum in stipite
Signumque telis præset irruentibus. »
It obsecundans turbidi agmen militis,

B Parant patente jussa campo, farciant
Ferro pharetras, ambitumque digerunt;
Lunantur arcus, exeruntur spicula :
Eunt in unum hinc inde tot arundines,
Certant quis optiora figat vulnera;
Cute ille summa tela cuncta suscipit,
Vis nulla redem mentis ingredi valet :
Solutus petitus tot pharetrarum agmine
Viris tot astat arx inexpugnabilis;
Christi lorica quem tegebat muniens :
Silvescit hirtus tuta setis ut fera
Quem judicantes post necis tot ostia
Laniis tenore posse nullo vivere,
Linquunt, nec actum mortis antris ambiunt
Cui tot videntur funeris vestigia.

C Noctu relicta martyris Zetarii,
Curare funus lancinati gestiens,
Vivum reducit quem petebat mortuum.
Ædes in altis ductus hostis robora
Pauca resumit sospitatis in dies,
Fugamque inire suggerentes in fide
Magis triumpho roborata roborat;
Ipsisque pandens regibus sese intimat,
Surreptiones falsitatis arguens
Hostesque verbis veritatis increpans.
Mirantur illi quem necarant vivere;
Ad supprimendam reddit iste insaniam
Se resututum qua beatos atterunt,
Offendit ergo Vimosos (185) admonens.

D Jubetur hinc eoque cædi fustibus
Dum concitatus astra scandit spiritus.
Hanc Christianis invidentes gloriam
Sævi cloacæ membra dedunt sordidæ;
Squalore mergi sed vetat Divinitas
Tot consecratum corpus olim præliis.
Lucina castis hic vacabat actibus
Matrona, sancti plena luce Spiritus.
Hanc allocutus per soporem cœlitus
Martyr, « Require nostra mandat abdita
Circi cloacæ quæ levahis pignora,
Suspensa gumpo (186), sordibus nec addit
Hæc tu reperta apostolorum regia

(186) Clavo.

Locabis alma ad principum vestigia.
Exsurgit illa læta, somnum dissicit,

A Parensque junctis nocte eadem vernulis
Jusso recondit nacta honore munera.

INCIPIT LIBER SEPTIMUS

CAPUT PRIMUM.

De sancto Gabinio et Susanna.

Frater erat Gaii Gabinus, ille Suzannam
Nutribat sobolem, supero quam ornaverāt auro,
Fama aures hujusce terens Diocletiani
Nuntiat egregiam forma seuque puellam;
Ille parans sagam genito vincere maritam,
Dirigit illustrem quemdam, horum carne propin-

Quam,
Qui catus ista serat lædærumque omnia firmet.
Hinc patrem ille petit; pater at patruusque Su-
zannam

Inveniunt firma penitus radice vigere,
Semina quæ dederant nullo agmine flabra timere.
Claudius imperii summus proponit honores,
Eximiam regis prolem, patris alta sequentem,
Et ditione pari sublimia sceptra regentem,
Præcipuum juvenem splendore ac robore celsum:
Illa fidem servans cœlestibus, ima refutat
Fœdera, divino humanum postponit honorem,
Sidereo fastu terrestria culmina sordent,
Perpetuis regnis mortalia regmina vident.
Diversa alterno dum famine vota seruntur,
Qui capere advenit, capitur, laqueansque tenetur;
Instruitur patribus, scelerati pœnitet actus,
Fluctibus abluitor divi, supero amne novatur;
Tirgitur atque domus geminæ duo lumina prolis,
Quæcivas et Alexander, Prepèdigna jugalis.
Integer esse Dei cultor dum Claudius ambit
Atque sequi Christum ad cœlestia sceptra vocantem,
Cuncta facultatum vendens largitur egenis,
Singula quæque valet vinctorum ergastula lustrans
Sanctorum sese pedibus prosternit, et horum
Tegmine vel victu satagit relevare catenas,
Ipse precum poscens per eos pietate levare.
Pluribus Augustus hunc expectare diebus
Fert, firmare putans solidissima fœdera jussi.
At neque consumptam reparat dum Cynthia formam,
Ad celsas aules vel festa theatra reversum,
Quærit utrum longe discesserit, an remeanti
Quidlibet obstitit; credit languore moratum.
Hujus erat secum frater comes ordine rerum:
Maximus hunc illi solatium invisere mittit,
Ægroti qui strata levet, qui fervida selet,
Turbida componat, fastidia cruda repellat
Iasuper inquirat dotes et pacta puellæ,
Quid gestum referat, poscat quæ dona rependat.
Maximus accedens precibus cum plebe vacantem
Reperit Ecclesiæ fratrem, stupidusque renutat
Quid sibi res pangat; mirantem Claudius almos
Proripit ad Patres, recti qui pervia callis
Dum retegunt, famulant (?) agitantque ad lumina
[mentem.

Credit hic acceptis vivisque infunditur undis,
Culminis eximii contingere nititur arcem,
Addictique foro census ac libat egenis;
Utitur hac in re fido Trasone sodali:
Is, velante toga, Christi tecto igne calebat,
Chrismate quem Gaius dudum scrasse notatur
Noctibus ille adiens vicos, ergastula lustrans,
Indignis alimenta Dei sub honore ferebat.
Gesta recondēbat, titulis monumenta colebat.
Ast ubi sollicito reserantur facta tyranno,
Qui sævis subigat mittit cruciatibus almos
Julius, exsilio fratres qui missus ad ista
Deportat gemino et Prepèdignam pignore sultam.
Cælum vinci impossibiles holocausta per ignem
Illi subeunt pariter, rutilo fulgore nitentes;
Ostia reliquias quorum capit æquore lectas.
Obsessus cum prole nigris Gabinus antris,
Longum ubi continuas teritur limando catenas,
Emicat e vinculis penetrans cœlestia liber.
Æstuat imperii furor ægrescitque decoros
Ire pios, mandatque suæ perducier aulæ
Dotale invictam sociamque venire jugili,
Quam stolidus famulam ignorans pietate superni
Regis, ea reputat flecti ad sua jussa Suzannam.
Accipit at postquam votis et cantibus illas
Exæquare simul noctes, ita condere soles
Christi laude, jubet soboli revocata paternis
Ædibus, ut presso subigatur virgo pudore.
Adgaudens juvenis spem præripit atque reductam,
Nocte absente nigre terras velamine pallæ,
Appetit, ingressusque domum splendore corusco
Hanc radiare videt, superoque nitore micantem.
Obstupet horrifico tremefactus lumine, pallet
Marcidus, exanimis, repetitque palatia cassos.
Anguis id Atracio gestum dans perfidus ore,
Mittit eum Numicis (?) cogat qui subdiar aris.
D Jussus in ista Macedonius dum flectere tentat,
Robore subnixam divo non cadere parit,
Fustibus ignavis quatiens pia viscera flagris.
Gloria virgineo regi sonat ore superno,
Continuansque Dei laudes invicta feritur;
Ense triumphalem subiens atollere palmam
Eque domu patris ætheream transcendit in aulam,
Intrat et æterni thalamos dignissima regis.
Membra Serena legens teneris dat, aromate multo
Con it, et involvit nitidis promptissima velis
Atque piæ manibus satagens componere funus,
Patris Alexandri secus ossa beata recondit.
Nec patitur sanctum tellure latere cruorem,
Carboseo rimas scrutans quin sumit honore
Candentique levans tegit inclyta dona metallo.

Quæ secreta colens intraque palatia servans
Occulta Domino sese libabat in ara.
Hujus dum meritis evecta levatur in astra
Sanguine martyrii Gaio cœlestia nacto,
Inque poli regno merita renitente corona,
Marcellinus ei sedis succedit honore
Ac sequitur factis, sub eodem colla tyranno
Desectus, cœlum et pretio cervicis adeptus.

A Cumque Antoninus, tum Claudius atque Cyrinus
Membra ubi nuda jacent triginta et quinque diebus
Post a Marcello cum laude leguntur et hymnis
Sæva per immodicas tribulatio canduit orbis
Hæc partes, uno tantum sub mense dierum,
Ut septem atque decem tunc millia cæsa feruntur,
Tempore nec parvo cœlum actis undique sanctis,
Præsule præcipuo sedes Romana vacavit.

CAPUT II.

De sanctis Primo et Felicia

Tunc Primus et Felicianus, auream
Evecti ad urbem, cæde cœlum competunt.
Qui glorioso dum renident culmine
Christique cultu gratulantur sedulo,
Calumniantur a profanis Romulæ
Cives quod urbis lege Christi viverent.
Queruntur, exhibentur ambo regibus
Trudique dantur, ferro onusti, in carcere;
Qua sublevati cœlico solatio
Gaudent superni regis uti nuntio:
Item reducti principum conspectibus
Fano applicari deputantur Herculis,
Cui liba ferre forte si contemnerent
Immane tortos flagra dira subderent.
Tormenta victa nuntiant dum milites
Legant furentes hos Promoto principio
Cruda necandos quæstione præsidii.
Item tenebris mancipantur carceris
Itemque cœli roborantur nuntiis.
Plures teruntur ubi dies, præses jubet
Foro ad tribunal exhiberi præsidens;
Responsa forti proferentes pectore
Quos separari fraude censet subdola,
Fraterna credens quos tuentur robora,
Vel segregata supprimant certamina.
Felicianum hinc cædier mandans, foro
Spectante, plumbi proterentis verbere,
Aut, deligat, proponit ut lætos dies
Aut cogitandis macerari machinis.
At ille: « Cui servire legi, serviam:
Iere jam octoginta cursus temporum
Mihi terque deni ut veritatem comperi,
Queis nil retractans sæculi de nugulis
Servire summo Conditori prætuli. »
Sic gloriantem præses ardens vincere,

Stanti renecti destinavit stipti
Sudibusque palmas perforavit ac pedes;
B Diuque tortum, nec cibis per tres dies
Potuere fovit: alta Christi sed manus
Alit levando protegentis; qui Dei
Dum laude gaudet permanere immobilis
Item flagellis imperatur affici;
Nec sic subactus, lætus antris traditor,
Sanctusque Primus lancinandus sistitur
Qui valde sævis maceratus fustibus,
Victor catasta sublevatur editus,
Circum flagrantem accipitque lampades;
Invictus alto dum renidet prælio
Humi refusus applicatur lectulo,
Plumbumque in ora bulliens dum funditur
Felicianus dira visere additur.
Angustiat præses ambos intuens
C In laude Christi gloriam immobiles,
Gemensque victus, amphitheatro jube
Dari furore bestiali, ut expleat
Quod non flagellis, igne, ferro prævaleat.
Missi leones ad pedes horum ruunt
Agnique facti torva corda nesciunt,
Aguntur ursi, et hi piorum gloria
Inhumanitatem mente mutant sobria.
Isthæc corona contuens spectantium
Mirisque tacti corda decertantium
Dextras fidei ad mille quingentos ferunt.
Angore septus præses undique horrido
Mucrone cædi gratulantes præcipit;
Regni coronas sic triumphantes petunt,
Sic regna cœli gloriosi subeunt,
D Pioque Numentanus agger cespite
A Christianis rapta condit pignora.

CAPUT III.

De sancto Pancrati

Pancratius puer hæc reges sub strage triumphat
Æternamque parat capitis mercede coronam.
Membra pio rapiens studio Octavilla venustat,
Haud procul Urbe tegens, virtus ubi digna petentes
Damat inimicos verique adversa ferentes.
Traditur huc si quis veniat perjuriam tractans
Edere, vel diro rapitur spiramine captus
Vel delapsus humo vitales deserit auras.

PATROL. CXXXV.

Hinc multi hunc advenit discrimina certa rogantes,
Quem patruus fovit Dionysius, atque dicari
Fonte dedit vitæ, Christique accendit amore,
Robore firmavit fuso fulgere cruore,
Sicque diem claudens pietatis pace quievit.
Tunc virgo illustris veram est lucrata salutem
Corporis attritu capiens hoc turbine palmam,
Sacra Deo Soteris (?) et mente et corpore felix.

CAPUT IV.

De sanctis Claudio, Nicostrato et sociis.

Claudius atque Nicostratus cum Symphoriano
 Castorioque renidebant, excidere docti
 Marmora, priscorum facies effingere ad unguem.
 Sceptrigero hinc chari formant ad iussa metalla,
 Cunctaque pro votis quæcunque incepta sequuntur
 Dum signo munire crucis molimina curant.
 Simplicius quidam, dispar mente, arte sodalis,
 Dum comitum nequit ingenio conferre laborem,
 Sollicitusque manens quærit vel quis Deus horum
 Nomine sub cuius tam compta edantur et apta,
 Symphorianus ei hoc studio secreta roganti :
 « Credere si valeas, inquit, pandemus ut artem
 Invenias, capiasque jugem sine limite vitam. »
 Moxque fide ostensa solidant, sanctoque Cyrillo
 Sacrandum assignant, diva quem diluit unda
 Informatque sacris, et mystica dona revelat.
 Nec longum a sophicis delati munia Christi
 Decertare, nec indictos excudere divos
 Velle, jubentur uti doctæ moderamine linguæ

A Lampadio disquirantur censente tribuno.
 Quos ille aggrediens Hyperiona suadet adorem
 Consilium delatorum quo vertere possint
 Illi constanter . « Manuum nunquam edita, no-
 [strum
 Oramus Dominum cœli, sed qui imperat orbi
 Filius ipse Dei, qui condidit omnia, vivi. »
 Pluribus hinc orsis, varia quoque fraude petitos,
 Dum perstant validi custodia publica sumit;
 Atque fide Christi verti non posse probati,
 Tegmine nudantur flagrisque secantur acutis.
 Lampadius dum dilaniat torvo impete sanctos
 Dæmone correptus, tetro demittitur Orco.
 Auditus quibus Augustus furiaque repletus
 Mandat uti plumbo loculi ducantur et illic
 B Claudantur vivi, fluviiue tegantur in undis.
 Post mensem bis sexque dies inventa fidelis
 Nicodemus quidam levat undis, alma domique
 Pignora cum loculis pretiosa talenta recondit.

CAPUT V.

De sanctis Severo ac Seteriano.

Severus ac Severianus postmodum
 Simulque Victorinus, atque horum comes
 Carpophorus, acti ad sacra, nullo subjacent
 Litare snasu, nec minis, nec fraudibus
 Queunt moveri colla dent ut implis.
 Hæc turbulento dum citantur principi,
 Jubet applicentur ante sacra Asclepii,

Quæ ni precentur, cæde plumbea cadent,
 Maciata mandans in platea corpora
 Canibus relinqui vel feris volucris.
 Quæ sole quinto exposta postquam sic jacent
 Levant pii collecta Christi vernulæ,
 Premissa juxta collocantes funera
 Ubi et coronis gloriantur quatuor.

CAPUT VI.

De sancto Genesio.

Mimorum princeps lepidaque Genesius artis
 Vertitur et quatitur tritura hac, atque probatur,
 Inventesque probus dignusque, poli horrea scandit.
 Illic torvos nugis animos lenire suetus
 Principis, atque feros ludo componere sensus;
 Deditus et placitos grassatori edere gestus,
 Festivum simulare dolum, in derisa referre
 Crudeli infensus captori ludicra ritus.
 Ergo die quodam tentans ludenda parare
 Perverso spectatori mysteria Christi
 Nugator, medio proponit acrama theatro
 Ut cubet ægrotus poscatque salute lavacrum.

« Heia, inquit, nostri, gravis en, levis, expeto, red-
 [dar,

Collegæ? — Fabrine sumus, te aut runcina nostra
 Esse levem faciet? » Populi ridere corona
 Vesani; ille subit : « Christi volo cultor obire.
 -- Quare, aiunt? — Summa, ille, die quo transfuga
 [sumar. »

Ecclesie accitus venit exorcista, sacerdos,
 Qui lecto secus assidunt quasi lusibus ægri.
 Ecce repente Deo fraude inspiratur abacta;
 Dumque rogant quid eos vocitaverit, omnia ponens
 Prius furta doli, puro jam corde fatetur

C Se charisma Dei totis ambire medullis,
 Quo renovatus aquis, pravis rapiatur ab actis.
 Utque sacramenti complentes mystica Christi
 Vestibus hunc decorant albis, mox milite raptus
 Sistitur ut ludo specie scitetur inani.
 Ille datus coram subit edita sicque profatus
 Inchoat : « Audi, Auguste, jocis exercitus astans
 Audiat et populi sapientes urbis opimæ
 Advertant : ego Christicolæ vel nomen abhorrens
 Christi insultabam famulis ipsosque parentes
 Nominis execrans titulo tam risibus apta,
 Rebar ut in nostrum mysteria vertere ludum
 Niterer excito turpare arcana cachinno;
 Ast ut aquas tetigi fideique profata rependi,
 Cœlitus emissam video mihi verticis alta
 D Protexisse manum, cœli me ambisse colonos
 Lumine fulgentes, supero libroque citantes
 Quæ gessi a puero mala, delentesque lavacro
 Scripturam hanc ipso tinctus quo candidus astro,
 Et nive candidiore dein splendore corusco.
 Inclyte nunc igitur princeps, populique sequaces,
 Omnes qui mecum hæc mysteria gesta probatis,
 Esse Deum verum Dominum quoque credite Chri-
 [stum.

Hunc lumen radiare pium, veram hanc pietatem
Sumptuos veniam, si pœnitet esse, per ipsum.)
Induperator ad hæc ira repletus amara
Fustibus hunc, dire et vehementi verbere tortum,
Præfecto addidit Plutiano cogere sacris
Tormento, cujus lacerans secat ungula pensus;
Lampadibus tostus fidei in præconia durat,
Præter eum, dicens, quem vidi, quem colo, non est

A Rex pro quo occidar si millies ipse manebo;
Qui cœpi Christum, rapiet mihi nullus ab ore :
Nunquam a corde meo Christum tormenta repel-
lent
Pœnitet at nimium horroris quo cœlica risi,
Seriùs et Regem quod tiro superbus adivi.
His perstans claraque Dei sub laude resultans
Martyrii tandem æternam capit esse coronam.

CAPUT VII.

De sancta Lucia.

Nobilis hujus annus stragis Lucia rigore
Cœli celsa petit viduam quam pluribus annis
Dextra Dei sanctam supero servavit honore.
Filius hanc famulis Dominus ceu præcinit olim;
Adversa desert Christi diis vivere lege.
Quam jubet adduci ductam aggrediturque tyrannus
Quod cruce confixum colat insultetque sacellis;
Vivere si libeat, divis dare thura propinquet,
Quo sibi propitii per sacra litamina parcant.
Propitii, illa, sibi neque, nec cultoribus ipsis.
Nam mihi propitius Dominus meus esse suevit,
Nec linquet pœnas pro cujus amore parata
Quaslibet intuleris, sum ferre, et vincula et ignes.)
Femineum capiens robur vincique pavescens
Carceris hanc coluber mandat vaser abdiere antris.
Hic hominum desolata fulcimine cuncto
Rex suus haud abicit, cœli dignatur honore
Tollere et æthereo solans relevare nitore.
Volvit atrox furias leo temnentemque rapinam
Carpere bacchatur coramque reducta beata
Femina subigitur rigidis ad verbera lincis;
Dumque diu teritur, subitus tremor incutit ædem
Delubrumque Jovis lapsu dissolvit opimo,
Parietibus lapidi ut lapis haud hædere valeret.
Sævior at dirum gravius coquit ira lanistam,
Afferrique jubens amplum vasti æris ahenum,
Repleri plumbo, pice mandat, et omnia circum
Rore succindi latera hinc atque inde gregato
Immergique truces victricem Hammonis in igne
Qua dum læta tropæa tribus canit illa diebus,
Visere crudelis tota an subsederit hostis
In cineres legat, recipit quia salva resultet,
Nec feritate vacat percussus culmine tante
Virtutis lauius, furias neque ponere motus,
Præcipit insanus ferro plumboque per urbis
Ductetur mulier victrix onerata plateas.
Illa ornata means gravibus per compita baccis,
Accedit foribus civis cui Geminianus
Cognomen, pollens opibus qui thure penates

Innumeros suffire solens stolido igne colebat.
Utque domum pertransit ovis mactanda tonantis
En subito cœlis visa est allapsa columba
B Et super effigians ter stigmata Geminiani
Clara crucis caput annisu moderante resedit.
Is quoque suspiciens cœli alta patescere cernit
Propriensque fugam, celeri petit impete campum
Qua mulier virtute animi tormenta fatigans,
Prævalidum duro tractat luctamine bellum,
Certantisque petens prono vestigia cursu
Cernere quod cessum pangit, sacra munera poscens
Quo duce sydereo Protasius ire sacerdos
Præcipitur divoque avidum purgare lavacro
Jussa gerit, puroque virum sacrat a nive piatum.
Tertia ab inde dies victricia bella reformat
Cum rege Æneadum læta tirone recenti,
Tormentis quos ille novis pœnisque repetitis
Impetit, hisque furens cassis addicit atroci
Quem truciore via retur sævire lanistæ,
Suppleat ut si quid torturæ desit in hostes.
Ille quid ingestis valeat superaddere volvens,
C Victorum rigido cervices robore tundit
Moxque solo incusso procerum terit ædis adacta;
Victores contra capit hinc apofrasius arma;
Quinque sub hoc palmas et septuaginta capessunt
Qui juga subierant Christi virtutibus acti,
Quas Deus in famulis miro patrabat honore.
Funera post quorum, iudex abjectus in undas
Præcipitatur, equum duce concutiente sinistræ
Alto a ponte petens imam demersus abyssum :
Corpore Tænareo cum mente voratus hiatu;
Nam miseræ exuvie nullo post litore vise.
Post contra athletas portenta tropæa nitentes
Insurgat Stygiis Megalesius anguibus actus
Invictosque probans nullo superarier astu
Aggreditur gladio mittens trans sydera ferro.
D Inclita membra rapit mulier cui Maxima nomen
Utque triumphantes decet abdit honore venusto.

CAPUT VIII.

De sanctis Marcellino et Petro.

Hoc Marcellinus sub agone Petrusque triumphant
Quorum multimodam Petrus exorcista palastram
Luctatus gravidus clausus limabat ahenas.
Carceris obsessor gnatam obsidione dolebat
Dæmonis astriectam, Dominum quem credere Petrus

Hortatur Christum summi genitum esse tonantis,
Quo sobolis pacta valeat gaudere salute.
Miror consilium, prudens Artemius inquit,
Te Deus eruere haud potis est tuus, et colis ipsum
Ipsius ut plagas et vincula nomine portes

Qui salvare meam poterit si favero prolem?
 Atqui (ait ille) Deus valet hinc meus omnibus atque
 Pœnis eripere, at præstat certare duellum
 Fortiter, æternum ut valeam captare triumphum.
 Credere si me vis, custos, geminabo catenas,
 Te quoque in ima tenebrarum sub vincula solum
 Detrudent caveæ claustra omnia tuta relinquam,
 Omnibus et credam, si te Deus eruet istis.
 Dat Petrus assensum se ejus testatur ad ædes
 Venturum, non ad libitum tentaminis (inquit)
 Id fiet humani, quin ad deitatis lesu
 Lumina demersis hominum pendenda tenebris.
 Ille, caput quatens; nimis delirat hic actus
 Tormentis (infit); properat, narratque jugali.
 En subito noctis, solem claudentibus umbris,
 Petrus adest, veneranda crucis signacula gestans;
 Illi ejus strati pedibus clamare supernum
 Esse unumque Deum, Dominum sine sigmine Chri-

[stum.

Filia mox plenam sumit Paulina salutem,
 Et Christum, quos illa domus retinebat, adorant:
 Dæmone se Domini profitente vigore subactum.
 Vulgatur circumpositis, curritque virorum
 Tercentus major cuneus, sexusque secundi
 Amplius irrumpit numerus, spectacula clara
 Visuri dantesque Dei præconia summi.
 Tum Petrus Marcellinum cupientibus illis
 Sacra subire vocat, cunctos qui, presbyter almus,
 Abluit ablutosque pio connectit ovili
 Sacratosque reos jungit custode solutos,
 Nexibus exemptos, vitii quos expedit atris.
 Comperiens censor mandat sibi sistier ambos,
 Presbyteram atque exorcistam, fatusque sacerdos
 Vera, ubi prosequitur, dictante furore jubetur
 Carnificum sævis tundi per viscera pugnis.
 Deficiunt lanii, sacer insuperabilis astat.
 Sejunctum inde Petro densata cuspide vitri
 Trux nudum jubet insterni cæcisque latebris
 Luminis auxilium auferri victumque negari
 Ingemit abjungi Petrus sævoque tyranno:
 « Cum vocitent subjecti (inquit) te forte screnum
 « Nubilis es per cuncta tuis tenebrosus et actis. »
 Sic quoque constringi ipse datur, sic nexibus indi
 Aretarique pedes ligni pressantis hiatu.
 Astrigera desolato cælestis alumnus
 Presbytero summi legatur ab arce tonantis,
 Erigit hunc plagis, proprio circumdat amictu,
 Propripit in cippo ac ferro qua Petrus agebat;

A Hunc simul expediens ambos perducit in ædes
 Quo nuper læti votis et laude vacabant
 Consiliis munire novos cælestibus agnos,
 Præcipiens post hac censori accedere duro.
 Albescente polo noctis dum tetra recedunt,
 Dispositis luctatores repetuntur ab antris.
 Queis minime inventis, Artensius ipse jubetur
 Aretari, atque deis sacra ferre litamina cogi,
 Stans sub honore Dei cum prole ac conjuge fortis
 Rudere mandatur junctis affectibus abdi,
 Cæditur ipse quidem gladio per limina cryptæ
 Filia cum matre abjectæ saxisque notatæ
 Mortem evadentes capiunt sine linoite vitam.
 Ductores sese laniis ante ora ferentes
 Terrorem incutiunt, comitati plebe frequenti
 Carnifices ipsi retinentur et intercepti
 Stant, sacra dum celebrans consummat rite sacer-

[dos.

At confessores sibi jam differre coronam
 Horrentes partam; populum secedere mandant,
 Se vinclis ultro, gladiis se sponse ferentes.
 Ergo canes rabidi nulla dulcedine moti
 Præmissos ubi dilacerant, acuntque furorem
 Non ponunt proceres, æterna trophæa petentes
 Nexibus invadunt, nodisque ad robora jungunt,
 Quodque ferant lethum properant rogitare magi-

[strum.

Is monet abduci in sylvam quæ *Nigra* vocata
Candida facta piis memora, atque sub abdita cædi.
 Obscurum ducti in saltum lucosque sub altos
 C Avulsis spatium cædis sibi sentibus aptant,
 Inque vicem suplices, pacis sibi ut oscula libant,
 Vota genu dantes posito sed corde levato,
 Lethiferum prompta gladium cervice receptant.
 Virgineæ geminis animæ visuntur et auro
 Præcultæ specie superæ cultoribus aule
 Celsa subire poli, cælum penetrare per auras.
 Carnifici hæc concessa truci spectare feruntur,
 Qui dum visa refert, torvis dum pœnitet actis,
 Jam senior vitæ meruit sacra dona per undas.
 Digno danda solo retegunt sua membra beati,
 Quæ Firmina levat pariterque Lucilla, venustæ
 Sanguine matronæ, mentis mage lumine claræ,
 Admoniteque, specu positus Tiburtius almus
 Qua floret meritis sacrata in septa recondunt.
 D Damasus hæc quondam quæ percussore ferente
 Compererat stricto licet edita carmine vulgat.

CAPUT IX.

De duobus sanctis Feliciis.

Presbyteri divina duo per sacra nitebant,
 Nomine Felices, felices actibus ambo,
 Fratres lege Dei, germano sanguine fratres.
 Corruptus senior procerum dictante furore
 Judicis invehitur secreta ad numina Dræchi
 Æreus urgebat Pelusia sacra Serapis
 Hebræos olim duce qui Tricante subegit,

Lajus, ut insufflat patribus supplicata vetustis
 Ora, velut vento folium, vasta æra labascunt.
 Hinc alias victor simili deductus ad aras
 Insultat Maja genito virtute relicto,
 Nec dea venatrix areuque et arundine terrens
 Oris flabra pii restare ad tenuia fortis.
 Judicis ad sedem post clara trophæa reductus,

Tormento erigitur, quo carmine tanta rogatur
 Tam dira acta dedit, divos qua fraude refregit.
 « Non malefacta, inquit, sunt, at bene facta tonantis
 Non hæc fraude vigent quin laude Dei omnipotentis. »
 Censor item legat vertenda ad fana beatum:
 At ne forte solo solito sacra arida cogat,
 Quæ viridi viget assistens radice sacello,
 Arboris orandas frondes et robora mandat.
 Ille prece effusa censet radicitus arbos
 Corruat everiens longo sacra tempore tecta,
 Amplius hic vanis ne decipiantur inanes,
 Inua petens robur pareat, præcepta facessit,
 Obvia fana terit quatiens vastatque premitque,
 Atque minutatim spargens protriita revellit.
 Cognitor hæc sumens jubet hunc ultore subiri
 Euse, ferisque dari, communia jura negari.
 Tramite decreto metam scandeat agonis
 Lætus et accelerans parta gaudere corona
 At magis ut niteat socium Deus applicat auctum

A Qui dum scita capit cædisque edicta litandæ
 Obvius addidit promptum se ad regna tenenti
 Offert exitio currens apprehendere palmam:
 —Atque ego, proclamat, legi summittar eidem
 Qua nitet hic senior, Dominumque ipsum colo Chri-
 [stum.]

His rapitur dictis et sancta per oscula junctus
 Felicis parili meritis sub strage jugatur,
 Et simul exsectus cælorum ad gaudia surgit;
 Illius post nomen quia nescivere minoris
 Ob decus infusæ vocitant virtutis Adauctum.
 Aggressi tacita iusti sub nocte laborem
 Qua vastum convulsa sinum patefecerat arbos
 Corpora humant conduntque pii tellure triumphii;
 Tabescens livore nigro manus improba tentat
 B Vellere deposita insigni de rure talenta,
 Quique ruunt operi furis raptantur Averni
 Tempore qua pacis fabricata educitur aula
 Martyrum et illustri præculta tropæa nitela.

CAPUT X.

De sancto Chrysogono et Anastasia.

Chrysogonum in vinclis Anastasia fovebat.
 Pluribus hæc etiam solatia plura ferebat;
 Nam vir hic asservans annos ergastula binos
 Plurima perperit, Christi sub nomine victor,
 Insuper et Rufum custodem acquirit et ejus
 Quæque reperta clientela est servare penates,
 Cum qua vincit ovans Dominus certamine mactus.
 Anastasiam conjux, ne invisere possit
 Carceribus positos quos Christi ut membra colebat,
 Obscuris solam injiciens penetralibus abdit.
 Præclara hæc ortu celebri, præclarior actu,
 Sævo addicta viro, votis at dedita Christo,
 Hæret mente piis, cæcis obsessa latebris.
 Chrysogono sed anu gerula pia grammata legans,
 Signat uti parvam sacrari præstitit undis
 Mater eam, diva quæ religione nitebat.
 Cujus post requiem infidi juga dira mariti
 Sumpserit, at nexus morbum mentita refutet,
 Nocte die Domini amplexans vestigia Jesu;
 Vir cum sacrilegis ejus patrimonia vastans,
 Se tenebris mersim penetralibus egerit atris
 His quoque corpoream jamjam dimittere vitam
 Autumet, ob Christum gaudens quam ponere mælit;
 Tristeitur sed opes, cælo quas vovit ad assem
 Virtuti, invisit scelerum famulentur amicis.
 « Quare, serve Dei, supplex te deprecor, inquit,
 Ores instanter Dominum vel corda jugalis
 Soljuget ipse sibi, vel si videt igne vorandum,
 Ferre locum jubeat, satius quod credo negare,
 Quam Dominum fontemque manere fatentibus illum.
 Testis Christus adest quod, jam si libera degam,
 Sanctorum hæreo pedibus curamque piorum
 Mente velut corpi vigili exercere laborem. »
 Rescribit precibus fuis confessor ad ista:
 « Turbinibus tibi nutanti mundique procellis
 Aveniet propere gradiens super aquora Christus;

Et fera belligeri fauce incita flabra draconis
 Uno præcepti reprimet sermone relisa.
 Ergo, maris velut in medio, patienter adorans
 Expecta Dominum cum sancto mente propheta,
 Proclamans: quid me turbans anima agra fatiga?
 Fide tuo in Domino, nempe ipsum pressa fatebor:
 Ipse mei præclara salus, et gloria vultus.
 Muneris ætherei geminum amplexabere donum;
 Cum tibi reddentur terrena, superna ferentur;
 Namque ideo Dominus longum bona protrahit alta,
 Ne sit vile quod impertit, cita neu data migrent;
 Nec turbere, piis quod quondam adversa sequantur,
 His equidem neque deciperis quin fixa probaris.
 Haud tibi per hominem constat defensio tuta:
 C Nam maledictus homo in hominem spem ponere ni-
 [tens,
 Et benedictus homo in Domino spem figere gau-
 [dens.]

Denique cuncta cave vigili peccamina mente.
 Christi jussa tenes, ejus solatia quære.
 Ille cito aspiciet placito sibi tempore versus,
 Post noctis tenebras florentia lumina cernens.
 Post hiemis glaciem, Boreæ post frigus abactum,
 Aurea verna tibi cedent, spirantibus austris;
 Tum pressis sub amore Dei præsentia præbens
 Nexorumque levans solamine vincula blando,
 Siderea accipies et sine carentia dona.
 Erigit his animum caligine clausa virago,
 Lumen ut interius nequeant fuscare tenebræ;
 D Fortior at pollet pressuris, gaudet agone,
 Angitur infelix socius, cumulatque furorem;
 Atterit obsessam potuque ciboque negato:
 Vix impendit aquam, consumptæ ut morte jugalis
 Liberius dominetur opum quas deserat illa.
 Quæ recipi se jam sperans hæc o sa relegat
 Consolatori: « Finis mihi corporis instat;

Esto memor nostri, tenebris animam egredientem
 Ipse ut suscipiat patior pro cuius amore
 Huius anus inici nobis quæ cœperis ore.
 Ille sub hæc : « Lucem semper progredier umbris
 Constat et ægroto licitum expectare salutem;
 Vitam post mortem : sic uno fine fatiscunt
 Omnia mundani vel læta vel aspera cursus,
 Quo sit spes mœstis desitque superbia lætis.
 Velificant uno nostræ vectæ æquore cymbæ,
 Remige sic uno cunctis corda acta feruntur.
 Hic firma nexæ quædam compage carinæ
 Turbine pulsatæ superant vada concita ponti;
 Nonnullis trabium male capula juncta phaselis
 Tranquillo admissum rimis parit æquore pontum,
 Et cito dispereunt tricantes querere portum.
 Ast animis tu, verna Dei crucis inde tropæa,
 Aptans te Domino, quo postquam vota subibis
 Martyrii scandens palinæ cum culmine ad ipsum :
 Nec mora legatus peregrinis Publius oris
 Efflat, et ægelidum revocatur corpus in urbem
 Conjugis. Hoc viso custodes limina linquunt
 Diffugiuntque; probum tuta Anastasia vatem
 Expetit enarrans lacrymasque et gaudia miscens
 Quid factum, pia contigerint oracula quorsum.
 Libera sic vinculis victorum servula Christi
 Enitet asservans ergastula, vota ministrans.
 Arbitr in sanctos huius tam pestis acerbæ
 Martabat testes aquilinæ in partibus agni;
 Nec satis est laniæ præsentum sanguine tingi,
 Romanos enses latum quin spargit in orbem;
 Carceribus servat quos præfectura per urbem
 Diro mandat agi gladio; sibi mittit alium
 Chrysgonum; sequitur voto gravis ære ministra,
 Largaque devinctis etiam hic solamina præbet.
 Denique Chrysgonon grassantis in ora draconis
 Perductus, petitur laqueis, quatiturque secundis
 Suadetur, vel præfectus, vel consul adoret
 Numina Romulidum, neu spernat sacra parentum.
 « Unum (ait ille) Deum veneratum mentis adoro,
 Corde colo suplici, sinceris prosequor actis.
 Vestrorum simulacra deùm quæ vana probantur
 Ut pote dæmonicas contemnens exscero thecas.
 Famine quo pandens animi insuperabile robur,
 Terminat egregiam, desectus colla, palastram.
 Membra salutifero populis ne jure niterent,
 Livore æquoreis demersa lavantur in undis.
 At non necio præsumpta vorantur hiatu
 Non ad portum hostis, vel inhospita littora, læta
 Sanctarum ad saltus veniunt legata sororum,
 Cyoniæ, Hyrenes, Agapesque, senex ubi justus
 Conderet hæc Zoilus casto servanda cubili.
 Panditur inde seni qua sit caput æquore vectum,
 Inventumque velut sectum mox cæde recenti
 Deligitur, propriaque super cervice locatur.
 Pace fruens martyr superaque in luce beatus,
 Ipse sui curatoris memor esse probatur;
 Apparensque seni dictarum bella sororum
 Jam patranda, piæque docet solamen alumne
 Hunc sumpsum ire datam sanctorum sede quietem.

A Ille ferens sacris divina sororibus orsa.
 Ter decimo explicitum testis post sole triumphum
 Celsa sibi scandit penetralia martyre parta,
 Pignoris eximia lecti mercede recepta.
 Hinc in prædictas grassante latrone sorores,
 Ut sibi fert jussum, non deserit alma ministra
 Carcere detrusas Anastasia sodales,
 Impendens geminum pietatis munere victum.
 Nec minus indignos rebusque foroque repulsos,
 Nomine sydereo, gremio genitricis adoptat :
 Omnia sollicitè curans, patrimonio cælo
 Condere deposcens, votis operaque laborans,
 Ne qua latere sinat terris quæ voverat astris;
 Grassatorem etenim sequitur qui strage piorum
 Ardet ubique loci vastas effundere cædes
 B Ac velut haudquaquam valeat reperire necandos
 Qua pergit; ductare studet sub vincla repertos,
 Quos inter Macedum dictas perducit ad urbes
 Germanas nullo sudore abtrice dirempta,
 Quæ celso superat corde scruposa viarum
 Quamque supernus amor per dura, per ardua tollit
 Pharsaliæ querens aptos ad dira ministros;
 Trux leo victrices rapit huc ad sæva sorores,
 Quas pia solatrix acres non inter agones
 Deserit, haud mactas post clara tropæa relinquit;
 Illisque æternorum festiva palatia nactis
 Regnorum, meriti thecas cultu ornat honoris.
 Hujus per multos superis legata supellex
 Dum pollet celsis jam centuplicanda talentis
 C In terris augere bonum, pietatis amator
 Non renuit gemina hanc præstans retinere lucerna,
 Dum parili jungit Theodotem luce micantem.
 Hostilis hæc addicta sagax evadere curat
 Mundani, saltu astra petens, laqueamiva retis,
 Zelantique proco sibi debita prædia linquens,
 Necitum æthereæ studio exercenda magistræ
 Quælibet apta foro discens impendere cælo.
 Hæc omnis cura ambabus, hæc sola cupido,
 Matres ut genitis, solatia pendere sanctis,
 Subsidium ferre indiguis, dare robora tritis,
 Præsidium pavidis, suffragia tradere mœstis,
 Latis cælo opibus, raptisque ad sidera justis.
 Quæsitos solito lustrans ergastula mater,
 Dum probat emeritos Anastasia migrasse,
 D Se lacrymis desolatam solatur amicis.
 Quæ fletu madida ora rigans secus antra reperia
 Intrepido Christum nisu quia fassa roganti,
 Traditur Illyrici stipato jure forensi
 Præfecto, scitansque datam nihilominus ille
 Accipit egregium tenero sub pectore robur
 Querentique genus, causamque interrita pandit :
 Adventus, Jesum super astra sedere profatur,
 Præsentemque solo sanctis solamina ferre;
 Nec negat his se sollicitam servisse ministram
 Quos impugnaverunt : trepidis auxisse vigorem,
 Arma dedisse, viam monstrasse, levasse laborem
 His se desertam queriturque repente relictam,
 Emula corda pio post hos fervore ferentem,

Hosque sequi cupidam, hinc et aperto lumine pau-
[sam]

Quo post exactum tandem vestigia censum
Ipsa triumphantum ad cœlos, vel sera sequatur;
Comperiens claram præses gentisque togatæ
Stirpe satam, regi ducit depromere dignum
Se prætextati sobolem servare prehensam
Christicolæ tanto sectæ nodamine captam
Nomine sub Christi, jugulum quæ pendere malit.
Præcipit ille datam studio servarier omni,
Jussa tenens quid censor agat, quæ munera ponat.
Exquirat præfectus opes, patrimonia poscit;
Accipiens impensa polo, libamina profert.
Probra Deum capiens, insana oracula cœset,
Dementem demens vocitat, probat illa socordem,
Invalidumque animo veris scernere falsa.
Quæstor dicta refert regi, furit ille requirens
Milite quo fixam superet, queis dimiget armis,
Sacrificolam eximium capiens uxore vacantem,
Tradit huic vel subdendam, fanoque, thoroque,
Vel si restiterit, subigendam tormine letho.
Ille datam gaudens varia in penetralia ducit,
Dissimilis diversa monens discrimina belli:
Hinc gladium, hinc aurum, gemmas hinc, inde cata-

[stas;

Mollibus hinc cunis argenti strata refulgent;
Ignibus inde feris ferri usta grabata reident;
Inde penu dapibus nimia stipe ditæ refertum;
Inde specu tenebris testisque horrescit acuis.
Quæ verum lutum fortis testata virago,
Cernere se cumulos opulentos stercora censet,
Ferreæ vincla poli pretiosa monilia ducit.
Ille putans spatium a cœlis ad terrea volvi,
Fert triduum invitæ jam jamque superna tenenti,
Allegatque decem sagas pervertere corda,
Indomitam visco laqueisque ligare columbaræ.
Hanc illæ variis attentant retibus: aurum,
Arduentes gemmæ, Parthique feruntur odores.
Illa polo defixa oculos, elataque palmas,
Stat precibus hærens, nec corda nec ora reflectens,
Non escam somnive petens, sensu pigrescens;
Cornicum ut voces aquila spernente fatiscunt;
Sic fusi suasus, immota hac stante, labascunt.
Cessum ubi post spatium muliebria tela relisa
Improbis insistentis athleta libidinis aulit,
Irrumpens sacra jam penetral per vota dictatum,
Nititur amplexus cœlesti inferre puellæ.
Quem subito eingens tenebris aorasia vallat.
Gyrat inane domus, Christi contingere servam
Invalidus; surdos vacuo vocat aere divos;
Quæles tandem elusus, pestisque rigore coactus,
Astantes foribus clamans ciet, hisque receptus,
Evehitur, cultasque diu deferitur ad aras,
Sacra litat, vitam a mortis ductoribus orat,
Orsa capit se digna pati dementibus ausis,
Tartareasque agitur raptus tysiphone sub umbras.
Libera bellatrix sociæ magalia visit,
Et sibi gesta Deo Theolotæ ex ore pandit;
Solibus atque Dei noctes in lau libris ad lunt.

A Bebricia interea Theodotes urbe petitur
Adveniens, opibus justæ perfunctus inique,
Hanc sibi connecti studio flagrabat inert
Dumque dies vano insistent terit impetus plures,
Invenit hanc pariter quæ roboret ore sodalem,
Quam ferus abripiens censori addidit atroci,
Primitique suæ Theodotem destinat urbis.
Ille piam scelere nitens substernere tetro
Dum probat intrepidam, natum sub tormina primum
Destinat Evodium, pueri præcelsa profata
Indignans, flagris et matris in ora lacessit,
Robora cui genitrix cumulat sermone virili
Verberibus testans his gaudia sumere Christi.
Arbiter impuri dat scortatoris honestam
Sordibus addici, posthac meretricibus addi.

B Incesto castam nisu temerante petenti
Naribus exundans valido fluit impete sanguis,
Improbis et clamat juvenem fulgore nitentem
Aurate vestis solamina dedere matri,
Cujus agente datum pugno sibi naribus ictum.
Præcipit hic censor vastum succendier ignem.
Et trina cum prole rogo demergier almam.
Quæ grates Domino referens, benedicit ovanter
Omnipotentis heri nomen, clementia cujus
Pignore se proprio nec sæclo separat isto,
Nec patitur Christi confessio sancta revelli,
Sed nec martyrii sinitur sub agone relinqui.
Cœlica cum natis scandit sic prævia victrix;
Illyrici præfectus hians implere crumenas
Munere, proventus matronæ obsederat, abdens
C Romuleam claustris matrem custode frequenti
Obseptam, tentansque animum sub pectore, sexus
Infirmi, validum, suadet præcepta magistri
Expleat, et facili census sibi dote remittat
Temnentem temnens imitetur munera Christum,
Illa terens firma calentia spicula parma:
« Verrere me mandata jubes quæ Christus egenis
Præcipit, ipse tibi locuples impendier orans,
Dum neque te mensa dignum decreverit auctor,
Pauperibus poni quam jussit amore benigno.
Munera quin—si nostra juvant, quod egere pro-

[haris

Accipito, et largis fidei ditiesce talentis.
Dumque alterna serunt, censor rationis opimo
D Deficiens antris victricem claudat opacis
Impugnansque minis panem vix sero ministrat.
At Dominus charam in tenebris non linoit alumnæ,
Huic redhibens comitem dudum cœlestia nactam;
Nec patitur desolari solamine dulci,
Noctibus insigni Theodotem lumine cinctam
Sedibus a superis ad cæca cubilia legans,
Cui socianda polo, ut sancto sibi vinxerat actu,
Hæc dapibus mensam, varioque decore paratam
Apponens, pariterque preces ad sidera tollens
Ætherei solamen ei fundebat amoris,
Sensibus et carnis superum impendebat honorem,
Cœlica regna petens cœlesti ut luce niteret
Divinoque poli gauderet nectare pasci.
Hoc ubi ter denæ decorantur lumine noctes

Defecisse fame, tetricisque horribus hostis
 Hanc ratus inquit lamen an vel fraude supersit
 Fortius illa vicens, meliusque reperta nitescens
 Pellitur undique curam vincitæ hoste ferente,
 Mutatisque sigillato custodibus antro
 Clergitur, et tenebris latet abdita mense secundo.
 Nec sueto de more tamen solamina desunt,
 Nec charam linquit comitem dilecta sodalis:
 At solito refovens cœlestibus educat escis,
 Clarior illa nitens, hilarique augustior ore,
 Dum dape siderea, divoque nutrimine floret,
 Liquitur hostis iners, nisuque fatiscit inermi
 Destituitque tuens hoc se molimine, tentat
 An pelagi invictam terris queat abdere lymphis
 Admiscensque reis Thetidis jubet indier undis.
 Flatibus acta ratis vastum raptatur in æquor;
 Fluctibus atque feris spoliata addicitur armis,
 Bis sexagenis sociis onerata legendis;
 Undivagam lethi fremitu quatiente carinam,
 Præsentem expositis intentant omnia mortem.
 Ast animas horrore legens educere diro
 Cunctipotens, famulæ trepida sub sorte solemem
 Mittit, nutantis relevet quæ corda tumultus.
 Approperans æthra Theodote margine cymbæ
 Subsedit, firmansque animos de puppe labantes,
 Componit celeri sternens tumida æquora nutu,
 Et solans comitem victos simul advocat astris.
 Entiechianus eos inter pietate serena
 Pollebat, qui rura et opes amittere gaudens,
 Fixus amore Dei contempsit gaudia sæcli.
 Qui quotiens quæsitâ palam promoverat orsa :

A « Non mihi tollet (ait) Christum et qui vertice de
 [met!] »
 Quem dum magnificanti celebri sub honore sozores
 Altera fluctisono ponti vallata susurro,
 Altera vesano turbarum libera motu,
 Christi facta Dei præsentia pectora sumunt,
 Inque sali medio læti, statione quieti
 Ceu portus, cum nocte diem sine turbine jungunt.
 Tertia lux terras palmarum nomine dictas
 Feri, quæ nonnullis vario certamine trusis
 Gaudentes fulgere, piis augentur et istis.
 Præcipiens coluber quibus egererentur arenis
 Spectari, teneant alacres quæ rura, capessit,
 Ut valeant, quid agant, Christum quod corde se-
 [quantur].

B Ille furens sævos celerat legare ministros
 Crescentes reprimant nisu qui quolibet ausus
 Maturant rabidi præcepta patrare lanistæ.
 Tum mentes mulcere dolis, terrere flagellis,
 Invitare humiles, donis ferre ultima duris;
 At non egregios aurum, non vulnera frangunt,
 Non mors ipsa, animos properant ad funera
 [fortes].

Bis centum hic snbiere viri vario æthera ductu,
 Quos septingentæ comitantur agone puellæ.
 At ductrix robusta manus exercita, fixis
 Vincitæ pedes palis, medios exsultat in ignes,
 Exsultansque animam radiantia tollit in astra.
 Funus Apollonia matris servante fideli
 Curatum, multoque ut condit aromate membra,

C Basilicæ fabrica celebrique decore venustat,
 Christus et emeritos insignibus anget honores.

CAPITULA LIBRI OCTAVI.

CAP. I. — De persecutione Maximiani et sancto Marcello papa sociisque ipsius.

- II. — De sancta Lucina et sociis ejus.
- III. — De sanctis Joanne et Crispo.
- IV. — De sancto Erasmo.
- V. — De sanctis Sossio et Januario.
- VI. — De sancto Dominno.
- VII. — De sancta Barbara.
- VIII. — De sanctis Secundo et Alexandro.
- IX. — De sancto Theodoro.
- X. — De sanctis Felice, Victore atque Nabore.
- XI. — De sanctis Carpophoro et Abundantio.
- XII. — De sancto Gregorio martyre.
- XIII. — De sancto Sabino episcopo et sociis ejus.
- XIV. — De sanctis Felice et Fortunato.
- XV. — De sancta Asra.
- XVI. — De sancto Eusebio papa.
- XVII. — De sancto Timotheo.
- XVIII. — De sanctis Marino et Amalchio.
- XIX. — De sancta Agnete.
- XX. — De sancta Emerentiana.
- XXI. — De visione parentum sanctæ Agnetis.

CAPITULA LIBRI NONI

CAP. I. — De sancto Valentino episcopo.

- II. — De sanctis Anthimo et Maximo.
- III. — De septem fratribus.
- IV. — De sancto Bonifacio.
- V. — De sanctis Gorgonio, Dorotheo et Maximo.
- VI. — De sanctis Luceia et Acceia.
- VII. — De sanctis Archelio, Hyppolito, Vincenio et sociis eorum.
- VIII. — De sancto Silvestro.
- IX. — De synodo quæ facta est sub ipso.
- X. — De Gallicano et Constantia.

- XI. — *De sanctis martyribus Joanne et Paulo.*
 XII. — *De sanctis Januario, Gordiano et sociis.*
 XIII. — *De sancto Pignenio.*
 XIV. — *De sanctis Hercutio, Hilarino et sociis.*
 XV. — *De sanctis Prisco, Prisciliano et cæteris.*

CAPITULA LIBRI DECIMI.

- CAP. I. — *De sanctis Marco et Julio episcopis.*
 II. — *De sancto Eusebio epis., Greg. et Oresio pr. sbyteris.*
 III. — *De sanctis Damaso, Hieronymo et Siricio.*
 IV. — *De sanctis Innocentio, Zosimo et Bonifacio episcopis.*
 V. — *De sanctis Celestino et Sixto e. iscopis.*
 VI. — *De sanctis Leone, Hilaro et Simplicio episcopis.*
 VII. — *De sanctis Felice et Anastasio episcopis.*
 VIII. — *De sancto Symmacho papa et Paschasio levita.*
 IX. — *De sanctis Hormisdas papa, Remigio atque Germano episcopis.*
 X. — *De Joanne papa, Symmacho, Patricio atque Boetio.*
 XI. — *De sanctis Felice, Bonifacio atque Mercurio episcopis.*
 XII. — *De sanctis Agapito et Cassiodoro, Silerio atque Vigilio.*
 XIII. — *De duobus Pelagiis Joanne quoque et Benedicto episcopis.*
 XIV. — *De sancto Gregorio papa et affinis ejus.*
 XV. — *De miraculis ipsius monasterii.*
 XVI. — *De ministro qui ejus imminuit elemosynam.*
 XVII. — *De monachis ipsius monasterii.*
 XVIII. — *De purificatione fundi ejusdem.*
 XIX. — *De visionibus Tetgaudi episcopi.*
 XX. — *De eo qui meretrices monasterio ipsius introduxit.*
 XXI. — *De revelatione sancti Andreae.*
 XXII. — *De eo qui fontem ipsius inquinavit.*
 XXIII. — *De visione Joannis levitæ.*
 XXIV. — *De visione imperatoris Marcitii.*
 XXV. — *De humilitate ipsius sancti Gregorii.*
 XXVI. — *De successoribus ejusdem.*
 XXVII. — *De sanctis Deusdedit, Bonifacio et Honorio episcopis.*
 XXVIII. — *De sancto Severino papa et successoribus ejus.*
 XXIX. — *De sancto Eugenio.*
 XXX. — *De sanctis Vituliano et Adeodato episcopis.*

INCIPIT LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

De persecutione Maximiani et sancto Marcello papa et sociis ejus.

Tractus per varios vestigia diva legentem
 Dum sequimur matrem, decretam liquimus urbem,
 Ausoniaque procul missis excessimus agris.
 At ductrice poli quæsitæ sedilia adepta,
 Propositum repetamus iter, redeamus in urbem :
 Quos hic incendat rabidus, quos excitet ignes,
 Climata collega furiis Eoa terente,
 Quos inflet strepitus videamus Maximianus;
 Quas strages diris, quæ bella perurgeat armis.
 Marcellus vacuum longo jam tempore sedem
 Nactus apostolicam, vigili tutatur ovile
 Commissum studio: quo quis certamine sudet
 Discutiens, quæ tela gerat, quos certet agones.
 Ilac datus in specula Prasonem ope castra levantem
 Repperit, humana cuneos pietate soventem,
 Supplementa cui Sisinnius, et Cyriacus
 Addebant operi, Largus simul, atque Smaragdus,
 Instantes, agiles, virtutis amore ministri.
 Dux bonus hortatur proceres, sacrantur et aris
 Rite ministra manus Sisinnius et Cyriacus,
 Dignius ut niteant operi, insistantque labori.
 Dumque ministerio explendo nec nocte quiescunt,
 Tertia perfidiæ penetrant lictoribus antra,
 Autra tenebrarum, rimandæ hinc dantur arenæ :

A Haerentes operi decreto, aliena levare
 Pondera decertant, læti laudesque ferentes,
 Carminibus divis regique Deoque benigni.
 Ut capit hæc Cæsar, mandat Sisinnius or
 Assistat, nomen carmenque referre rogatus,
 Servorum Christi famulum vernumque fatetur,
 Laudibus attollens præconia cunctitercantis.
 Hercules anguis (ait) « tribues vel adorea sacris
 Vel tua funestis addicam viscera flammis. »
 Iste sub hæc jugiter devota mente cupita :
 « Hæc mihi contingent, meritis si forte coronam
 Quæsitæ reperire diu censebor honoris. »
 Laudatio posthac præfecto traditur, illum
 Qui custode cato septemque decemque diebus,
 Obsidet, offerri hinc sibi præcipit Apronianus;
 B Præsentem custos ubi dat fulgore superno,
 Hunc radians videns, vocem simul haurit ab æthra :
 « Appropriate, patris benedicti, sumite regna
 Jam dudum vobis, mundique ab origine parta. »
 Famine quo tremefactus adit vestigia testis,
 Adjurans liquido se mox purgamine tingi,
 Ut queat æterni contingere dona decoris.
 Nec longum dilatus honos ubi vota capessit
 Decisus jugulo quæsito stemmate fulget.

Inde senem Saturninum Sisennius antris
 Crepit habere parem, cuius relevatur amore,
 Nuper eum duro solans ut fasce levabat.
 Sicque dati septis plura obsidione gehennæ
 Agmina solvebant quærentum munera lucis,
 Dogmate purgantes tenebris, et fonte sacantes,
 Atque ita quinquaginta duos datur abdere soles.
 Hinc nudis acti pedibus, vinctique catenis,
 Præfeti in vultus sistuntur et ante tribunal;
 Ærea defertur tripas, atque litare iubentur.
 Tum Saturninus: « Sceleratos alterat (inquit)
 Illic Dominus divos! » tripodem qua voce resolvit,
 Impetu ut acta procella lutum, tremuit alta satellites
 Jura potestatis Christum Dominumque Deumque,
 Papias, Maurusque ciant; mox ora relisi
 Grandine vulnifico, traduntur carceris antro,
 Distentique duces nervis, pensique catasta
 Velluntur flagris, torrentur in æthere flammis.
 Dumque ferunt grates nec cessant edere laudes,
 Depositi cælum cæsa cervice merentur.
 Cum Joanne solo claudit pia pignora Traso,
 Marcello confessores tingente piatos
 Iudicio præfetus agit, quos diva fatentes
 Munia, sacra refutantes gentilia, sterni
 Rure jubet, ignisque terit nihil ore sonantes
 Munera ni Christi; lignorum robore trito,
 Plumbea plumbens, annectit quo pondere agonis
 Pondera ponentur: cælorum ad culmina surgunt;
 Corpora Joannes venerando presbyter actu
 Dat Petri ad nymphas ubi cœlica dona ferebat.
 Interea sanctum custodia longa ministrum
 Cingebat fessis Cyriacum robora dantem,
 Oppressis columen, septis caligine lumen.
 Principis at sævi soboles Diocletiani,
 Flamme vesano fervens Artemia diro
 Perculerat patrem furibundi vulnere cordis;
 Ipse fatebatur demon nisi voce jubentis
 Non se egressurum Cyriaci. Mittitur atque
 Nexibus exemptus thalamos penetrare rogatur.
 Luctam ingressus init, cum tetro dimicat hoste,
 Huncque reclamantem, multamque labore minantem,
 Pectoris invasi propulsum eliminat antris;
 Nec vacuum patitur vas inde patere latroni,
 Gurgite quin sacrum sensu reuitere fideli
 Præstat, et æthereæ decorandum destinat ante.
 Solvitur his actis, libertas munere fertur.
 Nec mora longa orientalis legatio regis,
 Post longos maris emersos, terræque meatus
 Romanam sedem petit, imperiique cacumen,
 Non belli terrore pavens, non indiga pacis,
 Non pacto, augusta non majestate coacta,
 Mittit Chaldaici prodens orata tyranni
 Romuleum civem quærentia adesse Sapor,
 Non sceptris rutilum, non ostro auroque coruscum,
 Pauperis ast habitus Cyriacum vilibus actum,
 Contentumque sagis, devotum, humilemque mini-
 [strum,
 Hostem qui nequeunt reges quem pellere pellat,
 Regis et absolvat gentiam nexu angustis adactam.

A Augusto monitus panduntur at ipse jugalem
 Barbarico pro suggestu dat abire petium.
 Levitas haud horret iter, haud abnuat hostem
 Promptior in longos oneroso tramite ductus
 Ac petit Eoum, regina adhibente veredos,
 Cum Largo comitante solum, socioque Smaragdo.
 Externas hostem procul insectatus in oras;
 Sed nec equo patitur tolli, rhedisque juvari;
 Quin baculo contentus abit, superatque jugales;
 Ast ubi perventum radiantem regis in aulam,
 Auro præcunctis rutilante tyrannus egenum
 Stemmata contentum vili dejectus adorat,
 Invitatque auro penetralia fulva subire,
 Quis captiva sedens multo non quiverat auro
 Injectis redimi vinclis, exire catenis.

B Ingreddente salutifero secreta ministro
 Regia, torquetur tortor, vincitur adactor,
 Multa gemens et multa querens, dimittere tan tem
 Cogitur, invasam torvo molimine prædam.
 Sicque fide replens vacuatam demone mentem
 Membra triumphator cœlesti protegit unda.
 Proficuum soli nec ita datur esse puellæ:
 Solvitur hæc vinclis, manifesto exempta furore,
 At pater interno cæcæque ligamine liber
 Redditur, et Christo pectus dicat hoste pium.
 Nec solus rex sacra subit, comitantur amici,
 Bis deni et quadringenti baptismate culti.
 Munera sceptrigeri pauper contingere temnit,
 Præmia magna fidem ducens, pane usus et unda.
 Glorifici Persis Cyriacus honore triumph

C Sublimis remeat, capit inelyta Roma ministrum
 Egregium; pudet huic bellum conferre tyranno;
 Pace frui annuit, invitus fera continet arma,
 Hunc tamen in solum, quod ei sub munere præstat.
 At dilata patris genitus supplere calescit,
 Atque vicem patris exercet, veramque paterna
 Se prolem feritate probat; furit impius hæres
 In pietatis amatores; punire benignos,
 Devotosque flagrans, Cyriacum tegmine nudum
 Opprobrium reliquis cultam procedere rhedam
 Præcepit obstrictum gravibus, septumque catenis:
 Mitior erravit si quid pater, iste piare
 Contendit, famulosque Dei sub agone lacescit.
 Carpere Carpasio Cyriacum verbere tradit.

D Ille furens vineti pice verticis alta nigrare
 Perfundit candens picei caput igne liquoris;
 Iste ferens grates, offert præconia Christi
 Congaudens, seseque Deo dant dona sodales.
 Crescentianus unus horum tollitur
 Altus catasta, crescit atque tormine,
 Tensusque nervis fuste crebro cæditur
 Ac membra aratus jugulis irradiatur
 Dum supernam voce clara gloriam
 Præfert, adactis incalescit ignibus,
 Interque laudes, inter ignes spiritum
 Emittit astris luce pura fulgidum.
 Hoc ita præmisso, comites custodia claudat.
 Quatuor exactis Cyriacus solibus istis
 Eximitur claustris, suasque litare profanis,

Solus Domini sequitur libamina Christi
 Attractus nervis cæsusque libramine tensus,
 Laudibus et precibus regem persultat Iesum,
 Carnificemque viri superat patientia fixi.
 Ille pudore gemens properat narrare tyranno,
 Et præceptori devicta renuntiat arma;
 Qui furibunda fremens omnes quos claustra retentant
 Cum Cyriaco ensi jugulum dependere mandat;
 Atque ita bis deni clarum super astra ministrum
 Sectantur testes, roseo fulgore nitentes.
 Pignora Joannes senior rapit, ablit humoque
 Deponit; Marcellus abhinc, comitante beata
 Lucina, celebri comens disponit honore:
 Suscipit hæc etiam socios Largumque Smaragdum,
 Quos dominæ capiunt Juliana et Menica busto:
 Fratris tunc etiam affectus Arthemias sensit,
 Germani frætea capiens cœlestia regna.
 At Lucina facultates ex asse ministrat
 Ecclesiæ, traditque domum, qua rite sacrata
 Lege licet plexa mysteria papa frequentat,

A Quo comperto, hostis stimulata mente retractat,
 Quid pœnæ statuatur, dum publica bella renuntat;
 Deputat ergo domum stabulum, patremque mini-
 [strum
 Jumentis adicit; prono qua corde subactus,
 A Domino illati medicatur vulnera læsi,
 Temporeque hic longo gemino dum pabula ritu
 Suggestit, ac bifido diversa animalia victu
 Perfovet, emeritus paradisi in septa levatur.
 Finetenus duro tectus membra inclyta sacco
 Nocte die precibus divisique vacabat ut hymnis;
 Joannes artus sacer et Lucina recondunt
 Ædes Carpasio Cyriaci munere cedit
 Sævitix, ingressus fontem quem papa sacrarat
 Obsceni luxu maculat sordente lavacri;
 B Qua dum scenica cum pravis et fœda frequentat,
 Tartareum subiti torvo lethi agmine raptus,
 Complicibus junctis, descendit ad usque profundum.
 Sic pia clausa domus diris, intranda benignis,
 Terrorem sævis adhibet, solamina justis.

CAPUT II.

De sancta Lucina et sociis ejus.

Sanctorum plures Lucina beata fovebat,
 Cui conjux Pinianus, opes et prædia linquens,
 Ut Sisinnius ac pariter Diocletianus,
 Grandine saxorum pressi, Florentius atque
 Congaudente piis ab eo data busta capessunt,
 His quoque susceptus meritum fulget honore.
 Imbuit hanc martyr sublatus ab ore cloacæ,
 Temperet egressa ut proprias jejunia vires,
 Corpore dote nucis gerula cornice referto,
 Parva daret vini cui sorbitiuncula curam,
 Quam peneseductis jam fratribus alma Beatrix
 Simplicio gemina ac Faustino luce nitebat;
 Queis vario sub agone poli penetralia nactis,
 Corpora verticibus Tyberinis abdita nutu
 Redduntur patefacta Dei quæ Crispus honore
 Joannesque levant celebri junctaque sorore
 Debita militibus dependunt munia nactis.

Ast inhians quidam contermina rura piorum
 Subdere vicinis propriisque annectere fundis,
 Ad fera fana Beatricem Lucretius urget.
 Quæ scelus exhorrens clamat: non libo profanis,
 C Alithroni cultrix Domini; sic carcere trusa
 Dum retinetur ab infesto divellitur hoste:
 Præfocata nigris sub nocte latenter in antris.
 Quam fratres secus explicitos Lucina receptat.
 Ambitor rus ingrediens, indebita gaudet
 Pervasisse colens opibus convivia raptis;
 Quo securo epulis laute recubante sinistris,
 Parvulus avellens os matris abcolere clamat:
 « Audi, Lucreti, post cæde n' invasa capessis.
 Traderis en hosti infelix possessio factus. »
 Acceptus sub voce feri laqueamine lethi,
 Prandia perturbat patinas et pocula miscens,
 Tartaraque irrumpt, flagris agitatus erynnis

CAPUT III.

De sancto Joanne et Crispo.

Joannes Crispusque, ubi plura decore nitenti
 Pignora justorum natali tegmine condunt,
 Ipsorum mæti meritis, capiuntur in astris
 Quorum sede pia mandarant corpora glebis.
 Iose etiam dives sanctis qui multa ministrans

Servierat Thrason, gibbo cedente cameli,
 Limina transit acus, gratumque expertus agonem
 Martyribus conjunctus ablit palmamque capessens
 Cum sociis gemino petit aurea regna triumpho.

CAPUT IV.

De sancto Erasmo.

Multa quidem quæcunque loci celebrata trophæa
 Hoc fervore micant. Quanto cumulatus arva
 Credimus Ansoniæ rutilo radiasse nitore,
 Tunc belis clarum Campania pandit Erasmum,
 Pontificem dignum, crebro sub agone probatum.
 Grandine quem plumbi quatiens Diocletianus
 Invenit ut validum, valido dat verbere rursum

Mactandum. Rigido tritus qui robore sylvæ
 Invictus victo superat tortore flagella
 Arcetatur coluber: Varia exercere palaestra
 Athletam meditans, vario parat unguina folia,
 Diversas rapido species simul igne resolvens,
 Resina, plumbæ, cera, pice, sulphure, olivo
 Permixtis; talique resecta liquamine men br

Respergit, disquisitos non passa calores;
 Stet pius illeso spectacula corpore præbens,
 Tutorisque fidem mirantium cordibus addit.
 Carcere vallatus magno quoque pondere ferri
 Depressus, posthac dira obsidione tenetur.
 Misus at æthereus summa delabitur æthra,
 Largiturus opem testi pia bel'a gerenti:
 Vincula dissolvit, patefactaque limina reddit,
 Elicit tenebris raptum, dat abire so'utum.
 Sic, dum plura gerens populis miranda lucrandis
 Oppida, rura replet factis insignibus, ales
 Fama palatinis etiam notat auribus acta.
 Jamque triumphator proceris virtute prioris,
 Culmen in alterius mandatur inire duellum
 Laude lacessitus raptat quem Maximianus

A Supplicisque agitat variis duraque palestra
 Exercens, æris lorica inducit adusta.
 At flagrante nitens tunica stat nescia martyris
 Membra gerens ignis, spretoque ardore coruscat
 Vi supera; recrudescunt tormenta, redactæ
 Præmissæ refluant species fervoris in olla,
 Miles et ignipotens flammatis mergitur undis,
 Quas tepido veluti fatus, gaudensque lavacro,
 Cuncta simul superans molimina dira triumphat,
 Egrediturque alacer, divoque levamine tutus,
 Eruiat duce sideroo, campana peragrans
 Arva, fidemque piam multorum in pectora plantans,
 E tenebris plures ad veri lumina ductat,
 Sicque Deo jussus celebres consummat agones.

CAPUT V.

De sanctis Sosio et Januario.

Aulæ ministrum cœlicæ hac tyrannide
 Misena clarum præferbat Sosium
 Qui sanctitate, dote qui prudentiæ
 Juvenile robur protegebat strenue.
 Quare beatus sæpe Januarius
 Benevento ab urbe qua nitebat pontifex
 Hunc visitatu sublevare suaverat.
 Unde et petitum clara Christi dogmata
 Domini sub aula dum citantem respicit,
 Cernit comantem abire flammam vertice.
 Solusque tali convibratus lumine,
 Mox exiturum prædicavit martyrem.
 Haud immorata, haud ducta longum famina.
 Pauci rotantur post prophetiam dies,
 Et ecce, tentus dumastra levites sovet,
 Levare solers vincla vates advenit,

B Atque apprehensus sit palæstræ particeps.
 Herent sodales optimi, diaconus
 Honore Festus, lectione et clius
 Desiderius. Hi, sæva post ergastula,
 Muletam subire destinantur verticis,
 Qui præstitutam dum terunt lethiviam,
 Cumulantur aucto dignitatis ordine.
 Puteolana nempe ab urbe Proculus
 Levita fertur cum duobus obviis
 E plebe iustis (hique Acutus, Eutices)
 Isi rogantes cur necem justi petant:
 Ubi probantur plebis almæ nobiles.
 Simul iubentur colla secti occumbere;
 Pariterque septem cæde plexi compare
 Rapiuntur acti gratiæ prædonibus,
 C Variique cives busta dant tribulibus.

CAPUT VI.

De sancto Dominno.

Julia Cæsarei procerem primumque cubilis
 Domnium fera vitantem consortia regis
 Felici hospitio capiens, mox læta triumpho

Persultat: rabies quem consecrata cruenti
 Carnificis, rapit, æthereis gladio erigit astris.

CAPUT VII.

De sancta Barbara.

Tuscia tunc vidit certans ut Barbara virgo
 Clara trophæa tulit, genitor Dioscorus areta
 Quam longum obsidione terens dat præsidis iræ,
 Qua nudata flagris crude divellitur atris,
 Dumque manet stabilis nervos et taurea ridens
 Fricta recrudescunt hircina vulnera palla,
 Iade recepta antro cœlesti luce levatur,

Costarum applicita flammatur lampade cratis;
 Malleus inculitur, capitis libratus in arce;
 Præcissæ diro teneræ cæsore manillæ,
 Stigmata deinde crucis nudare resecta plateis
 Ducitur, atque diu truculenta cæde resecta,
 D Culmina sortitur juguli mercede superna

CAPUT VIII.

De sanctis Secundo et Alexandro.

Castra etiam scrutabantur, quo si quis in armis
 Christicola inventus, nomen legemque professus,
 Aut nece Cæsareum, aut satiaret thure furorem.
 Lapsacidas inter proceres tunc forte Secundus
 Nomine deprensus, reliquis virtute priorem
 Cœlestis quem fecit agon, post vincla, tenebras,

Perpetuum specimen caput ense recisus adivit.
 Hujus Alexandrum legionis in agmine sacra
 Sideræ audierat luctæ sumpsisse tyrannus
 Ritibus appositis petit hunc libare profanis.
 Is cœli convexa tuens: « Mibi gratia talis
 O utinam præstaretur quo vana repellens

Sensibus ista tuis et vertere corda valerem!
 At tuor putridum, video insanabile vulnus.
 Me quoque qui cunctas vocat ad sua munera gentes.
 Consilii at parce feris, Satanæque suasus
 Linque tuos et pange malos quæ gesseris actus,
 Viventemque Deum qui condidit omnia nosce.
 Motus ad ista obici Cæsar jubet arma neganti
 Invitumque sacris raptumque litamine cogi.
 Ille fide fretus, colubri præcepta refutans,
 Confundit torvos interno robore vultus,
 Mensam calce petens, glebis superaddita miscens.

A Mox furor hunc frendens ultore dat ense feriri;
 Stat trepidus ferro nutans titubante satelles;
 Quem ferus increpitans iudex succendit inertem.
 « Hujus (at ipse) caput pro me mons magnus habetur,
 Unde tremor membris, horror mihi sensibus actus. »
 Ille alios adhibet, plures ciet unius ora
 Qui resecant; properat martyr, gaudetque resolvī
 Procumbensque genu telluris ad ima volutus,
 Mucronem petit ac prona cervice capessit
 Sed prece præmissa mactusque iit ardua castra

CAPUT IX.

De sancto Theodoro.

Theodorus validis staret cum miles in armis,
 Streuans alithrono pendebat munia Christo.
 Crimine quo raptus celsa ad prætoria fertur.
 Jura Dei fassus, differtur vertere sensus;
 Irrevocanda tenens æterno pectora vero,
 Si titur Æneadum censendus regmine legum;
 Agnitus infrenis, cohibetur carceris antris.
 Ostia signantur, sed non solamina diva
 Arcentur claustris relevato; visibus altis

B Judiciis restauratus, trabe tollitur altus
 Unguibus excisis, ferroque insectus ad ossa,
 Costarum craterem lacerata carne renndat.
 Inde rogo data victorem sententia prodit,
 Qui vexilla crucis rapiens partos petit ignes,
 Cléonicumque sequi vestigia fortia mandans,
 Glorificansque Deum, mentis litat ignibus iguem.
 Funera devote Eusebia satagente coluntur.

CAPUT X.

De sanctis Victore, Felice atque Nabore.

Victor canitie fideique decore nitebat,
 Sanguine qui Maurus, primisque fidelis ab annis,
 Cæsareas animi decorabat honore phalanges.
 Felicis patria civis civisque Naboris,
 Africa quos cæsos urbi dat Mediolanæ.

Cæsare compulsus fanis impendere honorem,
 Victor perduransque pius fera robora vincit:
 Lignorum tritus longum, ignarusque dolorum,
 Stansque expers ignis, plumbi perfusus ab undis,
 Augusti gladios sic post tormenta triumphat.

CAPUT XI.

De sanctis Carpophoro et Abundantio.

Maturitatis hoc calore copiam,
 Carpophorus aucto percipit Abundantio,
 Spoletum agone qui venustant gloria,
 Prior sacerdos ac minister subsequens.
 Pro laude Christi nam subacti fustibus
 Primum, inde tetro mancipantur carceri,
 Potus negato vel cibi solamine.
 Ductore at inde proferuntur cœlite,

C Semenque verbi in arva spargunt pectorum.
 Rursumque tentis ora saxeus rigor
 Tundit, levantur hinc eculei culticine;
 Fortesque diro dum probantur tormine
 Iterum tenebris ingeruntur horridis.
 Queis macerati, ac præparati laureis
 Tandem ense cæsi celsa scandunt sidera.

CAPUT XII.

De sancto Gregorio martyre

Tunc et beatus sic subegit presbyter
 Anguis furorem lividi Gregorius.
 Cui Flaccus (inquit): « Tu rebellis principum,
 Temptor sacrorum tunc restas numinum? »
 At ille: « Nosse si velis constantiam
 Qui me creavit e luto Deum meum
 Ab inchoante non relinquo infantia. »
 Sic perseverans in fide fortissimus
 Dilancinatur, dorsa tritus fustibus,
 Nodisque versi venter actus vellitur;
 Dein ligatus crate palmas ac pedes,
 Aretatur ignis subter aucto pabulo.
 At nox soli coacta divellit tremor

D Qua parte lapsa civitatis occidunt
 Super trecentos sacra dantes delubris.
 Ferro hinc onustus atque septus carcere,
 Levator usus cœlico solamine.
 Genna inde carduis atteruntur ferreis,
 Latusque utrumque flamma torret lampadam,
 Dicente sancto teste sævo iudici:
 « Si perdis omne corpus, haud me deseret
 Mediator almus qui benigne perfovet,
 Sanat, reformat nostra Christus viscera.
 Tum tractus amphitheatra spargit sang tunc,
 Sectusque colla gaudet alto culmine.
 Diris vorandum corpus obiectum feris

Intaminatum et dente et ungue permanet.
 Reposcit inde pignus alnum femina
 Pietate fervens martyris Abundantia.

A Gratis sed obtinere quod nequiverat
 Triginta quinque sumit aureis datis
 Honore condens quo decebat martyrem.

CAPUT XIII.

De sancto Sabino episcopo et sociis ejus.

Triumphat hoc Sabinus æstu pontifex,
 Qui disciplinis nobilis cœlestibus,
 Sensu pius, sermone facundissimus,
 Venustiano tentus adestat præsidi
 Junctis sacre Marcello et Exuperantio.
 Ara ministris, pluribusque clericis.
 Cui præsens obdit aureum Jovem suum,
 Ad supplicandum veste fulva fulgidum.
 Hoc ille sumpto vota Christo dirigit,
 Deoque trito dorsa terræ percussit,
 Et comminutum dissilire projicit:
 Venustianus hinc furore fervidus,
 Manus recidit proterenti numina,
 Comites catastæ lancinandos applicans,
 Quos dire acerbis maceratos fustibus
 Sævis secundo sulcat atrox unguibus;
 Post igne tosti confitendo gloriam
 Christi beatum in astra legant spiritum,
 Danturque lymphis membra mersa gurgiti
 Quidam vividarum persecutor gentium,
 Juncto sacerdote, alma tollit munera,
 Viamque juxta lecta ab undis collocat.
 Præsul Sabinus carceri detruditur,
 Devota servit cui Serena, lumine
 Captum nepotem Priscianum quæ dolens
 Perducit ejus sublevandum tegmine.
 At trunca, clausos præsul orbes brachia

Super coaptans, flammam extinctas faces,
 Oratione clara fundens lumina.
 Virtute visa subditi custodiæ
 Pii datoris competunt vestigia,
 Mox fonte loti consecrantur undecim:
 Quæ nuntiata dum patescunt præsidi,
 Langore lippum quem coquebant lumina,
 Ut nec cibus, nec somnus huic captabilis,
 Mittit jugalem cum duobus liberis
 Poscens Sabinum adesse, venire e carcere,
 Pedesque visi cum dolore et lacrymis
 Petit recisi, dando penitundinem;
 Lamenta conjux auget, atque filii
 Sacro dicari se petentes gurgite,
 B Intinctus unda pelve ut exit candilus
 Præsens, dolorem haud sentit ullum luminum.
 Annuntiantur hæc patrata Cesari,
 Qui raptus ira dans Sabinum tormini,
 Venustianum capite plecti præcipit;
 Quem cum jugali ac liberis fert Lucius
 Letho tribunus, nec rogatum judice,
 Spoletum in urbem qui Sabinum dirigens,
 Cedit beatum dum dat astris spiritum;
 Glebam Serena quæ manus aromate
 Condiverat complexa vitri dolio
 Domi receptans mœnia secus collocat.

C

CAPUT XIV.

De sanctis Felice et Fortunato

Hoc fervore triumphantes Aquileia vidit
 Felicem ac Fortunatum, caro, gratia fratres
 Quos dedit, at Christi ferro præconia necti
 Prodiderant; quique Eufimii sunt præsidis acti
 Huc rostris, ubi dant Christi fortissima laudis
 Robora. Qua pectus furiati judicis ira
 Oppletum, tela in testes crudelia torquet,
 Applicat, appenditque feris cruciatibus arcus,
 Mente quidem celsi tolluntur honore catastæ;
 Lampadibus latus appositis urentibus ardent,
 Quæ tamen almorum divino carmine frigent;
 Vincunt igne animi flagrantis lampadas ignis;
 Viscera perfusi, ardentique liquore madentes,
 Flammæ interimunt hymnis, oleoque superui

Unguinis exsuperant ignes ferventis olivi;
 Perstantes in laude Patris sine limite fortes,
 Urbem extra ducti fluvium secus urbis alumnus,
 Verticis e multa capiunt cœlestia regna,
 Et ferro expliciti subeunt fastigia cœli.
 Nocte pii sublata viri sacra membra receptant.
 Aulæisque obnupta novis, et aromate condunt.
 Pignora chara ferre viros Vicentia mittit;
 Nisibus at ceptis obstans Aquileia sancti,
 Tandem agitata piis sopitur pugna querelis.
 Pacto jure caput capiens Aquileia sancti,
 Felicis, Fortunati simul ossa capessat,
 Pectora Felicis caput et Vicentia fratris.

D

CAPUT XV.

De sancta Afra.

Traditur hac rabie procerum perpessa furorem
 Afra Dei cultrix, Zabulique erepta rapinis,
 Hospite Narcisso sublata libidinis antro,
 Lumine cœlesti squaloribus eruta cœni,
 Solis uti radiis sordens uligo (187) fatiscit.

(187) Humor terræ.

Quam sacer aggressus laqueis eduxit Averni,
 Subversa que lupæ cavea Christi edidit aulam,
 Nec solam evellit; famulæ comitantur amicæ,
 Quamque sequebantur furis, pietate sequuntur:
 Digna vel Eumenia, spretoque Euprepia luxu,

Laupade nocturnas diva superante tenebras;
 Qua lustrante etiam mater se prole trahente
 Hilaria ascitur cultum confessa profane
 Cypridis, addictam cui fert contamine gnatum.
 Unde gemens hostis, prædamque amittere mœrens,
 Tristes induitur vultus, ægerrima præfert
 Ora, nigrans elephantinæ scaber ulcere pestis,
 Vimque pati queritur, proprii dispendia juris
 Ingeminaus, nec posse dari sua vascula Christo,
 Cogitur at nolens Jesum, adstrictusque fateri,
 Pro noxis Dominum peccatorum ultima passum,
 Accipit æqua sequi servum possessa petentem
 Tutoris, propria Dominique reposcere jura,
 Qui furem subigat, captiva talenta reportet.
 His ille oppressus, bellicque tenore subactus,
 Ad versuta precis fraudem detorquet agonis,
 Posse referre potens animam vel reibus unam:
 Attollunt præmissa animum, solantur egenum.
 Roboris elatus jam spem consumit inanem,
 Furta dolosque sacer calcans ligat ore latronem
 Jurantem proprio, prædam mox enecat actam
 Ni Christo penetrare imam jubeatur abyssum.
 Munera constricto præsul depacta resignans

A Lethiferum lethi tradit sub jura colubrum,
 Collectantem angore terit, fontem rapit angui
 Ipsius in charum vertit tela hostis amicum:
 Sordibus emaculans captata monilia purgat
 Sanctificans animas pia post jejunia lotas
 Hilariam genitamque, ancillantesque puellas,
 Plures præterea affines charosque sodales,
 Ecclesia instruitur, templo sacer ordo dicatur,
 Presbyter et Zosymus sacratur avunculus Afræ,
 Dispositoque pater clero petisse Gerundam
 Fertur, ubi martyr juncto Felice triumphat.
 Afræ beata piis pravas largita crumenas
 Pauperibus, securæ crucis sectatur honorem;
 Capta manet fortis; nec desperatio, nec vis
 Hanc a spe removere valent, vel laude superna.
B Mente petit prona tormenta, amplectitur ignes,
 Exultat, gratesque litat circumdata flammis,
 Hostia viva Deo nitet, hostiaque ignibus exit;
 Hostia sit, nec tanta focus purgata probantur
 Membra; recepta rogo mater famulaque beatæ
 Hæc tumulto dum rapta locant ipsæque merentur
 Emeritam splendore sequi, celumque per ignes
 Ingressæ Domino perfecta holocausta feruntur.

CAPUT XVI.

De sancto Eusebio.

Eusebius, post Marcellum jus excipit alium
 Urbis Romulæ: Christi pia sacra venustans,
 Diruit hic pressitque hæreses, et ad æqua re-legit
 Prava per obliquos errantia corda Meandros;
 Sicque nitens meritis consortibus additur almis.
 Nec mora Melchisedech sequitur, decorique probatur

Esse piis, terrore ferox apparet iniquis;
 Perversos reteggit; festis jejunia solvit;
 Ecclesiam socios sacro munere ditat,
 Nec patitur scindi, Christi sub amore ligari
 Enitens mentis quæ post monumenta fidelis
C Emicat emeritis cœlesti sede receptus.

CAPUT XVII.

De sancto Timotheo.

Patre sub hoc Romam veniens urbe Antiochena
 Timotheus, Christum per compita, per fora pangit,
 Dapsilis hunc juvenis sanctæ pietatis amator
 Silvester, cupiens attollere laudibus ardet,
 Plurima qui postquam populorum corda sacrando
 Continuo hic anno Christum, et quadrante fatetur,
 Tentus laude crucis præfecto traditur urbis,
 Verberibus sectus, longo squalore catenæ
 Tritus, ac invictus multat ter iudice sumens,
 Fortia supplicii solidans ter pectora sævis,
 Morte sequens Dominum sævis in funere mixtum,
 Proceros inter capitali cæde coruscet,
 Ut spinas inter rutilans rosa fulgurat hirtas.
 Intempestivo Silvester noctis abacta
 Membra domum referens, papa cleroque vocato,
 Martyrium excubiis, divi quoque dedicat hymnis.
 Corpus humo mandat proprio veneranda Theonem,
 Asciscens horto secus inclyta pignora Pauli,
 Cui pro discipulo socium cognominis addit,
 Basilicæque domum venerabile funus honorat.
 Deficiens præfectus in hunc, in pectora torquet
 Hospitiis arma pii, dimissa talenta reposcens
 Pœnis impliciti, vineto graviora minatur
 Nec postquam addiscit non adduxisse crumenas

Punctum, sedet ira fremens, invisaque jura
 Nominis objectat, terrens sacrare sacella
 Ni petat, efflabit tormentis cæde propinqua:
 « Supplicii (Silvester ait) hac nocte labantem
 Famina diva ferunt animam de sede revelli
 Cordis stulte tui, quo pectora torva resultat,
 Protinus æternæ subiture pericula mulctæ,
 Ut cesos gaudere videns sine fine gemiscas,
 Et quæ inflixisti sub puncto, intermine sumas,
 Infelix quos punisti tuerere beatos. »
 Tarquinius dapibus discedit inane replendus;
 Silvester ferro properat sub honore premendus.
 Interea poscente pio, praudente severo,
 Judicium summa rectum procedit ab æthra,
D Gaudiaque in pœnam, pœnamque in gaudia vertit.
 Denique deliciis ventrem infarcire paratis
 Gutturis annitens avido præfectus hiatu
 Os piscis rapiens incauta fauce volutat,
 Interius raptare volens conamine nullo
 Proficit egerere, assurgens nisu urget inani,
 Methodici, empirici, logicique dolore jubente
 Acciti, nulla gaudent ratione medendi:
 Carmina nulla valent, nulla experientia prodest
 Tortus et ad medium noctis horroribus actus,

Tetram tartareas animam demittit in umbras,
Ad pœnas pœnis, cruciatibus ad cruciatus
Cogitur, ad tenebras mundi de luce superbus.
Eximitur tenebris, exitque ad lumina justus.
Ducitur ille rogo qua verbera voverat hora,

A Privati Dominum juris plangente tumultu;
Ducitur iste domum, quo tempore sæva putatus
Flagra subire, poli toto plaudente senatu,
Victorem quoque livores reverenter adorant.

CAP. UT XVIII.

De sanctis Marino et Almachio.

Innumeros usque hanc urbem compsisse triumphos
Accipimus, postquam præcelsa insignia Christi
Ille Petrus Paulusque ferunt, larvasque fugantes,
Signa superna crucis rutilare in mœnia præstant.
Non intantum apicem prisci vexere parentes
Romam lite truces, fraterna cæde madentes;
Non Numa, non Decii, Marii, Camilli,
Bruti, Scipiades, Cicerones, sive Catones
Non reges, proceres, non annua jura gerentes,
Non orbis Domini mundi fulgore potiti;
Quam quot prætulerant regnis ad summa relatum,
Tot simul addidere jugis ad sæva subactam.
Queis hanc signiferi crucis athletæque potentes
Solvere compedibus certant, cœloque coaptant,
Diversis ducibus multoque ardore nitentes.
Ex quibus Onesimus, Pauli sub vincula gnatus,
Verna Philemonis, famulus sed munere Christi,
Quondam durus hero, post ipsi et pluribus aptus
Propria quem magnus commendat visere Paulus,
Pontificemque sacrans delegat semine verbi.

Pastorem hunc Ephesi memorans Ignatius ipse,
Hunc sibi doctorem præfert charumque magistrum,
Inque ejus præstare greges hortatur amore:
Magnificans Dominum tali qui pro duce causas
Servandas retinere dedit, quem Roma petiitum
Nube premit lapidum, conditque sepultum,
B Nec retinet longum, sedique gregique remissum.
Hic etiam occurrit clarus virtute Marinus
Almus et Almachius, valida qui mente furores
Indocilis vulgi spurcasque redarguit aras
Qua solitum insanire die libamine nugis
Anno plus reliquo; dumque atra recidere tendit
Coribus atque calet stolidis avellere dira,
Mystica quo festo data circumcisio Christo,
Bacchantum furias in se rotat, atque furentes
Tot turbas prohibens solus, tot millibus unus
Obsistens ratione feros, pietate severos
Aggrediens vesana animis avertere torvis
Entens, gladiis grassantibus appetit atque
Sordibus indignatus adit cœlestia dignus.

CAPUT XIX.

De sancta Agnete.

Inclita nobilitat venerandæ virginis Urbem
Agnes fama, decus tenero quæ nacta sub ævo
Martyrii, tumidos mundi calcavit honores.
Hæc dum lege Dei pueriles consecrat annos,
Summis mente vacans studiis, specie terit alti
Sanguinis impibem, præfecti patris alumnus,
Qui gemmas, aurum, pretiosa monilia ferre,
Divitias, pompas, famulos, agrosque, domosque
Prodere, dotalem donis, precibusque parentes
Muneribusque petit. Virgo hæc ut stercora ducit
Serpentis velut ora proci caput; æthera terræ
Præfert; Æneadum rectori, stemmata Christi
Præponens; aurum, gemmas, redimicula, vestes
Spernit honore poli, gemmanti lumine cultam
Se memorans, sponsi thalamos melioris, inisse
Nobilitas cui præcellens, potiorque potestas,
Pulchrior aspectus, præ nectare gratia dulcis;
Gazarum se addens inopino pondere pactam,
Continuans et opes, et gaudia nescia mœsti,
Organa, cnarum dulcorem mella prementem
Munera, fulgorem, vires, fastigia, numen
Cœlicolas subicit; hinc solem ac sidera subdit
Quæ bona provideat, præstet quæ præmia textit.
Carpiit igne fero juvenis morboque perustus
Decubat, haud perferre valens tam pondus iniquum.
Insinuant patri sævæ decumbere gnatum
Oppressum medici; puero replicantur ab illo,
In vanum; a genito frustra, dispersa per auras.

C Illa dati inviolata refert jam vincula pacti
Permansura, fidem æterno durare sub ævo.
Præfectus generis sperni se sanguine quovis
Adstupet, indigansque caput Christi ardua ferri;
Lætus ad ille tumet, jussis cœu parta furori;
Perstrept hanc sisti, blandusque minaxque resul-

[lat.

Illæ æquo præstans animo tumidumque piumque
Uno fert vultu, similique rigore perhorret;
Aspera, nec frangunt stabilem, nec lenia fallunt.
Ille videns vacuo labi molimine fraudes,
Arma serus manifesta rapit truciore paratu,
Cernensque hanc optare necem, tormenta vocare,
Omnia præ votis hanc temnere dura supernis,
Quæ magis horrescat versuto providet astu,
D Pelliceoque jubet nudam raptarier antro,
Quodque magis doleat, per turpia ludicra velli.
Accedit luctatrici pia gratia Christi,
Tegmina quoque effusis crescent per membra capillis,
Densantur raptim crines inoperta tegentes
Corporis, a Christo lusi non unguine creti:
Ast ubi belligerans obscena libidinis antra
Virgo subit, lucis subito fulgore coruscans,
Emicat æthereæ specus irradiata nitela,
Accedit, magis insolitu pulsante palestra
Sidera, cœlicola, summa nam vectus ab æthra
Congrua belligeræ fert indumenta puellæ,
Suscipit illa stolam cœlesti lumine cultam,

Terræque ignaram, membris at virginis aptam
 Cœlesti ductrice pia, quo tegmine compta,
 Antrum spurcitæ templum fit lucis amœnæ.
 Ingressi anmen superi splendoris adorant;
 Quoque inspurcari soliti ibant fornice mundi.
 Improbus at vivens, castæque petitor amatæ,
 Irruit, exprobrans lumen venerantibus alium;
 Contemnensque pium divini fomitis ignem,
 Irrumpit medias immensi luminis auras.
 Nec datur indignis decus atrectare sacratum
 Impuro manibus; sevo quin demone plexus
 Vertitur, elsaque expirans fauce necatur;
 Postque moras tandem inventus spiramine captus
 Innuitor patri, gemit hic solamina rapti
 Ingeminat crud (*sic cod.*) petit at monstrari actu
 Vivifico, non hanc magis sævisse furorē.
 Illa preces legans cœlo, perducit ab antro
 Nigrum tartareo, red vivo munere; patrem
 Attollit stupidum; clamor diversa frementum
 Increscit, varioque ardet fervore tumultus;
 Innocuam quidam, plures reboare dolosam
 Fraudibus hæc cæcis, lumenque extinguere divum,
 Turbam actor fugiens decreta vicaria suffit,
 Extruitur rogos humano fervore flagrante,
 In mediasque agitur papulis grassantibus Agne
 Lata pyræ flammæ, ignis fugiente calore.
 Fervor ablit cedens, atrox discinditur ardor,

A Ac petit insanos, horrens pia tangere membra;
 Solaque tōi turbas agit ignibus æquore vasto
 Virgo loco nec mota Deo quo vota profundit.
 Flagrabant flammis fremituque furente phalanges;
 Illa Deum medios nitet venerata vapores,
 Supplicat, immunis cuncti trepidi agminis æstus,
 Orans se recipi cœlis, gratesque rependit
 Muneris impensi, cuius prece cuncta resident
 Culmina flammarum, sed nec vapor ullus anhelat.
 Ponere nec noscens rabies ignita furorē:
 Vertitur in ferrum igne exarmata subacto,
 Sicque exempta solo thalamos petit ionuba celsos,
 Lilia mista rosis, sectato vertice vibrans,
 Gaudia prælecti radians subit ardua sponsi.
 Victrici superis laudes, imisque resultant.

B Funera ducentes ignorant flere parentes,
 At talem gaudent meruere quod edere prolem
 Cujus se meritis fidunt et honore levare.
 Plebs pia Romalidum veneranda sepulcra frequen-

[at;

Lividus invidia, lethæoque uritur hostis

Ignæ; venena coquens, inimicaque pectora flam-

[mans,

Incitat insidias devotæ tendere plebi;

Inceasunt armis sola pietate vigentes,

Impugnantque pias telis sudibusque catervas.

CAPUT XX.

De sancta Emerentiana.

Hic Emerentiana virgo virginis
 Mactæ sodalis educante ab ubere,
 Dum fortis atris exprobrat tumultibus,
 Plebs resistens improbæ furoribus,
 Lapidum petita nube, tumbam ad martyris
 Martyr beatum in astra legat spiritum.
 Quæ sacro necdum fonte Christo, at credula,
 Cruore tincta conservatur proprio.
 Elementa sævis excitantur actibus:
 Tremore tellus comminatur funera.

C Cœli serenum densa raptant nubila,
 Crepant superna vi fragoris culmina,
 Christusque in hostes tela torquet et ignes;
 Sternuntur armis bellicosi cœlitis
 Quidam, miserto mentis auctore inscie,
 Servantur assertoris uti dogmate;
 Cessant tumultus hinc quiescunt turbidæ
 Rebelliones in sacris conventibus.
 Agnes parentes sic sodalem colligunt
 Dantes sepulcro in arva collactaneæ.

CAPUT XXI.

De visione parentum sanctæ Agnetis.

Dumque pio sobolis celebrant insomnia ritu
 Pro tumultu mediæ lethææ silentia noctis,
 Sorte data fessis ducente laboribus orbis
 Lumine præfulgens rutilo splendentibus agmen
 Virginibus dici aspiciunt quæ vestibis auro
 Irradiant textis, quas luce intermicat Agnes,
 Eximiâ renitens auri insignissima cultu.
 Virginis ad dextram candet nive clarior Agnus
 Attoniti supera mortales luce rigescunt.
 Illa gradum comites paulo deligere mandat
 Alloquiturque suos: « Cari exsultate parentes,
 Gavisî genitam præclara sedilia nactam
 Nec lugeat nigram, optato quæ juncta supernis
 Lætor ovans sponso thalamis, molimine cordis
 Quem toto colui terris. » Hæc inquit et almîs

D Se recipit sociis, nisuque volante recedit.
 Multorum hæc volitans crebrescit fama per ora,
 Tandem Augustigenæ donec post tempora proli
 Traditur, ulcerea squalens quæ peste sinebat,
 Mente vigens, gentilis adhuc, at credula veri.
 Spemque capessendæ properans sortita medelæ,
 Testis nocte petit tumulum precibusque moratur
 Inque moras dulcis correpta sopore quietis,
 Agnem solamen cernit sibi tale ferentem:
 « Crede Deum, constanter agens, Constantia, Chri-

[stum,

Per quem membrorum celeri potiere salute. »

Virgo excita subit sospes, stupet ulcere nullo

Ulceris aut signo per libera membra relicto;

Gaudia fert patri, fert fratribus omnia læta;

Urbs simul exultat; soli torquentur iniqui.
 Illa patrem fratresque petens dat virginis aulae
 Membra renitendi mausoleumque locari,
 Tum sibi mandat ibi ut maneat cum virgine virgo,
 Fama propagatur, currunt ad dona salutis
 Undique salvandi; nullum spes fallit inanis,
 Lætantur justī quæsitam ferre medelam,
 Virginitas aut regigenæ placet hancque venustans
 Fine tenus colit, accumulansque insignia lucra

A Plura studei Christo comitum allegare talenta,
 Asservatque sacram sub religionis amore
 Cum sociis Agnem, præsentis ut ora magistræ,
 Cujus in exemplo tractant cœlestia multa.
 Ilæc ego naufragiis vulsus licet horreo tetrus,
 Lintre vagans pelago, Ambrocii sed vela secutus
 Virginitus venerans collata monilia legi,
 Quarum me precibus fusca peto sorde piari,
 Ut capiam veniæ meritis quæ non queo dona.

INCIPIIT LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM.

De sancto Valentino.

Luce Valentinus cœli rutilante cluebat
 Præsul doctrina, virtute et nobilis alma;
 Huic Craton genitum sophicorum fotibus altum,
 Visceræ gravidæ pestis sed pondere pressum,
 Cui nomen Cheremon, relevandum casibus offert,
 Fœdere sed pacto, puero quo sospite, Christi
 Sub juga colla ferat, Dominumque sequantur alu-

[mni.

Robore corporeo nati mens prædita patris
 Eximitur tenebris, implet promissa, sacratur,
 Cum stipante domu, nec longum summa capessit
 Munera militiæ, martyr dum terrea linquens,
 Aurea sidereæ sorlitur præmia vitæ.
 Flagra Valentinus virgarum, et tormina passus,

Carcere detrusus, caleat dura omnia lætus,
 Invictusque manens sub vasta silentia noctis
 B Exigitur latebris, cæsusque admittitur astris;
 Pignoris impuberes glebam furantur alumni,
 Proculus atque Apollonius sub noctis opaco,
 Ecclesiæque ferunt propriæ, et dant ultima cante,
 Excubiis qui dum jugibus sacra munera servant,
 Tenti, antrisque dati tum quæsitore petiti,
 Nec victi stant, blanditiasque minasque ferentes,
 Immoti tandem deduntur vertice plecti,
 Nec procul exuviis urnam sunt patris adepti
 Domna, paresque micant gemino hic sub honore
 [coronis.

CAPUT II

De sanctis Antimo et Maximo.

Romuleas quoque clara vias portumque venustant
 Vesta tropæa polique Erebiq;e flagrantibus armis
 Quis mundus mundique subacta potentia Christo
 Illic sale, sancte, tuo condita salaria gaudet

Anthime virtutum laudisque insignia regis,
 Qui factis atque ore ferens super astra fluentia
 Ingereris tutus Tyberinis eque procellis.

CAPUT III.

De septem fratribus.

Tiburtina tegit cineres septem aggere fratrum
 Appia Cæcilie testes centum octies addit
 Hæc quoque Transitum recipit sub busta Calisti,
 Munia qui veneranda gerens, assecla sacrorum,
 Tempore dum quodam Christi sacra mystica ferret,
 Sacrilego offensus capitur, trahiturque tumultu,
 Prodere discutitur quid tectum occultius abdat.

C Indignum ille ferens gemmas exponere porcis,
 Lignorum ac lapidum tanto contunditur imbre
 Dum mentem cœlis capiendam emitteret astris
 Nec decus hoc incorporeum subit æthera solum
 Corporei quin rapta simul mysteria panis
 Excutiunt equidem vestes et membra revolvunt
 Infandi, nec sacra valent reperire negata.

CAPUT IV.

De sancto Bonifacio.

Pro meritis decorat Bonifacius æde Latinam
 Impensis domine pietatis honore lucræte,
 Qui dum furta tori proprio sudore lavare
 Proeurant, superi nutu moderaminis acti
 Decernunt pariter Bonifacius alma levatum
 Corpora festinet Christi prostrata decore,
 Si fors obsequiis sanctorum ad vota pientur
 Spectator properans belli, sit belliger ultro,
 Jesum magnificans alieni laude duelli,
 Magnificetur ut proprii parat impete belli;

Vincula prælambens, vinculis appenditur altus;
 Athletas armans, mox capto armatur agone;
 D Attollens plagas, plagis laceratur ad ossa;
 Affixos firmans, calamis infligitur ungues,
 Prælia ferre movens læte, fert prælia lætus;
 Gratificum fervens nequit os ocludere plumbum;
 Immersumque olla pix fervida lædere nescit.
 Supplicis lanus denuntiat ultima victus.
 At tremit abscisso tellus, mons atque trementes,
 Inque fidem cogens, Christi præconia pangit.

Jam cœlorum epulis gaudentem, labe popinæ
 Immergi mussant socii, scortoque teneri
 Quem rentur, supera inveniunt dulcedine functum,
 Mercari sacrata petens, mercede receptus
 Allata, sacer ipse emitur, pretioque referitur,
 Sparsus aromatibus, merito decoratur honore:
 Cœlicola Aglæ res præcursore notatur;
 Occurrit non jam famulo, quin serva fidelis
 Obvia fertur hero, capiensque optabile munus,

A Parta sede locat, templumque nitore venustat,
 Mundi exempla jugo servorum colla resolvit,
 Libertate novans famulos, sit libera vere,
 Dum Christi famulam factis se pandit honestis;
 Sæcli se exspolians pompis, virtutibus ornat,
 Res terræ largita, Deo, ditescit opimo
 Culmine virtutum, signisque corusca nitescit,
 Consummansque piis cursum feliciter actis,
 Martyris ossa domo, cœlo mens inditur alto.

CAPUT V.

De sanctis Gorgonio et Dorotheo.

Ille inter geminas meruit via pignore lauros
 Gorgonii comi, Dorothei et honore sodalis.
 Imbuant comites fidei præstare vigore
 Unde quoque in Christi dantem tormenta ty-

[rannum,

Objurgant famulos, seque hac pietate nitere
 Pectore et ore notant; hoc sese fervere cultu,
 Omnibus hunc animum sociis, hoc vincere jure.
 Luce data hac, totis lacerantur viscera membris,
 Pelleque discerpta, sale et infunduntur aceto,
 Fortiter hæc passis cratis substrata jubetur
 Igne vaporari, lentoque calescere foku,
 Ne ferat optantes raptim succensio mentes;
 Reliquiæ sic jam victo tortore flagrorum
 Ille superadduntur, vinci si forte coquendo
 Ossa queant longo tostis ardore medullis;
 Dumque pudet fidei vulcanum ardore subactum,

B Membra rapi seminusta monens nidore lanista
 Erigit arce crucis sustollens luce triumphi,
 Eductique astris penetrant cœlestia læti.
 Raptus et angelico suetis duce redditus aris
 Cessa talenta colit quo munere vertice plexus.
 Maximus hunc sequitur, cujus vice corda piorum
 Roborat, ac præstans validus cæde æthera captat:
 Membra solum servant solitus quo vota litare.
 Bassus abinde subit Dionysia sacra refellens,
 Atque terit statu cererem, spiramine divos
 Qui sternens tenui, cæsus petit ardua cœli,
 Sic Fabius longum vinclis et carcere tritus,
 Astra sacer tandem conscendit vertice plexus;
 Victor, et emeritus cœli conscendit honorem
 Bis centum hanc comunt quoque sexaginta duoque:
 C Pignioribus testes quos hæc via celat arenis,
 Et cui dat famam ventrosa cucurbita clivus.

CAPUT VI.

De sanctis Luceia et Acecia.

Tum comitante salutarem Luceia caterva
 Regis, et Aceciæ victoria barbara comit,
 Qua properant explere, poli se rege vocante,

Zenonis insignis manans jube gutta palæstram
 Millia quem sectata decem tres atque ducenti.

CAPUT VII.

De sanctis Archelao, Hippolyto, Vincentio et sociis eorum.

Romuleum ditant etiam pia munera portum
 Archelaus, simul Hippolytus, Vincentius atque,
 Præterea plures Quiriacus, et Herculanus,
 Enitet hic martyr fortisque, decensque Hyacinthus,
 Ignibus immersus superat qui incendia lætus,
 Inde datos rapidis spumosi fluminis undis,
 Incolumis sicæ redhibetur in aggere ripæ;
 Tum gladio sectum servis comitata, capessens

Julia, rure suo celebri disponit honore.
 Titulis triumphis lego Christi fulgidis
 Notantur istic advenarum martyrum,
 Cum Martiale, Aprilis ac sodalium,
 Felicis atque cæterorum plurium
 Istosque præter cognitorum uni Deo,
 Qui circa et infra laude dignis Romulam
 D Urbem coronant efferendo fascibus.

CAPUT VIII.

De sancto Sylvestro.

Sylvester, cathedræ sortitus culmina Petri,
 Patrem se plebis magnis minimisque probabat:
 Errantes revocans, sectantes cœlica firmans,
 Regimine sollicito clerum, populumque gubernans,
 Res pius Ecclesiæ perpensa lance librabat
 Indiguus, templi et fabricis, dignisque ministris,
 Quos quoque disponens cauto sub honore dicabat
 Moribus hos sanctis, supero sale, vestibis ornans,

Atque vacare Deo discreto tempore mandans.
 Præterea certamen ei cum gentibus ingens,
 Falsa refutanti assertis, et vera tuenti,
 Quodque ad id usque datum, manus ut contraria
 [ponat,
 Huic bellum cum Tarpeio grassante dracone,
 Carmine qui sacro oratus, rituque profano,
 Igne tamen diro rupis vicina terebat,

Incautos populi suprema peste fatigans.
 Convocat ille patres cœlestia dona merentes,
 Prædicat et ternis jejunia danda diebus,
 Quæis precibus castis, votisque insistit anhelis,
 Parte sub hæc Christi ut manifesta potentia glescat.
 Tum pastor visus defert solamina Petrus,
 Cum monitis sacri sumantur in ordine cleri
 Theodorus senior, ac Felicissimus, atque
 Tertius his socius Dionysius, inde ministri,
 Romanusque, et honoratus mysteria libet;
 His prius annis posthac descendat agoni,
 Additur et quid reppererit, quid muneris edat,
 Hostem quo dirum subigens certamine vincat.
 Aggrediens inquit aversa terrente cohorte;
 Instructus latebram, intrepidusque barathra pene-

trahat;
 Appellens tandem rabidi ad spelæa chelydri,
 Obtrudensque hostem, valvas sibi ducit ahenas,
 Mox chalybis vinco cyclos, atque ostia munit,
 Ferro atque ære luem subdens, et clave coercens;
 Hinc voti compos repetit spectacula victor.
 Anguicolæ demum portentosa subacta probantes,
 Livida projiciunt exuti pelle ferina,
 Caudentisque tegi gratantes vestibus agni.
 Nec longum cessat, clauso serpente, cerasta
 Proturbare pios, instigat in arma profanos;
 Christicolæ divos supplicent edicta propagat;
 Quæis laceram fervore novo quatientibus urbem.
 Qui magis impetitur, sanctus Pater, urbe relicta,
 Soractis secreta subit, rurique moratus
 Cum cleri cuneis reddit sua vota Tonanti.
 At princeps quem suusus agit discriminis error,
 Constantinus, uti sanetur mente, feritur
 Corpore, quemque elephas dira prurigne turpat,
 Nec modo fœdari infandis dolet ora papillis,
 Quin properare pavet funesto fata veneno;
 Quærit aruspicebus, quærit suffragia divis,
 Omnigeno explorat conamine jura medelæ.
 Nulla manus prodest, nullo medicina labore
 Proficit, artifices cunctos ars irrita fallit;
 Ast inventores scelorum, umbrarumque ministri
 Invisum tractant facinus, horrenda lavacra.
 Crimen inauditum, medicinæ dona ferentes,
 Insontique lui maculas dant sanguine fontes,
 Atque salubre viri multorum funera dicant.
 Mittitur arva teri, famularum adducitur ordo;
 Millia natorum rapiuntur, millia matrum,
 Mortis in obsequium matres sua pignora gestant;
 Fundendum janjam nutriunt quæ lacte cruorem.
 Ut visum superare nefas, data criminis hora
 Ad necis Augustum spectacula sæva trahebat;
 Quo strictis gladiis scelerata lavacra petente,
 Obvia turba ruit, nudato pectore matrum,
 Passio crine, truncem lacrymarum et flumine mortem
 Prægressæ, fassæque gravi plangore dolorem.
 Exhorret oculus Augustus; tremefacta potestas
 Expavel, ac fletus regalia lumina reddunt;
 Figitur, et procerum cinctus patrumque corona,
 Tactus corda pia mentis probitate perorat:

A Seque hominem meminit sub conditione creatum
 Servorum simili, atque pari qui surgat ab ortu,
 Nec causa par esse sui tot millia perdi.
 Servati in tumidos juris reminiscitur hostes,
 Subjectisque pudet concessa negare: super his
 Hostibus esse patrem, crudelem civibus hostem:
 Victores vitiis populorum cedere victos,
 Legibus atque reos propriis grassando teneri;
 Si que juvat virtute feros componere mores,
 Vincere sævitia, sola pietate domari;
 Contemnit pietas morum consulta sacrorum,
 Atque dari lacrymis mandantur pignora matrum.
 Pectora percellit stupor, ac metus intima pulsat,
 Credere nec facili suadet tramite; læta
 Augentur trepidis solamina, premia callis,
 B Adjumenta viæ, lamentis gaudia crescunt;
 Ut quæ lugentes invisa ad mœnia ductæ
 Dura resultabant, hilares sua tecta revisant.
 Unde egressa poli pietatis semina pulsant,
 Secessus superis proceres a sedibus alti,
 Dum sapor angorum properat sedare tumultus,
 Splendida mittunt regi duo lumina mundi
 Claviger æthereus Cephas et quis fuit alter,
 Excoluit totum verbo qui gentibus orbem,
 Seque Deique ferunt monitus, finemque furori
 Impositum, domitosque animos, et gesta benigne
 Rectori superum placuisse levamina pandunt;
 Seque datum missos reducis consulta salutis:
 Audiat ac peragat, nec cœlica jussa renutet.
 Sylvestrum latebramque notant, et quærere man-

dant
 C Hunc sibi qui valeat conferre lavacra salutis;
 Moxque vicem studeat talem redhibere Tonanti;
 Ecclesiæ inflictae curet moderamine plagas
 Restituat fabricas, sese spurcamine purget
 Dæmonico, solum, Deus est qui verus, adoret;
 Ejus velles sequi toto conamine certet.
 His simul astrigeram posthac repentibus aulam,
 Imbutus superis affatibus Induperator,
 Accitum legat divo medicum auspice notum.
 Ille tuens rapido Augusti se milite cingi,
 Tempus adesse putat capiendæ sanguine palmæ,
 Atque monet prompto socios certamen inire
 Pectore, gestandæque crucis vexilla petenda,
 Sectandum Dominum exemplis ad vera vocantem;
 D Sicque Deo se committens, oransque, ferensque
 Oscula pacifico subjectos munere firmat.
 Discipuli fortes patrem comitantur euntem,
 Gaudentes pariter plexi mage tormina ferre,
 Quam patre sejuncti dapibus recubare caducis
 Ast ubi sollicitas perventum regis in ædes,
 Tandem hilaris surgit, stupidumque salutat amicum
 Rex resalutatus; sedes perducit in altas,
 Incipiensque actus et cœlica visa retexit,
 Continuansque rogat, qui dii, quæ numina visa
 Sint Petrus et Paulus, sibi talia jussa ferentes.
 Illic pater est unus, colimus quem ritibus almis:
 Omnipotens cœli, terræque, marisque creator:
 Unus et ipse Deus, qui viribus omnia replet.

Latius Petrus, Paulusque sciuntur alumni,
 Qui Christi divina Dei gentilibus aëstic
 Monstrarunt, orbemque pio splendore venustant;
 Illic testes Domini, primique in sede superna
 Sanctorum asciti, cœli decorantur in arce,
 Summorum summi procerum Omniregentis amici.
 Cæsar ad hæc: « horum vobis num livea vultus
 Exprimi? » Ostendique sibi argumenta reposcit;
 Visorum intutus papa monstrante figuras:
 « Verius haud quidquam hos (inquit) mihi jussa de-

[disse,

Te mox ascisci, debere lavacra salutis
 Te nobis nostri, quibus ulcera cuncta fatiscant. »
 Lætus ad ista, sacer fidei fert ubera regi,
 Hortaturque fidem prompta comprehendere mente.
 Credere se ille refert, ideoque vocasse patronum
 Iljus eum legis, ritus quo jure capessat.
 Dictantur mox mansueto præcepta tyranno:
 Tironique, novo submittere colla parato,
 Arida pro dapibus dantur jejunia summis;
 Hircinoque flagrans ostrum mutatur amictu;
 Amplivagi pro lascivo fulgore palati,
 Invia mandantur stricti secreta cubilis;
 Pro pompis, pro judiciis crudelibus, alma
 Ore triumphantis resonet confessio Christi.
 Lamenti gemitus multati sanguinis error,
 Delubra claudantur; larvarum liba facessant;
 Debita pauperibus fisco donentur ab omni;
 Vincula carceribus tota reserentur in urbe;
 Exsiliis etiam, et variis cruciatibus acti
 Solentur venia; dentur solamina fessis;
 Legentur digni digne hæc ad agenda ministri.
 Excepit Augustus, fida quoque mente retractat,
 Et Christum verum Dominumque Deumque pro-

[fessus,

Vana probans simulacra, crucis signacula sumit
 Pontificisque manu insignis catechumenus exit.
 Papa sacris cautus ducit jejunia lætus,
 Ecclesiamque pio sibi jungit adesse labore,
 Ritibus explicitis per vota celebria dignis,
 Conscia surgentis Christi instat vespera felix,
 Eductura nigris altissima sceptris tenebris,
 Fonsque perennis aquæ præcelso munere lymphæ
 Fontem implet, pestes exstinguere non modo mentis,
 Corporis at valido morborum dira levare.
 Summus it antistes summum sacrare Toparcham,
 Ille Dei summi virtutem fassus herilem,
 Sordibus impuris, sævisque renuntiat aris;
 Tingitur et sacris trino mersamine in undis,
 Et subito cœlis ad vota, ad præsulis orsa,
 Lux radiat celebris superans rutilamina solis.
 Tum crepitus fontis stridentia frixa resultat,
 Quo surgens lotus rex mente ac corpore mundus
 Egreditur salvus, Christi visa ora professus.
 Mente nitet purus, pueri micat ore serenus;
 Mens intus splendet, foris ac caro fulgida candet;
 Gaudet at eximia donatus utrinque medela.
 Candida sumit ovans, et legibus alma propagat:
 Illic debere coli lætus qua tenditur orbis

A Qui sibi sæva fugans tribuisset læta salutis:

Hunc qui blasphemet punitio digna sequatur:
 Christicolæ afflictor census sectore prematur:
 Romulidum papam veneretur episcopus omnis:
 Si reus Ecclesiam petat, ut censore tegatur:
 Præsulis annisu modo templa locentur in urbe:
 Cæsareæ fabricas decimæ redigantur in almas.
 Albis depositis, ardentia ut ostra resumit,
 Mundus et incolumis Petri mausolea visens,
 Sternitur in faciem, capiti diademate dempto.
 Et lacrymis stratum Tyriosque infundit amictus,
 Seque reum memorans sancto de sanguine fuso,
 Excubat populi fletus gemitusque sonantes
 Mixto pangentis luctu nova gaudia lætis.

Rex servile aggressus opus, chlamydisque nitorem

B Reiciens, insueta petii, fossorque bidentem
 Arripit, et glebas prono conamine verit,
 Atque viam pandit sacri fundamenta templi
 Qua figantur apostolici, quo curvus honore,
 Egesta fundamenti scrube rite locandi,
 Bis sex fert humeris cophinos tellure gravatos.
 Curriculo residens aulam hinc cum præsulis scandit:
 Altera lux terras roseo spargebat amictu.
 Sanctus et Ecclesiæ sacrare palatia surgit
 Rex Lateranensis fabricæ, passimque revelat
 Altitroni juga sub Domini se colla dedisse:
 Lege data pauper si quis se subdere Christo
 Deligat, ut vestem capiat candore micantem
 Munere Cæsareo solidosque decem geminatos.

C Accrescit Domini messis, populique, nitentes
 Sacra Dei summi, linquunt scelerata cella;
 Millia candentum renitent duodena virorum,
 Infantum præter matrum quoque debile vulgus,
 Quorum stat numerus cœli mensore libratus.
 Romulidum Patribus fidei fugientibus alta,
 Haud sinit Augustum Pater indignari almas.
 Ille throno residens aulæ plebemque patresque
 Lumen in æthereum radiantibus excitat orsis:
 Non debere deos testans dicere colive
 Qui manibus fiant hominum, tueantur et actu,
 Quos conservandos restaurant casibus actos;
 Ilis se conjicere indignos placamine divo
 Qui reparare queat tritum et revocare salutem;
 Quodque in se factum liquida stet luce probari,

D Artificem Christum ritu venerari æquo,
 Unde superstitiosa petant jam numina finem,
 Solus adoretur qui cuncta quit edere solus;
 Qui servat dignus, non qui servatur, honore;
 Sit cæcis visus ianice (sic) inperitetur
 Auditus; desistat ab his sapientia nostra;
 Ecclesiæ pateant Christi, quæ jura profanis
 Flaminibus servata, piis sint cessa ministris.
 Cœpimus ergo operam Christi, quo regia templo
 Nostra micet, videat passim romana potestas
 Nulla subesse animo dubii vestigia nostro.
 Conclamant ad dicta Patres, fortesque Quirites,
 Christum attollentes, claudique sacella petentes,
 Templa patere Dei Christi, qui verus et unus,

Præstitit Augusto subitam sine more salutem :
 Urbe repellantur Christo vincente profani.
 At moderator ad hæc pandit qua mente colenda
 Jura Dei, quæ corde flagrent, quæ sponte petantur;
 Invitus nullus, nullus subigatur adactus
 Censeat ultro animus justum, deliberet æquum,
 Quod verum inveniet sumat ratione librata.
 Hanc omnes vanis etiam laudare subacti
 Legem quæ nullum impellat nullumque repellat.
 Urbe coronata Phœbi lux lampade multa
 Vincitur, Ecclesiam gratantia gaudia replent.
 Sanctorum rutilo ornantur splendore sepulcra;
 Exsiliis truci claro sub honore vocantur,
 Quique sua læti patria gaudente recepti,
 Regis et asciti meritis venerantur amici.
 Interea genitrix Augusti, femina veri
 Scrutatrix, Helena partes lustrabat Eoi,
 Bebrycias peragrans urbes et regna Pelasga,
 Quæ dum monstra Deum venerari cauta renutat,
 Deligit astrorum regi famularier uni;
 Unde favens veteri Judæa litamina sectæ
 Censebat sectanda, monetque hortamine natum
 Sumere Mosæam priscorum tramite legem,
 Haud credi debere Deum cruciatibus actum,
 Ast illi divum medicamina læta repulsa.
 Gnatus ad hæc, summo sese moderamine vectum
 Culmen in eximium tractans, præcedere mentem
 Humanam, ut cælum, terras, divina fatetur,
 Nec quem delegit defendere numine cultum,
 Ne tam præcelsi ritus sibi conferat ausus;
 Doctores at Christicolæ, gentisque vetustæ
 Conveniant certaturi libramine veri
 Lege sacra, libris cultus, et dogmate divi
 Alterna quid præcipuum sit lite revelent,
 Cervicem cui summus apex, cui sæcula subdant.
 Undique Rabбини, legisque citantur amici
 Carnalis, superique gregantur Flaminis hostes,
 Culmina sectantium paleas duodena leguntur,
 Romuleam Græco Latioque lepore politi
 Quique habiles visi scribæ legantur ad urbem.
 Huc quoque pontifices Christi pietate nitentes
 Sedibus asciti variis in bella vocantur,
 Dumque legi alterni litis qui summa capessant
 Censentur Christi famuli, Sylvester in uno
 Spem fixus Domino bis senis se objicit unum.
 Pars adversa suis horrens superarier armis,
 Hæc prohibet tangi; Cæsar probat apta triumpho;
 Pars inimica suis dum sternitur obruta telis,
 Æthereus consurgit agon, capiturque duellum.
 « Blasphemant stolidi tres nos orare Tonantes. »
 Papa libris pandit priscis tria Numine summo
 Complecti, totumque creasse triformiter Unum,
 Qui sibi nil dispar majusve minusve receptet.
 Uno hoc eliso geminus prosternitur hostis.
 Objiciunt Jesum Christum pericla tolisse
 Idque peroratum priscorum panditur orsis,
 Omnia quæ Christo factis implentur in uno :
 Promitur adventus et causa rogata laboris,
 Utque Dei gnatus hominis suscepit artus.

A Hæc sacer exponens diva ratione resolvit,
 Æmulus et veris tradebat colla tumultus.
 Restiterat solus belli conflictibus expertus,
 At Zoroastræo nisus molimine Zambri,
 In quo sacrilegi fiducia summa triumphi.
 Exprobrat iste levi ut sociis certamine versis,
 Actibus et se, non verbis, conferre palestram
 Poscit, et indomitum quæri sævumque juvenum
 Virtutem summi valido quo numinis actu
 Prodit, et auditio labatur nomine taurus;
 Quod nil ferre queat vivens, nec sufferat auris
 Vix haud ulla pati valeat, vel habere notatum.
 Exhibito juvenum multo sudore juvenco
 Cruribus implicito, vinculis et funibus acto,
 Fraudibus innitens insultat vera tenenti,
B Morie probet cultum mandans, vel morie probetur.
 Cœpta sequi justus patiens dimittit iniquum.
 Ille bovis dirum mussans immurmurat auri,
 Labitur atque miser mugitu flamina linquens,
 Et nece spectantium consternans corda virorum.
 Tollitur ingeminans clamor confusa coronæ.
 Ut leo Sylvester fidens interritus astat,
 Nec turbæ curat strepitus, nec probra pavescit,
 Fixus opem cœlis tota quin mente precatur;
 Tum rogat Augustum vel sera silentia mandet;
 Quæ voces, ubi jussa premunt, excelsa sacerdos
 Ascendens, ad vera piis populum erigit orsis :
 Se vitæ auctorem, Dominum se ferre salutis
 Auribus Ausoniæ, cæcis qui lumina, surdis
 Reddidit auditum, mutis affamina linguis,
C Dextras restituit mancis, vestigia claudis;
 Hic verbo lepras, morbos hic depulit omnes,
 Rettulit et reduci defuncta cadavera luei :
 Ille Deum sese indicis patefecit apertis
 At qui morte ferit, vitam nisi reddere possit,
 Supremus non ille Deus : fraudem nam mortis amici
 Dæmonis hic viguisse liquet, ni rapta rependat.
 Æstuat Abracius, cultuque et corde recisus
 Justa nec aure valet patiens, nec sumere mente,
 Postulat et latrans superasse, silentia poni
 Collocutori belli, neque jura relinquì.
 Haud Pater [patet] id dignum, priscumque orasse
 [prophetam]
 Papa refert, Dominum vitæque necisque potentem
 Ut qui morte premat, flabris qui motus reddat
D Percutiat, sanet, validus moderator utrinque
 Unde probum superas post funera conferat auras
 Omnia rite sibi quo credula corda parentur.
 Instat ad hæc fallens vafer atque silentis poscit
 Virtutem repetens pandi solemniter actis,
 Spondenti vitam attonitus demensque repugnat;
 Cogitur at Dominum verum summumque fateri
 Flamina qui functo referat, denotat, et addit
 Seque suosque sequi cultus insignia Christi,
 Si data Sylvestri cedat promissa patrari.
 Edit papa preces, non murmura surda susurrans,
 Clara se auditio cunctorum vota profundens,
 Atque palam Christum auctorem, vitæque datorem
 Invocat æthereumque, haustus repetente juvenco

Aurum positos, Numen monstrarier optat,
Accedensque seræ nomen proclamat Iesu,
Nomine sub cuius revocatum surgere taurum
Imperat, absolvit laqueis, et pergere mandat.
Protinus exsiliens stupidæ miracula plebi,
Lætitiâ justis, mœrorem importat iniquis,
Ac sese armentis viduata in pascua reddit.
Vincenti prostrata ruens vestigia turba
Mox adversa petit poscens victore salutem,
Ipsaque regiparens aulae publica raptis
Egreditur, veniamque dari sibi prona precatur.
Nec solum bos sentit opem, pugnantiaque arma.
Sylvestro vincente, crepant quin flamina nigra
Linquere se, captos cœli quos gratia salvos
Reddit, et æthereis plures sacer abluat undis.
Crescit et ornatur Christo desponsa columba
Templis, muneribus, cultuque dicatur amœno,
Exiit fractis elisus viribus hostis,
Ægypti primogenitis sub tartara mersis,
Pelliceas acies imo æquora gurgite volvant,
Victricesque aquitæ Jesu ductore triumphant.
Sensit et internis grassans Maxentius armis,
Qui, terrena terens divinaque jura lacescens,
Par Pharaonis lethum subit improbus undis,
Incurrans foveam pugna sibi fraude paratam,
Dum pius exsultans coelestibus emicat armis.
Cui cœlis patefacta crucis vexilla coruscant,
Cui promissa favet victoria voce superna.
Illi genitrix Angusti actis feliciter aucta
Atque animum firmata fide percenset amici
Tramitis ad Solymam spe continuare laborem,
Exsultansque sacrata Dei loca lambere plantis.
Expurgat scelus undecimi livore patratum
Cæsar, emundans spurcis sacra rura sacellis,
Religione pia sanctisque altaribus ornans.
Perventum Solymam, quæ lectu cœperat, haurit
Perscrutans oculis, interque insignia rerum
Indagare crucis cordi sedet inclyta ligna,
Queis pretium cuncti vitale pependerat orbis.
Dum via nulla patet, qua tecta talenta petantur,
Accitis varia sub conditione magistris,
Golgotha supplicii discrimina nosse laborat;

A Quæ patefacta, viris diversæ partis utrinque
Consona testatis, regina aggressa capessens
Spem divinam animis, scrobibus rimatur aperta;
Nec mora longa operi; connivent vota labori:
Munus et ambitum cupidis se visibus offert;
Tecta diu infidis arcana fidelibus adeunt.
Gaudia sed lucri obnubuit titubatio certi:
Dum, tribus inventis, quæ crux erectio vitis
Vivificæ steterit nutat discussio veri.
Arbiter at summus curas componere anhelas
Disponens, animum reginæ numine tangit
Sidereo: functum illa recens exsanguis cadaver
Imperat inferri, donum virtute probari.
Produntur gelidis torpentia viscera venis;
Admotæque cruces: pœnalialia ligna latronum
B Temnuntur, promittunt vitalia robora vitæ,
Vita resurgentis vitæ arbore gaudia complet,
Qui spectatores redivivo munere paseens,
Inter mirantes sese miratur euntem.
Sic divo renitens crux clarificata decore,
Votorum obsequiis, claraque assumitur aula.
Quæ cultis rutilo radiat laquearibus auro.
Fertur et ad regem pretiosi portio ligni:
Crux sibi tota manens late sua robora spargit;
Damna nec admittit largo cum repleat orbem
Munere, perpetuum retinens sine more vigorem.
Queis mundi pretium divina talenta librata
Clavorum ex acie regalis culmina coni
Tutantur compta, frenique sacrantur habenæ,
Vis cujus præstans effrenas difficit umbras,
C Quod fidei meritis, princeps Justine, probasti.
Nec mare frustratur tantæ virtutis honore,
Cujus sedati fluctus, obstructa vorago.
Lintea quæ texere crucem neque cassa resiliunt;
Robore quin sumpto morbos, et frigora pellunt,
Dæmonas ejiciunt, cæcis suâ lumina reddunt:
Mutis sermo datur, paralytica membra levantur.
In vexilla crucis labarum transvertitur ingens.
Præfiscitur cuneis, acies illustrat honore
Signiferos sociosque tegit, nec clade laborat
Evector, nec tela queunt temerare vehementem;
Linquens signa perit, gerulus servatur in hostes.

CAPUT IX.

De synodo quæ facta est sub sancto Sylvestro.

Sylvestri imperio coeunt, et lumina Patres
Catholicæ retegunt fidei, damnantque rebelles;
Lucis et Ecclesiæ tutissima robora condunt;
Pontificalis apex collitur, clerique senatus
Legibus instruitur; sacrorum jura feruntur;

D Templâ nitent fabricis, sacrantur munera templis,
Pignora apostolici decoris multo ære teguntur.
Emicat oppressis victoria clara tyrannus;
Gentibus effulgent præcelsa tropæa subactis,
Discussisque pios tenebris lux læta venustat.

CAPUT X.

De Gallicano et Constantia.

Tunc Gallicanus rege mactus inclyto
Victoriosus sublevatus infulis,
Dum gratus Augusto atque carus cernitur,
Christo dicatam lege nequi perpete,
Sibi lugalem postulat Constantiam.

Rex æstare mente cœpit anxia,
Sciens necari posse natam, quam teri.
Hoc illa nitens mente vulnus patria
Avertere, infit tunc: « Jugandam perhibe
Me Gallicano, dum Scythas evicerit.

Mox consul ut genere fiat regius. »
 Arrhæ feruntur inter hæc altrinsecus,
 Fratres Joannes atque Paulus virginis
 Celsæ magistri castitatis præsules,
 Ambasque virgo Gallicani filios
 Sibi retentat Atticam atque Artemiam
 Quas ore votis ipsa Christo dedicat.
 Proculus subinde clausus urbe Thraciæ
 Gentis Scytharum inferre pauca dum pavet
 Formidolosus signa multitudini,
 Acervat aris sacra Martialibus;
 Increvit hostis, invalescunt tristitia,
 Linquunt Quirites signa, cedunt barbaris,
 Princeps volutans exeundi copiam,
 Portum salutis satrapis Constantiæ,
 Paulo ac Joanne percipit, votum Deo
 Summo polorum qui monent enuntiet,
 Christo ut dicetur erutus discrimini,
 Fietque victor quam fuisset clarior.
 Voventis ore quod probatum ut personat,
 Juvenis statu videtur ecce præminens
 Humero crucis vexilla promptus ingerens:
 « Sectare et (inquit) me mucrone præditus! »
 Quem mox secutus bellicosus en videt
 Viros utrinque præparatos prælio,
 Se roborantes atque præbentes opem
 Subeat jubentes castra tutus hostica,
 Ensem reiectum hinc inde securus vibret,
 Dum regis ad secreta scandit barbari.
 Quibus ille visis pronus ad vestigia
 Jam Gallicani, vota fundens, sternitur,
 Vitam petendo cum suorum sanguine.
 His impetratis, deditur cum liberis;
 Posthac tributa se daturus asserunt,
 Pactis et hoste liberantur Thraciæ.
 Hinc jam tribuni redditique milites
 Christi parantur militare muniis.
 Princeps sacratur, nuptiis abstemius
 Vovens manere, sic triumphator redit.
 Nec ante Romam provehendus introit,
 Sacrata Petro dirigens ad limina,
 Grates datori quam litet victoriæ.
 Augustus huic cum prole factus obviis,
 Ut rescit acta, cingit hunc amplexibus
 Cælo dicatas nuntiatque filias.
 Aulam petenti rege fulto principi
 Regina sancta nepte nixa nobili
 Occurrit ejus, exhibetque pignora
 Lacrymis opima proluuntur gaudia.
 Privatus ille gestit ire fascibus,
 Celsis vocationis arcem præferens.
 Rogatur autem consul aula prodeat;

A Sumens honores, quinque solvit millia
 Vernarum, habenis servitutis eximens,
 Quos dicit arvis atque cessis ædibus;
 Censusque præter filiarum proprio
 Foro subactos spargit indigentibus;
 Comesque sancto factus Hilarino subit
 Virtutis alta, serviens egentibus;
 Domos benignus hospitales ampliat,
 Socii coherent qui fuere servuli.
 Vulgatur orbe fama toto prodiga:
 Ardent videre præminentem consulem
 Pedes ministrum diluentem pauperum.
 Hostensi in urbe templa Christo construit,
 Et excubantes hic ministros destinat.
 Levita magnus visus huic Laurentius,
 B Hortatur ejus edat ædem cultibus
 Qui jussa supplens, nuncupat Laurentiam.
 Præstare præsul haud favet rogantibus;
 At qui nitescat hoc decore deligit.
 Vicem rependit distributor munerum
 Tantamque confert claritatis gloriam:
 Quo spiritali præditi versutia
 Mundentur, ejus ut feruntur visibus.
 Magna ergo fultus sanitatum gratia
 Splendet micanti sanctitatis copia.
 Hinc Julianus hostis innocentæ,
 Ut re positus elevatur publica,
 Arctat statutis christianos subdolis
 Ne possiderent indigentes quippiam:
 C Tum Gallicani tecta, queis egentium
 Levat labores, si quis ingredi petit,
 Titulos daturus, pensiones aut agens.
 Ultore captus lancinatur dæmone;
 Extractor actus ut lepræ spurcanine.
 Responsa produnt his rogati spiritus
 Rerum quod ejus occupatores ea
 Vitare possint haud secus pericula,
 Ni Gallicanus diis agat litamina.
 Sanctum sed audet inde, nemo dum virum
 Tentare, dirus præsul aulæ destinat,
 Mandata legans ut deis ferat sacra
 Latiisve cedat, aut remotus finibus,
 Rebus relictis. Ille Alexandri petit
 Exertus urbem, seque confessoribus
 D Christi per auri jungit ultro circulum;
 Deserta deinde jure scandit arduo:
 Huc sævus hostis insecutus principi
 Jubet beato thura sacret impiis,
 Qui suasionis temptor ense subdita
 Cervice sumens lætus astra competit.
 Locatur ejus ædis alma nomini,
 Qua dona Christi honore fulgent martyris.

CAPUT XI.

De sanctis martyribus Joanne et Paulo.

Hujus magistri ad vota fratres inclyti
 Christi Joannes atque Paulus pauperes,
 Opibus relictis virginis Constantiæ

Dum christianos recreando pertovent,
 Fertur tyranno; lenibus quos convenit
 Actare verbis hæceant rogans sibi:

« Iniquitatis (iniquit) causa tuæ
 Communionē publicæ rei absumus.
 Jam te salutatum ire non exhibimus,
 Nam Christi alumni veritate degimus.
 — Considerandum est, his refert apostata,
 Aula nutritos regi adesse regia
 Debere primos, ut colam palatii.
 Contemnar autem: quero ne temni queam.
 « Tibi hanc feramus haud injuriam,
 Mortalium quem præferamus ut tibi;
 Cœli, ac salis, telluris atque præsulem,
 Qui fecit usquam quicquid est præponimus.
 Hominisque temporalis inde gloriam
 Fugimus, superni regis iræ providi
 Teneque scire nec salutatu tuo
 Cultum nos adire jam palatia.
 — Decem (tyrannus) vos diebus edere
 Concedo mentem cautionis tramite,
 Sodalitate ut sponte nostra utamini,
 Aut publicos plectens ut hostes punio.
 Viros beati tum fideles advocant,
 Res ordinantes quas reliqui præcavere
 Toto vacantes copias egentibus
 Induciarum largiendo tempore.
 Posthac Terentianus hos sub propria
 Aditus æde vota dantes reperit:
 A rege fassus aureum mitti Jovem
 Cui thura flagrent, his ei litanibus,

A Aut obstinatis colla mucro transeat,
 Ne rege digni qui nutriti regia
 Vulgarium cædantur acti obtutibus.
 « Dominus tuus si Julianus (inquit),
 Habeto pacem jam tuo cum principe:
 Nobis at alius non erit, Pater nisi,
 Natusque solus, sanctus atque Spiritus.
 Is quem renuntiare non est territus,
 Huic et Dei projectus a conspectibus
 Perditionis stat parare complices,
 Suasor alto procubans certamine
 Aperire terram sævit, et venientibus
 Ferus sepulera providet domestica,
 Mox et resectis colla submergit scrobe
 Vulgans jubente quod exulare Cæsare.
 B Quam post procellam jam sereno reddito
 Multæ subacto vindicis strage impio,
 Sanctorum agonem confitentes dæmones
 Possessa tacto vasa linquunt limine.
 Terentiani huc acta proles flamine
 Clamat beatis sese aduri fratribus.
 Pater periculis incitatus filii,
 In ora lapsus, prædicat piacula,
 Petit lavacra, luctibus dat lacrymas
 Piorum ad urnam solvitur dum filius
 Tam passionis gesta quæ peregerat
 Confessionis dira purgans lacrymis
 Certis arata propalavit paginis.

CAPUT XII.

De sanctis Januario, Gordiano et sociis.

Plures beata tergiversator nece
 Christi sacravit defuga.
 Dum crescit atrox ira victi publicis,
 Legat pios custodiis;
 Diro prehensum jure Januarium
 Tunc Gordiano deputat:
 Pii sacerdos regis almus impie
 Datur feræ vicario.
 Qui, dum modesto verba corde percipit,
 Fidei repletur Spiritu;
 Uxore juncta sic Marina nomine
 Mox fonte divo tingitur;
 Famuli petentes sacra denis quinques
 Dominos sequuntur amplius.
 Quæ gesta sævo dum feruntur arbitro,
 Scriptis utrumque perculit,
 Et Gordianum subrogato judice

C Antro retrudit publico;
 Castam jugalem dans aquas ad Salvias
 Servire mandat rusticis.
 Clementianus Gordianum sedibus
 Vincitum catenis applicat,
 Qui, laude Christi fortis atque immobilis,
 Plumbo severe cæditur,
 Confessionem nec relinquens cœlicam,
 Cervice cœlos obtinet.
 Canibus cadaver judice actum pessimo
 Custos tegit non dormiens,
 Quod christiani nocte milliario
 Ab urbe raptum collocant,
 Pridem beati martyris quo pignora
 Collecta erant Epimachi,
 D Diesque festo keta voto comparas
 Attollit una martyres.

CAPUT XIII.

De sancto Pignore.

Hæc fera crudelis rabiem quoque sanguine tingit
 Doctoris, sub lege Dei quo fatus alumno,
 Pignemii, Romæ tituli qui Presbyter almus;
 Pastoris quem strata suo pia membra furore
 Condere comperiens, secedere mandat ab urbe,
 Præmia se redhibere ferens, quia mittitur exsul;

Nam pudet altorem primo mox sternere jussu.
 Persarum petit ille soluti, quo luce moratus,
 Corporis orbatur, mentis sed lumine pollens,
 Præcipitur Romam, palmæque requirere causam,
 Cui tandem puero gressus moderante reducto
 Obvius expulsor rheda sublimis et auro

Diis grates inflatus agit pompante tumore,
 Incensusque Acherontæo flammante furore
 Præcipientem vergi Tyberinas mandat in undas.

A Mens pia sic cælos repetit terra edita terram
 Pignora quæque Abdon tumulto Sennenque capessunt.

CAPUT XIV.

De sancto Herculio Hilarino et sociis.

Donatus lector studiorum in agone sodalis
 Et condiscipulus sancto hoc sub patre tyranni,
 Ense truci genitor genitrixque ubi sidera sumunt,
 Fugit, Aricinamque petens apprehenderat urbem.
 Dumque, pio junctus Hilarino, nocte dieque
 Vota Deo legans, jejunia crebra frequentat,
 Gentilis Surana oculis ac corde tenebris
 Obsita cum genito cellam perrumpit opimam
 Quamque fide imbutam Satiri dant præsulis ori,
 Nascentis lætus fidei qui lumina cernens
 Atque Deo grates referens, jejunia mandat,
 Fert cineres stratum, dat dura cilicia amictum,
 Instruit atque lavat, cum qua subit unicus undas
 Herculius; lumen mox frons tenebrosa resumit
 Et Christum verum vitæ lucisque potentem
 Exclamat mulier, sobolem radiata renascens.
 Quod certis capiens rumoribus Apronianus,
 Donato attonitum diro spiramine gnatum
 Desert, qui sociis Hilarino ac præsule junctis,
 Insistit precibus; pulso sic flamine votis,
 Incolumem puerum, gaudente parente, reformat.
 Assidue hinc gradibus virtus et gloria cressit
 Accedit quidam Eustasius, fiscalia cujus
 Munera ut abdiderat terræ, defungitur uxor.
 Ille gravem tolerans torvo exactore furorem,
 Donati petit auxilium qui corde fideli
 Præsidium tractans, superum subit ægeris antrum
 Nomen et inclamans functæ per numina Christi

Adjurat, crucis adjungens in stipite fixi,
 Quid factum dicat, qua rapta pecunia fisci.
 Jussa refert imo verba Eufrasina sepulcro,
 Tecta domus aditu latrat quæ gaze rogatur;
 Æs notum egeritur, pergit vir fasce levatus.
 Jam dignis Satiro meritis ad regna vocato,
 Donatus sacris ejus vice fungitur aris.
 Qui dum diva, die quadam, mysteria tractat,
 Sanguinis et superi populis dat dona minister,
 Impete gentili impulsus ruit, atque sacratum
 Communuit calicem; motus cum plebe sacerdos
 Angitur; angorem Christi sed dextra serenat;
 Lecta equidem delectantur fragmenta beato;
 Ille madens lacrymis sumensque, ubi vota profundit,
 In priscam revocat solidato fragmine formam.

B Barbaries perculsa novi spectacula facti
 Aspiciens, laudare Deum cum plebe canora
 Incipit, atque animæ citra octoginta dicantur.
 Multis præterea signis divina potestas
 Donatum illustrans testis sustollit honore:
 Tentus enim, pariterque Hilarinus, saxa jubetur
 Thure rogare dato, jussis cui rite reniso
 Os teritur saxis; Hilarinus fustibus actus
 Temptam linquit humum, quæsitam percipit æthram,
 Ostia membra rapit, Donatum claustra receptant
 Hic quoque plura Deus per quem magnalia Christus
 Dum populo plaudente gerit, diro ense resectum
 Educit tenebris, veræ capit æthere lucis.

CAPUT XV.

De sanctis Prisco, Prisciliano et cæteris.

Hac præter istos nube multi cœlicos
 Petunt honores abdicando terreos.
 Priscus sacerdos ense scandit æthera;
 Priscillianus quem secutus clericus
 Parilem coronam sorte sumit compari.
 Benedicta sectans hos pudica femina
 Subit piorum regna per vestigia,
 Faustus triumphans sceptris regi jungitur;
 Fausti Dafrosa, post jugalis gloriam,
 Exsul negata segregatur patria
 Poloque ab ense pulsa terris sumitur;
 Qui Biviana prole cum Demetria
 Florent parentes, clara nacti pignora:
 Quarum hoste coram ducta dum Demetria

C Confessionis enitescit gloria,
 Mentem superna condit inter sidera.
 Funus Joannes gloriosus presbyter,
 Ubi sole bino triste dat spectaculum,
 Foro rapina colligit laudabili
 Piis sepulcro copulans parentibus,
 Quibus sororis membra jam jugaverat.
 Quem Julianus, dum nec auditu probat
 Dignum suo, Phœbæam ad aram præcipit
 Cervice plecti: quem legit Concordius
 Pari sacerdos sorte fulgens præditus
 Sacrumque cultu honoris ornans debet
 D Locat beatos martyrem inter martyres.

INCIPIT LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De sanctis Marco et Julio episcopis.

Digressi per bella, pedem referamus in urbem,
 Visuri qui sede Petri sint sorte secuti
 Sylvestrum: officii quorum mysteria Marcus

Divæ subit primus, gemino quæ solis in orbe
 Tractans, templa parat, donisque et cultibus ornat,
 Eusta colit, comptoque gradus sublimat honore,

Absentes scriptis, præsentes roborat actis,
Catholicamque fidem diro tutatur ab hoste.
Julius hunc sequitur, bellum cui fure paratur
Hoste potestatis Christi, tribulatio cuius
Virtutem probat, exercet, depromit, honorat;
Gloria quem exsilio revehit: tum construit aulas
Rectori, tum busta parat pietatis amicis,
Decernit leges, statuit fastigia clero,
Componit lites, præbet monumenta fidei,
Protegit innocuos, reprimit sine jure nocentes,

A Permanet immotus, rebus persistit honestis.
Post quem Liberius vario depellitur astu,
Ob sanctam nunc urbe fidem, nunc legis ob urbem
Tramite, divinæ pulso felice cathedræ,
Perstat qui validus firmo quoque robore fixus;
Arguit et lapsum duplici baptismate regem,
Unde datus gladiis capitur feliciter astris.
Fumus at ereptum recipit quam struxerat aula,
Moxque pios cleri tribulatio dura fatigat
Presbyteros, pluresque alios, quæ morte coronat.

CAPUT II.

De sancto Eusebio præsule, Gregorio et Orosio presbyteris.

Eusebius præsul fortis vibrat arma fidei,
Liberiumque dolet manui cecidisse profanæ.
Unde furens hostis arcto hunc Constantius antro
Claudit, ubi invictus precibus persistit amicis,
Cornua Titanis replet dum septies orbe.
Emicat hinc claustris, late quoque pace potitur;
Pignora presbyteri rapiunt Orosius atque
Gregorius Sixto addentes in busta Calisti,
Atque Dei ponunt homini titulumque decusque.
Accipit ut pietatis opus pia gesta tyrannus,
Gregorium ejusdem vivum sub funeris urna
Trudit; spirantem sed adhuc Orosius effert
Nec mora defuncti jngat ossibus ossa sepulti.
Cappadocum propulsus adit Dionysius urbem.

Hic quoque persistens validus defungitur exsul,
Optatam capiens patriam sedisque decorem.
Pignora, Basilio magno reddente, beatus
B Suscipit Ambrosius, dignoque recondit honore
Eusebius Scythiæ tum Basillii petit urbem;
Vercellis rediens demum repetendo cathedram
Martyriique locum, patitur pius arma furentum;
Psalterium æquivoci postquam decoraverat orsis,
Sedem membra requisitam mens accipit æthram.
Rhetorica Victorinus tunc luce cluebat,
Lustrans subjectam facundæ dogmate Romam;
Tandem colla ferens fidei veteranus honori,
Impugnat colubrum sale, comit lumine Paulum.

CAPUT III.

De sanctis Damaso, Hieronymo atque Siricio.

Damasus hinc, post expositos, pater Urbis habetur,
Prælectus cleri populique, favente senatu.
Martyribus sacra templa polit, pia corpora quærit,
Colligit, attollit, numeris colit, et pede prodit,
Probris impetitur, synodoque probante piatur,
Verbis ac scriptis fidei defendit honorem;
Nocte dieque sonet mandat psalmodia laudes,
Hieronymoque petens normam tradente capessit.
Sedis apostolicæ sublimat lege cacumen,
Dirigit ædificans subjectos dogmate puro,
Flaminis ætherei cœlestia lumina promen,

C Sidereisque armis insectans proterit hostes.
Emeritusque senex scandit cœli ardua victor.
Siricius contra infandos decreta per orbem
Legat, et exsilio removens perversa sequentes,
Purgat ovile Dei, pandit quam cauta receptu
Regula servetur, quam pravis arcta ferantur,
Æthereamque ornat divina lege columbam.
Surgit Anastasius, suadetque assurgere divis
Cum clero populum, verbis fugat ore profanos,
Informatque pios, templum parat, astra receptat.

CAPUT IV.

De sanctis Innocentio Zozimo et Bonifacio episcopis.

Post hos, nocentes damnat Innocentius,
Et institutis imbuens Ecclesiam,
Dignis adornat castra cœli legibus,
Pellensque iniquos pura reddit sorcibus;
Tum templa sacrat, dedicatque munera,
Dat festa sacris sabbatis jejunia,
Petitque persans alia fidus sidera.
Zozimus statuta nec fatisce edere,
Aulæ ministris, ac ministros palliis
Ornat, petendæ divinitatis tempora
Præfigit almos, cauta tradens dogmata,

Datasque firmat lege rigida regulas.
Bonifacius, post hinc scandens dissona,
Tum mansueto dum recedit spiritu,
Nec insolenter vindicat fastigia,
Pulso receptus roboratur æmulo;
D Certatque sedes nec hinc petatur ambitu;
Sacra censet aræ nulla tractet femina
Decreta celsis nec ministris appetat;
Nullum dicare jure pressum clericum.
Felicetatis hic beatæ pignora
Templo decorat quo residit sarcina.

CAPUT V.

De sanctis Cælestino et Sixto episcopis.

Cælestinus abhinc cœlestia regmina tractat
Allegatque piam rectis pravisque salutem;

Instruit Ecclesiam, ponit psallentia clero,
Religionis opus cumulat, sacra diva venustat;

Summi templa dat donis, et cultibus ornat.
Hunc Sixtus sequitur: majorum scita tuetur
Nec refugit censor sacro censente senatu
Censeri, purgatque notam, justusque patescit.
Humano attritus superno quoque plectitur hostis
Arbitrio, papa poenam miserante profani

A Cœlicaque infesti servante in funere jussa
Templa levat multoque colens ex munere ditat;
Regia dona ipso clare moderante renitent
Carmine sacra colit, memori dicat ære beatos,
His quoque conjunctus memoranda laude dicatur.

CAPUT VI.

De sanctis Leone, Hilario et Simplicio episcopis.

Hinc gesta altisoni texuntur in orsa Leonis
Præditus Augusto pia qui Chalcedona jura
Dat censenda, Patres quo munere cogit agendo:
Exprimitur geminæ Christo connexalis uno
Copula naturæ; damnantur nexa secantes
Vincula personis, vel non miscenda jugantes.
Jussa Patrum crebre rationis dogmate firmat;
Augēt jura, monet reges, colit ordine Patres,
Templa novans ornat, bellis attrita reformat,
Internum externumque decus clare expolit actu.
Hilarus hunc sequitur, decretaque præcipit, orbi
Delegat, sectanda monet, contraria damnat,

Cultibus edictisque piam vernare columbam
Præstat; sanctorum multo notat ære triumphos;
Aurea ligna crucis gemmis et percolit auro,
Attollit fabricas, pretiosa monilia cudit,
Alligit et Patres, libros sacrosque ministros;
Per quem paschali Victorius ordine fulget;
Culmina Simplicius celsæ subit inde cathedræ,
Regis honore sui, cultas qui dedicat aulas,
Officia instituit, læsos medicamine fulcit,
B Roborat ægrotos, stricto ferit ense protervos,
Jura superna serit, bino sacra munere comit.

CAPUT VII.

De sanctis Felice et Anastasio episcopis.

Ecclesiæ posthac Felix moderamina tractat,
Præcipitans hæreses, leges redeuntibus aptans,
Fraudes discutiens, culpas et noxia perdens.
Regmina Gelasius Felicis rite secutus,
Dissicit errores, propellit ab urbe profanos,
Crimina comburit, miseris vincimina solvit,
Dilatat clerum, vulgus tutatur egentum,
Excolit Ecclesiam, salvat discrimine Romam,
Sanctis scita sacris, dat opem feritate repulsis,

Difficiles virtute ferit, facilesque reducit,
Et gremium cunctis pandens pietate nitescit,
Templa polit, dieat, attollit, modulamina condit,
Cœlica defendit divinisque emicat armis.
Surgit Anastasius post quem dans robora pacis,
Legatum Christi pacis se munere fastus,
Æquivocum hinc movet Augustum, petit edere pa-
[cem.]

C

CAPUT VIII.

De sancto Symmacho papa et Paschasio levita.

Symmachus accedens vario certamine gliscit.
Partibus abjunctis, gemini dum culmina sumunt
Judicium subeunt regis; patet æquior isti
Causa; sodet præsul, censetque deinde cavendos
Dissensus, gladios, vitandos jure favores,
Dignus et tantæ tribuendus sedis honores;
Æmulus, indeptus Nucernæ regmina plebis,
Alma vigere patri pietatis viscera sentit
Et capit ingratus gratis data munera fastus.
Surgit item bellum ac repetit Laurentius urbem;
Prava ferum manus exagitat livore tumultum;
Impetitur probris et iniquo crimine justus;
Censorem suadet ei rex mittere Romam;
Ascitis Patribus, purgat convitia præsul;
Censor et invasor præsumpto jure teruntur,
Instauratur honos, justo addita gloria crescit.
Ut decus obryzo sævis fornacibus uto,
Crescunt bella piis, crescunt insignia bellis;
Cruda ruens cædit temeraria turba quietos,
Queis tamen impertit sublimis laurea cælos.
Fautores positi divino examine, plexi,
Condignam meritis mulctam subiisse probantur,
Quorum vir clare rutilans Paschasius urbis

Levites passus capiendæ damna coronæ,
Thermarum, fertur datus ut fervore minister.
Attamen egregiis hic fulserat actibus auctus,
Contemptorque sui, vitæque insignis honesta,
Cui comes a puero miseratio crevit egentum,
Dogmataque ediderat veri, sale prædita multo,
Flamine queis divo mysteria digna perorat,
Cujus et extrema raptam de veste salutem
D Accipimus fugisse nigras, spolia alma, catervas;
Isque piis veniam meritis decernitur actis,
Germanique palam visus se obtutibus offert,
Obsequiis terret, poenam erroremque fatetur,
Poscit et auxilium, precibusque levamina sumit,
Centumcellensis quondam ut possessor agelli
Lympharum ignicolis post fata vaporibus actus,
Presbyterique datus Joannis ad alma ministri,
Obsequiis geminæ nutans sub dote coronæ
Munere qui ereptus gaudet servisse lavacris.
At servare greges et proturbare profanos
Atque fugare lupos pastor non desinit almus:
Exurit simulacra, libros, pelliique nefandos,
Atque domum Christi doctrina et cultibus ornat,
Munera multa serit fabricis, laquearia, gemmis

Pingens, instauratque novas, reparatque labantes,
Nec minus exsilio trusis dare commoda sanctis
Insistit, redimit donatque exire catenis,

A Et parat addictis sibi cœlica regna talentis,
Queis nitet admissus translato culmine mactus.

CAPUT IX.

De sanctis Hormisda papa, Germano atque Remigio episcopis.

Hinc Hormisda colit clerum, psallentia tradit,
Templa levat, lites componere pace laborat,
Graiorum tumidos instat sedare tumultus,
Nec, quia præcelsis arcetur fascibus, alto
Abstitit cæpto; monitis iterare benignos
Haud tardat, licet Augusto renuente, sequestros.
Qui, donis tentans, nec vi nec munere præstat.
Insuper indigne pulsus negat hospitis alas,
Atque superba refert, sacraque jura repellit.
Nec mora contempti persentit numinis iram :
Ictus et æthereo submersus in ultima telo,
Dignum sceptris sacris submitti funere pandit,
Flexo justus ac injusto Justinus adeptus
Imperium, Petri pacis petit omne sedem,
Fœdera digna diu monitis actuque ferentem.
Vota Patri arident : legantur figere pacem
Sinceri fideique viri virtute probati;
Capua Germanum tanto dat munere dignum.
Legatis Petri sic gratia celsa refugit,
Augustus cum principibus, sanctaque caterva,
Ut procul occurrens regali egressus ab urbe
Excipiat capitis supplex pia membra supremi.
Terrentur reprobi, gaudent pietate benigni,
Ecclesiæ cœli junguntur culmina pace,

Damnanturque rei, lucis pacisque rebelles.
Vincitur impietas, lethale abscinditur ulcus,
Et, sanie absecta, læto stant corpore membra.
Gaudet pace Oriens, reparatum gaudet et Austrum;
Africa læta subit sublata resumere jura;
Solis ad occasum laudant a climate Eoo
Salvati Dominum pueri sacri ore magistri.
Gallia doctrinæ nec culmine cassa residit,
Exultat quæ Remigio rutilo ætheris astro:
Ac terræ cultore bono, feritatis opimo
Vomere qui fidei satagit dum scindere corda,
Barbara mirificans divino semine rura,
Messis honore novæ charismatis ubere mactæ
Primitiis Cephæ studet almam ornare cathedram,
B Dum rex in Christo Clodoveus, filius hujus,
Auri ac gemmarum pretiosa luce renidens,
Remigii decus obtenti ductamine regni,
Egregio parens patri devotus alumnus,
Primali eximio Christi pia munera mittit;
Mittit et insignes paci data Græcia cultus;
Augustus, regesque colunt ornatibus urbem;
Clara pii sub honore Petri dum stemmata legant,
Papa etiam cum corda parat, tum templa venustat,
Sicque datur cum mente polo, tum corpore templo.

CAPUT X.

De Joanne papa, Symmacho, Patricio atque Boetio.

Gratia summa dein primæ dat jura Joanni
Sedis, et egregia tribuit disponere cura,
Ausoniam ne mucro voret, quo Græcia aditur
Quique decet Petri legatum hos excipit altus.
Pergenti sacratur equus, vectorque dicati
Corporis assuetum muliebre deinde recusat,
At gaudet servire sacro, geminare laborem.
Culmina celsorum patri præstantis honoris
Occurrunt graduum : cæcis ut sensibus alma
Lux pateat, lumen cæcatos innovat orbes,
Atque diu clausas intrat lux reddita portas,
Lucifluaque manu tactos fugit umbra meatus,
Et, populo mirante, palam nova lumina fulgent.
Subjicitur culmen, fastus flectuntur enormes;
Imperitans mundo Cephæ incurvatur alumnus;
Qui petit, oratur, largitur et obtinet idem,
Impetrat et pacem, præcelsum præstat honorem;
Torquetur sævus furor hoc sub honore piorum.
Dat tenebris qui luce nitent, quibus uritur urit,
Ipsum etiam patrem diri custodia cingit;
Emicat ille specu, nec septa tenere beatum
Regia proficiunt, cœli vel demere sortem.
Compserat ecclesias, patrum reparaverat urnas,
Pignora digna datam repetunt revocata cathedram,
Nec longum rapuere trucem tormenta tyrannum

C Debita perpetuas crudeli dantia flammæ.
Jam tamen immanes dederat fera bellua clades,
Impugnans bello fraudis pia mœnia pacis.
Symmachus illuster, gener atque Boetius ense
Subierant cujus pretiosæ munera palmæ.
Patricio sed discinctus, plantasque reiectus,
Atque manus vinctus papa religante Joanne,
Inditus ignivomæ Vulcani immergitur olæ.
Symmachus hic consul genitam cognomine Gallam
Culibus enutrit sanctis, pia lumina fudit,
Tradita quæ thalamis anno viduata sub ipso,
Disponit servire Deo, nec tempora curans
Ætatis teneræ, nec opes, vel culmina sæcli,
Sanguinis igneoli nec fœda notata pavescens,
Barbariem, nec ferre pilos muliebria servans
D Nil reputans fœdum Christo nisi fallare tantum,
Militiæque poli toto se pectore dedens,
Castis se subicit castris, immobilis annos
Continuans plures, manibusque et mente benigna,
Prodiga pauperibus votis insistit honestis :
Ad palmam quæ dum cœlique ad regna vocatur,
Corpore concutitur, supera sed pace levatur :
Solamen Petri, vultumque et verba meretur
Orsis digna piis audire et reddere voces,
Accirique polo, peccamina nosse remissa;

Et pariter charæ comitatum orare sororis
 Audit quæ comitari habeat benedicta petitem
 Post mensem quod iter capiat, plenoque nitescit

A Egrediens voto, solatia jussa sequuntur
 Sic et apostolici complentur famina pacti.

CAPUT XI.

De sanctis Felice, Bonifacio atque Mercurio episcopis.

Ecclesiæ Felix feliciter usus honore
 Scita dicat, pia tecta levat, collapsa reformat,
 Divinum attollit columen, sacra jura venustat,
 At censeat solis mysteria agenda sacellis.

Pace fruens et pace nitens sub pace quiescit.
 Ordine divino Bonifacius inde secutus
 Succurrit clero, solvit famis atque periclo
 Mercurius post hunc supplet loca sacra piorum.

CAPUT XII.

De sanctis Agapito, Cassiodoro atque Vigilio.

Hinc pius Agapitus congesta ligamina rumpit,
 Conciliatque gregem, vinclorum pondus adurit,
 Errantesque reducit oves, et pacat ovile,
 Pergit et ad Graios, pacem quoque regibus offert;
 Exceptus sub honore pio divina frequentat,
 Restituens gressus claudo, dat famina muto,
 Augustum aggreditur, pietatis munia tractat,
 Arguit errorem, temnit terrentia regna,
 Dissicit et nebulas, et fraudis operata revelat,
 Eicit et sacris colubrum, tenebrisque jacentem
 Detegit, et diro mundat delubra veneno;
 Plebs purgata nitet, gaudens Augustus honorem
 Dejicit eximium, vestigia pronus adorat
 Patris, et expulsa almus apex ita sordē sacratur,
 Papa petita tenet, rebusque ad vota redactis,
 Emeritam pax summa legit componere luciam,
 Et Romam referunt victricia membra triumphum.
 Præsule quo Cassiodorus splendore senator,
 Servitili Agni se subdens, dogmata clara
 Devotis adhibens, Davidis carmina tractat,
 Clarificans supero modulata poemata nablo;
 Illustransque piis divino lumine turmas,
 Attollit gemino mentesque et corpora fotu.
 Silverius sine more gradu perfungitur alto
 Et, clero obstricto, rapiunt mox fata tyrannum,
 Bella terunt patriam, Roma obsidione gravatur,
 Surgit dira fames, pestis grassatur, et ensis,
 Ut stragis satis exactum, petit ultio papam.
 At firmus jam sede Petri robustus agonem
 Excipit, Augustique legit stare obivis ori,
 Deinde suis pulsum hauri redhibendum mœnibus
 [anguem,
 Unde dolos laqueosque subit, quem fraude potestas
 Afficit, ornatu privat, sine jure fatigat,
 Extorremque fugat, confessoremque coronat;
 Hujus et ad tumbam morbis vitisque repulsis
 Assumptum cœlis pandit data gloria terris.
 Depositi regimen, sortemque Vigilius intrat,
 Arridet pax Hesperie, capto hoste triumphat
 Urbs, Africæque dolus prisci dat regmina juris
 Munera tutori spoliolum gloria Petro;
 Lata opis indignis, solatia prona feruntur,
 Atque Dei famuli dono pietatis aluntur;
 Stemmata apostolici certaminis atque triumph
 Lucis arata stylo, rutilanti comp'a nitore,

B Huic præsulta favore Patrum delegat arator.
 Prædecessori notus furor hunc quoque vellit,
 Sceptiferoque agitur jusso revocare chelydram,
 Eximii vetitum Patribus maculare sacellum,
 Præcipitisque oris persolvere pacta rogatur;
 Ille negat, stultumque notat se, ac penitet orsis,
 Seque tenere vices meminit, Petrique cathedram,
 Majorumque probat leges et roborat actus:
 Insurgit furibunda manus, petit ultio durum
 In patre patronum, lavicis culpator et auctor
 Lethiferi sceleris, ducique in judicis ora
 Præcipitur, solus teneat nisi Petrus alumnus.
 Cæciliæ inventus septis dans munera plebi,
 Et tentus cymbæ, Tiberisque appellitur undis,
 Inde ferens populo benedicta huc usque sequenti,
 C Opprobriis maledicta capit, pro pace duellum
 Invenit, egreditur vulgo perversa frementi,
 Patris amatores comitantur terga secantem
 Fluminis, atque sali Catinensem actus in urbem
 Tradere subjecto fruitur charismata clero.
 Inde religatis divæ custodibus aulae,
 Atque gregi patribus minitanti se ingerit urbi
 Plebs devota patrem capit, ac proceres fera mandant;
 Quæstio dura subit, trahitur contentio longum,
 Et rixa geminus tali consumitur annus,
 Impia sceptra notans, sævæ pater improba vultu
 Sumit flagra manu, miti convitia mente.
 Hinc subeunt majora: piis avellitur aris;
 Colla ligat funis passim spectacula dantis;
 Solvere consuetum stupet urbs pavefacto ligatum;
 D Solvere latronem renuens, ut latro, ligatur;
 Mergitur in tenebras, parceque diaria fertur
 Panis parvum et aque; reputat se digna subisse,
 Ac reddi meritis consentit debita factis.
 Exsilio clerus teritur, multa reorum
 Afflictor. Mox æqua truce subit ultio gentem:
 Barbaries inimica ruens ferro obsidet urbem;
 Peste quatit famis, immites ad dira coerces
 Invadit quoque privatam solamine plebem,
 Sed Petri mucrone jubet reverentia parci.
 Effugiunt Patres, desolatique sororem
 Rite petunt matris, quæsitæque fulera reportant
 Mittitur et Romam, salvantur ab hoste Quirites,
 Salvatque, patris reddi sibi regmina poscunt
 Læificat gestis Augustum gloria palma.

Et flexus revocat papam, precibusque petentum
Reddit collatum, clerique levamine sultum.
Ille Syracusiam sociis comitatus in urbem

A Deveniens, languore gravi subit ultima fati.
Pignora depositi repetens urbs Roma recepat.

CAPUT XIII.

De duobus Pelagiis, Joanne quoque et Benedicto episcopis.

Pelagius, modico Patrum moderante senatu
Præmissi multæ suspectus crimine papæ,
Provehitur sacris, seque approbat urbe coacta
Innocuum, monet ac censet ne sorte lucelli
Quis petat Ecclesiæ culmen, vel capiet honorem.
Ornatus reparans aris, fundamina templis
Instituit, Petrique urnam sub tecta capessit.
Sanctorum sequitur restaurans busta Joannes,
Quæ puro colit affectu, veneratur honore,
Impensis ornat, dicat, et non integra supplet.
Hostibus oppressis, patriæ tranquilla feruntur
Ingratæ, quæ pellere opem ventosa laborat.

Is contra retinere ducem, tutarier urbem,
Pacis et usque piæ pro munere ad ultima certat.
Mox famis et gladii Benedicti tempora quassant,
Ausoniamque terunt geminæ discrimina pœnæ :
At, miserante Deo, Nilus solatia legat.
Pelagius hunc sequitur pelago moris obitor (188);
Insurgunt equidem nimis cum cladibus undæ;
Hinc sævis agitur gladiis urbs, inde procellis,
Diluvies, primique putata pericula sæcli,
Comere quo valuit nec destitit alma decore;
B Hic pater atque Petri argento circumdat et auro
Reliquias, aliisque parat pia xenia templis.

CAPUT XIV.

De sancto Gregorio et affinis ejus.

Inclita Gregorii subeunt hinc culmina, caulis
Excubisque gregis custos qui pervigil instans,
Actis atque orsis agit ad cœlestia pastos.
A puero justus, renitens, et sanguine clarus :
Approbat hoc atavus Felix, amittæque beatæ
Tarsilla, Emiliana soror, quæ, mente dicatæ,
Augmentis crevere piis in amore Tonantis,
Corpore dum terris degentes, pectora cœlis
Intulerant; titulo quarum Tarsilla priore,
Quæ comebat iter, Felice vocante, superna
Luce domum rutilam prior accipit; arbiter orbis
Visere migrantem quam non contemnit Iesus,
Quem solum hæc capiens astantes cedere mandat.
Hunc super astra sequens, vincimina terrea transit.
Nectareus testatur odor venisse piarum
Latorem dapium paradisi munere plenum,
Qui digni fragrantem operis spargebat odorem ;
Acta caro ipsa notat cubitis, genibusque relectis.
Luminis haud longum invitans ad festa sororem,
Terrenas removet curas, consortia spondet,
Lætos inque choros, cœlique in gaudia ducit.
Stenima nepos generis decoravit moribus almis,
Extulit ingeniis, studiis excudit opimis.
Gregorium juvenem materna legumina alebant,
Nec mollita focis, modo sparsa liquentibus undis.
Quemque Charaxantem cœles simulatus egentem
Naufragio pressum, aggreditur, suffragia poscens,
Cui postquam loculis ter sena numismata pendit,
Instanti et precibus sibi multa perisse querenti,
Scutellam matris, gerulamque leguminis addit ;
Post, dum pauperibus bis sex obsonia ferri
Præcipit applicitis, cernit superare sedentes,
Mandati numerum nequit aspectare minister,
Qui superest jussis convivam cernere solus
Gregorius valet, hunc variis varia ora sub horis
Mutantem, reliquis quem ducit in abdita missis ;
(188) Versus corruptus.

Personam nomenque rogat; negat ille notare
Nominis indicium, prodens id premere mirum
Se eductum fore naufragio cui munera vasis
Contulerit, sibi legarat quod Silvia mater,
Idque habeat certum sedes se regmina Petri
Sumpturum, sic dispositum moderamine summo
C Cœlicolam quoque se pandit, perhibetque pavorem
Attoniti, memorans ejus se ad munia missum
Custodem, atque precum gerulum super astra suarum.
Lubrica sic mundi transcendens gaudia summis
Attollit mentem radiis, sola temnere promptus,
Solum ardere Deum, meritis acquirere cœlum,
Utique patet sibi missarum percensio rerum,
Notificat quid mente gerat, quæcunque latebant
Corde aperit; quæ vana tenet pietate remittit,
Cultibus atque sacris subicit, largitur egenis,
Ipseque factus egens Christum sectatur egenum ;
Militiæque locans apio cœli ordine turmas,
Disponit, sovet, exercet, moderatur, adornat ;
Inter et exertos exertos vibrat agonem,
Tegmine nam trabæ posito gemmisque coruscis,
D Paupere squalentes habitu non horret amictus ;
Pauperibus Christi quin pauper et ipse ministrat :
Virtutum locuples, sapientia cui prior auro,
Culmina virtutum lapidum potiora nitore,
Gratia cœlestis census, habitusque decore ;
Omnia cui terrena jacent, cœlestia mente
Sola nitent ; inter quæ lumine carnea tranans
Versatur, metam affectans, et præmia querens,
Nil terrenum aptans, nil jam carnale requirens,
Nil vel habens vel habere sinens sua septa colentes ;
Unde nec immunis proprii ai forte repertus
Quis servator abit, docet id paradigmate Justus
Injuste custos oneris malecautus avari.
Aurea cui peperit nec magna pecunia multam
Torseruntque inter medicamina trusa venena,

Quem pater austero medicum medicamine curans, A Proxima mors non corda quatit, quin proripit in-
Corpora curantis mentem per tormina sanat;
Dumque in morte ferit, plures a morte reducit,
Dum de morte levat munus vitale resignat.
Nec Dominus tantam patitur latuisse medelam,
Germanoque aperit functus solamina vivo.
Sed nec dissimilem cui terna numismata frater
Contulerat sentit mulctam, auxillique levamen,
Patre monasterii qui proditus ore ligatur
Gregorii raptus, nec adhuc vincimine liber,
Cernitur, abbati promens se carcere clausum,
Dum patris ore data est oratio fusa sepulcro.
Illi reliqui aptantur, cuncto quoque fasce levantur;
Legitimoque simul bellum pater agmine tractat,
Et multos ad regna poli, superasque coronas
Delegat; quorum quidam ventura prophetant,
Ante obitumque sciunt quo sumant ordine pakas.
Aspicit hæc certoque refert Gerontius ore;
Accipiunt quidam peccamina missa vocati,
Securique migrant; probat hoc Antonius actu,
Hoc Merulus lacrymis, precibusque assuetus inter-
que,

Florea quem cœlis capiti delapsa corona,
Jucundum tutumque agit ad cœlestia regna.
Visibus et testis fragrantia mira sepulcri
Solatur juvenis pressus languore Joannes,
Erigitur, jussusque ad fata propinqua parari
Gomatur, memor est jussi, geminoque sub anno
Præparat egressum, accitusque it certus ab urna.
Egregius Pafer hortatu votisque laborat;
Lucra sui cumulare gregis, jurat aptio summa
Velle parans, ac posse ferens, cogensque rebelles.
Sensit Theodorus hæc dona, manumque trahentem,
Immitis puer irrisor, captorque piorum,
Accipit et subitam sorbente dracone salutem,
Faucibus exemptis reuens prohibensque chelydri,
Quem pia vota fugant, mentemque, et pectora mutant
Inque dei cultu statuunt et ad æthera mittunt.
Fructibus his pollens ductor bonus atque citatim
Regmine pennarum visus hoc scandere cœlum:
Fune ministerii trahitur, levita levatur,
Verbis et officio dignum capit aula ministrum,
Ecclesie patrisque dati responsa ferentem,
Sectantur fratres quos contubernia grata
Dependit, maris errores quo litore vitet
Turbine mundano tutus cœlestia flagret.
Quorum Maximianus ubi redit alma revisens
Septa sibi legata fide ac virtute probatæ
Mentis, et egregii tutelæ addicta magistri,
Adria terrores sævasque insurgit in iras,
Flaminibusque feras scribendis excitat undas,
Æquoreque elato funus crudele minatur:
Rectori amisso pereunt moderamina clavo,
Agmini flabrifero ruit acta in fluctibus arbos,
Velaque mixta vadis undas opulenta sequuntur,
Puppis et omne latus victa compage solutum
Admittit celerem rintis rapientibus hostem,
Gurgite jam summa tabularum immergite plenum
Fert mare vas, ferturque mari dorso æquoris æquum;

Nil nisi supremum cernunt, summæ oscula pacis
Mutua dant, pia dona vix solatia sumunt,
Committuntque animas qui corpora morte coarctat
Flectitur omnipotens trepidis clementia rebus,
Pro miro servare modo discrimine censens,
Quorum adiens stupido tremefecit corda pavore,
Sic plena octo natat lympharum hominumque iebus
Cymba, Deo peragens proprium modo remige
[cursum;

Incolumes nono, dum Cotronense receptat
Gregorii litus socios, quos Maximianus,
Ut linitrem egressus sequitur, petit illa profundum,
Jam non ferre valens hominum sine pondere fluctus,
B Gregorii meritis homines quæ vexit et undas.
Maximiani hæc ille tamen delegat honori,
Propria dum vitans fratrum præconia pangit,
Queis aliisque pio Christi sub amore rogatus
Enodat, retegique viri mysteria clausa
Sermonum invicti, per prælia mille probati,
Discutit enucleansque ænigmata diva revelat,
Sacramenta aperit, secreta patentia reddit,
Symactem eximio per plura volumina condit.
Tunc quoque surgentem ventura in lumina pestem
Atterit, et veri jaculis fando obruit, atque
Oppressam penitus prima sub origine mergit;
Sicque triumphator repetens feliciter urbem,
Clade laborantem, recreat solaminis orbem,
Pastor et eligitur, pastore per anxia raptio.
C Dum refugit simplex, indignum culmine tanto
Se censens, apicemque humilis non pondera vitans
Sceptrigeramque petens tentat se fasce resolvi,
Nimine percipitur supero, vacuantur inanes,
Irrita vota preces, populi acta feruntur in aulam;
Lætificant regem grati sub honore patroni,
Legatque hilares gratantia jussu reportant.
Principis ann'su, clero, populoque petente,
Lectus ad excelsum Christo moderante cacumen,
Commoda quæ plebi, quæ sint sibi congrua tractat,
Dansque laboranti verbi solamina vulgo
Culminis exilium, atque fugam meditatatur honoris;
At servat clausas vigilum custod'a portas,
Nec latet urbicolas humilis quid defuga volvat;
D Attamen excubiis cunctis vigilantior ille
Per medios fugit ignaros, ludique videntes,
Cratera septus latebramque recedit adeptus,
Et manet abstrusus, donec jejunia plebis
Votaque Romulidum cœlis nova signa merentur,
Nam ductrix quondam populi peropaca columna
Astris sylvians, perfundit luce columnam
Ecclesie, populi que ducem depromit apertis
Illustrans radiis; cives visuntur adire,
Atque redire poli tractus per lumina clari.
Cernitur id soli dignus qui forte repertus
Incola sylviarum, turbæ mundoque remotus,
Quique Dei tectum notat hoc pro tegmine templum.
His tandem profugus signis, ac lumine notus
Æthereo capitur, tractusque ad limina Petri

Ducitur, indutusque pio decoratur amictu,
 Evehitur sacris, divæque admittitur aræ,
 Sancto insignitur superi charismate doni,
 Quoque redundabat perfusus flamine summo,
 Præsul apostolicæ præfertur honore cathedræ.
 Fascibus et dignus digne sibi credita tractat,
 Dumque repressus ut indigne tam digna refutans
 Culpatur deses quasi Ravennate Joanne,
 Apta rependit, opus condens pastoribus apto n
 Ecclesiæ, panditque decens ut vivere rector,
 Atque docere habeat, sese servare, suosque,
 Quam caute, quam discrete, quam degat honeste.
 Inde nec absistit monitis, scriptisque docere,
 Appositos ac sepositos vocat ore manuque,
 Exemplo, verboque polorum ad culmina ductans,
 Cœlica disponens per subdita lumina corda,
 Enodatque latens thecis celantibus aurum,
 Virtutes notat iudiciis, vitæque priorum
 Pandit, et exercens armat decoratque catervas,
 Flamine sumpta pio divo repletus ab ore
 Pabula dat gregibus. Testatur scriba minister,
 Dictorum exceptor, retegens livore coactus
 Obtrectorum, quæ visa arcana probavit
 Scripta Petrus, supero afflatu, ne fusa crementur,
 Morte secutura, juvans se pandere visa,
 Quique fidem faciens secreta ut detegit, efflat:
 Post patris hæc obitum, vetitus vivente, revelans
 Ut nive candidior capiti residere columba
 Transpuncto monstrata styli terebrantine vela
 Mystica cœlorum dum colligit organa præco,
 Ore trahens superi divina æmignata rostri,
 Oromatum reserat queis Ezechielis operata.
 Non illum marcor, non febribus insus ardor.
 Viscera vel concisa dolor, seu gressibus hærens,
 Sollicitudo urbis, charorum cura clientum
 Ilud revocat cœptis, et corda et corpora curat,
 Fata illo, is horrore famis periisse putati
 Fle it, ut extinctum propria quem cæde necasset:
 Undique collectis et quo succurrere possit,
 Quinquaginta libris quondam frumenta paravit.
 Omni poscenti tribuebat; amore tenebat
 Nil detentus opum, probat id heremita nutritor
 Muricipis, comite hoc contentus, et omnia mundi
 Cætera despiciens, sortem prænosse precatas,
 Mercedis, cum Gregorio, cui gloria consors
 Eligitur, nec magna putans qui prospera sæcli
 Tempserat, esse parem mundi splendore cluenti
 Accipit hunc gazæ melius tractare talenta
 Nec sibi quin aliis tutari comoda vitæ
 Quam solatricem sibi se defendere cattam
 Qui grates referens promissa implerier orat,
 Et cum Gregorio lucis sibi domata ferri.
 Nec modo præsentis, procul hic quin nutrit gentes,
 Monticolis notum Sinai quod rupe remotis,
 Oceano quoque divisus toto orbe Britannis.
 Anglorum dum mente capit gens pabula cœli,
 Quæ conspecta foro texatur congrua regno,
 Avellenda umbris, sacramtaque lumine lucis,
 Educenda ira, pietate vocanda superna,

A Atque Dei laudes cantu deponere digna,
 Tendere quo gressum doctor verbique mēstifer
 Approperat fieri, populo retrahente moratus,
 Stare loco nolens discit saliente locusta
 Ast ubi posse referre pium fert infusa votis,
 Almificos legat colere hæc inculca colonos,
 Expurgare feris, ditanda novalia spinis,
 Cordis arare solum perculat vomere linguæ,
 Rura replere sati cumulando semine verbi.
 Ipse quod emittit, pluresque referre maniplos
 Ut valeat, studet hortatu, precibusque laborat,
 Muneribusque juvat, miracula plura parentur
 Legatis præstat, gentem cum principe salvat,
 Unius atque parum regni curasse salutem;
 Insuper augentur populi regesque propinqui;
 B Barbara corda feras discunt deponere mentes;
 Barbaraque ora Dei certant deponere laudes;
 Sternitur Oceani pia sub vestigia fastus;
 Indomiti ferro, miti sermone domantur;
 Bellis intrepidi, metuunt per verba ligari;
 Terrea despiciunt, cœlestia mentibus ardent:
 Hujus quæ meritis clarescunt præstita Patriæ
 Qui merito genti sancitur Apostolus illi.
 Insuper et pueros ejusdem gentis abaptat
 Externis pretio redimens regionibus aptat
 Ætherei lotos fidei, superoque decori.
 Sardinia quoque rusticis errore vetusto
 Dum volet involvi, pigra præsulis increpat ora,
 Quod votis cessasse probans pia munera lucis.
 Proinde Hebræis rapiens ad cœlica donis
 C Ornatumque animæ decorans et vestibus ornans
 Insuper et pueris heresis quos dira fovebat
 Patris sollicitam satagit pretendere curam.
 Sentit et Hesperie rectoris tegmina tellus,
 Ereptasque urbes recipit Romana potestas.
 Laudibus hinc laudes cumulans centonis et instar
 Carmina comprehendens divina volumina cogit
 Sacrorum, atque preces cumulans quo sacra ge-
 rantur
 Insinuat voto, ridentes mystica vultus
 Perculit, atque oculis mysteria sanguine pandit
 Rubea, carnalique refert sacra carnea cordi,
 Triticæamque docet murari in carne farinam,
 Ac ligno cretum converti in sanguine vinum;
 Hæc carnis promens oculis ubi pectora firmat,
 D In priscam reparat divina litamina formam;
 Nec minus egregie pallarum prodita pannis:
 Sanguine quos sacro secreto ac robore supplet,
 Muneris et summi dono delegat opimo,
 Oscea sanctorum poscentis pignora missis,
 Quos temere inspectos nimis indigneque relectos
 Ac nihili ductos patienti mente retractat,
 Atque preces geminans arcana stupenda revelat,
 Dumque secat ferro, miri dat fluxa cruoris.
 Legatos stupidat, sternitque ad vota fideles,
 Et prius erectos tribuit benedicere pronos
 Ac laudare Deum tam diva insignia dantem.
 Instruit hoc sacris inter libamina pallas
 Aris applicitas Christi qui nomine fusus

Sic tecta sanctum virtute bibisse cruorem;
 Hosque aliosque replens fidei splendore videntes,
 Certa rependit item signans jam munera certis.
 Quæ dum gestantes Domino magnalia fantur,
 Gaudia dant, desiderii qui dona verenti
 Bona capit, comit, veneratur, adornat amore,
 Magnaque ad hæc Christi miracula dantur honore.
 Illis pollens opibus humiles Pater almus alebat
 Exemplis, monitis, virtutibus, atque superba
 Ore terens Domino substernere corda parabat.
 Experti sensere magi quibus urere visum
 Magnifici sessoris equum Phlegetonte, substis
 Flagitii stimulis, lumen quos luminis actu
 Deserit obstructos, proprioque furore petuntur
 Salvo Patris equo, prudens quos censor abacta
 Menti pernicie reddit, sed furva manere
 Præcipit æternum, tenebras ne luce potiti
 Assuetas repetant, puro quoque fonte piatis
 Decernit geminum pietatis munere victum.
 Mæa equidem fuerat papæ menti insitus almæ
 Frangere crudeles, tutari prona sequentes
 Dicta probat, probat elatus feritate tyrannus
 Ruricolæ ac rura terens quæ forte reperta
 Primati subjecta Petri, monitusque beati
 Legatosque Patris spernens popularier urbem;
 Currebat cui pastor oves tutamine servans,
 Occurrit terrore premens : affamine sternit;
 Accipit ille pio divum sermone vigorem,

A Menteque mutatus veniam mox subditis orat,
 Subjectumque vovet famulum, sentitque benignum
 Melliflua bonitate Patrem, spatiumque meretur
 Tutoris precibus languore sub ultima versus,
 Ad vitam viresque redit, vitæque tuende
 Consilium suasit meliorque in cætera vivit.
 Nec modo præsentis tanta pietate fruuntur;
 Tartareas longo tortus quin tempore in umbras
 Insolitam Trajanus opem, mirabile dictu!
 Gentili capit inflexi probitate patroni,
 Quem votis redimit, lacrymarum flumine tingit,
 Susceptasque preces discit, non talia deinde
 Præsumat visis superis et fatibus audit.
 Luclya apostolicæ concinnans munera thecæ
 Attollit, sacris delegat, cultibus ornat,
 B Exturbans hereses harum loca crimine purgat,
 dque triumphanti gaudet vidiæ Suburra.
 Cuius nec tacitus templum occultusque relinquit
 Spiritus egrediens irrumpente agmina porco,
 Increpitant strepitus magno concussa fragore;
 Mœnia percurrrens invitus deserit hostis.
 Victoris sub honore polo velamine nubes
 Admisso tegitur vernans divinus altar,
 Nectaris Ecclesiam implet odor, vestigia terror
 Arcet, et emissio resplendent coelitus igne
 Lampades insignique iterantur lumina flamma,
 Restinetæque faces repetita luce coruscant.

CAPUT XV.

De miraculis ejus monasterii.

Hujus ad effugiem miracula diva patrantur,
 Et candela poli nonnunquam accenditur igne.
 Ejus cœnobii prælatus honore Joannes
 Luxuriæ addictus vinclis dum sæva frequentat,
 Tristi percutitur segnis languore podagræ;
 Qui medicinalis tormenti ardore subustus,
 Dum desperatus crescente gravedine pestis,
 Sordibus abscedit, castoque inservit honori,
 Redditur aptatæ Domino parcente salutis:
 Ille canis velut impurus, vomitumque resorbens,
 Contemptum repetit morbi post tempora sævum,
 Lubricaque, et luxu, et sordida crimina tractat,
 Nec mora Gregorii seniori visio cuidam
 Accedens, ipsa monitus dat nocte relapso,
 Pœniteat, turpi convectos crimine census
 Dispergat, mox luce dies quem tertia tollet.
 Tum stupidum, tantique patris mandata paventem
 Pœnituit facti, gazas qui spargere cœtans,
 Corruptus languore die per visa notato
 Uritur ingentis violento torminis igne,
 Oreque projiciens linguam suprema trahebat
 Flamma; custodes obeunti assistere dantur,
 Atque sacerdotes Domino dare vota recedunt:
 Regressi post sacra stupent leniora ferente:
 Nomen et inclamant, oculos mox evibrat ille
 Subridendo quærens se vocibus exagitatum,
 Judiciis Christi qui prima a luce diei
 Astiterit certans cum perpetis hoste salutis.

C Omnibus objectis quoque quiverit orsa referre,
 Andrææ cum Gregorii solamine functus,
 Mensurasque monasterii potusque cibique
 Consuetæ pietatis opem solitasque lucernas
 Altithroni ante pedum se cuncta tulisse scabellum.
 Oppositorum unum tantum purgare nequisse,
 Cesserit unde pudore actus, cruciamine tritus,
 Prodere rem jussus valem legasse patronum
 Fatur Gregorium, nulli se pandere probum
 Functorum imo domos, meritumque resignat agentum,
 Obtrectatores audisse per omnia fratres,
 Judicio obstructum sed famina reddere nulla
 Se potuisse fatens, parcant obeuntibus ultra
 Ferre cavilla quibus tam multa feruntur ab hoste
 Et tam districti properant ad judicis ora
 D Presbytero demum sibi qui suprema notarat
 Pandere poscenti summi sibi crimen agonis,
 Is caput avertens gemitu proclamant anhelos:
 « Andræa, percas isto miserabilis anno,
 Qui me consilia in tam sæva pericla dedisti. »
 Tum medicum vitæ spondentem lucra repellens,
 Psallere deposcit fratres ut cernere possit
 Quas prius angelicas conspexerat ipse catervas;
 Illas contemplari sese, pallensque tremensque
 Fratribus ut poterat signans, humana relinquit,
 Magno dimittens monachos terrore subactos.
 Ruris et Andræas conductor Barbiliani,
 Ad vocem mox presbyteri maledicta ferentis,

Decidit in lectum, et longo languore solutus,
Carnibus exiit; conjux fœtore gravata
Tabæ viri absumpti, sed non efflare valentis;
Hortatur facinus quo sint tam dira revelet
Voce ingesta tibi prælati fata trahentis.

A Ast ubi confessus quædam monumenta tulisse
Chartarum cum proposito prætiq̃ue dedisse
Indignis, reteggit mox carcere, corpore textit,
Supplicii cunctis proprii luctamine prodens
Gregorii legum lanii quid ferre merentur.

CAPUT XVI.

De ministro qui ejus imminuit elemosynam.

Hic etiam qui consuetas minuisse probatur
Dapsilis impensas inopum solamina patris,
Præmisso præcone capit mandata beati
Dura, dies sibi pro dempta pietate resectos:
Dumque fidem minus impendit pro tempore dictis,

Pariete flagrantem solus subito aspicit ignem,
Quem manibus tentans avertere, carpitur ipse:
Ardore interius febrisque calore voratur,
Atque gravi finem vitæ fervore capessit.

CAPUT XVII.

De monachis ipsius monasterii.

Templo Gregorius quo fundere vota solebat
Spiritus infestus teter, virtute fidei
Robusti ejicitur monachi, licet ictibus actus
Insomnis vani per visa minantia teli.
Ducere post lethi qui fauce pericula visus,
Accipit in visu patris mandata beati
Vivere si curet morituris fata revelet;
Pandere promittit fungentium et nomina sumit;
Ore patris recipit digitos, quibus ulcere rupto
Excreat innatam dira putridine pestem.
Moxque secuta salus mortis hunc faucibus arcens
Aggregat hymnidicæ nullo sperante catervæ.
Rem stupidis prodit, dicta astruit ordo migrantum,
Præsul, cœnobio prælatus, ut ultimus audit
Se quoque percensum, languore sequente coactus,
Crederet disponit propriæ rem territus ædis.

B Tumque monasterium ingrediens mutatur honore
Et monachi sumens habitum mundi abnegat actum
Andræa tandem sese visente beato
Atque obitus horam patrio sermone notante,
Lætus obit, peragi sibi mox funebri poscens,
Luminibus latis dignis et odoribus auctis,
Ut sancti possent Fabiani festa rependi.
Gregorium insano monachus pro fratre precatus,
Conspectus fugiente hominum, loca vasta tereu:
Aspicit in visu dantem solamina patrem
Quod cernens lacrymas votum sræceperit ejus,
Et sanum sibi germanum cum luce reducet,
Presbyter ut clausus venia resolutus abibit.
Crastina lux promissa probat mandante sacerdos
Laxatur papa fraterque reversus amanti,
C Redditur incolomis servitque manendo fidelis.

CAPUT XVIII.

De purificatione fundi ejusdem.

Spiritus hostilis prædictum Barbilianum
Vastabat fundum, simulatus stemmate taurum,
Noxius agricolis instans, ac fronte fatigans,
Custodesque, bovesque suis præcepibus arcens;
Dispersis aliis unus terrore bubulcus
Actus adit monachos trepidus, rem pandere gesit;
Inter et efflandum, rupto sermone, recedit
Aufugiens, dominisque celer mirantibus exit.
Mane dein rediens pecudis se horrore fugatum

Infestantis ait tota discrimina nocte
Fervida se passum, mergi ut de ponte rennans,
Fugerit, atque aviis inter molimina prensis
Portarum claustris tuitus sit præsule quodam.
Ipse quoque apparens cuidam per visa suorum
Gregorius, ruri benedictam spargier undam
Præcipit, et facto labes invida recessu,
Fines visa dein gyrare, intrare nec ausam.

CAPUT XIX.

De visione Tetgaudi episcopi.

Tetgaudus quidam præsul, privatus honore,
Romam adiens, hoc hospitium præbente subivit
Cœnobio, papa; cui somni pauca trahenti,
Visus adesse pater, minitantiq̃ue edere jussa:
Exeat atque citò properans sua secula relinquat.
Excutitur stratis, orat, phantasmata retur,
Atque iterum dormit; rursus pater imminet astans
Pontificali habitu: « Nostris abscedere claustris
Non (inquit) jussi domino quæ dote dicavi
Principis Andræ quæ diversoria nolim? »

D Ille ferens a pontifice hæc sibi jura manendi
Cessa, capit mulctam Christo plectente sub ipso
Sumptuos tam qui petit, quam qui dedit anno;
Intremis evigilans, facta prece, reddere somno
Se tentat, sonitumque repente capit subeuntum
Limina, valde pavens singitque sapore gravatum
Ingrediens ita Gregorius, dextramque tenendo
Andræ, approprians latori luminis (inquit):
« Corripe prostratum. » Corruptus at ille resedit:
« Aspice nos (sanctus trepido), quia bis mea dicta

Temnens, hunc Domini procerem deducere cogis,
 Ni mox abscedas hodie, privabere vita
 Instante hebdomada sociis simul omnibus auctis.
 At si jussa sequens pares, evadere penas
 Nunc poteris subitas; neque tu neque quis tamen

A Degentum hic tecum, jam rura paterna reviset.
 Propripit hinc se mox stratis, ac visa revelat,
 Egreditur septis; complentur famina factis;
 Hospitii nam jure carens, adiensque Sabinus,
 Cum comitatu ipso vita privatur in anno.

CAPUT XX.

De eo qui meretrices monasterio ipsius introduxit.

Sic etiam meruit sentire domesticus ille
 Supponis pœnam, qui claustra recudere scortis
 Non timuit, cui suspensio spiramine diro
 Gregorius visus: « Mala non tibi cætera (dixit)
 Sufficiunt, inimice Dei, quæ plurima nostris
 Cessistis septis? Meretrices insuper istuc

Introferre ausus fluxæ seu ludicra scenæ,
 Crede mihi idcirco præsentem peribis in anno.
 Qui se promittens sceleratos ponere mores,
 Deponi reddique solo mandatur ab alto.
 At quia dissimulat praves componere sensus,
 B Perditiōne sua vatis probat edita vera.

CAPUT XXI.

De visione sancti Ananæ.

Nec minus ejusdem sensit Supponis alumnus
 Ille necem quo direpta est domus apta cubandi,
 Qui sibi nocte senem visum et se discutientem
 Increpitans, fatuumque vocans moderamine virgæ
 Leniter attactus, telluri sternitur imæ;
 Moxque senem quidam per somnia clericus ipsum
 Aspiciens audit, surgat, comitique revelet,
 Exeat ut claustris, sese nec provocet iræ
 Sanus ut ire queat, famulumque resumere cæsum
 Querenti quis sic sub imagine posse renosci,
 Aserit afflicte, intuitus quam lumine sumpto

Comperit Anoream sanctum sibi jussa dedisse,
 Signatque loco prostratum ultiore superbum
 Semianimum inveniēns, clamoribus acciet omnes,
 Ac sub apostolico dat nomine famina fuso,
 Hocque sibi juncto pandit mandata patrono,
 Ille vocans monachos culpæ de crimine querit,
 Hujus et hortatu convulsam percipit ædem
 Abscedens restaurari jubet amplius illuc
 Hospitio non præsumens divertere sumptis,
 Domatis at vulser letho procumbit amaro.

CAPUT XXII.

De eo qui fontem ipsius inquinavit.

Presbyter ille etiam clauastro prælatus eidem
 Qui fontem retegens scorto fabricare lacunam
 Infelix non erubuit furvumque paravit,
 Ultricem vitare manum non posse probavit;
 Terribilem quem prostibulo traxere ministri
 Pontificis jussu Romani talia fantes
 Se gerere, attonito papam nec adesse querenti
 Pandunt Gregorium quem læsit fonte relecto
 Actibus indignis, auditque jubere rubricis
 Se centum cædi, quarum cruciatus acerbis
 Verberibus, febriumque calens angore citatus

C Æger equo impositus septis redhibetur anhelus;
 Indicat admissum, pœna laniatur aperta;
 Inter et assidue pestis cruciamina sexto
 Jam prælata die tandem miserabilis efflat;
 Multisque expertum documentis tabe subactos
 Polluti sceleris non longum his vivere claustris.
 Fertur adhuc istic libra, et mensura beati
 Servari patris, attentet si quilibet ex hoc
 Externum nitens in opus componere panes,
 Ad numerum non perveniet servire suctum,
 Mensis qui superare solet mirante ministro.

CAPUT XXIII.

De visione Joannis levitæ.

Talia dum serit historie levita Joannes
 Ecce sacerdotis quemdam sub imagine somnis
 Stare cachinnantem cernit, cur scribat eorum
 Acta solutorum, quorum non viderit ora?
 Iste refert sese fidentius odere vera,
 Quod nec blanditiis nec sit livoribus actus
 Ignoratum facie lectu describere notum;
 Ille fremens et quod valeat hostile minatus
 Usibus istius partem servire lucernam
 Pressit, et in tenebris hunc atque pavore coegit.

D Mortis et ancipiti posito nutamine sanctus
 Visus Gregorius, stipatus utrinque beatis,
 Dextrorsum, papa Nicolao, almoque ministro
 Lævorsum, Petro, radiatus lumine multo,
 Increpitans: « Modicæ fidei quare dubitasti?
 Hostem papa notat digito Nicolaus apertum,
 Quem face Gregorius lata comitante ministro
 Infuscans perhibet non hunc nigrasse, sed atrum
 Ostendisse, levansque sibi solamine fidem,
 Abscedit magnoque locum dat luna inæ plenum.

Evigilans visor pueros ciet ante jacentes,
Nec valet erigere stratis licet orsa serentes

A Dum lux æthereas dimissa refluxit in auras.

CAPUT XXIV.

De visione Mauritiî imperatoris.

Mauritio inopertori perversa serenti
I egibus, athletasque suos mutare vetanti
Militiam Christo, cohibens animo obstitit alto.
Indignans divina sibi decreta minanti,
Rex in pontificem tractat versare furorem;
Cum subito monachus quidam venerandus amictu
Nudum deportans gladium gladio periturum
Prodit Mauritium; librato sensibus ille
Prodigio precibus terrores vertit et acta
Prava sibi reddi præsentî poscit in ævo
Tormine, quo careat pœnæ sine fine futuræ.
Talla Gregorio patribusque precamina multis
Allegans, augens lacrymis quoque vota profusis.

Nec mora concutitur visis stupet ære rigenti
Fixæ præ foribus statux se assistere Christi,
Vocis ad effugiem (date Mauricium) aure fragorem
Percepisse pavens, raptus propiusque ministris
Exhibitus, capit arbitrio deliberet ipse,
Probra sibi præponat, ubi male gesta rependi
Eligit hic in præsentî terrore futuri.
Mox tradi jussus cum prole et conjuge Phocæ
De grege militiæ, sumitque oracula sanctis
Diva viris, concessa sibi pia dona salutis
Naufragio doxæ tamen et discrimine vitæ
Glorificat Dominum, grata sub lege tyrannus
B Et subit illata ð divino numine mulctam.

CAPUT XXV.

De humilitate ipsius sancti Gregoriî.

Hic pater indignum se visibus asserit altis,
Et se dejiciens superari luce minoris
Commemorat, prosternenti sese sibi, per se
Joanni astratus jacuit, dum surgeret ille,
Dicta sua extenuans ad patris larga profata
Maggi Augustini, vocitat purgamina farris,
Ac vetat ipsa legi præsens dum corpore vivit.
Sumpserat hic sancti Joannis præsule quodam
Tra lente oblatam summo pro munere vestem,
Paschasii cum dalmatica, quæ illata sub ara
Servatur, pluviam optatam quoque prodita prodit;

Et simul excussæ densant, redduntque serenum;
Lampades accensæ crebro divinitus illic;
Cœlica dona Dei cumulatum et pandit olivum.
Hæc inter pietatis opes, cœlestia mactus
Flamine regna petit, quæsitæque præmia sumit,
Sidereo mutans humanum culmine culmen,
Romulidas ope qua fovit bonitatis ahmnos
Desertorum inopes clamant solamine voces:
Successoris opus, solida obrectatio papæ,
Livoris rigidi moniti correatio crebro
C La'a, probri finis, querulæ tutelæ catervæ.

CAPUT XXVI.

De successoribus beati Gregoriî

Gregorianæ qua vigeat gloriæ
Sabiniani testis est decessio,
Ignita quamvis addat aulæ lumina,
Foroque farra dei famis sub temporæ.
Secutus istum præminet Bonifacius,
Nec efferenti jura cedens gratiæ,
Arcem retentat ac favorem principis
Una meretur, et statuta prærogat
Ut præsulatus sacra fiat optio.
Successor hujus sorte, jure et nominis
Variis licet gravetur actus cladibus,
Ornare sed legata sudat munia,

Summamque Christi prædicare gloriam,
Hostis profani dissipare insaniam
Fanum unde cuncta quod tenere numina
Stulti putarunt obtinens, eliminat
Fortenta divum, sacrat almam regiam
Rectoris æthræ matris atque virginis,
Addens honorem testium Christi omnium;
Hinc festa sancit, et colenda præcipit,
Sectatur orbis, atque ritum suscipit.
Secutus ille colle Gregorius pio,
Propriam catervæ gaudet ædem pauperum
Dicare, Christi dote ditans ubere.

CAPUT XXVII.

De sanctis Deusdedit, Bonifacio et Honorio episcopis.

Jura Deusdedit inde Patrum subit alma priorum,
Sacrorum clerique altor, revocator, amator,
Dispositor, pax Italiæ quo tempore verat.
Quæ, ne securam nimium pigra otia mergant,
Terretur trepido terræ vibrante tremore:
Assi itur vulgus clade impediende vocatos

D Patre obeunte rogæ, clero stipendia dantur
Hinc pius ac mitis Moysis laude notatus,
Eligitur sacris princeps Bonifacius aris,
Tutor testamentorum, vel templa petentum
Pignora sanctorum levat, atque baptismi dicatunz
Erigit, obsequiis digno disponit honore,

Busta ornat, cleroque stipem dependit opimam :
 Supplicium reprobos sequitur, victoria justos.
 Consule qui surgit patre presul Honorius actis
 Pluribus effulget claris, doctorque benignus
 Resplendet cleri, reparatque colitque decorem.
 Se his apostolicæ, argento sacra donata comit,
 Attollitque trabes, templum tegit ære petito,

A Edit præterea plures, stabilitque labantes,
 Nomine justorum reparatque ac munerat ædes,
 Ditia dona dicat, cumulat, largitur et offert,
 Sabbata cuncta sacrat prece, carmine, laudibus
 [effert,
 Hinc numerosa polis bona centuplicata receptat

CAPUT XXVIII.

De sancto Severino papa et successoribus ejus.

Inde Severinus Phæbo per signa relato
 Ecclesiæ post facturas internæque bella,
 Sede Petri affectus renovat sacra lapsa ruinis,
 Mansuetus, clemens, altorque benignus egentum,
 Dona pio cumulat clero, conquirat alumnos;
 Post captivorum miseranti corde redemptor,
 Externas quoque alit patrias bonitate Joannes
 Istria quæ novit, Martino abbate, sequestro,
 Dalmatiam tutans etiam clementia pacæ,
 Hinc grata mercede capit pia pignora Patrum,
 Excolit hæc fabricis, præclare et luce metalli
 Subjectosque fovet præsensque, migransque mi-
 [nistros.

Theodorus pius inde pater, tutorque petentum,
 Civiles inter fremitus, privataque bella
 Permanet immotus, constans, castus atque fidelis,
 Dejectis parecens, complectens recta sequentes;
 Debellans damnansque feros et ad atra relapsos,
 Errantes revocans, precibusque minisque coercens
 Contemptum feriens, et colla procacia muletans,
 Pignora sancta levat, veneransque educit arenis,
 Disponit templis, auro argentoque decorat,
 Erigit atque dicat, fabricas dat munere claras.
 Hinc validus veri testis Martinus honorem
 Supplet apostolicum, dignoque agit agmine bella,
 Tentatus probris Domini, fastuque superbo,
 Atque tumore lacessitus, quo scita paterna
 Vulsa, furor sacras Christo conversus in aras,
 Diruit, alma piam vertens altaria pacem;

Coguntur super his patres, divoque senatu
 Consulitur, verum excutitur, plectuntur iniqui,
 Præsidisque ignes contra defenditur orbis;
 Et clypeis diversa datis per climata mundi,
 B Increscunt et jam adversæ contraria partis
 Præliis, regnatorque sacri ducis impetit arcem;
 Mittitur exarchus socios laqueare fideles,
 Atque tenere patrem; vetat hoc concordia fratrum,
 Unanimum, plebisque amor; hinc quoque fraude
 [potitus,

Tutatur sacræ tectus caligine nubis,
 Cum videat reliquos solum spectare satelles
 Non valet eximium, quem cogitat ense necandum,
 Frustratis necis insidiis, componere pacem
 Cogitur instructor fraudis confusus aperta.
 Turbine bellorum quo post, mortisque redacto,
 Dirigitur trucior manifesto jussa furore
 Qui implet, apostolicumque viri proculcat honorem;
 Huncque aris adimens, Graias perducit in urbes.

C Segregat urbe data, nequit sed mente beata;
 Depellit solio, valet haud depellere voto:
 Romæ et Constantinopoli manet arbiter idem,
 Clementisque pie vestigia sancta secutus,
 Chersones subit exilium; quo sidera nacto,
 Quam fidus rigido, quam sit pius usus agone
 Confessor, Christoque placens, et ad ultima per-
 [stans,
 Plurima signorum radiis miracula pandunt.

CAPUT XXIX

De sancto Eugenio papa.

Eugenius quem prodiderant cunabula sacris,
 Tranquillus mitisque nitet, fatuque benignus,
 Dapsilis indiguus, sanctus probitate, venustus

D Cleri altor, justus cultor, pietatis amator,
 Semper fucorum cum plebe canente refutat.

CAPUT XXX.

De sanctis Vitaliano et Adeodato episcopis.

Vitalianus cultor almæ regule
 Responsa legans sedis urbi regie,
 Reparat sacrorum prisca privilegia,
 Et dona Petro diriguntur aurea;
 Romæ receptum ad sacra ductat Casarem,
 Vicensque digno sanctitatis munere,
 Superna claro scandit auctus culmine.
 Succedit almus Adeodatus pater,
 Cunctis benignus, mansuetus omnibus.

Fovens egenos, commodus, præstabilis
 Hoc bella cœpta reprimuntur præsule,
 Surgunt tyranni, diruuntur ocuis,
 Rebellionum barbaris urbs traditur.
 Restaurat iste dedicatque fabricas
 Actas ruina, destinaturque milites
 Castris polorum, provideturque commoda.
 Decessione ejus orti turbines
 Crepitusque cœli tanta totque fulmina

Stupefacta tot non ante visis territa,
 Ruens gregatim obiverit mortalitas,
 Pecudes, simulque humana lapsa corpora
 Precibus profusis, dum quiescit ultio,
 Recidiva miro colliguntur ordine,
 Sidus refulgens ardet alto vertice,

A Secuta plures pestis auferit funere
 Dum domus optionis instat fœdere,
 Templi meatum qui decorat marmore,
 Reformat atque largus ædes, ordinem
 Augēt sacrorum, spargit atros, congregat
 Prudens benignos ac Ravenna colligit.

CAPITULA LIBRI UNDECIMI.

- I. — De sanctis Agathone, Leone et Benedicto episcopis.
- II. — De quinto Joanne Conone ac cæteris.
- III. — De sexto Joanne et successoribus ejus.
- IV. — De Constantino papa.
- V. — De secundo Gregorio papa et Bonifacio doctore et martyre.
- VI. — De Zacharia papa.
- VII. — De secundo Stephano papa.
- VIII. — De tertio Stephano papa.
- IX. — De Adriano papa.
- X. — De tertio Leone papa.
- XI. — De Paschali papa.
- XII. — De sancto Eugenio secundo et Sergio papa.

CAPITULA LIBRI DUODECIMI.

- I. — De quarto Leone papa et Benedicto.
- II. — De sancto Nicolao papa, et Benedicto papa, Joanne quoque Ravennate.
- III. — De secundo Adriano papa, et Hincmaro præsule nostro rege quoque Carolo.
- IV. — De tertio Adriano papa, et Fulcone nostro præsule Carolo quoque Augusto.
- V. — De Stephano papa, et Formoso translatione quoque sancti Calisti ad nostram urbem.
- VI. — De Bonifacio papa et sexto Stephano, Theodoro quoque papa.
- VII. — De nono Joanne, sanctis quoque Sergio, Benedicto atque Christophoro.

CAPITULA LIBRI DECIMI TERTII.

- I. — De sanctis Theodoro, Acontio, Servulo et Januario.
- II. — De sanctis Deusdedit, Victoriano, Anastasio, Redempta, Galla, Romula et Mosa.
- III. — De sanctis diversorum locorum Italiae, Honorato, Libertino et cæteris.
- IV. — De sanctis Equitio, Constantio, Marcellino Nonnoso et Bonifacio.
- V. — De sancto Fortunato episcopo.
- VI. — De sanctis Martyrio et Severo.
- VII. — De sacerdote qui defunctus furem vinxit sepulcro.
- VIII. — De sancto Benedicto et miraculis ejus.
- IX. — De sancto Paulino.
- X. — De sancto Dacio episcopo.
- XI. — De sancto Frigidiano.
- XII. — De sancto Populonio.
- XIII. — De sancto Herculano.
- XIV. — De sancto Isaac monacho.
- XV. — De sanctis Florentio et Eutichio.
- XVI. — De sancto Martino.
- XVII. — De monacho nomine Quadragesimo.
- XVIII. — De Benedicto monacho et Mena.
- XIX. — De quadraginta rusticis et eis qui caput capræ noluerunt adorare.
- XX. — De sanctis Aconcio et Florido.
- XXI. — De Sanctulo.
- XXII. — De sanctis Specioso et Gregorio fratribus, sanctoque Spe.
- XXIII. — De quodam presbytero Nursiæ et Probo episcopo, Stephano quoque abbate.
- XXIV. — De duobus monachis Valentianis abbatibus, et sancto Surano atque diacono quodam.
- XXV. — De sanctis Mellito, Theophanio et Petro.
- XXVI. — De sanctis Severo et Egistio, cæterisque Ravennæ martyribus.
- XXVII. — De sancto Germano Antisiodorensi episcopo.
- XXVIII. — De sanctis Theodosio, Donato, Secundiano et Romulo.
- XXIX. — De sanctis Hermagoro et Fortunato.
- XXX. — De sanctis Cantio, Cantiano, Cantianilla et Probo.

CAPITULA LIBRI DECIMI QUARTI.

- I. — De sancto Michaelē archangelo.
- II. — De sanctis Aristone, Justo, et sociis eorum.
- III. — De sanctis Prisco, Antonino, Aristeo atque Paulino.
- IV. — De sancta Juliana.
- V. — De Spoletana sancti Pauli ecclesia.
- VI. — De Eleutheria martyre.
- VII. — De sancto Joanne confessore.
- VIII. — De sancto Cassiano martyre.
- IX. — De sanctis Syro Hiventio martyribus.
- X. — De sanctis Martino et Augustino episcopis.
- XI. — De ecclesia sancti Zenonis Veronensis.

- XII. — *De sancta Christina.*
 XIII. — *De sancto Ambrosio.*
 XIV. — *De sanctis Gervasio et Prothasio.*
 XV. — *De virtutibus sancti Ambrosii.*
 XVI. — *De sanctis Nazario et Celso, Vitali et Agricola.*
 XVII. — *De transitu S. Ambrosii.*
 XVIII. — *De sancto Columbano.*
 XIX. — *De sancto Attala.*
 XX. — *De sanctis Bertulfo et Eustasio.*
 XXI. — *De sanctis Blidulpho et Meroveo monacho.*
 XXII. — *De Baudagario et ceteris quibusdam sanctis monachis.*

INCIPIT LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De sanctis Agathone, Leone et Benedicto episcopis.

Hinc læti surgunt Agathonis tempora patris,
 Mœsta quidem Phœbes pallore obituque Quiritum.
 Læta sed Ecclesiæ pace abjectuque ferorum.
 Dum reges patresque Petri consortia sedis
 Exposcunt, hilarans legatis Roma sororem
 Inbuit, et consanguineos sibi necit alumnos,
 Seductorem abjicit, primam pietate cathedram
 Illustrat Petri, telisque expurgat apertam;
 Imbre venenifero turgens quæ nevit Arachne,
 Abradit reprobos, apto colit ord ne dignos.
 Junior inde Leo Graio Latioque lepore
 Cultus, et organicis assuetus voce choreis
 Plebem ad celsa vocat, concessa ad lucra talenta
 Spargit, largus inops, inopantque piissimus altor.

A Sextæ scita probat synodi, damnatque rebelles,
 Subjectos refovet, sedis pia jura receptat,
 Paulo templa dicat, donis et cultibus ornat,
 Deliquium lunæ sequitur decessio papæ.
 Instructus sacris Benedictus sacra secundus
 Jura capit, divo sophiæ qui fonte redundans,
 Ore manumque dati munus cognominis implet,
 Regiminis et dignus larga bonitate renidet:
 Mansuetus, patiens, pronæ virtutis amator.
 Tempiorum reparat lapsus, dependit amictus,
 Multiplicat cultus, attollit munere census,
 Cæsareo florent pariter pater urbsque favore;
 Signa polo rutilant Bebiique incendia flagent;
 Mactus honore sacer regni fastigia captat.

CAPUT II.

De quinto Joanne, Conone ac ceteris.

Stirpe Syra veniens, quintus Romana Joannes
 Culmina sortitur, generalis fœdere voti
 Strepens et doctus, moderata et mente serenus.
 Quinque vices sedis, Græcis, libaverat hujus,
 Concilio patrum pietate jugaverat urbes,
 Pace nitet patriæ: priscis dum Punica regna
 Recedantur Dominus, gentes sub pace resident,
 Firmantur sacra a patrum consulta priorum;
 Sanctorum turnæ solantur munere dite;
 Scinditur exemplo hoc cœtus diversa petentum.
 Nec parti pars obsequitur, nec bella facessunt,
 Donec angelicum cleri decreta Cononem
 Attollunt, optantque virum per cuncta probatum,
 Religionis opus perfecto corde secutum.
 Illicet in laudem istius cum plebe Quirites
 Dum coeunt digne, scandit sublimia dignus,
 Regia dona pius caput Augustique favorem,
 Et licet ægrotus cœlestia munia tractat.
 Nec longum emerito requies collata labori,
 Plebs iterum in duo dividitur, nec jungere dextras
 Diversis potis est, donec, miserante superno
 Numine, præligitur sedatis Sergius armis,
 Litigiis divisa tamen cui vota relictis,
 Solus qui rigida, ac versuta mente renitens
 Insidiis nocuit, furtim dispendia fluit,
 Se miser cœrtit, quævis se fraude subegit

B Clancula quem post auguria, et cantamina tollunt.
 Presul ab incepta studiis qui creverat altis
 Cleri militia, gradibusque ad summa vocatus
 Subierat, votisque piorum ad singula fœsis
 Pignora florerat, virtute et culmine floret;
 Nec cedit sceptris, nec jussa profana veretur.
 Immotus perstans, abduci sede jubetur;
 At Petri auxilio pollens, et amore Quiritum,
 Servatur cathedra, servatque satellitis hostis
 Propitius vitam, probis qui pellitur urbe;
 Rex etiam regno, pia plebs ita pace potitur.
 Munera diva crucis secretis abdita thecis
 Huic Domino retegente patent, venerantur honore,
 Deinde pio sacrisque coluntur tempore fixo.
 Illic pater insignis renovat conditque decoris
 C Egregii fabricas, sacrorum percolit ædes,
 Cultus instituit, pretiosa monilia cudit;
 Ossa patris monitus levat attollitque Leonis,
 Apparatus dignos, agit ordine ritus;
 Multiplicatque preces, cumulatque et destinat hymnos.
 Erratus Aquileiensis discrimina plebis
 Corrigit; absolvit, sanat, disponit, adunat,
 Pacificatque greges, unique reducit ovili,
 Supremo fert pastori pastorque renidet
 Conspicuis, doctisque urbes pastoribus ornat.

CAPUT III.

De sexto Joanne et successoribus ejus.

Sextus ab hinc Græca sequitur de gente Joannes
 Liberat exarchum, mediumque furentibus infert
 Se turmis, prohibetque ferum sedatque tumultum;
 Barbariem posthac abigit latisque receptat
 Muneribus captos, pacisque serena reformat,
 Tempa pius veneranda colit, clerum ordine comit.
 Nominis ipsius Græcia quoque stirpe sacerdos
 Succedens doctus, salsoque lepore disertus,

A Parietibus decus instaurat, pia busta venustat,
 Nobilitat formis, vasis sacra ditat et auro,
 Jacturam Ecclesie reparat, vi raptâ receptat,
 Pœnitet erroris regem recipitque decorem;
 Quo patre præcepto erigitur Sisinnius aris,
 Mente ac carne gravis, studiosus mœnibus urbis,
 Nec mora languoris fastus quoque pondera ponit.

CAPUT IV.

De Constantino papa.

Mittit corda gerens hinc Constantinus hoborem
 Indeptus, nunc mœsta subit, nunc læta resumit.
 Scævitiâque famis felicia tempora purgant;
 Templores patris multa plectuntur amara,
 Quod notat ambusta l'vescens cautio carâ.
 Parens imperiis pater Attica mœnia regis
 Sanctorum comitante peti per cœrula cœtu;
 Trinacriam ingressus dum vir clarissimus ægris
 Occurrit vix subsistens ad munia membris,
 Robora læta capit, gaudetque repente medella,
 Theodorus, viso sacrorum principe, sumpta.
 Hinc jam primæ es impendia digna Pelasgi
 Papæ dependunt, aulæ obvia culmina currunt,
 Atollunt, capiant, gaudent, venerantur, honorant;

B Cæsar et ipse caput, regno redimitus, adorat;
 Inter et amplexus celebres festa agmina plaudunt;
 Fertur honos cœlo, dantur pia munera Christo.
 Jura reformantur, delicti culpa piatur.
 Lætus et angoris supero solamine liber,
 Præcipuæ sedis repetit fastigia præsul;
 Inde nec infandos apices, nec sceptrâ cruenta,
 Seu monitus captat, nec regna minâta curat;
 Errantes revocat, redeuntes pace serenat;
 Transmittit Domino gentilia regmina summo;
 Subiectos vegetet, civilia prælia sedat,
 Vasa dicata novat, reparata audire mereitur
 Culmina, pacificis gaudet cessasse Tonantî
 Impe ii regimen, rectos subisse decorem.

(Quæ sequuntur, abhinc usque ad initium libri tertii decimi, col. 855 edidit Mabillonius in Actis SS. ord. S. Bened. III, 569).

CAPUT V.

De secundo Gregorio papa et Bonifacio doctore ac martyre.

Gregorius post hæc sumit sacra jura secundus,
 Vir cælebs, doctus, s' nsu facundus et ore:
 Jam pridem imperio notus, jam dogmate clarus,
 Corde pio prudens, virtutis robore constans,
 Hostis aberrantium, defensor recta sequentum;
 Interiora studens, sed non externa relinquens.
 Mœnia qui aggrediens urbis reparare, coquendis
 Calcibus insistit; trabibusque labore petitis¹²⁹,
 Basilicam Pauli renovat, restatrat et aram,
 Et colit ornatu, relevat prohibetque ruinas
 Templorum plures, lapsumque reducit honorem.
 Sanctorum turmas¹³⁰ revocat, cœli agmina cogit.
 Germanas vocat [e] tenebris ad lumina gentes;
 Quis præsul verbiq; sator Bonifacius almi
 Dirigitur, mortisque novo sole effugat umbram.
 Gallorum Ecclesias pietatis luce venustat,
 Rhemensem, et dignas¹³¹ quas censet fascibus ornat.
 Martyriq; auctus, virtutis agone cornuscat.
 Primitiæ gentis Germana ab origine princeps¹³²
 Culmen apostolicum petit, et sacra limina Petri.

C Pontificis monitis summi exhortante tyrannum¹³³
 Præstita firmantur primæ patrimoniâ sedi.
 Civiles strepitus urgentiaque externa bella
 Cynthia terribisco præmonstrat tineta cruore.
 Scinditur imperium¹³⁴, rectius præferitur iniq;uo;
 Belligeræque manus fuso agmine sanior exit
 Pars victrix; pacis veneranda insignia¹³⁵ surgunt,
 Priscorumque fides celebri decoratur honore.
 Tibridis horribilis ripas superantibus undis,
 Frugiferas circum glebas ferus occupat imber,
 Pervaditque vias, hortos, muumina, villas;
 Evertitque casas, terretque abigitque colonos;
 Arbusta ac segetes; rapit altæ mœnia Romæ.
 Inde subit vallum, et muros transcendit, et ipsas
 Lymphans lympa tenet¹³⁶ ductu bacchante plateas.
 D Non illis agros licitum exercere diebus
 Agricolis, infausta terunt mœsta agmina festa¹³⁷
 Papa gravi motus querularum murmure vocum
 Insistit precibus, legatque ad sidera vota.
 Nec cœptis animum remouet certamine victum,

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

¹²⁹ E Calabria. ¹³⁰ Religiosorum congregationes. ¹³¹ Treverensem et Rotomagensem. ¹³² Tinto dux Bojariorum. ¹³³ Regem Langobardorum ¹³⁴ per Anastasium et Theodorum. ¹³⁵ imagines. ¹³⁶ otia.

* Typothetarum oscitantia glossa marginalis quæ ordine primum locum tenere deberet, centesimum trigesimum nonum præsefert numerum.

Dum cogit propriis Tiberim se reddere metis.

Incepit Bardos, fera pectora munere et ore
Demulcens, mites consultibus et prece servans
ambuit, ædificat; hujusque opera apta¹⁵⁷ receptant.
Surreptorum aufert opus¹⁵⁸; fraus fraude labascit.

Externos etiam benedictio lata¹⁵⁹ triumphos
Concelebrat papæ, victores spongia¹⁶⁰ Francos
Dum reddens Agarenorum tutatur ab armis,
Participes ferri neque lasso vulnere tantum,
Prostratis tali vacuis pro tegmine paucis.

Constantinopolim longa obsidione gravatam
Hæc fera barbaries belloque fameque repressa,
Inceptis obstante Deo confusa, reliquit.

Concilium crudele calet, dolus in nece Patris¹⁶¹
Cuditur; imperii mox hostibus oppida cedunt.
Proditor impietas, plectuntur numine summo
Participes, laqueisque suis foveaque parata
Captantur, feritasque in vertice versa furorum est.
Ecclesiam spoliari opibus protectio papæ
Impedit; unde iterum primatum fraude petitus
Eripitur, Christique immunem dextra tuetur.

Nec toties fraus victa silet; sumuntur in ipsam
Arma Deum, decorisque juletur Iconia prisci
Vastari, quæcunque¹⁶² notat pictura triumphos.
Augusto faveat præsul, vel gratus amore
Decidat, aut gradibus celsoque recedat honore.
Rejicit, expugnat, tenuitque profana sacerdos,
Intrepidusque manet serventibus undique telis.
Hæret pastori grex impia jussa refutans,
Fortiter et vita pro præsulis atque salute
Decertans; error damnatur: ponere regem
Papa vetat, bonitate ratus scelera improba verti.
Sternuntur seductores, abguntur iniqui.
Consilium feralè, Dei moderamine cassum
Destruitur, sed fraude ferum¹⁶³ clementia Patris
Protegit, atque sacerdoti suffragia crescent;
Barbaricamque¹⁶⁴ manum jungit sibi Roma sodalem,
Auxilioque Patris vitæ discrimina prodit.

Præsul at egregius potiora levamina querens,
Prodiga pauperibus largitur dona patronis,
Incumbens precibus, votis et sedulus instans.
Nec durus populo, grates pendit amoris,
Hortaturque piis fidos persistere cæptis.
Sic sibi, sic Domino servabat corda suorum.

Tum Sutrinæ doli captum per retia castrum
Assiduis papæ monitis scriptisque benignis
Rehnditur, atque Petri Paulique offertur honori.

Primatum diram feiitatis fœdere fraudem
Luciferum¹⁶⁵ capimus flammis signasse cometam
Consultum crudele subit, Romamque ducesque
Barbaricæ subici manui; tradatur iniquis
Justus, in insontem fontes grassentur honorem.

A Consilii pars impletur, capiendaque restat
Roma, sacer dum se solum pro civibus offert,
Præsidioque hærens supero, regem petit hostem,
Querentisque neci dare se conspectibus inferi,
Quem Christo moderante piis affatibus urgens,
Emoluit fera corda, vicens pietate benigna
Sternit, et exsultat vestigia sacra tyrannum
Austere posito mentis petiisse tumore¹⁶⁶;
Promississe gregi, nil se latum ire sinistri,
Regalesque Petri cultus cessasse decori;
Dimisso supplicare humilem diademate regem.
Obtinet inde petens recipi rex præsulis hostem.
Accipit exarchum Pater, infensumque tuetur;
Eripit adversis, fulcris solatur amicis,
Servat consiliis, regit exornatque triumphis.

B Cesaris ingrati fraudes sub funere papæ
In patulum veniunt, qui stemmata¹⁶⁷ ducta figeris
Palmarum¹⁶⁸ Christi fuscare, vel ignibus atris
Obnuere insistens, punit defendere nisos:
Pontificemque pium Germanum assensa jugare¹⁶⁹
Vitantem, sacris abicit, sociumque furoris
Aris ad-ciscit. Quem scriptis arguit urgens
Præsul apostolicus, nec deterere procacem
Abstulit¹⁷⁰: sit, ni redeat, pellendus honore.
Nec silet Augusto, facinusque remittere suadet.

Inclaya præterea Patris hujus tradita gesta
Templa Dei circa, cultuumque operamque sacrorum.
Ille monasteriis cætas legesque relictas
Restituit, ponens proprio rova castra¹⁷¹ paratu.
Maternamque domum divinis ritibus aptat,
Et facit hæredes cæli in patrimonium cives.
Ornatus adhibet, genibus sacra vasa decorat:
Pauperibus largitur opes. Subit æthera dives:
Tristitiam terris migrans, dat gaudia cælis.

De Gregorio papa tertio.

Culminis hunc sequitur virtutum et nominis hæres:
Mansuetus, sapiens, divina lege renidens;
Laudibus expertus, sensusque nitore politus:
Hortator cultorque boni, tutorque fidei;
Prodigus indignis, et paupertatis amicus;
Captivorum emptor, pupillorum bonus altor;
Religionis, amore vicens, pia pectora solans.
Insistens Patris exsequiis de funere raptus
Eximitur, lectusque ad regmina summa vocatur.

D Admonet increpitans reges in signa¹⁷² salutis
Crudeles, pavidum monitusque efferre verentem
Legatum censens, opus integrat, improba damnat
Imperia, Ecclesiæque monilia rite tuetur,
Quæ scriptis monitisque jubet veneranda reponi.
Arguit hinc proceres iterum crebroque monen lo.
Nec legatorum pedicis quit mens sacra Patris
Averti, penetrant dum scripta palatia, reges

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

¹⁵⁷ castellum a Langobardis pervasum Romani recipiunt. ¹⁵⁸ id est dolosorum frustratur fructum.
¹⁵⁹ collata. ¹⁶⁰ Spongia qua mensa pontificis tegebatur, missa duci Francorum pro benedictione, distribu-
ta exercitui, qui victor factus est. ¹⁶¹ papæ. ¹⁶² ubicunque signat victorias Christi martyrumque.
¹⁶³ Eutychium patricium. ¹⁶⁴ Langobardorum. ¹⁶⁵ quia lucifer versus est in cometam; non est prop-
rium alicui stellæ esse cometam, sed diversæ stellæ solent in cometas converti. sic. ¹⁶⁶ ad
pedes corruisse. ¹⁶⁷ imagines. ¹⁶⁸ victoriarum. ¹⁶⁹ jungere. ¹⁷⁰ cessat. ¹⁷¹ monasterium Sanctæ
Agathæ. ¹⁷² imagines.

Juraque captantem¹⁶³ fervore monentia sontem.
Imperat Augustus, dat Christi insignia signis.

Erigit ecclesiae specimen, cultumque decoris
Aurens, admittit justorum pignora¹⁶⁴ toto
Orbe petita soli, meritis decernit honores,
Continuasque preces grata et praeconia fundi.
Aggregat implentum caelestia munia turmas :
Instaurans rutilis ditat sacraria donis.
Ornat cultura, quamplurima lapsa reformat.
Dilatans fabricas, largo locupletat honore.

A Civibus auxilium Domini ac suffragia regis
Providet humani, Francorumque advocat aulam
Mœnia restaurat, tutamina præparat urbi,
Bella premit sedans animos; prece, munere mulcet
Ecclesiae compage ligat titubantia membra.
Sic bene dispositis directo tramite rebus,
Internis atque externis moderamine comptis,
Instructisque poli castris¹⁶⁵ ac lumine cultis,
Emeritus petit æternam post bella quietem.

CAPUT VI.

De Zacharia papa.

Zacharias sanctus sanctum, mitisque benignum,
Clementem sequitur clemens, et parcere promptus,
frasci tardus, sævis pia reddere suetus.

Ut genitos pater amplectens vulgusque, sacrosque, B
Ponere non trepidans animam sese hostibus offert.
Mirificat turbas, premit enses, raptâ receptat;
Victos eripiens, inimicos¹⁶⁶ pace serenat.

A quibus obsequium sumens, victorque regressus
Lætificat plebem, Christoque rependit honorem.

Motibus hinc iterum cruellis diroque furore,
Barbaricis animis in tristia bella relapsis,
Præsul item petitur, servandis currere gnatos¹⁶⁷.

Nec remoratur iners; legatis munere pacem

Procurat, non oblata Christo urbe relicta

Pacis abit; patriæ filens orator et altor

Præmittit socios, prospero quos calle secutus

Excipitur pompis regali culmine latis.

Turgida divino charismate pectora sedans,

Quæsitis gandet, religiones luce venustat.

Perceptæque refert Christo præconia triumphæ.

Delatum decus excelsi sub honore triumphi

Attollens Dominus, versutum subtrahit hostem¹⁶⁸,

Admovel hæredem, cumulat per longa quietem.

Tempora pace Pater florens, sacra domata sarcit;

Atria dilatans, opibus sacraria replet.

Instaurat fabricas, venerandis templa figuris

Ornat, lapsabunda novat, priscum augeat honorem.

Aulæis dat apostolicas vernare columnas :

Codicibus divis armaria sancta refecit,

Ditat sacra, colit partis penetralia lychnis.

Veste Petri gemmis auroque gravi induit aram,

Auratis operit velis, varioque decore.

Argento ditem appendit rutilante coronam.

Regalem solito legatis visitat urbem¹⁶⁹,

Illustrans fidei¹⁷⁰ titulis, dans vincula¹⁷¹ pacis.

Adventu quorum turbatio cedit, abacta

Fraus; scelus, insidiæ, fallacia victa facessunt;

Redditur et Domino palmis urbs subdita prisco.

Discussissique dolis directi¹⁷² pacis honore

Comuntur merito, referuntque petita patrōno.

Francorum regis regali stemmate templo,

Addicit genitus¹⁷³ sese et sua munera Petro,

Atque jugum Christi prona cervice capessit.

Ut vacet assiduus cœli sub munia servus;

E domino famulus, supplex de rege minister.

Sectari ut summi valeat vestigia Regis.

Hic Pater ablegandorum sub regna profana¹⁷⁴

Nexorum, motus mentem pietate paterna,

Impensa recipit cunctos mercede redemptos;

Et rapiens manicis, dat libertate potiri.

Atque frui votis, soli servire Tonanti.

Barbaricos¹⁷⁵ iterum motus et temperat iras,

Emollitque animos, auroque et munere linguæ

Urbes et redimit patriam, removetque furorem.

Immutat regem, parit e prædone datorem,

De rapido mitem, de partu tigridis agnum,

Captantemque capit, supplicemque ad limina Petri

Perducit; fastus fugienti ac regna, superna

C Christi addit juga cervici, mundique furentis

Erui insano junctis affectibus¹⁷⁶ æstu,

Informatque Deo cultu servire quieto.

Repperit hic magnum pretio fulgente talentum¹⁷⁷

Claustris¹⁷⁸ sacrorum; testis caput inclitus omni,

Quo cœli posito Georgius alta paravit

Regna, et perpetua splendentem luce coronara.

Aurea thesaurum sustollunt vela repertum,

Et populo partæ gaudente reconditur aule :

Qua pius innumeras Rector¹⁷⁹ præstare salutes

Dignatur meritis pretiosi martyris altis.

Allegata sacris locupletia prædia cedunt,

Quæ Pater amplificans donis et sedere mercis

Instruit, exornans fabricis, cultuque decoris;

D Sanctorum subicit templis, et dedicat aris;

Innectit vinclis¹⁸⁰, firmatque perennia scitis.

Immemor haud inopum, divas dum percolit anlas,

Dirigit accumulatque rogas¹⁸¹, ac perfovet ægros,

Instituens census cœli mercede ferendos

Justorum loca sancta novat, priscamque reformat

In speciem, tegit excultis aliarum cœlis.

Presbyteros clerumque fovens, tutatur alumnos,

GLOSSÆ MARGINALES MABILONII.

¹⁶³ usurpantem. ¹⁶⁴ reliquias. ¹⁶⁵ monasteriis. ¹⁶⁶ Langobardos. ¹⁶⁷ i. gnarus. ¹⁶⁸ Hilprandum nepotem Liudprandi regis. ¹⁶⁹ Constantinopolim. ¹⁷⁰ synodis epistolis. ¹⁷¹ conditiones. ¹⁷² legati. ¹⁷³ Carlomannus. ¹⁷⁴ pagana. ¹⁷⁵ Langobardos. ¹⁷⁶ uxore ac filiis. ¹⁷⁷ thesaurum. ¹⁷⁸ in monasterio. ¹⁷⁹ Deus. ¹⁸⁰ excommunicationibus. ¹⁸¹ stipendia, erogationes.

Tranquillaque suos præstat gaudere quiete.
Ausoniz solers transmittit lumina ¹⁰⁹ Græcis,

Gregorii divo dudum quæ prompta lepore.
Dignaque dans inis, capitur monumenta supernis.

CAPUT VII.

De secundo Stefano papa

Dura subit Stefanus Petro sacrata secundus,
Prælecto taciti subita vi funeris acto ¹⁰².
Almos a puero suetus tolerare parentes
Creverat iste, datus gradibus per singula cleri
Munia. Levitico dum claret jure minister,
Ecclesiz vigilans curis, sancita tuetur.
Subventor tutorque inopum, defensor ovilis.
Constans præco Dei, veteris reparator et auctor
Tutelæ indiguis latæ; quorum struit ædes,
Innovat eversas, et xenia destinat, aptat:
Divinoque ministerium sibi numine partum,
Interno externoque ¹⁰³ colens disponit honore.
Consiliis gentes ¹⁰⁴ pravis in bella feruntur:
Germanum ¹⁰⁵ quibus accendis ad fœdera pacis
Legat, danda simul socios et munera ¹⁰⁷ jungens.
Pacta velut plures statunt servanda per annos,
Astu revera proprii frangenda reatus.
Quæ mox ex ætulo Phœbes ¹⁰⁸ quater orbe tyrannus ¹⁰⁹
Irrumpens, Patri atque gregi furiosa minatur.
Mituntur mites ¹¹⁰ rabido spe fœderis urso:
Pacificosque agnos Christi fera bellua temuens,
Dimittit vacuos. Domino sed vota resignans
Dirigit antistes, lacrymas super æthera legans.
Cæsarens mox missus adest, mandata furenti
Deportans regi, respiscere, rapta referre.
Admonitus blandis grassator inania reddit,
Vafra refert, nisuque trucis direpta retentat.
Dumque humana tepent, suffragia querere dignum
Diva Pater ducit, sociorumque agmina jungens
Aggregat Ecclesiam; monet exorare supernum
Clementemque Patrem; votis ac fletibus instat
Ipse simul; cineres addit, vestigia nudat.
Celsa petunt, importuna prece sidera pulsan.
Uique preces cœlum digne impetrare penetrent,
Actibus in sanctis comites persistere mandat;
Cedere cuncta piis decernit sabbata votis.
Deditus ipse sacris altaria culibus ornat,
Muneribus ditat, fabricis atque ædibus augeat,
Calmina restaurat; sed nec supplicamine cessat.
Conciliū caput interea, depromere causam
Francorum regi, Christoque Petroque fidei.
Accipit hanc miserando pius Pippinus, opemque
Ferre parans, promptus legatos dirigit Urbi,
Dignari tantum poscens se visere Patrem.
Pastor amore gregis fervens, egressus ovile
Querit pacem ovium per turbida lustra ferarum.
Gratia cœlestis ¹¹¹, chari solatia cleri,
Cæsarei mandata apicis, præceresque quirunt,

A Francorumque duces papam comitantur euntem.
Æthereus cœlo præfulgurat hostibus ignis
Climate Francorum, stragemque minatur iniquis,
Prævia prætendens ductamina luminis almo.
Callidus abstertere lupo ¹¹² conamina justa
Nuitur; invictus persistit pro grege ductor.
Munera fert hosti atque preces; obdruit ille
Corde Pharaonis, nec oves dimittere captas
Consentit monitus, queruli nec vota patroni
Admittit. Præsul nequaquam ferrea cernens
Pectora molliri, sævæ se alijungit hyænæ,
Qua vocat egregii pietas mitissima regis
Intendens iter, aluifico stipante senatu;
Præteriensque dolos, ductori munera Christo
Laudibus ingeminat; glaciales transmigrat Alpes.

B Francigenæ properant primates, obvia papæ
Millia festinant, genitis rex atque jugali
Accelerat junctis, terræque astratus adorat
Angelicum Patrem, cœlestia jura ferentem.
Fungitur officiis pronus, pedes ipse beatum
Ducat equo vectum, laudesque et carmina dantem
Rectori regum regali suscipit aula.
Assidet, observat, devota precamina sumit,
Atque libens votis favet, ac parare paratum
Se perhibens, gaudet Petri servire clienti.

Dumque hiemis prohibente gelu repedare ¹¹³,
Sancte tui, martyr Dionysi, lumina servat.
Vexatus languore gravi, pereunte medella
Auxilii artificis, trahere extima fata putatur.
C Is meliora sequens medicinæ robora certe,
Supremum poscit medicum, sacra frequenter
Templa, requirit opem Patrum sibi adesce piorum.
Deditus et precibus præmissi martyris æde,
Visitur a propriis Petro Pauloque patronis.
Cum quibus et præsens testis Dionysius astans,
Sua datur ¹¹⁴ Patribus languenti ferre levamen.
Ille piis parens monitis, comitantibus ægro
Accedit sociis, pacem denuntiat, aufert
Corde metum, spondet redditum in sua mœnia lectum,
Præcipit incolomis surgat, Domino dicet altar
Nominæ apostolico, referat præconia Christo.
Luce salutifera, divo quoque nectare fatus,
Exsilit ereptus, præceptaque munia nitens
Faxere, non sana censetur hebescere mente:

D Donec visa refert, sicque edita martyris implet.
Inque apicem regni patremque et pignora ¹¹⁵ sa-
[crans,

Ungvine munifico ditat, stirpemque futuram

GLO SÆ MARGINALES MABILLONII.

¹⁰² libros Dialogorum a se Græce versos. ¹⁰³ eo, qui ante eum fuerat electus, exacto, mortuo. ¹⁰⁴ spiritali ac sæculari. ¹⁰⁵ Langobardi. ¹⁰⁶ Paulum diaconum suum. ¹⁰⁷ eidem Paulo. ¹⁰⁸ lune. ¹⁰⁹ Aistulfus. ¹¹⁰ abbates. ¹¹¹ magna cœli serenitas. ¹¹² Aistulfus. ¹¹³ supple negatur. — Hoc miraculum ab Anastasio omisum commemorat Stephanus ipse in epistola, tomo II Concil. Gallicæ. ¹¹⁴ a Patribus. ¹¹⁵ Pippinum et filios.

Culmine sublimat, regali jure decorat.
Ornat honore locum, locupletat cultibus aram.

Tum rex cum regni satrapis claroque senatu
Rebus consultans trepidis succurrere papæ,
Unanimes Christi Petrique ad munia reddit.
Haud ullis valet averti serpentis iniqui
Fraudibus, haud fratris vafro molimine missi
Consiliis; quin germano discrimina præfert
Ecclesiæ, fixoque studens certamine niti,
Præsulis in votis legat mandata tyranno,
Fœdere sub pacis Cephæ sullecta rependat:
Terque eadem repetit. Neque cor molliore gelatum
Muneribus suasisque valet, nec proficit ullo
Ad pacem rigidum moderamine flectere pectus.
Unde gregans turmas Francorum agit agmina,

[causam

Ipsæ acturus apostolicam, mediamque terebat
Recto calle viam cum papa; procacia nitens
Pectora mitificare, petit fera corda moveri
Regis item missis, cum quis mandata precesque
Dirigit, obstans fundendo a sanguine parcat.
Ille minas contra Patri regique relegat.

Ast hi spem Domino totam committere certi,
Se Christo tutore tegi, cui bella geruntur.
Cujus opem princeps poscens, promissa proterro
Munera fert tribuenda humili Patrique gregique.
Sicque duci sese allegans fidoque patrono,
Cœptum carpit iter, mittens præcedere quosdam,
Ac servare aditus, aretoque astare meatu.
Comperiens hostis regem præcurrere, paucos
Junctis hos cuneis subito insperatus adorsus
Stratum se ire putat, stragis sed damna reportat.
Victus et a paucis, cum pluribus ipse peremptis
It, solaque fugæ positis spe nititur armis,
Atque tremens urbis sese vallamine claudit.

At justî perversorum munimine verso
D'ripiunt prædas. Post eadem vindicis ensis
Rex Patre prosequitur, fultus celantibus hostem
Incumbit muris, pacem dum papa precando
Fœdera pellacis¹⁹⁶ compellit inire fidelem¹⁹⁷,
Reddere jurantis quæ rapta retentat inique.

Sic sua rex repetens Francorum regna, beato
Dat socios Patri Romana ad mœnia fidos.
Jamque revertenti populorum examina currunt
Obvia pastori, grates laudesque ferentes
Eximias Christo. Cleri populique catervæ
Exeipiunt Patrem præclara tropæa vehementem.
Ille studens recreare gregem, neglecta referre
Munia, nocturnis reparat psallentia sacris,
Carmina digna choris auget, solatia præbet
Commoda, devotis certent ut degere psalmis.

Hostis at assuetas volvens sub pectore fraudes,
Ingeminat facinus, perjuria nota frequentat.

A Crescere temnit onus¹⁹⁸, nihili feralia pendit:
Invadensque relicta, nefas cumulare laborat,
Atque trahit regni¹⁹⁹ secum sub tartara vires
Arma rapit, cuneos cogit, misera agmina,
Ecclesiæ contra columen, fert prælia Petro,
Et sacra sacrilego circumdat mœnia ferro.

Præsul amatori Christi notat improba regi
Pippino, acta trucis contra pia castra²⁰⁰ draconis.
Expedit ille manus, ultriciaque exerit arma,
Jure calens in perjuros certaminis æqui.
Cæsareisque et legatis et jussibus obstans,
Nec precibus cedito minis, aut munere victus;
Terribilem sese pravis acri impete præbens.
Insistit trepidis, dum²⁰¹ clauso extorquet ab hoste
Jura reformari, recipit redditque beato

B Oppida rapta Petro, reprimitque lumentia colla.
Hesperia moderans regiones pace serenat,
Gaudentes sub apostolicis se dedere frenis.

Papa Deo grates referens, turrim erigit aula²⁰²,
Argentique colens radiis investit et auri.
Ære tubas²⁰³ fuso attollit, quibus agmina plebis
Admoneat laudes et vota referro Tonanti.
Prospera Cunctipotens auget, removetur et hostis;
Præsulis ad nutum reges et regna reguntur;
Bella soporantur, surgunt sacro ordine fastus
Publica res crescit, dilatat pastor ovile,
Fallaces cavet insidias, ablata receptat.
Educensque novas Cephæ splendore columnas,
Fabricat ecclesias, Petro, fratri, genitæque²⁰⁴;
Quas fabricis ornat, donisque nitentibus auget,

C Atque Petronillæ, regis monitu, ossa venustat.
Actibus his clarus, palmarum et lumine mactus,
Præmia celsa petit Petro ductore beatus.

De Paulo papa (189).

Germanus Stephano succedit in ordine Paulus,
Cum quo devotus pietate et luce sophia
Claruerat rutilans, individuusque sodalis
Hæserat in sinem, cui mox moderamina cedunt,
Dispersa renuente manu, cœu sole tenebris.

Illic pius ac mitis tribulatis ferre levamen
Certabat, languore graves inopumque grabatta
Virere cōsuetus, tacite sub tegmine noctis;
Carceribus nexos adimens, redimensque subactos
Fœnoribus, pupillorum pater ac viduarum;
Catholicæ tutor fidei; quo tramite reges

D Admonet, hortatur, petit, insistitque reponi
Schemata²⁰⁵ sanctorum Dominique polita nitore.
Mausolea colens justorum provehit urnis;
Atque urbi reddens, cineres sublimat in aulis.

Is proprios sacrare lares sub culmine Chrisi
Pignoribus studuit, comens et nomine Patrum
Silvestri ac Stephani, multorum luce²⁰⁶ piorum
Insuper illustrans, opulento et munere supplens,

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

¹⁹⁶ dolosi Aistulfi. ¹⁹⁷ Pippinum. ¹⁹⁸ peccata. ¹⁹⁹ sui ad mortem. ²⁰⁰ Romanos. ²⁰¹ donec. ²⁰² Sancti Petri. ²⁰³ campanas. ²⁰⁴ Andree et Petronillæ. ²⁰⁵ imagines. ²⁰⁶ honore sanctorum.

NOTÆ.

(189) Deest titulus in ms. cod. In margine tamen legitur: *Paulus*.

Hymnidicisque dicans laudis sine fine choreis.
 Basilicam primis hic Patribus ²⁹⁷ edidit urbis,
 Qua ²⁹⁸ genibus saxo applicitis signata tropæa,
 Martyrii jam libandi dum vota profundunt.

A Struxit et orandi catus ac sua membra locandi
 Servandique locum, variis templi ora metallis
 Ornans, atque Dei Genitricis imagine ditans.
 Qua tandem emeritis tumulum post funera sumit.

CAPUT VIII.

De tertio Stephano papa.

Tertius hinc Stephanus, sacris feritate remota
 Colminis invasi, Pauli sortitur honorem :
 Strenuus et doctus, decessorum almus alumnus.
 Qui presso latrone, Deique examine plexis
 Furibus, et tanti sceleris ductoribus actis,
 Concordi voto parilique favore senatus,
 Primatum cleri bellicæ urbisque aurorum ²⁹⁹
 Deligitur, digno præsulque sacratur amore.

Errorum nebulas quo discutiente, cientur
 Undique pontifices, ipsoque vocante gregatur
 Concilium Romæ, Patrum sacra jura tuentum.
 Opprimitur scitis error, multatur et auctor.
 Pœnitet illicite junctos in sacra ministros.
 Perverso censetur onus ³⁰⁰ resecatur iniquum,
 Criminis exemplum, divinaque jura dicantur.

Depulso Roma, Ravennam proximus horror
 Invadit, premiturque pio fervente rigore
 Præsulis, a justo nulla improbitate reflexi.
 Usus ab obsequiis Teucrorum ³⁰¹ numine summo
 Ravennate lupum missorum exturbat ovili,
 Pastorique pii moderaminis ostia pandit.
 Hancque sibi datam cauta bonitate regendam
 Instruit Ecclesiam, clerique reformat honorem,
 Præsulibusque Petri missas disponit in ara
 Rite die ³⁰² fieri lucis, Dominoque quotannis
 Gloria cælorum angelico pangatur ab hymno.
 Ornat apostolicas argenti cultibus auias,
 Utque valet servans proprios tutatur alumnos,
 Deceptos patria defendere mente laborat,
 Sævorumque dolos studiis sedare benignis

CAPUT IX.

De Adriano papa.

Præclari generis præstanti sanguine cretus
 Hunc sequitur constans Adrianus pectore firmo.
 Defensor fidei, patricæ protector et urbis :
 Solator tutorque inopum, canonumque libra.or.
 Qui prius a puero, irenans se corpore casto,
 Cyniphioque ³⁰³ terens sacra tegmine membra de-
 [marat.

Laude vacans Domini jejunia crebra jugabat,
 Sedulus et curam pro posse gerebat egentum.
 Actibus his radians ascitis præsule, clero
 Jungitur, ac pollens animis, gradibusque levatus,
 Ordineque imbutus sacris levita sacratur.
 Sic magis atque magis gliscente decore cornescans,
 Luce operum, verbi populis alimenta ministrat.
 Civibus unde pio nimium dilectus amore,
 Præsule mox functio legitur succedere dignus.

Nec mora depulsos urbi laribusque reducit,
 Carceribus trusus tenebris vinclisque resolvit,
 Et cunctis pariter gaudentibus ad sacra surgit
 Culmina, præcipuum meritis indeptus honorem.

Continuo vafri suspensus fraude colubri,
 Caute vera refert falsis moderatus et orsa.
 Pacem non renuit, refugit dum crimina pacis.
 Nec trepido lapsu verborum mergitur undis ³⁰⁴;
 Immo fidem missis censet rebusque probandam.
 Sustinet haud Bardus venerandi oracula papæ.
 At furit anteferens capiendæ prælia pacto,
 Invadique urbes, famulos, loca, prædia Petri.

Mox querule æatri voces lacrymaque feruntur,
 Pastorum crudas agitante dracone rapinas.
 Legatos crudo dat scripta sequentia furi,
 Desinat insidiis, perverse invasa remittat.
 Ille petita negat fieri, nisi præsule viso
 Fœdera dante sibi, nitens hunc cogere, litis.
 Francigenæ esse caput genti, regnoque fugaces
 Ungeret ut pueros ³⁰⁵, patruus cum sceptrâ teneret
 Urbis patricius, Patrisque et plebis amicus.
 Iste cavens laqueos, nullo seducitur astu.
 Semina ferre odiis, captatoremque capessi
 Mandat, ne rapiat mites quos voverat agnos.
 Quique ³⁰⁶ homicida reusque probatur sanguinis at-
 [que,

C Dum scelus ulcisci antistes medicamine leni
 Attentat, Patribus populoque petente piæmen
 Papa inhibente perit, pœnisque levare volente
 Perpetuis animam, cœloque referre novatam.
 Pestifer interea non parcat, sanguine, præda,
 Ignibus, insidiis, Petri lacerare clientes.
 Sæpe quibus super admonitus hortamine blando,
 Legatis etiam sacris celebrique senatu,
 Nil tacitis dignum precibus tantoque patrono
 Reddit ; quin vacuos Christi depellit alumnos,
 Præsentemque ³⁰⁷ sibi Patrem jubet ire beatum.
 Ille profecturum se fert, latro rapta rependat.
 Qua libitum mandat, remorato missa revellat ³⁰⁸.
 Ni faciat, sibi pontificis non ora videnda.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁹⁷ Petro et Paulo. ²⁹⁸ ubi oraverunt, jam martyrizandi, pro dejectione Simonis. ²⁹⁹ i. favore. ³⁰⁰ ad-
 judicator onus penitentiae. ³⁰¹ Francorum. ³⁰² die Dominico. ³⁰³ hircino cilicio. ³⁰⁴ superfluitate.
³⁰⁵ Carolomanni filios. ³⁰⁶ Legatus. ³⁰⁷ ad suam præsentiam. ³⁰⁸ dimissa repetat.

Illic regis, hæc sacricolæ legatio papæ.

Nec semel aut tantum his sæpe monere tyrannum ;

Quin satagit Patribus sacro ex ordine missis.
Ille minas contra, terrores, bella, rapinas
Fert, Petrique greges furibundo turbine quassat.
Insuper et propriis fugitivo milite turmis
Adjuncto properat Patri vim ferre benigno :
Oppositis donec portis ac mœnibus auctis,
Robore directo reverens anathemate pulsus,
Confususque domum versa improbitate recedit

Miserat antistes regi mandata Sicambro,
Pressuræ auxilium querens hunc ferre labori.
Legatis Carolus studiosius omnia discens,
Pacificis monet infestum prece, suasibus hostem,
Numeribus quoque discussa feritate ferendis.
Sed neque sic mulcere datur cor durius ære
Unde manum validam cuneorum robore cogens,
Durus abit censor, dum spernitur ipse rogator.
Accedit septis²²², iterum quoque munera præfert,
Pastoresque petit pacis bellique sequestros.
At nec sic timidi ferventia pectora sedat,
Firmis qui fabricis præcludens limina regni.
Arcebat Francos aditu, claustrisque repulsi
In sua præcipientem meditantur regna regressum.
Una moram reditus tantum nox forte ferebat ;
Cum subito terror superi rectoris adactus,
Judicio crudi percellit corda rebellis,
Tabificans comitum trepidatio pectora vertit.
Mox tacite spretis propere sub nocte tabernis,
Fulera fugæ, rebus contempta in castra relictis,
Agmina cuncta simul nullo sectante capessunt.

Cernentes Antenorida²²³ sine agone triumphum,
Quoræ divina fugat manus, insectantur iniquos,
Et prædatorum capiunt læto impete prædas.
Clauditur illusor septis tutacula querens,
Sparguntur trepidi comites diversa petentes :
Cordibus ac tacti quidam meliora sequuntur,
Et sub apostolica posito ditione capillo²²⁴,
Dant se, servitibus ejus sine fine fideles
Sese mansuros, votis testantur anhelis.
At Petro duce rex victor vestigia pressans,
Palantium campis procerum regisque fugacis
Attonitam turmis cingit ferroque Papiam,
Terribilibusque Padum subit, et Ducominunam
Obsidione quatit, plures capit eminus urbes.
Devotos recipit refugas, et limina Cephæ
Visere maturans, Romam Pascha expetit esse.

Cujus in occursum populi Pater obvia mittit
Agmina, gratantesque choros puerosque canoros
Frondebis ac palmis comtos viridantis olivæ.
Præfert signa, cruces, quas ut pius aspicit, alto,
Quo vectatur, equo, pernix rex desilit, atque
Cum satrapis quæsitæ pedes ad limina pergit :
Exceptusque sacro digne expectante patrono,

A Scandendis supplex gradibus fert oscula sinclis²²⁵,
Amplexusque Patrem sanctum, dextraque prehensa
Almifica, celebrem Petri conscendit in aulam.
Laudes dant celsas clerus sociique quirites,
Qui venit, edentes, benedictus nomine Christi.
Sicque pii proceres astrati ad pignera Petri,
Supremo læti Domino sua vota profundunt.
Ingrediens urbem princeps, suffragia querit
Poscere sanctorum, venerandaque visere templa,
Paschaque conspicuis magno celebratur honore
Principibus²²⁶ ritu solito stationibus aptis.
Pacta Petro præsul renovari fœdera mandat,
Cessaque²²⁷ jagidudum reparantur culmina juri
Sedis apostolicæ, scriptisque manenda feruntur²²⁸.

His fretus rex obsessum vincere latronem
B Deproperat, prompto quatenus data mœnia bello.
Major at interius strages fervente furore
Fit pestis, quam bellantis manus inferat hostis.
Tandem æquus capit injustam, subduntur iuivui
Fascibus et stulti : sapientes sceptrisque potitus
Abducit Bardum Francorum in regna tyrannum.

Ast Pater Ecclesiæ, Christique nitoris amator,
Luce fruens pacis, cultu, Salomonius hæres,
Ornamenta domus Domini procurat honesto.
Aurea gemmarum varians hic stemmate vela,
Eximit²²⁹ angelico vinclis ductamine Petrum,
Terga pavimenti sternens argentea reddit :
Aulæisque domum, multo quoque lumine comit.
Porticibus gradibusque colens et marmore secto,
Applicitisque novans trabibus, clarisque figuris

C Templâ nutritoris decorans rutiloque metallo
Irrigat ipse Petri, multo sudore novatis
Ductibus undarum, repetitis atria lymphis.
Auro interna tegens opulenti vasibus explet,
Ditiæque eximii ducuntur stemmata²³⁰ signis.
Erigit ære datas²³¹ præstanti culmine portas,
Basilicamque solo proprio cui condit et acta
Pigneribus multis rutiloque nitore venustans,
Splendorem titulis aris adytisque reformat,
Andræa reparans argento illuminat aulam.
Urnæque exornat Pauli, numerosaque pendit
Vela, et marmoreis fulgoribus atria pingit.
Auroque argentoque datis polit inima formis,
Culmina restituit, fabricisque peribola cingit,
Inclytæque altari vasorum munera cudit.

D Reginæ cœli gemmis intexit et auro
Egressum²³², superi petit quo limina regni,
Multiplicat cultus, strophiorum necit amictus.
Templa colens purgat, renovat spatiosaque for-
[mat ;

Nobilitans lustrat, donis locupletibus ornat.
Basilicæ Salvatoris segmenta coaptat,
Lapsuram revocat, fontes vestibulaque auget.
Aurea vasa parat, sacræque mœnibus mensæ.
Tecta novans Stephani, cumulat decoramina velis.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²²² Alpibus. ²²³ Franci. ²²⁴ deposita superbia. ²²⁵ I. singlis pro singulis. ²²⁶ a papæ et rege. ²²⁷ concessa. ²²⁸ inseruntur. ²²⁹ exemplum depingit. ²³⁰ Imagines. ²³¹ ex ære editas. ²³² Apsamtionem.

Clementis reparat jam proxima tigna ruinæ.
Culina cum pallis Laurentius excipit aulis.
Huicque reformantur nova templa piæque catervæ.
Levitæ effigies auro ac sacra vasa reident.

Porticus Ecclesiæ porta fabricatur ab urbis.
Marci tecta pari vernant felices et actu,
Silvestrique domum simili restaurat honore.
Arcus argenti, calices Marco struit auri.
Ampliat ³²⁰ Edisti locupletans dotibus ædem.
Restruit ecclesiam Cyriaci, aulamque Susannæ.
Veste Valentinus, Pancratius atque coluntur :
Huicque redintegratur opus venerabile templi.
Victoris domus æquali pietate resurgit.
Floret apostolici templo via lata decoris
Restructo ; vario ac multo velamine compta,
Restaurata Petri Marcellinique sepulcra.
Argenti radiant Adriani templa nitore.
Quæque novata micant, vasorum et munere pol-

lunt.

Tecta reducuntur Sixti sublata ruinis.
Agapiti, Eusebii, Rufinæ, unaque Secundæ,
Euphique, et Hierusalem vatisque Joannis
Felicisque levata nitent : titulumque Pudens
Theoderique refert, catacumbas, domata Leuci,
Eugenie, Sophiæ, Praxedis, Felicitatis.
Epimachus, Zenon, Abdon, Bonifacius, Hermes,
Marcellusque, Saturninus, Jordanicæque ³²¹ ossa
Hoc rutilant cultu, septemque litaminis Agnæ.
Hocque Secundinus, Pammachius atque refulget,
Cum nutrice Agnes, Nicomedes Hippolytusque,
Quattuor atque Coronati, templumque Sabinæ,
Sergius ac socius revocato culmine gliscunt.

- A Ducit Anastasii meliorem ex ignibus aulam.
Vasa ministeriis, vestes cultusque reformans,
Martine argento Serumque ³²² renidet amictu,
Restruitur Priscæ titulus, pallaque refulget.
Cum reliquis Cosmæ et Damiani pluribus aræ
Cultibus ornantur, prisco redduntur honori :
Ditantur sacris obrizi vasibus auri.
Insuper et muris ³²³ fert aurea dona levandis,
Mœnia restituens impensis ditibus auri.
Disponens reparat, statuitque monasteria jura.
Pauperibus fundos, oleas, vineta, casasque
Delegans Christi æternum servire fovendis.
Excolit iste domum fabricis Patrumque ³²⁴ suam-
[que,
Multiplicat renovans diversa lavacra labore,
B Virgineæque rigat rivis populi agmine f. ruinæ.
Atque ministeriis inopum solamine curat,
Diversis monachumque choris psallentibus pone : s
Restaurat, ditatque greges, ducibusque decorat.
Virgineis etiam reparat pia castra choreis,
Dotibus accumulans, et munia digna rependens.
Sic interna colens, externis addere curam
Ne cesset, monitis Augusta ³²⁵ palatia visit,
Legatisque regit, sacra signa ³²⁶ tenenda retextit.
Concilioque loco Patrum coeunte priorum,
Dogma pium centum ter quinquagintaque firmant.
Mœsta madens spumis Tiberini Roma furoris
Tutoris petit auxilium, Patrisque juvenem.
Qui precibus pugnans, ubi fervida carula sedat.
Rebus compositis, cælo terrestria mutat,
C Et meritis cultam subit excellentibus aulam.

CAPUT X.

De tercio Leone papa.

Tertius huic fastu Leo mox succedit et actu.
Scripturis pollens, animi probitate renidens ;
Viribus invictis, lepido sermone disertus ;
Mentis honore catus, pietatis munere largus.
Ægrotos refovens, solaminaque apta ministrans.
His renitens opibus, charus populoque Deoque,
Erigitur propere scandens ad summa cathedra.
Illic humilis quoque mansuetis, durusque superbis.
Prodigus abjectis miserendi, justus iniquis.
Ampliat augmentans cleri ecclesiæque decorem.
Aurea dona Petro gemmas, pallasque, coronas
Multiplicans, aula pariter tegumenta reformat,
Luminibus lustrans multis, rutilisque figuris.
Hoc Pauli irradiat, hoc plurima templa nitore,
Ponderibus fabricisque opus exæquare patroni ³²⁷,
Vel superare studens, numerosa doctæ laborat.
Non fert invidiam rabidus celare chelydus ³²⁸.
Apparat insidias, laqueos atque arma ministrans,
Instruit occultas fucato fignine fraudes,

- Applicat obsequiis præstructos felle draconis.
Officium præstant, et melle venena colorant.
Inter vota precum laudisque insignia, diros
Expromunt gladios, sævisque furentibus ursis
In gregis auctorem, plebes sparguntur ovine
Insiliuntque feræ doctoris in arietis ora.
Unguibus insonti pollutis sanguine fervent
Dilaniare sacras truculento pollice malas,
Irrupta geminas extinguere fronte lucernas.
Faucibus eductum sacrorum vellere plectrum.
Nec satis est ori semel injecisse mucronem.
Cruda manus loca muneribus ³²⁹ v. cuata retentat,
Plagisque affectum variis multoque cruore
Respersum rapiunt, tractumque sub antra retru-
[dunt ;
D Custodes adhibent laceram defendere prædam.
Verberare tentatum sed non miscratio summa
Deseruit famulum, Petrus nec sprexit alumnum.
Redditur huic cælo lumenque refunditur actum,

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

³²⁰ nomen sancti martyris. ³²¹ Jordanorum cœmeterium. ³²² Serum, populi Asiæ nomen, serico opere clari. sic ms. ³²³ civitatis. ³²⁴ antecessorum suorum. ³²⁵ imperatoris. ³²⁶ imagines. ³²⁷ predecessoris. ³²⁸ demon. ³²⁹ membra officiis lingue orbata.

Reflagransque pares lux intrat mira fenestras,
 Elinguis loquitur, releunt linguae organa secto.
 Insuper accumulatur Rector suffragia passo,
 Admittitque viros Patrem revocare fideles.
 Arcibus atque Petri cernente, loquente relato,
 Excelsus benedictus, agens miracula solus,
 Aclamat populus, laudans promissa ferentem;
 In se silenti cui sit lumenque, salusque,
 Os et lingua Deus, tutans et numine firmans,
 Confortansque virum, felicia gaudia dando
 Devotis, tremebunda feris discrimina belvis.

Nec sœvire tamen scelus aut supplere quiescunt.
 Irrepunt domibus, prædis bacchantur et armis.
 Providet at Dominus raptò solamina servo:
 Spœtisque ducem cuneorum robore septum
 Dirigit obsequiis, mirantem munera cœli.
 Quæ passum respersa ruunt invisere cives,
 Diversique gradus, ætates, vulgus, honores
 Urbibus Hesperiae pro mira tropæa serentes.

Hæc quoque trans Alpes in Gallica rura resi-

[gnant,

Stipantes Patrem supero splendore micantem.
 Clarificans divina pio magnalia regi ¹¹⁹.
 Qui proceres genitumque suos præcedere gressus
 Legans, ipse celer sequitur fieri obvius altæ
 Virtutis sacro clarissima dona ferenti.
 Undique laus roboat, tonat undique gloria Christo,
 Hymnisonis mistus grates laudesque frequentat
 Rex turmis; refluunt lacrymæ per gaudia fusæ.
 Magnificatur opus populis mirabile Christi,
 Fertur apostolicum palmæ super æthera culmen,
 Et Petri famulus digno celebratur honore.

At furor immitis vacuos tutore per agros
 Sacrilego luxu grassatur et ignibus atris:
 Augmentansque malum furtis furit insidiarum,
 Fraudibus insequitur pulsum lacerantibus ¹²⁰ ho-

[stem.

Nec longum sedet almus apex absente ¹²¹ duello.
 Hoste quati cæco maculari crimine furvo
 Haud patitur; bellum repetit, campumque reposcit,
 Exsertosque urbem positumque retentat agonem.
 Comperto ducis adventu, grex obvius ire
 Pastori fervens properat; simul agmine facto
 Egregii Patres, clerus, claræque catervæ
 Dividui sexus, variae regionis et oris,
 Laudibus attollunt celebrantque acromate ¹²² Patrem,
 Culmineque exceptum suprema sede reponunt.

Fascibus ille licet pollens, objecta piare
 Haud renuit, dat se inquiri, dat et hostibus ausum
 Dicendi. Nihil adversus dum tramite veri
 Ferre ¹²³ queunt, Francis tandem censoribus acti
 Mittuntur regi: Karolus quoque cognitor urbem

A Aggreditur, primosque vocat sacri ordinis, atque
 Stemmatis Æneadum Teucrorum et lumina regni.
 Nec tamen ulla Petri censent ¹²⁴ fastigia sedem.
 Immunis hæc cunctorum se crimine cunctis
 Expiat applicitis. Proceres præconia Christo
 Læta ferunt, regique poli natale frequentant.

Laudibus eximiiis summi que nitoris honore
 Sumit apostolica augustam rex sede coronam.
 Conclamatur honos Romanis Patribus auctus,
 Imperiique nitent Francorum sceptrâ decore,
 Regis et ad regnum genitus sacro unguine surgit.
 Rex mensas argento offert rutilante coruscas,
 Aurea vasa super gemmis stellantibus addens,
 Altar cum basibus radians, et tegmine culto
 Crux claris Evangeliumque micant hyacinthis.

B His Christus donis, Genitrix, proceresque columitur
 Sacrilegi dantur lanii, censente senatu
 Exsortes agris, alterna piacula fassi.

Pace fruens præsul, fabricis ac cultibus instat,
 Impensisque piis non cessat comere templa,
 Muneribus, velis, aris, vasisque, lavacris.
 Pauli tecta soli subito collapsa tremore
 In melius revocat, cultumque reformat honesto.

Hæc et multa subhinc numerosis dotibus augens,
 Jura precum cumulat, servandaque Gallica ¹²⁵ tradit
 Ascendens iter Domini præeuntia vota.

Sic decus Ecclesiae postquam fervente propagat
 Assiduus nisu, pietatis munere; compta
 Emeritus superi splendoris sumitur aula.

De Stephano quarto (191).

C Extulerat gradibus Stephanum, conscendere cer-
 Moribus ac probitate virum cui cura tenere [nens
 Actibus et vita, verbi quæ luce serebat
 Utilis unde sacris aptusque Petrique probatus,
 Ferre vicem dignus divæ præponitur arci.
 Servandæque studens paci, firmandaque jura
 Ecclesiae curans, Francorum illustria promptus
 Regna petit, cui celsa piis mox regia servit
 Obsequiis culto, donisque potentibus uso.

Effert hinc nostram cœli, qua Francica lumen
 Gens subiti fidei Ecclesiam, Remense venustans
 Officiis templum (192): Lodowico stemmata regni
 Cæsareosque addens augustæ lucis honores,
 Remigiique apicis fastu sublimat alumnos.

D Cæsare quæ poscit meritis ¹²⁶ gaudente capessit:
 Insuper accedunt donorum insignia mactò ¹²⁷.
 Quin etiam sedes et jura domestica confert
 Imperii consors Romani et culminis hæres,
 Hæredem faciens in Francica prædia Petrum.
 Papa Redemptoris sectans vestigia servis
 Crimina laxantis, sublataque regna ¹²⁸ rependens,
 Extorres patria revehit pietate paternâ.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

¹¹⁹ Carolo. ¹²⁰ infamantibus papam. ¹²¹ absque bello, ¹²² cantu. ¹²³ proferre. ¹²⁴ iudicant ¹²⁵ roga-
 tiones a Gallis ante Ascensionem celebrari solitas. ¹²⁶ pro meritis. ¹²⁷ papæ. ¹²⁸ regi Langobardorum.

NOTÆ.

(191) Deest titulus in codice. Ad oram textus legitur: *Stephanus*.

(192) Vide Flodoardum lib. II. c. 20.

Et quantum datur, Ecclesiam splendoribus ornat,
Vasa crucesque colens, sacra peripetasmata ²²¹ con-

[dens.

A Nec longum terris exsul cœlestia flagrans
Linquitur; at raptus tenebris, adjungitur astris.

CAPUT XI

De Paschali papa.

Susceptum proprio Paschalis honore secutus
Resplendet, studiis castus, pius, inclytus, insons;
Magnanimis, largus, hilaris, devotus, honestus,
Mansuetusque; preces vigil ac jrjunia tractans;
Susceptor peregrinorum, solator egentum.
Unde datus meritis monachorum effulserat abbas,
Excrecensque operum fulgore, suprema vocatur
In jura Ecclesiae centesimus auspice summo,
Romanoque simul votis coomente senatu.

Hic positus præcepta Patrum vel legis habenas
Robustus solersque tenet, celebrisque promulgat
Scita gubernator, blandus probitatis amicus,
Sacrarum restaurator cultorque domorum,
Conditor almorum passî quæ pignora nactus.
Ampliat iste stipem clero, fert mune a cœlo,
Nexibus educit per regna remota subactos,
Ponderibusque auri vinclorum pondera solvit.
Africa transvectas, redditque Hispania captos:
Gaudet quæque suos respectans patria natos.

Martyris hic papæ Sixti solemniter ornans,
Membra Petri meritis florente recondit in aula.
Is quoque sanctorum Processi et Marcelliani
Deponens ²²² cineres, digno pertractat honore,
Muneribusque colens patroni illuminat ædem,
Argentique libras auri dat pondera signis ²²³.
Vascula, vela parans, claves quoque fabricat aure.

Contigit ignivomi furibunda fraude draconis
Flammarum peregrina globos per culmina ferri.
His simul assumptis Romana in mœnia spirans,
Porticibus Petri servens irrepserat æstus.
Pressa obliviferum proflabant pectora poculum ²²⁴,
Nuntia dum papæ hæc secreta silentia rumpunt.
Ille fide fidens, rapido petit atra volatu,
Bella triumphantis perstringens arma furoris.
Stat magnus velut oppositus mons, igne relicto
Obstistens flammis, precibusque incendia sternit,
Exstinguitque feros Cephæ tutore vapores.
Orando pugnans, campum neque linquit agonis,
Noctis dum tenebras votis evincit et ignes.

Detrimenta dolens inopum, vastata reponit,
Restituens passis culpæ quæ flamma vorarat:
Aurea dona ferens, vestes victusque reformans.
Silvarum superadjicitur data copia tectis
Ut prius odendis. Et ne de fraude patrata
Vel damno Ecclesiae trulentos gaudeat hostis;
Rapta sociis Petri reparatur porticus aucta,

In melius surgens, potiore educta nitore.
Præsul apostolicos aulaeis inserit actus,
Et mirabilium templi colit ora decore.
Culmina Praxedis renovans, varique venus ²²⁵ æ
Luce, triumphalem fulgoribus erigit arcum.
Plurimaque excipiens cariosis pignora bustis,
Eruta justorum revocatæ ²²⁶ destinat aule,
Servorumque Dei cætum simul aggregat alnum,

B Ruraque dat sacris servitorum usibus apta.
Zenonis iste locans cineres, oracula ²²⁷ condit,
Accumulans decus argento auroque refulgens
Historiarum colens gemmarum et lumine palmas ²²⁸
Lucilerae dominatricis restaurat et addit
Mœnia, muneribus velisque et cultibus ornat.
Cæcilia cernens incumbere casibus ædem,
In meliora levat restructis culmina septis.
Defessum precibus quem cœlica visere virgo,
Affarique probat dignum tamen increpat, ut quis
Liquerit inceptum querendi membra laborem,
Quæ sublata putat popularis credulus aure.
Ut se res habeat referens, nomenque roganti
Annotat, hortaturque piis persistere coeptis,

C Gaudeat invento dum munere. Nam placet, inquit,
Æterno Domino, cujus splendoris amore
Me passam constat, noviter quo me ipse reperiam
At te constructi templi munimine condas.
His dictis, celeriter repetit cœlestia saltu.
Papa revelato lætus tam lucis aperte
Indicio, indagans thesauri cessa ²²⁹ talenta;
Repperit eximiis pretiosa monilia gemmis.

(193) Ille Nordmannorum nostrum delegat Ebonem
Barbaricæ genti, lucis vitæque ministrum.

Aurea virgineum celabant tegmina pignus:
Carbasa martyrii rutilabant sanguine clari.
Quæ Pater almificis manibus pia munera tractans,
Colligit inducens urbi instrumenta salutis:
Atque locans thalamo ²³⁰ candentia membra decoro.

D Infertur simul inventus virtutis amator
Sponsus ²³¹, lucrato pacti cum fratre pudicis ²³².
Maximus, Urbanus, consors quoque Lucius aræ
Depositi. Turmæ ²³³ capiunt pietate nitentes,
Hymnidicosque choros digno solamine fultos,
Vinetis, agris, domibus, famulisque levatos
Cultibus argentum invehit plus mille librarum
Aucta paludamentorum ²³⁴ dos multa decentum.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²²¹ vela. ²²² transferens reliquias. ²²³ imaginibus. ²²⁴ somnum. ²²⁵ renovatæ. ²²⁶ templa. ²²⁷ victorias. ²²⁸ concessa sibi. ²²⁹ mausoleo. ²³⁰ f. Valerianus. ²³¹ pudici. ²³² congregationes ²³³ ornamentorum.

NOTÆ.

(193) Frod. lib. II, c. 19.

Virgineasque novans præsul splendore catervas
Restituit prisco, res addens usus aptas;
Diversisque aulis diversos auget honores.
Aurea dona ferens vasis, inconibus aris,

A Argentoque colens artus, altaria, conchas;
Marmoreum cumulat decus, ornamentaque Serum.
Hæc polo terris sata centuplicata receptat.

CAPUT XII.

De S. Eugenio secundo, Valentino, Gregorio IV, et Sergio papa.

Sorte ministerii Eugenius perfungitur alter,
Corde pius, sensu doctus, sermone disertus;
Jocundus, largus, meditator sedulus almi³⁶⁶,
Æquus, avaritiæ contemptor, litis et osor.
Sub quo pace nitens atque ubertate redundans
Tripudiat mundus, regimen quantum datur ornans.

Hic Pater ecclesiam rituli splendore Sabinae
Cessi³⁶⁷ olim decorat, donis locupletibus auget.
Expulsos dudum cives pietate paterna
Excipiens reduces, cumulado munere ditat.
Pontifici nostro³⁶⁸, prius data jussa relegat,
Barbara corda colat monitis, corroboret actis.

Hæcque inter celeri super astra vocamine raptio,
Huncque Valentino cursu brevior secuto,
Gregorii quarto lustratur nomine Roma.
Qui licet obsistens, cunctis tamen ordine visus
Abripitur dignus, summaque in sede locatur.
Sparserrat ille quidem passim virtutis odorem
Jampridem, celebris, solers, probitate refertus,
Sensibus ornatus, salsoque lepore modestus,
Dogmate catholicus, moderato regimine justus;
Ætheriæ cultor legis, speculator ovilis;
Pauperibus viduisque pater, miserator et altor.
Terrea despiciens, meritis cœlestia quærens;
Sanguine præclarus, sancto præclarior actu.
Sollicitus, sacra jura, preces, jejunia tractans.
Hunc quæ virtutum rapiunt ad culmina pennæ.

Has quoque sublimi non cessat comere fastu,
Dum decus amplificans templis, cultumque, nitores,
Restaurans decorat sacras ornatus ædes.
Transfert Gregorium clarosque in lumina³⁶⁹ testes
Profert, muneribusque aris vernisque venustat.
Marci basilicam renovans multo auget honore,
Quam prius excoluit votis, nunc dotibus ornans.

Hanc pluresque alias opulento fenore ditans,
Ductibus undarum reparat fomenta parari,
Atque domum Petri prisco de more rigari.

Ecclesiam divæ virtutum luce Parentis
Effulgere videns, devoto attollit honore.
Laudibus instructas adhuc statuitque catervas,
Præmunitque domum, donis locupletibus explens.
Disponensque altar, sanctorum busta coarctat.
Diversas revocat fabricas, cellasque, gradusque,
Atria, picturas, exedras, claustra, lavaera.
Prætere curas accendis corde volutans
Hostibus, instaurare novis stat³⁷⁰ mœnibus urbem.
Fundatamque locans firmis educere³⁷¹ muris
Persistit, proprioque vocat de nomine³⁷², quondam

Hostia quæ pris-is gliscens sit dicta colonia.

Instruit inde sibi Romæ sociisque futuris
Ædes hospitii, ditansque ornansque dicatas
Cœlicolis aulas, cœli sustollitur aula.

Sergius hinc vacua discussa nube tumultus
Sortitur cathedram, celebri censente senatu,
Calminis hunc fastu præcelso et regimine dignum:
Ut pius a puero castis qui fotibus³⁷³ altus,
Artibus instructus, claris Patribusque nitebat.

B Præmissis aptu-, pollens et clarus alumnus,
Germine præfulgens, purus probitate fidei,
A Christo missus, populis virtute supremus:
Ore cor expromens alacri mentemque benignam,
Strenuus Ecclesiæ rector, defensor, et altor
Indigni cœtus, commissi tutor ovilis.
Dispersos pietate gregans, servansque gregatos:
Labilium³⁷⁴ templor, Sophiæ robustus amator.
Tranquillus, patiens, culpas ignoscere largus,
Calminis infensum vindictæ surripit hostem.
Sicque simul cunctis gaudentibus ardua scandit.

Franciscus Induperator ubi fastigia nactum
Hunc audit, genitum Romana ad mœnia mittit,
Hesperiae quædam sociis populantibus urbes.

C Nimbosis subito vernans obducitur æther
Nubibus, ignea tela micant, juvenumque ferorum
Corda metu sternunt, nonnullos funere pressant.
Augusti sobolem præstanti præsul honore
Suscepit. Interea stipantium dæmone quemdam
Prospiciens raptum, tactus spiramine summo
Valvas papa jubet templique repagula claudi,
Versus et ad procerem, nonitis ita fertur adortes:
Sincera si mente venis, si corde benigno,
Ecclésiæ si pro regniue urbisque salute;
Hæc nostro tandem penetra sacra limina jussu.
Sin secus, haud nostra has pandet tibi cæssio portas.
Testato se nulla dolis molimina princeps
Volvere, mandatis referantur pessula Patris:
Ingressique aulam landes ac vota Tonanti

D Dant Antenorida³⁷⁵ Eneadæque, superna canentes.
Papa tuens urbem immunem, regemque coronans,
Disponit sceptrâ, Augusti dat regmina proli.

Pontifices comitesque repugnantes sibi, celso
Præterit eloquio, rutili ferit impete veri,
Mitificans tumidas pietatis robore mentes.
Nec Petri proprios puero servire clientes³⁷⁶
Cæsarei patitur juris; quin culmina servans,
Damuatis veniam, censoribus edit honorem,
Oraturque³⁷⁷ alta procerum cervice subacta,

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

³⁶⁶ almitatis ³⁶⁸ concessi sibi priusquam papa fieret. ³⁶⁷ in decentiora loca. ³⁶⁹ instat.
³⁷⁰ erigere. ³⁷¹ Gregoriana urbs. ³⁷² fomentis. ³⁷³ rerum labentium. ³⁷⁴ Franci et Romani. ³⁷⁵ Roma-
nos. ³⁷⁶ adoratur.

Pocis et instructor populo veneratur ab omni.

Ille Deo hæc reputans, aras et templa venustis

Exornat fabricis, cultis dat tegmina veris,

Muneribus ditat, sanctorum pignera condit,

Dedicat erectam locupletans dotibus aulam.

Adsciscit stabilitque greges æterna petentes,

Restituitque scholam divina laude canoram :

Et bene dispositis cathedræ subit æthera rebus.

Hostis at antiquus tabens livore quietis,

Lucis ²⁷⁶ et Ecclesiæ, crudelia convibrat arma,

Instimulatque Agarenorum de gente latrone;

Qui mare transgressi Ausoniæ penetralia lustrant,

A Ac Romam usque pererrantes (dirum scelus!) au
[dent]

Templa patronorum Petri Paulique sacrorum

Sacrilego nisu cæco temerare furore,

Et manibus spoliare feris, vacuare nitore

Donorum, exitusque sui gaudere vigore.

Dumque improvise properant sua gaudia fato,

Æquora trans exsultantes in Punica ferre

Regna; triumphandi verso ordine gurgite mersi

Absorptique undis ultrice vorantur abisso,

Atque maris Rubri prisco præcelsa triumpho,

Sedis apostolicæ pollentia culmina florent.

INCIPIT LIBER DUODECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De quarto Leone papa et acibus ejus. sanctoque benedicto papa.

Multiplicat Dominus mœstæ solamina plebi,

Aspirans animis venerandi jura Leonis

Poscere præponi, quarto hoc se nomine comi.

Qui vir apostolicis clarus fulgebat in actis

Mansuetus, patiens, largus, pius, atque benignus;

Insons, justitiæ cultor, plebis moderator,

Scrutator legis, vigil, oratuque suetus;

Serpentis servans oculum, mentemque columbæ;

Religione nitens et amans, pietate renitens,

indignos refovens, sese et lucra terrea temnens.

Sponte datus studiis puerilibus ibat ab annis

Perfectum usque virum; monachos interque proba-

[tos

integer elucens monachus, probitate supremus,

Degit ut extremus, quibus ad sublimia vectus

Virtutum gradibus, titulo splendebat honore.

Hisque micans meritis, Patribus raptatur ad alta.

Præmissis ²⁷⁷ claraque manet virtute coherens,

Dum subit eximium Ecclesia cogente tribunal.

Hinc quoque præ signis radians, velut alta lucerna

Enitet, illustrans animas sedemque nitela.

Aulas muneribus, culmen virtutibus ornans;

Pendula restaurans, et consistentia tutans :

Usibus instituens, fabricis et honore venustans :

Vespertina jubet Petro præconia pangi;

Laude palam decorans abeuntis festa dici.

Terret humus vibrata hominum trepidantia corda.

At Pater almificis insistens pectore votis,

Si qua videt removenda, movet; disponit honores,

Sacratosque gradus misti aggregat agmine vulgi.

(194) Pontifici nostro Hincmaro bis pallia legans,

Dat primum festis, ad sedula vota secundum :

Ulli quod nunquam testatur cedere Patrum.

Quæ ravidis ausus manibus divellere prædo

Barbarus, is digno satagit reparare nitore,

In fabricis vasis, velis, crucibusque, coronis :

B Interea retro cæcis horrore cavernis

Lethifer exoritur serpens, gelidique veneni

Rex basiliscus atrox lethi pernicis inustor

Grassatur latebris, mortem propiantibus affans,

Sternere funesto validus quoque lumine visos.

Territus immani populus lue, nuntiat hostem

Haud accessibilem Patri. Suffragia nota

Ille petens, jugibus votis jejunia necit.

Tandem clara dies reginæ assumptio cœlis

Regiparentis adest, via dira per antra ferebat

Virginis ad templum : comitatus papa canoro

Agmine procedens, horrendi obscura eubilis

Aggreditur, cunctis paventibus, unus adortus

Accedit, sævæque specus fera limina calcit.

Inque polos mentem, palmas et lumina ducens,

C Effusus Christum lacrymis precibusque vocavit :

Et plebem prece contutans, ad sacra profectus

Debita persolvit, mortemque piamine ²⁷⁸ vincens,

Oratu pestem penitus vanescere cogit :

Perniciem perdens, ubi sancta precamina fundit.

Mis exturbatus foveis, ferus ignea volvit

Corde venena draco, flammisque retentat ²⁷⁹ abactis

Ereptum sibi jamdudum Petro auspice vicum,

Paschalisque reformatum quod dote cluebat,

Gregorii meritis habitatum gente ²⁸⁰ lucrata.

Vires ingeminans in mœnia pervolat ignis,

Proxima quæque vorans. Populorum examina con-

[tra

Frangere bæchantes conantur nisibus æstus.

Flatibus at sævis incendia celsius acta

D Edibus absumptis audent petere atria Cephæ.

Auditu præsul percussus corda sinistro,

Concitus occurrens, flammarum in prælia fertur,

Obvius atque glebis certamina dividit obstans :

Et crucis invictæ digitis signacula prodens,

Altius efflantis spiramina proterit ignis

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁷⁶ honoris. ²⁷⁷ antecessoribus. ²⁷⁸ oblato sacrificio. ²⁷⁹ repetit. ²⁸⁰ Anglorum

NOTÆ.

(194) Frod. lib. iii, c. 40.

Cum prece, tum cruce ferale superante vapores.
Signiferi nec ferre valens insignia fervor,
In se collisus, cineres considit in imos.

Restituens eversa Pater, vacua atque refercit
Culina, muneribus cœlus restaurat, honores
Amplificat donis, sancit rata, roborat acta.

Octavam stabilit festi celebrariet almæ
Reginæ superi Regis sine more Parentis.
Devotum larga populum datione decorat,
Templaque provisit pietate nitoribus ornat.
Exsuperant numerum sacras oblata per ædes.

Antiquo muros reparans munimine firmos
Restruit et portis, regit, obicibusque serisque :
Turresque educens, fabricis sublimibus aptat.
Insuper et portum miro munire paratu
Aggreditur, peragiturque opus eximiumque decensque,
Ut le subjectis præsentibus atque futuris.

Pæstruit hic callem, ne invadere fervidus urbem
Hinc queat hostis, agiturque procul navalia furta.

Pignora multorum passim neglecta piorum
Repperiens, levat, affectu conditque benigno.
Horum plura locans templo quod rexerat olim,
Balicæque Coronatis priscum addit honorem
Quattuor, amplificatque decus, cumulatque patronos :
Multiplicat cultus aris, et diitæ dona.

Huic aliisque ferens complurima pluribus aulis,
Gens inimica fretum, prædasque retentat ^{***} iniquas,
Qua tolerat lethum, cupiens Petri arce tropæum.

Solamen rebus diræque cupidinis haustus
Ferre calens, Italos pervadere nititur agros.

Inesperata suis Deus ut suffragia servis
Providet, et gentes pelagi secreta colentes
Advehit, hostiles contra pugnare phalanges.
Quos Pater auxilii annis venisse probatos
Exripit, et sacris refovet, benedicit et armat :
Prosequitur lacrymis, precibus tutatur et auget.

Qui s'rat ut decorant humili supplicamine papam,
Hostibus intrepidi occurrunt. Potiora triumphii
Ætherei monstrare studens æterna potestas,
Evocat adversis contraria flabra carinis.

Applicitas quæ littoribus propellere cumbas
Insurgunt, tolluntque polo furesque ratesque.
Fluctibus hinc raptæ, mersis verguntur arenis :
Absorptique vadis, cœlo pugnante marique,
Divinam sensere manum prohibere petitis
Sese oris; lapsi gladioque fameque necantur.

Servititis quidam Æneadam pieitate iubente
Servantur, gaudentque piis servire ferini.

Præveniens cæcos inimici militis actus
Papa sagax, inter decorandum cultibus aulas
Mœnibus aggreditur Petri munire sepulcrum,
Æquivoci decessoris conamina Patris.

Quod nutu Domini Francique juvamine regis
Nisu perficiens agili, sancta agmina cogit.

Et cinere aspersos, pedibus per mœnia nudis
Circumducit ovans cœtus plebisque magistros :

A Expletumque precum munit munimine castrum,
Illasum perstare petens et ab hoste quietum,
Sive triumphorum benedici munere poscens.
Sicque Deo grates referens, Petrique cathedram
Laudibus almisonis ornans, donisque venustans,
Magnificis Patres, cunctæ dat gaudia plebi.

Præsidium ipse novans aliud, peregrina recepat
Corsica, quos mittit populorum examina Cephæ.

Hinc rebus bene dispositis, portu, urbe, soloque
Ansoniæ tuto, digna mercede potitur.

Orphana plebs Patris abscessu solamine captam,
Se deflens, Patribus claris cum milite junctis,
Jesum corde petit prono, se Præsule digno
Solari; nec abest Dominus haurire moratus
Servorum gemitus, dum spirat mentibus uno
Ore simul cunctos Benedictum poscere Patrem,
Ætherio qui rore ferax, puerili visus ab ævo
Gliscere secundi studiorum munere fructus.
Lucis aquas portare ^{***} capax, retinere fidelis,
Promulgare sagax, pacis sectator honestus,
Compatiens jussis, humilis parere benignis,
Carnea proculecans, tenebrarum vicerat astus.

His radians meritis in sancto clara senatu
Jura capit, Patribus veneranda luce sophiæ
Conjunctus, blandi refugit captacula mundi.
Indignus dare opes doctus, jejuniæ, laudes,
Votaque ferventi Christi meditatur amore.

Ardus quis nactus summa ad fastigia lectus
Poscitur. Ille preces contra lacrymasque ferebat,

C Pondere ne tanti supplicans premeretur honoris.
At pia plebs accensa Deo, persistere cœpto,
Vimque inferre viro, sumptisque educere raptum
Certatim properans, hymnos et cantica diva
Voce ferens, hilari celsa in sacraria tollit :
Omnis et exsultans urbs gaudia clara frequentat.
Sicque simul cunctis vernantibus apta seruntur
Srita libris, celebrique Patrum signata notata
Legantur, procerum ^{***} rite insinuanda favori.

Callidus insurgit coluber, laqueatque ferentes,
Damnatoque ligat legatos culmina ^{***} ferro.
Atque dolis nexos ad regmina Francica mittens,
Fascibus a summis Romanas suadet ad arces
Primates properare viros, ac fraude calentes.
Iis etiam quosdam nectens adsciscit ab urbe.

D Jus legatorum diris quoque gentibus alium
Electi violant, missis custode retentis.
Insuper et plebem vafra caligine jussa
Mœnibus eliciunt, Petrique micantibus urbem
Introeunt telis, subeunt pravo agmine templum.
Cœlica signa ^{***} terunt, sævis hæc ignibus urunt,
Vastant ætherias populo plangente figuras.
Haud ea sufficiunt invasori; urbe subacta
Conscendit Lateranensem torvo impete sedem.
Deposuit propriis, aliena cacumina captat,
Dejicit allectum solito, residetque repulsus.
Nec contractanda tam cruda sorte cathedra,

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

^{***} repetit. ^{***} f. potare. ^{***} Augustorum. ^{***} Pontificatus. ^{***} Imagines.

Tegmine nudatus mentis, tetro angue ligatus,
Cultibus exspoliatus virtutum luce cluentem,
Plagis que afficiens, subigit custodibus atris,
Damnatis damnatus agens damnata ministris.

Urbis gemitu fletuque fremens, ululatibus omnis
Insonat, ordo plus planctu sacraria replet,
Alta sacerdotes suspiria corde trahentes
Infundunt lacrymis pullas squaloribus aras,
Astrati tanta redimii improbitate rogantes.

Venerat alma dies sacrandi culmine digna.
At decus indignis indigno queritur actis.
Legati siquidem procerum turgore frementes
Concilio insilunt Patrum, punire minantes
Ensisibus obstantes, baculisque elidere rectos.
Sed mens pontificum, ceu mons, immota resistit
Flamine fixa Dei, non consentire profano,
Cedere nec pœnis, terrorem temnere mortis.
Cernentes animos divino robore nixos,
Consiliis hostes variis incepta volutant.
Nunc blandis laqueare viros, nunc frangere duris
Evisi, nunc morte pios superare minati.

Illi tradere se potius per singula quæque
Membra trucidandos, quam diro anathemate sterni
Dantes²⁸⁶: increpitant rabidos, oracula pendunt
Diva super rebus, quis non obsistere fas sit.

Interea residere tumor, minui furor actus
Cordibus inspicitur, furiosa superbia frangi:
Solvitur improbitas, solvuntur limine cœtus.
Tertia lux rediens templis Romana reducit
Agmina, cuncta petunt Benedictum accedere Pa-

C [trem:

Hunc solum aptari reboanti voce resultant.

Mirantur magis insensæ concordia partes
Pectora, clamque sibi populi capita alma cientes
Conflictus agitant, certamina cæca retractant,
Invictosque probant histos²⁸⁷ tum lumine veri

A Lustrati cedunt, animo conamina tetra
Linquere, depositumque reumi capta arce repelli.
Rejicitur raptor turpi per probra repulsa,
Gratificisque choris molans plebs leta triumphat,
Electumque decensatim²⁸⁸ splendore venustic
Affectum repletunt, et equo sessore dicato
Attollunt præseo, divum ad præsepe vehementes
Luce coronatum populi candore nitentis
Lætitie, precibusque instant, jejunia clara
Concelebrant, manant lacrymæ per gaudia ductæ.
His hostes superi radiati lumine solis
Accedunt, tremulo compuncti corda pavore,
Ore ducis lecti vestigia digna petentes:
Fassi errasse, capique Patris bonitate rogantes.
Matris at illo sinu recipit, puraque benignus
B Ocula mente ferens, blandis amplectitur ulnis.
Solaturque metum, gaudere coisse resectum
Christi præcipiens unitum numine templum.

Cæsarei properant legati, præsulibusque
Coniuncti, cleroque simul populoque gregato
Vocibus hymnionis septum gaudentis ovillis
Restituunt sedi virtutis honore petitiæ.

Sic redeunte die divo fulgore decora,
Oblatus Petri solio sacrisque dicatus,
Juris apostolici summoque cacumine mactus,
Ætheria ut radiat lux tempestate subacta,
Dat dignis Christi rutilare nitorebus aulam.
Luce micans supera, doctrina præditus alta:
Interiora colens, at non externa refutans.

Templorum facies pretiosis munere signis
Illustrat, variis ditans fulgoribus ornat,
Vestibus, historiis, vasis, librisque coronis
Replet, ipsa novat, dudumque amissa reformat,
Tamque suis aras quam regum dotibus auctas
Dimittens, renitere poli festinat honore.

CAPUT II.

De S. Nicolao papa, Benedicto papa, et Joanne Ravennate.

Sublato pastore Patres Romanaque pubes
Mœstis incumbunt lacrymis, gemitusque resumunt,
Atque precum fervore vacant, jejunia tractant.
Excubiis instant, qui sit succedere dignus,
Virtutum pietate rogant, ostendier alium
Præponique Patrem, superoque nitore vibrati²⁸⁹,
Unanimes censent Nicolaum jure petendum,
Ut qui primæva radiaverat indole sanctus:
Ludicra despiciens, animis inhonesta repellens,
Sobria suspirans, patienter seria volvens.
Sincerus, humilis, studiorum castus alumnus,
Moribus effulgens, animi dulcedine polens.
Quis rutilans studiis præsentia clara ferebat,
Se gradibus quondam subitærum culmina celsis.
Hortatuque Patrum cleri consortia nactus,
Profecit cultu virtutum et honore sophiæ.
Minc Patribus suppar, prædecessoribus aptus

Endcat, annexusque pio famulatur honore.

D Charior atque magis renitet, quo clarior exstat,
Consiliisque datus Benedicti præminet unus:
Associis de mille jugem quem præsul habere
Legerat, hoc sanctis socio perfunctus in actis,
Optati extremum calicis²⁹⁰ dum percipit haustum.
Hujus et erectus humeris tumuloque locatus,
Dimissa comitem gaudet florere cathedra.

Ædibus abstractus Cephæ pavidisque latebris
Qui solio erigitur renuens, humilique reclamans
Se voce innum: itum tanto vernare decore.
Impote sed nisi. Nam mox grege, plebe, senatu
Cinctus et abductus, sacrator Cæsare coram,
Augustoque astante sacros sortitur honores.

Et sacer alma gerens urbem candore coronat,
Lætificat regem, convescitur, abdita cordis
Lumina declarat, regis sibi necit amorem.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁸⁶ f. lantes. ²⁸⁷ an istos. ²⁸⁸ decenter. ²⁸⁹ illustrati. ²⁹⁰ mortis.

Prosequitur dulci mentis bonitate modestæ
 Alierutrum, præceres sese amplis cultibus ornant.
 Donis afficitur præsul, famulatibus uti
 Cogitur Augusti, regem divalibus orsis
 Imbuunt, et proprias repetentes mutua sedes
 Oscula dant pacis; discedunt corde iugati.

Moribus alimicis degens et dogmate clarus
 Papa lepore catus, votis atque actibus altus;
 Indignis largus, viduis miserisque benignus;
 Tutator populi, cunctæ sit amabilis urbi.
 Ecclesias varia satagit ditare nitela,
 Vasa ferens claris auri argentique talentis.
 Historiis comit vestes, gemmisque venustas.
 Secretoque novat formam urbem fonte rigantem,
 Pontificum fundans ædes reparansque decorat.
 Crajugenum regis legata ac dona receptat.
 Scitatus veneranda urbi responsa serentes
 Dirigit, Æolidum corruptos munere cæco
 Discutit, indagat: verum rea crimina cassat,
 Iudicii prave dejectum sede reformat,
 Deponitque ausos leges temerare sacratas,
 Et pia directo disponit jura vigore.

Mitificaque Ravennatem ratione Joannem,
 Civibus exhortans posita mansuescere lite.
 Cedere turbidulis, sudis insistere curis.
 Dum nequit oratu crudam deflectere mentem,
 Concilio quoque temnentem se ferre ^{***} vocanti
 Dat sacris sacro exsortem censente senatu.
 Ille proterva sequens, mundi fastigia contra
 Sollicitat, legatorumque inflatus honore
 Scepitrigeri Romam comitatus milite tendit.
 Mitibus admissis, vacua sed sorte recedit.

Hinc Pater expetitur plebem recreare Ravennæ
 Dux am vice chirurgi ratione medentis.
 Pastorem metuens aulam lacerator ovilis,
 Casaream repetit; sed abhorretur grege cauto,
 Casare devoto, fastumque remittere jussus,
 Præceptisque Patris subdi; ruit alta relictis
 Corda importunis patronos poscere votis.
 Dantur item duro actores; his perditus urbem
 Aggrediens, papam solito libramine Sixtum
 Senit, et immota moderamen lance ferentem,
 Legibus instructum, sapienter scita serentem.
 Patribus adscitis invicta ut robor cernit,
 Cervicem reprimens, seque in lamenta coarctans,
 Legatos lacrymis miseri suspiria cordis
 Lugubris ad Patrem gemitu legabat anhelos.
 Compatiens censor, Dominique imbutus amore,
 Ad vitam revocantis ovem per devia lapsam
 Quærit aberrantem, recipit discrimina flentem,
 Luctibus orantem, leges servare fatentem,
 Crimina purgantem, famulatus jura vorentem.
 Absolvit laqueis ^{***}, priscoque reformat honore.
 Dicta scita, probat papæ decreta senatus.

A Turbine sedato dat limina cultibus alma,
 Muneribusque micare piis, vernare figuris.
 Invidia abjectum restaurat rite ministrum
 Agni, sollicitus sponsæ renitere decorem
 Inelytus Ecclesiæ paranympus; quam sine ruga
 Et macula sponso intactam perferre flagrabat.
 Insistit studiis commissæ regmina castis
 Ducere, si qua putri squalerent labe, piare.
 Regem discutiens gentis quo jure Sicambrae
 Punit adulterii, fautores ense recidens
 Morbiseco, pestique precum pietate medetur.
 Legatos abolere nefas, pacemque referre
 Dirigit elise per Gallica rura columbæ.
 Luce procul visa, divo rutilare nitore
 Certatim populi radiis lustrarier orant.
B Æthereis Romam inde petit legatio crebra,
 Crebrior et solito, cœlique cibaria poscit.
 Suscipiens dapibus satiat quos papa cupitis,
 Irrigat ac paradisiaci sitibunda fluentis
 Pectora, Bulgaricæ fundit quoque flumina genti
 Australi tribuens Boream vernare decore.
 Sicque nothum ^{***} inveniens aquilone rigescere,
 (flammis

Ardoris superi missis accendere curat
 Igniferis Patribus, comitatis luce valenti
 Irradiare pios, exurere luminis hostes
 Mirifici Patris, cui fert elemosynæ nomen,
 Indivisa comes vitæ patrata Joannis,
 Auribus archivo ex Graio resonare Latinis
 Præstat, Anastasio jussis parente ministro,

C Præsulibus restanratis Placentia pulso
 Pervasore nitet; pastore Suessio floret.
 Plectitur induperator atrox, Petri æmulus actæ.
 Plectitur et papa damnatus iudice mœchus ^{***}.
 P. tre recepta suo Græcorum urbs regia gaudet.
 Priscorum Pater hic reparans insignia Patrum,
 Templorum renovat fabricas, triclinia, cellas,
 Bustaque sanctorum relevans splendoribus ornat.
 Adsciscens fovet almificas stipe duplice turmas ^{***}:
 Afflictisque patrem dulci se pectore præbens,
 Ærummas refovet, parat opportuna medendis.
 Ductibus atque reformatis rigat atria Cephæ,
 Gregorio partum restaurans robore castrum.
 Prævalido fulcit, murisque ac milite munit,

D Ut Domini populum ductans in castra polorum,
 Regmine solerti iustoque libramine vexit.
 Indicium schedæ mundi per climata latæ:
 Hærebant cui mente pia cœlestia cura;
 Excubiæ assiduisque preces, jejunia votis.
 Arridens quem fertilitas et copia rerum
 Extulit, ostendit largum, docuitque benignum:
 Hujus ut egressum flevisse elementa ferantur.
 Quo tamen is gaudet, gaudent socia agmina cœli.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

^{***} offerre. ^{***} excommunicatione. ^{***} australem patrem. ^{***} Lotharius. ^{***} congregationes monachorum.

CAPUT III.

De secundo Adriano papa, et Hincmaro præsule nostro, Carolo quoque rege.

Hinc sacra succedunt Adriani jura secundi.
 Qui pius ac placidus laudatur, et ordine clarus,
 Pauperibus largus, locupletibus atque benignus;
 Omnibus et medius, nulli nisi charus habendus.
 Compatiens passis, patientes improba servans,
 Pa sorumque ferens causa, longinqua pererrat
 Scriptis regna, monens rigidos, reparans quoque

[fractos,

Justitiæque viam justo moderamine pandens,
 Utque Patres superi ²⁹⁶ Regis fastusque coercent.
 Ac maculis purgare nigris regale ²⁹⁷ laborat
 Nunc monitu blando, nunc asperitate cubile.

(195) Pontificem is nostrum sumit regemque so-

[diales,

Hincmarum et Carolum; sociosque laboris adoptat.
 Sceptraque sic pariter tutari a crimine certat.
 In multis etiam divina lege regendis

Hunc nostrum Patrem sibi fratrem adsciscit agonis. B

De Joanne papa VIII et Marino ejus successore (196).

Hoc rapto capit octavus segmenta Joannes
 Culminis eximii, quique effluisse beatis
 Moribus adstruit, doctrina oratus et actis.
 Judici custos, recti pietatis amator.
 De Christi segete crebro zizania pellens,

A Et rationales per agros pia semina spargens :

Utpote dociloquus, prudens, sensuque peritus,
 Sollicitum qui se gregibus præbebat alendis.

Quo Patribus juncto solers subit alta Marinus
 Regmina, qui placitus Domino et decus orbis ha-

[betur,

Augustis charus, populorum dignus amator :
 Doctrinis renitens, sacris et semina diva
 Cordibus infundens hominum per climata mundi.
 Nam Graios superans, pulsus erroribus, unam
 Reddidit Ecclesiam, scissumque coegit ovile.

(13) Pontificem nostrum Folconem hic fascibus

[ornans,

Instruit ore, manu pastoris comere jura,
 Justitiæque ejus congaudet promptus amori.
 Inque refutandis præstans suffragia pravis,
 Fert se adiutorem, multam minitando superbis

Huac fratrem velut amplectens, incommoda re-

[velet ²⁹⁸,

Utque fidem monet exhibeat, scriptoque revelet.
 Illius et ad nutum Patribus mandata resignans,
 Contemptore super jubet exercere vigorem :
 Et parti istius precibus se dedere curans,
 Francorum regem affectum retinere paternum
 Hortatur, solans votisque juvamina præbens.

CAPUT IV.

De tertio Adriano papa, et Fulcone nostro præsule Carlo quoque Augusto, et de Stephano V.

(14) Tertius emissos Adrianus honore secutus,
 Præsule jam dicto Folcone studente paratur
 Remensi Pater Ecclesiæ, tutor et altor.
 Jura sibi decoris firmans ut roboret apil,
 Et contra adversos solatia debita præstet,
 Nostrumque affectu regem genitoris adoptet.
 Præsulibus patrem pandens se rite benigni: um.

Quo cito præcepto, Stephanus de nomine quintus
 Fascibus evehitur summis, qui præmemoratum
 Pontificem nostrum scriptis solando paternis,
 Hunc dignum fratris, hunc nomine censet amici
 Se promptum firmare ab eo quæ rite petantur.
 Ille tamen servum potius se destinat inum,
 Attollitque Patrem, Dominique impendit honorem.
 Exoransque rogatores pro culminis ejus
 Reddit luce alios, ac flagrat adire videndum :
 Barbaricæ impediunt acies nisi vota parati.
 Ipsius ergo præcum poscit munimine regnum
 Tam crudo rellimi sævæ discriminis pestis.
 Se quoque conari tota virtute reniti
 Ejus apostolico tendentibus atra nitore.
 Quæ consanguineo magnati impendier audit
 Widoni; sibi ceu fuerint impensa, capessit.

Remensi Ecclesiæ Romana præstita sede
 Intemerata jugi servantur honore, precatur :

C Utpote juris apostolici per cuncta fideli,
 Quam certare sibi contra omnia livida norit;
 Tradita pauperibus, sacrisque addicta ministris,
 Sed perversa feris direpta furentibus ursis,
 Adjuvet allisis evellere faucibus atris.

Adgaudet summus redditque levamina præsul,
 Seque probat fratris devotum in jure manere :
 Hunc etiam et natum sub patris amore fovere,
 Noxia quæ patitur ceu propria flagra dolere,
 Assiduisque ejus precibus pro pace rogare,
 Atque petita modo vel tempore cedere digno,
 Præsulibus per vasa jubet quo reddere cogant
 Raptorem; sacris, referat nisi rapta, repellant.

Augusto scribens Carolo, præconia Christo
 Induperatoris pro sancto reddit amore.

D Quo flagrans sublata diu patrimonial nostra
 Reddidit sanctæ summo sub nomine sedi;
 Ac monet ut peragat quod adhuc hinc restat age-

[dum,

Sumere perfecte queat ut mercedis honorem.
 Folconi quoque gratificans, solamina confert

GLOSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁹⁶ antecessores. ²⁹⁷ Lotharii. ²⁹⁸ f. vellat.

NOTÆ.

(195) Flod. lib. III, c. 20.

(196) Deest titulus in codice.

(13) Flod. lib. IV, c. 1.

(14) Idem ibid.

Affectuque monet cœptis insistere votis
 Erga Romanam summi moderaminis arcem.
 Conquestos se indigna pati, suffragia legat :
 Istius ad Patris mandatque iuvamina ferri.
 Sic peregrinantes sub amore et nomine Petri
 Suscipiat petit, ac foveat, tueatur, honoret.
 Pace laboranti totius et ordine regni
 Grates inde refert, crescatque hortatur ut instans.

Urbis Lingonicæ questus delegat eidem,
 Contra vota premi pastorum culmine plebem,
 Nec digno impetrare Patrem molimine lectum :
 Pontifici Lugdunensi mandata dedisse
 Significans, æquo opatum sacraret honore.
 Quo renuente dique instante labore vacantis
 Ecclesiæ, se prelectum sacrasse potenti.
 Quocirca properans, quæ desunt impleat urbi,
 Regmina præstiat rectoris rite dicati,
 Præsulibusque aliis papæ decreta revelet.
 Ille paratus ad hæc, Patribus præcepta retextit.
 Regi jussa notat, quo se prohibente moratur
 Rex, donec Romam mittat, certamque resumat
 Notitiam, post se nulla ratione premendum
 Fert jussis ab apostolicis, neque tormine mortis.
 Præterea patriis poscit se jure doceri
 Dogmatibus, papæ digne ut sacra culmina servet.

A Præsul apostolicus hujus quoque regmina firmans
 Roborat Ecclesiæ quæ sunt data munera nostræ,
 Jura antiquorum procerum concessa nitore.
 Nemo horum quidquam minuens usurpet inique,
 Nec præsul detur, canonum nisi lege petatur.
 Hæc si quis violet, nisus temerare statuta,
 Sede Petri digne multa dictante prematur :
 Edita conservans, benedici promeretur.

(198) Pontifici huic nostro synodum delegat hæ-
 [bendam]

Cum nonnullarum regionum Patribus, atque
 Inter Agrippinæ trans Rhenensesque patronos
 Audire æquandas justo moderamine causas.
 Postmodo si valeat, præsens accedat, et ista
 Cum multis aliis pariter pertractet agendis.

B Hunc reliquos quoque Gallorum vestigia Patrum
 Urbe Biturgensi super admonet improba ferri
 Jura querente sibi, cui condelegant miserantes :
 Increpitans, cur non reserent præsumpta silentes,
 Qui se pro muro infestis opponere debent.
 Justitiæ zelo quocirca armentur, agonem
 Aggressi Domini ad propriamque redire cathedram
 Compellant præsumptorem, misratio papæ
 Quam cedit duntaxat ei : si tempserit, omni
 Sacrorum exsortem penitus se norit honore.

APUD V.

De Stephano et Formoso. translatione quoque sancti Calisti ad nostram urbem.

(197) Formosus Stephanum sequitur : cui gram-
 [mata noster]

Dirigit expositus supra quam sæpe sacerdos,
 Congaudens subiisse vices hunc regmine Petri.
 Hæc sermone simul supplere decenter et actu
 Qui valeat, solans vehat ad potiora cathedram.
 Propitiumque Deum Ecclesiæ testatur in hujus
 Culmine monstrari, quod tam tractatur honeste.
 Huic se subiciens, famulatus omnis honorem
 Spondet, et excusat quod eum non visere currat :
 Atque refert grates, quod in solaminis orsa
 Miserit, insinuans illam se optare videndum,
 Et se ipsius in occursum quod signet itarum,
 Proficuique offert decoris crementa daturum,
 Ejus et ad nutum Stephani sese edere ^{***} jussum.

Respersæ Ecclesiæ quæsitæ robore poscit
 Muniri, ejusdem vulsæ ne quando rapinis
 Demantur sacris, avidis prædonibus actæ.

Magni pontificis Christi testisque Calisti
 Membra sibi signis collata abbate Rodulpho
 Cum rebus sancto applicitis ^{***}, avellere quidam
 Quas nitebatur. Super his consulta requirit,
 Auxiliumque petit, pravi quo jure premantur.

Et quia compererat, quodam molimine summam
 Turbari sedem; capiti ceu condolet artus,

C Subjectis quoque præsulibus qui indebita poscant,
 Ne indigne faveat, suadet, sub tramite pacis.
 Ille rependit ad hæc, studeant moderamina summi
 Rectoris pariter verbis attollere et actis,
 Juxta quod collata sibi fert gratia enique :
 Ne vacui sub ea servi culpentur haberi.
 Quin aptos per eam fructus afferre laborent.
 Illicita inhibeant, infandaque germina vellant,
 Et cunctis Christi famulis suffragia præstent.
 Cujus opis causa cupit hujus noscere curam,
 Deplorans miseræ clades hominumque labores,
 Hostis et antiqui captantia retia frandis,
 Quis genus humanum crudeli pellicit astu.
 Hinc hæreses, hinc bella movens, et crimine gau-
 [dens,

D Sanguine fervescens, odiorum litibus ardens,
 Atque Orientales hæreseum schismate rumpens.
 Unde sacerdotes suadendo commonet, arma
 Corripiant, arcamque levant discrimine sævo.
 Convenient igitur medium sibi poscere Christum,
 Qui consulta ferat, det opem, faciatque salutem.
 Ad quod pontificem rogat contendere nostrum
 Accingi, properare, moras dirumpere cunctas,
 Auxiliumque malis mundo conferre ruenti.
 Christus sit via, dux Christus, victoria Christus.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

^{***} exsequi. ^{***} concessis.

NOTÆ.

(197) Flod. lib. iv, c. 1.

(198) Ibid.

Nec satis est monuisse semel, monitusque paternos
 Haud iterare piget, Matris succurrere cladi,
 Disponi synodum generali jure gerendam,
 Ad quam festinet nullo impediēte retentus
 Pondere desidiae, uberius simul omnia tractent,
 Quae tractanda sient : oracula clarius edant.
 Barbarica gentis quis Francica regna procellis
 Turbantur, nimium dolet; atque ut dextera summa
 Haec reprimat, procerum Christi suffragia poscit.

Privatae legis munimine jura petita
 Remensi fert Ecclesiae retinenda docendo,
 Ac prohibendo nefas, ne quis praesumat inique
 Attractare sacris possessa aut demere cassa ²⁰¹.
 Nullaque pontificum, regum, comitumve potestas
 Illicite usurpans, proprios infectat in usus
 Quae sunt Ecclesiae, quam praesule forte vacantem
 Nullus ut invadat, violentum aspiret in ausum :
 Nec nisi condigno praesul statuatur honore,
 Pontifices, reges, clerici, subjectaque plebes
 Providant, operante Deo ut bene tradita servant,
 Amplificent, decorent, supera mercede propagent.
 Dispositum digne praemisso praesule quisquam
 Non mutilare decus, non immutare subintret :
 Usibus at maneant servorum dedita Christi
 Integra pontifici, dignis tractanda ministris.
 Haec contra quisquis praesumpserit acta venire,
 Illis se mulctatum scitis anathemate norit :
 Servator vitam mereatur habere perennem.

Rebus Avennaci, super almi et jure Calisti,
 Tum decreta pari provexit robore fulta.

Praeterea quod compererat per devia quosdam
 Pontificum ferri, populisque exempla ruinae
 Dedere, et increpitos non digna rependere suas;
 Quin et deteriora sequi, nec dira cavere :
 Non sine se morore gravi tolerare fatetur.
 Ad pacem invitans extinguere scandala querit,
 Pontificum fastu Christus quia temnitur atro.
 Noster et antistes dolet, arguit, increpat, angit.
 Unde monens mandat junctos hunc cogere Patres,
 Atque alios accire probos, decretaque legis
 Pandere divina, synodum celebrare vigore
 Cesso ²⁰² juris apostolici munimine fultam,
 Noxia vellendo gregibus, profutura serendo.
 At si quid fuerit perversae litis obortum ;
 Praesulis eximii serventur cognitioni,
 Dante Deo dignum valeant ut sumere finem.
 Cui se concilio tentet subducere nemo,
 Quisquis apostolici consors capit esse favoris.

Bellorum motus per Francica regna coercens,
 Primates monet Ecclesiae certare labore,
 Tollis curae madeant ne regna cruore,
 Christicolae reges bellivae armentur iniquis.
 Attractare nefas aliena, invadere cessent.
 Bella soporentur, commotio saeva prematur.
 Dum Roma Folco redeat, pax sceptrum gubernet.
 Haec eadem exhortans ad pacem scribit Odoni,
 Ne Carolum contra bellum moveatur iniquum,

A Nec vetitos ineat fines, invadere nitens
 Externi, quae sunt juris, cupidusque rapinis
 Abstineat, vitans rectos transcendere calles
 Quae Domino placeant solerti mente retractet,
 Ante oculos statuens ejus sub amore timorem.

Pace laborantis congaudent praesulis actis
 Admonet his cauto Folconem insistere nisu,
 Pax odiis ne inconsulte quaesita facessat,
 Regia neu celsi generis scintilla teratur.
 Crimina sceptrigeri prudenti arcenda medella,
 Regimine pro regni ne pessima scandala surgant.

Hortatu Carolum solans gratanter honorat,
 Gaudens hunc patriae propectum culmine sedis,
 Atque petens Christo placitum per tempora longa
 Crescere iustitia, pietate, et luce sophiae.

B Ac monet ut Dominum cordis prae lumine ponat,
 Jussibus ipsius totis conatibus haerens.
 Diligat et servet quae justa ac recta probarit
 Admoveat justis aurem, divertat iniquis.
 Sit virtute animi, carnis praestantior usu,
 Corporis ac mentis hostes ut sternere possit.
 Se quoque quae valeat spondens augmenta daturum,
 Panem pro grato benedictum munere legat,
 Quasi esset geminae quem rex sub dote salutis.
 Solertes cum quis tractentur commoda mandat,
 Immo sacerdotem Folconem ad talia mittat,
 Cujus consiliis utilissima quaeque decori
 Edantur, regis cumulandi et culminis apta.

Quorundam querulo nimium clamore petitus,
 Urbem indigna pati queritur, metuique clientes :
 C Sedandis quibus exhibeat se Folco reposcit.
 Comperto tandem is veri moderamine praesul,
 Quam sit apostolicis fidus, quam jussibus ardens ;
 Parere aetheris gaudet, gratesque rependit,
 Spondens se in quibus expediat praebere benignum :
 Illius et ad votum regum pressisse duellum.
 Praesulibus regique ideo mandata dedisse,
 Tutius ipse Petri valeat quo visere sedem.

Hunc quoque fratris honore colens, specialia legat
 Munia charorum, tutandum pose t honorem,
 Scandala proterere, et pacis connectere vincla :
 Frenare implacidos, et ad aliam cogere pacem,
 Idque Petri latum fidat sibi munere donum.
 Lambertum Augustum, Falconis carne propinquum,

D Ut proprium se tutari solamine natum
 Significans, nostri gratissima praesulis effert
 Vota, quibus Petri venerat honore cathedram.

Sacrilegos quosdam sacrati culminis atros
 Carptores, summi capitis clarissima membra
 Attemerare ausos, anathematis ense recisos
 Notificans, monet hunc nodos dignae addere multa
 Sceptrigeri quoque cognati pro culmine certet.
 Sicque Parisiaco legans mandata patrono ²⁰³
 Hos Anscherico notat esse omnino cavendos,
 Ac vitanda nigri consortia dira furoris.

Ecclesiam solans Senonum pastore gementem
 Addicto latebris, damnando ²⁰⁴ criminis ausu :

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁰¹ concessa. ²⁰² concessio. ²⁰³ episcopo. ²⁰⁴ damnabili.

In Domino sperare monet : patienter acerba
Spe decoris ferre ætherei virtute Tonantis.
Fidere se proprio solandam præsulis viso :
Se dampnasse ferus Patribusque notasse terendos
F a nine divino, ne quis dein talia tentet,
Missurum se legatos, ubi tempora digna
Se tulerint, quis sedentur hujusce procellæ.

Lingonici sævo raptori præsulis orsa
Dirigit, ut tandem ges i. ræspiciat amaris,
Potiticeum reddat, damnet quæ dira patrarit.
Sin secus, æternæ plectetur tormine muletæ.

Sacrilegis super his patrios delegat Oloni
Scepstrigero monitus, ut sciat hos anathemate plexos :
Quos nec suscipiat, nec eis affamina jungat,
Ipsorum sese maculari crimine vitet.

Quin immo Ecclesiæ præstans solamina tritæ,
Protegat, auxilium impendens, ubi viderit optum
Hæc eadem Caroli mandata tenenda re-legat.

Waltarium Senonum, temerantem oracula legum,
Corripit increpitans; Trecaſ nœ intulit urbi
Regimina non lecti cur præsulis, atque recepti
Ex alia Ecclesia contra decreta paterna.
Quem removens, lectum ³⁰⁰ statuit, moderamina tra-

[dit,

Sacratoque sacrum Riveo impertit honorem :
Nullus ut obsistat scit's, comitatur euntem.

Huic Patri Carolus Formoso grammata legans,
Seque sui que apicis committit jura tuenda :
Eximias referens grates sub honore favoris,
Se genus atque suum dignum quia laude putarit,
Provectumque ejus gratum sibi duxit habendum.
Noverit ergo sibi regem pro scire fidelem,
Devotum et famulum jussis servire paratum.
Ejus præsidio licitum sit fidere; tantum
Hostis apostolicam nequeat divertere mentem.
Augustum sibi conciliet, Christumque precetur
Pro se, proque sibi commissi regimine regni.
Cujus ut in partes accedere censeat, orat :

CAPUT VI.

De Bonifacio papa, et sexto Stephano, Theodoro quoque papa

Hinc subit ad modicum vates Bonifacius almus.
Ter quinos hic in arce dies explevit honoris :
Culmina mox mutans, superat fastigia celsa,
Inque brevi spatjo quæsitæ cacumina scandens,
Inter apostolici proceres ascribitur albi.

Tum sextus Stephanus sacra regmina culmine
Durus qui nostris, propriis at durior instat. [carpit,
Sæva quidem legat vivis, truciora sepultis.
Folcmenque minis, Formosum concutit actis.
Concilium gregat infaustum, cui præsidet atrox :
Prædecessorem abjiciens, ponensque patronum.
Visus abhinc meritis dignam incurrisse ruinam,
Carpus et ipse sacraque abjectus sede, tenebris
Carceris injicitur, vinclicque innectitur atris,

A Ipsius aspectu solari ac fame possit.
Interra panem benedictum nonnere mittat,
Tutele nulli que favens assentiât hosti.
Quin adversa premat sacro molimine, jure
Crescat ut ipsius sumptum munimine regnum,

Folco etiam præsul grates a sede vocatum
Se referens Petri, possit suffragia regi.
Gratificans regis quod res suscepta benigne
Tractetur, patrio foveantur scepra nitore,
Sollicitus ³⁰⁰ pro regali quod germine papa.
Suggerit ergo petens, faveat ne partibus hostis,
Roboret id magis, exaltans, o viribus augens :
Accumulet precibus, votisque ad sidera missis.
Pulsari adjiciens hoc ab hostibus undique fusis.

B Quos rogat arceri, pervasores que repelli,
Prædones reploni moderamine regum almi :
Ne inter Christicolæ bellum civile geratur,
Naufragio Ecclesiæ ne gaudeat æmulus atrox,
Illicitos ibi subjectis nitentibus ausus.

Qu'd medicamenti impendat, consulta reposeit.
Lamberto induperatori sibi carne propinquo
Mulimodam agnoscens curam pendere papam ;
Gaudet, ac exposit maneat dilectio talis.
Quem licet affinem nullo sibi jure colendum
Prodit, amicitia Patris nisi noverit auctum.

At Carolo regi petit hunc sub fœdere necti,
Huicque ambos regum solatia pendere proli.
Damnatis queat et si quid medicaminis addi,
Quoque modo vel qua hos valeat curare medella ;
C Expromi sibi deposcit servire parato.

Præsul hic egregius Formosus laudibus altis
Evehitur, castus, parvus sibi, largus egenis ;
Bulgaricæ genti fidei qui semina sparsit.
Delubra destruxit, populum celestibus armis
Instruxit, tolerans discrimina plurima, promptus.
Exemplum tribuens, ut sint adversa ferenda
Et bene viventi metuenda incommoda nulla.

D Et suffocatum crudo premit ultio letho.

Post hunc luce brevi Romani regmina surgunt.
Quattuor haud plenos tractans is culmina menses,
Æthere suscipitur; meritis sortitus honores.

Quo rapto brevior subit fastigia sorte
Dilectus clero Theodorus, p eis amicus.
Bissenos ³⁰⁷ Romana dies qui jura gubernans
Sobrius et castus, patria locitate refertus,
Vixit pauperibus diffusus amator et altor.
Illic populum docuit connectere vincula pacis.
Atque sacerdotes concordii ubi junxit honore,
Dum propriis revocat dissectos scilicet, ipse
Complacitus rapitur decreta sede lorandus.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

³⁰⁰ electum. ³⁰⁶ sit. ³⁰⁷ an bis decos.

CAPUT VII.

De sanctis Joanne, Sergio, Benedicto, Leone atque Christophoro.

Joannes subit hinc, qui fulsit in ordine nonus,
 Pellitur electus patria quo Sergius urbe,
 Romulidumque gregum quidam traduntur abacti.
 Conciliis tamen is teras dēuisse refertur
 Dogma salutiferum, novitasque aboleta malorum,
 Et firmata fides doctrinis tradita Patrum.

Tum sacra consurgunt Benedicti regmina quarti,
 Pontificis magni, merito qui nomine tali
 Enituit, cunctis ut dapsilis atque benignus.
 Huic generis nec non pietatis splendor opimus
 Ornat opus cunctum, meditatur jussa Tonantis.
 Prætulit hic generale bonum lucro speciali.
 Despectas viduas, inopes, vacuosque patris, is,
 Assidua ut natos proprios bonitate fovebat :
 Mercatusque polum, indiguis sua cuncta refudit.

Post quem celsa subit Leo jura, notamine quintus.
 Emigrat ante suum quam luna bis impleat orbem.

Christophorus mox sortitus moderamina aedis,
 Dimidio ulteriusque parum dispensat in anno.

De Sergio et cæteris ad Leonem septimum (199).

Sergius inde redit, dudum qui lectus ad arcem
 Culminis, exsilio tulerat rapiente repulsam :
 Quo profugus latuit septem volventibus annis.
 Hinc populi remeans precibus, sacratum honore
 Prædem assignato, quo nomine tertius exit
 Antistes : Petri eximia quo sede recepto
 Præsule gaudet ovans annis septem amplius orbis.
 Ipse favens cleri censura in culmine raptō
 Falce ferit pervasores. Quo rebus adempto
 Humanis in Anastasius sacra concinit aula,
 Tertius hoc præsul renitit qui, nomine Romæ,
 Sedis apostolicæ blando moderamine rector,
 Sentiat ut Christum veniæ sibi munere blandum.
 Quando dein summam Petri subit ordine sedem,
 Mensibus hanc coluit sex ut denisque diebus
 Emeritus Patrum sequitur quoque fata priorum.

Surgit abhinc decimus scandens sacra jura
 [Joannes.

Rexerat ille Ravennatem moderamine plebem.
 Inde petitus ad hanc, Romanam percolit arcem
 Eis septem qua prænituit paulo amplius annis.

Pontifici hic nostro legat segmenta Seulfo.
 Munificisque sacram decorans ornatibus aulam,

A Pace nitet dum patricia deceptus iniqua,
 Carcere conicitur, claustrisque arctatur opacis
 Spiritus at sævis retineri non valet antris :
 Emicat immo æthra decreta sedilia scandens.

Pro quo celsa Petri sextus Leo regmina sumens,
 Mensibus hæc septem servat, quinisque diebus :
 Prædecessorumque petit consortia vatam.

Septimus hinc Stephanus binos præfulget in an-
 [nos.

Aucto mense super, bisseño ac sole jugato.

Disposita post quod spatium sibi sede locatur.

Nato patriciæ hinc cedunt pia jura Joanni ;

Undecimus Petri hoc qui nomine sede levatur.

Vi vacuus, splendore carens, modo sacra ministrans.

Fratre a Patricio ²⁰⁰ juris moderamine raptō,

B Qui matrem incestam rerum ²⁰⁰ fastigia mœcho ²¹⁰

Tradere conantem decimum sub claustra Joannem

Quæ dederat, claustris vigili et custode subegit.

Artoldus noster sub quo sacra pallia sumit,

Papaeque obit, nomen geminum fere nactus in an-
 [num.

Septimus exsurgit Leo, nec tamen ista voluitans,

Nec curans, apicis mundi, nec celsa requirens :

Sola Dei quæ sunt alacri sub pectore volvens,

Culminaque evitans, oblata subire renitans.

Raptus at erigitur, dignusque nitore probatur.

Regminis eximii, Petrique in sede locatur.

Sed minime assuetam linquit decoramine curam.

Deditus assiduis precibus, speculamine celans.

Affatu lætus, sapiens, atque ore serenus.

C Qui me visentem ætherei pia limina Petri

Jocunde excipiens, animo quæsit benigno

Admisit, favitque pie, studuitque modeste :

Famina grata serens, epulis recreavit utrisque,

Corporis atque animæ ; benedixit, et oscula libans

Ac geminans dono cumulatum muneris almi,

Pergere lætante amplexu dimisit honore.

Quem Pater omnipotens alacrem cultuque venustum

Attollat, servetque diu, digno excolat actu.

Et cum præsulibus sanctis, consortia quorum

Promeruit, sedis præstet super æthera sedem :

Cum quibus æternum maneat præclarus in ævum (200).

D (Huc usque Mabillonius.)

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁰⁰ Albrico. ²⁰⁰ imperii. ²¹⁰ Hugoni regi Langob.

NOTE.

(199) Derst titulus in codice.

(200) 1. Baronius et alii Sergio tertio tribuunt tres annos duntaxat cum mensibus quatuor : Frodoardus annos septem. — 2. Anastasio Baronius annos duos, menses viginti : Frodoardus menses sex cum denis diebus. — 3. Frodoardus prætermittit Landonem,

quem alii Bandonem vocant. — 4. Joanni decimo ascribit non integros annos quindecim. — 5. Leoni vero nominis sexto menses septem et quinos dies, cum recentiores ei tribuant solum menses sex, dies quindecim.

INCIPIT LIBER DECIMUS TERTIUS.

CAPUT PRIMUM

De sanctis Theodoro, Acontio, Servulo et Januario.

Quis numerare queat quibus illustrata triumphis
Roma nitet Christi, dum nec magnalia Petri
Gesta domo se complecti valuisse resignet
Gregorius, vel proposito discedere cuncto,
Quis supplere putet se posse quod ille negavit?
Nunquid Theodorus famulorum cernere solus
Visentis vultum Domini vocemque loquentis
Aure sequi dignus, cuius se Petrus adesse
Servitilis patula præsentem luce probaret
Solutus an obsequiis devotus Acontius ejus
Vixerat Ecclesiæ quem dignum pandere signis
Duceret ac per eum paralytica membra levare?
Visa vel hæc tantum quæ digna salute puella
Mœnibus aut in apostolicis tolerare laborem

A Languoris novit patienter? Servulus unus
Rerum opibus pauper, meritorum munere dives,
Largus et indiguus, sola pietate virilis,
Et studiis fortis, Dominum laudare dolore
Obsitus invigilans, cuius patientia cœlos
Exsultare facit, queis dedita dum petit astra
Mens pia cœlestis spargit fragrantia tecta,
Hanc paradysiaco depromens nectare functam?
Solutusve martyr templa Januarii
Velat inquinari criminosa funere,
Mutare vellera suetus ut coloribus
Ardere se clamante dire spiritu
Propelleretur e sacris miserrime?

CAPUT II.

De sanctis Deusdedit, Victorino, Anastasio, Redempta, Galla, Romula et Mosa.

Religionis opus solusne probabile Romæ
Patrarat vates jamjam quem visere iturum
Ezechiel Danielque legunt notique patescunt,
Ille Deusdedit, aut sutor cui sabbata solum
Ædificare domum, fabricamque extendere visu,
Ornatus operis dignis æquantia factis?
Aut Victorinus lavit bene crimina solus
Fletibus, ut commissæ pio solamine functus
Gauderet laxata sibi, fulgore vibratus
Quo monstraretur meritis caruisse tenebris?
Militis an tantum unius Romana probatur
Intra castra labor, placidas ut visere sedes
Sit meritis, solus visumque referre nitorem
Gallave patricio renitens genitore venusta,
Præduce sed Petro, sponsoque venustior alto?
Vel puer armentis studiosus simplicitatis,
Quem vis prona dedit cœlis, terrisque remissum,

B Cœli discipulum linguarum dona probantur,
Prædictique obitus mox funera verba secuta.
Numquid Anastasius, blandi res ponere mundi
Strenuus inventus Romanis arcibus unus,
Serinia dimittens, qui castra monastica legit,
Emeritusque polis accitur rupe vocatus,
Moxque secuturi recitantur in ordine fratres,
Obtentus precibus nec voce notatus amicus?
Aut cum discipulis vitam præcone beato
Dignam Gregorio Romæ egit sola Redempta,
Mentis honore nitens, et hirsuta line digna magistra?
Romula cœlicorum solamine sola leva i
Lumine lustrari, cœlesti nectare pasci,
Æthereis fungi exequiis, et luce superna
Mosa Probi soror aut superis sola apta choreis
C Ascisci, genitrice Dei visente vocari
Institui monitis, ipsaque petente resolvi?

CAPUT III.

De sanctis diversorum locorum Italiæ, Honorato scilicet, Libertino et cæteris.

At dum Gregorii venerando syrmate prompta
Claudere carminibus modulis diffusa ligare
Conor adortus iter tam celsum, tam jnga tentans,
Ardua convexi vereor contingere clivi,
Prata beata datosque per inculpta gramina flores
Squalidus impuris trepidans irrumpere rivis.
Sed si flante Dei currant spiramine lapsi,
Æthere dulcissimo purgari spurca valebunt,
Ipseque aureolis stillæ comentur arenis.
Quo tamen hæc aditum tam læta vireta petenti
Ausoniæne means per rura, per oppida quæram
Ignotos nutante sinus attingere flexu,
An sincera patris lustrans vestigia tanti
Summatim recolam tangendo relata profuse,
Nota magis menti revocans quam tecta resignans?
Fluminis immensi quis derivare meatus
Tam valeat vastos? Ac ne per plura negasse

Proposito culpet, strictim libentur opima.
Divino vel Honoratum spiramine doctum
Linquamus, cœlestis amor cui cœlica suasit,
Æquorææ samnite dapes cui rupe parantur:
Multorum pater almorum qui vertice ruptam
Saxoso latere lubrici per prona ruentem
Fixit, et in Christi suspendit nomine molem,
Eripiens cellam, fratres necis impete servans.
Num Libertinum tacitam qui assecuta Honorati
Doctoris meritis effulsit et ipse beatus,
Prodiis micans dejectus equo flagra quondam
Dum pius impertit, facilem vi præstruit annuum
Siderea, tuusis lymphanti cæde caballis
Prædonum, ponensque suum, dat ponere cunctos:
Dum recipit recipi, muletata sedilia præstat,
Pauperis et votum ligat, absolvitque phalanges:
Sic etiam Frances prædæ fervore furentes

Involvens tenebris præsentem visibus abdit?
 Quid puerum luci subtractum, matre querente,
 Vimque ferente, reformatum vitæque reductum,
 Attactu caligæ doctoris stemmate latæ?
 Cujus Honorati Libertinive feremus
 Hoc, meritis fidei annis sed matris uterque.
 Hujus celsa viri signis patientia magnis
 Effertur, correptorisque magistra magistri,

A Discipulos celebres miranda in facta relinquens,
 Quorum multa latent operum veneranda piorum,
 Quæ ducis eximii pressere silentia nobis;
 At non furta vacant olerum, memorique reudent
 Laude resecta, Dei sub honore celebriter acta,
 Gramine Servato, presso angue, tuente latrone,
 Supplicis digno cruciatibus hoste soluto,
 Spebus solato blandis, et munere foto.

CAPUT IV.

De sanctis Equitio, Constantio, Marcellino, Nonnosio et Bonifacio.

Quid referam Equitium cælesti operante spadonem
 Chirurgo, castisque viris ipsisque puellis
 Ductorem, sanctæque viæ sine more magistrum,
 Vergentem se imis, mentes ad celsa levantem,
 Qui certans dum vectat oves ad ovile supernum,
 Suscipiens plures, etiam quem demone plenum
 Corde videt Satanam vocitans assumere parer;
 Utque probetur opus, capit intra septa latronem,
 Dum vexatur ovis tentante lupi impete mentem:
 Quo simul ejecto laqueis evellitur agna.
 Nec longum fidei zelo fur carpitur igne,
 Qui magicis cellam se suspendisse frequenter
 Rettulit Equitii, valuisse ac laxare nullum.
 Nec minus absorptam lactucæ dapsilis hamo
 Fruit [f. Eximii] æthereis absorpti faucibus anguis.
 Increpanti [f. Poscenti] causasque aditus, horrefe-
 Qui superi ferro medici plectro oris adacto [reutis
 Verbo Dei capiens jussus properare rigatum
 Imbre salutari sitientis pectora plebis
 Dum satagit galeis animas pietatis onustus
 Lucrari Domino, vicos et castra peragrans,
 Corporis abjectus specie sed mente venustus,
 Subripitur papæ præconem lege premendum
 Censuræ subigat, tantisque coerceat ausis,
 Mittitur ascitum; mutantur corda petentum:
 Pectora tantorum inculti præsentia terret;
 Arguitur præsul visusque horrore vibratur
 Quid Domini vexet famulum, rapidoque volatu
 Sceda meat prohibens iter, implens famina vatis
 Invitum atque fatiscentem properare monentis.
 Vixerit hic qualis testantur mira sepulcri.
 Ruricolæ arca supersidens vi turbinis acta
 Atque repulsa procul; querula sic dum terit hostes
 Voce lacessitus, tegit hostili agmine vernas,
 Præsidiumque ferens servat tutamine multos.
 Narcissi pariter constanti luce renidet,
 Illustrans olei vice templa flagrantibus undis.

Tempor et ipse tui templorum et gratus amicus
 Magnus mirificis at mansuetudine major,
 Quæ tibi Marcelline, feram præconia, præsul,
 Virtutem languore sedens operæ virilem,
 B Dum, fractus podagra, flammæ roborâ frangis?
 Quis etiam expeditam tranquille dura ferentem
 Nonnosum titulis æquantem facta priorum
 Magnorum ille patrum gestis, dum præparat hortum
 Acta mole procul rupis, sectatur Achivum
 Gregorium sanctum; solidata lampade vitri,
 Donatum; replens olei parvo unguine vasa
 Cuncta monasterii signo helisea rependit.
 Sed neque dissimili renitet Bonifacius actu
 Ille Ferentinas qui paupertate feracem
 Attollens animum pressuras inter et acta,
 Dum Domino grates di-pendia reddere novit
 Exiguis stillis apothecam et dolia replet
 Ipsaque vix infusa mero sola munere spargunt.
 C Quæ custos animi prohibens, se in corpore, pandi.
 Barbaricis quoque vina viris in vase pusillo
 Crescere dum præstat, nasci dat in usibus haustum
 Cymbala concitans laudesque ex ore beati
 Præveniens Christi plectendus iudice summo,
 Præcinitur, quæsitâ planus solatia nactus.
 Aurea perpresso arguitur dum damna nepote,
 Aurea lucra refert, canit ardua damna nepoti:
 Culminis auro affectatu removetur honore.
 Quin parere sibi ratione carentia cogens,
 Erucis tectum juratis liberat hortum.
 Nec miranda adeo quæ dignus honore sacerdos
 Gesserit, acta quidem puero si mente librentur,
 Ornante indignos, sese nudante frequenter,
 Horrea fruge data sanctis, exhausta rapinis;
 D Matris compassus lacrymis prece replet opima,
 Quo raptu quoque gallinas atque eripit hoste,
 Plectitur et rapta raprix vulpecula præda,
 Non spernente Deo in minimis audire clientem

CAPUT V.

De sancto Fortunato episcopo.

Nec Fortunati Tudertinæ acta silenda
 Præsulis insigni virtutum luce cluentis,
 Qui prece subnixus hostilia sepe fugabat
 Agmina spirituum, cuneos horrore subactis
 Sedibus exturbans; sensit suffragia nupta
 Carneam quam superans una dum nocte voluptas,

Degere secretam prohibet thalamisque remotam:
 Audentem Domino sacrandum irrumpere templum
 Martyris adventu vindicta severa coerces;
 Quam nisus tergere abripitur tutator ab angue,
 Thessalicis addicta malis legione Chelydri
 Impetitur, nimioque fremens incenditur æstu;

Confessi tandem genitores crimina culpæ,
Pontifici sistunt, rabidoque labore levatam
Nec longum post incolumem mundamque reducunt.
Hospitio ejectus privat dum prole parentem
Non bene tractantem bona perfidus hospes aperte
Haud admittendum notat hoc censore fugatum.
Lumina damnatis reddibens hic papa fenestris,
Eripuit quoque depulso jumenta furore,
Et quidquid petiit comitata est actio compos;
Approbat orsa Gothi, contempto patre, ruina

A Post coxæ attritum rigidi contritio cordis;
Corporis et plexu dura mollitio mentis;
Jussa patrocinii, velox solidatio membri,
Moxque secuta salus, actoque dolore medela,
Expertus quoque Marcellus de morte reductus
Ejus in adventu decreta sedilia linquens,
Voce levi rediens: hujus quid vota valerent!
At Fortunatus fuerat ceu corpore degens
Ægrotos solitus curare, absolvere nexos,
Pellere perniciem, nec adhuc post funera cessat.

CAPUT VI.

De sanctis Martyrio et Severo.

Extulit et sanctum veneranda Valeria patrem
Martyrium, prunis panem tectum, atque favilla
Qui signo fidei non tactu insignit adacto.
Ilacque sacerdotem accipimus regione Severum
Enituisse probis miræ pietatis et actis,
Ægrum sine operis vetitus qui visere tardans

Repperit ut functum, plangit necis utque reatum
Sicque datum lacrymis recipit tetrisque redemptum
Suppliciis, quem dum modica tristior hora
B Haud patitur Christus: redivivo ad vota patróni
Flere dat excessum, sic terrea linquere lætum,
Fletibus et propriis lotum et plangore Severi.

CAPUT VII.

De sacerdote qui defunctus furem vinxit sepulcro.

Quam vixit dignus, quam claris actibus altus
Laudibus hac Domini pollens regione sacerdos
Qui functus furem vinxit tumulatus euntem
Mirari gaudent socii splendore magistri,
Vivens qui alma docet, defunctus furta coercet.
Fur vivis metuens cerni tabente ligatur
Ponere nec potis est prædā, nec ferre retentam
Vivis dum stupidis adhibetur funere nexus,
Afferat, an rapiat dubiatur, pondere onustus;
Dum crimen fassus precibus datur ire solutus,

Et qui rapta vehens vincitur jure latenti,
Fasce palam posito, præstatur pergere liber.
Sic etiam Frænестinis in montibus ille
Ut vixit pater egregius dat cernere functus.
Mirantur gnati ejus data pacta sepulti,
Qui quod flagra trahens spondet, tumulatus adimplet,
Depositus deponendo loca cedit amico,
A luittens charum parta olim cede sodalem,
Ad vocem queruli, dum se aptant membra soluti.

C

CAPUT VIII.

De sancto Benedicto et multis ejus miraculis.

Laude poli dignum meritis super æthera notum,
Syrmate Gregorii lepidoque volumine cultum,
Qua celebrem stolidi Benedictum laude feremus?
Climata per mundi cuncto venerabilis orbi
Qui radians Christi cuneos²¹¹ ad sidera mittit.
Qui puer alta legens, vixit probra corde senili;
Dum mundi flores ut pulveris arida calcans,
Splendorem generis tumidi cum luce leporis
Spernit, et incultus sapienter culta relinquit,
Rebus cum studiis cæli petit ardua missis.

(201) Quoque animo, quam mente pia²¹² probat actio

[ge-ta,

Ipsaque mox actus etiam præcuntia signa,
Et solidata capisterii fractura soluti,
Ventosi fuga rumoris, nutrixque relictā,
Secesus eremi, soloque habitata per annos
Tres specus, impensus Romani panis habena²¹³;
Presbyter admonitus paschalia prandia ferre,

Pastoresque in oves mutati corda serena,
Nec tamen hac tentator abest, refugamque la-

[cessit

Flagitii, facibusque libidinis uere membra
Mortificata parat, viscum laqueosque columbæ
Culmina transgressæ mundanaque arce relapsæ
Ales avem nigra candente²¹⁴ petit improba mitem,
Tetra venena animæ nigrantibus incutit alis:
Sed crucis ad signum vacuas discedit in auras.
Pectus inexpertum flammarum jacta fatigant
Spicula, et obsessam vallat vis ignea mentem,
Irrepensque adyti, patitur vix pectore claudi,
D Increscensque altum, consumpserat intima gaze²¹⁵,
Ni servator opum²¹⁶ cæli secreta petentum
Indens consilium, dextram sub agone tulisset.
Dum veprium stimulis cohærentur tela furoris,
Igæ urticarum Veneris depellitur ignis,
Et cedit fugiens mutata dolore voluptas.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²¹¹ agmina monachorum. ²¹² scil. petit ardua. ²¹³ fune. ²¹⁴ f. cauda. ²¹⁵ divitias gratiæ. ²¹⁶ virtus.

NOTÆ.

(201) Vide S. Gregorium, Dialog. lib. II, cap. I seqq.

Hoste triumphato, fraterni ductor agonis,
Expulsis rector vitiis tutorque dicatis
Egreditur vasis²¹⁷, altor doctorque salutis.
Fama volans nomen celebrando per ora ferebat
Extollens opus et claram virtute palestram.
Agmina densa pium lætantur adire magistrum,
Linquere naufragium munli, statione potiri
Porius salvifici, tutis se tradere castris.
Quæ dux egregius castis moderatur habenis
Illicitos resecans actus, et tramite ductans
Directo cuneos dextra lævaque libratis
Militiæ fortes coeunt perstantque cohortes,
Recto calle sequi præcepta salutis amantes,
Lubrica sectari luxur flexosque meandros
Exhorrent, æqui regimen trutinæque libramen
Certatim subeunt. Quidam atra venena coquentes
Insontis patris occasum meditantur operta
Fraude, sibi potius lætum opprobriumque parantes :
Quod²¹⁸ proprio subeunt vitio, amittuntque patro-

num

Rupto vase crucis signo fusoque veneno.

Dimissis pater infidis subit ardua nota,
Qua fructus gliscens virtutibus edit opimos,
Dans duodena polo duodenis castra²¹⁹ mereri
Singula militibus, præter²²⁰ quos lacte rigabat,
Omnibus arcta viæ celestis limina pandens,
Illustres pariterque inopes ad culmina ductans,
Disponens, ornansque, regensque pli agmina belli,
Irradians promptos, cogens ad strenua tardos.
Certantes supero vallans munimine fulcit,
Insidias abigit, deterret lumine fures.

Æthiopis pueri ductamina cæca secutus
Assentit monachus; patris pia verbera passus,
Verberoque ereptus, caso latrone receptus.

Athletis dux addit opes, dat commoda castris
Alto monte sitis, celsa de rupe profundit
Largifluas præce militibus sitiensibus undas,
Principis atque probi manant ad nota fluentis,
Perpetuoque rigant apicis declivia lapsu.
Nec meritis impar Eliseo, dum docet actis
Tironem²²¹ exercens, multæque levamine tristem,
Dat refluas ferri superari pondere lymphas.

Conscius et puerilis aqua rapiente pericli,
Dum jubet ereptum cursim properare ministro²²²
Tramite non solito, cambisque liquantibus illum
Sectari magni tribuit vestigia Petri,
Crudeli revocans absorptum fauce clientem²²³
Contuitum²²⁴ patris auxilium famulante sodali.

Sic etiam hostiles Christo vincente furores
Assiduus superans renitebat sæpe triumphis,
Livorem tolerare sciens, vitare dolorem,
Solum inimicorum noscens mœrere ruina:
Serpentis cellans a stupiditate²²⁵ columbe,
Obsequiis corvi nutantis felle veneni
Dimoto, bellatorum victricia victa

A Tela puellarum, mitis discessio patris,
Interitus hostis, monitus gaudens alumni
Lævitæ mentis tutissima pectora pandunt.

Robora belligeri celebres ex hoste triumpho
Insinuant, quis sana ruunt, quis victus Apollo
Conqueriunt patulo, raptis ad cœlica servis
Sese abigi, se expugnari, sibi jura revelli.

Inde lapis pressus Benedicti ad vota levatus,
Tellure egestum simulacrum in tecta culina,
Militibus fallens jussis incendia fingit,
Quæ ducis ad nutum vacuata fraude fatiscunt.
Quoque magis pugnat pallax illudere sanctum,
Vincendi devictus eo mage thema ministrat.

Nam quondam properans operantes visere fratres,
Dum subvertit opus lapidum, pueri ossa ruina
B Communiens tristesque adigit de morte dolore
Præmonitos; datur ipse pia mœrere medela
Atque reformatum vitæ gaudentibus almīs²²⁶
Moxque operi restauratum gemit improbus hostis.

Lumine celesti replentur pectora patris.
Sollicitusque datis divino munere gnatis,
Absentum præsens actus et munia cernit.
Arguit errores, præsumpta ciliaria pandit,
Pocula dinumerans, et diversoria monstrans.
Corrigit attonitos, parcensque emendat alumnos.
Sic solito sese jejuno viscere amico
Exprobrans votum comitis hortamine fractum,
Dum stupidat robidum liquat in lamenta solum.

Tentantis Totiæ celestia dona ministrat
Sic confusus abit, regalem ponere cultum.

C Jussus. At ipse patrem prius rex barbarus orans,
Audit ut acta et agenda sibi vel fata : recedit
Mitior, et presso fit post minus improbus æstu.
Tum pavidi solans Romam tentantur amicū²²⁷
Gentibus haud verti marcescere, quin sibi tandem
Turbiniibus motuque soli crebrisque coruscis.

Clericus anguinis ereptus faucibus, almosque
Inhibitus tentare gradus²²⁸; dum jussa reservat,
Incolumis restat; monitus ubi deserit, hosti
Redditus insanit, prædictaque tormina sumit,
Quæ vir clausa Dei rimans penetralia dixit.

Diripienda monasterii prædone feroci
Indice comperiens Domino, cuncta usibus apta :
Tutatur lacrymis animas multa præce sumptas,
Ut mœrere madens fido est confessus amico.

D Insidum vini gerulam furta abdita pandens
Dum regit²²⁹ angue necis, dat prava tremescere

[fraudis.

Sic quoque dona sinu prave contrusa clientem
Inceperans captasse, probat se absentibus esse
Præsentem famulis, actusque libare suorum.

Atque etiam Domino jam spiritus unus inhærens,
Verba capit cordis, meditata arcana tuetur,
Elatique premi mandans cruce corda ministri
Dum monet, officio puerum mensaque remotum

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²¹⁷ hominibus. ²¹⁸ opprobrium. ²¹⁹ monasteria. ²²⁰ præter eos quos secum educabat. ²²¹ Zallam.
²²² Mauro. ²²³ Placidum. ²²⁴ qui viderat Benedicti melotem. ²²⁵ simplicitate. ²²⁶ alumni. ²²⁷ Sa-
binum Canusinum episc. ²²⁸ ordines. ²²⁹ protegit ab.

Instituens unum, reliquorum pectora servat.

Ore pusillanimes firmans, relevansque paventes,
Panis et indiguos, dum pollicitatur opina,
Promissam parat occulto solamine frugem,
Prædictumque refert numerosa fasce lavamen.

Condendis etiam quodam quasi carcere liber
Spiritus advolitans castris ²²⁹, promissa rependit
Fratribus admonitis visu loca commoda metans,
Depactæque viæ sine corpore munia complens.

Quinetiam facili soutes sermone ligare,
Solvere vel meritis animas acceperat altis.
Virginibus notat id querulis illata minarum
Pœna, sacris quoque libandis ostensa repulsa,
Reddita defunctis pia participatio Patris,
Dote sacramentis harum pro pace litata.

Haud secus et puerum castæ probitatis alumnum
Visere carnales sancti absque favore parentes
Ausum, moxque neci addictum terræque locatam;
Post noctem super inventum, rursusque repostum
Rursus et ejectum, dum sacramenta petitus
Allegat tumulo, positum consistere præstat.

Invito quoque dimissus migrare patrono,
Compellente dracone redit duce callis iniqui.
Et quem ductorem tenebris sectatur opertum.
Exierat Patris obtentu, dum cernit apertum
Insidiatorem, petit hoste urgente salutem.

Labe elephantina puerum sanieque fluentem
Advectum, celeri pulsa dat tabe salutem.

Fenore devincti reddendoque ære carentis
Pauperis angori solatia ferre petitus,
Dum miseretur opem, patria dare mente paratus
Pondera, nec præsto; suffragia nota frequentans
Obtinet assueti quæsitæ precamine dona.
Insuper atque moram compensat larga datoris
Dextera, pauperiem relevans, et debita pen²³¹alis.

Attactu fugiunt morbi, depulsa recedit
Pestis, et ipse color maculis vacuatur ademptis,
Miratus celerem stupuit pmississe medellam,
Inque suam rediisse cutem. Cui pota venena,
Pellere dum nequeunt animam, candore pudenti
Atque lepræ facie sœdarent lurida membra,
Quæ decus amissum sancto tractante resumunt.

Prompta manus largita penu consumpserrat omne:
Vix olei parvum vitreo sub vase relictum
Usibus attribui mandans instantis amici,
Nil retinere parat, dum cœlis crescere curat.
Compertoque pusillanimum mandata ministrum
Prodiga transgressum, præcelsa exire fenestra
Præcipit ampullam in præceps tentore retentam.

Tuta sed illa ruens in saxa jacentia, sidit ²³²,
Nec lapidum sentit fragilis natura rigorem,
Nec patitur vergens commissi damna liquoris.
Quæ simul effertur nullæsa ²³³ levata petenti,

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONÆ.

²²⁹ monasterio Terracinensi. ²³¹ solvens. ²³² resedit ²³³ nullatenus læsa ²³⁴ Gothus. ²³⁵ Scholastica. ²³⁶ honori sororis. ²³⁷ amor. ²³⁸ gloriæ. ²³⁹ Gregorii. ²⁴⁰ agones

NOTÆ.

(205) Hinc liquido confirmatur lectio, quam in Vitæ sancti Benedicti, capite 30, asservimus, nempe *mulo-*

A Arguiturque tenax, reliquos solamina placant.

Fenora sumuntur supera virtute profusa,

Oratu vacuum Patris et pietate repletur

Dolium, et exundans celestia munera fundit.

Nec tantum precibus solitis tam mira patrare,

Quin solo visus nonnunquam promere nutu.

Id capitur monacho simulati fraude subacto

Mul medici (205) plaususque manus alapaque recepto.

Rusticos ille etiam loris tortoris adactus

Indicat, intuitus sola virtute solutus.

Et Geta ²⁴⁰ mansuescens, animosque adstratus omit

[tense.

Exstant et supplicii præclara precamine gesta,

Ruricola ut nati quondam miserabile funus

Advectans ulnis, effundere vota coegit

B Improbus, ingeminans et raptum morie repositens t

Dum genibus flexis animam obtinet ille precatu,

Igneæ restaurans gelidis alimenta medullis.

Vincitur at quondam nutu pietatis amicæ,

Excelluntque piæ reuerti vota sororis ²⁴¹

Tendere nocte moras fratri sitiens ab ora

Mellifluo superæ satiari nectare vitæ.

Quæ precibus cœlum obnubens, liquat aera nimbis,

Murmure virgo tonat tacito, lacrymisque coacta

Nubila condensans, diffudit fluctibus imbres.

Tempestate fugam sisitit famulante, moratur

Et tenet invitum cœlo Scholastica fratrem,

Atque triumphat ovans magnam sibi cedere prædam.

Solutæque animæ vigilatæ nocte potita

Lætæ redit, gaudensque polo terrestria mutat,

C Cœlos celsa petens : quam fixus in æthere frater

Sidere cernit dum culminis alta petentem,

Atque columbino superantem sidera nisu;

Congaudens apici ²⁴², grates dependere dignis

Decertat modulis, Christo præconia pangens

Dirigit, et revocans recipit socialia membra,

Quæque sepulchrali parto sibi condit honore :

Jungeret ut tumultus, cœli quos junxerat æstus ²⁴³.

Nec mirandum adeo subeuntem regna superna

Germanam vidisse animam, cui fabrica mundi

Cuncta oculis subjecta patet, radiante coruscò

Ætherææ lucis, totus qua cernitur orbis,

Igneæ Germanum comitatu cœlite fulum

Sphæra renitenti, qua visa inferre decori ²⁴⁴.

D Currit ad intuitum accitus, partenque diacon

Servandus radii rapit a miracula testis.

Cætera gesta Patris sectanda silentia nobis

Suppressere ducis ²⁴⁵, reliquorum bella ²⁴⁶ peten-

[tis.

Dogmate quo viguit; monachorum regula pangit,

Cui præscita dies obitus, hoc munere dignus.

Prodita discipulis ipso retegente patescit

Strata decore via, splendoris honore coruscat,

Scen' ere monstratur qua cœlica culmina justus
 Enicat clatis manibus, sacrisque cibatus,
 Tradens extremum per verba precantia flatum,
 Inclytus æde precum tendens ad templa polorum.

Pignera delubro data quo depulsus Apollo,
 Egregium celebri promunt victore triumphum.
 Quæ monitus transfert Aigul' Mummolus actu
 Ilac de re missi, superæ qui lucis honorem
 Dum servare calet, per opaca silentia noctis
 Munera consequitur longo quæsitâ labore.
 Eripit, attollit, germanaque ³¹¹ pignera juncit
 Complicibus confert, simul hæc ad munia divo
 Legati jussu properant, et ad extima tendunt
 Ausoniæ sola, dum papæ revocare suasi
 Sectantur cunei Christo duce raptâ talenta.

A Quique tegit famulos, obcæcat amara frementes,
 Ne coram positos valeant spectare petitos ³¹².
 Raptim ferre jubet gazas sese auspice sumptas,
 Datque videre hostem, nec posse viderier hoste.
 Numine sic tuti, tollunt data præmia læti,
 Prædictis quæ raptâ Deo censente ruinis
 Proditâ resplendent Franci, simul ossa sororis,
 Gallorum crebris urbes decorantia signis.

At loca culta Pater hand-deseruisse videtur.
 Immo rogatus adest, ultro quoque præmia confert.
 Quæ lymphata ³¹³... saltusque et devia lustrans
 Expertâ est mulier, spelci ingressa cubile
 Prima viro tirocinii quo exercita lucta :
 Dum sapit egrediens, animi et data robora servans,
 Pristina nec læsæ reteggit discrimina mentis.

CAPUT IX.

(De sancto Paulino (204)).

Immensæ pietatis opus qua laude feremus
 Paulini per prona Dei vestigia Christi,
 Tramite vix trito, at mira virtute secuti,
 Dogmate fulgentis, contra hostica tela vigentis?
 Princeps Ecclesiæ viduæ se addicit egenæ :
 Servus sponte datus, ponat quo vincula servus ;
 Colla iugo pressat, servi quo colla resolvat ;
 Captivum legat se, ut captum prædo remittat ;
 Servitilis instat regum, sed regmina librat ;
 Subjicitur Domino, sed præstat honore tyrannò ;
 Culmina disponit, famulatur, et imperat idem ;
 Hortorum cultor, regum datur ordine rector,
 Nutritorque olerum censet moderamina regum,
 Imperitans populis flecti se altore tuetur

B Graminis injuncti, sævumque amittere verber
 Judicio servi dominorum sceptrâ regentis.
 Erigitur rastris, cultis abducitur hortis,
 Regibus excolitur, famulus dare vota rogatur.
 Ille animas auro præponens, pro grege capto
 Poscit ; adunantur dispersi, munereque aucti
 Mittuntur patri, navesque dapusque feruntur ;
 Stipatusque ovium lætus reddit agmine pastor.
 Et qui pro famulo sese subjecerat uno,
 Pluribus ereptis, liber cum plebe remigrat :
 Servitio multos redimens quod legerat unus.
 Cujus mirificam divino lumine vitam
 Mors pretiosa probat, trepidæque vibratio celles ;
 Mella recessuri labiis admota Joannis.

CAPUT X.

(De sancto Datio episcopo.

Mediolanensis Datus quo robore fultus
 Enlruit fidei sensit gavisa Corinthus,
 Flaminis expulso queruli, laribusque receptis
 Dæmonis immani dudum feritate retentis
 Hospitis ad nutum dira improbitate repulsa.
 Lumine quo mentis viguît, qua luce refulsit
 Canitie Canusine jam lacteus urbi,
 Fronte quidem cæcus, rutilus sed corde Sabinus,
 Barbarico claret Totila tentante ministro.
 Dum necis gerulum letho cogensque inhibensque
 Proditâ lethiferi damnans aconita decor
 Pressa crucis potat, stratoque datore triumphat.
 Quam rutillet Narnis venerando Cassius ore,
 Præmissus videt experiens rex crudus, omisso
 Armigero, meritoque viri præstante recepto :
 Sacrorum arcanis solitus quot adesse diebus,
 Sequè inter lacrymis secreta litare profusis,

C Hostia viva Deo sacram mactatur ad aram ;
 Nec cassus labor almicolæ seniore probatur
 Attrito moniti requiem differre gerendis,
 Dum sibi apostolico reddi sua præmia festo
 Accipiens septem palma dilatus in annos,
 Sacrificus tandem celsis datus emicat astris.
 Andreas vitæ Fundanus episcopus almæ
 Lubrica correctis correctorem atra secutum,
 Tetrisque instructum monitoribus eripit atris
 Amotum dominis, laqueosque cavere monentem
 Evellit laqueis ; paradisque inclyta cedrus
 Tartareis concussa dolis, dum mutat, et hæret ;
 Æterni nemoris frondosa cacumina firmat.
 Quæ vates moriens Constantius orsus Aquina
 Inclamat toleranda, notant post multo fillo,
 D Regniis atque sacri viduæque vacatio sedis.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

³¹¹ sororis. ³¹² appetitos. ³¹³ f. diu.

NOTÆ.

(204) De hoc et aliis in capp. 10 25 a Flodoardo celebratis cf. S. Greg. Magn. Dialog. lib. III, cap. et seqq.

CAPUT XI.

De sancto Frigidiano.

Cujus vigoris Frigidiani sanctitas
 Lucana vernans fulserit sub regmina
 Flumen, meatus derelicto tramite,
 Rastrum jubentis prosecutum prædicat,
 Sueta parcens dissipare prædia.

A Sed nec minore comitur Placentia
 Nitore, comprimente turgidas Pado
 Lymphas, Sabini mitigato litteris
 Parente jusso præsulari flumine.

CAPUT XII.

De sancto Populonio (205).

Quam vixit celebris quondam Populonium hospes,
 Quam præstans meritis præsul Cerbonius altis
 Rex Gothus attentans, urso monstrante, tuetur,
 Concelebratque virum tali doctore beatum,
 Quem trux censuerat beluina fauce vorandum.
 Flamme quem sancto funus viguisse resignat
 Ante fugam partæ jussum revocari urnæ:
 Imbribus accinctum sicco sed tegmine latum,
 Hostibus advectis, gerulis ad jussa revectis.
 Nec minus effulsit Fulgentius Utriculensis,
 Prodigio simili, sed adhuc mortalia gestans.

Insignis trepido instantis discrimine lethi,
 Inque cieli spatio clausus, fervente calore
 Sidereo, tectus sed nube repente corusca
 Terribiliq; feris mitemque tuente clientem
 Fulminibus, quæ vincla fugat pellitque coronam;
 Depulsisque lupis aries stat vellere sicco,
 B Turbinibus dum cuncta madent, dum sæva fatiscit
 Æthere victa acies, pastor quo regimine tutus
 Hostes prosubigit, victorum robora vincit,
 Culmina prosternit, frangit subicitque tyrannum
 Mitificans acrem cœlo minitante leonem.

CAPUT XIII.

De sancto Herculano.

Cujus rugitus Herculaneum murmure
 Pervasa cæsum contremiscit præsulem,
 Mirata functi colla secta martyris
 Solidata rursus ac coacta corpori,
 Loris resecta refloruisse viscera,

Cutisque abacta reclinat grata tergora;
 Simul soluto conditi cadavere
 Pueri scatente vermium putredine;
 Senis micare membra post quater dies
 Decem reductos ceu die prima exitus.

CAPUT XIV.

De sancto Isaac monacho.

Spoletum e Syria qualis perducitur aospes
 Alnipotens Isaac reperit Gregoria virgo
 Tutore hoc thalamis fugiens defensa petulcis,
 Terrigena templo regi quæ jungitur æthræ.
 Sentit et ædituus votis infensus opimis,
 Improbæ mox palmæ cui flagra coercuit ultor
 Hostis, agonistæ virtutis proditor altæ,
 Illico pellendum, experto se milite, promens.
 Certatim dum fertur honos, dum munera rura
 Cuncta oblata fugit, vir paupertatis amicus,
 Deserit urbicolas, legit abdita lustra ferarum.
 Illic quoque discipulis callem sectantibus arctum
 Sumere depensos ad victum suasus agellos,
 Vitat pauperiem: metuens ne perderet almam;
 Cœlestem non esse fatens qui terrea quærit.

C Quoque caduca magis renuit, mansura capessit.
 Mira patrat divoque vigens spiramine claret.
 Hæc olerum fures quondam fervore probantes,
 Mutato rastris instant, qui furta petebant:
 Parto se subigunt operi in contraria versi,
 Vota sui obliti secretaque jussa secuti,
 Crimina temnentes, pietatis munia dantes,
 Quodque probro petiere proba mercede reportant,
 Gaudentes operis inopino munere functi.
 Sic etiam simulatis inopes aliena petentes
 Propria contexti segmenta pudore capessunt.
 Portitor infidus sic ora rubore salubri
 Eripitur plexus, horrore a funere tutus.
 Quas virtutis opes nonnunquam invicta tangebant
 D Gaudia, pugnacem stimulis servantia mentem

CAPUT XV.

De sanctis Florentio et Eutychio.

Queis viguit meritis frater Florentius ursi
 Obsequium probat indomitæ et solatia belvæ,
 Pastor inexpertus gregibus servire bidentum,
 Parere addiscens monitis, jejunia ferre,
 Præsentem servare cibum, cœnæ addere leges,
 Livida luce manus signi servique premptrix

Innocui, Domini vindicta secuta dolorem,
 Vindictæ et gemitus, muletæ data flumina fletu
 Cernit et invisor levita servatus amator
 Agmine viroso inveniens habitacula cingi
 Hospitis impavidi cujus sub voce polorum
 Culmina conclamant, roboans cui militat æther

(205) Sic cod., sed legendum de Cerbonio Populonii episcopo et Fulgentio Utriculensi.

Atque veneniferam, sternit perimitque coronam.
 Cætera quærenti suffragia certa parantur
 Plumigeræ subito series perlata cohortis
 Funera dira levans et tristibus atria purgans
 Euty chius, consors in calle superna petente
 Huius, turmarum dux instructorque piarum,
 Qua probitate regens animas ad celsa vocarit

A Panditur expleto claris certamine signis.
 Ipsa etiam vestis divino munere testis
 Accedit, meritis avertere vindicis iram
 Sueta, calore hyperionio flagrantibus arvis,
 Dum, prolata replens sitientia rura madore,
 Nursica secundis locupletat prædia nimbis.

CAPUT XVI.

De sancto Martino.

Marsica Martini juga promeruere triumphos
 Sæpe videre geri, subici atri colla draconis
 Pellere præstanti nitentis sede columnam
 Cœlestis rutilo vitæ splendore nitentem.
 Securi siquidem penetrans per crebro latebram,
 Jungit se strato precibus, tendensque tremorem
 Inculcere oranti vincenda thema ministret (205);
 Nec valet intactam temnentis stringere carnem;
 Titanisque ubi ter metas consumit inane,
 Accensus Phlegæontæi fervore furoris
 Evomit horrificas devexa per invia flammæ,
 Dans sese in præceptis sparsis memora ignibus urens:

Sic victi furiis victoris gloria claret.
 Cui de rupe ferens prisco undam monere Christus
 Quam charo famulum docet amplectatur amore.
 Idque repentina muliebria fata ruina
 Notificans læsisse Deum quæ læsit alumnus:
 Nec minus et pueri prohi mira relatio lapsi
 B Per scabros tute scopulos, per prona ruentis.
 Rupis et avulsæ saltus super obvia tecta,
 Speluncam patris impulsu ne læderet actæ;
 Ipsa catena pedem, Benedicti ad jussa resolvens,
 Sæpe fatiscenti tribuit quæ robora recti
 Funiculoque dedit ferri traxisse vigorem.

CAPUT XVII.

De monacho nomine Quaragesimo.

Quis quanti meriti cui Quadragesimus hospes
 Extiterit monachus, fugiens venerandus honores,

Pulvere vivifico surgens probat ora fricatus
 Vix letho precibus raptus lucique reductus.

CAPUT XVIII.

De Benedicto monacho et Mena.

Campanus quoque quam nituit Benedictus ab igne
 Criminis immunis, hostili panditur igne
 Cætera vastantes flamma superante vapores;
 Iudicium accedit potius fervente furore
 Inviæ probitatis opus fornace probante,
 Quoque magis petitur furiarum ardente calore,
 Hoc magis effulgens auri resplendet honore,
 Non audente rogo vel summa fervere veste.
 Quam coluit sancte Samnitia culmina Menas,

Defensæ prostentur apes, pressæque rapinæ,
 Spretis supplicio verbis invasor adactus,
 C Mansuetio fera prona manus, trux subditus hostis.
 Subjecti ferulæ fremebundi cælibus ursi
 Cæcoris lenibus fugientes mella flagellis.
 Incestis trepidus latitanti munere cadis
 Deprensus sceleris censuræ luce stuprator
 Hocque redarguto servati crimine plures.

CAPUT XIX.

De quadraginta rusticis et eis qui caput capræ noluerunt adorare.

Ausonidum quo constiterint pia corda virorum
 Robore ruricolæ testantur viscere templo
 Fortes, sacrilego quos quadraginta prehensos
 Barbara nec manus ense minax nec funeris horror

Aut necis asperitas valuit divellere Christo.
 Hic quoque qui cæse ridentes sacra capellæ
 Dum capitis horrent orare insana capriui
 D Splendorem regni capitum mercede pararunt.

CAPUT XX.

De sancta Amantio et Florido.

Quam validæ senior virtutis Amantius actu
 Simplicitate nitens effulserit ægra levando
 Tactu membra manus et apostolico altus honore,
 Quam, crucis ad signum, virosa extinguere fortis

Floridus, enarrat dapium decoramine pastus
 Multiplici præsul crebro et saturamine plenus,
 Gregoriusque pater, verique nitoris amator
 Apposito probat insano salvoque receptio.

CAPUT XXI.

De Sanctulo.

Qua probitate vigens pietatis lumine clarus
 Sanctulus enituit narrat vicinia testis
 (205) Verba corrupta.

Ipsæ vel exactus votis extrema fatetur.
 Namque petens olei prælo renuente liquorem

Atque importunus Bardis cingentibus instans
 Quod rogat impertit, confert quod querere visus,
 Mitigat infensos placidos, lætasque furentes
 Exhilarat lymphamque serens legit unguina læta;
 Narraque qui paucis per se olim millia pavit
 Multos pane cibans per servum recreat uno
 Divina bonitate dato fessique reperto
 Ediculis usti testis reparantibus aulam,
 Quique die paucis posset satis esse vel una
 In bis quinque esus numerosis sufficit unus,
 Accrescens mensis cumulo frugine panis.
 Iste, Dei præstans celso sublimis amore,
 Non dubitat propriam fratri dependere vitam
 Subjectumque fugæ suffragia sumere cogens,

A Ipse occidendi properat vice tendere colla,
 Subjectusque ensi ferientis continet unam,
 Elatamque gelans emollit corda furentum,
 Atque genu flexo dirorum pectora flectit,
 Mitificat crudos, atroces subjugat hostes
 Absolvensque reum, temerare hinc sancta vacantem,
 Dimitti jubet innocuos, dat abire solutos;
 Dumque neci unius se pro cervicibus offert
 Jactura multos liber necis ipse resolvit.
 Hoc lethale malum rapidi in sacra vasa furoris
 Sanguinis hanc justi foveam sævamque charybdim
 Martyr Pontifici fert Eutychus ante Redemptio
 Addiscitque Ferentinas ita sine propinquo
 Humanam ferri sacrator ad ultima carnem.

CAPUT XXII.

De sanctis Specioso et Gregorio fratribus sanctoque Spe.

Quam sancte atque pie Benedicti dogmate patris
 Lustrati fratres Speciosus menteque nexus
 Gregorius gazas cœli in secreta tulere
 Illius egressus, hujus speculatio monstrat.
 Ut patiens Christi sub verbere longanimis Spes
 Constitit, cæcus facie sed corde renidens,
 Exteriore carens haud interiore nitela,
 Redditus expromit post longa volumina visus.
 Annorum denis tandem quater orbibus actis

B Notificatur huic, Domino retegente, laboris
 Terminus, et claustris mandatur, lumine sumpto
 Corporis, attingit lumen respergere cordia,
 Obsequio expleto remeans statione revivax,
 Sacra petit mediusque accitis fratribus astans,
 Cantica diva sonat cantusque exordia pangens,
 Intentus precibus cum votis sidera scandit,
 Atque columbino visus petere astra volatu
 Proditur hac meta quam simplex acta palestra.

CAPUT XXIII.

De quodam presbytero Nursiæ et Probo episcopo atque Stephano abbate.

Nursicus ille senex sociam qui limine pellit
 Morte quoque adstrictus paleam velut igne pavescens
 Accendi membris prohibet propiare solutis,
 Quam bene, quam caste inunctum servavit ovile
 Adventus Petri Paulique et gratia clamat
 Lætitiâ repetita senis suprema trahentis
 Flamina, decessusque nigra formidine liber.
 Sed neque pontificis florentis culmine vitæ
 Urbe Reatina Probi, etsi pondere pressum,
 Languoris supero frustratur lumine funus,
 Dum Juvenalis Eleutherii niture tremiscens
 Non valet assessor visentum ferre decorem;
 Queis comitatus adit gaudens cœlestia præsul.

Hanc secus internis rutilans virtutibus urbem
 Contemptor Stephanus mundi quam robore firmo
 Excellens animi patientis cœlica rexit
 C Castra cluens finis clari depromit agonis.
 Cernitur et gestis dictisque et amore nocentum
 Messis ut incensæ tranquilla mente levamen
 Amitens dolet auctori, sua damna refutans
 Flagitiumque gemens cujus decoratur honore,
 Exitus angelico quæ non præsentia visus
 Mortalis perferre valet, nec cœlica suffert,
 Dum pater emeritus comprehendere scandit (206)
 Præmia perpetuæ cælorum in regna coronæ.

CAPUT XXIV.

De duobus monachis Valentionis abbatibus et sancto Suranno atque diacono quodam.

Barbaricæ feritate manus de robore pensi
 Quos alma inbuerat probitate Valentio fratres,
 Dum functi alterno reboantes carmina psallunt,
 Attonitis clara laniis quoque voce falentur
 Quam vere Domini vivant post funera servi.
 donec etiam absecto Surani vertice tonsus

D Pectoraque excipiens tremulo vibramine motus
 Hoc loquitur sceleris horrens discrimina sævi
 Ac sufferre tremens pietatis pondera tantæ.
 Ipse quoque id cæsor Marsi sub sacra ministri
 Eventu pandit: merito caroque cliente
 Abscisso, Domini crudeli addidit hosti.

CAPUT XXV.

De sanctis Mellito, Theophanio et Petro.

Quam simplex purusque piis Mellitus in actis
 Splenduerit, visus atque aurea grammata signant;
 Queis insignitum quo se solamine fretum

Humanis memorat jamjam se cedere lætum
 Moxque secuturos venerando fame pangit.
 Sicque Theophanius Centumcellensis habenas

Strenuus ut rexit, clemens et idoneus urbis,
 Fine patet, cum discussa pia fata secutum
 Tempestate liquet præmissa luce serenum;
 Membrorum columen morbo sanique fluentum
 Tabentisque probat redolens fragrantia carnis.
 Petrus morte capit monachus, ne morte secunda

A Perditus intereat, cui flammea visa gehenna
 Igneque mergendus, corli revocante colono.
 Regreditur monitusque probis se ita supprimit actis
 Tartara conspexisse nitens ut vita loquatur;
 Quo tendat, quam certa petat, quam nota tremiscat
 Lingua simul testans et candida facta probantur.

CAPUT XXVI.

De sanctis Severo et Egistio cæterisque Ravennæ martyribus.

Christi Ravennam dedicatam legibus
 Cephæ cliente jussa dante diximus
 Quo digna cœlis ferre certat pignora
 Severus horum martyr atque pontifex.
 Cruore lustrat hanc comesque Egistius
 Victor solutor ac Valentinus simul.
 Illic Ursicinum, dum palestræ pondere
 Jamjam labante bella post acerrima
 Palmæ sub umbra horrore lethi pendulum
 Vitalis, almæ prolis almus editor,
 Gervasium cum fratre qui genuit polo
 Suasis beatæ roborat constantiæ
 Medicum medela receando perpete
 Quem colla regni ferre firmat munere
 Honore funus ac decorat extimo,
 Ipse et salutis nactus haurit poculum,
 Jesu patenter invocato nomine,

Tentusque equino lancinatur tormine,
 Ducis resultans ferre contubernia
 Fovea supinus hinc profunda mergitur
 Saxisque pressus terra opertus abditur
 Aulaque lucis Ursicino jungitur.
 Conjux relicta martyris Valeria
 Regressa Mediolana dum solatia
 Repetit, litantes rustico incurrit Deo
 B Silvano agentes stulta stultius sacra;
 Demissa fixo queis veredo poscitur
 Coinquinatis accubare ferculis;
 Refutat illa, infanda vitans prandia,
 Et Christianam voce satur publica;
 Correpta quare cæde multa tunditur,
 Spiransque destinata vecta ad mœnia
 Vix semiviva sedibus reducitur
 Biduoque restans parta scandit culmina.

CAPUT XXVII.

De sancto Germano Antissiodorensi episcopo.

Germanus ipse præsul urbis gallicæ,
 Doctor sophiæ fulgurans vibramine,
 Post multa clari roboris magnalia,
 Animæque raptos bis Britannos funere
 Iluc pacis actus obtinendæ gratia,
 Exceptus aula gloriose fungitur,
 Illicque, inter alta sanctitatis lumina

Deprompta letho, suscitatur juveniculum
 Volusiani nobilis clientulum,
 Dominoque se visente, linquens terrea,
 C Superna scandit luce mactus culmina;
 Queis clara splendet celsus inter sidera
 Plebi fideli comitate regia.

CAPUT XXVIII.

De sanctis Theodosio, Donato, Secundiano et Romulo.

Sic illa quonoam marmoris rubri via
 Rectoris alta præparatur gloria
 Ductu vianis per pavenda cœlici
 Pastoris ore fluctuantibus dati,
 Arente dum tellure Theodosii
 Pedibus paludem milites siccis terunt,
 Nunquam daturæ quæ putata est semitam

Presso tyranno calle inæstimabili,
 Ductor fidelis leta fert celeumata
 Palmæ datori digna dans præconia
 D Mittensque festa sæcularis gloriæ,
 Grates jugi ferendo persistit die.
 Donatus et Secundianus Romulus
 Sociique agone luminant concordiam.

CAPUT XXIX.

De sanctis Hermagoro et Fortunato.

Marci discipulo radiata Aquileia niteat,
 Hermagoro tradente, bibens de flumine Petri,
 Clara salutiferæ qui post miracula lucis,
 Dogmatis instantem studio fervente laborem,

Eductam fidei populorum fomite messem,
 Plurima pœnarum constanter tormina victa,
 Cum Fortunato primo ad pia sacra ministro
 Jacturam capitis cœli compensat honore.

CAPUT XXX.

De sanctis Cantio, Cantiano, Cantianilla et Probo.

Hanc carne fratres nobilesque sanguine
 Antiorum luce clari capite

Urbem venustant Cantianus, Cantius,
 Sorore juncta Cantianilla ordine,

Istuc ab Urbe amore ducti gloriæ
 cum pædago quo nitebant præduce,
 Doctore Probo [Proto] quo vigeant in fide,

A Gladio recisi colla scandunt sidera
 Roseo decore luculenti et lacteo.

INCIPIT LIBER DECIMUS QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

De sancto Michael archangelo.

Limite Garganum attollit Campania collem
 Lumine quem supero crebroque nitore venustans
 Et templi fabrica Michael archangelus ornat :
 Incolere hoc se depromens splendore frequenti
 Virtutum humani generis pro luce datarum ;
 Quod probat ille sequens taurum nemora alta co-

lentem

Armentis refugam, telo in contraria verso
 Quod dederat fixus vi saucius agninus alti :
 Idque probant cives facerent jejunia mandans
 Auspiciisque docens divinum his querere nutum,
 Cui summus se notificans fert nuncius orsa
 Velle suo pandens rem gestam qui juga servet,
 Qui colat electum reliquis præ montibus unum.
 Assuescunt igitur votis accire ministrum
 Luminis ætherei, templum penetrare nec ausi
 Præ foribus devota gerunt ac laudibus instant ;
 Hostibus inde lacessiti suffragia poscunt
 Præsidii angelici, Domino jejunia libant ;
 Nox interveniens dirimebat sola duellum.
 Pontifici assistens dubiis archangelus ægro
 Dum rebus reteggit suscepta precamina cælo,
 Tempora præfigit bello seque affore spondens,
 Lætificat papam promissæ munere palmæ.
 Illis freti jamjamque sinu quasi vota gerentes
 Signis obvia signa ferunt, certamine fervent.
 Cernere erat clivum magno vibrare tremore
 Fulgura crebra volare, apicem caligine cingi
 Et superos ignis flamma rutilare ministros.
 Terrentur gentes, cœlestiaque arma paventes
 Diffugiant passim telisque petuntur ab alto,
 Neapolim lapsi subeunt trépudiantique intrant
 Mœnia, rem replicant, expertaque fulmina tractant.
 Prostratos recitant, Christi præconia pangunt,
 Numen magnificant, cervices subdere gaudent.
 Hinc Sipontini grates et vota daturi,
 Culmina celsa petunt inventaque mœnia templi
 Lustrantes impressa vident vestigia saxis
 Clarificant cœli procerem præsentia cujus
 Hoc patet indicio, decorant testudine marmor

Nobilitant ara atque dato cognomine comunt,
 Sacras adjiciunt ædes, penetralia diva
 Attentare timent pede, limen inire verentur.
 Scitari unde sacer summumque requirere papam
 Deligit an sacris egeat locus ipse divari.
 Scita pater reddit mandataque digna rependit.
 Sic sananda homini tam sacri mœnia templi
 Tam celsi provisoris roganda voluntas,
 Quaque die data præcipue victoria fulsit,
 Hac instante præces humili pietate ferantur,
 Jejuniis utrinque Deo perducere certum
 Ad finem accepto ferat ut sua munera Christus.
 Nox umbram terris revocarat sidera cœlis,
 Cum veniens, summis dubios monitorus ab astris,
 Militiæ princeps superæ quæsitæ revelat
 Orsa sacerdoti jamdudum jussa petenti :
 « Non opus est vestrum nostra, inquit, templa di-
 [care ;

Editor ipse quidem dignoscar et ipse dicator.
 Vos, tantum ingressi, populus astantibus, apta
 Sacris vota frequentate et depromite laudes,
 Muneribusque datis populus communicet aris,
 Pandeturque locum memet sacrasse paratum.
 Responsis alacres properant nova gaudia cives
 Edere, basilicam subeunt, divina frequentant
 Munia, miranturque domum virtute micantem
 Angelica, rubroque altar velamine comptam
 Non opus humanum textumve matumve notante.
 C Corda replent plebis pia gaudia, deditur almus
 Ordo ministrorum laudes et carmina diva
 Continuare die, noctu nam nemo nec ausus .
 Invigilare nec intro adytis vestigia ferre.
 Stilla fluit saxo quo tegmine protegit ædem,
 Lucida quæ vitreæ guttatim illabitur urnæ :
 Dulcis et ad morbos potu medicabilis hausta,
 Quam, post sacra Dei, soliti gustare fideles,
 Depellitque febres ægrisque medetur anhelis ;
 Præstanturque piis hic plurima dona salutis
 Angelicis data subsidiis bonitate Tonantis.

D

CAPUT II.

De sancto Aristone, Justo et sociis eorum.

Multis venuste martyres Campaniam
 Comunt triumphis fulgurantes inclitis
 Ex quibus Ariston Justus atque complices
 Crescentianus cumque Felicissimo
 Urbanus ac Vitalis et Felix simul

Cum Martiana ac Symphorosa prænitent
 Cruore tincta, verrat hac Antonius
 In frustra fractus hisque flumen consecrans
 Quo diluuntur, quod sepulchri dat vicem

CAPUT III.

De sanctis Prisco, Antonino, Aristeo atque Paulino.

Attollit Capuam tra'ens nova dogmata Priscus
 Antiquæ rutilans Christi pietatis alumnus,
 Cum quo Antonino, puerilia membra sacante.
 Martyrii palma colit hanc antistes Aristeus.
 Felicis calamo decorat Paulinus agones,
 Quos raptim tetigisse juvat Nolensis hic almus.
 Presbyter astrictus Dravique obitibus actus
 Fictorum nihil esse docet portenta deorum;
 Impulsus quoque sacrilegis libare figuris:
 « Hostes estis, ait, vestrorum hoc munere divum
 Queis me productio eveniet quod contigit illis
 Felicem fratrem quibus exhibuisse doletis;
 At Domini indagare mei si numina cordi est,
 Juppiter o [ut] princeps ruat, ad Capitolia ducar.»
 Auribus oppressis iudex hunc robore mandat
 Obtundi, celsumque dari aptarique catastæ;
 Truditur hinc cæcis barathri siccisque tenebris
 Nexibus astrictus, sternantur acumina tergo
 Appera testarum recubantis vellere somnum,
 Ac fractæ lectum cocleæ mucronibus armant.
 Visitur his superis divoque nitore levatur,
 Noctæque sub media scissa trabe dissilit orbis
 Crura duplex tensi qui presserat axe soluto,
 Adque sacerdotem ruptis mandatur ahenis,
 Pontificemque suum egrediens perquirere liber,
 Inventumque urbi laribusque educere caute
 Et tectum refovere, domi dum turbo residat.
 Qui senior nec ferre valens tormenta, serarum
 Lustra fovebat, agens vitam supremam trahentem,
 Frigore confectum, famis et discrimina passum.
 Inveniens Felix post crebra volumina saltus
 Jam rigidum immotum gelidumque jacere cadaver,
 Æstuat unde patrem relevet, flantem ultima curet,
 Et, proh mira fides! pendere in sentibus uram
 Ecce videt stupidus que grana jaçentis in orè
 Pressa senis recreant animum attolluntque refotum
 Insolito dulcem fert aspera sylvæ sapor
 Lætitiæque meri tribuerunt cuspidè dumj.
 Aggreditur Felix ulnis humerisque reportat
 Rure pa' rem tugurii et vidualis culmine condit,
 Occultumque sovet, cautiusque alimenta ministrat,
 Captus item martyr Circeio deditur exul
 Saxa secare apici; damnatis vivere consors,

A Mulctatus mulctata piat, posusque reduci
 Ad portum maris insani dispendia passos
 Naufragioque rapit Probum prolem atque maritam
 Dæmonica sobolem lymphanti peste jugalem,
 Et simul ereptos Christo cum pluribus offert.
 Regressus laribus dum tractat digna decenter,
 Anguis item petitur rabido livore furentis.
 Obscuratur atrox, prædo cæcatur iniquus
 Scrutator rogitat, caligine pressus, apertum,
 Querit et alloquitur, videt ac sibi prodier orat,
 Præsentemque tuens absenti mente requirit,
 Palpat ut in tenebris puro fervore diei.
 Demente eluso, latebræ petit intima Felix
 Nec mora regreditur, vultus sub corde volutans
 Captator stolidus; sed jussa obturat arachne
 Introitum telis pernecitur aere ductis,
 Tutaturque pium, ludit velamine sævum,
 Prædonemque levi ac dirimit discrimine prædam.
 Frustrato cedente lupo, petit agnus ovile,
 Fomentis altricis ovis sine more potitus:
 Cujus subsidiis alitur minime ora tuetur;
 Lac puerile capit servatque virile libramen.
 Sic ternos agitans cursus lunæque labores,
 Pontificem post larvicolam dat credere Christum,
 Eruit et templum divino numine versum,
 Qui responsa dabat, fugiens ubi cedit Apollo.
 Actibus his clarus, virtutis honore decorus,
 Dum petitur cuncta præsul fervente caterva,
 Pontificali alium renuens legit arce levandum.
 C Pacifice inde meat duodena volumina Phœbi
 Hinc hominem magnis locuples virtutibus, exit,
 Se velut oratu sternens altaribus almis,
 Post celebrata die Christi mysteria sacro
 Pace data cunctis subiens celestia Felix,
 Post crucis exactos multo sub agone triumphos
 Felicis palmæ titulis feliciter usus.
 Presbytero datur Helpidio curante sepulchro
 Pincensique solo renitet virtutis opimo.
 Hoc quoque pontificem felicem luce potitum
 Mirorum a puero culmenque decenter adeptum,
 Martyrii sociis ter deno stemmate nexis,
 Presbyter Helpidius Nolensi collocat aula.

D

CAPUT IV.

De sancta Juliana

Irradiat Cumas fortis Juliana virago,
 Quæ, post obtutum belis caput hostis iniqui,
 Membra beata tulit variis exercita pugnæ,
 Quam pater auspicio luctæ cruciatibus egit,
 Verberibus tritam zelo laceravit amaro.
 Præfecti sponsique dein tormenta fatigans,
 Sulcat virgis, quatitur suspensa capillis,
 Vertice de summo plumbo perfusa liquato;
 Carceris hinc antro cæcoque recepta barathro

Invenit hic cunctis truciores horribus hostem
 Interna oppositis externaque bella moventem,
 Internisq; sciens invictam prodit aperte
 Terrificos vultus miserique notamina cultus.
 Stat tamen intrepide, manet imperterrita virgo,
 Nec concussa tremit, nec desolata pavescit,
 Confligensque palam palmæ splendore nitescit.
 Certantem quam bella stupens Nicomedia vidit,
 Regna triumphantem gaudens Campania sumpsit.

CAPUT V.

De Spoletana sancti Pauli ecclesia.

Spoletum rutilo Patrum splendore decoram
Prætulimus claramque piis celsamque palestris.
Hanc etiam Pauli pollens Ecclesia lustrat
Et palma fidei, caligine lumat hostis,
Clausæ lupi furis, agui seil aperta triumphis,

A Obæcata minis ast illustrata trophæis.
Frangere clausam adiens prohibetur inire patentem,
Quam dum lumen adit, tumidum caligo subegit,
Fureque cæcato, fidei fulgore flagrante
Ecclesia invasu reörinuntur luminis hostes.

CAPUT VI.

De sancto Eleuthero martyre.

Patris Eleutherii probitas hic clara coruscat,
Ad vitam lacrymas cujus revocasse cadaver
Testibus asseclis Gregorius asserit almus;
Nec silet obtenti per eum sibi dona vigoris,
Firmati columen stomachi jejunia rite
Ferre datum, positi vel vincere ponderis æquum.
At dum magna patrat premitur tamen ipse librato
Divinæ moderante manus qui, sede receptum
Applicatumque, nigro puerum spurcamine purgat,
Quem trucibus solvunt pia contubernia vinculis,
Insuetoque ferunt noctes ductare quietas,
Tripudians donis pater atque improvida jactans
Gaudia supprimitur, puero ad juga prisca relapso;
Quem lacrymæ demum et redimunt jejunia fratrum
Perfecteque manet degens in cætera liber.
Germanum hic fratrem clarum probitate Joannem
Extulerat præscita piæ cui gloria metæ,

Qui signansque diem gaudensque ad præmia fertur
Mystica poscit ovans carmen prolibat et hymnos,
Ferre monens fratres, ciet ad regna alta sodalem:
« Urse, veni clamans! » socii nec mente capessunt
Dicta, nec advertunt quod fassus quem vocitarit,
Dum post scire datur semotum tramite longo
Decessisse patrem rebus cognominis hujus,
Momento hoc fultum venerandis actibus ipso
B Suprema stat Eleutherii quo voce citatum.
Virgineam pater hic mentem dum dotibus ornat,
Christo defunctam, mundumque, patremque no-
[gantem
Aurea dona lutum sponsi splendore potantem,
Quam sic digna capit, regi quam grata super,
Ruricola accepto increpituque latrone fugato,
Haud aliquid juris res in candoris habente
Vel temerare valente datum nisi virgine portum.

CAPUT VII.

De sancto Joanne confessore.

Joannes Syriam virtutis culmine linquens
Ausoniamque petens, Penarenssem illuminat urbem.
Perquirensque locum tutæ et stationis agellum,
Psalterio lato sed mox ad vota relato,
Deligit hic sumpto collata habitacula signo;
Cærtior angelico quin fame protinus audit
Hunc: ibi rite locum Domino præstante parandum,
Degendi portum cursusque viæque levamen.
Canebat glacialis hyems, nemus omne rigebat
Duratum nudumque conia scriptumque pruina,
Illeque sub vidui residebat tegmine ligni;
Veratu fessi post longa volumina saltus,
Erroris dum nota petunt solamina longi,

Roboreos sine more vident frondere lacertos,
Vestirique dato non in sua tempora cultu.
C Scitatus quis et unde domum quo jure moretur
Se Christi modo servitio venisse fatetur,
Hoc se jure locis, hoc sidere ruribus illis.
Visa ferunt populis, turmatim densa feruntur
Agnina, stipantes coeunt hæc visere turmæ;
Castra locantur humo solo gaudientia cælo,
Præficitor certaturis certaminis auspex;
Aggregat atque regit Domino moderante catervas;
Sic quater undenos pollens virtutibus annos
Hinc sumptus requie renitet splendoris honore.

CAPUT VIII.

De sancto Cassiano martyre.

Syllæ forum qua Cassianus gloria
Illustrat, edit, concrepante cammine
Clemens palestram disserens Aurelius,
Pictoris arte se docente et hospite.
Altor scolarum hic præstitutus agmini,
Spernensque sacris supplicare formulis,
Impube vulgus erudire ut panditur,
Ludum jubetur morte ephebis præbeat
Quos supprimendo seriis offenderat,

D Datusque sævis dissipandus parvulis,
Sumit severa mille vinctus vulnera.
Crescente pœna dum fatiscit carnifex,
Pueris magistri per cutem ludentibus,
Quas ipse durus doctor ediderat notis,
Tandem moras luctantis olim spiri-us
Miserans latebris mandat absolvi Deus
A tam cruento lancinatorum grege
Ad angelorum blanda tollens culmina.

CAPUT IX.

De sanctis Siro et Hivento mar'yribus.

Martyris aula Siri Genuensi splendet in urbe
 Sordida rejiciens, veneranda et casta receptans,
 spurcari scellis renuens, quod funere tetro
 Mediolanensis claret duraque repulsa
 Defensoris ab Ecclesia diro agmine tracti
 Spirituum hunc pedibus nexis pellente nigrorum
 Horrifico violenta probri clamore querentem;
 Edicolæ quo permoti trucibusque refracti
 Vultibus urem scrutantur post facta pavenda,

A Ejectum inveniunt tumulo temploque cadaver:
 Pontifices Ticinum Sirus atque Hiventius ornan',
 Ermagoro legante, dati dare dogmata Christi
 Partibus his evangelico Marciq[ue] ministro;
 Hanc quoque primi urbem diva pietate sacantes
 Signis irradiant virtutum, munere ditant;
 Lumina sparguntur late, Veronaque, Brixia
 Laudaque lustrantur sacroque nitore coluntur.

CAPUT X.

De sanctis Martino et Augustino episcopis.

Nu' sit hæc (206*) Callis Martinum lucis alumnus,
 Æthereæ, decus Ecclesiæ Christique coronæ,
 Inelyta qui fulget cœlesti gemma nitore.
 Huc Augustini eximii doctoris et almi
 C tholicæ fidei quadrato luminis orbi,
 Eloquio Christi purgantis fluminis urbem,
 Sumpta Leutbrandi studio pia membra feruntur,
 Quis clausus tumidos vanosque triumphat honores
 Erutus Ambrosio tenebris dare munera lucis.
 Nec silet ore manumque piis res spemque relinquens:
 Mundanas cœli sequitur per culmina regem;
 Nudus nuda crucis sectans et terrea temens,

B Acilbus egregiis instans, sacra jura volutans,
 Nocte dieque Dei præcepta et famina pangens,
 Præsentes sermone monens, calamoque remotos;
 Presbyter eductus legit sibi celsa petentes,
 Pauperibus Christi conjunctus amicis;
 Præcessore sacris prælectus episcopus aris,
 Mente pia semen docto serit ore supernum
 Fortis et incolumis fere quadraginta per annos,
 Inprætermisse cœlestia jura perorans
 Suprema dum regna petit, quesita senecta
 Astra alacris scandens, sectantibus astra relin-
 [quens.

CAPUT XI.

De ecclesia sancti Zenonis Veronensi.

Martyris Ecclesiam Verona Zenonis urbe
 Gregorio, diva irradiant miracula, teste,
 Undarum turgore furens quam lustrat Athesis,
 Vallatam, cumulati inita nec lege fluoris
 Insolito se more tenens, et aperta renutans,

C Obice lymphanti claudens, nec fluctibus intrans,
 Ostia declinans fluxuque patentia vitans,
 Hauriri sese præbens penetrare nec audens,
 Stat prodesse, fugit, fluctu parcente, nocere.]

CAPUT XII.

De sancta Christina.

Italiam Christina Tyrum Vulsinaque comens
 Littora multiplici decoravit agone triumphum
 Quæ tenera gliascens ætate virilia tractat,
 Aggrediensque deos robusta puella paternos
 Vertit, comminuit, spargit, largitur egenis,
 Confortata Deo divoque virilis amore.
 Quam pater affligens alapis dat verbere carpi,
 Disceptamque flagris dat ferro in carcere necti.
 Affectus patrios rabiemque experta parentis,
 Dum sævo longoque fluunt laceramine carnes,
 Has illa in patris ora serens sata viscera reddit
 Carnifici, mentem supero librat alta satori.
 Annexa inde rotæ tormenta flagrantia volvunt
 Ignibus applicitam pinguique liquore madentem;
 At Christo fugiens attingere membra dicata
 Erumpensque globis oleo furit excita turbis
 Flamma, truces spectatores sævasque catervas
 Involvens, fervore necans, plexuque perurens.
 Carceris hinc thalamo duroque recepta cubili

Cœlestis fruitur pastus splendore, medela
 Sanatur, medicante Deo, divo utitur actu.
 Incolumis Christique reperta extollere laudes,
 Pressa gravi vastis onerosi pondere saxi,
 Curgitibus sinibusque lacus immergitur imis
 Angelico sed præsidio superoque vigore
 Eruta crudelis vincit molimina patris.
 Post alius fortem subit expugnare puellam,
 Tariarei ductor belli diræque palæstra,
 Suppliciiis petens decus insuperabile multis,
 Phœbum orare jubet, cujus simulacra favillam
 Illa repente facit precibus dum sidera transit.
 Quæ mirata trophæa Deum mox millia Christum
 Subdita collaudant signumque vana relinquunt.
 D Successore patris prostrato, bella tyrannus
 Tertius aggreditur flammæque extinguere flammis
 Nititur accedens Vulcani horrore caminus:
 Clauditur invicta ardenti fornace virago,
 Sicque cinis penitus fieri data quinque diebus,

(206*) Papia.

Ignibus immunis scelerum necat atra vaporum
Edomitique focis perstat Christi hostia victrix.
Quod nequeunt cliani dantur supplere chelydri;
Marcescunt tamen ætherei virtute triumphi,

A Verborum gladius plectrumque abscinditur oris,
Interior sed plena serit præconia lingua;
Impetitur sævis totiens decorata sagittis,
Bellatrix pulsa et jaculis mens emicat astris.

CAPUT XIII.

De sancto Ambrosio.

Comitur Ambrosii meritis urbs Mediolana,
Quam gestis atque ore colit virtutibus ornat,
Quæ monitis Augustini, Pauline, resignas.
Ilunc pater infantem cœlesti examine cunis
Invasum miratur apum mox asra petentum
Præsagiturque virum cœlestia mella daturum.
At puer, ostentans sacro se more colendum,
Porgebat ludo venerari virgine dextram
Vaticinansque datum memorabat se ordine vatum.
Eductus ferulis rutilansque nitore sophæ
Auribus accitur procerum consulta notatum.
Ipse quoque ascitus princeps legumque magister,
Tutatur patriam, populos regit, ordinat urbes.
Ilac ope Mediolana patens fastigia partes
Nititur exsectæ Christi core (sic) vestis
Quo templum studio ingreditur scissasque phalanges
Pacificare parat, dum vota in plura feruntur;
Infantis vox Ambrosium dat honore sacrandum
Conversi qua dividi in diversa que rapti
Conveniunt in pacta viri, mens omnibus una
Inditur, Ambrosium sacro sibi jure dicandum
Conclamant utrinque simul concorditer omnes.
Ille fugam meditans sævum instaurare tribunal
Præcipit, applicitisque reis tormenta volutat;
Nec remove valet coëptis abducere plebem
Clamantem: « Super addantur tua crimina no-
[bis] »

Pondus inire legens sophiæ revocatur, inepta
Sacrando sibi scorta adhibet nec vota reflectit
Cernentum ferrique sibi hæc peccata rogantum.
Nisibus his cassis fugiendi tempora captat
Egressusque urbem sub vasta silentia noctis
Et Ticinum se ferre putans recto agmine gressum,
Mane repertus adest portæ urbis Mediolanæ;
Acta stupens aries Domini attollendus ovili
Inventus capitur, tentus servatur, adactus
Alligitur, gaudet raptari ad sacra Toparcham
Cæsar et in comitem prædicta implerier orsa
Queis præsul veluti jussus dare jura mearat.
Effugit hinc iterum secreta habitacula querens,
Alta subire pavens, agnus censore minaci
Proditur exactus, purisque ablatus in undis,

Sincere fidei candentia vellera subdit,
Singula militiæ tractans quoque munia divæ.
Omnibus ad summum lætantibus exit honorem,
Antistesque datus sancte sacrosancta ministrat,
Actibus effulgens Domini splendore coruscis.
Approbat id tacta gaudens paralytica veste
Et proprio rediens alieno vineta ducatu;
Atque indigna petit claram connixa lucernam
Vellere candelabro, lethum sibi stulta virago
Tracta veste rapit, temerariaque arma retundit;
Repperit hic etiam Eliæ spiramine fervens
Hiezabel rabidos nigro livore furores
Qua fraudes hosti coluber molitur aperto
Exquirens odia, exilium parat, incitat auro
Culminibusque animos pactis in tela furoris.
Nec Jesus tamen athletam sua castra regentem
Deserit, adjutor validus sibi corda ferentem
Pellit ab insidiis hostem servatque clientem.
Latro quod expertus laqueique parator operi
Vicinum qui se Ecclesiæ fert tollere rapinam
Ut queat ejusdem facilis crimine culmen (207).
Cujus in adversum tentaminæ ducta tenorem
Quo putat abripere abripitur gestamine vectus,
Quoque die patrem ratus extorrem esse ferendum,
Exul abit, versa in proprio sibi vertice fraude.
Scit Domini monitis tamen hostem præsul amare
Proscriptumque levans opibus solatia confert,
Et licet ipse æquo plexum se iudice clamet.
Non tamen atra manus pavet addere fraudibus arma
C Pugnaces dum se viros dat femina valvas
Obstruere Ecclesiæ sacramque repellere plebem.
At Dominus præstare solens ex hoste tropæa
Efferat belligerum demutat corda virorum
Servare inventos, admittere limine fidos.
Idque parum, nisi cum populo vota arma profundant
Atque Deum simul attollat cum plebe satellites;
Pascantur pariter leo, bos, lupus, agnus et hædus.
Nec silet antistes tantos ingratus honores,
Comere gratificis insignia laudibus edens,
Et Christum modulis resonare celestium tradena
Hymnidicis reboare choris ex quo alma suetus
D Occiduus pangit sine limite carmina limes.

CAPUT XIV.

De sanctis Gervasio atque Protasio.

Addit clarificare Deus se clarificantem
Cui celata diu pretiosa talenta revelat,
Dum se illi testes Domini Gervasius atque
Huic individue frater Protasius hærens,
Adversorum ad probra, notant, ad vatis honorem,

Luce coruscantes supera signisque micantes.
Christi laude datis famulorum lumine promptia
Pontifici precibus, posito somnoque gravato
Visi adstare palam juvenes candore nitentes
Atque polo manibus pansis ut vota ferentes.

(207) Verba facilis crimine culmen alia manus scripsit, sed sine sensu.

Sollicitus sacer ac nutans ubi visa recedunt
 Vera petit repeti, si vana, facessere ventis.
 Augere parco devotio, visa recurrunt,
 Jam quoque marcentis vocem dum tertia galli
 Nox redhibet, redeunt visi ac produntur ephœbi
 Insomni ac stupido vaenoque ut corpore fesso
 Tertius hos ducat Paulum quem schema figurat
 Quique notans socios pandit sua jussa secutos
 Saxeli adversatos pompis, vestigiaque alti
 Sectatos Domini, culmen sprevisse caducum,
 Binaque conclusos quondam sic lustra dicasse
 Servitioque D. i divæque vacasse sophiæ
 Martyrio digno donec vernare probati;
 Corpora quo fundit vota inveniendi locello
 Arvam exultandam templumque celebre parandum;
 Nomina scitatus capit inventum ire libellum
 Nomina quo meritumque legat sumptasque coronas.
 Ille ciens fratres telluris, in ordine primus,
 Terga aperit fodiendo; diu secreta patescunt
 Munera nec corrupta situ nec tabe soluta
 Uique diu posita hac fragranti nectare sparsa;
 Expectata patet pandens promissa libellus:
 Ab ludit ut nato comitante hæc rapta Philippus,
 Edidit ut geminos Vitale Valeria patre,

A Nomina mox actusque notat, patrimonia cuncta,
 Pensa foro, indignis famulisque ferenda solutis,
 Sicque decem precibus lectuque vacare sub annis,
 Ut datur ad palmam quonam certamine scandant,
 Sacricolis et delati, responsa negarint,
 Digna deis tenti ut fanis sacra ferre monentur:
 Vana prior figmenta docens, per flabra jubetur
 Plumbi exire hominem; suadet ac alter ad atra,
 Is quoque suadentem miserum trepidumque resi-
 gnans,

Fustibus atteritur, majorque ad bella levatur,
 Compatiens hosti doctus paradigmata Christi,
 Sicque datus gladiis cum fratre asciscitur astris.
 Quorum ubi de trita tolluntur pignora tumba
 Conditæ lecticis insignia plura salutis
 B Præstita defessis, titulo panduntur honoris
 Martyribus lati, pietate et præsulis almi
 Martyrum (sic) attrectat fidei velamina nisu,
 Luce reformatur cæcus radiante Severus;
 Curantur nigro obsessi spiramine plures,
 Gratanterque revertentes vi luminis augment,
 Ecclesiæ minuunt pravi fomenta furoris,
 Incipiuntque feræ sensim rarescere turbæ,
 Inque sacerdotem Christi excita tela relin-
 qui.

CAPUT XV.

De virtutibus sancti Ambrosii.

Sævam intra quamvis aulam nigra murmura mis-
 sent,

Confusi recidunt tamen insultare parantes.
 Recticolis Zabulo dum quidam arripuit eorum
 Invitus dat vera licet, laude erigit hostem,
 Conturbat socios, pietatem nescius effert,
 Di a truces ad lunt comites, perimuntque sodalem,
 Invisum veris cumulant sibi probra decorem,
 Digno pontifici Christo decus omne ferenti,
 Hæc sibi qui præstat cœlestia munera servo,
 Qui supero adstantem munit dum fame plebem,
 Cominus ætheræus visus consistere civis,
 Auri qui inferret populo quæ jura serenda.
 Æmulus hæc cernit fervens infestus et acer
 Invictusque suis pellaci creditus ore,
 Omnia qui tetræ spernens molimina fraudis,
 Quod ferus umbrabat cepit depromere lumen.
 Contigit hoc vigili servanti oracula mente:
 Ast alias tumide pactas prohibentibus aures
 Regalis thalami tutoribus oria vere (207)
 Quesita assensis fugientibus ore parato
 Pontificis mox sed lapsis capuloque relatis,
 Præsule tractante, haud audire valentibus illis,
 Organa qui fidei fastu tempere superbo.
 Ipse sacerdotis Christus protector et ultor,
 Ipse tuens famulum cuncto servabat ab astu.
 Nec silet hæc hostis vilent cui verbera carnis
 Incenso igne stygis vindictæ tormine vatis,
 Angelico sese tutore terente beati,

C Quid Zoroastro succensus corda furoris
 Sit suasus justo insidias fervore ferocis
 Tendere sceptrigeræ doctori, avertere castra
 Ecclesiæ, quo sacrificus fastigia nisus
 Scanderat obscura tacitæ caligine noctis
 Culminibusque litans lites excire pararat,
 Versis ac votis, odio pro cæde petito,
 Sanctus amor Patri natorum in corde flagravat.
 Prodidit atque truces se delegasse ministros
 Almifici invisam pravis extinguere vitam,
 Nec saltem valuisse domus accedere seplis
 Undique munitæ invicti fervoribus ignis,
 Defenso justo, sævum inflammantibus hostem;
 His stratas cessisse nigras congressibus artes.
 D Insurgunt manifesta caduntque relisa duella.
 Nam quodam datus insonem jugulare satelles
 Castificum stricto penetrans tucrone cubile,
 Dum sacrum librat in jugulum desigere ferrum,
 Attonitis arens nervis junctura rigescit
 Nec valet elatam moderari motibus ulnam,
 Dum tandem fassus crimen dominæque furorem,
 Quem dare adit morti redhibetur patre saluti.
 Nec pavidus reges trepidusve orator adire
 Hic pater extimuit, cæso quod rege tyrannus
 Infremuit admonitus sacrisque remotus ab aris
 Innocuum dum pœniteat fudisse cruorem.
 At quia contemnit consulta salubria vatis,
 Non modo sidereos, imos quin ponit honores,
 Et qui pontificem præcepta benigna ferente

(207) Cf. Vitam Sancti Ambrosii a Paulino ejus
 nota: io, § 18. Intelligitur sermo, exceptis hisce verbis

corruptis; oria vere, quæ, si omnino necessaria, sic
 forte restituenda sunt: obria veri.

Spernit, femineo fractus terrore fatiscit.
 Ast aliter Theodosius correptus et orsis
 Increpitus duris audiri præsule dictus
 Ac Domino indignus jussusque audire monentem
 Decretum revocare datasque revellere leges,
 Dum daret in Christi sævis pia castra triumphos,
 Accipiens placide monitus austeraque jussa
 Non nisi sub fidei titulo parere suasit
 Obtinet annutans sacris accedere vatem.
 Sic quondam super admissis errore piacis,
 Injuste innocuo multorum sanguine fuso,
 Amotus templis divisque repulsus ab aris,
 Præsule cœlestem solum spectante decorem,
 Haud horret suplici vilem pietate repelsam
 Nec gaudet venia luctus nisi jure soluto,
 Lege etiam scripta sacro latore probata
 Quæ valeat subitum scitis placare furorem
 Subdenti monitis sceptris imperialia sacris.
 Altera substrato victoria ducitur hoste :
 Præ reliquis rex Ambrosium colit omnibus unum,
 Præ cunctis in jura probat quem diva severum,
 Utque pium digne perculsum verberare mulctæ
 Conciliat Domino, sic sacrilego hostis habetur.
 Nec metuit vitans pravo ferre ora tyranno,
 Arguit ac facinus austere symmate schedæ,
 Omnia cernentem proponens crimina damnat,
 Immemumque trucidis reddit se proditiis,
 Munera rejiciens, etiam in prece pace negata
 Impugnatori pacis hostique quietis.
 Exciti his proceres infidi sæva frementes
 Jumentis requiem Ecclesiam stratum ire minantur
 Post sibi promissam stygio contaminate palmam.
 At Dominus justus sortes discriminat æqua
 Lance datas, sceleris patitur nec sceptris valere
 Sorte super justa ne dextra feratur iniquis,
 Justitiæ dignoque piis dat honore triumphos.
 Rex ita devotus pedibus provolvitur alui
 Tutoris famulique fidelis ad omnia Christi,
 Calcandum sibi sceptrilegum qui straverat hostem,
 Hujus se meritis protectans et prece tutum ;
 Moxque rei veniam facili datione capessunt :
 Quæ regi una pium ductabat gratia patrem.
 Qui quanta bonitate vigens quam corde benigno
 Astiterit miseris testantur sæpe soluta
 Vincula nexorum : studiis legatio fervens,
 Callis et ipse labor longi, proceresque petiti,
 Excitæ mœrore feræ patris improba flentis
 Gaudia letantum rapti discrimine sontis,
 Ultio prosiliens, Stiliconis cessio supplex,
 Redditus exilio supremæ obnoxius iræ.
 Quo per eum plures missi quoque judice gaudent.
 Felle cor impliciti hæc etiam prætoria duri
 Judicis obstructo portarum limine fantur
 Lata in eum quoque mœrentis oracula vatis,
 Spe cassata hominum quam fastibus ille locarat,
 Dum nequit Ecclesiam fugiens penetrare patentem.
 Illic pater eximius pietatis culmine celsus
 Quam fuerit virtute potens mira acta fatentur,
 Spirituumque frequens depulsio clara nigrorum

A Pansophius puer ipse legit post rupta cruentu
 Retia prædonis lethi de fauce revulsus.
 Hujus ab hoste pia ut potuit præsentia ferri
 Monstratur Probi puero diro hospite capto,
 Pontifici misso, nilque ejus in urbe gravato,
 Mœniæque egresso truce possessore recepto,
 Juratus dum se Ambrosium timuisse revelat
 Raptor et hinc urbem secus expectasse veredum.
 Quid patet iste queat Nicentius ordine clarus
 Salvifico sentit capiens angore medelam,
 Calcatusque pedem salvatum se fore gaudens
 Attactu calcis donoque sequente salutis.
 Quam celer oris honor, quam famina plena vigoro
 Miratum famulo Stiliconis flamine raptio
 Crudeli arbitrii necdum sermone peracto

B Hujus falsiloquis plures discrimina schedis
 Constitit passos nec vinclis digna secutos.
 Nec non ille monens facili qui splene cachinnum
 Alterius lapsu proprium observare monetur
 Et lapsus non vana sua probat orsa ruina.
 Successor decedentis quoque Simplicianus
 Vim verbi tenui persentit voce relatus,
 Idque procul positos stupor occupat ore serentes ;
 Barbara virtutem quoque præsulis ora loquuntur,
 Francorumque ducis sumptus fuso hoste triumphus
 Hujus amicitias partum quem fama fatetur,
 Currentem imperio valeat qui figere solem.
 Quam vixit doctus, quam celso flamine plenus
 Semina densa notant terras animantia celo,
 Regna replens rumor, compertaque fama,
 Persarumque duces sôphico fulgore cluentes
 Multo calle fatigati fervore videndi
 Eo notum splendoribus urbe disertum,
 Quorum quæsitis divina luce vibrandis
 Cardine cum noctis lux est assumpta dici.
 Symmachus ille etiam ejus labor omnis in ore,
 Qui reges superasse putans splendore leporis,
 Sacrilegos ritus repetebat et impia liba
 Accipit ut cultum pietatis honore volumen,
 Lumine cœlesti divoque sapore refertum,
 Haud dictis posthac qui reddere præsulis audeat.
 Marcomannorum probat hoc regina relictis
 Errorum tenebris tantum rumore beati,
 Percepto quærens supero quæ lumine spargi

D Legatis sale se petit hoc conditior almo,
 Accipiensque cati catechismum luce libelli
 Stat pacem suadere curans persuasa jugandam
 Romulidisque ferum subigit cum gente tyrannum.
 Quo splendore Dei radians quo flamine pollens
 Hæc serat, annixus tabulis, Pauline beate,
 Felici stupidus meruisti cernere visu,
 Atque coronari justum rutilante benignæ
 Obnubique voluntatis, pro tegmine scuti,
 Introgreddique vides proba divum habitacula flamen,
 Jura Dei rimans vates dum cœlica tractat.
 Qui quanto fervore Deo, quam fixus adhæsit
 Pastoralis amor vigilans et cura resignat,
 Pastio tota gregum, rabies exacta luporum,
 Paupertasque libens, Christoque impensa facultas,

Amplaque pauperibus patrimonia lata beatis,
Prædia quæ juri Ecclesiæ possessa dicantur,
Strenuitasque interventus, opis arduus actus,
Cunctæ sollicitudo Dei stans sedula plebis,
Frugalis pietas, jejunia ferme per omnes
Continuata dies, precibus vigilantibus castis
Et sanctum testatur opus, manuum labor aptus,
Dictati scriptique libri, verbi æquor arati,
Indignis captisque manus data munera largæ
Et sine fine manens fraterni cultus amoris :
Servitium in sacris solerti jure solum

A Vix quino satagente dein pastore gerendum.
Pensus et exactus prodit pia pectora luctus
Ac flentis bonitas aliena piacla jacentum
Editaque aspecto suspiria tristitia probro
Urbibus orbatis lacryinæ quam sæpe litatæ
Atque Deum semper sitientis corde profusæ !
Non se morte quati cujus bonitate fatetur
Servum se ardentem, quanto Deus ambiat igne,
Lumine quo lustret mirorum culmine claret.
Id quoque sanctorum multo celata sub ævo
Pignora huic digno digne patefacta resignant.

CAPUT XVI.

De sanctis Nazario et Celso Vitali et Agricola.

Quorum Nazarium Celsumque nitore levatos
Prætulimus divo mentem irradiante beati;
Quos vice thesauri jussi servare coloni
Commisso minime augebant discedere ab horto,
Dum gazas sacer ignotas custodibus aufert
Utque loco his apto merito splendore locatis
Gratificos cætus divino lumine replet,
Civibus Ecclesiæ superæ applaudentibus urbis,
Ingemit hostis atrox torqueri se patre questus
Ambrosio, vocem strepitus qui ponere jussus.
Ponit et inflari Ambrosium nescire capessit :
Haud illum ipse, fides quin torqueat alta sacrorum
Ignis et invidiæ doleat quod scandere cælum

B Terrigenas unde ipse ruens volvatur in ima.
Vitali sed et Agricolæ dat templa beatus
Florentinæ urbi, quos larga Bononia mittit :
Qui fortes post plura trucus cruciamina flagri,
Eximium fixi cruce nanciscuntur honorem.
Pignora judaicas inter permixta latebras
Nonnullos ignota jacent mortalibus annos,
Donec pontifici diva se luce notantes,
Hoc oatre lætantur digno retinere decore
Secernique nigris auri ceu fulgor arenis.
Lætitiâ populi cruciatibus agminis atri
Hos simul ara capit sanctorum lumina pandens
Divinæ circa famulum bonitatis amorem.

CAPUT XVII.

De transitu sancti Ambrosii.

Qua spem fundarat fungi ne morte paveret
Testatur felix obitus finisque beatus
Militiæ palma dignæ claræque palæstræ,
Numine præscitus supero sociisque relatus.
Ille etiam risu divo radiatus ab ore
Arridere sibi Dominum quo cernit lesum,
Laudensi cum præsulè ei dom vota profundit,
Auditas preces jam gratia blanda revelat.
Queis animum semper fixus nec morte recedit,
Dum crucis in speciem distentus brachia codis
Felicem votis animam comitantibus infert.
Vercellensis adest præsul cœleste vocamen
Excitus capiens somnis, ubi mox abiturum
Atque recessurum monitis prodentibus audit.
Lucis honoratus divæ mysteria tradens;
Quæ ut capit Ambrosius summam libaminis alti,
Lætus init vitæque cibatus in æthera surgit.
Transitus hic celebri Paschæ splendore nitescit,
Israel tenebras exit qua nocte Canopi,
Cælicolæ civem paradisi regna colonum
Festive excipiunt, agnis in flumine lotis
Fontis aquæ vivæ, patet almi gloria vatis,
Aspiciuntque subire thronum digitoque loquuntur
Illustri residere patrem fulgore nitentem.
Stella micans aliis funus lustrare patescit.
Ambrosiana quod ut terræ capit aula serendum,
Nigra caterva gemens causam cruciaminis edit.

C Splendorem Ambrosii cœunt servire benigni,
Millia natorum superna ad munia currunt,
Fervida, stupantur diversi examina juris
Tangere gestamen, saltem appropriare laborant.
Nec charos latet absentes, nec linquit amantes,
Eois transmissa viris quod scheda profatur,
Visus ut assistens quæ fert orantibus almis,
Imponensque manus pariterque precamina fundens ;
Zenobio Florentinisque levamina portans,
Sæpe rogatus adest, urbem discrimine solvit,
Defessos recreans, spe deinde salute reformans.
Mascezelî desperanti feritâte pericli
Impetrat precibus, signansque ænigmate palmam,
Ter notat appulso tempusque locumque bacillo.
Gazarumque loco quærenti lumina cæco
D Claro albatorum comitatus honore virorum,
Apparens, sociis occurrere Mediolanum
Præcipit, ut valeat luce exsultare petita ;
Paret ovans palpo quæ non inviserat ante
Mœnia calle petit recto, dictaque salutans,
Obvius ipse die patronos urbem ineuntes
Hanc Sisinnium, Alexandrum quoque, Martyrium-
[que,
Mox promissa capit loculo sibi munera tacto.
Urbe Trientina quos præsul Anaunia rura
Lumine, sancte, jubes verbi lustrare virili ;
Quæ sacro dum rore rigant, indigna resiliant,

Hostica turba furit flammans livore duellum,
 Quæstibus atra ciet, nigra numina luctibus ornat,
 Comprensosque pios spurcis maculare laborat,
 Atque reluctantes flagris fere ad extima cædit.
 Nox superest tantum, terras caligine pressas
 Qua retegente color rebus dum sole refertur,
 Oblatas claro lucrantur agone coronas.
 Cappadocum de gente senex Sisinnius horum
 Primus honore nitente, tuba caput ictus, aliena
 Confossus hominem quoque membra securibus exit,
 Limine ab Ecclesie cælorum culmina scandens.
 Martivrius grates, tentus nec mobilis, effert
 Salvifico Domino, sudibusque foratus acutis,
 Verticis e plagis perstat saturare bipennes,
 Dumque cruore madens agitur libare profanis,
 Calle volans alio subit astra actore solutus.
 Insultant cæsis bacchantes, pendula collo
 Martyris ora ligant tinnitu et voce crepantes
 Prostratos ultor Christus quo vindicet, addunt;
 Inter Alexander functos advertitur halans
 Aspera quæque subit tractus dum dira calentis
 Ventum ad busta rogi conjunt quo corpora erudi,
 Spirantem ergo jubent libare vel igne flagrare.
 Ille minas calcans rapit alto sine coronam.
 Excita nec se abdit vindicta, nec incita dignam
 Mox adhibet muletam; cælum tamen abripit umbra
 Proxima terrenis, terras velamine cæcans,
 Cæcatosque umbrans populos, micat ignibus aer:
 Fulmina crebra volant, lethum mortalibus æthra
 Intentat trepidis; mendaces vera profari
 Coguntur, fieri hæc sanctorum luce fatentes,
 Hi socii Ambrosii, capiunt his lumina cæci,
 Cæcantur sævi, rutilant splendore benigni,

Quæ sequuntur capp. 19 et 20 edidit Mabillonius, Act. SS. ord. S. Bened., tom. II, pag. 20 et seqq.

CAPUT XVIII.

De sancto Columbano.

Diversæ Hesperia patriæ radiante nitescent,
 Diversi simul hostibus illustratur et ipsa.
 Ambrosio insignem vates petit inclytus urbem²²²
 Gente Columbanus Scotorum et sanguine cretus.
 Qui pius a puero vixit mirabilis ævo,
 Christi castra²²³ locans, multoque hæc milite re-
 [plens.

Propositi metas hujus virtutis odorem
 Nare sequens avida, paulo excessi se videbor.
 Finis at hunc Italiam quoniam impertivit agonis²²⁴,
 Ausoniis tandem placuit junxisse tropæis.

Quem genitrix dum utero gestat procedere solem
 Aspiciens gremiis, lumen prænosceret prorsus
 Illustrata datur sparsuræ lumine terras.
 Artibus imbutus claris, documenta palæstræ

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²²² Id est Mediolanum. ²²³ monasteria. ²²⁴ vitæ ²²⁵ divinæ.

NOTÆ.

(208) *Iter, iteris*, sicut *itiner, itineris*, non raro habent veteres. Legè adnotata ad Vitam S. Cuthberti matrice a Bedæ descriptam ad ann. 687.

A Ambrosii meritis applaudunt agmina cæli,
 Congaudent justis, livore teruntur iniqui;
 Ore venenato famam qui carpere vatis
 Tentarant, subito carpentur vindice rapti
 Inque oculis quorum nexas avellere mentes
 Patris amore petunt, muleta velluntur abacti.
 Ast ille et meritis meritorum et lumine cretis
 Effloret genitis, quorum Paulinus, honore,
 Culminis egregii sapidique nitore leporis,
 Ausoniam decorat trans et mare lumina portat.
 Ecclesie decus illustre, Augustinus, et orbis
 Totius instructor fraudisque hostilis abactor,
 Lumine qui cunctum replet almo et semine mun-
 [dum;

Martinus specimen Gallorum ductor et altor

B Candentum pius agnorum, columnenque sacrorum.
 Gemmaque pontificum, pollens tutela piorum,
 Cujus ad exsequias divina potentia patrem
 Transfert Ambrosium sed nec statione remotum.
 Hesperis astat Gallis, et funera curat;
 Mediolani aris præsit Turonique sepulcris,
 Urnæ munus agit nec diva litamina linquit,
 Corpore adest populo, spiramine servit amico.
 Et quis cuncta patris narrare insignia tanti
 Prævalcat, quorum qui scit, sapit omnia, summam?
 Nam licet addantur dictis quamplura, residet
 Maxima gestorum sed pars intacta sacrorum.
 Utpote qui studio, doctrina et culmine vitæ
 Italiani eripiens tenebris ad dogmata vertit,
 Catholicæ fidei cuncto dans lumina mundo,

C Nos quoque perpetui rapiens a turbine lethi
 Perferat auxiliis æterna ad gaudia lucis!

Aggreditur superæ, virtutibus optime fultus
 Gallica rura petit, divina his semina portans,
 Ore manūque vocans cælorum ad culmina cunctos.
 Celsa petens gradibus, eremi secreta requirit,
 Atque columbinis scandens subit ardua pennis.
 Nec divæ²²⁵ frustratur opis solamine servus,
 Crastina præceptis innixus comoda tenens.
 Quarrentis Deus ægroto solatia fratri
 Allevat angorem, legans optata vehementem
 Defessis alimenta virum, nec missus inanis
 D Ant mercede carens iteris (208) solator abire.
 Ægri subventor medicamina conjugis orat,
 Subsidiūque refert, quæsitæque dona reportat
 Et patris ad votum reperit viguisse jugalem.
 Inde Carantocus secretis visibus abbas

Admonitus sancto suffragia ferre laboris,
 Accito famulo cœlestia jussa relexit,
 Expleat imperitans. Properat Marculfus, onustus
 Lata ³²⁰ ministrat equis, sed quo se tramite ducat
 Inscius ignoransque petendus ubi incola degat.
 Atque ita nutanti quid agat dum corde volutat,
 Consilium menti ingeritur, jumenta viandi
 Destinet officio, præcant quo quæ acta sequatur.
 Vis recto divina regens animalia calle,
 Ducit in optati Patris ora sequente magistro.
 Sicque Dei famulum ductantibus ille veredis
 Inveniens præsentat opus: gratesque Tonanti
 Laudis utrinque datæ: ditat benedictio vatis,
 Ac revocat ³²¹ gerulum præconia digna serenem.

Invisit refugam mundi jam deinde frequentes,
 Atque colunt plebes, pietatis honore petentes
 Ditari, verbo refici, precibusque levati.
 Ille favet votis, morbisque medetur anhelis,
 Mirificat pellitque feras, procul effugat hostes
 Septus, et intactus perstat feritate lupina,
 Niti pace truces ausus rabiemque serenans.
 Ursum quo pepulit, scopuli legit atra minacis,
 Incolit hæc solus, puero visente ministro.
 Agreste hunc sustentat olus, fert pocula lympha.
 Quam procul inde petens, longum puer ipse laborem
 Ut queritur, saxi scrutari terga jubetur.
 Dum Patris precibus cœli secreta petuntur,
 Factum, et cum votis latices funduntur opimi,
 Fons rupe exoritur montis hinc perpete lapsu,
 Jam deversa rigans, et comoda munera præbens.

Castra replere Dei properantibus undique turmis,
 Agmina metator cogens, loca providet apta,
 Distribuit cœtus, certans præmonstrat agonem,
 Munia disponens, leges dat, juraque tractat,
 Quæ descripta docent qualis radiaverit auctor.
 Ipse eremum peragrans gemino comitatus alumno
 Indignusque cibi, socios jubet ire petitem,
 Signatoque loco victum deferre reperim.
 Deproperant, loca dicta ineunt, fluviala cernunt
 Munera, non proprio terris adstrata elemento.
 Sumunt tres de quinque æcos ³²², ad prandia tollunt.
 Increpantur ut ingrati, qui prona relutent
 Dona Patris, missi redeunt, contempta reportant.

Mandat item quondam capturæ instare sodalem ³²³,
 Atque locum signat, laxata ubi retia pandat.
 Illi visum alias, nec cœrula ³²⁴ jussa lacessit,
 Nec prædæ concessa petens, miratur adactos
 Instantesque haud posse capi sinuamine ³²⁵ pisces.
 Impactos spectat maculis, nullum eximit undis:
 Consumptaque die casso sudore laboris
 Regreditur fructu vacuus contemptor alumnus.
 Arguitur spretis vano conamine jussis,
 Et vada jam tandem decreta subire jubetur.
 Paret abinde cliens et lina capacia solvens

A Vix revocare valet capturæ pondere facta ³²⁶.
 Sicque hilaris Patrem reperit, data dona rependit.

Ursi spelæo quondam ipse remotior hærens,
 Languorum secreta teri per famina fratres
 Addiscit stimulis, solum superesse ministros
 Egrotis servire datos. Horum ipse misertus
 Peste repellenda petit hæc Lussovia castra.
 Attritis jubet exsurgant, famulatibus instent,
 Immineant ³²⁷ messi fervente labore terendæ.
 Surgunt præcepto soliti gaudet paterno,
 Accedunt mōnitis, tritura insistere certant.
 Virtuti suplici fugiens vis moribunda cedit,
 Roboreque implentur pulso marcore medullæ.
 Adgaudens Pater obsequiis, recreare laborem
 Mirantum jam posse suum decernit, ovanter

B Instaurat mensas, dapibusque venustat opimis.
 Gaudia concelebrat nullo residente dolore,
 Ni solum infidis sectari jussa moratis.
 Quorum desidia arguitur, pigredo notatur,
 Atque animæ languor carnis languore piatur:
 Ac pestis mora præcinitur ³²⁸, longumque rotata
 Volvitur anxietas, annus dum limina claudit.
 Siccatas quondam stipulis sub tempore messis
 Insurgant, inhibentque legi ³²⁹ dona annua nimbi.
 Insistunt pluvie, spes ipsa ablata metendi
 Mentibus attonitis, iterum ne germina culmis
 Insurgunt fetis famis in discrimina granis.
 Ille sub hæc Domino committere vota benigno,
 Spemque librans Christo, sociis jubet arma ³³⁰ ca-
 [pessant,

C Messem ineant, curvis invadant falcibus arva.
 Mirari comites, nemo audet promere contra
 Quin faveant jussis, ruraliaque arma ferentes
 Appellunt segeti: custodes ille per oras
 Distribuit ruri, quos vita excelsior ornat
 Quattuor excipiens Conimium, Eunocum, Econa-
 [mum

Sanguine Scottorum, Gurganum gente Britannum.
 His ita dispositis operi cum fratribus abbas
 Insistit: pro mira fides! toto æthere rores
 Funduntur circa, sicco cadit hæc seges agro,
 Tostaque ³³¹ mirando sic cuncta reconditur æstu.

Primates steriles virtutem pauperis hujus
 Sentiscunt, adeunt, quæsitæque gaudia prolis
 D Accipiunt, celebri lætantur honore parentum.
 Wandalenus ovans Donato nomine et actu
 Pignore florescit, sacer at Pater expiat undis,
 Enutritque datum cœlesti lacte clientem
 Quem post pontificis Vesontio culmine tollit,
 Quique Monasterium normaue et honore patro-
 [ni ³³²

Constituens Christo, certantia castra coaptat.
 Fenora natorum genitor pro pignore lato ³³³
 Tutoris recipit meritis, ipsique parentes

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

³²⁰ allata. ³²¹ reducit ad sua. ³²² Salmones. ³²³ Gallum. ³²⁴ id est, omnem. ³²⁵ retium sinibus
³²⁶ referta. ³²⁷ insistant. ³²⁸ prædicatur. ³²⁹ colligi. ³³⁰ falces. ³³¹ sicca. ³³² Columbani. ³³³ collatio.

Se obstringunt Domino : mater turmam aggregat A

[almam

Castarum gaudens comitum se his esse sodalem.

Sufficitur Patri Cramelenus, et ipse beati

Abbatiss splendore datus devotus amori,

Instituit cœtum Patris hujus regmine cultum.

Inclutus iste Pater probitatis munere pollens

Quam locuples operum vixit, quam lucis abundans,

Afflictis impensa docent solamina crebra.

Theudegisolus hoc digito sibi falce reciso

Comperit ²⁹³, excipiens subitam medicante salutem

Ore Patris, fusa plagæ per aperta saliva :

Fortior et cœptum repetens sine labe laborem,

Membro crediderat quod se amisisse recepto.

Nec minus egregiæ perfunctus honore medelæ

Pernicem conquirat opem cladisque levamen

Otia sectatus senior Winocus agreste,

Bum miratur opus Patrum Terrena gerentum,

Militiæque viros superæ sudare labore

Adstupet agricolæ ; cuneo saliente petitus

Frontis aperta gemit, fusoque cruore madescit.

At miserans Pater angorem, celeransque juvamen,

Inque cubans votis, properat purgare salvis,

Oreque conspersum reddit post sputa piatum.

Dumque fovens facili sævum linit unguine vulnus,

Curat, vixque cicatricum vestigia servat,

Salvificum digno hic sectatus tramite Patrem.

Frumenti dolet ærumna fraccescere ²⁹² fratres,

Sollicitum fidis comitem Pater erigit orsis :

Non linqui justum, subolem nec querere panem.

Dictis vota fidem faciunt, vacua horrea solo

Largitore Deo facili virtute replentur.

Nox subit totum, vector nisi nemo repertus

Conditor immensus, largi dans omnibus unus.

Sic quondam glebas rastro sarientibus adstans,

Sexaginta jubet geminorum mæra panum

Cum potus quod parum aderat solamine ferri.

Mirantur crevisse dapes vescentibus illis

Ruricolæ, duplunque stupet legisse ²⁹⁰ minister

Convivis saturis, escarum et fenora potus.

Nec solum proprios clemens ita servat alumnos :

Quin succurrit et externis, et vincula solvit

Ætheria, tactu famuli contrita fatiscunt

Ad jussum æra Patris, velluntur ²⁹¹ crimina fantes

Se purgaturus lacrymis jam sponte litandis.

Nexibus eductis ²⁹³ lavat, ac vestigia tergit,

Et lotis agit ecclesiam, sed limine clauso

Non patet introitus trepidis, jamjamque propinquo

Agmine custodum repentum ad tormina raptos ²⁹².

Vincula qui jussis, precibus quoque limina pandit,

Claustaque cum votis reserat nutantibus agris,

Ac simul ingressis solitis struit ostia septis.

Clavier ²⁹⁴ hæc hostesque suo munita vigore

Cernentes, metuunt divino numine tutos

Appetere, humanis aut subdere legibus actos.

Adversis etiam ille bonus, sævisque benignus

Excipitur, percussoris tormenta revincti

Nexibus internis ferro torpente relapso

Dejecti dextra, ante pedes miseratus, ademptum

Dæmonico redhibet virtuti animusque furori.

Obvia bis sævi quondam atro flamine pleni

Ora tulere viri, prece mox quos ille redemit.

Vexati rabida veniunt ita quinque phrenesi,

Illico quis præbet pulsa quoque peste salutem

Sic Patri juvenem viginti millibus actum

Currere pernici volucris virtute chelydri ²⁹³

Restituit precibus fixum votisque receptum.

Mater item eum prole ruit hac labe referta,

Nec mora, purgatas pariter Pater iste remittit.

Sicque Parisiæ bacchans in limine portæ,

B Hucque venire querens, mæstis sibi vocibus ho-

[stem ²⁹⁶

Atque Dei famulum vulgato nomine prodens:

Fortibus imperiis diris dum viribus obstat,

Ore manum capit innocuo, linguaque repressa

Almifici digitis, jussus fœtore sequente

Sulphuris Ætnæ affectum lacerumque relinquit.

Tempore jam multo Phœbei muneris expers

Hospite clarifico rutilantia dona resumit.

Frustratusque diu revocato lumine gaudet,

Ipse peregrinus peregrinum ut lumine capiat.

Illic vir præpollens Christique Columba renidens,

Lumine quam clarus superoque nitore coruscus

Fulserit, innumeris radiantia culmina donis

C Virtutum retegunt, volucresque feræque loquuntur

Salibus ²⁹⁷ accitæ, nisuque adulante receptæ.

An non hæc ²⁹⁸ furto corvus clamasse relato,

Imperitiique tremens visus terrere potentis,

Pergere ni jussus post reddita damna, nec ausus?

Ursus an insolito reboat non ista pavore

Jam prælibata verbo depulsus ab esca,

Tergora cervinæ servans illæsa rapinæ,

Et famulans sanctis sanctorum ad commoda jussis?

Nec solus notat hæc testis ²⁹⁹, diversa feruntur

Huc attracta olidis ²⁹⁷ animantia, nare sagaci

Nutibus atque repulsa Patris; dum pelle revulsa

Pabula nudatum sinitur prestare cadaver.

Sed nec dissimili regitur moderamine, pomis

Qui per discipulum cessis insistere parens

D Parcere scit vetitis, cessatque inhiare rapinis.

Vivere decretis ²⁹¹, escisque abstinere partis ²⁹².

Quam virtute patens verbi quam culmine præstans

Illic Pater enituit, et jussa et facta resignant.

Id quoque castorum reteguit famulatus alumnum

Et quondam liquor emissus famulante cliente.

Nec tamen effusus pervadens claustra coronæ

Spargit humum, quin insueto petit agmine ²⁹² cœlum.

Tulitur in vacuum duplicatque cacumine trul-

[lum ²⁹³.

Jussa Patris decorans, famulique patrata venustans.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁹⁰ expertus est. ²⁹¹ animo frangi. ²⁹² collegisse. ²⁹³ eripiantur. ²⁹⁴ f. eductos. ²⁹⁵ creptos.
²⁹⁶ f. Clavier. ²⁹⁷ serpentis seu dæmonis. ²⁹⁸ Columbanum. ²⁹⁹ e salibus seu silvis. ³⁰⁰ miracula.
³⁰¹ Ursus. ³⁰² id est, olentibus carnibus. ³⁰³ permissis. ³⁰⁴ presentibus. ³⁰⁵ impetu. ³⁰⁶ vas vinarium.

Sic farris modius superest quique usibus unus,
Dum simul indiguo fertur mandante Patrono,
Divite rebus Acra (209) monitis parente supernis,
Tertia jejunis redit expectantibus ut lux,
Quadringentos potusque cibique rependit.
Spem præterque fidem vacuis fulminibus cuncto:
Gratiaeque augetur cumulat dum Doda trecentos.

Quondam inopi victus cœlis alimenta feruntur:
Destinat æthra cibos orantibus alite multo,
Plumigeram seriem non diffugiente volucres
Absque labore ferunt, epulis dant fervere mensas
Ditibus, atque palatinas dulcedine visis
Exsuperare dapes, triduoque hoc dapsile terris
Manna manet, frugum accedit dum copia quarto
Lata die, supero spiramine, Præsule (210) jussu
Vicinas habitante plagas dare fercula sancto.
Sic et amicorum sociis solamine cassis
Ipse animo fidens fidem perquirat amicum ²⁷²,
Ecclesiamque petens aperiri munere dextram
Exposcit Domini: nec amicus vota moratus,
Pontificem mittit repletum ardore ferendi
Quæ libeant vati, gratis data sumere poscit.
Ille bono grates Domino fert pectore prono,
Accitisque suis devote oblata capessit.

Inde fluente legens Rheni, loca barbara visit.
Sarmatica Sævos ²⁷³ adiens regione suetos.
Progrediens quoque sacrificos offendit, inanes.
Luminis æterni lyphantia ²⁷⁴ liba parentes.
Dolum erat magnum sacris gremiisque capacis
Turbida cervix retinens libamina tetra:
Quod Domini miles leni suffamine solvens
Dissipat, erumpit pariterque fragorque liquorque:
Ut videas Sanctum fugere horrida flamina ²⁷⁵ flatum.
Barbaries pavefacta stupet, falsisque recedens
Pars non parva Dei recipit juga suavia veri,
Inque fide infirmi firmantur robore facti.

Cogitat interea Sclavorum visere fines,
Luce pia lustrare animas ab origine cæcas.
Angelos at visis astans, depingit in orbis
Schemate desertum tenui sub imagine mundam,
Ut dextram levamve petat, fructusque labore
Quæsitos ineat. Sancto hæc spiramine plenus
Viridimens ²⁷⁶, nec adesse videns quo vincula gentis
Solvantur Domino tempus laqueata, quiescit.

Cælicolis equidem qualis quantusque probetur,
Æquivoci ²⁷⁷ casso pandit conamine custos.
Militie optanti metam palmanque laboris
Quæsitam oranti fulva se luce revelans;
Corpore non, inquit, modo te producere possum,
Patre Columbano poscente, et fiente repulsus.

A Ocius ille jubet moriens properare ministrum,
Flagitet accitum raptim decurrere Patrem
Visere marcentem. Sacra flens adeo repertus
Poscitur, accedit, causamque et vota requirit.
Ingrate ²⁷⁸ precibus queritur sese ille teneri,
Ductori obstari lacrymis, retinacula solvat.
Jamque aditum cœli sienti regna recludat.
Ille metu attonitus, fratres ciet ære petitos,
Atque recedenti quæsitæ viatica præbet,
Cæcula fert, funus cognati ²⁷⁹ complet amici.

Ipsi jam reges hujus sua subdere colla
Non renunt monitis, hinc lividus hostis adactus
Invidiæ stimulis melimina nota revisit,
Pectora sceptriferæ ²⁸⁰ supplens regumque parentis
Et quia vir Domini regis ²⁸¹ benedicere cretam

B Crimine contemnit sobolem, regalia sceptrâ
Haud susceptorum memorans; regina furore
Hunc agitât diro, prohibens pia munera ferri,
Hospitaliove capi socios, vel doctæ juvari
Arguere infessos monitor, vel frangere motus
Regis it irati, nec linquit dura magistri,
Nec probat hospitium, recipit nec munera regum,
Improba dona abicit, nutu data vascula rumpit
Intuitus virtute, dapes et pecula fundit.
Auditis stupidus tremebundo horrore tyrannus
Supplex adproperat, veniam sibi criminis orat,
Emendare admissa vovet, compescere spondet
Sollicitus labem, placatque hoc federe Patrem.

Act ubi castra ²⁸² Pater repetit, nox pacta soluta
Flagitium cumulat, consueta paela retractat.
C Almisitor contra verborum verbera legat,
Grammata ²⁸³ plena minis, acrique notamine mittit,
Quis mulier veteris repleta furore veneni
Ad furibunda palatinos ipsunque nepotem
Instimulat regem, pellat quo castra colentem,
Publica compellens ad jura vacare calentem.

Impulsus stimulis leges temerare toparcha
Attentat: contra invictus pius incola perstat,
Vaticinans omni procerem cum stirpe libandum ²⁸⁴
Territus hoc celer egreditur rex fame sacris
Quæ violatum ierat, non se, sectante ²⁸⁵ coronam
Martyrii testans hujus contingere votis.
Quin eat, offendit quæ ritu examina linquat,
Ad natale solum, venit quo calle, recedat.

D Ille negat Christi ses ponte relinquere castra.

Rex abiens sævum quem novit ad ista ministrum
Deputat, hocque Patrem pulsum Vesontio captat,
Hæc quoque mira gerens verbo vincimur ²⁸⁶ solvit,
Ecclesiæ reserat valvas prece, munit apertas,
Liberat exemptos, vertitque regitque redemptos.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

²⁷² Christum. ²⁷³ I. Suevos. ²⁷⁴ f. lymphatica. ²⁷⁵ demones. ²⁷⁶ discutiens. ²⁷⁷ Columbani aliterius.
²⁷⁸ invito. ²⁷⁹ popularis. ²⁸⁰ Brunechildis. ²⁸¹ Theoderici. ²⁸² monasterium. ²⁸³ litteras. ²⁸⁴ rescandum. ²⁸⁵ persequente. ²⁸⁶ reorum.

NOTÆ.

(209) In ms. codice legitur *Acra*. Nomen est proprium, uti et Doda infra, quæ nomina in Jona desiderantur.

(210) Episcopo scilicet Maguntino, nomine Leonisio. Hoc factum ac sequens per anticipationem referuntur.

Vim superam cives ipsi renitere tuentes,
Ejus ab aporia ³⁰⁰ sese compescere censat.
Ille videns se nullo angī custode, reverti
Ad data castra petit, medique in sole diei
Regreditur, mediam populo spectante per urbem.

Nec mora concutiunt proceres hęc nuntia diros,
Instigantque intum passim cumulare furorem.
Legatur furia cohors comitante tribuno
Vellere ductorem, exsiliique reducere mulctam.
Accedens truculenta manus cœcatur in uno ³⁰¹,
Cetera conspiciens, præsentem quærit et ambit.
Impingunt in eum pedibus, velamine vestem
Contingunt, se cernentem neque cernere possunt.
Sedit ³⁰² ovans inter trepidi anxia flabra tumultus
Sed datur hoc spectare duci, qui forte renutans
Venerat ac nolens, solus tesidere legentem
In medio videt errantum, sed tegmine ³⁰³ lætum.
Quos revocans repedare jubet, regique referre
Frustra agitare virum divo iutamque tectum.
Infremit hęc capiens, auctoque furore tyrannus
Accumulat facinus.... ad pessima legans
Crudelis famulos, peragenda negotia jussos.

Psallentem cœtu inveniunt stipante canoro,
Exeat insinuant, venit quo tramite pergat.
Rennuit ille greges carosque relinquere natos.
Lictores utrimque timor conturbat et horror,
Hinc regis furor, hinc tanti reverentia Patris.
Compatiens pius indultor discrimine septis,
Egreditur, lamentantes comitantur alumni,
Avulsi quidam luctu potiore tenentur.
Hos solatori Domino tamen ille tuendos
Allegans, laudare monet sine fine Tonantem,
Altorem huncque patrem valeant ut habere fove-
[tean.]

Ducitur exsilio, ferroque petitus inani
Vi tegitur supera, captum tortoribus ³⁰⁴ hostem
Eripit, hunc priscæ redhibens pluresque saluti.
Affatus quoque ductorem, quem spernat haberet
Ocius ut dominatorem, tempusque resignat,
Lothario careat dominis sub principe caris.

Tandem actus Ligeris fluctus jam linte subire
Oceanique petiturus pervertere campos,
Dum lento ³⁰⁵ scapham subeunt molimine fratres,
Egregium sancti comitem cognomine Luam
Custodum remo quidam audacissimus haurit ³⁰⁶.
Increpat atrocem ductor ³⁰⁷ pro crimine dignam,
Præcinit et Christo luiturum vindice multam.
Famina lata sequens certi probat ultio vatis :
Moxque revisentem portum vorat unda protervum.
Ac pius arradens fluvialia terga carina,
Sicubi metatur, pronis fert lumina cæcis,

A Horrida spirituum depellit monstra nigrorum.

Puppe secans undas Turoni delabitur oris,
Visere sacra volens Martini avertitur aula,
Cum mœrore gemens votis portum obtinet imis :
Remis acta avidis moderans se scapha resistit,
Arma gubernantum spreto rectore triumphans,
Littora sponte petens fert invito arva magistro.
Ductori supero grates pius advena pangens
Templa optata subit, sanctis noctem excubat aris,
Seque suosque Deo Martini munere legans,
Papa (211) Leupario convivia inire rogatus.
Obsequitur sociis curans relevare dolorem,
Prandendumque inter replicans oracula firmat,
Pulsorem fuerat quæ jam jaculatus in hostem :
Ante triennales memorans Hyperionis ³⁰⁸ orbes

B Cum natis pariter ruiturum Theodericum.

Hinc navem repetens fratres angore teneri
Invenit, addiscens furtum caligine ³⁰⁹ passos.
Nec mora, Martini jacturam questus ad urnam
Regreditur, non se hic vigilasse fatetur
Ille suos sineret tolerare ut damna sodales.
Concutitur mox latro gravi quatiente flagello,
Exclamatque palam qua tecta nomismata celet.
Cernentes socii currunt, sublata rependunt,
Flagitio parci poscunt, horrore tremiscunt.
Remque Patris vere ut sacram tractare pavescent.
Omnia pauperibus largito ac ferre parato
Indignoque dapis, celestia dona feruntur,
Gratificusque capit, pestesque et livida ³¹⁰ pellit.

C Equoreas tandem Ligeri delatus in oras,

Ad patriam revehi, Oreanumque subire jubetur.
Scottica navis adest quæ res comitesque capessit
Licta Patriis refugæ nativa revisere rura.
Remigiis igitur zephyrisque faventibus acta
Findit terga maris, fluctusque adnuitur altoz
Cum subito mare nolle viri sentiscit, et imo
Exsiliens pelago sævis conatibus obstat,
Fluctibus atque ratim propellens reddit arenis.
Cœrula subducens relegit, siccatque carinam,
Collectumque sibi finibus requiescit adactis.
Sistere sic triduo cogens sine gurgite cumbam
Nauclero cernente Dei quo nûmina casu
Res Patris exhausta, sociosque a puppe remittit.
Æquora mox adsunt, properantique resumere lin-

D Optatisque vehunt per plana liquentia flabris,

Laudantes placitum cuncti præferre Tonantis,
Mirari factum, vatem quo vellet abire
Mittere sponte suum, famulatu opibusque levare.

Missus Lotharii devotam competit aulam,
Quem rex munus ovans ac si cœlestē recepat.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

³⁰⁰ injuria. ³⁰¹ Columbanus. ³⁰² residet. ³⁰³ vultu. ³⁰⁴ a dæmonibus. ³⁰⁵ utroque invit. ³⁰⁶ percu-
tit. ³⁰⁷ Columbanus. ³⁰⁸ solis. ³⁰⁹ nocte. ³¹⁰ dæmones.

NOTÆ.

(211) Ergo adhuc sæculo x episcopi dicebantur papæ : item summi pontifices saltem ii qui metropo-
litæ erant, uti ex Odone Glanvillensi abbate in Hist. Transs. S. Mauri abb. constat.

Flagitat ut maneat degendi habitacula præstat.
Regibus ille cavens lites augere, recusat,
Incepit errorem, regit apte regimine regem.

Interea bellum gemino meditante tyranno
Poscitur alterutro, neutro parere jubetur
Rex patris imperio ⁴⁰¹, scripta utriusque canuntur ⁴⁰²
Hujus regiminibus terna intra tempora subdi.
Obsequitur princeps monitis, fidoque fidelis
Expectat promissa animo, spes figitur æthræ,
Et patiens servat donec data culmina sumat.

Applicitis vatis sociis, solatia cepti
Fert iteris ⁴⁰³ gelidas superare volentibus Alpes.
Quaque venit Pater egregius, virtute coruscet,
Horrida deturbat, sacrati milia firmat.
Meldensi comitem se Chagnericus ab urbe
Ultero offert, ejusque dicat benedictio natam
Cum laribus Burgundo-Faram Christo indole Jun-
[ctam.

Quam pater infido tentans abscondere nisu,
Lumine percussam febribusque extrema trahentem
Ingemit, Eustasioque petit Patris hujus alumno
Hospite suscepto sanari peste remota.
Ile rogans iterat ⁴⁰⁴ votum, fert inde medelam,
Quo pergente, necem legit ⁴⁰⁵ hæc quam frangere
[pactum.

Dum promissa ferat, sacra dum velamina capiet,
Candida castra ⁴⁰⁶ locat sponso quis militet Agno,
Agmina siderei coeant quo florida regni.

Matronam ipse means excepit ⁴⁰⁷ honore Co-
[lumba,

Autharii colitur devoti munere amici.
Cujus et hic subolem gemino splendore micantem
Maire ferente sacrans, fidei benedicit honore.
Regibus accepti, regali munere clari
Hinc adspirantes superis Christoque flagrantem,
Vitantesque voluptatum discrimina, cælum
Mente petunt, cælestique agmina cogunt.
Castra beata locant, juranis salibus arunt ⁴⁰⁸,
Aliar Resbacis Briegensis margine rivi.

Sic quoscumque Patris locuplet benedictio munit,
Obtinus ⁴⁰⁹ attollit cælorum in culmina finis.
Consiliis quicumque hujus parere faventes
Non renuere regi, gaudent sibi prospera ferri.
At consulta animi qui posthabuere paterni,
Expertes voti vacuo flere dolore :
Ut rex ille repulsoris frater ⁴¹⁰ Patris almi,
Servitiis subici Christi qui sponte salubri
Dam vitat parendo Patri, substernitur hosti.

Nec dilata diu res, bella cientur utrimque,
Diversæ alterutrum coeunt in prælia gentes.
Vir Domini solus vastam conitante ministro
Inierat tum forte eremum, residensque legensque
Appetitur subito, Domino moderante, sopore,
Atque videt reges inter quæ bella calescant.
Excitus adstanti famulo arma flagrantia pandit,

A Effundi nimium suspirat utrimque cruorem.
Pulsorem ⁴¹¹ contra monet exorare minister :
Consilium Pater insulsum notat improba factum,
Dum magis hostilem decernat amare salutem,
Atque rogare Deum, cujus hæc bella liberantur,
Numine qui justa disponit lance duellum.

Jam qui consultis renuit servire benignis
Terga parat fratri, captusque aviaque subactus
Ponit gemmiferos muliebri forfice crines :
Et quæ non voluit Christi substratus amori
Sumere, ludibrio præmonstrat signa coronæ.
Nec mora, mactatus rabie laceratur hyenæ ⁴¹² :
Ætherio frater ⁴¹³ tactus consumitur igne.

Atque ita Lotharius cernens sibi scēptra parari
Sancto dicta Columbano subit, arma prehensit.
B Debita cum turmis properans sibi regna capessit.
Regis adulterio genitam facili agmine prolem
Cum scelerum incentrice capit, necat, excipit aula
Criminis altricem expostam, vectamque camelo
Indonitis innectit equis, terit impete raptis.
Sic sic veridici complentur fanula Vatis.

Ergo Columbanus pennis animisque columbe
Regna superna petens, Gallorum transvolat Alpes,
Ausoniam ingrediens, Agilulfo rege decenter
Excipitur, sublens pia mœnia, Mediolanum
Incolit, expurgatque hereses, atque arma ministrans
Ecclesiæ, recti meditatur dogmata callis.

Accipiensque ⁴¹⁴ a se rupti juga montis aceto ⁴¹⁵
Mirifici splendore Petri comique colique :
Ocius hæc superans, avido petit alta volatu :
C Semirutamque aulam neglectu monticolarum
Offendens, prisco accelerat reparare decore,
Succisasque trabes scopulis per devia collis
Pondera quadragenorum per plana virorum,
Cum tribus aut geminis sine fuste vehebat alumnis.
Nec pondus veluti veherent, quin pondere vecti.

Sicque pio fratrum mentes hortamine firmatis,
Incepto lætis operi persistere votis,
Ut qui velle Dei patulo fulmine capient.
Culmina restaurat prope, sarcitque ruinas,
Atque monasterii diversa habitacula condit.

Lotharius vatis completa oracula cernens,
Eustasium monitis Lussovia castra regentem
Dirigit, almifici vestigia sacra magistri

D Cum prece sectari lata supplicamine regis,
Quo redeat, votis degat, quæsitæque sumat
Gaudet hic adventu geniti, suadetque morari
Quantisper secum claræ pietatis alumnus.
Ad requiem comitum, doctrine ad regimina fra-
[trum :

Se repedare negans, retroque redire recusans.
Regi gratifico montum post pergere legat,
Corrigat ut propriam morum moderamine vitam,
Sustentet socios Lussovia castra colentes,
Præsidii foveat, regali munere comat.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

⁴⁰¹ suppl. ac. ⁴⁰² prædicuntur. ⁴⁰³ itineris. ⁴⁰⁴ iterari facit. ⁴⁰⁵ eligit. ⁴⁰⁶ monasterium Exo-
riacas. ⁴⁰⁷ f. exceptus. ⁴⁰⁸ f. alter. ⁴⁰⁹ f. Optimus. ⁴¹⁰ Theodebertus. ⁴¹¹ Theodericum. ⁴¹² Broget
childis. ⁴¹³ Theodoricus. ⁴¹⁴ Audiens. ⁴¹⁵ f. acuta.

Fœdera grata hilaris rex captans honore venustat,
 Castra superna fovet, delegata agmina fulcit,
 Subsidiis explet, dominandi finibus auget.
 At Pater ipse Columbanus dum elauditur annus,
 Mandatis ¹¹⁶ nova septa colit cellæ Eboliensis.

A Nexibus hinc animam carnis tenebrisque solutam
 Almitico cœlis infert splendore decoram.
 Pignera restructi per eum templi æde locantur.
 Quam celsæ meritum vitæ, data signa loquuntur:
 Strenuitatem animi præstans doctrina profatur.

CAPUT XIX.

De sancto Attala

Magnifico Patri ¹¹⁷ magnus succedit alumnus
 Attala, cui celsam peperit Burgundia stirpem.
 Pontifici datur hic genitore ferente colendus ¹¹⁸,
 Artior angustum fervescit scandere callem.
 Sic clam progrediens, monachorum castra peragrat,
 Et potiora calens ¹¹⁹, dicto fert colla patrono,
 Atque Columbano tradit se luce regendum.
 Ille sibi nectens, quæsito lumine flammæ,
 Dum ¹²⁰ petitur virtute vicem supplere magistri,
 Dignus ubi egregie pater castris prælia sanctis
 Exercens, anguiva ¹²¹ doli feri bella furentis.

Carpitur austerus tepidis durusque remissis,
 Avellit teneros ¹²² lateri fera lingua sodales,
 Diripit, atque eremi per devia raptat opera.
 Incenitor doctorque mali sævo uritur igne ¹²³,
 Supplici clamans meritam se pendere poenam.
 Nec facilem quit adire Patrem captando piamen,
 Quin rapitur, mutusque animam dimittit in auras.
 His pavidi comites repetunt Patris atria plures,
 Atque ut oves trita capiuntur fauce lupina.
 Ast qui tutorem fastu tempere superbo,
 Convulsi variis consumunt cladibus ausus.
 Hi ferro plexi, rapidis hi fluctibus hausti,
 Inveniuntque piam quotquot rediere medelam.

Prævalidis Patris istius modo vota patrantur,
 Imperiis clarent, precibus modo digna profusis.
 Hæc Bobius quondam violentis imbribus auctus
 Molibus effusus, lymphaque lumente rotatus
 Approbat, indictus ¹²⁴ sacris removere furorem,
 Vellere farriteri fabricam vexare molini
 Inhibitus, posito leges statuente bacillo,
 Et crucis ad signum monitis parente fluento,
 Arduaque aggresso facilem fugiendo meatum.
 Visa tropæa redit Sinoaldus prodere Patri.

Virtutem quoque magnifici probat ille magistri,
 Ruricolæ insistens operi, stitæque ¹²⁵ medendæ,
 Cui lævæ pollex dextra resecatur iniqua.
 Jamque datus glebis, Patri dum promittitur actum,
 Educi tumulo ac passus per mille iubetur
 Deferri, imbutusque sacris moderante salivis
 Fracturæ medico vitamque ferente sepultis,
 Jungitur unifico viduatæ glutine palmæ,
 Præcipiturque datam tacite tractare salutem.

Sic quondam puerum spirare suprema putatum

Visere, solatiis voti que juvare rogatus,
 Adventu incolumem precibusque dat ire vigentem
 Inter plura dein virtutum gesta piarum
 Hunc Deus ærumnis censens absolvere anhelis,
 Lumine lustrari pacis, fortisque quietis,
 Tempora certa iteris ¹²⁶ signat jamjamque petendi.
 Et licet ipse dies post quinquaginta meandum
 Quo sit, non adeo monitis dicatur apertis;
 Præparat apta remansuris tamen, atque migranti
 Septa monasterii densans tegmenta reformat,
 Ac studet invalidum nihil ut lapsumve residat.
 Emunit reparatque libros, nexatque solutos.
 Excubiis precibusque vacans jejunia ductat,
 Corpus contribulans animam cœlestibus aptat.

Discipulo ¹²⁷ post nona novæ reparamina messis
 Visere flagrantem sese spectare parentes
 Præcipit, atque mora nulla impediende reverti.
 In gemitibusque viam sectans custodibus auctus;
 Complecti genitricem datur sub luce diurna,
 C Nox equidem repedare monet, febrisque perurgens
 Compellit clamare Patris se ardere querelis,
 Exitioque rapi, mora si teneat redeundi.
 Moxque die callem repetens remeante caputem,
 Salvatur remeans, febrium vis linquit euntem,
 Sanatus Patrem reperit suprema trahentem.
 Adventu tamen exilarat, funusque paternum
 Tormentum ¹²⁸ videt esse suum celeremque re-
 [gressum.

At Pater extremos monitus pangensque notansque
 Se cruce communit, crucis editæ ¹²⁹ pronus adorat,
 Attollensque crucem lacrymis et laudibus ornat.
 Tum secreta petens veterum delicta proborum
 Abstergi rogat, fletuque rigante repurgat.
 Sic inter gemitus triti et suspiria cordis
 D Attollens oculos, cœlum sibi cernit apertum.
 Glorificansque Deum grates dependit et odas.
 Substitit se clam testis qui visa referret,
 Panderet acceptæ qui diva levamina vocis.

Altera lux terris jam cœlica dona ferebat,
 Ille vocans summumque vale dans fratribus addit
 Exhortans, cœptis maneat, potiora capessant.
 Sic verbo genitos solans absolvit imis
 Et pia sidereæ mentis fert flamina cœlis.

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

¹¹⁶ regulis. ¹¹⁷ Columbano. ¹¹⁸ erudiendus. ¹¹⁹ desiderans. ¹²⁰ Donec. ¹²¹ diabolica. ¹²² imperfectos.
¹²³ febris. ¹²⁴ jussus. ¹²⁵ stivæ. ¹²⁶ itineris. ¹²⁷ Jonæ. ¹²⁸ id est causa tormenti, etc. ¹²⁹ alta.

CAPUT XX.

De sanctis Bertulfo et Eustasio.

nunc ⁴³⁰ sequitur fervens sub religionis amore, A Marcenti arva gradu : languor Patrem , angor
Francica progenies altum quem sanguinis edit,
Arnulfo celebri Bertulfus stirpe cohærens
Pontifici, quem celsa videns fastigia mente
Spernere cœlesti, sectatur, et ardua sæcli
Culmina contemnens, crucis arripit alta tropæa,
Eustasiumque petens Lussovia lege colentem
Castra Columbani, monitis attollitur almis,
Omnibus et gratus virtuti degit et apius
Attala, sed Gallos ⁴³¹ Lussovium et ut petit agmen,
Utriusque Patria ⁴³² socia pietate favente,
Huic quoque se dedens Italos sortitur agones,
Permanet ac fidus. Postquam at Pater ⁴³³ enigrat
[astris
Communi allegitur Fratrum fervore ⁴³⁴ magister,
Perfovet atque regit divo moderamine sumptos.
Atra venena coquens impellit ad improba serpens
Corda propinquorum, vicino subdere suadens
Hunc ⁴³⁵ sibi pontifici, sata nec sibi querere
[cessa ⁴³⁶.
Hinc proceres adit, hinc regem, nec vota facessit,
Nec cœptis resilit. Qua vi cogente beatus
Romulidam Pater aggreditur composcere papam.
Quæsitus normam recitat, præcepta resignat.
Antistes monitis adgaudet Honorius aptis,
Amplexusque virum, refovet, veneratur, honorat,
Juræque concedit, leges et regmina munit,
Invitusque redire sinit. Thuscana terebat

Presserat hærentes, nec spem redeuntis habentes.
Roboris excubias nox fert columis. . .
Juris apostolici cultum Pater ordinat æger,
Ac solito disponit agi sollemnia ritu.
Qui sibi qui sociis statuens insomnia servant.
Nox curas subigit, cunctos sopor obruit altus
Custodes etiam letææ obliviam sternit.
Asseculis licitus ⁴³⁷ Christo custode levatur,
Solaturque Petro ⁴³⁸ dum principe visitur abbas.
Surgere præcipitur, sospesque redire jubetur,
Accipit ⁴³⁹ et Petrum sese petiisse patronum.
Attonitus rogat exitum dare visa ministrum :
Ille negans illustratum se luce petita,
B Hanc retegì poscit, precibusque extorquet anhelis,
Atque reperta notat, testisque accedit adacter.
It Pater ipse valens, aliosque dat ire valentes,
Dæmonicas pellit pestes, purgat prece mentes.
Victorinus id expertus, datus obvius almo,
Nec mora curatus, grates stuudet edere sanus.
Sic puer oppressus sævoque latrone voratus,
Abbatì nutu redit atra fauce receptus.
Tabem etiam lepræ supero depellit honore,
Et medicis desperatum, sacro unguine salvum
Post pia vota facit, postquam jejunia ducit.
Atque ita labe cutem, sanie sic viscera mundat,
Ut morbi post nulla docus ⁴⁴⁰ vestigia linquat,

CAPUT XXI.

De sanctis Blidulpho et Meroveo monacho.

Signa salutiferi nemoris hæc inclyta lætis
Fructibus effulgent vitæque fragrantia nectar
Aspirant devota Deo dum pignora gignunt.
Quorum persistens solido Blidulphus honore.
Numinis insecti assertor coramque tyranno
Indivisibilem laudansque docensque decorem,
Culminis ætherei furias accendit iniqui;
In sua fata ducis secretius arma parantur,
Fraus tecta instruitur, bellum færale movetur,
Veri præco dolis petitur plagisque subactus
Fustibus obteritur crebris, dum sensa doloris
Martatum liquisse patet; sic hospite fido
Quæsitus sensu atque flagris reperitur inanis,
Exitus ut somno miti cormisse sopore
Mitius atque unquam perhibens stat vulnera li'er,
Inscius angoris, tenui vibice notentur
Membra licet, nescit diri meminisse duelli,
Nec temeratorem tamen ultio tempore multo
Visere dissimulat Bardum, quin dæmone raptum
Compellit clamare pati se digna pæcli,
Tanta fatens ausum ferre hæc incendia iustum,

C Sacrilegis et qui faveat simili igne liquescat.
At dux ipse mali metuens sibi qualia cernit
Indigi meritis miserum cum munere castris
Destinat almificis; pater inclytus Attala dona
Respuit infidi, torto succurrere currit
Flaghat et fratres redimant diro igne flagrantem,
Incumbant precibus, votis tueantur anhelum;
Nevibus exemptus præstatur pergere sanus.
Nec longo tamen indignus perfungitur usu
Temporis ad veniam cessi quod perdere nūgis
Quam servare legit lacrymis, jactansque cachinnis
Se gessisse probrum votis, mox febribus actus
Igne callet lethi clamansque furensque gehennæ
Abripitur pœnis submotus et aggere bustis
Ostentat tumulo quam dira patraverit ausu.
D Nec minus excessisse notant, multatque resignant
Se offendisse Deum, Meroveum fonte prementes,
Qui, patre prælato Derionam missus, opacum
Sternere dum certat luco densante sacellum,
Cesus fameolis rivi demergitur undis,
Nec subigi permissus aquis oneratur iniquis:

GLOSSÆ MARGINALES MABILLONII.

⁴³⁰ Attalam. ⁴³¹ Galliam. ⁴³² Enstasii et Attale. ⁴³³ Attala. ⁴³⁴ desiderio. ⁴³⁵ Bertulfum. ⁴³⁶ concessa. ⁴³⁷ a discipulis relictus. ⁴³⁸ a Petro. ⁴³⁹ audit. ⁴⁴⁰ scil. sanitatis.

Sylvæ ponderibus missus visusque sepultus,
Incolumis fluvio surgit fratresque revisit.
Sacrilegos cita pœna ferit plagisque subactos
Afficiens variis: oculorum hos lumine priva-
t, gnibus hos urit, nervorum hos nexibus angit;
Quorum post patribus quidam Bobiensibus acti,
Formenta effugiunt lacrynis, alii probra pœnis
Exsolvunt meritis inhibentque piacula flagris.

A Illic socius quondam Leopardo frater adherens
Dum patris imperio vineæ munimina densant
Quam multi juncto nequeunt attolere nisu,
Arboris armati pietate tulere columnam.
Hujus Leopardi vetitos vulpecula jussis
Attentans sorbere botros atque ore petitos
Morte sequente tenens promitt discrimine crimen.

CAPUT XXII

De Baudacurio et cæteris quibusdam sanctis monachis.

Bertulfo Baudacarius moderante statutus
Vincti tutor capiens solamine misso:
Dum panis parvum quod adest anatemque ministrat,
Ter denos modico magna sed mente paratu
Exhilarans fratres dapibus quoque diùbus explet.
His rutili radiis patrum, pietate corusc
Athletæ subeunt alacres dicto agmine cœlum
Quorum mente nitens hilari Tedoaldus et imo
Dum recubat strato cœlestia mente peragrans
Advocat atque vale faciens læto ore sodales
Alloquitur lenis, suprema viatica poscit
Seque notans pulchro extremum ornat carmine finem
Inciensque melos, scandens virtute beati
Culmina virtutum, divumque videbitur altor:
Jam Deus in Sion claris animam inserit astris.
Sicagibodus ubi promptis sub patribus altum
Consecratus iter purus mansuetus et artus
Munia parendi votis pertractat amicis.
Dum jacet extremo ductans spiramina nisu,
Conspicit æthereo solem fulgore micantem
Ac nostri radios Phœbi splendore nigrantem,
Cœlicolas astare viros, miransque doceri

Protinus hunc sese subiturum ineund) nitorem
Cœtibus æquandum meruitque ediscere celsis
Et super hanc lucem sociis renitere coruscis;
B At redeat summumque vale presentibus edat,
Nec mora regrediens turmis societur amœnis.
Fratribus attonitis rediens monita extima supplet,
Visa rogata refert, accepta levamina promitt,
Mystica sacra capit, nexis fert oscula charis
Funere curari petit ac cœlestia scandit,
Felicique obitu vestigia clara relinquit,
Ostendens similem sectatos lumine callem
Perpetuæ simili lucis splendore beari.
Omnes, hi patres cœlesti pace cluentes
Quorum magnificos licet ima laude triumphos
Prosequimur vel qui pariter lætantur in æthra
Obtineant nostri laxamina certa reatus,
Divinum vitæ regimen, morumque piamen,
Crimina vitare ac lacrymis admissa levare,
C Fructiferos luctus gemitu quatiente litare,
Sordibus ut mundi reddamur lumine clari,
Cœtibus aptandi superis sine fine beati
Cernere salvificum digni per sæcula vultu.

Explicit.

Sequitur in codice epitaphium Flodoardi, quod in Proœmia jam dedimus.

ANNO DOMINI DCCCCLXVIII.

SANCTA MATHILDIS REGINA

VITA SANCTÆ MATHILDIS

Apud PERTZ, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. tom. IV, pag. 282.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Egregiis feminis, quibus Ludolfina familia sæculo nono claruerat, sæculo decimo Mathildis, Heinrici regis conjux, atque Ottonis I, Heinrici ducis, Brunonis archiepiscopi, Gerbergæ reginæ, Mathwi-

dis ducissæ mater, accessit, Cujus virtutum fama ipsa superstite late percerebuit, in obitu ejus a Widukiundo celebrata est (1), et post inter filios et nepotes, in cœnobii ab ipsa fundatis Quedlinbur-

(1) III, 74.

gensis (2), Northusensi, Poledensi et Angerinensi, A ab eo in rem suam versus, sæculo XII ineunte ab Ekkehardo abbate Uraugiensi in compendium redactus (13), et paulo post ab Annalista Saxone exscriptus (14), sæculo vero XV ineunte Coloniae in monasterio S. Pantaleonis integer transcriptus est. Quo sæculi XV codice omnes quæ prodierunt editiones Hollandianorum (15), Leibnitii (16), Erathi (17) et nostra, nituntur. Servatur hodie

1) Bruxellis in bibl. regia Burgundica numeris 329—341 insignis, binis columnis pulchre scriptus et hic illic in margine picturis ornatus. Librum a Bethmanno in usum nostrum versum integrum expressimus, correctæ tantum sæculi XV orthographia et emendatis locis aliquot. Qua in re subsidio fuerunt

2) Ekkehardi Uraugiensis compendium Vitæ Mathildis reginæ, iisdem sæpe verbis ex nostra contractum, sed sententiis sæpe loco suo motis, quare loca nonnulla quæ in Bruxellensi excidisse videbantur haud tuto ex Ekkehardo restitui posse judicavi. Usus sum tamen codicibus Vaticano-Guelferbytano (18) sæc. XI, cuius lectiones, quantum in particula operis Guelferbytana habentur, jam Leibnitius t. III, 655 sqq., protulerat, Wirceburgensi (19) sæc. XII, et Claustro-neoburgensi a D. Goldhann transcripto (20). Alios ejusdem compendii codices Monacenses sæc. XII et XV, Sanctæ Crucis in Austria sæc. XII, et Hurburgensem chartaceum in Annalibus nostris recensui (21).

3) Codex regius Parisiensis inter libros S. Germani N. 440, mbr., sæc. XI, Annalistam Saxonem exhibens, cuius textus, quantum ex Vita Mathildis derivatus est, cum nostro ad verbum fere convenit.

4) Ultimo loco codicis regii Bruxellensis N. 3202 signati mentionem facimus, qui, Bethmanno mōnente, ex codice Carthusiæ Coloniensis descriptus, uno sæculi XVII folio initium tantum Vitæ Mathildis continet, ex nostra ad verbum excerptum, hoc exordio: *Sancta Mathildis regina ex progenie, etc.*

Liber statim ut prodii Thietmaro (12) notus et

(2) Cf. Annales Quedlinburgenses, a. 936.

(3) Scripsit enim auctor Heinrico rege, igitur post annum 1002, et ante annum 1012, quo Thietmarus Vita nostra jam usus est.

(4) Ruotgeri Vitam Brunonis novisse videtur; v. c. 30.

(5) Godehardum, abbatem tunc Altahensem, fuisse, cuius interventu Heinricus a. 1017 monasterio Northusano villam Gamin confirmavit, V. Cl. E. G. Foerstemann gymnasii Nordhusani corrector in commentatione de Vita Mathildis a. D. ix kal. Aug. 1858 edita indiguit; sed quominus viro illi, Muteris habitu et consuetudine cum rege ei rei aptissimo, hunc adiudicem, obstat quod et Vita Godehardi ea de re tacet, et complures alios ejusdem conditionis viros tunc exstiterisse constat.

(6) C. 4.

(7) Ibid.

(8) C. 4.

(9) C. 15.

(10) C. 23.

(11) E. g. capite 23:

Cum autem peragrasset civitates Saxoniarum regionis et quæque necessaria singulis impendisset monasteriis,

D iterum Northusunensem civitatem adiit, quam nimium dilexit, ut videret Richburgum, quam nuper construxerat abbatissam. Statim autem ut venit, hanc ad se vocari præcepit.

(12) I, 41 ex capp. 6, 10, 17; II, 12, ex cap. 25.

(13) Fecit hoc eadem ratione qua et historiae Alexandri, Gothorum, Francorum, Langobardorum, Saxonum ex Vita Alexandri, Jordani, Gestis regum Francorum, Paulo Diacono et Widukindi contraxit, insertis scilicet Vitæ etiam iis quæ apud Widukindum de Mathilda regina legerat. V. Archiv. t. VII, 486—493.

(14) Ad a. 911, 921, 936, 946, 968.

(15) Acta SS. Mart. II, p. 358.

(16) SS. Brunswic. I, 192.

(17) Cod. dipl. Quedlinburg. p. 925 sqq.

(18) De quo retuli in Annalibus nostris t. V, 158—161.

(19) Ibid. VII, 489.

(20) Ibid.

(21) T. VII, 487, 488 et VI, 184, 239.

INCIPIT PRÆFATIO IN VITAM GLORIOSÆ REGINÆ MATHILDIS ¹.

Heinrico regi summæ venerationis dignissimo, A explanator hujus operis vobis exoptat incrementa spiritualium carismatum, augmenta virtutum, et prosperitatem temporalium rerum. Cum multis sit notum vos scientia disciplinaque artium diversarum præditum, plurima perlegisse volumina sanctorum Vitam Patrum in se continentia, quorum exemplis vestra venerabilis conversatio bene potest informari et ad altiora transvehì, non minime est virtutis vos pia vestrorum inquirere facta precedentium propinquorum, et maxime vestræ proavæ Mathildis illustis reginæ, cujus vita lucida merito est imitanda, et cujus virtus tanto est laudabilior, quanto sexus fragilior. Gratias agimus vestræ almitati, vobis placuisse, hoc opus a nobis recitari, nostræ imperitiæ magnum et nimis formidandum, cum vestro dominatui subjecti sint perplures ingenio et sapientia nobis excellentiores, qui radio linguæ profunda possunt penetrare. Vobis imperante hoc opus inchoari, difficillimum videbatur nostræ parvitati; sed præsumptionis esset maximæ vestro Imperio nos resistere. Implevimus quidem vestrum præceptum ultra modum nostrarum virium; non autem dubitamus, invidorum studia affore, qui quod fecimus cupiunt reprehendere. Igitur obsecramus, rex gloriose, et, si fas est dicere, dulcissime, non temeritatis audacia, sed necessitatis causa: librum

manualem ne seratis in publicum sapientibus deridendum, priusquam vestra peritia persenserit quid vestræ pietati in eo displicuerit, et hæc clementer corrigantur quæ vestræ sapientiæ non recta videantur. Dignum est enim ut qui hujus dictatus est præceptor, sit etiam emendator et defensor; ne a nobis² insipienter edita, invidorum perfordiantur lingua. Habetis quidem in hoc volumine perpauca vestrorum facta patrum, ex quibus potestis discere quid agere quidve vobis expediat vitare. Rector totius mundi, qui illorum corda visitando, justa concessit agnoscere et operibus implere, ipse vobis concedat quæ recta sunt agere et alios ad hæc admonere, et virili fortitudine vos injusta refugere et aliis prohibere; tribuat vobis invictissima arma, quibus vestrorum inimicorum superetur sævitia. B Ipsius etiam gratia vobis sit fautrix firma et comes assidua, et faciat vos exemplum et formam justitiæ, ad gubernandam fideliterque regendam Ecclesiam; ut speculator idoneus effectus, sitis magni consilii, industriæ et disciplinæ. Dominus vias vestras omnes ita disponat, ut in omnibus ejus mandatis sine reprehensione vivatis, et ad bravium supernæ vocationis perveniat, ibique coronam justitiæ atque cælestium thesaurorum donativa percipiat. Si cuiquam in hoc opusculo quid placuerit, laus præceptoris erit.

EXPLICIT PRÆFATIO IN VITAM³ MATHILDIS REGINÆ.

INCIPIT

LAUDABILIS VITA GLORIOSÆ REGINÆ MATHILDIS.

1. (An. 912.) Temporibus Conradi, regis Francorum gloriosi, extitit in partibus Germaniæ dux quidam Otto nomine, honestate morum perspicuus et in decernendis rebus providus, clarus nobilitate generis et famosis bellorum triumphis. Cui Hathuwic, matrona venerabilis, conjugali copulabatur vinculo. Quibus duo gignebantur filii, herili forma decorati; et ipsos summa nutriebant diligentia, uti exigebat nobilitatis honorificentia. Major natu vocabatur Thanemarus, et alter Heinricus. Is quamvis esset junior, probitate morum tamen elucebat altior, et ab annis puerilibus intendebat bonis operibus, sequens humilitatis vestigia, quibus certissime pervenitur ad virtutum culmina⁴. Omnes cum quibus erat haud minus quam se ipsum diligebat; nulli se prætulit, nec per vim aliquem oppressit. Puer vero miræ claritatis ac amandæ indolis cum attigisset florentes annos juventutis, cœperunt inter se

C tractare parentes, ut illi desponsarent virginem, genere sibi non inferiore, et cujus mos liberalis præclaro juveni esset persimilis. Interim illorum pervenit ad aures, in cœnobio Herivordinense egregiam hospitare puellam, nomine Mathildam, genere nobilem, specie exoptabilem, et moribus illustrem, ut cum ava sua abbatissa disceret psalmodialem librum et industrias operum. Hæc etiam virgo traxit egregium genus a venerabili viro Witi- kino, qui in occidentali regione dux fuerat gloriosus, opibus pollens et dignitatis honore multos præcellens. Proh⁵ dolor! sed errore captus adorabat idola manu artificum facta, Christumque colentibus⁶ varios ingerebat cruciatus, quia deerant prædicatores qui Christum prædicarent, incredulos ad fidem converterent. Rex vero Karous, vir Christianissimus et erga Dei cultores benivolus, tunc temporis tenebat arcem principatus. Cum autem præfati ducis con-

VARIE LECTIONES.

¹ mathildis 1. sed in excerptis Ekkhardi Uraugiensis sæculo XII ineunte scriptis semper antiquior et genuina forma mathildis usitur.² ita Erath: vobis L. 1? ³ in v. desunt 1. ⁴ c. v. 1. ⁵ proh 1.

perisset incredulitatem, nimium doluit, et congregans omnem suum exercitum, iniit bellum contra eundem Witikinum, causa defendendæ fidei et errantem ad salutis viam convertendi. Cumque convenissent et diu inter se certarent amborum milites, et ex utraque parte jam deficerent pugnandi vires, placuit principibus, ut rex cum Witikino conferret manus, et cui Christus victoriam concederet, ipse cum toto exercitu suo regnaret. Qui congressi, diu multumque instabant bello robore collectanti. Tandem Dominus, lacrimis Christianorum pulsatus, suo bellatori de hoste triumphum concessit, fides ut meruit.

2. *De conversione Witikini ducis.* Tunc, Deo donante, Witikinus projecit arma perfidiæ, ac arripuit sentum fidei Christianæ, novo fervens studio, sacri fontis in mysterio veterem hominem deponere et novum in Christo induere. Quem rex Christianissimus benigne suscipiens, a venerabili episcopo Bonifacio eum baptizari præcepit, ipseque illum de sacro fonte levavit; et per consanguinitatem fidei postea fuerunt concordæ amici. Witikinus vero baptizatus, mox mirum in modum totus in Dei opere est conversus. Dehinc omnis exercitus sibi subiectus hanc eandem fidei credulitatem est confessus, et suum principem devote imitando, sacro baptismatis intingebatur fonte. His ita peractis et composito inter se fœdere pacis, rex Karolus cum victoria revertebatur lætus. Dux autem Witikinus in propriam remeavit patriam, sancti Spiritus gratia illustratus; et sicut prius persequebatur Christum invocantes, sic postmodum ad fidem Christi traxit quosque errantes, et ut antea bonorum extitit persecutor, ita vigilantissimus tum apparuit sacræ fidei propugnator. Jam tum desiderabat ecclesias reedificare, quas prius destruxerat in infidelitate, et ubi constituerat idola, hic jam sanctorum collocavit oratoria. A posteris ergo ejusdem Witikini, egregii ducis, processit stirps beatissimæ Mathildis. Cujus pater, nomine Thietricus, in occidentali regione comes fuerat gloriosus (22), et venerabilem Reinhildam, Danorum Fresonumque germine (23) procreatam, moribus probabilem, sibi adjunxerat conjugem. Qui meruit dono Dei gignere infantem hominibus amabilem. O felix partus hujus infantis, cui gratia Christi postmodum contigit dignitas regalis! Nam extitit gloria parentum, lætitia propinquorum, spes hereditatis, et decus totius futuræ sobolis, amabilis dum nascitur, et amabilior dum nutritur. Quid plura? Tunc temporis raro videbatur infans talis. Cum ergo illustris parvula esset ab lactata, desideravit abbatissa Mathild, mater Thietrici comitis, quæ in Herivordinense sedem possedit abbatiæ, præfatam

A puellam nutriendam suscipere. Parentes autem illius consentientes petitioni abbatissæ, sibi met ad procurandum commendabant, ut illam doceret sacras lectiones et manuum operationes.

3. *De desponsatione Mathildis.* Puella igitur insignis mirum in modum proficiebat in cunctis, ætate tenera, probitate grandæva, capax in studio disciplinæ litteralis et operum industriis. Cum autem ubique divulgaretur virtus illius laudabilis, etiam pervenit ad aures præclari ducis Ottonis, qui statim misit suum comitem Thietmarum hæc ad explorandum (an. 909). Ille vero, præcepto ducis obediens, ad supra memoratum cœnobium iter acceleravit ardens, et statim adiens cubiculum matronarum eidem puellæ jussu abbatissæ servientium, ac ad niculo earum clam se inferens monasterio, diligenter perspexit formam virginis herilem et mire laudabilem. Igitur tacite investigatis et caute consideratis omnibus quæ desiderabat, domino suo reportavit hilaris cuncta quæ viderat. Die vero sequenti dux Otto disposuit ire suum filium Henricum ad præfatum cœnobium una cum comite Thietmaro, suo magistro, ut cauta consideratione perspicerent, si forma moresque puellæ sibi met convenirent. Elegit itaque non paucos juvenes, genere et specie elegantes, qui comitarentur juvenem Henricum, quo se jactantius ferret ad prædestinatum locum. Appropinquantes autem monasterio, castra metati sunt in campo; pauci vero illorum quasi causa orationis ingressi oratorium, viderunt virginem intus sedentem et psalterium manu tenentem, honestissimam habitu et admodum reverendo cultu. Henricus autem, eximie virginis amore succensus, interdixit sociis ne cuiquam indicarent qua causa huc venissent; statimque ad castrum revertebatur, ubi cetera pars juvenum commorabatur. Et induens se herili ornatu, templum denuo intravit multo comitatu, postulans sibi copiam dari abbatissam alloquendi. Quæ etiam procedens, ipsum cunctosque suos satellites suscepit gaudens. Postquam autem invicem dedissent verba salutationis, secum duxit juvenem Henricum una cum comite Thietmaro in suum cubiculum, et familiarare cum eis in longum produxit colloquium. Egregius vero juvenis interim sumens fiduciam animi, paulatim incepit sermonem de virgine, interrogans quantum provecia esset ætate aut qualis staturæ; postremo etiam desideravit sibi licentiam dari ipsam conspiciendi. Quæ evocata præcepto abbatissæ, apparuit in ea virginalis incessus et veræ pudicitie habitus, frons serenus et speciosus ad intuentum vultus in candore liliis extitit persimilis, in vivo autem colore assimilabatur rosarum foliis. Hanc tanti decoris ut vidit egregius juvenis, minime va-

VARIE LECTIONES

* Quæ 1. * ita 1. respondens sequenti vultus.

NOTÆ.

(22) habitabat in villa Enger proxime Herford; vide infra cap. 11

(23) i. e. patre Dano, matre Fresone.

lens diutius celare amorem cordis, postulavit prece instanti, ipsam virginem sibi desponderi. Contra hæc abbatisa oculis deiecit, et nutanti animo in responsione diu hæsitavit. Cum autem magis ac magis perseveraret adolescens in incepto petitionis, tandem domina talibus respondebat verbis: « Non est nostrum, eam nuptam dare alicui absque consilio et consensu parentum; dignum est enim ut a nobis integra fide illis restitatur, ex quibus nostræ procuratori commendata est. Quin etiam nobis versatur in dubio, si alterius viri eam decreverunt thalamo; nam illam desiderabant per plures genere et forma illustres. Quamquam autem nobis sit incognitum, quem de his ² velint eligere generum, adimplebimus tamen vestrum votum; et si Dei aderit voluntas, nostra de parte non tardamus nuptias, quia excellentia vestri generis crebro insonuit auribus nostris, et hoc non est minima pars fœleris, quod ipse ³ ad nos iter direxistis. » Hæc mora, ornamentis honeste paratis, quæ congrua erant desponsationi virginis, sequenti die Heinricus secum duxit venerabilem virginem in partes Saxonie. Tunc circumducebatur per civitates ¹⁰ egregii ducis Ottonis a comite Thietmaro et militibus ceteris, donec in Walohusun (24) præparabatur convivium nuptiale magno honore, uti decuit illos, qui postea imperabant gentibus plurimis; ibi perfruebantur connubiis et licito fœlere amoris. Heinricus autem tradidit (25) venerabili nupte in dotem omne quod attinet ad eandem civitatem, patre suo consentiente, et ipse venerabilis dux Otto enutrivit eam in vice filie usque ad obitum suæ vitæ. Tribus autem annis post hæc transactis, vir venerandus mortem subit temporalem (an. 912), et Dei ordinatione Heinricus ducatus percepit honorem. Ascendens autem gradum dignitatis, tantam humilitatem exhibebat subditis, ut etiam, si posset evenire, exoptarent ipsum regale solium jam possidere.

4. *De obitu Conradi regis.* Interim dum hæc agebantur, invasit regem Conradum crudelis languor, et mors sequebatur crudelior (an. 918). Tunc disponente Deo successit Heinricus regali solio (an. 919, Apr.); bello seu pace fieret, est incertum, sed absque dispositione Dei non ¹¹ accidisse non est dubitandum. His ita dispositis, Christo adjuvante, multa exercuit bona opera vigilantis diligentia, gratias agens Deo largitori de dignitate seculi. Inopum et viduarum apparuit promptissimus consolator. Cum autem mirum in modum proficeret princeps lauda-

bilis, Christus illi plus auxit honorem dignitatis, per plurimas nationes suo subjugans dominatui, Danos, Sclavos, Boemones, Bajowarios, ceteraque quam plurima regna, quæ suis antecessoribus non fuerant subdita.

5. *De religione Mathildis.* Hic plurima præmittuntur de laudibus regis Heinrici, quia properandum est ad vitam moresque illustris reginæ Mathildis, de die in diem Christi gratia in omni bono opere proficientis, ut nepotes ejus et posteritatis habeant gaudium animi, quotiens tam sanctæ matris meritum invenerint legendum; cuius probitati computatur et meritis, quicquid futuræ soboli evenit honoris ac dignitatis. Cum igitur regalis solii ascendisset gradum venerabilis regina, illustris maritali potentia et illustrior religione divina, in conjugii fœdere manebat pudica, et tamen nihilominus ¹² (26) carebat palma virginati proxima ¹³, humilitate sic tendens ad gloriam, ut dono Dei postmodum mereretur fieri allecta in cœlesti patria. Nam quanto sibi ¹⁴ accessit potestas sublimior, tanto se humiliavit devotior; et, quod perraro evenit, dignitatem seculi sine superbia possedit. In publico processit ornata gemmis et serico, sed interius gerebat pretiosius ornamentum, cor acceptabile Deo; tantamque sibi subditis exhibebat humilitatem et in vice matris caritatem, ut omnibus esset amoris pariter et honori. Noctis quoque tempore sese a latere regis furtive subtraxit, quasi ipso ignorante relinquens regalem thalamum ¹⁵, orationi intendebat animum, ut sibi reconciliaret Deum, quem diligebat casto amore et cui serviebat integra fide. Quis etiam dubitet, ut rege nesciente electa Christi famula talia posset agere? Ipse etenim bene intelligebat, sed quasi se nescire simulabat, quia veraciter noverat cuncta ejus opera bona existere et utrisque prodesse. Igitur faciles illi consensus præbuit ad omnia quæ desideravit; nam sua voluntas a Deo incipiebat, et in Deo cœpta finiebat. Quicquid mundus delectabile habuit, pene totum pro amore Christi contempsit. Divitias non concupivit, paupertatem non timuit; ejus manus semper larga fuit pauperibus, et ab elemosina eroganda raro inveniebatur vacua. Numquam quis ad illam accessit, dolens, qui non abiret gaudens, et quis illam egens adiit, impetravit quod voluit. Sin autem quempiam intellexit aliqua vi opprimi, aut pro scelere criminis carcere includi, seu populari examine deputari mortis, nihil habuit hilaritatis, antequam reconciliavit exacerbationem regis. Si quando abscessit non exaudita, id provocante vulgari ¹⁶ sententia, rex se-

VARIE LECTIONES.

² his 1. constanter. ³ ita 1. et 3. in quo tamen vox postea erasa et ipsi scriptum est. ¹⁰ ita 3. civitas (absque per) 1. ¹¹ vocem inserui. ¹² nihilominus 1. ¹³ ita distingo, ed. post palma. ¹⁴ jam addit 2. ¹⁵ et ingressa ecclesiam palatio proximam Ekkehardus hic legisse videtur, ita scribens: quasi ipso inscia surrexit, et ecclesiam palatio proximam ingressa. ¹⁶ id dictante populari 2.

NOTÆ.

(24) Walhausen in Thuringia ad Helmam prope Rosla et Sangershausen.

(25) cf. chartam Heinrici I regis d. 16 Sept.

a. 919.

(26) i. e. minime.

cum tactus ingemuit, quod petentis votum non implendo perturbavit, et sæpe egressus ¹⁷ a iudicio, quasi ipsam mulcendo, arbitris reliquit discutienda quæque fuerant legaliter puniendâ; et ecclesiam ingressus seu aliquo bono opere detentus, illud evangelicum sollicita mente adimplevit, quod Christi formula suis auribus sedulo infudit: « Nolite iudicare, ut non iudicemini; in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini, et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis (Matth. vii, 1, 2). »

6. De procreatione liberorum suorum. Deus autem omnipotens, sibi servientes numquam derelinquens, elementer insperxit bona opera regis Heinrici et beatissimæ Mathildis, atque illis multiplicavit excellentiam nobilissimæ proles. Beatus etiam partus, qui in utroque sexu enituit pulcherrimus, nec particulatim comprehenditur, nec penitus reticetur. Otto præclarus, ante regalem dignitatem procreatus, natu fuerat maximus, forma insignis et moribus illustris. Henricus autem, in regali solio natus, junior fuit annis, sed haud inferior excellentia probitatis. Huic nimirum tanta inerat pulchritudo, ut tunc temporis vix posset alicui comparari viro. Industria ¹⁸, armis, vultu ¹⁹ patri fuerat consimilis; in omni autem tolerantia adversitatis caute observabat vestigia inclitæ genitricis, et propter hæc specialiter dilectus sanctæ Dei; quasi esset unicuique illius, confovens eum omnibus deliciis, ceteris in amore præposuit filiis, atque desideravit ipsum regno potiri post obitum incliti regis Heinrici, si permissu Dei voluntas illius posset aimpleri. Hinc etiam venit puero prima labe molli, et ob hoc Otto egregius contra fratrem parumper est commotus, talique modo inter ipsos crescebat invidia et lis assidua. Bruno vero, ætate minimus, sed honestate morum haud infimus, in annis puerilibus scolasticæ deditus censure, divino famulato insudabat die tenus. Sed enim insignis gloria parentem de filiis jam prohibet prolixitatem sermonum, quia remeandum est ad vitam Heinrici regis et beatissimæ reginæ Mathildis. Quorum probitas enumerari non potest, sicut dignum est. Ambo fuerant fortunati, et merito laude supi digni; nam illorum promeruerat virtus quidquid boni nunc resplendet in nepotibus. O beati, qui non solum fuerant in carne coadunati, sed in animo uno et spiritu ad omne opus bonum prompti! Inerat illis unus amor in Christo, æqua coadunatio in bono, Deo placens voluntas, et recta peragendi facultas, par dilectio in proximos, æqualis compassio in subjectos. O beatum virum in cultu divini famulaninis studiosum, et egregiam mulierem, quæ totis visceribus diligebat Christum regem! Non ergo est dubitandum quin Dei gratia nunc perceperint præmium virginitati proxi-

am, quia in ipsis regnavit castitas conjugalis, nec tamen defuit continentia laudabilis. In cunctis eorum actibus resplenduit modestiæ virtus; merito fuerunt rectores regni talibus a Deo virtutibus munerati. Beati existunt, et æternæ beatitudinis requiem possidebant; pro quibus ipsæ elemosinæ exorant, quas larga manu indigentibus tribuebant, quamdiu in mortali vita manebant. Quid plura? Quanto sublimiorem ascenderant dignitatis gradum, tanto devotiorem Christo impendebant famulatum.

7. De intentione monasteria construendi. Cum autem persisterent magna prosperitate parisi, omnipotentis Dei inspiratione desiderabant monasteria construere, et adminiculum præbere illic commorantibus de regis facultatibus, quatenus sui aonunisque patrum vel nepotum memoria ibidem perpetim haberetur firmissima. Igitur tractantibus tauti operis fundamentum quonam ponerent loco, principibus populi in unum convocatis (an. 935), postulabant sibi consilium dari, in qua parte regionis hæc decenter possent adimpleri. Ad hæc principes responderunt, dicentes: intra Winithesum ²⁰ existere sanctimoniales regulari disciplina carentes, quæ non possent illic diutius demorari, nisi sustentarentur adjuvamine regali; et consilium dabant in Quitlingoburg transferri. Ergo ambobus hoc placuit consilium, et se conspirabant implendum. Posthæc rex Henricus adiit Batfeldhun, quò sæpiissime exercuit venatum. Ibi paucis diebus interpositis languore correptus, vi febrium nimirum laboravit, sed parumper sealato infirmitatis dolore, inde ad Erpesvort ²¹ iter direxit, ibique cunctos principes regni convenire præcepit, ut se invicem coadunarent, quem suorum filiorum regale solium possidere eligerent (an. 936). Venit et Diemuth ²² abbatissa Winethesinensis ²³, evocata præcepto regis. Et prioris haud immemor desiderii postulabat, ut sibi subditas sanctimoniales in Quitlingoburg consentiret transponi; quæ petitionem regis gratanter accipiens, libenter id annuit.

8. De obitu Heinrici regis. His ita dispositis, rex Henricus perrexit ad Imlebur ²⁴, secum comitantibus paucis. Illic iterata est ejus infirmitas, et non multo post sequebatur mortis asperitas (Jul. 2). Cum autem sentiret sui corporis dissolutionem imminere, reginam ad se vocans, multa cum ipsa disputavit secreta, et postremo sermonem talibus conclusit verbis: « O nobis semper fidissima et merito dilectissima, Christo gratias agimus quod te superstitem relinquimus. Nam nullus sibi adiunxit ²⁵ mulierem fide firmiorem, in omni bono probabiliorem. Itaque gratiam habes quod nos sedulo mitigasti iratum, et in omni re utile nobis dedisti consilium, nos sæ-

VARIE LECTIONES.

¹⁷ egressus 2. 3. regressus 1. ¹⁸ ita corrigo. In fiducia 1. et ed. ¹⁹ vocem recepi ex Ekkehardo qui hæc habet: industria, fortitudine, vultu patrem similitabat. ²⁰ winethesum 3. ²¹ erpesford 3. ²² ita 2. diemuth 1. diemut Cl. demot 3. ²³ winethesinensis 1. ²⁴ imlebur 1. imleba 2. imilebi 3. ²⁵ coniunxit 2.

pius revocasti ab iniquitate ad justitiam, et sedulo monuisti, vi oppresso facere misericordiam. Nunc te et nostros filios omnipotenti Deo commendamus et electorum Dei precibus, simul cum anima, quæ de corpore jam est recessura! » Hæc cum dixisset, et regina haud minus illi²⁸ gratias egisset, mœrore plena ecclesiam est ingressa, se suæque omnia commendans Deo, sicut semper solebat. Interim discessit anima regis de ergastulo carnis. Sentiens autem sancta Dei plebis lamentatione, inclitum virum rebus humanis excessisse, prostravit se in orationem, et ipsius animam commendavit in Christi fidem. Postea surgens interrogavit, si adhuc aliquis jejunaret, qui animæ sui domini missam decantaret? Audiens hoc Adeldach²⁷ presbiter, respondit festinus: « Domina, nondum quidquam gustavimus. » Venerabilis regina olim induerat duas armillas mira arte celatas, quæ tanta firmitate brachiis fuerant circumdatæ, ut sine auxilio fabri nullatenus possent divelli. Has tunc minimo tangens digito, citius dicto excussit, ita ad presbiterum dicens: « Accipe tibi hoc aurum, et canta missam animarum. » Quamdiu enim venerabilis domina postmodum vixit, eidem presbitero magnam exhibuit gratiam, nunquam tradens oblivioni quod primam missam decantaverat animæ regis Heinrici; et ob memorem causam hujus facti ipsi impetravit episcopalem dignitatem²⁹ (27) apud filium suum Ottonem. Cum autem finita esset missa animarum, regina flens intravit cubiculum, ubi jacebat corpus mortuum, et intus invenit regales filios multum lacrimantes, simulque cum eis omnes militum principes. Hæc ut vidit inclita regina, decoras genas lacrimis est perfusa, et exanimi corporis pedibus procluta amarissime flebat, sicut venerandus rex erga se promeruerat. Sed tantam illi Deus contulerat gratiam et tam laudabilem temperantiam, ut nec per impatentiam illum offenderet, et tamen digne regis obitum plangeret. Tunc filiis ad se vocatis, talibus eos verbis admonuit, dicens: « O filii karissimi, hæc sedulo inducite vestræ menti³⁰. Deum timete³¹, et ipsum in omnibus semper honorate³², qui talia potens est facere. Hic merito vocatur rex et dominus, qui tantam potestatem exhibet pauperibus et divitibus. Desistite jam contendere pro transitoria dignitate; talem finem capit omnis mundana gloria. Beatus est ille, qui sibi præparat æterna semper permanentia. Nec inde vester animus contristetur, quis vestrum alteri præponatur. Memoriter

A retinete, quod in Evangelio dicitur veritatis ore: « Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, 11). » Post hæc rite paratis omnibus quæ necessaria erant ad funus, maximo cum honore corpus in Quittlingoburg transportabant, ubi ipse requiescere decreverat; ibique honorifice tradiderunt sepulturæ. Tunc regina venerabilis supra memoratam abbatissam monasterii³³ Winithebusinensis ad se iterum vocavit, et congregationem sibi subditam illuc transferri admonuit. Quod abbatissa primo rennuit, sed postmodum imperante ejus filio Ottone consensit.

9. De electione Ottonis regis. Post excessum incliti regis Heinrici ductores primi conveniebant et de statu regni consilium habebant. Perplures dicebant, Heinricum regno potiri, quia natus esset in aula regali; alii vero desiderabant Ottonem possidere principatus honorem, quia ætate esset major et consilio providentior. Quid plura? Disponente providentia Dei, sceptrum regiminis cessit Ottoni (Aug. 8). Inde magis ac magis inter fratres convalescebat discordia, quæ inter ipsos versabatur ab infantia. Assidue litigantes, nil pacificum mutuo loquebantur. Tunc regius juvenis Heinricus multa sustinuit adversa, quæ inclita mater econtra salutaribus disciplinis lenivit, et sedulo ammonuit Scripturæ dicentis: « Quem enim diligit Dominus, corripit, et quasi pater in filio complacet sibi (Prov. iii, 12). » Hic multa de angustiis ejus præmittuntur, quia si per singula volverentur, narrantibus simul et legentibus proluxa viderentur. Tandem mediator Christus Jesus nolens fratres inter se diutius discordare, per sanctæ matris meritum illos concordavit in unum (an. 939-941). Post hæc rex Otto præfecit fratrem suum Heinricum ducem super Baowariorum gentem (an. 946). Sanctus vero Bruno, ætate minimus, adhuc debebat sub censura litteralis disciplinæ, et læta indole de die in diem proficiebat in Christi servitute. Cum autem profecisset ætate et sapientia, rex adjunxit eum sibi per amorem fraternitatis in ministerium archicapellani. Interim obiit Wigfridus vir venerandus, qui archiepiscopalem Colonie sedem possedit; et munere superni dispositoris Brunoni cessit episcopalis honor dignitatis (an. 953). Ascenso³⁴ (28) autem tanto culmine potestatis, nequaquam sibi inde crescebat tumor elationis; sed sancta mens episcopi se potius inclinavit humilitati, illud in memoria recondens,

VARIE LECTIONES.

²⁷ illi pro omnibus bonis sibi ab eo benigne impensis gratias 2. ²⁸ ita 2. adeldach 1. ²⁹ in Bremis addit 2. ³⁰ menti, quemadmodum sapiens quidam nos hortatur dicens: Omni tempore memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. Verum qui rex est et dominus semper timete et honorate, qui nos de terra regno hominum et cuicumque voluerit dabit illud, et humillimum hominem constituet super eo. Nolite timere 1. ³¹ honorare 1. ³² deest 1. ³³ accenso 1.

NOTÆ.

(27) A. 936. exeunte.

(28) Cf. Ruoigeri Vitam Brunonis, c. 30; caput 5 Vitæ alterius ex nostro transcriptum est.

quod Scriptura ammonet dicens: « Quanto magnus es, humilia te in omnibus (Eccli. iii, 20). » Pervigil fuit sapientia, placabilis lenitate nimia, serpentis astutiam cum lege custodivit, et columbe simplicis animum non amisit. Gregem sibi commissum dilexit, et per baculum discipline multos ab errore eripuit, quosdam collationibus assidue disputationis ad meliora ducens, quosdam placidæ maturitate doctrinæ desiderio sanctæ conversationis implens. In sermone fuerat mitis, in doctrina humilis, malorum acerrimus destructor, et veritatis studiosus assertor; humilibus blandus, superbis severus. Quosdam intra septa gregis suscipiens, ex lupis oves fecit, alios extra septa enutrivit. Et quidquid alios docuit, ipse primum implevit. Necnon in eadem civitate extruxit quam plurima monasteria. In omnibus etiam extitit fortis athleta Dei et propugnator Christianæ fidei. Quid mirum, filios in bono proficere quorum mater nunquam cessabat Deo servire?

10. *Qualiter post obitum mariti rixit.* Quis scripto valet comprehendere vel cuius lingua poterit explicare, quam gloriosus amor Christi flagrare cepit in mente illustris reginæ Mathildis post obitum Heinrici regis? Stabilis permansit in fide, humilis in Dei timore; cuiusque disciplinæ memor extitit, et iustitiam cum religione retinuit; ad omnem tolerantiam fortis, et ad sustinendam injuriam mitis, facilis ad faciendam misericordiam, gerens pacem fraternam. In omnibus ejus actibus et confabulationibus laudabilis apparuit gravitas et admiranda dignitas, tamque se honestam exhibuit in pudore, ut per plures arbitrarentur illam esse virginem, ni vidisset egregiam prolis fecunditatem. O quanta reverentia Dei timoris! Semper intendebat studio orationis et quam forti animo se præparavit ad resistendum diabolo, fiducialiter gerens secutum fortitudinis ad expugnandum secularis pelagus temptationis. Transitoriis enim rebus non implicata, Christum solummodo secuta est. Noctis quoque tempore, quando omnibus mos est requiescere, collocavit se in lecto quasi causa dormiendi, ut sic celaret intentionem operis boni, et parumper est dedita sompno, ut potius confortaretur ad serviendum Deo. Postquam autem percipiens dormire omnes in cubiculo secum pernottantes, spreto fulgenti stratu clam surrexit, atque cubicularem puellam tacita excitavit; exin gressu suspenso exiens cubiculum, ecclesiam intravit sancta celebritate ymnorum, non stipata turbarum

A obsequiis, sed incedebat sine humano favore, gratia Christi secum comitante; pernox in oratione non cessabat Deo servire. Quotiescumque ecclesiam intravit, nunquam vacua manu ad altare accessit, nec rege vivente nec in viduitate. O quam feliciter consummavit longitudinem noctis in omni studio boni operis, et quam familiari voce ad Deum clamavit et veniam peccatorum postulavit, et qualem cum sanctis animabus meruit habere amicitiam, quibus a Christo imploravit requiem sempiternam! Ante galli cantum totum finiverat psalterium, nisi brevitate noctis impediretur. Sentiens autem tempus appropinquare quo conveniebat nocturnales laudes celebrari, recessit ad cubiculum cum silentio, et nesciente aliquo collocavit se in lecto, quasi totam noctem illic dormiendo egisset et nusquam inde pedem movisset. Dato autem signo ad nocturnam, haud segnis surrexit, et properando iterum intravit ecclesiam, divinas laudes auscultans, et intento corde orationum instantia desudans. Post nocturnam vero omnibus egressis, intus mansit januis clausis, oculis ac manibus intendens in cælum, invictum ab oratione non relaxavit spiritum, usque dum aurora lucis umbram depulit noctis. Postea ingressa cubiculum, reclinavit se paulisper ad requiescendum, ut lassa membra reficeret, ne in famulatu Christi deficeret. Interim confluxit multitudo pauperum, de ejus manu acceptura victum et vestitum. Quorum clamorem mox ut persensit, impigre de somno surrexit; esurientes misericorditer pascens, et nudos vestimentis inducens, non dubitavit se Christi membra tegere sub inopum veste. Quibus etiam relictis, et quæ necessaria erant habundanter impensis, vestimenta viduitati congrua induit, et ecclesiam cum reverentia intravit. Nullus prævalet dicere quanta religione consueverat missam audire: nullum interim protulit verbum, sed actu pariter et habitu intendebat in Deum. Quid plura! A matutina hora usque ad vespere nemo illam conspexerat a bonis operibus otiosam. Non est etiam reticendum beatissimæ reginæ temperamentum, quod in omnibus suis laudabiliter servavit; nam nec cibo aut somno amplius indulgebat, nisi quantum naturæ necessitas deposecit. O beata, quæ dolo caruit, et in qua pietas apparuit! Mis et pacifica et omnibus misereri promptissima, neminem judicans, neminem dampnans, nulli malum pro malo reddens, nihil arbitrio suo agebat, sed per omnia ad nutum et voluntatem Dei tendebat. Omnes male agentes illam oderunt,

VARIE LECTIONES.

¹⁰ mitis et affabilis fuit. Raro videbatur irata vel commota, nemo vidit eam ultra modum merentem aut ridentem, neminem dampnavit, nulli malum pro malo reddidit 2. ¹¹ videntes 2. ¹² nisi viderent 2. ¹³ ita 1. perquam 1. ¹⁴ ita corr. ex ingressu col. et ingressu L. ¹⁵ conveniebant 1. ¹⁶ Deinde surgens infirmos ubicumque audiit in vicino visitavit, necessaria præbuit 2. ¹⁷ somni sæpius 1.

NOTÆ.

(29) Widukind. III, 74

et recte viventes dilexerunt. Magnam⁴² adversus omnes injurias patientiam assumpsit, et quæ excellens fuit regina, propter Deum multa sustinuit adversa. Raro videbatur irata vel etiam commota; nemo illam vidit ultra modum mœrentem aut ridentem. Miro caritatis splendore effulsit, modestiæ mirabilis amatrix et humilitatis placida sectatrix; in se plerumque severior, in ceteris autem clementior, omnibus fuit totius bonitatis exemplum, largiendo, miserando, errantes convertendo. Quotiens sibi tributa solvebantur a vectigalibus, decimas inde dedit pauperibus et Christo famulantibus; et quo ire pede non poterat, misso munere circuibat. Neque enim sunt tam parva quæ gessit, ut omnia litteris comprehendi possint, quia si quis universa numerare voluisset, immensum legentibus volumen edidisset.

11. De tribulatione quam a filiis sustinuit regina Mathildis. Tunc diabolicæ fraudis astutia, semper invidens operanti bona, studuit Deo dilectam reginam a servitio Christi impedire sua callidissima temptatione, et contra venerandam Christi famulam quosdam excitavit perversos, ejus vitæ et virtutibus invidos, qui ad aures filiorum pervulgabant quod innumerabiles pecunias congregasset, et regalis⁴³ census⁴⁴ opulentiam penitus consumpsisset. Cum autem hæc et alia istiusmodi pervulgarentur regi Ottoni, graviter commotus, totum imperialiter⁴⁵ reposebat, quod sancta Dei pauperibus distribuebat; ubique mittens exploratores, qui ejus nuntios, indigentibus munera portantes, expoliarent et contumelia affectos remitterent. Hæc et his similia cum immerito sustineret Christi famula, quod illi videbatur molestius, hanc minus gravem injuriam sibi intulit Heinricus, quem miro affectu amoris cunctis præposuerat filiis. Ad extremum cogebant eam, dotales regiones relinquere et sacro velamine se consignare. O beatam dominam, quæ in multis temptata, nec tamen temptationi succubuit evicta! Quid creditur illi inesse mœroris, dum undique angebatur tanta vi tribulationis? Minus moleste ferret, si, Heinricus, quem egregie amavit, fratri non concordasset. Impia ergo discordia, quæ inter ipsos versabatur ab infantia, illos tunc consociavit ad iniquitatem, quos prius prohibuerat fraternam gerere⁴⁶ pacem. Contra hæc omnia venerabilis regina miram in cunctis exhibuit patientiam et fortem in adversis constantiam; custos oris sui, ne quid proferret incongrui, studiosa ad continuæ orationis usum, ut vinceret insidias adversantium, immo illata sibi injuria constantior,

A et psalmistæ versiculi non inmemor: « Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo (Psal. cxvii, 6); » leve existimans quid ferret, tantum ne Christo vilesceret. Nulli maledixit, sed propriis deputavit meritis quicquid angustie pertulit ab adversantibus filiis; semper retinens in memoria quod in sacra didicerat Scriptura: « Quia per multas tribulationes et angustias oportet nos introire regnum Dei (Act. xiv, 21). » Si quis autem calumpniam, quam patiebatur, ingemuit ipsa præsentem, quasi cupiens mœrorem ipsius lenire, talibus verbis econtra fertur respondisse: « Rex Otto calumpniatur nobis, id nostris exigentibus meritis; Deus autem sciat illum, qui contra nos excitaverit⁴⁷ nostrum amabilem filium Heinricum, cujus solamine sperabamus enatare quicquid nobis accidisset triste; nunc iste adversatur nobis, qui debuit esse consolator. Nequaquam tamen pati possumus, ut quid de eo inclementius dici audiamus; quia nunc a nobis præcordialiter diligitur, quamvis inimicus putetur. Illud autem nos graviter compungit recolentes, illum nobis dulcissimum erga nos esse tam amarum. Sed nil ageret, si regis juvamen sibi deesset; Deus autem illi pareat, ne ab ipso ultionem recipiat. Utinam donante Deo sine amborum fieri posset periculo, ut propter nos tanta inter eos firmaretur pacis unitas, ne ulterius inirent inimicitias! » Cum autem sancta Dei vidisset, molestias filiorum sibi non minui, sed de die in diem plus augeri, relinquens quicquid rex Heinricus sibi dederat in dotem, in occidentali regione adiit Angerinensem⁴⁸ (30), cupiens adversantibus parcere filiis, ne incurrerent iram divinæ ultionis. Illic, Deo cooperante, haud minus quam consueverat quodque bonum exercebat. Post hæc divina dispositione regi innumerabilia supervenere flagella (31), retroversis victoriæ triumphis (an. 944), aliisque rerum nihilominus (32) secundis. Heinricum autem invasit morbi gravedo, quæ et illum purgavit a delicto. Et tamen superna miseratio illi pepercit feriendo, quasi Christus satisfaceret voto matris, quæ sedula prece ei exoravit veniam remissionis.

12. Qualiter reducta sit. Videns autem rex Otto quia nihil proficeret in prosperis ut prius, timuit usque ad mortem contristatus. Tunc sacerdotes et ceteri principes, quorum corda Deus illustraverat, ingressi ad venerabilem reginam Edith, cohortantur illam, ut admoneret regem, quatinus cum honore suam in regnum revocaret matrem. Quæ statim ingressa ad regem, sic ait: « Ne contristetur noster dominus, divinis flagellis correptus, revocetur

VARIE LECTIONES.

⁴² magnas 1. ⁴³ regales 1. ⁴⁴ quæ si publici questus pessumdaret omnia 2. ⁴⁵ imperialiter 1. ⁴⁶ gerens 1. ⁴⁷ excitaverunt 1. excitavit 3. ⁴⁸ ita 1. 3. in occidentales secessit partes 2.

NOTÆ.

(30) Enger igitur paterna ejus domus erat; cf. supra cap. 3.

(31) Auctor Lindgardis filix Ottonis morbum inuenire videtur, ob quem rex Quedlinburgensi cœno-

bio Klingingam villam contulit; d. 30 Sept. a. 944. Thornburgi.

(32) I. e. nihil minus quam.

vestra mater sanctissima, regnumque, ut convenit, A prima possideat; et ut speramus, vestra omnia prosperabuntur et in pristinum restituentur¹ gradum. Rex autem pœnitentia compunctus et commissi haut immemor reatus, Deo inspirante, in sancta matre se deliquisse cognovit. Haut mora, missis episcopis, ducibus ac comitibus et omnibus sapientissimis militum, matrem cum honore revocandam, prœcepit Christi famulæ huiusmodi scripta deferri: « O venerabilis domina, Dei iracundiam jam satis nimiumque exacerbavimus in nos persecutione vestra. Fatemur quod peccavimus, et injuste contra vos egimus; propter Deum nobis dimitte, et a Christo veniam remissionis implorate. Quodlibet supplicium libenter patimur, tantum ut vestra gratia fruamur. Ad hæc ut ad nos iter dirigatis, petimus; nos et omnia nostra ditiori vestræ subdimus, insuper et restituemus quicquid vobis injuste abstraximus. Nil nobis jocundum erit, antequam vos videre contigerit. » Beatissima vero regina petitionem filii hilari mente percipiens, quidquid pertulerat adversi penitus tradidit oblivioni, nec diutius distulit, sed iter accelerans in Gruona² venit.

13. De reconciliatione Ottonis et matris (Oct.). Cum autem adventus venerabilis reginæ Mathildis pervulgaretur ad aures regis Ottonis, multo comitatu obviam tendit, secum comitante regina Edith. Ut vero primum vidit Deo dilectam appropinquare, ab equo desiliit, et propius accedens, genu flexo in terram, veniam postulavit, dicens: « O omne decus nostri decoris, et solatium cujusque laboris, cujus meritis deputabimus regnum quod possidemus. Sumite de nobis quodcunque supplicium vultis, ut nobis tantum liceat redire in gratiam reconciliationis. Jam satis luimus quicquid contra vos deliquimus; nam ex illo tempore quo abscessistis a vestra dotali regione, retroversa est omnis prosperitas belli, necnon fractæ sunt nostræ vires, et crebro contra nos prævaluerunt hostes. » Contra hæc mater venerabilis, decoros oculos perfusa lacrimis, filio statim præbuit osculum pacis, quasi ab eo nihil pertulisset adversitatis, et animum supplicantis talibus consolabatur verbis: « Fili mi, nolite contristari; speramus enim, vos veniam a Domino consequi; nam si nostrorum non exigissent peccaminum merita, vestra ex parte nulla nobis obviasset adversa. Deus autem vobis tribuat indulgentiam per ineffabilem suam misericordiam, qui paratus est misereri cuique pœniti, si commissa perfecte deflexerit et postmodum non admisit. »

14. De reconciliatione Heinrici. Comperiens autem Henricus, juvenis decorus et egregiæ matris nimium dilectus, regem Ottonem suum fratrem tanta satisfactione inclitum sibi matrem reconciliasse, haut minus pœnitentia compunctus, iter tendit, et ubi sanctam Dei invenit, talibus verbis eam est aggressus: « O venerabilis domina et, si fas est dicere, mater karissima, nos graviter contra maternam vestri dulcedinem deliquisse confitemur; sed nunc veniam postulamus, quam non meremur. Attamen obsecramus vos per animam et nomen nostri patris, ut in pristinum vestræ gratiæ gradum nos redire concedatis. Non dubitamus quia a Christo consequamur veniam remissionis, si vos ex toto corde ignoscitis; quia, ex quo vestram pietatem in iram provocavimus, morbi gravedine nimium periclitati sumus. » Quem venerabilis domina ut vidit lacrimantem et pro indulgentia humiliter supplicantem diutius pati non potuit, sed in hanc vocem celeriter prorupit: « Fili mi Henrice, noli flere; desiste, fili, desiste! Mater enim tua ex te audire non prævalet hæc precantia verba. Propius accede, et matri tuæ osculum præbe. Deus fidelis sit tibi placabilis; nos te diligimus, sicut prius; nam non ignoramus quod te adversum nos excitavit persuasio inimicorum. » Haut mora, satisfactione tali percepta³ rex Otto et dux Henricus sanctam Dei introduxerunt in⁴ dotales regiones, et sicut dignum erat primam constituebant. Post hæc mira inter matrem et filios erat pacis tranquillitas, et ad omne bonum unita voluntas; in consolatione pauperum fuerunt unanimes, in constructionibus ecclesiarum et monasteriorum concordēs. In matre erga filios mira fuit caritas, in filiis obediuit sancta humilitas; et ut breviter concidatur, perseverabant pacis stabilitate usque ad obitum vitæ, diabolum conculecantes per caritatem, qui nuper inter ipsos seminaverat litis fomitem.

15. De obitu Edith reginæ. Interim contigit piam Edith reginam, perpetuo victuram, præsentem amittere vitam (an 946, Jan. 26). Rex autem Otto, jam provecæ ætatis (33) simul cum matre, ecclesias et monasteria construxit; portans pacem et recte iudicans, paternam in cunctis imitatus est pietatem. Post obitum Edith illustris reginæ tres (34) annos egit in viduitate, cunctis bonis operibus diligenter instabat, et sacras lectiones studiose legebat. Jamdum multis comprobatur castitate viduitatis et assiduitate orationum, sibi animum esse, a conjugali consortio se velle postmodum abstinere. Tunc construxit beatissima regina Mathild monasterium in Palidi (35), illic congregans turmu-

VARIE LECTIONES.

¹ restituuntur 1. ² grona 1. ad gronam hilaris acceleravit 3. ³ perceptione 1. ⁴ deest 1. sed adest 3.

NOTÆ.

(33) Rex annorum tantum 34 erat, igitur hæc verba ad Mathildem potius referenda aut erroris auctoris tribuenda sunt.

(34) Auctor Edithæ obitum anno 947 ascripisse

videtur.

(35) Földe prope Herzberg, ad r^h silvæ Hercyniæ.

lam²² clericorum, quibus larga manu impendebat A
 quaque necessaria (36). Interim vero obiit Lothar-
 rius (an. 950), Latinorum princeps egregius, cui
 regina Adelheit in matrimonium copulata fuerat,
 excellens morum probitate et generis nobilitate.
 Illic quidam perversus, nomine Berengarius²³,
 multis infestabat injuriis, ut ea potita conjuge, do-
 minium pariter sibi usurparet in regno Latinorum.
 Quod cum pervenisset ad aures incliti regis Ottonis,
 fratrem suum Heinricum et omnes principes mili-
 tum convocavit, et ad bellum arma præparari jus-
 sit, dicens sibi esse animum regionem visitare
 Romanorum, superbiienti Berengario ut resisteret et
 viduæ oppressæ subveniret. Quid plura? Rite para-
 tis rebus, prospero cursu in Italiam pervenerunt
 (an. 951), et gratia Dei sors victoriæ contigit regi B
 Ottoni in expugnatione Berengarii regis et in erep-
 tione Adelheidis. His itaque peractis, rex cum
 exercitu suo Christo offerebat sacrificium laudis,
 qui in omnibus suum adimpleverat votum, et contra
 inimicos confortaverat manum. Postea rex com-
 mendavit Berengarium fratri suo duci Heinrico
 custodiendum (37), præcipient, illum in regionem
 Bajowariorum mitti et illic sub arta custodia con-
 stringi; ubi etiam præsentem vitam finivit (an. 964).
 Præstatam vero dominam Adelheidam gaudens secum
 duxit per civitates Latinorum. Videns autem, quod
 miræ esset prudentiæ et probabilis vitæ, suum ani-
 mum illius amoris indulsit, et in conjugium sibi
 copulavit. Postea aliquantum temporis in Italia
 commorabantur, et non multo post in regionem
 Saxonum proficiscebantur (an. 951-952). Illi autem
 per longum tempus regni solium possidentes, gratia
 Dei fecundabantur sobole regali. Primo procreabant
 puellam, inclitæ Mathildis reginæ vocabulo dictam,
 quam rex Otto conjunxit in Quittlingobure con-
 tubernio sanctimonialium juxta matris votum. Exinde
 gignebant puerulum, patris nomine vocatum; huic
 post obitum patris Dei ordinatione provenit dignitas
 regalis (an. 955). Quotienscumque beatissima do-
 mina Mathild suæ sobolis partum comperit, Chri-
 sto gratias retulit, cujus misericordiæ deputavit,
 quicquid sibi boni et hilaritatis contigit.

16. De infirmitate et obitu Heinrici ducis, filii
 Mathildis. Igitur venerabilis regina multum hilaris
 effecta, quia filii de finibus Italiæ venerant incolu-
 mes, et in utroque sexu clara suæ sobolis multipli-
 cabatur progenies; sed insperate dolor ingens
 accidit, qui hoc gaudium in mœrore penitus con-
 sumisit, et quem oblivioni non tradidit, quando
 mortalis vitæ spiritum traxit. Heinricus, dux Ba-
 jowariorum præclarus, nimia infirmitate correptus
 est. Qui cum sentiret, morbi gravedinem non mi-

nui, sed magis magisque augeri, iter festinavit in
 Pallidi, piam matrem videndi. Illic et sanctam Dei
 postremo vidit, atque in propriam regionem profi-
 ciscendi licentiam postulavit. Regina vero ægotan-
 tem filium secum paucos dies retinuit, ejusque
 infirmitati omnem curam et medicinam adhibuit.
 Appropinquante autem die quo abire decreverat,
 sancta mater illi plurima prædixit, ac postremo his
 salutaribus verbis admonuit « Fili mi karissime
 matris tuæ²⁴ verba diligenter attende, et poeniten-
 tiam tuorum age peccatorum, ut a Deo consequaris
 veniam. Nam versatur in dubio, quorsum hæc
 spectet ægritudo; ut enim timemus, tuam desidera-
 bilem faciem ultra non videbimus. » Præter hæc
 per spiritum prophetiæ multa illi prædixit, quæ
 eventus rei postmodum comprobavit. Postea sese
 invicem amplectentes, oscula dederunt, multum
 lacrimantes. Quid plura? Heinricus in regionem
 Bajowariorum perrexit, et ibi quam plurimos dies
 ægotando laboravit, usque dum Deo jubente anima
 de corpore exivit, et ut speratur, paradisi januam
 introivit (an. 955, Nov. 4). His ita peractis, in urbe
 Ratispona sepelierunt corpus incliti ducis. Tunc
 venerabilis domina Judit, illustri viro legali vinculo
 conjuncta, misit nuntios, grave nuntium piæ matri
 indicaturos. Qui cum recto cursu in Quittlingobure
 venissent, et tristem ducis obitum principibus in-
 dicassent, per totum diem omnes in dubio versa-
 bantur, a quo sanctæ Dei hæc placide nuntiarentur.
 Altera vero die postquam missam audierat, cum
 dialogum accepisset in manum et studiosè intendis-
 set legendum, Richburch sua fidelis pedissequa in-
 travit, et nuntios de regione Bajowariorum venisse
 indicavit. Quæ statim mœrore concussa, quasi mali
 quod acciderat præscia: « Jule illos, inquit, accersiri,
 ut comperiamus quomodo se habeat infirmitas filii
 nostri. » Qui cum fuissent ingressi et coram data esset
 copia fandi (Vinc. En. 1, 520), reginam salutaverunt,
 et adhuc nil triste dixerunt. Illa autem multa inter-
 rogavit super filio corde sollicito, si se lenius haberet
 infirmitas, vel quomodo apud ipsum ageretur rerum
 prosperitas. Legati vero de his pauca respondentes,
 epistolas præsentabant pertristes, quæ causam con-
 tinebant, quam ipsi indicaturi venerant. Ut ergo
 cognovit gloriosa regina ex literis, dilectum filium
 suum ex hac vita migrasse, pallor in facie apparuit,
 et gelidus tremor per omnia membra cucurrit, et li-
 ber, quem in manibus tenebat, cadentem vultum
 suscepit. Cum autem paululum refrigesceret mœro-
 ris asperitas, statim prorupit in lacrimas, et totum
 diem fleendo peregit, nec præ doloris amaritudine
 quicquam cibi eo die gustavit. Convocans autem
 sanctimoniales ad ecclesiam, illas exhortabatur pro

VARIÆ LECTIONES.

²² ita codex; tria millia Act. SS. et Leibn. ²³ berngarius 1. ²⁴ Ultima m. t. v. filii c. 2.

NOTÆ.

(36) Cf. diploma spurium apud Maderum Antiq. Brunsv. p. 107.

(37) Berengarius prima expeditione victus qui-

dem, sed in regno relictus est, et cum deinde cre-
 retur, jam obierat Heinricus. LEIBN.

defunctio misericordiam Domini implorare, et ipsa primum flectens genua, hanc orationem effudit pro cari filii anima: « O domine Deus omnipotens, miserere animæ famuli tui, quam de hoc seculo migrare iussisti: memento, quæsumus, quod per raro jocunde vixit, et omne tempus mortalis vitæ pene in angustia peregit. » Post hæc ab oratione surrexit, et ad sepulchrum regis Heinrici gressum medicriter tendit; super quod caput inclinans, sic illacrimans ait: « O noster domine, quam felicior nobis extitisti, qui hanc amaritudinem doloris non expectasti in stadio vitæ mortalis! Nunc, ut speramus, gaudes in requie, nec quicquam curas de nostra perturbatione. Quotiens acerbum diem tuæ mortis menti induximus, hæc sola consolatione respiravimus, quod " dilectissimi filii nostri vita superstes erat, qui ore ", nomine et habitu te maxime referebat ". » In hoc etiam die herilia deposuit vestimenta, quæ in viduitate pro ornamento habuit. Post obitum enim memorandi regis Heinrici assidue induit coccinum (38) unius coloris, non in publico, sed sub lineo vestimento, et pro decore ornamenti ante se gessit parum auri. Hoc totum tunc deposuit, et postmodum lugubri veste induta processit. Posthac neminem voluit audire carmina secularia cantantem, nec quemquam videre ludum exercentem, sed tantum audivit sancta carmina " de evangeliiis vel aliis scripturis sacris sumpta, necnon in hoc sedulo delectabatur, ut de vita vel passione sanctorum sibi cantaretur. Cetera mundi delectamenta " respuit, et tota " intentione divino famulatus tantum intendit; Deum " in omnibus et super omnia diligens, et nihil " ejus amoris præponens ". Resplenduit in ea aurum justitiæ, gemmae misericordiæ, gravitas amabilis, honestas admirabilis, sermo modestus et in suo tempore congrue proferendus. Numquam reticuit quicquid loqui idoneum fuit. Peregrinis, viduis et pupillis præerat, sicut mater filiis. In omnibus quæ fecit, temperantia justitiæ sibi non defuit.

17. *Quanta cura elemosinam impendebat egenis.* Difficile est enumerari quantum intendebat venerabilis regina elemosinarum largitati. Bis in die omnigenis ciborum deliciis inopes recreavit; insuper cum accederet " mensæ regali, præcepit peregrinos et indigentes convocari, illis devote distribuens alimenta, quæ sibi apponebantur lautissima, credens se pascere Christum sub specie pauperum. Si aderat monasterium, tria " superposita mensæ misit Christo famulantibus et in aegritudine decumben-

bus, sin autem absuit monasterium, ceteris indigentibus hæc eadem porrexit. Quid autem mirum, quod hominibus larga fuit et benivola, quæ gallo cotidie ministravit, qui lucem diei nuntiat et quosque fideles ad Christi servitium excitat. Nec etiam oblita est volucrum æstivo tempore in arboribus resonantium, præcipiens ministris, sub arbores projicere micæ panis, ut si quis de volucrilus supra sedisset, in nomine Creatoris illic alimonia inveniret. Porro ubicumque iter egit, iuxta currum candelas portari jussit, quas singulis divideret oratoriis, et simul citos, quibus in itinere obviantes reficeret egenos. Sin autem intenderet lectioni vel psalmorum derantationi, ut ipsa prætereuntes videre non posset, aut si caput somno inclinaverat, quia in bonis actibus noctem pervigilem ducere solebat, Richburgam sibi ministrantem sanctimoniam præcepit diligenter observare, ut nullus præteriret pauperum insalutatus vel de suis largitionibus non " recreatus. Si vero illa negligente aliquis pertransiit egentium non percipiens alimentum, statim caput elevans de somno, quasi spiritu prophetiæ plena, præcepit currum stare et egenum qui transierat revocare, præbens illi victum seu aliud necessarium. Post hæc paullisper commota, sanctimoniam salutaribus verbis admonuit, ut deinceps diligentius observaret, quidquid suæ fidei commendasset. Vox egeni numquam apud illam inaniter sonuit, nec ipsa surda præteriiit ". Non minor erat misericordiæ usus, quam de plebe concursus; nec deerant qui peterent, nec deficiebat quod donaret. In quacumque civitate " commorabatur hieme, per totam noctem ignis ardebat in singulis tectis quæ ibi fuerant, et insuper sub aere nudo ", ut quisquis indigeret, illic sese calefaceret, aut quisquis in caligine noctis erraret, xiso lumine non offenderet. Præter cotidianam largitatem elemosinarum singulari honore celebravit sabbatum, a prima quippe hora, immo ab ipsa aurora lucis, numquam vacavit ab operibus bonis. Mane balneum præparari jussit, et pauperes peregrinosque lavari jussit. Aliquando vero cum se a populi frequentia abripere potuit, ipsa occulte ingrediens, manibus propriis sordes diluebat singulis, et quæ multis imperabat regina, pauperibus serviebat quasi ancilla. Si vero ipsa impedita est ingredi, circumfusa multitudine populi, suas intromisit pedissequas, quas in fide apud se noverat probatissimas, ut necessaria egenis ministrarent, et in vice ejus ipsis humili erdeservirent. Egreientibus autem illis de balneo,

VARIE LECTIONES.

" quid 1. " voce 2. " Ipso subtracto, jam quæ nobis spes et consolatio nisi in Deo addit 2. " secularia cantantem addit 1. " oblectamenta 2. " ita corrigo; tuta 1. " D. vero ab ipsis cunabulis in 2. " nil 1. " p. quod ex prudentibus ejus virtutum præconis conici poterit. Nam ut beatus Gregorius ait: Numquam est amor Dei otiosus; operatur enim magna si est; si vero operari rennuit, amor non est 2. " accideret *Erath.* " rex 1. ter *L.* tres superpositiones 2. " deest 1 " sed ei quæque necessaria tribuit addit 2. " In quocumque loco 2. " sub divo 2.

NOTÆ.

(38) *Vestem coccineam* Ekkehardus scribit; et ita coccinum intelligendum esse, ex Widukindo III, 74,

prodit, ubi dicit, Mathildam nihil de honore regio minuisse.

omnes cuculum introduxit, esurientibus dans alimenta et nudis vestimenta; quia non dubitavit, membra Christi tegi sub largita veste inopi. Laborantibus autem in infirmitate, qui ad se non poterant venire, misit poma et quæ inter regales cibos videbantur optima; et sepe accidit gratia Dei, ut qui infra decem dies nil gustaverat cibi, per ejus merita perciperet refectionem pariter et salutem. Nec hoc silendum esse censeo, quare tali reverentia custodiret sabbatum. Primo quidem propter vigiliam dominicæ resurrectionis, quæ in hac die celebratur per circulum orbis; dehinc quia venerandi regis. Heinrici anima in eadem die de corpore soluta est, et, ut speratur, paradisi janua est ingressa. Quamdiu ergo sancta Dei vixit, studiose observavit incliti regis octavam, tricesimum et diem anniversarium. Nullus etiã dubitât, quin ejus bona opera placuissent Deo, quæ tanta devotione operabatur in sabbato; nam ipsa quoque eadem die de hoc seculo migravit, et de labore ad requiem pervenit.

18. *Quia nunquam ocio indulserit; et de pane pauperi de monte projecto.* Festis diebus, quibus non licitum est insistere manuum operibus, ipsa legit⁷¹ vel legentibus aurem accommodavit, et quicquid sacra Scriptura præcepit, memoriter tenuit. Cotidianis vere diebus psalmodiæ et divinæ lectioni inhaerebat, nec minus manuum operationi instabat. Si quando autem impendebatur diverso populorum sermone, solito more divini operis studium celebrare, hora saltem refectionis stans ante mensam, nihil cibi gustavit, priusquam aliquid operis faceret, illud non obliviscens quod dicit Apostolus: *Qui non operatur, nec manducet* (II Thes. iii, 10). Clementia vero Dei omnipotentis meritum venerabilis reginæ nolens diutius latere, per illam operabatur miracula, ut liquido cunctis innosceret, quantum sibi obsequentis vita placeret. Nam dum quodam tempore in Quithlingoburg anniversarium diem regis Heinrici magno apparatu celebraret, ut semper consueverat, tanta confluit multitudo pauperum, ut nullo possent comprehendere numero. Regina vero illorum adventu hilaris effecta, præcepit quosdam collocari in cacumine montis, et ceteros in imo vallis, ipsa ministrans in monte vescentibus, alios vero commendans dispensatoribus. Cum autem omnes regales cibos impendisset, et larga manu quæque necessaria habundanter ministrasset, adhuc totum panem⁷² non perceperant, qui in valle sedebant. Stans ergo illa supra montis verticem, subito arripuit panem, super quem signum crucis imponens, invocato Christi nomine, projecit ab alto cacumine; qui volutus de loco in locum, interdensitates saxorum et sepium

A integer pervenit in ejusdem pauperum sinum, cui illum decreverat dandum, coram astante plurima multitudine populi, qui ejusdem testes fuerant miraculi. Ad hæc beatissima regina Christo gratias humiliter egit, cujus munere et virtute id noverat evenisse. Sed et alio nihilominus in eadem civitate⁷³ est declarata miraculo.

19. *De cerva, quæ ampullam devoraverat.* Mos quippe fuerat sanctæ dominæ, cotidie sacerdoti ad missam præsentare oblationem panis et vini pro salute et utilitate totius sanctæ ecclesiæ. Quadam ergo die, finita missa, una aurea ampulla incaute est perditâ, in qua sancta Dei ad sacrificium vinum obtulerat. Richburt autem pedissequa ejus et aliæ sibi ministrantes, nimio timore coangustatæ, ubique requirebant, et invenire non poterant. Sequenti vero die cum cantaretur missa, Christi famula solitana reposebat ampullam a sanctimoniali prædicta; quæ perfusa rubore dixit, furio es e sublatam. Post missam regina ecclesiam egressa est, paululum commota; statimque obviam habuit quandam cervulam⁷⁴ infra claustra monasterii edomitam; quam ut videret, blando nutu ad se vocavit, adjurans per nomen Christi, ut sibi vas redderet, quod devorasset. Bestia autem virtuti imperantis obediens, dicto citius ampullam evomuit, hand immerito illius præcepto parens, quæ Deo semper fuit obediens. Omnes qui aderant Deo gratias agebant, quia regina de bello animali vas illæsum recepit, quod nec ipsa devoratum viderat, nec ab aliquo audierat.

20. *De prophetia sanctæ Dei.* Non etiam prophetia dono caruit, quæ signorum efficacia enituit. Regalis progenies quodam tempore in Fraso (39) conveniens, pariter venerunt regales pueri, filiorum scilicet filii, Otto puer filius Ottonis imperatoris, et Heinricus natus Heinrici ducis Bajowariorum; et sicut venerabilis regina hunc præ ceteris suis natis dilexerat, ita et filium ejus Heinricum, suum parvulum nepotem, aliis nepotibus in amore præposuit. Sedente igitur Mathilda venerabili ad epulas regalis mensæ et secum Adelheida⁷⁵ regina, coram astabant pueri jocantes ludo infantili. Tunc Heinricus mensæ accessit propior, qui sanctæ Dei fuit carior, egregiam aviam diligenter intuens, ac familiariter se inclinavit in ejus gremium, tamquam ab ea desiderans osculum. Quem venerabilis regina gratanter suscepit, et amplexens illum brachiis, sic ait: «O domine Deus omnipotens, gratias tuæ pietati referimus et laudes, qui hunc parvum nepotem nobis reservasti incolumem, cujus patrem atra dies moris abstulit. Sed gratias tibi, qui hoc nomen de nostra generatione delere noluisti. Hunc nobis, quæsumus,

VARIE LECTIONES.

⁷¹ Ekkehardus ex Widukindo III. 74. tradit, eam ancillas litteris instituisse, et pergit: Nam et ipsa litteras novit, quas adhuc adolescentula in monasterio Hervordensi, avia sua matre Theodorici ejusdem loci abbatissa docente, didicerat; quod supra cap. 2. iegerat. ⁷² quos dare solebat tortos panes 2. ⁷³ eodem castello 2. ⁷⁴ capreolam 2. ⁷⁵ adelheida 1.

NOTÆ.

(39) Frose ad Albim.

salvum reserva, quamdiu velis mortali nos tenere in vita, ut nostrum amabilem filium Heinricum per nomen saltem imitetur et vocem. » Tunc et venerabilis regina Adelheit sic ait : « Quam exoptabilis est hujus pueri aspectus, et quam decorus ad intuentum vultus! Ubi ergo invenietur virgo, quæ ei conveniat forma et ingenio? Nos natam habemus parvulam, nomine Hemmam (40); hanc illi reservemus, si Deo placeat et vobis, ut nobis copuletur hic gener exoptabilis. » E contra Christi famula reticuit, et diu in responsione hæsitavit. Post hæc longa trahens suspiria, hæc reddidit verba : « Absit, ut de nostra parte vobis eveniat tantum triste; expedit enim filia vestrae feliciori se viro adungere. Hoc nomen tunc solummodo decus habuit, quamdiu dominus noster Heinricus vixit. Postquam autem in posteros venit, numquam infortunio caruit. Quid dicimus de angustis et tribulationibus quas sustinuit pater ipse? Sed enim adhuc in divina dispositione est quid huic debeat accidere. Speramus autem, hoc nomen non excidere de genere nostro, priusquam aliquis parvulus nepos oriatur de ejusdem parvuli semine, qui sublimetur regali dignitate. » Quis ⁷⁴ autem dubitet, electæ Christi famule prophetiam in christianissimo rege Heinrico nunc esse impletam; qui sine vi et armis suscepit culmen regiminis, et tranquillitate pacis nunc tenet honorem dignitatis? O rex Heinricæ, merito laudande, induc etiam atque etiam menti tuæ prophetiam insignis reginæ, et cognosce te tantæ dignitatis ascendisse solum per ipsius interventum et meritum. Dominus Deus omnipotens, qui te elegit et sine vi culmen honoris concessit, tribuat tibi copiam benedictionis suæ, coronetque te corona justitiæ; faciat te blandum justis et terribilem impiis, quatinus justitiam sectantes per lenitatis mansuetudinem corroboret, et errantes per justitiæ districtiorem terribiles. Angelus Domini te semper præcedat. comitetur et subsequatur, qui omnes actus tuos dirigat, et cunctos inimicos sub tuis pedibus conterat, ut ad profectum sanctæ ecclesiæ diuturno vivas tempore, et postmodum vitam percipias sine fine. Autor hujus dictatus non omitteret, quin tibi, rex gloriose, perpetuæ felicitatis et mundanæ prosperitatis plus exoptaret, si non ab invidis magis deputaretur vituperationi adulationis, quam caritati veritatis. Supersunt plurima de te laudabiliter dicenda; sed hæc prætermittenda sunt, ut ora invidorum obstruantur.

21. De unctione Ottonis regis. Revertendum est est ad priora, ut ad finem perducantur incepta. Cum igitur longe lateque divulgarentur innumerabiles

A virtutes reginæ Mathildis, mira opinione laudatus est filius ejus rex Otto in regnum Romæ a præstite sedis apostolicæ, ut gloriam imperialis coronæ perciperet, et Romanis præesset (an. 961). Tunc commendans regnum et Ottonem, parvum filium suum, pie matri et archiepiscopo Wilhelmo, secum tulit fortia virorum pectora, et Christo duce Romanam properabat, sicut papa mandaverat, secum comitante regina Adelheida. Cum autem pervenisset ad cathedram sancti Petri, simul cum uxore imperialem coronam accepit munere Christi, et totus populus Romanorum se sponte subjungavit ipsius dominatui, et sibi solvebant tributa, et post illum ceteris suis posteris (an. 962, Febr. 2). Interim venerabilis regina inter spem et metum angebatur dubia, utrum filio suo evenissent prospera an adversa, et pro incolumitate ejus vitæ Deo semper obtulit sacrificium continuatione precum et largitate elemosinarum. Tunc etiam construxit monasterium in civitate Northusunensi ⁷⁵ consensu sui parvuli nepotis Ottonis, pro anima regis Heinrici et sui carissimi filii, cui patris nomen imposuerat, et quem in præfata civitate procreaverat. Illic congregaverat turmatam ⁷⁶ sororum Deo et beatæ Mariæ virginis famulantium. Interea pervulgabatur Ottoni imperatori in Roma, suam optimam matrem nimium contristari de ejus absentia; qui niro accensus amore Christo dilectam videre, statim reliquit Romam et pervenit in civitatem Coloniam, ubi frater ejus Bruno venerandus archipræsulatus tenebat infulam (an. 963, Mai.-Jun.). Illic sancta venerabilis regina filio obviam venit cum nepote parvulo, quem Romam petens sibi commendaverat, secum etiam comitante herili puero Heinrico, quem in loco filii dilexit, postquam idem dux Bajowariæ, filius scilicet ejus, ex hac vita discessit. Venit et regina Gerbirc, sanctæ Dei filia. Illic regalis conventus postremos alterutrum dedit amplexus, et illic sortiti sunt extrema colloentionis verba, id ita disponente divina clementia. Postea enim se non viderunt in hoc mortali corpore, sed ut speramus in æterna nunc congaudent requie.

22. Quomodo vestigia filii Ottonis deosculaverit. Ergo inclita regina primum a cæsare et filio suo archiepiscopo Brunone ceterisque illic confluentibus honorifice suscepta, suos gavisa est se vidisse filios et nepotes, necnon Christo referebat laudes et gratias pro incolumitate omnium. Postea vero quam se mutuo salutarunt, ingressi sunt culiculum, inter se producentes familiare colloquium. Interim introiit episcopus Badericus (41), qui fuit magister Brunonis archiepiscopi temporibus regis Heinrici, et omni-

VARIE LECTIONES.

⁷⁴ Quis dubitet, hanc prophetiam in Heinrico Babenbergense ipsius pueri postea filio adimpletam, qui post ducatum Bajoarie optime administratum, Ottone tercio imperatore reverendæ ipsius Mathildis pronepote defuncto, ipse nichilominus pronepos imperii suscepit coronam? Preterea eadem Dei famula, etc. 2. ⁷⁵ northusunensi 1. *constan'ter*. — in castro Northusun 2. ⁷⁶ ita et 2.

NOTÆ.

(40) Nupsit a. 966 Lothario regi Gallorum.

(41) Trajectensis; non ut Ekkehardus vult, Leodicensis.

bus caput inclinans, regalem conventum bene-fixit. Post hæc ad sanctam dominam Mathildam specialiter in-¹st: « Lætare, venerabilis regina, talibus muneribus a Deo honorata; nunc vides filios tuos et illorum filios! Vere adimpletus est in te versiculus psalmistæ, qui ait: *Et videas filios filiorum tuorum* (Psal. cxxvii, 6). » Econtra regina Deo gratias egit, sicut semper solita fuit². Tunc disseruit filiis et nepotibus suis de constructione monasterii Northusunensis, et quali³ angeretur timore, ut inceptum opus non posset perficere; tandem sic ait lacrimis perfusa: « Istud monasterium nostræ ædificationis extremum est opus, ut æstimamus. Ætas nostra ad laborandum est fragilis, insuper ceteris distribuimus monasteriis possessiones et rerum facultates; quapropter commendamus vobis omnibus, ut inceptum opus perficiatis; quia inchoavimus pro anima nostri domini et carissimi filii Heinrici, nec non pro regni stabilitate, et vestrum⁴ omnium incolumitate. » Ad hæc imperator Otto coram omnibus respondit: « Deus secundet vestra incepta; nostra non deerunt auxilia, quin etiam cohortamur filium nostrum Ottonem et cæteros nostros nepotes, ut illis subsidium præbeant, quamdiu vivant. » Postea pariter perrexerunt in civitatem Northusunensem, ad videndum ipsam congregationem. Tunc Deo dilecta regina sanctimoniales convocavit⁵, et omnes imperatori commendavit. Ille autem omnes placido animo et hilari vultu suscipiens, Deo commendavit, dicens: « Sancta Dei genitrix virgo Maria, cælestis⁶ regina, illas⁷ clementer suscipiat et per amorem filii sui⁸ semper custodiat, ut Deum solum præ omnibus diligant, et illi tota mente deserviant, non pro appetitu humanæ laudis, sed solo desiderio æternæ remunerationis⁹. » Ad hæc precamur, ut filii nostri ac nepotes tali misericordia commoveantur erga has sanctimoniales, ut quamdiu remaneat una scintillula nostræ sobolis, illis numquam desit adminiculum consolationis. » Tunc¹⁰ pro se suorumque salute parentum vel nepotum hæc omnia iterando firmabat, quæ sancta Dei consensu nepotis sui antea dederat, insuper et illa addidit quæ mater desideravit. Postea¹¹ eodem die¹² in eadem civitate commorabantur, et sancta regina filio commendavit quamplurima, quasi in hoc mortali corpore ulterius eum non esset visura. Ut autem dies illuxit quo rex abire decreverat, mane surgentes in longum produxerunt sermonem, multum lacrimantes. Post hæc ingressi sunt ecclesiam, pariter audituri missam, et venerabilis regina hilaritatem vultu simulabat, sed magnum dolorem corde premebat. Finita autem missa, filium talibus verbis iterum est aggressa: « Fili mi carissime, se-

A dulo inducite vestræ memoriæ omnia quæ in¹³ hoc loco commendavimus fidei vestræ. Saepe hic jucunde viximus, et de periclitatione partus nos eripuit Deus. In hac civitate fratrem vestrum Heinricum procreavimus, quem propter paternum nomen nimium dileximus, necnon et hic nata est soror vestra Gerburg. Ergo quia per intercessionem sanctæ Mariæ virginis in hoc loco bis enavigavimus angustias partus, hujus monasterii [in ejus honore¹⁴] fundamentum posuimus, et maxime pro anima vestri genitoris et fratris et pro incolumitate vestra, sicut supra memoravimus. Quapropter convenit ut, quotiens horum¹⁵ memineritis, propter nos majorem compassionem in hoc loco commorantibus exhibeatis. Ad hæc, ut opinamur, extrema collocationis verba hic inter nos sortimur. Quid plura? Hæc ultima vestræ matris visio hujus monasterii sit¹⁶ admonitio. » Tunc imperator compunctus corde, promisit se omnia implendum quæ postulaverat. Deinde pariter egressi ecclesiam, substituerunt ante januam, et amplectentes se invicem, fletus utrorumque humectavit faciem. Postquam autem oscula mutuo dederunt, omnes qui aderant lacrimas fundebant. Regina vero in ipsis foribus sistens gradum, euntem filium deducebat ad equum claro intuitu oculorum. Exinde ecclesiam ingressa, prope ad locum contendit, in quo imperator, dum missa cantabatur, steterat, et flectens genua, abeuntis filii lacrimando deosculabatur vestigia. Hæc ut vidit Witigo comes et ceteri, qui adhuc substituerant, milites, gemitu perculsi exierunt, et hæc imperatori dixerunt. Qui statim ab equo desiliens, ad ecclesiam revertebatur ingemiscens, et ingressus invenit illam adhuc in eodem loco orantem et multum lacrimantem, statimque pronus in terram cadens, ita locutus est: « O venerabilis domina, quali servitute has lacrimas vobis possumus rependere? » Iterumque aggressi, perpauca dixerunt voce lacrimabili. Postremo venerabilis regina sic ait: « Quid nobis prodest diutius morari? Quamvis nolentes, cogimur tamen ab invicem divelli; et nos¹⁷ intendo dolorem non minuemus, sed potius augmentabimus. Ite jam in pace Christi; nostram faciem ultra non videbitis in carne mortali. Ut æstimamus, nil prætermisimus, sed vestræ fidei commendavimus omnia quæ mente gerebamus. Tantum animæ nostræ hæc munera remittite, ut hunc locum sedulo inducatis vestræ memoriæ. » Imperator vero inde pergens, peragravit alias urbes Thuringiæ regionis (an. 966), postea iterum Romam perrexit, filio suo secum committente (an. 967).

22, 23. De agrotatione Mathildis. Jamjam appropinquavit hora multis luctuosa, in qua Deus animam

VARIE LECTIONES.

¹ quod sibi Dominus ex Syon in tantum bene-fixit addit 2. ² quasi 1. ³ virorum 1. ⁴ ita corrigo; annocari 1. ⁵ cæli 2. ⁶ has famulas suas 2. ⁷ s. domini nostri Jesu Christi 2. ⁸ re ributionis 2. ⁹ Mox manu sua confirmat quæ 2. ¹⁰ menses 2. ¹¹ de 2. ¹² i. e. h. desunt 1. ¹³ ut quorum 1. ¹⁴ sit, frequens a. 2. ¹⁵ uos 1.

inlita regina de carnis ergastulo voluit diss. lvi, ut perciperet primum laboris et gloriam æternæ remunerationis. Per⁹⁵ circulum totius anni laborabat ægrotatione gravi, sed tamen circuibat loca regalia, quamvis deficerent corporis vires. Cum autem peragrasset civitates Saxonie regionis, et quæque necessaria singulis impendisset monasteriis, iterum Northusumensem civitatem adiit, quam nimium dilexit, ut videret Richburgam⁹⁶, quam nuper constituerat abbatissam. Statim autem ut venit, hanc ad se vocari præcepit, multa interrogans de congregatione sibi commissa. Post hæc ipsa monasterium est ingressa, diligenter investigavit quali studio disciplinæ unaquaque fuisset exercitata. Nam ex quo primum monasterium construxit, hanc consuetudinem semper habuit, ut ipsa scolam intraret, et singularium⁹⁷ studia intente pernosceret; quia sibi fuerat hoc munus gratissimum, videre vel audire eisque hominibus profectum. Tum commorabatur in eadem civitate a tempore autumnii⁹⁸ usque ad festivitatem nativitatis Christi. Post sollempnitatem vero sancti apostoli Thomæ (Dec. 21) iterum abbatissam ad se vocavit, et hunc sermonem cum ipsa habuit: « O nobis semper fida et nostrorum laborum maxime conscia! Jam cognoscimus frequentia infirmitatis, nostræ dissolutionis diem nobis appropinquare, et ideo expedit nobis hinc iter accelerare, ut hic præveniat nos ultimus dies præsentis vitæ. » Econtra abbatissa præ singulis et lacrimis primo reticuit, et paulo post sic ait: « O amabilis domina, quid sibi vult hæc propheta? Cur nobis miseris tam triste mahum prædicitis, aut cui nos desolatas relinquitis? Speramus enim, ut Deo propitiante nondum tale quid eveniat. Verum quia versatur in dubio, quorsum vertatur⁹⁹ hæc vestra ægrotudo, humiliter vos petimus, ut hic maneat per aliquot tempus, usque dum videamus, si Deo donante leniatur vester morbus, ut, si grave infortunium eveniat, quod mors nostræ saluti invida nos vestra vita destituat, saltem hæc consolatione respiremus, ut in hoc loco nobiscum requiescat vestrum amabile corpus. » Tum Deo dilecta regina hæc responsa dedit: « Hæc jam pridem a nobis fuerant præcogitata; et quantum nobis placuisset, nostrum corpus in hoc sepeliri loco, si prædestinatum esset a Deo, ut filii nostri Ottonis et aliorum nostrorum nepotum erga vos major esset procuratio! Sed hoc haut consentiri pertimescimus, quia dominus noster Henricus in Quitlingobure requiescit, juxta quem oportet nos commendari sepulture, et diem ultimum expectare. Nunc autem si in hoc loco evenierit obitus noster, gravius coangustabitur

A vester animus, et inferetur vobis calumpnia¹⁰⁰ depectionis, si mortuum corpus vobis auferetur invitis. Hæc igitur causæ admonent nos hinc iter accelerare. Quid plura? Deum semper diligite, nec alium præter eum amatorem admittite, sed semper ejus famulatuui intendite. Estote in oratione pervigiles, et in sancto proposito permanentes. Memores estote animarum, pro quibus hoc posuimus monasterium, insuper et nepotum nostrorum adhuc mortali in vita degentium, necnon mentionem nostri facite; nam¹⁰¹ neminem ultra videbitis vobis placabiliorem. Commendamus vos Deo orphanorum patri, et sanctæ Mariæ virgini, et sanctorum intercessionibus, quorum reliquias hic collocavimus; non turbetur cor vestrum, sed spe tendite in Deum; quamvis enim corpore simus absentes, amore tamen semper vobis præsentem erimus. »

24. De unctione reginæ. Igitur discessit Deo dilecta regina de civitate Northusumense in 11 Kalendas Januarii (Dec. 22), et maximum mœrorem illæ commorantibus reliquit sanctimonialibus, quas semper materno dilexit amore; quia illam in hoc mortali corpore, pro dolor: ulterius non erant visuræ, quæ illarum fuit honor, letitia, decus et gloria. Tunc in Quitlingobure properabat, ubi Deus sanctam animam de carnis ergastulo dissolvere præordinaverat; ibique nimia ægrotudine correpta, usque ad obitus diem infirmabatur (an. 968). Appropinquante autem dissolutionis die, ad se vocari præcepit supra memoratam abbatissam Richburgam, cui omnia ejus secreta tunc fuerant notissima, ut diem obitus sui ille exspectaret, et in extremis, sicut antea, fideliter ministraret. Sentiens autem sancta domina diem ultimum sibi advenire, episcopis et presbiteris omnem censum erogabat, quem utilitati pauperum nondum accommodaverat, et munifica manu inter monasteria dividebat (42); illud recondens in memoria, quod evang. lica præcipit scriptura: « Vende omnia quæ habes et da pauperibus (Matth. xix, 21). » Cum igitur innumera conflueret multitudo, ægrotantem reginam visitare, venit et Willelmus¹⁰², Moguntinæ sedis archiepiscopus, et quamvis Deo jubente prior mortem esset subiturus, tamen aggregatur sanctam Dei, verba consolationis ministraturus: obiturus visitavit obituram, et suæ mortis nescius, consolabatur modicum post se victuram. Beata vero regina episcopum ut vidit, hilari vultu et quam familiari suscepit affatu: « Non dubitamus, inquit, voluntate Dei vos nunc ad nos dirigi; nam nemo nobis familiarior et ad hoc opus esset¹⁰³ acceptior; quandoquidem nobis hæc absunta est spes, ut dilectus filius noster Bruno maneret super-

VARIE LECTIONES.

⁹⁵ Beata igitur M. jam senio fessa, non minus enim quam septuagenaria erat, etc. 2. Certe anno 909, nupta, anno 968. ad minimum 75 annos habebat. ⁹⁶ richburgam l. ⁹⁷ singulorum l. ⁹⁸ autumni l. ⁹⁹ versatur l. ¹⁰⁰ calumpnia l. ¹⁰¹ hæc 2. ita effert: nullam enim sollicitudinem meliorem circa salutem animarum nostrarum ultra poteritis invenire. ¹⁰² Willelmus l. et infra. ¹⁰³ esse l.

NOTÆ.

(42) Ita et Widukindus III. 74.

s'cs, usque dum nostra extrema videret, et corpus A
 terræ commendaret. Nunc autem primum audite
 nostram confessionem, et date nobis remissionem,
 per potestatem quæ vobis tradita est a Deo et sancto
 Petro principe apostolorum, et tunc intrate eccle-
 siam, et caritate missam pro peccatis et negligentis
 nostris, insuper pro anima domini nostri regis
 Heinrici, et pro omnibus Christi ¹⁰³ fidelibus, vivis
 et defunctis. » Completa autem confessione, episco-
 pus intravit ecclesiam, omnia implens quæ reginæ
 desideraverat. Finita missa, rursum intravit cubi-
 culum, et iterando dedit illi remissionem peccato-
 rum. Postmodum perunxit eam sacro oleo, et
 recreavit sacrosancto corporis et sanguinis Christi
 mysterio. Tunc inibi commorabatur per triduum,
 quia credebat jamjam imminere ejus obitum. Quarto B
 autem die cum intelligeret, diem dissolutionis non-
 dum instare, ad egrotantem reginam accessit, et
 eundi licentiam postulavit, plangens fletu inconsola-
 bili, quia sentiebat, ejus infirmitatem minime
 leniri; sed si mæroris asperitas animo ulla remitte-
 retur inducias, non dolere, quin potius deberet
 gaudere; quia sanctæ Dei anima recessura de cor-
 pore, de labore ad requiem creditur pervenire.
 Sancta autem domina et episcopus colloquebantur
 inter se plurima, quæ enumerare sunt perlonga,
 Interim regina ad se vocavit abbatissam Richbur-
 gam, interrogans si quid sibi superesset, quod
 episcopo dare posset. Illa vero respondens ait :
 « Quid vobis, Deo dilectissima, potest superesse?
 Omnia vestra in necessitates pauperum sunt distri-
 buta. » At illa : « Ubi sunt, inquit, pallia, quæ
 nostræ sepulture jussimus abscondenda? Illa nobis
 præsententur, ut nostro nepoti in pignus amoris
 donentur; nam ipse prior nobis his indiget, ut pu-
 tamus, quia iter difficillimum est incepturus. Sem-
 per enim versatur in dubio, quo se vertat instabilis
 fortunæ conditio, vel ad quos labores miseris per-
 trahat homines. Cum autem noster obitus evenerit,
 hoc proverbium in nobis potest adimpleri, quod ore
 vulgi dici solet : « Propinqui sæpe invenient nuptia-
 lem vestem et lugubrem. » Interim dum hæc loque-
 retur regina, venit abbatissa afferens pallia; at illa
 hæc accipiens, dedit episcopo, et ait : « Hæc mu-
 nera nostra sint monumenta ¹⁰⁴. » Et cum hæc accep-
 sisset episcopus, gratias egit, et eam benedicens
 recessit. Conversus autem ad circumstantes, cum
 silentio sic locutus est : « Hinc in Radulveroth ten-
 dimus, et unum ex clericis nostris hic ¹⁰⁵ relinqui-
 mus, ut si domine nostræ obitus eveniat, cito ad
 nos redeat, et nobis annuntiet, ut iterum veniamus,
 et decenti honore corpus terræ commendemus. »
 Regina vero caput erigens, quasi episcopus hæc ad
 se dixisset : « Non est opus, inquit, ut hic relinqui-
 tur, sed vobiscum potius proficiscatur; vos illo
 plus incipietis in comitatu vestri itineris. Ite in

A pace Christi, quocumque voluntas ipsius decre-
 verit. »

25. *De obitu episcopi.* Episcopus autem inde in
 Radulveroth pergens, ibique medicinale accipiens
 potionem, subitanea morte defungitur (*Mart. 2*).
 Eantes autem nuntii hæc in Quittlingobure indica-
 bant. Cum autem omnes dubitarent qualiter hæc
 reginæ indicarentur, ne infirmitatis ejus asperitas
 adaugeretur, venerabilis Christi famula, quasi spi-
 ritu prophetiæ illustrata, lacrimabiliter subridens
 ait : « Quid intra vos murmuratis? Et cur triste
 malum nos celare desideratis? Novimus enim,
 Willelhum episcopum de hoc mundo migrasse, et
 hoc est magnus cumulus infirmitatis nostræ. Præci-
 pite signa ecclesiæ pulsari, et pauperes congregari,
 ut elemosinas accipiant, quæ pro anima ejus ad
 Deum intercedant. » Post hæc duodecim dies mor-
 talis vitæ spiritum duxit.

26. *Qualiter suos consolata sit.* Sancto autem sabba-
 tho (*Mart. 14*), in quo Christi famula recessura erat
 a seculo, ut primum persensit lucescere, omnes in
 cubiculo secum commorantes admonuit de somno surge-
 re, ut presbiteros et sanctimoniales convocarent, et
 quæ agenda essent agerent. Cum ergo innumera
 utriusque sexus multitudo conveniret, præcepit sancta
 Dei nulli introitum prohiberi. Igitur omnibus intro-
 gressis, salutaribus monitis illos instruxit, dicens :
 « Servite Domino in timore, et exultate ei eum tre-
 more; apprehendite disciplinam, ne quando irasca-
 tur Dominus, et pereatis de via justa (*Psalm. 119, 11*,
 12). Declinate a malo et facite bonum, ut in extrema
 hora vestræ animæ ab insidiis diaboli eripiantur, et
 æterna vobis præmia a Deo donentur. » Post hæc
 præcepit, ut omnes exirent in pace Christi, nisi qui
 necessaria sibi essent ministraturi. Tunc ad se vo-
 cavit suam neptulam abbatissam Mathildam, filiam
 Ottonis imperatoris, salutaria illi dans monita, ut
 esset pia et humilis, prudens et cauta, ac sibi com-
 missum gregem custodiret, et ut monasterium raro
 egrederetur, ne secularibus dedita a Christi servi-
 tio impediretur. Dedit etiam ei in manum compu-
 tarium, in quo nomina defunctorum scripta erant
 procerum; commendavit illi domini sui regis Hein-
 ricæ animam, commendavit et suam, et omnium
 D fidelium, quorum memoriam recolbat. Novissime
 autem Richburg abbatissa mœsta processit, et genu
 flexo in terram, pedes reginæ lacrimando amplecti-
 tur, ita inquit : « Domina mi carissima, cui relin-
 quitis congregationem desolatam, super quam me
 indignam constituistis abbatissam? Difficile mihi
 est servare gregem commissum, quia vestrum aberit
 subsidium. » Sancta vero regina super hæc verba to-
 tis visceribus commota, dixit : « Summo vos commen-
 damus defensori; non relinquimus vos alienis, sed
 filio nostro Ottoni aliisque nepotibus nostris. » At
 illa ait : « Versatur nobis, domina, in dubio, quo

VARIE LECTIONES.

¹⁰³ vox deest 1. ¹⁰⁴ sunt monumenta 1. Istud caritatis donum mei apud te sit communitorium 2. ¹⁰⁵ hinc 4.

se veritat animus illorum. » Cum ergo abatissa amare fieret et consolationis verba expeteret, regina mororem ejus lenire cupiens ait : « Quo spes nostra tendenda, quo animus noster dirigendus, nisi ad Deum ? Primum querite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (Luc. xii, 31). Credimus, filium nostrum Ottonem, prioris promissi haud immemorem, vobis impendere solamen. Qui-cumque autem possessionem ecclesiasticam ex nostra parte vestrae necessitati traditam injusta despoliatione scindit vel comminuit, provideat, quid Deo respondeat, contra vero quisquis muniat vel augeat, a Deo, fidei remuneratore, dignam mercedem recipiat. »

27. *Qualiter obierit.* Post hæc verba præcepit presbiteros et sanctimoniales propius accedere, ut ejus confessionem audirent et sibi a Deo remissionem postulerent. Quo facto, jussit missam celebrari et corpus Christi sibi afferri, ut per sacri mysterii communionem securius evaderet callidi hostis lasionem. His omnibus rite peractis, sibi astantes admonuit, ut psalmos vigilanter decantarent et evangelium legerent, usque dum anima jussu Dei de corpore discederet. Post hæc nullum verbum protulit, sed oculis expansis et manibus elevatis, animo et spiritu in cælum intendit. Appropinquante autem hora nona, jussit cilicium humi poni, corpus moribundum supra collocari, propriis manibus cinerem imponens capiti : « Non decet, inquit, christianum nisi in cilicio et cinere mori. » Dein sanctæ crucis se muniens signaculo, cum pace et requie obdormivit in Domino 2 Idus Martii. Ut rectissime potuit investigari, anima sanctæ Dei egressa est de corpore in ipsa ¹⁰⁰ hora diei, qua semper consuetudinem habuit pauperes recreare in nomine Domini diebus qua-

A dragesimæ. Cum autem corpus lavissent et ad ecclesiam detulissent, venerunt nuntii reginæ Gerburgis, filie venerabilis dmnæ Mathildis, afferentes pallium auro intertextum, aptum cooperire loculum. Tunc electæ Christi famulæ prophetia in omnibus fuit adimpleta, et de transmigratione archiepiscopi Willelmini et veste lugubri.

28. *De sepultura ejus.* Igitur sepelierunt corpus in basilica sancti Servatii, juxta sepulcrum regis Heinrichi (43), cum magno honore, ubi ipsa decreverat requiescere et diem judicii expectare. Ergo discessit de corpore, nobilis genere, nobilior moribus et sanctitate, senex et plena dierum, omnibus suis posteris bonum relinquens exemplum. Cum honore enim præsentem vitam duxerat, et cum honore de mundo migrabat ; et quicquid temporaliter vixerat, in bonis operibus consummabat. Non est enim mortua credenda, cui, ut speratur, reddita est justitiæ corona ; quia temporaliter vivens, omnes desideravit salvos esse et neminem de grege Christi perire ; in profectu cujusque hilaris, in adversitate autem pertristis ; erga omnes pia et compassibilis, exceptis vitiis, quibus non compassio sed rectitudo debetur. Multorum festivitates sanctorum in ecclesia celebrantur, quorum meritis non impar est, ut speramus, et a quorum societate non separabitur in æterna beatitudine. Vere fuerat dignum templum, in quo Dominus habitaverat, jejuniis castigatum, orationibus refectum ¹⁰⁷, puritate mundatum. Sed quid de ejus laude digne potest dici ? Dominus in illa laudetur, et ipsa in Domino ; ipse enim est laus ipsius, cujus laus ab ejus ore numquam recessit, cui est honor et gloria, decus et imperium in secula seculorum, Amen.

EXPLICIT VITA GLORIOSÆ REGINÆ MATHILDIS.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰ id est nona addit 2 ¹⁰⁷ et mundatum, puritate decoratum 2.

NOTE.

(43) Ubi adhuc conspicitur.

INTRA ANNUM DCCCCLXVII—DCCCCLXXXV.

GUMPOLDUS EPISCOPUS MANTUANUS.

GUMPOLDI VITA VENCEZLAVI DUCIS BOHEMIÆ.

(Pertz, Monumenta Germaniæ historica, Script. tom. IV, pag. 211.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Ævo post eadem Vencezlavi ducis peracto, cum mire fines transgrederetur (1), et jam jamque de con-

miraculorum virtute ejus perpetratorum fama Bohemiam Pragensi episcopo et Bohemia Ratisponen-

NOTE.

(1) Widokind. I. 35.

sium præsulorum potestati eximenda cogitaretur, Otto II imperator Gumpoldi Mantuano episcopo (2) Vitam Vencezlavi scribendam injunxit. Qui quæcunque tanto temporis spatio elapso veracium virorum testimonio conperire poterat (3), collegit et stylo diffusio, contorto et sæpe obscuro explicavit. Liber intra annos 968 (4) et 973 conscriptus, et b. m. Josepho Dobrowsky docente (5) omnium fere (6) quæ postea de Vencezlavi vita prodierunt radix et fundamentum, statim claruisse videtur; nam ipso sæculo decimo in usum breviarum non semel (7) excerptus, sæculo undecimo ineunte auctori Vitæ Adalberti episcopi (8) innotuit, et sæculis subsequentibus non solum a Sigeberto Gemblacensi (9) et Cosma (10) sed a reliquis legendarum sancti Vencezlavi auctoribus, quos inter Karolus IV. imperator emicuit (11), excerptus est (12). Quibus omissis (13), Gumpoldi tantum opus erroribus quidem minime vacuum, utpote fama tantum innixum, sed quod proxime ad Vencezlavi tempora accedit, proponimus.

Gumpoldi librum, quem summus Dobrowsky anno 1819 ex codice bibliothecæ metropolitane Pragensis sæculo XIV conscripto, sed nec integro nec textum bonum præbente quique auctoris nomen tacet, exscripsit (14), ope codicum optimorum, quorum alterum anno 1823 in bibliotheca ducali Guelferbytana, alterum anno 1826 in bibliotheca regia Bruxellensi evolvi proponimus.

1) C. Guelferhytanus inter Augusteos in 4° numero 11, 2, signatus, compluribus codicibus constat, quorum secundus foliis 18-37 Gumpoldi librum exhibet. Exaratus est manu pulchra sæculi XI exeuntis aut XII. Capitulum initia littera aurea indicantur. Prima pagina (15) (18^a) picturam exhibet membranæ purpureæ auro et coloribus diversis illatam, Hemmam principissam terræ prostratam et pedes Vencezlavi ducis amplexantem, ejus capiti Christus vite, ejus librum sinistra tenet, præmium coronam martyrii triplicem dextra manu imponit, hac inscriptione aurea littera addita: *Hunc libellum Hemma venerabilis principissa pro remedio anime suæ in honore beati Vencezlavi martiris fieri jussit*. Dux veste viridi limbo aureo ornata, tibialibus rabris, fasciis et calceis aureis indutus, læva lanceam gestat,

A dextram, qua Christo Gumpoldi librum ab Hemma sibi porrectum obtulerat, adorans elevat. Hemma vestitu violaceo auro consperso et limbo et cappa aureis utitur. Folio secundo [19] æque purpura auroque ornato præfationis initium legitur, littera initialis S colore rubro viridi auroque ornata. Folio 20° præfatione finita, cena qua Vencezlavus fratri reliquisque convivis poculum porrigit, fol. 21 ducis cædes prope ecclesiam et initium passionis aurea littera in membrana purpurea habentur. Textus fol. 37 explicit, pagina 37^a vacua relicta. Librum igitur, cum propter litterarum formas ad sæculum X aut undecimum initium referri nequeat, non Hemmæ Bolizlavi uxoris, quæ a. 1006 obiit, sed aut alterius ejusdem (16) Hemmæ jussu confectum aut ex codice antiquiore jubente Hemma illa scripto excerptum esse crediderim. Certe magni habendus est, et textum licet haud raro scriptoris imperitia depravatum, proxime tamen ad Gumpoldi autographum accedentem præbet, quare non nisi raro, sententia haud dubie jubente, ab eo recessimus.

2) C. regius Bruxellensis hodie numero 9289 insignis, olim Sancti Laurentii in Leodio, membranaceus, sæc. XII ineuntis, præter Gumpoldi librum Vitas SS. Trudonis, Pignemii et duorum Ewakhorum continet, et a Bethmanno in usus nostros versus, textum in universum quidem bonum, sed aperte correctum et pro tempore emendatum sistit. Cujus rei testem haud dubium habemus caput 15, ubi verba Bohemiam Ratisponensi cathedræ subjectam prædicantia omittuntur. Qua in re ut multis in aliis assentitur ei.

3) C. bibliothecæ metropolitane Pragensis sæc. XIV, qualem a Dobrowsky expressum legimus, sed in fine miraculum quod anno 1691 vel 1692 contigit ex Cosmæ Chronico addit.

4) C. olim S. Adalberti Aquisgranensis, ejus apographum Bollandiani se habuisse in Actis SS. Sept. VII, 771, referunt, hodie latet.

5) Liber olim in codice bibliothecæ Brunnensis in Moravia exstitit, quem intra annos 1100 et 1150 conscriptum Bonaventura Pittet ad Dobnerum retulit. Explicuit tamen textus in morte sancti, in fine capituli 19, adjecta tantum formula *prestante*

NOTÆ.

(2) De ipso nihil præterea constat; scripsisse eum oportet intra annos 967 et 985.

(3) V. cap. 21, 22, 23, 25.

(4) Ottone d. 25. Dec. 967 jam imperatore facto, sed Bohemia nondum a Ratisponensi diocesi exenta V. cap. 15.

(5) In libro: « Kritische Versuche die ältere böhmische Geschichte von spätern Erleichtungen zu reinigen. » fascicul. I—III. Praga a. 1803, 1807, 1819.

(6) Excepta scilicet Laurentii Casinensis vita Vencezlavi.

(7) V. Dobrowskii legendas B. C. D. fascic. I p. 8 sqq.; III. 20 sqq. Legende D codicem sæculo adhuc X exaratum in bibliotheca regia Monacensi inter Benedictoburanos numero 105 signatum vidi. Cf. Annales nostros VII, 587, et infra.

(8) Cf. c. I Bohemice descriptionem.

(9) A. 921.

(10) A. 894, 929, 932.

(11) V. Acta SS. Sept. VII, 837 839.

(12) V. Dobrowsky l. c. III, 25-52.

(13) A. Balbino in epitome historiae Bohemice indeque iterum in Actis SS. Sept. VII, 825 sqq. legenda, quam a Christiano Bolizlavi filio conscriptam lingunt, typis expressa est. Fluxit præcipue ex Gumpoldo et legenda codicis Monacensis.

(14) L. c. III, p. 55-119.

(15) Pagina exterior a scriptore vacua relicta, sæculo XIII exeunte ultima vite S. Egidii recepit; ante eam pagina integra excisa est.

(16) B. m. Ebertus noster Hemmam ab Adamo Bremensi l. II. c. 49. memoratam indigitavit; sed principissa vocabulum Bohemice ducissam fuisse indicare videtur.

Domino, etc., usque sæculorum amen, ut lectio anti- **A** *qua in usum Breviarii (17) Codicis istius fata igno-*

runt.
Gumpoldi textus quædam ex legenda inde sub
finem sæculi X derivata, quam ex codice M) regio
Monacensi inter Benedictoburanos Nro. 105. signato
V. Cl. Föringer, bibliothecæ regie custos, exscripsit,
subjicere juvabit. Quæ licet haud magni momenti,
tamen qualiter paucos intra annos eadem res altera
vice narrata sit ostendit.

INCIPIT PROLOGUS GUMPOLDI MANTUANI EPISCOPI ¹.

Studiorum igitur genera multiformia varias cui-
que mortalium ingerere solent ingeniorum curas,
quibus id genus ratione præstantissimum ² imagina-
tionis potentia interioris, tum natura, tum etiam
industria, res quoquo modo sensibus subjectas in-
tellectu discernere, et ad vota humana in usus ju-
cundos gaudet diffingere. Hic namque mente ³ mo-
deratus, spreto caducorum ludicro, superna inten-
dit, ille extractos in altum honores ardenti rerum
fugacium siti exæstuans desiderat; hunc ætas ju-
vencula contra fas plerumque illicit, illum frigida
senectutis matura longævitæ in mores severos ac
salubres coarctat; huic artis bellicæ audax prudencia
appetibilem laudis gloriam promeretur, illi operum
diversorum labor artificiosus desidiam eximit, men-
tisque naturalem subtilitatem extorquet. Quidam
vero litteralis speculatione ⁴ profunditatis infixi,
necnon liberali ocio per miras eloquiorum venu-
states perspicacius dediti, frequentissima reputa-
tione ⁵, quo ordine siderum motus ac fixione non
motabili disponantur, quæ aut qualis mensura ter-
renæ ⁶ magnitudinis ambitum ⁷, quadam quasi la-
tenti ratione, per formulas geometricales ad certam
metiendi comprehensionem assringat ⁸, quoque
dictu ⁹ tota per numerum decurrat summa quanti-
tatis soliditatisque ¹⁰, aut per quas consonantiarum
proportiones cantilena temperetur naturalis, vel qua
opinionum imagine sub veri falsique propositione eorum-
que difficili commixtione tam profunda eloquentium
subrepat disputatio, per arrium scrupulositates in- **D**

Librum Laurentii Casinensis monachi, ultimis
sæculi XI annis ex relationibus Bohemi cujusdam et
domini Benedicti Saxonis, monachi Casinensis, ¹¹
adhibita Vita S. Adalberti, conflatum et erroribus
scatentem, hoc loco omitti placuit, quum quæcum-
que alicujus momenti esse poterant inde excerpta jam
sexdecim ante annos Annalibus nostris inserue-
rim (18).

B vestigare desudant ¹². Alii autem studiis incitati
carminum, ludo insistentes ¹³ poetico, ad nœnia-
rum ¹⁴ garrulitates alta ¹⁵ divertunt ingenia. Famam
autem veritatis erga Dei sanctorum memoranda
gesta, cœlesti benignitate mortalium obtutibus to-
ties designatam, incuriæ quam exitiali ¹⁶ negle-
gentia, fabulis ¹⁷ delectati, non pavent subcludere.
Nec mirum, si grandia ac philosophicas quæstiones
moventia hujusmodi sapientes a simplici composi-
tionum serie transdixerint ¹⁸, cum plures eorum,
ardentius inhærendo gentiliū scriptis, non tan-
tum ¹⁹ quid in sacris gestis laudi divinæ proferendum
ac litterarum iudiciis in posteros divulgandum pos-
posuerint ²⁰, verum quicquid divinum ac menti de-
votæ mitissimum ²¹ simpliciter ac sine difficultatis
perplexione videtur, penitus id quasi utilitate carens
abjecerint ²². Hac denique fortuna, uti plures existi-
mant, res hominum volvente ac sublimium sagaci-
tate rethorum ²³ magis altiora spectante, nobis ²⁴ a
tanta sapientum ²⁵ ac docta loquacitate admodum
sejunctis, brevis tamen seriola ²⁶ subnotationis,
quamvis corrupte ²⁷ prolata, victoriosissimi impera-
toris augusti Ottonis secundi sacro jussu rusticitati
nostræ imposita, memorabilis viri nomen gestorum-
que insignes mentiones paulo post declaratura, se-
quentis præcedat textus raritatem ²⁸; quem vero
quantum attenuat culpa viciose scribentis, tantum
exornat sancti excelsa dignitas, materiæ causam
operum sacra auctoritate designantis ²⁹.

EXPLICIT PROLOGUS ³⁰.

INCIPIT PASSIO SANCTI VENCEZLAVI MARTYRIS ³¹.

1. Avulsa igitur ob inscabilis sacramentum Tri-
nitatis prisco catholicorum idoneoque ³² refragatu ³³

pœstiferæ hæreseos sentosa pululatione, vitalis splen-
dor dogmatis irradianti diffusionem orbem atra erro-

VARIE LECTIONES.

¹ G. M. E. desunt 2. 3. ² præstantissimum 1. ³ mentem 1. ⁴ speculationi 2. ⁵ disputatione 2. ⁶ te-
nere 1. ⁷ ambitum 1. ⁸ astringat 2. 3. ⁹ dicto 2. ¹⁰ decer quantitatis soliditatis, aut 1. ¹¹ desiderant
2. ¹² insistentes 1. ¹³ adueniarum 1. ¹⁴ alia 1. ¹⁵ exitali 1. ¹⁶ fabulosi 1. ¹⁷ transdixerunt corr.
transdixerint 1. traduxerint 2. ¹⁸ s. notandum 1. ¹⁹ postposuerunt 2. ²⁰ m. menti d. 2. ²¹ abjece-
runt 2. ²² rhetorum 2. ²³ nobisque 3. corr. nobis itaque 2. ²⁴ sapientium 2. 3. ²⁵ deest 2. (ubi sub-
notatio ... ex corr.) 3. ²⁶ corrupte 1. ²⁷ raritatem 1. ²⁸ designantes 1. ²⁹ E. p. desunt 1. Sequuntur in
1. *pictura convivii et cadis Vencezlavi; tum Incipit passio, etc.* ³⁰ inc. vita ejusdem 2. ³¹ idoneque 1.
i. c. 2. ³² refragatu 1.

NOTÆ.

(17) Dobrowsky l. c. I. 7. 8.

(18) T. V, 156-43.

rum ²² caligine obfuscatum divinitus serenavit. Sed A
quia fidei salubris incrementa, quo primum roboris
sumpserant exordium æcclesiastici ²³, priore ²⁴
theologorum sollertia salutarium studiis textuum
iustius coruscante, libris inscriptum ac credula po-
steritati certius præsignatum satis constare perveni-
mus: gentibus tamen quibusdam longo post erra-
bando anfractu ²⁵ diverticul. ad normalis rectitu-
dinem tramitis sacra illustratione reductis, nondum
cunctæ mundi nationes, quamvis prædestinatæ, hujus
gratiæ donum simul sunt sortitæ; sed ordinante cœ-
lesti majestate, quasi paulatim surgentibus diaboli
detrimentis, felicias in partes processit. Quorum
quidem partium unam stili simplicitate præsentis
exprimendam, incolis inhabitatam Sclavanicam ²⁶,
aggredimur ²⁷. Plaga aquilonalis ²⁸, ceteris immitior B
ac fide tardior, nostræ prostratur ²⁹ intentioni;
quam ipsa sacri pneumatis ³⁰ charistia ad christianæ
cultum professionis, quamvis serâ, tamen beata con-
versione dignata est instituere.

2. Quoniam quidem ab ipsis terræ incolis Boemia
regioni vocabulum ³¹ sonat impositum; cui jam ³²
regnante felicitis memoriæ præclarissimo rege Hein-
rico, quidam gentis illius progenie clarior ac po-
tentia in cives eminentior, Zpuytigneu ³³ (19) no-
mine, principatus regimen sub regis dominatu im-
pendens, divini cultus dulci voto attentus, sacri
fontis mysterio regenerari non parum anhelans,
baptismo mun. atur, et novo studio fervens, domos
Dei ad ³⁴ beatissimæ ejus genitricis Mariæ (20) san-
ctique apostolorum principis (21) memorandam ve-
reracionem construxit, in quibus postmodum innu-
mera annuatim miracula ³⁵ ope divina cooperante
fulserunt.

3. Hujus interim laudabilis vitæ diebus, honesto-
rum actuum exemplo, per naturæ legem obclusis,
frater ejus ætate ³⁶ minor Wratizlav ³⁷ in principa-
tum, se publico assensu eligente, successit, frater-
namque ipse ³⁸ assecutus ³⁹ religionem, victorioso
Dei ⁴⁰ athletæ beato martiri Georgio basilicam (22)
Deo dicandam, christianæ credulus veritati, erexit.
Quo etiam post tardos temporum tractus naturaliter
hominem exeunte ⁴¹, sobolem alta ammiracione ⁴²
mortalibus per laudes frequentandam, filiorum sci-
licet tam natu quam etiam actu majorem, Deo dilec-

tum Vencezlaum ⁴³, superstitem sibi ac multo cor-
lestium ardentiorum reliquit.

4. Qui vero miræ claritatis ac amandæ indolis ⁴⁴,
dum floridam juventutis ætatem primum attingisset,
patre adhuc vivo, ad litterarum disponi exercitia ⁴⁵
desiderans, paternumque crebro flagitamine defle-
ctens animus, ejus transmissu ⁴⁶ in civitate Bunsza ⁴⁷
litteris addiscendis est positus. Cujus itaque ingenio
celeri capacitate divinitus instructo, brevi studio
librum spalmodialem ⁴⁸ ceteraque divinorum com-
pluria perdidit ⁴⁹ et solidius interiori memoriæ
conexuit. Patre interim, ut jam dictum est, uni-
versæ carnis viam ingresso ⁵⁰, juvenis ipse senum
exempla actibus declarans, sub regis serenissimi
Ottonis (23) fulgente potentia, favorabili populorum
assensu in paterni ducatus successionem, se nimirum
refutante, delectus, et in principalis sedem digni-
tatis est elevatus.

5. Quam gravibus ⁵¹ tunc perturbantis molestiæ
diversitatibus principis novelli benignitas, terreno
jure suscepto, intrinsecus angeretur, non est admi-
randum, quoniam cœlestia, præ ceteris intendo
mente devota ⁵² proposuit, ut quamvis publicæ uti-
litati providendæ debitor ⁵³ extitisset, Dei tamen
prædulci obsequio ⁵⁴ uti primis se annis implicavit,
potius despecto ⁵⁵ seculari fastigio, non repudiavit.
Plebis autem commissæ crimen luendum veritus, si
dignam civilis districtiois legem non impendisset;
sed hoc ambiguum non diu mediastinum tractatus;
quam sagaciter arripiens callem, ut neque hoc secu-
lariter agendum omisisset, vel istud ob cœlestia
tendendum a se neglegi in futurum non expavisset;
moderari in civium ac miliciæ communes ⁵⁶ utili-
tates legum decreta, benignissimo et admodum
discreto dominio ⁵⁷ denique residens, nutu certavit
principali. In decernendo ⁵⁸ providus, et misereri
cuiquam promptus, in miseris reorum noxas facili-
us cessanda punitate exorabilis, omnigenarum qua-
litate penarum in judiciis alienus; domestica hal-
itudine simplex, morum castitate perspicuus, bono-
rum promissione erga potentiores haud tardus,
hisque adimplendis æque devotus; incolarum quo-
que inopiam jam rusticitatem majoribus sæpe in di-
ligendo præferens ⁵⁹; viduatis parentum vel rerum
D adminiculo, necnon patria exultantibus ⁶⁰, consolator

VARIÆ LECTIONES.

²² eorum 1. ²³ æcclesiasticum 2. ²⁴ priorum 2. ²⁵ anfr. 2. ²⁶ germanicis 3. ²⁷ deest 1. ²⁸ aquil-
lonaris 2. ²⁹ protestatur 2. protestat 3. ³⁰ pneumati 1. ³¹ vocabulum 1. ³² etiam corr. jam 1.
³³ Zyptineus 2. Spigitueu 3. zpigitueus M. ³⁴ ac 2. 3. ³⁵ miracula 1. ³⁶ post suppletum 1. ³⁷ Wra-
tizlavus 2. Wratizlav 3. wratizlav M. bratesclabus Laurentius Cas. ³⁸ deest 2. 5. ³⁹ assecutus
1. ⁴⁰ eunte 1. ⁴¹ ammiracione 1. ⁴² Vencezlaum 2. M. ⁴³ i. puer 3. ⁴⁴ exercitia corr. exercitia 1.
⁴⁵ transmissum 1. ⁴⁶ Budec 2. Budess 3. Budëa M. ⁴⁷ psalmodialem 2. ⁴⁸ a quodam venerabili
presbitero nomine Ucenno M. ⁴⁹ v. u. c. 2. ⁵⁰ gradibus 1. ⁵¹ devoto 1. ⁵² debita 1. ⁵³ D. t. predulce
obsequium 2. ⁵⁴ d. de's. 1. ⁵⁵ communes 1. ⁵⁶ domiolio 1. domicilio 2. 3. ⁵⁷ decerno 1. ⁵⁸ proferens
1. ⁵⁹ exultantibus.

NOTÆ.

(19) cf. Ann. Fuldenses a. 895. Tunc jam Chri-
stianus fuisse videtur.

(20) Praga: in urbe Praga. » D.

(21) in loco Buder, ubi Vencezlavus scholam fre-

quentavit.

(22) in arce Pragensi.

(23) Heinrici, qui Vencezlavum postea bello
aggressus est.

ac paternus fautor miro semper caritatis splendore effulsit. Modestus in omnes actus, memorabilisque amator patientiæ, et inter ⁷¹ cunctas casuum adversitates prudens moderator, substantiarum largissimus in pauperum fœbiles indigentias dispensator, humilitatis mansuetissime placidus ⁷² exsecutor, in se plerumque ⁷³ severior; in ceteros ubique clementior, omnibus in æternitatis exemplum largiendo, miserando, inscios ⁷⁴ reformando, edoctos ⁷⁵ roborando perluxit ⁷⁶.

6. His ergo virtutum fulgentibus gemmis beatissimi juvenis decorata conversatio, in tantum ad hæc pietatis studium adamavit, ut quandocumque dispositis erga publicas necessitates colloquiorum vel placitorum inter ordinata iudicum plebiumque subællia edictis, eoque eminentius res quaslibet in iudiciis præsentente, si forsam quis noxa detentus, mortali sententia quamvis debito proscriptus ejus ⁷⁷ præsentis ab incusatorum damnabili iudicio fuisset adductus ⁷⁸, [ejus ⁷⁹ suffragiis immunis abiret e medio]; si vero princeps ille misericors, nec permutata legis necessitate nec iudicibus pro hoc solvendo aliquatenus ab eo exoratis, minime reum lege horribili cognovit eripiendum, se tandem cupiens ac sacros obtutus sanguinea cæde non sordidandos adducere, edita quoquo modo excusabili ratione, consensu ac iudicio excessit, quam sano ingenii acuminis ⁸⁰ salutaris æmulator et evangelici edicti, quo præcipitur: *Nolite iudicare, et ⁸¹ non iudicemini* (Luc. vi, 37).

7. Hoc ipse Deo plenus juvenis mandatum perfectius amando, ac periculose a quoquam mortalium præsentis ⁸² non sequendum, notatis reis criminosa dampnatione pereundis benignissime pepercit ⁸³. Verum ne tormentorum nefanda monumenta diutius excrevisent, omnia patibula, hominum suspendiis in ejus regni locis quam pluribus erecta, pœnitus dirui fecit, nec ulterius hoc tempore reparari toleravit ⁸⁴. Felicissimum autem actuum provectu, bonitatis jam probante cumulum magis magisque in dies convenustando exaggerans, quacumque terrarum parte clericos advenientes alacri munificencia sub tocins necessitatis grata revelatione ad se recepit, divinoque amore erga proximum servando ⁸⁵, sub oculis ejus adfixo, reverenda caritate secum eos libentius commanentes curiose benigniterque tractavit, eorumque ⁸⁶ crebris sacrisque in-

formationibus mens casta cœlitus edocta, frequentius in discendo exulta, in miram scripturarum capacitatem prodixit ⁸⁷. Quicquid ⁸⁸ namque docentium studia in eo præsignaverant, honestis actibus ipse complexit; quia omnium angustis compassus, inbecillitate quosdam lassantes caritative visitavit solacio, et mortis lege illaqueatos ⁸⁹, plerumque neglecta a civibus minus religiosis sepultura, funebri ⁹⁰ obsequii tumulavit officio. Sed gentibus, ducatu ipsius per legem ac morum consuetudinem ⁹¹ vetustam disponendis, rudis adhuc fidei doctrina nutantibus, dum per nefandas aditorum atque ararum furialium ædes, proceres quoque ipsos diis libandum alienis ⁹² frequentius in anno concursantes beatæ indolis juvenculus conspexisset ⁹³, ad hanc scelerosam ædendis sacrificiorum victimis communionem quamvis saepe rogatus ⁹⁴, mensæ cœlestis convivia præ omnibus esuriens, non tantum epulas refutavit illicitas, verum etiam profana convivarum, sordibus dæmoniis inquinatum, quam strenne aufugit consortia. Super his tamen errore pestifero depressis non parum sollicitus, voluta sæpius scriptura, qua per apostoli dicta præcipitur: *Alter alterius honora ⁹⁵ portate* (Gal. vi, 2), quosdam, aliquo modo ad verum summi boni tramitem flexibiliores, suavis alloquio persuasionis, ut spretis quibus decepti fuissent idolorum imaginibus, ad veræ et inmutabilis, crescere vel minui nescientis, semper ⁹⁶ manentis, essentiam Deltatis, mentes et vota cum fide inclinassent, supernæ mercedis bona promittendo inestimabilia, constantissime adortari non destitit. Quosdam vero minus peritiæ hujus salutiferæ capaces, corde duriores, sensuque vera intellegendi desidiores, juxta monitum apostolicum oportune cathemizans ⁹⁷ atque inopportune objurgatus ⁹⁸, utriusque modi ⁹⁹ designans premium, pro viribus comando, quoscumque potuit, tam ultronea quam coacta etiam invitatione, ad patrisfamilias cœnam, omnibus copiarum sumptibus habundantem, pulsa fame societatis æternæ gaudia subministrantem ¹⁰⁰, conjungere cupidus properavit ¹⁰¹.

8. Inter ¹⁰² mira igitur jejuniorum elemosinis fulgentium acta hoc egregium modestæ consuetudini saluberrimo solitus est adnectere exemplo, videlicet ut divini insinuatione effaminis sacræ mentis intuitu altius perspecta, quia obedientie magis quam sacrificii Deum ¹⁰³ comprobare legitur obsequium, pios ac venerandos mores admodum exornare studuisset.

VARIE LECTIONES.

⁷¹ in 2. ⁷² placidissimus (deest mans.) 2. ⁷³ pl. ipse s. 3. ⁷⁴ in socios 1. ⁷⁵ et doctos 3. ⁷⁶ perduxit 1. ⁷⁷ deest 2. 3. ⁷⁸ adductus 3. ⁷⁹ c. s. i. a. e medio desunt 1. 2. ⁸⁰ acuminis 1. ⁸¹ ut 2. 3. ⁸² persentens 2. ⁸³ Carceres quoque destruxit et omnia patibula succidit. M. ⁸⁴ n. u. h. t. r. 1. desunt 2. ⁸⁵ servandum 2. 3. ⁸⁶ eorumque corr. eorumque 1. ⁸⁷ p. c. 2. ⁸⁸ Nam quicquid 2. q. nam 3. ⁸⁹ illaqueatos 1. ⁹⁰ funebri 1. roc. obsequii suppleto. ⁹¹ v. c. 2. 3. ⁹² Denique cum hi omnes predicti malivoli irent ad immolandum demoniis agnos atque porcellos ut ederent ex his nefandissimis hostiis, ipse autem opportunitatem querens subtraxit se ab eis. M. ⁹³ aspexisset 2. ⁹⁴ conrogatus 2. 3. ⁹⁵ onera 2. 3. ⁹⁶ semperque 3. ⁹⁷ chatezians corr. cathemizans 1. catezians 2. ⁹⁸ objurgans 2. 3. ⁹⁹ supp. 1. ¹⁰⁰ erasum 1. ¹⁰¹ in gremio sanctæ matris ecclesiæ constitutos assidue divinis dapibus nutrebat, vel in tabernis bibentes et a doctrina recedentes, statim illos mensæ pronos alligans, districte flagris verberabat multis. M. ¹⁰² inter corr. interea 1. ¹⁰³ dominum l. c. 2.

Quoniam ¹⁰⁰ redeunte per annuas vices legitimo ardua observationis jejuniu, sacer ipse juvenis, secularibus quamvis ob regimen negotiis haut raro fuerit interceptus ¹⁰¹, indefessis tamen orationum, larga inter pauperes dispensatione volantium, operibus singulos quam veneranter perduxit ¹⁰² dies. Noctibus autem serenissimo instans pervigilio, lenis inmemor soporis, primo quietis nocturnæ conticinio ¹⁰³, spreto fulgentis stratu cubilis, clam ceteris de thoro ¹⁰⁴ surgit, puerum cubicularem tacitus ¹⁰⁵ excitat, codicellum manuali frequentia rugosum eripit, palatium nesciis custodibus egressus, comite solum clientulo, aspera montium cacumina, vallium extitalia ¹⁰⁶ præcipitia, diverticulorum ac semitarum lapillosa vel glacie horrentia inter civitates itinera, continua psalmodum ceterarumque precum recitatione nudipes singulatim æcclesias queritando perlustrabat. In tantum itaque carnis afflictionem sufficiens ¹⁰⁷, ut scissis teneris ¹⁰⁸ plantis, cruor defluens sparsim notasset vestigia. Domum autem reversus, quæ mens interius gessit ipse dissimulando, principalium item vestibus ornamentorum solio resideris indultur, sed caro mundissima cilicino subtus acumine dissulcatur ¹⁰⁹. Messis etiam imminente æstu, tuto noctis silentio per agellum tritici manipulos ipse falcicula ¹¹⁰ succidens, gravique fasce propriis impositos humeris, in secretiore ¹¹¹ domus angulo abscondit, ibidemque trituratis, et inter saxa tritico fracto ac purgantibus agrestibus ad mundam excusationem a sanctis manibus ipsius ¹¹² diligenter cribrato, cum fontis aspersione, quem ipse solus præsentem tantum puerulo cum ydria ¹¹³ producere: veræ Trinitatis invocatione signavit, hanc farinulam massa ¹¹⁴ naturali congestam in libas sacrificales, sacerdotum ransibus offerendas, ille proprio manuum labore coqui parabat. Necdum autem secum deputans missarum se satisfecisse sollemnibus, sed obedientiæ, quam divinitus jam didicit victimis laude prælatam, sapore delectatus, inter annuos processus adveniente ¹¹⁵ vindemia, clanculum accito nimis delictatis jam dicto sequaci ¹¹⁶, vinearum septa noctu transiliens ¹¹⁷, fuscullas utrisque dorso dependentes gravidis implens racemis, cellulam palatio remotiorem sibi que adeo carum furto laudabili revisit. Interim hospitoli foribus repagulorum ¹¹⁸ cauta undique clausura munitis, in vas huic congruum vindemiolæ uvas pistillo conterens, expressaque musti tenero liquore, per linei sacculi mundam subtilitatem studiosissima castarum ¹¹⁹ impressione manuum excolavit; sicque diotæ, conscio

A solum clientulo, infusum, secretiusque repositum, considerata opportunitate, inter clericos conprovinciales cum oblati, quas missali celebritati ¹²⁰ providendo ipse coquebat, sub mira divinorum communionem ¹²¹ distribuit. O indissolubile circa pectus castissimum fidei inviolabilis vinculum! O laudabilis obedientiæ sectatorem devotissimum! O principis miram humilitatem, servulorum ¹²² officia divini amoris instinctu subire non pudentem! Qui mentis ardua contemplatione cœlestia quæ corde tenuit intuitus ¹²³ archana, reverendam ac salutiferam dominici corporis et sanguinis collationem tanto veneratus est ac dilexit obsequio, ut libaminis ¹²⁴ cultui cœlestis, criminum contagia mundantis, non fidei solummodo militasset constantia, verum etiam B fontis purgatissimi exteriore instar servuli agrestis labore ac pia largicione sacerdotum religioni sortitus ¹²⁵ ipse fuisset.

9. Non latere autem benignam veri amatorum intentionem utile ducimus, quoniam honesta quorundam relatione, futurorum certa præsentia cœlitus jam doctum juvenem ¹²⁶ in crebris erga res humanas eventibus ¹²⁷ præscisse ac familiarium sæpe ¹²⁸ fidei per novos casuum terrores præsignasse [expertus sumus ¹²⁹]. Cujus doni memorabilis gloriosam inter tot miraculorum præconia mentionem, scribentis non reticet humillima devotio; quia divinitus aperta visione, noctis conticinio, forte ejusdem atrium presbyteri Pauli ¹³⁰, quod amoris et vastis C ædium munitur ambitibus, sub sancti Deoque pleni Vencezlavi ¹³¹ clarissimo obtutu, omni morum cultu desertum et humanæ passionis ¹³² habitatione omnino comparuit alienum. Quod videlicet ipse, pulsa somni carnalis gravitate, cordis spe ulatione pervigilis ¹³³ excitatus, quisiam ¹³⁴, quæ visa sunt, prudenti sermone innotescens, subinde quid ¹³⁵ verius futurum edita jam pronunciasc: cœnsio, prophetanti ¹³⁶ ore edisserens, convocatos hujusmodi dictis alloquitur:

10. «Thoro me accubantem, dulces amici vosque, o familiares clientuli, noctis silentio gravis et alta sustulit visio; quoniam Pauli presbyteri porticum tota ædificiorum sublimitate ac hominum cultu videbam penitus desolatam. Quo viso mœstus dejecior, D ac internæ pro Dei fidelibus sollicitudinis molestia consternor. Sed tamen ut immensa omnium cognitæ pietate in spem, qua credenti cuncta ¹³⁷ posse promissum est, transferor, hujus somnii ¹³⁸ veritatem imminente jam casu ¹³⁹ pernoscendam, claræ

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰ no 1. *linea initio omissa.* ¹⁰¹ inceptus 1. ¹⁰² produxit 2. 3. ¹⁰³ deest 2. *ubi nocturno.* ¹⁰⁴ lecto 2. ¹⁰⁵ exc. tac. 2. 3. ¹⁰⁶ extitalia 1. ¹⁰⁷ s. a. 2. ¹⁰⁸ scissis teneribus 1. ¹⁰⁹ dissulcatur 1. ¹¹⁰ fascicula 1. ¹¹¹ secretiori 2. 3. ¹¹² ejus 2. ¹¹³ hydria 3. ¹¹⁴ masse 1. ¹¹⁵ adventante 2. ¹¹⁶ sequace 2. 3. 2. ¹¹⁷ properabat in vineam suam cum ministro fideli. M. ¹¹⁸ repagulorum 2. ¹¹⁹ castrarum 1. ¹²⁰ celebrilate 1. ¹²¹ ita corrigo: communione 1. 2. communica ione 3. ¹²² servulorum 2. ¹²³ deest 2. ¹²⁴ c. e. l. 2. ¹²⁵ deest 2. 3. ¹²⁶ deest 2. ¹²⁷ eventibus 2. ¹²⁸ sæpe — miraculorum desunt 2. ¹²⁹ e. a. desunt 1. ¹³⁰ p. a. 2. ¹³¹ Vencezlai 2. *sem; er* ¹³² deest 2. (ubi habitationi) possessionis 3. ¹³³ pervigili 2. 3. ¹³⁴ quibusdam 2. 3. ¹³⁵ quod 2. 3. ¹³⁶ prophetandi 1. ¹³⁷ cuncta 1. ¹³⁸ somni 1. ¹³⁹ supernoscendam præposito casu 1.

solutionis interpretamento ¹⁴⁴ ad certam rei excusationem ¹⁴⁵ explanare aggredior.

11. « Domorum namque visa destructio felicem [avie ¹⁴⁶] meæ Ludmille ¹⁴⁷, sanctæ ¹⁴⁸ ac venerabilis matronæ, portendit obitum. Quæ videlicet matris meæ, tam genere quam operum etiam inquinacione gentilis, furiali cum aliquot ministris ad scelus æque paratis facta conspiracione, non multum hinc processuro tempore, clanculum irruentibus perversorum armis, pro christiani nominis ac fidei professione corporis ¹⁴⁹ crudelem subibit passionem. Porticus autem, ut visio ¹⁵⁰ testatur, populis ¹⁵¹ deserta amplitudo, clero, nostro incluso ¹⁵² tutamine, miserabilem præfigit e regno expulsionem totiusque substantiæ non debitam amissionem. Enimvero execrabilis memoriæ genitrix mea sectæ vitali, quam pro toto posse confiteri, colere, corde tenus sequi et amare iusto, et posthac aliorum inrevocabilis instabo, mordaciter invidens, eosdem diversorum clericos ordinum ¹⁵³ quia mecum sentire non negant, ope terrena privatos, regno severius ejectionem iri ¹⁵⁴ molitur ¹⁵⁵. »

12. Ilac denique sagacis conjectura prædivinationis meus veri conscia minime frustratur; sed ut interpretationis congrua ¹⁵⁶ sonuerunt indicia, erga iam scriptæ ¹⁵⁷ peremptionem matronæ, clerique longo adjacentium ambitu regionum in ejus subjectionem, immo mitissimam largitatem se prompte ¹⁵⁸ concedentis ¹⁵⁹ ferocem expulsionem, ordine incorrupto non longo post cuncta jam constat fuisse impleta. Quia ¹⁶⁰ videlicet gratiæ spiritualis significativa præscientia juvenis electi præcordiis elucente, parentes (24) invili admodum concussi, jugiter ipsum Christi constantissimum amatorem per satellitum viciniis suis adjunctorum consiliis furtiva alloquia commoventes, a proposito, quo devotius cœlestibus capessendis insistere decrevit, ob necessitates publicas ab eo providendas aliquatenus avellere conati sunt. Ipse autem cœlestis armaturæ roboratus tutamine, hujusmodi familiarium ¹⁶¹ suggestionum næniis sacras interdum aures palam regni primatibus quasi consentiens applicabat ¹⁶², cordis autem interna consideratione assensum in actibus denegat; quia licet se quasi terroris humani ¹⁶³ specie simulasset cedentem, templaque Dei aliquantum solito rariis sub publicis conventibus frequentasset, tamen quod mentis profunditate dilexit, operum mira constancia manifestavit; quia continuam precum divinarumque orationum seriem, quam parvo inscripam libellulo diligentius occultiusque ¹⁶⁴ secum ser-

vando retinuit, depositis ¹⁶⁵ interim secularis negotiis curis, duofacies vel plus eo, quamvis interdum nisi sub secretiore cubiculi vel ipsius thalami silentio orandi locus concedi non posset, inter noctis vel diei certas vicissitudines casta intentione Christum laudando ad finem usque perlegerat.

13. Transcursa ¹⁶⁶ interim annorum juvenilium tam felici ætate ¹⁶⁷, in virilis ætatis robor dux ipse altius conscenderat ¹⁶⁸, paulatimque suorum varia sectantium consilia viriliter abiiciens, eorumque errabundam a vero ignorantiam non mollicum abhominatus, die quadam militum et amicorum contione ¹⁶⁹ in ¹⁷⁰ palatio facta, hujusmodi ipsos effamine increpationis alloquitur: « O amici et fideles utinam Christi! Cum ego litterali studio jam quondam parentum cura injunctus ¹⁷¹ doctrinas avidius hauserim, inter cætera magistrorum dicta quoddam apostoli scriptum addisco, quo ait: « Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli (I Cor. XIII, 11). » Ilac quippe sententia, modo me ipsum intuendo, quoniam ¹⁷² primo jam adveniente pueritia rerum omnium factorem vilis ego factura cognoscere ejusque servitio me implicari ¹⁷³ ardentius desidero, sed puer ego in principatum vestra censura patri ¹⁷⁴ mortuo natu fratribus major succedens, per legum frena moderata et rem publicam Deo præstruente ¹⁷⁵ disposui, et patriam contra infestantium molem pro viribus tutavi: vos autem, quia cordibus erga summam veritatem speculandam desides fideque ¹⁷⁶ mihi manetis dispares, quam plurimum in consilia vestra perversitati amabilibus, sed recititudini ¹⁷⁷ a modum dissimilibus, satis mihi injuriosos hactenus ¹⁷⁸ jam ¹⁷⁹ patior; qua districtione, si vita regnumque manebit incolume, posthac exsolutus vacabo, et juxta scriptum retromissa ¹⁸⁰ juventute vir effectus ¹⁸¹, quæ sunt parvuli evacuabo; præcepti acubus dominici, vestræ ulterius non obaudiens nequitie, superna roboratus clementia insistam. Quocirca vanescat susurracionis vestræ adversum me conspiratio; cessent sæva publicis conventibus inter vos consilia. Pacis amor domi forisque in regno ferveat. Negocia cujuslibet utilitatis judicum eversione non dampnentur ¹⁸². Parricidiorum scelera, quibus pollui soletis, a quoquam ultra non præsumantur. Hæc legis inquinamenta si summi regis metu ¹⁸³ non deseritis, nostra ira in scelerosos Dei zelo accensa, quencumque hujusmodi reum capite truncabit. »

VARIAE LECTIONES.

- ¹⁴⁴ interpretamenta 1. ¹⁴⁵ excessionem 1. 3. ¹⁴⁶ deest 1. 2. ¹⁴⁷ ludmille 3. ¹⁴⁸ deest 2. ¹⁴⁹ c. sui 2. ¹⁵⁰ viso 1. ¹⁵¹ populi 2. ¹⁵² cleri n. inclusi 2. 3. ¹⁵³ o. c. 2. ¹⁵⁴ ire 2. ¹⁵⁵ molitur 2. 3. ¹⁵⁶ deest 2. ¹⁵⁷ scripturæ 1. ¹⁵⁸ propter 2. ¹⁵⁹ concedentis corr. conced. 1. ¹⁶⁰ Quia 1. ¹⁶¹ familiarium 1. ¹⁶² applicat 2. 3. ¹⁶³ hui 1. ¹⁶⁴ oculusque 1. ¹⁶⁵ Repositis 1. ¹⁶⁶ cum autem factus esset vir, conuocavit omnes viros suos et matrem et exprobravit, etc. M. ¹⁶⁷ felicitate 1. ¹⁶⁸ feliciam 3. ¹⁶⁹ conscenderat 1. ¹⁷⁰ contentione 1. 3. ¹⁷¹ deest 1. ¹⁷² injunctas 2. ¹⁷³ quoniam corr. eum 2. ¹⁷⁴ implicare 2. ¹⁷⁵ patre 2. ¹⁷⁶ prestante 2. 3. ¹⁷⁷ mihi que fide d. m. 2. ¹⁷⁸ r. valde a. 3. ¹⁷⁹ injuriosus hactenus 1. ¹⁸⁰ deest 2. ¹⁸¹ etro missa 1. ¹⁸² effectus 1. ¹⁸³ dampnetur 1. ¹⁸⁴ metu non desideretis 1.

NOTÆ.

(24) Mater et frater Dobr.

Finito ¹⁸⁵ excellentis alloquio jussionis, nefastæ participantis conjunctionis domum pavidi redeunt, superba mentium fastigia, accepto sacri ducis potenti vigore, coacti deponunt, solitasque erga miræ sanctitatis virum insidias, quamvis ad modicum tempus, moliri desinunt. Jam tunc Deo serenante comprimuntur aliquantum sub ejus manu barbaræ motiones ¹⁸⁶; surgunt autem catholice religionis læta incrementa; quoniam divino cultui templa dicata, paulo ante infidelium neglectu cadentia, stabili reparatione fundantur, clerici patria bonisque privati, benigna largitate revocantur; statimque non tantum restituta, verum sancti viri plurimis adaucta muneribus substantia locupletantur, et tota per has partes tali sub principe elata congaudet æcclesia ¹⁸⁷.

14. Deinde clarius virtutum ejus coruscante per orbem decore, rei publicæ commoda curioso ducis cœlitus armati regimine studiosus geruntur ¹⁸⁷. Sed quæ prius supernæ dilectionis vigore peragenda instituuntur, vigilantis principis diligentia tanto minus negleguntur, quoniam, licet palatinæ frequens cohortis latus utrumque circumstipaverit tumultuatio solita, tamen sagacius recolens assiduus pro se populoque incredulo orator, inopumque promptissimus fautor, mœsticia pressorum benignus consolator, eventu subitaneo raptorum compatiens adiutor, nulla interrupte secularium mora perseverat.

15. Aut fraudulenta hostis impurissimi machinatione hujusmodi operum affectibus astu, si umquam poterit, antiquo perimendis, minimum retardante, frater ejus Bolezlav ¹⁸⁸ ætate minor, mentis perversitate et actuum qualitate execrandus, diabolico lactu instinctus ¹⁸⁹, furoris nequitia contra virum Dei savienter armatus, regni fraterna manu rapiendi cupidus, cum nefario ministrorum ausu mortales ¹⁹⁰ exitii insidias sibi tendere quam plurimum conatus est. Sed divinitus prædestinatione rem, postmodum tamen futuram, tum fuisse certum constat dilatam. Jam parvo interjacente tempore v r Deo carus voto salutari propositum obligavit, se Deo donante æcclesiam nobili operum artificio con-

structorum, Christi eam victoriosique athletæ ejus beati Viti martiris honori dicandam. Næc mora, instat impiger facti, fervens autem propositi, missis Ratesponæ ¹⁹¹ sedi regie legataris ¹⁹², Tutonem episcopum (25), totius probitatis virum ejus diocesi tota subeluditor Bohemia ¹⁹³, supplicii roga u, quo idem opus Deo sacrandum ejus licentia et assensu fieret, implorat.

16. Dato juxta beati ducis vota ab episcopo permissa, remissisque caritate nuntiis, artifices celeris jussione convocat: fervet opus, labor impatiens effulget, æcclesia ad perfecti ornatus extremam manum perducitur, miroque metallorum fulgore decorata exornatur. Invitato jam dicto episcopo, in honorem ¹⁹⁴ sancti Viti martiris consecratur ¹⁹⁵ (26); ibidemque plurima miraculorum, divina virtute mortalibus ¹⁹⁶ gestorum, in præsens usque signa coruscant. Nondum autem sitibundi erga Dei justiciam pectoris adimpleta profunditate, vir meritorum inestimabilis electus Dei Venczelav terreni fascies honoris, quos casu novit fragiles, depositurum fraternoque juri principatus moderamina spontaneo affectu illaturum cogitavit, necnon Romæ liminitus apostolorum ¹⁹⁷ orationis gratia querendis sub domui apostolici sacra auctoritate sæcularibus se renuntiaturum monachicoque habitu vestiendum, eaque conversatione vitæ temporalis extrema visurum, interni ardoris Viti anhelavit. Sed largissimi remuneratoris providentia, æquis semper meritorum recompensationibus se dignos glorificante, majora huic cœlestium consorti ¹⁹⁸ servare dignata est certamina, ut post horum nobiles triumphos nobiliora caplet et præmia.

17 ¹⁹⁹. Quoniam vesano germani Bolezlavi regni desiderio ²⁰⁰ quoquo modo posset acquirendi, per multimodas insidiarum versutias in sanctum Dei exardescente, iter ²⁰¹ Romæ tendendum intercipitur, profanæ gentis cotidiana ²⁰² conspiratio devotiorum latibulis furtive densatur, ipsiusque fratris invidia ²⁰³ magis magisque, diabolo fomitem præbente, accenditur. Nequaquam tamen omnium se-

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁵ inito 1. F. itaque 2. 3. ¹⁸⁶ nationes corr. motiones 1. ¹⁸⁷ In tempore autem illo multi sacerdotes de provincia Bauvariorum et de Suevia, audientes famam de eo, confluebant cum reliquiis sanctorum et libris ad eum, quibus omnibus habunde aurum et argentum, crusinas et mancipia atque uestimenta hilariter prout unicuique opus erat prestabat. Hii quoque omnes magistri mirabantur in doctrina ejus. Poterat namque imitator fore psalmistæ qui in spiritu dixit: Super omnes potentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est. In cuius etiam mente sola preciosæ margarite claritas fulgebat, cuique dominus tantam gratiam conferre dignatus est, ut et preliis victor existeret. Ultum autem fuit procerus, corpore castus, ita ut celebs libenti animo optaret vitam finire. Blandum habebat cum militibus eloquium, quos autem sciebat immites et vagantes sine causa, toto animo vitabat. addit M. ¹⁸⁷ reguntur 5. ¹⁸⁸ Bolezlav 2. ¹⁸⁹ tactus instinctu 2. ¹⁹⁰ mortalis 2. 3. ¹⁹¹ Ratesponæ: sedis 2. 3. Ratespone M. ¹⁹² legaturus suppl. 1. ¹⁹³ e. d. t. s. b. desunt 2. 3. ¹⁹⁴ honore 2. 3. ¹⁹⁵ Episcopus autem Tutus expandit manus suas, cum gratiarum actione ad dominum ovans et dicens: Ite narrate filio meo Venczelav dicentes: Jam ecclesia tua constat ante Dominum Deum vœnostissime constructa. Cumque narrasset secundum jussionem episcopi, valde gavisus fuit et convocatis omnibus Deo opitulante ipse incipiens miro ordine fundavit ecclesiam in nomine sancti Viti. M. ¹⁹⁶ mortalibus 1. ¹⁹⁷ a. principis 2. ¹⁹⁸ glorificans m. h. celestis consortii 2. 3. ¹⁹⁹ hic capitulum distinctionem insituit. ²⁰⁰ v. vel invidia 3. ²⁰¹ inter 1. ²⁰² deest 2. ²⁰³ nequiti 3.

NOTÆ.

(25) Selem tenuit a. 891—912.

(26) Ecclesiam a Tutonis successore, Michale episcopo, consecratam esse, Cosmas tradit.

vitia in sanctissimi viri occultam necem conjurato-
rum beatam futuri diem trophæi ante Dei præsigna-
tionem accelerare valuerunt. Frater autem sceleris
in eum luendi satis impatiens, ceteras fraudes in
ejus cædem non debere visum est diutius prosecu-
turum³⁰⁰, verum unam aliis aptiorem nefas potius
maturari a se³⁰¹ cautius inventam delegit. Nam
cunctorum armis vestium contractura dolose laten-
tibus, simulataque pace, amor sub fraterno obtutu
quasi verus fingitur, qui magis nocendi facultate
querenda monstratur³⁰².

18. Sub ejusdam vero festivæ diei exultabili
ortu infelix ille fraudis amicus domum propriam (27)
omni ornamentorum copia, quæ huic genti umquam
moris erant habenda³⁰³, quam studiosè fulgidam
fecit; convivium plus solito parandum ministris in-
dixit; amicos sub hilaritatis specie invitavit; ip-
siusque principis supplex³⁰⁴ ingressus palatium,
conviviis eum interesse fraternis primo omnium quo
dignaretur corrogavit. Cujus mansuetudini quamvis
falsæ Deo dignus Vencezlaus³⁰⁵ multum congaudens,
atque consertis invicem manibus, domum³⁰⁶ gau-
dio introeunt. Epulis discumbunt. Vinoque post
longum quisdam³⁰⁷ ferocium convivarum saturatis,
fraus confata diu latere nesciens, eos quasi unani-
miter in sancti viri necem accendit. Qui malivoli,
micronibus veste jam tectis, ter surgentes, terque
iterum quasi quodammodo lassi sedibus se inclinan-
tes³⁰⁸, viribus saltim³⁰⁹ et audacia omnino emolliti,
eo quod nondum divinitus jussa venerit passionis
hora, intesum eum dimiserunt. Hujus rei ipse aut
inascius, periculo non pavidus, divini tutaminis secu-
ritate animatus, quamvis ejusdam clientuli in³¹⁰
aurem susurrantis cautela, quomodo contra eum mo-
liti fuerint, præstrueretur, sede³¹¹ tamen non motus,
fratrem, ceterosque considentes³¹² exhilarari, quasi
hospitis³¹³ grata vice, amabiliter rogavit. Et paulo
post amota mensa surgit, impletaque vino patera,
modestæ salutationis dicto omnes dulciter hujus-
modi alloquitur: « Salvet vos salus omnium Chri-
stus! Calicem, quem manu teneo, in sancti archan-
geli Michaelis amorem ebibere, unumquemque
nostrum ne pigeat, hoc amore spiritualitatis³¹⁴ ejus
altitudinem pro posse venerantes, ut quacumque
hora lex naturæ ad extrema nos deduxerit, anima-

rum nostrarum paratus sâceptor clemensque in pa-
radisi voluptates dignetur fieri subvector, cordium
imīs precemur! » Statimque post verbum lætus ebi-
bit, singillatim³¹⁵ omniū eodem amore singulos
scyphos³¹⁶ ebibentes blandissimo propinat osculo.
Intrepidus autem, sumptis tam honeste epulis, uti
divino jussu res differtur, domum intesum revisit.

19. Noctis autem sequentis³¹⁷ cursu; orationum
ac elemosinarum curiosissima³¹⁸ desudans instantia,
futuri³¹⁹ conscius, mortis pro Christo jura pati de-
votus pernoctavit. Redeunte autem post gallicinia
matutinalis horæ officio, pulso signaculo, non segnis
thoro, ut jam est solitus, proliens, æcclesiamque
properando ingressus, cantum nocturnalem laudes-
que matutinales modesta intentans auscultatione,
post plurimas orationes domum lassissimis membris ali-
quantum somno³²⁰ reficiendis divertitur. Rubente
jam³²¹ primum aurora, execrabili memoria scriben-
dus Bolezlaus³²² viri sancti germanus, perversitatis
auctor, quæ prius arma contra innocentem latenter
commoverit³²³ non inmemor, specu quo latuit,
more lupino, cum ex adverso agnum furtive lace-
randum irruit, cum aliquot sequacibus huic
sceleri comparibus furibunde progressus, et mucrone
suerinctus, viro simplici media via obviis restitit.
Quem sanctus ipse mitissima inter salutando³²⁴ be-
nignitate³²⁵ ita³²⁶ alloquitur: « Ave, frater dilecte!
grates immensæ dilectioni tuæ a nobis sint relæte,
quia honorifice disposito³²⁷ heri convivio bene no-
bis et satis jucunde³²⁸ ministrasti. » Tam³²⁹ dulci
pessimus ille non respondens allocutioni, sed ex-
tracto cicuis ense, in sancti capitis verticem, ut for-
tius valet, percutiens, ait: « Melius hodie tibi præ-
paravero³³⁰ convivium! » Sed³³¹ ferro resiliente et
nec vulneris tandem signum annotante³³², geminatur
ictus. Quo nihilo magis lædente, tercio ferire cum
velit, una cum extenso ictus ensis manu terribi mili-
tibus³³³ excidit. Quem statim sanctus Vencezlaus per
capulum³³⁴ surripiens et supra scelerosum fratris
jam inermis verticem manu librans³³⁵: « Videsne,
inquit, o funeste? Verti in te posset tuæ crudelita-
tis exitium. En! unde prohibeo fratrum sanguinis
fieri effusor? Sed nolo, de manu mea ultimo exa-
mine sanguis³³⁶, o frater, tuus quærat in me. Re-
cipe gladium, matura supplicium; quæ sunt agenda

VARIE LECTIONES.

³⁰⁰ persecutorum 3. ³⁰¹ ac pro a se 1. ³⁰² præmonstratur 2. ³⁰³ habendam 1. ³⁰⁴ suplex 1.
³⁰⁵ vencezlaus 1. ³⁰⁶ super lineam addit 2. ³⁰⁷ quibusdam 2. 3. ³⁰⁸ accinantes 2. 3. ³⁰⁹ saltim 2.
³¹⁰ sapius. ³¹¹ ut 1. ad 3. ³¹² sed eo 2. 3. ³¹³ confidentes 1. 2. ³¹⁴ ospitis 1. ³¹⁵ spiritat's corr. spiri-
talis 2. ³¹⁶ singulatim 1. ³¹⁷ cyphos 1. ³¹⁸ frequentis 1. frequenti 2. ³¹⁹ curiosissima 1. ³²⁰ futuræ
2. 3. ³²¹ somnio 1. aliquanto (deest somno) 2. ³²² autem 2. 3. ³²³ belezlaus 1. ³²⁴ c. l. 2. ³²⁵ salu-
tandum 3. ³²⁶ benignitate 1. ³²⁷ deest 1. ³²⁸ deposito 1. ³²⁹ abunde 3. ³³⁰ Jam 1. ³³¹ preparo 2. 3.
³³² Et vix sanguis emanavit, quia inpotens erat pre pauore horribili, et beatus Vencezlaus facile su-
perare potuisset eum, quia et gladium abstulit a manu ejus, sed noluit semet ipsum polluere. Ille
vero occideratur dicens: Eia ubi estis? adjuvate me. Tunc omnes malivoli accurrentes de late-
bris cum gladiis et lanceis multis vulneribus laniantes occiderunt. M. ³³³ anotante 1. ³³⁴ m. l. 2.
³³⁵ capulum 1. ³³⁶ uibrans 2. 3. ³³⁷ tuus o f. s. 2.

NOTÆ.

(27) Bolislawia, hodie Dunzlau; in Laurentii Casinensis libro Uollesclabus vocatur.

ae differas in longum! Resumpto iterum frater A postea non comparuerunt, aut versa pro vicis natura, canum²⁹⁷ latratu vice loquendi utentes, dentium stridore morsus imitantur²⁹⁸ caninos, aut misera corporum ariditate siccati, necnon auditis continua privatione, vitam ipsis saltem odiosam finiunt.

23. Quiescente ibidem per trium spa i anacrim venerando corpore, fidelibus quisdam²⁹⁹ nocte v s m est, ut, Deo rem insinuante, inde ad æcclesiam sancti Viti martiris, quam ipse jam construxerat, religioso condendum sepultura transferri debeat. Qui somno emersi viso credentes, et licet principis tyrannidem metuentes, noctis tamen medio concinio bustum quam pavidi recludunt, preciosum martyris pignus, non aperto sarcophago, vehiculo³⁰⁰

percaute ligatum superponunt, viamque qua gres us eo dirigitur, c.rjentes, perveniunt ad rivum (28), incedendo supergredi animalibus plaustrum ducentibus nimia profunditate intransibilem, naviculis et portu utrimque³⁰¹ carentem. Stant quippe circumspicientes. Pons jam fractus undosa transgressione dissipatur; ligna ad ejus reparationem non inveniuntur. Quid facerent³⁰²? Dum in hac versantur angustia, subito erectis obtutibus, ecce mira Dei præsente virtute, plaustrum altera stat³⁰³ ripa, undiquesecus³⁰⁴ aquæ humiditate³⁰⁵ intactum. Quo miraculo ipsi aliquantulum hæsitantes, tra sialato supra caballos rivulo, vehiculum sacro fasce gravatum prosecuti, ad locum prædestinatum citius applicant, æcclesiam cum sarcophago Deum laudando introeunt, foribusque diligentius obsecratis precibusque sinceriter effusis, sarcophagum aperiunt; et ecce corpus carnea adhuc mole integrum et per cuncta vulnera sanum, apparentibus³⁰⁶ tantum plagarum signis, nisi solum vulnus fraterno ense factum, quod se dehiscens sanguine visum est manare. Incluso iterum sub ipso altaris aditu, comitante fidelium turba, interque sonantibus clericorum ymnis, preciosum corpus celebri memoria venerandum condiderunt. Ibi vero divina sæpius coruscante omnipotentia, innumerabilibus miraculorum signis felix exultacio fidelibus terrorque incredulis, tanti viri meritis, frequentissime clarescit. Cujus autem translationis tempus sub 4³⁰⁷ Non. Martii mortibus celebrandum annotatur. De virtutibus autem, quæ pietas divina per meritum ejus orbi clarescentem gloriam post dignata est operari, sermonis nostri transcursu curiosa interseratur mentio, condignum videtur.

21. Peracta fortissimi Dei athletæ³⁰⁸ venerabili C passione, ministri quidam sanguinem, qui per tabulas æcclesie ipsa martirii hora aspersus appareret³⁰⁹, jussi aqua lavantes, penitus absterseunt. Posteraque die illuc venientes, non minus quam cum primum parieti adhæsit cruorem ipsum eodem loco dilatatum³¹⁰ conspiciunt. Non parum ipsi hoc viso³¹¹ territi, aqua iterum allata, multo³¹² studiosius abluere decertant. Crastino autem probandi causa, si etiam adhuc frustrati sint, redeunt, non minus tinctum sanguine parietem, quamvis ter ablatus videatur, agnoscunt. Quibus³¹³ multum super hoc mirantibus, eoque abluendi labore post inde cessantibus, usque hodie sanguinis ejusdem in tinctione paries ipse pro signo venerando nitescit.

22. Ut³¹⁴ veracium sæpe nobis relatu patefactum est, post constantissimi triumphum³¹⁵ athletæ omnes sanguinis effusores innocentis superno incussi furore, aut demonum potestate rapti inter homines

VARIÆ LECTIONES.

²⁹⁷ s. in a sui 2. ²⁹⁸ s. q. 2. ²⁹⁹ minnatim 1. ³⁰⁰ III. Kal. Oct. M. ³⁰¹ sarcophago 2. ³⁰² constanter. ³⁰³ f. c. 2. 3. ³⁰⁴ deest 1. ³⁰⁵ Illi quoque forsitan cursu rapido venientes in civitatem Pragam omnes amicos ejus peremerunt et clericos ejus persecuti sunt. M. ³⁰⁶ athletæ 1. ³⁰⁷ apparuit 2. ³⁰⁸ dilatati 1. ³⁰⁹ deest 2. ³¹⁰ multa 1. ³¹¹ Q. vero 2. 3. ³¹² Et 2. 3. ³¹³ ath. tropæum 2. ³¹⁴ canu 1. ³¹⁵ imitantur 1. ³¹⁶ quibusdam 2. 3. ³¹⁷ vehiculo corr. vehiculo 1. ³¹⁸ ntrique 1. ³¹⁹ q. f. deest 2. ³²⁰ stat a. 2. 3. ³²¹ secus deest 2. ³²² humiditatem 1. ³²³ aparentibus 1. ³²⁴ III. M.

NOTÆ.

(28) Rivi vocabulum Rokytniczka ex Cosma et Cristiano adnotat Dobrowsky.

PATROL. CXXXV.

24. Quidam crimine iudiciario capti²⁶⁶, palatium A sub vinculis ingressi, principis jussu carceri includuntur, tenatioribus infra ligaminibus per manus ac pedes sub crudeli²⁶⁷ custodia implicantur²⁷⁰. Qui media nocte, ut erat necesse, pervigiles, stricturâ compedum ac manicarum miserabiliter contriti, gemitu amaro corda pulsantes, in huiusmodi verba orationis, dormitante parum custode, omnes simul flendo²⁷¹ proruperunt: « O summe gementium consolator Deus, celi terræque mirabilis creator, aspice nos mortis juri destinatos, et per suffragia dilecti tui Vencezlavi militis, qui semper jam in mundo virus, miseris pro tuo nomine benignus exitit defensor, ab instanti damnatione educere nos miserimos dignare. Facta oratione, media pars carceris, qua custodes stantes vigilabant, repente tota quasi ære densissimo²⁷² obnubilatur; extinctisque intus ardentibus vigilum lucernis, cetera pars, qua vincti jacent, quasi sole clarissimo serenatur. Et ecce vox repentina, cœlitus ut vere credendum est²⁷³ emissa, vinctis in aures tonat²⁷⁴; ut surgant, indicit. Qui ergo tam pavore quam²⁷⁵ læticia stupefacti, membra silenter movent; statimque vincula in partes disrupta decidunt, manus solvuntur ac pedes; apertoque divinitus carceris hostio, latè exiliunt. Ita Dei nutu expediti, laudes Christo sanctoque ejus martiri Vencezlavo inter populos referunt, immensaque virtutum ejus mirabilia constantissime et credentes et ammirantes propagare decertant.

25. Inter²⁷⁶ quos gentilis quidam, baptismi gratia nondum mundatus, cum se jam per beati merita Vencezlavi morte liberatum senserit, ad fidei catholice veram agnitionem devotus convertitur, salubri lavacro purgatur, firmataque fide²⁷⁷, ac Dei in se confixo amore²⁷⁸, natum unicum, quem æque propria vita dilexit, in clericatus officium Dei servicio ad beati martiris ecclesiam se daturum promisit.

Hoc postmodum impleto, cretens ipse Deoque serviens, satis longam perduxit ætatem.

26. Huic quid^{279,280} aliud non minus succedit miraculum. Juvenculum quendam cubicularium, nomine Podhiwen²⁸⁰, ceteris fideliorum servulis²⁸¹, ejusque secretis aptiorum, vir sanctus jam sæculo viveas admodum amavit; cujus etiam superius meminit scriptum. Qui²⁸² karissimo privatus do mino, lamenta tristis per dies frequentavit, et non minus plura factorum ejus exempla, quorum ipse conscius est, inter multos laudando dilatavit. Quo dux vesanus comperto, rapidissima²⁸³ succensus ira, suspensio mox eum²⁸⁴ interire jubet. Suspensus namque, ut vera bonorum testantur dicta virorum, post biennium, non aliterquam viva et sana solent hominum capita, florenti canicie per pilos²⁸⁵ crescere atque candescere visus est.

27. Interea²⁸⁶ captus quidam severa judicis sententia, in similem carceralis custodæ pœnam, altera die perimendus, intruditur²⁸⁷, et prioribus solutis, multo strictius vincitur. Qui²⁸⁸ etiam amarissime flendo sanctum Dei Vencezlaum intimis ad sui auxilium precibus vocavit dicens: « Sancie Dei m rtyr, si tantum, ut homines dicunt, apud altissimum Deum obtinere vales, interveni pro me morituro, ut tuis liberatus meritis, ad criminum purganda commissa miser ego præsentem aliquantum diuina vita subsistam. » Statimque ut oratum²⁸⁹ est, ruptisquam fortiter vinculis, Dei gratia nesciis custodibus carere est exsolutus; sed extra astantibus paganorum latronibus iterum captus, nimium constringitur, et dum longius sub vinculis, precio quo possit commutandus, transferretur, priorem repetit orationem; ac mansuefactis gentiliū cordibus, sponte eum solvunt ac dimittunt. At²⁹⁰ ita denno liberatus, laudes Deo et beato duci per terras eundo magnificavit²⁹¹.

28. Mansisse fertur eadem civitate, qua sanctum

VARIE LECTIONES.

²⁶⁶ iudiciario capiti 1. ²⁶⁷ deest 1. ²⁷⁰ post hæc in carcere plurimi homines jacebant in ligno inclusi, et unicuique fuit torques ferreus in collo, et hii omnes in angustiis suis Dominum omnipotentem deprecabantur dicentes: Domine Deus per merita et orationes beati Wencezlavi adjuva nos. Nocte autem insecuta quasi tintinnabulum sonuit in auribus eorum, et lux refulsit in carcere, et extendit se lignum velut arcus, et extraxerunt pedes suos de ligno. Tunc omnes vociferabantur unanimiter dicentes: Domine Deus miserere nobis. Mox adfuit Christi virtus, et uniuscujusque torques contractus, cecidit de collo, cecidit in terram. M. ²⁷¹ deest 2. 3. ²⁷² denso 2. ²⁷³ n. v. c. c. ²⁷⁴ desunt 2. ²⁷⁵ intonat 2. 3. ²⁷⁶ et 1. ²⁷⁷ Quo viso miraculo unus paganus qui in eadem tentus servabatur, votum rogit domino dicens: Si Deus adjuvat me per merita beati Wencezlavi, credo in Christum, et dabo filium meum ei in servitium. De quo statim omnia vincula ferrea ceciderunt, quem iterum iterumque artiusque incluserant, et rursus sicut ante ceciderant ab eo compedes. Qui continuo dimissus, et sancta fide instructus, baptizatus est, et postea vixit plurimos annos. M. ²⁷⁸ firmitaque fidei 1. ²⁷⁹ a. c. 2. ²⁸⁰ gnatum corr. natum 1. ²⁸¹ Quæ in hoc capitulo leguntur, non habentur in M. ²⁸² Quicquid 1. H. quoque 2. 3. ²⁸³ Podhiwen alio atramento sed eadem manu in loco vacuo relicto 1. ubi h. superscriptum; n. P. ²⁸⁴ desunt 2. 3. ²⁸⁵ s. f. 2. ²⁸⁶ vi 1. ²⁸⁷ rabid. 3. ²⁸⁸ enim 1. ²⁸⁹ pillos 1. ²⁹⁰ Alius quoque eodem modo jussus fuerat retrudi in carcerem, a quo similiter cuncta argumenta vinculorum disrupta ceciderunt, quem increduli statim comprehendentes vendiderunt longinquis paganis. Qui cum duceretur ab eis, meritis beati Wencezlavi sicut et frequenter ceciderunt catene de manibus ejus, et torques de cervice ejus. Qui etsi gentiles erant, cernentes mirabilia Dei eum dimiserunt. M. ²⁹¹ includit 2. 3. ²⁹² Quin 1. ²⁹³ oratus 1. ²⁹⁴ Et 2. 3. ²⁹⁵ Postea quoque alium jussit princeps recludi in carcere, qui cum suspiriis frequenter invocabat Dominum dicens: Domine Deus per merita beati Wencezlavi adjuva me. Et dum obdormivit, statim expergefactus, vidit se stare extra carcerem in plateis, et neque compedes erant in pedibus ejus, neque manices in manibus neque torques in collo illius. Et regressus ad vicarium, narravit quomodo mirabiliter Dei virtute raptus esset de carcere, quem illi statim dimiserunt. add. M.

requiescit corpus, mulier quædam visu orbata, manuum recurva inflexione ab ipso jam ortu contracta, omni usu²⁹², manibus per naturam concessa privata. Quæ videlicet, reverso per annum die festivo²⁹³, æcclesiam sancti Viti martyris ingressa, et ante sepulchrum beati Vencezlavi, quo desideravit, ducta, orans prostrata, tandiu precibus lugendo perseverat, quoad cunctis cernentibus sancti viri meritis visu inluminatur, et manuum salva restitutione instauratur.

29. Postea quoque captus quidam ab his, quibus aliquantum pecuniæ sub accomodacionis²⁹⁴ pacto debuit, diuque sub vinculorum districtione, quo debitum solvat, contritus est. Sed ceteris imminenti-^Bbus²⁹⁵ negotiis, aliquo per urbem ipsi vagantes, vinctum interim eum²⁹⁶ inter viam publicam et æcclesiam deforis sub custodia jacentem dimiserunt. Ille media versatus angustia, manus contra portam æcclesie levavit, hoc modo precat²⁹⁷: « O dux mitissime martirque sanctissime, cum jam multos ab impiorum manibus sanctitas tua ad magnum Deum intercedendo eripuerit, exoro miser, ne me obli-
viscaris ligatum, sed solita pietate hinc me facias exsolutum²⁹⁸. » Præsente²⁹⁹ cicius Dei clementia, beati martiris precibus quasi ferrea acie concisa³⁰⁰, subito dissotiantur vincula, ipseque Dei templum grates rependendo ingressus, prolatisque ad Deum et sanctos martires orationibus, liber domum remeavit.

30. Francorum igitur provincia vir quidam pe-^Cdem³⁰¹ incesso ab ipsa jam infantia carens³⁰², et viciata natura non gressibilis sed reptilis per terram se contrahendo incedens, nocte quadam per soporem visione intremuit, quoniam miræ pulchritudinis vir, albis³⁰³ indutus, lectulo assistens³⁰⁴, claudum excitat, ac salutem monstrat dicens: « Quoquo modo

A valeas, o pauper, surge, ac Pragam, Boemix³⁰⁵ civitatem, quamvis omni data pro vehiculo quo feraris substantia, proficiscere, eoque perventus, æcclesiam sancti Viti martyris, qua sanctum Vencezlavi martiris corpus requiescit, ingreditor; factaque oratione ibidem, gressus præter omne dubium recipies sanitatem. » Qui somno emersus jussa³⁰⁶ neglegens, somni se delusum credens, iter impositum omnino differt. Nocte autem insecuta culil pauper quiescens, eundem tantæ claritatis seniore lectulo iterum³⁰⁷ cernit adstantem, qui eum hoc modo redarguens ait: « Pauper amande, somno excitare, visionis hujus verum³⁰⁸ agnosce præsigium. Unde misero tibi neglegentia, corpus debile curandum? Cur iter³⁰⁹ ad propriam salutem nuper mea tibi indictum³¹⁰ visione distulisti? » Qua increpationis asperitate claudus evigilans, pulso auditus dubio, veritatis non inscius, respondit: « Proficisci non moror, o pie ac venerabilis senior! » Factoque mane, paratur quantocius vehiculum: ac data mercatoribus per eandem viam tencentibus placita mercede, festino eorum ductu ad jam destinatum³¹¹ pervenit locum, et juxta priorem viri in³¹² somno apparentis monitionem³¹³ sancti Viti martiris æcclesie, qua beatum corpus quiescit, gressum orbitate invalidus, aliorum³¹⁴ portacione infertur. Solo ante aram prostratus, intime Deum sanctosque precatur. Non diutius morante virtutis divinæ³¹⁵ subsidio, sed per miranda beati Vencezlavi martiris³¹⁶ merita, pedum nervi prius contracti quasi fragore extenduntur³¹⁷, bases et plantæ consolidantur. Surgit Dei gratia sanus, relataque³¹⁸ gratiarum actione, sana et forti incesso restauratione potenter sine alicujus sustentaculo egressus, patriam exultando ac Dei mirabilia latius prædicando revisit³¹⁹.

VARIE LECTIONES.

- ²⁹² visu 1. ²⁹³ festo 2. ²⁹⁴ accomm. 1. ²⁹⁵ in mentibus 1. ²⁹⁶ cum 1. ²⁹⁷ absolutum 2. ²⁹⁸ Crasente 1. ²⁹⁹ c. a. 2. ³⁰⁰ deest 1. ³⁰¹ vir claudus M. ³⁰² alis 2. ³⁰³ assistens 1. ³⁰⁴ boemix corr. boemaniae 1. ³⁰⁵ visa somni n. se d. esse c. 2. ³⁰⁶ deest 1. ³⁰⁷ certum 2. ³⁰⁸ ita 2. ³⁰⁹ i. tibi 2. ³¹⁰ designatum 2. ³¹¹ in s. a. desunt 2. ³¹² ammonitionem 2. ³¹³ ab horum 2. ³¹⁴ d. v. 2. ³¹⁵ deest 2. ³¹⁶ dist. 2. ³¹⁷ elataque 1. ³¹⁸ r. Explicit passio S. Vencezlai 2.

ANNO DOMINI DCCCCLXXI.

ERACLIUS

LEODIENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Gall. Christ.)

Eraclius, qui et *Euracius* et *Everacius*, et a Fulcino *Euractus* nuncupatur, Saxonicae gentis nobilitate, singulari sapientia et rara scientia fuit percelebris. Coloniae Agrippinae eruditus, tantum progressum in sacris litteris fecit, tantumque pro eis dilatandis ardorem concepit, ut ex Bonnæ decano seu præposito factus Leodic. episcopus circa an. 960, totam Leodicensem Ecclesiam, imo totam provinciam, nullis lætæ litteris illustratam, ad studium accenderit, peritos undequaque clericos collegerit, eosque magistros instituens sua ope liberaliter paverit, scholasque per omnia tum sæcularis, tum regularis cleri claustra instituerit, inquit Egidius. Eas vero frequentare sua dignitate nullatenus indignum judicabat, animos tironum accendebat, sapientioribus difficillimas quæstiones proponebat enodandas, si minus possent, ipse enodabat. In via posito aderant perpetuo quibuscum de Scripturis tentaret, absens, quos scholaribus reliquerat magistros frequentibus litteris ad studium provocabat. Eaque insigni sollicitudine complures provexit ad eximiam rerum humanarum et divinarum cognitionem, adeo ut mox celeberrimæ per vicina late regna scholæ Leodienses evaserint.

Tanta erat ejus sapientia, ut a principibus sæculi plurimi fieret et etiam ad regni negotia vocaretur. Nunc jubente Othone Augusto Brunonem Coloniensem comitatus est in Franciam, quod mittebatur, ut nepoti Lothario regi suppetias ferret. Trevis transiens Bruno sancti Patrocli corpus ab episcopo obtinuit, sed negotiis urgentibus redire coactus rem totam Eraclio commisit, qui sedulo eam executus sacrum depositum Coloniam detulit. Imperatorem aut ejus filium cognominem (*sic*) secutus est in Italiam et victoriæ in Apulia Calabriaque adversus Græcum imperatorem periculum reportatæ testis fuit; imo exercitum tot jam victoriis illustrem, sed solis eclipsi territum et ad deliquium fere adductum excitavit, vanum et puerilem esse terrorem edocuit, ac in pristinum animi vigorem restituit.

Ecclesiarum decorem adeo amavit, ut duas basilicas Leodii condiderit, alteram sub beati Pauli, alteram sub Sancti Martini nomine dedicaverit, et 30

A canonicos singulis deputaverit. Ternas curias descriptis, et paræcis condidit templa S. Magdalene urbe media, et S. Severini ac S. Margaritæ in suburbis. Suum et in rem monasticam studium ostendit, cum et Laubiensi monasterio idoneum pastorem instituit domnum Aletramnum, et postea Fulcunum, quos plurimum juit, restituens tres villas antea abalienatas, inquit Fulcunus c. 27. Monasterium Sancti Laurentii sub vitæ finem adificare aggressus est: ubi a fundamento surrexere parietes, veritus ne, quod accidit, ante perfectum opus vitam deficeret, nascentem ecclesiam dotare voluit, et minus altare, majori nondum absoluto, in honorem sancti Sixti martyris et pontificis Romani consecravit, ibique Leonem episcopum, ex Græcis nobilissimum, quem sibi suspectum in has partes ab luxerat Otho imperator, profugum excepit, mansionem assignavit, et de bonis a se ibidem delegatis, cum suis habere stipendia constituit, qui i i et post mortem sepultura donatus est.

Tantæ fuit fidei, ut insigne miraculum in se expertus fuerit. Sub sui episcopatus initia, horrendus morbus, qui lupus a medicis appellatur, corripuit ipsum et adeo ejus artus depascebat, ut quotidie binos gallinarum pullos mane, binos vespere objectos consumeret, nec sic tamen carnibus agri parceret. Post omnem medicinæ artem vinque superatam, tandem ad divinam opem configit, quam meritis beati Martini assecuturum se speravit, utpote qui post Nortmannicos impetus, Antissodoro Turones revectus miris prodigiis emicabat. Turones ergo profectus, natalem ejus diem celebravit, dies octo statuit ad ipsius tumulum continuos agere, tandem septima nocte raptus in extasim vidit sanctum Martinum corpori suo crucis signum imprimere, et statim a morbo sanatus est. Mane facto, a clericis ejus Ecclesiæ fit canonicus et celebriori ritu sacrum peregit. Nec immemor beneficii statim ut ad sua reversus est, pretiosa omnis generis ornamenta pio medico obtulit et singulis canonicis singularia donaria transmisit, apud Leodium in descensu publici montis ecclesiam sub sancti nomine construxit, tantisque redditibus cumulavit, ut 30 canonicis

aliisque ministris abunde sufficerent, et demum de tanto eventu chartam manu propria conscripsit, et quoad potuit quotannis Turones accessi benefactori gratias acturus.

S. Evermari corpus jam dñu in obscuro loco delitescens, sed divina revelatione cognitum elevavit et terra, et in ardem sancto Marino sacram intulit. Patientiae documnta suis præbuit, cum eorum injuriis laceratus de vinclis nequidem cogitavit. Tandem virtutibus clarus caducam hanc vitam cum æterna commutavit anno Incarnat. Dominicæ 971, vi Kal. No-

vembr., anno pontificatus sui 12, Othonis 1, tam regni quam imperii 34, ait Egidius, qui et ejus ad Ratherium epistolam refert, in qua se ejus filium dicit, eique ob sibi directam cum balsamo ex urbe Verona legationem gratias agit, demum in ejus laudes, de quibus nos supra, excurret. Ejus quoque obitum an. 971 locat Chronicon Magdeburgense et Leodiense. Sepultus est in basilica Sancti Martini in monte. Adfuit concilio Ravennatensi, ubi et sua subscriptione institutionem archiepiscopatus Magdeburgensis confirmavit circa annum 967.

ERACLII

EPISTOLA AD RATHERIUM EPISCOPUM.

(CHAPPEAVILLE, *Gesta Pontif. Leodiens.*, p. 191-2.)

Domino et Patri ter beato præsuli RATHERIO, spectatæ opinionis viro, et probatissimo, EVERACCLUS servorum Christi servus, suus indignus licet vocari filius quicquid in Christo Jesu felicius.

Hyperbaton cum ambagibus omittens, rem ipsam, quanta mee pars vestra sit animæ, nudo et aperto sermone me juvat describere; scholasticæ si non valeo, utinam vel rustice, non fecte tamen, quia pura traho voce quod latet arcana non inenarrabile fibra, quantum vos sinuoso in pectore fixi, notare gesto. Illud comicum nostis: *Davus sum, non Œdipus*, ut fucatis verbis fallam audientes. Sed hæc hactenus.

Audita vero et attentius percepta legatione vestra mellita, nondum viso vel accepto, quod pio amore misistis, balsamo, litteris vestris adhuc non lectis, non minimum erga me, quem cognovi, tam magni et clarissimi viri affectus integer, mihi tantillo, accumulavit gaudium; liquor pretiosus, cujus fere eram inops, vultum non mediocriter exhilaravit datus. Audito tandem epitheto non meo nomini congruo, quod vestra charitas mihi, nulla commendatione actuum meorum apposuit, ultra quam credi potest, animum lætificavit.

Inde centies flexis genibus versus Veronam, vestra quasi lambens vestigia, millies mille vobis rependo gratias.

Cujus vero virtutis, si quod in me apparuerit, qui nulla omnino præluceo, simulacrum, nusquam, si experimento discere cordi est, a vobis aberit elongatum.

Pristinam sæpe soleo ante oculos dulcedinem ponere, idque crebris libenter sermonibus repetere, et si mane non, vel post prandia inter bibendum

quomodo me fovistis, ut commanducandum cibum, sicut nutrices infantulis edentulis, in os meum trajecistis.

Quid ante, quid post pro tanto beneficio commorem? rudis sum et ignarus. Quis enim est vobis aut sapientia, probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo laudis genere præstantior? Tulliana vox sonat: Nullus tantum est flumen ingeni, nulla dicendi, nulla scribendi tanta vis, nulla copia, quæ, non dicam exornare, sed tuarum virtutum laudes possit enarrare. Patientia si memoratur, si fas est dicere, fide salva, ne Deum offendam, tu es ipsa. Non salivam glutto sorbui mercurialem, inque luto fixum potuisti transcendere numerum. Satyricos omittamus comicos, ad simplices redeamus et sanctos.

Non modo non rapuisti, sed nec quidem appetisti aliena, largitus es propria, aliorum condolens miseriis, non felicitatibus invidens alienis, omnibus omnia factus, ut omnes lucrifaceres. Nativa vobis supplex tendit manus patria, et ut redeatis invitat. Omnes, quotquot sunt utriusque ordinis, clericalis, seu militaris, mente, voluntate, studio, gestu, voce, ut veniat, clamant; vos videre desiderant; servitio vobis impendendo, nec numerum, neque modum præfigimus ullum. Omnia nostra erunt in manu vestra, secundum quod animo vestro insederit, o dilecte Ratheri. Cuncta prævidete, disponite, constituite, et ut liberit, in omnibus agite. Sub vestro pollice docto et artifice, manum ferulæ non erubescam subducere. Vos valete; vos plaudite, et gratia Domini nostri vos ab incursu malo tueatur continue.

RELATIO MIRACULI S. MARTINI.

Eraclius manu propria describit suam miraculosam sanationem sicut et secundam visionem.

In nomine sanctæ et individue Trinitatis.

Anno secundo post reditum beati Martini ab exilio, videlicet, a civitate Autissiodoro, providentia Dei, et auxilio Ingelgerii Castinensis comitis Hugonis incliti Burgundie ducis consanguinei, cura pervigili, mira sollicitudine, et armatorum copiosa multitudo, in quo prius venerabatur loco, honorifice et decenter relocati; ego Eraclius Dei patientia Leodiensis Ecclesie humilis episcopus, auditis miraculorum virtutibus, quæ per Dei gratiam et beati Martini meritum, incessanter tibi fiebant, morbo qui lupus dicitur, graviter attritus, et fere ad mortem deductus, sub spe recuperandæ sanitatis astrictus volo, cum clericis et militibus, Turonum quantocius veni devotus.

Cumque in ecclesia gloriosissimi confessoris prædicti, die noctique cum effusione lacrymarum et gemitibus, vigiliis, jejuniis, orationibus instarem, Deique misericordiam et ipsius suffragium exorarem, nocte septima, beatus Martinus cum sancto Bricio, mihi præ lassitudine quasi in extasi posito, apparuit, seque sequenti sic ait: « Frater Brici, quid tibi videtur de fratre nostro Leodiensi episcopo, qui de remotis huc venit partibus, Deique auxilium, et nostrum tam devote requirit? » Sanctus Bricius sibi loquenti sic respondit: « Præsumme domine, si placet Deo et tuæ benignitati bonum est ut curetur, cum sit multæ sanctitatis, et nostri ordinis, cuius vita ordinem non deturpat. » Illico propius accedens, et locum morbi cuspe baculi sui tangens, sic ait: « Frater Eracli, Dominus noster Jesus Christus sanat te, et incolumitati restituit, sua pietate.

« Igitur hilaris, sanus et incolumis, fratribus nostris canonicis manifestam Dei virtutem, revela, et ex parte ipsius et nostra præcipe, ut cum devoto populo laudes immensas suo Salvatori referant, et te in canonicum jure perpetuo recipiant. Tu vero hodie ad laudem Dei magnam missam celebrabis, ut qui te prius viderant quasi addictum morti, fiducialius sperent de subventionem sui patroni. »

Hoc facto, et his dictis, a conspectu meo disparuit. Erant ambo episcopaliibus indumentis redimitti. Surrexi lætus. Clerici mei et milites cum famulis accesserunt, advenerunt, totusque canonicorum venerabilis conventus. Morbi locus quem patiebar in natibus, non est inventus: tamen in signum cicatricis, quædam lineola rubea apparens remansit. De tam glorioso et evidenti miraculo, *Te Deum* laudamus decantatur a clero, et voces devoti populi, cum laudibus extolluntur in excelso.

A Mane facto, canonici convenientes in capitulo, me in fratrem et canonicum receperunt unanimi voluntate et desiderio. Magnæ missæ hora adveniente, secundum præceptum beati Martini, divina celebravi; collatis ecclesie donariis quamplurimis et fratribus, ad propria gaudens et sanus remeavi.

Postmodum, procedente parvo tempore, non immerito tanti beneficii a Deo et beato Martino mihi collati, ad laudem Dei et honorem curatoris mei, in civitate Leodiensi, in monte publico, ecclesiam fundavi, construxi de proprio, dicavi, et opulentissime dotavi. In qua triginta canonicis ordinatis, cum servientibus et personis, et secundum consuetudinem Turonensis Ecclesie in legendo et cantando, et aliis ecclesiasticis moribus instructis, sicut quotquot annis consueveram, cum multa devotione, Turonum accessi, et sicut gratia Dei præeunte feceram, fratribus meis manifestum fieri duxi.

Et dum in quadam nocte Dominica pernoctarem, et Dei clementiam invocarem, iterum beatus Martinus, cum beatis Bricio et Eustachio, mihi in visione apparuit, dicens: « Dic fratribus tuis, ut canonicos quos ad serviendum Deo et mihi ordinasti Leodii, sub pæ conditionis forma, jure perenni in suam recipiant fraternitatem, et omnes successores tuos in episcopatu Leodiensi.

« Mutuæ fraternitatis hæc sit eis forma: Cum potuerint, et tempus congruum affuerit, se mutuo visitabunt, in choro stallum habebunt, et quotidianum recipient stipendium. » Quod devotissime, sanctissime et celebriter factum est. Et decimo anno reversionis beati Martini, auctoritate Dei omnipotentis, celebratum et confirmatum est, et sub anathemate interdictum, ne quis negligere aut violare præsumat quod auctoritas divina, et beati Martini voluntas instituit et corroborat.

Præterea additam est, quatenus nomina defunctorum alterutrum referrentur cum solemnitate, ob redemptionem peccatorum, et cum pulsabilis fratrum divina celebrentur.

Idem episcopus alteram ecclesiam in honore sancti Pauli in insula, miraculose Leodii construxit usque ad fenestras, in qua triginta canonicos deputavit.

D Fertur enim orasse ad Dominum, ut ejusdem basilicæ construendæ sibi longitudinem et latitudinem ostendere dignaretur. Mane autem facto, cum universa circumquaque loca nix operuisset, futuræ ecclesie locum omnino non tetigit.

Ipse etiam inter cætera disciplinarum instituta

constituit, ut in adventu Domini, et a Septuagesima A cappis amiciatur, eo quod niger color, pœ itentia
usque in Pascha, clerus pulla veste, nigris scilicet et afflictioni, magis quam albus conveniat.

ANNO DOMINI DCCCCLXXXIII.

JOANNES XIII PAPA.

NOTITIA HISTORICA.

(Apud MANSI, *Concil.* tom. XIX.)

Joannes Narniensis episcopus, post obitum Leonis pontificis pseudopapæ (vivente, an defuncto Benedicto quinto, incertum) factus est pontifex anno Domini 965, temporibus Ottonis et Nicephori Phocæ imperatorum. Qui cum initio pontificatus optimates Romanorum acrius fortasse quam oportebat inquireretur, eorum monitu ab Urbis præfecto captus, relegatus est in Campaniam. Sed dum imperatori Ottoni hæc innotuissent, ad vindicandam injuriam pontifici illatam, ipse in Italiam profectus est, restitutoque Joanne, de illius hostibus vindictam sumpsit istam, præfectum Urbis viventem curavit denudari, impositumque asino et utre redimtum, ad ludibrium circumduci, virgisque cædi, ac de mum carceribus mancipari: cadaver defuncti præfecti, a quo Joannes papa Urbe ejectus erat, e sepulcro extractum in diversa loca distrahi ac dissipari præcepit. (REGINO.) Ad conversionem Polonorum Ægidium Tusculanum episcopum legatum a latere misi, data illi potestate regem Miezislaum, qui per connubium Christianæ uxoris Dambrowicæ Bohemorum primi ducis filix conversus erat, in fide cum populo stabiliendi, episcopatus erigendi, eaque faciendi quæ ad totius regni conversionem populique instructionem pertinere videntur.

Idem ad convertendos Wandalos, Willibaldum, Prochorum aliosque viros doctissimos emisit: « Qui et Meisconem monarcham (verba Sanislai Orchovii apud Sanderum De visibili monarchia, num. 693, refero) et genus nostrum illi subjectum sacri baptismatis undis ab originali culpa abluerent, et ex civitate diaboli ablutos et mundatos in civitatem Dei transferrent, in Christique Ecclesiam dicarent; quod etiam factum est. Nam illi viri sanctissimi Wandaliæ (sive tu malis Poloniam dici) ingressi, prædicabant nobis Christum, et gratiam ejus, qua nos in communionem suorum Deus convocaverat, celebrabant: homines turmatim ad flumina confluentes baptizabant, idola ex Wandalia exterminabant. » Ottonem juniorem, magni illius Ottonis filium, imperatorem coronavit. Roma cum imperatore Capuam profectus, Capuensem Ecclesiam, eo quod se Roma fugatum honori-

B fice exceperisset, digneque habuisset, et ab insidiis Pandulphi principis Capuani fideliter custodivisset, archiepiscopatus dignitate gratitudinis ergo insignivit. His peractis contigit, cum ad urbem revertisset, primariam Lateranensis ecclesiæ campanam, miræ magnitudinis, recens fusam, super campanile elevari, quam primum idem pontifex sacris ritibus Deo consecravit, atque nomine Joannis Baptistæ haud dubie, cui ipsa ecclesia dicata erat, nuncupavit. Agnoscunt illud et redarguunt novatores hæretici, quasi ille hoc suo exemplo posteros omnes pontifices et episcopos in illum errorem induxisset, ut campanis sacramentum baptismatis impendendum esse crederent et docerent: sed falluntur imperiti cum non tam baptizentur quam prævia benedictione sacrisque ritibus, sicut etiam alia vasa sacra, cultui divino dicentur et consecrentur; in qua consecratione imponuntur iis nomina, velut a cæteris campanis discernantur; vel saltem, quod magis ad pietatem conducere, si voce alicujus sancti populus ad ecclesiam convocari diceretur.

C Ad Theophanem Nicephori imperatoris Orientalis filiam Ottoni imperatori juniore desponsandam legationem misit, qua functus est Luitprandus Cremonensis episcopus. Sed cum Nicephorus coronatione duorum Ottonum graviter exacerbatus huic legationi nihil detulisset, Græca tamen fide, sub falso prætextu nuptiarum, legationem ipse ad Ottonem remisit, nuntians illi ut nuptias pararet, sa cum filia brevi adfuturum. Cumque hac occasione exercitus Ottonis in nuptiis parandis occuparetur Orientales ex improvviso militem imperatoris aggressi, eundem magna strage fugarunt. Verum quando ea victoria elati secundo eundem exercitum aggredierentur, innumera multitudo hostium caesa fuit. Contigit hac de causa Nicephorum interfici, eique Joannem quemdam cognomento Zemises, ad imperium elevari. Qui paulo post quam imperator factus esset, occisi imperatoris Nicephori filiam ad Ottonem misit: quam ipse, ut ait Witichindus, statim filio tradidit, celebratisque magnifice nuptiis omnem Italiam super hoc Germaniam lætiores reddidit. Eandem a Joanne papa coronatam imperatricem fuisse testatur Sigebertus.

Per catenam sancti Petri, arreptitil collo circumdatam, æmonem expulit. In Magdeburgensi civitate recens ab Ottone condita primum episcopum Adelbertum constituit. Cunque sedem apostolicam annos sex, menses undecim, et dies viginti quinque tenuisset, VIII Idus Septembris obiit. Sepultus est in basilica Sancti Petri, ut videre est in ejus epitaphio.

Pontificis summi hic clauduntur membra Joannis,

*A Qui prudens pastor, persolvens debita mortis,
Isthic præmonuit moriens sua membra locari;
Quo pietate Dei resolutus nexibus atris
Egregii Pauli meritis conscendat in æthra,
Inter apostolicos cælorum gaudia me at,
Gandeat, exsultet sociatus cætibus almis.
Dicite corde pio relegendæ carmina cuncti,
Christo tui famuli misertus, accelera purga,
Sanguine qui sancto redemisti crimine mundum.*

JOANNIS XIII PAPÆ EPISTOLÆ ET DECRETA.

I.

JOANNES XIII CANONICORUM BONONIENSIVM
IMMUNITATEM CONFIRMAT.

(Anno 967.)

[Mansi, Concil. XVIII, 509.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei.

Cum ego Joannes, sanctæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ tertius decimus papa, residerem in Ravennate civitate una cum meis et Italicis episcopis, adfuerunt præsentis nostræ religionis presbyteri et diaconi sanctæ Bononiensis Ecclesiæ, ac pro universo clero canonicæ congregationis humo prostrati, nostros osculantes pedes, obtulerunt epistolam tuitionis sanctæ recordationis domini Leonis V papæ, ut nullam donationem vel redditum publicum facerent. Unde compuncti divina misericordia ad eorum petitionem commodavimus sensum; et ideo a præsentis decima indictione omnibus ducibus, marchionibus, comitibus iudicibusque, et universo populo a magno usque ad parvum in Bononiensi oppido commorantibus, dilectis fidelibus nostris notum esse volumus, ut omnes Bononiensis Ecclesiæ filii, id est sacerdotes, et levitæ, seu cunctus clerus ingesserunt nostro apostolatu, vim ac violentiam perpeti in suis facultatibus, et rebus, et possessionibus, et publica ab illis exigi servitia, tam in ecclesiasticis quam in suis mobilibus et immobilibus substantiis; quod contra omnium statuta sanctorum Patrum et canonicam auctoritatem esse eerneretur. Quare illorum calamitatibus condolentes, per has nostras litteras omnino interdiximus et prohibemus, eorum nihil ab eis vel successoribus illorum exigi ab aliqua magna parvaque persona, quæ illis jure et legaliter compertum [competunt?]. Insuper interdiximus ut nec portaticum, neque ri-

paticum, aut teloneum, sive ostaticum, neque param, vel sacramentum, quod dici nefas est, faciant. Sed sine aliquorum hominum, publicas sibi gerentium actiones, perturbatione atque molestia persistere securi, quietique nullam sustinentes violentiam in suis facultatibus vel omnibus rebus tam mobilibus quam immobilibus, tam de suis propriis quam etiam de ecclesiasticis, sed in Dei servitio et laudibus quieti et pacifici perseverent, quatenus pro nobis et cuncto populo Christiano securi Domini quotidie exorent.

Datum XVIII Kal. Maii, pontificatus nostri anno 2, Ottonis imperatoris an. 6 indictione suprascripta.

II.

JOANNIS PAPÆ XIII BULLA PRO INSTITUTIONE ARCHIEPISCOPATUS MAGDEBURGENSIS (1).

(Anno 967.)

[Apud Mansi, Concil. tom. VIII, col. 509.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, episcopus urbis Romæ, archiepiscopis, episcopis et cunctis timentibus Deum, omnique cætui Christianorum.

Notum esse volumus qualiter, inspirante sancto Spiritu, meritisque apostolorum principis Petri, et vasis electionis sanctissimi Pauli, ac millia millium martyrum Christi, Roma caput totius mundi, et Ecclesia universalis ab iniquis pone pessumdata, a Domino Ottone Augusto imperatore, a Deo coronato Cesare, et magno et ter benedicto, anno apostolatus nostri secundo, ipsiusque prænominati nostri spiritualis filii sanctissimi imperii sexto, erecta est, et in pristinum honorem omni reverentia redacta. Ipso namque anno una nobiscum, favente et consentiente invictissimo prædicto imperatore, acta est magna synodus Ravennæ xii

(1) Archiepiscopatus Magdeburgensis instituendi opus sub Joanne XII coeptum sed nondum absolutum, tandem in duplici Ravennatensi concilio peractum fuit. Horum conciliorum aliud Aprili mense anni 957 habitum est, eidemque adfuit cum Ottone I imperatore Joannes pontifex, a quo data est pro

ea erectione bulla subsequens. Conciliare vero decretum, quod potius dicendum esset stipulatio conventionis inter episcopum Hallerstadensem et eos quorum intererat ut archiepiscopatus ille erigeretur, ad concilium Ravennatense alterum anni 968 pertinet.

Kal. Maii, convenientibus archiepiscopis et episcopis circumquaque ex omni Italia, residentibus nobis in ecclesia beati Severi confessoris Christi, et ibi statutis omnibus rebus ecclesiasticis, secundum statuta canonum, et decreta antecessorum nostrorum, idem sanctissimus imperator ardentissimo cœpit amore perquirere, quomodo nostra apostolica auctoritate a primordio nomen christianitatis in aquilonaribus partibus dilaretur. Nos vero ejus animum in Dei servitio ita mirifice detentum mirantes, connivere ei digni duximus, statuentes, preesente et consentiente sancta synodo, et ipso imperatore, ut Magdeburg sita juxta Albiam fluvium, ubi ipse a Deo benedictus imperator corpus sancti Mauricii cum multis martyribus collocaverat, et miræ magnitudinis ecclesiam construxerat, deinceps metropolis sit et nominetur auctoritate beati Petri apostolorum principis, et ea qua prædecessores nostri Constantinopolim, statuerunt. Ideo quia filius noster, sæpe jam nominatus Otto, omnium Augustorum augustissimus, tertius post Constantinum, maxime Romanam Ecclesiam exaltavit, concessimus ut non posterior sit cæteris urbibus metropolitans, sed cum primis prima, et cum antiquis antiqua inconvulsa permaneat. Suffraganeos vero eidem metropoli omnes unanimiter præordinavimus, Brandenburgensem episcopum, et Havelbergensem, iis cunctis quibuscunque imperator voluit in urbe Magdeburg archiepiscopus consecratur. Postea vero idem archiepiscopus et successores ejus habeant potestatem per congrua loca, ubi per illorum prædicationem Christianitas creverit, episcopos ordinare nominatim, nunc et præsentialiter Merselburg Cici, et Misni, a præsentis decima indictione perpetualiter confirmamus permanendum. Statuentes apostolica censura, sub divini judicii obtestatione, et anathematis interdictionibus, nulli licere nostrorum successorum atque pontificum, vel alii cuilibet personæ, hæc quæ a nobis pia intentione statuta sunt in quoscunque convellere, sed potius firma stabilitate inconvulsa manere definimus. Si quis autem, quod non credimus temerario ausu contra hoc nostrum apostolicum agere præsumperit decretum, sciat se anathematis vinculis innodatum, et a regno Dei alienum, et cum impiis æterno supplicio deputatum. Et vero qui pio amore observator hujus nostri privilegii exstiterit, benedictionem a misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur, et vite æternæ particeps atque cum sanctis omnibus sine fine lætetur.

Scriptum per manum Stephani notarii, regionarii

(2) De hac synodo fit mentio apud continuatorem Regionis his verbis: « Anno Dominicæ incarn. 967, Otto imperator natalae Domini celebravit: et excepto prefecto Urbis, qui aufugerat, tredecim ex majoribus Romanorum, qui auctores expulsionis domini Joannis papæ fuerant, suspendio interire justi. Inde progrediens per Spoletum, Ravennam adiit: ibique Pascha celebrans cum domino Joanne

A et scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Aprili, et indict. x. Joannes sanctæ catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ præsul huic decreto a nobis facto pro confirmatione subscripsi.

Signum domini Ottonis piissimi imperatoris.

Ego Rudoaldus patriarcha sanctæ Aquileiensis Ecclesiæ interfui, consensi et subscripsi.

III.

DIPLOMA JOANNIS PAPÆ XIII, IN RAVENNATENSI CONCILIO (2) DATUM, QUO HEROLDUM SALISBURGENSEM ARCHIEPISCOPUM DEPOSIT ET EXCOMMUNICAT; FRIDERICUM VERO EJUS LOCO ARCHIEPISCOPUM CREAT.

(Anno 967.)

[Apud MANSI, *Concil.* tom. XVIII, col. 499.]

JOANNES, sanctæ Romanæ et apostolicæ Ecclesiæ præsul, omnibus archiepiscopis et episcopis, nostris dilectis in Christo fratribus, apud sanctam synodum Ravennæ nobiscum aggregatis, æternæ beatitudinis gaudia.

Sanctitati ac dilectioni notum vestræ esse volumus, quod Heroldus dudum Salisburgensis Ecclesiæ archiepiscopus, contra canonicam et apostolicam auctoritatem nefaria presumptione post suorum oculorum amissionem videatur sacrum celebrare mysterium; et, quod ridiculum est, palliam gestare solemniter. Hoc namque non ad modicam hæreseos vesaniam attinet, et nobis omniumque fratrum orthodoxorum prudentiæ debet videri execrabile; præsertim cum ipse pro sua culpa et perfidiæ temeritate exoculatus sit, eo quod ecclesias Dei expoliaverit, thesaurum paganis erogaverit, seseque eis junxerit, in Christianorum necem et depravationem, contra dominum et piissimum imperatorem suum seniores rebellis et infidelis exstiterit: et proinde a decessoribus nostris sanctæ memoriæ pontificibus omne sacerdotale officium sæpe ei sit interdictum; atque electione et postulatione omnium pene nobilium, Bavariorum scilicet clericorum et laicorum, sancta Romana mater Ecclesia, suæ auctoritatis privilegio Fridericum virum venerabilem et cunctis laudabilem loco ejusdem Heroldi fieri esseque archiepiscopum omnino decreverit. Quapropter itaque nostrorum decessorum auctoritatem sequentes, vestræque omnium fraternitatis assensione roborati, ipsius Heroldi hæreticam et temerariam pravitatem amodo ac deinceps damnamus ac penitus confutamus ex vice beati Petri, principis apostolorum, necnon omnes sequentes cæcitatem corporis et mentis ejus in tali presumptione: eique communicantes excommunicamus primo et anathematizamus usque ad plenissimam emendationem. Insuper jam

papa plurimos ex Italia et Romania episcopos coadunavit; et habita synodo, multa ad utilitatem sanctæ Ecclesiæ adinvenit. Et apostolico Joanni urbem et terram Ravennatium, aliaque complura, multis retro temporibus Romanis pontificibus ablata, reddidit (vel potius restitutionem jam ante factam confirmavit), eumque inde Romam cum magna levitia remisit.

dicto Friderico per auctoritatem sedis apostolicæ A
cignissimo archiepiscopo honorem et dignitatem
Salzburgensis archiepiscopatus confirmamus et cor-
roboramus, et universos humilitati ejus allube-
scentes, benedicimus, et catholicos approbamus.
Unde rogantes hortamur sanctitatem vestræ frater-
nitatis, et in hoc nobiscum pariter assentiat, et
huic nostræ apostolicæ sanctioni vestram confirma-
tionem præbeat.

(3) Joannes sanctæ catholicæ et apostolicæ Ro-
manæ Ecclesiæ huic sanctioni editæ a me in synodo
apud Ravennam subscripsi.

Signum domini Ottonis serenissimi imperatoris.
Rodoldus patriarcha Aquileiensis Ecclesiæ inter-
fui et subscripsi.

Petrus sanctæ Ravennatis Ecclesiæ archiepi-
scopus.

Walpertus sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ archie-
piscopus.

Lanwardus sanctæ Mindensis Ecclesiæ episcopus.

Otkeris sanctæ Spirensis Ecclesiæ episcopus.

Windo sanctæ Silvæ Candidæ Ecclesiæ epi-
scopus, et bibliothecarius apostolicæ sedis.

Martinus sanctæ Sutriensis Ecclesiæ episcopus.

Benedictus sanctæ Portuensis Ecclesiæ episcopus.

Everardus episcopus Aretinensis.

Sichelnus episcopus Florentinæ.

Petrus episcopus sanctæ Volturnensis Ecclesiæ.

Joannes sanctæ Ariminensis Ecclesiæ episcopus.

Hubertus [Adalbertus] sanctæ Lunensis Ecclesiæ
episcopus.

Honestus episcopus sanctæ Perusinæ Ecclesiæ.

Petrus sanctæ Camerinæ Ecclesiæ.

Ingizo episcopus sanctæ Asisinatæ Ecclesiæ.

Leo episcopus sanctæ Asinatæ Ecclesiæ.

Joannes episcopus sanctæ Calliensis Ecclesiæ.

Erfemarius Anconitanæ Ecclesiæ episcopus.

Atingus episcopus Auximianensis Ecclesiæ.

Benedictus Humanatæ Ecclesiæ episcopus.

Eberardus Esinatæ [Æsinatæ] Ecclesiæ episcopus.

Benedictus Fuliginæ Ecclesiæ episcopus.

Julianus Lucernæ Ecclesiæ episcopus.

Gregorius Comaclensis Ecclesiæ episcopus.

Rnodo sanctæ Cesinatæ Ecclesiæ episcopus.

Arnaldus Popiliensis episcopus.

Radaldus Rosiliensis episcopus.

Martianus Mantuanensis episcopus.

Stephanus Ficodensis episcopus.

Joannes Bellunensis episcopus.

Albericus Perufunensis episcopus.

Rodolphus Vicentinus episcopus.

Gerhardus Faventinæ Ecclesiæ episcopus.

Petrus Metaumaucensis episcopus.

Hubertus Parmensis episcopus.

Luizo Cremonensis.

Ermenaldus Regionensis episcopus.

Gorbodus Polonensis episcopus.

Gauslinus Patavensis episcopus.

(5) Mendosissimæ subscriptiones.

Arnaldus Tridentinus episcopus.

Teutpertus [vel Rupertus] Feltrensis episcopus.

Zenobius Fesulanus episcopus.

Gothofredus Aquisensis episcopus.

Roilo Astensis episcopus.

Luido Glosinensis episcopus.

Adalbertus Bonensis [Bononiensis] episcopus.

Wido Mutinensis episcopus.

Joannes Imolensis episcopus.

Ratherius Veronensis episcopus.

Antonius Brisuensis episcopus.]

Udalricus Bergomensis episcopus.

Joannes Jordanensis episcopus.

Aupaldus Novariensis episcopus.

Lupus Spoletinæ Ecclesiæ.

Sighardus Cetensis episcopus.

Rihelardus Fanensis Ecclesiæ episc. subscripsi.

Actum Ravennæ vii Kal. Maii, per manum Ste-
phani scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense
Aprilis, et indictione decima in præsentia omnium
sanctorum episcoporum.

IV.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM PRO ECCLESIA
FERRARIENSIS.

(Anno 967.)

[Apud MANSI, *Concil. tom. XIX, pag. 1.*]

In nomine Domini, JOANNES episcopus, servus ser-
vorum Dei, omnibus Dei et sanctæ Ecclesiæ fide-
libus.

Denuntiantes mandamus qualiter post iustam &
legalem electionem et consecrationem Martini epi-
scopi Ferrariensis, in sancta Romana ecclesia a
nobis factam, in civitate Ravennæ venimus cum
ipso venerando Martino episcopo, aliisque quam-
pluribus de nostra urbe Romanis, et in generali
placito cum domino Ottone imperatore diversas cau-
sas, lites inspicandas et deliberandas, et nobiscum
tum residentium quoque astantium populorum
multitudo clericorum, et laicorum, episcoporum, et
abbatum de quampluribus regionibus infra basilicam
beati Apollinaris convocatur; novus occurrit sermo
predicti Martini episcopi Ferrariensis, supplicans
et petens a nobis ut omnia que a sancta Romana
universali Ecclesia per papam Vitellianum, et Adria-
num, et Leonem sanctæ Romanæ Ecclesiæ ponti-
fices antecessores nostros in tempore Constantini, et
Caroli imperatoris, per antiqua privilegia fuerant
largita, tradita et confirmata; ita et nos per hoc
nostrum confirmaremus præceptum; cujus scilicet
precibus, et petitionibus, et omnium principum,
episcoporum et abbatum, aliorumque clericorum,
et laicorum inclinati, pro Dei timore et illius vene-
rabilis fratris nostri præsulis Martini, omnia quæ a
sanctis nostris antecessoribus, Romanæ sedis pon-
tificibus, per antiqua privilegia per Ursonem judi-
cem Ferrariensem perlecta sanctæ Ferrariensis
ecclesiæ beati Georgii, tempore Martini, et Andree,
et Joannis prædecessorum predicti Martini tradita

esse cognovimus, per hoc nostrum a parte sanctæ Romanæ Ecclesiæ beati Petri apostoli in prædicta sancta Ferrariensi ecclesia beati Georgii, similiter coram cunctis astantibus et videntibus confirmamus præceptum, massam videlicet Babilonicam illam, quæ vocatur Ferrara, in qua ipsa sancta ecclesia beati Georgii sita et consecrata est cum duodecim fundis suis; cui alias omnes massas minores positas infra nostrum ducatum et comitatum Ferrariensem cum omni obedientia et securitate subjungamus; massam scilicet et ripam Pullariolus, cum duodecim fundis suis, et massam Constantiacus cum duodecim fundis suis, et massam quartisianam cum duodecim fundis suis; et massam Doncro cum duodecim fundis suis; sique massam Petriculi cum duodecim fundis suis; et massam Popularis cum duodecim fundis suis; similiter massam Caruli, et massam Sulectam cum viginti quatuor fundis suis; et massam Seneticam, et Castilionem cum omnibus fundis suis; similiter et massam Firmianum cum omnibus fundis, et pertinentiis suis. Has quidem omnes massas cum omnibus juribus sibi pertinentibus, sicut a sanctis nostris supradictis antecessoribus in præfata sancta Ferrariensi ecclesia beati Georgii largitum fore cognovimus; ita et nos per hoc nostrum, sicut supra dictum est, in sancta nostra ecclesia, et tibi prædicto Martino confratri, et episcopo nostro, et successoribus tuis infra totum ducatum atque comitatum, et episcopatum nostrum Ferrariensem in singulis massis, ecclesias, clericos, presbyteros, diaconos ordinare et consecrare. Super hæc quidem omnia, omnibus tam præsentibus quam absentibus, notum fieri volumus, per prædictum episcopatum Ferrariensem, et ecclesiam S. Georgii, et te Martinum episcopum, tuosque futuros successores, episcopos, utramque parochiam perpetuo, sicut supradicti nostri antecessores habuerunt et tenuerunt in suo dominio; ita et nos in jure, et dominio, seu privilegio sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ beati Petri apostoli, et nostro nostrorumque successorum semper tenemus. Ut sit semper sub nostra electione, ordinatione, investitione, et consecratione, et districtu. Et non liceat unquam nemini de tuis successoribus futuris, eligendis in ipso episcopio episcopis ad nullius electionem neque investitionem vel consecrationem ire, nisi ad nostram sanctissimam sedem Romanam et apostolicam beati Petri apostoli nostrorumque successorum; et non liceat nemini nostrorum successorum, vel alicui regni magnæ personæ, regis scilicet vel ducis, episcopi neque archiepiscopi, hunc præfatum episcopum et ecclesiam sancti Georgii, neque episcopos a dominio, et jure, et electione, ordinatione, investitione, consecratione, districtu sanctæ Romanæ Ecclesiæ beati Petri apostoli separare. Si quæ vero persona hujus nostri regni, regis vel ducis, parva vel magna, hanc supradictam nostram Ferrariensem sanctam ecclesiam beati Georgii a jure et dominio et potestate episcoporum suorum, electione, conse-

cratione, et investitione sanctæ Ecclesiæ et sedi Romanæ beati Petri apostoli separaverit, vel alienaverit, aut si de omnibus quæ a sancta Romana Ecclesia sibi sunt data et tradita diminuerit vel molestare tentabit ullo modo, vel ingenio unquam in aliquo tempore anathematis vinculo a parte omnipotentis Dei, et beatæ virginis Mariæ, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et omnium sanctorum, et nostra perpetuo alligamus, cui omnes qui aderant ibi responderunt dicentes: Fiat, fiat. Quorum nomina sunt hic in parte descripta, id est in primis:

Martinus episcopus sanctæ Sutrinensis Ecclesiæ.

Wido episcopus sanctæ Sersenatis Ecclesiæ.

Joannes episcopus sanctæ Corneliensis Ecclesiæ.

B Azio protoscrinarius et apocrisarius sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Joannes dux urbis Romæ, qui vocatur Gambaruto.

Stephanus inculator urbis Romæ.

Nec non Paulus gloriosus iudex.

Vigo iudex Ferrariensis.

Petrus datus istius civitatis Ravennæ.

Joannes datus Ferrariensis.

Leo datus de civitate Faventia.

Petrus et Stephanus dativi Ferrar.

Petrus comes.

Garardus, et Hirdardus de comitibus.

Arderatus, et Rambertus germani comitibus

Joannes dux de Romano.

Joannes et Almericus germani filii sui.

C Paulus et Petrus ducibus Traversaria.

Petrus filius ipsi Pauli.

Romualdus dux.

Paulus filius Vitabiani.

Joannes consul et patricius.

Heraldus filius Jaraldi ex genere ducum.

Atelbertus et Sergius germani ducibus.

Andreas filius quondam amabilis datus.

Deusdedit de Ponte Augustio.

Gasirius filius Joannis consulis.

Vitalis de Linto.

Joannes et Luicio germani, filii quondam Anastasii consulis.

Leotarius.

D Petrus de Malo.

Mauricius Spaza inferno.

Vitalis filius Vitalis de Marino.

De tabellionibus autem cives Ravennæ.

Joannes consul de tabellio, qui vocatur Uter.

Stephanus tabellio.

Dominicus tabellio, Apollinaris tabellio.

Sergius tabellio,

De cancellariis autem.

Vitalis cancellarius.

Martinus cancellarius et sarsore.

Leo cancellarius.

Sarius de Cistermo.

Dominicus et Bernardus cancellarii de arbore Gaudenti. Isti omnes de civitate Ravenna.

De Ferrariensibus autem, Joannes archipresbyter A sanctæ Ferrariensis Ecclesiæ.

Lopincius archidiaconus.

Petrus presbyter, Georgius presbyter, Bonizo presbyter, et primicerius, Joannes archisubdiaconi.

De laicis.

Leo de Andrea consul.

Refredo filio ejus, Leo consul.

Gregorius de Danielis, et alius Gregorius consul, Petrus consul filius Leonis consulis, Anselmus consul filius Raimbaldo, Paulus consul, qui vocatur de Nastasia, Joannes qui vocatur de Cristina; et aliorum hominum multitudo, quorum nomina esset longum ad scribendum.

V.

JOANNIS PAPÆ XIII BULLA AD GERBERGAM ABBATISSAM GANDERSHEIMENSEM.

(Anno 968.)

Ab Ottone majore et minore rogatus, parthenonem Gandersheimensem tuendum suscipit et ejus possessiones juraque confirmat.

[Apud MANSI, Concil., tom. XVIII, col. 529.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, meritis et sanguinis claritate rutilanti, dilectissimæ nobis in Christo filiæ GERBERGÆ, venerabili abbatissæ monasterii sanctorum confessorum Innocentii et Anastasii, quod Gandersheim nuncupatur, atque posteris suis in perpetuam salutem benedictionemque apostolicam.

Si piis votis ac petitioni assensum præbemus, omnipotenti Deo nos placere credimus. Quapropter universis sanctæ catholicæ Ecclesiæ filiis, presentibus et futuris, notum esse volumus quod in synodo quæ apud corpus beatissimi Petri apostolorum principis acta est in mense Decembris, et indictione undecima, amabiles Deo ac spirituales filii nostri, Otto major et minor, serenissimi imperatores Augusti, apostolicam paternitatem nostram humiliter obsecrare dignati sunt, coram archiepiscopis et episcopis, videlicet Italicis et ultramontanis, numero triginta et sex, quatenus præfatum monasterium Gandersheim, quod constat esse sub tuæ filiationis regimine situm in regno citerioris Saxonie ad honorem prædictorum confessorum Christi Innocentii et Anastasii, auctoritatis nostræ præsidio muniremus, et sub tuitione jureque sanctæ sedis apostolicæ perpetim suscipere. Quorum piis congaudentes petitionibus alacri mente id fieri decrevimus, præcipientes ex ea, qua vice clavigeri cælestis regni fulcimur, auctoritate, ut prænominatum venerabile cœnolium nemo unquam sæcularium possideat, neque ex decimis et possessionibus ejusdem quidquam sibi aliquis usurpet, non rex, non marchio, non comes, non episcopus, nec quilibet princeps quacunque potestate præditus, nisi forte tuendi ac defendendi causa, et hoc non nisi tua et ejus, quæ pro tempore regularis fuerit, abbatissa, sobria fiat permissione. Esto igitur ad laudem omnipotentis

regis abbatissa ejusdem monasterii, et subditas tibi sorores ad cælestis patriæ gaudia expetenda instigare prudenti magisterio non cesset. Sit semper eisdem sororibus facultas sive licentia ex ipsa sua congregatione post obitum abbatissæ aliam sibi matrem, secundum regulam suam, substituere, et quam digniorem viderint pari animo et consensu: habeant potestatem eligere. Confirmamus vero et corroloramus ipsi sancto monasterio omnes res et possessiones mobiles et immobiles, quas nunc habet, et in antea, Deo opitulante, habere debet quolibet jure acquisitionis, ita ut amodo, et usque in finem sæcula [sæculorum] licenter eas teneat et possideat, omnium hominum contradictione remota. Si quis autem contra hujus nostri apostolici privilegii tutelam agere tentaverit, et ex his quæ a nobis decreta sunt, aliqua pervertere molitus fuerit, hunc cum auxilio sanctæ et individue Trinitatis, et interventu beatæ Mariæ semper virginis, omniumque sanctorum, ex auctoritate beatissimi Petri apostolorum principis cum assensu comprovincialium pontificum, et omnium hujus nostræ sanctæ sedis suffraganeorum episcoporum excommunicamus, et a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ, omniumque Christianorum societate separantes perpetua-liter anathematizamus.

Scriptum per manus Stephani scrinariarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense et indictione supra dicta undecima. Bene valete. Dat. Kal. Januarii per manus Widonis episcopi sanctæ Sylvæ Cantidæ Ecclesiæ et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno, Deo propitio, pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis tertii decimi papæ in sacratissima sede beati Petri apostoli tertio, imperatoribus serenissimis dominis Ottone majore et minore. Anno imperii majoris sexto, minoris vero primo. In mense et indictione undecima.

VI.

JOANNIS PAPÆ XIII BULLA PRO MONASTRIO S. MAXIMINI TREVIRENSI.

(Anno 968.)

[Apud MANSI, ubi supra, col. 531.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, venerabili abbati, amabili nobis in Christo filio THEOTRIFIDO apostolicam benedictionem et salutem.

Congruit apostolico moderamini, pia religione pollentibus benevola compassione succurrere, et poscentium animis alacri devotione impartire assensum; ex hoc enim lucri potissimum a conditore omnium Deo procul dubio promeremur, dum venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint statum reducta. Igitur quia religiositas tua petit ut monasterio tuo, quod in suburbio Trevirensi in honorem beatissimi confessoris Christi Maximini constructum esse dignoscitur, ob conservandam tibi atque fratribus vel successoribus tuæ monasticæ tranquillitatis normam sanctæ apostolicæ nostræ, cui auctore Deo præsidemus, Ecclesiæ privilegium concedamus, tuæ petitioni benevola intentione as-

sensum accommodare curavimus, decernentes apostolicæ auctoritatis præcepto, ut congregatio Deo sanctoque Maximino religiose deserviens, sicuti a charissimo filio nostro Ottone, cæterisque regibus imperatoribus Francorum concessum est, liberam deinceps habeant potestatem creandi inter se quem secundum Deum sibi abbatem elegerint, nec aliqua cujuslibet dignitatis persona infra monasterium, nisi a te aliove abbate successore tuo vocatus, quidquid pro suo libitu ordinare vel temere exercere præsumat. Præterea apostolica nostra auctoritate omnimodis interdiximus ne cui unquam Ecclesiæ vel sedi concambio, vel alio aliquo negotio subdatur, sed tali libertate et immunitate, sicut Primiense monasterium cæteraque loca regalia, inoffense et perpetualiter semper fruatur. Ipse autem locus monasterii perenniter sub mundiburdio regum vel imperatorum filiorum, scilicet sanctæ Romanæ Ecclesiæ præcepto apostolico jubemus ut permaneat nulli unquam personæ beneficiarius, aut invadendus pateat, sed ad usus et tranquillitatem monachorum ibi sub regula S. Benedicti Deo militantium absque ullius contradictione libenter permaneat. Ad cumulum quoque vel augmentum monasticæ tranquillitatis adjicimus, ne qua cujuslibet dignitatis persona quidquam vel minimum alienare vel minuire de rebus ecclesiæ præsumat, tam ex his quæ modo monasterio tuo collata sunt, quam ex his quæ cæteri fideles in dies collaturi sunt. Si quis autem, quod absit, nefario ausu præsumere hæc quæ a nobis ad laudem Dei omnipotentis pro stabilitate jam dicti venerabilis cœnobii statuta sunt, infringere aut in quocumque violare studuerit, ex auctoritate Dei omnipotentis per interventum B. Petri apostolorum principis, cujus vice fungimur, et nostræ humanitatis apostolicæ constitutionem, et assensum omnium comprovincialium, sive suffraganeorum episcoporum anathematis vinculo inextricabiliter innodamus.

Scriptum per manus Stephani scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Lectum in synodo Romæ habita, assidentibus divis imperatoribus Ottone Magno, filioque ejus æquivoco, anno, imperii majoris sexto, junioris primo. Datum iv Nonas Januarii.

VII.

BULLA JOANNIS PAPÆ XIII PRO MONASTERIO B. JOANNIS EVANGELISTÆ MISNENSIS.

(Anno 968.)

[Apud Mansi, ubi supra, col. 532.]

Si semper sunt concedenda quæ piis desideriis congruunt, quanto potissimum quæ divini cultus prærogativa noscuntur, non sunt omnino abroganda; quæ sunt a largitoribus non solum poscenda, sed vi charitatis procul dubio exigenda? Habita igitur synodo et multorum venerabilium Patrum coepiscoporumque nostrorum conventu, Romæ in

A ecclesia B. Petri principis apostolorum, assidentibus augustissimis imper. Ottonibus utrisque; anno scilicet imperii, majoris sexto, minoris primo, iidem gloriosissimi imp. postularunt a nobis quatenus monasterium quod pro remedio animarum suarum primitus construi, et in honore B. Joannis evangelistæ consecrari fecerunt, super ripam fluminis, cui nomen est Albia, in civitate Misina, sita videlicet in provincia quæ dicitur Talemense, cui etiam monasterio virum venerabilem, nomine Burchardum, honorifice præfecerunt, privilegiis apostolicæ sedis decoraretur; ut sub jurisdictione sanctæ Ecclesiæ nostræ, cui Deo auctore præsidemus, constitutum, nullius alterius Ecclesiæ ditionibus submittatur. Pro qua re piis desideriis faventes hæc nostra auctoritate id quod exposcitur effectui mancipamus interponentes tamen ea quæ et ipsi principes nostri innumeris privilegiis cupiunt exponi, et cunctis in Christo fidelibus manifesta fieri. More antiquorum imp. hi duo imperatores, pater et filius, nobis assidentes, Misnensi episcopatu terminum imposuerunt, nominando fines et determinationes locorum, sicut infra tenetur. Ubi caput et fons est aque, quæ dicitur Odera; inde quasi recta via usque ad caput Albæ; inde deorsum in occidentalem partem, ubi divisio duarum regionum est Behem et Nisinen. Eisdem ultra Albiam, et per silvam in occidentalem partem, usque ad caput Milda, et sic deorsum per ambas plagas ejusdem fluminis, usque dum Milda intrat in Albiam (nec non ob hoc diximus in occidentali plaga, quia multæ villæ pertinent ad orientales urbes infra eundem terminum), et sic sursum et ultra provinciam Nizizi, ad ipsum terminum sine dubio. Nec non in altera parte Luzici, et Selpoli, et sic usque ad civitatem Sulpize, illam videlicet infra eundem terminum, et inde in aquam quæ dicitur Odera, et sic Odera sursum, usque ad caput ejus. Omnes vero quemadmodum hi præsentis imperatores statuisse fatentur, qui infra istum terminum habitant, in omni fertilitate terræ, frugum et pecudum in argento et vestimento, nec non, quod Teutonici dicunt, Ubercota (4), et Telunga familiarum inasper tota utilitate, et in omnibus rebus, quibus mortales utuntur, in diversis modis decimationes, quas Deo cuncta gubernandi debent, ad Misinensem Ecclesiam, primo Deo, deinde S. Joanni evangelistæ, universa dubietate procul remota, persolvant, referant et reddant. (Testantur etiam iidem præsentis nobilissimi imperatores quasdam res sui juris ac proprietatis eidem sanctæ Misnensi Ecclesiæ, cui venerabilis episcopus Burchardus præesse dignoscitur, pro remedio animarum suarum in proprium dedisse, hæc est tributorum suorum in quinque regionibus partes decimas, in Tak mence, in Nisa, in Milezane, in Luzice, in Diedesa: ut anteaquam comes earumdem regionum partem sibi ab ipsis concessam auferat atque distribuat, decimas per totum ac per in-

(4) Vide Ducang Gloss. in *Ouercompunga*.

tegrum jam dictæ sanctæ Dei Ecclesiæ persolvat, id est in melle, crusina (5), solutione argenti, mancipiis, vestimentis, porcis, frumento, et in omnibus rebus, quæ ad fiscum prædictorum imp. pertinere videntur, sanctæ Misinensi Ecclesiæ, nec non S. Joanni evangelistæ sui juris teloneum, a civitate quæ dicitur Belegora, usque ad ejusdem Misinensis ecclesiæ portum, sursum, indeque denuo per ambas plagas præfati fluminis Albis deorsum, sicque infra præfinitum terminum ubicunque manus negotiatorum ultra Albiam huc illucque sese diverterit, ex integro, et absque ulla contradictione eidem prænominatæ sedi Misinensi, persolvi et tradi perenniter constituisse.) Et ideo in Christo sanximus firmiterque concessimus ut nullus metropolitanus, nullus episcopus, nulla etiam magna vel parva alterius ordinis et gradus persona, præter sedis apostolicæ antistitem, intra terminos Misinensis Ecclesiæ, cui venerabilis episcopus Burchardus præesse dignoscitur, quemquam ordinare, dijudicare, excommunicare, vel aliquid temere exercere, ullo modo præsumat. Statuentes etiam apostolica censura, sub divini iudicii obstestatione, et validis atque atrocibus anathematis interdictionibus, ut nullus imperator posthac, aut rex nullus, sive quispiam alius, cujuscunque sit dignitatis potestate præditus, ejusdem Ecclesiæ causis præsumat incumbere, vel minimum quiddam ex his quæ ad illud monasterium S. Joannis pertinere videntur, cui Burchardus episcopus præsidet, aut sibi temere vindicare, aut alicui magnæ parvæque personæ pro beneficio dare, aut quoquoque modo inde auferre vel alienare audeat. Promulgamus etiam, et hoc auctoritate B. Petri apostolorum principis, coram Deo et terribili ejus futuro examini per hujus nostri privilegii atque constituti vim interminamus, ne quis mortalium sibi licere existimet aliquid ex possessionibus Misinensis Ecclesiæ, tam ex his quæ antehac a gloriosissimis imperatoribus Ottone et ejus æquivoco filio, vel a cæteris Christianis eidem sancto loco oblata atque collata sunt, quæque postmodum sunt conferenda, ut profecto juxta id quod subiectum est, idem venerabilis locus apostolico hoc privilegio inconcusse donatus permaneat. Si quis autem, quod minime optamus, nefaria auctoritate hæc quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate sæpediti monasterii statuta sunt, refragare præsumperit, nostrique præcepti transgressor extiterit, sciat se anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo atque Juda traditore Domini nostri Jesu Christi æterni incendii supplicio deputatum. At vero qui pio intuitu hujus apostolici constituti observator exstiterit, benedictionis gratiam a misericordissimo Domino Deo multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps effici mereatur.

Scriptum per manus Stephani scriniarii sanctæ

A Romanæ Ecclesiæ, in mense Decembri, indictione undecima.

Signum domini Ottonis minoris imp. Augusti.

Petrus Ravennensis Ecclesiæ archiepiscopus subscripsit. Rodaldus patriarcha Aquileiensis subscripsit. Sigolfus episcopus S. Placentinæ Ecclesiæ consensi et subscripsit. Udalricus episcopus S. Pergamensis Ecclesiæ consensi et subscripsit. Siggo Pledensis [Blerensis] Ecclesiæ episcopus consensi et subscripsit. Benedictus episcopus S. Fulginensis [Fulginensis] Ecclesiæ consensi et SS. Joannes episcopus S. Normiensis (6) Ecclesiæ subscripsit. Joannes episcopus S. Galliensis [Galliensis] Ecclesiæ subscripsit. Joannes episcopus S. Arinensis [Ariminensis] Ecclesiæ interfuit et subscripsit. Lambertus episcopus S. Laviensis [Lunensis] Ecclesiæ consensi et subscripsit. Gerhardus episcopus Faventinæ Ecclesiæ consensi et subscripsit. Aufredus [Wigfredus] episcopus Verdecensis [Virdunensis] Ecclesiæ consensi et subscripsit. Zenobius episcopus Fesolanæ Ecclesiæ consensi et subscripsit. Gakolfus episcopus Firminæ [Firmanæ] Ecclesiæ consensi et subscripsit. Ego Petrus episcopus Kamerinæ Ecclesiæ ibi fui et subscripsit. Eberhardus episcopus Aretinæ Ecclesiæ consensi et subscripsit. Stephanus episcopus Narniniensis Ecclesiæ consensi et subscripsit. Albericus episcopus Ausculanus subscripsit. Antonius Brixienensis (7) Ecclesiæ episcopus subscripsit. Diotericus Metensis Ecclesiæ episcopus subscripsit. Lanwardus Mindensis episcopus subscripsit. Huibertus episcopus subscripsit. Luzo episcopus Cremonensis subscripsit. Joannes episcopus Turdonensis [Terdonensis] subscripsit. Adelbertus episcopus subscripsit. Otger episcopus subscripsit. Sichelinus Florentinus episcopus subscripsit. Albericus episcopus subscripsit. Artingo Ausinianæ Ecclesiæ episcopus subscripsit. Insinnus Lavanensis [Lavanensis] Ecclesiæ episcopus subscripsit. Ertemarius Ancias episcopus subscripsit. Julianus episcopus Nucerinus subscripsit. Stephanus Cerviæ Ecclesiæ episcopus subscripsit. Atto Senegaliæ Ecclesiæ episcopus subscripsit. Lupus Spolirinus episcopus scripsit. Lyndo Clusianæ Ecclesiæ episcopus subscripsit.

Data III Non. Januarii per manus Widonis, episcopi S. Silvæ Candidæ Ecclesiæ, et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ. Anno Deo propitio, pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis tertii decimi papæ, in sacratissima sede B. Petri apostoli tertio, imperantibus dominis piissimis Augustis Ottone et ejus æquivoco filio, a Deo coronatis magnis imperatoribus, anno majoris imperii sexto, et minoris primo in mense Januario, indictione supra dicta undecima.

(Loc. Sign.)

(5) Vestis pellicææ genus. Ducang., V. Crusna.

(6) Narniensis. Sed inferius est Stephanus Narniensis.

(7) Ita legendum, cum apud Labbeum sit *Ertemarius*.

VIII.

JOANNIS XIII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO DOLENSI
DIOECESIS BITURICENSIS.

(Anno 968.)

Do'ensi monasterio privilegium concedit.

[Apud D. BOUQUET, *Recueil*, tom. IX, pag. 236.]

JOANNES episcopus servus servorum Dei, religioso abbati RAMNULPHO Dolensis cœnobii in honore sanctæ genitricis Mariæ et beatorum apostolorum Petri et Pauli constructi, ejusque successoribus in perpetuum.

Apostolicæ moderamini totius Ecclesiæ cura commissa est, et ideo quicquid divina dispensatione in sancta Romana sede succedit, necesse est ut ubique possibile fuerit, utilitatem ejusdem Ecclesiæ procuret. Quapropter monasterium prædictum, quod Ebbo pie memoriæ ædificavit, ita ut a prædecessore nostro per auctoritatem privilegii sancitum est, liberum ab omni dominatione cujuscunque personæ, aut regis videlicet aut episcopi, aut filiorum, vel filiarum, vel propinquorum ipsius Ebbonis esse decernimus, et res omnes quas vel nunc habere videntur monachi, vel deinceps ibidem collatæ fuerint, sine ulla contradictione possideant. Votillonem quoque villam cum suis appendiciis, a Gerardo nobili viro collatam, eidem loco similiter attribuo vel confirmo. Capellam etiam sancti Germani, ecclesiam quoque sanctæ Mariæ, nec non sancti Dionysii, mansuilem etiam in honore sancti Salvatoris, præterea quoque in honore sancti Boniti, oleas denique in honore sancti Sulpitii, capellam nihilominus juxta castrum Dolis a Britonibus constructam, post illorum discessum attribuimus. Capellam quoque Sancti Martini infra Castrumfortem, etiam ecclesiam in pago Pictaviensi, salinas quoque in pago Alnensi; aliodum etiam Lavariaeum cum Monte Futario, cum omnibus rebus quas vel nunc habent, vel deinceps iidem monachi habituri sunt, ut jam diximus, sibi pertinentibus, ita sibi vindicent, ut nullus omnino subiciantur, nisi Romanæ sedi, sicut in prædicto testamento præfati Ebbonis continetur. Hoc ergo nos inuentes, easdem res, quæ legaliter conceduntur, eidem cœnobio per nostram apostolicam auctoritatem confirmamus. Abbatem vero communiter et regulariter viventem sine ullius contradictione, quemcunque de ipsis saniori consilio eligerint, sibi præficiant. Quod si aliquis per munus aut per inanem gloriam, consentientibus, quod absit, monachis, irrepere tentaverit, hunc talem veluti furem et latronem per apostolicum interdictum prohibemus: sed ab ipsis personis, quibus beatus Benedictus in hac re potestatem tribuit, talem eligi præcipimus, qui domini Dei bene præesse studeat, et, sicut dictum est, communiter vivat, et fratribus prout potuerit prodesse magis quam præesse studeat. Constituimus etiam eidem cœnobio ecclesiam Sancti Lusoris quam iidem monachi dato pretio a nobili viro Simone per chirographi testamentum comparaverunt, ut nihil illis amplius requiratur nisi decem solidorum cen-

A SUS. Quicunque vero prædicto Monasterio in augendis rebus vel religione adjutores extiterint, Christum Dominum et sanctam ejus Genitricem atque beatos apostolorum principes habere mereantur adjutores. E contra autem quicunque temerarii vel audaces monasterium aut fratres, sive quaslibet res ad eos pertinentes laderè aut usurpare præsumpserint, illos per apostolicam potestatem nobis per ipsos a Deo concessam sub anathematis vinculo, nisi resipuerint, usque in diem judicii obligamus. Observantibus hæc gratia et pax Christi multiplicetur, etc.

Scriptum per manum Theodori notarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Januarii, indictione undecima.

IX.

JOANNIS PAPÆ XIII BULLA AD ADALBERTUM MAGDEBURGENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 968.)

Primum illi inter universos Germaniæ, præsules, et æqualem cum primariis Galliæ honorem constituit.

[MANI, *Concil.* XIX, 5.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilecto nobis in Christo confratri, ADALBERTO, S. Magdeburgensis Ecclesiæ archiepiscopo, in Domino æternam salutem.

Si ea loca quæ ad salutem maxime populi et gentis ad Deum conversionis fundata sunt, privilegio nostre auctoritatis munimus et decoramus, hoc ad provectum et divinæ religionis cultum pertinere nullo modo dubitamus. Igitur quia sedem Magdeb., cui Deo auctore præsidet, nostra tuorumque comp provincialium auctoritate archiepiscopalem esse decrevimus, quem inter cæteras Ecclesias ordinem, vigorem, primum et æquitatem habere in posterum debeat, apostolicæ sedis privilegio muniri sanximus. Dei igitur omnipotentis auctoritate, et B. Petri, apostolorum principis, et nostra, te tuosque successores in perpetuum, et Ecclesiam tuam omnium ecclesiarum archiepiscoporum et episcoporum, qui in Germania sunt, ordinati in sedendo, in iudicando, in confirmando, in subscribendo, in sententiis dandis omnique ecclesiastico ordine primum habere volumus. Eorum vero qui sunt in Gallia, item Mogonciens., Trevirens. et Coloniens. Ecclesiæ in omnibus parem honorem et similem vigorem præsentis privilegio confirmamus. Ceterum, more Romanæ Ecclesiæ, Ecclesiam tuam duodecim presbyteros, et septem diaconos, et viginti quatuor subdiaconos cardinales, qui sandaliis et lisinis utantur habere volumus. Super hoc vero iisdem presbyteris et abbatibus ecclesiæ Sancti Joannis Baptistæ in suburbio ejusdem civitatis constructæ tunicis uti concedimus. Quibus exceptis et epis:opis super altare in honorem B. Mauricii dedicatum missam celebrare aliquis nullo modo præsumat, quod non ad superbiam, sed ad loci sanctitatem speciali reverentia præsentis privilegio munimus, et decoramus. Quapropter, frater fraternitæ, Dominicorum salubriter

reminiscens mandatorum, ita in commissæ plebis A regimine lucrandisque animabus invigila, ut Redemptori nostro fructum bonæ operationis, in quo lætari possis, exhibeas.

Scriptum per manum Stephani scriniarii sanctæ sedis apostolicæ, in mense Octobri, indict. XII.

X.

ALTERA EJUSDEM AD EUNDEN BULLA.

(Anno eodem.)

Consecrationem episcoporum omnium inter Albiam et Salam, jusque patris illi et successoribus tribuit.

[[Mansi, Concil. XIX, 5]]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, charissimo confratri nostro ADALBERTO, sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ archiepiscopo, in Domino æternam salutem.

Ita te, frater charissime et coepiscopo noster, vita moresque tui hactenus idoneum reddidere, ut multa sibi credere, plura etiam committere, sicut bono dispensatori, non hæsiemus. Igitur quia ad pastorale culmen plebis tuæ, et comprovincialium tuorum, et nostra post Deum te auctoritas promovit, et quia tanta Sclavorum plebs ultra fluvios Albiam et Salam, scilicet Deo noviter acquisita, paucis pastoribus minime tueri potest, qualiter episcopis tuæ sedi subiectis parochias rationabiliter et caute divides et distribuas, tuæ dispensationis et discretionis examini committo; et hoc serenissimi spiritualis filii nostri Imperatoris Augusti, qui ejusdem tuæ Ecclesiæ fundator et auctor est, cura, diligentia et judicio fieri, per præsentis privilegii munimen statuo et confirmo. Si ergo ab apostolica sede, cui Deo auctiore præsideo Ecclesiæ tuæ concessum, ut ab ejus rectoribus episcopi, qui ultra Albiam et Salam constituti, et constituendi sunt, post futuris temporibus consecrentur, et ipsi ejusdem tuæ scilicet Ecclesiæ archiepiscopus, sicut pro tempore fuerint, consecrent, qui pallium secundum morem Romanæ Ecclesiæ a nostra sede recipiant. Unde, frater charissime, dilectionem [et dilectionem] tuam admoneo et obtestor, ut animo sis sollicitus, ne aliquid sibi commodi dato aut gratia, quælibet supplicatio personarum in sacris ordinibus vindices, sed ad hoc officium ille perducatur, quem morum gravitas commendet et vitæ præterite actio. Oramus autem omnipotentem Deum ut sua te munitione circumagat, et sacerdotii susceptum officium operibus implere concedat.

Actum per manus Stephani scriniarii et bibliothecarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Octobri, indictione statutum duodecima.

XI.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO

ARLUNSEN

(Anno 963.)

[Apud D. BODQUET, Recueil tom. IX, pag. 178.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentibus et futuris, salutem in Domino perpetuam.

Si semper concedenda sunt quæ pl's desiderii congruunt, quanto magis ea quæ pro divini cultus constantia pertinere noscuntur, omnimodo non sunt neganda. Et ideo sciat omnium vestrorum bonitas atque industria quia vir Deum timens et inclitus comes, nomine Oliba, veniens oratum Romam ad beatissimorum apostolorum Petri et Pauli sacratissima corpora, postulavit a nobis ut monasterium quod vocatur Arulas, constructum a fratre avi sui ad honorem Domini et semper virginis Dei genitricis Mariæ, positum territorio comitatus Rossilonensis, in loco qui Vallis Asperi vocatur, juxta ripam fluminis Theti, quod vulgari nomine etiam nuncupatur, sub perpetua immunitate sanctorum Patrum cum defensione sanctæ nostræ sedis apostolicæ mandandum decerneremus, cum omnibus rebus et possessionibus sibi pertinentibus. Unde inclinati precibus ejus humilitatis, per hanc nostram apostolicam et inviolabilem præceptionem statuimus id ipsum Dei Genitricis monasterium ex integro pro sua stabilitate perpetualiter ad ditionem atque tuitionem sanctæ matris Ecclesiæ persisti debere, confirmantes illi omnes res quas jure et rationabiliter sibi a principio pertinent, et usque in finem sæculi pertinere debent, in cellis, ecclesiis, ornamentis, sacris vasis et utensilibus, in villis, casis, servis, ancillis, libertis et affranciis, aquis, cum ipsis aquarum ex utraque parte riparum verdigariis et circumjacentiis, terris et aquimolis cum suis caputanis et ipsis aqueductibus ac piscariis omnibusque locis cultis et incultis, et cum universis usibus, redditibus, seu decimationibus et tributis: promulgantes etiam hæc omnia, et quæcunque legaliter dici et nominari possunt, per fines et terminos suos inconcussa et indemnata manere ad dominium ipsius sacri cenobii, et utilitatem regularis abbatis seu monachorum ibidem Deo servientium. Quoquo tempore nequaquam licentia sit alicui episcopo, duci, comiti, aut ulli hominum magnæ parvæque personæ aliquid de omnibus quæ ei pertinent et in antea pertinere debent, tollere, aut violenter possidere, sive in quoquam molestiam et contrarietatem facere; sed cuncta mobilia et immobilia generaliter et integre salva seu integra persistant ad usum et incrementum ipsius sacri monasterii sub protectione nostræ sedis apostolicæ perpetuis temporibus a præsentis indictione 12. Dicimus etiam ut abbas qui ibidem pro tempore fuerit, si, quod absit, a regulari proposito et institutione beati Benedicti deviaverit, sive res monasterii ejusdem alienaverit, licentiam habeat prædictus comes Oliba sive sui eundem abbatem expellendi foras, et quod ab eo alienatum fuerit ad proprium jus revocandi, et pro ipso alium Deo dignum abbatem constituendi, approbata rei veritate. Constituentes apostolica censura sub divini judicii obtestatione hæc quæ a nobis decreta sunt perpetuis temporibus inviolabiliter ab omnibus observanda. Si quis autem, quod non credimus, temerario ausu adversus hujusce no-

saræ præceptionis seriem contrarie præsumperit, A sciat se, nisi resipuerit, iudicio Dei omnipotentis et prædictæ semper virginis Dei genitricis Mariæ, beatissimorumque apostolorum Petri et Pauli et omnium episcoporum nostræque humilitatis auctoritate, cum omnibus impiis perpetuo incendio et indissolubili anathemate damnatum. At vero qui observator et custos ejus in toto exstiterit, gratiam et misericordiam a cœlesti rege obtineat, omniumque peccatorum suorum in præsentem absolutionem et in futuro æternam gloriam cum sanctis angelis consequatur.

Scriptum per manum Leonis notarii, regionarii atque scriniarii sedis apostolicæ in mense Decembri, indictione 12. Bene valete.

XII.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. MICHAELIS DE COXANO.

(Anno 968.)

[MARINI, *Papiri diplomatici* I, 52.]

IOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilecto nobis in Christo filio WARINO, religioso abbati sacri monasterii Sancti Michaelis Archangeli et Beati Germani, quod situm est in valle Confluenti et in loco qui Coxanus, ac per te successoribus tuis regularibus abbatibus ejusdem monachis cœnobii in perpetuum apostolicam benedictionem et gratiam.

Cum magnæ nobis sollicitudinis cura insistat ad vigilandum pro universis Ecclesiis Dei, ne aliqua earum necessitatis jacturam in posterum patiatur, dignum ducimus pietatis intuitu loca ad omnipotentis Dei honorem bene ordinata apostolici privilegii auctoritate muniri, et cum omnibus quæ ad se pertinent rebus confirmari. Igitur quia intervenit Olive laudabilis et magnifici comitis postulasti a nobis, quatenus recorderemur tibi tuisque successoribus regularibus abbatibus prædictum monasterium, quod suus frater bonæ memoriæ comes Xenofredus pro amore cœlestis patriæ renovavit, dotavit et auxit, aggregatis monachis ad laudem et servitium cœlestis regis et honorem prædictorum sanctorum, videlicet archangeli Michaelis et Germani confessoris, inclinati tuis ejusque precibus, id ipsum venerabile monasterium super ripam Literensis fluminis constitutum, cum omnibus finibus et terminis suis omnibusque rebus mobilibus et immobilibus generatim et in integrum sibi pertinentibus, ad usum et stipendium regularium fratrum ibidem nunc et in posterum Deo servientium reconfirmamus, corroboramus, et præsentem protectione sub continua immunitate stabilimus, sicut a decessoribus nostris sanctissimis pontificibus atque Christianissimis Francorum regibus videtur confirmatum seu corroboratum. In primis villam Cotoleti et villam Tauriani, cum ecclesia Sancti Fructuosi et omnibus rebus sibi pertinentibus. Item villam quæ dicitur Cortis, et omnia posita inter hos affines in circuitu monasterii, id est ab orientali parte finis per summam Serre, qua

pergitur ad jugum de Cleirano, et itur ad montem qui dicitur Lacarias, et sic ducitur per ipsum usque in montem qui dicitur Categonis, et deinde ad meridiem descenditur per Serram super locum qui dicitur Miliarias, et pervenitur ad Crucem super villam quæ dicitur Curtis: deinde tenditur usque ad rupem sive Cherum Clarinti, et venit per summitatem de Serra usque in rivum Merdarium, et ducitur usque in fluvium qui dicitur Teclæ, et a parte Circii, hoc est ab occidentali fronte venit in stratam viam publicam quam dicunt Duas Sorores, et venit usque in Literanum per ipsam viam publicam; deinde a parte aquilonali sub Sancto Felice tenditur, et pervenitur usque in alodem Sanctæ Mariæ. Item alibi ecclesiam Sancti Martini cum villa de Cleirano, cum finibus et adjacentiis suis. Item villam Castellani cum duabus ecclesiis ibi fundatis, hoc est sancti Andree et beatæ Mariæ semper virginis, cum alode suo, et cum decimis et primitiis suis, et cum omni ornatu earum. Ipsa villa posita est inter affines, sive affrotationes, id est ex una parte terminum de Moligio, vel in ipsa Petrafieta, et ex alia parte in ipsa arca de Casalone, et vadit per Conam, qua pergitur ad flumen Tede; de tertia parte habet ipsos casales de Mengone. Item a quarta terminum de Canoa vel Petrafieta, et venit usque in flumen Tede, et ultra ipsum flumen quantum tenebat Xenofredus comes in die obitus sui, et villam Torrentis, cum finibus, terminis sive adjacentiis suis, sicut per scripturam idem monasterium habere videtur. Villam Tarefagii ex integro, et alodem de Moligio, quantum ipsi monasterio pertinet. Item quantum pertinet ei de alode de Mosetto, et quantum ei pertinet de alode de Arbuzolos, et Planizolos, et inter rivos, et in villa Mosetto, et in villa Felgaria per fines et terminos suos. Item in valle Saurimano ecclesiam Sancti Michaelis cum omnibus rebus ad se pertinentibus. In comitatu namque Feniliorensi confirmamus omnes res ipsi monasterio pertinentes, in valle Confluenti omnes res sibi pertinentes cum finibus et terminis suis. Item in comitatu Sardinensi villa Orutz, cum villis et villarunculis suis, et cum omnibus adjacentiis earum, et alodem de Angulos, cum ipso Mercato, et cum finibus et terminis suis; villam Laginam cum ecclesia Sancti Vincentii, et cum finibus et terminis suis; villam Ballogarii cum ecclesia Sancti Thomæ, et cum villis et villarunculis suis, et cum omnibus terminis suis, et villam Laren, Mazunculas, et Talax, et Ozenias, cum ecclesia Sancti Stephani, et Saltonem cum ecclesia Sancti Mauriti, et parochiam Sancti Petri de Infurcato, et ecclesiam Salvatoris de Sponna cum decimis et primitiis suis, et villam Vulcarca cum finibus suis. Aragolisam cum alode et ecclesia Sancti Jacobi. Buluir cum ecclesia Sanctæ Cecilie, et cum ipso Poio, parochia Sancti Thomæ quæ est in Ventegiola, cum decimis et primitiis suis. Item omnes res ipsi monasterio pertinentes in comitatu Sardinensi, cum finibus suis, et in comitatu Vergadano alodem de

Spongiola, et Monte Nigro, et omnes alodes ipsi monasterio pertinentes, et in valle Confluente villam Folionum, Setindianum, Cornelianum, Vernetum, Crisacum, Arrianum, Auger, Henne, et in villa Evelyn, Jululo, Campilias, Flazonum, Saorra, Foliolum, Torrendum, et Pinum, Portinianum, et M. scaronem, et omnes alias res ejusdem venerabilis monasterii positas in valle Confluente. Item in comitatu Fenilionsensi, ecclesiam Sanctæ Crucis cum castello, et omnibus rebus ad se pertinentibus. In comitatu Rossilionsensi et alodem de Petra calcis, Sancti Felicis, Miliarium, Insula, Tunorium, vallem Ventuosam, Corvarium, Niflagum, Poiom Vascani, et interminio de Valle Asperi, et valle Confluente, ipsum alodem de Valle magna cum fines et terminos suos (sic). In comitatu Bisulgunensi alodem de Centenno cum finibus et terminis suis, vel in aliis locis posita. Item in comitatu Ausonensi alodem de Saliforas, et alium alodem qui fuit Oddonis. Hæc igitur omnia, quæ istis, sive aliis vocabulis nuncupantur, et omnes res in quocunque loco positas, quæ dici et nominari possunt, et quæ nunc usque eidem monasterio pertinent, et in antea per aliquod conquistum usque in finem sæculi, sive per litteras, sive sine litteris, pertinere debent, tibi prædicto filio nostro Warino abbati, successoribusque tuis omnimodo concedimus, et per hanc nostram protectionem perenniter confirmamus, cum terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, ecclesiis, villis, castris, ædificiis, cultis et incultis, aquis et aquimolis, decimis, primitiis, et universis usibus et redditibus, cum servis et ancillis, aldionibus et aldeabus, et cum omnibus quæ dici et nominari possunt. Statuentes Dei, et nostra auctoritate, imo et protestantes, ut nullus rex, nullus episcopus, nullus dux, nullus comes, vel vicecomes, nullaque hominum magna vel parva persona audeat tibi et successoribus tuis violentiam, aut contrarietatem aliquam facere de universis rebus, quæ supra leguntur pertinentibus ipsi monasterio Beati Michaelis et Sancti Germani. Neque alicui eorum liceat homines vestros liberos, aut servos, sine voluntate vestra molestare, sive in servitium trahere. Sed amodo usque in finem sæculi isdem vester locus, cum omnibus quæ sibi nunc pertinent, et in antea pertinere debent, quiete et pacifice maneat sub ditione sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ, cujus juris est ad regularem et monasticam tranquillitatem, omnia hominum penitus et ubique contradictione remota. Si quis autem,

(8) Quas modo subijcio Joannis papæ litteræ transmissæ ad me sunt a viro clarissimo Bartholomæo Prospero Camellini Regiensi, sed Mutinæ modo agente. Illas vero ipse recepit a clarissimo Antonio Uldarico Eraht, qui illas extraxerat et tabulario principali Brusvigensi, ejus curæ commisso. Utriusque nomen mihi reserandum fuit, ut publicum sciret quibus potissimum ejus accepti gratiæ referendæ sint. Quanquam, ut vera fatear, nonnulla in iis occurrunt quæ dubietatem ingenerant de hujus scripti sinceritate; cum insuetæ Joanni XIII formulæ in

A quod non credimus, huic nostro apostolico privilegio, in aliquo contrarius esse præsumperit, nisi ex toto resipuerit, sciat se maledictum, reprobatum, atque anathematizatum, et a societate fidelium Christi et sanctæ Dei Ecclesiæ separatam, et cum omnibus impiis sine fine damnandum, et perpetuo incendio cum Juda traditore concremandum, ex auctoritate Dei omnipotentis, et beati Petri apostolorum principis, nostroque apostolico iudicio. Qui vero hæc quæ a nobis decreta sunt custodire et diligenter observare studuerit, benedictionis gratiam a misericordissimo Domino per nostram et omnium sanctorum interventionem consequi mereatur, et gaudia perpetuæ beatitudinis angelicis junctus agminibus valeat feliciter obtinere.

B Scriptum per manum Stephani notarii regonarii et scriuarii sanctæ sedis apostolicæ, in mense Decembrio, et indictione duodecima. Bene valete. Per hoc tamen nullam vobis et eidem monasterio jus de novo acquiri volumus, sed antiquum tantummodo conservari. — Datum Viterbii xiii Kal. Maii, anno tertio.

XII bis.

BULLA JOANNIS PAPÆ XIII PRO ASCETERIO QUINTELEINBURGENSI (8).

(Anno 969.)

[Apud Mansi, *Concil.* XVIII, 505.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei. Corporis et mentis generositate præfulgidæ, utpote Augustæ liberalitatis MAHETILDÆ incomparabiliter laudabili abbatissæ venerabilis monasterii dicti Quittiliggaburg, et per se omnibus posteris tuis, et sanctæ congregationi ancillarum Christi ibi degentium, superuæ gratiæ plenitudinem apostolicamque benedictionem.

C Quia per beatum Petrum apostolorum principem, cujus vice licet minus idonei fungimur, ecclesiasticæ potestatis jura ubique terrarum auctoritate evangelica atque authentica sanctorum Patrum habere videmus, ideoque specialiter dispensare cuncta ad omnipotentis Dei laudem et orthodoxam religionem, nullo catholicorum resistente, posse confidimus. Ideoque universitas Christifidelium cupimus ut cognoscat qualiter nos per interventum charissimi et spiritualis filii nostri domni Otonis semper Augusti genitoris tui, et sanctissimæ matris ejus Mahetildæ Augustæ serenissimæ aviæ tuæ, præfatum Quittiliggaburg locum positum in territorio Saxonico, cui præesse videris suscepimus sub jure et continua

eis occurrant, ut illa, nostræ, etc., archifratribus, sicut et cætera statim in principio corporis et mentis, etc. Nonnulla etiam in nominibus episcoporum offendunt menda, quæ fortè sunt vel esse possunt amanensis. Demum iudicio plane hic fallit. Utcunque res habeat sese, imprimendam hanc bullam censui, relicto lectoribus eruditis iudicio. Neque tantum mihi sumo ut fictam hanc bullam, tanquam ex tripode, certo pronuntiem, cum præsertim cætera quæ hic leguntur Joannis XIII ætati satis quadrent. MANSI.

tuitione sanctæ Romanæ matris, cui præsidemus, A Ecclesiæ; allubescens consentientibus in hoc nostræ apostolicæ paternitati archifratribus in synodum Ravennæ aggregatis, videlicet Petro Ravennatense, Rodaldo patriarcha Aquilagenſe, cæteris et episcopis Widone Sylvæ Candidense, Benedicto Portuense, Marino Lutricensi, Siccone Blesano, Joanne Spirenſe, Londoardo Mindonense, Luitfrido etiam Papigense, Luitprando Cremonense, Huberto Parmense, aliisque simul confratribus nostris episcopis Italicis et Ultramontanis numero quinquaginta, ita ut a præſenti decima Kalendarum Maii sub patrocinio et tuitione beati Petri principis apostolorum ejusque vicarii perpetuis temporibus cum omnibus se attinentibus constitutum locatumque specialiter esse noscatur. Quapropter statuimus apostolicæ censura, ut idem monasterium omnimodo liberum amodo, et usque in finem sæculi perseveret per auctoritatem Dei et Domini nostri Jesu Christi, qui super Petrum habet Ecclesiam, per quem jubemus, et monendo protestamur, ut nullus imperator, rex, dux ullus, nec episcopus, nullaque cujuslibet dignitatis, sive potestatis, vel sacræ, vel mundanæ persona, audeat ejusdem loci abbatissas molestare et inquietare, sive de omnibus rebus ejusdem sacri monasterii in aliquo distrahere, vel de his quæ ad illud pertinent diminueret. Verum igitur quietum et inconcussum persistat cum cunctis subsistentiis suis. cum servis et ancillis, liberis et ascriptitiis, terris cultis et incultis, et universis rebus quæ dici et nominari possunt, quas nunc habet et in antea quolibet contractu habere debet. Sane ob mundi-burdium tui tuorumque pro luminariis concinnandis ante corpus prædicti apostolorum principis libram unam argenti annuatim nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ a te posterisque tuis, quæ eidem loco sancto præferunt, persolvendam fore sancimus. Verum si fort. . . iter actionis difficultate singulis annis eadem pensio minime persolvi potuerit, licentia sit vel postea temporibus aliis coadunatum ut Romanæ Ecclesiæ transmittatur. Si quis vero, quod minime credimus, contra Deum irritam hujus privilegii seriem in quoquam agere tentaverit, et id ipsum monasterium juri apostolicæ et Romanæ Ecclesiæ aufere conatus fuerit, nisi resipuerit, perpetuæ anathematis vinculo innodatus ex auctoritate Dei ejusque summi clavigeri, ac per nostram, et omnium nostrorum pontificum successorum humilitatem cum Juda traditore Domini perpetim diabolo societur. Qui autem observator ejus et custos esse studuerit, omnium delictorum suorum veniam, et cum beatissimo Petro cælibus sanctorum sociatus, gaudia sine fine consequi mereatur. De cætero præcipimus ut abbatissa ibi nunquam ulla nisi ex electione, et gratia, ac voluntate omnium sanctarum sororum, quæ ibidem pro tempore Deo servire visæ fuerint, a quoquam ordinetur aut constituatur. Bene valete.

Scriptum per manum Stephani scriniarii sanctæ

Romanæ Ecclesiæ in mense Aprili; indictione sexta decima. Dat. decima Kal. Maii per manum Widonis episcopi sanctæ Sylvæ Candidæ Ecclesiæ, et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno, Deo propitio, pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis tertii decimi provisoris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, videlicet undecimo ejusdem piissimi PP. anno, August. Ottone a Deo coronato Magno imperatore anno sexto monarchiam Romani imperii feliciter gubernante; indictione sexta decima.

XIII.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM PRO ECCLESIA TREVIRENSI.

(Anno 969.)

[Apud Hontheim, *Hist. Trevir. diplom.*, tom. I, pag. 305.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, charissimis nobis in Christo fratribus universis episcopis, ac totius dignitatis et ordinis catholicis viris, præsentibus scilicet et futuris, perpetuam salutem.

Quia licet indigni, divinæ tamen dignationis gratia disponente, B. Petri apostolorum principis sacratissimam sedem universalemque in toto orbe terrarum ministerium suscepimus, necesse est omnium Ecclesiarum ut diligentissimam sollicitudinem ita continenter habeamus, ne earum jura, auctoritate ejusdem apostolorum principis cæterorumque successorum ejus venerabilium Patrum inviolabiliter statuta et confirmata nostro minuantur ac pereant tempore, sed potius corroborata decenter augeantur atque proficiant. Ideoque omnium vestrum nosse volumus sanctitatem et industriam, quod Theodorico dilectissimo fratre nostro Trevirensis Ecclesiæ archiepiscopo veniente Romam oratum ad sanctorum apostolorum limina, audivimus, sicut etiam pridem audiendo, imo et legendo compertum habuimus, eandem ipsam præ cæteris Galliarum ecclesiis Christianæ religionis exordium catholicæ fidei prima rudimenta percepisse per sanctissimorum virorum Eucharrii, Valerii, et Materni et cæterorum evangelicam doctrinam, quos tempore suo prædictus beatissimus Petrus apostolus ordinavit et instruxit, nec non illuc ad prædicandum direxit. Unde totius ordinis nostræ sedis apostolicæ consulto, gratuitoque assensu, jura privilegiorum, quæ a sancta Romana matre Ecclesia præfatis sanctis eorumque reliquis successoribus, id est Agritio, Maximino, Paulino, Severo, almiſicis et apostolicis viris, a primordio hucusque authentice concessa sunt, quæque etiam ipsius civitatis excidio, incendio aliove casu consumpta probantur, eidem Trevirensi Ecclesiæ prædicto fratri nostro Theodorico, et per eum cunctis ipsius successoribus, reconfirmare, corroborare et omni modo restituere dignum duximus, decernentes per hujus nostri apostolici privilegii validissimam constitutionem, ut quodcumque a nostra principali et apostolica sede episcopus, presbyter, vel diaconus, vel subdiaconus, sive quilibet ordinarius legatus rei ecclesiasticæ seu cogenda

synodi causa in Galliam, Germaniamve destinatus fuerit, Trevirensis præsul post quemlibet ordinarius legatum A. S. primum inter alios pontifices locum obtineat. Et si missus Romanæ Ecclesiæ defuerit, similiter post imperatorem sive regem sedendi, sententiam edicendi, et synodale iudicium canonice promulgandi, primatum habeat; utpote in illis partibus vicarius nostræ sedis apostolicæ merito constitutus. Neque enim dignum est ut illius ecclesiæ præsul aliquo tempore cæteris non habeatur prælatus, ejus honor in illis partibus sub ipso apostolorum principe existit primitivus. Pari quoque modo sancimus omnes in parochiis ejus degentes sive ordinationem et promotionem ejuslibet ecclesiastici gradus a pontifice ipsius percipientes, eidem ipsi matri Ecclesiæ, episcopoque illius debere canonice placere, obsequi et jure obedire. Siquidem decreto B. Clementis papæ super hoc ita tantum videtur: « Si vobis episcopis non obdierint omnes presbyteri, diaconi, subdiaconi ac reliqui clerici cuncti, omnesque principes tam majoris ordinis quam inferioris, atque reliqui populi, tribus et linguæ, non obtinuerint, a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt, dicente Domino: *Qui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit.* » Inter hæc quoque omnia, quæ ad sæpe dictam Trevirensē Ecclesiam intra et extra civitatem pertinere videntur, id est ecclesias cum universis rebus sibi attinentibus seu monasteria, tam monachorum quam virginum, quæ ex præceptis sive scriptis regum seu imperatorum sive eorumdem fundatorum auctoritate, ad se pertinent et pertinere debent, et quidquid omnino illa ipsa ecclesia ubique et quoquo merito possidet et possidere debet, generaliter et specialiter concedimus; reformamusque præfato Theodorico fratri et coepiscopo nostro suisque successoribus ad perpetuam sanctæ Trevirensis Ecclesiæ dominationem atque ditionem per hujus nostræ apostolicæ præceptionis seriem a præsentis xii indictione et usque ad finem sæculi valituras. Contra quam si quis quid quolibet modo agere præsumperit, et quod juste et canonice a nobis decretum est, in aliquo infringere tentaverit, sciat se ex Dei omnipotentis et prædicti beatissimi apostolorum principis omniumque sanctorum ac deinde nostræ auctoritate damnandum et anathematizandum, et cum omnibus impiis æternis suppliciis deputandum. Qui vero hoc privilegium nostrum observare, custodire, adimplere fideliter

A studuerint, benedictionis gratiam et misericordie plenitudinem in cælesibus castris inter electorum numerum efficaciter a Domino Deo consequi mereantur.

Scriptum per manum Stephani notarii et regionarii et scriniarii sanctæ sedis apostolicæ in mense Januario et indict. xii. Data xi Kalend. Febr. rii, per manum Sicconis episcopi sanctæ N. [Bleranæ] Ecclesiæ ad vicem Guidonis episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ. Anno, Deo propitio, pontificatus domini Joannis pontificis et universalis XIII papæ in sacratissima sede D. Petri apostoli iv [al., iii] (9), imperii autem domini Ottonis majoris vii, minoris vero ii, et indict. xii.

XIV.

JOANNES XIII THEODORICO ARCHIEPISCOPO TREVIRENSI PALLII USUM TRIBUIT.

(Anno 969.)

[In Tabulario regio Berolino. Ex schedis Perizii]

XV.

BENEVENTANA SEDES ARCHIEPISCOPATUS TITULO INSGNITUR.

(Anno 969.)

[Mansi, Concil. XIX, 49.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo nobis LANDELPHO, venerabili atque merito honorabili Beneventanensis et Sipontinæ S. Ecclesiæ, et modo per nostræ apostolicæ auctoritatis concessionem archiepiscopo.

C Cum certum sit Deo servientibus in f. b. t. a. æ. rni regni præsentia reservari, nobis tamen necesse est horum beneficia eis tribuere, ut in Dei laudibus ex remuneratione valeant multipliciter invidere. Et quia Beneventanensis Ecclesia, in exercendis Dei laudibus magno conatu piaque religione insistit, atque erga reverentiam sanctæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ præcipue exuberasse cognovimus, quod nobis olim apud eam manentibus omnino constat inventum; debemus itaque ex ardore charitatis, atque studio divini cultus eam causa honoris ac reverentiæ sublimiorem inter cæteras ordinare. Et quoniam sancta sedes est ubi beati Bartholomæi apostoli corpus requiescit, merito d cet augmento cultus amplioris decorare, quoniam et ad hoc divinæ miserationis respectu curam regiminis suscepimus, et ad exhibenda Deo sedula servitia, et canoras laudes potentie suæ devotos debemus sollicite invi-

(9) Imperii autem domini Ottonis majoris vii. Annum Ottonis vii Browerus emendat in viii. Recte id quidem: posset tamen inde severioribus criticis nasci ansa hoc diploma ex chronologico vitio impugnandi; sicut idem ille error materiam disputandi dederat cl. Eckhart in *Animad. ad Fr. Schannat Diæc. Fuld.*, n. 29, pag. 42 seqq., adversus ejusdem Joannis XIII bullam, anno superiori ecclesiæ Fuldensi concessam pro primatu abbatiati. At quis nescit annos Ottonum tam in Italia quam Germania a notariis subinde perperam fuisse numeratos: adeo certe ut respublica literaria ingentem esset passura

stragem, si chartæ quælibet ut spurie abjiciendæ forent, quoties chronicas Ottonum notas spurie referunt. Hoc observavit inter alios Kettnerus *Antiq. Quedlinburg.* pag. 697, qui, postquam in concinanda sua *Historia* integrum loci archivum perlustrasset, ingenue fasus est sese in concilia dis Ottonum annis, præsertim cum indictionibus, frustra desudasse. Eo autem remotior debet esse ab hac nostra omnis subornationis suspicio, quod eam sibi exhibitam testetur Leo IX indubitato diplomate quod ad annum 1049 referemus.

tare. Itaque præsidentibus nobis in sancta synodo A
acta ante confessionem beati Petri apostolorum
principis septimo Kalendas Junias, propositis in
medio sacrosanctis quatuor Evangelis, presente
domino Ottone gloriosissimo imperatore augusto,
Romanoque nostro filio, nec non Romanis atque
Italicis, et occidentalibus religiosis quamplurimis,
atque etiam catholicis et sapientissimis totius ordi-
nis viris; hortati siquidem benigno ipsius præfati
domini elementissimi imperatoris augusti, una cum
consensu infradictorum præsulum, atque sacerdotum,
omniumque clericorum S. R. E. qui inferius
subscriperunt, quibus . . . Beneventanam cathedram
velle exaltare, interuentibus videlicet Landulpho
Beneventanæ et Capuanæ urbium principe, seu
Spoleti et Canerini ducatus marchione et duce,
simulque et Landulpho excellentissimo principe filio
ejus, usum pallii tibi, præfate præsul, ad sola mis-
sarum solemnia peragenda concessimus, scilicet in
his festiuitatibus, id est, in nativitate Domini, Epi-
phanie, Purificationis sanctæ Dei genitricis et Vir-
ginis Mariæ, similiter et in Annuntiatione ejusdem
beatæ Mariæ, et in paschali festiuitate, et in Ascen-
sione Domini, et Pentecoste, et festiuitate S. Joan-
nis Baptiste, et in natalitiis beatorum apostolorum,
et in Assumptione beatæ Mariæ, pariterque in Na-
tivity ejusdem, simulque et in Dedicatione sanctæ
Ecclesiæ tui archiepiscopatus, nec non et in die con-
secrationis, et consecratione episcoporum; tribuen-
tes tibi insuper cum eo potestatem et honorem archie-
piscopatus, id est ut fraternitas tua, et successores tui
infra suam diocesim, in locis quibus olim fue-
rant, semper in perpetuum episcopos consecret, qui
vestræ subiaceant ditioni, scilicet sanctæ Agathæ,
Abellini, Quinto Iecimi, Ariani, Aseuli, Bibini, Vul-
turnaræ, Larini, Thelesie, Alifæ. Adjecimus etiam
ut utaris pallio in festiuitatibus B. Michaelis archan-
geli, et translatione B. Bartholomæi apostoli. Posteri
vero tuæ Ecclesiæ rectores post obitum tuum conse-
crationem ipsius archiepiscopatus, ac honorem pallii
ab hac sancta et apostolica, cui Deo auctore deservio,
sede percipiant. Confirmamusque tibi successoribus
et tuis si uiliter Sipontum et ecclesiam B. Michaelis
archangeli in Monte Gargano, et Varranum
oppidum cum massis, et villis, et omnibus pertinen-
tiis ecclesiarum suarum, qualiter ab antecessoribus
nostris per concessionem privilegiorum possideri
videntur. Statuentes insuper apostolica censura
sub divini iudicii obtestatione, et validis atque
atrocibus anathematis interdictionibus, ut nullus
unquam alienius dignitatis potestate præditus homo
præsumat, vel etiam quæcunque magna parvaque
persona quoquo modo audeat destruere, dum pro-
fecto perenniter irrefragabili jure decernimus ut
ordinata in suo esse maneant: si tamen, ut supra
dictum est, successores tui a sancta Romana et apo-
stolica sede consecrationem et usum pallii decretali-
ter accipere non distulerint. Si quis autem, quod
non optamus, nefario ausu præsumpsit hæc refra-

gare aut destruere, vel aliquam læturam aut mo-
lestiam inferre, sit anathematis vinculis innodatus,
et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis, et cum
Juda proditore Domini nostri Jesu Christi, æterni
supplicii incendio concremandus. At vero qui pio
intuitu observator, et in omnibus exstiterit custo-
diens hujusmodi apostolici instituti, ad cultum Dei
respicens, benedictionis gratiam a misericordis-
simo Domino Deo nostro multipliciter consequatur,
et vitæ æternæ particeps effici mereatur. Amen.

Scriptum per manum Stephani scriniarii S. R. E.
in mense Maii, indict. 12.

Ego Joannes sanctæ catholicæ et apostolicæ Ro-
manæ Ecclesiæ XIII papa in hoc privilegio a nobis
promulgato manu propria subscr.

B † † Signum dom. Ottonis piissimi imperatoris.

Sico s . . . Ecclesiæ in hoc privilegio consensi
et subscr.

Joannes episcopus Galisanæ Eccl.

Joannes episcopus Anagninæ Eccl.

Marinus episcopus sanctæ Sutrensis Eccl.

Benedictus episcopus sanctæ Terracinenensis Eccl.

Leo episcopus sanctæ Ostiensis Eccl.

Benedictus episcopus sanctæ Portuensis Eccl.

Gregorius episcopus sanctæ Albanensis Eccl.

Joannes episcopus sanctæ Salernitanæ Eccl.

Joannes humilis episcopus sanctæ Castranensis
Ecclesiæ.

Joannes episcopus sanctæ Sarsinaten. Ecclesiæ
consensi et subscr.

C Stephanus episcopus sanctæ Ficodensis Ecclesiæ
consensi.

Constantinus episc. . . .

Ignizzo episcopus Floren. Eccl.

Hubertus episcopus . . . subscripsi.

Guilfridus episcopus sanctæ Viromanensis Eccl.

Sigulphus sanctæ Placentinæ Ecclesiæ consensi
et subscripsi.

Luitprandus episcopus interfui

Bozzo episcopus sanctæ Astensis Eccl. consensi.

Abraham sanctæ Frinsigenensis Ecclesiæ episcopus
consensi.

Raterius episcopus sanctæ Marsicanæ Eccl. con-
sensi et subscripsi

D Reginaldus sanctæ Rubilanensis Ecclesiæ episco-
pus consensi et subscripsi.

Albericus S. Reatinæ Ecclesiæ episcopus subscr.

Domninus archipresbyter S. R. E. consensi et
subscripsi.

Crescentius presbyter card. S. R. E. consensi et
subscripsi.

Theophylactus S. R. presbyter consensi et sub-
scripsi.

Benedictus archidiaconus S. R. E. consensi.

Ego Bonifacius humilis diaconus S. R. E. con-
sensi.

Leo diaconus S. R. E. consensi.

Joannes subdiaconus S. R. E. consensi.

Datum vii Kal. Junii per manum Guidonis episcopi

sanctæ Silvæcandide Ecclesiæ, et biblioth. sanctæ A
sedis apostolicæ, anno pontific. domini nostri Joannis XIII papæ IV, imperatoris Ottonis Majoris 7, et Minoris II, indict. supradicta duodecima, anno Domini Incarnationis 969.

XVI.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM PRO MONASTERO
FULDENSI.

(Anno 969.)

[Apud Dronke, *Cod. diplom. Fuld.*, pag. 330.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, charissimo nobis in Christo filio WERINHARIO sacri cœnobii Fuldensis abbati religiosissimo et per eum suis successoribus abbatibus in perpetuum.

Desiderium quod ad religionis propositum sanctorumque locorum stabilitatem pertinere monstratur sine aliqua est Deo auctore mora perficiendum, ut ex hoc vigor religionis sanctæ roboretur et eisdem sanctis locis salus et indemnitas solidetur; nobis quoque lucri potissimum præmium a conditore omnium Deo in regnis cœlestibus ascribatur. Igitur quia per interventum domini Ottonis excellentissimi piissimique imperatoris Augusti, nostrique spiritalis filii et sanctæ Ecclesiæ defensoris, prænominatus Werinharius abbas postulavit a nobis quatenus venerabile monasterium cui præesse videtur, quod olim a sanctæ memoriæ Bonifacio episcopo ad honorem Dei et Domini nostri Salvatoris in loco qui vocatur Boconia erga ripam fluminis Wultaha constructum privilegii summæ sedis apostolicæ infulis decoretur: et sicut per sanctissimi papæ Zachariæ constitutionem aliorumque venerabilium pontificum prædecessorum decessorumque nostrorum præcepta ditioni sanctæ nostræ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ subpositum est, ita perpetuis temporibus perseveret et nullus unquam aherius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur. Quapropter, piis desideriis faventes, hac nostra auctoritate id quod exposcitur digno effectui mancipamus; ideoque omnem ejuslibet Ecclesiæ sacerdotem in præfato monasterio actionem quamlibet habere aut auctoritatem præter sedem apostolicam prohibemus: ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus nec missarum ibidem solemnia quispiam præsumat omnimodo celebrare, ut profecto juxta id quod subjectum apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit, inconcussa omni tempore dotatum permaneat locis et rebus universaliter tam eis quas a primordio sibi vindicare debet vel quas moderno tempore tenet et possidet quam eis quas futuris temporibus in jus ipsius sacri monasterii divina providentia augere ex donis et oblationibus decimisque quorumlibet Christi fidelium voluerit absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur. Adicientes autem pro magno amore præfati piissimi et Christianissimi domini Ottonis imperatoris Augusti specialiter constituimus ut isdem Fuldensis abbas ante alios abbates Galliæ seu Germaniæ primatum sedendi in omni loco quo conveniant obtineat, necnon et archimandrita con-

sultior et honorabilior nostra apostolica auctoritate permaneat. Constituimus quoque per hujus nostri decreti paginam ut quicumque ejuslibet ecclesiæ præsul vel quæcunque dignitate prædita persona hunc nostri privilegii tenorem quem auctoritate beatissimi apostolorum principis ejus vice sumus confirmamus et recorroboremus, violare et transgredi tentaverit, anathema sit et iram Dei omnipotentis incurrens a cœtu omnium sanctorum alienus existat et nihilominus præfati monasterii dignitas a nobis indulta perpetualiter inviolata permaneat apostolica in omnibus auctoritate subnixâ.

Scriptum per manum Stephani scriniarii et reginarum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Octobrio et indictione tertia decima.

B Datum VI Idus Novembris, per manum Widonis episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno pontificatus domini nostri Joannis tertii decimi papæ quarto, imperii vero domini nostri Ottonis Augusti majoris octavo et minoris secundo, indictione XIII.

XVII.

JOANNIS XIII PRIVILEGIUM PRO MONASTERO S. VINCENTII
METENSI.

(Anno 970.)

[Apud Pertz, *Monum. Germ. hist. Serip. tom. IV*, pag. 471.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo DEODERICO filio nostro sanctæ Metensis Ecclesiæ præsuli.

C Cum in exarandis Dei laudibus debita pastoralis compulsi sollicitudinis cura, quæque ad stabilitatem piorum dignoscuntur pertinere locorum ubertim promulgare, et apostolicæ institutionis in privilegiis atque decretis censura confirmare: convenit nempe nos apostolico moderamine sancta venerabilia loca, quæ dudum fuerant in ruinis magnæque inopia ac paupertate degentia, opportune ordinare, seu ad meliorem sine dubio statum perducere, præsertim ubi illa petuntur quæ non ad commodum temporale, sed ad perpetuam providentiam pertinent Deum servientium animarum, scilicet ut venerabilia loca, qui a Deoderico dilectissimo filio nostro in uno conglobatus atque annexus est, cum propriis congregationibus, quæ regulariter in psalmis hymnis et orationibus Deo Salvatori nostro Jesu Christo pervigiles excubias exhibent, ab insolentiis exterioribus circummunitæ, jugiter valeant pii famulatus officia in monasterio Sancti Vincentii exhibere; et quoniam constat tuam religiositatem hujus privilegii apostolicam confirmationem postulare a nobis, propter immutationes temporalium rerum variosque hominum casus, munitionem sancti Vincentii Christi martyris cum omnibus ad idem monasterium pertinentibus, atque corroboracionem tui tuxque congregationis et successorum tuorum in perpetuum fieri censuimus; quatenus, nunc sicut a te disponuntur, ita in posterum usque in finem conserventur, et ut illa congregatio inconcussa in unum perseverans,

sedulas landes Deo persolvere valeat, et sicuti a Deo eorum studia imbuta sunt, jugiter perseverare liceat, atque sub uno abbate jam prædictus locus constitutus, in honore sancti Vincentii indivisus sit et indivisa congregatio. Nec cuiquam licentia præbeatur, ut refugium rigorem studiosæ sibi regulæ, huc illucque vagetur, vel aliis se conferre conetur monasteriis; quod a nobis contra regulam sub anathematis vinculo prohibetur. Quapropter statuentes atque promulgantes coram Deo et terribili ejus futuro examine, per hujus nostri privilegii apostolici atque constituti paginam sancimus, et beati Petri apostolorum principis auctoritate decernimus, atque obtestamur tam apostolicæ sedis futuros pontifices quamque qui episcopalem administraverint actionem, vel etiam magna parvaque persona aut quisque cuiuscunque sit dignitatis præditus potestate, ea quæ a prædicto Deodotico dilecto filio nostro pie venerabili loco tradita atque concessa fuerint, quôquo modo a quamquam licentiam habeant, sæpius nominatum locum Sancti Vincentii in unum adunatum atque spiritualiter apostolicæ exarationis stylo conjuncta disjungere vel aliquid exinde alienare. Et illud monasterium Sancti Vincentii respiciens sit ad sedem episcopalem protomartyris Christi Stephani jubemus, atque abbas in potestate episcopi ipsius loci eligendus sit. Si vero episcopus defuerit, liceat abbati in festivis diebus ad sedem episcopalem accedere, ibique cum dalmatica et sandaliis, quas illi mittimus, missas celebrare. Si quis interea, quod non credimus, temerario ausu contra ea quæ ab hac nostra auctoritate pie et firmiter per hoc nostrum privilegium disposita sunt, contraire tentaverit, vel hæc, quæ a prædicto Theodotico dilecto filio nostro, Metensium pærsule, ad laudem Dei pro stabilitate jam dicti monasterii videlicet sancti Vincentii statuta sunt refragare, auferre vel alienare præsumperit, sciat se auctoritate beati Petri apostolorum principis anathematis vinculo innodatum atque cum Juda, traditore Domini nostri Jesu Christi, æterni incensii supplicio cremandum. Si deputatus, nec unquam a præfati anathematis nexibus sit absolutus. At vero qui pio intuitu observator in omnibus extiterit, gratiam benedictionis a misericordissimo Domino Deo nostro multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps efficiatur, et hæc catena beati Petri aperiat ei januam paradisi. Si vero aliquis episcopus inde aliquid minuire voluerit, hæc, ut diximus, catena claudat ei polorum regna. Scriptum per manum Stephani notarii et regionarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Septembri, et in dictione quarta decima. Bene valete.

Data III die Kalend. Octobris, per manum Widonis episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno pontificatus domni Joannis summi pontificis et universalis tertii decimi, presidentis in sacratissima sede beati Petri apostoli, quinto, imperii domni Ottonis Majoris nono, minoris vero tertio,

A anno denique ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 970.

XVIII.

Locatio Prænestina civitatis facta a Joanne XIII dominæ Stephanie senatrici sub annua pensione decem solidorum auri Romanæ Ecclesiæ facienda.

(Anno 970.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* III, 235.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilectissimæ in Domino filiæ STEPHANIE clarissimæ senatrici, tuisque filiis ac nepotibus.

Quoties illa a nobis tribui sperantur quæ rationi inunctanter conveniunt, animo nos decet libenter concedere, et petentium desideriis congruum impertiri suffragium. At ideo quia postulastis a nobis, quatenus daremus et concederemus atque traderemus tibi, tuisque filiis ac nepotibus, per nostram apostolicam auctoritatem, civitatem Prænestinam cum omnibus pertinentiis, cum omni publica datione et functione, quæ ad superscriptam civitatem pertinet, inter affines et terminos novos et antiquos, id est Rivas, qui appellatur Latus, a secundo Lavisana, et a tertio latere Monticellus de Maximo, et a quarto latere Pons de Cicala, et a quinto latere Aqua Alta, et a sexto latere Vallis de Caporatie, et a septimo latere Mons qui dicitur de Folianu. Unde concedimus, tradimus, et a præsentis 14 indictione corroboramus per hanc nostræ apostolicæ auctoritatis scriptionem, omnium nostrorum successorum pontificum, omniumque hominum contradictione remota, ut persolvat pensionem in nostro palatio per singulos annos decem auri solidos, difficultate postposita; omnemque, qua indiget, meliorationem, seu defensionem, indifferenter vos sine dubio procurantes efficiatis; nullaque præterea ad dandam annue pensionem a vobis mora proveniat, sed ultro actionariis sanctæ nostræ Ecclesiæ apto tempore persolvantur. Nam si aliter, quod absit, a vobis mora provenerit de superscripta melioratione seu defensione, nec non et persolvenda annue pensione, statuimus fore invalidam hanc nostram præceptionem. Post vero obitum vestrum memorata civitas cum omnibus suis meliorationibus ad jus sanctæ nostræ Ecclesiæ modis omnibus revertatur.

Bene valete.

Scripta per manum Stephani scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Novembri, indictione 14.

Datum XVI Kalendas Januarii per manum Widonis episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno pontificatus domini nostri Joannis sanctissimi XIII pape 6, imperii vero dominorum imperatorum nostrorum Ottonis Majoris Augusti 9, Minoris vero filii ejus 5 indictioni superscripta 14.

XIX.

JOANNIS XIII EPISTOLA AD GALLIARUM EPISCOPOS.

Ecclesiam Ausonensem in archiepiscopalem erigit.

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, omnibus in Christo dilectissimis confratribus nostris in Galliarum partibus commanentibus, charissimis, reverendissimis archiepiscopis atque episcopis apostolicam benedictionem, et perpetuam in Christo salutem.

Dilectionem et fraternitatem vestram scire volumus qualiter Borellus, honorabilis et laudabilis comes, orationis et redemptionis sue causa apostolorum Petri et Pauli limina veniens, prostratus pedibus nostris, lacrymabiliter questus est quemadmodum Tarraconensem archiepiscopatum, qui olim caput in illis partibus fuerat, Ausonensi Ecclesie subderemus, eo quod, peccatis merentibus, ipsa jam dicta civitas Tarraconensis a Saracenis capta et pastore destituta, nullum recuperandi locum aut inhabitandi usque hactenus reperire valeat. Propter quam causam prædecessorum meorum sequutus auctoritatem, amodo et usque in perpetuum volumus, atque statuentes roboramus et confirmamus, ut Ausonensis Ecclesia potestatem et primatum teneat Tarraconensis Ecclesie, ad Ausonensem Ecclesiam fugiant, et quando aliquis ex illis ab hac luce migraverit, successor illius ab Ausonensi archiepiscopo, qui a nostra apostolica sede confirmatus est, succedat et consecratur. Unde quia sine sanctorum Patrum auctoritate hoc nostrum privilegium confirmare nolumus, ante omnia et super omnia beatissimi et egregii papæ Gregorii instrumenta et documenta declarare depromimus, ubi ait ad Benenatum episcopum Musitanæ Ecclesie: « Et temporis qualitas et vicinitas nos locorum invitat ut Comanam atque Musitanam unire debeamus Ecclesias; quoniam hæc non longo a se itineris spatio sejunctæ sunt, nec, peccatis facientibus, tanta populi multitudo est, ut singulos, sicut olim fuit, habere debeant sacerdotes. Quia igitur Cumani castri sacerdos cursum hujus explevit, utramque nos ecclesiam præsentis auctoritatis pagina inesse tibi commisisse cognosce, propriumque utrarumque ecclesiarum scito te esse pontificem. Et ideo te quæcumque tibi de earum patrimonio, vel cleri ordinatione, sive promotione juxta canonum statuta visa fuerint ordinare, atque disponere habebis, ut proprius revera sacerdos liberam et hostre auctoritatis consensu atque permissione liceantiam. » Similiter episcopo Willitrano, atque Fundano, et Squalitano ita in cunctis: « Temporis qualitas admonet episcoporum sedes antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia quæ securiora putamus, ejus diocæses loca transponere, quo et habitatores nunc degere, et barbaricum possit periculum facilius declinari. » Et quia longum esset enarrare qualia et quanta documenta a san-

10) Hoc decretum effectu caruisse asserit Petrus de Marca in Marca Hispanica lib. iv, pag. 403, eo

A ctiis doctoribus exinde dicta sunt, prout melius scimus et possumus, nostrum privilegium abbreviare curavimus, et Othonem virum venerabilem nuper episcopum ex modo et in antea, Deo favente, archipresulem ejusdem Ausonensis Ecclesie præesse (10) decrevimus; ita sane ut nullus nostrorum successorum pontificum dictum Othonem archipresulem confratrem nostrum, in omnibus quæ superius exarata sunt vel scripta audeat inquietare, vel in aliquo diminueret, sed magis quiete et secure conservet ipsum successoresque suos. Nam si aliter, (quod absit) qualiscunque homo sit dignitatis, qui hoc nostrum privilegium qualibet causa, de omnibus quæ superius scripta sunt, infringere aut diminueret voluerit, sciat se auctoritate Dei, apostolorumque Petri et Pauli principum, quamvis nos indigni eorum vicariatione fungamur, a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi esse alienum, et cum iniquis et transgressoribus a gremio sanctæ Ecclesie segregatum. At vero qui pro intuitu custos et observator in omnibus exstitit, benedictionis gratiam et misericordiam a misericordis-imo Domino Deo nostro consequi mereatur

Scriptum per manum Gregorii notari, et secretarii et scrinarii S. R. E. in mense Januario, indictione xiv. bene valete.

XX.

JOANNIS PAPÆ XIII EPISTOLA AD GUIADEM URGELLENSEM, PETRUM BARCINONENSEM, ETC.

(Anno 971.)

C Significat se ecclesiam Tarraconensem Ausonensi subjunctisse Aitonemque archiepiscopum consecrasse ac pallio donasse. Cui ut obediant hortatur. [Apud Florez 3, Espana Sagrada, XXVIII, 96.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus episcopis GUIADO Urgellensi, et PETRO Barcinonensi, et SONIARIO Hellenensi, in Domino salutem.

Comperiat fraternitas vestra quod Tarraconensem Ecclesiam, quæ perpetuo ob paganorum incursum deficiente ad nihil redacta est, Ausonensi injunximus, et ex duabus unam fecimus, in qua confratrem nostrum Aitonem archiepiscopum, dato pallio, sicut olim Tarraconæ fuit, ordinavimus: præcipientes apostolicæ sedis auctoritate, et admonentes, ut eam erga eum subjectionem impendatis, quam quondam vestri antecessores Tarraconensis Ecclesie archiepiscopis intulerunt, et sive ipse, sive qui pro tempore in Ausonensi Ecclesia archiepiscopus fuerit, vestras sedes subjectas habeat, et post vos in eis episcopos ordinet et consecret.

XXI.

JOANNES XIII MONASTERIUM S. MARIE GLASTONIENSIS TUENDUM SUSCIPIT.

(Anno 970.)

[Mansi, Concil. XIX, 23.]

Noverit cunctorum notitia fidelium quod ego quod inaudito archiepiscopo Narbonensi conditum fuisset. MARTENE.

Joannes XIII, Conditoris clementia sanctæ Romanæ sedis existens indignus papa, gloriosi Anglorum regis Edgari, necnon et sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ archipræsulis Dunstani, submisso pulsatus sum rogatu pro monasterio Sanctæ Mariæ, videlicet Glasingeberi, quod ipsi aeti amore superni Regis in multis et magnis possessionibus ditaverant, monachorum inibi multiplicantes normam præceptoque regali firmaverant, quod et ipse facere non differam. Quorum assentiens benignæ petitioni, in sinu Romanæ Ecclesiæ et beatorum apostolorum protectione eundem locum suscipio, et privilegiis astruo et corroboro, quo finitenus in eo quo nunc pollet permaneat monachali ordine. Ipsi quoque monachi de suis sibi adhibeant pastorem. Ordinatio vero tam monachorum quam clericorum in arbitrio abbatis et conventus sit. Decernimus etiam ut nulli omnino hominum eamdem insulam, causa placitandi, vel aliquid perscrutandi aut corrigendi, intrare liceat. Si quis autem id molitus fuit contraire, aut possessiones ejusdem ecclesiæ auferre, retinere, minuire, vel temerariis vexationibus fatigare, ex auctoritate Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sanctæque Dei genitricis Mariæ, ac SS. apostolorum Petri et Pauli, omniumque sanctorum, perpetuæ sit addictus maledictioni, nisi resipuerit. Omnibus vero eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, amen, nostraque stipulatio inconvulsa permaneat.

Actum tempore Ælfardi ejusdem monasterii abbas.

XXII.

JOANNIS PAPÆ XIII EPISTOLA AD EDGARUM REGEM ANGLORUM.

(Anno 971.)

De episcopatu Wintoniensi expellendis clericis et introducendis monachis.

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, EDGARUS regi excellentissimo, atque omnibus episcopis, ducibus, comitibus, abbatibus et cuncto fideli populo Angliæ gentis, Christianam salutem et apostolicam benedictionem.

Quoniam semper sunt concedenda quæ rationalibus queruntur desideriis, oportet ut vestra pie petitionis studium in privilegiis minime offendantur præstandis. Scimus enim, gloriose filii, imperii vestri dignitatem zelo divinæ legis ita undique munitam, ut indesinenter pro venerabilium locorum percogitet stabilitate; quatenus proveniente pro labore, schola Domini multipliciter servitui, et largitori omnium Deo abunde fructus referantur milleni. Quare, rex inclite ac filii charissime, quod vestra excellentia per fratrem et coepiscopum nostrum Dunstanum ab hac apostolica sede, cui licet immeriti præsidemus, exposcit, omnibus modis concedimus, auctoritate apostolica sancientes, ut de monasterio in Wintonia civitate, in honorem sanctæ Trinitatis et beatissimorum apostolorum Petri et Pauli constructo, quod vetus, differentia novi illius quod juxta est cœnobii,

A cognominatur, canonici, domino episcopo, et omnibus catholicæ fidei cultoribus ex patentibus culparum suarum turpitudinibus odibiles, et in eisdem secundum impenitentem cor eorum inverecunde perdurantes, cum suo proposito, utpote vasa diaboli, efficiantur: et sicut vestra sublimitas desiderat, dilectissimus frater et coepiscopus noster Ethewaldus, regularibus disciplinis apprime imbutus, monachorum secundum præcepta regulæ viventium gregem enutriet, eisque inibi perpetuam mansionem statuatur ille, qui eorum vitam ita sanctitatis moribus exornet, ut, pastore ad laboris sui præmium vocato, non aliunde quam ex illa congregatione aliter in locum regimini succedat. Quod si impediuntibus, quod absit, peccatis, ad hoc pontificale officium in eadem congregatione idoneum inveniri minime posse contigerit, auctoritate apostolorum principis Petri, cui Dominus ac Salvator noster ligandi solvendi que potestatem contradidit, præcipimus ut nemo ex clericorum ordine ad hujus regimen Ecclesiæ promoveatur; sed potius ex alia qualiter congregatione qui dignus inventus fuerit monachus assumatur, et huic Ecclesiæ præficiatur. Si quis enim interea, quod non credimus, hæc apostolicæ sedis privilegii decreta irrita facere, et ea quæ nobis pie iudulta sunt intaminare præsumperit: auctoritate ejusdem celestis clavigeri Petri, omniumque successorum ejus, sciat se anathematis vinculo innodatum, et in illo magni judicii die perpetuo damnandum. In Christo valeas, domine filii.

XXIII.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. MARIE THANGMARSFELDENSIS.

(Anno 971.)

[Apud Eccart, *Historia genealog. princip. Saxon. super.*, 145.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei.

Creditæ speculationis impellimur cura ac ardore movemur, pro venerabilium locorum percogitare stabilitatione atque Deo servitium securitate et hoc pro animæ pio labore, ut animæ Christo dicatæ, quæ si illi diebus eorum servire decreverunt, perseverent imperturbatæ, nec non et illa maneant sine tenuis firma quæ a Christianis in Dei laude contracta sunt. Dilectus ac spiritualis filius noster Gero, sanctæ Coloniensis Ecclesiæ archiepiscopus, limina apostolorum digna devotione visitans, ac nobiscum plurima in statu religionis communicans, retulit se fratremque suum Thietmarum marchionem, Christi admonitos amore, quendam locum in honore sanctæ Mariæ semper virginis instaurasse, et in eo monachorum regulam sancti Benedicti observantium addidisse officii. Hujus loci ac religionis nostro suffragio ac privilegio paratam stabilitatem fieri exposulavit. Cujus petitioni annuens, apostolica auctoritate statuimus, quod eidem loco ac congregationi fratrum, sine alicujus potentia, divina ministerio instare liceat. Nec episcopis, vel potestati eorum in aliquo intermittere, vel retro-

sum distrabere liceat; sed ea, quæ modo habent, vel habituri sunt, abbas eorum cum monachis ordinanda constituat, nulli quidquam ejuslibet obsequii debeant præter tantum pro Christianis divinam orationem. Imperatorem defensorem appellent, ac pio inter se electo abbati procurrationem commendent. Solum religionis statum episcopis, si intersit, requirat. Huic, si forte labatur, corrigendo adsit. Cæterum de servitiis aliquo immunem relinquat ipsam locum. *Advocatum* de ipsa progenie, si forte in bonum faveant, eligant. Sin autem vim aut incommodum inferre moliantur, ubi sibi placeant, timentem Deum, ac stabilitati faventem scire perquirant. Si quis autem hanc nostram auctoritatem violare tentaverit, anathematis vinculo astrictus gehennæ tormenta sine fine se subire dolebit.

Scriptum per manum Stephani, scriptoris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Januario, indict 15. — Data octavo Kal. Januar. per manum Witoloni episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno pontificatus domni Joannis sanctissimi 13 papæ, 7 imperii domni Ottonis majoris 10, junioris 4, indictione quinta decima.

XXIV.

RESIPTUM JOANNIS PAPÆ XIII PRO EXCOMMUNICATIONE INVASORUM POSSESSIONUM MONASTERII S. SYMPHORIANI DIOCECIS AUGUSTODUNENSIS.

(Anno 971.)

[Apud Mansi, *Concll.*, tom. XVIII, col. 450.]

Ego in Dei nomine JOANNES papa, sedis apostolicæ et Romanæ urbis apostolicus, divina clementia largiente, notum volo fieri omnibus qualiter veniens quidam episcopus a partibus Galliarum, nomine Girardus, Augustodunensis civitatis præsul egregius, pro regis etiam amore, et leati Petri principis apostolorum servitio Romam expetiit, nostram honorifice aggressus præsentiam. Qui dum nobis pro sua industria et honoris magnificentia gratus, acceptabilis et charus existeret, dum de pluribus sermo inter nos haberetur, manifestavit mihi humillime reclamando de quibusdam hominibus qui terram de suo episcopatu præsumptuose et violenter tenere videntur. Insuper deprecatus est ut eos excommunicaremus, et maledictionis jaculo illos damnaremus. Cujus petitionem benevole suscipiens, jussi ego Joannes papa, servus servorum Dei, talem excommunicationem et maledictionem fieri, scriptam manu propria Benedicti archiepiscopi nostri. Conjacet autem eadem terra in patria quæ dicitur Provincia, de abbatia S. Symphoriani. Quicumque ergo eam tenent terram S. Symphoriani, aut aliquid ex terra S. Nazarii, sine assensu Girardi ejus civitatis episcopi ex auctoritate Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti, omniumque sanctorum Dei; potestate insuper beati Petri senioris nostri, cum cæteris apostolis quibus data est potestas ligandi atque solvendi, et ex ministerio nostro, sint excommunicati et anathematizati, atque

A a limitibus sanctæ Dei Ecclesiæ alienati, nisi conversi ad satisfactionem venerint. Omnes enim maledictiones quæ in Veteri Testamento et Novo scriptæ sunt, veniant super eos nisi ad emendationem venerint. Sint maledicti in civitatibus, in villis, in agris, in viis, in castellis, in silvis et in omnibus locis. Delcantur de libro viventium, et cum justis non scribantur, nisi resipiscendi ad satisfactionem et emendationem venerint. Fiat.

XXV.

JOANNIS PAPÆ XIII EPISTOLA AD GLORIOSISSIMUM [COMITEM BARTINONENSEM?]

(Anno 971.)

Præslens Altonem Gerundensis diocesis gubernatorem constituit.

[Apud Florez, *Espana sagrada*, tom. XXVIII, pag. 252.]

JOANNES servus serv. Dei gloriosissimo tionem et charissimam salutem filiationi.

Agnosimus qualiter in vestris partibus qu. subito sacerdotes efficiunt, quod gravissimum et detestabile omnium debet esse Christi fidelium. Unde quia omnium Ecclesiarum Dei nos sollicitudo coaretat, tam pestiferum et in no. gno vestro, et a cunctis catholicis Christianis funditus eradicare satagimus sulti et sanctorum Patrum auctoritas maxime beatissimi papæ Gregorii ubi inter cætera

C episcopo Augustodunensi scribens ait oc quoque ad nos pervenisse non dissimile dignum detestatione comperimus, quod quidam desiderio honoris inflati, defunctis episcopis, tonsurantur, et sunt repente. sacerdotes. atque inverecunde religiosi propositi ducatum arripiunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Q. d putamus quid isti subjectis præstaturi sint, qui antequam discipulatus limen attingant tenere locum magisterii non formidant, qua de re necesse est, ut si quamvis inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distincta ordinis ecclesiastici exerceatur officia, videat quod imitetur, discat quod doceat, informetur quod teneat, ut po. errare, quiet. err. demonstrare.

D Diu ergo religiosa meditatione poliat ut. at, et sic lucerna super candelabrum posita luceat, ut adversa ventorum vis irruens conceptam eruditionis flammam non exstinguat, sed augeat. Nam cum scriptum sit, ut prius quis probeatur, et sic ministret, multo amplius ante probandus est, qui populi intercessor assumitur, ne fiant cause ruinæ populis sacerdotes mali. Nulla igitur contra hoc excusatio, nulla potest esse defensio, quia cunctis liquido notum est quæ sit in hujus rei diligentia sancti egregii sollicitudo doctoris, qua neophytum ad ordines vetat sacros ascendere. Sicut autem tunc neophytus dicebatur, qui in initio sanctæ fidei erat eruditione plantatus, sic modo *neophytus* censendus est, qui repente in religionis habitu plantatus

ad ambiendos honores sacros irrepserit. Ordinate ergo ad ordines ascendendum est. Nam ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta querit ascesum, et quia Gerundensem Ecclesiam sine plebis et populi electione episcopum neophytum consecratum audivimus, quoniam nulla ratio sinit ut inter episcopos habeatur, quod nec a clericis sic electus, nec a plebibus expetitus, modis omnibus volumus et jubemus, et ejusdem S. Gerundensis Ecclesiæ Attonem virum venerabilem archipræsulem, et confratrem nostrum provisorem, et gubernatorem ipsi Ecclesiæ in omnibus præesse constituimus, ita sane ut plebem et populum sibi commissum sic juste et canonice regat, quatenus pro ill. . . . redditurus. Judici.

XXVI.

JOANNIS PAPÆ XIII EPISTOLA AD UNIVERSOS EPISCOPOS
BRITANNIÆ CITERIORIS.

(Anno 972.)

[Martien. Thes. Anecd. III, 868.]

Votai ne Turonensi archiepiscopo resistent, donec ipsa de eorum controversia iudicium tulerit

JOANNES servus servorum Dei, episcopus Romanæ urbis, in Christo fratribus universis episcopis citerioris Britannię salutem in Christo et visitationem.

Quia vice beati Petri apostolorum principis, Domino Deo dignante, omnium ecclesiarum curam suscepimus, sollicitudinem qua uniuscujusque fides integra in eodem Domino reservetur, sine qua nullus ei placere valebit, ubique severe observare debemus. Ideoque notum sit vobis quoniam charissimus frater noster Arduinus, sanctæ Turonensis Ecclesiæ archiepiscopus, veniens ad apostolorum limina Romanam oratum, interpellavit nos quod jura sui archiepiscopatus, quæ ab antiquis temporibus per decreta sanctorum pontificum sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ suis prædecessoribus concessa et confirmata fuerunt, a vestro archiepiscopo et suis decessoribus per violentiam et paganorum Normanorum contrarietatem sublata videntur. Unde apostolica auctoritate vobis sciatis (11) interdictum, ne illius ullo modo juri resistatis deinceps, de omnibus quæ predictus archiepiscopus confirmat archiepiscopatu suo pertinere debere, quousque ille vester archiepiscopus, aut aliquis ex vobis cum Arduino archiepiscopo, sive cum suo suffraganeo, vel alio fidei misso ad nostram sanctam matrem Ecclesiam veniat, ut ibi præcognitis causis inter vos et illum, quod æquum comprobabimus, definiatur ad laudem Dei et Domini nostri Jesu Christi. Quod si aliter quam jubemus contra voluntatem ejus feceritis, cognoscatis vosmetipsos Dei et B. Petri principis apostolorum, per nostræ humilitatis mandatum, auctoritate excommunicatos ab omni ecclesiastico officio. (*Hic desinit membrana Turonensis; quæ sequuntur, adduntur in editis.*) Quod si vero debitam reverentiam circa prædictum fratrem nostrum observare

(11) Editi addunt esse.

A vobis placuerit, secundum justitiæ decretum a sancta Romana Ecclesia statutum, permaneat cum Dei benedictione in unitate nostræ catholicæ communio. Interea sciant regni vestri homines, maxime nobiliores, nominatim Berengarius, et filius suus Conatus, et Hoel cum fratre suo Guerech, cum cæteris majoribus, ut si contra justitiam inobedientes fuerint hanc nostræ jussioni, et contrarii seu rebelles exstiterint prædicto fratri nostro Turonensi episcopo, sint et ipsi excommunicati et nostra benedictione apostolica privati.

XXVII

PRIVILEGIUM JOANNIS PAPÆ XIII PRO MONASTRIO
CLUNIACENSIS.

(Anno 965-972.)

B *Hiclerio Arelatensi, Amblardo Lugdunensi, Theutbaldo Viennensi, Stephano Claramontensi, Aimoni Valentiniensi, etc., Maiolum abbatem Cluniacensem ejusque monasteria commendat.*

[Bullar. Cluniac. 5.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, fratribus et coepiscopis per urbes Galliarum consistentibus et presidentibus, HICLERIO scilicet Arelatensi; AMBLARDO Lugdunensi, THEUTBALDO Viennensi, STEPHANO Claramontensi, AIMONI Valentiniensi, WIDONI Vesontienti, ADONI Matisconensi, FROTCARIO Cabilonensi, WIDONI Vallaviensi, LONDRICO Avenionensi, GERALDO Genevensi, MAGNERIO Lausanensi, LUBOINO Lurensi, ROSTAGNO Vivariensi, apostolicæ gratiam benedictionis et gloriam æternæ beatitudinis.

C *Lætatur valde in Domino et exsultamus quod dilectio Dei et charitas proximi, quam vos studiosissime multorum relatione audivimus custodire, ad vias Domini et mandata facit vos subtiliter unbelare, ut pontificatus vestri discretum regimen multis sanctæ Ecclesiæ filiis necessarium præstet levamen. Quod manifestis probationibus vos semper facere desideramus pie et commonemus ut virtutum penitis ad cælestia convolantes plures ad Christum populos trahere post vos possitis. Nostrum namque est vos hortari ne Domini disciplinam, per quam pervenitur ad gloriam, parvipendatis aut negligere vetitis. Quoniam vos estis, ut ait Dominus, lux mundi et sal terræ, quibus commisit Dominus Jesus Christus Ecclesiam suam regendam, quam acquisivisti sanguine suo. Notum itaque vobis facimus, dilectissimi, quod latior et amplior specialissime nobis est, charitas circa monasterium Cluniense, cui sapienter et beate præcet charissimus filius noster dominus Maiolus abbas vobis, ut credimus, bene notus ut pote vir religiosus, quem vobis attentius et diligentius cum monasteriis omnibus, quæ ejus sunt subiecta regimini, commendo; vestramque beatitudinem precor quod Dei amore, ac veneratione beati Petri apostolorum principis, nostræ quoque dilectionis affectu, protectores sitis canobiorum sibi commissorum. Nostra insuper auctoritate beati Petri vice*

fulta et roborata, Dei omnipotentis disponente gratia, vos comonefacio, ut quicunque potens, vel persona alicujus momenti præminens res seu possessiones jam dictorum locorum pervadere ausu nefario tentaverit, cenuram vestræ excommunicationis strictissimam, mox ut cognoveritis, irrevocabiler et aerius incurrat, et a conventu fidelium segregetur, per vestram necne testificationem satis formidabilem vinculo nostræ excommunicationis se noverit colligatum, donec satisfactione congrua respiciat, et prædicti monasterii patri Maiolo humilitatem exhibeat veniam postulando et consequendo. Denique vos adjuro sub invocatione sanctissimæ et individue Trinitatis atque auctoritate apostolica enixius præcipio, et, ut fratres charissimos rogo, non licere vobis præterire hoc nostri pondus præcepti, quod ei sanctæ Ecclesiæ exaltatio et vestra ad æternam bona est protectio. Te etiam, frater et coepiscopo Stephane, in Domino alloquor pro insita bonitate tibi ut compellas Amblardum fidelem tuum Celsininiensi cœnobio propriam terram, quam hactenus eidem subtraxit monasterio, [restituere], ut tuo iudicio correctus ligamina terribilis excommunicationis et pœnas æternæ damnationis evadere possit; quoniam si non respuerit, interminabili anathemate ferietur. Res quoque exigit ut tibi aliqua dicamus, frater charissime, et amande domne Ado episcopo, quem, licet non viderimus, ex nomine novimus in omni spiritali bonitate. Efflagitamus itaque benignissimam tuæ paternitatis dulcedinem, ut quo vicinior esse videris præfati monasterii scholæ, et tua protectione pro tuo posse celerior fratrum necessitatibus occurrat, qui te ex abundantia charitate diligunt et ulnis totius amoris perfectissime ambiunt, et amplecti desiderant. Quocirca Cluniensis monasterii semper esto protector, sicut beati Petri es fidelis amator.

XXVIII.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM ADALBERONI REMENSI ARCHIEPISCOPO CONCESSUM.

(Anno 972.)

Confirmat decretum Adalberonis qui monachos in Mosomensi cœnobio pro canonicis collocarat.

[Apud Mansi, Concil. tom. XIX, col. 31.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Domino fratri ADALBERONI sanctæ Remensis Ecclesiæ dignissimo archipræsuli, perpetuam in Domino salutem.

Si ecclesias longe lateque diffusas divino nutu in sancta religione crescere cognoscimus, Deo omnipotenti laudibus exsultare gratiasque juges referre debemus. Quapropter cognovimus tua industria stabilitum in Mosomo castro, quod est super fluvium Mosæ, in veneratione Dei genitricis Mariæ, monasterium monachorum religione deculatum [for. decoratum, vel a decus decusatum], tuæque proprietatibus, ecclesiæque tuæ, terris et ecclesiis dotatum, quod sub pagina B. Petri, apostolorum principis decreti, nostrique, te orante, suscepimus. Insuper

A locellum, qui a Stephano viro illustri atque ejus conjuge Freduide, Tia nomine constitutus, sanctoque Remigio suppositus fuit, quem eidem monasterio Mosomo, quia per se ob exiguitatem rerum stare non poterat, contulisti, collatis rebus in compensatione B. Remigio, consentientibus fratribus. Ut autem cognoscat universa Ecclesia nos unanimiter assentire: a te collata vel conferenda, seu a quibuslibet, in terris cultis et incultis, vineis, pratis, ecclesiis, mancipiis utriusque sexus; aquis, aquarum decursibus, in omnibus ad supradictum monasterium pertinentibus, B. Petri apostolorum principis, et nostri, firmamus decreto, quatenus sine livore oblatantium locus quietus et inviolabilis jugiter permaneat. Si quis interea, quod non credimus, temerario ausu contra ea quæ ab hac nostra auctoritate pie et firmiter per hoc nostrum privilegium disposita sunt, ire tentaverit, vel hæc quæ a nobis ob laudem Dei pro stabilitate jam dicti monasterii, statuta sunt, frangere et in quoquam transgredi, sciat se auctoritate B. Petri, cujus, quantum immeriti, vices agimus, anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo et Juda traditore Domini nostri Jesu Christi æterno incendio concremandum. At vero qui pio intuitu observator in omnibus exstiterit, custodiens nostri apostolici constituti ad cultum Dei respicientis præceptionem, benedictionis gratiam et delictorum suorum indulgentiam consequatur, et vitæ æternæ particeps efficiatur.

C Scriptum per manum Stephani scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Aprili. Data per manus Andreæ episcopi ix Kalend. Maii, anno pontificatus domini nostri sanctissimi [Joannes], et tertii decimi papæ, septimo; imperii autem D. Ottonis majoris Augusti xi, junioris ii, quinto, in mense Aprili, indictione xv.

XXIX.

JOANNIS PAPÆ XIII EPISTOLA AD ADALBERONEM REMENSEM ARCHIEPISCOPO.

(Anno 972.)

Privilegium monasterii S. Remigii.

[Mansi, Concil., XVIII, 485.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo in Domino fratri ADALBERONI, sanctæ Remensis Ecclesiæ dignissimo archipræsuli, perpetuam salutem.

D Convenit apostolatus nostro, pro universis Dei Ecclesiis, ne damna rerum suarum sustineant, sed magis semper in melius augeantur et crescant, curam habere. Igitor quia fraternitatis tuæ dilectio nos postulavit, quatenus monasterium quod corpore beati Remigii nobilitatur, privilegio sanctæ nostræ sedis apostolicæ muniremus, quod ad Dei omnipotentis laudem, et ejusdem beati Remigii honorificentiam, nullius hominis avaritia et temeritate valeat in quoquam violari, et minui, sed potius augeatur et crescat. Quapropter per interventum tuæ dilectionis, archimonasterio quod in Francia situm est non longe a civitate Remensi, cui præesse videris,

confirmamus et corroboramus hoc nostræ auctoritatis privilegio omnes possessiones, omnesque res mobiles et immobiles, quæ dici et nominari possunt, de terris, vineis, servis et ancillis, colonis et colonabus, ædificiis et habitationibus, thesauris, et ornamentis, et quibuslibet pecuniis. Statuentes sub divini iudicii obtestatione, et anathematis validis interdictionibus, ut nunquam, neque nullus rex, neque archiepiscopus vel episcopus, vel etiam quorumlibet hominum magna parvaque persona, præsumat eidem archimonoasterio ad damnum sive molestiam incumbere, sive de rebus et possessionibus ipsius auferre et alienare. Promulgamus autem et hoc auctoritate B. Petri, apostolorum principis, per hujus nostri apostolici privilegii constitutionem, ut omnia quæ a te vel a quibuslibet Christi fidelibus eidem archimonoasterio donata sunt, vel in futurum donata fuerint, firma stabilitate ad jus et dominium ipsius permaneant: nec licentia sit cuiquam homini, vel conferre, vel alienare quid ex omnibus quæ ad illud pertinent, nisi ad communem utilitatem roborandam justitiæ, et gratiam competentis commutationis. Insuper abbatiam Sancti Timothei, quam eidem Sancto Remigio ad usum hospitalitatis tua largita est industria, quatenus cum tuorum, tum etiam successorum atque monachorum, ad hospitum necessaria, rara benevolentia non deficiat, abbas loci provideat, atque ad communem utilitatem distribuat: ita duntaxat, ne archiepiscopalis affluentia in suis nimium, non prout ferre locus possit, excedat. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu, contra hujus nostri apostolici privilegii paginam sciens agere præsumperit, sciat se Dei et S. Petri apostolorum principis, nostræque humilitatis iudicio excommunicatum, imo anathematizatum cum diabolo et omnibus impiis, quibus præparatus est cruciatus æternus. Qui vero pio intuitu hoc observare et custodire studuerit, a misericordissimo Domino Deo nostro benedictionis gratiam, et æternæ vitæ gloriam inter sanctos et electos consequi mereatur.

Scripta per manus Stephani scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Apr. indict. 15. Datum per manum Andree episcopi viii Kalend. Maii, anno pontificatus domini nostri Joannis sanctissimi et tertii decimi papæ 8, imperii autem domini Ottonis majoris Augusti 11, Junioris vero 3, in mense 4, indictione quinta decima.

XXX.

JOANNIS PAPÆ XIII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. SALVATORIS PAPIENSIS.

(Anno 972.)

1. Monasterium sancti Salvatoris Papiensis a quacunque jurisdictione ecclesiastica, vel seculari immune, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ protectione et patrocínio fore declarat. 2. Baptismum in ecclesiis monasterii conferre permittit. Chrisma et ordines sacros a quocunque episcopo recipiendi facultatem indulget. 3. Abbatem e gremio monasterii a monachis eligendum, et a quocunque episcopo consecrandum, statuit. 4. Decimas bonorum monasterii a quocun-

que exigi interdicat. 5. Excommunicationem aduersus diripientes et perturbantes bona ejusdem promulgat. 6. Benedictionem benefactoribus elargitur.

[MARGARINI, Bullar. Casin., pag. 45.]

Pax Dei. — JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilectæ mæ, et in spiritualibus filiæ domus ADELAIDÆ serenissimæ Augustæ imperatrici.

Quoniam concedenda sunt quæ rationabilibus desideriis pertinere noscuntur, nostri apostolici auctoritate, ad roboranda pia devotione sancta loca construentium, in præstandis privilegiis debet minime abnegari. 1. Igitur excellentiæ vestræ laudabilis mansuetudo postulavit a nobis, quatenus monasterium Dei, et Domini nostri Salvatoris, situm non longe a Ticinensi civitate, quod ad laudem et gloriam nominis ejus modo ædificasse, renovasse, et extruxisse, religiososque monachos aggregatione, sub venerabilis abbatis regulari institutione exclusisse, et ex propriis rebus ditasse videmini, privilegiis sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis, modis omnibus decoretur, ut sub patrocínio, et tuitione sanctæ nostræ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ constitutum, nullius Ecclesiæ juri et ditioni submitatur. Et ideo vestris piis desideriis faventes, hac nostra apostolica auctoritate decernimus, id ipsum præfatum Domini nostri Salvatoris monasterium amodo, et usque in finem sæculi, sub patrocínio et tuitione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et apostolicæ matris Ecclesiæ, cum omnibus quæ ad illud pertinent, pertinentium. Statuimus namque sub divini iudicii obtestatione et beati Petri apostolorum principis, nostræque humilitatis interdictione, ut nullus unquam, imperatorum, regum, episcoporum et ducum, marchionum, comitum, vicecomitum, gastaldionum, nullusque hominum in quolibet ordine et ministerio constitutus, audeat molestie causis eidem monasterio incumbere, videlicet de rebus et possessionibus, de utensilibus et ornamentis quæ ei pertinere videntur, quocummodo auferre aut alienare præsumat. Nec quamlibet malitiam, et jacturam molestiam, ibidem sive pacis tempore, sive belli ipsi inferre conetur. Profecto cum semper, ut prædictum est, firma stabilitate, sub patrocínio et tuitione sanctæ nostræ Romanæ matris Ecclesiæ permanendum decernimus, confirmamus et concedimus. — 2. Baptismum etiam in eisdem ecclesiis monasterii pertinentibus, licenter fieri, apostolica auctoritate, permittimus; chrisma vero vel quidquid ad sacrum ordinem pertinet, a quacunque ecclesia, voluerint, nostra auctoritate accipiant. 3. Post obitum autem abbatis nemo ibi abbatem constituat, nisi quum consensus et communis voluntas fratrum ex ipsa congregatione elegerit. Electo vero abbate, sit facultas omni tempore præselem eligere, qui tam sibi quam cæteris fratribus cum timore Dei, totiusque congregationis conniventiam, ubicunque voluerint consecrationis insignia, hujus nostræ auctoritatis privilegio absque ullo prætextu conferat datione (sic). 4. Simili quoque definitione, juxta desiderium vestrum, præcellentissima filia, decernimus, ut de-

cimæ redditum prædicti monasterii Domini Salvatoris a vobis fundati, a nullius ecclesiæ præsele, quovis ingenio exigantur. 5. Promulgantes nempe, et auctoritate beatissimi Petri apostolorum principis, coram Deo et terribili futuro examine, per hujus nostri apostolici privilegii constitutionem, sancimus, ut universa quæ a nobis in rebus mobilibus et immobilibus præfato monasterio oblata et concessa sunt, necnon et possessiones quæ a regibus, et principibus, sui quibuslibet Christi fidelibus collatæ sunt, fuerint in posterum, inconcussa stabilitate ad ejus et domini ipsius perpetuis temporibus perseverent. Nec licentia sit, ut dictum est eidem sancto monasterio pertinentibus, cuiquam magnæ parvæque personæ diripere aliquid et auferre, ut profecto ad Dei laudem securum et tranquillum, juxta id, quo munimur patrocinium, tuitione sanctæ sedis apostolicæ fore decrevimus, bene dotatum, et in melius dotandum permaneat. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu, præsumperit hæc, quæ a nobis ad honorificentiam Domini Dei Salvatoris nostri, pro stabilitate ipsius monasterii statuta sunt, transgredi, sciat se anathematis vinculo, et excommunicationis innodatum, et cum diabolo, et omnibus impiis æterni incendii atrocissimo supplicio deputatum. 6. At vero, qui pio intuitu custos et observator eorum exstiterit, omnimodæ benedictionis gratiam, omniumque suorum peccatorum absolutionem et indulgentiam, et cælestis vitæ beatitudinem, cum sanctis et electis a misericordissimo Domino nostro consequi mereatur in sæcula sæculorum. Amen.

Scriptum per manus Stephani scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Aprilii, indictione superscripta 15.

Bene valete. Pax.

Data viii Kal. Maii per manus Vuidonis episcopi bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ anno pontificatus domni nostri Joannis sanctissimi ac religiosissimi XIII papæ; imperii vero domni Ottonis majoris xi, junioris autem v, in mense, et indictione 15 superscripta.

XXXI.

JOANNIS PAPÆ XIII EPISTOLA AD PETRUM EPISCOPUM PAPIENSEM.

[Anno 972.]

Monasterium sancti Salvatoris Papiensis ab Adelaida imperatrice erectum et donatum protectioni, non autem jurisdictioni episcopi Papiensis, committit.

[MANGARINI, Bullar. Casin. II, 47.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, PETRO venerabili episcopo sanctæ Ticinensis Ecclesiæ salutem.

Cum pie desiderium voluntatis, et laudandæ devotionis intentio, sacerdotalibus sit semper studiis adjuvanda, cura est sollicitudini adhibenda, ut ea quæ pro quiete religiosæ congregationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare, scilicet, sicut hoc quod rationis exigit utilitas oportet definiri, ita quod de-

fluitum fuerit, non debet violari. Et quia præcellentissima filia nostra Adelaidis Augusta divini amoris fervore succensa, non longe a mœnibus Ticinensis civitatis, monasterium in propriis constituit, sanctoque, ac venerabiles cœnobitas ibidem undecunque potuit, colligere curavit, qui in sanctæ conversationis proposito, secundum beatissimi Benedicti normam regularem sub abbate viventes, incessanter Dominum majestatis exorare, tam pro requie prioris viri sui gloriøsæ memoriæ Lothariæ regis, quamque pro statu imperatoris clementissimi filii nostri Ottonis invictissimi Augusti, simul etiam communis filii, et eorum, ac nostri item Ottonis augusti suæque animæ mercede, prædictumque monasterium liberaliter possessionibus dotaverit, necessariisque omnibus vota, id quod sibi pie visum est pro halitantium sustentatione cumulaverit, bene fratrum reverendissime, tua sanctitas; cui ne voluntas unquam duceretur in veritum, et ea, quæ pro quiete monachorum disposita fuerant turbarentur, quæque contulit in jure eidem monasterio apostolica petiit auctoritate firmari. Hæc quoque suæ petitioni subjungente, ut eidem monasterio tam in dispositione rerum, quam in ordinatione abbatis, quædam pariter privilegia largiremur; sciens quippe eam apostolicæ sedi reverentiam a fidelibus exhiberi, ut quæ ejus fuerint decreto disposita, nullius deinceps usurpationis molestia quatiantur. Unde quia effectum, et imperialis voluntas, et tam pia pro servorum Dei quiete, sollicitudo ex postulabat, juxta petitionem ejusdem præcellentissimæ filiæ nostræ Augustæ, præfato eidem monasterio in honorem Domini Salvatoris constituto, sanctæ sedis apostolicæ privilegia grante indulgemus, ubi omnia, quæ amplectendæ voluntatis ejus studium deposcebat, apostolicæ auctoritatis annis firmata sunt. Statuentes inter alia ut nullus episcoporum vicinarumque ecclesiarum, quilibet sacerdos in idem monasterium sibi jus ecclesiasticum aliquomodo vindicet, ac defendat, nisi forte a parte monasterii, licet a fratribus pro negotio aliquo ecclesiastico, fuerit invitatus. Et quoniam, fratrum dilectissime, locus ipse, ubi prædictum monasterium exstructum est, ad diocesis sanctæ Ticinensis ecclesiæ, cui tua fraternitas, Deo auctore, præest hactenus pertinuisse dignoscitur, ne sub hac occasione, in eodem monasterio alicujus potestatis prærogativam tibi aliquando usurpare præsumas, ex beati Petri apostolorum principis, nostræque humilitatis auctoritate, modis omnibus interdiciamus.

Postulatus vero a parte monasterii, scilicet a fratribus, visitationem tuam illis, respectu divini amoris, devote exhibe; non autem petitis monasterii secreta ullatenus adire præsumas, ne per adventus tui præsentiam, in servorum Dei recessibus, popularis occasio præberetur. Hæc namque omnia, quæ, tibi in presenti de sæpedito monasterio interdiciamus, cunctis etiam, qui in eo, quo es ordine, locoque successerint, sub interminatione divini iudicii, beati

quoque Petri apostoli, nostræque humilitatis auctoritate, sibi eternaliter interdicta cognoscant. Tu vero, frater, ea quæ a nobis statuta sunt, sacerdotali sicut decet studio inviolata conserva, nec ea patiaris in aliquo temerari, scilicet in custodiendis eis fraternitas tua se semper exhibeat, quatenus et omnem inquietudinem occasione de loco venerabili excludat, et aliis similia operari persuadeat, diu se in custodiendam voluntatem nostram, sollicitam, ut decet exhibuerit, et devotam. Hujus autem censure cautionem, duplici tenore scribi decrevimus, statuentes, ut una inter tuæ ecclesiæ scrinia, aliam vero ab abbate servetur monasterii.

Scriptum per manus Stephani scriiniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Aprilis, indictione 15, anno Domini 972.

XXXII.

JOANNIS PAPÆ XIII LITTERÆ DE INSTITUENDO EPISCOPATU PRAGENSIS (12).

(Anno 972.)

[Apud MABILL. *Acta Sanctorum ord. S. Bened.*, Sæc. V, pag. 853.]

JOANNES servus servorum Dei BOLESLAO, catholice fidei alumno, apostolicam benedictionem.

Iustum est benivolas aures justis accommodare petitionibus, quia Deus est justitia, et qui diligunt Deum justificabuntur; et: Omnia diligentibus Deum cooperantur in bonum. Filia nostra soror tua, inter cæteras haud abnegandas petitiones, cordi nostro dulces intulit ex parte tui preces, scilicet ut nostro assensu in tuo principatu, ad Dei laudem et gloriam Ecclesiæ, liceret fieri episcopatum. Quod nos utique leto animo suscipientes, Deo gratias retulimus, qui suam Ecclesiam semper et ubique dilatat, et magnificat in omnibus nationibus. Unde apostolica auctoritate et sancti Petri potestate, cujus, licet indigni, tamen vicarii sumus, annuimus et collaudamus; atque incanonizamus, ut ad ecclesiam Sancti Viti et Sancti Wenzlai martyrum fiat sedes episcopalis; ad ecclesiam vero Sancti Georgii martyris sub regula sancti Benedicti, et obedientia filiæ nostræ Mariæ sororis tuæ, constituatur congregatio monialium. Verumtamen non secundum ritum aut sectam Bulgaricæ gentis, vel Ruziæ, aut Slavonicæ linguae, sed magis sequens constituta et decreta apostolica, unum potius, ad placitum Ecclesiæ totius, eligas in hoc opus clericum, Latinis asprime litteris erudi-

atque uti vomere, novalia cordis gentilium scindere, et triticum bonæ operationis serere, atque manipulos frugum vestræ justitiæ Christo reportare sufficiat. Val.

XXXIII.

JOANNIS XIII PAPÆ privilegium pro Ecclesiâ Arelatensi.

(Anno 965-72.)

[BOUCHE, *Hist. de Provence*, II, 36.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, divinæ pietatis nutu sedis apostolicæ humilis papa, YTERIO condigno fratri Arelatensis Ecclesiæ metropoli, pariterque archipræsuli, salutem et benedictionem optat in ævum, etc. THETBALDO Viennensis Ecclesiæ archipræsuli ejusque suffragantibus universis, AYMERICO primæ Narbonensis venerabili archiepiscopo cum suis subjectis; SYLVESTRO secundæ Narbonensis digno archipræsuli, suisque subalternis domino videlicet, LAUDERICO, THEODERICO, AYRANDO, HONORATO, PONTIO et HUMBERTO dignissimis Ecclesiarum suarum pastoribus communem ac perennem æternitatis gloriam.

Scitote vos rectores fore clavesque cœlestis januæ vobis a Deo potestatem ligandi ac solvendi, etc. Doleo itaque et vehementissime contristor super tanti sceleris causa, quæ a multorum hominum ore creberrime nostris conspectibus diffamatur, quia primas Arelatensium quæ principatum et caput obtinet cæterarum Ecclesiarum secunda a Romana sed e multimodis lacerationibus eviscerata jacet, et conculcatam fore audivimus, impletam in ea prophetæ sententiam dicentis, *Sedet in tristitia domina gentium*; quapropter vobis et cunctis Ecclesiarum Dei fidelibus propriis apicibus designare cupimus querelam tanti sacrilegii, cur prædictus ejusdem Ecclesiæ antistes nequiter assidua confligatur injuria. Ea namque juvenina quæ a largitoribus nostræ Ecclesiæ sunt, semper cedenda sciatis a nobis plenissime fore largienda. Hunc igitur a clavigero regni cœlestis, nostræque inclytæ potestatis auctore, nostraque providentia suæ quoque cessionis coacti, largimus ei integram habere licentiam, et potestatem abominandi, gladio quoque excommunicationis feriendi eos, qui ei contrario obstiterint. Quod nos vere ut omnibus cognitum est abnegare non valemus. Quamobrem obsecrando vobis præcipimus, atque fraternaliter flagitamus,

(12) Anno Dominicæ Incarnationis 967, Idus Julii, dux Bohemiæ, cui agnomen Sævus Bolizians, male mercatum fraterno sanguine, scilicet beati martyris Wenzlai, Bohemiæ ducatum cum vita amisit. Cui filius ejus æquivocus suus in principatu successit, multum dissimilis patri moribus bonis et conversatione spirituali. Erat enim vir Christianissimus, fide catholicus, pater orphanorum, defensor viduarum et clericorum, et peregrinorum, præcipuusque ecclesiarum fundator. Nam, ut in privilegio ecclesiæ Sancti Georgii in Praga legitur, xx ecclesias erexit, et eas omni ecclesiastica utilitate ampliavit. Hujus fuit

soror, nomine Mlada, virgo sacra, litteris erudita. Quæ cum orationis causa Romam venisset, et a papa Joanne hujus nominis tertio decimo benigne suscipitur: ibique aliquandiu degens, monasticis disciplinis imbuitur. Dehinc papa consilio cardinalium, imo volens novæ Ecclesiæ subvenire, consecrat eam abbatissam, motato nomine, Mariam, dâns ei sancti Benedicti regulam et abbatialem virgam. Quæ Pragam rediens, et a fratre suscepta, obtulit ei litteras Apostolicas, quarum formulam habes supra

ut omnes qui ausu temerario *terram sanctuarii* fuerint ausi contingere, vel in aliquo ledere, et injuriis ei inferre, nullius admirantes personam plenissimum usquequaque faciat legere, et secus sanctorum canonum præcepta graviter eos corrigite. Postremum vero si necesse fuerit tempore et hora qua ipse vos deprecando admonerit, cum ipso pariter gladio excommunicationis percutite, tenor autem nostræ excommunicationis iste est quem vos volumus roborare atque confirmare.

Auctoritate sanctæ et ineffabilis Trinitatis, id est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sint excommunicati, partem habeant cum Dathan et Abiron quos terra vivos absorbuit; cum Juda quoque, qui Dominum tradidit, æternis incendiis concrementur; domus quoque eorum vastentur, sintque cum diabolo in igne, cujus ignis non moritur, et veribus qui non moriuntur. In præsentī sæculo sentiant eandem penam quam sentit Herodes, qui consumptus a vermibus exspiravit. Adjungat eis Dominus pestilentiam, donec percant de terra et de his quæ sunt in ea. Percutiat eos Dominus egestate, febri, frigore, ardore et æstu, et persequantur eos omnia mala hæc, donec evellantur a sedibus paradisi; feriat eos quoque Dominus ulcere, et parte corporis per quam stercora digeruntur. Scabie quoque, et prurigine, ita ut curari non possint. Amentia et cæcitate a Domino feriantur; naueant quoque consortium cum Ario, cujus intestina in secessum egressa sunt. Maledictione perpetua, maledicat eos Pater

Æternus, nisi se ad emendationem præparaverint, et sint sanctæ Dei Ecclesiæ liminibus sequestrati, et a consorcio fidelium Christianorum omnium segregati, et insuper perpetuis anathematis vinculis innodati, ita ut non queant solvi usque pervenerint ad emendationem congruam. Maledicti sint dormientes, et maledicti vigilantes; maledicti egredientes, et maledicti regredientes; maledicti edentes et bibentes, et maledicti esurientes et sitientes. Maledicti sint operantes, et maledicti ab opere cessantes; maledicti in domo, maledicti extra domum; maledicti sint in civitate, maledicti extra civitatem; maledicti sint in villis, maledicti in montibus; maledicti in vallibus, maledicti in silvis; maledicti in pratis; maledicti in aquis; maledicti in omnibus locis, nisi se correxerint. Auferantur de partibus meritorum sanctæ Dei genitricis Mariæ omniumque aliorum sanctorum; recludanturque in latratro inferni. Ad postremum autem gladio peremptorie excommunicationis nostræ, et Romanæ Ecclesiæ eos percutimus, et omnibus maledictionibus quæ in Veteri ac Novo Testamento continentur, eos jugulamus, perpetui quoque gehennæ incendio concremandos etiam tradimus, nisi ad satisfactionem pervenerint. Volumus autem ut audientes hæc prosequantur dicentes: Fiat, fiat, fiat. Qui autem huic sententiæ nostræ obedire noluerit, sit anathema, mavanatha, cujusve ordinis sit. Item enim dicitur perditio sit illis in adventum Domini. Amen.

ANNO DOMINI DCCCCLXXIII.

SANCTUS UDALRICUS

AUGUSTANUS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN SANCTUM UDALRICUM.

Udalricus Episcopus *Augustanus*, secundus hujus nominis (nam de primo jam supra egit Fabricius noster lib. viii. p. 305 s.) rexit Ecclesiam suam ab a. 924 ad 973. Vitam ejus exhibet Anonymus a Velsero Opp. p. 515. Surio 4. Jul. Mabillonio Sæc. V Benedictino, p. 415, et in Actis Sanctorum tom. II Julii, p. 97, editus, cum Commentario prævio Jo. Pinii p. 73, 97. Item Benedictus Gullmann, *Augustanus*, in Dissert. Lips. 1693 præside M. Godofredo Ludovici habita. Et *Sermo synodalis*, *parochianis presbyteris in synodis enuntiandus* ascribitur, editus primum t. IX Conciliorum Bini edit. secundæ pag. 803.

VITA

SANCTI UDALRICI

Auctore Gerardo presbytero, ejus familiari.

(Apud Mabill. *Acta SS. ord. S. Bened. Sæc. V.* p. 415, ex editione Velsiana et codicibus mss.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Auctores antiqui (nam recentiores interim silentes) omnino tres, qui sancti Udalrici (*S. Ulric*) episcopi Augustensis gesta posteris tradiderunt, inveniuntur, omnes a Marco Velsero, reipublicæ Augustanæ duumviro clarissimo, typis vulgati. Primus sub anonymi titulo; secundus Gebehardus, Udalrici in eadem sede successor quartus; tertius Berno Augiensis abbas, quos Ekkehardus junior suppressis nominibus laudat in lib. de Casibus monasterii sancti Galli cap. 5, ubi quædam ab eis prætermissa refert. Præter hos Ditmarus, Chronicon Augustanæ aliique rerum Germanicarum Alamannicarumve historici de Udalrico honorifice agunt; inter recentiores illustrissimus cardinalis Baronius. At de primis vitæ scriptoribus hic præcipue dicendum.

2. Qui primus Udalrici acta litteris consignavit, anonymus a Velsero cæterisque dictus, pluribus in locis se Udalrici æqualem ac familiarem fuisse indicat, ut num. 18: « Ea quæ vidimus non decet totum omittere. » Et num. 54: « Hæc vero nemine dicente comperiebam, sed propriis oculis in quamplurimis peracta conspiciebam. » Udalscalcum esse quidam opinati sunt; sed quis sit Udalscalcus ille non satis explicant. Unus fuit eo nomine monachus Augustanus ad sanctam Afram, seu ad sanctum Udalricum, is qui de discidio inter Henricum episcopum et Eginonem abbatem exorto librum insignem scripsit, in tomo II Henrici Canisii editum, ubi quædam sancti Udalrici miracula commemorat. Idem postea ejusdem loci abbas fuit ab anno 1126 ad 1148. Udalscalcus alter fuit episcopus Augustensis post medium sæculum duodecimum; sed uterque longe ab anonymi nostri ætate. Hunc ecclesiæ cathedralis canonicum exstitisse patet ex libro de Miraculis (quem unius ejusdemque auctoris esse existimo) huic Vitæ subjecto. Nam, cap. 28 relato quodam miraculo ad sancti Udalrici tumulum in ecclesia S. Afræ patrat, addit exinde concursum populi factum in principem seu episcopalem ecclesiam Sanctæ Mariæ. « Inde in civitatem, inquit, ad ecclesiam Sanctæ Ma-

riæ venientes, hæc nobis annuntiaverunt: » Primi istius auctoris nomen ignorasse videtur secundus vitæ scriptor Gebehardus, qui primam de sancti Udalrici gestis lucubrationem, « a quodam illustri viro compositam, » in prologo suo dicit. Sed tandem istius anonymi nomen in itinere nostro Germanico didicimus ex vetusto codice Ratisponensis monasterii Sancti Emmerammi, ante annos quingentos scripto, in quo prima hæc Vita reperitur sub titulo post capitulationes ita expresso: « In nomine Domini incipit Vita sancti Udalrici episcopi et confessoris Christi, edita a Gerardo, qui ab eo fuit presbyter ordinatus. » Gerardum itaque in posterum licebit appellare anonymum, qui nescio an idem sit cum Gerardo Udalrici capellano, de quo in Vita num. 65, seu præposito, de quo num. 70, atque presbytero, num. 85.

3. Binos Gerardi libros de Vita et Miraculis Udalrici cum simplici stylo scriptos legisset Gebehardus episcopus, eos novo orationis genere expolire aggressus est, uti ipse in Prologo suo testatur; sed morte præventus, opus perficere non potuit. Fuit is ab Udalrico Augustensis episcopus quartus, utpote qui post Henricum Udalrici successorem, anno 982, postque Ethicum anno 988 extinctos, successit Liutolfo post septem regiminis annos, atque ipse anno post millesimum secundo e vivis excessit. Gebehardi lucubratio imperfecta desinit in laude activæ et theoricæ Udalrici vitæ ab initio ejus pontificatus.

4. Paulo post ipsum Berno a Fridebaldo, monasterii Sanctæ Afræ apud Augustam Vindelicorum abbate quarto rogatus, anonymi scriptionem alia item forma exornandam suscepit, idque re vera exsecutus est ante annum 1030, qui Fridebaldi abbatis supremus fuit. De Bernone Hermannus ad annum 1008. « Ipso anno, inquit, Heinricus rex, cognita tandem post duos annos inhumanis crudelitate, remoto eo, Bernonem, virum doctum, et primo Prumiensem monachum, Augiæ constituit abbatem.

Qui gratanter susceptus, fratres dispersos recollegit, A et a Lamberto Constantiensi episcopo abbas ejusdem loci vicesimus nonus consecratus, magna insignis scientia pietateque praeiit annis quadraginta. Obiit anno 1048. Ejus elogium alias Deo dante referemus. Ex his tribus auctoribus unum hic damus, Gerardum, propterea quod ex aliis nihil fere scitum dignum, quod ab ipso non acceperint, discere liceat. Anonymi porro, id est Gerardi, commentatio primum typis excusa est ac notis illustrata ab ornatissimo viro Marco Velsero Augustae Vindelicorum anno 1595, ex quo sequentem editionem adornavimus.

5. Sed, antequam eam exhibeamus, quædam in antecessum ad ejus illustrationem præmittere juvat. Et primo quidem inquirendum an monachus fuerit Udalricus, quem alii Vodalricum seu Othalricum, B alii Wolricum appellant. Monachum ante episcopatum fuisse negant auctores Vitæ sanctæ Wiboradæ apud S. Gallum reclusæ, cui, cum suum de inenda monastica professione consilium aperuisset, aliud a Deo statutum de ipso fuisse significavit, nempe futurum episcopum Ecclesiæ Augustensis, ut in ejus Actis superius ad annum 925. Sed antea ejusdem ecclesiæ canonicum fuisse testis est Ekkehardus junior in loco mox citato. Etsi vero Udalrico esse monacho non licuit, veste tamen monastica episcopus usus est, addictus, quatenus episcopalis dignitas ferebat, sancti Benedicti regulæ, cujus elementa in Sancti Galli monasterio educatus didicerat. Sic enim Gerardus loquitur num. 17: « Semper cuti suæ laneum apponens vestimentum, et regulam sequens monachorum. » Beruo addit eum a carnibus perinde abstinuisse. Quia vero severum suis silentium de nocte præscribit sanctus Benedictus, id maxime in Quadragesima servandum sibi proposuit Udalricus; quo tempore « omne colloquium, nisi cum Deo et sanctis, usque ad alterius diei primam peractam omnino devitavit. » Denique, cum episcopalis oneris sarcinam in Adalberonem nepotem suum sub extremum vitæ suæ tempus rejicere animo destinasset, « episcopus indumento more monachorum formato induebatur, quorum antea regulam multimodis virtutibus sequi consueverat, » apud Gerardum num. 62. Et in synodo Ingelheimensi Gerardo capellano suo jussit consilium suum de relinquendo sæculo exponere. Quod ipse Gerardus præstitit his verbis: « Excellentissimi imperatores et religiosissimi antistites, desiderium domini mei est relinquere sæculum, et secundum regulam sancti Benedicti sanctam inire vitam, et in contemplativa vita diem expectare obitus sui. In indumento pro certo habitus exterioris potestis cognoscere voluntatem animi interioris. » Ita Gerardus num. 63. Non visum est Patribus Udalrico id licere, sed tamen in habitu semel suscepto ipsum decessisse jure affirmare possumus; atque adeo non immerito eum inter nostros computamus. Trithemius in Historia Hirsaugiensi asserit eum in cænobio Sanctæ Afræ ab eodem constructo monachum factum fuisse ante obitum.

6. Udalricus quædam ante pontificatum gessit a tribus auctoribus ommissa, quæ hic præmittenda sunt ex Ekkehardi cap. 5: « De sancto Udalrico autem qualiter nobiscum egerit, dicta Patrum quædam audivimus, quæ quidem in vita ejus vel tertio jam scripta non invenimus. De nobilibus enim ille, ut et ab aliis jam dictum est, natus, apud nostrates educatus est et doctus. Hic viam, qua in cælos volavit, subvolare didicit; hic virtutibus quas nunc operatur præludium fecit. Sanctorum enim nostrorum Galli et Otmari, quos puerulus patres elegit, se monachis jungens cum sanctis sanctissimus et cum electis ingreditur electissimus. Hartmanni enim junioris discipulus divina præ omnibus Spiritu sancto præbatus hausit. In refectorio coram patribus, ubi vel in puncto peccare capitale erat, lector inoffensus creber erat, quamvis canonicus. Quod tamen illi progenitorum suorum indultum est gratia. Widoradam inclusam, coævulis se licentia data ad ludos parantibus, feriatis diebus furtim visitare assolitus, divinis ab illa interdum verbis et exemplis instructus est paginis. Nam quadam die cum illum ante fenestellam clausulæ stantem levissimo videret cingulo præcinctum, de suo ei paratum offerens, castitatis, inquit, fili mi, tibi cingulum hoc laneum meum a Deo accipe, continentiaque stropheo (id est cingulo virginali) ab hac deinceps die per Wiboradam tuam te præcinctum memento. Cave autem, me tibi a Domino meo edictum ferente, ne ullis abhinc colloquiis vanis mulierculis miscearis; etsi, ut facillime fit, aliquo carnis igne incensus fueris, loco in quo fueris mutato, Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina, mox cantaveris. Sin autem sic pacem aliquo alio lapsu tuo vetante non habueris, titionem seu candelam ardentem, quasi aliud aliquid agas, quærens, digitum vel leviter adure, eodemque versu dicto securus eris. Sic magistra prædurata discipulum sanctissimum futurum, ut ipse patribus narrabat, contra ignem igne præduraverat. Multa sunt quæ de doctrina nutricis suæ (sic enim etiam vetulus eam nominare solebat) patribus ille dixerat, quæ, quia austera hujus temporis sanctis videri possunt et impossibilia, ne quid eis suboleat præterimus. De cilicio etiam, quo ipsa utebatur, cujus hodie asperitatem pro reliquiis id habentes horrescimus, pulvillum filio suo, ut et ipsa eum nominabat, in abstinentiæ diebus utendum connexerat; quod interdiu in sinu gestans, noctibus ille maxillis lapide supposito aptare solebat. Tali ille lectisternio pro deliciis usque coram januis ecclesiæ nocturnorum sonitum aut in sedili, aut nuda quidem expectare terra solebat. Illis et aliis similibus eum a pueritia assuescentem, cum et feminarum alloquia et solita socio-rum fugitasset ludicra, sanctulum illum derisorie jam ab inde cæperunt vocitare.... Figuratis et interdum etiam risum moventibus, non tamen falsis et inanibus, crebro usus est verbis.... Idipsum etiam sibi pro reverentia sui, ut nobis canonicus

Evangelium legeret, concessum. Nam frater conscriptus tum vocis pulcherrimæ gratiam habebat. » Et quidem inter fratres conscriptos Sancti Galli apud Goldastum in tomi II pag. 185 legitur Odalricus episcopus. Addit Ekkehardus : « Diutius autem quam cæteri cœvæ sui tum pro Wiborada sua scholis inhæserat. Quas tamen tandem relinquens, siquæ juris in possessionibus factus Augustæ, ubi canonicus ab infantia erat, in virtutum exemplis clarissimus, Gallum suum crebro visitabat, fratres suos conscriptos ter in anno ipse minister paverat. » Deinde miraculum refert de vase vinario, quod vehiculo e ponte lapso integrum superfuit. « Egerat quidem aliquando in loco Sancti Magni etiam diem sibi semper amabilem, reliquiasque ejus, ut mos nobis est, cappa illa aquilifera indutus, vespere diei sancti ipse domum reportabat; et cum infirmus tunc esset, ut sæpe quidem erat, paralyticus quidam adjutorio suorum in viam se, ut ipse super eum graderetur, prostraverat. At ille homini appropians, quasi de obstaculo indignatus, Surge, ait, quia et ego pedibus infirmus super te progredi nequeo. At ille tanquam ad increpantis verbum velocissime surgens incolumis abiit, secutusque fratres sine ullius adjutorio, Sancti Magni ecclesiam cum cæteris sanus introiit. Et episcopus capiti cappæ imposito cum anhelus stetisset, et de via lassus, audiens sanitatem hominis, acriter in dicentes invecus, super cancellos tandem innititur; signumque tam manifestum ab se excutiens, sancti Magni virtutem, quam manibus gerebat, hanc esse astantibus prædicans asseruit; neque tamen sic eis, ut hominem ab ipso sanatum esse discredere, persuadere quidem ullo modo potuit. Hæc de pluribus, quæ apud Sanctum Gallum commanens gessit, tribus vitæ ejus scriptoribus non præjudicantes scripsimus. Neque enim miramur eos, cum quibus in sæculo versatus est, ea quæ cum spiritalibus gessit, quia minus sciverant, non scripsisse; sed plura eos quæ de eo concinnantur vulgo et canuntur tacuisse, cum infirma quedam ejus magna fecerint, etiam miramur. » Et post nonnulla de facietis Udalrici dictis, et de obsidione Augustæ per Ungros (quod postremum in notulis referemus) Ekkehardus hæc subdit : « Hugo etiam quidam, regii generis homo primarius, propter sororem viri Dei virginem sacram, incestu agnitam ab ipso, quia sæpe inclinatus est, insolenter ei inimicus quadam die carri vehiculo, ut erat infirmitatis suæ, occurrit invecus. Quem cum milites episcopi præcessores, uti ei non occurreret, præmonerent, carrucarium, inquit, illum ab itinere meo nunquam declinabo. Quod ille a dicentibus post audiens, carrucæ, inquit, vehiculo, scitote, filii mei, ipse plus quam ego, indignus erit. Nec post multum nocte quadam sopori se tradens, cum evigilasset, lumbos in quibus peccaverat, acerrime dolens, in inferioribus ab illa nocte ita decreverat, ut præter eam et ossa gracilia nihil haberet. Sicque longævitatis tempora, nunquam cogi valens

A ut pacem a viro Dei peteret, perduxerat. Ipsa autem sanctimonialis illa sanctorum exemplorum postmodum visa est femina : quippe quam frater novis sententiis dum visat, annuatim puniverat. Ungria autem a se recedentibus, cum Buchowam illos, ubi soror ipsa erat, partesque nostras, ubi Wiboradam matrem sciebat, invadere velle comperisset, orasso fertur : Domine mi, seram [f. servam] istam adhuc impunitam mihi dona, ut gladio non pereat; sed et illam gladio semper paratam, ut palmam martyrii mereatur, confortans robora. Cellam quoque Galli tui integram cum famulantibus pie et misericors conserva. Atque ita precibus ejus sapientis effectum Dens undique dedit. » Hactenus ex Ekkehardo.

7. Augustam Vindelicorum, ad Lycum (*le Lec*) fluvium sitam, complures rexerunt episcopi ex nostris, quos hic certo designare haud facile est, deficientibus nos idoneis argumentis. Simpertum jam laudavimus in superiori tomo pag. 553. Hunc Carolus Magnus rex « constituit episcopum in ipsa civitate » Augusta, teste Ermenrico Elewangensi sæculi ix monacho, « restituitque omnia, quæ ab antecessore suo Pippino illic tradita fuerant, insuper et addidit plurima. Suscepto episcopatu, Simpertus profectus est ad Augustam Vindeliciam et per annos fere triginta rexit ipsa monasteria, » nempe Campidonense, Sancti Galli, et cellam Sanctæ Afræ, « construens basilicam Sanctæ Afræ, et restaurans cenobium Sancti Magni, » nempe Fauconse (*Fuessen*) (v. num. 46 hujus Vitæ), de quo egimus in sæculo secundo, ubi de Sancto Magno. « Defuncto autem Simperto, Hanto (sic legendum, non Lanto, ut postea patebit) episcopatum suscepit, ipse in Bajoria natus. Transactis post acceptum episcopatum septem annis, successores ejus, qui in ipsa Ecclesia constituti sunt, primus Nitkarius cepit a fundamentalis ecclesiam Sancti Magni construere; cæteri vero præsules eum subsequentes, prout potuerunt, similiter construxerunt. Tamen non fuit aula basilicæ ad perfectionem operis perducta, donec, Domino annuente, a gloriosissimo rege Ludovico, filio Ludovici clarissimi imperatoris, Lanto ipsam sanctam sedem adeptus est. » Hinc corrigendus Brusclii catalogus, qui Hantoni Waltherum primo, secundo Adelgerum, ac tertio tantum loco Neodegarium substituit, cum ex adverso Ermenricus, auctor illius temporis, Hantoni proxime Nitkarius, qui cum Neodegario idem est, subjicit. Ermenrico suffragatur vetus index Augustensium episcoporum, in fine hujus vitæ editus, in quo episcopi hoc ordine recensentur. Simpertus, Hanto, Nidger, Odalman, Wigger, Lanto, Adalpero, Hiltine, Odalricus. Lanto basilicam Sancti Magni « quinto anno episcopatus sui perfecit, » ejusdemque sancti Magni corpus in decentiorem locum transtulit, « consilio inito cum archiepiscopo Magontiacensis Ecclesiæ Otkario et cæteris episcopis suis suffraganeis. » Hæc fuse describit Ermenricus, qui præsens aderat, apud Goldastum in tomo I Rerum Alamannicarum pag. 315,

ex quo potiora in Elogio sancti Magni delibavimus. Lantonis obitum Bruschius consignat anno 877; quo anno Udelmannum ei subrogat. Udelmanno « Widgarius seu Widogerus abbas monasterii Uttenburani (*Ottentour*), eximie doctus et humanissimus, » successisse dicitur anno 888. Vidimus insigne istud diocesis Augustanæ monasterium, in ameno loco situm ad Gunzium (*Guntz*) annem, elegantissimis ædificiis instructum, ejus loci basilica sanctis martyribus Alexandro et Theodoro, quorum reliquæ istic habentur, dedicata est. Primus loci abbas Totto, quem pro sancto habent, tametsi anniversario huic officio quotannis parentant. De eo in Calendario Uttenburano, « xiii Kal. Decemb., Totto noster abbas, qui corpus sancti Alexandri huc attulit, et ejus parentes locum istum fundaverunt. » Et in brevi Chronico ad cyclos paschales: « Anno 1163 Totto sepelitur, » id est transfertur, « et principale altare dedicatur. » Fundatum est monasterium anno 764. Huic Udalricus libertatem restituit, ex sequentis Vitæ cap. 25. Porro, ut ad propositum redeam, Widgarius anno 898, ut notat Bruschius, Helvetiorum reliquiis, gentilismo etiam tunc infectis, Christianam veritatem prædicasse memoratur, ob id « Helvetiorum Apostolus » appellatus. Widgarius anno 902 excepit Adalbero, quem monachum Elwangensem, atque abbatem ejusdem loci simul et episcopum fuisse Bruschius testatur. « Fuit vir, inquit idem auctor, eximie doctus, excellens musicus, San-Gallensis monasterii liberalissimus benefactor, sancti Ulrici seu Udalrici alumnus et informator. » Adalberonem sancti Galli fratrem conscriptum beneficentissimum exstitisse tradit Ekkehardus cap. 5, probatque libellus de Fratribus conscriptis tomo II apud Goldastum pag. 181, ubi Adalbero anno 908 ad Sanctum Gallum in vigilia ipsius sancti venisse dicitur, « juncto sibi mitissimo Sebonensis Ecclesie (Sabionensem [*Seben*] [*v. metrop. Salsip.* p. 439] alii appellant, nunc Brixinensem) antistite Meginberto; » ac locum variis donis locupletasse. Eo sedente Udalricus anno 909 Romam profectus, ejus mortem didicit a pontifice, a quo, cum ad suscipiendum episcopatum induci non potuisset, Hilinus interim substitutus est. Qui anno 924 mortuus, tandem locum fecit Udalrico, quem præ manibus habemus. Is si quid humani in studio erga nepotem suum Adalberonem, quem successorem designavit, passus est, indubie ante mortem diluit, cum ipsius nepotis præmaturam mortem in penitentiae remedium convertit.

8. Caterum Udalricus statim a suo ipsius obitu merito sanctus dictus creditusque est. Nam præter ejus vitæ scriptores, Hartmannus in Actis sanctæ Wiboradæ superius adductis, æqualis auctor, sanctum Udalricum; Ditmarus, anno 1018 mortuus, sanctam patrem Othalicum vocat in lib. I, et in lib. III Othelricus gemma sacerdotum ab eodem appellatur. Nec mirum sane, cum anno 995, id est ab ipsius obitu vigesimo, in sanctorum album relatus sit a Joanne papa XV, cujus hac de re litteras

A post vitam et miracula referemus. Liudolfus autem episcopus, qui pontificis jussu corpus sancti Udalrici tumulo extulit, oratorium in ejus honore construxit, teste Chronographo Magleburgensi. Et hic sane honor eo majori consideratione dignus est quod sollemnis iste canonizandi (ut loquuntur) ritus a sancto Udalrico initium cepisse videatur, ut in hujusce tomi præfatione exposuimus, præhabita inquisitione de ejus vita et miraculis, quæ in duobus sequentibus libris proferuntur. Illud etiam observatione non indignum quod Gregorius papa VII Henrico Aquileiensi episcopo, qui antea canonicus Augustanus fuerat, usum pallii concedit, præter alias, « in festivitibus beati Udalrici confessoris Christi atque pontificis, et beatæ Afræ martyris, » ut legitur in lib. VI epistola 38. Ita vero Udalrici nomen celebre evasit, ut vocabulum et titulum primum indiderit ecclesiæ ac monasterio Sanctæ Afræ apud Augustam perinsigni, quod modo Sancti Udalrici (*S. Ulric*) et Sanctæ Afræ nuncupatur ob ejus in eo loco sepulturam ac venerationem. Hunc locum monachis Benedictinis anno 1012 concessit Bruno episcopus Augustanus, præposito abbate primo Reginbaldo, quem Bernardus Hertfelderus monasterii prior sanctum vocat in sua basilica sanctorum Udalrici et Afræ, et ex Kiburgensibus comitibus, id est Udalrici gente, oriundum. Reginbaldo abbati successit Dego anno 1015. Dego post triennium Godesgenus, et post biennium Frideboldus anno 1030 mortuus: quo postulante Berne tertiam de sancto Udalrico scriptionem aggressus est. In eadem basilica asservantur sancti Udalrici reliquæ, magna ex parte sub ejus ara, in qua sacrum facere nobis datum est, reconditæ, præter caput, aliæque nonnulla peculiaribus scriniolis inclusa, quorum ectypum exhibet Hertfelderus, uti et calicis, casulæ, stolæ et manipuli atque dalmaticæ, quibus vir sanctus usus est. In monasterio Murensi item ejus stola et quedam reliquæ servantur. De ipsius inventione præst librum Miraculorum agendum.

9. De quibusdam scriptis, quæ Udalrico tribuntur, dubiæ admodum et incertæ sunt conjecturæ. In his est « sermo synodalis parochianis presbyteris in synodis enuntiandus. » Quem Marcus Velserus Udalrici esse existimavit, propterea quod pleræque interrogationes, quas Udalricus presbyteris in ejusmodi synodis facere solebat, teste Gerardo in sequentis libri cap. 6, prædicti sermonis (qui in tomo IX Conciliorum Labbeano editus est col. 805) interrogationibus respondeant. Verum dici potest id genus interrogationum capitula ab Udalrico accepta fuisse ex vulgari formula sermonis, qui in hujusmodi synodis haberi solebat. Et certe idem sermo, paucis immutatis, Leoni papæ IV ascribitur in tomo VIII Conciliorum col. 35. Similis est item Ratherii sermo synodicus in Spicilegio tomo II pag. 256. Alius Udalrici sermo ad populum refertur in sequenti Vitæ cap. 9. Ad hæc quedam superiori sæculo Udalrici nomine venditata est epistola ad Nicolaum papam: cui auctoritatem conciliare co-

nati sunt novatores ex Æneæ Silvii Apologia ad Mayerum, ubi pontificem ab Udalrico de concubinis reprehensum dicit. Ad purum commentum censet Velserus; tum quia nullus toto Udalrici tempore Nicolaus papa Ecclesiæ Romanæ præfuit; tum quia hæc Æneæ verba in aliquibus codicibus non leguntur, absuntque ab editione Romana anni 1584; præterea Gerardus nullam hujus reprehensionis mentionem facit. Tametsi non injuria dici potest, id cadere posse in Joannem XII, quem flagitiis deditum Otto Magnus in frequenti synodo exactorari

A curavit, cum frequenter admonitus respiscere noluisse.

10. Sed jam tandem referenda est anonymi seu Gerardi lucubratio, quam Baronius cæteris merito prætulit ob simplicitatem, quæ veritatis magis, consentanea est; laudatque Marcum Velserum, apud Augustanos duum virum celeberrimum, qui hanc descriptionem « jam oblivione sepultam typis cudendo et notis illustrando, revocavit ad vitam. » Ita vir illustrissimus ad annum 924.

VITA

SANCTI UDALRICI

AUGUSTANI EPISCOPI.

AUCTORE GERARDO PRESBYTERO.

(Apud Mabill. *Acta sanctorum ordinis S. Bened. Sæc. V, pag. 417.*)

Aures plurimorum cum fama miraculorum Christi, quæ per servum suum sanctum Udalricum in honorem suæ sanctissimæ genitricis Mariæ fieri concessit, frequentissime pulsaret, et adhuc mentes eorum dubitatio occuparet, missis ad me legatis rerum veritates ex meis responsionibus cognoscere cupiebant, rogantes me ut ea quæ ego in veritate scire potuissem, lucida descriptione eis manifestarem. Cumque interrogantium tanta pluritas me undique interrogationibus cinxisset, ut omnibus singulariter responsa scriptis dare non posse æstimarem, cogitare tacitus cepti intra memetipsum, ut cum tacita experientia experiri studuissem originem ortus ejus, ut, descripto ejus ortu, vitam subsequentem et obitum veraci relatu interrogantibus et legere volentibus omnibus in commune facere potuissem, non meis antecedentibus meritis confidens, nec sagacitati mentis meæ, sed in Dei misericordiam omnipotentis sperans, qui dixit: «Aperi os tuum, et ego adimplebo illud;» ut per merita prælati episcopi irrigatione Spiritus sancti et divini ignis fervore sensum meum dirigere dignetur, ut id quod ad cogitandum mihi inspiravit, ad perficiendum vires non subtrahat, nisi prædestinata animo idonea taxatione edere concedat,

ut diligentibus Deum exempla ædificationis anteponant, et Dei præcepta spernentibus conversionis emolumentum, vel damnationis interminationem adaugeant. Ista pro certo in amore Christi legentibus, auxilium Dei omnipotentis adesse confidimus, ut per servum suum sint in isto sæculo freti, et, eo juvante, fiant ad æterna gaudia perducti.

Oportet imprimis ne reticeamus tanti talisque viri, Spiritu sancto juvante, nominis interpretationem. Theutica itaque lingua hæreditas a proavis derelicta *Altudal* dicitur, *Ric* divitias sonat, ideo non incongrue Uodalricus a paterna hæreditate dives interpretari potest, nam æterni Patris hæreditate ditatus floruit, de quo Patre quotidie in oratione nostra dicimus: «Pater noster, qui es in cœlis,» etc. Ad cuius hæreditatis sanctus Paulus possessionem in Dei voluntate perseverantes consolatur, dicens: *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (Rom. VIII; I Cor. II)*; de qua etiam hæreditate scriptum est: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. II)*; ejus compendio non solum sibi meti fruitur, verum etiam plurimos multimodis beneficiorum consolationibus in hæc peregrinatione vivens

paris in tranquillitate, in antea vero destructum et deprædatum in perturbatione accipies, et cum latore gubernabis et reædificabis. » Altera vero die sine licentia papæ, propter tristitiam defuncti domini sui, et ne ab eo plus verbis constringeretur, exiit Roma, Augustamque revisitavit, et invenit ita sicut præfatus papa prædixit. Tunc Hilinus (11) successor Adalberonis effectus est. Qui tamen tantæ non fuit celsitudinis ut suo se vellet applicare servitio. Interim vero patre ejus defuncto, rediens suscepit procurationem matris suæ, recordans præcepti Domini dicentis : *Honora patrem tuum et matrem* (Exod. xx), etc. Tanta itaque eam diligentia et omnia sua custodivit ac disposuit, prout ei vires a Domino concessæ suppetabant. Post quindecim annos defuncto Hiline episcopo, machinatione nepotis sui, Burchardi ducis, et aliorum propinquorum suorum, Heinrico (12) regi præsentatus, ejusque subtilitati nota facta est decessio episcopi, supplicatumque est ut præfato domino Udalrico episcopalis potestas ab eo concederetur. Rex vero intuitus herilitatem staturæ illius, et comperiens doctrinæ suæ scientiam, petitioni eorum assensum præbens, regio more in manus eum accepit, munereque pontificatus honoravit. Illis vero ita peractis, hilari animo de rege revertentes, et Augustam pervenientes, secundum regis edictum potestativa manu investitatum episcopatus sibi perfecerunt. Succedente vero tempore Nativitatis Domini in die solemnitatis (13) Innocentium consuetudinario ritu ordinatio ejus peracta est. Inde vero prospero reditu domum veniens, conspiciensque muros ecclesiæ undique depositos, omniaque ædificia nimis delapsa, sicut sub priori antistite igne sunt consummata, nimia tunc mentis anxietate fluctuans, cogitabat qualiter convenientissime tam penitus destructa reædificare potuisset: quia maxima pars familiæ a paganis fuerat occisa, et oppida exusta et deprædata, pars autem familiæ quæ remanserat in magno egestatis labore erat afflictæ. Acquisitis tamen architectis et multitudine congregata familiæ, cepit sagaciter diruta restaurare, satisque sensibilibiter ordinare, magnoque animi fervore studens ut cæpta perficere non desisteret. Cum vero vir magnæ suavitatis inchoatum opus, quamvis pressa suppellectile, divino tam fretus adminiculo ardentem implevit, omnia que ipsius templi interiora omnigeno, quantum valuit, decoramine ornare contendit; nec non etiam frequenter sagaci oculorum acie intus et forinsecus positiones ecclesiæ caute perlustrans, parvitatem non lucidæ cryptæ vililitatemque sibi nimis displicere conquesit, seque professus est competentius decentiusque, si Deus annuerit, positurum. Cumque opus ceptum satis crescere videretur, Ramberto cuidam fratri in exstasi mentis videba-

A tur se, sicut solebat, cum illo psalmos decantare debuisset, et interim Adalberonem episcopum in aquilonari parte cryptæ, missatico apparatu vestitum, sibi apparentem, annuentemque ut ad se veniret; sed ille ancipiti timore septus viventis atque defuncti domini, cepit oculis pavens in eum conspiciari; interrogatusque ab eo, quare sic oculos in se inflecteret, ille respondens, dixit : « Ecce video seniore meum Adalberonem episcopaliter paratum ad missam, meque vocantem ad se. » At ille : « Festina, inquit, jussionem ejus implere. » Cui venienti ad se dixit : « Ramberte, dic domino tuo episcopo, mercedem a Domino accepturum pro orationibus et elemosynis quas mihi fideliter transmisit, et hoc signum dicitio illi, quod Fortunatus (14) et ego in proxima cæna Domini, Domino concedente, cum illo chrisma sanctificabimus, et quod operatio hujus cryptæ est ruitura; ob hoc tamen non debet omittere quin studeat in posterum stabiliter perpetrare. Fratres quoque recordari moneto, quod sine vi, et sua sponte, sedula et assidua oratione pro me laborare sponderunt, et quod sic non fecerunt, et si hoc emendaturi non fuerint, sciant se esse de hoc in conspectu Domini rationem reddituros; et tu quotidie unum pro me psalmum cantabis, sine cautela, et hoc te emendare monebo. » Ipse vero episcopus interim regiis occupatus obsequiis cursum direxit ad curtem, ibique apud aulicos digno honore diu retentus, tandemque requisita salubri licentia domum repedavit, opusque cujus effectum sese cernere speravit, totum penitus dilapsum reperit ac subversum, secundum prædictam rationem præfati Ramberti. Tum vero cautioribus fundamentis positus, stabiliter perfecit.

C Alia autem vice cum in oppido Waringa, vocitato primo mane consuetudinario more, psalmodiam cum eodem Ramberto studuisset explere, idem frater cepit reflexis oculis timide moveri. Interrogatusque ab eo, respondebat, dicens : « Ecce video seniore meum Adalberonem eodem modo sicut antea eum vidi præcipientem mihi ut illi ministrarem ad missam. » Qui statim surgens, retractis foribus, recessit de ecclesia donec hæc visio finiretur. Aliam vero visionem, quam de multis fratribus in veritate dicentibus accidisse dedimus, oblivioni nos tradere non oportet. Quia cum religiosus vir die Paschæ ministerium sacramentorum studiose perficere decertaret, multitudine clericorum adveniente, et cuidam Heilrico (15) presbytero cantore existente (sic), apparuit dextera cum dextera episcopi sacramenta sanctificans. Expleta vero missa, ille præfatus Heilricus sequens eum in cubiculum suum cecidit ad pedes ejus, et incautius quam debuisset in præsentia laicorum hanc visionem explanavit. Cum ille respondens, dixit : « Utilius tibi fuisset ista reticere

(11) Hilinus, Hiltenius.

(12) Henrico Aucupi.

(13) Anno nimirum 24 incunte.

(14) Fortunatum Pictaviensem episcopum intelligit Welserus.

(15) Henrico.

quam loqui; de hac vero responsione stupefactus recessit ab eo, et in cœna quæ ante cubiculum ejus est sita consedit, et statim oculi ejus magna nimietate cœperunt lacrymas effundere, et in ea effusione permanserunt usque dum in totum præsentī lumine privati sunt.

II. Alio tempore, in nocte antecedente diem sanctum Genæ Domini, quasi in somnis audivit vocem sibi loquentem: «Udalrice episcopo, scias te hodie hospites esse suscepturum.» Et expergefactus a voce qui essent illi hospites cepit tractare. Cum autem dormiret, loquentis sibi verba audivit: «Orationes tuas et eleemosynas tuas oculi Domini conspexere, et ideo binis antecessoribus tuis (16) Fortunato et Adalberoni es commendatus, ut tibi hodie et post hinc in istis sacris solemnitatibus sacra mysteria celebranti assistant, et ea tecum benedicant.» Manē autem facto, aliis, sicut mos est, peractis mysteriis, circumstantibus ministrorum ordinibus, cum sacramenta consecraret, ipse et quidam de circumstantibus devotiores viderunt dexteram Domini cum eo sacramenta consecrare, et signum crucis imponere; quibus, quia per spiritum eos sciebat, cum viaticum ab eo accepturi accederent, digitum ori superposuit ut de visione tacerent, quibus etiam, postea ad se vocatis, quæ ei in nocte dicta sunt, secreto nuntiavit, et præcepit ut, eo vivente, neque visa, neque ab eo secreto audita alieni manifestarent, si præsentem adhuc vitam habere voluissent.

Majoris etiam visionis sibi metipsi manifestata miracula sub silentio recondendum bonum esse non æstimo. Quia quadam nocte, cum corpus lectulo ad dormiendum collocasset, vidit sanctam Afram in magna formositate, pulchra tunica indutam atque succinetam, stantem ante ipsum, dicentemque sibi: «Surge, et sequere me.» Et hæc dicens, eduxit eum in campum qui vulgo dicitur Lechfeld. Ibi enim sanctum Petrum, principem apostolorum, invenit cum multitudine magna episcoporum et aliorum sanctorum, et eorum quos ille ante non videbat, et tum nutu Dei cognoscebat bene, synodale colloquium cum eis facientem, et magna et innumerabilia disponentem, Arnolphumque ducem Bavariorum adhuc viventem, de destructione multorum monasteriorum, quæ in beneficia laicorum divisit, de multis sanctis accusatum legaliter judicantem, et enses duos valde heriles, unum cum capulo, et alterum sine capulo sibi ostendentem, et sic loquentem: «Dic regi Henrico, ille ensis qui est sine capulo, significat regem qui sine benedictione pontificali regnum tenebit; capulatus autem, qui benedictione divina regni tenebit gubernacula.» Finita itaque synodo præfata, Dei martyr monstravit illi loca castrorum ubi postea Otto, rex adhuc manens, regalem locutionem

A cum populis diversarum provinciarum habuit; uli rex Berengarius de Longobardia (17) et filius ejus Adalbertus cum multis episcopis se præsentaverunt, et dominio (18) subdiderunt. Indicavitque ei venturam supergressionem Ungarorum, et loca belli, et, quamvis laboriose, tamen victoriam Christianis concessam esse nuntiavit. Hac visione peracta, reductum eum in lectulo collocatum dimisit. Ipse vero ad se reversus cogitabat, reverenter in recordationem suam ducens illud illustris verbisatoris rapti ad secreta tertiū cœli dicentis: *Sive in corpore, sive extra corpus* (II Cor. xii), etc. Hac vero visio ab eo paucis prudentibus ac sibi familiaribus manifestata est. Postea autem curtem regis adiens, solito more servitio ejus subdebatur, usque dum rex B Henricus præsentem vitam finiret (19). Ottoni itaque filio ejus in regnum sublimato, eamdem quam patri sedulitatem servitii et fidei firmitatem in cunctis impertiri studebat. Tunc vero temporis habebat episcopus Udalricus filium sororis suæ Luigardæ bonæ indolis, Adalberonem nomine, cuidam doctissimo magistro, Benedicto monacho, ad erudiendum scientiam grammaticæ artis et aliorum librorum commendatum. Cumque ille ab eo in omnibus profectibus bonæ scientiæ et disciplinæ doctus atque educatus in virile robur devenisset, statim de schola exemptus, ab avunculo suo episcopo imperatori præsentatus, et in manus ejus misericordiæ commendatus, regali servitio tam studiose atque decenter insistebat, usque dum imperatori ejus ministerium in ecclesiasticis et sæcularibus bene placuisset. De hac pro certo sedulitate ejus servitii quotidiani, concessum est ejus avunculo sancto Udalrico episcopo, ut præfatus Adalbero in ejus vice itinera hostilia cum militia episcopali in voluntatem imperatoris perageret, et in curte imperatoris ejus vice assiduitate servitii moraretur, ea videlicet causa ut præfato presuli, Dei servitio, et custodiæ gregis commendati, et utilitatibus ecclesiæ, et orationibus, et eleemosynis secundum suum desiderium immorari licuisset. Ille vero, quantum sæcularibus curis se absolutiorem esse persensit (sic), tantum seipsum in Dei voluntate facere nitebatur obligatiorem. Cursus scilicet quotidianus cum matriculariis (20) in choro ejusdem matriculæ ab eo caute observabatur, quodocunque ei domi manendum aliæ occupationes consenserunt. Insuper autem unum cursum in honore sanctæ Mariæ genitricis Dei, et alterum de sancta cruce, tertium de omnibus sanctis, et alios psalmos plurimos, totumque psalterium omni die explere solitus erat, nisi si eum impediret aliqua inevitabilis necessitas. Missas autem tres (21) vel duas aut unam, secundum spatium temporis, cantare quotidie non desiit, si infirmitas

et alii.

(19) An. 936.

(20) Matricularii, clerici matricis ecclesiæ.

(21) Sublata est ea consuetudo. Vide c. Sufficit, de consecrat., d. 1.

(16) Hoc verbum late sumendum videtur, cum nullus Fortunatus Augustanus episcopus reperiatur.

(17) Alii regem Italiæ vocant.

(18) Berengarius rex una cum filio se Ottoni Augustæ dedit, an. 951. Contract. Witich. D. et. Mar.

corporis aut aliquod studium bonum ei non sub- A
traxit.

III. Multis temporibus carne abstinit, sed ta-
men aliis cum eo manducantibus abundanter dona-
vit. In quotidianis refectionibus, quando cum suis
ad mensam sedebat, prima appositio panum atque
ciborum, ex maxima parte, per aliquem clericum
cui hæc commendata sunt, pauperibus dividebatur,
exceptis his mancis atque debilibus qui, in grabatu-
lis et in lectulis et in scamellis ambulantes, et in
speculatis lectulis, quotidianum victum in ejus præ-
sentia acceperunt de optimis escis et potibus. Alio-
rum autem (22) nemo, qui in sua præsentia, sive
notus fuisset sive ignotus, cibum sumpserunt,
esuriens aut sitiens recedebat, nisi aliquando incur-
ria aut tenacia ministrorum contigisset contra epi- B
scopi voluntatem. Hospites autem cum ad eum
devenissent, tripudio et tanta hilaritate vultus et
animi suscepti sunt et in omnibus procurati, veluti
eis optime conveniebat, sciens in eis Christum se
suscepisse, illo dicente : *Hospes fui, et suscepistis*
me (Matth. xxv). Vasalli autem (23) imperatoris ab
eo pergentes vel ad eum redeuntes, summo honore
suscepti, et in tantum sunt epulentati ut in nullo
eos aut jumenta eorum ulla indigentia fatigaret, ac-
ceptisque secum stipendiis itineris eorum necessa-
riis, læti ab eo redirent. Monachos autem atque
clericos et sanctimoniales eum visitantes more
filiorum amavit, et spiritualibus eos atque corpora-
libus escis abundanter recreavit, et cum illo ma-
nere concessit quandiu eorum voluntati compla-
cuit, et congruo tempore in omnibus hilaratos ire
dimisit. Clericos autem suos ex familia, vel liberos
mediocres vel nobiliores, summa diligentia nutrire
et docere præcepit, et quoscumque inter eos ho-
nore dignos cognovit, ministeriis et congruis bene-
ficiis ditiores fecit. Laici autem suæ dominationi
subjecti, semper cum eo omni honore et lætitia
commorabantur, nullam deceptionis fraudem ab illo
fieri timentes, sed firmiter credentes atque certe
scientes [quod] quiddam eis promiserat, hoc Domino
annuente compendiose perfecerat. De familia autem
ei commissa quicumque ante eum venerat se exclamando
injuste esse oppressum vel exspoliatum, aut
aliquo modo injuriatum de domino proprio cui in
beneficium concessus erat, sive de conservo ejus,
vel de alio aliquo, ad rationem ejus caute auscultavit;
et ubi cognovit injuste contra eum factum fuisse,
firmiter confestim præcepit ut iniquitas ei facta cito
emendaretur, et non omisit donec perficeretur.
Legitimum vero jus totius familiæ, quo pro anteces-
soribus suis utebatur, firmiter eam tenere concessit,
et nullius potestatis hominem sub suo regimine de-
gentem hoc ei tollere permisit. Otio inani nullo
tempore animum suum subjacere patiebatur, nisi
aliquid utilitatis excogitaret aut perpetraret, sive
de ecclesia quam undique dilapsam invenit, vel de

ejus ornatu, vel de paraturis altarum et clericorum,
et de disciplina canonicorum et schola, de susten-
tatione et salvatione familiæ, et qualiter civitatem,
quam ineptis valliculis et lignis putridis circumda-
tam invenit, muris cingere valuisset, quia in his
temporibus Ungarorum sævitia in istis provinciis
more dæmoniorum grassabatur. Hæc vero omnia
cum exterius suorum fidelium consulta pertractaret,
æstu tamen interius Divini amoris succensus, vigi-
liis et orationibus et jejuniis et eleemosynis Deo se
sociare studiosissime festinabat, semper cuti suæ
laneum apponens vestimentum, et regulam sequens
monachorum. Post Completorium nunquam, pro-
pter ullius hominis petitionem, escam vel potum,
delectationi corporis suæ consentiens, sumpsit. In
mollitia plumarii non dormivit, sed psiathio (24) et
sago aut tapetiis suppositis requievit. In nocte pri-
mum sonante signo surrexit, et prædictos cursus
maxima cautela complevit.

IV. Tempus vero Quadragesimæ quanta devotione
celebraret, sermo mihi non sufficit ad narrandum;
sed tamen ea quæ vidimus non decet nobis in totum
omittere. Matutinis namque laudibus expletis, au-
roræ diæ prima illuscescente, aliis orationibus exple-
tis psallere psalterium cœpit, quo expleto et lætania
expleta, aliis orationibus firmiter insistebat, usque
dum signum ad vigiliis defunctorum sonaret, quo
audito statim surrexit, et cum fratribus Vigiliam
celebravit et Primam; Prima vero expleta, fratribus
solito more crucem portantibus, ipse remanens in
ecclesia codiculum brevium ex psalmis cum aliis
orationibus interim decantavit, usque dum fratres
cum cruce redirent et missam sacrificionis cele-
brare cœpissent, ipse primum devote Deo sacrifici-
um offerens, manum sacerdotis humiliter oscu-
lans. Expleta vero missa, Tertiam cum fratribus
explevit; fratribus vero ad capitulum pergentibus,
ipse solito more in ecclesia remansit, donec signum
ad Sextam sonaret. Sexta autem hora expleta, alta-
ria circuibat cum venia, cantans *Miserere mei, Deus*,
et *De profundis*; tunc demum ad cubiculum rediit
ad lavandam faciem suam et ad missam se præpa-
randum. Missarum autem celebrationibus expletis
et Vesperis decantatis, ad hospitium pauperum
pervenit, et duodecim pauperum pedes lavit, et uni-
cuique eorum de accolo pretium unius denarii
donavit. Inde rediens, ad mensam pransurus conse-
dit, ibi lectio non defuit, nec prædictorum paupe-
rum multitudo copiosa. Apposita cum gaudio sum-
psit, et cum eo manentibus maxima hilaritate dis-
tribuit, recordans illud Apostoli : *Hilarem enim dato-*
rem diligit Deus (II Cor. ix). Unicuique enim præ-
bebat quod eum liberrissime sumere æstimabat.
Cibo vero consumpto, et omnibus cum eo commo-
rantibus lætificatis, congruo tempore Completorium
recitavit, insuper aliis orationibus peractis, secreta
cubiculi cum silentio repetivit, et omne colloquium,
pria ab eo.

(22) Etiam.

(23) Al. lectio habet, Vasalli autem ejus in pro-

(24) ψιᾶθος, stercora teges

nisi cum Deo et sanctis ejus, usque ad alterius diei Primam peractam omnino devitavit. Hoc modo dies Quadragesimæ explevit, usque in diem indulgentiæ quem dicunt Pascha palmarum, eo die mane diluculo ad Sanctam Afram (25) veniebat, si in præterita nocte ibi non manebat, missam de Sancta Trinitate cantabat, et ramos palmarum diversarumque frondium benedicebat, Evangelioque et crucibus et fanonibus (26), et cum effigie sedentis Domini super asinum, cum clericis et multitudine populi ramos palmarum in manibus portantis, et cum cantationibus in honorem ejusdem diei compositis, et cum magno decore pergebat usque ad collem quæ dicitur Perleich, ibique obviam ei veniebat chorus canonicorum cum pulchritudine magna, et cum civibus qui in civitate remanserant, et qui de oppidis circumjacentibus ipsis se jungere voluerunt, ibi, ad imitandum humilitatem puerorum cæterorumque populorum, ramis palmarum et vestimentis suis viam sternerunt. Iis expletis, vir sanctus congruentissimam admonitionem de passione Domini ad omnes fecit, eoque sæpe ut ille fletet, fletusque suo multos flere fecisset. Admonitione peracta omnes simul Deum laudantes ad ecclesiam matriculam pervenerunt, ibique missam cum eo celebraverunt, et inde omnes in sua redierunt. Postea autem in his tribus diebus contigua synodale colloquium habere consuevit, eo quod canones (27) his in anno episcoporum concilia fieri præcipiunt: unum xv Kal. Oct., et aliud quarta hebdomada post pascha; hoc in isto tempore perficere decrevit, ne in antea ei aliquod obstaculum illud perficiendi impedimentum faceret, et ut in cœna Domini cum eadem multitudine clericorum et populi plenius et honorificentius chrisma et oleum sanctificaretur. Eo vero die, hora tertia, omnes clerici, solemnissimis paraturis induti, venerunt in ecclesiam, et ipse, suo more gloriosissime ad Dei servitium paratus, cum eis sacrum mysterium agere devotissime cœpit, perlectoque Evangelio, et admonitione facta ad populum, et confessione populi accepta, indulgentiam humillime eis fecit, et tota synodo oblationem offerente, secundum ordinem, cautissime implevit usque ad benedictionem chrismatis et olei; hoc fecit magna reverentia sibi apportari, cum crucibus et cum pueris portantibus sub palliolo occultatis, et cereis, cum versibus ad hoc ministerium compositis formosissime decantatis, et cum processione duodecim presbyterorum, qui cum eo usque in finem missæ in suo ministerio perseverare debuerunt. Rite autem sibi allato, humillime suscepit, et totam synodum rogavit ut, quando ille crucem benedicendo super illud faceret, et ipsi, cum eisdem presbyteris qui in processione erant et sibi assistebant, benedicere non

desisterent, cæterumque populum *Pater noster* cum magna humilitate decantare rogavit. Quo benedicto, et populo sacro viatico recreato, Vesperaque expleta, ad sacrarium venit chrisma et oleum clericis dispensandum. Iis dispensatis, ad hospitium pauperum venit, et eis solito more ministravit. Inde autem in ecclesiam ambulavit, et ante sacrarium venit, ibique a camerario allatis vestibus novis duodecim pauperes vestivit, et acervulum aceoli aliis dispensavit, et eo die nullum ab eo vacuum abire dimisit, quamvis eorum multitudo magna adesset. Postea ad cibum venit, cibatisque omnibus cum eo manentibus, exemplo Domini pedes discipulorum suorum lavare cœpit. Lavationeque cum antiphonis congruentibus et versibus et lectionibus decentissime peracta, pocula optima in suis cellariis recondita cum magna charitate et humilitate sufficienter porrexit, et, Completorio expleto, membra in Dei servitio fatigata quieti lectuli commendavit. Die autem parasceve, horis secundum ordinem caute expletis, omissis aliis cursibus, sicuti in cœna Domini, nisi ad eundem diem pertinentibus, mane diluculo psalterium explere festinavit, et, sacro Dei mysterio perpetrato, populoque sacro Christi corpore saginato, et, consuetudinario more, quod remanserat sepulto, iterum inter ecclesias ambulando psalterium explevit decantando, et, vespertina hora, sine mensa atque mensalibus, in cubiculo suo pane et cervisia se recreare cœpit, et unicuique qui secum erant panem et cervisiam juxta eorum voluntatem exhibere præcepit. Sanctissimo autem Sabbati die expletis nocturnis officiis, et amando psalterio perlecto, præparatum sibi balneum intravit, quo nunquam uti solebat eo tempore nisi in Sabbato ante Quadragesimam et in media Quadragesima, et eo die. Lavatione autem corporis peracta, et præparatione vestimentorum induta, ad sacrum officium solemniter se præparavit, et totum clerum hora diei nona cum eo paratum esse destinavit, statimque, perfecta trina letania, cereoque sanctificato lectionibusque et tractis consummatis, cum quina letania et cum omni honore ad baptismum consecrandum ad ecclesiam Sancti Joannis Baptiste perrexit, baptizatisque ibi ab eo tribus pueris, cum septena letania, regressus est ad sacrarium ad missam se præparandum, clero interim psallente in choro. Missarum vero solemnissimis solemniter cum Vespera peractis, corporeque Christi dispensato, et sacris vestibus depositis, eo die mensa apposita ad refectionem cum magna multitudine concessit, et omnibus abundanter relictis cum gaudio ad mansiunculas redire permisit. Desiderantissimo atque sanctissimo Paschali die adveniente, post Primam intravit ecclesiam Sancti Ambrosii (28), ubi die Parasceve corpus Christi superposito lapide

(25) Ecclesia S. Afræ ea, quæ nunc vulgo S. Udalrici cœnobitis SS. Udalrici et Afræ dicitur, urbe tunc non comprehendebatur.

(26) Fanones vexilla.

(27) Distinct. 18, c. 1: «Primum post tertiam hebdomadam Paschæ, ut in quarta compleatur; se-

cundum Idibus Oct. » Apparet itaque hic xv Kal. Octusumptum pro 15 die Oct.; quam phrasim etiam aliis in scriptoribus, parum latinam, est observare.

(28) Hujus ecclesiæ nullam memoriam superesse, secl stetit prope cathedralem notat Welserus.

collocavit, ibique cum paucis clericis missam de sancta Trinitate explevit: expleta autem missa clerum interim congregatum in cœna (29) juxta eandem ecclesiam sitam solemnissimis vestibus indutum antecessit, secum portato corpore Christi et Evangelio, et cereis, et incenso, et cum congrua salutatione versuum a pueris decantata per atrium perrexit ad ecclesiam Sancti Joannis Baptistæ, ibique Tertiam decantavit, indeque cum antiphonis ad honorem hujus diei congruentissime compositis, ad tuomum (30) formosissima processione, binis et binis secundum ordinem simul ambulantis missam celebraturus pervenerat. Missa itaque devotissime religiosissimeque decantata, cunctisque sacramenta Christi accipientibus et in sua reverentibus, ille ad cibum accessit, ibi mensas tres omni decore præparatas invenit: unam cui ille cum quibus valebat assidere solebat, et aliam matriculis (31), tertiam congregationi sanctæ Afræ (32). Sanctificato itaque cibo, carnes agni et particulas lardi inter missarum solemnias benedicti omnibus dispensavit, et tunc demum cibum cum eis omni gaudio sumpsit. Tempore enim statuto symphoniaci venerunt quorum tam copiosa multitudo fuit, ut pene inter capedinem aulae secundum ordinem stando implevisent, et tres modos symphonizando perfecerunt. His ita gaudiis multiplicatis, canonici, præcipiente episcopo, charitatem accipientes et rogantes, unum responsum de resurrectione Domini interim decantaverunt. Et hac charitate expleta, ad alteram mensam congregatio S. Afræ similiter fecit: Appropinquante vero vespere, ille sibi et secum sedentibus lætenter pocula porrigere præcepit, et tertiam charitatem omnes charitative bibere rogavit, acceptaque ea charitate, tertium responsum omnis clerus simul cum lætitia decantavit. Quo decantato, hymnum decantando canonici surrexerunt, ut apte præparati ad Vesperam devenire potuissent. Vespere autem peracta, episcopus, cum hospitibus et militibus, ad suam ædem omnes exhilarandos revertebatur. Mane vero quod est die lunæ, clerus totus ad Sanctam Afram congregabatur, ut episcopum venientem formosissimis paraturis indutus honorifice suscepisset, quia ejus consuetudo erat ut eo die ibi sacrarum solemnium missarum Deo militaret, et post peracta sacrarum missarum solemnias multitudinem populi illuc congregati sacro chrismate confirmaret, et his ita peractis, ad civitatem rediit, et ibi totam paschalem hebdomadam devotissime celebravit.

V. Finita paschali solemnitate, cum alicujus rei necessitas proposuisset, ut ad alia loca vel ad monasteria pertinentia ad episcopatum legitime per-

(29) Porticu.

(30) Superscriptum erat: ad summum Germanicum scilicet cathedralis ecclesiæ nomen respexit, *Thuom*.

(31) Matriculariis, h. e. clero ecclesiæ cathedralis.

(32) Clerici regulares id temporis ecclesiam S. Afræ, quæ nunc S. Udalrici est, obtinebant.

(33) Al. *Staphense, Wisintesteigiu, Houribach, Fauces, Suichuranc, vel Fuich-Wanc*. Al., *Sca-*

gere potuisset, *Wthinuvanc* (33), *Staphense, Fauces, Wissintesteiga, Heuvibach*, (quæ nunquam in beneficium laicorum concessit, nisi de exterioribus locis ad eadem monasteria pertinentibus alicui de isto pago in quo monasterium suum situm est concessisset, ut ibi advocatum monasterii habere potuisset, ut ecclesiasticæ ab eo res defenderentur, sed ad suam potestatem optima quæque detinuit, ea videlicet causa ut facultatem ea visitandi et ibi manendi, et quæ necessaria erant corrigendi in stipendiis habuisset), sedebat itaque in solio super carpentum composito, de humerulis planstri in ferro pendente, et cum eo unus clericus de capellanis ejus, qui cum eo totos dies psalmos decantasset. Non ideo quando inprimis tali modo

pergere cœpit nisi (34) adhuc caballicare potnis et, sed ut a populis sequestraretur, ne a cantatione psalmorum eorum colloquiis i. e. p. impediretur. Comitari vero semper cum illo aliquos suos presbyteros prudentissimos, et de capellanis tantum ut quotidie servitium Dei decore perficere potuisset præcepit. Similiter et de vasallis suis semper secum aliquos sapientissimos habere voluit, si ei aliquod negotium de ecclesiasticis rebus vel sæcularibus ad tractandum devenisset, ut eorum consilio caute tractare et regere semper paratus esset. Fuerunt etiam electi de familia semper qui trahentibus bobus ductores fuissent, et eum ante et retro ad dexteram et ad lævam caute observassent, quibus ille quotidie tantam annonæ copiam per seipsum et per ministros ejus dare fecit in præsentia ejus, ut triplici numero virorum sufficere potuisset. Amantissimus quoque comitatus pauperum semper cum eo inter sua loca ibat; qui virtutem caballicandi habebant in cautissimis ambulatoribus pergebant. Alii autem his vehiculis in quibus soliti erant pergere, cum carpentis episcopalia ministeria portantibus perreterunt. Quorum vero (35) mansiunculas et totas procuraciones ipse per aliquem suorum fidelium quotidie caute disposuit. Nunquam vero in aliquo prædictorum monasteriorum otiosus manebat, nisi in ædificiis ecclesiæ, vel claustrorum, vel aliorum ædificiorum, vel murorum antea præparatis, et collectis supellectilibus laborasset. Vitam vero in eodem monasterio Deo militantium monachorum sive canonicorum et stipendia eorum omnino regere et componere studuit, et jus familiæ dissolvere omnimodo non concessit. Dona etiam sancti Spiritus tradere, ubi necessitas fuit, confirmatione echrismatis non omisit.

VI. Gratum autem et necessarium iter populis, cum quarto (36) anno, secundum constitutionem

phense, Unisintessbela, Houribach, Fauces, Suichuranc.

(34) Nisi pro quod non.

(35) Hoc vero abundat.

(36) Forte uno quoque; canones enim dioceses annue ab episcopis visitari volunt. 10 q. 1, c. 9 et 10. Capitula etiam Caroli M. et Ludov. Pii consentiunt, lib. vii, cap. 360, Act. 8.

canonum ministerium suum ad implendum, causa regendi et prædicandi atque confirmandi diocesim sibi commissam visitare decrevisset, eodem modo, sicut superius diximus, in solio carpenti superposito sedebat, psalmosque solito more decantabat, eunuchum illum imitans qui, legens Isaiam prophetam super currum suum sedens, per viam pergebat, cui præcipiente Spiritu sancto Philippus adjunctus est, qui, ab eo prædicatus et baptizatus, fidem sanctæ Trinitatis accepit, æstimans pro certo, quantum se colloquiis humanis subtraxisset, ut tantum se divinis propinquiores facere potuisset. Ad loca autem illa cum pervenisset ubi concilia sua denuntiata fuerant, cum evangelio et aqua benedicta et sonantibus campanis et tanta honorificentia susceptus est, quantum illis qui ibi congregati sunt virtus suppetebat. Statim vero missa celebrata in concilio considens, populum ante se vocari fecit, prudentioresque et veraciores sacramento interrogare præcepit, quæ in illa parochia emendatione digna fuissent, et contra jura Christianitatis perpetrata peccata, ut ei veraci relatu nota fierent facta. Ut autem ab eis aliqua normam rectitudinis supergredientia cognita audivit, sine perceptione personarum, secundum iudicium clericorum, ad tramitem rectitudinis, quantum, omnipotenti Deo juvante, potuit, retrahere festinavit, et male pullulata surcula vitiorum falcastro verbi Dei studiosissime rescicare, ne virgulta malorum germinum segetem Christi sibi commissam suffocare licentiam habuissent; et morbis vitiorum aptissima fomenta emendationum opposuit, sed tamen secundum verbum Dei dicentis: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina* (II Tim. iv). Ea vero quæ difficultia et insuperabilia ministris suis esse ab eis comperit, in præsentia sui, omnium cum eo manentium adiutorio, percauta directione finiiri contendit. Quæ autem ab eis sine obsecratione aliorum in statum rectitudinis converti persensit, eorum regimini perficiendum firmiter commendavit. Ille autem, sequens regulam sui ministerii, Spiritus sancti donum populo ad hoc illud congregato, sacræ unctionis confirmationem studuit imponere. Si autem his adhuc imperfectis nox solito more subrepens advenit, ne aliqua pars ovium sibi commissarum detrimento privationis cælestis doni gravaretur, incensis luminaribus in nomine Domini cæpta perficere decertavit. Interdum autem, cum de refragatoribus iustitiæ tanta contentio exerevisset, ut, decedente die, tenebræ noctis funderentur in mundo, ne pro eo concilia inibi ventilata remanerent incorrecta, luminibus incensis regulas canonicas legere præcepit, ut seris iustitiæ ora refragatorum oppilarentur, et iustis iudiciis omnia in Dei voluntate consummarentur. Cum autem completo concilio vel confirmatione ad mansiunculas rediit, corpus reficiendum non prius prandium gustavit, quam pauperibus elemosynæ ab

A eo clerico cui illa obedientia erat commendata erogabantur. Debilibus autem cum eo advenientibus in sua præsentia collocatis, abundantem refectionem apponi præcepit. In quibusdam autem diebus capitula cum clericis habere disposuit in his locis ubi hæc aptissime fieri archipresbyteri putaverunt, et ubi eum ab aliis mundanis conciliis absolutiorem esse arbitrabantur. Congregatis ante se clericis, archipresbyteros et decanos, et optimos quos inter eos invenire potuit, caute interrogavit qualiter quotidianum Dei servitium ab eis impleteretur, et qualiter illis populus subjectus ex eis regeretur in studio prædicandi docendique; quantaque cautela infantes baptizarentur, infirmi visitarentur et ungerentur, defunctorum etiam corpora quanta compassione sepulchris traderentur; qualiter de decimis et oblationibus fidelium pauperes et debiles recrearentur, viduis et orphanis in universis necessitatibus subvenirent; quantoque studio in hospitibus et advenis Christo ministrarent; si subintroductas mulieres secum habuissent, et inde crimen suspicionis inciderent; si cum canibus vel accipitribus venationes sequerentur, si tabernas causa edendi vel bibendi ingrederentur; si turpes jocos in usu haberent; si ebrietates et comessationes supra modum amarent; si rixis et contentionibus et æmulationibus deservirent; si nuptiis secularibus interessent; vel si aliqui eorum ministeria indecentia in consuetudine haberent; si per Kalendas, more antecessorum suorum, ad loca statuta convenirent, ibique solitas orationes explerent, suasque Ecclesias ad tempus reviserent; si obedientiam eorum magistris præbuisent, et in toto suo ministerio devoti et apti manere studuissent. Responsione autem de interrogatis facta, et ratione veritatis percepta, stantibus in rectitudine dulcissimæ consolationis gratia gratificavit, et ut deinceps a norma iustitiæ non deviarent, suavi colloquio admonuit; erroneos autem per devia incedentes fratres, dignis teruit correctionibus, et, ut postea consueta vitia omitterent, præcepit.

VII. Horum autem qui in suo episcopatu proprietates habebant, quisquis religiosorum propter amorem Christi ecclesiam componere cupiebat, et cum concessa licentia ab eodem sancto episcopo eam edificaverat, consecrationemque habili tempore ab eo fieri flagitavit, aptissime uniuscujusque petitioni præbuit assensum, si confestim ille consecratæ ecclesiæ legitimam dotem in terris et mancipiis in manum ejus celsitudinis dare non differret, in conspectu civium suorum et testium veridicorum, ne postea gesta rei veritas offuscaretur; ea etiam ratione ut aliis circumjacentibus ecclesiis jura earum in nullis rebus propter illam novam minuerentur. Consecrationeque peracta, doteque contradicte, comprobato illic presbytero altaris procuratore, commendavit, et ecclesiæ advocacy firmiter

legitimo hæredi panno (57) imposito commendavit. Alicujus oblationem muneris non exposcebat, nisi presbyter ejusdem ecclesiæ aliquid propter honorem suum, et bonam voluntatem suam sponte eum accipere impetraret.

VIII. Jesu vero quodam tempore præceptis obediendo, cum in pago Aldegowe (58) nominatum ministerii sui officium implere decrevisset, venerunt quidam homines de eodem pago ad eum, lamentando dicentes: « Patres nostri in sua proprietate quam nobis reliquere, de lapidibus et cæmento et lignis ædiculam construxerunt, quam Deo et sanctis ejus dedicari voluerunt, et ut ipsi ibi sacrorum officiorum celebrationem audire meruissent, quia locus iste in magna vastitate eremi est situs, sed propter difficultatem viæ et pauperiem substantiæ eorum, nunquam episcopum ad consecrandam præfatam ædiculam introducere potuerunt. » His auditis, Dei servus hilari vultu dicebat: « Potestis nunc ad tempus quæ consecrationi ecclesiæ sunt necessaria acquirere? » Qui amicorum consolationibus freti responderunt: « Possumus. » Quibus ille inlit: « Cautum mihi viæ ductorem dimittendo, antecedit, et quæ sunt ordinanda ordinatæ, ecce [ad] vestræ subveniendum necessitati illuc perveniam, et, Deo juvante, ecclesiam consecrabo. » Die vero altera, consecratione peracta, cives ipsi secundum suam facultatem munera offerentes ante eum veniebant; quæ videns, subridens dixit: « Non propter amorem alicujus muneris, sed ut vestræ necessitati consulerem, et servitium Dei in hoc loco multiplicaretur, huc veni, hæc nobis oblata vestræ utilitati servantes, et in Dei servitio crescentes, manete in pace. » Hæc dicens recessit, et de scrupulo viæ nullam nis; quasi letando querimoniam fecit.

IX. His vero honorum operum studiis insistent, opines apud eum commanentes exhortatione benignissima spiritaliter recreavit, docens non solum in verbis sed etiam in operationibus ut unusquisque Dominum ex omnibus viribus perfecte diligeret, et ejus amoris nihil præferret, et proximum tanquam seipsum, patrem et matrem honoraret; insuper omnes bonæ voluntatis homines, de quibus angelica eant multitudo, dicens: *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. 11); malignis autem in omnibus eorum malis actibus resisteret, secundum sanctum prophetam David, dicentem: *Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus: timentes autem Dominum glorificat* (Psalm. xiv); quod quisque sibi noluisse, alteri non faceret; ecclesias Dei cum devotione mentis et humilitate et cum oblationibus crebro visitaret, ibique cum effusione lacrymarum et pro remissione peccatorum suorum et pro omnibus justis suis necessitatibus Deum flagitare sata geret. Inimicis insuper indulgentiam postulare movebat, secundum orationem Dominicam, dicentem: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus*

(57) Observa ritum tradendæ advocacionis ecclesiæ.

(58) Vulgo *Algua, Algaré*.

A debitoribus nostris (Matth. vi); et secundum Evangelium: *Sic et Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris* (Matth. xviii); et iterum: *Dimittite, et dimittimini* (Luc. vi). Decimas omnium laborum suorum Domino et sanctis ejus, ecclesiisque quibus sunt terminatæ, ne reatum Cain fratricidæ inciderent cum magna cautela præsentare festinarent, Dominicas etiam dies et cæteras solemnitates in anno non solum in abstinentia servilium operum, sed et omnium vitiorum, devotissime venerari monuit; Eucharistiam quemque assidue accipere, atque antequam acceptionem purgatum se exhibere; et post acceptionem mundum se custodire certaret. Dies Quadragesimæ cæteraque jejunia antiquitus constituta, et noviter cum consensu inventa, omni monuit devotione ab omnibus custodiri, abnegationem sui facere, et Christi vestigia sequi, corpus castigare, delicias non amare, esurientes et sitientes escis et poculis recreare, nudis vestimenta præbere, infirmos et in angustiis constitutos visitare, egenis et vagis mansiunculas concedere, et quæ sunt necessaria propter amorem Christi præbere, pupillos et viduas in tribulationibus visitare, atque in cunctis eorum necessitatibus subvenire, malitias in corde non retinere, et verbis aliquem ad iracundiam non provocare, iram deponere, vindictamque Domino concedere, nulli malum pro malo reddere, nec aliqua læsione exacerbare, maledicentes se non remaledicere, sed magis benedicere, et persecutionem pro justitia sustinere, discordantes et inimicitias inter se habentes ad unanimis concordiam revocare, Deo resistentibus resistere, et sibi cum fide militantibus juvenina præbere, nullo octo vitiorum principalium quæ omne genus hominum infestant scandalo laqueari. Querentibus autem quæ essent octo vitia principalia, respondit non solum illis, sed et his qui adhuc in hæsitatione manent, quæ sint octo vitia, dicens (59): Primum est gastrimargia, hoc est ventris ingluvies, cum sua prole: comessatione et ebrietate; secundum est fornicatio, cum sua prole: turpiloquio, scurrilitate, ludicris, quæ etiam sunt stultiloquia; tertium est philargyria, hoc est, avaritia sive amor pecuniæ, cum sua: prole mendacio, fraudatione, furto, perjurio, turpis lucri appetitu, falso testimonio, violentia, inhumanitate, voracitate ac rapacitate; quartum, ira, cum sua prole: homicidio, clamore et indignatione; quintum, tristitia, cum sua prole: rancore, pusillanimitate, amaritudine, desperatione; sextum acedia, cum sua prole: otiositate, somnolentia, importunitate, inquietudine, pervagatione, instabilitate mentis et corporis, verbositate et curiositate; septimum cenodoxia, hoc est, vana gloria, cum sua prole: contentione, hæresi, jactantia, ac presumptione novitatum; octavum superbia, cum sua prole: contemptu, invidia, inobedientia, blasphemia, murmuratione, detrac-

(59) Hæc principalium vitiorum divisio etiam Cassiano et quibusdam aliis placuit.

tatione, inimicitia. Beatum vero dicebat, qui in istis vitiorum pedicis non offendeat. Octo vero notissimas beatitudines a Deo in Evangelio enumeratas, auribus cordis caute percipere, et intimis cogitationibus firmiter inserere, ut in tempore tentationis malignis spiritibus eas evellere virtus non concedatur, sed unusquisque ad spem cœlestium desideriorum carum consolationibus sublevetur; Agno vero omnipotentis Dei Christo tollenti crimina mundi, semper die nocturne multiplices laudes et gratias totis desideriis et omnibus viribus referre, quia dignus est sua incarnatione, et nativitate, et baptismo, et crucifixione, et sepultura, et resurrectione, et ascensione solvere signacula septem libri signati, in visione sancto Joanni apostolo in Pathmos insula ostensi. Intente autem et subnixæ omnium in commune benevolentiam postulavit: si qui essent qui in semetipsis segetem aliquarum victutum excrevisse sentirent, non suis meritis, sed omnipotentis Dei misericordiæ applicarent, ne subito jactantiæ grandine in eis necaretur, sed tempestiva maturitate, protegente Spiritu sancto, in horreis Christi collocaretur. Os a malo vel pravo eloquio custodire, lectiones sanctas libenter audire, mala sua præterita cum gemitu et lacrymis quotidie in oratione Deo confiteri, et deinceps emendare, desideria carnis non perficere, voluntatem propriam frangere, sacerdotum præceptis obedire, etiamsi ipsi, quod absit! aliter agant, eos imitantes, de quibus Dominus dicit: *Dicunt enim, et non faciunt (Matth. xxiii)*. Castitatem amare monuit, nullum odire, invidiam et zelum non habere, contentiones non colere, elationem odire, venerari seniores, diligere juniores, timorem Domini in corde et animo sine intermissione habere, credere oculos Domini omnia videre, et aures ejus omnia audire, Psalmista dicente: *Ecce oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum, vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum (Psal. xxxiii)*. Diem vero obitus sui et diem extremi judicii, in quo dicturus est Dominus his qui eum recreare et vestire et visitare in suis pauperibus quotidie festinant, qui ab auditione mala non timebunt, illud: *Venite, benedicti Patris mei (Matth. xxv)*, etc., illis autem hæc negligentibus, et Deo in suis membris non ministrantibus: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Ibid.)*, ante oculos semper suspectam et timidam habere; et pœnas maledictis præparatas oculis mentis sæpissime intueri; et locum pessimum qui semper est sine refrigerio, et sine splendore, et sine dulcedine, et erit sine fine, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur, ubi fletus et stridor dentium, sine intermissione semper auditur, ubi vorans flamma machinationibus diaboli semper renovabitur, ubi consolationis spes omnino non habetur, sed de hora in horam tristitia augetur, quia finem manendi invenire non possunt, sed cum his quibus in hoc sæculo ministravere, in angustiis sine

A fine perseverant. Dei autem benedictis et in ejus dextera collocatis quanta gaudia atque tripudia maneant, semper, quantum humanis mentibus possibile est, cogitare oportet, de quibus scriptum est: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii)*. Ubi hymnidici angelorum chori inenarrabili claritate fulgebunt; ubi celsitudo patriarcharum digno honore remunerata gaudebit; ubi verax prophetarum ordo, prophetis suis in toto expletis, Deo gratias agere non cessat; ubi iudex apostolorum chorus, accepta ante promissa mercede, perenniter exsultabit; ubi martyres, palma martyrii eorum coronati, consolatione perfruantur æterna; ubi confessores, præmiis suis multiplicatis, in Dei laudibus perseverant; ubi virgines centesimi fructus retributione abundant, et viduæ sexagesimi fructus restitutione honorantur; ubi monachi, ex resignatione sæcularium omnium, cum esurientibus et sitientibus justitiam Dei, expletis eorum desideriis, satiati, Dei laudibus insistere non cessabunt; ubi poenitentes, depositis delictorum suorum oneribus, sine fine Deum laudantes congaudent; ubi pueri Agnum in albis sequentes, sub throno angelis concordantes, Deum laudare cantando, non cessant; ubi gloriosissima virgo, Dei genitrix, Maria, super choros angelorum exaltata, inestimabili claritate et formositate omnes hilarans conspicitur; ubi iusti sicut sol fulgebunt, et omnes sancti Creatorem suum et omnium creaturarum, in sua claritate facie ad faciem gaudentes videbunt, ab eis auferentem omnem metum et omnem mœrorem et tristitiam, atque omnem adversitatem. In illo regno lux solis et lunæ et stellarum non est necessaria; fames et sitis nulli nocebunt, frigus vel æstus nullum fatigabunt, infirmitas et dolor nulli advenient, venturæ senectutis miseria non timebitur, sed sicut in die judicii corpora mortuorum in mensura ætatis plenitudinis Christi resurgent, in ea etiam impassibilitate et pulchritudine permanebunt. Nuptiæ ibi non celebrantur, et progenies hominum postea non multiplicabitur, sed completus numerus justorum non minuetur, sed sine fine in gaudio servabitur; insidias diaboli ultra non timebit, indulgentia peccatorum ultra non indigebit; sicut angeli in primæ conditionis impassibilitate permanebunt, sic et homines, post resurrectionem æquales angelis, in sobrietate et incommutabilitate perseverant in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus ædificata, quæ dicitur duodecim lapidibus pretiosis esse ornata atque fundata, quorum nomina et ordinem sanctus Joannes apostolus et evangelista in Apocalypsi enumerat: ubi jaspidem in primo fundamento positum dicit, quem dicunt omnia phantasmata fugare, in quo fidei viriditas designatur; saphirum in secundo, qui spem cœlestis beatitudinis designat; calcedonem in tertio, qui flammam internæ charitatis figurat; in quarto smaragdum, qui ejusdem fidei fortem inter adversa confessionem figurat; in quinto sardonichum, sanctorum inter vir-

tutes humilitatem significantem; in sexto sardium, A in quo sanctorum martyrum cruor exprimitur; in septimo chryzolithum, in quo spiritualis inter miracula prædicationis figuratur; in octavo beryllum, in quo prædicantium perfecta operatio significatur; in nono topazion, in quo eorundem ardens contemplatio monstratur; in decimo chrysoprasum qui beatorum martyrum opus pariter et præmium significat; in undecimo hyacinthum, qui cœlestem ad alta sublevationem, et propter humilem ad humana descensionem figurat; in duodecimo amethystum, qui cœlestis semper regni in humilium animo memoriam designat. Hæc positio duodecim lapidum figurat firmitatem apostolorum, qui in fundamento Ecclesiæ sunt positi, sicut Salvator mundi beato dixit Petro: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi). Hæc dicendo ad Petrum omnibus notum fecit apostolis quod super eos esset Ecclesia sua ædificanda, quorum sonus in omnem terram exivit, et in fines orbis terræ verba eorum. Si apostoli fundamentum domus Dei sunt, et omnis Christianitas ædificatio ejusdem templi, manere debet, dicente Apostolo: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos, et Dei ædificatio estis*, etc. (I Cor. iii.), studeamus omnes totis viribus nos Ædificatori et Inhabitori conjungere, ut doctoribus nostris in fundamentum positus, eo donante, superædificari mereamur; ut inter electos lapides positi, et præfatis ordinibus juncti videamur; ut Creatorem et Redemptorem nostrum judicem vivorum et mortuorum, facie ad faciem videntes, cum eis laudare mereamur per infinita sæcula sæculorum. Amen.

X. Longe lateque cum fama ejus bonitatis dilataretur, et diabolus eum in hoc culmine virtutum stantem videret, omnigenis malitiæ suæ astutis nitebatur in aliquam difficultatis voraginem immergere, et ab inceptis bonis impedire. His vero temporibus Liutolfus, filius Ottonis gloriosi regis, dux erat Alamannorum, cui pater ejus antea gentes omnes regionum suæ ditioni subjectarum sacramento post finem vitæ suæ subjugaverat; patruus autem ejusdem Liutolfi Henricus, frater regis, dux existit Noricorum: qui vero (40) inter se propter confinia regionum ex suasionem malignorum hominum rixas et contentiones exercere cœperunt. Cumque eos rex nullatenus ad concordiam et pacem revocare potuisset, objecit se filio, et in adjutorium fratris convertitur. Cum autem filius ejus, cum universis quos congregare potuerat, ei resistere niteretur, atque extorrem regalis potentie agere moliretur, Henricus, præfatus dux, commendata civitate Ratisbona, totaque regione Noricorum, Arnolfo Palatino comiti, et cæteris insuper suis fidelibus, perrexit ad regem. Moram autem ibi illo faciente, præfatus Arnolfus cum multitudine populi fraudulenter Ratisbonam cum cæteris urbibus, et cum frequentia populorum, et cum omnibus quibus potuit, Liutolfi potestate subegit. Quibus compertis, rex (40) Hoc vero abundat.

cum fratre suo Henrico Bajoariam hostiliter invasit, ad restituendum eum in honorem prioris potestatis. Præfatus autem antistes, Udalricus, ejus fidelitatis firma stabilitas nunquam ab adjutorio regis separata est, hæc comperiens, dimissa parte in Augusta civitate vasallorum suorum, cæterisque rebus collocatis, cum quibus potuit, omisso vehiculo carpenti, equitando in servitium regis, in regionem Noricorum sagaciter venit, carmulaque prolongata possibilitatem redeundi apte non potuit habere. Arnolfus autem prædictus interim, accepta multitudine, Augustam adiit, et despoliavit rebus omnibus quas secum abducere potuit, comprehensosque quosdam milites episcopi secum Bajoariam revexit. Rex autem cum de regione Bajoariorum revertisset, et episcopus in sua redire voluisset, non considerabat se in Augusta civitate posse cum multitudine parva defendere, quia totum pene episcopatum in beneficium extraneorum dividebatur a Luitolfo et sequacibus ejus; milites autem episcopi quidam comprehensi, quidam vero sollicitatione iniqua divisi ab eo, quidam deprædationibus in pauperiem deducti, ita ut ei secundum suam voluntatem in adjutorio esse non potuissent. Illi autem qui cum illo remanserunt, suis colloquiis roborati, salubre consilium iniierunt ut, relicta Augusta civitate, castellum quod dicitur Menichingen ædificare, et ab adversariis eorum ibi se defendere studuissent. Tum vero una tantummodo nocte in Augusta civitate manebat inclusus, altera die statim perrexit ad prædictum castellum, quod erat in toto interiori exteriorisque sine ædificiis desertum. Quamvis certe hiems dura fuisset, tamen in illo loco, in tabernaculis et in tuguriis festinanter compositis, expectare donec congregata familia castellum ligno circumcinxere, et intus secundum possibilitatem eorum ædificia apta composuere. Arnolfus itaque et omnes qui cum illo erant, regis potestati undique contradicentes, hæc comperientes, legationes miserunt, si sospitatem sui suorumque habere voluisset, potestati Liutolfi se sine dubio subdere non distulisset, et ut prædictum castellum cum suis componere deseruisset; quia eo tempore in tota regione Suevorum nullus in regis adjutorio remanebat, nisi Adalpertus comes, cum sibi subditis, et Theodaldus, frater religiosi episcopi, et ideo æstimabant ut eorum decreto virtutem resistendi nullo modo acquirere potuisset. Qui, sapienti cum suis utens consilio, diversis promissionibus et humillimis responsionibus, et interdum obsidibus datis iterumque receptis ad se, eorum iras et obsidiones omnimodo mitigavit, donec ædificato castello vallibusque renovatis, in munitione ejusdem loci ab eorum cum suis sævitia se posse defendere æstimaret. Cum vero induciæ rationibus respondendi ultra prolongari non potuissent, tunc manifeste confessus est se, sicut cœpit, in voluntate regis velle perdurare. Tunc præfatus Arnolfus, filius Arnolfi ducis, congregata mul-

titudine eorum infaustorum qui antea Augustam civitatem deprædatis sunt, et aliorum in quorum tunc confidebat adiutorium, voluit obsessio⁽⁴¹⁾ castello venerandum episcopum vi coactum cum suis ditioni subdere Liutolfi. Hac re comperta, episcopus contra, legatis missis, multa pecunia promissa, flagitabat ut revertentibus eis illi licuisset in pace subsistere; sin autem, pace contradicta, redire nolissent, præcepit eis legatis suos parochianos banno Christianitatis constringere, ne loca Sanctæ Mariæ, in suo episcopatu sita, ullo modo invadere præsumerent. Qui vero pecunia contradita bannoque Christianitatis postposito, male incepta omittere noluerunt, sed ad internecionem eorum ea Dominica (41) in qua mos est clericorum ante Quadragesimam carnes manducare, et deinceps usque ad sanctum tempus Paschæ devitare, hostiliter invaserunt prædium Sanctæ Mariæ, et episcopum obsederunt. Qui vero die noctueque in Dei servitio studiose permanens, timore abjecto in Deum confidens, obsessiones eorum pro nihilo ducens, in prædestinatione inita firmiter perseveraverat. Hæc vero obsessio ut comperta fuisset Adalberto comiti et Theodpaldo fratri episcopi, congregata phalange populi, prima die Quadragesimalis temporis, quod est dies lunæ, mane diluculo castra inimicorum invaserunt. Sed illi hæc antea posse fieri non putantes, imparati ad bellum inventi sunt, et, repentino timore percussi, relictis spoliis fuga inimicos evadere studuerunt. Illi autem eos sequentes, Hermannum fratrem Arnolfi apprehenderunt, quosdam in castris ceciderunt, quosdam vero ulterius subsequentes interfecerunt. Maxima autem parte eorum interfecta, cæterisque fugatis, nullus eorum ad se defendendum fiduciam accepit, nisi unus nomine Egilolfus, fugiendo brachio Adalperti comitis modicum vulnus infecit, de quo etiam vulnere mortuus est; vulnerator etiam ejus statim occisus est a Liutperto vasallo ejusdem Adalperti. Paucissimi autem eorum, ictibus contusi, ac diversis modis vulnerati, periculum tamen mortis, equis eorum eos asportantibus, eo die vix evaserunt, quidam vero eorum, gelu miserabiliter astringente, nudi in desperatione vite proprias mansiunculas repetierunt. Corpus vero Adalperti, in Dei voluntate occisi, reverendus episcopus ad Augustam civitatem vexit, et, animam honorifice Deo commendans, in ecclesia Sanctæ Mariæ sepelivit. Nullus autem eorum qui antea sibi spolia Augustæ civitatis in contrarietatem sanctæ Dei genitricis Mariæ vindicaverunt, impunitus evasit, nisi qui se suis propriis rebus cum indulgentia reverendi episcopi redimere non distulerunt.

XI. Manus proprias unus ex his lacerando, vicinis suis in veritate dicentibus, perditio sensu spiritum exhalavit. Alius autem cum ablato de Augustam civitate libro caballum sibi bene placentem comparavit, et secum adduxit in domum suam,

(41) Vulgo *Quingagesima*.

(24) Pro *stratageminum*.

uxorique suæ monstravit et dixit: « Melius mihi placet istum formosum caballum habere, quam librum cum quo hunc comparavi in Augusta relinquere. » Cujus verbis respondit uxor ejus, dicens: « Utile tibi forte fuisset, si manus tua hunc librum injuste non tetigisset. » Interim vero ille levigando manu in posteriora tangebatur caballum, et statim ab eo percussus mortuus est. Novis et improvisis his cladibus, et aliis multis formidolosis rebus in reis peractis a multitudine populi compertis, timor magnus invasit eos qui se esse reos cognoverunt de prædicta prædatione Augustæ civitatis, non solum in eos qui illuc pervenerunt, sed et qui aliquid de injuste acquisitis ab eis acceperunt, et ideo, ad poenitentiam et lamentationem conversi, digna emendatione et restitutione abstractarum rerum, et cum efflagitatione indulgentiæ episcopi, studuerunt se cum Christo et cum sancta Maria matre ejus pacificare. Non post multum vero temporis præfatus Arnolfus qui se præsumpsit res sanctæ Mariæ hostiliter invadere, et incorrigibilis sine poenitentia perduravit, obsessa Ratisbona civitate paratus ad prædium exivit, et statim in articulo tumultus occisus est. Quidam etiam homo, de episcopatu qui dicitur Elsteten, partem vilissimi mensalis inde ad suam proprietatem portavit, et statim a dæmonio occupatus, nullum abscondendi locum ab eo invenire potuit, neque in ecclesia neque extra ecclesiam, neque aspersus aqua benedicta, quin juxta eum semper videretur manere, donec, Augustam regrediens, injuste inde rapta reportavit, et episcopum cum scopis ei flagella imponere pro Christi nomine postulavit, et insuper indulgentiam præfati delicti condonare, sicque liberatus a dæmonio salvatus recessit.

XII. Ne diu me ab incepta taxatione subtraham, libet stylum retrahere ab enumeratione ex utraque parte obsessarum urbium et bellorum undique furentium, et vicissitudine stromatum (42) diversorum, sed potius quomodo Dominus omnipotens per merita servorum suorum suum dignaretur populum liberare libet recensere; ne diaboli machinationibus ad suum perveniret exitum. Cum rex Otto in Alamannia, propter eos qui cum Liutolfo filio ejus ditioni suæ regalis potestatis contradicere voluerunt, cum exercitu conversaretur juxta flumen quod Hilara vocatur, in campo oppidi quod dicitur Tussa (43), et ibi sæpeditus filius ejus Liutolfus cum alio exercitu obviis ad pugnandum contra eum deveniret, et cum tanta vicinitate conjuncti essent, ut nulla ambiguitatis spe detenti manerent in utrumque partium multitudine, n' bellum ab eis committeretur, tunc amabilis Deo Udalricus episcopus, in Deum tota fiducia confidens, assumpto Curiensis Ecclesiæ Hartberto religioso episcopo, legationes inter eos facere cœpit, et ad pacis concordiam exorare, et ne populus qui a Deo illis commendatus est ad regendum, pro coram

(43) Tussen.

reatu duceretur ad perditionem. Deo autem annuente, duæ amborum mentes, patris scilicet Ottonis et filii ejus Liutolfi, de proficua admonitione et doctrina venerandorum episcoporum in mollitiam versæ, pactum pacis inter se placitaverunt; et turbine belli mitigato, in sua cum pace redierunt. Tantis autem tunc præfatis tumultuum fatigationibus superatis, æstimaverunt se aliquod spatium temporis in pace posse quiescere. Aliero pro certo statim anno, quod est anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 965, tanta multitudo Ungrorum erupit, quanta tunc temporis viventium hominum nemo se antea vidisse in ulla regione profestebatur, et Noricorum (44) regionem a Danubio flumine usque ad Nigram silvam, quæ pertinet ad montana, simul devastando occupavit, et cum Licum transcendere, et Alamanniam occuparet, ecclesiam Sanctæ Afræ concremavit, et totam provinciam a Danubio usque ad sylvam deprædavit, et maximam partem usque ad Hilarum fluvium igne combussit. Augustam autem civitatem obsedit, quæ tunc imis sine turribus circumdata muris, firmâ ex semetipsa non fuit. Sanctus autem antistes magnam valde multitudinem optimorum militum secum intra septa civitatis collocatam habebat; ex quorum agilitate et audacia civitas fortiter firmata, Deo juvante, consistebat; qui ut exercitum Ungrorum ad expugnandam civitatem circumdare viderunt, eis obviam exire voluerunt, sed hoc episcopus eis non consentiens, poriam ubi maximus aëlis intrandi manebat firmiter occludere præcepit. Porta autem orientalis plagæ (45) unde itur ad aquam, sic a densitate Ungrorum bello occupata est, ut ipsi æstimaverint se statim posse intrare: milites enim episcopi ante portam viriliter pugnantes eis resistebant, usque dum unus Ungrorum qui ceteros pugnando antecedebat, et ex cujus ductu et antecessione maximam præliandi in illa hora confidentiam habebant, occisus occubuit; cæteri denique cum eum terra tenuis mortuum cadere viderunt, magno clamore et lamentatione cum rapientes, ad castra reversi sunt. Illo vero belli episcopus super caballum suum sedens stola indutus, non clypeo aut lorica aut galea munitus, jaculis et lapidibus undique circa eum discurrentibus, intactus et illæsus subsistebat. Bello vero finito regrediens circumivit civitatem, et domos belli in circuitu civitatis congruenter ponere, et in tota nocte eas ædificare, et vallos, quantum tempus suppetebat, renovare præcepit. Ille autem totum spatium noctis in oratione pernoctans, religiosas mulieres in civitate congregatas concitabat, ut una pars earum cum crucibus ad Dominum devote clamantibus intra circumiret, et altera pars clementiam sanctæ Dei genitricis Mariæ pro defensione populi, et pro liberatione civitatis studiosissime pavimento prostrata flagitaret. Ipse autem minimam particulam noctis ante Matulinam horam corpus requie soporis indulsit, ut, matutinis et Laudibus expletis,

(44) Bavariam intelligit.

PATROL. CXXXV.

Aurora primum irruente, salutaris sacrificii hostiam Deo libare licuisset. Ministerio sacro peracto, viatico sacro omnes recreavit, humilique admonitione persuasit ut, in fide recta persistentes, spem suam in Domino componere non dubitarent, indicans eis omnigenam sponsonem consolationis, et annuntians psalmigraphi David verba, dicentis: *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* (Psal. xlii). Salutari autem admonitione episcopi peracta, cum jubar radiantis solis primum latitudinem telluris irradiaret, exercitus Ungrorum inenarrabili pluralitate ex omni parte ad expugnandam civitatem circumcinxit, diversa ferens instrumenta ad depositionem murorum. Cumque undique parati essent ad bellum, et cuncta propugnacula civitatis repugnantium plena fuissent, quidam Ungrorum flagellis alios minantes ad pugnam coegerunt, et illi, tantam multitudinem in propugnaculis resistentium eis videntes, muris se conjungere adeo perterriti non audebant. Interim cum interius exteriusque parati essent ad bellum, Berchtolfus, filius Arnolphi, de castello Risinesburch vocitato venit ad regem Ungrorum, annuntians ei adventum Ottonis gloriosi regis. Qui, ut hoc audivit, suum classicum omni exercitui notum clangere præcepit, de cujus sonitu exercitus totus pugnam civitatis omisit, et ad colloquium eorum regis se conjungere festinavit. Qui, cum eis autumatione facta, Deo donante, a pugna civitatis cessabat, et in occursum gloriosi regis ire cepit; ea ratione ut, illo cum suis superato, victor rediens civitatem et totum regnum libere habere potuisset. Regi Ottoni venienti Dietpaldus comes frater episcopi, cum cæteris qui in civitate erant, nocte exiens in occursum venit. Rex igitur cum tantum exercitum Ungrorum perspexisset, æstimavit non posse ab hominibus superari, ni Deus omnipotens eos occidere dignaretur, in cujus adiutorium confidens, snorumque consolationibus principum roboratus, bellum viriliter cum eis agere cepit, et cum mutua cæde utrobique cecidissent, et his interfectis qui ad occisionem a Deo prædestinati erant, gloriosa victoria Ottoni regi a Deo, cui nihil impossibile est, data est; ita ut exercitus Ungrorum in fugam versus virtutem præliandi ultra non haberet, et, quamvis incredibilis numerus illorum occisus fuisset, tantus tamen eorum exercitus adhuc remanebat, ut hi qui de propugnaculis Augustæ civitatis eos venire conspexerunt, non pugna lacessitos eos relire æstimaverunt, donec prætereuntes civitatem ulteriora Lici fluminis littora festinando repetere cognoverunt. Rex autem cum suis eos sequens, et quibus se conjungere potuit occidens, vespertina hora diei Augustam pervenit, ibique cum episcopo illam noctem ducens, eique magnam consolationis revelationem faciens, de Dietbaldo fratre ejus qui in bello occisus est, et de aliis ejus propinquis ibidem interfectis. Ribgwinum filium Dietpaldi comitis ibi

(45) Porta quam Jacobæam dicimus.

patris honoravit, episcopique fido adiutorio, in quibuscunque ejus desiderium cognovit, dignam mercedem restituit. Mane autem facto, fugitivas barbarorum acies sequendo, regionem Bajoariorum (46) revisit, festinisque legatis missis, tota remigia et vada fluminum observare præcepit, ad occisionem eorum, quod et ita factum est. Illi autem, nocte illuc venientes, quidam eorum ab his qui in navibus erant fluminibus immersi sunt, quidam occisi sunt, qui autem ad litus pervenerunt, ab his qui littora observabant interfecti sunt, nulla eis via, et nullum devium ab eis inveniri potuit, quin in omni loco vindicta Domini super eos manifeste maneret; ita etiam ut non post multos dies reges eorum et principes comprehensi et ad Ratisbonam perducti, in ignominiam gentis eorum, cum aliis multis eorum comprovincialibus equuleo suspenderent.

XIII. Rex autem Otto potentiam in Deo tenens, Henricum fratrem suum potestativa manu in regnum confirmavit, et ipse in Saxoniam victor, sicut solebat, revertebatur. Venerandus autem episcopus Udalricus, cum rex ab Augusta discederet, abiit ad loca ubi bellum peractum est, quærens prædictum Dietboldum fratrem suum et nobilem Reginboldum filium sororis suæ (47), et inveniens eos ad Augustam perduxit, et in ecclesiam Sanctæ Mariæ ante altare sanctæ Walpurgæ virginis in sede unius taphi (48) ambos fideliter sepelivit. His ita, sicut prælibatum est, peractis, episcopus, quamvis multis adversis fatigatus fuisset, sicut optime omni speranti in Deo decet, bonæ consolationis effectum assumens, cum suis pertractare cepit qualiter imminetia damna aptissime superare potuisset. In primis qualiter deprædatam congregationem clericorum sustentaret, ad implendum ministerium quotidianum servitii Dei in ecclesia, sciebat enim eos cibaria non habere, et ideo cum his quæ, ipse sic deprædatus, habere potuit, et quæ a benevolis populis ei transmissa sunt et oblata, assidue in sua præsentia eos secundum suam facultatem mandare et bibere fecit, et omnimodis adiutoriis stabilivit, eo usque dum ex æmetipsis deprædationis miseriam temperaverunt, et loca eorum ex iterata laboratione sustentationis subsidium attulerunt; sua autem loca ignibus exusta et consumptis frugibus in desolationem redacta, studiosis laboribus in agris et ædificiis renovare præcepit, strenuitas autem familie jussioni ejus parendo, sic inchoabat, et congruo tempore utilitatis usu, quantum possibilitas sufficiebat, restituit. Ecclesiam autem Sanctæ Afræ, quæ a paganis fuerat cremata, adhuc reædificata non erat, sed iugurium glossibus (49) tectum altaria ab imbribus et intemperiebus defendebat; sepulcrum Simpertii episcopi, in choro juxta gradus situm, adhuc sine tecto remanebat: de ejus operimento in visione admonitus, lignis more operculi arte con-

(46) Al. Bavariorum.

(47) Luitgardæ.

junctis tegebat. Non post multum vero temporis decursu, iterum admonitus ut domum Sanctæ Afræ reædificare non tardaret. De cujus instauratione cum sæpissime tractaret, qualiter congruentissime fieri potuisset, et qualiter sub positione cryptæ orientalem plagam ecclesiæ convenientissime decoraret, et nullus certitudinis effectus ei animo irrepsisset, continuis orationibus et jejuniis cum domesticis et religiosis presbyteris, devotissime misericordiam Dei secreto deprecari cepit ut ei monstraretur locus in quo corpus sanctæ Afræ collocatum fuisset, et si cryptam in eo loco ubi voluntas ejus complacuit fas componere maneret. Ut orationem ejus et jejunium ad aures Domini pervenire dubium non esset, secundum cantationem sancti David prophætæ: *Ecce oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum* (Psalm. xxxiii), quadam nocte in visu ei sancta Afræ apparuit, et locum collocationis corporis ejus, sicut in scriptura passionis ejus est scriptum, ab Augusta civitate in secundo milliario in ecclesia monstravit. Cryptam autem in prædestinato loco fieri prohibuit, propter sanctorum reliquias, quæ in illo loco in requie diem expectare debent judicii. Hæc revelatione perdoctus quid sibi esset faciendum, muros ex maxima parte ab ignibus depositos cum magna festinatione reædificare fecit, et priori altitudini mensuram unius cubiti superposuit, cryptaque congruenti occidentalem partem ecclesiæ decoravit, super ædificia in sua præsentia caute mensurata, summo studio incidere et adducere præcepit, et non tardavit donec imbricibus eam ex toto cooperuit, et interior ædem ecclesiæ laqueariis vestivit, et lucida pictura decoravit, et ornamenta ecclesiæ, quæ propter barbaros in civitatem fuerant deportata, et in matrici ecclesia servata, restitui fecit.

XIV. Quam in magna observatione Dei ille locus orientalis partis ecclesiæ semper maneat certis sit indicibus manifestatum, hic mihi congruum videtur innectere. Quidam hortulanus nomine Adelpoldus ibi deambulando inter gramina speluncam invenit, in quam intrans formosam ædiculam sub terra muratam conspexit, et veniens nuntiavit episcopo, dicens: « In hoc loco possum olera mea et alia necessaria reponere. » Cui ille respondit denuntiando, dicens: « Si hoc facis, sensum et sospitatem membrorum tuorum te perdere dubium non est. » Hortulanus autem verbis episcopi non credens, sine ejus licentia præfatas res in eandem speluncam congregare cepit; hoc faciendo sensum cum auditu et visu perdidit. Hoc autem cum episcopo nuntiatum fuisset, jussit adduci sibi hortulanum, et dixit ei: « Quare occupare voluisti illum sanctum locum, spernendo meum præceptum? » Cui ille, quamvis sensu careret: « Non infior, ait; scio enim quod pro illo reatu, quod mandatis tuis non obedi, istam tribulationem incurri. Cujus tribulationibus benevolus episcopus condolens,

(48) Sepulcri.

(49) Pro scandulis.

indulgentiam ei cum benedictione donans, Deo con-
cedente, sanitati restituit. Mirabile dictu! ille hortu-
lanus postea illam speluncam nullo modo invenire
potuit. Postea autem episcopus pollinctoribus accer-
ciis, in australi parte exterioris muri ecclesie se-
pulcrum sibi fodere et exterius muro cingere, et
perrupto muro ecclesie arcum muratum desuper
curvare præcepit, et arcam aptam componere ad
cooperiendum corpus in sepulcro, et insuper tabu-
latum densum, longo tempore imputribile, cauta
conjunctione vinctum superponi decrevit. His præ-
parationibus exsequiarum suarum perpetratis,
omni hebdomada dehinc ipsum locum die Veneris
visitare, et ibi hostias immolare consuevit erat,
si alia aliqua ei occupatio vel absentia impedi-
entum non fecit. Interea vero Dei donante clementia
istas regiones concordia pacis illustrabat, et bene-
volas mentes turba persecutionum a Dei servitio non
prohibebat, ideo ipse Romam pergere decrevit, et
illuc feliciter pervenit, liminaque beatorum apostol-
orum Petri et Pauli devotionis studio humiliter
visitavit, ibique precibus profusis, eleemosynarum-
que largitate pauperibus dispensata, ab Alberico
principe Romanorum honorifice susceptus est, fre-
quentique ministerio et oblatione cumulatus, aliquot
dies ibi perduravit. Cumque ibi morando reliquias
sanctorum se velle comparare indicasset, quidam
clericus ad eum veniens, perduxit eum in silentio
noctis ubi caput sancti Abundi martyris in quadam
ecclesia altari inclusum servabatur, cujus passionem
ei ostendens, et caput præsentans, sacramento fir-
mitatem fecit super reliquias, quas episcopus secum
attulerat, ejusdem Abundi caput esse cujus passio
præsentialiter fuit perlecta. Cum autem sacramen-
tum peractum audisset episcopus, placitam mercedem
clerico donavit, caputque sancti Abundi accipiens,
ad Augustam secum reportavit. ibique ad consola-
tionem multorum gloriose inclusit. Monasterium vero
Sancti Galli ubi ille scientias litterarum fuerat per-
doctus assidue visitavit, ibique Deo militantibus
cœnobitis convivium fecit, et inde ad cellam sancti
Meginardi perrexit, ad videndum servum Dei san-
ctum Eberhardum, ejusque necessitatibus sibi-
que subjectis monachis subveniendum in quibuscunque
potuit eorum cognoscere voluntatem. Ultima vero
vice, Eberhardo vivente, cum inde recedere debuisset,
expleta multimoda amabilitatis locutione, acceptoque
cum orationibus in ecclesia permissa, ad vehiculum
sue reportationis egressus est; cumque paratus esset
ad pergendum, et eo die sanctum Eberhardum amplius
videre non putaret, subito post eum quasi festinando
veniebat, et oscula charitatis iterans, cum flebilibus
oculis aiebat: « Ex hac hora ultra me non videbis,
donec exempti corporibus in præsentia Dei nos
videre merebimur. » Cujus verbis respondens episco-
pus dixit: « Dulcissime Pater, nunc scis me certe
cito de hoc sæculo esse migraturum? » Cui ille respon-
dit: « Finis adhuc vite tue tibi non imminet, verba
autem quæ tibi nunc dixi vera esse non dubites. »

A His verbis expleis episcopus remeavit, et antequam
iterum eandem cellam revisitaret, Eberhardus fel-
citer migravit a sæculo.

XV. Regionem quoque Burgundiorum tempore
alio adiit, et ad Agannensium locum ubi sanctus
Mauritius cum suis sequacibus propter nomen Do-
mini martyrium sumpsit, magnæ humilitatis studio
visitavit. Qui antea a rege Burgundionum promissio-
nem accepit, ut unum de sanctis martyribus ex ejus
datione et adjutorio inde ad Augustam referre me-
reretur. Et cum illuc die Sabbati perveniret, mo-
nasterium noviter a Sarracenis exustum invenit, et
nullum de habitatoribus ibi conspexit, nisi unum
ædis ædilem [at. senilem] combustum monasterium
custodientem. Cumque ille sacram noctem in Dei
B laudibus ibi permaneret, et mane cum radius solis
primum latitudini terræ lucem diffunderet missam
de Sancta Trinitate celebravit; quæ expleta, cum
alteram statim venerationi diei Dominici congruen-
tem celebrare cœpisset, duodecim clerici cum multi-
tudine populi advenientes ministerii sui celebratio-
nem audientes persisterunt. Quo peracto, sanctus
episcopus eosdem fratres salutavit, et muneribus
honoravit, et ob quam rem illuc deveniret notum
fecit. Qui hilaritatis ejus dulcedinem et sanctitatis
religionem persentientes, ne delectabili desiderio
privatus abiret, aperta collocationis sanctorum
spelunca in scopulo exciso, plurima parte sanctorum
reliquiarum donatum lætificaverunt. Cum vero opta-
bili licentia clericorum et amantissima dimissione
C populi inde rediret, Constantiam civitatem causa
orationis visitavit, et inde ad Augiam insulam ve-
nit, et ab Aleuvico abbate charitative susceptus et
omnibus commodis bene procuratus est. Cumque
amabili colloquio inter se sermocinarentur, omnia
quæ ei in itinere acciderunt nota fecit. Benevolentia
autem abbatis, cum audiret eum pro amore sancta-
rum exsequiarum exire, desiderio ejus satisfaciens,
non modicam partem de corpore sancti Mauricii et
de aliorum multorum sanctorum reliquiis ei donans,
letum abire permisit. Augustæ vero civitati cum
appropinquaret, præmissis nuntiis demandavit ut ad
optimum [pro exoptatum] donum sanctorum reli-
quiarum, quod secum attulerat, honorifice clerici
cum populo, et cum crucibus et incenso pigmento-
rum aquaque benedicta occurrerent, et suscipiendo
D gloriose cum laudibus et melodiis congruis perdu-
cerent honorifice cum illo in ecclesiam in honore
sanctæ Dei genitricis Mariæ consecratam. Illuc cum
perductum esset, ab episcopo caute collocatum est
in arcam auro et argento coopertam, ad laudem Dei
omnipotentis, et in auxilium populi advenientis, in
nomine Domini nostri Jesu Christi, cui est honor et
gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

XVI. Talibus et his similibus studiis semper
in Dei voluntate serviens, decertavit qualiter episco-
patum, quem ad regendum suscepit, omnigenis ho-
noribus sublimare potuisset, et servitium Dei et
sanctæ Mariæ Dei genitricis amplificare indefesso

laborabat, et ideo ubique gratia Dei praeventus, sicut in Psalmis scriptum invenitur: *Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et saluos faciet eos* (Psalm. cxliv); et secundum Apostolum dicentem: *Scimus quomodo diligemus Deum omnia cooperantur in bonum*, etc. (Rom. viii). Multiplicibus enim Dei magnificentiis honoratus, et firma fide confortatus, desideria voluntatis suae percipiens, multis in suis necessitatibus profuit, et possibilitatis suae potentiam quantum potuit humiliter celavit, quia multi qui caduco morbo vexabantur, sanctitatis ejus benedictione percepta, sospitati restituebantur, si pro qua re benedictionem expetivere, non indicavere; qui autem necessitatis eorum afflictionem manifeste nuntiaverunt, benedictione subtrahita, causa humilitatis abire permisit, dicens: «Ego non sum dignus de hac infirmitate vos posse liberare.»

Sanctificatum vero oleum in die crenae Domini ab eo tam salubre effectum est, ut multi in infirmitate positi, ab eo uncti celeriter sanitati restituerentur, et multi caliginem oculorum habentes, et praesentis luminis se in hoc saeculo munere carentes putavere, a tunc hujus olei serenitate oculorum iterum uti meruerunt. Haec vero, nemine dicente, comperiebam, sed propriis oculis in quamplurimis peracta conspiciebam. De ipsius autem episcopi recuperatione non oportet reticere quia, eum quodam tempore de monasterio Sancti Galli redire ad Augustam civitatem decrevisset, Campidonam veniens, tam gravi infirmitate detentus est ut ex se sine adjutorio aliorum ambulare non potuisset, et cibum ad recreationem corporis sumere vires non sufficerent. Missis nuntiis celeriter ad Augustam civitatem, oleum ab eo consecratum sibi inde reportare praecepit, cumque in vigilia Pentecosten nuntiis reverentibus hora diei nona, cum adhuc congregatio monachorum solemnem missam interfuisset, et ipse intra cubiculum sacrum mysterium auditum habuisset, oleum ei repraesentaretur, peracto sacro mysterio, monachi ad eum introducti sunt praesentibus clericis qui cum eo illuc devenerunt, et cantatis pro ejus infirmitate septem psalmis, letaniaque devote completa, quemdam sanctum monachum Hilinone nominatum, ad claustrum revertentes fratres ad unguendum eum oleo sancto cum suis duobus presbyteris dimiserunt. Uctione vero peracta, secundum doctrinam Jacobi apostoli: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyterum Ecclesiae*, etc. (Jacob. v), dixit episcopus praeposito: «Istis unctoribus meis cum exieris meis comitibus, in mea vice servitium congruenter exhibere, cum his bonis quae nobis hodie concessit Deus.» Cum vero ad mensam prendendum consedisset, et adhuc prandium peractum non fuisset, nuntius de episcopo venit, dicens: «Laeto animo estote et recreamini cum gaudio, quia dominus noster episcopus, quamvis hebdomada praeterita vel buccellam panis ad refectionem accipere

(30) Transmittit flumen inundans nil madefactus.

A non potuisset, nunc, Deo donante, se refecit, et reducta sanitas est meliorans. Qui, audito delectabili nuntio, omnes simul Deum laudantes et Deo gratias dicentes, hilares effecti sunt. Vespertina autem hora adveniente, et signo vespertinali in primis sonante, statim surrexit, et ad ecclesiam ambulavit, et ibi in Dei laudibus infatigatus permansit, donec Vespertinalis laus a fratribus secundum cursum monachorum prolixè perciebatur, et postea, de die in diem confortatus, ex integro pristinae sanitati cito restitutus est. O quam magna multitudo dulcedinis Dei, qui illi hoc tanta velocitate ad remedium concessit, quod ille aliis ad medicinam et ad indulgentiam peccatorum preparavit, ut cum ejus fide perfecta ceteris plurimis fides confirmaretur!

B XVII. Tradere huic quoque me aliam rationem in hoc loco oportet, quam Herewigo capellano ejus dicente comperi. Quadam die cum pro aliqua utilitatis causa super fluvium Vindicem [al., Vindomen; al., Vindonem, vulgo Werten] nominatum caballicare debuisset, et ipse ab illuvie elevatus fuisset, et comites episcopi universi vadum rectitudinis deviterent, et alia vada aptiora quaererent, et idem ipse praenominatus Herewigus solus (50) cum eo remaneret, ipse vadum quod alii omiserunt sine trepidatione transcendit, soccis de sago factis indutus propter frigus, quia hiems erat. Praefatus vero Herewigus, flumine transgresso, ex cingulo deorsum, quamvis super altiore caballum sederet quam episcopus, udus effectus est, et prospiciens in vestimenta episcopi si aqua infunderentur, sed nec in soccis quidem unum pilum humidum conspexit, et ad episcopum dixit: «Ego uditate perfructus sum, et tuae celsitudini pilus in soccis non est madefactus.» Cui dixit episcopus: «Haec quae vidisti, me vivente nemini dicere praesumas. Alio vero tempore cum ad colloquium Ottonis imperatoris ad Ratisbonam civitatem navigando per Danubium venire decrevisset, quodam die, nautis incaute ante se conspicientibus, navis cuidam ligno importune conjuncta, aqua repleta immersionem omnibus minabatur. Perturbati vero omnes et timore perculsi, ad litus magno studio navem perducere festinarunt. Navi vero aridae adducta, quae in ra erant ad litus portaverunt, illius vero episcopi posteriori rostro navis sedentis oblitus sunt. Unus vero clericorum Mesi nominatus, magno stupore attonitus, dixit: «Hen nobis miseris! quia seniori nostro in isto periculo adiutores non fuimus,» et his dictis currens per profunditatem aquae quae in navi fuerat congregata, assumptis brachiis episcopi super humeros ejus, evexit eum extra navem, omnibus itaque expositis et illo novissime egresso, navis in posteriori parte profunditati demersa est. Quid mirum si navis onusta eo insedente mergi non potuit, sed eo jubente super aquam stetit qui beato Petro apostolo undas maris ad superambulandum propria voluntate firmavit? Sic non ex sua conditione, sed ex meritis in ea sedentis navis interim super aquas natat

engelatur donec cunctis stipendiis et oneribus relevaretur, postea vero immersa nuntiabatur.

XVIII. Romam visitare itaque cum quodam tempore æstuantis animo desideraret, et ad fluvium nomine Tarcum (51) perveniret, tam periculosum ex inundatione aquarum factum invenit, ut nullus ex utraque parte adventum eo die vel alio se posse venire super eum speraret: sanctus episcopus in Deum confidens, paratura missatica se indei festinavit, et in littore fluminis cum suis comitibus missam devote celebravit, et post missam præfatam fluvium tanta commoditate transivit, ut nulli ejus comitum aliquid adversitatum eveniret, sed omnes salvi et incolumes Deum laudantes gaudente ibant per viam.

XIX. Multimodis Christi servitiis cum ferventissime insisteret, et undique amplificare studuisset, Deo donante, excogitavit, propter cujusdam sanctimonialis religionem Emoza nominatæ, ad ecclesiam Sancti Stephani protomartyris sanctimonialium congregationem componere, et regulæ sanctitatis subdere, et sancto velamine Christo Deo desponsatas conjungere. Quod cum factum fuisset, quædam mulier cum consensu connubia mariti despiciens, eidem congregationi ob futuræ beatitudinis mercedem obedientiam professæ se admisit, litterarum vero ardentia ad perfectionem docta non manebat, ad exteriora autem necessitatis opera strenuitatem magnam habebat, et ideo aliæ sanctimoniales eam cellerariam facere voluerunt. Qua revente, episcopo nuntiatum est, et supplicatum est ut eum sua potestate ministerium cellarii commendaretur. Episcopus vero, supplicationi assensum præbens, præfatam sanctimonialiam cellerariam esse præcepit: illa autem præcepto episcopi non obedit, sed in pristina refragatione conata est persistere. Sequenti vero nocte in somnis audivit vocem dicentem sibi: «Quia non obedisti præcepto episcopi, ideo usu ambulandi privaris tandiu donec ab eo absolveris.» Expergefacta autem dissolutum membris ita se esse persensit, ut nullum ambulandi effectum habere potuisset. Hac infirmitate ligata, laboriose exspectabat adventum episcopi. Interim vero appropinquabat tempus synodalis colloqui, et episcopus ad Augustam revertebatur; hoc cum infirma sanctimonialis audiret, rogavit se portari in ecclesiam Sanctæ Mariæ et obtutibus ejus representari, cumque ad ejus præsentiam veniret, ejus misericordiam deprecari cœpit, ut ab affligentibus alligationibus infirmitatis ab eo absolvi mereretur. Audita ejus deprecatione, episcopus de inobedientia eam increpavit, et munere benedictionis simul et indulgentiæ donatum dimisit. Cumque ab ea reverteretur episcopus, statim sanitati restituta currendo præcessit episcopum, antequam ille perambularet ecclesiam, et, ante celsitudinis ejus præsentiam prostrata, Deum pro reddita sanitate laudando, promissis de inobedientia ultra sese fore emendaturam, et ad proprias mansiunculas læta rediit.

(51) Tarcus Plinio, fluvius Italis Cispadanæ.

(52) Zoam pro vita, vitam pro anima usurpavit.

XX. Hymnizans sanctus Dominum episcopus, habili tempore postea ecclesiam in cœmeterio Sanctæ Mariæ in modum crucis ædificare cœpit, et, ædificatione peracta altaribusque quinque in ea compositis, in honore sancti Joannis Baptistæ dedicavit, et dolium baptizandi de petra excisum in ea constituit fecit, et, dote legitimatam, presbytero ad procurandum in divinis officiis commendavit, et præcepit ut matricularii in omni hebdomada die Sabbati, et in aliis solemnibus festivitibus, cum Evangelio et crucibus et cereis, cum Dei laudibus reverenter visitarent, et in Paschali hebdomada, quam dicunt infra Albas, quia tunc consuetudo est tres cantare psalmos ad Vesperam, remanentes duos illuc deambulando cum antiphona et tono formosa modulatione persallere, et ipse persæpe ibi salutare hostios Deo immolare consuevit.

XXI. Zoam (52) in ultimis temporibus suam salvare cupiendo, animo decrevit, quamvis vires corporis de die in diem decrescere sentiret, ut limina apostolorum Petri et Pauli devota intentione laborasset visitare. Cumque aliquantulum itineris peregisset in carpento, et ad difficiliore vias perveniret, non potuit iter ultra peragere, antequam in lecto collocatus equis superpositus pergere cœpit: sicque pergendo, quamvis comitibus ejus ubique periculosum videretur, Deo juvante, et sancto Petro apostolo, sine periculo Romam pervenit, votorumque ibi antea dispositorum et promissionibus devotissime expletis, et gratissimorum emolumentorum et indulgentiarum donis acceptis, permissoque (53) salubri a sancto Petro et vicario ejus pontifice, cæterisque Deo ibi sancto Petro militantibus, honorabiliter accepto, felicem reditum iniit, et Ravennam visitare disposuit. Illuc, ne cum appropinquaret, imperatorem gloriosum Ottonem cum imperatrice Adalhaida ibi manere comperit, et ante se misso nuntio adventum ejus illi indicavit, et ille statim nuntium sequendo ad ostium cubiculi imperatoris pervenit. Imperator vero, cum eum in tanta vicinitate manere agnovisset, uno pede calceato et alio adhuc incalceato, causa humilitatis et flagrantia divini amoris, eum ad suscipiendum amabiliter festinavit. Cumque in cubiculo accersita imperatrice suavi colloquio fruerentur, et alternis locutionibus diversarum rerum proventus terminarent, vir sanctus imperatorem cum auxilio imperatricis flagitare cœpit ut filio sororis suæ Adalberoni procuracionem sui episcopatus, regimisque super familiam et omnia negotia secularia ad eum pertinentia, fideliter firmiterque commendaret, et ut a celsitudine ejus imperialis potentie promissum consolationis accipere mereretur, ut post ejus discessum cathedram episcopalis potestatis ei donaret, ut sibi majoris otii ad studium orationis et ecclesiastici regiminis et Christianitatis stabilitatem facultas concederetur. Cujus petitioni gloriosus et benevolus imperator assensum præbens sæcularium.

(53) Permissum. Urtaub.

negotiorum commercia Adalberoni commendavit, et episcopalis honorem cathedre post vitam episcopi, si Deus vellet, ei donare promisit, et insuper multis libris auri episcopum donatum amabiliter abire permisit, et ejus mansiones cum alio servitio necessario, cum suis fidelibus usque ad finem illius provincie caute disposuit.

XXII. Episcopus autem et præfatus Adalbero, cum lætabundi reverterentur ad civitatem, honorifice sicut decuit suscepti sunt, et omnes qui ibi inventi sunt, comperta eorum prospera reversione et honorificatione ab imperatore eis facta, valde lætificati sunt. Tunc vero præfatus Adalbero, congregatis militibus episcopi, desideravit ut ei sacramenta fidelitatis jurarent, quod ei fecerunt in præsentia episcopi; similiter et familia per totum episcopatum fecit. Episcopus autem indumento more monachorum formato induebatur, quorum antea regulam multimodis virtutibus sequi consueverat. Cumque hæc ita agerentur, propter quorundam clericorum emulationem, qui se æstimabant post obitum sancti episcopi, imperiali celsitudine concedente, episcopatum posse acquirere, ferulam episcopalem publice portare præsumpsit, ut eis tota spes acquirendi episcopatus adimeretur.

XXIII. Postea vero revertentibus de Italia imperatoribus, patrescilicet et ipsius prole, ad Franciam, facta est synodus in loco qui dicitur Ingilunheim (54), ad quam archiepiscopi cum cæteris suis suffraganeis sanctum Udalricum cum suis legatis honorifice invitaverunt, Adalberonemque ejus nepotem cum eo venire decreverunt. Illic vero cum pervenirent, et antistites ibidem congregati Adalberonem baculum episcopalem publice portare cognovissent, irati sunt contra eum, et dicebant ut, contra canonicæ rectitudinis regulam, in hæresim lapsus fuisset, et quod pontificalis honorem sublimitatis vivente episcopo sibi plus justo vindicaret, et ideo ultra eum episcopum ordinari non deceret. Quibus ille auditis, prima die synodale colloquium intrare devitavit, et in alia domo cum cæteris clericis episcopi remanebat. Antistes autem cum paucis suis capellanis synodum intravit. Cumque inter se pontifices colloquia habere cœpissent, uniuscujusque rationem per latinitatis locutionem voluerunt terminari; cumque causa sancti Udalrici fuisset ventlanda, et ille, pro infirmitate (55), tam sonora voce ut tota synodus audire potuisset, rationem proferre non posset, advocabatur unus suus clericus nomine Gerhardus, qui extra synodum cum Adalberone remanebat, ut pro eo desiderii sui rationem per latinitatis locutionem manifestaret. Cumque vix, pro densitate multitudinis, in præsentia imperatorum et episcoporum præsens stetisset, interrogabatur quid desideraret dominus suus. Quibus interrogationibus multiplicatis, dixit: « Non debeo interrogationibus vestris respondere pro domino meo, nisi illo præ-

icipiente. » Cui dixit episcopus: « Frater, bene tibi notum est desiderium meum, enarra hoc, et obsecra ut eorum consiliis et permissionibus, Deo juvante, expletum fiat. » Tunc præfatus clericus Gerhardus in præsentia omnium dixit: « Excellentissimi imperatores, et religiosissimi antistites, desiderium domini mei est relinquere sæculum, et secundum regulam sancti Benedicti sanctam inire vitam, et in contemplativa vita diem expectare obitus sui. In indumento pro certo habitus exterioris, potestis cognoscere voluntatem animi interioris. » Istis et aliis rationibus in voluntate domini sui in finem deductis, terra tenus cecidit ante pedes imperatorum et antistitum, obsecrans ut petitionem domini sui secundum Dei voluntatem implere non dedignarentur. Qui simul respondendi inducias usque in crastinum diem postulaverunt, et postea inter se æstimaverunt qualiter causa Adalberonis terminaretur. Quidam vero episcoporum adjutores Adalberonis fuerunt, ne prorsus a spe episcopalis ordinationis, post vitam avunculi sui excluderetur. Hæc cum inter se sermocinarentur, ultima in unum ratione coadunati, omnes simul firnaverunt [quod], nisi Adalbero se sacramento excusaret quod non sciret hæresim manere quia episcopalem potentiam cum baculo arripuit, nullo modo ulterius legaliter episcopus fieri potuisset. Altera vero die cum episcopo etiam Adalbero synodali interfuit colloquio, et, cum ei prædictum crimen imputaretur, multis objectionibus diversorum colloquiorum cum suis adiutoribus a prædicto crimine se defendere statuit. Hoc cum ei adiunctio omnium episcoporum non consentiret, secundum prædictam destinationem episcoporum sacramentum perfecti, per nomen Patris, et Filii, et Spiritus sancti super quatuor Evangelia. Tunc iterum episcopus Udalricus petitionis suæ responsa, quæ pridie procrastinata fuerunt, per prædictum suum clericum expetivit, quia desideravit ut prædictus suus nepos episcopus ordinaretur, et ille, secundum regulam sancti Benedicti, in monasterio cum eorum consensu deservire mereretur. Episcopi autem, quamvis eis ex toto non placeret, aperte ei in synodo contradicere noluerunt petitionem suam; sed sapientissimi ex ipsis, cum consilio aliorum, extra synodum eum ambulare cum illis postulaverunt, ibique cum eo et cum suis clericis sapientissimis secretam locutionem habuere, dicentes: « Reverende Pater, cui nota est omnium ecclesiasticorum librorum norma, qui semper callem rectitudinis ambulasti non deviando, non decet ut nunc, istam viam quam semper tenuisti omittens, seminarium ex te sumat talis error, ut alius in loco tuo, te vivente, ordinetur; quia, si ex te talis consuetudo incipit perpetrari, in posterum multis reverendis et bonis episcopis, ab eorum nepotibus et clericis talia desiderantibus, multa concrescant adversa. Melius tibi est ut in eo ministerio, in quo cœpisti, Deo servire permanes, quam, tuam voluntatem sequens, alia

(54) Synodus Ingilunheimensis in causa Adalberonis, an. 97.

(55) Agebat autem octogesimum secundum.

plurimis scandalum facias; quia ex te canonici et monachi et sanctimoniales et ceteri Christiani ad rectitudinis statum debent constringi, qui ex semet ipsis per climata cadere festinant. Qui autem incante ambulando ceciderunt, ex te, Deo juvante, erigi posse sperandi sunt. De nepote autem tuo Adalberone tuæ voluntati satisfaciendo, in commune firmamus ut nullus alius a nobis post tuum discessum, ad illum locum in quo tu pastor existis, eo vivente ordinetur nisi ipse. His consiliis consentiens sanctus episcopus Udalicus, cum eis in synodum regrediebatur, et tunc cum consensu aliorum antistitum, fecit ab imperatore Adalberoni commendari in eorum præsentia, procuracionem sui habere, et sub ipso totius episcopatus cautam dispositionem in omnibus adimplere. Taliter vero istis terminatis, finita synodo, episcopus et Adalbero cum suis Augustam revertebantur (56).

XXIV. Prædicta vero synodus in autumnali tempore peracta est; et in antea Paschali tempore adveniente, sancta hebdomada finita, episcopus et Adalbero, amabiliter vocante Rinvino [Richuvino] comite, Dietpaldi fratris episcopi filio, ad castellum Bilinga nominatum venerunt, ut ibi aliquot dies charitative cum eo et cum femina ejus Hillegart nominata manerent. Paucis itaque diebus transactis, Adalbero ibi cum phlebotemo sibi phlebotomando sanguinem minui fecit, et postea cum episcopo ad cenam consedit, et de cœna surgens in lectum se ad requiescendum deposuit. Cumque unusquisque ad suas divertisset mansiones, eadem nocte subitanea morte Adalbero defunctus est, an. 973. Herewingus ejus presbyter, cum ad nuntiandum hoc episcopo cubiculum ejus intraret, episcopus sermonem ejus præveniens, dixit illi: « Ecce Adalbero defunctus est: Cui ille respondit: « Ideo ego huc intravi ut tibi hoc nuntiarem, nullus alius me præibat ad te, et quomodo hoc scire potuisti? » Cui ille respondit: « Vade, et suscita Rinvinum et omnes qui nobiscum sunt, ut cito præparent vehiculum ut corpus ejus Augustam civitatem ducamus. » Episcopus autem, missis ad Augustam legatis, præcepit ut in ecclesiæ Sanctæ Afræ sepulcrum ejus juxta ipsius sepulcrum præpararetur, quod et sic factum est. Ille autem cum his qui cum ipso erant, imposuit corpus carpento, et antepositis equis Augustam vexit cum frequentia populi. Matricularii autem cum crucibus et aqua benedicta et cereis et incenso, et cum magna multitudine familiæ ceterique populi appropinquantibus occurrerunt, et, honorifice suscipientes, cum congruis orationibus et modulationibus perduxerunt ad locum sepulcri, et ibi, expletis vigiliis et salutaribus pro ejus anima Deo oblati hostiis, episcopo animam omnipotenti Deo commendante, corpus devotissime sepelierunt. Commendatione autem corporis peracta, et episcopo cum tristitia redeunte, universi fletu et lamentatione et magna

(56) Miraculum quoddam in altero exemplo hic visum omittere.

mœstitia in suas reversi sunt mansiones, pro eo quod ex nobili genere ortum, et formosum, et grammaticæ artis bene doctum, et in Dei servitio studiosum, et in bonis operibus strennum, et in eloquentia dulcisona cautum, in donando largum, in adversis aliorum tristem, multarum virtutum opulentia cumulatam, in adjutorio miserorum festinum, multimoda benevolentia ornatum virum, tam cito depositum omiserunt.

XXV. Religiosus autem antistes, misso legato nuntiavit imperatori obitum prædicti nepotis sui, et abbatiam Utenbura nominatam, quæ ipsi a sua imperiali potentia concessa erat, postulavit sibi donari, non causa avaritiæ, sed ea intentione ut cœnobitis ibidem Deo servientibus deliberationem quam ille eis antea conscriptam et sigillatam ab eodem imperatore donari impetravit, restituere potuisset. Imperator autem per eundem nuntium abbatiam concessit, et consolationem magnam et multimodam salutem remandavit. Nuntius autem cum reverteretur, invenit episcopum in loco qui dicitur Staphense, et hæc prædicta narravit. Paucis vero diebus postea revolutis, adhuc ipsi in eodem loco manenti per nuntium quemdam, orationis suffragia pro anima imperatoris poscentem, obitus ejus illi annuntiabatur. Ipe vero cum ad Augustam rediret, venerunt nepotes sui, Rinvinus comes filius fratris sui Dietpaldi, et Hupaldus comes filius fratris sui Manegoldi, et rogaverunt illum ut pergeret ad oppidum quod nominatur Witeselinga, et illis monstraret ecclesiam ibi sitam, ubi corpora suorum parentum terræ commendata fuerant (de qua ipse sæpe eos antea præmonuit ut eam meliorarent, et eadem corpora in illum concluderent, ne ultra a pluviis domatam infunderentur), ordinare, et quantæ magnitudinis eam facere debuissent. Sanctus vero episcopus, quamvis certissime sciret in proximo manere sequestrationem corporis et animæ suæ, tamen pro divino amore et pro eorum amabilitate, illuc perrexit, et provida ordinatione eandem ecclesiam super præfata corpora amplificari perdocuit, ibique cum nepotibus suis aliquot diebus moratus est, et inde ad castellum Sunnemotinga (n. Sunnenotinga) nominatum, propter petitionem Manegoldi fratris prædicti Adalberonis, pervenit. Cumque in itinere antequam illuc pervenirent, in campo propter herbam, juxta villam quæ dicitur Gerilehona, castrametati fuissent, cum sol occasui radios suæ lucis inserere cœpisset, venit quidam homo qui dixit Chunradum episcopum certissime defunctum fuisse; et nominavit diem obitus sui, et diem colloca-tionis corporis ejus in sepulcrum. Hac fama audita, clerici et alii comites ejus stupefacti effecti sunt, et statim æstimaverunt nuntium Augustam mittere, ut pro ejus anima solitæ orationes explerentur. Quibus sanctus episcopus blando sermone inquit, certissime rei veritatem sciens: « Desistite adhuc nunsequabatur, quod quoniam infra iterum repetitur

tium mittere, mane diluculo comperietis qualiter circa episcopum maneat. Crastina vero die diluculo quidam de Constantia venit, et de obitu episcopi veraciter contraxit, et ejus possibilitatem, secundum suam consuetudinem, esse nuntiavit. Sanctus autem episcopus Udalricus cœptum iter peregit, et ibi, quasi ad convivium vocatus, post expletionem salutaris hostiæ quam quotidie per se, quamvis viribus corporis valde esset destitutus, Deo persolvere satagebat, cum convivantibus quotidie ad mensam sedebat, et nullum corpori cibum exhibuit, nisi micæ panis aquæ infusus in os misit, quas etiam arripissime aquis exspoliatas de ore rejectit, haustibus vero aquæ interdum corpus, cum adhuc ad mensam sederet, reficiebat. Consummatisque ibi rebus pro quibus illuc vocatus est, abire cœpit; altera die ad locum qui dicitur Utintiga (57) pervenit, et ibi ad se convocatis monachis de monasterio Uttenbura nominato, autumare cum eis et cum suis fidelibus provide cœpit quomodo deliberationem, quam eis antea sicut prædixi ab imperatore impetraverat, restituere potuisset, et dixit eis: « Eligite ex vobis unum ad abbatem, qui in Dei servitio utilis, et vestris necessitatibus possit cantus inveniri. Si illum eligitis qui mihi ad hoc placet, commendabo illi abbatiam usque in præsentiam domini mei imperatoris; sin autem alium nisi mihi placentem eligitis, non illi commendabo. » Qui respondentes dixerunt: « Nominet nobis sanctitas tua hunc qui tux dominationi placitus sit ad electionem nostræ unitatis. » Tunc dixit eis: « Rudungum (58) fratrem vestrum ad hoc nominabo ministerium. » Quibus auditis, fratres inducias postulaverunt, donec omnes simul loquerentur si hæc electio cum omnium fratrum consensu fieri potuisset. Cumque in loco destinato collecti fratres colloquia inter se habere cœpissent de præfata electione, quibusdam fratribus placuit, quibusdam displicuit, sed tamen cum consilio amicorum roborati, episcopi voluntati parentes, in unum coadunati Rudungum ad abbatem elegerunt, et, cum eo ad episcopum regredientes, unitatis eorum electionem ei nuntiaverunt. His auditis, episcopus assumpto baculo commendavit abbatiam præfato Rudungo usque in præsentiam imperatoris, qui tunc in imperio patri suo æquivoco successerat, et illum commendavit suis nepotibus et aliis suis fidelibus, ut eum celsitudini imperatoris præsentarent, et, illis cum fide ei juvantibus, ab eo hæc confirmarentur. His ita expletis, propriam sui episcopatus revisitavit sedem.

XXVI. Mœnia autem Augustæ civitatis introgressus, magna tristitia septus est pro morte Adalberonis sui nepotis, et pro obitu imperatoris, cui semper fidem in omnibus servavit, cujus etiam amor pectori ejus firmiter conglutinatus est. Pro requie vero animarum amborum multas elemosynas largitus est pauperibus, et multas orationes et preces ad Dominum quotidie effudit, ut eis misereri digna-

(57) *Al.*, Otinga.

retur. Missarum vero officia quotidie celebrare non desistebat. quoadusque vires corporis subtraherentur ut nullo modo ultra per se stare potuisset. Ad mensam vero sedebat, et sedentibus cum eo convivium faciebat, et ille quasi jejunos abstinebat, et postea, in ecclesia vel in cubiculo suo, dulci cantatione psalmorum, vel auditione sacrarum lectionum recreatus est. Vires vero corporis cum ei ita defecissent ut per se missam cantare non potuisset, quotidie in ecclesiam introductus devotissime eam audire, et interim orationibus intentis insistere non desistebat. Pro certo post missam expletam eum cubiculum intraret, repansioni lectuli se non commendavit ante horam Vespertinam, sed super sedile suum calceatus sedit, et interdum se super pulvillum in dexteram partem reclinavit, interdum ad sinistram, et interdum sedens ad dorsum super posteriora sedilis in quo sedebat reclinavit. Et post expletionem cursus et totius psalterii, legente Gerardo præposito [forte ecclesiæ cathedralis] sacram lectiones librorum audivit, et interdum cum eo inde dulci eloquio fruebatur. Cuidam vero [sic] eloquio inter ipsos finito, præfatus clericus interrogavit eum, dicens: « Habes spem pro ista infirmitate, Domine, obitum tuum tibi imminere? » Cui ille quasi eum increpando respondit: « Quare sic dixisti? non spero, sed certissime cognosco diem obitus mei non post multos dies mihi evenire. » De qua re presbyter contristatus indulgentiam postulavit, et dixit illi: « Domine, quem episcoporum præcipis vocare ad commendationem corporis tui? » Cui ille respondit: « Eo tempore quando anima mea derelictura est hoc corpus, non potestis ullum eorum huc advocare: quia comprovincialis meus Chunradus episcopus tanta infirmitate detentus est ut huc venire non possit, episcopi vero Bauvariorum ad regale colloquium ad Franciam sunt congregati. » At ille inquit: « Domine, quid tunc facere debemus? » Cui sanctus episcopus dixit: « Nostis corpus hominis terræ commendare? » At ille ait: « Si talis persona esset super quam commendatio nostra fieri debuisset, timorem inde non haberemus. » Cui episcopus dixit: « Facite de hac re, cum tempus advenerit, sicut optime potestis, Dominus commendatorem corporis mei providebit. » Et his dictis præfatus presbyter iterum refectionis usum assumpsit, et in ea, sicut solitus erat, usque dum sonante signo Vespertinalis laudis hora annuntiabatur. Lectiones vero fuerunt Vite Patrum sanctorum, et liber sancti Gregorii quem Dialogorum vocat; cujus ultimus liber disputat multum de his qui de corpore rapti in spiritu multa viderunt, et iterum ad corpus redierunt. Taliter vero conversando formosissime expectabat diem obitus sui, et interdum in spiritu plurima videbat, de quibus pauca his qui cum eo erant narravit. Interea vero Werinhario abbati de monasterio Vulta [Fulda] nominato, causa visitationis ad eum venienti, inter alia dixit: « Tu post me hic deberes episcopus fieri, (58) *Al.*, Rudungum.

omnes te elegerunt nisi duo, hi vero duo si aliis concordarent, electio tua sine dubio perfecta fuisset. Et his dictis manus Attelini tunc vicedomini (59), et manus Hiltini camerarii comprehendens, suæ fidelitati commendavit, et cum charitate eum abire permisit.

XXVII. Altera vero vice, quadam die quasi de gravi somno expegefactus, ei assidentibus et hæc audientibus, ait: «Heu! heu! quod illum nepotem meum Adalberonem unquam vidi, quia pro eo quod ei secundum desiderium suum consentiebam, noluit me impunitum in suum recipere consortium!» Et his dictis statim tacuit. Virtus vero corporis de die in diem decrescens, in tantum deficiebat ut ecclesiam intrare nisi a duobus sustentatus non potuisset. Cum vero in die natali sanctorum Marci et Marcelliani, quod est xiv Kal. Julii, ecclesiam introduceretur ut missam audiret, peracta missa, ad sanctam crucem tapetium sibi deponi præcepit, et se super illo prosternebat. Ibi vero cum quasi dimidiam horam jacuisset, surrexit, et camerarium Liutpaldum presbyterum ad se venire fecit, et cunctas suas res quas ille in ministerio habebat in præsentiam sui portare præcepit, et ponere ante altare, nisi unam paratam domus et mensarum, et unum coopertorium maritimum ad servitium sui successoris dimisit. Cum vero ante eum posita fuissent, et ille ea conspexisset, dixit: «Quid mihi hæc omnia nunc debuerunt?» Quamvis vero illi plurima viderentur, numerus eorum major non fuit nisi pauca camisia, et septem vel octo mensalia, et duo sarcilia, et x solidi argenti, quos in manum Gerhardi præpositi commendavit statim ad erogandum pauperibus. Cætera vero omnia disposuit dividi inter clericos ejusdem loci. De vestimentis suis misit Antonio (63) venerando viro, quem ille antea ad Uienburam in Dei nomine inclusit. Cuidam etiam Ruozoni, mobilitate membrorum carenti, nisi de brachiis sursum, cui domicilium in cœmeterio Campidonensis monasterii more lectuli a terra sublevatum edificatum erat, ut ea quæ ab eo digesta fuerant terra tenus cadendo a domicilio separarentur, vestimenta transmisit; quia antea, cum episcopus in eodem monasterio moraretur, prædictum pauperem per se ipsum sæpe visitavit, et ejus locutionis dulcedinem libenter audivit, quia idem ipse prædictus pauper clauso ostiolo semper in Dei laudibus et orationibus die ac nocte morabatur. O quæ lingua virum tante benignitatis enarrare potest, qui, in ultimis positus, tanto spatio interposito, Christum vestire non omisit! pro eo certe quia ei semper aderat qui ab eo sua membra vestiri volebat. His vero prædictis dispensatis, præcepit vicedomino cæterisque quibus voluit suis fidelibus ac ministris, ut in cunctis locis ad suum servitium pertinentibus, cuncta quæ in eis inventa fuissent,

(59) Vincentius Borg. de eccl. Florent. observavit vicedominos ante an. 1000 fere ex clero fuisse, eam dignitatem post ad laicos transiisse. Onuph. de vocibus ecclesiasticis auferis, ait etiam majores domus appellatos. Verum Distinct. 89, capitul. *Voluntus* Gregor. vicedominum a majore domo distin-

A in tres partes dividerentur, et tertia pars presbyteris pauperibusque provida dispensatione statim eo vivente donarentur; quod et factum est. Pro certo quamvis corpus gravi infirmitate detentum fuisset, sensus et animus et voluntas occupari non potuerunt, nisi [pro ut non] piis insisterent intentionibus.

XXVIII. Die itaque sancto nativitatis sancti Joannis Baptiste hora diei prima, quasi repente de somno beatus Udalricus suscitatus, dixit camerariis suis: «Induite me vestimenta mea et calceamenta.» Qui hæsitantes propter magnam ejus infirmitatem, si hæc in exstasi mentis vel incapacitate sensus eis præciperet, implendo tamen præceptum ejus, induerunt eum vestimenta ejus et calceos. Statim autem paratura se missatica indui præcepit; cumque paratus fuisset, perambulavit matricem ecclesiam, et ad ecclesiam Sancti Joannis Baptiste, quam ipse antea edificaverat et in honore ejus consecraverat, pervenit, ibique missam (61), quam anniversariis solennitatibus mane diuoculo consueverat cantare, potenter et caute explevit; illaque finita, statim publicam missam iniiit, et devotissime Deo juvante peregit. Ambas missas cum, stando sine adjutorio aliorum, cum benedictionibus decenter ad finem perduceret, consedebat, et astantibus sibi clericis dicebat: «Hæc mysteria quæ nunc Deo donante peregi, ex possibilitate corporis mei non assumpsi, sed ex præcepto: hodie enim, cum in lecto quasi sopitus somno jacebam, steterunt coram lectulo meo duo viri juvenes formosissimi aspectu, e quibus mihi unus dicebat: «Quare non surges, debes enim hodie ad Sanctum Joannem Baptistam missam celebrare.» Cui alter respondit: «Quomodo potest hoc fieri, quia pro impossibilitate corporis Primam adhuc non explevit?» At ille qui antea locutus est ad me dixit: «Surge et secundum mentem sermonem Dei mysterium in prælatam ecclesiam implere festina, quia hodie præter te nullus alius ibi missam cantabit.» Illis vero dictis ad cubiculum regressus est. Cumque diem obitus sui devota mente et læto animo et secundum verba psalmographi David dicentis: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus* (Psalm. xli), expectaret; quamvis verbis non dixisset, factis tamen manifestavit quod de hoc sæculo se migraturum esse in vigilia apostolorum Petri et Pauli putavit. Eadem die, antequam vespertinalis laus inciperet, et cum a custodibus omnes simul campanæ ad sonandum moverentur, balneatus et paratura quam ad obitum suum conservatam habuit indutus, se quasi defunctorum deposuit. Finita autem Vespertinali laude, aliis juvenibus se a terra levavit, et quasi secreto dixit: «O sancte Petre, nunc non fecisti sicut ego astimavi!» Et quasi animo ali-

quit; ibi glossa æconomum interpretatur.

(60) Al., Hattoni, quod probat Welserus.

(61) Antiquitus tres missæ celebrabantur in festivitate S. Joan. Baptiste: una scilicet in vigilia, reliquæ duæ in die. Vid. Albinum, et Amalarium, lib. iii, c. 53.

quantum de hac re mente consternatus manebat. A Præfatus autem presbyter Gerhardus dixit ad eum : « Domine, noli contristari, sed recordare quia aliis sanctis episcopis similiter contigit; uni enim dictum est : Circa natale apostolorum de hoc sæculo ad requiem es perducturus, is cum speraret se in natale apostolorum obisse, induciæ ei prolongabantur usque in octavum diem, et tunc defunctus est. Cassio Narniensi episcopo, per quemdam presbyterum ab angelo flagellatum dictum est : Non cesset manus tua, non cesset pes tuus, age quod agis, operare quod operaris, natali apostolorum venies ad me. » Episcopus autem, æstimans in solemnitate apostolorum, quæ tunc proxima erat, sibi obitum suum imminere, in quibuscunque potuit ad depositionem corporis sui præparare se studuit. Solemnitate itaque adveniente, sanus permanebat et incolumis, et sic mansit, donec curricula septem annorum præterirent, et tunc in eodem die, sicut ei dictum est, multis bonis præmissis, et sacro ministerio expleto, feliciter migravit a sæculo. » Illis auditis, sanctus episcopus vera esse recordatus est, et respondit ei, dicens : « Bene dixisti, frater, » et relevatus mente bono animo manebat, et cum eo manentibus dulcem et commodum se exhibebat : nullum objurgans, nullum inerepans, nulli iratus, nulli molestus, nulli adversus, nullum verbum alicujus lamentationis ab eo audiebatur, sed bona omnia quæ tunc potuit, præsentibus et absentibus fecit. Nemini indulgentiam negavit, gratia suæ benedictionis omnes consignavit. Prædictus vero Richwinus comes, nepos ejus, a hunc de regali locutione non revertebatur. De quo interdum dicebat : « O Richwine, utinam me vivente venires ut te viderem! » Eo anno solemnitas apostolorum Petri et Pauli Dominica die eveniebat, de qua optimis moribus, sicut prædixi, expectabat, donec dies quintæ feriæ pertransisset; in illa nocte, antea quam aurora sextæ feriæ bene cognosci potuisset, asperso cinere in modum crucis, et aqua benedicta aspersa, se deponi fecit, et sic jacebat usque dum aurora cunctam latitudinem orbis illuminaret. Tunc Richwinus de palatio rediens intravit, et legationem imperatoris eo audiente recitavit. Eo scilicet viso legationeque audita, oculos levans secundum suam possibilitatem gratias agebat Deo omnipotenti qui, secundum dicta David prophete : *Voluntatem tuam faciet*, etc. (Psal. cxliv.) Richwino autem exeunte, statim eadem hora clericis litaniam devotè canentibus animam Deo commendans, anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi 973, ætatis lxxxiii, ordinationis autem l, quarto die Julii, iv Non. ejusdem mensis, die Veneris, felici obitu quasi somno suavi soporatus, ergastulo corporis exemptus, migravit ad requiem. Pro certo sanctum corpus cum ad lavandum more solito denudatum fuisset, suavi odoris fragrantia nares omnium ibi manentium replevit, et tandiu permansit quoadusque corpus lavatum prædestinatisque vestibus indutum, et seretro impositum, in ecclesiam portaretur. Clerus nempe

cum audiret quod episcopi Bauvariorum de prædicto colloquio redirent ad suam provinciam, misso legato, voluerunt archiepiscopum Fredericum ad commendationem sacri corporis vocare : cumque ad illum nuntius veniret, invenit eum tanta infirmitate febrium detentum, ut nullo modo advenire potuisset. Misso autem cum tristitia inde revertente, audivit quod venerandus episcopus Wolfgangus ad locum qui dicitur Nordilingga venire voluisset; in occursum ejus festinavit. Ad eum certe cum perveniret, salutatus ab eo audivit quod Augustam civitatem pergere voluisset, visitare sanctum Dei servum Udalricum in infirmitate detentum. Cui ille respondit : « Dominus sanctitati tuæ præcepit visitare eum, et ego ad hoc veni ut nuntiarem tibi quia defunctus est, et de omni congregatione ibi Deo militante te flagitare, ut festine venires et sanctum corpus Deo commendares. » Quo audito, sanctus episcopus magna mœstitia æptus est; in eadem nocte diluculo surrexit, et ad Augustam pergere cepit. In itinere vero cum cognovisset quod ad congruum tempus illuc pervenire non valeret, præmisso eodem legato, nuntiavit adventum ejus. Interim vero corpus in ecclesia sanctæ Mariæ a congregatione die nocteque cum orationibus et missarum celebrationibus, caute et devote custodiebatur usque in diem Dominicam. Die vero Dominica post primam missam pro ejus anima celebratam, congregato clero et sanctimonialium congregatione adveniente, et magna de provinciis multitudine populi, presbyteri levaverunt corpus, et ad Sanctam Afram ubi antea sepulcrum ejus præparatum fuerat, portare cœperunt. Cumque venirent ad collem qui dicitur Pereleich [al., Perelich], præfatus nuntius venit, et adventum Wolfgangi episcopi nuntiavit. Illi autem producentes corpus in ecclesiam sanctæ Afræ, et item missam sacrificalem cum omni devotione pro requie ejus animæ celebraverunt. Episcopus vero cum adhuc non veniret, et hora diei non tardaret, nisi tempus celebrationis publici Dei ministerii immineret, et hoc cum omni devotione a congregatione clericorum perficeretur, venit præfatus episcopus, qui cum honorifice susceptus fuisset, et orationi finem imposuisset, salutatus a se fratribus dixit : « Quid vobis videtur an hodie sacrum corpus commendamus, vel ad alterum diem procrastinemus? » Cui fratres respondentes, dixerunt : « Si tunc sanctitati placet, nobis bonum videtur si omnibus, qui nunc hic in præsentia sunt, annuntietur ut mane congrua hora huc ad commendationem sacri corporis conveniant, et a te salutaris hostiæ munus nobis sacrificantibus pro requie ejus animæ Deo offeratur, quia congrua hora præterita est, et tu es magna lassitudine æptus. » Quibus auditis, episcopus consilio eorum libentissime assensum præbens, alterum diem expectavit. Ea vero nocte Hiltegart, uxor præfati Richwini comitis, quamvis nupta, tamen satis religiosa, venit, camisaleque cœra perfusum attulit, et sublimissimos clericos petiit ut sacro corpori caute secreto circumdaretur, ut

sacerdotalis paratura, qua indutus erat, cito a terra consuminaretur, quia ipse adhuc vivens præcepit ne tabulatum lignum corpori ejus supposuissent, sed puræ terræ imponent, et ligneo operculo cooperirent: qui secundum ejus petitionem camisale corpori sacro circumdederunt. Mane autem facto, magna multitudine populi adveniente, et clericis sanctimonialibusque ibidem Deo militantibus congregatis, sed et de provinciis multis, sacris officiis utentibus adjunctis, antistes, cunctis pro ejus anima sacrificantibus, magna contritione cordis et humiliatione salutarem obtulit hostiam Deo, insuper etiam publica missa expleta, omnes in commune sobrio et cauto sermone admonuit, ut pro illa sancta anima intima intentione cordis devote exorarent, ut ab omni vinculo delictorum absoluta, Deo donante, perenni gaudio in ævum cum sanctis et electis Dei perfui mereretur. Oratione autem secundum verbum ejus ab omnibus peracta, episcopus corpus sepelivit, et animam omnipotenti Deo devotissime cum lacrymis commendavit. Ministri autem, sicut prædictum est, operculo ligneo corpus cooperuerunt, et super hoc gradibus murati sepulcri densum ligneum tabulatum superposuerunt, in superficie autem terræ cum lapidibus conjunctis firmiter clausurunt. His ita peractis, episcopus ad Augustam causa orationis perrexit. Orationibus multipliciter consummatis, a fratribus per charitatem rogatus, paraturam missaticam, quæ fuit sancti Udalrici, quarum opulentia ille vivens abundabat, propter ejus sanctitatem suscepit: et honorifice, sicut optime dignus erat, dimissus, Deo comite ad propria reversus est.

XXVIII. post obitum sancti Udalrici episcopi, Heinricus filius Purchardi comitis successor ejus effectus est, non provide in ovile ovium intrando, sed aliunde ascendendo, quia Purchardo duce Alamannorum, qui filiam materteræ ejus habuit uxorem, et aliis plurimis, sed et quibusdam militibus, qui ab eo beneficia sua augeri astuta arte cupiebant, consiliantibus, subtili cepit consilio æstimare qualiter prædictum locum sibi potuisset usurpare; quamvis in ejus scientiam deveniret, quod Werinharius abbas in quadam invisibili carnalibus oculis congregatione, ubi sanctus Udalricus in extasi mentis adjunctus, audit: Si duo alii concordarent, ab omni illa congregatione ad hoc ministerium fuisset destinatus, ut ejus successor efficeretur, sicuti antea prædixi. Quidam clerici, advocato et aliis quibusdam militibus de eodem episcopatu secum comitantibus, ad curtem imperatoris baculum episcopalem ferendo iter agere cœperunt. Cumque ad Wormacensem civitatem ad monasterium sancti Cyriaci venirent, invenerunt ibi Purchardum ducem cum uxore sua in infirmitate occupatum. Cumque ei indicarent studium itineris sui, quibusdam machinationibus callida ratione ab eo illusi sunt; quia dixit eis imperatorem his diebus prope in ultimis finibus regni ejus inorari, et in ea via quam pergere debuerunt,

A omnia supra modum enara, et herbam undique in defensione manere, et ideo semetipsos et eorum caballos nulla commoditate posse sustentari. Non post multos dies imperator noster vult regale colloquium habere ad locum qui dicitur Erinstein, illic facile potestis ire, ideo revertimini nunc, et quando meus certus nuntius vobis prædictæ locutionis diem nuntiaturus advenerit, illuc venire ne dubitetis; iui enim me invenietis firmum vobis fore adiutorem, et in electione episcopali sine ambiguitate me sciat vobis concordari. His verbis auditis, vera esse æstimantes, et consiliis ejus consentientes, reversi sunt. Non post multum vero temporis nuntius ducis venit, et regale colloquium in prædicto loco manere indicavit, eosque illuc venire admonuit. Qui statim alii

B fratribus secum sumptis, ad præfatum locum pergere festinaverunt. Cumque appropinquassent ad locum qui ad Balneos nominatur, quidam nuntius eis obvius dixit: Heinricus filius Purchardi quem imperator cum suis fidelibus, et dux Purchardus ad Augustam antistitem esse decreverunt, nunc cito occurret vobis. Ille ratione audita, contristati fratres eo quod de prædicta electione episcopi privati debuerunt, ultra non sunt progressi, sed revertentes in loco opportuno expectaverunt, usque dum præfatum Heinricum inde comitarentur. Eo statim die, cum ad castra venirent milites qui de duce Purchardo cum Heinrico venerunt, adjunctos sibi clericos rogare cœperunt, ut Heinricum in commune episcopum esse comprobarent in eodem loco. Qui inducias petierunt, usque in communi capitulo, domi cuncti fratres in unum se coadunarent. Cumque milites hoc refutarent, et longa inter se locutione contenderent, reversi ad Heinricum, cum quibusdam clericis elegerunt eum super se esse episcopum; quidam vero eum non eligentes, ad Augustam pervenerunt ad ceteros fratres. Cumque ad Augustam pervenirent sic sequestrati in electione ejus, venit quidam comes, Wolveradus nomine, cum aliis quibusdam hominibus quasi legationem ab imperatore ferendo ad congregationem, dicens: Imperator demandavit vobis gratiam et misericordiam et omnia bona, et postulavit ut istum dominum Heinricum, quem ille cum suis fidelibus decrevit in isto loco esse pastorem, ut et vos ob amorem sui antistitem vobis eligere unanimiter non renuatis. Legatio autem hæc fraudulentè consilio composita erat. Cui respondentes dixerunt:

C Veniat ille cum vobis ad capitulum nostrum ad audiendum responsa nostra. Cumque vix obtinuissent ut in capitulum intrarent, legebant lectiones canonicas de electione antistiti. Præfatus Heinricus, cum audisset de lectionibus in præsentia recitatis quod in potestate esset canonicorum eum eligere vel refutare, cum venia humiliter postulavit ut eum episcopum eligere non designarent, promittens eis, si ejus postulationi consentirent, in posterum omnigenæ commoditatis impensionem. Qui ejus promissionibus credentes, quidam vero sponte, quidam vero dissensiones vitando, omnes tamen in commune

decreverunt eum esse episcopum. Hæc vero electio cum in ecclesia militibus et familia nota facta fuisset, sonantibus campanis ab omnibus confirmabatur. Tunc demum præfatus Henricus, assumptis quibusdam canonicis, perrexit ad imperatorem, et in præsentia ejus aliorum testimonio roboratus de electione ejus nuntiavit, humiliter flagitans ut a celsitudine ejus imperialis potestatis pontificium prænominationum ei concederetur. Imperator autem ejus petitioni non contradixit, neque continuo adimplevit, sed promisit ut post quinque dies in solemnitate sancti Mauricii ejus petitioni assensum præberet, sicut et fecit. Postea vero statuto tempore ad Maguntiam venit, et a Rudberto archiepiscopo et suis suffraganeis benedictionem episcopalem accepit. Illis vero temporibus Otto filius Luitolfi, filii Ottonis imperatoris, dux fuit Alamannorum, et Henricus, filius Henrici fratris ejusdem imperatoris, dux Bauvariorum erat: qui, quamvis ex vicina propinquitate charitate conjuncti fore debuissent, ex machinatione male suadentis Satanae invidias et dissensiones inter se exercere cœperunt. Henricus itaque episcopus æquivoco suo duci aptior mansit in omnibus, et ipsius consiliis plus consentiens quam Ottoni duci, quamvis civitas Augusta in suo ducatu sita maneret. Pro hac vero re Otto dux contra eum iratus esse cœpit, et cum fidelibus suis consiliari ut ei, in quibuscunque potuisset, adversaretur; quod et fecit. Insuper episcopus quibusdam militibus nepotibus sancti episcopi Udalrici, Manegoldo et Hulpaldo, voluit beneficia abstrahere, propter quorundam consilia, sine illorum reatu. Ipsi autem, quia episcopo sancto Udalrico adhuc vivente ab eo missi sæpe in auxilio imperatoris cum herili multitudine militum venerunt, et in ejus servitio voluntatem ejus strenue in omnibus adimplentes, tandiu permanserunt usque cum illius gratia muneribus honorati redire dimissi sunt. Regina etiam profitebatur eorum se esse propinquam; ideo beneficia accepta episcopo contraxerunt et in eorum potestate, eo nolente, tenuerunt. Episcopus itaque his et aliis multis adversis fatigatus, tristis effectus est. Quodam tempore cum imperator Otto gentem Sclavorum cum exercitu invadere voluisset, et Otto, qui tunc dux erat Alamannorum et Bauvariorum, Henrico deposito, in adiutorio ejus venire cum Alamannis et Noricis paratus esset, Henricusque episcopus ire se cum illo promitteret, exspectavit cum suis militibus donec recederet exercitus, et, sicut antea consiliati sunt, occupavit cum militibus suis civitates quas potuit, et ipse in Nuwingburg intravit. Henricus autem, qui antea dux fuit, Pazonam civitatem intravit, ea ratione ut Ottonem cum exercitu recedente, provinciam sibi adiutorio nepotis sui episcopi subjugaret. Ille itaque consilium cum Ottoni duci notum facium tuisset, reversus est cum exercitu ambarum provinciarum, et obsedit eum in præfata civitate, Pazova. Imperator autem Otto, cum Dei elementa liberatus a Sclavis, venit post eum ad eandem civi-

tatem in obsidionem ejus. Cumque obsidione finita et carinula mitigata, imperator ad Saxoniam reverteretur, postea statuto tempore Henricus filius Henrici, et æquivocus ejus filius Perhtolf ad colloquium imperatoris vocati sunt, cum quibus etiam Henricus episcopus ad imperatorem se ad excusandum de prædicto reatu venit, ut restitutus gratia ejus ad propria redire mereretur. Peracto itaque colloquio, Henricus et æquivocus ejus in exilium missi sunt. Henricus autem episcopus ad Vurdinam ubi sanctus requiescit Luitgerus, abbatem ad custodiendum commendatus est. Cumque ibi de Pascha usque post nativitatem sancti Joannis Baptiste cum magno caute custodiretur, factum est imperiale colloquium in oppido quod dicitur Trulmanna. Illic venerunt duo presbyteri Gerhardus et Anamotus de Augusta, et, cum interventu Ottonis ducis et episcoporum ibi inventorum, supplicaverunt non solum de semetipsis, sed de omnibus clericis et laicis in eodem episcopatu habitantibus, ne diu episcopali custodia privarentur. Imperator autem petitioni Ottonis ducis et aliorum suorum fidelium prælatorumque clericorum satisfaciens, episcopum de exilio reduci præcepit, et in præsentia sua, iterato fidelitatis suæ sacramento, cum gratia sua ad episcopatum suum redire concessit. Restitutus autem in suum locum episcopus tractare in animo suo cœpit pro quibus reatibus ei tam diversa adversa sic frequenter accidissent, qui a duce multipliciter plus quam antecessores sui injuriabatur; et quia principes militum beneficia sua contra voluntatem ejus habere præsumebant, et electissimi de paterna sua familia ministratores diverso modo repente interierant, secreto a familiaribus clericis interrogavit, si sanctus Udalricus de Werophario abbate diceret, ut successor ejus fieri deberet, sicut ei antea dictum est. Cumque in veritate verum esse cognovisset, quo l antea credere noluit, expavit se vehementer, sed publice non manifestavit; pro eo plus expavit, quia tunc frequenter signa magna et mirabilia ad sepulcrum sancti Udalrici episcopi, Deo concedente, fiebant. Tunc demum in meliora multipliciter mutatus, cum Deo se pacificare conatus est, et matricem ecclesiam novo lecto cooperire præcepit, et super Licum fluvium ad Sanctam Afram pontem composuit. Et, ut nullus ex familia de ponte teloneum aut ullam redhibitionem acciperet, præcepit, sed in elemosynam ejus quicunque voluissent sine contradictione et occupatione pergerent. Postea autem Romam et limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli pro remissione delictorum suorum visitavit. Et antea quam illic pergere crepisset, proprietatem quam pater suus Purchardus in Geisinhause habere visus est, et quam Ethichoni fidei suo sub testimonio contradidit, ea videlicet ratione ut eam illic firmiter transfunderet, ubi eum filius ejus Henricus episcopus rogaret, tunc pro certo Ethich postulante episcopo tradidit cum manu ejus præfata proprietatem legitime, secundum legem Noricorum, sanctæ Mariæ super altare ejus in

Augusta civitate situm, et super capsam deauratam lapidibusque inclusis decoratam, cum ecclesia et totis aedificiis, cum agris, pratis, pascuis, molendinis, aquis aquarumque decursibus, viis et inviis, civitatibus, sylvis, topis et intonsis, quæsitæ et adhuc inquirendis, et cum familia et cum omnibus ad eandem proprietatem jure pertinentibus, nisi xx hubas extra traditionem dimisit; et eas servituti sancti Magni ad Fauces decrevit; canonicisque placitavit, ut potestatem haberent, si vellent, easdem hubas xx cum x in ista provincia in bono loco siti. hubis eocambire, in manum Werinharij advocati, et in manum Gerhardi præpositi, pro remedio animæ suæ, et patris matrisque suæ et materis suæ cæterorumque propinquorum et parentum suorum, in eam placitationem, ut in jure et potestate canonicorum perpetualliter in oblatione permaneat, salvo in omnibus eorum quotidiano stipendio; et ut ipsi, pro requie ejus animæ, annis singulis ante anniversarium diem ad horam vespertinam vigiliam plenam de voce celebrent, et in anniversario die iterum vigiliam explant, et celebrata missa altaris, hostiæ oblationem omnes in commune Deo offerant, et insuper centum pauperes sufficienti stipendio edendi et bibendi procurent, et ex eis duodecim vestiant, in uno anno laneis vestimentis, et in altero anno laneis induant, et caligas calcementaque præbeant. Si autem aliquis successor [al., meus, et sic postea] ejus antistes hanc placitationem irrumpere tentaverit, et prædictam proprietatem canonicis auferendo in suam utilitatem aliquo modo redigere conatus fuerit, et ita ratione ei comperta statim non restituerit, hæredes ejus legitimi liberam habeant potestatem tres ponere super altare denarios, et eandem proprietatem inde redimere et in jus proprium possidere omnibus in futurum generationibus.

Actum Augusta, in ecclesia sanctæ Dei Genitricis Mariæ ante altare, episcopo Heinricho perpetrante, in præsentia canonicorum, coram frequentia populi et coram testibus subnotatis.

Signum Etih qui hanc traditionem fecit. Signum Adalbero. Signum Jacob. S. Marahunrat. S. Wilhelm. S. Hunurid. S. Engilmar. S. Wezzi. S. Pilgrim. S. Gundachar. S. Cadolt. Isti de provincia Noricorum (62).

Isti autem de provincia Alamannorum. Signum Werenhære advocatus qui hanc traditionem cum manu Gerhardi præpositi accepit. S. Mistipold. S. Gotebold. S. Reginhar. S. Snidger. S. Aribio. S. Vroff. Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi nongentesimo octogesimo, indictione viii, iv Nonas Octob., et xx (65) die Jovis. Ego igitur Gerhardus indignus presbyter notavi diem et annum. His

(62) Aliud exemplar hæc nomina habet: Etich, Adalbero, Jacob, Marahunrat, Wilichalm, Hunfrid, Engilmar, Wezzi, Pilegrim, Gundachar, Cadolt, Weinhere, Gerhardi, Hiltibold, Gotebold, Reginhar,

ita, sicut prædixi, expletis, Romam perrexit et votis suis peractis sanus ad propria venit. Adhuc autem iustus magna angustia mentis angebat, pro eo quod a duce Otone, quamvis exterius pacifici essent, plus cogebatur quam antecessores sui ei servitium facere de rebus Sanctæ Mariæ; et pro eo quod quidam milites beneficia ecclesiastica ad illius potestatem jure pertinentia contra ejus voluntatem possidebant. Quia ille ex nobilibus parentibus ortus est, et grammaticæ artis aliorumque librorum magnam scientiam habebat, suavique colloquio et bene sonante loquela valde congrue exuberabat, in sanctis solemnitatibus, in Dei servitio et in prædicatione studiosus fuit. Herili servitio ad mensam suam utebatur, et cum eo manentibus copiam manducandi atque bibendi hilarum vultu et placida mente porrexit. Familiæ autem plus justo sævior exstitit, eorum jus tollendo, et in quibusdam locis novum censum creando. Tunc demum cognoscebat quod prælibata adversa, nisi Deo adjuvante et imperialis celsitudinis gratia machinante, superare non potuit, et toto nisu servitio imperatoris se innectere studuit, ut acquisitione ejus gratiæ omnes contrarietates ei ab aliis undique imminentes, cum ejus præsentia et cum ejus præceptis mitigarentur. Ideo igitur sæpius cum imperialibus muneribus eum visitavit, et drudes [al., gratos, al., consiliarios] suos donis congruis sibi complacare satagebat, et insuper hostilia itinera cum eo pergebat, taliter sicut ei optime æstimabat placere. Anno itaque Domini nostri Jesu Christi 983, imperator cum exercitu Calabriam provinciam adiit; illic etiam episcopus Heinrichus cum eo pervenit: cumque ibi pugna cum Sarracenis ageretur, plurimis ibi ex utraque parte occisis, heu dolor! sive captus, sive occisus, etiam ibi remansit. Supra modum est lamentandum perditio ejus, quia locus ejus a clericis suis, et propinquis et cognatis et amicis inveniri et visitari non potest. Periculosum est valde decretum Dei per suos sanctos revelatum supergredi et prophetias spernere, dicente Scriptura: *Spiritum nolite exstinguere, prophetias nolite spernere* (I Thess. v). Werrenharius autem postea ab imperatore interrogatus si episcopatum accipere vellet, sicut sanctus Udalricus antea decrevit, qui cum adhuc esset sanus et incolomis, respondit se ultra hunc episcopatum non velle accipere. Post contradictionem autem episcopatus, et a ministris ejus comperi, paucis horis interpositis, infirmari cœpit et ad Luggam vitam finivit, et corpus ejus portatum est usque ad sanctum Dominum, et honorifice est sepultum. Otto autem dux etiam ad Luggam defunctus est, et a suis super montana portatus, et usque ad Aschaffenburg perductus, cum magno honore et nimia lamentatione ibi terræ commendatus est.

Snidger, Arebo, Vroff. Dies et annus non est ascriptus. Sed et hæc appellationes inversæ sunt, isti de provincia Alamannorum, isti autem de Noricorum.

(65) Et xx videtur delendum

MIRACULA S. UDALRICI.

I. Post commendationem pretiosi thesauri sacri corporis Udalrici, tapetium sepulcro superponebatur et assiduum lumen appositum sine intermissione ardebat. Quidam autem custodem ardentem cerem incaute posuit juxta sepulcrum; quo recedente, cerens cecidit in transversum super apertum sepulcri, et ardens permansit donec illa pars cerei quæ super tapetium jacebat ab igne consumebatur; et cum anteriori parte tapetii quæ sepulcro eminebat conjunctus arderet, et flammam sursum per tapetium emitteret, custos advenit, et hoc videns tremefactus obstupuit, et quod adhuc remanebat de cereo timens abstulit, tapetiumque sollicite inspexit si ab igne aliquid laderetur, vestigium ignis de minimis micis cereis invenit, unum vero pilum in superficie et in latere sepulcri in tapetio exustum invenire non potuit. Hoc miraculum cum magistro suo et fratribus nuntiaret, et vestigium cerei monstraret, et tamen tapetium illud ostenderet, admiratione et gaudio repleti Deum omnes glorificaverunt et sanctum Udalricum.

II. Quamvis adhuc nullum inibi aperte fieri miraculum comperiretur, utriusque sexus familie multitudo juxta pavimento prostrata, positioni sancti corporis adjuncta, necessitatis suæ suffragia precabatur, deprehendensque ei multa omnigena commoditatis auxilia inde evenire, frequentius eundem cepit visitare locum. Itaque cum ab assiduitate visitantium, Domino concedente, plurimis ille commendaretur locus, venit quidam homo de provincia Noricorum, nomine Reginwalech, qui integro anno febre fatigatus ad nimiam infirmitatem deductus, ad Wicfredum præpositum ejusdem loci venit, interrogans eum si aliquid liberationis suæ medicamentum ei indicare potuisset. Qui respondens, dixit: « Vade et acquirere tibi baculum, et porta eum ad sepulcrum domini mei sancti Udalrici pro sospitate tua. » Qui ambulans inde concidit sibi baculum de ligno biddulaneo, et portavit eum ad præfatum præpositum. Qui ambulans cum eo duxit eum ad sanctum sepulcrum, et monstravit ei baculum ponere super illud. Oratione etiam clericorum fretus, et doctrina eorum in fide confortatus, eadem hora a febre liberatus sanitati manifeste redditus est.

Eodem vero tempore in istis regionibus incredibilis multitudo populorum febribus fatigabatur. Qui cum audirent præfatum hominem ad sanctum sepulcrum, sicut prædixi, fuisse liberatum, quidam eum baculis, quidam etiam additis aliis oblationibus festinaverunt pro sanitate sua sanctum visitare sepulcrum. Qui omnes, undecunque venirent, celeriter sanitati restituebantur.

III. Quidam de familia sanctæ Mariæ, Hisenhart [al., Isenhart] nomine, unum de baculis qui ad sepulcrum de infirmis portabantur, tulit, et eum in manu portando, inde ambulare cepit: cumque ad

A collem qui dicitur Perileich veniret, a febre acriter fatigari cepit. Tunc presentiens pro quo reatu infirmitati concederetur, regressus ad sepulcrum, baculum restituit in locum ubi eum tulit, votumque fecit ut ultra nullum inde auferre præsumeret, votoque peracto a febre dimissus est.

IV. De congregatione Sanctæ Afræ presbyter unus, Adelger nominatus, tulit de sepulcro duos bacillos speciosos ad videndum, et aptos in manibus adportandum, et sui obliviscens portavit eos in domum suam, ibique cum sedisset, invasit eum oscitatio crebra et obripilatio cutis maxima, et omnia membra tædio occupata sunt, ita ut virtutem sedendi, neque ambulandi, nec saltem jacendi apte non potuisset habere. Qui intra semetipsum æstimare cepit pro quare tam subita solutione membrorum gravaretur; et surgens venit ad Wicfredum præpositum, et nuntiavit illi eventum rei. Cui ille dixit: « Tu ne istos bacillos de sancto sepulcro tulisti? » Qui dixit: « Ita feci. » « Festina, inquit ille, reponere eos in locum suum. » Hoc cum factum fuisset, omni incommoditate corporis fugata, presbyter confestim sanitati pristinae restitutus est.

V. Quicumque etiam de multitudine vulgi de apportatis baculis in manus suas acceperunt, ut inter sacra mysteria se super eos inclinarent, et facilius finem mysterii expectarent, repentina invasione febris quassati sunt, comperitque causa eventus, reiectis baculis eadem hora liberati sunt.

VI. His casibus divulgatis, et in notitiam undique omnium deductis, nullus præsumebat vel minimum bacellum sine licentia inde auferre; et ideo tanta multitudo baculorum excrevit, et facile dinumerari non potuisset, nec sine impedimento in angulis ecclesiæ collocari. Unde factum est ut super trabes ejusdem ecclesiæ, ubi sepulcrum situm est, ponerentur. Mansionarii itaque, præcipiente eorum magistro, frequenter eos ad focum portant, et eis ardentibus ceram ad molitiam redignant ad candelas multiplicandas ad servitium Dei. Super trabes tamen plurimi semper remanebunt, et hi qui eos conspiciunt, non putant numerum eorum in aliquo minorari. Sustentacula eorum qui, gratia Dei concedente, per merita sancti Udalrici a diversis infirmitatibus ibi sunt liberati, plurima pendent, et aliorum analogiæ secundum membra diversa infirmantium figuratæ etiam plurimæ ibi videri possunt. Vehicula etiam eorum qui carris superpositi multimoda debilitate membrorum manci illuc veniebant, et in omnibus membris perfecta sanitate donabantur, relictis ibi carris cum tuguriis, pedestri itinere læti redierunt, ante fores ecclesiæ conspici possunt.

VII. Cujusdam vero mulieris filia in brachio in totum debilis facta in pago Geltenstein, cui quadam nocte in somnis dictum est: « Quare filiam tuam cum

lucerna non producis ad sepulcrum sancti Udalrici A pro sanitate sua? » Quæ expergefacta somnium nuntiavit filiae suæ, et ut celerius potuit eam illuc cum candelâ perduxit, et perfecta sanitate recepta, eam inde lætam ad propriam possessionem rexit.

VIII. De eodem vero pago de oppidulo Tonin- gwe vocato, quidam homo cui aures clausæ sunt ut nihil audire potuisset, et lingua ligata, ita ut nunquam ullum verbum proferre potuisset, ad sepulcrum sancti Udalrici a fratribus suis deluctus est, et ibi prostratus diu jecit lacrymas fundendo; elevatus autem a fratribus per altaria deductus est. Cumque ambulare cœpisset, et perveniret ante altare sancti Donati, quod est situm ad occidentalem partem ecclesie, auditiv sonitum canentium in choro clericorum, et infirma adhuc voce dixit fratribus B suis : « Ecce audio et loqui possum. » Qui cum peracto Dei ministerio hæc clericis annuntiarent, et ipsi veraciter hæc ita esse cognoscerent, campanas sonare fecerunt, et ipsi in commune Deum laudare cœperunt, laudationeque finita cum perfecta loquela et integro auditu donatus præfatus infirmus abire pro- meruit.

IX. Ex familia episcopi Heinrici similarius quidam, Luitnotus nominatus, reatu proprio gratiam domini sui perdidit, pro eo quod farra per loca episcopi sibi commendata magna incautela dissipavit. Qui cum a ministris episcopi vehementer territum maximum timorem incideret, ad sepulcrum sancti Udalrici pro liberatione imminenti angustie nudis pedibus accessit, et ibi diu cum lacrymis adjutorium ejus C postulavit. Inde autem cum reverteretur, paucis diebus interpositis, facilius quam credere potui- set, gratiam sui domini recepit. Deinde in auxilium ejus firmiter ubique confidens, in recreatione sua pro amore ejus frequenter libebat, et alios bibere postulare consuevit.

X. Idem Luitnotus quadam die ad domum Razonis [at., Rasonis], qui tunc potens minister episcopi fuit, in oppido Pobingga venit, et ibi cum eo prandium sumpsit. Qui cum saturatus abire voluisset, præfatus Razo cogebat eum plus ad bibendum. Cujus petitioni ille contradicere non audebat, sed vas quod illi porrigebatur accepit, dicendo : « Istam siceram bibere pro charitate sancti Udalrici, per cujus adju- torium de maximis angustis liberatus sum, volo. » D Cumque poculum hausisset, et vas cum manu deorsum verteret, dixit : « Cum ista charitate signatus, certus sum quia nullius adversitatis pravitatis mihi hodie poterit nocere, sed neque gladius corpus meum vulnerare. » Cui Razo dixit : « Da mihi digitum tuum, ut videam si cultellus meus tuum possit vul- nerare membrum. » Qui statim magna fide digitum suum ei porrigebat. Ipse autem apprehenso ejus di- gito, alia manu cultellum de vagina extrahere cona- latur, ad vulnerandum digitum prænominati pisto- ris, propriæque suæ manui eum eodem cultello grande vulnus infecit, digitumque apprehensum simul et cultellum festine deliquit, et suam manum

vulneratam lamentari cœpit, pisto- r autem in fide confortatus sanus recessit.

XI. Alius autem ex familia, nomine Adelhardus [at., Adalhardus], cum de Augusta civitate ad suam mansionem quæ est sita in oppido Eitingen nominato, pergere voluisset, ante portam civitatis quidam homo cum cum aliis bibere rogavit. Cumque bibere cœpissent, quidam ibi manentium pro charitate sancti Udalrici postulavit eos potum accipere. Præfatus autem Adelhardus sordidum verbum ex ore suo emisit, et poculum rogatæ charitatis accipere renuit. Cumque paululum inde recederet, in planitie viæ equo suo ca- dente crus ejus fractum est, et ita ad suam domum cum labore deductus longo tempore debilis permansit. Postea vero votum ad sepulcrum sancti Udalrici vovit, et, Deo donante, sanitati est restitutus, et deinde cha- ritem quam antea sprexit alios frequenter bibere postulavit.

XII. In præfata villa Eitinga quadam die cum multi ex familia simul ad bibendum in unum con- gregati fuissent, fuit inter eos unus, nomine Walterich, discipulus Wicfredi, præpositi de Sancta Asra, qui, cum audiret illi postulare sancti episcopi Udal- ricî charitatem, profano ore quasi insaniendo stul- tissime locutus est : « Quid mihi prodest charitas illius episcopi, quia ille signa facere non potest plusquam unus canis? » Illo verbo emisso, diabolo concessus loquelam hominis amisit, et more canis furendo sonare cœpit, et ganniendo atque latrando, parvo tempore evoluto, heu! miserabiliter vitam finivit.

XIII. In civitate Augusta quidam faber Herevuns vocatus, longo tempore magna infirmitate totius corporis detentus, ita ut ambulare non posset nisi aliis adjuvantibus, et interdum cum duobus sustentaculis sustentatus, prope terratenus inclinato capite ad necessaria corporis vix pervenit. Qui cum audisset multos infirmos ad sepulcrum sanctum sæpe sanari, cœpit illuc ultra vires repere, et mane d. luculo de mansione sua exire, et illuc ante horam diei tertiam vix pervenire. Cumque hoc frequenter fecisset, quodam tempore in Quadragesima, die Veneris, cum ad portam, cui capella sancti Michaelis est superpo- sita, veniret, ultra modum lassus et universis viribus destitutus subsistit, dicens : « Domine Deus, Pater omnipotens, cognoscere dignare quanta infirmitate nunc istum adii locum, et per merita sancti confes- soris tui Udalrici miserere mei, » et aliquantulum pau- satus reposuit usque ad sepulcrum. Finita ibi oratione, dum acceptis sustentaculis adjuvante comite suo sur- gere voluisset, unum sustentaculum in pavimento la- psus est, et ipse ad terram iterum dejectus est, et in dejectione genua ejus retro in contractione nervo- rum more fractorum malleorum sonitum fecerunt, et crura per pavimentum extensa sunt. Comes autem illius cum solito more eum levare voluisset, dixit illi : « Expecta paulisper; ut mihi videtur, ex me ipso surgere possum et ambulare. » His dictis, dimissis in pavimento sustentaculis, surrexit et ambulavit. Qui

statim ibi accepta cruce, clericis cæterisque civibus cum eo comitantibus, sine baculo potenter ad Sanctam Mariam in Augustam civitatem perambulavit, ibique Dei laudibus in commune peractis, eadem hora ad Sanctam Afram crucem portando regressus est.

XIV. Nativus quidam pauper de oppido quod dicitur Messlinga [*al.* Messinga], Hiltibaldus nomine, cæcitate perculsus est, et in illa cæcitate duos annos perduravit : tertio autem anno, quidam homines de eodem pago pergere decreverunt ad Augustam civitatem causa orationis; qui invenerunt eum in eodem itinere cum duce suo victum per oppida quærentem, et dixerunt ei : « Perge nobiscum ad Augustam civitatem et ad sepulcrum sancti Udalrici, forsitan ibi misericordiam consequi poteris. » Quibus ille respondit : « Stipendia mihi et ductori meo, et oblationes ad illa sancta loca deferendum non habeo. » Qui respondentes, dixerunt : « Si nobiscum ieris, quantum possumus auxiliores tui sumus. » Quorum consensibus suasionibus cum eis perrexit ad Augustam, et eadem nocte juxta sanctum sepulcrum foris ecclesiam diem expectavit futurum. Mane autem facto, infra ecclesiam ad sepulcrum deductus devote oravit, et antea amissum lumen oculorum, gratia Dei donante, recepit, levataque cruce, comitante cum eo magna multitudine populi, ad Sanctam Mariam pervenit, et qualiter sit illuminatus, civibus suis ei testimonium dantibus recitavit.

XV. Quodam (64) tempore cum sanctus episcopus ad synodum Ottonis imperatoris in Iuglunheim congregatus pergeret, quidam pauper de oppido Affeltrbach, Rudprei [*al.* Rulpertus] vocatus, juxta viam ei conjunctus est, illa sua de ventre prolapsa in loco umbilici portans in sinu suo : cumque ea aperto sinu episcopo ostenderet, præcepit ei denarium dari et dixit illi : « In pace Dei perge. » Qui non multo post tempore, meliorari de die in diem cepit, et sanato ventre de prædicta infirmitate liberatus est. Postea autem idem ipse claudus factus est, ita ut nisi scamellis sustentatus ambulare potuisset, utilitate etiam dextræ manus in lineamentis totus privatus est. Ilac infirmitate cum quatuor annis detentus mansisset, desideravit venire ad sepulcrum sancti Udalrici, et comparavit ceram quam secum ad sepulcrum deferret; comparata autem cera virtus ei in sustentaculis baculorum, dimissis scamellis ambulandi concessa est. Illuc autem taliter cum perveniret, manus ejus et genua sanitati restituta munia sua receperunt, ita ut idem homo sine sustentaculis erectus gradiens tripudiando rediret.

XVI. De regno etiam Lotharii quidam Lutericus [*al.* Leitharius] qui multo tempore luce oculorum caruit, ad sanctum sepulcrum venit, et orationibus peractis visum clarum recepit.

XVII. Clericus quidam, qui in Augusta civitate

(64) Hoc miraculum in uno exemplari etiam sub finem capitis 23 Vitæ S. Udalrici relatum. Porro minimum duabus Ingelheimens. synodis S. Udalricus

studio discendi sæpe inter scholares morabatur, cum ad propinquos suos reverteretur, mutus effectus est : cumque ab eis ad sepulcrum sanctum deductus fuisset, emissis de ore suo duobus denariis super sepulcrum, loquelam quam amisit, recepit.

XVIII. Cæcus quidam cum valde parvulo ductore ad sanctum locum hiemali tempore studuit pergere : qui cum Smutteram fluvium transgrederetur, et ad longum rivulum de fonticulis congregatum super viam decurrentem veniret, ductor ejus ei auxilium præbere non potuit, sed de frigore et lassitudine defectis viribus cecidit. Cæcus autem, ductore cadente, magna cura et tristitia per decursum rivuli cum baculo undique palpando ambulavit, et magna voce clamando ad sanctam Mariam et sanctam Afram, et ad sanctum servum Dei Udalricum, adiutorium et misericordiam sibi dari intenta mente flagitavit. Cumque sic palpando et clamando pene usque ad finem rivuli perveniret, Dei donante clementia, subito apertis oculis lumen aspexit, et regrediens ductorem suum levavit, et usque ad sanctum sepulcrum, omnipotentem Deum et sanctos suos laudando, portavit, ibique manifeste clericis et omnibus præsentibus quæ ei in via acciderant, recitavit.

XIX. Fuit quædam matrona in Francorum provincia prædives et nobilis, quæ arrepta a diabolo nimie laborabat; ad ejus ereptionem quinque episcopi cum aliis plurimis convenerunt. Qui cum diabolum orationibus et conjurationibus arctarent ut obsessum corpus dimitteret, clamans et ejulans, dixit : « Nisi aliquid de rebus episcopi Udalrici huc venerit, propter vestrum præceptum possessum vas non dimitto. » Cumque iterum atque iterum eadem responsa iteraret, æstimare coperunt ut legatos ad Augustam mitterent, ut aliquid acquirerent de rebus episcopi. Interim vero cum hæc iter se arbitrantur, clamavit diabolus per os matronæ : « Væ mihi! væ mihi! hic in vicinitate est presbyter noster qui habet humerale quod fuit præfati episcopi : » quamvis non sponte, sed Deo jubente, nominavit presbyterum et locum ubi habitavit. Cumque accersitus presbyter cum humerali veniret, antequam domum intraret, daemon dixit : « Væ! væ! nunc venit humerale episcopi. » His dictis clamando et dolendo corpus matronæ valde fatigatum reliquit. Interrogatus autem presbyter unde ei humerale veniret, respondens dixit : « Episcopus aliquando ad regale colloquium pergendo, ad nostram ecclesiam venit, et nos sibi missam cantare rogavit, cumque alba nos indui sine humerali velle videret, dixit : « Ubi est vestrum humerale? » Cui ego respondi : Non habeo humerale. Tunc ille istud humerale jussit mihi donari. » Matrona autem a dæmonio liberata, et sensui sanitatiq. restituta, tota vestimenta sua, quibus eo die induebatur, cum caligis et calce-

interfuit; posterioris, quæ acta an. 372, mentio fit in Vita cap. 23. Prioris meminit an. 948, vii Id. Jun Frodoardus in Chron.

mentis ad sepulcrum sancti Udalrici per nuntios A misit; quibus etiam praecepit ut ibi nuntiarent qualiter, Domino concedente, per ejus merita est liberata. Wicfredus ejusdem loci praepositus, qui etiam et custos ecclesiae eo tempore mansit, de froco ejusdem matronae dalmaticam fieri fecit, et alia ejus vestimenta, sicut congruum fuit, ad Dei servitium composuit, ut hoc signum misericordiae Dei frequentius posteris in recordatione maneret.

XX. In regione Selavorum, filius Woleslavi [al., Woles'ai] ducis in valetudinem incedit, et in tantam infirmitatem deductus est, ut pater ejus et mater caterique praesentes amici praesentem vitam cum ulterius habere posse desperarent. Cumque pater in his angustiis versaretur, admonitus est de matre pueri et de aliis quibus notum fuit quam multipliciter multi per merita sancti Udalrici de diversis angustiis liberati essent; continuo votum vovit, si filius ejus ad vitam rediret, ut missis legatis sepulcrum sancti Udalrici cum oblationibus visitaret. Eodem vero die filius ducis conversus ad vitam, consolationem patri non minimam obtulit. Qui cognoscens misericordiam Dei in filio, nuntios statim mittere et votum ejus implere studuit. Qui venientes ad sepulcrum obtulerunt v libras argenti et aureos quamplurimos, et de cera quantum unus fortis saumarius portare potuit; mater etiam pueri seorsum aureorum denariorum bonam partem pro filio misit. Legati etiam altare Sanctae Mariae cum auro et aliis oblationibus, sicut eis praeceptum est, devote visitaverunt, similiter et altare Sanctae Afrae, et narraverunt pro qua re missi sunt, dicentes antequam ipsi exirent de sua provincia, ut filium domini sui ambulantem et sanum dimitterent.

XXI. Alio quoque tempore quidam dux Vandolorum (65) Misicho cum sagitta toxicata in brachio vulneratus est. Qui cum sentiret sese veneno nocivo esse percussus, et sibi imminere mortis interitum eadem hora putaret, cum magna fide et constantia votum vovit, ut brachium argenteum cum manu, quantocius potuisset, ad sanctum Udalricum mittere non differret. Qui statim post votum relevatus a periculo ad domum suam rediit, et brachium secundum suum votum componere praecepit. Cumque fabri brachium fabricare coepissent, et manum in eo fingerent, dux continuo de imminente periculo liberatus surrexit, Deum laudans qui eum per merita sui sancti episcopi de mortis periculo liberavit, votum suum perficiens, mittendo brachium cum manu ad viri sancti sepulcrum.

XXII. Quaedam mulier de Curiensi Retia, relicto proprio marito, cuidam viro de pago Albegewe, Durine vocato, in matrimonium juncta est. Cumque cum illo aliquantulum temporis maneret, a daemonio obsessa est, et ab eo nimis vexabatur. Quae cum in multis sanctis locis liberationis suae adiutorium quaereret et non inveniret, consilium accepit ut ad sepulcrum sancti episcopi Udalrici veniret; quod

et fecit. Cumque appropinquaret Augustae civitati, et ecclesiam sanctae Afrae bene aspicere potuisset, clamans et fremens cecidit in terram, et facta est quasi mortua. Praefatus autem Durine cum comitantibus sibi studuit levare eam; levata autem, reddito sensu, a daemonio est liberata.

XXIII. Eleemosynaria quaedam Abrahami Frisingensis episcopi civitatis, de villa quae dicitur Camera, cui maxilla pectori fuit inserta, et loquela in toto negata, cui etiam manus brachii replicatae et conglutinatae erant, ut figurae digitorum vix cognosci potuissent, cum veniret ad sanctum sepulcrum, et inde revertendo super pontem Lici fluminis ambularet, quidam homo ei obviavit et interrogavit eam unde pergeret; cui illa respondero non potuit, sed vertebat se inclinando ad ecclesiam sanctae Afrae, ut ei monstraret unde pergeret: cum autem se ad illam verteret, maxilla de pectore solvebatur, et loquela ei ad respondendum concessa est.

XXIV. Quidam circus cum perveniret cum ductore suo ad fluvium qui dicitur Vindex, interrogavit eum si adhuc videre potuisset civitatem et monasterium. Cumque audiret in proximo fuisse sanctum locum, abstrahere sibi fecit caligas et calceamenta, ut nudus illuc perveniret pedibus; ductor autem ejus, rapto calceamentis et aliis rebus ejus, furtive recessit ab eo, qui aestimans ut pro aliqua necessitatis causa oppidum juxta situm intraret, et statim sibi in adiutorium rediret. Cumque diu expectaret, vociferando eum nominare coepit ut veniret. Interimetiam quaesivit zabernas et calceamenta, et non invenit. Tunc persensit a ductore suo se esse despoliatum; flendo et orando clamare coepit ad sanctam Mariam matrem Domini, et ad sanctam Afram, et ad sanctum Udalricum, ut sibi aliquod consolationis supplementum eveniret. In hac cum prolixae afflictionis tribulatione laboraret, subito ignotum conspexit oculis lumen, et statim crucicula de viminibus facta eundem denotavit locum, et tunc laevis destinata visitavit loca, gratias omnipotenti Deo et sanctis ejus agens pro perceptione luminis; cives autem de Hovarchusa in eodem loco ubi cruciculam monstratam invenerunt, majorem crucem pro signo posuerunt.

XXV. Quodam tempore cum populus curreret undique ad Augustam in vigilia nativitatis sanctae Mariae, ut sanctum diem ibi solemniter celebrarent, quaedam mulier inter alios cum puerulo suo parvulo studuit et illuc venire, ut illum ad sepulcrum sancti Udalrici cum oblationibus ibi praeponderaret pro sua sospitate. Cumque super pontem Vindicis carpento superpositum puerulum cum aliis rebus ducere voluisset, pro inaequalitate pontis carpento inclinato, puerulus cecidit in amnem, qui pro nimia illevis vehementer elevatus, universis super eum incantibus exitium minitavit. Cumque mater tristissima in perniciem sui in amnem post puerum cadere voluisset, et vix a circumstantibus comprehensa tenere-

(65) Polonos significat.

tur, populi in utraque parte fluminis in ripa festina-
verunt in adiutorium infantis. Qui cum a nemine
eorum adjuvari potuisset, flumine submersus ab
oculis omnium occubabatur. Mater autem ab amne
vi abducta, et quantum possibile fuit consolatione
recepta, flendo et lamentando adiutorium sanctissi-
mæ Dei genitricis Mariæ imprimis quæsit, et
postea ad sepulcrum sancti Udalrici cum oblationi-
bus quas antea pro sospitate filii sui illuc deferre
decrevit, et eas pro requie animæ pueruli cum
bona fide donavit. Sequenti vero nocte cum triste
corpus mulieris sopor occuparet, quidam valde ve-
nerabilis senex, in vestitu episcopali, apparuit ei, di-
cens: « Pœnitet ne te, mulier, valde infantulus tuus? »
Quæ respondit: « Etiam, domine. » Cui ille: « Mane
dilucluo, inquit, vade ad fluvium, et ubi ultima vice
in amne videretur, quære cum in ripa fluminis inter
frutices. » Quæ expergefata venturum cras vix ex-
spectans cum adjuvantibus sibi ripam fluminis adiit,
et secundum verbum sancti viri infantem suum
sanum et incolumem invenit. Tunc lata Deum
laudans rediit, et rem gestam in civitate et ubique
recitavit.

XXVI. Quidam vero homo juxta Dannbium, cum
cunctus populus sua sponte natalitium sancti Udal-
rici solemniter celebraret, fenum cum rastellis con-
gregavit in cumulos, diem sanctum spernendo. Qui
cum altera die cum plaustris veniret, ut hoc in fe-
narium suum duceret, exterius formosum invenit;
cum autem bibenti ligno interius tangeret, totum in
favillas immutatum invenit, et diem sanctum quem
antea celebrare noluit, postea præ timore con-
temnere non audebat.

XXVII. Eodem vero tempore ancilla cujusdam
matronæ, Gerbire [at., Gerbirch] nuncupatæ, telum
suum, dum in texendo laboraret, subitus dolor cœ-
pit contrahere manus ejus; quod cum lamentando
aliis diceret, responderunt ei: « Depone textile ferrum,
quia pro reatu hodierni operis hic labor tibi accidit; »
quæ vix manibus de ferro absolutis lectum intravit.
Cumque ibi requiem non haberet, præ contra-
ctione manuum, conservæ ejus nuntiaverunt domi-
næ suæ: illa vero præcepit ut mane dilucluo duce-
retur pro liberatione sua ad sepulcrum sancti Udal-
rici. Cumque in itinere lassæ circa horam nonam
in planitie Lechfeldici campi ad reficienda corpora
consedissent, dolor cœpit minui in manibus labo-
rantis, ita ut antequam de ipso loco surgerent, usui
prioris rectitudinis redderentur. Quæ tunc lætæ per-
venerunt ad prædestinatum locum, et inde in civi-
tatem ad ecclesiam sanctæ Mariæ genitricis Dei. Post
vesperam venientes, hæc, sicuti gesta sunt, nobis
annuntiaverunt, et lætæ ad propria redierunt.

XXVIII. Nobilis quædam matrona de Burgundio-
num provincia, dum decrevisset pergere ad Au-

A gustam civitatem causa orationis, quemdam claudum
elemosynarium præcepit comitari secum; cujus ca-
ballum duobus ministris suis commendavit, ut pedes
ejus, sicuti mos est pergentibus, ferro munirent.
Qui fraudulenter pedes caballi cum clavis vulnera-
verunt, ne delator eorum in itinere actuum suorum
pro fidelitate dominæ suæ, sicut solitus erat, mane-
ret. Dixeruntque claudo: « Caballus tuus elaudicat,
et ideo hic te necesse est remanere. » Quibus claudus
respondens dixit: « Quamvis caballus claudicat, tamen
non consentio hic me remanere; qui omnia potest
Deus omnipotens, etiam me valet, sicut sibi placet, ad
loca perducere destinata. » Cumque cum aliis pergere
cœpisset, sano et apto caballo ad Augustani pervenit.
Cumque ibi ad sepulcrum sancti Udalrici devotam
B orationem prolongaret, et firma fide pro sospitate
sua clementiam Dei imploraret, in præsentia mul-
torum sanitati redditus est. Hoc videntes præfati
homines qui impellere iter ejus in caballo voluerunt,
cecidit terratenus, consistentes clericis cæte-
risque qui in præsentia aderant delicta sua, veniam
postulantes, quod eum claudum impedire voluerunt
ne perveniret ad locum, ubi Dominus per merita
sancti Udalrici eum sanare dignatus est. Et accepta
pœnitentia secuti sunt claudum sanatum crucem
portantem, uterque saxum tante magnitudinis por-
tans quantum levare potuit, usque in ecclesiam san-
ctæ Dei Genitricis Mariæ, quæ est sita in civitate;
ibique peccata sua lamentabantur multum cum la-
crymis veniam postulantes. Cumque hoc signum in
C præsentia omnium recitatum fuisset, clerici *Te Deum*
laudamus, et populi *Kyrie eleison* cantantes, gratias
et laudes Deo referebant.

XXIX. Quidam homo juvenis, cujusdam filius co-
mitis, tanta infirmitate est detentus, ut nec in lecto
nisi ab aliis adminiculatus in aliud se vertere po-
tuisset latus, nec cibum multo tempore valeret acci-
pere, nisi paucis oblatis refocillaretur. Cum vero
immani labore fatigaretur, a fidelibus suis in lecto
ad sepulcrum sancti Udalrici deductus est, oblationi-
bus oblati lacrymabiliter ibi misericordiam de-
precatus est. Cumque eum in lecto ad Sanctam Ma-
riam portare cœpissent, in medietate viæ cœpit ro-
gare portantes ut deponeretur ad ambulandum. Qui
non credentes eum posse ambulare, noluerunt de-
D ponere. Ad portam vero civitatis iterum rogavit ut
deponeretur, dicens se posse ambulare. Qui iterum
ei non consenserunt. Ad gradus vero atrii ecclesiæ
cum perveniret, in nomine Dei omnipotentis, omnes
in commune flagitavit ut, deposito lecto, eum ambu-
lare dimitterent. Ipsi autem in fide hæsitantes peti-
tioni ejus assensum non dederunt. Ille autem ut co-
gnovit infirmitatem ab eo esse separatam, et virtu-
tem nutu Dei concessam, exsilivit de lectulo, et inde
strenuo gressu ad ecclesiam pervenit, et sospes ad
propria rediit.

EPILOGUS.

Hæc pauca præibata miracula sufficient studiosis ad bona exempla lectoribus, ita ut etiam tardis et segnibus nimii nausii [pro nausea] fastidium non inculcent. Quomodo si cœpero cuncta beneficia a leuentibus ad sepulcrum sancti Udalrici et inde revertentibus, vel juxta sepulcrum infirmis atque debilibus a Deo concessa sigillatim enumerare, nullius adjutorio nisi solius Dei, qui omnia potest, possum perficere. Ita tantum namque multiplicia sunt, ut sensibilitas humane agilitatis dinumerare ea non possit. Quia quibusdam post vota devote peracta illuc cum oblationibus veniendi, statim, in laibus suis donata sunt. Quibusdam in itinere ad huc longe positis, quibusdam illuc appropinquantibus, quibusdam illuc pervenientibus, quibusdam inde redeuntibus compendiose adimplenda sunt. Quorum auditus bono rumore non solum propinquas, verum etiam longe sitas regiones advolavit, quod frequens frequentia adventantium undique populorum sæ-

peissime manifestat, indicans in istis locis in sola regionibus multa magnalia Dei per merita sancti Udalrici facta, quorum vera cognitio nos propter nostras necessitates ad ista loca veniendum incitavit. His auditis, eia nos, qui Inquilini hujus ecclesiæ sumus, et tanti patroni faciem sæpissime vidimus, et ejus doctrinam benedictionemque sæpissime accepimus, et in eo optima exempla conspeximus, et nunc in retributionem ejus honorum operum assidua miracula et diversa signa in liberatione multorum videmus et audimus, cur non expergiscimur, et tædium nostri desiderii non deponimus? Eum vero de quo loquimur quantum, Deo donante, possumus imitantes, ejus adjutorio iter rectitudinis ineamus, per quod pervenire mereamur ad eum qui in tribus personis in divinitatis aequalitate unus, incommutabilis, omnipotens Deus permanet sine fine in sæcula sæculorum. Amen.

SANCTI UDALRICI

AUGUSTANI EPISCOPI

SERMO SYNODALIS.

Ex codice manuscr. monasterii Neresheimensis, scripto anno Christi 1009, quod ex verbis istis colligitur : « Ab initio mundi usque in adventum Domini secundum Hebraicam veritatem anni sunt 3956, secundum vero interpretes, anni 5699. Colliguntur autem anni omnes a creatione primi hominis usque in septimum annum Henrici imperatoris secundum Hebraicam veritatem 4965, secundum vero interpretes 6708. »

(LABB. Concil. IX, 805.)

CONJECTURA MARCI VELSERI DE AUCTORE SERMONIS SEQUENTIS.

Cum codex Neresheimi in Augustana diocesi, anno Christi 1009, hoc est tricesimo sexto post mortem sancti Udalrici, scriptus sit, verisimile sit synodales has constitutiones a sancto Udalrico finere, quas sequentes deinde episcopi, quod inscriptio innuit, sæpius repetere et proponere consueverint. Primum vero earum auctorem sanctum Udalricum esse, magnopere confirmat locus vetusti scriptoris in ejus Vita cap. 6 : « In quibusdam autem diebus capitula cum clericis habere disposuit, in his locis ubi hæc aptissime fieri archipresbyteri putaverunt, et ubi cum ab aliis mundanis conciliis absolutiorem esse arbitrabantur. Congregatis ante se clericis, archipresbyteros, et decanos, et optimos quos inter eos invenire potuit, caute interrogavit qualiter quotidianum Dei servitium ab eis impleretur, et qualiter populus illis subiectus ex eis regeretur in studio prædicandi docendique, quantaque cautela infantes baptizarentur, infirmi visitarentur, et ungerentur, defunctorum etiam corpora quanta compassione sepulchris traderentur, qualiter de decimis et oblationibus fidelium pauperes recrearentur, viduis et orphanis in universis necessitatibus subvenirent, quantoque studio in hospitibus et advenis Christo ministrarent : si subintroductas mulieres secum habuissent, et inde crimen suspicionis inciderent, si cum canibus vel accipitribus venationes sequerentur, si tabernacula edendi vel bibendi ingrederentur, si turpes jocos in usu haberent, si ebrietates et comessiones supra modum amarent, si rixis et contentionibus et emulationibus deservirent, si nuptiis secularibus interessent, vel si aliqui eorum ministeria indecentia in consuetudine haberent, si per Kalendas more antecessorum suorum ad loca statuta convenirent, ibique solitas orationes explerent, ecclesias ad tempus reviderent, si obedientiam eorum magistris præbuissem, et in toto suo ministerio devoti et apti manere studuissent. » Cum pleræque harum interrogationum constitutionibus respondeant, tempus præterea locusque conveniat, profecto nihil vetat uni eidem sancto Udalrico constitutiones et interrogationes tribuere.

ADMONITIO SÉVERINI BINII.

Amice lector, hunc sermonem synodalem, post primam editionem, conciliorum secundæ inserendum misit ad me amplissimus dominus Marcus Velserus piæ memoriæ, quondam inclytæ reipublicæ Augustanæ duumvir, sequens prisce ævi monumentum, una cum conjectura de auctore : opera pretium facturum me pa-

tavi, ut latentem sermonem omnibus pastoralibus synodis celebrandis utilissimum, e tenebris erutum in lucem emitterem. Quod ecclesiastica disciplinae faustum sit : eritque ut spero, si qui in sortem ac ministerium Domini cooptati sunt, hæc tam salutaria monita in intimas medullas demittant, ut ad eorum præscriptum, vitam, mores, et actiones suas conformare student. Cum incertum sit quoto anno ab Udalrico habitus fuerit, præfixum initio scripti libri annum retinendum esse judicavi.

Fratres presbyteri et sacerdotes Domini, cooperatores nostri ordinis estis. Nos quidem, quamvis indigni, locum Aaron tenemus, vos locum Eleazari et Ithamaris. Nos vice duodecim apostolorum fungimur, vos ad formam septuaginta discipulorum estis. Nos pastores vestri sumus, vos pastores animarum vobis commissarum. Nos de vobis rationem reddituri sumus summo pastori Domino Jesu Christo, vos de plebibus vobis commissis. Et ideo, charissimi, videte periculum vestrum. Admonemus et obsecramus fraternitatem vestram, ut de communi salute vestra cogitantes attentius, audiat admonitionem nostram; et quæ vobis suggerimus, memorie commendetis, et opere exercere studeatis.

In primis admonemus ut vita et conversatio vestra irreprehensibilis sit, scilicet ut cella vestra sit juxta ecclesiam, et in ea feminas non habeatis. Omni nocte ad nocturna surgite. Cursum vestrum certis horis decantate. Missarum celebrationes religiose peragite. Corpus et sanguinem cum timore et reverentia sumite. Vasa sancta propriis manibus abluite et abstergite. Nullus cantet missam, nisi jejunus. Nullus cantet, qui non communicet. Nullus cantet sine amictu, alba, stola, fanone, planeta. Et hæc vestimenta nitida sint, et ad nullos alios usus sint. Nullus cum alba, qua in suos usus utitur, præsumat missam cantare. Nulla femina ad altare Domini accedat, nec calicem Domini tangat. Corporale mundissimum sit, altare coopertum de mundis linteis. Super altare nihil ponatur, nisi capsæ et reliquæ, aut forte quatuor Evangelia, et buxida cum corpore Domini ad infirmos; cætera in nitido loco recendantur.

Missale plenarium, Lectionarium et Antiphonarium unaquæque ecclesia habeat. Locus in sacratio aut juxta altare sit preparatus, ubi aqua effudi possit quando sacra vasa abluuntur, et ibi vas nitidum cum aqua dependeat, ibique sacerdotes manus lavet post communionem. Ecclesie sint coopertæ bene et cameratæ, et atrium sit saepe munitum. Nullus extra ecclesiam per domos aut in locis non cameratis missam cantet. Omnis presbyter clericum habeat aut scholarem, qui epistolam vel lectionem legat, et ad missam respondeat, et cum quo psalmos cantet. Nullus solus missam cantet.

Nullus cum calcariis, quos sporones rustice vocamus, et cultellis extrinsecus dependentibus, missam cantet, quia indecens est et contra regulam ecclesiasticam est.

Calicem et oblatam recta cruce signate, id est non in circulo et variatione digitorum, ut plurimi vestri faciunt, sed strictis duobus digitis et pollice iunctis recluso, per quos Trinitas innuitur, istud

A signum recte facere studeate : non enim aliter quidquam potestis benedicere. Infirmos visitate, et eos reconciliate, et juxta apostolum (Jac. v) oleo sancto iungite, et propria manu communicate. Et nullus præsumat tradere communionem laico aut femine ad deferendam infirmo.

Nullus vestrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, aut mortuis sepeliendis, præmium vel munus exigat. Videte ne per negligentiam vestram ullus infans sine baptismo moriatur. Nullus vestrum sit ebriosus et litigiosus, quia serum Domini non oportet litigare. Nullus vestrum arma ferat in seditione, quia arma vestra debent esse spiritualia. Nullus canum aut avium joci inseruiat.

B Nullus in tabernis libat. Unusquisque vestrum, quantum sapit, plebi suæ de Evangelio vel Apostolo, die Dominico, vel festis diebus, annuntiet. Verbum Domini debetis prædicare. Curam pauperum, peregrinorum et orphanorum habete, eos ad prandiola vestra invitate. Estote hospitales, ut alii a vobis exemplum bonum sumant.

Omni die Dominica ante missam aquam benedictam facite, unde populus aspergatur : et ad hoc solum vas habete. Sacra vasa, et vestimenta sacerdotalia, nolite in pignore dare negotiatori aut tabernario. Nullus vestrum usuras exigat, et conductor sui senoris existat. Res et facultates, quas post diem ordinationis vestre acquisitis, sciatis ad ecclesiam pertinere. Nullus sine scientia et consensu nostro ecclesiam acquirat. Nullus per potestatem secularium ecclesiam obtineat. Nullus ecclesiam ad quam titulus est relinquat, et ad aliam quæstus causa migret. Nullus plures ecclesias teneat sine adjutorio aliorum presbyterorum. Nullatenus una ecclesia inter plures dividatur. Nullus alterius parochianum, nisi in itinere, et cum placitum fuerit, ad missam recipiat. Nullus in alterius parochia missam cantet. Nullus penitentem invitet carnem manducare, et bibere vinum, nisi pro eo ad præsens elemosynam fecerit. Nullus præsumat baptizare, nisi in vigilia Paschæ et Pentecostes, nisi propter periculum mortis. Unusquisque fontes habeat, et si non potest lapideos, habeat aliud vas ad hoc præparatum, in quo nihil aliud fiat. Videte ut omnibus parochianis vestris Symbolum et Orationem Dominicam insinnetis. Jejunium Quatuor Temporum, et Rogationum, et Litanie majoris, plebibus vestris omnimodis observandum insinuate : feria quarta ante Quadragesimam plebem ad confessionem invitate, et ei, juxta qualitatem delicti, penitentiam injungite, non ex corde vestro, sed sicut in Penitentiali scriptum est. Quater in anno, id est, Natale domini, et Cæna domini, Pascha,

D

et Pentecoste. omnes fideles ad communionem corporis et sanguinis Domini accedere admonete. Certis temporibus conjugatos ab uxoribus abstinere exhortamini. Eulogias post missam in diebus festis plebi tribuite. Nullus induatur vestimentis laicalibus. Nullus rem, aut possessionem, aut mancipium ecclesiae, vendere, aut commutare, aut quocunque ingenio alienare praesumat.

Diem dominicum, et alias festivitates, absque opere servili a vespera usque ad vesperam celebrari docete. Cantus et choro mulierum in atrio ecclesiae prohibete. Carnina diabolica, quae super mortuos nocturnis horis vulgus facere solet, et c. chinno quos exercent, sub contestatione Dei omnipotentis vetate. Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus illis praesumat missam cantare, sed et plebi vobis hoc annuntiate. Ad nuptias nullus vestrum eat. Omnibus annuntiate ut nullus uxorem accipiat, nisi publice celebratis nuptiis. Raptum omnimodis prohibete, et ut nullus ad proximam sanguinis sui accedat, et ut alterius sponsam nullus ducat. Porcarios et alios pastores vel Dominica ad missam venire facite. Patrini filiis suis Symbolum et Orationem Dominicam insinuent, aut insinuari faciant. Chrisma semper sub cera sit sigillo [forte sub sera sit, et sigillo], propter quosdam infideles. De ministerio etiam vobis commissum vos admonere curamus, ut unusquisque vestrum, si fieri potest, expositionem Symboli et Orationis Dominice, juxta traditionem orthodoxorum penes se scriptas habeat, et eam pleniter intelligat : et inde, si novit, praedicando

A populum sibi commissum sedulo instruat; si non, saltem teneat, vel credat. Orationes quoque missarum et Canonem bene intelligat, et si non, saltem memoriter ac distincte valeat proferre. Epistolam et Evangelium bene legere possit, et utinam ad litteram ejus sensum posset manifestare. Psalmorum verba et distinctiones regulariter ex corde cum canticis consuetudinariis pronuntiare sciat. Sermone, ut supra diximus, Athanasii episcopi de fide Trinitatis, cujus initium est, *Quicumque vult*, memoriter teneat. Exorcismos et orationes ad catechumenum faciendum, ad fontem quoque consecrandum, et reliquas preces super masculum et feminam, pluraliter ac singulariter distincte proferre valeat. Similiter baptizandi, ad succurrendum infirmis, ordinem quoque reconciliandi, juxta modum sibi canonice servatum, atque unguendi infirmos, orationes quoque eidem necessitati competentes bene saltem sciat legere. Similiter ordinem et preces in exsequiis agendis defunctorum. Similiter exorcismos et benedictiones salis et aquae memoriter teneat. Cantum nocturnum atque diurnum noverit.

Computum minorem, id est epactas, concurrentes regulares, terminum paschalem, et reliquos sapiat, si est possibile. Martyrologium et Pœnitentiale habeat, et cetera. Volumus autem, fratres charissimi, quatenus quæ nostra percepistis traditione, quantum humana patitur infirmitas, bonis studeatis operibus adimplere, præstante Domino nostro Je. u Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CHARTA UDALRICI

EPISCOPI AUGUSTANI

Qua Campidonensi monasterio eligendi abbatis libertatem restituit.

Omnibus spem vitæ gerentibus, et adhuc in posterum nascentibus notum sit quod primo Ottone principatum regni procurante, sanctissimæ memoriæ D Udalricus, Augustensis civitatis episcopus, Campidonensis monasterii ovile de manu prædicti principis suscepit, et ad ipsum, non avaritiæ vel austeritatis causa, sed pro augendo sanctæ Mariæ servitio, paterna provisione procuravit. Per id tempus, duobus electis fratribus in eodem monasterio militantibus vir venerabilis sui laboris pondus commendans, Moysen legisferum vatem imitatus est, qui frequentia populi fatigatus, Aaron et Hur adjutorio sublevatus. In eadem vice sanctus Udalricus unum, nomen habentem Liuterich, infra claustrum fratribus Deo servientibus decanum et magistrum fieri destinabat : alterum Irminhart vocatum in præpositura secularis negotii desudare præcipiebat. Huic Irminhardo in

exterioribus rebus prudenter conversanti, et dignis meritis suis bonam famam in contiguis partibus et in regis foribus promerenti, placuit ut aliquod remedium suæ animæ præpararet, et ut in honore Dei basilicam fundotenus construeret, quam ut mente disposuit, Dei adjutorio et optimi episcopi consilio operis expletionem perpetravit, et hanc ipsam ecclesiam in pœnicio fratrū honorifice constructam Deo dignus Vodalricus episcopus in honore sanctæ Crucis, et sancti Herasmi et sancti Nicolai confessoris vii Idus Maii dedicavit, et coram multitudine cleri et populi episcopali sententia decrevit, ut unus ex fratribus, qui in regulari vita, morum excellentia dignus fuisset, eandem ecclesiam quotidiano obsequio provideret, et quotidie sui videlicet episcopi annonam de cellario fratrū pleniter acciperet; dedicatoque altari vir sanctus, omni pietate circ-

eumoeptus, in legitimam dotem unum mansum in A in hoc altare contradidit. Dehinc sacerdotali veste
Ivoningense, et dimidium in Lietenbere, et tertiam partem in *Heimiringen* donans, et adhuc ex tali paupertate ecclesiam non posse procurari existimans, unum mancipium, quod vocabatur, *Madelbreth*, cum novali quod primus ex viridi silva in monte *Chnlebos* cepit, adjuncta manu Salechonis advocati

indutus, coram populo publice dixit: « Si qua persona huic ecclesiae vel altari aliquid horum, quæ dedimus, abstrahat, huic æternæ vitæ januam intrare non liceat, et ab hac luce sequestretur, quam in conspectu Dei omnis justus feliciter contactur (66). »

NOMINA EPISCOPORUM AUGUSTÆ CIVITATIS.

I. Zozimus. *Aliquis recentiori manu proposuit, S. Dionysius marty.*

II. Perewelf,

III. Tagepertus,

IV. Manno

V. Wicho

VI. Pricho

VII. Zeizzo

VIII. Marchman

IX. Wichterpus

X. Tozzo

XI. Sintpertus

XII. Hanto

XIII. Nidger

XIV. Odalman

XV. Wigger

XVI. Lanto

XVII. Adalpero

XVIII. Hiltine

XIX. S. Oudalricus.

XX. Heinrichus

XXI. Euticus

XXII. Liutolth

XXIII. Gebehart

XXIV. Sigefridus

XXV. Pruno

XXVI. Eberhardus

XXVII. Heinrichus

XXVIII. Embrico. Hic primo ordinationis suæ anno, qui est ab Incarnatione Domini 1064, datis ab antecessore ejus 50 talentis, ecclesiam sanctæ Afræ a fundamentis destruxit: et repertum est corpus sanctæ Eutropiæ in plumbeo sarcophago prid. Kal. Maii; corpus vero sanctæ Afræ in lapideo sarcophago miræ magnitudinis integrum, et quodam cæmento obductum repertum est iv Nonas ejusdem mensis.

B

Hactenus prima manus: quæ sequuntur, secundo manu adjecta sunt.

XXIX. Sigefridus

XXX. Hermannus

XXXI. Waltherus

XXXII. Konradus

XXXIII. Hartwicus

XXXIV. Oudalschalcus

XXXV. Heirtwicus

XXXVI. Sifridus

XXXVII. Syboto

C XXXVIII. Hartmannus

XXXIX. Sifridus

XL. Wolfardus

XLI. Degenhardus

XLII. Fridericus

APPENDIX.

OFFICIUM SANCTI UDALRICI.

(DOM GERBERT, *Scriptores ecclesiastici de musica*, II, 417.)

(*Ant. ad Magnif.*) Venerandi patris Wodalrici D solemnna magnæ jucunditatis repræsentant gaudia; quæ merito cleri ac populi suscipiuntur voto, celebranter tripudio. lætetur tellus tali compta præsule. Exsultet polus tanto ditatus compare. Solus dæmon ingemat, qui ad ejus sepulcrum suum assidue perdit dominium. Ave, nunc corona martyrum. Salve, gloria confessorum. Simulque sanctorum decus omnium, nos Christo commenda in perpetuum.

(*Invitatorium.*) Adoremus regem Christum Dominum, qui hodie sanctum Wodalricum perduxit ad regna celorum.

(*Antiphona nocturnorum.*) 1. Beatus Wodalricus ex nobilibus et religiosis parentibus Deo prædestinante in salutem plurimorum extitit ortus. Beatus vir.

2. Hunc religiosi parentes commendaverunt in

(66) Confer ea quæ de episcopis Augustanis dicta sunt, tum in observationibus prævis num. 7, tum ad Vitæ, cap. 1. Dionysium ex catalogo episcoporum

Augustensium expungit Velserus in Notis ad conversionem sanctæ Afræ sub finem.

sancti Galli cœnobium, sacris litterarum studiis A
lubendum.

Quare fremuerunt.

3. Qui inter egregios regularis disciplinæ magi-
stros dulcissimas theoriæ carpebat quotidie fructus.

Domine quid multiplicati.

4. Igitur sacræ institutionis norma sanctus ado-
lescens perductus, in cathedram pontificalem est
sublimatus.

Cum invocarem.

5. Vox beato sic ait in visu : Wodalrico episcopo
scias te hodie hospites suscepturum esse.

Verba mea.

6. Inter cætera miraenlorum insignia vir Dei per-
sæpe cœlesti meruit perfui visione.

Domine Dominus noster.

(*Responsoria I nocturni tria.*) (A 1.) Beatissimi
pontificis Wodalrici diem natalitium recolentes,
qui hunc tantis coruscare fecit virtutibus * Chri-
stum condignis veneremur laudibus. (B.) Qui inter
cætera dignationis suæ beneficia huius Sancti no-
bis donavit patrocina. Christum.

(A 2.) Puer Dei inclitus Wodalricus infra duodecim
ætate suæ hebdomada arum curricula * ex divina
admonitione a materno suspendi jussus est lacte.

(B.) Ut solido cibo confortatus cœlestis verbi
dispensator præfiguraretur egregius. Ex divina.

(A 3.) Cum transacto infantie termino jam bonæ
indolis puer existeret, in sancti Galli cœnobium
est commendatus * sacris litterarum studiis im-
buendus. (B.) Ubi multorum futurus magister
Deo favente salegit prudenter. Sacris.

7. (*Antiphonæ II nocturni.*) Sanctus sacerdos
dum divina quondam celebraret mysteria, dextera
Dei superna visibiliter apparuit supra sacrosancta.

Domine quis habitabit.

8. Quadam nocte, in visu ei sancta Afra apparnit,
et locum collocationis proprii sui corporis in eccle-
sia demonstravit.

Domine in virtute tua.

9. Sanctum Agaunensium locum, orandi gratia,
adivit, ubi Thebæorum martyrum reliquias Deo
donante acquisivit.

Domini est terra.

10. Quas cum summo honore Augustam attulit,
ac in oratorio Dei Genitricis cum hymnis et psalmo-
diis religiose collocavit.

Benedicam.

11. Per oleum, quod sanctus Pontifex in Cœna
Domini consecravit, plurima curationum beneficia
ægotis Christi gratia condonavit.

Te decet.

12. Celebratis missarum solemnibus, quemdam flu-
vium periculosa aquarum inundatione refusum
transvadavit cum incolumitate suorum.

Domum est.

(*Responsoria II nocturni tria.*) (A 4.) Deo dilectus
veluti per divinum oraculum fuerat edoctus in
pueritia, * in civitate Augusta sacerdotali decora-

tus est infula. (B.) Illic Dei gratia se præveniente,
ac totius plebis voto in unum concurrente. In ci-
vitale.

(A 5.) Orationes tuæ et eleemosynæ, Wodalrice, Deo
sunt acceptæ, qui binis antecessoribus tuis te com-
mendavit, * ut tibi sacra mysteria celebranti as-
sistant, et ea tecum benedicant. (B.) Wodalrico
episcopo, scias te hodie hospites suscepturum esse.
Ut tibi.

(A 6.) Vir Deo plenus dum hostiam salutarem im-
molaret, ipso ex more signum crucis agente,
dextera Dei sancta visibiliter apparuit, * quæ sa-
crosancta Dominici sacramenti mysteria cœlitus
consecravit. (B.) Vere felix et sanctus, cui, horum
sancti sacrificii, dextera Dei apparuit ministran-
do. Quæ sacrosancta.

(*Ant ad Cantica*) Surge, Wodalrice, et secun-
dum meum sermonem in ecclesia hodie divinum
ministerium festina implere.

(*Responsoria tria III nocturni.*) (A 7.) Quidam ver-
bis viri Dei non obaudiens sensum cum visu et
auditu perdidit, sed mox ad ipsum perductus, *
pristinæ sanitati est restitutus. (B.) Cujus tribu-
lationibus cum mitissimus condolens indulgentiam
et benedictionem donaret. Pristinæ.

(A 8.) Sanctimonialis femina, ut per sancti ponti-
ficis orationem est sanata, mox currendo præ-
cessit eum * laudans et benedicens Dominum.
(B.) Pedibus ejus provoluta gratiarum actiones
egit devota. Laudans.

(A 9.) Sancte Dei Wodalrice, virtutum gratia plenus,
spes miserorum, decus ecclesiarum, * intende
preces populi supplicantis, ut impetres veniam
pro delictis. (B.) Ecce quia super pauca fidelis
exististi, super multa constitutus in gaudium Dei
tui introisti. Intende.

1. (*Antiphonæ ad Laudes et horas.*) Dominus Jesus
Christus de cœlo misericorditer in terram prospe-
xit, quando sanctum Wodalricum catholicæ eccle-
siæ pontificem fieri destinavit.

2. Cultor Dei egregius ad culmen pontificatus di-
vina electione promotus, cœlestis verbi semina ubi-
que spargebat per fidelium corda.

3. Huius sanctissimi viri salutaria dogmata divi-
norum signorum semper cœlitus comitabatur effi-
cacia.

4. Sancta Afra martyre viro Dei quondam vi-
sione ducatum præbente, supernorum civium cœni
felicitate meruit associari.

5. In huius sacri conventus medio apostolorum
principem vidit cum aliis quos vel olim in carne
vel tunc primum in spiritu cognovit.

(*Ad Bened.*) O beatum virum, cœlesti visione di-
gnum, qui etiam inter cætera divinæ revelationis
arcana superventurum Pannonicæ gentis didicit
bellum, et triumphum Christianæ parti cœlitus
concessum.

(*Ad Magnif. in II Vesp.*) Sacerdos Dei Wodalricum

cum ex ergastulo carnis ad æthera esset sublevatus, tanta de exanimi ejus corpore suavissimi odoris manavit fragrantia, ut cunctorum ibi assistentium perfunderet nares et pectora. In cujus veneratione dicamus: Gloria tibi Domine.

(*Collecta ad Missam.*) Deus qui hodiernæ festivitatis diem beati Wodalrici confessoris tui atque pontificis transitu gloriosum fecisti: concede propitius sic tanti patroni atque doctoris merita venerari in terris, ut ipsius apud te patrocinia sentiamus in cœlis. Per.

(*Secreta.*) Munus, Domine, nostræ devotionis sacro altari superpositum, pia Leati Wodalrici supplicatio tibi Domino Deo nostro reddat acceptum, et ad hoc percipiendum purificet corda omnium nostrum. Per.

(*Præfatio.*) Æquum et salutare. Te quidem in

sanctis tuis mirabilem prædicare, ejus gratuiti semper est muneris, quicquid in eorum vel verbis sonat mirabile, vel virtutibus coruscat insigne. Unde ex eorum collegio beati Woldarici confessoris tui atque pontificis solennia celebrantes, eadem sacrosancti Filii tui Domini nostri Jesu Christi dextera petimus in æternum consignari, quæ singularem redemptionis nostræ hostiam, ipso sacerdote sacro altari assistente, visibiliter voluisti benedici. Per eundem Christum Dominum nostrum: per quem majestatem tuam laudant.

(*Postcommunio.*) Cœlestium sacramentorum participes effecti, quæsumus, Domine Deus noster: ut, interveniente beato Wodalrico confessore tuo atque pontifice, et peccatorum nostrorum indulgentiam, B et vitam consequi mereamur æternam. Per.

ANNO DOMINI DCCCCLXXIV.

BENEDICTUS VI PAPA.

NOTITIA HISTORICA.

(*Mansi Conciliorum generalium tom. XIX, col. 37.*)

Benedictus, patria Romanus, filius Hildebrandi, post obitum Doni subrogatus est in locum ejus xiii Kal. Decemb., anno Redemptoris 972. Hujus temporibus Otto magnus imperator, funeribus matris et Wilhelmi Moguntini episcopi præmissis, mortuus est in Saxonia, anno imperii sui duodecimo. Adalais relicta conjux animam defuncti Ottonis mariti sui prosecuta fuit iis pietatis officiis, quæ a Witichindo in fine libri iii describuntur. Post obitum patris Otto secundus solus imperare cepit, qui cum patre sextum annum imperii sui inchoaverat. Benedictus a Bonifacio Francone Romano, Ferniti filio, cardinale diacono, viro scelestissimo, captus et in carcerem detrusus, strangulatus est ab eodem, anno Christi 974, cum sedisset annum unum, menses tres

et dies aliquot. Sedem apostolicam sacrilega exedo optimi pontificis vacantem sacrilegus homicida Bonifacius, qui septimus ejus nominis reperitur alibi nuncupatus, violenter invasit, eamque annum unum et mensem tenuit. Hunc ego, antiquiores scriptores imitatus, inter veros et legitimos pontifices numerandum non esse judicavi, quod sedem apostolicam turpiter ingressus, turpius deseruerit. Nam cum post multa alia scelera et flagitia homo nefarius Vaticanam basilicam omnibus ornamentis suis exspoliasset, Benedictus Albericorum, de quorum familia erat, opo et auxilio fretus, eam usque adeo exagitavit, ut, Roma relicta, Constantinopolim abire cogeretur. Quando et qua occasione Romam redierit, dicam infra in vita Joannis XIV.

NOTITIA DIPLOMATICA.

(*Jaffé, Regesta pontificum Romanorum, 531.*)

† Benedicti VI bullæ sunt scriptæ per manum

Stephani notarii regionarii et scriniarii s. sed. apost. (2, 4, 5.)

Benedicti scriniarii s. summæ et apost. sed. (3.)

Date p. m.

Wilsonis episcopi et bibliothecarii s. sed. apost. (2.)

Joannis Deo amabilis primicerii s. ap. sed. (3.)

Joannis episcopi et bibliothecarii s. sed. apost. (4.)

† Quem alii censent in locum Joannis XIII, alii in Benedicti VI, subrogatum esse, DONUM (seu DOMNUM, BONUM) eximi de paparum serie oportere, perfecte demonstravit W. Giesebrecht, Jahrbücher des deutschen Reichs unter Otto II, p. 141. E tabulis enim cæterisque indicibus fidei, quorum auctoritate confecta horum pontificum chronologia est, satis apparet intervallum anni I et mensium 6, qui recentioribus in catalogis Dono tribuuntur, fuisse neque inter Joannis XIII et Benedicti VI, neque inter Benedicti VI et VII gubernationes. Accedit, quod jam vivente Benedicto VI, involasse in ecclesiam constat Bonifacium VII antipapam, ut illi succedere Donus minime potuerit. Postremo illud maxime notandum est, vetustissimos optimosque catalogos de Dono tradidisse nihil. Sic enim in iis de Benedicto VI reperitur:

In cod. Est. ap. Murat III, n. 752, not. o. p.:

† Benedictus VI diaconus de regione VIII sub Capitolio, ex patre Hildebrando monacho ingressus est

mense Januario die 19. Hic fuit electus v anno regis Ottonis, ind. prima. Dominus sedit a 1, m. 6. Iste strangulatus est. »

In cod. Vat. ap. Murat. III, II, 532 :

« Benedictus VI, natione Romanus, ex patre Hilibrando, sedit a. 1 m. 6. Iste comprehensus est a quodam Crescencio, Theodora filio, et in castellum S. Angeli reclusus ibique strangulatus est propter beneficium diaconum, quem miserunt vivente eo papa ».

In cat. pap. ap. Eccard, Corp. hist. II, 1610.

« Johannes (I. Benedictus) VI, nat. Rom. ex patre Hildebrando, sedit a. 1 m. 6 et de consilio Malificii strangulatus est in castello S. Angeli ».

Ex tribus igitur his catalogis, quos a communi manasse fonte manifestum est, unus cod. Est. vocem « Dominus » continet. Quæ vero cum in catalogis illis pro « papa » haud raro collocetur, neque hoc loco referri nisi ad ipsam Benedictum VI queat, quis concedet facile, falsa transcribentium in interpretatione Donum illum una cum tantodem anni 1 mensiumque 6 pontificatu, quantum fuisse Benedicti VI scimus, in posteriores catalogos irrepsisse.

BENEDICTI VI PAPÆ EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

I.

Benedicti papæ VI epistola ad Fredericum Salisburgensem episcopum et ejus comprovinciales. Ipsi ejusque successoribus vices apostolicas in Norica et Pannonia concedit.

(Anno 975.)

[Mansi, Concil. XIX, 58.]

BENEDICTUS, divina favente gratia atque totius populi Romani electione apostolicus, Frederico Salisburgensis Ecclesiæ archiepiscopi, una cum suis fratribus, videlicet Noricæ provincie episcopis, mansurum in Christo felicitatem.

Protoplasto generis humani atque ejus semine serpentina suasionem in gemina eadem morte, multas Peus misericordia ductus medicinas misit in hunc mundum, patriarchas scilicet justos, prophetas veridicos, legiferum cum lege : et his omnibus mundum salvare non valentibus, novi-sime Filium suum humanam carne indutum ad redemptionem generis humani ad terras transmittere dignatus est. Eo itaque inter homines conversante, duodecim elegit apostolos, quos ad seminandum verbum Dei in corda fidelium per universum transmisit orbem : quorum atque totius Ecclesiæ sanctum constituit Petrum principem, cui gregem commisit ecclesiasticum, tertio ei dicens : *Pasce oves meas* (Joan. xxi) ; cui etiam ligandi atque solvendi tradidit potestatem, dicens : *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis ; quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis* (Matth. xvi). Et non solum sancto talis concessa Petro potentia, sed etiam suis successoribus, ejus vicem in Ecclesia tenentibus, eadem ligandi atque solvendi a Deo tradita est potestas. Sancti itaque Petri apostoli successores per loca, prout opus erat atque decuit, constituerunt archiepiscopos, qui eorum vicem tenerent in Ecclesiis ; quia ipsi universas regere non poterant Ecclesias. Nos quoque vicem beati Petri apostoli, prout hominibus istius temporis possibile est, in Ecclesia tenentes, statuta illorum antecessorum nostrorum con-

A firmare, quantum possumus, libenter desideramus.

Concedimus itaque vicem apostolicam Friderico Salisburgensis Ecclesiæ antistiti, ejusque successoribus, in tota Norica provincia et in tota Pannonia, superiori videlicet et inferiori, quomodo sui antecessores eandem potestatem a nostris habuere antecessoribus : ita scilicet, ut nulli liceat in præfatis provinciis sibi usurpare pallium, nec episcopos ordinare, nec ullum officium quod ad archiepiscopum pertinere debet, præter præfatum archiepiscopum ejusque successores. Quatenusque autem huic refragari, vel contendere voluerit decreto, quod nos vice B. Petri apostoli fungentes, consensu nostrorum episcoporum ac totius cleri Romanæ Ecclesiæ, decrevimus, sciat se B. Petro ejusque vicario esse contrarium atque fore anathema usque ad satisfactionem, sive sit episcopus, aut presbyter, sive clericus ejusque ordinis, sive laicus ejusqueque fuerit dignitatis ; quia sancta sanctorum antecessorum nostrorum solvere nolumus neque valeamus. Sed quomodo illi consensu suorum episcoporum ac totius cleri constituerunt, fiat ex eorum pariter, et nostro decreto firmum atque perpetuum. Quicumque autem episcopi per amicos, sive clam per aliquam fraudem, aliquando ejusdem dignitatis petierint, sive petierint privilegium ; illos suspendimus ab ea dignitate ; quia illicitum judicamus ut aliquis episcopus, sine totius sue provincie atque suffraganeorum suorum consensu, pallium sive ali-

C quod archiepiscopatus privilegium a Romano pontifice acquirere præsumat.

II.

Privilegium Benedicti papæ, quod dedit episcopo Theodorico Trecirensi.

(Anno 975.)

[Mansi, Concil. XIX, 45.]

BENEDICTUS episcopus, servus servorum Dei, charissimis nobis in Christo fratribus universis episcopis, ac totius dignitatis, et ordinis catholicis viris,

præsentibus scilicet et futuris, perpetuam salutem.

Quia, licet indigni, divinæ tamen dignationis gratia disponente, beati Petri apostolorum principis sacratissimam sedem, universalemque in toto orbe magisterium suscepimus, necesse est omnium Ecclesiarum, ut diligentissimam sollicitudinem ita continenter habeamus, ne earum jura auctoritate ejusdem apostolorum principis, cæterorumque successorum ejus venerabilium Patrum inviolabiliter statuta, et confirmata, nostro minuantur ac pereant tempore; sed potius corroborata decenter augeantur atque proficiant. Ideo vestram nosse volumus sanctitatem quod, Theoderico dilectissimo fratre nostro Treverensis Ecclesiæ archiepiscopo Romam dirigente legatarium, ad sanctorum apostolorum limina audivimus, sicut etiam pridem audiendo, imo et legendo compertum habuimus, eandem ipsam præ cæteris Galliarum Ecclesiis catholicæ religionis exordium, et Christianæ religionis catholicæque fidei rudimenta prima percepisse per sanctorum virorum Eucharîi, Valerii, Materni, et cæterorum evangelicam doctrinam, quos tempore suo prædictus beatissimus Petrus apostolus ordinavit et instruxit, nec non illuc ad prædicandum direxit. Unde totius ordinis nostræ sedis apostolicæ consulto, gratuitoque assensu jura privilegiorum, quæ a sancta Romana matre Ecclesia præfatis sanctis, eorumque reliquis successoribus, id est Agritio, Maximino, Paulino, Severo, alimificis et apostolicis viris, a primordio usque nunc authenticè concessa sunt, quæque etiam ipsius civitatis excidio, incendio aliquove casu consumpta approbantur, eidem Treverensi Ecclesiæ prædictoque fratri nostro Theoderico, et per eum cunctis successoribus suis reconfirmare, corroborare et omni modo restituere dignum duximus, decernentes, etc., ut Treverensis præsul post quemlibet ordinarium legatum apostolicæ sedis in Galliam, Germaniamve destinatum, primum inter alios pontifices locum obtineat. Et si missus Romanæ Ecclesiæ defuerit, similiter post imperatorem, sive regem sedendi, sententiam edicendi, et synodale judicium canonice promulgandi primatum habeat, utpote in illis partibus vicarius nostræ sedis apostolicæ merito constitutus. Neque enim dignum est ut illius Ecclesiæ præsul aliquo tempore cæteris non habeatur prælatus, cujus honor in illis partibus sub ipso apostolorum principe existit primitivus. Pari namque modo sancimus, omnes in parochiis ejus degentes, sive ordinationem et promotionem cujuslibet ecclesiastici gradus a pontifice ipsius percipientes, eidem ipsi matri Ecclesiæ episcopoque illius debere canonice placere obsequi, et jure obedire. Si quidem decreto beati Clementis papæ super hoc ita cautum videtur (*epistola* 3, ad Rufinum Toran.): *Si vobis episcopi non obedirent, omnes presbyteri, diaconi, subdiaconi ac reliqui clerici cuncti, omnesque principes tam majoris ordinis quam inferioris, atque reliqui populi, tribus et linguae non obtemperaverint, a limitibus sanctæ Ecclesiæ Dei*

alieni erunt, dicente Domino: Qui vos spernit, me spernit (Luc. x, 16). Inter hæc quoque omnia, quæ ad supradictam Treverensem Ecclesiam intra et extra civitatem pertinere videntur, id est Ecclesias cum universis rebus sibi atinentibus, seu monasteria tam monachorum quam virginum, quæ ex præceptis, sive scriptis regum, seu imperatorum, sive eorumdem fundatorum auctoritate ad se pertinent et pertinere debent, et quidquid omnino illa ipsa Ecclesia ubique, et quoquo merito possidet et possidere debet generaliter et specialiter concedimus, reformamusque præfato Theoderico fratri et coepiscopo nostro, suisque successoribus ad perpetuam sanctæ Treverensis Ecclesiæ dominationem atque ditionem, per hujus nostræ apostolicæ sedis præceptionis seriem, hac præsentis indictione, et usque in finem sæculi valituram. Contra quam si quis agere præsumperit, et quod juste et canonice a nobis decretum est in aliquo infringere tentaverit, sciat se ex Omnipotentis, et prædicti beatissimi apostolorum principis omniumque sanctorum, ac deinde nostra auctoritate damnum et anathematizandum, cum omnibus impiis æternis suppliciis deputandum. Qui vero hoc privilegium nostrum observare fideliter statuerit, benedictionis gratiam et misericordiæ plenitudinem in cælestibus castris inter electorum numerum efficaciter a Domino Deo consequi mereatur.

Scriptum per manum Stephani notarii, scriniarii sanctæ sedis apostolicæ, in mense Januario indictione 1.

Data vi Kal. Februarii per manum Widonis episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno, Deo propitio, pontificatus domni Benedicti sanctissimi summique pontificis, et universalis VI papæ primo, imperii autem domni Ottonis majoris xii, minoris autem vi.

III.

Benedictus [VI] papa Petro reverentissimo abbati monasterii Sancti Benedicti et Sanctæ Scholasticæ, confirmat omnia bona, inter quæ domum et ecclesiam Sancti Viti Romæ in regione vii, et monasterium Sancti Erasmi, et monasterium Sanctorum Cosmæ et Damiani, cum casis et curte positum Romæ juxta viam Latam, cum curte majori et ecclesia infra se, quæ est in honore sancti Benedicti et sanctæ Scholasticæ, quod fuit de Joanne presbitero duce castelli Albanensis, posita Romæ regione tertia, in loco qui dicitur Massa Juliana.

(Anno 975.)

[MURATORI, *Antiq. Ital.* V, 774.]

. . . Scriptum per manum Benedicti scriniarii sanctæ summæ et apostolicæ sedis, mense Novembrio, indictione ii. Bene Valete. Data vi Kalendas Decembris per manum Joannis Deo amabilis primicerii summæ apostolicæ sedis, anno, Deo propitio pontificatus domni Benedicti summi præsulis sexti papæ in sacratissima sede, beati Petri apostoli primo, imperante domno Ottone pissimo perpetuo Augusto a Deo coronato pacifico imperatore.

IV.

Benedicti VI privilegium pro monasterio Vizeliacensi.

(Anno 973.)

[D'ACHERN, *Spicil.* II, 504.]

BENEDICTUS episcopus, servus servorum Dei, ELDRADO religioso abbati sancti Vizeliacensis cœnobii omniſque congregationi ejusdem monasterii in perpetuum.

Quoties illa tribui a nobis optantur, quæ rationi incunctanter conveniunt, animo nos debet libenti concedere, et petentium desideriis congruum imperitari suffragium. Atque ideo quia postulasti a nobis quatenus privilegium sedis apostolicæ monasterio Vizellaco, cui præesse dignosceris, quod constat olim a Gerardo nobilissimo et Christianissimo viro, necnon et Berta uxore ejus, in honore Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi et veneratione beatissimæ semper virginis Mariæ genitricis ejusdem Domini nostri Jesu Christi constructum; in regno scilicet Burgundiæ, in pago Avalensi, quodque a præfatis fundatoribus beato Petro apostolorum principi pia devotione et testamenti pagina collatum est, facere deberemus: inclinati precibus tuis libenter fieri decrevimus. Unde et constituimus et apostolica auctoritate censuimus, atque per hoc nostrum apostolicum privilegium confirmamus, ut nullus rex aut pontifex, vel abbas aut comes, vel qualiscunque magna vel parva persona, avaritiæ cupiditate correptus aut diabolica suggestione deceptus, audeat vel præsumat contra tuum honorem, o venerabilis Eldrade abba, qualicunque modo insurgere, in tua vita aut de tuo honore tibi molestias inferre, vel de omnibus rebus monasterii quæ tibi tuisque prædecessoribus a nobis nostrisque antecessoribus per paginam privilegii concessa atque firmata sunt, aliquas invasiones vel rapinas sive violentias inferre, si non vult, auctoritate Dei et sancti Petri et nostra apostolica excommunicatione, a corpore et sanguine Domini Jesu Christi et ab ingressu ecclesiæ disjunctum esse. Hoc quoque capitulo præsentis subjungimus, ut locum avaritiæ secludamus, nullum de regibus, nullum de episcopis vel sacerdotibus, vel de quibuscunque fidelibus, per se, suppositamve personam, de ordinatione ejusdem abbatis, vel clericorum, aut presbyterorum, vel de largitione chrismatis, aut consecratione basilicæ, vel de quibuscunque causis ad idem monasterium pertinentibus, audere in qualibet specie exenii loco quidquam accipere, neque eundem abbatem pro ordinatione sua aliquid dare præsumere, ne hac occasione, ea quæ a fidelibus pio loco offeruntur, consumantur. Neque episcopus civitatis ipsius parochiæ nisi ab abbate ipsius monasterii invitatus, ibidem publicas missas agat, neque stationes in eodem cœnobio indicat, ne servorum Dei quies quoquomodo populari conventu perturbari valeat, neque paratas, aut mansionaticos exinde præsumat exigere. Susceptionem autem fidelium et religiosorum virorum atque beneficentiam, quam

A jubet Apostolus cunctis exhibendam pro possibilitate loci et facultatum, non modo ibidem fieri [non] denegamus, verum etiam suademus: sed et modus in numero congregationis adeo conservetur, ut nec pluralitas penuriam, nec paucitas inhabitantium destitutionem loci inducere valeat. De cætero notum fieri volumus quia devenerunt ad nos deprecatorie litteræ Gerardi episcopi Augustodunensis Ecclesiæ, pro decimis quatuor ecclesiarum, sancti videlicet Petri, et sancti Christophori; sanctique Germani, nec non sancti Leodegarii, quas ipse prædictus abbas ab eodem episcopo impetraverat, sicuti antecessores ejus ab episcopis ipsius sedis per successoria tempora ordinatis fecisse noscuntur, ut sub confirmatione nostri privilegii corroboraremus, quod et fecimus, excommunicantes, ut nullus Augustodunensis Ecclesiæ episcopus aliquam calumniam abbati ejusdem loci sive monachis de ipsis inferat ecclesiis, sive de decimis, tam ipse quam aliqua emissæ persona valeat minuire aut in aliam transferre parochiam. Si quis vero regum, episcoporum, sacerdotum, abbatum, judicum, comitum, aut secularium personarum, contra hanc nostræ institutionis paginam venire tentaverit, percussus apostolico anathemate, potestatis honorisve sui dignitate careat, reumque se coram divino judicio cognoscat, et nisi ea quæ a se male acta sunt deleverit, a sacratissimo corpore Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque æterno examini districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis recipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Scriptum per manum Stephani Nicolani episcopi [leg. Stephani notarii regionarii] et scriniarii S. R. Et in mense Novembri, indict. II. Datum IV Kal. Decembr. per manum Joannis episcopi [bibliothecarii est sedis apostolicæ, anno I pontificatus domni Benedicti sanctissimi VI papæ, imperante domno Ottone a Deo coronato magno imperatore, anno VI, indict. II.

V.

Benedictus VI papa monasterii S. Petri Rodensis privilegia confirmat.

(Anno 974.)

[Dom BOCQUET, *Recueil*, IX, 282.]

BENEDICTUS episcopus, servus servorum Dei, HILDESINDO religioso abbati venerabilis monasterii S. Petri apostoli, fundati in comitatu Petralatense, in monte quem dicunt Rodas subius castrum Verdariæ, et per te in eodem venerabili monasterio successoribus abbatibus in perpetuum.

Quoniam concedenda sunt quæ rationabilibus desideriis pertinere noscuntur, nostri apostolatus auctoritas, ad roborandam piam fidelium devotionem, in præstandis privilegiis debet minime abnegari. Igitur excellentiæ tuæ laudabilis mansuetudo postulavit a nobis quatenus apostolica auctoritate per hoc privilegium concederemus et confirmaremus tibi

tuisque successoribus in perpetuum supra dictum A
monasterium, cum omnibus suis adjacentiis et per-
tinentiis, cum finibus terminisque suis. Et ideo tuis
piis desideriis faventes, nostra apostolica auctori-
tate decernimus ad ipsum præfatum S. Petri apo-
stoli monasterium cum omnibus suis amodo et
usque in finem sæculi sub patrocinio et defensione
sanctæ Romanæ et apostolicæ matris Ecclesiæ per-
petim permanendum, et sub tuitione sanctæ nostræ,
e. i. Deo auctore deservimus, Ecclesiæ constitutam,
nullius alterius juri et ditioni submitatur, nisi sub
tua tuorumque successorum in perpetuum.

Confirmamus namque tibi tuisque successoribus
prædictum monasterium cum suis terminis et ad-
jacentiis, et cum omnibus quæ inferius continen-
tûr, id est, ab ipsa meda quæ est infra portum
Fraxani et ipso raso usque in locum quem di-
cunt Tres Fratres, a parte videlicet orientis usque
in medium mare; atque inde vadit ad ipsum locum
quem vocant Molinum de Balascho, indeque perve-
nit ad ipsam Tamarit, et inde pergit usque ad
ipsam Petraftam, et serram usque in ipso Fitorio
de monte Pininello et vadit ascendendo usque in
firmitatem ipsius montis, atque descendendo pergit
per ipsam viam usque in locum quem vocant
Sorberfio, et descendendo pervenit in ipsam Clu-
sam et ad ipsum casalem de Friulano. Inde vero
ascendit per jam dictam viam ad ipsum casalem de
Salvatore, et ad ipsum collum Trederici de Vinca
Vitula, et pervenit usque in summitatem montis,
qui ibidem est. Inde vero vadit per ipsam serram
usque in collum de Hermeneardo, et pervenit ad
fontem sive ad collum de Filmera, et inde ad col-
lum S. Genesii; sicque ascendendo et descendendo
vadit per summitatem de ipsa serra quam vocant
Calmi, et pervenit subtus ipsum castrum quem
vocant Pinna Nigra usque in ipsas vineas quæ sunt
de Palatro. Et vadit subter ipsam silvam quæ est
ad meridiem subtus castrum Virdariz usque subtus
ipsam rocham quam dicunt Fitorio, et ascendit ad
vallem de Fulcimaniam, atque pervenit subtus fontes
de Berotis in vallem de Frinone. Inde vero vadit
per ipsas rochas usque in montem de Infesta, et
descendit a parte Occidentis per ipsam viam publi-
cam usque in rocham Ventosam, et in ipsum usque
locum qui vocatur de valle Budiga; et ascendit ad
ipsam crucem, sicque descendit usque in viam de
jandieta cruce per ipsam vallem usque in reigo de
Budiga. Inde descendit in collum de Terrario, et
pervenit in summitatem montis quem dicunt Ro-
cha Morena. Deinde a parte circuli descendendo et
ascendendo pervenit in summitatem de Wardia
Maurisca, et pergit per summam serram usque in
parada de Durando, et pervenit per summam ser-
ram usque in rederix de sancto Genesio. Et ascen-
dit per summam serram in ipsum pugium qui est
super ipsum Rovecarium, et descendit per ipsam
serram ad jam dictam medam quæ est intus in
mare. Per ipsam hos terminos confirmamus tibi

tuisque successoribus ecclesiam sanctæ Crucis cum
decimis et primitiis, et S. Joannis cum decimis et
primitiis et oblationibus, atque alodibus ad ipsas
Ecclesias pertinentibus, et ecclesiam S. Baudilii in
valle Tabellaria, et ecclesiam S. Stephani quæ est
in valle Subiradellos, et ecclesiam S. Fructuosi, et
ecclesiam S. Vincentii quæ est in valle Lanciani
cum decimis et primitiis suis, et ecclesiam S. Ge-
nesii, et ecclesiam S. Petri cum ipso castro Mira-
lias, et ipsum castrum Virdariz cum ipso castellaro
et cum ipso Fitorio et cum Pinna Nigra, cum
omnibus rochas, terris et sylvis, quæ infra hos ter-
minos sunt, excepto ipsam silvam de sancto Ro-
mano, sicut resonat in charta quam fecerunt Gaus-
fredus comes et episcopus Suniarius ad jam dictum
cœnobium.

Item confirmamus ad ipsum cœnobium in perpetuum
stagnum de Castilione cum ipso gradu de
mare et cum ipsis insulis, sicut resonat in præcep-
to Ludovici regis, sive in charta quam fecerunt
Gauzfredus comes et Suniarius episcopus ad mona-
sterium jam dictum, et quantum habet ipsum mo-
nasterium in villa Castellione et in villa Pa-
latioli quem vocant Furtianum superiorem et
Furtianellum minorem, et villarem Iklesiendi cum
ipsis stagnis et piscatoriis, et omnia quæ ha-
bet in termino de ipso Faro et ville Saccari
et villæ novæ et villare Stagnuolo cum ipsis stagnis
et suis villarunculis, et quantum habet in villa Pe-
tralta, et in villa Oleastri, et in villa S. Clementis, et
in villare Dodolfini, et in comitatu Impuritano, et
quantum habet in villa Militiano, quem vocant San-
ctum Petrum, et in villa Armentaria cum ipsa eccle-
sia S. Martini, et in villa Mucroni, et in villa Co-
lumbi, et in villa Chaniano cum ecclesia S. Martini,
et in villa Suntrana, et in villa Dalmalia, et in villa
Torricella, et in villa Rimbeuri mortui. Et in comi-
tatu Disulduensi, quantum habet in villa Lertio vel
in molendinos, vel in Tapiolas quas vocant Figarias.
Et in comitatu Gerundensi, ipsum mansum qui est
infra muros ejusdem civitatis, et villam Palatioli
cum Ecclesia S. Genesii, et ecclesiam sanctæ Mariæ
in Blindas, et Ecclesiam sancti Juliani, et Ecclesiam
sancti Gaugini, et villam Felgari cum ecclesia sancti
Cypriani, et Ecclesiam sanctæ Justæ, cum decimis
et primitiis et oblationibus ad easdem Ecclesias
pertinentibus, et ipsum pinum qui fuit de Borello,
et alaudia Soccoronio. Et in comitatu Barchino-
nensi, et in Vallensi, in monte Signio, et in valle
Jordaria, quantum ibidem habet. Et in villa Larona,
et in Agello, et in Terminio de Olerdula in Penades
alaudem qui fuit de Guilselo. Et in comitatu
Ausona, quantum habet in villa Berga, cum ipsa
ecclesia Sanctæ Cecilie cum suo alaude, et alaudem
quem habet in terminio de castro Cardona, et in
Correzano ecclesiam Sanctæ Mariæ et Sancti Petri
cum suo alaude. Et in comitatu Paliarensi, juxta ci-
vitatem Liminianam, ecclesiam S. Andreæ et omnia
quæ habet in eodem comitatu. Et in comitatu Cer-

daniz in villa Atzela ecclesiam S. Petri et Sanctæ Columbe cum decimis et primitiis, et alaudibus oblationibusque ad eam pertinentibus, et quantum habet in villa Exi, villam Vilellam in Confluenti cum terminibus suis. Et in comitatu Funiliensi ecclesiam S. Andree in valle Poziliano, et quantum ibidem habet. Et juxta muros Narbonæ mansum unum. Et in comitatu Rossilonensi ecclesiam S. Salvatoris cum villare Miliani, et villam Lupiani, et ecclesiam sanctæ Columbe cum decimis et primitiis, et villam Conjunetam cum suis molendinis, et villam Poll-estris cum Ecclesia S. Martini, cum decimis et primitiis atque alaudibus, et villam Torrilias cum ecclesia S. Petri, cum primitiis et oblationibus. Et in comitatu Valle Asperi alaudem de Campellos et de valle Crosa, et villam de rivo Nugario cum ecclesia S. Michaelis cum decimis et primitiis.

Decimas et primitias et oblationes de jam dictis ecclesiis, et monasterium supradictum, et loca et alodia cum omnibus finibus, limitibus, terminis et adjacentiis, quantum hodie ipsum monasterium infra hos comitatus superius scriptos habet, et auxiliante Deo acquisiturus erit, juris sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ, a presenti secunda indictione ipsum monasterium villas, et alaudes, et ecclesias, cum omnibus eorum pertinentiis, ut supra legitur, in perpetuum per hujus privilegii seriem stabilimus tibi tuisque successoribus detinendum, et cum Dei timore regendum et dispensandum, ita ut nullus unquam regum, nullus episcoporum, nullusque hominum in quolibet ordine et ministerio constitutus, audeat moleste causis ejusdem monasterii incumbere, et hæc omnia, ut supra jussimus in perpetuum persistant, statuantes apostolica censura sub divini judicii obestatione et anathematis interdictione ut nullus unquam nostrorum pontificum presumat aliquam vim aut invasionem in rebus ipsius monasterii facere. Post obitum vero abbatis nemo ibi abbatem constituat nisi quem consensus et communis voluntas fratrum ex ipsa congregatione elegerit secundum Deum et S. Benedicti regulam, nullumque præmium sive donum pro consecratione illius aliquis accipere contendat. Et si cum gratis episcopus ordinare noluerit, ad cujus diocesim ipse pertinet locus, vel a nostra Romana matre Ecclesia vel a quocunque voluerit episcopo per nostram auctoritatem libere ordinetur. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu præsumperit hæc, quæ a nobis ad honorificentiam Domini nostri Jesu Christi pro stabilitate jam dicti monasterii statuta sunt, transgredi, sciat se anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo, et omnibus impiis æterni incendii atrocissimo supplicio deputatum. At vero qui pio intuitu custos et observatorum existiterit, omnimode benedictionis gratiam, omniumque peccatorum suorum absolutionem, et æternæ vitæ beatitudinem cum sanctis et electis a

A misericordissimo Domino Deo non tunc consequi mereatur in sæcula sæculorum. Amen.

Scriptum per manum Stephani notarii regionarii et scriuarii nostræ apostolicæ matris Ecclesiæ in mense Aprilis et indictione secunda. Bene valete.

VI (1).

Benedictus papa VI monasterii S. Cecilie Montiserrati privilegia confirmat.

(Anno 972.)

[Dom BOUQUET, Recueil, IX, 241.]

BENEDICTUS episcopus, servus servorum Dei, CÆSARIO abbati venerabilis cœnobii Sanctæ Cecilie Montiserrati, et cunctæ tuæ congregationi su cœsoribusque tuis perpetuam in Domino salutem.

Quoniam concedenda sunt quæ rationalibus desiderii pertinere noscuntur, nostra apostolica auctoritas, ad roborandam piam fidelium devotionem, in præstandis privilegiis debet minime abnegari. Igitur excellentia tua et laudabilis mansuetudo postulavit a nobis quatenus apostolica auctoritate per hoc privilegium concederemus et confirmaremus tibi tuisque successoribus in perpetuum supradictum monasterium, cum omnibus adjacentiis et pertinentiis, cum finibus terminisque suis. Et ideo tuis piis desideriis faventes, nostra apostolica auctoritate decernimus ad ipsum præfatum Sanctæ Cecilie monasterium, cum suis terminis et adjacentiis, et cum omnibus quæ inferius continentur. Ita sane ut nullus rex, archiepiscopus, episcopus, comes, vel vicecomes seu aliqua magna parvaque persona sub jure et dominio suo prædictum monasterium mittere audeat, et non habeat potestatem vel licentiam inalienare eundem locum, vel sub alterius monasterii dominatione submittere; sed semper liberum et solidum retineas tuæ ac Romanæ ecclesiæ potestati: et nullus mortalium, quæ ibi sunt modo vel erunt, invadere vel usurpare præsumat, aut fratres ibidem servientes inquietare; ita ut nullus unquam regum, nullus episcoporum, nullusque hominum in quolibet ordine et ministerio constitutus audeat moleste causis ejusdem monasterii incumbere, nec homines illorum per ullam causam distringere. Et ipsum monasterium, villas et alodes, decimas et primitias, quas dudum habuit et in antea acquisierit, et ecclesias cum omnibus eorum pertinentiis, ut superius legitur, in perpetuum per hujusmodi privilegii seriem stabilimus tibi tuisque successoribus detinendum, ac Dei cum tremore regendum, et dispensandum. Et hæc omnia, ut supra jussimus, tota in perpetuum persistant. Statuentes apostolica censura sub divini judicii obestatione et anathematis interdictione, ut nullus unquam nostrorum successorum pontificum præsumat aliquam vim aut invasionem in rebus ipsius monasterii facere. Post obitum vero abbatis nemo ibi abbatem constituat, nisi quem consensus et voluntas communis fratrum ex ipsa congregatione elegerit secundum Dei timorem et S.

Benedicti regulam, si ibi dignus inventus fuerit; nullumque præmium sive domum pro consecratione illius aliquis accipere contendat. Et si cum gratis episcopus ordinare noluerit, ad cuius diocesim ipse pertinet locus, vel a nostra matre Ecclesia Romana vel a quocunque episcopo per nostram auctoritatem libere ordinetur. Qui vero custos et observator huius nostri privilegii fuerit, gratia omnipotentis Dei et apostolorum Petri et Pauli particeps nostra benedictione fruatur. Qui vero, quod non optamus, contemtor et transgressor huius nostri privilegii fuerit, iram omnipotentis Dei incurrat et a corpore et san-

Aguine Christi extraneus fiat, et a nostra apostolica auctoritate, quo usque digne satisfecerit, excommunicatus maneat, a sancta Ecclesia collegio sequestratus, sociatus illis qui dixerunt Domino Deo: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus* (Job xxi, 14); et anathematis vinculo innodatus, cum diabolo et omnibus impiis æterni incendii baratro deputetur.

Scriptum per manum Petri diaconi sanctæ Romanæ Ecclesiæ et cancellarii sacri palatii in mense Decembrio die xvi, indictione xv.

INDEX

IN

FLODOARDI HISTORIAM ECCLESIAE REMENSIS.

A
Abbo Antislodorensis episcopus, 207.
Abbo Tricassinus ep., 106.
Abel archiepiscopus Remensis, 121.
Accusare qui non possint, 105.
Achadens comes, 219.
Actarius Nannetensis, ep., 190, 212, 260, 285.
Adalarius abbas, 232.
Adalbertus, ep., 221.
Adalbero ep. Metensis, 311.
Adalgarius abbas, 232.
Adalgarius Hamburgensis ep., 265.
Adelinus comes, 241.
Adeloldus Turonensis, 205.
Adelonus clericus excom., 312.
Ado abbas, 115.
Ado Viennensis archiep., 202.
Adrianus papa, 118, 121, 191, 201, 202, 201.
Adventus Metensis episcopus, 222.
Adultera pejerans punita, 321.
Ægidius archiepiscopus Remensis a Childeberto captus et accusatus, 96 et seqq.
Ordine remotus et exilio multatus, 97.
Æneas Parisiorum episcopus, 207.
Ætius S. Remigii nepos, 85.
Agapitus papa, 304.
Agathemerus S. Remigii nepos, 85.
Agericus (S.), 316.
Agnitarius ep., 231.
Aglus ep., 207.
Agricola presbyter S. Remigii nepos, 63.
Agricola (S.) ecclesie, 40, 41.
Alamanni victi, 51.

Alaricus rex Gothorum fusus, 50, 57.
Altradus rex, 278.
Altfredus episcopus Transrhenensis, 222.
Alpais Ludovici imp. filia, 320.
Aistranus rex, 298.
Altharius decanus, 257.
Altmanus monachus, 237.
Almarus comes, 290.
Altmons castrum edificatum, 288; captum, 31, 501.
Altumvillara monasterium edificatum, 107. Ecclesia bis corruit, 107, exstructa in honorem S. Petri et omnium apostolorum, 108. Privilegium monasterio concessum, 108.
Ansbartus comes, 219.
Anacletus religiosus archiep., 201.
Amausius archiep. Rem., 36.
Amblicum castrum combustum, 301.
Ampulla sancta e celo descendit, 52.
Anastastus abbas lib. bibl. h. eccl. custos, 255.
S. Andrea apostoli dens, 321.
Angelbertus arch. Rem., 106 S. Anianus Aurelian. episcopus, 37.
Ansias villa, 71.
Anselmus monachus, 257.
Anseimus nobilis, 215.
Aper archiep. Rem., 56.
Apollinaris (S.) martyr., 55, vid. t. oculos apertos, 55; eius miracula, 51; ossa translata, 56.
Arindogilus villa, 101.
Arnoldus ep. Tullensis, 228, 229.
Arnulfus (S.) episcopus Metensis, 102.
Arnulfus Transrhenensis, 209, 275.
Artolius arch. Rem., 75, 117, 297, 300, 312, Remis

pulsus, 290, restitutus, 303, cogitur se abdicare archiepiscopatu, 306; ei data possidentia moneta urbis Rem., 298; ejus controversia cum Hugone, 303, 301.
Atoles xii: enodochia studio S. Remigii struxit, 81.
Atteie villa, 268.
Attalus Laudunensis episcopus, 107.
Avenacum monasterium, 230, 321.
Aurelianus Lugdunensis arch., 265, 261.

B

Balbarus vic. s., 289.
Baltericus (S.) abbas, 315; ejus mors et miracula, 314 et seqq.; corpus furto ablatum, 314; eundem abbatem in eumdem blasphemis, 315.
Baldinus comes Flandrensis, 159, 225, 241, 286, 290.
Balsania (S.) S. Remigii nutrix, 41.
Belenus S. Basoli nepos, 92.
Barnabas arch. Rem., 43.
Baruc arch. Rem., 45.
Basica SS. Petri et Pauli Parisiis, 56, 57. Relata ad monasterium puellarum, 105, 106. Ad Cortem, 106. S. Symphoriani si e ad Ap. stulos, 105, 106. S. Victoris, S. Basoli, 103. Crispini et Crispiniani, 106.
Basilicis porta Rem., 116, 320.
Baslica villa, 520.
Basilius imp. Græcorum, 190.
Basolus (S.), 97 et seqq.; miracula ab ipso ed. ta, 94, 99; illius ecclesia in Vitrico, 107.
Bavo, 107, 108.
Bego correptus a Dæmone 110.

Benedictus abbas, 48, 99, 107.
Benedictus papa, 156.
Benedictus (S.), 48.
Benna vehiculi genus, 75.
Bennadius, sive Benna-gius arch. Rem., 43.
Beretum monasterium, 70.
Bercharius abbas, 107, 103.
Berna villa, 267.
Bernardus comes Arvernensis, 241.
Bernardus comes Redonensis, 215.
Bernardus comes Tolosanensis, 241.
Bernardus ecclesiæ Remensis custos, 141.
Bernuo Catalaunensis ep., 229.
Bernoldi visio, 140, 192.
Bertha Aveniaci abbatisa, 230, 231, 266.
Bertha Gerardi comitis uxor, 254.
Bertha Guntherti uxor, 321; ejus corpus, 321.
Bertharius presbyter, 271.
Bertranus comes, 246.
Bertha Riccumbi uxor mortua, 72, 73.
Berthulfus Treverensis archiep., 205.
Betausius archiep. Rem., 56.
Bilzgarius medius crepuit, 74.
Bonifacius (S.) in Galliis legatus, 116, 121, 122.
Boscomus, 217, 296.
Boso nobilis, 305.
Bova (S.), 313. Ejus corpus, 313.
Bove et Dode (SS.) monasterium, 319.
Brunardus abbas, 272.
Brunus monasterium, 315.
Burgundio. es vicri, 56.

C

Calisti (S.) corpus, 268, 261. Monasterium, 266.

268.
Campe'lis albatia, 268.
Carlomanus Pipini filius, 121. Ejus sepultura, 121.
Carlomanus Caroli regis filius adversus patrem consurrexit, 102; excommunicatus, 102.
Carlomanus diaconus regis filius, 244.
Carolus Magnus rex Franc., 123, 125.
Carolus Ludovici imp. P. rex Francorum, 87.
Carolus rex Francor. Lotharii frater, 158. res Ecclesie Rem., ablatas restituit, 141.
Carolus Pipini filius, 118, 116. Ejus sepulchrum, 117.
Carolus puer rex, 268, 270, 275, 271. A suis destitutus, 295. Carcere liberatus, 296. Iterum custodæ mandatus, 296.
Carolus Ludovici Transrhenani regis filius, 199, 255, 275.
Cavinacum a S. Remigio maledictum, 53.
Causis militum occisa, 298. Obsessa et capta, 298.
Celsinus (S.), 68.
Celti ville homines seditiosi maledicti a S. Remigio, 58.
Census publici rectores, 02.
Chilhebertus rex, 93.
Chilpericius, 95.
Christiani auguria capientes, aut cum paganis superstitiosos cibos comedentes, 105.
Clericus, 102, non debet adire forum sine permissione episcopi, 102. Clerici ab Ebone post suam depositionem in ordinati gradibus ecclesiasticis privati, 155, 155, ad gradus recepti, 157.
Clodoveus sive Ludovicus Francorum rex, 50. Rothildum uxorem ducit, 50. Almannus vincit, 51. Fit Christianus, 51, baptizatur, 51, 52. Remigio possessores dedit, 53. Ejus victoria, 56, mors, 57.
Colinacum villa, 53, 71.
Consolium a S. Remigio maledictum, 85, combustum, 91. Fons ibi exortus, 91.
Coluber non potest vivere in arvis aut cimiteriis S. Remigii ecclesie circumjacentibus, 71.
Collatilis porta Rem., 520.
Confessio per litteras, 224.
Conradus dux, 75, 310.
Conradus rex, 302.
Controversia inter episcopos: ussionis. et Novion., 129.
Corbanacum castrum captum, 298.
Corbataecensis canonii monachorum teneritas, 287.
Cota vicus, 288.
Crasne et Damiani (SS.) basilica, 106.
Crux major ecclesie S. Marie Remi furto sublata, 310.
Crucis signum de sanguine S. Oruli, 42.

Culinacens vicus, 314

D

Dado ep. Virdunensis, 316.
Dagobertus rex Gall., 106.
Daugulus, 525.
Dena villa, 317.
Deulium dolo et snatus, 119, 110, 121, 145.
Deodati (S.) corp. s., 251.
Deroldus ep., 367.
Dido ep. Laudunensis, 285.
Dionysii (S.) corpus Remis servatum, 89. Illius ecclesie, 392.
Dionysii (S.) monachi cum suis martyris corpore a Fulcone Remi excepti, 288.
Divitiannus (S.) Suessio- nis episcopus, 32.
Doda (S.), 77. Ejus corpus, 315.
Dodo Cameracensis ep., 291.
Donatianus (S.) arch. Rem., 26.
Drugo Metensis ep., 158.
Duodectium vila, 267.

E

Ebo arch. Rem., 56, 97, 127. Danos ad fidem convertit, 135. Deodatus, 151 et seqq. reitutus, 157. Ad Lud. regem Germanie se confert, 158. De institutione ejus iudici reparatio, 159 et seqq. Ejus libellus, 155, 156. Et concessus civitas mansit, 151. Dola abbata S. Columbanii, 158. De eo visio, 153.
Ebrardus, 257.
Ebrardus clericus febriliter liberatus, 116.
Ecclesia B. Marie in arce Remensi fundata, 35, 38.
Ecclesie beneficium a morte liberat, 107.
Ecclesie Græce et Latine controversia, 190, 191. Inter Ecclesie facultates computandum quodlibet sac. rodol. ab extraneis donatur vel dimittitur, 104.
Eodem die titulus muri corrumpit, 57.
Edbodus rex Angl., 159.
Edmulfus Anglorum rex, 159.
Elerio episcoporum, 105, 195, 107, 254.
Eugularius nobilis, 218.
Epiph. nius abbas basilicae S. Remigii, 97. Officio re- motus, 97.
Episcopus an possit a'iane- re bona Ecclesie, 105.
Episcopi d'cedentes bona non licet occupare ante tes- tamenti reservationem, 104.
Episcopo an liceat ministe- ria sacra frangere, 104.
Episcopi in Gallia jurati fidelitatem, 210, 314. Un'e eligendi, 255. Elerii regia auctoritate, 305. Episco- rum electio, 103, 195, 197, 197.
Ecanrus Catalaunensis, ep., 222.
Erichaldus comes excom- municatus, 295. Interem- ptus ab excommunicatione solutus, 293.

Erluinus, 246.
Erminfredus, 261.
Erpinius Silvanectensis, ep., 205.
Eucherii (S.) Arrelionen- sis episcopi visio, 116.
Egelramus comes, 214.
Elogius S. Remigii in- tercessione vite et bonis recitatus, 56.
Eurardus arch. Senonen- sis, 261.
Eurardus marchio, 265.
Eutropia (S.) virgo et martyr, 59. Sepulta 10.
Reliquie translatæ, 42.
Excommunicatio, 102.
Excommunicatus, 105.

F

Felix abbas S. Juliani martyris, 103.
Fercicus civis Remen- sis, 48.
Flavius arch. Rem., 93.
Flavardus auctoris avicu- lus, 100. Captus a latroni- bus, 100.
Flodardus custodie man- datus, 298.
Florentius (S.) martyr, 40.
Folco comes, 311.
Folcunus Morlaensis ep., 207.
Fons S. Basili, 98. Fons in monasterio SS. Theode- rici et Theodoli exstrus, 98. Miracula ibi edita, 91.
Formosus papa, 277.
Formosus religiosus ep., 201.
Fortunatus italicus poeta, 45.
Franci ad fidem conversi, 48, 49, 50, 51, 52.
Francus natus in regum electio e, 271, 275.
Francus ep., 229.
Fredericus Moguntinus arch., 502, 508.
Fredericus sacerdos, 310.
Frodo- nus blurgensis arch., 261.
Frodo- nus Burdegalsis ep., 201, 265.
Frodo- nus archiep., 279.
Fulbertus ep. Cameracen- sis, 297, 310, 375.
Fulco arch. Rem., 42, 110, 137, 261, 267. Eccle- sia arch. Rem. auxil. facultas i- bus, 267, 268, 287. Ejus scripta, 261, et seqq. locis, 290.
Fulcrannus monachus, 256.
Fulericus cogn. d' merimen, 151, 152. Excommunicatio, 200, 201, 258, 255.
Fulericus Treccassius ep., 225.
Fulradus S. Dionysii ab- bas, 116.

G

Gallus ep. Arvernensis, 106.
Gaudericus episcopus, 204.
Gaudianus loens, 316.
Gaugrici et Quantini (SS.) basilica, 106.
Gautuinus, 255.
Genebodus archiepiscopus Laudunensis, 55.
Ejus peccatum, 54. Puni- tentia, 54. Mors, 55.

Geneveta (S.) a'tare in ecclesia S. Christophori in Remensi urbe, 50. Illius basilica, 107.
Gerardus comes, 259.
Gerberga regina, 202, 305.
Gerhardi presbyteri visio, 147.
Gerlanimons, villa, 317.
Germani (S.) basilica, 106.
Gernisca cortis ecclesie reditæ ram, san. furto ablata, 117.
Gilehardus abbas, 121.
Giliberto quidam misere- veratus, 201.
Glibranus (S.) ejusq. frater, 288.
Gingleium villa, 268.
Godefridus comes palatii, 318, 318.
Gorannus comes, 217.
Gondebaudus victus, 53.
Gondebertus Pertas dedit ecclesie SS. Timothei et Apollinaris, 55.
Gontarius archiepiscopus, 298.
Gothescalers hereticus condemnatus, 159, 177.
Gothus iust, 56, 57.
Gostinus comes, 244.
Gostinus, 255.
Gregorius eccl. Rem. no- menclatur, 291, 255.
Gregorius papa in Galliam venit, 154.
Grimo p. Rotomag., 121.
Grimothus, 107, 111.
Grunth rus abbas, 254.
Grunth rus abbas, 254.
Guntarius abbas, 255.
Guntarius, Coloniensis ep., 201.
Guntholdus archiep., 200.
Gundbertus, 320, 321.
Ejus co- pus translatum, 321.
Guntarius sacerdos, 319.
Guntarius rex., 98.

H

Hadericus comes, 288.
Hadericus, 102.
Haltgarii (amerseensis episcopi) filii, 126.
Harbertus ep. Senon. 121.
Hardinus abbas Altil- larenis, 155.
Hardinus comes, 215.
Hectis Trevorum archiep., 200.
Hedemulfus Laudunensis ep., 229, 255.
Helene (S.) translatio ad monasterium Auxillare, 108 et seqq.
Henricus rex, 296, 277.
Henricus Toronensis archiep., 102.
Heribertas comes, 211, 215, 296, 298, 210, 103, et a q. Excommuni- catus, 301. Mortuus, 312.
Heribertus Heriberti comitis filius, 312.
Herigerus abbas Moguntie pre- suli a S. Remigio flagellatus, 71.
Herilaudus Tarvauensis ep., 270.
Herimannus Coloniensis arch., 265, 279.
Herinardus Morinensis ep., 285.
Heriveus arch. Rem., 54.

71, 82, 117, 291. Ejus mors, 235.

Hervicus Hervici nepos, 291; excommunicatus, 507. Hervericus rex Anglus, 275.

Hetilo archiep. 283.

Hetilo Noviomagensis ep., 230.

Hilaria diacona, 81.

Hilarii (S.) basilica Remis, 91, 322.

Hilkebaldu episcopus Suessor-ensis, 224.

Hildegarius Belvacensis ep., 237, 309, 312.

Hildegarius Melensis ep., 226.

Hillemannus Belvacensis ep., 153.

Hilkanus abbas S. Dionysii, 159, 251.

Hilmeradus Ambianensis ep., 225.

Hincmarus Laudunensis ep., Hincmari Remensis nepos, 202, 207 et seqq. Ejus mors, 234.

Hincmarus monasterii S. Remigii abbas, 75.

Hincmarus arch. Rem., 76, 159, 119, 111, 112.

Pallium obtinuit ad usum quotidianum, 151. Eius littere et scripta, 180, 181, 191 et seq. 207 et seq. Mors, 260.

Hirungardus Ludovici imp. uxor, dicta Augusta, 129.

Honoredium, 103.

Honoratus ep. Belvacensis, 283.

Hornissa papa, 263.

Hucbaldis comes, 291.

Huchillus in nactus a barbaris laedi non potuit, 113, 230.

Hugo abbas, 251.

Hugo Lotharii regis filius, 195, 248. Roma pulvis, 234.

Hugo Herib. F. arch. Rem., 91, 295, 296, 298, 301, 306. Diaconus, 249.

Obtinet pallium, 300. Remis expulsus, 302, 305. Contemporaneus synodus, 303. Excommunicatus, 310, 312.

Ejus crudelitas, 311.

Hungari Gallias infestant, 93, 208. Lothariense regnum vastant, 203, 293.

Hungari ep., 255.

I

Immo comes, 250.

Incessus, 103.

Irmingardus Augusta, 250.

Irmingardus Bosonis conjux, 251.

Irminista matrona, 251.

Irminara regina, 253.

Isaac comes, 291.

Isaac Lingouensis episcopus, 293.

Isembertus, nobilis, 217.

J

Jesse Ambianensis ep., 131.

Joannes Cameracensis, ep., 220.

Joannes episcopus, 201.

Joannes papa, 228, 260, 295, 296, 297. Treca venit, 201.

Joannes Rotomagensis archiep., 215, 261.

Joannis (S.) basilica, 107.

Jocundus (S.) martyr, 40.

Jovinus sancti. Agricola

templum fundavit et decoravit, 40. S. Romigius ibi morari solitus, 41. Ejus vestigia granum ecclesiae lapideis expressa, 41. Ejus reliquiae, 516.

Juthi Caroli regis filia

Angliae regni Baldu no comiti nubit, 151.

Julius villa, 53, 71. Vi-

roaculum ibi edificatum, 72, 73.

Juhani (S.) in rivis ecclesiae Remis, 81, 103, 106.

L

Lambertus designatus ep., 271.

Lambertus imp., 238, 270, 271.

Lampadius Remorum praeses a demonio arreptus moratur, 51.

Lando ep., 106.

Landranus archiepiscopus, 230.

Lantardus sacerdos, 253.

Latro Genebardi filius, 55. Ordinatus episcopus, 55.

Laudunensis episcopus, primum ordinatus, 215.

Laudunum obsessum, 500.

Captum, 506. Arx Nova capta, 293.

Leo episcopus custos bibliothecae Romae, 291.

Leo IV papa, 151.

Leotenna villa, 268.

Leutgisilus, ep., 106.

Leudemarus abbas, 113.

Leutgarus regina Trans-

rhienensis, 251, 251.

Libri fons, 521.

Lotharius rex Italiae, 191, 199, 201, imp., 157, 191.

Ludovicus abb., 271.

Ludovicus imp., 116, 127, 320. Remis cum Stephano pa-

pae exceptus, 129. Muros dedit Rhodani archi., 151. Ca-

lus a filius et cilio indutus ab episcopis, 153. Regno resti-

tutus, 154. Mortuus, 157.

Ludovicus Caroli filius rex Gall., 136, 238, 300, 310, 376. Captus a Normannis, 302. Unctus, 506.

Ludovicus Ludovici regis filius, 515.

Ludovicus Transrhienensis sive Germaniae rex, 51, 71, 158, 159, 153, 191, 193, 221, 270, 253, 216, 259.

Lues inguinarum interces-

sione S. Remigii depulsa, 68.

Luoherius Eguinus praesul, 201.

Luitardus, 241.

Luitbrandus Halorum rex Brechtum monasterium Mo-

deranno tradidit, 70.

Luitulus capellanus, 512.

Lupus Catalaunensis ep., 135, 205.

Lutus (S.) Treccassius ep., 57, 41.

M

Macra (S.) virgo et mar-

tyr, 324. Illius templum, 525.

Magenardus mon., 256.

Majo comes, 211.

Manasses sacerdotum viola-

tor, 270, 271.

Mancio Catalaunensis ep., 281.

Mancia Christiana Chri-

stianis tantum venundanda, 103.

Maniacum villa, 218.

Manigandus, 215.

Mappius, ep., 95, 91.

Marcellian villa, 101.

Margolium villa, 269.

Maria sive Marcia Joan-

nis saepe mater, 207.

Maria (B.) ecclesia narce

Remensis fundata, 55, 59.

Martinus episcopus, 504.

Martinus papa, 261, 262.

Martinus papae vicarius, 310, 311.

Matthi (S.) ecclesiae in episcopo in Remensi, 103, 133, 327.

Martinus porta Rem., 28.

Martinus conventus, 59.

Maternianus (S.) arch. Rem., 58.

Matusus, 239.

Maurici (S.) basilica, 105, 106.

Maurus (S.) presbyter, 53. Eius reliquiae, 55.

Medardi (S.) basilica, 103, 106.

Medardi (S.) monaste-

rium, 256, 260.

Memmus (S.), 52.

Meretricum collectio Re-

mis in vicinam congrega-

tionem permutata, 88.

Merollianus (S.) Scotus, 325.

Michael Gracorum imp., 190.

Michaelis (S.) oratorium in porta Basilicari Rem., 113.

Milo expulsus S. Rigoberto factus arch. Rem., 116.

Milo Gerlainmontis praepositus, 517.

Miracula, 82, 53, 53, 56, 40, 41, 42, 41, 40, 52, 57, 58, 69, 71, 75, 75, 77, 80, 86, 87, 89, 90, 91, 98, 99, 100, 101, 109, 115 et seqq., 115, 119, 120, 153, 145, 204, 201, 515, 516, 319, 321, 322, 325 et seqq.

Moderannus Redonensis episcopus, 70. Berceti ab-

bas, 70.

Molendinum a S. Remi-

glio eversum, 55.

Monasterium regale Rem., 520.

Monasterium in monte Bardanis a Moneranno ad-

edificatum, 153.

Monna Bertae neptis, 321.

Mons acutus obsessus, 511.

Mons Faconis. Monaste-

rium ibi edificatum, 515.

Montanus (S.) monachus, 45, et seqq.

Mosonum castrum repa-

ratum, 292. Obsessum, 297.

Capitulum, 508, 311.

M. Hier ante reliquias

S. Remigii sanata fatetur se propriam matrem occidisse, 80.

Municipiorum origo, 213.

N

Nantarius, 270.

Nazarenorum evange-

lium, 204.

Nicasius, arch. Rem., 59, et seqq. Martyr, 56. Scrip-

ta, 40. Eius reliquiae trans-

latae, 12. Basilica, 103, 106.

Niclaus papa, 156, 137, 190, mortuus, 191.

Nivardus (S.) sive Nivo arch. Rem., 107. Ejus mors, 168.

Normanni Gallias vastant, 240, 262, 267, 270, 275, 280, 288, 311, 325. Fusi, 501.

Ad fidem conversi, 235.

Notho, 157.

Notho Arelatensis arch., 207.

Noviliacum villa, 216.

O

Octulfus Treccassius ep., 228.

Odalicius Aquens. ep., 295, 301.

Odalicius comes, 216.

Odalarus archipresbyter, 258.

Olila (S.) Reoli filia, 112.

Olo Belvacensis ep., 221.

Odo Hervici arch. Remensis frater, 291.

Odo rex, 269. Eius et Caro-

li regis discordia, 326.

Oirannus Saetogalliensis ep., 264.

Orbiacense monasterium, 77.

Orrivalis villa, 101.

Orculus (S.) martyr cum sororibus suis, 42.

Orientalium scilicet mata et haerese, 267.

Otho rex, 308, 310.

Otrardus canonicus, 511.

P

Paganus Gallias vexant, 263.

Paganorum amicitia fugienda, 276.

Pallium non debet temere concessi episcopo, 207.

Hincmaro concessum ad usum quotidianum, 151.

Pardulus Laudunensis ep., 206.

Parisi obsessi a Norman-

nis, 242, 275.

Patricia (S.) 246.

Petrie villa, 51.

Pestis in Gallia et Germa-

nia, 235.

Petri (S.) crypta in ec-

clesia Rem., 127.

Pippinus Aquitanorum rex, 152, 169.

Pippinus rex Gall., 116.

A S. Remigio correptus, 71.

Pleonicus archiepiscopus, 280.

Plumbae fontana villa epi-

scopi Remensis, ibique mi-

raculum editum, 75.

Polycarpi (S.) translatio, 110.

Primogenitus diacon., 56.

Principius Suessorum epi-

scopus, 44.

Prudentius Treccensis episcopus, 205.

R

Rabanus (B.) Maguntiae praesul, 200.

Rado subdiaconus Sues-

son dolore dentium libe-

ratu a S. Remigio, 76.

Raduini monachi visio, 155.

Raganarius peremptus, 55.

Regenricus Noviomagen-

sis ep., 227.

Ragenoldus comes, 303, 311.
Ragimildus percussus et furis agilitus moritur, 75.

Rainerus, 207.
Ramoldus comes, 247.
Rampo sacrorum violator, 270, 271.

Ranciali mutilio, 311.
Radolfus presbyter, 100.
Ratramnus excommunicatus, 257.

Remensis et Treverensis archiepiscopatus distinctio, 174, 197. Remensis sedes ceteris Gallicanis magis honorata, 262. Remensis Ecclesie redditibus aucta, 95, 91, 298; multa ei prius ablata restituta, 132, reparata, 150. Illius privilegia, 114, 122, 152, 111, 156, 265, 268, 285, 291.

Remi inter finitimos semper tenuerunt principatum, 51. Illorum origo, 27, 21, 31. Primi martyres, 52 et seqq. Remi obsessi, 37, 269, 299, 301, 302, 306, 508. Relicti solitarii, 40. Cremati, 47. Capti. Muro circumdati, 287. Durcororum Remorum, 20. Remis hospitale edificatum, 155. Signa visa, 293, 297, 298. Monasteria, 315, 320. Remis multae basilicae fuerunt, quae Flodoardi tempore non reperiebantur, 315. Schola restituta, 289.

Remigius (S.) dictus Remedius arch. Rem., 43, 44, 45. Silvae in saltu Vesigo fines manu sua terminavit, 71. Arimnum episcopum convertit, 57. Male divit seditionis Celi villae, 58. Oculis privatus et restitutus, 58. Ejus mors, sepultura, testamentum, 59, 60 et seqq. Tamulus, 55. Cripa, 61. Oratorium, 72. Discipuli, 83 et seqq. Basilica, 105. Virtutes et miracula, 41, 45, 46, 47, 71, 77 et seqq. Possessiones, 55 et seqq. Corpus translatum, 69, 75, 76, 80, 260, 288, 291, 295.

Roolus, ep., 108, 111.
Ricardus sacrorum violator, 270, 271.

Richaldus chorepiscopus, 251.

Richildis regina, 253.
Ricovarus praef., 324.

Riculfus ep. Suessionensis, 336.

Rigetium nemus, ibique monasterium, 98.
Rigobertus (S.) arch. Rem., 115, 115. Remis pulsus, 116 et seqq. Exsulat in Vasconia, 117. Reddit, 117. Et date terrae circa Gerniacam, 114. Ejus obitus, 118. Translatio, 119. Reliquiae, 292.

Robertus comes Carnouen-
sus, 293. Rex constitutus, 291.

Robertus Treverensis, arch., 502, 508, 510.

Rodoalpus archiepiscopus, 254, 255, 256.

Rodoardus ep. Catalaunensis, 288.

Rodemia villa, 268.
Rodoardus Remensis Ecclesiae praepositus, 253.

Rodulfus (S.) 316.
Rodulfus Burigensis ep., 201.

Rodulfus comes, 240.
Rodulfus ep. Laudunensis, 309, 311.

Rodulfus rex, 293, 296, 298, 303.

Roma origo incerta, 29.
Romanus arch. Rem., 93.
Ejus ecclesia, 317.

Romulfus 19, ep., 97, 101.
Roricus Normannus, 241.
Rosetum villa, 75.

Rostanus Arelatensis arch., 205, 279.

Rotgarius rex, 293.
Rothadus Suessionensis ep., 76, 204. Depositus, 153, 162.

Rothildis Clodoveo nubit, 50.

Rotlandus archiep., 201.
Rotrudis monial., 251.

Rulfus et Valerius (SS.) martyres, 325 et seqq. Eorum basilica, 106.

S

Sacerdos superinductus ab Hincmaro excommunicatur, 257.

Sacra trium monasteriorum singulis annis in unum locum delata, 316.

Sacrilegium ab episcopo iudicatur, 215.

Sanguis sudatur, 321.
Sanderoldus Moguntinus arch., 263.

Senonensis episcopus primas Galliarum et Germaniarum, 202.

Sergius papa, 155.
Serpentes fugati, 74.

Servatius (S.) Iugrensis ep., 37.

Severus arch. Rem., 57.
Seulfus arch. Rem., 42, 117, 291. Ejus mors, 293, 303.

Sidonius Arvernorum ep., 49.

Sigehaldus diaconus multatus, 310.

Sigebertus rex, 107, 313.
Sigebertus sacerdos, 237.

Sigebodus sacerdos, 256.
Sigemundus ep., 230.

Sigwardus archiepiscopus, 235, 236, 237.

Silvani et Silviani (SS.) corpora, 55.

Sindulf (S.) translatio, 11.

Sinicus II (S.) ep. Rem., 32. S. Sextus I, arch. Rem., 52. Ejus basilica, 105.

Sixti et Sinici (SS.) sepulcrum, 52. Eorum ossa translata in Remigii ecclesiam, 52. SS. Sixti et Sinicii basilica unius presbyteri titulus, 52.

Sonnacus diaconus, 101.
Sonnatus arch. Rem., 102.
Ejus acta et testamentum, 105.

Spanulf villa, 314.
Sparnacum villam emittit S. Remigius, 61.

Spernus abbas, 99.
Stephanus abbas, 283.

Stephanus papa, 262, 261, 271.

Stephanus papa Remis ab Ebone exceptus, 129.

Suavegotta regina villae Virisiaci tertiam partem ecclesiae Remensi delegat, 93.

Suessonica urbs incensa, 311. Suessionica ecclesiae fundatio, 52.

Susanna abbatissa, 85.
Syagrius in Gallis occisus, 50.

Symmachus papa, 290.
Synodus Arelatensis, 56.

Aurelianensis, 56. Belvacensis, 157. Carisiacensis, 252. Apud Engelenheim, 504. Apud S. Macram, 298.

Namnetensis, 107. In Neustria, 248. Noviomensis, 126. Parisiensis generalis acta, 102 et seqq. Remensis, 156, 512. Suessionensis, 153 et seqq., 157. Ad Theoderici castrum, 297.

Ad Theodonis villam, 151. Treverensis, 190 et seqq., 260. Treverensis, 159, 311. Ad Troslegium, 293, 294, 296.

Waagionensis, 265. Virdunensis, 503, 508.

T

Tenolfus villa, 74.

Tetbaldus pseudoeppiscopus excommunicatus, 312.

Tetgisus presbyter, 109.
Teudechildis Suanegottae filia, 94.

Teodonus Herivei Remensis praesulis legatus, 74.

Teudulfus comes, 212.

Teutberga abbatissa, 252.
Teutboldus Lingonensis ep., 264, 265, 270, 271, 283.

Teutgaudus Treverensis ep., 20.

Theobaldus excommunicatus, 311.

Theoderamus, 107, 108.
Fit monachus, 108.

Theodoricus Cameracensis ep., 206.

Theodericus comes, 247.
Theodericus rex Francorum lumen recipit, 86.

Ejus filia mortua vitae restituta, 87. S. Theoderici corpus tumulo condidit, 88.

Theodericus (S.) 84 et seqq. Et data Vendera villa, 87. Ejus miracula, 86 et seqq. Monasterium, 92, 94. Basilica, 105.

Theoderici et Theoduli (SS.) monasterium, 106.

Theodulus (S.), 80 et seqq. Abbas, 90. Nunquam cessavit ab exorcismo, 90. Ejus miracula, 90 et seqq. Aratrum, 90. Ejus reliquiae, 292.

Tilpini arch. Remensis mors, 122, 125.

Timotheus (S.) martyr, 55 et seqq. Vidi caros aper-

tos, 55. Illius miracula, 55. Ossa in Saxoniā translata, 56.

Timothei et Apollinaris (SS.) ecclesia, 35, 103, 106.

Tonaniti et Jovini (SS.) corpora, 35.

Transulfus abbas, 232.
Treverensis et Remensis archiepiscopatus, 174, 197.

U

Ursus archidiaconus S. Remigii familiaris, 83.

V

Vasneia villa, 326.
Vedasti (S.) abbatia, 290.

Venatio in silva Rigeia apud cellulam S. Basoli, 98.

Veranus (S.) 283, 289.
Victoris (S.) ossa, 331.

Viridiacum monasterium, 112.

Virtutis villa, 268.
Visto, 133, 140, 192, 310, 321.

Viti (S.) basilica, 106.
Vithonis (S.) 316.

Viventius (S.) archiep. Remensis, 56.

Vuldensis ecclesia consecrata, 512.

Vulfadus Biturigensis ep., 201.

Vulfadus canonicus Remensis cum socro, 154, 190, et seqq., 202, 239.

Vulfarius arch. Rem. Carolo Magno carus, 126.

Vulfingus, 258.
Vulfiniaco in Rivo oratorium in S. Remigii honorem dedicatum, 75.

Vulpecula Genebandi filia, 53.

W

Wala Metensium praesul, 229.

Walterus Senonensis arch., 270, 271, 280.

Wandali trepidi fugiunt a civitate Remensi, 40.

Wandalorum persecutio 56 et seqq., 37, 41.

Warnerius pagi Vormacensis comes, 74.

Wasilla villa, 315 et seqq.

Welfus nobilis, 241.

Wido ep. Suessionensis, 509, 311, 312.

Wido imp., 268, 274, 375.

Wifredus Morinensis ep., 311.

Willelmus Normannorum dux, 299, 306.

Willebertus Catalaunensis ep., 227.

Willebertus arch. Coloniensis, 315.

Winemarus Fulconis arch. Rem. interemptor, 290.

Witio Rotomagensis arch., 291.

Y

Yvo pseudoeppiscopus excommunicatus, 312.

Z

Zacharias papa, 117, 121.

Zendeboldus Arnulfi regis filius, 272.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

FLODOARDUS CANONICUS REMENSIS.

Notitia historica in Flodoardum.	9
Notitia altera.	15
Notitia bibliographica.	19
De Flodoardo testimonia et elogia.]	21
HISTORIÆ REMENSIS ECCLESIE LIBRI QUATUOR.	23
Præfatio ad lectorem.	23
Prologus auctoris.	27
LIBER PRIMUS.	27
Cap. I. — De conditione urbis Remensis.	27
Cap. II. — De amicitia Romanorum atque Remorum.	29
Cap. III. — De primis hujus urbis episcopis.	32
Cap. IV. — De primis ejusdem martyribus urbis.	32
Cap. V. — De successoribus præmissorum præsulum.	36
Cap. VI. — De sancto Nicasio.	36
Cap. VII. — De miraculis ipsius ecclesiæ.	41
Cap. VIII. — De S. Oriculo et sororibus ejus.	42
Cap. IX. — De successoribus beati Nicasii.	42
Cap. X. — De S. Remigio.	43
Cap. XI. — De ordinatione ipsius ad episcopatum Remensem.	45
Cap. XII. — De diversis ab eo patris miraculis et de doctrina ipsius.	46
Cap. XIII. — De conversione Francorum.	49
Cap. XIV. — De possessionibus quas ei rex Ludovicus et Franci contulerunt.	53
Cap. XV. — De victoriis Ludovici per auxilium sancti Remigii et sine ipsius regis.	56
Cap. XVI. — De synodo ubi convertit hæreticum.	57
Cap. XVII. — De mitigatione ignis, et obitu ejusdem, vel sepultura ipsius.	58
Cap. XVIII. — Testamentum ab ipso editum.	60
Cap. XIX. — De remedio pestis lingulariæ et cæteris per ipsum collatis.	68
Cap. XX. — De translatione corporis ipsius, et quibusdam denuo patris miraculis.	69
Cap. XXI. — De altera vel iterata translatione, seu relatione corporis ejus ad urbem.	75
Cap. XXII. — De remediis subinde pluribus impensis.	77
Cap. XXIII. — De discipulis ejusdem beati Remigii.	83
Cap. XXIV. — De S. Theodorico.	84
Cap. XXV. — De S. Theodulfo.	89
Cap. XXVI. — De fonte in horum sanctorum monasterio super exorio.	91
LIBER SECUNDUS.	
Cap. I. — De successoribus beati Remigii.	91
Cap. II. — De Egidio præsule.	91
Cap. III. — De S. Basilo.	97
Cap. IV. — De Romulfo præsule.	101
Cap. V. — De Sannatio episcopo.	102
Cap. VI. — De Leudegiseo episcopo, Angelberto et Landone.	106
Cap. VII. — De S. Nivardo.	107
Cap. VIII. — De translatione S. Helenæ ad ipsius sancti monasterium.	108
Cap. IX. — De translatione S. Sindulfi ad idem monasterium.	111
Cap. X. — De S. Reolo episcopo.	112
Cap. XI. — De S. Rigoberto.	113
Cap. XII. — De expulsiōne ipsius ab urbe Remensi.	113
Cap. XIII. — De miraculis in vita ipsius ostensis.	118
Cap. XIV. — De obitu et sepultura ipsius.	118
Cap. XV. — De translatione corporis ejusdem.	119
Cap. XVI. — De Abel ejus successore.	121
Cap. XVII. — De Tilpino episcopo.	122
Cap. XVIII. — De Vulfario episcopo.	125
Cap. XIX. — De Ebone præsule.	127
Cap. XX. — De Ebouis depositione.	131

LIBER TERTIUS.

Cap. I. — De electione vel ordinatione Hincmari.	137
Cap. II. — De reparatione judicii pro Ebouis depositione.	139
Cap. III. — De visione ejusdem Bernoldi.	140
Cap. IV. — De restitutione rerum ecclesiasticarum a Karolo rege peracta.	141
Cap. V. — De reparatione Remensis ecclesiæ ab ipso Hincmaro patrata.	144
Cap. VI. — De miraculis in eadem ecclesia postea declaratis.	145
Cap. VII. — De visione cujusdam Gerhardi presbyteri.	147
Cap. VIII. — De aliis quibusdam miraculis.	149
Cap. IX. — De secunda beati Remigii corporis translatione.	150
Cap. X. — De pallii quotidiani usu a Romanæ sedis præsule perceptione et rebus ecclesiæ sub eo concessis.	151
Cap. XI. — De synodo comp provinciali apud Sueoniam urbem habita.	153
Cap. XII. — De vacatione Cameracensis sedis et conjunctione Balduni cum Julith filia regis.	159
Cap. XIII. — De causa Rothadi sueonici episcopi depositi.	162
Cap. XIV. — De quodam Gothescalco schismatico.	177
Cap. XV. — De libris quos idem præsul Hincmarus composuit.	180
Cap. XVI. — De his quæ Karolo regi scripsit.	186
Cap. XVII. — De synodo sex provinciarum Galliæ apud Treas habita.	190
Cap. XVIII. — Item de præfato rege Karolo.	191
Cap. XIX. — Quæ Ludovico ejusdem Karoli filio scripsit.	195
Cap. XX. — De iis quæ Ludovico fratri ejusdem Karoli scripsit.	195
Cap. XXI. — De his quæ quibusdam archiepiscopis vel episcopis scripsit.	200
Cap. XXII. — Quæ instrumenta vitæ, vel redargutiones Hincmaro nepotui suo scripsit.	207
Cap. XXIII. — Quæ Alfrido Transrhenensi episcopo et cæteris quibusdam episcopis scripsit.	222
Cap. XXIV. — Quæ abbatibus quibusdam scripta direxit.	231
Cap. XXV. — Quæ sacerdotibus, vel monasteriis quibusdam scripsit.	235
Cap. XXVI. — Quæ viris quibusdam illustribus.	237
Cap. XXVII. — Quæ aliquibus regibus scripta miserit.	239
Cap. XXVIII. — Quæ sibi subjectis monita salutis edidit.	254
Cap. XXIX. — De libro edito a se, qualiter Domini vel sanctorum sint imagines venerande.	260
Cap. XXX. — De translatione corporis S. Remigii a monasterio ipsius et obitu Hincmari episcopi.	269
LIBER QUARTUS.	
Cap. I. — De episcopatu Fulconis et quæ scripta quibusdam Romanis pontificibus direxit.	261
Cap. II. — Quæ Formosus papa Fulconi vel Karolo regi, atque Odoni scripsit.	267
Cap. III. — Quæ Franciæ quibusdam præsulibus scripta legaverit.	269
Cap. IV. — Quæ Stephanus papa Fulconi, et quæ Fulco eidem papæ rescripsit.	271
Cap. V. — Quæ regibus quibusdam Fulco scripta direxit.	272
Cap. VI. — Quæ diversis scripsit episcopis.	279
Cap. VII. — Quæ abbatibus, vel illustribus viris quibusdam.	285
Cap. VIII. — De rebus quibus episcopium auxit, et cæteris bonis quæ in episcopatu egit.	287
Cap. IX. — De sancto Gibrano et fratribus ejus.	288
Cap. X. — De interemptione Fulconis archiepiscopi.	290
Cap. XI. — De præsulatu domni Herivei.	291
Cap. XII. — De relatione beati Remigii ad monasterium suum.	291
Cap. XIII. — De reparatione castri Mosomi, aliarum	

que munitionum quarundam vel ecclesiarum.	292
Cap. XIV. — De synodalihus conciliis habitis et Nortmannorum conversione vel expeditione contra Hungaros.	292
Cap. XV. — De Karoli regis a suis derelicti sustentatione.	293
Cap. XVI. — De Erlebaldis comitis excommunicatione et absolutione.	293
Cap. XVII. — De obitu Herivei præulis.	293
Cap. XVIII. — De successione Seulf episcopi.	294
Cap. XIX. — De synodo quam habuit et cæteris actibus, vel fine huius.	294
Cap. XX. — De electione Hugonis filii Heriberti.	295
Cap. XXI. — De infestatione Hungarorum, et discordia inter Rodulfum regem exorta.	296
Cap. XXII. — De introductione Odaltrici Aquensis episcopi Remis, et relatione sub custodia Karoli regis.	296
Cap. XXIII. — De similitate inter Hugonem et Heribertum comites, ac Rodulfum regem exorta.	296
Cap. XXIV. — De ordinatione domui Artoldi episcopi.	297
Cap. XXV. — De signis Remis visis et morbis inde secutis.	297
Cap. XXVI. — De receptione Ludovici post mortem Rodulfi regis.	298
Cap. XXVII. — De excommunicatione Heriberti comitis.	298
Cap. XXVIII. — De expulsionem domni Artoldi ab urbe Remensi.	299
Cap. XXIX. — De mans que deinceps consecrata sunt.	300
Cap. XXX. — De occupatione Altimontis castri vel Mosoni et morte Heriberti.	301
Cap. XXXI. — De obsidione urbis Remensis ab exercitu Ludovici regis.	301
Cap. XXXII. — De restitutione regulæ in monasterio sancti Remigii et constitutione abbatis Hincmari.	302
Cap. XXXIII. — De repulsionem Hugonis episcopi.	302
Cap. XXXIV. — De synodo Virdunensi habita.	303
Cap. XXXV. — De synodo apud Engulenheim congregata et excommunicationem Hugonis episcopi. Series liris inter Artalum et Hugonem episcopos agitata.	304
Cap. XXXVI. — De obsidione vel incensione urbis Suessoniæ ab Hugone comite.	311
Cap. XXXVII. — De excommunicatione Hugonis comitis.	312
Cap. XXXVIII. — De quibusdam ecclesiis vel monasteriis urbis Remensis.	313
Cap. XXXIX. — De S. Balderico abbate.	313
Cap. XL. — De miraculis post obitum ipsius ostensis.	314
Cap. XLI. — De villa Waslicæ.	315
Cap. XLII. — De ecclesia S. Romani, et miraculis in Gallani (Gierlani) monte.	317
Cap. XLIII. — De miraculo in Rheno flumine patato.	318
Cap. XLIV. — De miraculis in monasterio sanctorum Bovæ ac Dodge factis.	319
Cap. XLV. — De visione ejusdem puellæ.	319
Cap. XLVI. — De altero Remis puellarum monasterio.	320
Cap. XLVII. — De domno Guntherto et ipsius uxore Bertra.	321
Cap. XLVIII. — De duabus ecclesiis S. Hilarii Remis.	322
Cap. XLIX. — De ecclesiis in honore S. Martini circumquaque per totum circiter episcopatum constructis.	323
Cap. L. — De miraculis S. Martini Remis ostensis.	324
Cap. LI. — De sancta Macra virgine.	324
Cap. LII. — De sanctis Rufino et Valerio martyribus.	325
ACTUARIUM FLODOARDI.	327
SCHOLIA IN LIBROS HISTORIÆ REMENSIS ECCLESIE.	329
APPENDIX AD HISTORIAM REMENSIS ECCLESIE.	405
Statuta synodalia.	405
De ministris.	407
Sequitur gesta.	409
Decretum cleri Laudunensis de Hedenulfo electo episcopo.	411
Appendicula Historiæ Flooardi.	413
ANNALES FLODOARDI.	418
Almonitio ad lectorem.	418
FLODOARDI OPUSCULA METRICA.	492
Invocatio.	492
DE TRIUMPHIS CHRISTI SANCTORUMQUE PA- LÆSTINÆ LIBRI TRES.	492
Incipit liber primus.	492

Incipit liber secundus.	509
Incipit liber tertius.	530
DE TRIUMPHIS CHRISTI ANTIOCIE GESTIS, LIBRI DUO.	530
Præfatio.	530
Incipit liber primus.	530
Incipit liber secundus.	571
DE CHRISTI TRIUMPHIS APUD ITALIAM LIBRI QUATUORDECIM.	593
Proemium.	593
Liber primus.	597
Liber II.	614
Liber III.	633
Liber IV.	681
Liber V.	671
Liber VI.	691
Liber VII.	711
Liber VIII.	727
Liber IX.	737
Liber X.	763
Liber XI.	792
Liber XII.	815
Liber XIII.	834
Liber XIV.	834
SANCTA MATHILDIS REGINA.	
Vita S. Mathildis.	885
Observationes præviæ.	885
Præfatio.	889
Incipit laudabilis vita gloriose reginæ Mathildis.	890
GUNPOLDUS EPISCOPUS MANTUANUS.	
Vita Vencezlavi ducis Bohemæ.	919
Observationes præviæ.	919
Prologus.	923
PASSIO S. VENCEZLAVI MARTYRIS.	923
ERACLIUS LEODIENSIS EPISCOPUS.	
Notitia historica.	943
Epistola ad Rotherium episcopum.	945
JOANNES XIII PAPA.	
Notitia historica.	949
EPISTOLÆ ET DECRETA.	951
I. — Canonorum Bononiensium immunitatem confirmat.	951
II. — Bulla pro institutione archiepiscopatus Magdeburgensis.	953
III. — Diploma in Ravennatensi concilio datum, quo Heroldum Salisburgensem archiepiscopum deponit et excommunicat; Fridericum vero ejus loco archiepiscopum creat.	954
IV. — Privilegium pro ecclesia Ferrariensi.	956
V. — Bulla ad Gerbergam abbatissam Gandersheimensem.	960
VI. — Bulla pro monasterio S. Maximi Trevirensi.	960
VII. — Bulla pro monasterio B. Joannis evangelistæ Miseni.	961
VIII. — Privilegium pro monasterio Dolensi diocesis Bituricensis.	965
IX. — Bulla ad Adalbertum Magdeburgensem archiepiscopum.	966
X. — Altera ejusdem ad eundem bulla.	967
XI. — Privilegium pro monasterio Arutensi.	967
XII. — Privilegium pro monasterio S. Michaelis de Coxano.	969
XIII. — Bulla pro aceterio Quintelimburgensi.	972
XIV. — Privilegium pro ecclesia Trevirensi.	974
XV. — Theodorico archiepiscopo Trevirensi pallium tribuit.	976
XVI. — Beneventana sedes archiepiscopatus titulo insignitur.	976
XVII. — Privilegium pro monasterio Fuldensi.	979
XVIII. — Privilegium pro monasterio S. Vincentii Medicensi.	980
XIX. — Locatio Prenestinæ civitatis.	983
XX. — Epistola ad Galliarum episcopos.	983
XXI. — Epistola ad Guisadum Urgellensem, Petrum Barcinonensem.	984
XXII. — Monasterium S. Mariæ Glastoniensem tuendum suscipit.	984
XXIII. — Epistola ad Edgarum regem Anglorum.	985
XXIV. — Privilegium pro monasterio S. Mariæ Thangmarsfeldensi.	986
XXV. — Rescriptum pro excommunicatione invasorum possessionum monasterii S. Symphoriani diocesis Augustodunensis.	987
XXVI. — Epistola ad gloriosissimum comitem Barcinonensem.	988
XXVII. — Epistola ad universos episcopos Britannicæ cæterioris.	989
XXVIII. — Privilegium pro monasterio Cluniacensi.	990

XXVIII. — Privilegium Adalberoni Remensi archiepi- scopo concessum.	991	Admonitio Severini. Bini.	1070
XXIX. — Epistola ad Adalberonem Remensem archi- episcopum.	992	Charta Udalrici qua Campidonensi monasterio el. gendi abbatis libertatem restituit.	1073
XXX. — Privilegium pro monasterio S. Salvatoris Pa- piensi.	993	Nomina episcoporum Augustæ civitatis.	1075
XXXI. — Epistola ad Petrum episcopum Papiensem.	993	APPENDIX.	
XXXII. — Litteræ de instituendo episcopatu Pragensi.	995	Officium S. Udalrici.	1075
XXXIII. Privilegium pro ecclesia Arelatensi.	998	BENEDICTUS VI PAPA.	
SANCTUS UDALRICUS AUGUSTANUS EPI- SCOPUS.		Notitia historica.	1079
Notitia historica.	999	Notitia diplomatica.	1079
Vita S. Udalrici auctore Gerardo presbytero ejus fami- liari.	1001	EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.	1081
Observationes præviz.	1001	I. Epistola ad Fredericum Salisburgensem episcopum et ejus comprovinciales. Ipsi ejusque successoribus vices apostolicus in Norica et Pannonia concedit.	1081
Incipit Vita.	1009	II. Privilegium quod dedit episcopo Theodorico Tre- virensi.	1082
Miracula.	1039	III. — Privilegium quod confirmat Petro reverentis- simo abbati monasterii S. Benedicti et S. Scholasticæ.	1081
Epilogus.	1060	IV. — Privilegium pro monasterio Vizeliacensi.	1083
SERMO SYNODALIS.	1069	V. — Monasterii S. Petri Rodensis privilegia confirmat.	1086
Conjectura Marci Velsers de auctore sermonis sequen- tis.	1069	Monasterii S. Cæcilie Montis Serrati privilegia confir- mat.	1090

FINIS TOMI CENTESIMI TRIGESIMI QUINTI.

104

070

endi

773

073

073

079

079

081

oum

ices

081

re-

082

vis-

ice.

081

083

mat.

086

090